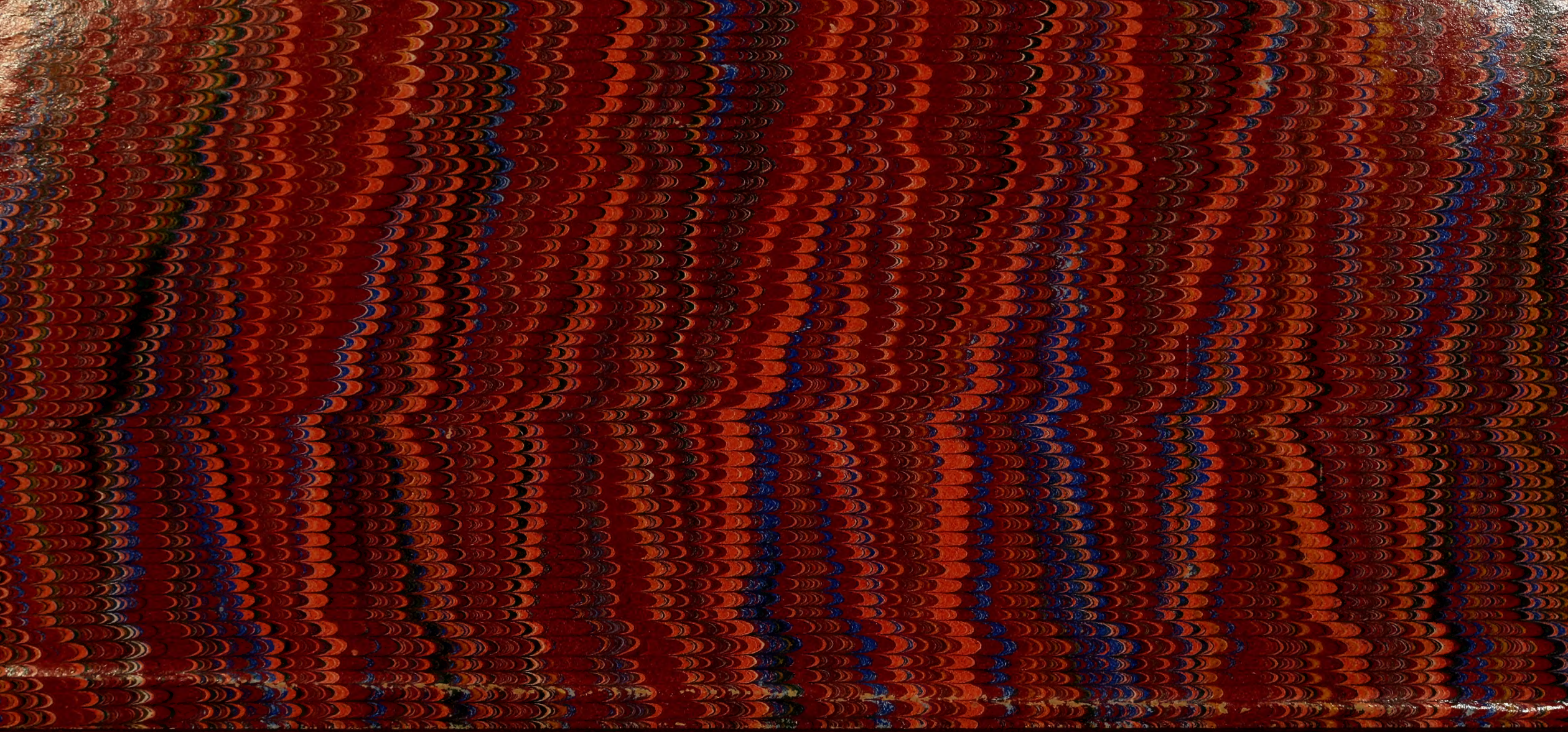

MEDDELELSER OM GRØNLAND

MEDDELELSER OM GRØNLAND

UDGIVNE AF

KOMMISSIONEN FOR
LEDELSEN AF DE GEOLOGISKE OG GEOGRAFISKE
UNDERSØGELSER I GRØNLAND

BIND LXI

KØBENHAVN
C. A. REITZEL, BOGHANDEL
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI
1921

GRØNLAND

I TOHUNDREDAARET FOR HANS EGEDES LANDING

UNDER REDAKTION AF

G. C. AMDRUP *LOUIS BOBÉ* *AD. S. JENSEN*

H. P. STEENSBY †

BIND II

INDHOLD

Side

Beskrivelse af Distrikterne i Sydgrønland:
- Holsteinborg Distrikt af O. Bendixen (Tavle XII. Pl. XCIV—XCVIII) 1
- Distriktets Historie af Louis Bobé 87
- Sukkertoppen Distrikt af O. Bendixen (Tavle XIII og XIV. Pl. XCIX—CIII) 95
- Distriktets Historie af Louis Bobé 170
- Godthaab Distrikt af O. Bendixen (Tavle XV og XVI. Pl. CIV—CXIII).. 176
- Distriktets Historie af Louis Bobé 270
- Danske Embedsmænd ved Godthaab af H. Ostermann 293
- Frederikshaab Distrikt af O. Bendixen (Tavle XVII. Pl. CXIV—CXIX) 297
- Distriktets Historie af Louis Bobé 370
- Bestyrer-, Præste- og Lægerækker m. m. af H. Ostermann 372
- Julianehaab Distrikt af O. Bendixen (Tavle XVIII og XIX. Pl. CXX—CXXXI) 374
- Distriktets Historie af Louis Bobé 537
- Danske Embedsmænd ved Julianehaab af H. Ostermann 558

Beskrivelse af Angmagssalik Distrikt af Gustav Holm og Johan Petersen (Tavle XX. Pl. CXXXII—CXLIII) 560

Biografiske Oplysninger af H. Ostermann 662

Tilføjelser 755

Register af H. Ostermann:
- Etymologisk Navneregister 757
- Stedregister 764
- Sagregister 787
- Personregister 791

Trykfejl 797

38359

BESKRIVELSE

AF

DISTRIKTERNE I SYDGRØNLAND

AF

O. BENDIXEN

MED HISTORISKE OVERSIGTER AF

LOUIS BOBÉ

ANGMAGSSALIK DISTRIKT

AF

GUSTAV HOLM OG *JOH. PETERSEN*

BIOGRAFISKE OPLYSNINGER

AF

H. OSTERMANN

HOLSTEINSBORG DISTRIKT

BELIGGENHED OG AFGRÆNSNING

Holsteinsborg Handelsdistrikt omfatter Kolonien Holsteinsborg samt Udstederne Kerrortussoĸ, Sarfánguaĸ og Itivdleĸ.

Distriktets Nordgrænse falder sammen med Grænsen for Landsdelen (det sydlige Inspektorat), idet den følger en Linie fra Havet gennem Nordre Strømfjords Hovedløb og den store Elv, der udmunder i Fjordbunden, til Indlandsisen, medens Sydgrænsen er den samme som Sukkertoppen Distrikts Nordgrænse, der c. 40 km Syd for Itivdleĸ Fjorden gaar fra Havet gennem Kangerdluarssugssuaĸ Fjorden til dennes Bund og derfra videre mod Nordøst til Itivneĸ indenfor Itivdleĸ Fjorden, hvorefter den følger S. Strømfjord og dennes nordlige Arm til Indlandsisen.

Distriktets Vest- og Østgrænse er henholdsvis Davis Strædet og Indlandsisens Rand, der begge tilnærmelsesvis gaar i Retning Nord-Syd; dog danner Kystlinien mellem Søndre Kangerdluarssuk og Kangeĸ ɔ: Landet indenfor »Grundene« mellem Itivdleĸ og Sydgrænsen, en svag indad buet Linie, medens Isranden har et fremspringende Parti hen imod Bunden af Nordre Isortoĸ Fjorden.

Da Distriktsgrænsen mod Sukkertoppen følger S. Strømfjord, der gaar i nordøstlig Retning, er den Del af Distriktets Landomraade, der ligger sydligere end Bunden af Fjorden, aftagende i Bredde sydefter, saaledes at Landet antager Form af en stump Vinkel, medens det nordligere har en tilnærmelsesvis firkantet Form og er bredere end noget andet Distrikt i Vestgrønland, nemlig c. 175—185 km mellem Havet og Indlandsisen. Distriktets nordligste Punkt paa c 67°47′ N. Br. ligger 60 km indenfor Mundingen af N. Strømfjord, hvor denne buer stærkest mod Nord; det sydligste Punkt er Kangerdluarssugssuaĸ Fjordens Munding paa c. 66°11′ N. Br. Breddedistancen er saaledes c. 180 km, medens Kystlinien kun har en Længde af c. 142 km mellem de to Fjordmundinger. Polarcirklen, der ligger paa 66½° N. Br., gennemskærer saaledes Distriktet omtrent ved Itivdleĸ Fjorden, og hele Egnen Nord herfor, der udgør langt den største Del af Distriktet og omfatter samtlige Bopladser, har derfor Midnatssol.

HAVET

Om de hydrografiske Forhold langs Distriktets Kyst vides kun lidt, men da der gennem en Række af Aar er drevet Havfiskeri i Distriktet og som Følge deraf

taget Rækker af Lodskud saavel af Fiskere som af Orlogsskibe, har vi et ret godt Kendskab til Dybdeforholdene i Havet, særlig i Koloniens nærmeste Omegn.

Disse Lodskud viser, at der udenfor Kysten findes en Banke af betydeligt Omfang, ganske tilsvarende dem, der med Mellemrum strækker sig langs hele Vestkysten, hvor de er aflejret i Glacialperioden, især ud for Mundingen af de større Fjorde, hvorfra Udskylningerne fra Isen har været betydeligst. Holsteinsborg Banken, den saakaldte »Store Hellefiskebanke«, strækker sig uden Afbrydelse fra Arfersiorfik Fjorden i Nordgrønland sydpaa langs Landet i en Bredde, der varierer mellem 35 og 75 km, indtil den ud for Kolonistedet trækker sig bort fra Kysten og saaledes giver Plads for en dybere Rende, der fra Amerdlok Fjordens Munding gaar langs Landet og derefter ud for Itivdlek Fjorden bøjer i sydvestlig Retning Syd om Banken og videre til Søs.

Dybderne paa Hellefiskebanken udfor Distriktet varierer mellem 40—95 m, fraregnet et begrænset Omraade, der i en Afstand af c. 18 km udenfor Øerne, omtrent mellem Amerdlok og Ikertôk Fjordens Mundinger, har ringere Dybder (c. 25—35 m). Vest for den store Banke bliver Farvandet dybere, men 200 m Dybdegrænsen ligger dog over 100 km fra Yderkysten, hvor Strædet har meget betydelige Dybder.

Langs den sydlige Del af Kysten er Forholdene ret ukendt. Mellem Grundene er Farvandet ganske lavt, og umiddelbart udenfor disse strækker sig saavidt vides en Banke med ringe Dybde fra Itivdlek Fjorden forbi Íkardlugssuak til Ûmánârssugssuak Øen udenfor Kangek. Vest for denne Linie er taget Lodskud paa 80—175 m.

Spørgsmaalet om passende Dybde- og Bundforhold har for saa vidt praktisk Betydning, som de betinger et godt Helleflynderfiskeri, og det er derfor heldigt, at Dybder paa omkring 100 m. regnes for særlig gunstige for dette Erhverv, om end andre Forhold naturligvis ogsaa har væsentlig Indflydelse herpaa.

I Fjordene og de indre Farvande har de Slampartikler, Bræelvene medfører fra Indlandsisen, væsentlig Indflydelse paa Bund- og Dybdeforholdene, idet de aflejres dels omkring Elvmundingerne, ofte i saa store Masser, at mægtige Strækninger foran disse falder tørt med Lavvande, dels paa saadanne Steder, hvor Strømmen ikke modvirker Bundfældningen o: i Læ af Pynter og i alle Fjordbugter. Saadanne Aflejringer findes saaledes i de to Fjorde i Distriktet, der optager Bræelve, nemlig N. Strømfjord, hvor Aflejringen udenfor Bunden dog kun er mindre, men navnlig i N. Isortok, hvor den er meget betydelig.

I andre Fjorde, hvis Forbindelse med Indlandsisen forlængst er afbrudt, foregaar Bundfældningen dog endnu fra de Elve, der gennemstrømmer gamle Moræne- og Smeltevandsaflejringer, navnlig hvor disse helt eller delvis bestaar af Ler. Dette kan navnlig iagttages i N. Isortok Fjordens to Arme, Isortuarssuk og Ekalugssuit samt i Ikertôk Fjordens nordlige Forgrening Maligiak, hvor store Strækninger er saa grundede af udskyllede Lerpartikler, at de ikke kan besejles med lidt større Kølbaade. Paa Rejser bør man derfor over alt i Bunden af Ind-

skæringer i de grønlandske Fjorde udvise den største Forsigtighed, da Baade let bliver stikkende i den lerede Bund, der ofte falder brat af mod Fjorden.

Af Lodskud med Maalinger til Bestemmelse af Vandets Temperatur i forskellige Dybder er der kun taget ganske faa, og udelukkende i N. Strømfjord. Disse viser, at Fjorden har betydelige Dybder ofte tæt op til Kysten, at Vandets Temperatur aftager nedefter, og at denne nær Brælvens Udløb bliver negativ allerede i en Dybde af 75 m, og endelig, at Bundarten c. 18 km indenfor Mundingen bestaar af Klipper og Sten, 18 km længere inde af Sten og Ler og derefter udelukkende af Ler.

Af Dybder skal fremhæves følgende: Ved Tiggak 373 m, ved Mundingen af Nagssugtôĸ Bugten indenfor Ungôriarfik 406 m, ved Aleĸarssuaĸ (nær Amitsuarssuk) 495 m og ved Sánerut 234 m.

Paa dette sidste Sted var Vandets Temperatur og Saltholdighed i Juli 1879 følgende:

Dybde	Temperatur	Saltholdighed
m	C.	%
0	7.8	1.05
4	6.1	
6	3.0	
19	1.1	3.23
38	0.4	3.28
57	0.2	3.29
75	+ 0.1	3.29

Det fremgaar heraf, at Brælvens Vand holder sig paa Overfladen, idet Fjordvandet allerede i en Dybde af c. 20 m har næsten samme Saltholdighed her som længere ude i omtrent samme Dybde. Til Bestemmelse af Slammængden i de to Brælve viste to Vandprøver, at Isortoĸ Elven den 18. Juni 1879 indeholdt gennemsnitlig pr. Kubikmeter Vand ialt 9436 gr. Slam, Nagssugtôĸ eller N. Strømfjords Elven den 29. Juli derimod kun 216 Gram.

Flodbølgen ved Holsteinsborg har en Højde af 5 m, men da Kysten overalt er aaben, og de almindelige Baaderuter saa godt som intetsteds passerer Snevringer eller grundede Steder langs Kysten, lægger Strømmen ingen Hindringer i Vejen for Trafikken.

Strømsteder findes dog forskellige Steder, men uden for de egentlige Baaderuter, saaledes i N. Kangerdluarssuk, hvor der c. 3.5 km inden for Mundingen findes et næppe 300 m bredt Løb med en stærk Strøm, der i Reglen kun muliggør Passage i Strømretningen. Det samme gælder til Dels i den grundede Fjordmunding, og navnlig ved Sarfaĸ i S. Kangerdluarssuk. Her indsnævres Løbet ved nogle Smaaøer til c. 200 m, og Strømmen er som Følge af Tidevandet saa rivende, at kraftige Motorbaade kun kan forcere Snævringen umiddelbart før og efter Strømskifte. Et tredie Strømsted findes ved Udstedet Sarfánguaĸ, hvor Bunden af

Amerdlok forbindes med Ikertôk Fjorden ved et nogle m bredt Løb, som dog uden større Vanskelighed lader sig passere.

Stærk Strøm findes i Mundingen af N. Strømfjord, paa Grund af den umaadelige Vandmasse, der i Løbet af 6 Timer maa passere Mundingen, men denne regnes dog for lettere at passere forbi end S. Strømfjord, hvorfra det ofte blæser stormende med stærk, krap Søgang.

Polarstrømmen. Mellem Kap Farvel og Labrador sender Atlanterhavet en Strøm af varme Vandmasser ind i Davis-Strædet helt op til Højderyggen paa 67° N. B. mellem Holsteinsborg Norddistrikt og Baffins Land og videre ud over denne, Nord for hvilken det dog efterhaanden opblandes med de kolde Strømninger fra Baffins-Bugtens østlige Del. Dette Atlanterhavsvands Temperatur er uden for Polarstrømmen i de øverste Lag efter Aarstiden, Vejrets Beskaffenhed og Mængden af de optrædende Drivismasser stærkt vekslende, om Sommeren hyppigt 3—4° C i Vandskorpen med aftagende Varmegrader nedefter, indtil Temperaturen i 50—100 m's Dybde bliver c. ÷ 1°. Under dette kolde Vandlag stiger Temperaturen i Reglen jævnt indtil 200 m under Havfladen og synker længere nede sjældent under 3° C, hvilken Temperatur er iagttaget helt ned til Dybder paa 2000 m.

Ovenover dette relativt varme Vand skyder den kolde Polarstrøm sig op langs Grønlands Vestkyst, idet den med Udgangspunkt i Polhavet først løber sydpaa langs Østkysten, bøjer omkring Landets Sydspids, Kap Farvel, og derfra fortsætter nordpaa omtrent til Disko Bugten.

Strømmen, der fører den saakaldte Storis med sig paa sin Vej rundt Kap Farvel, bestaar af et 100-200 m tykt Vandlag med en Temperatur af omkring eller under 0° C.

Den naar saaledes Havbunden paa de ret grunde Banker, der er aflejrede langs Kysten, og Temperaturen er derfor i Almindelighed lav paa saadanne Steder, idet Ismasserne bidrager til at holde den nede; men efterhaanden som disse forsvinder, saaledes som det senere vil blive nærmere omtalt, opvarmes Vandmassen paa sin Vej nordover dels fra Overfladen dels fra Undersiden paa de Steder, hvor de passerer hen over nedenunder liggende varme Vandlag. Jo længere Strømmen fjærner sig fra Isen, desto større er Atmosfærens og Solens Indvirkning paa Vandet, og paa den forholdvis grunde Store Hellefiskebanke bidrager de stærke Tidevandsstrømninger endvidere til en Blanding af hele Vandlaget fra Overflade til Bund, hvoraf Følgen vel bliver en lavere Overfladetemperatur end i nordligere liggende Farvande, men til Gengæld aftager Temperaturen kun langsomt mod Bunden. Bundtemperaturen i August 1908 var næsten 4° C. i Nærheden af Kysten, og over hele den sydlige Del af Banken var den 2°—3° højere end i Begyndelsen af Juli. Denne Temperaturstigning over Store Hellefiskebanke anses for en vigtig Faktor for Helleflyndertrækket ind mod Kysten. Ved den sydligste Del af Landsdelen anslaas Polarstrømmens Bredde til c. 75—110 km, men den veksler efter al Sandsynlighed fra Tid til anden, og ud for Holsteinsborg Distriktet er Strømmen iagttaget i en Afstand af 45 km fra Kysten.

Med Hensyn til Strømmens Hastighed regner man, at den mellem Kap Farvel og Arsuk, sydligst i Frederikshaab Distrikt, forsætter 2 km i Timen under almindelige Forhold, men Farten kan ved sydlig Storm stige til 5—9 km, og ud for Holsteinsborg Kysten mener Helleflynderfiskerne, der under Linesætningen stadig maa kæmpe med Strømmen, at dennes Hastighed ikke er væsentlig mindre, særlig i Springtid. Tidevandet synes i det hele at have en betydelig Indflydelse paa Stromsætningen, der ved stigende Vande er nordlig, ved faldende nordvestlig og samtidig ganske svag, hvad muligvis skyldes Presset fra de store Vandmasser, der ved indtrædende Ebbe sætter ud af Disko Bugten og tvinger Strømmen ud af sin Bane.

Tæt ved Land og mellem Øerne indtil en Afstand af c. 8 km fra Yderkysten spores Strømmen ikke, men her træffes til Gengæld en udadgaaende Strøm om Foraaret og en Del af Sommeren, naar Sneen smelter og tilfører Fjordene store Mængder af Smeltevand.

Storisen er Fladis, der dannes i Polhavet og af Polarstrømmen føres rundt Kap Farvel og op langs Vestkysten, hvis sydlige Del den i Reglen blokerer en Del af Foraaret og Sommeren, idet den i Almindelighed holder sig langs Kysten inden for Strømbæltet, men ved indtrædende nordlige og østlige Storme fores den længere ud i Strædet, hvor det varme Atlanterhavsvand hurtig smelter Flagerne. Da Mængden af den Storis, der runder Kap Farvel, veksler fra Aar til Aar, og Vind og Vejrforhold har større Indflydelse paa Driften end Strømmen, er det indlysende, at Isens Forekomst er stærkt varierende, men i Almindelighed aftager den i Mængde og Hyppighed, jo fjærnere man kommer dens Udgangspunkt. I de Aar, hvor Tilforselen er særlig stor, og Driften nordpaa begunstiges af Vindforholdene, kan hele Kysten op til Disko Bugten belemres af Ismasserne i kortere eller længere Tid, indtil Storm sætter dem til Sos. Dette skete saaledes i 1898, da Isen i nogle Uger laa klods paa Land i hele Holsteinsborg Distrikt, hvor den dog kun forekommer med adskillige Aars Mellemrum.

Storisen kan opnaa en Tykkelse af c. 6—10 m, men de Masser, der naar om paa Vestkysten, er dog hyppigst mindre svære og danner enten større og mindre Flager eller forvaskede Smaablokke, der forekommer almindeligst i spredt Storis og kan antage de mærkeligste Former. Sammenskruede Isblokke, der af Presset i Ismarkerne er skudt ovenpaa hinanden, er derimod et langt sjældnere Fænomen.

Isfjælde. Med Storisen følger en ofte betydelig Mængde Isfjælde, der opnaar en Højde over Havfladen af indtil 100 m, uagtet kun c. $^1/_7$ af Ismassen er synlig over Vandet. De er talrigst ved den sydlige Del af Kysten, hvor man i Julianehaabs Bugten fra et Skibsdæk har talt indtil 700 paa engang, men de aftager i Tal nordefter, hvor de søger længere til Sos, og i Holsteinsborg Distrikt ses de yderst sjældent fra Kysten. Strømmen har langt den største Indflydelse paa Driften af disse Kolosser, som man derfor kan se stævne op imod Vinden og gennem Storismasserne med en betydelig Fart.

Vestisen er de Drivismasser, der følger med Strømmen i Vestsiden af Davis-Strædet og kommer fra Farvandene Nord og Vest for Grønlands nordligste Del.

Ved Sydgrønlands Kyst naar den sjældent længere sydpaa end til Farvandet ud for Sukkertoppen. Den er gennemgaaende mindre svær end Storisen og optræder i Modsætning til denne mest i Vintermaanederne, idet den undertiden kan ses fra Kysten af Holsteinsborg i December, forekommer almindeligere i Januar-Februar og er en sjælden Gang ogsaa observeret i Juni Maaned. I Reglen viser den sig mest til Søs, idet Strømmen holder den borte fra Kysten, men tvinges den af Storme ind mod denne, trænger den ind i Fjorde og Bugter og fryser da ofte sammen med Vinterisen.

Man kan gennemsnitlig regne, at Vestisen observeres to Aar af tre i Distriktet, men kun hvert femte-sjette Aar naar den helt ind til Kysten.

Vinterisen. Karakteristisk for Klimaet i Polaregnene er det Forhold, at Somrene altid er gennemgaaende kølige, medens Vintertemperaturen er underkastet kolossale Svingninger fra Aar til Aar. Som Følge deraf kan der ikke opstilles almindelige Regler for Isens Udbredelse og Islægets Varighed, men Vinterkulden er dog stærk nok til selv i ret milde Vintre at skabe Islæg — i alt Fald en Tid af Aaret — paa saadanne Steder, som er tilstrækkelig beskyttet mod Søgang, og hertil maa i Almindelighed regnes Fjorde og dækkede Bugter. Disse indenskærs Farvande er derfor altid tillagt en kortere eller længere Tid af Vinterhalvaaret efter Vejrets og Kuldens Beskaffenhed.

Nattekulden begynder allerede saa smaat i September Maaned, og er Vejrforholdene normale og ikke ualmindelig urolige, lægger den første Tyndis sig omtrent paa samme Tid, men man kan ikke regne, at det faste, blivende Islæg dannes før hen i November Maaned, allerforst i Bunden af Fjorde og beskyttede Bugter, hvorfra det da efterhaanden breder sig ud mod Midten og Mundingen af Fjordene, saaledes at disse i Almindelighed er helt tillagt inden Udgangen af December Maaned.

Har Efteraaret været regnfuldt, er Isen tilbøjelig til at lægge sig tidligt, og de enkelte Fjordarme, hvor Tilløbet af fersk Vand er betydeligt, saaledes Ikertôĸ Fjordens nordlige Arm, Maligiaĸ, har ofte fast Islæg først i Oktober.

Paa mere aabne Steder, hvor det blæser stærkt, saaledes i Egnen omkring Sarĸardlît i samme Fjord, kommer Islæget til Gengæld senere, ofte først hen imod Jul.

Iskanten naar dog ikke overalt ud til Fjordmundingerne, men holder sig inden for den Grænse, hvor den er beskyttet mod So fra Strædet. Som Følge deraf er Iskantens Beliggenhed afhængig af de lokale Forhold og ofte ret uforandret fra Aar til Aar, saaledes at Isen herfra er fast indefter, men usikker og afhængig af Vind og Vejr længere ude.

N. Strømfjord er saaledes helt tillagt undtagen selve Mundingen, der altid holdes aaben af den rivende Strøm. I N. Isortoĸ følger Iskanten Linien mellem de to fremspringende Pynter Nûgssuaĸ, som Grønlænderne kalder »Arnat ĸavdlunât«, og Akuliarusínguaĸ Pynten, men i Reglen vil hele Hovedfjorden være tillagt, og det samme gælder N. og S. Kangerdluarssuk, medens den faste Iskant i Amerdloĸ Fjorden først begynder ved Augpilagtorssuaĸ Fjældet.

I den brede aabne Ikertôĸ Fjord er Isen usikker helt ind til Fastlandet ved Ikerasârssuk, hvorimod Kangerdluarssuk- og Itivdleĸ Fjorden Syd herfor er tillagt helt ud til Mundingerne, den sidste med Iskant mellem Itivdleĸ Øen og Fastlandet Syd herfor.

Den Is, der ligger inden for disse Grænser, brydes saa godt som aldrig i Vinterens Lob og forsvinder forst midt i April eller Begyndelsen af Maj, undertiden endnu senere, særlig i Bunden af Fjordene, hvor den ofte bliver liggende, til den smelter ved Solvarmen i Juni.

I meget milde Vintre er Islæget begrænset til Bunden af Fjordene, men et saa ringe Islæg træffes dog yderst sjældent, og i strænge og langvarige Vintre forsvinder Isen ofte langt senere om Foraaret end foran angivet.

I den ganske vist abnormt strænge Vinter 1918 blev Isen saaledes liggende til Slutningen af Juni Maaned i næsten alle Fjordene; N. og S. Kangerdluarssuk var endnu delvis tillagte i Begyndelsen af Juli, og Islæget naaede saa langt til Sos, at man ikke kunde øjne aabent Vand i Tiden mellem Januar og April Maaned.

Langs Yderkysten, men inden for Øerne, begynder Islæget normalt i Januar og kan ligge til April. Det brydes undertiden ved indtrædende stormfuldt Vejr, men driver ofte paany ind mellem Øerne og fryser sammen igen.

Mellem Grundene langs Kangeĸ i Syddistriktet lægger Isen sig tidligt og smelter først hen i Juni Maaned.

Strømstederne og de Farvande, hvor Strømmen er særlig stærk, er aldrig tillagt. Dette gælder saaledes, foruden Mundingen af N. Strømfjord, Farvandet omkring Pynten Uivfak i N. Isortoĸ Fjordens Munding, Sarfaĸ i S. Kangerdluarssuk, Sarfánguaĸ mellem Amerdloĸ og Ikertôĸ, samt Farvandet omkring Nagtoralik Øen indenfor Itivdleĸ.

Fjærisen (Isfoden) o: den Bræmme af Is, der paa Grund af Vandets Stigen og Falden danner sig i Niveau med Havoverfladen langs Fjæren, er ofte saa bred, at man kan benytte den som Slædevej, og 3—4 m tyk. Den bliver ofte liggende ugevis, efter at Fladisen er forsvunden. I 1918 saas saaledes endnu hen i August Maaned enkelte Blokke af saadan Fjæris paa flere af Distriktets Fjorde.

KYSTER, FASTLAND OG ØER

Et Blik paa Kortet over Sydgrønland viser, at det forholdsvis smalle, isfri Land mellem Davis Strædet og Indlandsisen er gennemskaaret af en talrig Mængde Fjorde, af hvilke adskillige, særlig i den smalle sydlige Del af Landet, naar helt ind til Indlandsisen, som da i Reglen afsætter Kalvis i dem

Efterhaanden som Landet tiltager i Bredde nordefter, bliver disse Isfjorde mindre talrige og forsvinder helt i Holsteinsborg Distriktet, idet ingen af de derværende Fjorde naar Indlandsisens Rand. De frembyder ogsaa den Ejendommelighed, at de saa godt som alle gennemskærer Landet i ostlig Retning i Modsæt-

ning til de sydligere beliggende Fjorde, der næsten uden Undtagelse gaar mod NØ. svingende til ØNØ.

Distriktets nordligste Fjord og den, der danner Grænse mellem de to Landsdele, er:

N. Strømfjord (gr: Nagssugtôĸ o: med de mange Rengevirer), der er ca. 150 km lang fra Mundingen til det Punkt, hvor Elven begynder, og c. 37 km herfra gennem Elvdalen til Indlandsisen.

Fjorden er c. 2 km bred ved Mundingen, men udvider sig betydeligt, enkelte Steder til det dobbelte, længere inde. Navnet skyldes de utallige Rengevirer, der findes overalt i Fjordgebetet og stammer fra tidligere Tiders hensynsløse Jagt, eller er fældede Horn af de utallige Renhjorder, der engang strejfede om i disse Egne.

Fjorden danner en vældig Bue med Aabningen mod Syd og afsætter store Forgreninger, der skærer sig ind i den nordlige Landsdel, medens Sydsiden kun har enkelte Smaabugter, der alle ligger i den ydre Del af Fjorden og i skraa Retning gaar ind i Kysten, saa at de kun er skilt fra Fjorden ved smalle Halvøer. Den yderste af Indskæringerne, Tiggak (Sælhundehannen), c. 18 km indenfor Fjordmundingen, er ret bred med store Smeltevandsaflejringer i Bunden; derefter følger Eĸalugârssuit (Stedet med de mange Laks), der har en Lakseelv, som gennem en snæver Dal afvander en betydelig Sø bagved, Depotbugten, hvis Pynt er dækket af vældige c. 70 m høje Lerskrænter, og umiddelbart, hvor Fjorden svinger mod SØ. ved Landsdelens nordligste Punkt, ligger den dybeste af Indskæringerne, Nagssugtôĸ, der efter Sigende har givet Fjorden Navn.

Fjordens Omgivelser er ret lave, navnlig omkring Mundingen, saa at Landing er mulig adskillige Steder, og kun i Egnen ved de omtalte Bugter træffes høje Partier med maleriske Fjælde, af hvilke dog ingen naar over 600 m.s Højde.

Efterhaanden som man trænger ind i Fjorden, antager Vandet lidt efter lidt en grønlig Farve, der bliver mere og mere mælket, jo nærmere man kommer Elven. Det skyldes de Partikler, denne fører med sig fra Indlandsisen, og dette kan iagttages i alle Fjorde, der optager Bræelve i sig. Den, der udmunder i Bunden af Strømfjorden, har flere Grene, men er vandrig og sejlbar med Konebaade paa største Delen af Strækningen til Indlandsisen. Grønlænderne, der søger herind for Rensjagtens Skyld, plejer dog at stoppe op ved Umîvik, midtvejs mellem Elvmundingen og Isen, men deres Tal er nu yderst ringe, sammenlignet med tidligere Tid, da talrige Konebaade baade nord- og sydfra søgte ind til disse vildtrige Egne mest for Rensjagtens Skyld, men ogsaa for at indsamle Dun og Æg fra de utallige Ederfuglereder, der navnlig fandtes paa den lille Ø Kumagtût (Lusestedet) skraat over for Sánerut. Nu er Rensdyrene stærkt formindsket, og Ederfuglene er næsten helt forsvundet. Den brede Dal, Elven gennemstrømmer, er efterhaanden fyldt med Aflejringer, som danner en flad Slette hen til Foden af de smukke grønklædte Fjælde. Den bestaar for største Delens Vedkommende af Sand og Grus og gaar jævnt over i Fjorden, saa at store Strækninger falder tørt med Lavvande.

I Elvdalen findes en ret frodig Plantevækst, og et enkelt Sted er iagttaget mandshoj Pil, men længere ude er Vegetationen fattig, og Pilen ikke kratdannende langs Fjordens Kyster.

Fuglelivet er rigt, og man ser saa godt som alle Arter af grønlandske Fugle repræsenterede, men paa Sydsiden findes kun et enkelt ubetydeligt Fuglefjæld, hvor Skarve og Maager yngler.

Landet mellem N. Strømfjord og N. Isortoĸ er langs Kysten ganske lavt, og først nogle km inde i Landet hæver Højfjældene sig brat over Omgivelserne. Landets Indre er kun en enkelt Gang besøgt af Europæere og derfor lidet kendt. Dog ved man, at det har en betydelig Mængde Søer, deriblandt adskillige af stort Omfang, saaledes indenfor Tatsip atâ og Syd for Indskæringen Nagssugtôĸ. En Række Søer, gennemstrømmet af en Elv, forbinder Eĸalugssuit i N. Isortoĸ og Sêrsínilik ved det sydlige Knæk i Strømfjorden med hinanden. Her gaar Slædevejen mellem Nord- og Sydgrønland, eller man bøjer fra Nagssugtôĸ Bugten i sydostlig Retning, indtil man naar denne Vej. Grønlænderne plejer undertiden paa Rensjagter i denne Egn at bære Kajakker over Land til de her nævnte Søer. Medens den midterste Del af Landet har indtil 600 m høje Fjælde, bliver Landskabet lavere, efterhaanden som man kommer østpaa, og langs Indlandsisen findes et bredt Bælte, der strækker sig helt ned til S. Strømfjord og for største Delen bestaar af lave, kullede Bjærge, adskilt ved brede Dale eller store frodige Sletter med talrige Søer.

Ved Mundingen af N. Strømfjord ligger en lille Øgruppe, Taseralik (Perutussut), hvor en Snes Konebaade, ofte helt oppe fra Grønne Eilande i Disko Bugten, og enkelte fra Holsteinsborg Distrikt samles i Juli og August Maaned for at drive Helleflynderfiskeri og gaa paa Rensjagt. Utallige Mængder af Hvalros søger om Efteraaret ind til Øerne, hvor der findes en god Havn, der nu og da anløbes af fremmede, særlig amerikanske Helleflynderfiskere.

Fra Taseralik er Kysten aaben og fri for Skær, indtil man lidt Nord for N. Isortoĸ Fjorden træffer en lille Gruppe Øer, hvoraf den største og højeste er Ukîvik (Overvintringsstedet) eller Sydbay med en ret god Havn, Øst for Øen.

Nordre Isortoĸ Fjorden (ɔ: den uklare), c. 30 km Syd for N. Strømfjord, har nærmest Mundingen ret lave, stærkt afslebne Fjælde, særlig paa Nordsiden, hvor Bopladsen Isortoĸ, Landsdelens nordligste, er beliggende. C. 8 km indenfor ved Pynten Akuliarusínguaĸ (ɔ: lille Næserod) afsætter Fjorden en kort Arm, Isortuarssuk, der ender med en smuk Dal, gennemstrømmet af en Elv fra en nærliggende stor Sø. Et smukt Fjæld, Súngoĸ (Bulen) hæver sig stejlt midt i den brede Dal, der er fyldt med mægtige Aflejringer og Terrassedannelser, som fortsættes vestefter langs Isortuarssuk's Sydside og bagtil begrænses af et vildt, forrevent Fjældlandskab.

Inden for Indskæringen Eĸalugssuit paa Nordsiden er Fjorden omgivet af mægtige Fjælde, der falder brat ned mod Vandet, men medens Nordsiden er ganske utilgængelig, er Fjældrækken paa Sydsiden spaltet ved mægtige Dalstrøg, der giver Adgang til Landets Indre. De store Lermasser, som Elven udskyller,

har efterhaanden opfyldt hele den indre Del af Fjorden og Elvdalen, saa at denne danner en jævn, fast Lerslette. Naar det blæser, fylder Lerstøvet Luften som en Taage og dækker alle Omgivelser med et hvidt Overtræk. Grænsen for laveste Vandstand er ved Tuapagssuit indenfor Ũmataussaĸ, og herfra skal man med Konebaad 4 Dage før og efter Springtid kunne naa Umîvik, men selve Elven er ikke sejlbar. Syd for Iluilik Søen, der ligger saa lavt, at Isortoĸ Elven undertiden naar denne, bøjer Elvdalen i sydøstlig Retning paa en Strækning af c. en Snes km og derefter atter mod Øst.

Landet mellem N. Isortoĸ og Amerdloĸ Fjorden har to Smaafjorde:

Kangerdluarssuk ungatdleĸ (ɔ: den fjærneste Fjord) eller Nordre K. er snæver, stærk grundet ved Mundingen og omgivet af ret lave Fjældkæder, der hist og her har et smalt, isskuret Forland. Den gør et ret skummelt Indtryk, bøjer ved Pynten Sarpiussat mere nordlig og skal fortsættes i en Dal, der fører til Isortuarssuk.

Kangerdluarssuk tugdleĸ (ɔ: den nærmeste Fjord) eller Søndre K. strækker sig langs Foden af en stejl Fjældrække, der begrænser den mod Syd, medens Nordsiden danner et lavt, meget bredt Forland langs Foden af Ungatdleĸ's sydlige Randfjælde. Indenfor Sarfaĸ bliver Løbet bredere, idet Forlandet forsvinder, og længst inde bøjer Fjorden nordlig og fortsættes i en bred smuk Dal med Aflejringer op ad de lave Skrænter.

Mellem N. Isortoĸ og Amerdloĸ Fjorden findes et lavt, smalt Kystland, og inden for dette hæver Fjældene sig brat, de fleste med Længderetning Vest—Øst og delvis adskilte ved Dalstrøg, som man kan overse fra Kysten særlig paa Strækningen mellem S. Kangerdluarssuk og Amerdloĸ, en Landskabstype, der ogsaa er fremtrædende i Distriktets sydlige Del, og som er karakteristisk for dette.

Landet inden for den her nævnte Kyststrækning er ret ukendt, men uden for denne træffes et stort Arkipelag af gennemgaaende smaa, lave ofte stærk isslebne Øer, talrigst paa Strækningen mellem Kangârssuk og S. Kangerdluarssuk og stærk spredte Syd herfor. Ud for Mundingen af de to Smaafjorde er Farvandet skærfyldt og meget grundet, saa at man næsten overalt ser den rige, stærk udviklede sublitorale Vegetation. Paa Umiatsialivik, en lille Øgruppe Syd for Mundingen af N. Isortoĸ, er opført et Salteri for indhandlede Helleflynder.

Amerdloĸ Fjorden (ɔ: den smallere) er c. 41 km lang og c. 3.5 km bred ved Mundingen, men bliver snævrere ind mod Bunden og er næppe 1 km bred ud for Handelsstedet Sarfánguaĸ.

Ved Mundingen paa Fjordens Nordside har Kysten en Indskæring, Ulkebugten, paa hvis Sydside Kolonien Holsteinsborg er beliggende. Hele Fjordens Nordside bestaar af høje Fjælde, der falder stejlt ned mod et smalt, ofte stærkt kuperet Forland. I en lille Indskæring c. 10 km indenfor Kolonien ligger Udstedet Kerrortussoĸ, og længere inde i Fjorden hæver det betydelige Augpilagtorssuaĸ med mægtige rødlige Forvitringstoffer, der gør det kendeligt i lang Afstand, sig stejlt op fra Fjorden. Vest herfor fører det c. 300 m høje Pas, Narssaĸ, over til Bunden af S. Kangerdluarssuk. Nærmere Fjordbunden er Fjældene lave med ringe Forvitring og meget stærk isskuret.

Fjorden begrænses mod Syd af den lave Ø, der benævnes Sarfánguaks-landet, paa hvis østlige Spids Udstedet Sarfánguaĸ er beliggende ved det smalle Stræde, der forbinder Amerdloĸ med Ikertôĸ Fjorden Syd herfor.

Ikertôĸ Fjorden (ɔ: den brede Aabning) har en c. 5,5 km bred Munding mellem Sarfánguaĸslandet og den lange smalle Ø, Sagdlerssuaĸ, og er henimod 46 km lang. Begge Øerne er vestligst ganske lave, men bliver noget højere længere inde i Fjorden med stejle Skraaninger, der paa Nordsiden giver Plads for Tusinder af rugende Fugle. Ind imod Bunden er Omgivelserne ligeledes ret lave med stærkt afslebne Klipper af samme Art som i den inderste Del af Amerdloĸ. Fjorden har 3 Arme nemlig:

Maligiaĸ, der gaar mod Nord, og som inderst bøjer mod Øst, har paa begge Sider mægtige Aflejringer af Grus. Den inderste Vig, der er opfyldt af udskyllede Lermasser, fortsættes i en flad, frugtbar Slette, Itivneĸ (Lavningen), gennemstrømmet af en c. 15 m bred, til dels sejlbar Elv, paa hvis nordlige Bred man har fundet Levninger af den vistnok nordligste Bebyggelse fra Nordbotiden, men de er nu helt forsvundet.

Akugdleĸ (ɔ: den midterste), hvis Nordside er ret stejl, gaar i østlig Retning og ender med 3 smaa Vige,

Avatdleĸ (ɔ: den yderste) gaar mod Sydøst og begrænses paa Nordøstsiden af stejle Fjældvægge, ved hvis Fod Bopladsen Sarĸardlît er beliggende. Vigen har den for Hovedmassen af de grønlandske Fjorde karakteristiske Afslutning: et Dalstrog, som danner en Fortsættelse af Fjorden og er opfyldt med en terrasseformet Aflejring, bestaaende af lerblandet Grus og gennemstrømmet af en Elv, der afvander en eller flere Søer. Dalen har i tidligere Perioder her som allevegne, før Landet hævede sig, udgjort en Del af Fjorden.

Aflejringerne inden for Akugdleĸ har en Højde af c. 70 m og indeholder Muslingeskaller, men Terrasserne er stærk udvisket som overalt i Bunden af Fjordene i Holsteinsborg Distrikt, hvor smukke Terrasseformer næsten udelukkende findes i Fjordenes Sidedale, ofte i betydelig Højde. Søen indenfor Avatdleĸ ligger c. 3 km fra Havet og er ret betydelig, idet den udfylder en stor Del af Mellemrummet mellem Vigen og S. Strømfjord. Foran Elvmundingen ligger en lille Ø.

Fra Ikertôĸ fører Sundet Ikerasârssuk forbi Bopladsen af samme Navn til Farvandet indenfor Sagdlerssuaĸ Øen, hvor der udmunder to Smaafjorde, nordligst:

Keĸertalik (ɔ: Fjorden med Øen), c. 20 km lang, hvis brede afrundede Bassin er udfyldt med en stor, høj Ø, der har givet Fjorden Navn, og Syd herfor den bueformede

Kangerdluarssuk (ɔ: Fjorden), der er c. 30 km lang og c. 3,5 km bred ved Mundingen. Fjordens Omgivelser, særlig paa Sydsiden, er meget højere end i de førnævnte Fjorde med de stærkt afslebne, ejendommelig lagdelte Fjælde, der her afløses af forrevne, nogne Bjærgformer, hvis højeste Punkt er det mægtige Káĸatoĸaĸ (ɔ: det ældgamle Fjæld). Indenfor den sydligste af de 3 Vige, hvormed Fjorden ender, findes et af de herligste Landskaber i Grønland, et smaa-

LIBRARY

bakket, overskueligt, ret frodigt Terrain, der bagtil begrænses af en Kam af blaanende Fjælde.

Syd for Kangerdluarssuk har Kystlandet to fremtrædende Punkter, de stærkt kuperede Forbjærge, Kingaĸ kangigdleĸ og kitdleĸ (ɔ: det østligste og vestligste K.), og umiddelbart Syd for det sidste ligger den lille Fjord.

Kangerdluarssúnguaĸ, c. 7 km lang og næppe 1 km bred, omgivet af et smaakuplet Terrain. Den falder inderst i to Arme, den nordlige og sydlige Kûlârtoĸ. Inden for den nordligste findes en ret stor Sø, der forbindes med Havet ved et ca. 100 m langt Løb, hvorigennem Højvandet trænger ind i Søen, der har salt Vand. Fjorden var tidligere et af Itivdleĸ'ernes bedste Fangstfelter, men Netsiderne er nu tildels forsvundne herfra.

Kangerdluarssúnguaĸ er ved to snævre Løb Øst og Vest for Nagtoralik Øen indenfor Ilivdleĸ forbundet med den følgende Fjord:

Itivdleĸ (ɔ: Lavningen mellem to Højder), c. 58 km lang og c. 2,75 km bred inden for Mundingen, omgivet af høje, prægtige Fjælde, der paa Sydsiden er spaltet af dybe Kløfter og en bred Dal, Kôruarssuaĸ.

Paa Nordsiden findes en lille Indskæring, Eĸalugârssuit, Øst for det c. 1460 m høje Káĸatsiaĸ, der fra Søsiden ligner en regelmæssig kegleformet Vulkan, men fra Fjorden ser man, at Fjældets øverste Parti danner en lang Kam parallelt med denne. I et Dalstrøg længere inde paa Nordsiden og i Fjordens Bund findes mægtige Ler- og Grusaflejringer. En c. 1,5 km bred, flad af Sand, Grus og Ler opfyldt Slette, Itivneĸ, fører over til S. Stromfjord. Tidligere bar Grønlænderne ofte Konebaade over paa dette Sted.

Kôruarssuaĸ afvandes af en stor Elv, der aflejrer betydelige Masser af Slam i Fjorden og begrænses udad mod Fjordmundingen af et vildt Alpeland. Langs Foden heraf strækker sig en dyb, fjordlignende Indskæring med Mundingen østefter udfor Kôruarssuaĸ og skilt fra selve Fjordløbet ved en lav, smal Tange, hvorfor Indskæringen kaldes Tunúngassoĸ (ɔ: den, der vender bagud).

Fastlandet inden for den her omtalte Kyststrækning mellem Amerdloĸ og Itivdleĸ Fjorden er ukendt, men adskiller sig næppe synderligt fra det Terræn, der ligger Fjordene nærmest, d. v. s., at det i Egnen omkring Ikertôĸs Indre er ret lavt og stærkt afslebet, men bliver højere og mere forrevet, jo længere sydpaa man kommer. Bratte, stærk kuperede Fjælde adskilt ved trange Dale eller Slugter er den fremherskende Landskabstype i Egnen omkring Kangerdluarssúnguaĸ.

Udenfor Kysten mellem Holsteinsborg og Itivdleĸ findes en Mængde smaa og enkelte større Øer, delvis samlet i Grupper Vest for Sarfánguaĸslandet og Sagdlerssuaĸ samt foran Kingaĸ, hvorfra de strækker sig ned til Itivdleĸ Fjordens Munding. De mindre Øer er lave, men ikke afsleben i nogen paafaldende Grad. Den bedst kendte er Nipisat Øen i det lave grundede Farvand Nord for Ikertôĸ Fjorden med Ruiner af det første Kolonianlæg i Distriktet. Husene blev afbrændt af hollandske Hvalfangere, men man finder endnu Ruinerne af Vaaningshuset, det saakaldte »Raadhus«, i Bunden af en lille Bugt paa Øens Østside.

ligesom Murene af Proviantmagasinet, c. 1 km nordligere, er velbevaret og staar i en Højde af c. 1.3 m. Ruinen er 32 m lang, 9 m bred.

Landet Syd for Itivdleĸ Fjorden indtil Distriktsgrænsen, det saakaldte Kangeĸ, har ingen større Indskæringer, men kun Smaabugter, hvori der udmunder større Lakseelve, saaledes Erfalik, Savssánguit og Náparíssat, der alle besøges af Fiskere fra Holsteinsborg og Itivdleĸ i Laksetiden.

Landet minder om visse Strækninger Nord for Amerdloĸ Fjorden, men Fjældene er højere og mere forrevne. Nærmest Havet strækker sig et c. 3 km bredt lavt Kystland, og bag dette hæver Fjældene sig ganske stejlt, idet de danner Fjældkæder, der gaar i øst-vestlig Retning og er skilte ved Dalstrøg, hvoraf enkelte udmunder i en Tværdal, der fra Kangerdluarssugssuaĸ fører nordpaa til Itivdleĸ Fjordens Randfjælde.

Fra Fjordens Munding gaar et snævert, delvis ret grundet Stræde, Anders Olsens Sund, indenom den større Ø, Inugsugtussoĸ, sydpaa til de saakaldte »Grundene«, en Strækning, der er fyldt med en utallig Mængde Smaaøer og Skær og saa grundet, at Farvandet paa Grund af Tidevandet forandrer Udseende fra Time til Time. Ved den sydligste Del af Grundene ligger en større ret høj Ø, Ũmánârssuggssuaĸ (ɔ: den daarligt formede Ũmánaĸ), med 3 karakteristiske afrundede Toppe.

Hvad de orografiske Forhold angaar, da er Norddistriktet højest i Egnen omkring Eĸalugssuit i N. Isortoĸ, hvor Ũmataussaĸ Fjældet naar en Højde af 1530 m, og sænker sig herfra dels mod Nord til N. Strømfjord, dels sydefter til Egnen omkring Ikertôĸ Fjorden, hvis Fjælde næppe nogetsteds hæver sig til 600 m's Højde. Syd herfor stiger Landet paany, særlig i Egnen inden for Grundene, hvis forrevne Alpetoppe menes at naa op imod 1600 m.

Baaderuter langs Kysten.

Nordre Strømfjord—Holsteinsborg. Paa Strækningen mellem N. Strømfjord og N. Isortoĸ er Kysten — undtagen den allersydligste Del omkring Ukîvik — helt aaben og anses for vanskelig at passere, da baade nordlige og sydvestlige Storme sætter voldsom Brænding under Land, og der kun findes to sikre Havne, Taseralik og Ukîvik, mellem de to Fjorde.

Ruten Syd for N. Isortoĸ regnes ligeledes for farlig, da Baadene ogsaa paa denne Strækning delvis maa følge den aabne Kyst. Dette gælder særlig Passagen forbi Nûpîluk Pynten mellem de to smaa Indskæringer Ķasigiánguit og Eĸalúnguit, hvor der skal findes brugelige Baadehavne.

En saadan ligger ogsaa ved Umiatsialivik mellem den lille Gruppe af Smaaøer med den let kendelige, rundtoppede Nâlagánguaĸ Ø umiddelbart Syd for N. Isortoĸ.

Forbi Kangârssuk er Baaderuten paa en kort Strækning dækket af Smaaøer, og det samme gælder til dels Farvandet Syd herfor, der er skærfyldt og grundet med talrige spredte Øgrupper, indtil man fra S. Kangerdluarssuk træffer den renere, men aabne og med sydlig Vind meget urolige Strækning rundt Pynten forbi Præstefjældet til Holsteinsborgs Red.

Afstande. Fra Taseralik til Ukîvik 28 km, derfra til Umiatsialivik 6, derfra til Kangârssuk 8, og derfra til Holsteinsborg 20 km. Afstanden mellem N. Strømfjord og Holsteinsborg er saaledes 62 km.

Holsteinsborg-Itivdleĸ. Med sydlige Vinde maa man regne med en voldsom Søgang i Mundingen af Amerdlok Fjorden, men Ruten ned til Nipisat er temmelig ren. Man kan gaa inden eller udenom Kârusulik Øen Vest for Manîtsorssuaĸ herfra Øst om Ũmánârssugssuaĸ til Nipisat Sundet, der har en brugelig Havn.

Naar man herfra har passeret det grunde, urene Farvand mellem Nipisat og Ikertôĸ og denne Fjords Munding, gaar Vejen gennem det brede Sund Ikerasak mellem to større Øer Vest for Sagdlerssuaĸ og videre mellem Øerne Syd for Bopladsen Sarĸaĸ, tæt forbi det sydlige Kingaĸ og derfra indenskærs til Itivdleĸ. Farvandet er gennemgaaende rent.

Havne: Umiatsialivik paa den nordvestlige Spids af Sagdlerssuaĸ ved Mundingen af Ikertôĸ, Sarĸaĸ, mindre god, men der kan ankres Nord for Øen, og Itivdleĸ.

Afstande: Fra Holsteinsborg til Nipisat c. 20 km, derfra til Umiatsialivik 8, herfra til Sarĸaĸ 6 og herfra til Itivdleĸ 16 km. Hele Strækningen 50 km.

Itivdleĸ—Kangerdluarssugssuaĸ. Naar man har passeret Itivdleĸ's Fjordmunding gaar Ruten langs Landet Syd for denne; hist og her kan man søge indenskærs, men paa de aabne Kyststrækninger bryder nordlig Dønning voldsomt, saa at Kajakker ofte bærer over ved Tingmiánguit og følger Sørækken til Erfalik. Umiddelbart Vest for Tingmiánguit findes en Bugt, der tidligere benyttedes af Hvalfangerskibene som Havn, hvorom talrige Inskriptioner indridsede paa Stenene vidner. Midt i Anders Olsens Sund er et snævert, grundet Sted, der kun kan passeres ved Højvande, hvorfor Baade ofte søger Vest om Inugsugtussoĸ Øen. Den første Del af Ruten Syd herfor er ret ren, men nærmere Ũmánârssugssuaĸ, som man maa gaa indenom, er Farvandet meget skærfyldt og grundet, saa at det er utilraadeligt at passere Strækningen uden »kendt Mand« ombord. Syd herfor til Distriktsgrænsen er Farvandet vel renere, men dog usikkert.

Havne: Den før omtalte Skibshavnsbugt, Ankerpladser mellem Øerne her omkring, ligeledes flere Steder i Anders Olsens Sund, ved Erfalik, Ũmánârssugssuaĸ's Østside, Nigavfik (eller Pâkitsoĸ) paa Fastlandet umiddelbart Nord for Kangerdluarssugssuaĸ's Munding.

Afstande: Itivdleĸ—Anders Olsens Sund 11 km, Sundets Længde 5 km, herfra til Ũmánârssugssuaĸ 17 km, herfra til Mundingen af Kangerdluarssugssuaĸ 11 km. Hele Strækningen 44 km.

GEOLOGI

Kun den nordlige Del af Distriktet mellem Amerdloĸ og N. Strømfjord har været Genstand for speciel Undersøgelse med de geologiske Forhold for Øje, og

denne Undersogelse har endda hovedsagelig kun omfattet Kystlandet og Fjordenes allernærmeste Omgivelser. Om end vort Kendskab til Landets Indre og den sydlige Del af Distriktet saaledes er ret begrænset, ved man dog, at dette har en ret ensartet geologisk Bygning, idet lagdelte krystalinske Skifre er saa godt som eneherskende i hele den nordlige Del af Distriktet indtil Amerdlok og delvis ogsaa i Fjordene Syd herfor, hvor de eruptive Bjærgarter dog bliver almindeligere, efterhaanden som man kommer sydefter, indtil de Syd for Itivdlek Fjorden næsten helt fortrænger Gnejsen.

Af de krystalinske Skifre er Jerngnejsen almindelig i Egnen omkring Holsteinsborg og i N. og S. Kangerdluarssuk samt hist og her nordefter, saaledes paa et begrænset Omraade ved Kôrorssuak i N. Isortok og et enkelt Sted i N. Strømfjord lidt indenfor Mundingen. Den har tydelig Lagdeling og en rødligbrun eller gulbrunlig Farve. Magnetjernstenen i smaa, ofte mikroskopiske Korn er spredt i hele Stenmassen, der i det hele viser sig tydelig magnetisk. Kvartsen er den mest fremherskende Bestanddel, hvorimod Glimmer er stærkt tilbagetrængt, men baade den og Hornblenden kan dog optræde i større Masser.

Granatgnejsen slutter sig nærmest til den almindelige graa Gnejs, men udmærker sig ved sin lyse, næsten hvide Farve og er stærk skifret. Bestanddelene er Kvarts, hvid eller grønlighvid Feldspat, Granat, mest i smaa Korn, samt lidt Grafit og Glimmer.

Bjærgarten findes i den indre Del af N. Kangerdluarssuk, ved N. Isortok's Munding, nær Kingigtok i N. Strømfjord og et Par andre Steder.

Den graa Gnejs og Hornblendegnejsen træffes jævnsides i den øvrige Del af Norddistriktet, uden at det dog for disses Vedkommende er muligt at opstille bestemte Grænser. I Bunden af Amerdlok og en Del af Ikertôk Fjorden danner Gnejsen og en glimmerrig Hornblende en paafaldende regelmæssig Lagdeling, der giver Fjældene et ejendommeligt stribet Udseende med skiftevis hvidlige og mørke horisontale Lag. De er paafaldende stærkt afslebne af Isen og med ringe Forvitring i Modsætning til de Fjælde, der ligger Kysten nærmere, særlig paa Amerdlok Fjordens Nordside. Her har Augpilagtorssuak Fjældets mægtige Forvitringslag antaget en stærk rødlig Farve, og dette Forvitringsfænomen optræder adskillige Steder som mægtige Aarer, der gennemfurer Fjældene i Egnen indenfor Amerdlok.

Gnejsens Strygningsretning er ØNØ., sjældnere NØ. eller Ø. Lagene staar i Reglen stejlt med en Faldvinkel paa 90°—60°, sjældent forekommer Fald paa 50°—40°, og kun faa Steder er de mindre.

Faldet af de stejleste Lag er i Reglen nordlig, men kan dog ogsaa være sydlig, medens Lag med Faldvinkler paa 50°—40° næsten alle har nordligt Fald.

De eruptive Bjærgarter forekommer sparsomt. Langs Kysten synes de dog at være ret almindelige, og i den sydlige Del af Distriktet optræder de i større Masser.

Granit og Syenit med megen Hornblende og Glimmer med Granater findes saaledes mellem Kangârssuk og N. Isortok, samt paa Øerne Syd herfor.

Egnen omkring A. Olsens Sund har Granit (Hornblende) og Syenit i Lag, og Syd herfor ved Grundene er Granitten ligeledes den mest fremherskende Bjærgart.

Glacialdannelser. De morænelignende Dannelser og løse afrundede Stenblokke, der træffes overalt i Distriktet baade nær Kysten, paa Fjældskraaningerne og Fjældtoppene, viser, at Forholdene ikke altid har været som nu til Dags, men at Indlandsisen tidligere har haft større Udbredelse og engang dækket hele Landet, antagelig til en Højde af 600—800 m, medens de højeste Fjælde har raget op over dette Hav af Is som Nunatakker.

Skurstriber, som Isen har ridset ind i Klipperne, findes ligeledes adskillige Steder; mere iøjnefaldende er dog Klippemassernes stærkt afglattede Former, der navnlig træder skarpt frem paa Pynter, paa Højfjældenes fremspringende lave Forland og paa adskillige Øer, saaledes i Arkipelaget mellem N. og S. Kangerdluarssuk, medens Forvitringen og navnlig Vinderosionen paa andre Steder har udvisket de afrundede Former.

Af Moræner og andre Aflejringer kan fremhæves Rester af en Bundmoræne paa det lave Yderland mellem N. og S. Kangerdluarssuk. Paa Toppen af Súngoĸ findes løse erratiske Blokke c. 600 m o. H., paa Keĸertaussaĸ er alle Fjældryggene dækkede med tydelige Rester af gamle Bundmoræner, i Bunden af Avatdleĸ's nordlige Vig i Isortoĸ Fjorden findes en betydelig Sidemoræne til den Dal, Isstrømmen har fulgt, og indenfor Savssánguit spærres dennes Elvdal, der ligger mellem A. Olsens Sund og Grundene, af en mægtig Endemoræne, bestaaende af store afrundede Sten paa 0,5—1 m i Gennemsnit.

Andre Aflejringer skylder Isen og Bræelvenes forenede Virksomhed deres Oprindelse, idet disse Elve medfører Slampartikler, som giver Vandet en »mælket« Farve og aflejres i de Dalstrøg, hvori de udmunder, og da næsten hver eneste Dal paa et eller andet Tidspunkt har været gennemstrømmet af en Elv, finder man overalt i disse Dale, ogsaa i saadanne, hvor Virksomheden er ophørt, større eller mindre løse Masser af noget forskelligt Indhold. Undertiden, men sjældnere, bestaar disse Smeltevandsaflejringer af Ler, hyppigere danner dette Undergrunden i Aflejringen og dækkes af Sand eller Grus, ofte i Form af Terrasser og med stejlt Fald mod Elvløbet og Havet. Disse Smeltevandsaflejringer er almindeligere i dette end i noget andet Distrikt, men Terrasseformen er ofte stærkt udvisket omkring de større Elve i Bunden af Fjordene, hvorimod man træffer særdeles smukke Former i enkelte Sidedale, saaledes i S. Kangerdluarssuk, paa N. Isortoĸs Sydside og flere Steder i Itivdleĸ Fjorden. Nogle af de største Terrasser findes i Bunden af Isortuarssuk, der afsluttes med en Dal, som er fyldt med c. 50 m høje lagdelte Lerterrasser, dækket af mægtige Gruslag til en Højde af 119 m.

I Maligiaĸ, Ikertôĸs nordlige Arm, er Aflejringen delvis afsluttet, og det brede Dalstrøg, Itivneĸ, inden for Elvmundingen er dækket med en faa Meter høj, ganske flad Slette med frodig Plantevækst, men foran denne bundfælder Elven til Stadighed de udskyllede Lerpartikler paa Bunden af Fjorden.

I Avatdleĸs sydlige Arm findes Sand og Grusmasser til en Højde af c. 70 m.

men uden paaviselig Lagdeling. En saadan kan derimod ses i de Grusaflejringer, som fylder Bunden af Kekertalik, hvor i alt Fald enkelte Partier er vandsorterede i ringe Højde over Havet.

En ejendommelig Aflejring af fint Ler kan endelig iagttages paa den smalle Pynt udenfor Depotbugten i N. Strømfjord. Paa Grund af de lokale Forhold kan det næppe tænkes, at Leret er aflejret af en Elv, som udmundede her; det er mere sandsynligt, at den dybe Sænkning, der oprindelig fandtes midt paa Pynten, og som paa alle Sider var omgivet af lave Randfjælde, har dannet en Golf, hvor Lerslammet fra Bræerne kunde bundfælde uden at bortskylles af Strømmen. Marine Skaller findes nemlig i Aflejringens øverste Del til en Højde af c. 70 m, og det samme er Tilfældet i adskillige andre af de gamle Bræelves Udskylninger i omtrent samme Højde over Havets nuværende Spejl, saaledes i Avatdlek og inden for Itivdlek Fjordens Bund. Dette viser, at hele Distriktet har været sænket i det mindste 80—90 m under den nuværende Havflade, og i Øjeblikket synes det, som om Landet synker paany.

KLIMA

Ved Holsteinsborg findes ingen meteorologisk Station, men der har gennem en Række af Aar været foretaget daglige Observationer, om end med Afbrydelser nu og da. Disse Perioder er dog saa faa og kortvarige, at de næppe har nogen væsentlig Betydning for de efterfølgende Beregninger.

Herefter er Aarets Middeltemperatur paa Grundlag af 20 Aars Observationer ÷ 5,2°C. I 5 af Aarets Maaneder, Maj—September, er Gennemsnitstemperaturen positiv, i de øvrige negativ. Januar er Aarets koldeste Maaned med et Gennemsnit af ÷ 18,4°, Juli den varmeste med + 7,3° C. Absolut højst observerede Temperatur i Januar er + 8,0°, laveste ÷ 43,0°, saaledes at Spillerummet beløber sig til ikke mindre end + 51°, medens Tallene for Maksimal- og Minimal-Standen er henholdsvis + 23,5 og + 0,6° for Juli Maaneds Vedkommende, hvilket giver et Spillerum af 22,9°. Juli og August Maaneder er i Reglen frostfri, om end Kuldegrader næppe er helt udelukket.

Lufttryks-Observationer er ikke foretaget, men da Middellufttrykket tiltager jævnt fra Kap Farvel nordefter, og da det ved Godthaab er 754,9 og 757,2 ved Jakobshavn, maa det for Holsteinsborgs Vedkommende antages at ligge mellem de nævnte Tal.

Nedbør. Ifølge Iagttagelser, der strækker sig over 10 Aar, har Holsteinsborg 80 Dage med Nedbør, nemlig 56 med Sne, 24 med Regn samt 26 med Taage pr. Aar. Hagl falder sjældent, næppe 1 Gang aarlig, og Torden er kun observeret 4 Gange i Løbet af 20 Aar.

Nedbøren har aldrig været Genstand for Maalinger og er vanskelig at anslaa, da Forskellen mellem Middel-Nedbøren ved Godthaab og Jakobshavn er saa betydelig, nemlig henholdvis 671,8 mm og 215,9 mm, men antagelig ligger Nedbøren ved Holsteinsborg det sidste Tal nærmest.

Vindforholdene særlig i Fjordene er meget stabile og næsten ens overalt i hele Sydgrønland. I Fjordene følger Vindene næsten uden Undtagelse Fjordretningen, idet de udadgaaende Vinde kaldes *agsarnek* (ɔ: Vind ud fra Land, Østenvind), de indadgaaende *isersarnek* (ɔ: Blæst ind ad Fjorden), uden Hensyn til om Fjordene har en østlig eller mere nordøstlig Retning.

Isersarnek, der blæser udelukkende om Sommeren i Tiden mellem 1. Juni og Oktober, er en Godtvejrsvind, i Begyndelsen svagere og senere paa Aaret særlig i August tiltagende i Styrke. Den begynder op paa Formiddagen, bliver stærkere efter Middag og dør i Reglen hen ved Solnedgang. Ofte staar den saa vedholdende Dag efter Dag, at man paa Vej ud ad Fjorden kun kan rejse om Natten. Den sætter ikke Temperaturen væsentlig ned, selv om denne i de indre Dele af Fjordene er + 15°—16°.

Naar Kulden indfinder sig i Oktober, afløses den af *agsarnek*, der ligeledes er en Godtvejrsvind, men meget kraftigere end *isersarnek* og gennemtrængende kold. Den tiltager i Hyppighed hen paa Efteraaret og blæser gennemsnitlig 18 Dage i Januar, men aftager derpaa lidt efter lidt, indtil den fuldstændig hører op i Maj.

Uden for Fjordene følger Vindene hovedsagelig Landets Retning og er altsaa enten sydlige eller nordlige, men undertiden drejer de ind ad Fjordene som *isersarnek*.

Nordlige Vinde fører ofte Taage med sig og forekommer hyppigst i Foraarstiden, men aftager lidt efter lidt hen paa Efteraaret. De blæser gennemgaaende oftere end de sydlige Vinde, som især er fremherskende om Sommeren og Efteraaret, ofte ledsaget af regnfuldt Vejr.

Om Sommeren er Vindforholdene langs Kysten roligst, særlig i August Maaned.

En Gennemsnitsberegning paa Grundlag af 3 Observationer daglig viser, at nordlig Vind blæser c. 28 % af Aaret, Ø. og NØ. c. 33 %, S., SV. og SØ. c. 16 %, Vest og NV. c. 6 %, og der er stille c. 17 % af Aaret.

Men heri er ikke medregnet *isersarnek*, der udelukkende holder sig indenfor Fjordmundingerne, uafhængig af Kystvinden, hvorimod *agsarnek* er medtaget i Beregningen, da denne staar helt igennem og ud fra Kysten.

Føhnvinden *nunasarnek*, der af de Danske benævnes snart SØ. snart NØ., blæser ligeledes mest i Fjordene, hvor den er hyppigst i Sommertiden. Den forekommer dog ret sjældent i Holsteinsborg Distrikt.

PLANTEVÆKSTEN

Det, der mer end alt andet giver Vegetationen i Sydgrønland sit ejendommelige Særpræg, er den betydelige Forskel mellem en lidet frugtbar, ofte næsten gold Yderkyst og et frodigt Indre.

Kun de mest haardføre Planter kan trives i Davis Strædets Taage og raa fugtige Klima, og da dette i Sommertiden er tilnærmelsesvis ens langs hele Vestkysten, træffer man væsentlig den samme Flora saavel i Julianehaab som i Holsteinsborg Skærgaarde, uagtet Afstanden mellem disse er over 550 km.

Inden for Yderkysten gør Jordbundsforholdene og Højden over Havet vel deres Indflydelse gældende, men hvor gunstige Betingelser, især Læ, Solvarme og Fugtighed, iøvrigt er til Stede, træffer man næsten overalt en frodig Plantevækst, der tiltager i Yppighed, jo længere man fjærner sig fra Kysten.

Betydelige Fjældstrækninger, særlig saadanne, som paa Grund af deres Form, ringe Forvitringsevne eller stærke Afslibning ikke dækkes af Muld, er ofte ganske nøgen eller overtrukket med en Skorpe af Laver.

I Holsteinsborg Distrikt kommer den frodige Vegetation Yderkysten nærmere end i adskillige sydligere Egne, hvor der ikke som i Holsteinsborg Distrikt findes Kystfjælde, der hindrer den kolde Havgus i at stryge ind over Landet, men paa den anden Side er der i dette Distrikt, der har betydelige Fjældhøjder, en paafaldende Aftagen af Frodigheden opefter, og betydelige Strækninger er dækket af Fjældmarksvegetation.

Af Yderøerne er enkelte næsten ganske blottet for Plantevækst, eller denne er indskrænket til en ringe Bevoksning særlig af Græs, fremmet ved Ekskrementer af Fugle, hvor disse yngler i større Mængde, men i Almindelighed træffer man en sparsom Vegetation af Lyng, som dog sjældent danner et sammenhængende Tæppe, samt enkelte andre særlig haardføre Blomsterplanter, nogle Lavarter og talrige Mosser.

Allerede paa de indre Øer og selve Kystlandet danner Lyngheden, der i meget minder om Hedestrækninger i Danmark, et tæt Tæppe af Krækkebærlyng, en Del Mosebøller, ganske enkelte lave Dværgbirk, nedliggende Pil og andre Blomsterplanter med jævne Overgange til Star- og Moskær. Humusdannelsen er i Reglen ringe. Undergrunden bestaar for største Delen af Sand og et sammenfiltret Væv af ikke forraadnede Planterødder. Her findes ogsaa en Del Tørv, men af ringe Dybde.

Efterhaanden som man fjærner sig længere fra Kysten, forandres Lyngheden, idet Krækkebær træder stærkt tilbage, og i de luneste Dalstrøg i Landets Indre er Smaabuske de mest fremtrædende Planter, saasom Dværgbirken, Mosebollen, *Ledum palustre*, sjældnere Enen samt *Cassiope* og enkelte andre Blomsterplanter. Af de nævnte er snart den ene, snart den anden stærkest fremherskende, hyppigst forekommer dog den stærkt duftende *Ledum* og Dværgbirken, saaledes i Itivnek, hvor den sidstnævnte danner et tæt Smaabuskads paa over 1 m's Højde. Paa tørre Steder, saaledes i Bunden af Avatdlek, er de udstrakte Moræneaflejringer dækket af den lille fintformede *Rhododendron*, der staar saa tæt, at Jordbunden er helt farvet af dens smukke violette Blomster, afvekslende med *Cassiopes* hvide Blomsterdække, der har en Blomsterrigdom, som er saa tæt, at den kan minde om Skovbunden i en dansk Bøgeskov om Foraaret.

Men Hedevegetationen er dog alligevel ofte blandet med Revling, og denne Plante er intetsteds helt fortrængt, selv i de indre Fjordarme, medens den saa godt som slet ikke findes længere sydpaa i Godthaab Fjordens luneste Strøg, hvor den først træffes i betydelig Højde over Havet. Jævnsides Hedens forskellige Buskvækster træffes Pilen, der, hvor den findes og særlige Betingelser, navnlig

Læ, megen Fugtighed og Solvarme er til Stede, danner Krat. Den holder sig derfor væsentlig til Elvløb, Foden af Fjældskrænter, hvor det nedsivende Vand giver tilstrækkelig Væde, eller andre sumpede Steder; men selv om Pilen hist og her danner Krat, dækker den intetsteds Bjærgskraaninger som i Godthaab Distrikt. Pilen kan undtagelsesvis naa en Højde af indtil 2,5 m. Et Krat af betydeligt Omfang med mandshøj Pil findes i Fjorden Kangerdluarssugssuaĸ. Likenerne holder sig mest til tørre Steder og udfylder ofte Mellemrummene mellem de buskagtige Planter i Heden, men de optræder dog kun paa enkelte Steder i saa stor Mængde, at de danner Heder, saaledes i Bunden af Avatdleĸs nordlige Vig, hvor Vegetationen nærmer sig den Form, der er saa karakteristisk for næsten alle Moræner i sydligere Egne: en tæt frodig Likenhede oversaaet med enkeltstaaende Busketter af *Ledum*, Dværgbirk og Pil.

Mosser træffes navnlig paa fugtige Steder som Kær og naar desuden sin største Udvikling paa de mod Nord vendende Fjældskraaninger, hvor Snesmeltningen tilfører Jordbunden megen Væde. Her danner Mosset tykke Puder, hvori Foden synker dybt ned, og Rejsende undgaar derfor saavidt muligt Nordskraaninger, der i Længden er utrolig trættende at passere.

Fjældmarkens Vegetation er spredt og bestaar kun af de allernøjsomste og mest haardføre af de arktiske Urter, nogle Græsser, Mosser og Laver. Den holder sig til Højfjældene, men kan ogsaa træffes paa lavere liggende Steder, hvor Betingelserne er saa daarlig, at andre Plantesamfund ikke kan trives.

Græssletter eller overhovedet Græs i en saadan Mængde, at det kan høstes eller tjene som Føde for Kreaturer, findes ikke i Distriktet uden for gamle Hustomter, men her kan det til Gengæld staa tæt og naa en betydelig Højde.

Distriktets floristiske Forhold.[1]) Egnen omkring Holsteinsborg og Fjordene indenfor er i botanisk Henseende forholdsvis godt undersøgt. Der kendes for Tiden herfra 220 Arter af højere Planter. Af disse er:

	Arter	%
Vidt udbredte langs Grønlands Vestkyst	82	37,3
Nordlige Typer med Sydgrænse i Distriktet eller lidt søndenfor	28	12,7
Sydlige Typer med Nordgrænse i Distriktet eller lidt nordenfor	110	50,0

Af de nordlige Typer har 10 Arter deres absolute kendte Sydgrænse i Vestgrønland her, hvor de næsten alle optræder paa alpine Voksesteder. Flere af dem mangler i de sydligste Egne af det nordre Inspektorat, formentlig, fordi her ingen betydelige Højder findes. Særlig mærkelig er Forekomsten af den højnordiske *Ranunculus affinis*, der ellers ikke er kendt Syd for Kap York.

Af de sydlige Typer har ikke mindre end 29 deres Nordgrænse paa Vestgrønlands Fastland i Distriktet, heraf forekommer dog 14 ogsaa paa det begunstigede Syd-Disko, og 3 Arter kendes hidtil kun fra Holsteinsborg Distrikt, nemlig den vidt udbredte *Cerastium arvense*, den asiatisk-amerikanske Steppeplante *Braya humilis* og det fra jyske Heder velkendte Melbærris (*Arctostaphylos Uva ursi*), alle hjemmehørende i tempereret Klima. De to

[1]) Ved Morten P. Porsild.

sidste optræder paa flere Steder i Distriktet og i stor Mængde. Karakteristisk er endvidere den gule Anemone (*A. Richardsoni*), en nordamerikansk Skovplante, der er ret hyppig i Distriktets sydlige Dele, i Krat og Urtelier, og som desuden kun kendes i Grønland fra Fjorden Søndre Isortoĸ. Endelig kan af mere kendte Planter anføres den grønlandske El (*Alnus viridis v. repens*), der er fundet i Distriktets sydlige Del.

Mod Syd synes der at være en udpræget floristisk Grænse gennem det høje Land lige Nord for den 66. Breddegrad, hvor Indlandsisen skyder en Udløber ud mod Yderkysten. Den er ikke alene Sydgrænse for de ovennævnte 10 nordlige Typer, men der er 16 sydlige Arter, der naar op til den, uden at overskride den. Derimod gaar Distriktet mod Nord i floristisk Henseende uden Grænse jævnt over i det under Egedesminde Distrikt omtalte Indlandsomraade.

DYRELIV

Karakteristisk for Dyrelivet i de arktiske Egne er, at det er fattigt paa Arter, men talrigt paa Individer. Det ligger imidlertid uden for denne Beskrivelses Opgave at gøre Rede for alle Dyrearterne, af hvilke kun de almindeligst forekommende og de for det grønlandske Erhverv vigtigste derfor nævnes i det følgende.

Dyrelivet paa Landjorden. Haren (gr. *ukaleĸ*) findes i næsten hele Distriktet undtagen paa Øerne. Den kan saaledes træffes helt ud til Yderkysten, men holder sig gennemgaaende mest til den indre Del af Landet, hvor den ynder jævnt stejle Skraaninger. Den er ikke helt almindelig, men dog langtfra sjælden.

Rensdyret (gr. *tugto*) forekommer talrigst i den indre Del af Landet, men kan ogsaa strejfvis søge ud mod Kysten om Vinteren og Foraaret. Tidligere var de langt talrigere end nu, særlig i N. Strømfjordsgebetet, hvor de dræbtes i Tusindvis, og hvor man overalt paa Landet finder saa mange Gevirer, dels fældede, dels stammende fra dræbte Dyr, at de har givet Strømfjorden Navn (Nagssugtôĸ). Nu drives Jagten kun af et ret begrænset Antal Grønlændere, idet største Parten holder sig til det nyopdyrkede Fiskeri paa Torsk og Helleflynder.

Ifølge Fangelisterne er der i Femaaret 1913—17[1]) skudt 188 Rensdyr gennemsnitlig pr. Aar; Tallet er næppe helt paalideligt, og heri er ikke iberegnet det Antal, der dræbes af Nordgrønlændere i Strømfjordsgebetet, men selv om man tænker sig, at Jagten giver et noget større Udbytte, er Nedgangen dog forbløffende stor, i Betragning af, at Indhandlingen i Femaaret 1836—40 beløb sig til henimod 5000 Renskind aarlig, hvori altsaa ikke er medregnet Befolkningens eget Forbrug. Iøvrigt henvises til Tabel A, Side 34.

Ræven (gr. *teriangniaĸ*) findes overalt i Distriktet. Den forekommer talrigst i de indre Fjordarme, men plejer at nærme sig Kysten om Vinteren. Da alle Skindene afhændes, svarer Indhandlingslisterne nøje til Antallet af fangne Dyr.

[1]) Anm. Tidsinddelingen i alle Regnskabspapirer og officielle Dokumenter regnes pr. Finansaar ɔ: fra 1. April til 31. Marts; for Nemheds Skyld anføres ofte kun det sidste Aar i Perioden, og denne Metode benyttes her. F. A. 1916—17 betegnes derfor i det følgende som Aar 1917.

Gennemsnitlig Indhandling af Ræveskind i Aarene

	Ræveskind		
	blaa	hvide	tilsammen
	Stk.	Stk.	Stk.
1806—07 og 1809—11	49	27	76
1846—50	150	125	275
1896—1900	96	132	228
1914—18	125	191	316

I de sidste Aar beløber Antallet af indhandlede blaa Ræveskind sig til 41 % mod 59 % hvide, og Forholdet mellem de to Varieteter er i Tidens Løb forrykket til Fordel for den hvide. I Modsætning hertil er de blaa Ræve i Overtal ved de sydligere Kolonier.

Fugle. Af disse er saa godt som alle de grønlandske Arter repræsenteret i Distriktet.

Blisgaasen (gr. *nerdlernârssuk*), Ømmerten (gr. *tûgdlik*), Graaanden (gr. *kêrdlutôĸ*) og tildels Strømanden (gr. *tôrnaviârssuk*) samt Havlitten (gr. *agdleĸ*) yngler i ret stor Mængde ved Søerne i Landets Indre; det samme gælder Lommen (gr. *karssâĸ*), der dog gennemgaaende holder sig nærmere Kysten.

De grønlandske Smaafugle, samt Rypen (gr. *aĸigsseĸ*) træffes ynglende næsten overalt. Den sidste er til Tider ret talrig om Vinteren.

I Landets Indre ofte nær Fuglefjælde træffes Jagtfalken (gr. *kigssaviarssuk*) og i noget ringere Mængde Havørnen (gr. *nagtoralik*). Ederfuglen (gr. *miteĸ*) fandtes tidligere ynglende i uhyre Mængder paa alle Yderøerne langs Distriktets Kyst samt i Bunden af Strømfjorden paa Kumagtût. Giesecke omtaler, at der under hans Ophold ved Kolonien i 1808 indkom 2 Slupper fra de sydlige Øer med 176 Pd. Dun og 9800 Ederfugleæg. Den stærke Efterstræbelse, som Fuglen har været Genstand for, har dog bevirket, at den er helt forsvundet fra N. Strømfjord og nu kun yngler paa Yderøerne, tilmed i saa ringe Mængde, at Æggetogterne næsten helt er opgivet.

Om Vinteren fra Oktober til April opholder Fuglen sig langs Kysten i ret betydelige Mængder. Indhandlingen af Ederfugleskindstæpper, der paabegyndtes 1903, bevirker, at der skydes flere Fugle nu til Dags end tidligere, og Antallet kan næppe sættes lavere end til c. 9—10000 Stk. aarlig.

Ternen (gr. *imerĸutailaĸ*) findes ikke ynglende i Distriktet og forekommer sjældent her.

Skarven (gr. *oĸaitsoĸ*) er forjaget fra de sydligere Fjorde, hvor den tidligere var almindelig, og yngler nu kun i N. Strømfjord, men i ringe Tal.

Skalleslugeren (gr. *pâk*), Svartbag (gr. *naujardluk*) og Kjove (gr. *isúngaĸ*) yngler alle i Distriktet, de to sidste paa Yderøerne.

Lomvien (gr. *agpa*), der i Grønland altid kaldes Alken, forekommer ynglende paa Fuglefjælde i Ikertôĸ Fjorden, men kun i meget ringe Mængde. Om

Vinteren opholder den sig i store Flokke langs Kysten og er da af betydelig Vigtighed for Grønlændernes Ernæring.

Tejsten (gr. *serfaĸ*) findes adskillige Steder langs Kysten, men talrigst i N. Stromfjord, hvor den lægger sine Æg, dels imellem Stene nær Fjæren, dels nederst i Fuglefjældene.

Alken (gr. *agpardluk*), Maagen (gr. *nauja*) og navnlig Tateratten (gr.: *tâterâĸ*, den tretaaede Maage) yngler i uhyre Mængder paa Fuglefjældene, men har langtfra samme Betydning for Befolkningen som Ederfuglen og Lomvien.

Antallet af Fuglefjælde er betydeligere end i noget andet Distrikt, men de er gennemgaaende smaa, og kun de 4 nedenfor anforte Fjælde har en talrig Mængde ynglende Fugle. Paa Sarfánguaĸslandets Sydside lidt udenfor Udstedet ligger:

Tâterârssuit ĸiterdlît med Tateratter og Alke i ret betydeligt Antal og Tâterârssuit kitdlît, med uhyre Mængder af Tateratter.

Paa Ikertôk Fjordens Sydside i Bunden af en lille Bugt lidt indenfor Ikerasârssuk:

Utorĸánguit tâterârssuit (Tateratter og enkelte Maager); det er endnu større end det foregaaende, men man faar ikke et saa overvældende Indtryk af Fuglemængden, da Fjældet ligger højere bag mægtige Stenrouser, der ikke tillader en at komme det nær.

Paa Vestsiden af den store Ø i Keĸertalik Fjorden:

Oĸaitsorssuit (Tateratter og mange Maager, tidligere ogsaa Skarve som Navnet viser). Det har færre Fugle end de foregaaende Fjælde.

Havets Dyreliv. Isbjørnen (gr. *nanoĸ*) forekommer meget sjældent.

Hvalrossen (gr. *auveĸ*) indfinder sig om Efteraaret og bliver i Distriktet til det følgende Foraar, men holder sig til bestemte Lokaliteter, Grundene, Kangârssuks Omegn og navnlig Mundingen af N. Stromfjord, hvor den i Massevis søger op paa Øerne omkring Taseralik. Den er nu kun sjælden Genstand for Fangst, da det skorter Fangerne baade paa Mod og Øvelse.

Klapmydsen (gr. *natserssuaĸ*) kommer paa sine regelmæssige Træk to Gange aarlig til Sydgrønland. Om Foraaret søger den ude fra Davis Strædet ind mod Kysten, først til dennes nordligste Del Kangâmiut—Holsteinsborg og derefter til Egnene Syd herfor, saa at Julianehaab Distriktet berøres lidt senere.

Det er derfor sandsynligt, at Trækket kommer fra Ismasserne udenfor Cumberlands Kysten, saa at de Sæler, der søger ind imod den nordlige Del af Sydgrønland, har den korteste Vej at tilbagelægge og derfor ankommer først, hvilket for Holsteinsborgs Vedkommende sker i de allersidste Dage af Marts eller hyppigere omkring 1.—3. April. Efterhaanden bliver Trækket livligere og kulminerer i Begyndelsen af Maj, hvorefter Sælerne paany tager af, indtil de c. 21—22. Maj er helt forsvundet.

Klapmydsefangsten har dog kun ringe Betydning i Holsteinsborg Distrikt, men giver større Udbytte jo længere sydpaa, man kommer, og er navnlig af stor Vigtighed for Julianehaabs Vedkommende. Naar Dyrene ankommer, er de ret magre, men tiltager efterhaanden i Fedme, hvorfor Fangsten kaldes den fede Klapmydsefangst.

Det andet Træk bestaar af magre Dyr, der kommer sydfra op langs Kysten. Ogsaa denne Fangst (den magre) har størst Betydning i Julianehaab Distrikt, længere mod Nord taber disse Dyr sig efterhaanden, saa at kun ganske faa naar op til Holsteinsborg i Juli-August Maaned.

Grønlandssælen (gr. *âtâĸ*) kommer ligesom Klapmydsen to Gange aarlig til Kysten. I dens 4 første Leveaar kaldes den *Blaaside*.

Det første Træk af helt magre Dyr varer fra Slutningen af Maj til Slutningen af Juni eller lidt hen i Juli. Dyrene kommer enkeltvis sydfra og trækker som oftest helt ind i Fjordene for at soge Føde, særlig Angmagssatter, der paa denne Tid af Aaret staar under Kysten for at kaste Rogn.

I Slutningen af September, tidligst den 25., begynder Trækket af den fede Atak, der ligeledes kommer sydfra, i Begyndelsen enkeltvis, men fra November i Flokke, der søger ind mellem Øerne eller langs Kysten, hvor de forekommer talrig indtil Aarets Udgang. Fra Nytaar aftager Dyrene lidt efter lidt og er helt forsvundet i April Maaned. Atakfangsten om Efteraaret er den vigtigste Fangst, og den, der giver størst Udbytte, naar ikke stormfuldt Vejr lægger for store Hindringer i Vejen for dens Udøvere.

Remmesælen (gr. *ugssuĸ*) og den spraglede Sæl (gr. *ĸasigiaĸ*) er begge lidet talrige og synes at aftage Aar efter Aar. Af de første forekommer dog en Del i Omegnen af Ukîvik.

Ringsælen (gr. *natseĸ*) kaldes almindeligst Netside. Den opholder sig om Vinteren i Bugter og Fjorde, som er tillagte. Naar Isen forsvinder om Foraaret, gaar den til Søs og vender først tilbage i November.

Ogsaa denne Sæl forekommer efter Grønlændernes Sigende langt mindre hyppigt end tidligere, og da en stor Del af Distriktets Befolkning bor i Fjordene og derfor er henvist til at leve af Netsidefangsten om Vinteren, er den stærke Nedgang af denne Sælart meget følelig og har bl. a. medført, at Beboerne nu er henvist til i højere Grad end tidligere at leve af Fiskeri.

Med Hensyn til Udbyttet af Sælfangsten henvises til omstaaende Sammendrag af Fangelisterne, Tabel A, Side 34, for visse Perioder mellem 1876 og 1918, hvorefter Nedgangen dog ikke synes paafaldende stor, undtagen i 1917, da Udbyttet kun beløb sig til 1882 Sæler ialt.

Nordhvalen (gr. *arfeĸ*) ses nu yderst sjældent ved Holsteinsborg, men var tidligere Genstand for Fangst, der undertiden gav et stort Udbytte. Lidt efter lidt blev Fangsten ringere, og siden 1872, da man sidste Gang var saa heldig at harpunere en Hval, er denne Fangst mislykket.

Pukkelhvalen (gr. *ĸiporĸaĸ*), Sildepidskeren (gr. *tikâgugdlik*) og Spækhuggeren (gr. *ârdluk*) forekommer nu og da, men jages ikke.

Hvidfisk (gr. *ĸilaluvaĸ*) ses jævnligt om Vinteren i Fjordene, naar disse er isfri. De fanges i Reglen kun fra Kajak, men ikke i særlig stor Mængde. I Femaaret 1913—17 var Fangstudbyttet saaledes kun c. 40 Dyr gennemsnitlig pr. Aar.

Af Marsvinet (gr. *nîsa*) fanges en Del i Maanederne Juli til November,

i hvilken Tid dette Dyr opholder sig nær Kysten. Det skydes eller harpuneres fra Kajak ligesom Sælerne, men der tages dog næppe 100 Dyr om Aaret.

Fisk. Af de Fisk, der har Betydning for Grønlændernes Ernæring, skal fremhæves følgende:

Laksen (gr. *ɛkaluk*) indfinder sig i Juni, og Fiskeriet af den drives fra Juli til Slutningen af August, i den Tid Laksene gaar op i Elvene for at gyde. Det er dog et ret begrænset Antal Laks, der tørres til Vinterbrug, og Fiskeriet har væsentlig kun Betydning for de faa Fangere, der driver Erhvervet i den Hensigt at sælge Fisken til Handelen, uagtet der findes adskillige gode Lakseelve i Distriktet, saaledes Ekalugârssuit i N. Stromfjord, Ekalugssuit og Isortuarssuk i N. Isortok, Akornga mellem N. og S. Kangerdluarssuk, Erfalik, den bedste af Elvene ved Kangek, og adskillige andre.

Helleflynderen (gr. *natârnak*) træffes praktisk talt langs hele Kysten. I Begyndelsen af Juli skyder Fisken sig fra de store Dybder i Davis Strædet ind over Bankerne helt ind til Kysten, hvor den da forbliver indtil Oktober eller lidt senere. Helleflynderfiskeriet har altid haft stor Betydning for Kystbeboerne, men først i de senere Aar er det drevet rationelt ved Hjælp af Langliner under en dansk Fiskers Ledelse.

Kabliauen (gr. *sârugdlik*) eller Havtorsken træffes ofte i betydelig Mængde i Kekertalik Fjorden samt i Bunden af Ikertôk's 2 Fjordarme: Avatdlek og Akugdlek, hvor den fanges for at afhændes til Handelen. Saavidt vides, kommer et Træk udefra i Juni, men hele Vinteren findes der Fisk paa de tre Steder, i Akugdlek endog i betydelig Mængde. Tidligere fandtes den i store Mængder paa Kystbankerne, og i 1845—49 drev engelske Skibe, der indfandt sig i et Antal af indtil 15 aarlig, et omfattende Fiskeri ud for Kysten.

Stenbideren (gr. *nipisa*) træffes langs Kysten paa grundet Vand i April og Maj, men fiskes kun til Husbehov.

Rødfisken (gr. *sulugpâvak*) har stor Betydning særlig for Fjordbeboerne, idet den fiskes hele Vinteren paa ret store Dybder og i Reglen fra Is. De bedste Rodfiskebanker er i Amerdlok Fjorden: Sulugpâvarsiorfik Vest for Augpilagtorssuak, i Ikertôk: Langs begge Kyster, men særlig paa Nordsiden lidt inden og uden for Sarfánguak, samt Sarkardlîternes Fiskeplads: Sulugpâvarsiorfik paa Sydsiden inden for Niakornak.

Hajen (gr. *ɛkaluqssuak*), der er almindelig allevegne, fiskes i ret betydelige Mængder af Befolkningen, udelukkende af Hensyn til Leveren, der sælges til Handelen, medens Kodet kun anvendes til Hundefoder i tørret Tilstand. Hajfangst er et Erhverv, der væsentlig drives af de Folk, som af en eller anden Grund ikke egner sig til Sælfangst.

Havkat (gr. *kêrak*) og navnlig Strandtorsk (gr. *ũvak*) samt Ulk (gr. *kaniok*) træffes ligeledes over alt. De fiskes til Husbehov, og kun en ringe Del tørres.

Lodden (gr. *angmaqssak*) er en lille Laksefisk, der i uhyre Stimer søger ind til Kysten i Juni Maaned for at gyde i Reglen paa jævn Strandbred. Den samles

og tørres til Vinterforraad af hele Befolkningen, der betragter de tørrede Fisk som en uundværlig Reserveproviant i Vintertiden, hvis alt andet Erhverv glipper.

Af Skællaks (gr. *kapisilik*) findes en Del om Efteraaret og Vinteren særlig i Amerdlok Fjorden, hvor de tages med store Garn.

BEBYGGELSE

Distriktets Befolkning har ikke, saaledes som Tilfældet er adskillige Steder i Sydgrønland, opgivet deres omstrejfende Liv i Sommertiden, men Rejserne er mere kortvarige end i gamle Dage og skyldes ogsaa delvis andre Aarsager. Tidligere rejste man ud om Foraaret efter at have fjærnet Taget paa Husene, opholdt sig paa Fangst- eller Fiskepladserne en Del af Sommeren og foretog herfra Strejfture ud paa Øerne for at samle Æg og Dun eller gik paa Rensjagter ind i Bunden af Fjordene, hvorfra man da i Reglen vendte hjem i September eller Oktober Maaned for at tage Vinterboligerne i Besiddelse, efter at disse var istandsatte.

Kun en lille Del af Befolkningen dyrker nu til Dags de gamle traditionelle grønlandske Sommererhverv, medens den allerstørste Part er beskæftiget med det for nylig iværksatte Torske- og Helleflynderfiskeri. Af Hensyn hertil flytter de Indfødte en kort Tid ud til de forskellige Fiskepladser i Kekertalik og Avatdlek eller nordpaa til Umiatsialivik og vender tilbage herfra inden Efteraaret for at tage Vinterboligerne i Besiddelse, ofte uden at disse har været udluftede.

Der findes i Øjeblikket foruden Kolonien 3 Udsteder og 4 Bopladser, altsaa ialt 8 Bosteder, af hvilke de 3 ligger langt inde i Fjordene, nemlig Sarfánguak, Sarkardlît og Ikerasârssuk, 4 ved eller i Nærheden af Fjordmundinger, nemlig Isortok, Holsteinsborg, Kerrortussok og Itivdlek og endelig 1 i Arkipelaget Syd for Ikertôk Fjordens Munding.

De beboede Steder er:

Kolonien Holsteinsborg, højtliggende paa en gammel Strandvold paa Nordsiden af Amerdlok Fjordens Munding. Hertil hører:

Bopladsen Isortok i et lille Dalstrøg paa Nordsiden af Isortok Fjordens Munding i lave Omgivelser.

Udstedet Kerrortussok i en snæver Kløft ved Foden af Kællinghættens Udløbere paa Nordsiden af Amerdlok Fjorden c. 10 km inden for Kolonistedet. Handelens Huse ligger paa Øen Avssakútak lidt Øst for Kerrortussok.

Udstedet Sarfánguak i Bunden af Amerdlok Fjorden paa dennes Sydside ved det Sund, der forbinder Amerdlok med Ikertôk Fjorden i lave Omgivelser. Hertil hører:

Bopladsen Sarkardlît paa et aabent Næs, der skyder sig ud fra Højfjældet paa Nordsiden af Avatdleks Fjordarm lidt inden for Fjordens Nordpynt og

Bopladsen Ikerasârssuk tæt indelukket paa Vestsiden af Sundet inden for Sagdlerssuak Øen i høje Omgivelser.

Udstedet Itivdleĸ paa Sydsiden af en af de lave Øer umiddelbart uden for Itivdleĸ Fjorden paa dennes Nordside. Hertil hører:

Bopladsen Sarĸaĸ paa Østsiden af en lille, lav Ø ved den sydvestlige Spids af Sagdlerssuaĸ Øen.

Hustyper. Hvad Husbygningen i Sydgrønland angaar, afviger den paa flere Punkter fra Forholdene i Nordgrønland, hvorfor de her opstillede Typer ikke ganske svarer til de nordgrønlandske Husformer.

De Huse, der i Øjeblikket anvendes af den sydgrønlandske Befolkning, er af meget forskellig Art og Værdi, idet enkelte i Bygningsmaade er en næsten slavisk Kopi af Administrationens Træ-Vaaningshuse. Hine er i den følgende Beskrivelse henregnet til Type I (danske Huse), andre har samme Form og Indretning, men er forsynet med en Ydermur af Sten og Tørv (Type II, forbedrede dansk-grønlandske Huse), medens de allerfleste paa det nærmeste svarer til eller er en videre Udvikling af de Hustyper, der benyttedes af Grønlænderne ved Kolonisationens Begyndelse. De var — med Forbigaaelse af enkelte derfra afvigende Former — opført af Sten og Tørv med fladt Tag af samme Materiale og bestod af ét Rum. Langs hele Bagvæggen fandtes en lav Stenbriks, dækket med Mos og Skind, og paa Facaden var der anbragt en lille Tarmskindsrude. Adgangen til Huset foregik gennem en 4—5 m lang undertiden nedgravet Husgang, der var saa snæver, at man maatte krybe paa alle fire for at naa ind i Bygningen, hvis Vægge i Reglen var beklædt med Skind. Husgangen havde ingen Døre, men Døraabningen saavel til Husrummet som til Gangen fra Marken dækkedes med et Skind, naar Vejret var daarligt (Type III—V grønlandske Huse).

Hustype I: Danske Huse er opført af Bindingsværk, udvendig klædt med Bræder, indvendig med et Panel, Mellemrummet fyldt med Høvlspaaner, Mos eller Tørv. Gulv, Loft og højt Tag alt af Bræder og særskilt Kogerum enten i selve Huset eller i en med Halvtag forsynet Tilbygning, der tillige tjener som Bislag med Udgangsdør af indtil Mandshøjde.

Disse Huse har 1, undertiden 2, sjældnere 3 Værelser, Træbriks, Komfur eller Ovne, ofte Tørvemur udvendig paa Bagvæggen for Lunhedens Skyld.

Hustype II: Forbedrede dansk-grønlandske Huse er opført af Bindingsværk med Træpanel og omgivet med en 0,75 m tyk Mur af Tørv og Sten, men iøvrigt indrettet som danske Huse indvendig samt med højt Saddeltag af Bræder. Husene har næsten alle en Tilbygning enten af Træ, og da undertiden indrettet som Køkken, eller af Tørv og Sten og i saa Tilfælde benyttet som *igaleĸ* (grønlandsk Køkken) med Ildsted af to sidestillede Sten paa en lille Opmuring samt med Røghul i Taget. Ofte foregaar dog Kogningen inde i Huset, og Tilbygningen, hvori Udgangsdøren er anbragt, benyttes da som Oplagsrum.

Grønlandske Huse med Tag af Tørv har Mure af Tørv og Sten. Hovedbjælken er anbragt paa langs af Huset fra Gavl til Gavl, hvilende direkte paa Gavlmuren, undertiden støttet af Stolper. Fra Bjælken til Facaden og Bagvæggen anbringes med Mellemrum korte Spær og over disse igen udpindede Stroer paa langs med Huset, hvorefter det hele dækkes med Lyng eller Mos og derover Tørv

ofte toppet op, saaledes at det har Fald til alle Sider, men i Reglen har hele Konstruktionen Form som et fladt Saddeltag, med stærkere Fald mod Bagvæg end mod Facade.

Hovedbjælken anbringes saa godt som altid over den forreste Kant af Briksen, støttet af en Stolpe, der støder op til Briksekanten. I større, bredere Huse ligger Bjælken derfor ikke altid midt i Huset, hvorfor det undertiden er nødvendigt at anbringe en Ekstrabjælke med Stiver over Rummet foran Briksen, eller at støtte Taget paa dette Sted med Stiver under et af Spærene.

Indvendig er Huset undertiden forsynet med Trægulv og et mere eller mindre komplet Panel, hvis enkelte Bræder, der spigres paa et Par Stolper, er anbragt horisontalt, ofte daarligt forarbejdede, altid uplojede og uhøvlede, undertiden med store Mellemrum, saa at man ser Tørvemuren bagved, og aldrig malet.

I ganske enkelte Huse benyttes Rensskind — i hvert Fald delvis — som Panel, og undertiden anbringer man et Loft af klinklagte Bræder over Sovepladsen.

Briksen, der dækker hele Bagvæggen, er saa godt som altid i Huse af denne Art opført af Tørv og Sten, og kun den forreste Kant bestaar af Bræder, højst 3 Stk., saaledes at Rummet under denne altid er ret begrænset. I enkelte Egne bruges Skillerum paa Briksen mellem Familierne, og foran dette er da altid en Lampebriks.

Vinduerne er i Reglen indfattet i Rammer med Karm, men ofte nøjes man med en enkelt Glasrude indfattet i Tørvemuren og stoppet med Mos.

De saakaldte Sidebrikse findes i de fleste Huse, men er for smalle til Soveplads og anvendes kun som Siddeplads eller tjener som Underlag for Lamper.

Ovnen (Komfuret) er anbragt højst forskelligt, foran Midten af Briksen eller ved en af Sidevæggene, mellem Vinduerne eller foran et af disse og forsynet med et Skorstensrør af Jern, der fører lige op gennem Taget.

Disse Huse har alle en Husgang, der er saa lav og smal, at den maa passeres i stærk bøjet eller krybende Stilling. Tidligere udmundede den under Vinduet i Reglen midt paa Facaden, men denne gamle Hustype forekommer nu sjældnere, og Husgangen er nu til Dags anbragt paa Facaden eller i Gavlen nær et af Husets Hjørner, sjældnere i selve dette, og fører herfra i lige Retning bort fra Huset; undertiden er Gangen dog buet eller danner et Knæk umiddelbart foran selve Husdørene, eller hvor Igalek'en (Køkkenet) findes. Husgangen ligger undertiden indtil 0,75 m lavere end Husets Gulv og har i saa Fald et eller to Trin, der fører dels op i Huset dels ud til det Fri. Begge Steder lukkes Gangen ved en Dør eller Lem, forsynet med Haandtag af Træ eller en Strop, og ofte anbragt i saa skraa Stilling, at den falder i af sig selv. Mangler Yderlemmen, er denne erstattet med en Tørvemur (Vindskærm) lidt foran Aabningen for at hindre direkte Blæst ind gennem Husgangen.

Næsten alle Husgangene er forsynet med en firkantet eller cirkelformet Udbygning, der benyttes som Køkken og kan være anbragt nærmere eller fjærnere Udgangen. Efter Ovnenes Indførelse koges Maden dog ofte inde i Husene.

Disse er af meget forskellig Størrelse.

Et middelstort Hus er saaledes indvendig maalt c. 4 m langt, 3.5 à 4 m dybt, 1.5—1.8 m højt under Hovedbjælken. Husgangen indtil 5 m lang, 0.6 m bred, 1 m høj.

Igalek'en c. 1.5 m i Gennemsnit og 1.25 m højt Men man finder, t. Eks. ved Fiskenæsset, Huse, der er betydelig mindre, et enkelt saaledes 1.85 m langt, 2.90 dybt, 1.25 m højt.

Briksen er i Reglen 30—45 cm høj og indtil 2 m dyb, dækket med Ren- eller Sælskind eller i de allerfattigste Huse med Tørv.

De her skildrede Huses Konstruktion er saaledes nogenlunde ens, men de frembyder, hvad den indre Udstyrelse angaar, store Uoverensstemmelser, og paa Grundlag heraf er det muligt for Oversigtens Skyld at inddele dem i 3 Typer, nemlig:

Type III med Gulv, undertiden Loft og fuldt Panel, alt af Bræder,
— IV — Gulv og delvis Panel,
— V — med eller uden Gulv og uden Panel.

Husinventariet omfatter en saadan Blanding af europæisk og i langt ringere Omfang af grønlandsk Husgeraad, at det er vanskeligt at give en Oversigt derover. I Kivfakkernes og Kolonigrønlændernes Huse findes saaledes — anført i den Orden, hvori de hyppigst forekommer, — Ure, Skilderier i Ramme, Stole, Hylder, Kommoder, Skabe, Servanter, Chaiselonguer, foruden almindelige Spiseredskaber og Køkkeninventar. I de tarvelige Huse og ved Udsteder og Bopladser er Udstyret meget ringere, dog er hvert Hus i Almindelighed udstyret med Kopper eller Spølkummer, Gryde, Vandkedel, Vandspand, grønlandsk Vegstenslampe og Urinspand, undertiden tillige med Tørreramme og Skrabebrædt, ligesom der i adskillige Huse findes Kasser med Laag til Beboernes Søndagstøj og Smaasager. De fleste Huse er desuden forsynet med Dyner til Sovebrug.

Telte. Befolkningen er ret vel forsynet med Telte, men paa Grund af de daarlige Fangstforhold og Vanskeligheden ved at skaffe de fornødne Skind til de gamle grønlandske Telte, der bestod af to Lag, udvendig Sortside- eller Klapmydseskind, indvendig samme Sorter eller Rensskind, er man mere og mere gaaet over til at benytte danske Telte af Stout eller Lærred, og da disse er lettere at anskaffe, er Grønlændernes Forsyning med dette nødvendige Rejsetilbehør steget betydeligt i de senere Aar.

Antallet af danske og grønlandske Telte findes opført kommunevis i hosstaaende Oversigt:

Kommunerne	1885	1900	1910	1918			Befolkningsantallet 1918
				grønlandske	danske	Ialt	
Holsteinsborg..	—	—	—	0	21	21	285
Kerrortussok..	—	—	—	5	10	15	144
Sarfánguak ...	—	—	—	0	18	18	217
Itivdlek	—	—	—	4	12	16	122
Ialt..	16	41	42	9	61	70	768

Fangsthuse findes adskillige Steder i Distriktet, saaledes ved Kangârssuk (tilhørende Holsteinsborgere), paa Manîtsorssuaĸ og ved Ikertôĸ's Munding (Kerrortussoĸere), samt paa Sarfánguaĸslandets Nordside (Sarfánguaĸere). Medens Befolkningen i de sydligere Distrikter i Reglen enes om Benyttelsen af saadanne Huse, som de ejer i Fællesskab, har Fangere i Holsteinsborg hver sit Fangsthus, bygget som et lille Vinterhus, men i Reglen med kortere Husgang.

Hustomter og forladte Bopladser.

Enhver Bebyggelse i Landet baade før i Tiden og nu til Dags er anlagt udelukkende med Fangsten for Øje. Til Boplads vælges derfor fortrinsvis saadanne Steder, som de store Sæltræk passerer forbi, og for ogsaa at udnytte Vinterfangsten paa Fjordsæler tages der yderligere Hensyn til, at der er nem Adgang til en Fjord, hvorfor Bostederne hyppigst anbringes enten i Mundingen af en saadan eller i dennes umiddelbare Nærhed. Muligheden for et godt Fangstudbytte forøges yderligere, hvis Pladsen ligger ved et større indenskærs Bassin, der er beskyttet mod Søen ved foranliggende Øer, i Læ af hvilke Fangsten kan drives uden at generes af hoj Sogang, men ogsaa saaledes beskaffen, at det ikke altfor let dækkes af Tyndis.

Bopladser og enkeltliggende Huse eller Tomter deraf findes derfor næsten overalt, hvor alle eller nogle af disse Betingelser er tilstede. Det er indlysende, at en Del af Befolkningen, efterhaanden som denne formeredes, maatte tage til Takke med Bosteder, hvor Betingelserne for Sælfangsten var mindre gunstige, men hvortil der knyttede sig andre Fordele saasom et godt Fiskeri, Renjagt o. l. Det gælder dog som Helhed, at Befolkningen paa saadanne Steder udnytter de store Sæltræk ved at flytte ud paa Fangstpladserne, naar Klapmydsen eller Sortsiden indfinder sig. En nærmere Undersøgelse af de gamle Hustomter viser, at Grønlænderne i Tidens Løb har benyttet forskellige Hustyper. At beskrive hver enkelt af disse og gøre Rede for Gangen i Udviklingen tillader Pladsen imidlertid ikke, og man skal derfor indskrænke sig til følgende:

De først indvandrede Eskimoer benyttede udelukkende smaa indtil 3 m lange Huse, der nedgravedes i en Dybde af 1—1,5 m og var forsynet med en ganske lav Stenbriks og Husgang af den Form, der kaldes *torssôĸ*. Den udmundede midt paa Facaden under en lille Tarmskindsrude og var i Modsætning til den almindelige af Græstorv opforte Husgang, *pâĸ*, nedgravet og dækket med flade Sten oventil. Den havde altsaa nærmest Form som en Stenkiste, og for at komme lettere ned i den var den yderst ude forsynet med to Trin, der førte ned til dens Bund. Højden var saa ringe, at man maatte krybe gennem Torssôĸen paa alle fire.

Huse af denne Type findes derfor kun paa Steder, hvor Forholdene tillader en Nedgravning i Jorden, altsaa paa Moræner og Smeltevandsaflejringer og derfor hyppigst paa Fastlandskysten, men i alle Tilfælde paa vel beskyttede Steder indenfor Øerne med let Adgang til en Fjord og heldigt beliggende for Sæltrækket.

Det næste Trin i Udviklingen er en simpel Følge af Befolkningens Formering og deraf følgende tvungne Udflytning til Steder, hvor Underlaget ikke bestod af Jord, men af den nøgne Klippe. Trækket gik iøvrigt to Veje enten ind i Fjordene eller hyppigst ud paa Yderøerne, hvor der var rigeligt med Byggemateriale, men ingen Moræner. Muligheden for Bibeholdelse af den gamle Husform var dermed udelukket, og Forholdene tvang Befolkningen til at anvende en anden Type med Mure af Torv og Sten uden Nedgravning, ligesom Torssôĸ'en bortfaldt og erstattedes af en almindelig Husgang, til en Begyndelse bygget paa lignende Maade som i det gamle Hjem, vinkelret paa Midten af Facaden, men efterhaanden anbragtes den undertiden nærmere den ene Gavl eller ganske tæt ved denne, og for at forebygge Træk i Huset førtes den hyppigt i skraa Retning ud fra Facaden, eller man byggede den i Form af en Vinkel eller som en buet Linie og jævnlig afsluttet med en Vindskærm af Tørv foran Indgangen.

Opførelsen af de store Fælleshuse er utvivlsomt knyttet til Øerne, hvor de forekommer hyppigst, eller i hvert Fald til saadanne Steder, hvorfra Fangsten blev drevet i det aabne Hav. I saa Fald var der Plads nok til mange Fangere, og det var naturligt, at man i det lille Samfund, der maanedsvis kunde være afskaaret fra Omverdenen, sluttede sig sammen til gensidig Hjælp i Trangstid og til Underholdning i de lange Vinteraftener. Fælleshuset var desuden kun en videre Udvikling af Boligen i det gamle Hjem, hvor man efterhaanden — og muligvis allerede forinden Udflytningen fandt Sted — var gaaet over til Opførelsen af større Huse, ofte sammenbygget i Forlængelse af hinanden. Man behøvede saaledes kun at fjærne Gavlen for at faa den nye Type frem. Denne var dog paa ingen Maade eneraadende, man benyttede ved Siden heraf ogsaa mindre Huse i stort Antal særlig i Fjordene, hvor Befolkningen altid var ret faatallig.

Hvad der bevirkede, at Grønlænderne senere opgav Brugen af Fælleshuse til Fordel for de mindre Familiehuse, kan vel ikke med Sikkerhed afgøres, men Bevægelsen staar rimeligvis i Forbindelse med Landets Besejling af Hvalfangerne i det 17. og 18. Aarhundrede. For at drive Tuskhandel med de Fremmede foretog Grønlænderne lange Rejser, der ofte varede aarevis, i hvilken Tid Husene har staaet mere eller mindre affolkede til Ulempe for de Hjemmeværende, der som Følge heraf har set deres Fordel i at gaa over til Benyttelsen af mindre Huse. Administrative Forhold har senere bidraget til at fremme denne Udvikling, saaledes at der nu gennemsnitlig kun bor 8—9 Mennesker pr. Hus. I Holsteinsborg Distrikt findes saavidt vides ingen Huse af den allerældste Type, men derimod adskillige Fælleshuse og talrige fra Tiden efter den allerførste Bebyggelse.

I Overensstemmelse med foranstaaende er de gamle Bopladser grupperede omkring Distriktets 4 Hovedfjorde, nemlig N. Isortoĸ med Bosted ved Ukîvik.

Amerdloĸ: Talrige Bopladser og enkeltliggende Hustomter paa Nordsiden indtil Kerrortussoĸ, samt adskillige Husruiner paa Øerne i Fjordmundingen, saaledes paa Ũmánârssugssuaĸ og Kagssit.

Ikertôĸ: Flere Bopladser paa Nordsiden af Fjordmundingen og en enkelt paa Sydsiden, Igdluligssuaĸ.

Itivdlek: 3 Bopladser paa Nordsiden indenfor Udstedet og 1 paa Sydsiden samt adskillige ved og uden for Fjordmundingen dels paa Yderøerne, dels paa Strækningen ned til Anders Olsens Sund samt sydligst i dette paa Inugsugtussok. Kangek har derimod ikke været beboet.

Endelig ligger Bopladsen Kâgfik, hvis Beboere sultede ihjel for mange Aar siden, ved Ikerasak, Kâgssuks Husene, hvortil knytter sig Sagnet om Folkehelten med samme Navn: Syd for Kingak og inde i Ikertôk Fjorden en Del spredte Husruiner.

DET GRØNLANDSKE ERHVERV PRODUKTIONEN

Sødyrfangsten i Forbindelse med Fiskeri og Renjagt var saavel i Holsteinsborg Distrikt som ved de fleste andre Steder i Sydgrønland det oprindelige Erhverv, det, der bar Samfundet og skaffede Grønlænderne alt, hvad de behøvede til Livets Ophold. Men medens Kolonistyrelsens Virksomhed ellers overalt i Sydgrønland hovedsagelig var indskrænket til almindelig Handelsomsætning ɔ: Indkøb af Produkter og Udhandling af europæiske Varer med de Begrænsninger, Forholdene og Hensynet til den indfødte Befolkning krævede, uden direkte Indgreb i dennes Erhverv, har Kolonistyrelsen lige fra Kolonisationens Begyndelse øvet stor Indflydelse paa Grønlændernes Levevis og Næringsforhold i det nuværende Holsteinsborg Distrikt ved at overtale de derboende Grønlændere til, sammen med det europæiske Mandskab i Distriktet, at tage Del i den af de Danske iværksatte Hvalfangst mod at erholde Part i Udbyttet og Proviant samt Brændevin under Brandvagtningen ɔ: Afpatrouillering af Farvandet med Slupperne for at søge og jage Hvaler.

Befolkningens Afhængighed af Kolonistyrelsen paa den Tid af Aaret, da Hvalfangsten kunde drives, i Reglen fra November til April ɔ: et halvt Aar, virkede saa fuldstændig ødelæggende paa Sødyrfangsten, at der allerede i 1788 kun fandtes 1 Mand og to begyndende Fangere i hele Distriktet, som fortjente Navn af Sælfangere.

Da Hvalfangsten mindskedes, spredte Befolkningen sig lidt efter lidt i Distriktet, men ved Kolonistedet fortsattes Brandvagtningen til henimod Aaret 1900 eller lidt senere, uagtet Fangsten intet Udbytte havde givet siden 1876, da man for allersidste Gang var saa heldig at bjærge en Hval. Disse Forhold maa tages i Betragtning ved Bedømmelsen af Sødyrfangsten ned gennem Tiderne og har i Virkeligheden paa mange Maader været bestemmende for Forholdenes Udvikling og i nogen Grad lettet Overgangen til de nye Erhverv, som paabegyndtes 1903.

Sødyrfangst. En ret paalidelig Maalestok for Sødyrfangsten har man gennem de saakaldte Fangelister, der siden 1873 har været ført ved samtlige Bopladser og indeholder Oplysning om, hvormeget hver Fanger producerer af

Sæler, Hvidfisk, Niser o. s. v. De indsendes hvert Aar til Trykning ved Godthaabs Bogtrykkeri og fordeles derefter blandt Befolkningen.

Iflg. disse Lister, hvoraf et Uddrag er anført paa omstaaende Tabel A, er Sælfangsten i Tiden mellem 1876—80 og 1910—14 gaaet lidt fremad med en Stigning af 0.5 Sæler pr. Individ i Distriktet, men Treaaret 1915—17 viser i Modsætning hertil en betydelig Nedgang, saa at der nu kun erhverves 3 Sæler pr. Individ mod 5.3 i den ganske vist ualmindelig gode Fangstperiode 1890—99.

I disse Tal er indbefattet saavel smaa som store Sæler, men da Grønlænderne for Øjeblikket erhverver langt færre af de store Sæler — o: Hvalros, Klapmyds, Sortside, Spraglet og Remmesæl — end tidligere, er Nedgangen i Virkeligheden betydelig større, end de anførte Tal udviser. (Jfr. Tabel B).

I 1875 blev der saaledes fanget et lige saa stort Antal af store som af smaa Sæler, til hvilke sidste henregnes Blaasider og Netsider, medens Fangelisterne for Aaret 1915 viser et Udbytte af c. 74 % smaa mod 26 % store, og da en fuldvoksen Sortside, den almindeligst forekommende store Sæl, kan afgive 80—90 kg Spæk, medens Netsiden kun yder c. 12—18 kg, maa man foruden den Nedgang i Fangstudbyttet, som Tallene viser, regne med en yderlig kvantitativ Forringelse, der næppe kan sættes lavere end c. 50 %.

Paa den anden Side klager Befolkningen over Netsidernes stærke Aftagen, navnlig i de allersidste Aar, saaledes at en Fanger nu i det højeste kan tage 2 Sæler paa 1 Dag under de allergunstigste Forhold, medens han tidligere ikke sjældent hjembragte indtil en halv Snes Stykker.

Førelsen af Fangelisterne gaar dog kun tilbage til det Tidspunkt, da Sælfangsten forlængst var paa Retur, og for at man kan danne sig et sikrere Skøn over, hvor stor Nedgangen har været i de sidste c. 100 Aar, maa man bygge sine Iagttagelser paa Sælskinds Indhandlingen, der maa betragtes som en meget paalidelig Maalestok, da Grønlændernes eget Forbrug af Sælskind i alt Fald ikke er steget i Tidens Løb, men snarere taget af, og hvad de ikke har forbrugt, er solgt til Handelen.

I Perioden 1826—30 indhandledes gennemsnitlig 2,7 Skind aarlig pr. Individ, men efter 1846—50, da Produktionen endnu beløb sig til 2 Skind aarlig pr. Individ, tog den stærkt af og er nu saa ringe, at der kun indhandles 0.08 Skind aarlig. Mellem 1826—30 og 1917 er Produktionen saaledes gaaet c. 97 % ned.

Naar Spækindhandlingen i Modsætning hertil har holdt sig tilnærmelsesvis paa samme Højde siden Perioden 1826—30, beror dette paa, at Grønlænderne tidligere forbrugte store Kvanta Spæk til Belysning og Varme, medens de nu afsætter saa godt som alt, hvad de producerer.

I Almindelighed vil Kystbeboerne faa flere store Sæler end Befolkningen i Fjordene, hvilket da ogsaa fremgaar af omstaaende Tabel B., »Fangst af store og smaa Sæler i 1915«.

For Kerrortussoĸ's Vedkommende er Procenten af store Sæler saaledes betydelig højere end ved nogen af de øvrige Pladser, og dette beror udelukkende paa Fangernes Dygtighed og Interesse for Kajakfangsten, som drives i det aabne

Tabel A. Oversigt over Fangelister og Produktionen m. m. i Forhold til Folketallet i Holsteinsborg Distrikt.

Gennemsnitlig i Aarene	Antal Indfødte	Fangelister		Produktion af							Forbrug af Sælskind		Renskind	Dun
		Sæler	Sæler pr. Individ	Spæk	Sælskind				pr. Individ		Ialt	pr. Individ		
					store	smaa	i Vandskind og Klæder	Ialt	Spæk	Skind				
		Stk.	Stk.	Tdr.	Stk.	Stk.	Stk.	Stk.	Tdr.	Stk.	Stk.	Stk.	Stk.	kg
1816—20	391	—	—	c. 93	167	53	26	c. 246	0,24	—	—	—	—	953
1826—30	532	—	—	c. 255	480	951	—	1431	0,48	2,7	—	—	2398	c. 1756
[1]) 1836—40	646	—	—	c. 265	390	672	100	c.1162	0,41	1,8	—	—	c.5086	c. 735
1846—50	752	—	—	c. 333	47	892	558	c.1497	0,44	2,0	—	—	4377	586
1856—60	688	—	—	210	22	393	413	c. 828	0,31	1,2	—	—	747	580,5
1867—71	534	—	—	393	312		435	747	0,74	1,4	—	—	0	152
1876—80	574	2159	3,8	338	20	422	56	498	0,59	0,9	1661	2,9	5	244
1881—89	581	1845	3,2	255	16	307	—	323	0,44	0,6	1522	2,6	4	125
1890—99	618	3274	5,3	406	6	876	—	882	0,67	1,4	2392	3,9	16	44,5
1900—09	693	2754	4,0	339	3	366	—	369	0,49	0,5	2385	3,4	25	29
1910—14	707	3019	4,3	384	4	292	—	296	0,54	0,4	2723	3,9	15	26,5
1915—17	755	2228	3,0	348	2	55	—	57	0,46	0,08	2171	2,9	10	33
1918	768	1234	1,6	172	0	8	—	8	0,22	0,0	1226	1,6	6	18,5

[1]) 1838 undtagen.

Hav største Delen af Aaret. At den tilsvarende Procent ved Itivdleĸ er saa ringe, skyldes dels den Omstændighed, at de derboende Erhververe er daarlige Kajakfangere, dels at de tager mange Netsider i de nærliggende Fjorde.

For at man kan danne sig et Skøn over Fangerdygtigheden paa de forskellige Bopladser, henvises til hosstaaende Tabel, hvori Erhververne ved hvert Bosted klassificeres efter det Antal Sæler, de gennemsnitlig har erhvervet i Femaaret 1913—17.

Tabel B. Fangst af store og smaa Sæler i Aaret 1915.

	Sæler	
	store, %	smaa, %
Holsteinsborg-Isortoĸ	28	72
Kerrortussoĸ	42	58
Sarĸaĸ	31	69
Itivdleĸ	11	89
Ikerasârssuk	24	76
Sarfánguaĸ	21	79
Sarĸardlît	26	74
Gennemsnit	26	74

Tabel C. Beregning over den gennemsnitlig aarlige Fangst af Sæler ved samtlige Bopladser i Femaaret 1913—17.

	Antal Fangere	Antal af erhvervede Sæler							
		mellem 60—69	mellem 50—59	mellem 40—49	mellem 30—39	mellem 20—29	mellem 10—19	mellem 5—10	4 og derunder
Isortoĸ	9	—	—	1	1	2	2	»	3
Holsteinsborg	42	—	—	—	3	4	10	6	c. 19
Kerrortussoĸ	30	—	2	1	4	5	6	5	7
Sarfánguaĸ	24	—	1	—	2	4	3	4	10
Sarĸardlît	10	—	—	—	—	2	2	3	3
Ikerasârssuk	6	—	—	—	2	1	2	1	0
Sarĸaĸ	11	—	1	1	—	2	6	1	0
Itivdleĸ	20	1	—	—	4	5	3	3	4
	152	1	4	3	16	25	34	23	46

Herved maa dog bemærkes, at der mellem de 19 under Holsteinsborg opførte Erhververe findes enkelte Fastlønnede.

Lader man de i sidste Rubrik anførte Erhververe, der kun har fanget 4 Sæler eller derunder, ude af Betragtning, finder man, at de øvrige Fangere gennemsnitlig pr. Aar har erhvervet: Ved Isortoĸ 25 Sæler (159), ved Kolonistedet 15 (386), ved Kerrortussoĸ 23 (579), ved Sarfánguaĸ 19 (293), ved Sarĸardlît 13 (153), ved Ikerasârssuk 21 (82), ved Sarĸaĸ 22 (251) og endelig ved Itivdleĸ 24 (457) eller 20 Sæler gennemsnitlig pr. Erhverver.

De i Parentesen anførte Tal angiver det gennemsnitlige aarlige Udbytte af Sælfangsten ved Stederne i Aarene 1913—17. For hele Distriktet beløber Antallet af tagne Sæler sig til 2360 Stk. pr. Aar i det samme Tidsrum, eller 15,5 pr. Erhverver, naar alle disse medregnes.

ZOOLOGICAL LIBRARY

Det fremgaar iøvrigt af Beregningen, at Fangstudbyttet er bedst langs Kysten og aftagende, jo fjærnere man kommer denne. Sarkardlît ligger længst inde i Fjorden, derefter følger Sarfánguak, Ikerasârssuk og Sarkak, medens de øvrige Steder ligger langs Yderkysten alene med Undtagelse af Kerrortussok, men Fangerne fra dette Sted driver en stor Del af Aaret Fangst paa det aabne Hav, og for Kolonistedets Vedkommende gør særegne Forhold sig gældende.

Hvidfiskefangsten har kun ringe Betydning undtagen ved Sarfánguak, hvor Udbyttet har været 22 Stk. aarlig i det sidste Femaar. Af Niser tages nogle faa hvert Aar.

Det turde af det foregaaende fremgaa, at Befolkningen ikke er i Stand til at leve af Sødyrfangsten alene, hvorfor Fangerne er henvist til andre Erhverv, af hvilke de vigtigste er følgende:

Hajfangsten er et gammelt Erhverv, der allerede i 1830 gav ret godt Udbytte og efterhaanden oparbejdedes saaledes, at der i Femaaret 1901—05 indhandledes gennemsnitlig 334 Tdr. Lever aarlig. I de senere Aar er der fisket færre Hajer, og Fiskeriet indbragte i 1917—19 kun 949 Kr. aarlig. Det drives mest ved Kerrortussok og Sarfánguak.

Rævefangsten. Herom henvises til Afsnittet om Dyreliv. I 1917—19 fangedes 269 Dyr til en Gennemsnitsværdi af 1502 Kr. pr. Aar. Beløbet kommer næsten udelukkende Befolkningen i Sarfánguak og Itivdleks Kommune tilgode. Rævefangsten kan ikke drives yderligere op, uden at det vil skade Bestanden.

Rensjagten gav, som det fremgaar af Tabel A, et glimrende Udbytte i Aarene mellem 1825—1850. I Femaaret 1836—40 beløb Gennemsnitsindhandlingen af Rensskind sig saaledes til c. 5086 Stk., og Produktionen kulminerede i 1839, da der indleveredes 7628 Skind paa Handelen, men dette Resultat naaedes kun ved en Rovdrift uden Lige. Den allerstørste Part af Kødet efterlodes, idet Jagten udelukkende dreves af Hensyn til den Indtægt, Grønlænderne opnaaede ved Salget af Skindene til Handelen, der bærer sin Del af Ansvaret for dette unyttige Myrderi, som let kunde være hindret ved at forbyde eller begrænse Skindindhandlingen.

Efterhaanden tog Rensdyrbestanden saa stærkt af, at Produktionen sank ned til en Ubetydelighed, og Rensjagten har i Øjeblikket ingen Betydning for Befolkningens Ernæring, idet kun ganske faa Familier periodevis driver Erhvervet.

Dunproduktionen er ødelagt paa tilsvarende Maade ved en hensynsløs Rovdrift, idet hverken de ynglende Fugle eller Ungerne sparedes under Indsamlingen af Dunene. Dette bevirkede, at Produktionen, der i 1830 kulminerede med en Indhandling af 2014.5 kg, c. 40 Aar efter var svundet ind til noget under $^1/_{12}$ heraf. I Øjeblikket er Dunindsamlingen saa ringe, at regelmæssige Æg- og Duntogter er helt ophørte.

Fuglejagten har navnlig Betydning for Kystbeboerne og drives især om Efteraaret og Vinteren. Ederfuglen og Lomvien er det vigtigste Fuglevildt og skydes i saa store Mængder, at der i de sidste 3 Aar gennemsnitlig er indhandlet 518 kg Fuglefjer for en Pris af 259 Kr.

Større økonomisk Betydning fik Ederfuglejagten først, da Styrelsen i 1903 bestemte sig til at overtage den saakaldte Trafik med Ederfugleskindstæpper, som driftige Funktionærer havde oparbejdet. Tæpperne fremstilles i 3 Sorter, Nr. 1: 48 Skinds Brysttæpper med en Kant af grønne Halse, Nr. 2 af samme Størrelse med Kant af anden Farve og Nr. 3: 20 Skinds Bryst- eller Rygtæpper.

Gennemsnitsindhandlingen i 1905—06 var 62 Tæpper, i 1917—19: 178 Stk., mest af 3. Sort, til en Værdi af 2146 Kr. gennemsnitlig pr. Aar. De fleste Tæpper indhandles ved Kolonien og Kerrortussoĸ, for hvis Befolkning Trafikken har stor økonomisk Betydning, da den drives i Vintertiden, naar Indtægterne er smaa og Ernæringsforholdene mindre tilfredsstillende, men Fuglebestanden kan ikke i Længden taale den stærke Udtynding, og denne Trafik gaar ligesom Rensdyrjagten og Dunproduktionen sin sikre Undergang i Møde. Desuden forringes Kvaliteten Aar for Aar ved Kvindernes ligegyldige Behandling af Skindene.

Fiskeriet er dog næst efter Sælfangsten langt det vigtigste af alle Erhverv og bidrager mere til Befolkningens Underhold i dette end i noget andet Distrikt i Sydgrønland, men da Fisk eller rettere visse Arter deraf kun har været Genstand for Indhandling siden 1903, blev Erhvervet før den Tid hovedsagelig kun drevet, naar der ikke fandtes Sødyr. Rink sætter Erhvervet meget lavt og gør gældende, at det kun drives af Drenge og gamle Folk, og at Overgangen fra Sælfangst til Fiskeriet fører til Fattigdom og Elendighed. Denne Opfattelse er dog næppe helt rigtig for Holsteinsborgs Vedkommende, idet Befolkningen i dette Distrikt altid har drevet Helleflynder- og Laksefiskeriet foruden Angmagssatindsamlingen, saalænge der om Sommeren var nogen Mulighed for disse Erhverv.

En Del af Fisken tørres, navnlig Angmagssatten, som enhver Erhverver ifl. Traditionen er pligtig at indsamle i passende Mængde til Vinterforraad.

Hænder det nu, at Vinterfangsten slaar fejl, eller Forraadene ikke strækker til, er det atter Fiskeriet, som Grønlænderne maa ty til, og efterhaanden, som Sælfangsten giver ringere og ringere Udbytte, er dette tilsidst for enkelte Bopladsers Vedkommende blevet Hovederhvervet, navnlig i Fjordene, hvor der findes rigeligt med Havkatte, Rødfisk, Uvak og tildels Torsk, saa at Befolkningen aldrig behøver at mangle Føde. Ifl. en Opgørelse tog en Fisker paa et Aar 224 Havkatte, der gennemsnitlig vejer 20—25 kg pr. Stk., foruden adskillige andre Fisk.

I Aaret 1903 overtog Styrelsen den af danske Funktionærer oparbejdede Laksetrafik, og efter en Del Forsøg iværksatte man senere tillige Indhandling af Torsk, Helleflynder og fra 1918 endelig af Uvak, der dog atter er opgivet. Hermed er Erhvervets Stilling væsentlig forandret og giver Befolkningen større kontant Indtægt end selve Sødyrfangsten. Hvad Indhandlingen af Laks angaar, da kommer denne kun ganske faa Erhververe til gode. Fiskeriet kræver et stort Apparat med Transport af Salt, Tønder m. m. og kan derfor kun drives med Udsigt til Fortjeneste ved de største Elve.

I Femaaret 1905—09 gav det gennemsnitlig 186 Tdr., men da Fiskerne spærrer Elvene enten med Stengærder eller Garn og derved hindrer Fisken i at

naa op til Gydepladserne i Soerne, er det efterhaanden gaaet saaledes ud over Bestanden, at man i de senere Aar har været nødt til at begrænse Fiskeriet, der i 1917—19 kun gav gennemsnitlig 30 Tdr. Saltfisk, som betaltes med 203 Kr. pr. Aar.

Langt vigtigere er Fiskeriet af Havtorsk, der kommer største Delen af Befolkningen til gode og staar aabent for enhver, der vil give sig af dermed. De vigtigste og hidtil eneste benyttede Fiskepladser er den lille Fjord Kekertalik og Avatdlek, Ikertôk Fjordens sydligste Arm. Paa disse to Steder samles største Delen af Distriktets Befolkning, saasnart Isen bryder om Foraaret, for at paabegynde Fiskeriet, der vedvarer til ind i September Maaned. Fiskene saltes i to smaa Indhandlingshuse og bringes efterhaanden til Sarfánguak, hvor de omsaltes eller tilvirkes til Klipfisk. Heraf fremstilledes i 1912—14 gennemsnitlig c. 4578 kg og i 1917—19 indhandledes paa tilsvarende Maade c. 79440 kg Torsk til en Værdi af 3178 Kr. pr. Aar.

Helleflynderfiskeriet drives fra midt i Juli til hen i September, men kommer næsten udelukkende Kolonigrønlænderne til gode. Det ledes af en dansk Fisker, som ved Hjælp af en Motorbaad slæber en Del Dorryer til Sos, hvor Langliner udsættes, og naar disse er halede, vender man tilbage med Fangsten. Da der kun kan medtages 8 à 10 Dorryer, maa de øvrige Grønlændere nøjes med Haandsnorefiskeri nær Kysten, hvor Udbyttet er gennemgaaende ringere I 1917—19 er der gennemsnitlig fisket 36100 kg til en Værdi af 2888 Kr.

De nye Erhverv, der er iværksat siden 1903, har saaledes i de sidste 3 Aar skaffet Grønlænderne en Indtægt af 8415 Kr. gennemsnitlig pr. Aar.

DEN GRØNLANDSKE BEFOLKNING

Som det vil fremgaa af hosstaaende Tabel D, »Mandtalslister over den grønlandske Befolkning i Holsteinsborg Distrikt«, har Folketallet været store Sving-

Tabel D. Mandtalslister over den grønlandske Befolkning i Holsteinsborg Distrikt mellem 1788 og 1918.

Gennemsnitlig i Aarene	Mænd	Kvinder	Ialt
1788	155	198	353
1800	—	—	287
1816—20	177	214	391
1826—30	243	289	532
1836—40	298	348	646
1846—50	363	389	752
1856—60	331	372	703
1861—69	245	274	519
1870—79	276	289	565
1880—89	295	286	581
1890—99	315	303	618
1900—09	351	342	693
1910—16	362	357	719
1917	392	377	769
1918	388	380	768

ninger underkastet, dels i Aarene omkring 1800, dels i Tiden efter 1850. Den forste Nedgang skyldtes Koppeepidemien 1800 i Forbindelse med Bortflytning, den sidste, som ogsaa spores i de fleste andre Distrikter, skyldes lignende Aarsager til Dels i Forbindelse med Kaffe- og Provianthandelens Frigivelse, hvorved Befolkningen, for at skaffe sig de eftertragtede europæiske Varer, lod sig friste til at afhænde saa mange gronlandske Produkter, at det forringede Fangernes Erhvervsevne, særlig gennem en Reduktion af Teltenes og Konebaadenes Antal, ligesom Mangelen paa et ordnet Forsorgelsesvæsen sikkert ogsaa bidrog sit til Befolkningens Formindskelse.

Dette Forhold fremgaar tydeligere af hosstaaende Tabel E, »Oversigt over Tilvækstprocenten mellem 1788 og 1916«, der med paafaldende Regelmæssighed viser Tilvækstprocentens gradvise Aftagen efter Aar 1800, indtil Befolkningsantallet til sidst i Tiden mellem 1850 og 1870 tager af for derefter paany at stige jævnt i den efterfølgende Tid.

Tabel E. Oversigt over den aarlige Tilvækstprocent mellem Aar 1788 og 1916.

1788—1800	1800—20	1820—40	1840—50	1850—60	1860—70	1870—90	1890—1916
÷ 1,8	+ 3,9	+ 1,7	+ 1,5	÷ 1,5	÷ 1,8	+ 0,2	+ 1,3

Fodte og Dode. Tilsvarende voldsomme Svingninger vil genfindes i nedenstaaende Tabel F, med Oversigt over Fodte og Dode, hvori Yderpunkterne betegnes ved et Fødselsoverskud paa 22 pro mille aarlig i Perioden 1816—20, hvad der anses for betydeligt selv i Kulturlande, og et Fodselsunderskud paa 53 pro mille i den — ganske vist kortvarige — Periode 1856, 57 og 59.

Tabel F. Oversigt over Fødte og Døde i enkelte Perioder mellem 1816 og 1918.

I Aarene	Absolute Tal		Aarligt Overskud af Fødte mod Døde	Aarligt Fødselsoverskud. pCt.
	Fødte	Døde		
1816—20	68	24	+ 9	2,2
1826—30	122	78	+ 9	1,6
1836—40	132	83	+ 10	1,5
1846—50	136	89	+ 9	1,2
1856, 57 og 59	70	183	÷ 38	÷ 5,3
1860—69	207	270	÷ 6	÷ 1,2
1870—79	239	168	+ 7	1,3
1880—89	197	197	0	0
1890—99	255	172	+ 8	1,3
1900—1916	494	379	+ 7	0,9
1917—1918	57	38	+ 9	1,2

Tilflytning og Bortflytning. En Forskydning af Befolkningen mellem Distrikterne indbyrdes vil i saa godt som alle Tilfælde skyldes Fangstforholdene.

Tabel G. Oversigt over Tilflytning og Bortflytning.

I Aarene	Absolute Tal		Den aarlige	
	Tilflytning	Bortflytning	Overskuds-Tilflytning	Overskuds-Bortflytning
1816—20	220	79	28	—
1826—30	94	72	4	—
1836—40	67	31	7	—
1846—50	6	16	—	2
1857	4	57	—	53
1860—69	32	106	—	7
1870—79	55	61	—	1
1880—1899	43	67	—	1
1900—1916	113	116	—	0
1917—1918	12	22	—	5

Dette behøver næppe nærmere Paavisning, og det synes ogsaa at bekræftes for Holsteinsborg Distriktets Vedkommende. Den Tilflytning, som ifl. ovenstaaende »Oversigt over Tilflytning og Bortflytning« fandt Sted indtil c. 1820, staar saaledes utvivlsomt i Forbindelse med Hvalfangsten, idet Grønlænderne sydfra og navnlig de fra Julianehaab Distriktet, der gik under Fællesnavnet Sydlændinge, aarligt foretog Fangst- og Handelsrejser nordpaa for — fra Egnen omkring Holsteinsborg — at skaffe sig de for deres Erhverv nødvendige Barder og Hvalrostand samt tiltuske sig europæiske Handelsvarer fra Hvalfangerskibene. Medens Hovedparten rejste hjem samme eller følgende Aar, forblev enkelte fastboende i Distriktet, hvor der endnu findes Familier, som afleder deres Herkomst fra Sydlændingene.

Da Hvalfangsten tabte sig, formindskedes Invasionen, og de følgende Tiders daarlige Fangstforhold medførte, at Strømmen snarere gik den modsatte Vej, men iøvrigt er Omflytningerne efter 1820 forholdsvis ubetydelige undtagen i 1857 og 61, da Folk flygtede som Følge af Epidemier. Efter den Tid er Bortflytning og Tilflytning næsten ophørt. Grønlænderne er langt mindre rejselystne nu end for et Aarhundrede siden og forlader sjælden deres Boplads undtagen i Fangstøjemed. Den tilsyneladende store Forskydning i de sidste Perioder skyldes den Omstændighed, at Omflytningerne indenfor Distriktet ofte er medregnet, og man bør derfor kun hefte sig ved de i sidste Rubrik anførte Tal.

Befolkningens Fordeling efter Køn. I Modsætning til de øvrige Distrikter frembyder Forholdene i Holsteinsborg Distrikt den Mærkelighed, at Mandkønnet er i Overtal fremfor Kvinderne, og dette skyldes ikke tilfældig større Bortflytning af Kvinder eller Tilflytning af Mænd.

Ifl. Tabel H viser det sig, at Forholdet mellem Antallet af Mænd og Kvinder indtil 1820 var det samme som i de øvrige Distrikter, hvor Kvinderne er i bety-

delig Overvægt, men lidt efter lidt er Forholdet i Holsteinsborg Distrikt forrykket til Fordel for det stærke Kon, som siden Perioden 1880—89 har været talrigere end Kvinderne.

Tabel H. Antal Kvinder mod 1000 Mænd.

Aar.....	1788	1816 —20	1836 —40	1846 —50	1860 —69	1870 —79	1880 —89	1890 —99	1900 —16	1917 —18
Kvinder.....	1277	1209	1168	1072	1119	1047	969	962	977	970

Af de i de sidste 20 Aar fødte Børn vår 55 % Drenge og kun 45 % Piger, i Perioden 1860—79 var Forholdet 54 % mod 46 %, men i 1814—20 derimod kun 46 % Drenge mod 54 % Piger.

Uagtet der saaledes fødtes flere Børn af Mandkøn end af Kvindekøn i Tiden fra 1860—79, var Mændene, som Tabel H viser, dog i Mindretal; og dette skyldes utvivlsomt deres farefulde Erhverv, der ikke alene kræver mange Ofre, men ogsaa virker stærkt opslidende.

Dette vil iøvrigt ogsaa fremgaa af, at Antallet af Enkemænd er langt ringere end Antallet af Enker, som Tabel I viser, og selv om det er sandsynligt, at Uoverensstemmelsen i nogen Grad fremhæves af, at Enkemændene gifter sig hyppigere end Enkerne, kan Misforholdet dog ikke forklares alene derigennem. Til Sam-

Tabel I. Antal af Enkemænd og Enker.

Aar	Enkemænd		Enker	
	Antal, gennemsnitlig pr. Aar	pro mille af Kønnet	Antal, gennemsnitlig pr. Aar	pro mille af Kønnet
1816—20.....	5	27	20	93
1846—50.....	8	21	30	77
1886—90.....	10	34	31	112
1912—16.....	15	40	44	123
1917—18.....	16	41	44	115

menligning med Forholdene i Kulturstater skal oplyses, at der i 1911 pr. 100 Enkemænd fandtes 213 Enker i Danmark, medens der i Holsteinsborg Distrikt i 1917 var 314 Enker.

Ægteskaber. Ægteskabsfrekventsen er betydelig i Gronland. Det hører til Sjældenhederne at træffe en ældre Ungkarl, og disse er altid Genstand for en vis overlegen Behandling fra Befolkningens Side.

Tabel J. Oversigt over Antallet af gifte, pro mille af den samlede Befolkning.

Aar.....	1788	1820	1850	1880	1900	1917
pro mille.....	272	273	295	302	319	322

Som det vil fremgaa af Tabel J, er Ægteskaberne ogsaa blevet langt hyp pigere i Distriktet end før i Tiden, og det er nu almindeligt, at Mændene gifter sig i en tidlig Alder ofte uden mindste Hensyn til, om de er i Stand til at forsørge en Familie eller ikke.

Dødsaarsager. Opgivelserne af Dødsaarsager er for upaalidelige til, at man kan drage nogen almindelig Slutning deraf. De eneste nogenlunde sikre Oplysninger paa dette Omraade er Statistikken over »Omkomne i Kajak«, hvorved forstaas dem, der drukner ved at kæntre med dette ranke Fartøj. I de sidste 17 Aar er der i Distriktet omkommen 32 Mænd paa den Maade, endvidere er i samme Tidsrum 17 Mennesker dræbt ved Ulykkestilfælde af anden Art, deraf 4 ved Vaadeskud. Disse forekom tidligere ret hyppigt, fordi Fangerne opbevarede Bøssen inde i Kajakken, men efter at Brugen af Bøssepose, der anbringes ovenpaa denne, er bleven almindelig, sker det heldigvis sjældnere. De her nævnte Ulykker udgør 13 % af samtlige Dødsfald.

Blandingsracen. Som foran omtalt var Antallet af Danske ved Kolonisationens Begyndelse meget betydeligt. Ved Hvalfangsten anvendtes saaledes en Del Matroser og adskillige Haandværkere, af hvilke flere giftede sig grønlandsk og blev i Landet. Det samme har gentaget sig op gennem Tiderne, og Befolkningen er derigennem blevet saa stærk blandet, at der nu kun findes faa Grønlændere af ren Race, om der overhovedet findes nogen i Distriktet. I 1820 opgives Antallet af Blandinger til 94 Individer af 509, i 1850 beløb de sig til 274 af 779 Indvaanere og i 1875 til 389 af 590, ɔ: at der paa dette Tidspunkt kun fandtes 34 % ublandede Grønlændere i Distriktet. Efter den Tid foreligger ingen Opgørelse over Antallet af Blandinger, og Forholdet er nu saaledes overalt i Grønland, at enhver, der fødes i Landet og ikke specielt modtager dansk Undervisning og Opdragelse, betragtes som Grønlænder, selv om Faderen er dansk og Moderen Blanding. Ægteskab mellem dansk Kvinde og en Grønlænder sker saa godt som aldrig.

Missionen. Den egentlige Missionsvirksomhed paabegyndtes i Følge Thorhallesen 1758 ved det nuværende Sydbay, hvor Kolonien oprindelig blev anlagt 1756, i hvilket Aar de første af Distriktets Befolkning kristnedes. Indtil Sommeren 1775 havde ialt 289 Personer modtaget Daaben, men endnu i 1788 var der 30 Hedninge af Distriktets 353 Indvaanere.

Inden Aarhundredets Udgang var dog alle kristnede, men noget bestemt Tidspunkt herfor kan næppe angives, da Hedninge andet Steds fra jævnlig maa antages at være tilflyttet Distriktet.

Europæerne. Ved Kolonisationens Begyndelse benyttede man næsten udelukkende europæiske Arbejdere, dels Haandværkere ved de egentlige Koloniarbejder, dels Matroser som Besætning paa Fartøjerne og delvis ved Hvalfangsten, og først senere gik man lidt efter lidt over til at anvende Grønlændere, der efterhaanden viste sig vel egnet til al Slags Arbejde. Som Følge deraf var Antallet af Europæere størst umiddelbart efter Koloniens Anlæggelse og aftog derefter successivt, saaledes at de Danske nu til Dags kun benyttes i de overordnede Stillinger som Bestyrere, Assistenter, Præster og Læger.

I 1802 havde Distriktet foruden Købmanden, 2 Assistenter og Præsten 8 danske Underbetjente, ialt 12 Funktionærer, foruden Embedsmændenes Familier, i 1840 fandtes 10; i 1901: 6 og endelig i 1918: 8 Europæere ved Kolonien.

ØKONOMI OG SAMFUNDSFORHOLD

I Sydgrønland har det grønlandske Erhverv altid været drevet uden væsentlig Paavirkning eller direkte Indgreb fra Handelsadministrationens Side alene med Undtagelse af Hvalfangsten ved Holsteinsborg, hvis Befolkning de lokale Myndigheder i sin Tid overtalte til at tage Del i denne Fangst, mod at Grønlænderne fik Part i Udbyttet samt Proviant og Brændevin under Brandvagtningen ɔ: Bemanding af Hvalfangerslupper og Afpatrouillering af Farvandet for at søge og jage Hvaler. Indirekte har man derimod støttet og støtter til Stadighed den Del af Befolkningen, der væsentlig giver sig af med Sælfangsten, som endnu maa siges at være det vigtigste og bærende Erhverv, bl. a. ved gennem Repartitionen at yde den egentlige Fangerklasse større Beløb end de øvrige Erhvervsdrivende. Ved Fordelingen tages endvidere Hensyn til Fangernes større eller mindre Dygtighed, i hvilken Henseende de deles i 3 Klasser, som Helhed paa Grundlag af det Antal Sæler, de enkelte Fangere erhverver.

Til den første Klasse regnedes tidligere ifl. Rink de Fangere, der i gode Aar fik 50—100 Sæler og i daarligere 40—80, til anden Klasse de, der fangede henholdsvis 20—50 eller 16—40, og til tredie Klasse de, hvis Udbytte under tilsvarende Forhold var 10—20 eller 8—16 Sæler aarlig.

Paa Grundlag heraf havde Holsteinsborg Distriktet i Aaret 1855: 20 udmærket gode Fangere, 63 gode og almindelige Fangere, 52 maadelige Fangere og Begyndere samt 18 Fiskere.

Lægger man den samme Skala til Grund for Inddelingen af Distriktets Erhververe, hvoraf i Aaret 1917 108 Mand angives at være Fangere, 10 begyndende Fangere og 36 Fiskere, viser en Gennemsnitsberegning for Femaaret 1913—17, at der nu findes: 6 Fangere af første Klasse, 48 Fangere af anden Klasse, c. 64 maadelige Fangere og Begyndere samt 36 Fiskere.

Det fremgaar heraf, at Fangstudbyttet nu er langt ringere end før, og naar Rink 1855 angiver, at der egentlig kun gives en Næringsvej i Grønland, nemlig Sælfangsten i Forbindelse med Rensdyrjagt og Fiskeri, passer dette ikke med Forholdene, saaledes som de i Tidens Løb har udviklet sig ved Holsteinsborg, hvor c. 37 % af Erhververne enten slet ikke giver sig af med Sælhundejagt, eller i det højeste faar indtil 10 Sæler aarlig; og Grænsen for, hvad en Erhverver maa tilvejebringe, hvis Sælfangsten skal betragtes som hans Hovednæringsvej, maa endda sættes betydeligt højere. Andre Erhverv end de, der er knyttet til Fangst, Fiskeri og Jagt, gives ikke, men adskillige har deres Udkomme som Fastansatte i Handelens og Kirkevæsenets Tjeneste. Under Styrelsen er saaledes ansatte 17 Mand som Udliggere, Haandværkere eller Arbejdere samt 1 Sygeplejerske og 4 Jordemødre og under Kirkevæsenet 10 Kateketer, men heraf er rigtignok de 8

saa daarligt lønnede, at de maa drive Fangst ved Siden af deres Virksomhed som Kateketer for at klare sig.

Paa Grundlag af de foranstaaende Opgørelser skulde c. 63 % af Befolkningen leve af Sødyrfangst, c. 20 % af Fiskeri og c. 12 % af faste Lønninger, medens c. 5 % er uden egentlige Forsørgere.

Denne Inddeling af Befolkningen svarer dog ikke til de virkelige Forhold, hvilket tydeligt nok fremgaar af den anførte Klassificering, hvorefter over Halvdelen af Erhververne kun har ringe eller intet Udbytte af Sælfangsten, medens Resten, de saakaldte 1. og 2. Klasses Fangere, vel nok tilvejebringer en Del Sæler, men i aftagende Mængde, hvorved de tvinges til i højere Grad end tidligere at give sig af med andre Erhverv og da navnlig med Fiskeriet. Den herved fremkaldte Forskydning af Erhvervsvirksomheden er navnlig fremmet ved de af Styrelsen iværksatte saakaldte »rationelle Fiskeriforsøg«, som nu har været drevet en halv Snes Aar og har trukket flere og flere Fangere til sig. Om dette er nødvendigt og til Gavn for Befolkningen, er et Spørgsmaal, der ikke kan besvares ud fra ensidige økonomiske Betragtninger alene, idet Forskydningen griber afgørende ind i Grønlændernes nationale Erhverv, og hvad enten man tillægger dette større eller mindre Værdi, kan det ikke nægtes, at Erhvervet ikke alene økonomisk, men i lige saa høj Grad kulturelt danner Grundlaget for hele den gamle Samfundsordning, paa hvilken den nye Udvikling er bygget op.

For at belyse Spørgsmaalet nærmere bliver det nødvendigt at betragte Forholdene paa den Tid, Kolonisationen begyndte. Grønlænderne ernærede sig dengang overalt næsten udelukkende af Sælfangst, der indbragte dem, hvad de behøvede til Livets Opretholdelse, Kød til Føde, Spæk til Lys og Varme samt Skind til Klæder, Telte, Kajakker, Konebaade m. m. Ved Siden heraf gav Fuglejagt, Renjagt, Fiskeri m. m. dem et ret betydeligt Udbytte, men disse Erhverv dyrkedes ofte mindre som en Nødvendighed end af Trang til at skaffe sig Afveksling i den ensformige Kødspise. Sælfangsten var ikke alene den vigtigste Erhvervsgren, der gjorde det muligt for Befolkningen at friste Tilværelsen i dette arktiske Klima, den gav ogsaa Indvaanerne et saa stort Overskud af Produkter, at de uden selv at lide Mangel kunde undvære en betydelig Del deraf til Indkøb af Nødvendighedsartikler og Luksusvarer fra de Butikker, som de første Kolonisatorer oprettede i Landet. Men dette Overskud blev, efterhaanden som Grønlænderne fik Smag paa og Trang til flere europæiske Artikler, utilstrækkeligt, uagtet adskillige Produkter efterhaanden blev inddraget under Monopolet og Genstand for Handel, saaledes Renskind, Dun, Hajlever m. m., og Resultatet blev, at de Indfødte, navnlig efter at Kaffe og Provianthandelen var frigivne c. 1843, afsatte mere end de kunde undvære. Det var en ringe Trøst, at Produktionen for en Tid steg til en hidtil uanet Højde, naar Rovdriften samtidig truede med at ødelægge Dyrebestanden. Først gik det ud over Rensdyrene og Dunproduktionen, men lidt efter lidt sporede man ogsaa en følelig Nedgang i Sælfangsten.

Dette gælder i nogen Grad for hele Sydgrønlands Vedkommende, om end mindre ved den sydligste Koloni, men mest ved Holsteinsborg.

Overalt har disse Forhold medført, at Skindklæderne er saa godt som forsvundet og erstattet med europæiske Tøjvarer, grønlandske Telte er de fleste Steder aflost af Stoutstelte, og Konebaadenes Antal er indskrænket betydeligt, saaledes i Holsteinsborg Distriktet fra 14 i 1864, hvilket gennemsnitlig giver 39 Individer pr. Baad, til 10 i 1917 eller 70 Personer pr. Konebaad. Dog haves en Del Træfartøjer, men de er mindre egnede til Fangstrejser.

Uagtet Befolkningen saaledes kun forbeholder sig det allernødvendigste Antal Skind til eget Brug, er Produktionen deraf dog efterhaanden blevet saa ringe, at der i de sidste 3 Aar, 1915—17, kun er indhandlet gennemsnitlig 57 Skind aarlig mod 882 i 1890—99 og c. 1500 i 1846—50. I 1918 indhandledes endog kun 8 Skind. Der produceres saaledes praktisk talt intet Overskud af Skind til Salg i Butikken, skønt Grønlændernes Forbrug er bragt ned paa et Minimum af næppe 3 Skind pr. Individ aarlig og ikke kan synke yderligere, da Skindene anvendes til Fodtøj, Kajakker og Konebaade, som ikke kan fremstilles af andet Materiale. Iøvrigt henvises til Tabel A (Side 34).

Hvad Spækket fra Sødyrfangsten angaar, sælger de Indfødte næsten alt, hvad de producerer, uden, som det er Skik i Julianehaab Distrikt, at hengemme det nødvendigste Kvantum til Vinterbrug, og da Befolkningen er ret ligegyldig med Hensyn til Indsamling af Brændsel til Opvarmning af Husene, er disse ofte hel- eller halvkolde, selv i den strængeste Vintertid.

De Vilkaar, hvorunder Grønlænderne levede, var saaledes i Tidens Løb blevet meget daarlige, fordi Forbruget af Proviant og Nydelsesmidler efterhaanden oversteg Befolkningens økonomiske Evne, der tilmed forringedes i samme Forhold, som Antallet af Jagtdyrene tog af. Da en økonomisk Genrejsning paa Basis af de hidtil fulgte Principper med Sælfangsten som det eneste eller i al Fald væsentligste Erhverv hermed efter Styrelsens Opfattelse syntes udelukket, bestemte denne sig til at drage forskellige Produkter, der hidtil ikke havde været Genstand for Omsætning, ind under Monopolhandelen. Dette skete vel saaledes nærmest for at ophjælpe Befolkningen økonomisk, men Styrelsens Beslutning, der i Tidens Løb vil kunne medføre en Omlægning af hele Erhvervslivet i Sydgrønland, synes ogsaa dikteret af Ønsket om at bringe Balance i Handelens Regnskab, der siden 1884 gennem en Aarrække har givet Underskud.

De saakaldte Bierhverv, der blev inddraget under Monopolhandelen, var fra Aaret 1903 Ederfugleskindstæpper og saltede Laks, hvortil senere føjedes Helleflynder, Havtorsk, Uvak og Skællaks.

Eksportfiskeriet drives kun i Sommermaanederne Juni—Oktober (inklusive) og griber saaledes tilsyneladende kun en Tid af Aaret ind i det nationale Erhverv, men da Fisken betales med følgende ret høje Priser: Helleflynder 10 Øre og Torsk 6 Øre pr. kg mod 10 Øre pr. kg Spæk, kan Fiskeriets Indvirkning paa Sælfangsten allerede spores gennem en svigtende Interesse for det nationale Erhverv hos de unge, der i stigende Grad undlader at anskaffe Kajak eller forsømmer at øve sig i Brugen af denne. Dette er saa meget mere uheldigt, som Indtægten af Fiskeriet, selv om det giver god Fortjeneste i Fiskesæsonen, dog er for ringe til, at Grøn-

lænderne kan klare sig dermed alene, naar de ikke i den øvrige Tid af Aaret driver Sælfangst. Hvilken Indflydelse de nye Erhverv har haft paa Befolkningens Levevis, er det efter saa kort Tids Forløb vanskeligt at skønne over, thi selv om Indtægterne herved er steget til det dobbelte, er dette ikke ensbetydende med en Forbedring af Grønlændernes Kaar, naar Sælfangsten, hvortil Befolkningen for en stor Del er henvist udenfor Sommertiden, forsømmes.

Tabel K. Beregning over Værdien af indhandlede grønlandske Produkter i Tiden før og efter Iværksættelsen af de nye Erhverv.

Aar	Oprindelig indhandlede Produkter						Nye Produkter					Oprindelige og nye Produkter tilsammen
	Spæk og Sælskind	Haj- og Torskelever	Ræveskind	Fjer	Andre Produkter	Ialt	Laks	Tæpper	Helleflynder	Torsk	Ialt	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1903.....	3268	2215	705	162	222	6572	—	—	—	—	—	6572
1910.....	4481	561	1251	134	152	6579	1055	1068	—	—	2123	8702
1918.....	1840	1235	1326	335	30	4766	157	2640	3275	2678	8750	13516

For at man kan danne sig et Skøn over Befolkningens pekuniære Indtægter i Tiden før og efter, at Styrelsen havde paabegyndt Indhandlingen af de nye monopoliserede Produkter, henvises til hosstaaende Beregning over Værdien af indhandlede grønlandske Produkter for Aarene 1903, 1910 og 1918 (Tabel K), hvorefter Indtægterne i Løbet af 15 Aar er fordoblet, men samtidig hermed er Salget af de Produkter, der oprindelig var Genstand for Opkøb, gaaet 27 % ned. Selv om nu et enkelt Aars Udbytte ikke kan anføres som Bevis for, at de oprindelige Erhverv og navnlig Sødyrfangsten er paa Retur, taler dog Sandsynligheden for, at denne ikke kan holdes paa samme Højde som hidtil, naar Fangerne søger anden Beskæftigelse en Del af Aaret, og Interessen for denne svækkes. Kajakfangsten er nu engang en Virksomhed, der kræver stadig Øvelse, for at Fangerne kan besidde Dygtighed nok til at klare sig under de ofte livsfarlige Forhold, hvorunder Erhvervet drives.

De forskellige Bierhverv og derunder navnlig Fiskerierne er vel saaledes en god økonomisk Støtte for Befolkningen, men de kan foreløbig end ikke tilnærmelsesvis erstatte Sælfangsten, der ogsaa stemmer bedst overens med Befolkningens Tilbøjelighed. Sælfangeren er desuden mere uafhængig af Butikken og kan begrænse sit Forbrug af europæiske Varer til et Minimum, hvorimod de Indfødte, der væsentlig lever af de nye Erhverv, maa skaffe sig alle Nødvendighedsartikler fra Handelen, hvilket for denne medfører foroget Udsending, større administrativt Apparat og højere Udgifter.

Jo mere Sælfangsten forringes, desto daarligere bliver desuden Grønlændernes Ernæring, idet de i højere Grad er henvist til at leve af Fisk og dansk Proviant end tidligere, da de var rigelig forsynet med det nærende og for det arktiske Klima bedre egnede Sælhundekød, og den Gennemsnitskonsum af 1 kg fedt Kød daglig pr. Individ, som ifølge Rink dengang (c. 1860) produceredes i Landsdelen, maa nu reduceres meget betydeligt.

Den af Forholdene paatvungne Omlægning af Erhvervsvirksomheden medfører saaledes ikke i alle Retninger et Gode, men har den store Fordel, at den mest trykkende Mangel paa Kontanter til en vis Grad afhjælpes, og at der sikres de Folk, der ikke egner sig til Sælfangst, en Levevej. Grønlænderne vil ogsaa kunne ofre mer end hidtil paa Forbedring af Husene, hvoraf mange udenfor Kolonistedet er saa usle, at man vanskelig kan danne sig nogen Forestilling derom. Overgangen til Fiskeri fører dog visse Ulemper med sig, da dette — i Modsætning til den jævnt fordelte Sælfangst — er et Sæsonerhverv, der paa kort Tid giver stor Fortjeneste, men denne forbruges rigtig nok ogsaa straks uden Hensyn til den følgende sløje Periode.

Af Fisk ud over de Kvanta, der afhændes til Eksport, produceres derimod store Mængder, og en Europæer vilde forbavses over den Ligegyldighed, hvormed Masser af Fødemidler paa visse Tider af Aaret behandles og trædes i Snavset, fordi Grønlænderne ikke har Evne eller Villie til at konservere Fisken paa passende Maade. Befolkningen kender eller benytter kun én Maade at opbevare grønlandske Fodemidler paa, nemlig som tørret, og da dette kun lader sig gøre om Sommeren, gaar store Mængder til Spilde paa andre Tider af Aaret.

Kun i den sydligste Del af Landet hengemmes en Del tørret Kød til Vinterforsyning, men nordpaa aftager denne Indsamling efterhaanden, og her nøjes man med Tørfisk, men i alt for ringe Mængde til at sikre Befolkningen den nødvendige Føde, naar der indtræffer daarlig Fangst i Vintertiden. Det er i Virkeligheden den ulige Fordeling af Fødemidlerne paa Aarets forskellige Tider i Forbindelse med Grønlændernes Ligegyldighed for Indsamling af Forraad og deres svigtende økonomiske Sans, der er Skyld i, at Befolkningen nu og da lider Nød om Vinteren.

Der er en ret væsentlig Forskel paa Ernæringsforholdene ved Kysten og inde i Fjordene, hvor Befolkningen for største Delen lever af Fisk undtagen Foraar og Efteraar, da der drives lidt Fangst. Ved Kysten giver Sælfangsten dels større Udbytte, dels skydes om Efteraaret og Vinteren mange Fugle, saaledes at Befolkningen faar rigeligt med Kød undtagen i Sommertiden, naar Erhververne er beskæftiget med Eksportfiskeriet, der drives af saa godt som alle Erhververne undtagen enkelte Storfangere ved Kerrortussoĸ.

En Følge af Erhvervets Omlægning er ogsaa den, at Befolkningen ikke fører den samme omstrejfende Tilværelse som tidligere, da Grønlænderen forlod Vinterpladserne allerede i April efter at have fjærnet Taget paa Husene, for at disse kunde udluftes, og søgte ud paa Fangst- og Fiskepladserne langs Kysten, eller strejfede rundt paa Æggetogter og Renjagter for først at vende hjem i Slutningen af September.

Næsten hele Befolkningen undtagen enkelte fra Kerrortussoĸ rejser ganske vist endnu, men kun til Fiskepladserne i Keĸertalik og Avatdleĸ for Torskefiskeriets Skyld og bliver her største Delen af Sommeren. De fleste af Erhververne fra Holsteinsborg vender dog hjem allerede i Juli for at drive Helleflynderfiskeri, enten fra Kolonistedet eller en kortere Tid fra Fiskepladserne Nord herfor. Foruden Indtægten ved Salg af Produkter har Grønlænderne en Del Smaafortjene-

ster, dels som Lejede, dels ved Salg af Ryper og andet Vildt til de Danske. Tages dette i Betragtning, kan man regne, at hver Familie i Distriktet paa 5 Personer udenfor de fast ansattes Kreds har en aarlig Fortjeneste af c. 100 Kr. gennemsnitlig, men dette Beløb er højst ulige fordelt og kommer for en stor Del Kolonigrønlænderne tilgode, da disse har lettest Adgang til Ekstrafortjeneste som Lejede o. l. Den allerstørste Del af Grønlændernes Fortjeneste anvendes til Indkøb af Proviant, Kaffe, Sukker, Tobak o. l., Resten til Tøj, Husets Vedligeholdelse og diverse Nødvendighedsartikler, men da Beløbet er saa ringe, er Befolkningen for en stor Del henvist til at leve af grønlandske Fødemidler. Helleflynderfiskerne har dog en betydelig større Fortjeneste, og enkelte kan i en Fiskesæson have indtil 200 Kr.

Som foran omtalt, maatte Forbruget af Handelsvarer nødvendigvis stige samtidig med, at Grønlændernes Indtægter forøgedes, hvilket ogsaa fremgaar af hosstaaende Oversigt (Tabel L).

Tabel L. Oversigt over den gennemsnitlige aarlige Udhandling af Handelsvarer i Aarene 1901—03 og 1916—18.

Aar	Gryn, Ærter og Ris	Brød-sorter	Melsorter	Shirting, Stouter	Sirts, Bomulds-tøjer, Kjoletøjer	Hele Udhandlingen kontant
	kg	kg	kg	m	m	Kr.
1901—03	5204	5434	12548	4066	1332	21386*
1916—18	6360	5585	30132	5153	3373	36872

* Anm. Gennemsnittet af Udhandlingsbeløbene for 1902—04.

Forbruget af Nydelsesmidlerne Kaffe, Kandis og Tobak er ligeledes steget betydeligt, som hosstaaende Oversigt over Omsætningen af disse Varesorter viser (Tabel M).

Tabel M. Oversigt over den gennemsnitlige aarlige Udhandling af Kaffe, Sukker og Tobak i Aarene 1901—03 og 1916—18.

Aar	Kaffe	Sukker	Tobak
	kg	kg	kg
1901—03	1239	2277	737
1916—18	1788	6748	982

Kaffen betaltes indtil 1919 med 2 Kr. pr. kg, og da Grønlænderne i 1916—18 har modtaget 4126 Kr. gennemsnitlig som Betaling for leveret Spæk, Sælskind og Hajlever, vil det ses, at de alene til Indkøb af Kaffe har anvendt c. 87 % af, hvad de har faaet for disse Hovedprodukter.

Salget af Kaffe, Sukker og Tobak beløb sig i 1918 til ialt 10304 Kr., hvilket udgor c. 76 % af hele Indhandlingsbeløbet, men heri er ganske vist ogsaa medregnet

Fig. 1. Taserssuaĸ indenfor Avatdleĸ i Ikertôĸ.
O. Bendixen fot. d. $^{18}/_{7}$ 1918.

Fig. 2. Udsigt fra Udstedet Itivdleĸ over mod det høje Alpeland mod Syd.
Th. N. Krabbe fot. d. $^{26}/_{8}$ 1897.

Fig. 3. Kingak Syd for Kolonien Holsteinsborg.
Th. N. Krabbe fot. d. $^{25}/_{8}$ 1897.

Fig. 4. Bunden af Kangerdluarssugssuak Fjord.
O. Bendixen fot. d. $^{3}/_{8}$ 1918.

de fast lønnedes Forbrug. Det aarlige Forbrug af disse Varer er vel ringe i Forhold til, hvad der anvendes i Kulturlandene: af Kaffe bruges saaledes c. 2,3 kg, Sukker, c. 9,6 kg, Tobak c. 1,25 kg pr. Individ, men da en saa uforholdsmæssig stor Del af Befolkningens Indtægter omsættes i disse Nydelsesmidler, er det i hvert Fald indlysende, at Forbedring af Grønlændernes Kaar ikke er mulig, saalænge Forbruget holdes paa den nuværende Højde og, som det synes, stiger forholdsmæssigt sammen med Indtægterne.

Handelens faste Folk forretter alle — paa de 3 Udliggere og 1 Bødker nær — Tjeneste ved Kolonistedet.

De er saa stærkt bundne, at de — i Modsætning til, hvad Tilfældet er i Nordgrønland — i Almindelighed kun erhverver meget lidt. Efter Koloniarbejdets Omfang har Folkene dog om Vinteren enkelte Fridage, og de driftigste benytter da Lejligheden til at drive lidt Garnfangst eller Fuglejagt.

Om Sommeren er Arbejdstiden fra 6 Morgen til 6 Aften med $^1/_2$ Times Frokost og 1 Times Middag, om Vinteren hele den lyse Tid af Dagen.

Hvad de ønsker af grønlandske Produkter, Fisk, Fugle, Renkød o. l., der af de Danske betegnes ved Fællesnavnet »Forfriskninger«, maa de købe hos deres Landsmænd, men ofte har de Sønner, Slægtninge, eller en Fanger i Huset, der bidrager til at skaffe dem den Slags grønlandske Fødemidler, som de vanskelig kan undvære. Iøvrigt maa de nøjes med dansk Proviant, hvoraf de særlig bruger Brød, der daglig bages ved Kolonierne, samt Gryn, Ærter, Kaffe, Sukker o. l.

Da der tilstaas dem et rentefrit Laan til Husbygning, har de alle udmærkede Huse, mest af dansk Form og Indretning og forsynet med enkelte tarvelige Møbler.

Udliggerne og navnlig Kateketerne er gennemgaaende mere frit stillede, og adskillige driver en Del Fangst, der yder dem et væsentlig Bidrag til deres Husholdning.

Lærlingerne, der oplæres af de ældre Haandværkere eller hjemsendes til Danmark, har en Begyndelsesløn af 202 Kr. aarlig, sjældent mindre, de øvrige Kivfakkers Løn stiger jævnt efter en bestemt Skala, saaledes at de ældste efterhaanden naar op paa c. 750 Kr., men sjældent højere. Af de i Aaret 1919 tjenestegørende 17 Indfødte havde: 6 Mand fra 200—300 Kr., 2 Mand fra 300—400 Kr., 2 Mand fra 400—500 Kr., 2 Mand fra 500—600 Kr. og 5 Mand fra 600—700 Kr.

Hertil kommer for Udliggernes Vedkommende 4—8 % af Indhandlingsbeløbet og Brændselsgodtgørelse, hvilke Tillæg andrager c. 100—300 Kr.

Jordemødrenes Lønninger retter sig efter, om de er uddannet i Danmark eller hos en Læge i Grønland. I første Tilfælde faar de, der bestaar Jordemodereksamen, fra 300—444 Kr., ellers 144—240 Kr., de i Grønland oplærte fra 96—192 Kr. I Distriktet fandtes i 1919: 1 Sygeplejerske, uddannet i Danmark, Løn 336 Kr., 3 i Grønland oplærte Jordemødre 96 Kr. hver og en Elev 76 Kr. aarlig.

Underbetjentene skal i den sydgrønlandske Enkeforsørgelseskasse sikre deres eventuelle Enke en aarlig Overlevelsesrente, der dog er ringe, idet den i det højeste naar op til 50 Kr. aarlig. For Pensionering er der ikke fastsat bestemte Regler, men denne retter sig efter Administrationens Skøn og udgør et Beløb, som svarer til en af de lavere Lønningsklasser, i Reglen c. 300—400 Kr.

Kateketernes Lønninger retter sig efter deres Uddannelse. I 1919 havde 2 paa Seminariet uddannede 276 og 240 Kr., 3 paa Kateketskolen uddannede 144, 120 og 120 Kr., 2 privat uddannede 148 og 132 samt 3 ikke uddannede 72, 36 og 12 Kr.

Den egentlige Fangerbefolknings Levemaade er ret ensformig og retter sig efter den Fangst, der til enhver Tid drives. Fjordbeboernes Kost bestaar for største Delen af Fisk, undtagen naar de er saa heldige at fange en Sæl eller skyde Rensdyr, Kystbeboerne faar foruden Sæler mange Fugle og lever derfor i højere Grad af Kød.

Den følgende Fremstilling gælder ikke alene Forholdene i Holsteinsborg Kolonidistrikt, men ogsaa i den øvrige Del af Sydgrønland.

Mandens Arbejdstid er til Dels afhængig af Vind og Vejr. Er Søen urolig opholder han sig i sit Hus eller Telt, gaar paa Besøg hos Naboen eller driver Tiden bort i Selskab med andre Fangere paa Forsamlingspladsen, i Reglen i Læ af et Hus; men man ser ham sjælden beskæftiget med et Arbejde, uden at dette er i høj Grad paakrævet af Forholdene. Om Efteraaret og Vinteren maa Fangerne gaa til Søs, medens det endnu er mørkt, for at naa Fangstpladsen i Dagbrækningen og, for at udnytte det korte Dagslys i fuldt Omfang. Om Sommeren ror Fangerne endnu tidligere ud, ofte allerede Kl. 4—5 om Morgenen, naar det gælder Fangst af Sæler, men Arbejdstiden er iøvrigt afhængig af Omstændighederne og Erhvervets Art; Tidevandet, Vind og Strømforhold har ligeledes Indflydelse herpaa. Angmagssatterne kan saaledes kun øses ved Lavvande, Laks søger ind ved Højvande og maa — hvis der benyttes Gærder — afspærres, mens Vandet falder. Ederfugle skydes ofte paa Træk, Morgen og Aften, og Alkejagten retter sig undertiden efter disse Fugles Ædetid o. s. fr.

Kvinderne opholder sig om Vinteren mest i Husene. Det paahviler Hustruen eller Døtrene at bringe Mandens Produkter til Handelens Indhandlingshus og besørge Indkøb af Varer i Butikken, naar en saadan findes paa Pladsen. Hun maa ligeledes i Vintertiden ofte daglig gaa lange Strækninger for at hente Lyng eller Kviste, der bæres i et Baand, der støtter mod Panden, thi selv om Familien i Sommertiden har rigelig Lejlighed til at skaffe det nødvendige Brændsel til Veje — Tørv, Drivbrænde, Lyng el. lign. — er det sjældent, at det indsamlede strækker til til Vinterens Forbrug, forsaavidt man da overhovedet gør sig den Ulejlighed at indsamle noget Brændsel.

Flensning af Sæler og Skindberedning paahviler ligeledes hende sammen med de almindelige kvindelige Sysler, Madlavning, Syning, Bornepleje o. l. Tidligere maatte hun ogsaa bygge Hus og gør det til Dels endnu, for saavidt Arbejdet ikke er af haandværksmæssig Art. Kvindearbejdet er saaledes mangeartet, men langtfra saa omfattende som tidligere, da Sælfangsten gav større Udbytte, og Skindtøjet endnu ikke var erstattet af danske Klæder.

Da Husgeraad, Kopper, Tallerkener o. l. kun sjælden benyttes, og adskillige Huse mangler Panel og Gulv, volder Opvask og Rengøring ingen Ulejlighed. Det samme gælder til Dels Vask af Linned, der besørges én Gang ugentlig, ofte i en Vandpyt uden for Huset, for saavidt Familiemedlemmerne er i Besiddelse af

to Sæt Lintoj og Anorak, men de fattigste ejer ofte kun et enkelt Stykke af hvert Sæt, og i saa Tilfælde kommer dette sjældent af Kroppen, for det falder fra hinanden af Ælde og Slid.

Om Sommeren foregaar de fleste Kvindearbejder, Flensning, Skindberedning, Madlavning udendors, men paa Fangstpladser opholder Kvinderne sig mest i Teltene, hvor man er nogenlunde beskyttet mod de tætte Myggesværme, der findes overalt i Fjordene, hvor de gør Opholdet i fri Luft til én Lidelse.

Den grønlandske Kvinde har ikke Stemmeret ved Kommuneraadsvalgene, men er ellers i enhver Henseende ligestillet med Manden. Medens han før Kristendommens Indforelse havde Ret til at jage hende bort, naar det passede ham, er hendes Stilling som Hustru nu til Dags retslig betrygget.

Børnene opholder sig meget ude, om Vinteren undertiden paa Ski, naar saadanne kan skaffes tilveje, om Sommeren leges der helst i Fjæren, hvor det er en yndet Sport at stritte med Sten eller pilke Ulke. Saasnart Drengen, ofte i en ung Alder, betros en Bøsse, gaar Turen i Reglen til Fjælds efter Ryper, der ogsaa ofte snares, eller i Baad efter Søfugle.

Opdragelse i europæisk Forstand kendes ikke. Børnene faar Lov til at gøre alt, hvad de vil, og straffes aldrig.

De Ændringer, Erhvervslivet i Tidens Løb er undergaaet, Samkvemmet med Europæerne, de kommunale Indretninger m. m. har ganske naturlig haft betydelig Indflydelse paa det grønlandske Samfund og paa mange Maader virket omdannende paa dette.

Mærkeligt er det imidlertid, at Grønlænderne ganske uanfægtet af de mange nye europæiske Indretninger med Regler for Fattighjælp, Understøttelse o. l., endnu den Dag i Dag har bibeholdt de gamle Vedtægter, der dels indeholder Regler for Deling af de Sødyr, som en Fanger har erhvervet i Fællesskab med Kammerater, dels forpligter ham til at give Pladsfællerne Part i Fangsten. Paa de største Bopladser er denne Form for Understøttelse, der kan sidestilles med Fattighjælp og Alderdomsunderstøttelse i moderne Samfund, næsten helt bortfaldet, men ved de allerfleste Steder overholder man endnu disse gamle Vedtægter, og det er et stort Spørgsmaal, om ikke denne Form for Hjælp har langt større Betydning for Samfundet, end hvad der ydes gennem Kommunevæsenet.

Vedtægten byder, at der skal uddeles et Stykke Kød af passende Størrelse til hvert Hus, naar et Sødyr hjembringes til Bopladsen, desuden faar alle de Kvinder, der ejer en grønlandsk Lampe, i Reglen et Stykke Spæk til denne. Ved Kangerdluarssuk i Sukkertoppen Distrikt gaar man saa vidt, at Niser (Marsvin) fordeles ved fri Flensning, saa at Fangeren kun faar saa meget af Dyret, som han formaar at »redde« fra de øvrige.

Indenfor Husstande, hvor to eller flere Familier bor sammen, betragtes de erhvervede Fødemidler i Almindelighed som Fælleseje og nydes i Forening; det samme gælder til Dels ogsaa de indkøbte Provisionssorter, idet Hovedreglen er, at alt hvad der koges heraf er fælles, hvorimod Brød, Penge o. l. betragtes som personlig Ejendom.

Besøgende, der indfinder sig i et Hus, hvor der spises kogt Mad, indbydes i Reglen til at tage Del i Maaltidet, eller ogsaa tildeles der de Paagældende noget af Maden, selv om det kun er en Ubetydelighed.

Denne Skik misbruges ofte, og de mere stræbsomme beklager sig over, at de er nødt til at give Driverter noget af, hvad de ofte med Livsfare erhverver, men ingen har Mod til at bryde med den gamle Skik og udsætte sig for Folkesnak.

Saasnart en Fanger har bragt sin Fangst til Fjæren, overgives den til Kvindernes videre Behandling, og disse forestaar, som foran bemærket, ogsaa Tilberedningen af Fødemidlerne, som enten koges eller spises raa, tørres eller gemmes, indtil de er gaaet i Forraadnelse.

Af Sæler udnyttes alt undtagen Urinblæren og Endetarmen. Kødet koges eller tørres og spises i sidste Tilfælde sammen med Spæk, Nyren, Hjærnen og Leveren undertiden raa og Tarmene ofte i tørret Tilstand. Mavesækken fyldes med Blod, tørres og gemmes til Vinterforraad. Hovedet af større Sæler nydes ofte først, naar det er gaaet i Forraadnelse.

Kødet af Rensdyret anvendes paa lignende Maade, idet visse Dele, Hjærne, Marv, Tælle og Nyrer spises i raa Tilstand. Mavesækkens halvt opløste Indhold — ofte blandet med Spæk — betragtes af enkelte som en Delikatesse, men gamle Rensjægere foretrækker Marven og Hjærnen, og navnlig anses Tællen for langt mere delikat end nogetsomhelst andet grønlandsk Fødemiddel. Det eneste, som taaler Sammenligning hermed, er den saakaldte Mattak, d. e. Huden af Hvaler, og af disse er igen Hvidfisken den, der foretrækkes frem for nogen anden. I Hvalfangstperioden maatte Kolonistyrelsen endog forbyde Afspækning af Mattakken under Indbugseringen af Hvalerne, da tililende Grønlændere kastede sig over disse med en saadan Iver, at de udsatte sig for Kæntring, hvoraf Følgen var, at Bugseringen maatte standses.

Fugle nydes i Almindelighed kun i kogt Tilstand, dog spises enkelte Dele raa, saaledes Tyktarmen af Ryper, umiddelbart efter at Dyret er skudt.

Hunde, Harer og undertiden Ræve koges.

Fisk anvendes i kogt eller tørret Tilstand undtagen Stenbiderne, som ofte spises raa.

Krækkebær indsamles paa flere Steder om Efteraaret og nedsyltes sammen med Spæk, kogt Fiskelever eller gammelt Blod til Vinterforraad. I den allersydligste Del af Landet fremstilles ogsaa en Slags Vin af Krækkebær.

Af Alger findes 5 spiselige Arter, men de anvendes sjældent uden for Trangstid.

Huslige Forhold og Husbygning. Tidligere boede samtlige Indvaanere paa en Plads ofte sammen i store Fælleshuse, men disse er nu efterhaanden afløste af smaa Huse, saaledes at hver Familie i Reglen har sin egen Bolig. Den ældste i Huset var Husherre. Han havde en vis Myndighed over sine Husfæller og var delvis ansvarlig for deres Færd, ligesom han repræsenterede Huset udadtil over for Administrationen, men dette Forhold er nu delvis ændret ved de nye Repartitionsregler, som stiller alle Erhververe lige.

For Hans Egedes Tid benyttedes udelukkende Spæk til Opvarmning af og Belysning i Husene, som i Reglen var beklædte med Skind indvendig, men den store Nedgang i Spækproduktionen har bevirket, at man nu anvender Kakkelovne i stort Omfang, men dog langtfra overalt. Væggene er enten nogne eller dækkede med Træpanel. I Almindelighed bestaar Panelet af enkelte umalede og uhovlede Brædder, som kun dækker en Del af Torvemurene for at beskytte Husbeboerne mod direkte Berøring med de fugtige Tørvemure. De mest velhavende har dog Huse med højt Tag og fuldt Panel indvendig, men om Husenes Indretning og de forskellige Hustyper henvises til Afsnittet »Bebyggelse«.

FANGST OG FANGSTMETODER
FANGSTDELING

Sødyrfangst. Fangst af Sæler og andre Sødyr foregaar for største Delen i aabent Vand ved Hjælp af Kajakken. Ved Kajakfangsten benyttedes oprindelig de to Hovedredskaber, Harpunen og Blærepilen, af hvilke den første bruges ved Enkeltmandsfangst, medens den sidste, der nu er næsten helt forsvundet i Distriktet, anvendtes af Fangere, naar de i Fællesskab jagede Sæler, hvilket i Reglen skete paa Steder, hvor Vandet var uklart, og Farvandet grundet, saa at Sælerne havde Vanskelighed ved at orientere sig og dykke.

Senere kom Riflen i Brug og benyttes nu afvekslende med Harpunen, der egner sig bedst til Fangst i urolig Sø, da det er vanskeligt at skyde sikkert fra en stærkt vippende Kajak, medens Riflen foretrækkes, naar Vandet er roligt, men den er i Virkeligheden et meget ufuldkomment Kajakvaaben og kan i Reglen ikke bruges uden i Forbindelse med Harpunen, som sikrer Fangeren det døde eller døende Dyr. Ved Fangst af magre Sæler, der, efter at være dræbt, straks synker til Bunds, kan man overhovedet kun bruge Harpunen. I de senere Aar er man særlig ved sydligere Kolonier gaaet over til Benyttelsen af Haglbøsser, der kræver mindre Skudsikkerhed, og da et Haglskud i Reglen ikke virker øjeblikkeligt dræbende, holder det saarede og ofte blindede Sødyr sig i Vandskorpen, indtil Fangeren kan sikre sig det ved et Harpunkast. Fangst med Harpun foregaar paa følgende Maade:

Naar Fangeren er kommet Sælen eller Sødyret tilstrækkelig nær, tages Aaren i venstre Haand, og med den anden løftes Harpunen, der er anbragt paa højre Side af Kajakken med Spidsen bagud, drejes en halv Omgang og kastes ved Hjælp af Kastetræet mod Dyret. Fangelinen, der er fastgjort med den ene Ende til den paa Harpunen løstsiddende Harpunspids og med den anden til Fangeblæren, men iøvrigt opskudt paa Kajakstolen, løber ud samtidig hermed, og nu gælder det om, at Fangeren — forudsat Dyret er truffet — hurtigst muligt befrier sig for Blæren, som han derfor griber med højre Haand bag sig og kaster fri af Kajakken, da Dyret i modsat Fald kæntrer ham, naar Linen strammes. Naar Sødyret dukker op for at aande, saares det med Lænseren, og denne Manøvre gentages, indtil Dyret er dræbt.

Sæler fastgøres under Bugseringen paa venstre Side af Kajakken ved Hjælp af en Bugserrem, der er saaledes indrettet, at den kan løsnes fra Kajakken med et eneste Ryk, om det skulde blive nødvendigt, og for at lette Bugseringen puster Fangeren Luft ind i Sælen gennem Endetarmen og holder den yderligere oppe ved Hjælp af en oppustet Blære.

Kajakfangsten er et besværligt, farefuldt og vanskeligt Erhverv, som Grønlænderen kun kan lære til Fuldkommenhed ved at opøves fra Barnsben.

Til Søs drives Fangsten paa bestemte Fangstpladser, som Fangeren nøje kender, og hvor han ved, at Sælen med Forkærlighed søger sin Føde. For at finde dem tager han Pejlinger af Fjældene, og naar disse er skjult af Skyer eller Vejret er taaget, holder han sig hjemme, saafremt han ikke søger andet Erhverv.

Holsteinsborgernes almindeligst brugte Fangstplads ligger SV. for Jakobsskæret c. 12 km fra Kolonien med Pejling Præstefjældet—Kɛkertarmiut og Augpilagtorssuaĸ—Kârusulik Øen, nordvest for Manîtsorssuaĸ; men det vilde føre for vidt at gøre Rede for dem alle.

I Fjordene er Pejlinger eller Kendemærker paa Fjældene overflødige, idet man her holder sig til visse Strøg, Bredninger, Bugter, Fjordmundingen eller Fjordbunden o. l.

Af andre Fangstmetoder er:

Aabenvands-Skydefangst almindelig i Distriktet og benyttes dels om Efteraaret, idet Fangerne skjuler sig bag Skydevolde ved de Sunde, som Sælerne flokkevis passerer, dels om Vinteren fra Iskant, ogsaa kaldet Iskantfangst. Naar Dyret er skudt, gaar Fangerne hurtigst muligt ud i Kajak for at sikre sig Byttet.

Vaage-Fangst er ligeledes almindelig og foregaar paa lignende Maade, naar Sælerne søger op for at aande paa Steder, hvor Strømmen holder Isen aaben.

Kagssimassut-Fangst benyttes om Vinteren og Foraaret, naar Sælen paa milde eller solvarme Dage kravler op paa Isen for at nyde det gode Vejr. Fangeren kryber da forsigtig Sælen saa nær, at han kan sende den et Skud, dækket bag et mellem to Pinde udspændt Sejl, som er fastgjort til en lille Slæde, der skydes fremad, og hvorpaa Riflen ligeledes er fastbundet. Paa lave, grundede Steder hænder det, at Isen falder tør ved Lavvande, saa at Sælen, der har søgt ovenpaa den, ikke kan undslippe. Ved Maligiaĸ blev der tidligere taget mange Sæler paa denne Maade.

Aandehul-Fangst bruges ved Sarĸardlît, tildels ved Sarĸaĸ, men ikke andre Steder i Distriktet. Fangsten bestaar i, at Fangerne lurer ved et af de Aandehuller, som Netsiderne holder aabne i Isen for at faa Luft. Naar Sælen puster, skydes den, og Fangerne maa da skyndsomst sikre sig Byttet ved at jage en Harpun i Dyret.

Isgarn-Fangst anvendes overalt, særlig dog ved Sarfánguaĸ. Garnene er 8—10 m lange af samme Form som de nordgrønlandske og anbringes ligesom disse under Isen, men Fangerne har gennemsnitlig kun 2 à 3 Stk. hver, da de mangler Slædehunde, som er en Betingelse for, at Fangsten kan drives i større Omfang, og længere bortliggende Garnpladser udnyttes.

Ved Aabenvands-Garnfangst efter Atak om Efteraaret anbringes et stort Sælgarn ud fra Land paa saadanne Steder, hvor Flokkene i Almindelighed passerer, men denne Fangstmetode anvendes kun af ganske enkelte Grønlændere.

Fangstdeling. Kajakfangsten er i alleregentligste Forstand en Enkeltmandsfangst, men dog er Grønlænderne oftest to eller flere i Følge, og naar en af dem har harpuneret et Sødyr, iler de andre til for at sikre Byttet, som i saa Fald deles efter visse Vedtægter mellem Fangeren o: den, der først saarer Dyret, og hans Medhjælpere i den Rækkefølge, hvori de lænser dette. Disse Vedtægter er i Hovedsagen ens over hele Distriktet, men der har dog i Tidens Løb udviklet sig visse lokale Særbestemmelser.

Af Hvidfisk har Fangeren altid Ret til den Del af Kroppen, der ligger mellem Spidsen af Lufferne, naar disse lægges fladt langs Fiskens Sider, Halen, Halvdelen af Stjærten og den ene Luffe. Resten af Dyret deles efter Regler, der er lidt forskellige paa de enkelte Pladser. Ved Kolonistedet faar 1. Hjælper saaledes Halvdelen af Stykket fra Øret til nedenfor Lufferne samt den ene Luffe, 2. Hjælper Hovedet, medens de øvrige Hjælpere deler Resten af Mellemstykket og den halve Stjært — et Hvalfangerudtryk, der betegner Halefinnen af Hvalerne.

Ved Kerrortussoĸ har 1. Hjælper kun Ret til en mindre Del af Mellemstykket, regnet fra Midten af Ryggen til under Luffen denne iberegnet, 2. Hjælper faar den øverste Del af Hovedet, 3. Hjælper Underkæben, og begge har sammen med de andre Hjælpere Ret til lige Deling af Mellemstykket o. s. fr.

Ved Fangst af Klapmyds og Hvalros samt i Reglen Remmesælen tilkommer der Fangeren alt Spæk og Skind uden Undtagelse, medens 1. og 2. Hjælper deler Kødet af Baglufferne og 2 Ryghvirvler, de øvrige Hjælpere faar noget af Ribbenene, men Parteringen er iøvrigt lidt forskellig.

I Sarfánguaĸ Kommune følger man saaledes den Regel at give 1. Hjælper den ene Forluffe, 2. Hjælper den ene Bagluffe og Halen.

Andre Sæler deles ikke.

Det er ligeledes almindelig Skik at uddele lidt Kød og Spæk til alle Husene, navnlig paa de smaa Pladser, men er Fangsten i Øjeblikket god, nøjes man dog med Kød. Ved de fleste Steder faar Børnene paa Pladsen hver en Flensebid, et Stykke Hud med paasiddende Spæk udskaaret af Bugen.

Landjagt. Rensdyr jages nu kun med Riffel, idet Grønlænderne strejfer ind gennem Jagtterrainet. Undertiden bæres Kajakker og Konebaade over fra Sø til Sø inde i Landet, dels for at lette Transporten af Kødet, dels for at afsøge den Del af Landet, der ligger Bredden nærmest.

Ræven tages i Fælder eller spores og skydes. Har den søgt Læ i Rouser, jages den ud ved Hjælp af løse Skud ind mellem Stene. Undertiden skydes den i Maaneskin, naar den om Aftenen eller Natten søger Føde langs Stranden, eller ryges ud paa de Steder, hvor den har gravet sig Huler i Jorden.

Fuglejagt. Fugle skydes i Almindelighed med Haglbøsse, Lomvien tages dog undertiden med Pil, men denne Fangstmetode gaar mere og mere af Brug. I Fjordene fanger man Maager og Tateratter ved Hjælp af en Snare (*agdlorar-*

siut), hvormed man under gunstige Forhold kan tage mange. Fuglefjældene udnyttes kun i ringe Grad, fordi de i Almindelighed er saa vanskelig tilgængelige. Dog lader Grønlænderne sig undertiden hejse ned i Fuglefjældet fraoven for at pille Æg.

Fiskeri og Fiskemetoder. Laks fanges saa godt som udelukkende ved Elvene, i gamle Dage ved Hjælp af Lyster eller Krog, i Gærder eller Ruser af Hvalbarder, men nu til Dags mest i Gillenet, der stilles ud fra Landet uden for Elvmundingerne ofte i Form af en »Gaard«, der enten er aaben paa den ene Side eller saaledes indrettet, at denne kan lukkes ved et paa Bunden nedsænket Garn, naar et tilstrækkeligt Antal Fisk er samlet i »Gaarden«. Ofte spærres Elven enten med et Garn eller med et Stengærde, hvor Laksene søger over med Højvande, og naar Vandet er faldet tilstrækkeligt, tages de med en paa en lang Stok anbragt Krog.

Havfiskeriet blev tidligere næsten udelukkende drevet som Linefiskeri.

Torsken fiskes nu i Juni og Juli Maaned med Garn, der er c. 32 × 4 m store og sænkes ned paa Bunden nær Fjæren. Senere, naar Angmagssatterne er trukket bort, spreder Stimerne sig og tages da med Langline og Haandsnøre.

Helleflynderfiskeriet drives med Langliner ved Hjælp af en Motorbaad, som slæber Dorry'erne, der har en 2 à 3 Mands Besætning hver, tilsøs og efter endt Fiskeri tilbage igen. Hver Fisker har i Reglen 12 Langliner à 25 Kroge, altsaa 600 à 900 Kroge pr. Dorry. Helleflynderfiskeriet drives ogsaa med Haandsnøre enten fra Baad eller Kajak.

Angmagssatter øses med Ketcher eller tages med store Vaad.

Skællaks tages om Efteraaret ved Sarfánguaĸ i store Gillenet.

Alt andet Fiskeri efter Hajer, Rødfisk, Havkatte, Torsk, Uvak og Ulk sker med Haandsnøre, sjældnere med grønlandsk Pilk, enten fra Kajak eller Baad og om Vinteren fra Isen.

TEKNIK

Redskaber til Fangst og Transport. Kajakken (gr. *kajaĸ*) er en Enkeltmandsbaad af Pindeværk med et Overtræk af afhaarede Klapmydse- eller Sortsideskind, undtagelsesvis af Hvidfiskehuder, der paa Kajakhullet nær dækker hele Fartøjet, som drives frem ved Hjælp af en tobladet Aare. Kajakmanden sidder paa Bunden af Fartøjet, saaledes at Halvdelen af Overkroppen rager frem af Kajakhullet, der er omgivet af en fremstaaende Kant, Kajakringen, hvorom den nederste Del af Kajakpelsen strammes og fastsurres. Saaledes udrustet er den øvede Kajakroer i Stand til at klare sig i alt Slags Vejr, selv om Søen er saa høj, at den jævnlig bryder over ham. Frygter han for at kæntres af en Braadsø, lægger han sig undertiden paa Siden over mod denne og rejser sig paany, naar Søen har skyllet over ham, og sker det Uheld, at han kæntrer helt rundt med Hovedet nedad og Kajakbunden i Vejret, formaar dog den øvede Kajakroer at komme paa ret Køl igen ved Hjælp af Aaren.

Kajakken er utvivlsomt Verdens mindste og eleganteste Fartøj, og det er en Nydelse at se en øvet Kajakmand boltre sig i høj Sø, men den er ikke noget særlig hurtigroende Fartøj, idet Gennemsnitshastigheden i Reglen ikke overstiger 7.5—9.5 km i Timen ved jævn Roning over længere Strækninger.

Det vil fremgaa af nedenstaaende Liste, der viser Gennemsnitsmaalene for 5 Kajakker ved de større Bopladser i Distriktet, at Kajakkerne i Størrelse og Form afviger saa lidt fra hinanden indbyrdes, at man ikke kan tale om forskellige Typer.

Kajaklængden er gennemsnitlig 521 cm, størst ved Sarfánguaĸ (530 cm), mindst ved Kerrortussoĸ (513 cm). Forskellen er altsaa 17 cm.

Bredden (foran Kajakhullet) er i Gennemsnit 52 cm og varierer kun 2 cm.

Dybden o: Afstanden mellem Kajakkens Bund og Dæk, forrest og bagest i Kajakhullet, henholdsvis 26 og 18 cm og tilnærmelsesvis ens overalt.

Kajakspidsens Længde maalt fra et Punkt lodret over det Sted, hvor Kølen begynder at bøje opad, til Fartøjets yderste Spids er 88 cm, c. 8—9 cm kortere ved Kerrortussoĸ end ved de andre Steder.

Bagstævnens Længde 54 cm, længst ved Sarfánguaĸ 61, kortest ved Kerrortussoĸ 50 cm.

Stævnenes Højde over Kølen 54 og 28 cm, henholdsvis for For- og Agterstævnen og lidet varierende.

Til Sammenligning anføres i hosstaaende Liste Maalene paa en østgrønlandsk Kajak.

	Kajakkernes							
	Længde	Bredde	Højde i Kajakhullet forrest	Højde i Kajakhullet bagest	Forstavnens Længde	Forstavnens Højde	Bagstavnens Længde	Bagstavnens Højde
	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm
Holsteinsborg	525	53	26	18	90	40	52	28
Kerrortussoĸ	513	51	25	18	81	38	50	28
Sarfánguaĸ	530	51	26	18	90	36	61	28
Itivdleĸ	515	52	25	18	89	35	52	29
Gennemsnit	521	52	26	18	88	37	54	28
Østgrønland	585	48	20	17	125	17	105	16

Ved Kerrortussoĸ anvendes saaledes en kortere Kajak med korte Stævne, medens Sarfánguaĸerne har længere Kajakker med tilsvarende lange Stævne.

Kajakstolen (gr. *asatdlut*) bestaar af et hjulformet, sammenbøjet Stykke Ben, med Fletværk af Kobberemme og fastgjort til 3 Ben, der hviler paa Kajakdækket. Fangeremmen ligger opskudt paa Stolen.

Kajakaaren (*pautit*) har en Længde af c. 2 m. Da Haandlommen mellem Aarebladene kun er 12—16 cm, maa Kajakmanden ved hvert Aaretag gribe ned om Aarebladet, stadig skiftende Hænderne. Aaren er ret klodset og har ikke den slanke Form med jævnere Overgang mellem Blad og Lom, som anvendes sydligere. Den yderste Del af Bladet har Benbeslag langs Kanten og for Enden.

Kajakror (*akût*), et fladt Stykke Træ, fastbundet under Kajakkens Bagstavn, forneden bueformig afrundet, undertiden gennemhullet. Kendtes tidligere, men gik af Brug og er senere paany indført. Det bruges dog ret sjældent i Distriktet.

Til Kajakbetræk benyttes Atak- eller Klapmydseskind med paasiddende Hinde (*erisâĸ*), Farven er derfor mørk.

Skjulsejl (*tâlutaĸ*) af hvidt Shirting, udspændt mellem to Træpinde og anbragt paa Kajakkens forreste Del som Camouflage, kendes, men bruges ret sjældent i Distriktet.

Bøssepose af Vandskind anbringes paa Kajakkens forreste Del med Aabningen bagud. Forenden fastbindes til forreste Tværrem paa Kajakken, bagtil hviler Posen paa en lille trebenet Stol.

Kajakredskaberne ere: Dupharpunen (*unâĸ*) har et godt 2 m langt Træskaft, bagtil ofte forsynet med en rund Benknop, fortil med en svær cirkelrund Benplade, hvis forreste flade Del har en fremstaaende Tap, der griber ind i et tilsvarende Hul paa en lang Benspids, i Reglen af Hvalrostand (*igimaĸ*), paa hvis forreste, tilspidsede Del Harpunspidsen anbringes. Østgrønlænderne anbringer i Modsætning hertil Tappen paa *igimaĸ*'en, medens Benpladen er forsynet med et modsvarende Hul. Ved Hjælp af Kobberemme fastholdes *igimaĸ*'en til Harpunskaftet i Forlængelse af hinanden, men saaledes, at Forbindelsen mellem dem let »knækker« over, da Harpunskaftet i modsat Fald vilde brækkes itu, naar der er sat fast i et Sødyr.

Medens *igimaĸ*'en i sydligere Egne bestaar af et enkelt Stykke Ben, tiltagende i Bredde bagud, bruger man ved Holsteinsborg i Almindelighed en »Forstærkning« bagtil, nittet til den forreste Del ved Hjælp af en Tap.

Vingeharpunen (*ernangnaĸ*) er lidt kortere end den forrige og bagtil forsynet med to flade, aflange Benstykker, Vingerne, fastgjort til den nederste Del af Harpunskaftet og svarende til Knoppen paa Dupharpunen, men iøvrigt indrettet ligesom denne. Kun faa Fangere benytter Vingeharpun.

Lænser (*anguvigaĸ*) adskiller sig kun fra Dupharpunen deri, at der i den forreste Del af *igimaĸ*'en er indfalset en Jernspids, og at Skaftet er kortere og uden Benknop bagtil.

Harpunspidsen (*tũkaĸ*), der er fremstillet af Ben med Jernod og 8—10 cm. lang, har en Modhage paa hver Side og er bagtil skraat afskaaret og forsynet med et Hul, hvori Spidsen af *igimaĸ*'en sættes fast. Harpunen er paa Midten gennemboret af to Huller til Fastgørelse af Fangelinen eller ogsaa er denne indfalset paa den ene Side af Harpunspidsen, der i begge Tilfælde vender sig paa tværs i Saaret efter Harpuneringen.

Kastetræet (*norssaĸ*) (c. 45—50 cm langt) er paa den ene Side fladt med Rille til Leje for Harpunskaftet, Indskæring paa Siderne til Støtte for Fingrene, paa Midten Huller til de paa Harpun og Lænser anbragte Benspidser og ofte forsynet med smukt Benbeslag.

Kikiagússaĸ, en kegleformet Harpunspids af Ben med Jernod, men uden Modhager og bagtil lige afskaaret med udboret Hul til *igimaĸ*'en.

Naar der er sat fast i en Sæl, og Harpunen frigjort, anbringes *kikiagússaĸ*'en paa *igimaĸ*'en og fastbindes nedenfor denne med en i kikiagússaĸ'en fastgjort enkelt eller dobbelt Kobberem eller ved Hjælp af en Benspids. Redskabet gør da Nytte som Lænser.

Fuglepilen (*nugfit*) bestaar af et c. 1.25 m langt Træskaft, fortil forsynet med et c. 30 cm langt smækkert Pilejern. Midt paa Skaftet er indfalset 3, sjældnere 4, Benstykker med Spidsen fremad og forsynet med Modhager til Fastholdelse af Fuglen, hvis Pilejernet ikke træffer denne. Pilen udslynges ved Hjælp af et almindeligt Kastetræ af samme Slags, som benyttes til Harpunen, eller med et af særegen gammeldags Form, der bagtil i Rillen er forsynet med en fremadvendt Bentap, som under Kastet støder mod en paa Enden af Skaftet anbragt udhulet Knap. I Fjordene regnes den ikke som hørende til den egentlige Fangerudrustning og fremstilles ofte først, naar der er Brug for den.

Blæren (*avataĸ*) er en afflaaet og afhaaret Netside- eller Blaasidehud, der i Holsteinsborg Distrikt gives en stærkt buet Form. Et gaffelformet Stykke Ben, hvis Spidser er indsyede i Blæren, skydes ind under Kajakremmen bag Fangeren og fastholder saaledes Blæren til Kajakken.

Mameraĸ (sydligere *mamagoĸ*) er en almindelig Harpun uden Fangeblære, kun med en kort Rem, der fastholder Harpunspidsen til Midten af Harpunskaftet, som altsaa erstatter Blæren. Redskabet bruges kun af Drenge og gamle Mænd og er ikke almindeligt.

Blærepil (*agdligaĸ*) med en lille fastsiddende Blære paa Skaftet er nu næsten helt forsvundet, men anvendtes tidligere meget ved Fællesfangst.

Kajarmioĸ. Skaft med paasiddende lang Kniv til at give Sælen Naadesstødet med. Spidsen beskyttes med et løstsiddende Træhylster.

Bugserremme (*kalutit*) af Kobberemme har Ters af Ben, der anbringes dels i Sælens Snude eller Øje, dels paa Bugen og er forsynet med Bentappe, der under Bugseringen skydes ind under Tværremmen paa Kajakken.

Rifler og Haglbøsser bruges begge, i de senere Aar mest Bagladevaaben. Tidligere opbevaredes Riflen inde i Kajakken, men da dette gav Anledning til mange Ulykker, blev Bøsseposen paabudt anvendt.

Isskraber (*sermîaut*) af Hvalrostand eller Horn, c. 30—40 cm lang og buet som en Krumkniv med Indsnit i Spidsen til Løsning af Knuder.

Kajakmandens Udrustning er: Helpels (*tuvilik*), sammensnøres om Ansigtet og Haandleddene. Den fremstilles af Vandskind eller Blodskind og har ofte en Krans af Benperler, hvorved den holdes oppe. Længden er lidt forskellig, men Pelsen naar i Almindelighed til midt paa Laarene.

Halvpels (*akuilisaĸ*) af Vandskind, surres forneden ligesom Helpelsen om Kajakringen, men naar kun op under Armene. Fastholdes med Remme over Skuldrene.

Kajakvanter (*årĸatit*) af Blodskind, Form som almindelige totommel Vanter med omboejet Kant foroven for at hindre Vandet i at løbe ned i Ærmet.

Pelsovertræk (*kakorssorkut*) af hvidt Shirting, ganske kort Klædningsstykke, der kun dækker Overkroppen og Overarmen. Tjener som Camouflage i isfyldt Farvand.

Fiskeredskaber. Pilk (*púngarssûtit*) nordgrønlandsk Form af Vægsten og Ben med to Kroge paa den konvekse Side, kendes, men er ikke almindelig.

Rødfiskekrog, almindelig Form med Synk og to Kroge.

Almindelig Fiskesnøre af Bindegarn med Krog og Synk af Jern, Sten ell. lign. nogle Tommer over Krogen.

Nigsik, 4—5 m lang Træskaft med paasiddende Jernkrog, anvendes ved Laksefiskeriet.

Torskegarn, almindeligt Gillenet (dansk Fabrikat).

Laksegarn, Gillenet (fremstilles i Reglen i Grønland).

Langliner til Torsk og Helleflynder, almindelig Form.

Angmagssatøse almindelig Ketser af Posefacon og med langt Træskaft.

Angmagssatgarn, almindeligt Vaad (dansk).

Endvidere: Sælhundegarn, Aabenvandsgarn, almindeligt Gillenet.

Isgarn til Smaasæler (nordgrønlandsk Konstruktion).

Fuglesnare. (*agdlorarsiut*) et gammelt Redskab til Fangst af Fugle i Angmagssattiden, bestaaende af en Stok, der ved et Synk holdes lodret i Vandet. En Fisk er fastbunden til Stokken forneden, og omkring denne er der i Højde med Vandoverfladen fastgjort 3 à 4 Løkker af Hvalbarder, der fanger de Fugle, som dykker efter Lokkemaden. Bruges kun i Fjordene.

Samfærdselsmidler m. m. Foruden Kajakker benyttes:

Konebaad, mest 20 Skinds Baade, c. 10 m lang, 1.65 m bred, 0.66 m dyb.

Kølbaade, mest dansk Fabrikat, smaa.

Umiaussat, fladbundet Pram (bygges i Grønland).

Dorry til Helleflynderfiskeri, kort, fladbundet Fartøj (dansk).

Slæde, almindelig nordgrønlandsk Facon.

Skindtelt (*tupek*) af gamle Konebaadsskind udvendig, Klapmydse eller Sortsideskind indvendig, men ofte nøjes man med det udvendige Lag.

Dansk Telt, 4 à 5 Dugs af Stout, forarbejdet i Landet.

Beklædningsgenstande. Mandsdragten bestaar af:

Uldtrøje, Skjorte, islandsk Trøje, Underbenklæder (Stouts-), Benklæder (dansk Klæde), Strømper (undertiden), Hue (ofte kun en Skygge, der fastholdes med en Snor omkring Nakken) samt Anorak *(ánorâk)* ɔ: en Bluse af Bomuldstøj med Hætte. Som Fodtøj benyttes udelukkende de saakaldte Kamikker *(kangmit)*, det eneste der er tilbage af den oprindelige, nationale Dragt.

Kamikkerne er af tilberedte Sælskind, det yderste Lag afhaaret, Strømperne af Klædeskind med Haarene indad. I Saalen mellem Yderkamikken og Kamikstrømpen lægges Straa. Dette Fodtøj, der naar til midt paa Læggen, maa daglig tørres, gnides og behandles.

Om Vinteren er Dragten lidt anderledes, idet næsten alle benytter Pels af Hunde-, Renskind eller Fuglehamme, og adskillige er i Besiddelse af Sælskinds-

benklæder. Pelsen har samme Form som en Sweaters, men er forsynet med Hætte til at trække over Hovedet samt med Overtræk af Bomuldstøj.

Kvindedragten bestaar af:

Uldtrøje, Chemise af Lærred, Anorak som Mandfolkenes, men kortere med mindre Hætte og Bræmme forneden ofte af Silkebaand, Underbenklæder (Stouts-), Benklæder af Sælskind med Broderi i Bræmme foran, eller af Renskind og da paa tværs foran, Strømper (sjældent) og Kamikker. Som Smykke et Skulderstykke af Perler. Benklæderne har Haarene udad og naar kun fra lidt nedenfor Hofteskaalen til lidt over Knæene.

Kamikkerne naar op over Knæene, saaledes at de dækker Benklædernes nederste Kant. Yderkamikken er stærk farvet, grøn, rød eller blaa med fint Skindbroderi paa Forsiden, undertiden hvid med broderet Shirtingsovertræk.

Om Vinteren bruger Kvinderne en Pels af Fuglehamme med Bræmme af Hundeskind omkring Haandleddene og Halsen og overtrukket med Bomuldstøj.

Børnene er ofte op til en Alder af 5—6 Aar klædt i en ejendommelig Blanding af dansk og grønlandsk Dragt.

Amaut er en Pels, hvis Ryg danner en Pose, hvori Spædbørn anbringes. Her sidder Barnet lunt og velbeskyttet paa Moderens eller Barnepigens Ryg uden at hindre de paagældende i at passe deres huslige Syssel.

Den originale kvindelige Haarfrisure har Form som en Top, ombundet med forskelligtfarvede Baand, for en gift Kvinde: blaat, ung Pige: rødt, Enke: sort, i den tidligere herrnhutiske Menighed: hvidt, ugift Kvinde med Barn: grønt.

Denne Frisure gaar dog mere og mere af Brug og erstattes med Fletninger, som bæres opbundet og dækket af et Hovedtørklæde.

Tilvirkningen af Redskaber og Klæder. Reglen er, at hver Fanger forarbejder sin egen Kajak, Konebaad, forsaavidt han ejer en saadan, og de grønlandske Fangstredskaber. Dog findes hist og her enkelte Fangere, som giver sig af med at bygge Kajakker for andre, og Kommuneraadene udgiver aarlig Smaabeløb til Forarbejdelse af disse Fartøjer til Brug for faderløse Drenge.

Den Stolthed, Fangerne i gamle Dage satte i at eje et smukt Kajakudstyr, synes nu efterhaanden at tabe sig. Vel finder man paa de Pladser, hvis Erhververe for største Delen ernærer sig ved Sælfangst, endnu pynteligt forarbejdede Fangstredskaber, men andre Steder er Fremstillingen rent haandværksmæssig og ofte sjudsket.

Dette vidner ikke alene om en svigtende Interesse for de gamle Traditioner, men det gaar ogsaa ud over Sælfangsten.

Disse tilsyneladende saa simple Redskaber er nemlig Resultatet af Generationers Erfaring, og skal de kunne gøre Fyldest, maa de ikke alene fremstilles nøjagtig i den Form, som Erfaringen viser er den bedste, men ogsaa saa at sige afpasses efter den enkelte Fangers individuelle Evner og Krav, og for at opnaa dette er de færdige Redskaber jævnlig Genstand for tilsyneladende ganske ubetydelige Forandringer, som dog alle hviler paa Overleveringer og Erfaringer, indtil Resultatet — et i alle Henseender fuldkomment Redskab — er naaet.

Redskaber og Brugsgenstande er ikke ornamenterede; dog har Isskraberen undertiden et udskaaret Relief af Sæl eller Hvidfisk i ophøjet Arbejde og Kajakaaren samt Kastetræet et smukt Beslag af Ben.

Kvindernes Benklæder og Kamikker er derimod forsynet med fintmønstret Broderi, der kan minde om Perlestikkerarbejder. Det bestaar af ganske smaa firkantede Skindstumper, der uden Tegning eller Forbillede fastsyes paa et Underlag saaledes, at de danner farvefine, smukke Mønstre.

Husflidsgenstande tilvirkes saa godt som slet ikke i Distriktet, fraregnet enkelte Kajakmodeller og Ederfugleskindstæpperne.

Skindberedning. I et Land, hvis Befolkning gennem Aarhundreder udelukkende har benyttet Dyreskind eller Fuglehamme til Klæder, Boliger, Fartøjer og delvís til Fangstredskaber, har Skindberedningen ganske naturlig spillet en betydelig Rolle, og den har da ogsaa ved ganske simple Midler naaet en Udvikling, der paa mange Maader staar paa Højde med den moderne Garvning. Al Skindberedning paahviler Kvinderne, som kun har haft faa tekniske Midler til deres Raadighed, nemlig Urin, Blod og Tran, foruden Afkog af forskellige Planter til Farvning. Nu udsendes der Farvespaan og Allun til Brug ved Skindberedningen, men denne er iøvrigt ikke undergaaet nogen væsentlig Forandring i Tidens Løb.

Kajak- og Baadeskind tilvirkes paa to forskellige Maader, enten som *erisâĸ*, i hvilket Tilfælde den udvendige Hinde bibeholdes, og Skindet bliver mørkt og meget holdbart, eller som *únеĸ*, hvorved Skindet antager en lys Farve, idet Hinden fjærnes. Fremgangsmaaden er følgende:

De Sortside-, Blaaside- eller Klapmydseskind, der ønskes fremstillet som *erisât*, afspækkes, skrabes paa Kødsiden og lægges i Urin, indtil Haarene uden Vanskelighed lader sig fjærne, hvorefter Skindene tages op, indgnides med Aske og afhaares ved Hjælp af en Kniv, skylles og tørres uden Spiling. Naar de skal tages i Brug, gennemgaar de en ny Proces med Vaskning, Gnidning, Afskylning og Strækning og er derefter klar til at sys paa Kajak eller Konebaad. Hertil bruges Senetraad af Hvidfisk, Sæl eller Rensdyr.

Ved Skindenes Behandling som *únerit* anbringer man dem i en fugtig Pose eller under en Græstørv ell. lign. indtil det første Stadium af Forraadnelse indtræder, hvorved Haar og Hinde uden Vanskelighed kan rives af. Skindene er langtfra saa holdbare som *erisât*, og Fremgangsmaaden anvendes nu kun i Julianehaab Distriktet, hvor Fangsten i Klapmydsetiden giver saa stort et Udbytte paa en Gang, at Kvinderne ikke kan overkomme at behandle Skindene som *erisât*. De indgnides i Modsætning til de sidst nævnte under Brugen med Spæk.

Tidligere, da Fangsten gav større Udbytte, anvendte man ogsaa *únerit* ved enkelte af de andre Kolonier, men da de er mindre holdbare og kræver hyppigere Fornyelse, omgaas man nu varsommere med Skindene, hvis forskelligartede Behandling og Anvendelse saaledes ikke bunder i nogen Stammeforskel mellem Befolkningen ved Julianehaab og de andre sydgrønlandske Kolonier, men skyldes rent praktiske Grunde.

Vandskind, der bruges til Kamikker og Pelse, tilvirkes paa lignende Maade som *erisât*, men Behandlingsmaaden er lidt omstændeligere, navnlig derved at de sæbevaskes paa Indersiden.

Blodskind anvendes særlig til Kajakvanter og er uigennemtrængelig for Saltvand. Skind afhaares paa lignende Maade som *erisât*, men indgnides derefter med Blod paa Kødsiden, hvorefter de henligger et Par Dage sammenrullet inden Tørringen.

Haarskind o: Klædeskind til Kamikstrømper, Benklæder o. l. afspækkes, skrabes, dyppes i Urin og spiles. Før Brugen blødes de paa Indersiden, skrabes, vaskes med Sæbe og gnides for at blive bløde.

Farveskind fremstilles bedst af brugte Skind, der anbringes saa længe i Urinballen, at Hinden kan rives af, hvorefter de vaskes og farves ved nogle Gange at dyppes i Vand, hvori Farvestoffet er opløst. Som saadant benyttedes tidligere Afkog af Planter, men nu bruges næsten udelukkende Farvespaan, ogsaa undertiden almindelig Oliefarve, som paasmøres Skindet.

Hajskind kan præpareres paa lignende Maade, idet de skarpe Pigge paa Oversiden fjærnes ved at Skindet behandles som *únek*, men større Udbredelse har de endnu ikke faaet.

For at man kan danne sig et Skøn over Anvendelsen af grønlandske Fangstredskaber henvises til hosstaaende Fortegnelse herover, anført kommunevis, ubetrukne Kajakstel er ikke iberegnet.

Fortegnelse over Antallet af de vigtigste grønlandske Fangstredskaber i de forskellige Kommuner i Aaret 1918.

Kommuner	Kajakker	Blære	Harpun		Lænser	Fuglepil		Kikiagússaĸ	Mamerak
			Dup	Vinge		gammel	ny		
Holsteinsborg.....	42	27	27	1	42	?	?	20	0
Kerrortussoĸ.....	40	28	28	1	31	?	?	28	0
Sarfánguaĸ.....	67	25	28	1	33	1	6	16	11
Itivdleĸ	29	20	19	2	22	0	27	14	1
Ialt	178	100	102	5	128	—	—	78	12

Rævefælder fremstilles af Sten i Form af en c. 1.5 m lang Gang, der er saa høj og bred, at Dyrene med Lethed kan passere ind i den, men vanskelig vende sig derinde. Man har 3 Former, den oprindelige har Falddør bestaaende af en flad Sten, der lukker for Indgangen, naar Lokkemaden inde i Fælden berøres. Ræven fanges saaledes levende. Adskillige Grønlændere benytter dog Fælder af nyere Konstruktion, der er saaledes indrettet, at Overdelen, naar Mekanismen udløses, styrter ned og dræber Ræven. Af denne Fælde har man to Former, som dog ikke adskiller sig væsentlig fra hinanden.

DANSKE ERHVERV

Hvalfangst. Ved Kolonisationens Begyndelse blev der med europæiske Fangstredskaber og til Dels ved Hjælp af europæisk Mandskab i Holsteinsborg Distriktet drevet Hvalfangst, der i en Aarrække havde næsten lige saa stor Betydning for Handelen som Sælfangsten i hele den øvrige Del af Landsdelen. Fangsten gjaldt Rethvalen eller Nordhvalen, der fra nordligere Egne indfandt sig udenfor Kysten i November Maaned og forblev i Distriktet indtil April det følgende Aar. Medens Fangsten til en Begyndelse blev drevet ved Hjælp af europæisk Mandskab med enkelte Grønlændere som Sluproere, gik man efterhaanden over til udelukkende at benytte de Indfødte ved selve Fangsten, dog under Ledelse af danske Hvalfangerassistenter eller Hvalfangerkommandører, undertiden med enkelte europæiske Søfolk som Harpunerere samt en Del Haandværkere til Vedligeholdelse af Materiellet.

Nipisat, der blev anlagt i Hans Egedes Tid som Koloni og Fort (se S. 91), havde fra gammel Tid Hævd som det bedste Hvalfangersted. Mange Aar efter dets Ødelæggelse oprettedes her et lille Anlæg, men da de lokale Betingelser var bedre ved Kerrortussoĸ, flyttedes Husene ved Nipisat hertil i Aaret 1782, hvorefter der blev drevet Fangst saavel herfra som fra Kolonistedet og en Tid lang fra Ũmánârssugssuaĸ.

I 1781—1792 bjergedes gennemsnitlig 7 Hvaler aarlig, og i den følgende Tid var Fangsten endnu større, men tabte sig derpaa lidt efter lidt særlig efter 1827, og det var øjensynligt, at Bestanden af Hvaler ikke i Længden kunde taale den stærke Efterstræbelse, disse var Genstand for. Endnu i Treaaret 1849—51 fik man dog 6 Hvaler, i 1867—71 1 à 2 aarlig, og i 1872 1 Hval, men siden da har Fangsten intet Udbytte givet, uagtet der til efter 1900 brandvagtedes hvert Aar.

Den bedste Fangsttid regnedes at ligge mellem c. 27. Januar og 6. Marts. En Hval af Gennemsnitsstørrelse leverede 120—150 Tdr. Spæk og c. 600—700 Barder, der havde en Længde af fra 1—6,5 m.

Havebrug. Trods Koloniens nordlige Beliggenhed driver de Danske ved Holsteinsborg lidt Havedyrkning og opnaar ved en omhyggelig Behandling af Jorden ret gode Resultatet, dels i Mistbænk, dels ved Udplantning i Friland. Hvide Roer, Radiser, Spinat og Salat, der er de mest taknemmelige Planter, lykkes næsten hvert Aar, og selv om de ikke opnaar tilnærmelsesvis samme Størrelse som i Danmark, er de ofte af en langt bedre Kvalitet. Det samme gælder til Dels Karse og Grønkaal, hvorimod Gulerødder, Rabarber og Persille kun giver ringe Resultat, og Kartofler kan slet ikke trives.

Nogen større Betydning har Havedyrkningen dog ikke, og hvad, der avles, kan kun betragtes som en behagelig Afveksling fra de stadige Kød- og navnlig Fiskespiser, der hører til Hverdagskosten i Grønland.

Hertil kommer, at man nu til Dags kan faa rigeligt med Grøntsager fra Danmark, takket være den hurtige Dampskibsforbindelse.

Fig. 5. Kolonien Holsteinsborg. John Møller fot.

Fig. 6. Grønlænderbyen ved Kolonien Holsteinsborg med Præstefjældet i Baggrunden. O. Bendixen fot. d. $^{12}/_{7}$ 1918.

Fig. 7. Fjældsøer Øst for Kolonien Holsteinsborg (Hele 5. Sø og en Del af 4. Sø).
Th. N. Krabbe fot. d. $^{8}/_{8}$ 1906.

Fig. 8. Udstedet Kerrortussoĸ, ved Avssaĸútaĸ.
O. Bendixen fot. $^{15}/_{7}$ 1918.

HANDEL, BESEJLING OG ADMINISTRATION

Handel. Indhandling af Produkter og Udhandling af Varer foregaar for Tiden ved Kolonistedet, de 3 Udsteder Kerrortussoĸ, Sarfánguaĸ og Itivdleĸ samt ved Bopladsen Isortoĸ, hvor en af Fangerne i Vintertiden forestaar Omsætningen af de faa Handelsvarer, hvormed Stedet er forsynet. Den daglige Handelstid er 2 Timer ved Kolonien og fra Kl. 6 Morgen til 6 Aften ved Udstederne i Sommertiden samt hele den lyse Tid af Dagen om Vinteren.

Produktionen er omtalt foran; det samme gælder tildels Udhandlingen, der i 1918 beløb sig til 36678 Kr. fordelt paa følgende Varer: Proviantsorter 10469 Kr., Skyderekvisitter 1626 Kr., Urtekram 10528 Kr., Manufakturvarer 5895 Kr., Isenkram og Værktøj 797 Kr., Tobakker 3063 Kr., Trævarer 898 Kr., Rebslagervarer 739 Kr., andre Varer 2663 Kr.

Besejling. Udstedernes Besejling foregaar i Almindelighed i Tiden fra Midten af April til Slutningen af September ved Hjælp af Koloniens 3 Transportfartøjer, Storbaadene Hajen og Laksen samt Sluppen Mallemukken, der rummer henholdsvis 60, 44 og 14 Tdr. I 1917 blev der foretaget 17 Togter, herunder Besejlingen af Lakselpladserne iberegnet.

Koloniens Besejling sker normalt med S/S Hans Egede, 1. Rejse, og et af Sejlskibene ligeledes paa 1. Rejse. Endvidere har et af Handelens Dampskibe, i Reglen S/S Godthaab som »Fiskeskib« anløbet Kolonien, hvorved man forstaar den sene Efteraarsbesejling for at hjemhente Fiskeriprodukter fra Sommerhalvaaret, ligesom et Skib har bragt Kul til Stedet fra Kulbruddet ved Kaersuarssuk i Nordgrønland. I 1913—17 beløb Udsendingen sig til 260 Tons pr. Aar.

Holsteinsborg regnes for let besejlelig, da Landet med klart Vejr er meget kendeligt.

2 Sejlløb fører ind til Kolonien, nemlig Sydløbet, der gaar indenom Jakobsskæret ud for Amerdloĸ Fjorden og den Øgruppe, der omgiver den høje Keĸertarmiut, indtil man har Reden aaben mod Øst, og Nordløbet, som Nord om de sydligste Kagssit og Skæret Karajalínguaĸ fører i en Bue til Keĸertarmiut, men Løbet er saa skærfyldt, at det ikke bør benyttes.

Administration. Kommuner. Distriktet er i kommunal Henseende delt i 4 selvstændige Kommuner, nemlig Holsteinsborg med Bopladsen Isortoĸ, Kerrortussoĸ med Avssaĸútaĸ, hvor Handelens Bygninger er opført, Sarfánguaĸ med Sarĸardlît (Akuliaruseĸ) og Ikerasârssuk samt Itivdleĸ med Sarĸaĸ.

Landsraadskredse. Af Kommunerne hører de 3 førstnævnte til 11. Landsraadskreds med Valgsted i Holsteinsborg, Itivdleĸs Kommune til 10. Landsraadskreds, Valgsted: Kangâmiut i Sukkertoppen Distrikt.

Retsvæsen. I kriminalretslig Henseende er samtlige i Distriktet boende Indfødte underlagt den blandede Domstol i Holsteinsborg Retsdistrikt, i privatretslig de paagældende Kommuneraad.

Sparekassen. I Holsteinsborgs Afdeling af Sydgrønlands Sparekasse henstod den 1. Januar 1918 et Beløb af 4581 Kr. 06 Øre, fordelt paa 57 Konti. Ind-

skudene beløb sig til 898 Kr. 51 Øre, og der hævedes 2229 Kr. 57 Øre, medens Renterne blev tilskrevne med 175 Kr. 30 Øre.

Handelen forestaas af en Kolonibestyrer, 1 Assistent og 3 Udliggere samt en Grønlænder, der leder Omsætningen ved Isortoĸ i Vintertiden.

Handelens Bygninger, der omtales nærmere under »Bopladser i Holsteinsborg Distrikt« var den 1. April 1918 bogført til en Værdi af 17400 Kr.

Af Fartøjer har Kolonien, foruden Transportbaadene »Hajen«, »Laksen« og »Malemukken«, 3 Lossepramme, 3 Hvalslupper, 1 Rejsefartøj, 6 Slupper og 2 Motorbaade, der anvendes ved Fiskerierne, samt Handelens gamle Sejlskib »Peru«, der benyttes som Kulhulk. Samtlige Fartøjer har en bogført Værdi af 12260 Kr.

Inventarierne m. m. har en bogført Værdi af 3091 Kr.

Driftsomkostningerne i 1918 beløb sig til ialt 7256 Kr.

Heraf medgik: Materialier og Varer til Vedligeholdelse af Bygninger, Fartøjer, Inventarier m. m. 3739 Kr., Løn til Lejede ved almindeligt Arbejde 1826 Kr., Kajakposter 172 Kr., Festtraktement 260 Kr., Brændsel 994 Kr., Tranbrænding 95 Kr., samt andre Udgifter 170 Kr.

Kirke og Skolevæsenet. I gejstlig Henseende udgør Handelsdistrikterne Holsteinsborg og Sukkertoppen i Forening ét Præstegæld, der benævnes Sukkertoppen-Holsteinsborg Præstegæld under Ledelse af Førstepræsten ved Holsteinsborg.

Der findes 1 Kirke (ved Kolonistedet) og 4 Kapeller (ved Kerrortussoĸ, Sarfánguaĸ, Sarĸardlît og Itivdleĸ) samt 3 selvstændige Skoler (ved Kolonien, Kerrortussoĸ og Sarfánguaĸ).

Kateketerne besørger de kirkelige Forretninger — undtagen Vielse, Altergang og Konfirmation — og underviser Skolebørnene. De uddannes enten paa Seminariet i Godthaab, eller gennemgaar et 2 aarigt Kursus paa en Kateketskole, hvoraf der findes en ved Holsteinsborg, eller modtager Undervisning hos en af Førstepræsterne (privat uddannes), eller beklæder endelig Stillingen uden særlig Uddannelse.

I Kirke og Skolevæsenets Tjeneste var i 1919 ansat følgende: 1 Førstepræst, dansk, og 12 Kateketer, Læsere og Elever, alle Indfødte. Af disse var 2 uddannede paa Seminariet (61 Skolebørn), 3 uddannede paa Kateketskole (28 Børn), 2 uddannede privat (60 Børn), 3 ikke uddannede (16 Børn) og 2 Elever (10 Børn). I 1919 fandtes saaledes 175 Skolebørn i Distriktet, nemlig: Ved Holsteinsborg 54, Isortoĸ 3, Kerrortussoĸ 38, Sarfánguaĸ 28, Sarĸardlît 13, Ikerasârssuk 6, Itivdleĸ 22 og Sarĸaĸ 11 Børn. Af disse undervises 153 i et offentligt Skolelokale eller Kapel, 22 i Kateketens Hus.

Lægevæsenet. I Aarene 1906—13 var der bosat en Læge ved Kolonien Holsteinsborg, men Embedet er nedlagt, og Lægeboligen senere nedrevet og flyttet til Egedesminde.

Distriktet hører nu ind under Sukkertoppen Lægedistrikt.

Ved Holsteinsborg findes et Sygehus med 4 Sygestuer, hvoraf det ene dog benyttes som Kateketskole. Sygehuset ledes af en i Danmark uddannet indfødt

Sygeplejerske. Distriktet havde i 1919 endvidere 4 Jordemødre, der forrettede Tjeneste henholdsvis ved Kerrortussoĸ, Sarfánguaĸ, Itivdleĸ og Kolonistedet. Hvor der ikke findes Jordemødre, assisterer en uuddannet saakaldt Fødselshjælperske, der for hver Fødsel erholder 4 Kr. i Godtgørelse. Pladser med en Befolkning paa mindre end 80 Indvaanere kan efter Bestemmelserne ikke gøre Fordring paa en uddannet Jordemoder.

Lægevæsenet havde i 1918 følgende Udgifter foruden Løn til Sygeplejerske, Jordemødrene samt Medicin: Reparationer og Vedligeholdelse af Bygninger og Materiel 274 Kr., Sygekost og Sygepleje 384 Kr., Transport af Syge 56 Kr. og Fødselshjælp 32 Kr.

BOPLADSER I HOLSTEINSBORG DISTRIKT

Kolonien Holsteinsborg.

Holsteinsborg (gr. Sisimiut ɔ: Rævehulerne) blev oprindelig anlagt ved Sydbay 1756 med Loge, oprettet 1759, paa det flade Forland Asungmiut under Præstefjældet, men flyttedes 1764 under Navn af Holsteinsborg til den nuværende Plads paa 66°55′9″ N. Br. 53°40′3″ V. Lgd.

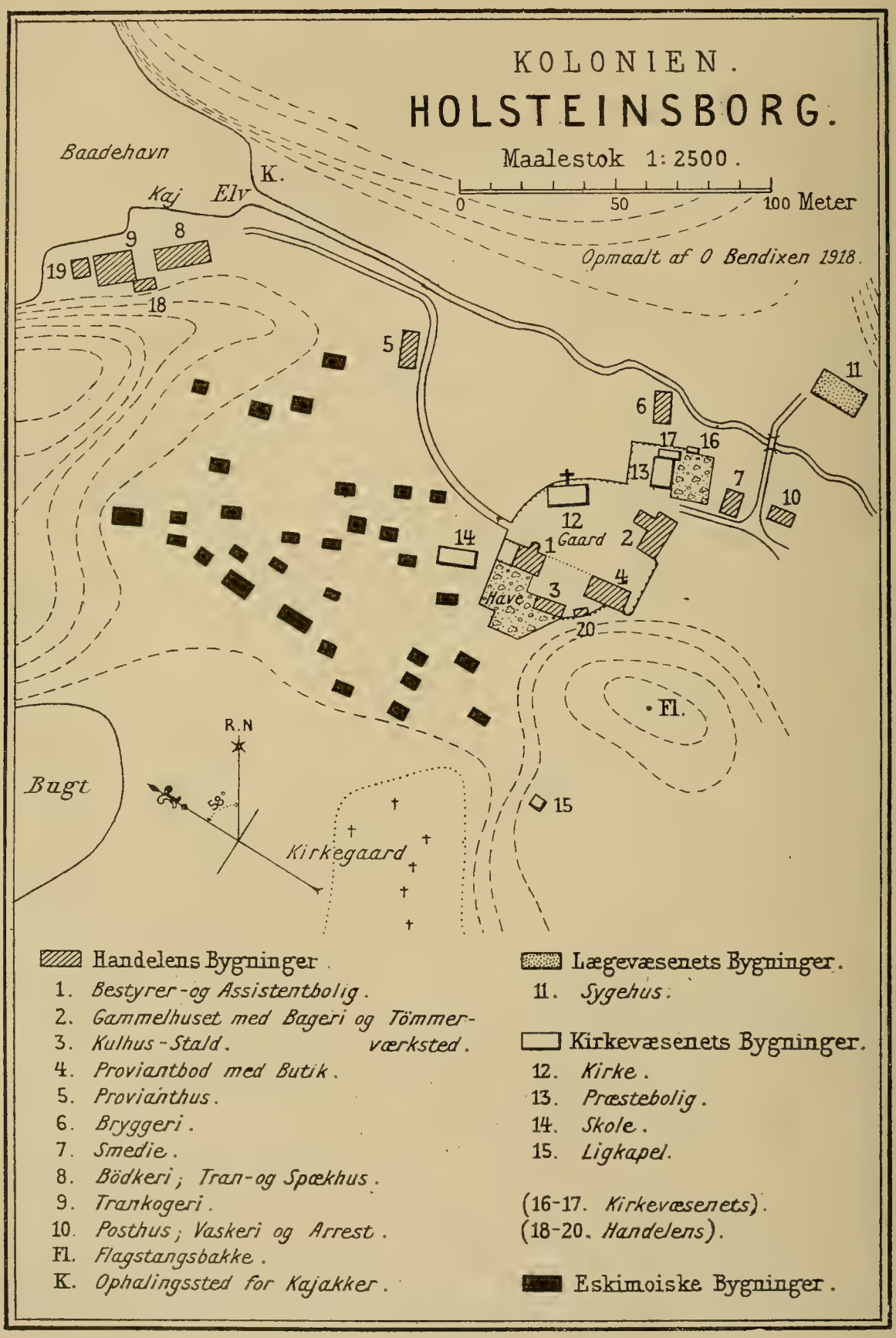
Koloniens Omgivelser er ret storslaaet med Højder paa indtil 800 m, men Fjældene har ikke det vilde forrevne Præg, der karakteriserer Sukkertoppens Omegn.

Kommer man sydfra ad den almindelige Sejlrute, der fører forbi det lave Jakobsskær midt for Amerdloĸs Fjordløb, har man foran sig den sammenhængende Fjældrække paa Nordsiden af Fjordmundingen, der yderst ude falder stejlt af mod Davis Strædet, øst herfor, længere inde, det højere noget fremspringende Punkt Kællinghætten (gr. Nasaussaĸ) og midt imellem, netop hvor Fjorden danner en bugtlignende Indskæring, et lavere Land, der, efterhaanden som man kommer nærmere, udskiller sig som Holsteinsborglandet og en Række Øer, af hvilke den c. 75 m høje, stærk isskurede Keĸertarmiut er mest fremtrædende.

Naar Farvandet mellem den Gruppe af Øer, der omgiver Keĸertarmiut og den Øst herfor liggende Tommermands Ø, er passeret, ligger Holsteinsborgs Red aaben Øst herfor, begrænset mod Nord af Fjældet Nagtoralínguaĸs kuperede Forland, mod Syd af den lave Tommermands Ø (gr. Kingmit), mod Øst af to fremspringende Pynter, der omslutter Mundingen af Ulke Bugten, som her skærer sig ind i Landet i Forlængelse af selve Reden.

Paa den sydligste af disse Pynter, Nũnguaĸ, skimtes enkelte af Koloniens Huse paa et temmeligt højt Terræn inden for en lille Vig, der skærer sig ind netop paa det Sted, hvor Sundet Parârssuk mellem Fastlandet og Tømmermands Øen udmunder i Havnen.

I det grundede, skærfyldte Parârssuk flensedes i sin Tid Hvalerne, og her laa Spækhuset og Tranbrænderiet indtil 1896—97, da de flyttedes til den store Stenkaj, som Aarene forud opførtes i Bunden af Vigen. Denne er grundet og sander mere og mere til, saa at Losning og Ladning kun kan foregaa ved Højvande. Her ud-

KOLONIEN.
HOLSTEINSBORG.
Maalestok 1:2500.
0 50 100 Meter
Opmaalt af O Bendixen 1918.
Baadehavn
K.
Kaj
Elv
Gaard
Have
Fl.
Bugt
R.N
Kirkegaard
Handelens Bygninger.
1. Bestyrer-og Assistentbolig.
2. Gammelhuset med Bageri og Tömmer-
3. Kulhus-Stald. værksted.
4. Proviantbod med Butik.
5. Provianthus.
6. Bryggeri.
7. Smedie.
8. Bödkeri; Tran-og Spækhus.
9. Trankogeri.
10. Posthus; Vaskeri og Arrest.
Fl. Flagstangsbakke.
K. Ophalingssted for Kajakker.
Lægevæsenets Bygninger.
11. Sygehus.
Kirkevæsenets Bygninger.
12. Kirke.
13. Præstebolig.
14. Skole.
15. Ligkapel.
(16-17. Kirkevæsenets).
(18-20. Handelens).
Eskimoiske Bygninger.

munder en lille Elv, der afvander Sorækken i Dalstrøget bag Kolonien, og som Nord om denne gennemstrømmer en kløftlignende Dal langs den Fjældvæg, som skiller Kolonistedet fra Ulke Bugten.

Fra Landingspladsen forer en planeret Vej langs Kloften til Koloniens Pakhus og bøjer herfra tilhøjre op ad Skraaningen, paa hvis Ryg Kolonien er beliggende paa et jævnt, plant Terræn, hvis Undergrund er Rester af en gammel Havstok. Grønlænderhusene, der alle har højt Tag og er anbragt i Rækkefølge, hvilket giver Byen et fra andre Bopladser forskelligt Udseende, ligger mod Vest, Kolonibygningerne øst herfor.

Gennem to mægtige Hvalkæber, der er opstillet i Form af en Porthvælving, forer Vejen ind til en aaben, græsbevokset Plads, omkring hvilken Koloniens Bygninger er grupperet, tilhøjre den 2 Etages Bestyrerbolig foran Butiks- og Proviantboden, tilvenstre for Indgangen Kirken og bag denne Præsteboligen og Gammelhuset, Stedets ældste Vaaning, der i sin Tid rummede saavel Bestyrer som Assistent og det danske Mandskab.

Længere tilbage paa den anden Side Elven, som begrænser Plateauet mod Nord og skiller det fra Nũnguaĸ Pynten, ligger Sygehuset og paa Tømmermands Øen et stort Bølgeblikskur til Fisk.

Holsteinsborg er Sydgrønlands smukkest beliggende Koloni. Bag Kolonipladsen strækker sig et prægtigt, grønt Dalstrøg med en Række af Søer, paa Siderne begrænset af Smaafjælde, der delvis er Udløbere for Nagtoralínguaĸ og Kællinghætten, hvis pragtfulde Top ses i sydøstlig Retning beherskende alle Omgivelser, og over Nũnguaĸ har man Udsigt til en Del af Havnen og Fjældrækken langs Fjordmundingen, hvis mest fremtrædende Del er det stejlt affaldende Præstefjæld.

Havnen er sikker med god Holdebund, men Sydvesten kan dog staa saa voldsomt ind over Tømmermands Øen, at Skibene ikke kan ligge paa Svaj. Der ankres paa 38 m's Dybde ud for Nũnguaĸ, medens Koloniens Fartøjer ligger i Vigen foran Parârssuks Munding umiddelbart ved Kajen.

Isen generer ikke Besejlingen, da den i Reglen er forsvundet, naar Skibene i Slutningen af April anløber Stedet; ofte ligger den dog endnu paa dette Tidspunkt i Parârssuk og kan da virke forstyrrende paa Losning og Ladning.

Undertiden kan Foraarsskibene træffe Vestis, men i Almindelighed holder den sig dog en halv Snes Mil til Søs.

Holsteinsborg udgør i Forbindelse med Bopladsen Isortoĸ en selvstændig Kommune, hvis Nordgrænse falder sammen med Grænsen for Landsdelen, medens Sydgrænsen gaar fra Havet tværs over Jakobsskæret til Kællinghætten og derfra i nordøstlig Retning ind gennem Landet. Stedet hører til 11. Landsraadskreds med Valgsted i Holsteinsborg, der tillige er Sædet for den blandede Domstol i samme Distrikt og for Førstepræsten i Sukkertoppen-Holsteinsborg Præstegæld.

Ved Holsteinsborg findes følgende offentlige Bygninger;

Handelen tilhørende:

Vaaningshus (opført 1846) 8,75 × 7,5 m af Stokværk med Bræder. Huset har to Etager og er indrettet til Bolig for Bestyrer og Assistent, med henholdsvis 5 og 3 Værelser samt Køkken i begge Lejligheder.

Gammelhuset (opført 1756?) 12,5 × 6,25 m af Stokværk med Stenmur, indrettet til Bageri og Tømrerværksted.

Proviantbod med Butik (opført 1852) 12,5 × 7 m af Planker.

Provianthus (opført 1844) 15 × 7 m af Bindingsværk og Bræder.

Tran-Spækhus og Bødkerværksted (opført 1896) 16,25 ×6,5 m af Graasten.

Trankogeri (opført 1853) 10,7 × 10 m af Graasten.

Sygehus (opført 1906) 15,7 × 9,4 m af Planker. Huset har 3 Sygeværelser og kan rumme c. 15 Patienter.

Endvidere findes: Bryggeri, Smedie, Laksehus, Fiskehus, Materialhus, 3 Kulskure, Baadehus, Arrest og Vadskehus, Krudthus og Petroleumshus.

Paa Reden er opankret det gamle Sejlskib »Peru« til Brug ved Omladning af udsendt Proviant og til Kul.

Kirkevæsenet tilhørende:

Kirken (opført 1773) 12 × 6,5 × 2,4 m, indvendigt Maal, af Stokværk med Spir og Kirkeklokke. Alter med Knæfald og Altertavle forestillende Marie med Barnet. Døbefont af Træ med Fad af Tin mrkt. 1761, Talerstol og Orgel. Kirken har Bjælkeloft, som bæres af 6 runde Piller paa hver Side af Midtergangen, hvor der er ophængt 2 Lysekroner af Messing og 2 med Prismer.

Bislag af Træ foran Indgangsdøren.

Præstebolig, oprindelig opført paa Asungmiut, af Stokværk med 3 Værelser og Køkken samt Loftsværelse.

Skole 8,5 × 4,7 × 2,1 m indvendigt Maal, opført af Sten med Træklædning indvendig og forsynet med moderne Skoleborde.

Ved Holsteinsborg fandtes i Sommeren 1918 32 Grønlænderhuse af følgende Typer: Type I: 11 (danske Huse); Type II: 21 (dansk-grønlandske Huse). De til Type I hørende Bygninger var indrettet paa følgende Maade: 1 Hus havde 3 Værelser (2 Komfurer og 1 Ovn), Træbislag foran Indgangsdøren; 2 Huse: 2 Værelser med 1 eller 2 Ovne i hvert Værelse samt særskilt Køkken med Komfur, Bislag; 1 Hus: 2 Værelser som de forrige, men uden Køkken, Bislag; 3 Huse: 1 Værelse (Ovn eller Komfur), særskilt Køkken med Komfur, Bislag; 1 Hus: 1 Værelse (Ovn) samt Køkken i Bislaget og endelig havde 3 Huse: 1 Værelse hvert med Komfur, men uden Køkken, Bislag.

Reglen er, at Huse med 2 Værelser næsten altid bebos af to eller flere Familier, og i 2 af de Huse, der findes ved Stedet, er der endog opstillet 2 Ovne i samme Værelse. De til Type II hørende Bygninger er indrettet med 1 enkelt Værelse, hver og alle forsynet med Komfur eller Kakkelovn. 6 af Husene har foran Indgangen et Træbislag, og i to af disse er der Komfur til Madlavning, medens man i 15 Huse nøjes med en almindelig grønlandsk Husgang af Tørv. 6 af disse har dog Igalek, saaledes at Madlavning ikke behøver at foregaa i Stuen.

Murene er næsten overalt opført udelukkende af Græstørv eller med ringe Iblanding af Sten, og Vinduerne er anbragt paa den indvendige Side af Muren, saaledes at Vindueskarmene er ganske smalle, medens man sydligere har for Skik at anbringe Vinduerne i Yderkanten af Muren.

Hvalribber bruges næsten overalt som Strøer i Husgangene, og Ryghvirvler som Forbandt i Tørvemuren er almindelig. Skillerum paa Briksen mellem Familier anvendes, og Rummet under Briksen er skjult med Bræder, der er anbragt under dennes Forkant. Boligforholdene er vel langtfra ideelle, men Holsteinsborg er dog det eneste Sted i Sydgrønland, hvor samtlige Huse har højt Tag, og alle er indvendig forsynet med Panel, hvilket er en absolut Betingelse for Orden og Renlighed. Adskillige af de danskbyggede Huse har en efter grønlandske Forhold betydelig Størrelse — et er saaledes 11,66 × 5,12 og 2,14 m — og de fleste er gennemgaaende renlige og velholdte.

Der bor gennemsnitlig 9 Mennesker pr. Hus.

Byggemateriale findes overalt i Omegnen, Tørv i rigelig Mængde i Dalen Øst for Kolonien. Det almindeligst anvendte Brændsel er Tørv, der skæres i Løbet af Sommeren. Om Efteraaret gøres Brændetogter efter Lyng, der samles i Elvbugter og Fjorde i Omegnen, endelig skæres en Del Maagetuer og indsamles noget Drivbrænde, men hen paa Vinteren slipper Brændselet ofte op, og man nøjes med den Lyng, Kvinderne daglig henter hjem fra Omegnen.

Befolkningen. Det store Antal Europæere, der særlig i Kolonisationens Begyndelse har været knyttet til Hvalfangeretablissementerne ved Kolonistedet og Kerrortussoĸ, har bevirket, at Befolkningen er stærkt blandet; og de Indfødtes Deltagelse i Hvalfangsten og Samarbejde med et stadigt skiftende Mandskab synes i visse Retninger at have præget Befolkningen, der er livlige, mindre tilbageholdne, men ogsaa gennemgaaende vanskeligere end Grønlænderne i Almindelighed. Kolonistedet havde den 31. December 1918 en samlet Befolkning af 8 Europæere og 285 Indfødte, men heri er medregnet 24 Personer, der er hjemmehørende i Isortoĸ, og som senere er flyttet tilbage til dette Sted.

Under Styrelsen var paa samme Tid ansat: 1 Kolonibestyrer og 1 Assistent, begge danske, samt følgende Indfødte: 1 Formand, 3 Tømrere, 3 Bødkere, 1 Bøssemager, 1 Smed, 1 Bager, 1 Fartøjsfører, 1 Kok og 1 Kolonist, ialt 13 Mand, samt 1 Sygeplejerske og 1 Jordemoder.

Under Kirkevæsenet: 1 Førstepræst, dansk, og 2 Kateketer.

Ved Stedet er der under Førstepræstens Ledelse oprettet en Kateketskole, hvis Elever uddannes til Kateketer ved de mindre Bopladser, men med kortere Uddannelsestid end paa Seminariet ved Godthaab.

Af Stedets Erhververe er 36 forsynet med Kajak, nemlig: 19 Fangere, 10 Fiskere, 6 Drenge og 1 Fastlønnet, men Grænsen mellem Fangere og Fiskere er, som foran omtalt, meget flydende og vanskelig at drage. Ligesom ved de øvrige Kolonier findes der ogsaa ved Holsteinsborg adskillige, der paa Grund af Alder eller Ligegyldighed og let Adgang til at skaffe sig lidt Fortjeneste ved Fiskeri, som Lejet eller paa anden Maade ikke anskaffer sig Kajak.

Af saadanne Personer over 16 Aar og udenfor fast Tjeneste findes ialt 23 mandlige Indfødte. Som Aarsag til, at disse ikke har Kajak, angives, for 4 Personer: Alderdom, for 3: Legemlig Svaghed og for 13, deraf 4 under 18 Aar: Ligegyldighed og Dovenskab. 1 Person: Venter Ansættelse i Kirkevæsenets Tjeneste, 1: Forældrenes Forbud paa Grund af Erhvervets Farlighed og 1: Skindmangel.

Hele Fangstudbyttet i 1918 udgjorde: 3 Hvidfisk, 27 Niser, 85 Sæler, store, 112 smaa, 14 Ræve og 1 Rensdyr foruden Fiskeriprodukter.

Tager man kun Hensyn til de Fangere, der har faaet over 9 Sæler hver, viser det sig, at der i 1875 falder 23 Sæler pr. Erhverver, mod 10 Sæler gennemsnitlig i Aarene 1913—17.

Indhandlingen androg i 1917: 29 Td. Spæk, 6 Td. Lever, 15 Stk. Ræveskind, 331 kg Fjer, 114 Stk. Tæpper, 38715 kg Helleflynder og 22 Td. Laks samt en Del saltet Torsk.

Kommunekassen havde samme Aar en samlet Indtægt af 809 Kr., hvoraf de 667 Kr. udgjorde Indhandlingsafgiften, samt følgende Udgifter: Understøttelse 41 Kr., Fattighjælp 10 Kr., Repartition 659 Kr. og andre Udgifter 43 Kr.

Kassens Tilgodehavende pr. $^{31}/_{3}$ 1917 var 812 Kr. Fangerne anses gennemgaaende ikke som særlig dygtige Kajakroere, og de formaar ikke at tage Hvalros, dog angives 11 af dem at kunne rejse sig efter Kæntring. 7 Mand er kajaksvimle, men gaar dog i Kajak.

Ved Stedet findes: 24 Træbaade og Umiaussat (Træbaad bygget i Form af en Konebaad), 19 Telte, danske, 52 Isgarn, 239 Langliner, 36 Rifler, 7 Slæder og 38 Hunde.

Erhvervsturnus. Januar—Februar. Af Atak og Netsider tages en Del, de første paa Fangstpladsen ved Jakobsskæret, de sidste Nord for Kekertarmiut, men Netsidernes Antal formindskes Aar for Aar.

Generes Fangerne af Is, drives mest Jagt paa Lomvier og navnlig paa Ederfugle, der giver godt Udbytte. Fiskeri til Husbehov.

Marts. Færre Atak, der snart forsvinder helt, flere Netsider, der mest skydes fra Iskant i de to Kangerdluarssuk'er. Talrige Ederfugle, hvorimod Lomvier begynder at fortrække. Ringe Fiskeri, navnlig faa Ulke, der først bliver talrige i Juni.

April. Klapmydsefangst, der giver bedst Udbytte midt i Maaneden. De tages paa samme Fangstplads som Atak'erne, men færre Klapmydse nu end tidligere, idet en Fanger sjældent opnaar flere end 10 Stk. i Sæsonen mod 20—25 midt i Firserne. God Fangst af Netsider, der begynder at trække ud af Fjordene.

Maj—September. Klapmydsen forsvinder midt i Maj, og i Slutningen af samme Maaned kommer Atak. Endnu lidt Netsider, der først er helt borte i Juni.

Lidt Ederfugle, mest 1 Aar gamle Unger. Indtil 1890 Æggetogter, der gav indtil 2000 Æg pr. Baad, men disse Ture er nu helt opgivet. Mange Lomvier trækkende sydfra, men skydes sjældent. Saasnart Isen bryder, rejser næsten hele Befolkningen til Kekertalik for at øse Angmagsatter og fiske Torsk, samtidig med at der drives lidt Atakfangst. En Del Torsk tørres, Resten sælges til Handelen.

I Løbet af Sommeren togtes Torfiskene hjem til Kolonien og magasineres i *kimatulivik*'er, smaa Sten- og Torveskure, eller under Sten paa Præstefjældets Affald, men en Del af Befolkningen forbliver i Kekertalik til ind i September. De, der vil drive Helleflynderfiskeri, vender hjem midt i Juli og er nu udelukkende beskæftiget hermed til Oktober.

Fiskeriet drives fra 9 Dorry'er ved Hjælp af Motorbaad, mest paa Bankerne udenfor Stedet. Andre Fartøjer, der ikke har Hjælp af Motorbaaden, fisker mest med Haandliner omkring Umiatsialivik. Tidligere rejste 7—8 Baade paa Laksefiskeri, men dette Erhverv har ikke været drevet de sidste Aar, undtagen ved Isortoĸ.

Oktober—December. I Oktober begynder Atakfangsten og fortsættes Aaret ud. 3 Baadsbesætninger rejser til Kangârssuk, hvor Atak'en skydes fra Skydevolde, eller til Isortoĸ; begge Steder findes Fangsthuse, men Folkene vender igen tilbage midt i Oktober. Netsiderne, der begynder at indfinde sig i Oktober, skydes og tages senere i Garn, som anvendes til Februar især i S. Kangerdluarssuk, hvortil Fangerne undertiden kører med Hundeslæde. Enkelte Niser i Oktober.

Fra Oktober drives Jagt paa Ederfugle og fra November paa Lomvier.

Fiskeriet til Husbehov, dog tages adskillige Havkatte indtil Midten af November.

Bopladsen Isortoĸ.

Stedet, der har Navn efter den nærliggende Nordre Isortoĸ Fjord, blev i 1901 anlagt ved den lille Bugt, Maligiánguit, paa Fastlandet umiddelbart Nord for Fjordmundingen og omtrent midtvejs mellem Syd Bay og Pynten Uivfak, bag hvilken det egentlige Fjordløb aabner sig, og hvortil Afstanden er c. 7 km.

Bopladsens Huse er opført paa et lille, fladt Terræn i Bunden af en ganske snæver, grundet Vig omgivet af lave, kullede Gnejsbakker.

Omgivelserne gør et øde Indtryk, og Vejrforholdene er urolige i Vintertiden, da det blæser stormende ud af Isortoĸ.

Farvandet foran Bostedet er kun islagt kort Tid ad Gangen, men altid aabent omkring Uivfak, paa hvis Vestside der findes en Gruppe Øer.

Isortoĸ hører til Holsteinsborg Kommune og er baade i verdslig og gejstlig Henseende underlagt dette Sted.

Paa Grund af Bopladsens afsides Beliggenhed ca. 35 km fra Kolonien er Isortoĸ forsynet med de allernødvendigste Handelsvarer, som forvaltes af en af Grønlænderne paa Stedet.

Af Bygninger findes to Handelen tilhørende Skure af Tørv med fladt Tag til Opbevaring af Varer og Produkter, samt 3 Grønlænderhuse, nemlig af Type II: 1 Hus (dansk-grønlandsk) med Ovn og grønlandsk Husgang, der har Kokken med Komfur. Type III: 2 Huse begge med Ovn.

Befolkningen, der er Udflyttere fra Kolonistedet, udgjorde i 1918 ialt 24 Individer, der i Aaret 1918 overvintrede ved Holsteinsborg, men den Sulteperiode, de her udstod, overbeviste dem om, at Ernæringsforholdene er langt bedre ved Isortoĸ, og de er nu flyttet tilbage hertil.

Ved Stedet er ansat en Fangerkateket. Her findes 5 Fangere og 1 Fisker, der alle er forsynet med Kajak og besidder 2 Træbaade, 2 Telte (Sejldugs), 4 Isgarn, 1 Aabenvandsgarn, 6 Langliner og 7 Rifler. Produktionen i 1917 var: 94 Sæler, 21 Ræve og 1 Rensdyr, ɔ: 25 Sæler pr. Fanger.

2 Fangere angives at kunne rejse sig efter Kæntring, og 1 er kajaksvimmel.

Erhvervsturnus. Januar—April. Sælfangsten, der i Reglen er god, drives mest i Mundingen af Isortoĸ Fjorden, saa langt ind, som Isens Beliggenhed tillader. Er der ingen Is, træffes Atak'en hele Vinteren, men Jagten paa Netsider og Remmesæler giver bedst Udbytte. Der skydes mest fra Iskant, og om Foraaret tages Kagssimassut i Fjorden. Remmesælerne, der er talrigere end andetsteds i Sydgrønland, jages navnlig omkring Sydbay. Fuglejagt og Fiskeri er uden Betydning, da Befolkningen kan leve af Sælfangst alene.

Maj—September. I Maj rejser Befolkningen til Kolonistedet for at samle Angmagssat, og efter Hjemkomsten drives Helleflynderfiskeri udenfor Stedet eller ved Taseralik. Senere samles Brændsel paa Isortoĸ Landet og Drivbrænde paa Øerne, og om Efteraaret jages Rener fra Fjorden.

Oktober—December. Udelukkende Atak- og Netsidejagt samt Rævefangst i Fælder nordpaa langs Kysten til Tatsip-atâ og paa begge Sider af Fjorden til Isortuarssuk.

Udstedet Kerrortussoĸ.

Kerrortussoĸ (ɔ: Stedet med Stenrouse) ligger paa Nordsiden af Amerdloĸ Fjorden c. 10 km indenfor Kolonistedet i en næppe 30 m bred, aflang Kløft, der paa begge Sider begrænses af ganske lave, men stejle Fjældvægge. En Grusaflejring falder stejlt af mod en lille Bugt foran det ret højtliggende Bosted, hvis Huse er tæt sammenbyggede ovenpaa de Kokkenmøddinger, der i Tidens Løb er opdyngede overalt paa det snævre Terrain, som under Regnperioder danner en uhyggelig Sump. Midt i Kløften ligger Kapellet, et tarveligt Træhus, og længere inde Kirkegaarden paa en sumpet Plads, der gennemstrømmes af en Elv fra de mægtige Højfjælde umiddelbart bag Husene. Nogle faa Hundrede Meter foran disse afsætter Bugten, der er aaben mod Sydvest og derfor ubrugelig som Havn, en ubetydelig Vig, hvor Hvalerne i sin Tid flensedes. Højfjældet træder ikke ud til Kysten her, men afsætter smaa frodige Plateauer, og paa den modsatte Side af Bopladsen ind ad Fjordbunden til findes et Par lave Øer. Paa en af disse, den lave, flade Avssaĸútaĸ, er Handelens Huse opført i 1909, da den gamle Udliggerbolig, der laa ved Kerrortussoĸ og oprindelig anvendtes baade som Butik og til Beboelse, maatte nedrives.

Befolkningen har saaledes kun Adgang til Butikken søværts, saalænge Isen ikke lægger Bro over Farvandet indenfor Avssaĸútaĸ, hvor der findes en god, men ret grundet Havn for Smaabaade. Mellem Avssaĸútaĸ og Kerrortussoĸ er der en Afstand af 1 km.

Kerrortussoĸ er en selvstændig Kommune, der mod Vest støder til Holsteinsborg, mod Øst og Syd følger Grænsen en Linie, der fra Mundingen af Ikertôĸ

Fjorden strækker sig ind gennem denne og derefter bøjer mod Nord, tværs over Sarfánguaĸslandet og Amerdloĸ Fjorden til et Punkt østfor Narssaĸ Bugten.

Udstedet hører til 11. Landsraadskreds med Valgsted i Holsteinsborg og er underlagt den blandede Domstol i Holsteinsborg Retsdistrikt og samme Steds Præstegæld.

Udstedet Kerrortussoĸ har følgende offentlige Bygninger; ved Avssaĸútaĸ:

Handelen tilhørende:

Udliggerbolig med Butik (opført 1909) 11,3 × 5 m af Planker. Rumforholdene er smaa, og der er kun tilstaaet Udliggeren et enkelt Værelse.

Proviant- og Spækhus (opført s. A.) 9,5 × 5,6 m af Planker og Bræder samt Krudthus af Sten.

Kirkevæsenet tilhørende; ved Bopladsen:

Kapel 6,15 × 4,56 × 1,8 m, indvendigt Maal, af Bræder. Det er meget spartansk indrettet. Som Alter benyttes et almindeligt Bord, Bedeskamlen er en simpel Trækasse med tarveligt Sirts omkring, og Døbefonten et trebenet Bord med almindeligt Vadskefad som Kumme. Døraabningen 1,3 m, altsaa ikke mandshøj.

Skole 4,25 × 4,25 × 2,45 m, indvendigt Maal, af Graasten med Træpanel og Bislag foran Hovedindgangen.

Ved Kerrortussoĸ fandtes i 1918 16 Grønlænderhuse af følgende Typer:

Type II: 9 Huse (dansk-grønlandske), alle med Komfur paa nær 2, der havde Kakkelovn; Type III: 3 Huse, alle med Komfur eller Kakkelovn; Type IV: 4 Huse, 3 med Ovn, 1 med Komfur.

I et af de dansk-grønlandske Huse er der særskilt Køkkenrum, de øvrige har alle Husgang med Igaleĸ.

De grønlandske Huse er ikke paafaldende smaa, men meget slet bygget. Briksen bestaar, som overalt i grønlandske Huse, af Sten og Tørv med et eller faa Bræder som Kant. Kun 3 af Husene har helt eller delvis Loft af Træ til Beskyttelse mod Tagdryp, Resten intet.

Adskillige af Husene har to Hovedbjælker, der hver bæres af en Stolpe, og medens Tagets forreste Halvdel er plant, skraaner den bageste over Briksen værende Del ret skraat nedad mod Bagmuren.

Om samtlige Huse gælder, at Murene for største Delens Vedkommende er opført af Tørv alene. Skillerum paa Briksen anvendes, Rummet under denne lukkes ofte med Bræder, Husgangene er enten lige, vinkelformet eller hyppig buet, ofte i S-Form. Et af de mindste Huse er 2,85 m langt, 3,35 m dybt, 1,55 m højt og rummer 7 Mennesker.

Der er gennemsnitlig næppe 9 Individer i hvert Hus.

Brændsel og Byggemateriale, Tørv, Lyng, Pil og Dværgbirk, findes paa Plateauerne paa Bjærgskraaningerne nær Husene.

Befolkningen er for største Delens Vedkommende en Blandingsrace, men man ser ikke saa mange lyse og blaaøjede Individer som ved Holsteinsborg. Indbyggerantallet udgjorde den 31-12-1918 135 Individer ved Kerrortussoĸ, 9 ved Avssaĸútaĸ.

Under Handelen var ansat 1 Udligger og 1 Jordemoder, under Kirkevæsenet 1 privat uddannet Kateket, alle Indfødte.

Af Stedets Erhververe var 32 Fangere, 4 Fiskere, 3 Drenge og 1 Fastlønnet forsynet med Kajak, kun 5 Indfødte over 16 Aar og udenfor fast Tjeneste manglede Kajak. Mellem disse var 2 kajaksvimle og en gammel Mand.

Fangstudbyttet var i 1917: 9 Hvidfisk, 29 Niser, 244 store, 256 smaa Sæler, 16 Ræve og en Del Rensdyr.

I 1876 erhvervedes 382 Sælhunde ved samme Sted eller c. 22 pr. Fanger mod 28 Stk. i 1913—17, naar man kun medregner de Erhververe, hvis Produktion overstiger 9 Sæler.

Indhandlingen ved Stedet beløb sig i 1917 til: 103 Tdr. Spæk, 61 Tdr. Hajlever, 16 Ræveskind, 43 Ederfugletæpper, 1 Sælskind, 8,5 kg Dun, 113 kg Fjer og 350 kg Helleflynder til et samlet Beløb af 2086 Kr., men hertil kommer et mindre Beløb for Produkter solgt andetsteds i Distriktet, saaledes at det hele Indhandlingsbeløb bliver 2811 Kr.

Udhandlingen s. A. androg et Beløb af 3702 Kr., deraf for 378 Kr. Tobak, 626 Kr. Kaffe og 432 Kr. Sukker.

Kommunekassens samlede Indtægt var i 1917 408 Kr., hvoraf de 366 Kr. udgjorde Indhandlingsafgiften.

Af Udgifterne skal fremhæves: I Understøttelse 36 Kr., Fattighjælp 11 Kr., Repartition 217 Kr. og Administration 45 Kr. Kassens Tilgodehavende d. 31-3-1917 var 361 Kr.

Fangerne er fortrinlige Kajakroere, fordi de beskæftiger sig langt mere med Sælfangst end Erhververne andetsteds i Distriktet og rejser mere. Om Efteraaret jager de bedste Fangere saaledes Sæler fra Manîtsorssuaĸ, hvor der findes 5 Fangsthuse, og fra Sarfánguaĸslandets nordvestlige Spids (2 Fangsthuse) og vender først tilbage herfra ved Juletid.

11 Fangere angives at kunne rejse sig efter Kæntring.

Ved Stedet findes: 6 Konebaade, 4 Træbaade, 15 Telte, deraf 5 grønlandske, c. 25 Isgarn, 37 Rifler, 2 Slæder og 12 Hunde samt nogle Langliner og Torskegarn.

Erhvervsturnus. Januar—Marts. Af Atak er der mange navnlig i Februar. De tages i Mundingen af Fjorden, men forsvinder helt i Marts. En Del Netsider skydes i Bugter eller tages i Garn ved Manîtsorssuaĸ, men Tyndis generer ofte Fangsten.

Ederfugle findes talrigst særlig omkring Ũmánârssugssuaĸ og Nipisat Havnen, hvor de skydes jævnligt hele Vinteren. Lomvien derimod jages paa Fjorden, men forsvinder i Marts. Er der Islæg, fiskes mange Hajer, og dette Erhverv drives navnlig af Fiskerne største Delen af Aaret, undtagen i April Maaned.

Fiskeriet efter Rødfisk drives ogsaa ivrigt i de 3 Vintermaaneder, mest ved Sulugpâvarsiorfik Vest for Augpilagtorssuaĸ. Ernæringsforholdene er gennemgaaende gunstige i disse Maaneder.

April. 11—12 Familier til Ũmánârssugssuaĸ paa Klapmydsefangst, de hjemmeværende tager Ulke, Torsk og Hajer og driver Fuglejagt.

Maj—Juni. C. 20—21. Maj forsvinder Klapmydsen, og Fangerne vender hjem for at ose Angmagssatter, der tages nedenfor Bostedet, samtidig med at der jages Atak.

Fiskeri til Husbehov af de hjemmeværende.

Juli—September. Naar Angmagssatterne er tørret og opmagasineret i Nærheden af Bopladsen, spreder Befolkningen sig, nogle gaar paa Helleflynderfiskeri ved Taseralik, Ukîvik, Umiatsialivik eller a. St., andre paa Rensjagt, enkelte fisker Laks i S. Kangerdluarssuk, men de allerfleste gaar paa Torskefiskeri ved Kekertalik, Ikerasârssuk eller ved Sarkardlît.

Helleflynderfiskerne vender hjem c. 12. Rensjægerne c. 6. September, og Torskefiskerne 15.—20. August, hvorefter Befolkningen samler Drivbrænde (overalt), Lyng, Pil, Dværgbirk paa Fjældet bagved. Samtidig drives Havkattefiskeri og Hajfangst, mest udenfor Bopladsen.

Oktober—December. C. 1. Oktober rejser alle de egentlige Fangere til Ũmánârssugssuak og driver udelukkende Atakfangst senere lidt Netsidefangst herfra. Efter Omstændighederne skydes ogsaa Lomvier og Ederfugle, medens de hjemmeværende fisker Hajer, Torsk og senere Rødfisk. Lomvien tages undertiden i Garn, som stilles i Iskanten. Hen i December rejser Befolkningen hjem.

Udstedet Sarfánguak.

Sarfánguak (c: det lille Strømsted) ligger paa det saakaldte Sarfánguaksland i Bunden af Amerdlok paa det Sted, hvor det korte, indtil 200 m brede Sund mellem Ikertôk og Amerdlok udmunder i denne sidste Fjord.

Handelens Bygninger er opførte paa en lav, ganske øde Pynt mellem Fjorden og Sundet, Kapellet, Skolen og enkelte Grønlænderhuse opad det terrasseformede Terræn bagved, og Resten af Husene dels paa Pynten, dels paa et lavt, smalt Plateau, som herfra strækker sig vestpaa langs Amerdlok.

Udstedet er omgivet af temmelig lave, isskurede Fjælde, der dog paa flere Steder falder brat af mod Sundet og Fjorden, som ud for Sarfánguak er én km bred og kaldes Imartunínguak i Modsætning til Fjorden længere ude, hvorfra Bredningen er skilt ved en fremspringende Pynt paa Sarfánguakslandet.

En lille Ø spærrer Mundingen af Sundet, der som Følge heraf er forbundet med Amerdlok ved to Snævringer, af hvilke kun den vestligste langs Pynten er passabel, og hvorigennem Baadene søger ind til Ankerpladsen umiddelbart Syd for Øen. Havnen er sikker, men har kun ringe Dybde, og ved Springtid gaar der en rivende Strøm. Til Holsteinsborg er der en Afstand af c. 40 km.

Sarfánguak danner i Forbindelse med Bopladserne Sarkardlît og Ikerasârssuk én Kommune, der mod Vest grænser til Kerrortussok Kommunen; mod Syd følger Grænsen en Linie, der fra Havet gaar ind gennem Ikertôk Fjordens Munding og derfra bøjer mod SØ. gennem Kangerdluarssuk, overskærende Sagdlerssuak Øen.

Udstedet hører til 11. Landsraadskreds (Valgsted Holsteinsborg) og er underlagt den blandede Domstol i Holsteinsborg Retsdistrikt og samme Steds Præstegæld.

Ved Sarfánguaĸ er der følgende offentlige Bygninger;

Handelen tilhørende:

Udliggerbolig (opført 1843) 5,6 × 4,4 m af Stokværk, benyttes ikke, da Udliggeren bebor sit eget Hus.

Proviantbod med Butik (opført 1854) 10,7 × 5 m af Stokværk.

Spækhus med Fiskeskur (opført 1845) 10,7 × 5,6 m af Bræder samt

Krudthus af Sten.

Kirkevæsenet tilhørende:

Kapel 8,5 × 5,3 × 2,2 m, indvendigt Maal, opført af Bindingsværk og Planker med Prædikestol, Alter, Knæfald og simpel Døbefont. Lyst og venligt med 3 Fag Vinduer paa hver Side.

Skole af Graasten 4,2 × 4,25 m, indvendigt Maal.

Endvidere 15 Grønlænderhuse, nemlig:

Type I: 3 Huse, hvoraf det ene har 3 Værelser og Køkken, de andre 2 Værelser. Ovn og Komfur i begge, Bislag af Træ. Type II: 2 Huse (dansk-grøn-

landske), begge med 1 Rum, Husgang og Igalek; i det ene findes Komfur, i det andet, der er 6,3 × 4,15 × 1,75 m stort, er anbragt baade Komfur og Ovn. Type III: 2 Huse, begge med Komfur. Type IV: 5 Huse, alle med Ovne. Type V: 3 Huse, Komfur eller Ovn. To af Husene har Udgang under Vinduet, og de grønlandske Tage er gennemgaaende fladere end almindeligt, men iøvrigt adskiller Husene sig ikke i nogen væsentlig Grad fra dem ved Kerrortussok. Murene af Torv undertiden blandet med Sten forneden. Skillerum mellem Familierne, ofte med Lampebriks foran dette. I adskillige af Husene anvendes to Hovedbjælker, og enkelte er forsynet med Lem, anbragt i Husgangen midt for Døren for at kunne faa Kajakkerne ind i Stuen. Husene er gennemgaaende smaa, usle og usunde, da de i Reglen beboes hele Aaret og aldrig udluftes.

Brændsel og Byggemateriale. Drivbrænde savnes, men Tørv findes adskillige Steder i Nærheden. Derimod er den nærmeste Omegn snart udtømt for »Lyng« c: Pil, Dværgbirk og Revling, saa at Brændsel nu maa hentes fra Fjordens modsatte Side.

Drikkevand tages fra en lille Kilde oven for Husene; naar denne udtørres hen paa Efteraaret, er de Indfødte nødt til at hente Vand fra Elven paa den anden Side af Fjorden.

Befolkningen udgjorde 31-12-1918 ialt 122 Individer.

Under Handelen var ansat 1 Udligger, 1 Bødker og 1 Jordemoder, under Kirkevæsenet 1 paa Seminariet uddannet Kateket.

Af Erhververne var 16 Fangere, 8 Fiskere, 9 Drenge og 3 Fastlønnede forsynet med Kajak. 3 Mand udenfor fast Tjeneste mangler Kajak.

Fangstudbyttet i 1917 androg: 32 Hvidfisk, 14 Niser, 191 Sæler, 54 Ræve og 54 Rensdyr, hvilket giver 10 Sæler pr. Erhverver, medens 14 Fangere i 1875 producerede 254 Sæler eller 18 pr. Mand, naar alle Producenterne medtages.

Indhandlingen ved Handelsstedet beløb sig s. A. til 129 Tdr. Spæk, 46 Tdr. Lever, 137 Ræveskind, 4 Sælskind, 62 kg Fjer, 6 Tæpper og c. 65000 kg Torsk til et samlet Beløb af 4967 Kr., men heraf er dog kun 4144 Kr. kommet Kommunens Befolkning til gode, medens Restbeløbet skyldes Indhandling fra andre Grønlændere.

Udhandlingen 1917 androg 6924 Kr., deraf for 820 Kr. Kaffe, 719 Kr. Sukker, 818 Kr. Tobak.

Kommunekassen havde det paagældende Aar en Indtægt af 624 Kr., hvoraf de 553 Kr. udgjorde Indhandlingsafgiften.

Udgifterne var 471 Kr., deraf i Understøttelse 22 Kr., Fattighjælp 0 Kr., Repartition 385 Kr. og Administration 45 Kr.

Kassens Tilgodehavende den 31-3-1917 var 610 Kr.

Fangerne er jævnt gode Kajakroere, men de har ikke den samme Lejlighed til Uddannelse som de Indfødte, der driver Erhvervet paa det aabne Hav, og opnaar som Følge deraf ikke den samme Dygtighed som disse. Dog angives 11 Mand at kunne rejse sig efter Kæntring.

Ved Sarfánguaĸ findes: 1 Konebaad, 10 Træbaade, deraf 3 Dorryer, 14 Telte (Stouts-), 49 Isgarn, 45 Langliner, 78 Torskegarn, 25 Rifler, 11 Slæder og 44 Slædehunde.

Bopladsen Sarĸardlît.

Sarĸardlît (c: Stedet paa Solsiden) ligger i Ikertôĸ Fjordens sydligste Arm, Avatdleĸ, paa Vestsiden af Halvøen, der skiller denne fra den anden Fjordarm, Akugdleĸ.

Husene er spredt over et ret jævnt Terræn yderst paa den lille Pynt, Nũnguaĸ, der skyder sig frem ved Foden af en mægtig brat Fjældvæg bag Bopladsen c. 3,5 km indenfor Halvøens yderste Pynt, Akuliaruseĸ, og Stedet er kendelig i lang Afstand ved en iøjnefaldende stærk rød Aare af forvitret Gnejs, som gaar igennem Klipperne. Længere inde ligger Naujarssuits stejle Fjældvæg, og mellem denne og Sarĸardlît Fjældet findes en grydeformet, grønklædt Dal, hvor Befolkningen henter Brændsel om Vinteren. Den vestligste Fjordbred har i Modsætning hertil lavere, jævnt afrundede Fjældformer. Her ligger Sarĸardlîternes Angmagssatplads ved Nûk ĸaĸortoĸ, men undertiden benytter de Akuliaruseĸ Pynten som Fiskeplads. Stedet, der ligger c. 18 km indenfor Sarfánguaĸ, har ingen Havn. Om Vinteren blæser det ofte stormende fra Øst, den s. k. *kûgsarneĸ*.

Sarĸardlît hører til Sarfánguaĸ Kommune og er baade i retslig og gejstlig Henseende ligestillet med Handelspladsen.

Ved Stedet er et Kapel 5,5 × 3,4 × 2,15 m indvendig, opført af Bindingsværk og Bræder med Græstørvmur udenom. Kapellet, der ogsaa benyttes som Skole, er yderst tarveligt udstyret og gør et fattigt og kummerligt Indtryk.

Endvidere 6 Grønlænderhuse, hvoraf det ene er opført i Akugdleĸ umiddelbart Øst for Akuliaruseĸ Pynten ved en lille Havn.

Husene hører til følgende Typer:

Type III: 1 Hus med Ovn, Type IV: 1 Hus med Ovn, Type V: 4 Huse, hvoraf de 3 er forsynet med Ovn. De er alle daarligt opført, fattige og usle. To af Husene har en lille firkantet Udbygning med Briks for at skaffe Liggeplads til alle Husbeboerne.

Befolkningens Antal var d. 31-12-1918 ialt 77 Individer, deraf 16 ved Akuliaruseĸ. Ved Stedet er ansat 2 uuddannede Kateketer. Af Erhververne er 10 Fangere, 9 Fiskere og 8 Drenge, alle forsynet med Kajak. Kun 1 Mand, der paa Grund af Alder har opgivet Fangsten, ejer ingen.

Fangstudbyttet udgjorde i 1917: 5 Hvidfisk, 8 Niser, 72 Sæler, 101 Ræve og 19 Rensdyr.

Der er saaledes kun fanget mellem 6 og 7 Sæler pr. Erhverver, medens 11 Fangere ved samme Sted i 1875 producerede 180 Sæler eller 16 pr. Mand.

6 Erhververe angives at kunne rejse sig efter Kæntring, men de er alle maadelige Fangere og lever væsentligt af Fiskeri.

Ved Stedet er der: 1 Konebaad, 1 Træbaad, 4 Telte (Stouts-), 7 Isgarn, 1 Torskegarn, 15 Rifler, 4 Slæder og 12 Slædehunde.

Fig. 9. Udstedet Sarfánguaĸ. John Møller fot.

Fig. 10. Udstedet Itivdleĸ. John Møller fot.

Bopladsen Ikerasârssuk.

Ikerasârssuk (ɔ: det aparte formede Gennemfartssted) ligger paa Fastlandssiden ɔ: Ostsiden af det stærkt krogede Sund, der indenom Sagdlerssuaĸ Øen forbinder Ikertôĸ Fjorden med Keĸertaliks Munding. Stedets nærmeste Omgivelser er høje, og Kysten falder næsten overalt stejlt af mod Vandet undtagen paa det Sted, hvor Ikerasârssuk Pynten skyder sig ud fra det bagved liggende høje Land. Husene ligger yderst paa Næsset umiddelbart Nord for en stor Bugt. Stedet, der ligger c. 17 km fra Handelspladsen og 7,5 km fra Mundingen af Keĸertalik, har ingen Havn.

Ikerasârssuk hører til Sarfánguaĸ Kommune og er i retslig og gejstlig Henseende ligestillet med denne Plads.

Bopladsen har 3 Grønlænderhuse, hvoraf 1 maa henregnes til Type IV, 2 til Type V, alle forsynet med Ovn. De er gennemgaaende ret rummelige og efter Omstændighederne renlige. Det ene Hus har en i Husgangen anbragt Aabning dækket af Tarmskindsrude, hvorigennem Kajakkerne kan lempes ind i Huset.

Befolkningen bestod d. 31-12-1918 af 18 Individer. Stedet har kateketskoleuddannet Kateket, endvidere er der 3 Fangere, alle forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig i 1917 til 2 Hvidfisk, 6 Niser, 111 Sæler, 12 Ræve og 96 Rensdyr; men herunder er ogsaa medregnet, hvad 3 Fangere, der nu er bortflyttet eller døde, erhvervede det paagældende Aar.

2 Mand angives at kunne rejse sig efter Kæntring, og Stedet har ingen Enker efter omkomne i Kajak.

Erhververne ejer hverken Telte, Konebaade eller andre Fartøjer, efter at en Fælleskassen tilhørende Baad er bortblæst i en Storm, og Befolkningen er saaledes hele Aaret bundet til Stedet. Derimod har de 2 Isgarn, 2 Torskegarn, 4 Langliner og 4 Rifler.

Erhvervsturnus i Sarfánguaĸ Kommune. Januar—Marts. Er der aabent Vand, findes lidt Atak, saavel i Amerdloĸ som i Ikertôĸ Fjorden helt ind til Sarĸardlît. Ligeledes fanges i saa Fald enkelte Hvidfisk, der ved Sarfánguaĸ skydes fra Iskant, samt en Del Netsider, men disse sidste tages mest som Kagssimassut, naar Farvandet er dækket af Is. Tidligere gav Netsidefangsten ofte et Udbytte af 5—8 Sæler daglig pr. Mand; og ligeledes fik man hyppigt Sæler paa Tyndis i Vaager, men nu er denne Fangst næsten ophørt, undtagen ved Sarĸardlît og i Keĸertalik. Det samme gælder til Dels Garnfangsten.

Af Fugle faas en Del ved Ikerasârssuk, men længere inde tages kun enkelte Lomvier, naar Farvandet er isfrit.

Fiskeriet paa Havkatte og Rødfisk er langt vigtigere, navnlig naar der er Islæg. De første fiskes næsten overalt, særlig paa Nordsiden af Ikertôĸ mellem Sarfánguaĸ og Maligiaĸ, men den bedste Fiskebanke er Sulugpâvarsiorfik paa Sydsiden af Fjorden indenfor Niaĸornaĸ. Enkelte Kabliau tages endvidere i Bunden af Avatdleĸ.

April—Maj. Fiskeriet bliver daarligt, idet Havkatte og Rødfisk forsvinder eller søger dybere Vand, hvorfor Befolkningen holder sig til Uvak eller driver

Sælfangst, naar Klapmydsen indfinder sig. 3—4 Fangere fra Sarfánguaĸ jager saaledes Klapmyds fra Niaĸoĸ eller Akiaraĸ i Amerdloĸ Fjorden, Ikerasârssuk'erne driver enten Klapmydsefangst fra Stedet eller søger Kagssimassut i Keĸertalik, og enkelte af Fangerne ved Sarĸardlît, hvortil Klapmydsen ikke naar ind, vandrer over Land til S. Strømfjord for at tage Netsider. I Slutningen af Maj eller lidt senere søger Befolkningen til Angmagssatpladserne, hvorfra der samtidig drives Atakfangst. Sarfánguaĸerne øser ved Stedet, hvor der vistnok findes flere Angmagssatter end andetsteds i Sydgrønland, Ikerasârssuk'erne i Keĸertalik. Naar Angmagssatterne er tørret og magasineret, begynder Kabliaufiskeriet, der drives af alle Erhververne og varer til hen imod Oktober. Befolkningen ved Sarfánguaĸ rejser til Keĸertalik, ved Ikerasârssuk fisker man derimod i Reglen fra Stedet, medens Sarĸardlîterne søger ind til Bunden af Avatdleĸ.

Juni—September. Fiskeriet fortsættes, dog gaar ganske enkelte paa Rensjagt i S. Strømfjord, og andre forlader Fiskeriet i August for at drive Fangst og Rensjagt i Maligiaĸ. I Oktober vender Befolkningen hjem fra Fiskepladserne og Rensjagterne.

Oktober—December. Medens Sarĸardlîterne fortsætter Kabliaufiskeriet, indtil Atakerne indfinder sig i November, tages udelukkende Havkatte ved de to andre Steder, og i de senere Aar er man tillige begyndt at fiske Skællaks i Bundgarn fra Sarfánguaĸ.

Naar Hvidfisken indfinder sig i November, forsvinder baade Kabliauen og Havkatten, eller søger ned paa dybt Vand, hvorfor Befolkningen driver Atak- og Hvidfiskefangst, saalænge der er aabent Vand; og naar Islægget begynder, gaar man over til at fiske Rødfisk og fra December tillige Havkatte.

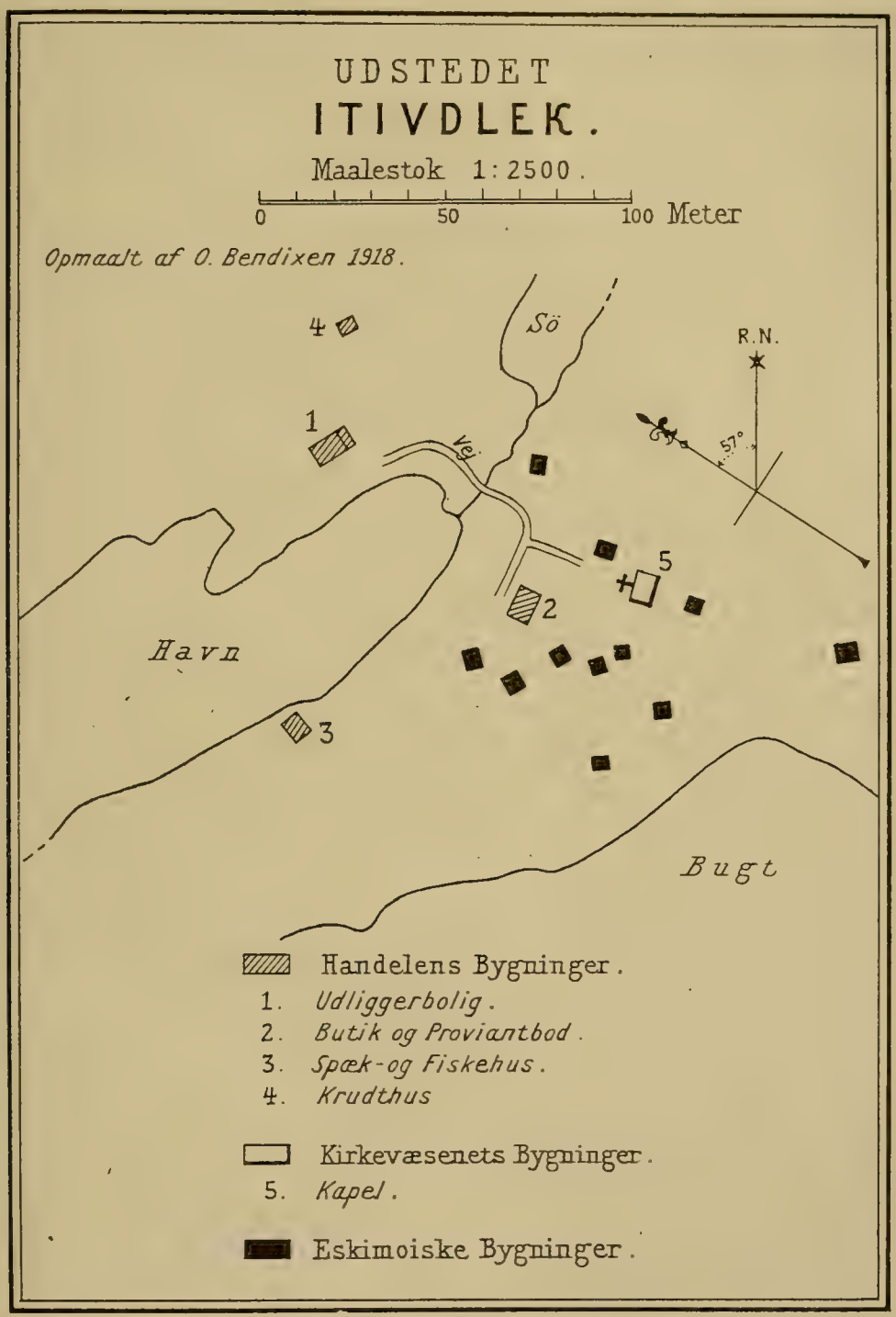
Rævefangsten drives fra Oktober. Sarfánguaĸerne har Fælder i Amerdloĸ til Narssaĸ og paa begge Sider af Ikertôĸ, Sarĸardlîterne overalt i Ikertôĸ Fjordens indre Forgreninger samt i S. Strømfjord og Kangerdluarssuk, Ikerasârssuk'erne i Omegnen og i Keĸertalik.

Udstedet Itivdleĸ.

Itivdleĸ (ɔ: Lavningen) ligger paa den sydvestlige Side af en ret lille Ø umiddelbart Nord for Itivdleĸ Fjordens Munding. En ganske kort, snæver Vig fører ind til Pladsen, hvis Huse er opført paa et jævnt, fladt Terræn mellem Indskæringen og en lille Bugt paa Østsiden af Øen; Spækhus og Butik nærmest Vigen, Grønlænderhusene bagved i Retning af Bugten, Udliggerhuset alene paa modsat Side af Vigen, der danner en brugelig, men ikke helt sikker Havn for Smaabaade, da sydlige Storme sætter Dragsug i Havnen.

Pladsens nærmeste Omgivelser bestaar af kullede Gnejsbakker, og Itivdleĸ er paa alle Sider omgivet af lave Øer undtagen mod Syd, hvor Farvandet er aabent i Retning af Anders Olsens Sund, men inde i Fjorden hæver sig et mægtigt Alpeland med talrige Gletschere mellem spidse forrevne Fjældtoppe. Inden for Itivdleĸ, mellem denne og Fastlandet, ligger en Del større Øer adskilte ved grundede Sunde, der forbinder Itivdleĸ Fjorden med Kangerdluarssúnguaĸs Munding.

En lille So i Dalstroget indenfor Havnen afgav tidligere godt Drikkevand, men da man ubetænksomt benyttede Dalen til Begravelsesplads, uagtet der findes en Kirkegaard bag Udliggerboligen, forgiftedes Vandet, og man maa nu nojes med Vand fra nogle grumsede Huller bag Husene.

Itivdlek og Bopladsen Sarkak danner i Fællesskab en Kommune, der mod Nord grænser til Sarfánguak Kommune, mod Syd til Sukkertoppen Kolonidistrikt.

Udstedet horer til 10. Landsraadskreds med Valgsted i Kangâmiut i Sukkertoppen Distrikt, men er i retslig og gejstlig Henseende underlagt henholdsvis den blandede Domstol i Holsteinsborg Distriktet og samme Steds Præstegæld.

Itivdleĸ har følgende offentlige Bygninger:

Handelen tilhørende: Udliggerbolig (opført 1895), 8,2 × 6 m, af Bindingsværk og Bræder med 2 Værelser og Køkken.

Proviantbod med Butik (opført 1848), 9,5 × 7 m, af Bindingsværk med Bræder.

Spækhus (opført 1916), 7 × 5,6 m, af Bræder paa Klink.

Krudthus af Sten.

Kirkevæsenet tilhørende: Kapel, 5 × 4,4 × 1,72 m indvendigt Maal, opfort af Graasten med Panel indvendig, tarveligt Alter og Knæfald, skummelt og forfaldent.

Endvidere findes 11 Grønlænderhuse, nemlig:

Type II: 3 dansk-grønlandske Huse. Komfur eller Ovn. Type III: 2 Huse begge med Komfur. Type IV: 5 Huse, hvoraf de 3 har Ovne og 1 har Komfur. Type V: 1 Hus med Ovn.

De til Type II hørende Huse har alle grønlandsk Husgang, de to med Igaleĸ. De øvrige adskiller sig ikke i nogen væsentlig Grad fra Husene andetsteds i Distriktet, dog er alle Husgangene lige uden Vinkel eller Bueform, og kun 3 af 8 er forsynet med Igaleĸ med afrundede Hjørner, men enkelte har en lille Udvidelse, der bruges som Oplagsrum. Murene er næsten udelukkende af Tørv, Vinduerne sidder paa den indvendige Side af Muren, og Skillerum paa Briksen anvendes ganske som i den øvrige Del af Distriktet. Man træffer baade tilnærmelsesvis helt flade og saddelformede Tage, undertiden med 2 Hovedbjælker. Særskilte Forraadshuse findes ikke og kun undtagelsesvis andetsteds i Distriktet. Et enkelt Hus har forsænket Husgang, der ligger 0,70 m dybere end Gulvet, og kun de færreste Husgange lukkes udvendigt med en Dor, idet denne er erstattet af en Vindskærm tværs for Indgangen.

Af Brændsel og Byggemateriale findes rigeligt Drivbrænde samt gode Tørv og Maagetuer paa Øerne. Lyng samles paa Brændetogter i Fjorden om Efteraaret.

Befolkningen udgjorde d. 31-12-1918 ialt 81 Individer.

Under Handelen var ansat 1 Udligger og 1 Jordemoder, under Kirkevæsenet 1 privatuddannet Kateket. Af Erhververne var 12 Fangere, 4 Fiskere og 1 Dreng forsynet med Kajak. 5 Indfødte over 16 Aar var ikke i Besiddelse af en saadan, 2 paa Grund af Alder, 2 manglede Betræk til Kajakken.

8 Mand angives at kunne rejse sig efter Kæntring, 2 er kajaksvimle.

Fangstudbyttet i 1917 beløb sig til: 2 Hvidfisk, 22 Niser, 319 Sæler og 56 Ræve; hvilket giver c. 20 Sæler pr. Erhverver mod gennemsnitlig 30 Sæler i 1875.

Indhandlingen ved Handelsstedet beløb sig samme Aar til 87 Tdr. Spæk, 18 Tdr. Lever, 77 Ræveskind, 96 Sælskind, 12 Renskind, 15,5 kg Dun, 29,5 kg Fuglefjer, 6 Tæpper og 1187 kg Helleflynder, alt til en samlet Værdi af 1613 Kr.

Udhandlingen samme Aar udgjorde 3782 Kr., deraf for 490 Kr. Kaffe, 364 Kr. Sukker, 414 Kr. Tobak.

Kommunekassen havde det paagældende Aar en Indtægt af 276 Kr., hvoraf de 235 Kr. udgjorde Indhandlingsafgiften.

Udgifterne vare: Fattighjælp 0 Kr., Understøttelse 52 Kr., Administration 46 Kr., andre Udgifter 18 Kr. og Kassens Tilgodehavende den 31. Marts 1917 beløb sig til 198 Kr.

Fangerne har tidligere haft Ord for at være særlig dygtige Kajakroere, men de er i de senere Aar gaaet noget tilbage.

Ved Itivdleĸ findes: 1 Konebaad, 5 Træbaade, 11 Telte, deraf 3 grønlandske, 23 Isgarn, enkelte Langliner og 21 Rifler.

Bopladsen Sarĸaĸ.

Sarĸaĸ (ɔ: Stedet paa Solsiden) er beliggende paa en lille Ø umiddelbart ud for den sydvestlige Spids af Sagdlerssuaĸ. Husene er opført paa et jævnt, frodigt Terræn paa den sydlige Spids af Øen, hvorfra der er fri Udsigt til Mundingen af Kangerdluarssuk og de to Forbjerge Kingaĸ. Syd for Sarĸaĸ findes en Del Øer, gennemgaaende smaa og stærk spredte, men mod Vest ligger to af betydeligt Omfang, mellem hvilke et bredt Sund, Ikerasak, fører nordpaa til Mundingen af Ikertôĸ forbi den gamle Boplads Kâgfik, hvis Befolkning for godt et halvt Hundrede Aar siden sultede ihjel.

En lille Indskæring i Sarĸaĸ Øen, Øst for Husene, benyttes som Havn, men da den ikke er helt sikker, ankrer Baadene i stormfuldt Vejr Nord for Øen. Omgivelserne er lave og Klipperne flere Steder stærkt spaltede.

Sarĸaĸ danner i Forbindelse med Itivdleĸ en Kommune og er i retslig og gejstlig Henseende sideordnet denne Plads.

Der findes 4 Grønlænderhuse ved Stedet, 1 af Type III og 3 af Type IV. 2 af Husene har Komfur, de 2 andre Kakkelovn.

I det ene Hus er Gangen anbragt midt paa Facaden, hvad der er sjældent undtagen i Huse af gammeldags Type med forsænket Gang. Vinduerne er indfattede midt i Torvemuren, i to af Husgangene findes Lem til Kajakker, og alle har Igaleĸ.

Af Brændsel og Byggemateriale samles Drivbrænde mellem Øerne, Tørv skæres omkring Bostedet, og Lyng hentes fra Sagdlerssuaĸ.

Af Befolkningen afleder enkelte Familier deres Herkomst fra Frederikshaabere.

Sarĸaĸ havde den 31-12-1918 ialt 41 Indvaanere. Ved Stedet var ansat 1 kateketskoleuddannet Kateket. 11 Erhververe over 16 Aar henregnes til Fangerklassen og har alle Kajak.

Produktionen i 1917 beløb sig til: 3 Hvidfisk, 12 Niser, 258 Sæler og 21 Ræve eller 25 Sæler pr. Erhverver.

Fangerne er dygtige Kajakroere, og 8 af dem angives at kunne rejse sig efter Kæntring, medens 1 er svimmel.

Ved Stedet findes en Kvinde, der er Enke efter en i Kajak forulykket Fanger.

Erhververne ejer: 2 Konebaade, 2 Træbaade, 5 Telte (deraf 1 grønlandsk), 3 Aabentvandsgarn, 26 Isgarn, en Del Langliner samt 12 Rifler.

Erhvervsturnus i Kommunen. Januar—Marts. I disse Maaneder tages en Del Atak uden for de to Bopladser samt adskillige Netsider, særlig naar der er isfrit, og da enten fra Kajak eller Iskant; Sarkak'ernes Fangstfelt er Mundingen af Kangerdluarssuk, Itivdlek'ernes Nord for Nagtoralik eller udenfor Udstedet. I Marts tages Netsiderne dog især som Kagssimassut i Fjordene, helt ind til Bunden.

Af Fugle, der i Reglen holder sig langs Iskanten, skydes ligeledes adskillige.

Fiskeri af Uvak og Ulke til Husbehov, men dette har langtfra saa stor Betydning for Befolkningens Ernæring som i Fjordene.

April—Maj. Klapmydsen indfinder sig. En Del af Fangerne fra Sarkak og Itivdlek rejser til Fangstpladsen Igdluligssuak ved Ikertôk og jager Sæler udenfor Fjordmundingen. De Sarkaker, der bliver hjemme, benytter samme Fangstplads, medens Resten af Itivdlekerne efterstræber Sælerne udenfor Kekertarssuatsiak Øen. Et Par Baadelag gør en kortere Jagtudflugt til Kangek Nord for Ûmánârssugssuak for at tage Remmesæl og Hvalrosser, der ynder det grunde Farvand her, og paa Strejfture ind i Fjordene skydes talrige Kagssimassut.

Juni—September. I Juni søger hele Befolkningen til Angmagssatpladserne, Itivdlek'erne ved Nûgssuak og Tunúngassok paa Itivdlek Fjordens Sydside, Sarkakerne ved Niakornánguak og Maligiak i Kangerdluarssuk, samtidig med at der drives Atakfangst fra disse Steder. Naar Angmagssatterne er tørrede, anbringer Itivdlek'erne dem paa Nagtoralik i høje bikubeformede Stenheller, og de driver derefter Helleflynderfiskeri fra Bopladsen eller Anders Olsens Sund og Laksefiskeri ved forskellige Elve, særlig paa Kangek Landet, eller gaar paa Rensjagt. Sarkakerne opmagasinerer Angmagssatterne paa Øerne i Bopladsens nærmeste Omegn og spreder sig derefter ligesom Itivdlek'erne, søgende deres Næring ved Helleflynderfiskeri fra Itivdlek ved Laksefiskeri samt Rensjagt i S. Strømfjord. Fra Fiskepladserne tages desuden lidt Niser. I de sidste Aar søger Befolkningen dog i større og større Mængde til Kekertalik for at faa Del i det indbringende Torskefiskeri, og efter Hjemkomsten herfra i September fiskes Havkatte og Helleflynder Maaneden ud, og indsamles Tørv og Lyng til Vinterbrug.

Oktober—December. Atak og senere Netsider jages Aaret ud. Ved Siden heraf drives Jagt paa Ederfugle og Lomvier, der ved Sarkak tages med Fuglepil, en Metode, der gaar mere og mere af Brug. Fiskeri til Husbehov. Rævejagten gaar ind 1. Oktober. Sarkak'erne har Fælder ved Mundingen af Kangerdluarssuk og paa Sagdlerssuak, Itivdlekerne paa begge Sider af Itivdlek Fjorden, ved Kangek og op langs Kysten til Kingak.

O. BENDIXEN.

HISTORIE

Distriktet.

Holsteinsborg Distriktsgrænser regnes allerede af E. Thorhallesen 1775 at strække sig fra Nagssugtôĸ (Nordre Strømfjord) til Grundene (Savssat).

Om Nordboernes Opholdssteder i denne Del af Grønland lader der sig kun sige lidet og usikkert, idet Distriktet endnu ikke, hverken sagkyndigt eller planmæssigt, er blevet undersøgt med det Maal for Øje, at finde Nordboruiner, om hvilke rejsende og Embedsmænd i Landet i nyeste Tid kun har givet spredte og usikre Efterretninger. Tillige er der til Oplysning om Lokaliteterne Nord for Godthaabsfjorden fra hin Tid kun bevaret en Navneliste over ialt fire Fjorde i tvivlsom Rækkefølge. Ifølge den af Bjørn Jónsson overleverede Koreografi af det gamle Grønland skulde der fra Godthaabsfjorden og til Vesterbygdens Ende nordefter være 6 Dages Roning, hvilket omtrent kunde passe paa Egnen ved det nuværende Holsteinsborg. Fjordlisten nævner følgende Fjorde: Leirufjördr (af Leira, Lerslette), Loðinsfjördr, Straumsfjördr med Straumsnes, hvor der ifølge nogle Haandskrifter skulde have været en Kirke, og Eyarfjördr.

Den første af disse kan som den nærmeste ved Godthaabsfjorden være Søndre Isortok (Sukkertoppen Distrikt), hvis grønlandske Navn siger det samme som det islandske; Lodinsfjord skulde saa være Kangerdlugssuatsiaĸ (Evighedsfjorden); Straumsfjord, den lange, smalle, allerede hos Thorhallesen som Strømfjord betegnede Fjord, »formedelst den overhaands stærke Strøm, især om det tillige blæser«: Kangerdlugssuaĸ i Sukkertoppen Distrikt. Eyarfjord kunde endelig være Itivdleĸ eller snarere Ikertôĸ, i hvis Munding der ligger en stor lang Ø, og hvor der ifølge Thorhallesen længst oppe i Fjorden, »som er smuk og behagelig«, fandtes »omfaldne Huse, der med stor Formodning menes at have tilhørt de gamle Europæer, thi dér er fundet Jern- og Benspader«. Den ældste Tradition i Landet fra en Tid, da Grønlænderne endnu sikkert vidste at skelne Nordboruiner fra Tomter af Hvalfangerbygninger, støtter disse Gisninger. I Nordre Strømfjord (Nagssugtôĸ), hvis danske Navn er overleveret af H. C. Glahn (1765) og Thorhallesen, »sjælden beboet for den overmaade Strøm dér er«, skulde der efter de Oplysninger, H. Egede paa sin Rejse nordefter fra Godthaab (1724) indhentede af Grønlændere, findes »Huse fra vore gamle Norske«.

Nævnes kan ogsaa en 1844 af den stedlige Præst omtalt, formentlig Nordboruin i Bunden af Kangerdluarssuk Fjorden og en i hans Dagbog aftegnet runelignende Indskrift paa en Sten sammesteds.

Den første Landkending af Holsteinsborg Distrikts Kyststrækning i Forbindelse med en Undersøgelse og Kortlægning af flere af dets Fjorde skyldes James Hall fra Hull, der som Styrmand eller Lods 1605 fulgte James Cunningham og Godske Lindenov paa det første af de Togter, Christian IV udsendte for at genfinde det gamle Grønland. Efter at det ene af Skibene, »Loven«, ført af Lindenov, var vendt om, hjemførende to vistnok fra Fiskefjorden (Fiskenæsset) rovede indfødte, styrede Hall med de to andre, »Trost« og »Marekatten« under Cunning-

ham midtvejs mellem Cap Walsingham og Simiutaĸ ind mod den isfri Kyst og saa en forreven spidstakket Bjergkæde mellem to fremspringende Forbjerge, af hvilke han kaldte det sydligste, identisk med Kingatsiaĸ, Queen Annes Cape til Ære for Dronningen, det nordligste, Kangârssuk (67°4′), Queen Sophias Cape efter Enkedronningen, medens det højeste Fjeld i Klippelandet, det 3250 Fod høje Káĸatsiaĸ (66°35′) efter Skibschefen fik Navn af Mount Cunningham. 12. Juni løb Skibene ind i Itivdleĸ (66°33′), som kaldtes Kong Christians Fjord, hvor de ankrede først ved en Ø straks inden for Hukken paa Nordsiden (Itivdleĸs Udsted eller Itivnera). Han skiltes da fra Cunningham, men var næppe bleven alene med den af ham førte Pinke, før han overfaldtes med Pileskud og Stenregn fra Grønlænderne, hvorfor han søgte Ly i en god Havn, kaldet »Danmarks Havn«, nær ved Vestspidsen af den langagtige Halvø Tunúngassoĸ (den bortvendte), der danner en Fjordarm, vendt mod Øst, altsaa bort fra Havet, modsat de andre Smaafjorde i den store Itivdleĸ Fjord. Sandsynligvis er denne Havn identisk med Bugten Agdlagartagdlip Kangerdlua ɔ: Bugten med det skrevne, hvilken Betegnelse skyldes de mange, her indristede Navne af Hvalfangere fra ældre Tid. Herefter gik han nordpaa ind i en Fjord, der maa være Søndre Kangerdluarssuk, og som han kaldte Cunninghams Fjord. Sundene mellem Øerne, der indsnevrer Fjorden, kaldte han henholdsvis Kattesund, Grønsund og Mussel (Musling) Sund. Efter et Par Dages Ophold her styrede han ind i en stor Fjord, som den ombordværende danske Styrmand kaldte Pustervig, uden Tvivl identisk med Isortoĸ og den samme, der i det 18. Aarhundrede lød Navnet Pustefjorden (af Hall senere omdøbt Prins Christians Fjord). Fra sin Opdagerfærd nordefter til 68°35′ vendte han atter tilbage til Søndre Kangerdluarssuk, hvor han fandt »udi et Bjerg kosteligt Malm«, — vel det samme som H. C. Glahn 1768 kalder Blybjerget ved Kangerdluarssuk — løb derefter ind i en Fjord, til Ære for Rigsraad Henrik Ramel kaldet Ramelsfjord, sikkert identisk med Amerdloĸ Fjorden, og i en sydligere, som benævntes Skagbofjorden, vel identisk med Ikertôĸ, hvor han rejste tre Varder. — 7. Juli naaede han atter »Danmarks Havn« og genfandt her, efter et forud aftalt Vardesystem, Skibschefen Cunningham for Anker ved Øen »Trost Eiland«, Keĸertarssuatsiaĸ, hvorefter Skibene styrede hjem. Paa den næste Ekspedition 1606 med Lindenov som Admiral over 5 Skibe var Hall atter Lods; den løb ind ved Søndre Kangerdluarssuk, hvor den af Hall omtalte Sølvertsmine laa; man brød en Mængde Erts og røvede fem indfødte med deres Kajakker, af hvilke den ene endnu er bevaret i »Schiffergesellschafts« Lokale i Lübeck. Paa den fjerde og sidste Rejse Hall foretog 1612, udsendt af et Konsortium af engelske Storkøbmænd i den Hensigt at etablere en Handel paa Grønland, var han baade Leder og medinteresseret. Et Hovedmaal for Ekspeditionen var ogsaa at udnytte den nævnte, formentlige Sølvmine, som den ombordværende Ekspert erklærede at være Kaliglimmer. Efter denne Skuffelse roede Hall op i Ramelsfjord, hvor han blev dræbt af en Grønlænders Pileskud og blev begravet paa en af Yderøerne. Hans Grav er afsat paa Grønlandskortet 1832, men kun i Følge en ganske løs Gisning.

Paa den første af de tre Rejser, DAVID DANELL, Kaptajn i den danske Flaade, foretog 1652—54 for Generaltoldforvalter HENRIK MÜLLER, som havde faaet kongelig Bevilling paa at lade opsøge og besejle Grønland, gik han, støttet til Halls Kort og Optegnelser, ind i Søndre Isortoĸ, hvor han fandt en god Havn, som han kaldte Müllers Havn, løb derefter ind i Itivdleĸ og lagde sig i den af Hall døbte Danmarks Havn, hvor han saa runde Grønlænderhuse, rejste af Hvalribbén og foroven dækkede af Græstørv. Næste Gang (1655) løb han atter ind i Itivdleĸ og ankrede paa samme Sted.

Af Lokaliteter i Holsteinsborg Distrikt nævner Feykes Haan i sine 1719 udgivne Kursforskrifter for de hollandske Hvalfangere kun Zuydbay el. Sydbay (Isortok) med Rif van de Zuydbay (Ukîvik), Samlingsstedet for de hjemvendende Fangstskibe, og Rommelpotten (Nagssugtôĸ), saaledes kaldet efter Barnelegetøjet med dets rumlende Lyd.

Paa sin Rejse nordefter fra Godthaab 1724 naaede HANS EGEDE ikke ind over Distriktets Grænse, men de af ham indhentede Efterretninger om Stedet for »et bedre og profitérligere Hvalfiskeri«, gav Anledning til Oprettelsen af Anlægget »Nipisat« (se S. S. 12 og 91).

Distriktets Kyststrækning berejstes derefter 1748 af PEDER OLSEN WALLØE paa hans Rejse fra Christianshaab sydefter. Med Oprettelsen af en Koloni paa Sydbay (Ukîvik) 1756 under Navnet Holsteinsborg begyndte Kolonisationen af Distriktet, og Kendskaben til Steder og Folkene med deres Levevis og Vedtægter samledes af Stedets anden Missionær H. C. GLAHN. En fyldig Beskrivelse med tilhørende Kort over Holsteinsborg Distrikt foreligger af E. Thorhallesen (1776).

I 1830 foretog Assistent ved Holsteinsborg O. V. KIELSEN med 3 lejede Grønlændere paa Hundeslæder en Rejse ind i Bunden af Amerdlok Fjorden og naaede videre til Randen af Indlandsisen, som han besteg alene, og var saaledes, efter Paars (1728) og L. Dalager (1751) den tredje af de Europæere, der vides at være naaet ind over Isranden.

Holsteinsborg Distrikt, der som Helhed, med Undtagelse af den yderste Kyststrækning, var næsten aldeles ukendt baade i geografisk og geologisk Henseende, berejstes og kortlagdes af daværende Premierløjtnant i Søetaten J. A. D. JENSEN BILDSØE 1879 (i Forening med afd. Docent A. KORNERUP) og 1884—85.

Befolkningen i Holsteinsborg Distrikt var ifølge Thorhallesen i Egedes Tid »for en stor Del omfarende Grønlændere, som i Haab om en lykkelig Hvalfangst har ladet sig overtale eller ere faldne paa at standse her for en Tid, hvorover, naar Hvalfangsten nogle Aar i Træk slaar fejl, da faar Lyst at flytte anden Steds hen, helst til Disko Bugten, hvor de fleste har nogen Slægt«. Samlingsstedet for Nordlændinge og Distriktets Grønlændere var fra midt i Juli til Efteraaret Taseralik, »et Marked i Henseende til de Omtuskninger, som da skér, og et Ting for de Stridigheder, som dér afgores ved Trommer og Sang«. Af forladte Bopladser nævner Thorhallesen Manîtsorssuaĸ paa en grøn Slette ved Pynten af Landet mellem Ikertôĸ og Amerdloĸ, ligesom han paa Øen Ûmánâr-

ssugssuaĸ saa mange Hustomter. Den Sygdom, som i 1773 gik langs Landet, bortrev mange af de bedste Fangere. Distriktets Befolkning stammer siden 1801 fra de sydligere Kolonier, idet saa godt som samtlige Indbyggere bukkede under for en Koppeepidemi, hvis Smitstof indførtes med Postkajakker fra Egedesminde. Af Distriktets 400 indfødte døde 357, kun 26 undgik Sygdommen og 17 blev helbredede. Paa flere Pladser uddøde hele Befolkningen, paa andre var kun nogle smaa Børn tilbage; Konebaade og Kajakker, som havde staaet ved Stranden, drev herreløse om paa Søen, og Ligene maatte paa mange Steder ligge ubegravede. Giesecke saa 1808 endnu ved Pladsen Ûmánârssuk hele Huse fulde af Skeletter. I Vinteren 1856—57 indtraf en stor Misfangst ved Kolonien, hvorved 150 Mennesker omkom af Kulde, Sult og Elendighed; kort efter fandt en større Udvandring af Beboere Sted i Distriktet til Nordgrønland. I 1860 bortrev en Forkølelsesepidemi c. 100 og i 1864 50 af Befolkningen. Som Karaktertræk hos Holsteinsborgs Grønlændere anfører Thorhallesen, at de har det tilfælles med deres nordligere Landsmænd, at de indbilde sig mere, og er mere stivsindede end de, som bo ved de sydligere Kolonier.

Kolonien.

1756 udstedte Handelskompagniet en Instruks for Købmand Jørgen Holm og Anders Olsen, lydende paa at anlægge en Koloni i den »egentlige saakaldte Sydbay«. Bygningerne rejstes paa Øen Sydbay (Ukîvik) samme Sommer. Niels Egede foreslog at kalde den ny Koloni Holsteinsborg efter Præses i Missionskollegiet Greve Johan Ludvig Holstein til Lethraborg, hvilket bifaldtes af Handelsdirektionen i Skrivelse af 5. Maj 1760. Aaret før havde Niels Egede opført en Bygning ved Amerdloĸ paa Assumiut (Asungmiut), som han foreslog Handelsdirektionen at kalde »Missionens Ønske«. Missionshuset, hvor H. C. Glahn boede fra 1763, laa ved Præstefjeldet. 1761 overdroges Niels Egede som Købmand baade Kolonien Holsteinsborg og Logen Amerdloĸ. 1764 blev Kolonien paa Sydbay flyttet til sin nuværende Plads paa Skibshavnens søndre Side med Bibeholdelse af Navnet Holsteinsborg, hvilken Form endnu benyttes af Rink. Den nuværende Betegnelse af Holsteinsborg er uhistorisk og misvisende, da den henleder Tanken enten paa Landet Holstén eller den adelige Familie Holsten. 1767 flyttedes Missionshuset fra Assumiut til sin nuværende Plads. I Maj 1773 opsendte det almindelige Handelskompagni (med et af Befolkningen ydet større Sammenskud af Spæk og Barder) et Forsamlingshus eller en Kirke af Tømmer, »Stok paa Stok efter norsk Mønster«, 20 Alen lang, 11 Alen bred, med Taarn og Klokke, hvilket Hus var beregnet til 150 Tilhørere; desuden opsendtes Prædikestol, Alter med Lysestager og Døbefont. Alt var rejst og indvendig færdigt i Sommeren nævnte Aar. Kirken indviedes Helligtrekongersdag 1775.

1850 nævnes af Bygninger paa Kolonien Kirke, Skole, Missionærbolig, det nye og gamle Vaaningshus, Provianthuset, Bryghuset, Smedie, det gamle Spækhus, den ældre Proviantbod.

Af mærkelige Tildragelser i Koloniens Historie kan udover de forhen nævnt Begivenheder anføres, at af de efter Franklin udsendte Ekspeditioner ankrede her paa Havnen Sir John Ross om Bord paa Skonnerten »Felix« med 14 andre engelske Skibe paa Vej til Lancastersund (26. Juni 1850), Kaptajn Inglefield paa Damperen »Fonix« (2. Juni 1853), og endelig den sidste i Rækken under Mc. Clintock paa »Fox« (25. April til 8. Maj 1858). I 1850 opbrændte paa Havnen den engelske Skonnert »Reliance«, hvis Mandskab havde gjort Mytteri mod Kaptajnen.

Bestyrere: A. Olsen 1756—57; Jørgen Holm 1757—61; N. Egede 1761—64; C. F. A. Wulff 1764—67; N. Egede 1767—76; J. F. Egede 1776—85; N. L. Lunde 1785—86; N. Sandholt 1786—87; C. Lorentzen 1787—89; S. Egtved 1789—94; E. C. Heiberg 1794—1801; M. C. Myhlenphort 1801—02; N. G. Voigt 1802—04; S. C. Hiorth 1804—11; M. Grønvald 1811—27; P. J. Kall 1827—30; F. Lassen 1830—32; C. C. D. Wolf 1832—33; E. E. Meyer 1833—37; J. P. Engholm 1837—40; P. H. Motzfeldt 1840—41; J. N. Møller 1841—54; H. Elberg 1854—73; F. A. A. C. V. G. T. Lassen 1873—79; J. Mathiesen 1779—85; C. P. E. Brummerstedt 1885—91; R. Müller 1891—99; H. C. G. Jørgensen 1899—1901; N. P. J. Frandsen 1901—06; O. N. W. Thron 1806—07; J. C. G. Baumann 1907—10; H. C. G. Jørgensen 1910—11; O. N. W. Thron 1911—15; O. R. Binzer 1915—18; A. M. Vinterberg 1918— .

Hvalfangerkommandører: B. Olufs 1825—35; J. Hayen 1842—52.

Præster: J. Borch 1758—63; H. C. Glahn 1763—69; (H. J. A. Jæger Hjælpepræst 1768—69); H. J. A. Jæger 1769—78; (C. Holm Hjælpepræst 1777—78); C. Holm 1778—84; P. R. Heide 1784—93; N. C. Rønning 1793—1800; J. C. Büchler 1800—04; N. G. Wolf 1804—07; (under Godthaab 1807—12 og 1815—17; ingen Præst i Sydgrønland 1812—17); N. F. Hønne 1817—23; K. Kjer 1823—31; C. A. Jürgensen 1831—35; E. A. Wandall 1835—40; C. J. O. Steenberg 1840—44; C. E. Janssen 1844—48; (C. J. E. Jørgensen Hjælpepræst 1846—47); C. J. E. Jørgensen 1848—57; J. Kjer 1857—68; T. Sørensen 1868—72; O. V. Bøggild 1872—75; (under Godthaab 1875—1900); C. F. Wagner 1900—02; (under Godthaab 1902—03); V. C. Frederiksen 1903—

Ordinerede Overkateketer: E. J. L. J. Berthelsen 1884—85; J. A. B. J. Chemnitz 1885—1900.

Læger: H. Deichmann 1906—10; (H. N. Smidt kst. 1910—11); N. J. Eilertsen 1911); H. S. Kiær 1912—14.

Nipisat.

Øen Nipisat (Flertal af »*nipisak*«, Stenbider) eller Nepisene (Locativ), 20 km sydlig for Holsteinsborg, er den største Ø i Skærgaarden, beliggende ud for den sydlige Kyst af Sårfanguak-Landet, Øen mellem Amerdlok- og Isortok Fjorden. Løbet mellem Øen Nipisat og Sårfanguak-Landet, kaldet Nipisat Sundet, var for Egedes Ankomst til Landet det af Grønlændere og Hamborgere mest søgte Hvalfangersted i Sydgrønland. Fra Syd og Nord søgte Hvalerne ind i Sundet, hvor

de blev et let Bytte for Fangerne, da Dyrene paa Grund af Sundets Snæverhed ikke havde Plads til at vende om, naar de blev anfaldne eller saarede.

Paa sin Rejse i November 1723 nordefter til Pisugfik, hvor Grønlænderne fangede Finhvaler, fik Egede Nys om et »bedre og profiterligere Hvalfiskeri« paa et Sted 8 Dages Rejse nordenfor, kaldet Nipisene, hvor Grønlænderne fangede »store Hvaler af den rette Sort, som haver store Barder«. For at skaffe sig Vished herom, brød han 22. Februar op fra Haabets Ø med tvende Chalupper og Fangstredskaber, men maatte vende om paa Grund af Storm ved Narssamiut. Efterretninger om Grønlændernes rige Udbytte af Hvalfangsten ved Nipisat Vinteren forud modnede Planerne om Anlægget af en Loge her. Paa Egedes Forslag lod Bergenskompagniet fra hans daværende Opholdssted Haabets Ø i Juli 1724 et Skib løbe op til Nipisat med en Missionær, en Snes Mand og Materialer til Opførelsen af et Vinterhus. I September sendtes yderligere en Købmand og Bogholder paa Stedet med 4 Mand derop. Selve Skibet overvintrede ved »den ny Loge«, der i Maj 1725 inspiceredes af Egede, men han maatte i Juni paa Grund af Proviantmangel vende tilbage til Haabets Ø. Ud paa Sommeren afbrændte hollandske Hvalfangere det nye Anlæg.

Efter at den danske Regering havde overtaget Landets Besejling og Missionens Vedligeholdelse, udsendte den i Sommeren 1728 to armerede Skibe og to Transportskibe med den nyudnævnte Guvernør (C. E. Paars) og Kommandant paa det projekterede Fort i Grønland (J. Landorph), Mandskab samt Materialer til Opførelsen af den fra Haabets Ø til Nûk (Godthaab) flyttede Koloni. I Juni 1729 gik en til Proviants-, Ammunitions- og Materialforvalter paa Nipisat udset Mand (Løjtnant J. S. Fleischer) fra Godthaab op til Øen, medførende Mandskab, Soldater og Matroser, Bygningsmaterialer, Proviant o. s. v. Ud paa Efteraaret opførtes paa Øens sydøstlige Side et Proviantmagasin med Mur af Graasten og Tørv, 34 m langt, 9,6 m bredt, desuden ved Havnen et Vaaningshus »Raadets Hus«, 25,3 m langt, 9,7 m bredt med Bolig til Guvernøren, Kommandanten, Bogholderen, Missionæren og Mandskabet, samt to Batterier med opplantede Kanoner. Det efter Forholdene statelige Anlæg synedes samme Efteraar af Guvernøren, som overvintrede i Godthaab. I Marts 1730 overtog han og Kommandanten Styrelsen af Nipisat. Forholdet mellem dem udviklede sig til aabenbart Fjendskab, Hvalfangsten gav intet Udbytte, og de Forventninger, man havde næret til Anlæggets Fremtid, blev sorgeligt skuffede. I Forsommeren 1731 modtog Egede under et Ophold paa Nipisat med det fra Fædrelandet kommende Skib Efterretningen om Frederik IV's Død og hans Efterfølgers Beslutning om Koloniernes Nedlæggelse, hvorefter Guvernøren i Juli hjemgik med alle Folk fra Nipisat. Allerede i August afbrændte Hollænderne Bygningerne. Øen henlaa derefter øde. Den besøgtes 1748 af P. O. Walløe, og senere gentagne Gange 1807—10 af Giesecke. 1884 gjorde J. A. D. Jensen Landing her, men fandt kun Rudera af Proviantmagasinet. Dette og »Raadets Hus« udgravedes og opmaaltes først 1912 af Forf., bistaaet af Kolonibestyreren og Førstepræsten fra Holsteinsborg. Af »Raadets Hus«, en trelænget Bygning, er Hovedlængens

Grundmure af naturlige Sten velbevaret, Fundamenterne er efter Udgravningen traadt tydelig frem. Proviantmagasinets delvis græsdækkede Mure hæver sig næsten overalt til en Højde af c. 1 m, i Bredden 1,25 m.

Embedsmænd: Guvernor: Major C. E. Paars. Kommandant: J. Landorph, begge 1728—31. — Bestyrere: J. van der Wida Geelmuyden 1724—25 og 1728—31. — Præster: A. Top 1724—25; P. O. Lange 1729—31; H. B. Miltzoug 1730—31. Læger: — J. V. Jordan 1725; J. v. Helm 1728—31.

Sydbay.

Sydbay (Zuydbay) i Modsætning til Nordbay (Nivâk Fjorden) er det Navn, de hollandske Hvalfangere i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede gav Fjorden Isortok, men ogsaa deres Betegnelse for den storste Ø (Ukîvik) i Rif van de Zuyd Bay (Kagssit). Feykes Haan giver 1719 en udforlig Vejledning for Besejlingen af Sydbay. Under sit Ophold i Sydbay i Juni 1726 saa H. Egede her 12 hollandske Skibe for Anker, og et endnu større Antal var afsejlet Dagen før. 1748 besøgtes Stedet af P. O. Walløe. Vistnok paa Forslag af Lars Dalager om at indrette en Loge i »Isortome eller Sydbayen« som et af »de Steder, hvor Hollænderne opslaa deres Krambod«, opførtes her 1756 en Købmandsbolig med Bod, men den blev allerede 1764 flyttet til Assumiut (se Holsteinsborg).

Udstederne.

Kerrortussok (S. 74) anlagdes 1778 som Hvalfangerloge, først som Filial af Holsteinsborg, men udskilt herfra 1789, da dets Bestyrer fritoges for det indtil da gældende Subsidialansvar for Logen. Det nedlagdes 1801, da næsten hele Befolkningen uddøde af den ovennævnte Børnekoppeepidemi, men blev 1805 oprettet paany som Station under Holsteinsborg og indtil 1876 hver Vinter bestyret af danske Overbetjente. Fra 1881 havde det, begrundet i den stadig aftagende Fangst, ikke været beboet fast af en Udligger, og Indhandlingen af grønlandske Produkter forestodes af en af Koloniens faste Mandskab, indtil der, som ovenfor nævnt, 1909 opførtes nye Handelshuse.

Bestyrere (indtil 1801 Overassistenter): N. L. Lunde 1778—85; S. Egtved 1785—86; N. L. Lunde 1786—87; S. Egtved 1787—89; I. Aroe 1789—90; C. Mathiesen 1790—91; I. Lyberth 1791—93; N. D. Muus 1793—94; M. H. Mørch 1794—96; C. Heiberg 1796—1800; T. G. Kragh 1800—01. — D. W. Heiberg 1801—03; A. C. Heilmann 1803—04; D. Fog 1804—06; A. C. Wolff 1806—12; C. A. Platou 1812—21; J. A. Lund 1821—28; E. E. Meyer 1828—29; O. V. Kielsen 1829—31; B. Olufs 1831—35; J. P. Engholm 1835—36; E. J. Balling 1836—37; P. H. Motzfeldt 1837—38; F. W. Arntz 1838—41; E. J. Balling 1841—43; C. L. Myhre 1843—45; L. Jensen 1846—48; P. L. W. B. Platou 1848—50; H. Elberg 1850—53; G. A. C. C. Motzfeldt 1853—55.

I 1849 gjorde Bestyreren af Holsteinsborg Forestilling om Oprettelsen af nye Udsteder i Distriktet og udpegede hertil Itivdlek, Avatdlek og Sydbay. 1842 ansattes Hvalfangerkommandør Hayen i Landet for at udføre Togter med Sluppen »Cornelia« til Isortok. 1845 nedlagdes et Garnsted ved Sydbay, og Huset blev Aaret efter transporteret til Itivdlek, der 1847 oprettedes til Udsted. 1847 oprettedes Sarfánguak som Anlæg for Torskefiskeri. 1850 opfortes Udstederne Kerrortussok med Vaaningshus, Mandskabshus og Tranbrænderi, Sarfánguak med Vaaningshus, Mandskabshus og Spækhus, og Itivdlek med Vaaningshus og Spækhus.

Louis Bobé.

SUKKERTOPPEN DISTRIKT

BELIGGENHED OG AFGRÆNSNING

Sukkertoppen Handelsdistrikt omfatter Kolonien Sukkertoppen samt Udstederne Kangâmiut, Napassoĸ og Atangmik.

Distriktets Nordgrænse er den samme som Holsteinsborg Distriktets Sydgrænse, der c. 49 km Nord for Kangâmiut gaar gennem Kangerdluarssugssuaĸ og S. Strømfjord til Indlandsisen, medens Sydgrænsen falder sammen med Godthaabs Nordgrænse, der følger en Linie fra Fangstpladsen Upernivik, c. 50 km Nord for Godthaab Fjorden, gennem Indskæringen Oĸúmiat og derefter bøjer i sydlig og østlig Retning til Nordlandets storste Sø, Taserssuaĸ, og videre gennem denne og Sørækken paa Nordlandet til den inderste Taserssuaĸ Isbræ.

Distriktets Vest- og Østgrænse er henholdsvis Davis Strædet og Indlandsisens Rand. Medens Vestgrænsen langs de yderste Øer danner en næsten lige eller svag bugtet Linie i ostsydostlig Retning, er Østgrænsen langs Indlandsisen uregelmæssig og stærk buet. Fra det nordligste Punkt nær Kînarigsut Fjældet indenfor Bunden af S. Strømfjord gaar Grænsen hovedsagelig i sydlig og sydøstlig Retning og bøjer derefter i en mægtig Bue lidt efter lidt mere vestlig langs Sydsiden af den store Tasersiaĸ Sø til dennes vestligste Punkt. Herfra faar Grænsen en sydlig og derefter en østlig Retning indenom Majorĸaĸ for sluttelig paany at bøje mod Syd til Taserssuaĸ.

Mellem Tasersiaĸ Søen og Majorĸaĸ, Søndre Isortoĸ Fjordens Elvdal, danner Indlandsisen saaledes et fremskudt Parti i vestlig Retning til Bunden af Evighedsfjorden, og i Forlængelse heraf træffer man paa begge Sider af denne mægtige Bræpartier, af hvilke det nordligste spalter Distriktet i to Dele. Som det senere vil blive paavist, udgor disse Bræer ikke en fremskudt Del af Indlandsisen, men de er lokale, selvstændigt fungerende Isblinke, hvorfor hele dette Omraade med de mellemliggende isfri Landstrækninger maa regnes som hørende til Distriktet. Mellem dettes sydligste Punkt indenfor Natsilik Fjorden paa c. 64°30′ og det nordligste Øst for Bunden af S. Strømfjord paa c. 67° N. Br. er Breddedistancen c. 278 km, medens Afstanden mellem det nordligste og sydligste Punkt ved Kysten, henholdsvis Kangerdluarssugssuaĸ Fjorden og Upernivik, udgør c. 200 km i Luftlinie.

Umiddelbart Syd for S. Isortoĸ er Landet c. 110 km bredt, medens Distriktets østligste Punkt indenfor S. Stromfjord ligger c. 175 km fra Kysten, men rig-

tignok indenfor Holsteinsborg Distrikt, der som en Kile skyder sig sydpaa langs Strædet.

Distriktet har 4 Isfjorde, men kun den ene, Evighedsfjorden, aftager Kalvis fra selve Indlandsisen gennem sine to inderste Arme, medens de øvrige, Kangâmiuts Kangerdluarssuk, Sermilínguaĸ og Sermilik aflaster de før omtalte fremskudte Isblinke. Det samme gælder iøvrigt ogsaa forskellige Bræer i Evighedsfjordens ydre Del.

HAVET

De hydrografiske Forhold i den Del af Strædet, der ligger udenfor Sukkertoppens Kyst, er, i det Omfang disse kendes, ikke væsentlig anderledes end udenfor det forrige Distrikt. I nogen Afstand fra Yderøerne ligger en Banke, som udgør en Del af Vestkystbanken, der med Afbrydelser træffes langs hele Sydgrønlands Kyst; den er dækket af Polarstrommens iskolde, ved Solens og Luftens Indvirkning temporært opvarmede Vand, og i Davis Strædets store Dybder Vest herfor skyder det varmere og tungere Atlanterhavsvand sig som en Kile op gennem Strædet, dækket foroven af et c. 150 m tykt iskoldt Vandlag, der fremkommer ved Drivisens Smeltning eller skyldes Vinterisen, naar Saltet under Isens Tilblivelse udskilles og synker nedad, hvorved de underliggende Vandmasser til en vis Dybde afkøles til tilnærmelsesvis samme Temperatur som det synkende Havvand, hvis Frysepunkt ligger ved c. ÷ 1,8° C.

C. 30—35 km udenfor den nordlige Del af Distriktets Yderkyst har Banken en Dybde af noget over og under 100 m og strækker sig herfra saa langt vestpaa, at man maa helt ud paa c. 55,5° V. Lgd. ɔ: c. 80 km fra Kystlinien, inden man naar Bankens Yderkant, som lidt efter lidt skraaner ned til Dybder paa 600—700 m.

Indenfor Banken, tæt under Kysten, varierer Dybderne stærkt, og Bundfældningen af de Slampartikler, den udgaaende Strøm fra de store Fjorde fører med sig, er ofte bestemmende herfor. Dette er saaledes Tilfældet foran S. Strømfjords sydlige Munding, hvor Dybden kun er 10—20 m, og ligeledes sydligere foran S. Isortoĸ, hvor den overalt skal være omkring 30 m.

Langs den sydlige Del af Kysten har Banken, der ligger 25—40 km udenfor Yderøerne paa Strækningen S. Isortoĸ—Upernivik, en Bredde af c. 50 km og Dybder mellem 100 og 150 m, medens et mindre Omraade heraf, »Lille Hellefiskebanke«, omtrent ud for Mundingen af S. Isortoĸ er noget lavere. C. 100 km udenfor Øerne skraaner Banken ned til Dybder paa 700—800 m, og indenfor midtvejs mellem denne og Kysten findes en Rende paa c. 200—250 m. Bunden paa Bankerne bestaar af en Blanding af Sand, Skæl og Slik.

Fjordene og de indre Farvande er adskillige Steder opfyldt med Udskylninger fra Bræelvene og Aflejringer fra Gletscherne paa lignende Maade som i Holsteinsborg Distrikt, men i noget større Omfang, da Isen endnu er virksom, og Aflejringerne som Følge deraf til Stadighed vedliver ikke alene foran Elv-

Fig. 1. Indre Kûgssuaĸ nær Angmalortoĸ i S. Strømfjordsgebetet.
O. Bendixen fot. d. $^{9}/_{8}$ 1918.

Fig. 2. Typisk Fjæld paa Sydsiden af Kangerdluarssugssuaĸ Fjord.
O. Bendixen fot. d. $^{3}/_{8}$ 1918.

Fig. 3. Tâterât i Evighedsfjorden. Efter Tavle V i Meddelelser om Grønland VIII.

Fig. 4. Kystfjældene ved Ungôrsivik, mellem Kangâmiut og Søndre Strømfjord. Th. N. Krabbe fot. d. $^{16}/_{8}$ 1893.

mundingerne særlig i S. Stromfjords inderste Arme ved Angujartorfik, Sarfartôĸ og Y. Kûgssuaĸ samt i Bunden af S. Isortoĸ, men ogsaa direkte af Gletscherne, der udmunder i S. Stromfjord og i Evighedsfjorden. Aflejringerne paa Havbunden er dog storst foran de egentlige Bræelve, og store Strækninger foran disses Munding falder tort med Lavvande.

I Fjordene er Vandets Temperaturforhold nærmest som paa Bankerne, men med noget varmere Overfladevand og iskold Bundtemperatur, idet de grundede Kystbanker maa antages at hindre det varmere Atlanterhavsvands Indtrængen i Fjordene, hvilket turde fremgaa af hosstaaende Tabel over Lodskud med Temperaturmaalinger i Angmagssivik og Sermilik Fjorden. Denne sidste optager i Modsætning til Angmagssivik en Bræ.

Dybde i Meter	Angmagssivik c. 5 km. fra Mundingen 25. Juli	Sermilik Mundingen 17. Juni
0	+ 7.2 C.	+ 3.6 C.
9	+ 3.3 -	+ 0.5 -
19	+ 2.8 -	+ 0.3 -
38	+ 1.6 -	÷ 0.3 -
56	+ 1.3 -	÷ 0.5 -
94	+ 0.3 -	—
137 Bund	—	÷ 1.4 -
188	÷ 0.3 -	—
286 Bund	÷ 0.2 -	—

Uagtet **Flodbølgen** ved Kolonien Sukkertoppen er c. 4,7 m i Springtid, lægger Strømsætningen paa de almindelige Baaderuter langs Kysten ingen Hindringer i Vejen for Sejladsen, da Farvandet overalt er aabent, og Ruten intetsteds gaar igennem Snævringer eller over grunde Steder undtagen i Ikerasârssuk S. for Evighedsfjordens Munding.

Af **Strømsteder** findes kun et eneste betydeligt, nemlig Sarfarssuaĸ indenfor Mundingen af Niaĸúngunaĸ Fjorden, paa hvis Nordside Tidevandet presses gennem 3 snævre, delvis skærfyldte Løb og sætter en saa stærk Strøm, at selv kraftige Motorbaade kun kan forcere Løbet kort Tid for og efter Stromskifte. Kun det yderste af disse smalle Løb er saa rent, at det kan passeres med Baade. Derimod er der i adskillige af Fjordene stærk Strøm, saaledes i Niaĸúngunaĸ i de Snævringer, der danner Forbindelsesled mellem Fjordens store Bredninger, samt i S. Isortoĸ, hvor Strømmen altid er stærk udadgaaende, og endelig paa tre Steder i S. Stromfjord, nemlig paa begge Sider af Simiutaĸ, men da særlig i det nordligste af Løbene og i Knækket nær Kaĸortorssuaĸ Fjældet, hvor Strømmen vistnok særlig fremkaldes ved Fjordens ringe Dybde, der skyldes Aflejringerne fra de talrige Gletschere, som udmunder paa Fjordens Sydside.

Strømsætningen foran Fjordens sydlige Udløb bevirker, at selv en svag Vind sætter en stærk toppet Sø, der spores langt til Søs og gør Passagen forbi Fjordmundingen vanskelig. Mellem Øerne er Overfladestrømmen hyppig stærk udadgaaende, særlig i den nordlige Del af Distriktet.

At **Polarstrømmen** berører Distriktets Kyster, er omtalt foran og fremgaar ogsaa af den ret betydelige Mængde Drivbrænde, der strander langs Kysten og navnlig i Egnen omkring Napassoĸ og Pisugfik Øerne. Den synes ikke at komme Kysten nær, eller ogsaa udviskes dens Præg af Tidevandet, idet den ligesom i Holsteinsborg Distriktet først mærkes et Stykke udenfor Yderøerne, hvor Strømmen er nordgaaende med stigende Vande, men nordvestlig, naar Vandet falder.

Storisen viser sig sjældent i Distriktet og da hyppigst i den sydlige Del deraf. Kun i meget store Isaar kan den blokere hele Kysten, hvilket skete i Sommeren 1898. Siden har Isen kun været observeret tre Gange, nemlig i 1902, 1907 og 1918, hver Gang i Juli Maaned, men spredt og i nogen Afstand ud for den sydligste Del af Distriktet.

Vestisen optræder langt hyppigere, men mest i Egnen ud for Kangâmiut, hvor den gennemsnitlig kan iagttages hvert andet eller hvert tredie Aar, men den kommer sjældent helt ind til Kysten og fryser kun undtagelsesvis sammen med Vinterisen. Dette skete Vinteren 1918, da Vestisen holdt sig ved Landet fra Januar til Marts Maaned.

Sydligere viser den sig sjældent og holder sig her næsten altid ude til Søs.

Vinterisen. Nogen større Uoverensstemmelse mellem Vinterislæggets Varighed og Udstrækning i Sukkertoppen og Holsteinsborg Distrikter kan ikke paavises. I samtlige Fjorde undtagen S. Strømfjord, Evighedsfjorden og S. Isortoĸ begynder Islægget i Oktober og er fast i November-December. Stærke Storme kan vel undertiden knække Isen undtagen i vel beskyttede Bugter og Fjorde, men den driver sjældent bort og fryser hurtigt sammen igen, indtil Sol og Strøm opløser den saa meget, at den — undertiden i April eller hyppigst i Maj Maaned — brydes helt og driver til Søs.

I særlig haarde Vintre forsvinder Isen ofte først i Juni, saaledes i 1918, da enkelte Fjorde var tillagt indtil efter Midten af den paagældende Maaned.

I S. Strømfjord er Strækningen fra Bunden til Kaĸortorssuaĸ Fjældet tillagt mellem Oktober og Juni Maaned, men ud til Fjordmundingen lægger Isen sig først i Januar og forsvinder allerede i Marts eller April, hvorimod Løbene paa begge Sider af Simiutaĸ altid holdes aabne af Strøm og Blæst.

Det samme gælder den inderste Del af Evighedsfjorden, hvis mellemste Parti derimod er tillagt hver Vinter, medens Islæget i dens ydre Del er usikkert. Endelig holdes S. Isortoĸ næsten altid aabent paa Grund af de hyppige østlige Storme, der Vinteren igennem raser i denne Fjord.

Hvad angaar Farvandene udenfor Fjordene, er Islægget mellem S. Strømfjord og Tuno (Hamborgsundet) altid usikkert, og hele Strækningen kun tillagt kort Tid ad Gangen.

Tuno og Farvandet indenfor Hamborglandet og Manîtsoĸ Øen har regelmæssig Islæg hver Vinter, men kortere Tid end i selve Fjordene, i Reglen fra December til April. I Tuno naar Islægget nordpaa til Agpamiut Øerne, og indenfor Manîtsoĸ plejer Iskanten at folge en Linie fra Keĸertarssuaĸ Øen i sydostlig Retning til Ivigssuartôĸ ud for S. Isortoĸ, saaledes at alt Nord for denne Linie er tilfrosset, hvorimod Isen mellem Øerne udenfor er usikker. Ganske det samme Forhold træffes i Farvandet indenfor Napassoĸ Øerne, hvor der saa godt som altid er Islæg, medens dette er usikkert omkring Napassoĸs Øgruppe.

Den aabne Kyststrækning Syd for denne er aldrig tillagt. Derimod lægger Isen sig tidlig og forsvinder sent, ofte først i Juni, indenfor Pisugfik Øerne.

KYSTER, FASTLAND OG ØER

Som det senere vil blive omtalt under Afsnittet »Geologi«, er Forholdene indenfor Distriktet saa forskelligartede og indbyrdes afvigende i geologisk og orografisk Henseende, at man paa Grundlag heraf kan inddele dette i 3 Bælter, og da hvert af disse, ogsaa hvad angaar det rent ydre, Indskæringernes Form, Landets Bygning o. l. har sit ejendommelige Særpræg, falder det naturligt, i den folgende Beskrivelse at benytte den samme Inddeling, der efter Bælternes Beliggenhed passende kan kaldes Nord-, Midter- og Syddistriktet.

Norddistriktet omfatter det store samlede Landomraade, der som en Enklave ligger mellem S. Stromfjord og Indlandsisen, skilt fra den ovrige Del af Distriktet ved det mægtige Bræparti paa Nordsiden af Evighedsfjorden. Af praktiske Grunde medtages i den folgende Beskrivelse hele Stromfjordsgebetet, uagtet Egnen omkring Fjordmundingen, baade hvad Hojdeforhold og Terræn angaar, nærmest maa henregnes til Midterdistriktet.

Norddistriktets Beliggenhed i betydelig Afstand fra Havet præger baade dets Klima og Vegetation. Med Undtagelse af den vestligste Del omtrent til Sarfartôĸ er Landet gennemgaaende lavt, hyppigt med kullede Toppe og jævne, langstrakte Skraaninger. Distriktet berores kun af en enkelt Indskæring:

Søndre Strømfjord (gr. Kangerdlugssuaĸ ɔ: den store Fjord), hvis inderste Del danner Grænse mellem Sukkertoppen og Holsteinsborg Distriktet, er ca. 175 km lang, 4—4,5 km bred med svage Bugtninger, næsten samme Bredde overalt og kun faa og ubetydelige Forgreninger. Fjorden, der gaar mod NØ, udmunder gennem to Lob, det snævre Amerdlúnguaĸ Nord, og Hovedlobet Syd for den høje Simiutaĸ, og deler sig inderst i to Arme, en nordlig kort, helt opfyldt med Ler- og Gruspartikler og en sydlig, der er ca. 17 km lang, men hvoraf omtrent den inderste Trediedel særlig paa Nordsiden falder tør med Lavvande.

Hele den ydre Del af Fjorden indtil en Afstand af ca. 80 km fra Mundingen er omgivet af delvis ganske nogne Fjælde med spidse, forrevne Smaatoppe, men

medens den nordlige Fjældvæg danner en ubrudt Kæde med stejlt Affald, der næsten umuliggør Landing, er Sydsiden spaltet af Kløfter, hvori der udmunder op imod en halv Snes Gletschere fra den bag det smalle Kystland liggende Isblink. Gletscherne har foran sig ophobet store Endemoræner, af hvilke den største ud for Sermínguaĸ Bræen, der flyder gennem en bred Dal, rager ud i Fjorden som en mægtig Pynt og rimeligvis har aflejret store Grusmasser paa Fjordbunden, der efter Grønlændernes Paastand skal kunne ses i hele Fjordens Bredde fra Fjældet ovenover.

Indenfor Itivneĸ, hvor Overgangen til Itivdleĸ Fjorden i Holsteinsborg Distrikt næppe er mer end ca. 8 km og meget jævn, er Fjordbredderne lavere og stærkt afslebne af Isen særlig paa Nordsiden, der er meget fattig paa Plantevækst.

Stærkt iøjnefaldende er de mægtige Elvaflejringer, ofte med Terrasseform, der findes i alle Indskæringerne ved Kûgssuaĸ, Sarfartôĸ og Angujartorfik paa Fjordens Sydside, samt i Bunden af de to Fjordarme.

Paa alle disse Steder udmunder store Vandløb, hvoraf Ydre Kûgssuaĸ og Sarfartôĸ Elvens sydlige Arm kommer fra Bræpartiet ved Evighedsfjorden, Elvene i Bunden af de to Fjordarme fra Indlandsisen. Af disse sidste er den, der udmunder i Fjordarmen Syd for Nákajánguaĸs stejle fremspringende Pynt, langt den største. Den hedder Indre Kûgssuaĸ og gennemstrømmer en aldeles horisontal Slette, hvori den har skaaret sig et dybt, meget bredt, men grundet Leje, hvorfor den trods sin Vandrigdom ikke er sejlbar. Af andre større Elve afvander Angujartorfik Elven, der er omgivet af store Terrasser, en betydelig Sø Syd for I. Kûgssuaĸ, medens Sarfartôĸ Elvens nordlige Forgrening kommer fra Smaasøer i Landets Indre. Trods de store Leraflejringer og det uklare Lervand i Sarfartôĸ søger Laksene dog i store Mængder herind.

Den nordlige Del af Landet har talrige store Søer og lave Fjælde med frodigt Grønt, der dækker de jævnt udløbende Skraaninger, saa at disse minder fjærnt om store jyske Hedebakker. Paa Fjordens Nordside findes enkelte Søer, der ikke har Afløb, og en enkelt af disse, Tarajornitsoĸ, som Følge deraf salt Vand.

Mellem Fjordens Kíngua og Indlandsisen, nær den lille Sø Angmalortoĸ, findes en Slette, der gaar under Navnet »Nordboernes Sommerplads«, hvor Grundstenene af en stor Bygning fra Nordbotiden indtil for faa Aar siden var synlig, men Stedet er nu dækket af Flyvesand, som i denne Egn danner smaa Klitter. Traditionen beretter ogsaa om en Runesten, som nu skal være styrtet ned og knust.

Egnen er rig paa Rener og besøges hvert Aar af mange Indfødte, som for Rensjagtens Skyld bærer Konebaade og Kajakker til de nærmeste Søer. Den sydlige Del af Landet er ret ukendt, men skal være højere med ringere Plantevækst og stenet.

Langs Indlandsisens Rand danner Søer og Elve delvis Skel mellem Isen og Landet, paa andre Steder grænser dette umiddelbart til Isranden, der snart skyder sig frem ud over den nærmeste Landstrimmel, snart trækker sig tilbage. Isranden er for Tiden let bestigelig, da den flere Steder skraaner jævnt ned mod det isfri

Land. Indenfor denne findes et Par større Nunatakker, Isordlerssuaĸ og sydligere Sioralik, der med Mellemrum besøges af Grønlænderne for at jage de Rener, som søger hertil over Isen for at undgaa Myggeplagen paa Landet. Paa Nunatakkerne findes Harer, Ryper og enkelte Smaafugle.

Af egentlige Havne findes kun to i Fjorden, den ene mellem Y. Kûgssuaĸ og Sarfartôĸ, den anden er Inugsut mellem denne og Angujartorfik. Den sidste Havn er lille og med ringe Dybde, men tager man fornødent Hensyn til Vinden, kan man ankre adskillige andre Steder i Smaaindskæringerne.

Midterdistriktet omfatter for største Delen den Landstrækning, der ligger Vest for den fremskudte Del af Indlandsisen, og som mod Nord støder til Distriktsgrænsen ved Kangerdluarssugssuaĸ, mod Syd til den lille Kangerdluarssuk Nord for S. Isortoĸ.

Talrige Fjorde gennemskærer denne Del af Kolonidistriktet, som derved udtunges i en Mængde Halvøer, og store Strækninger af Landets Indre, der har betydelige Højder med vilde, forrevne Fjælde, er dækket af mægtige Bræpartier, spaltet i to Dele af Evighedsfjorden, der strækker sig helt ind til den egentlige Indlandsis. Den Del af det næppe en Snes km brede, isfri Land, der ligger Kysten nærmest, og de fleste af Øerne foran denne er dog gennemgaaende lave.

Midterdistriktet har følgende Indskæringer:

Kangerdluarssugssuaĸ Fjorden (ɔ: den daarligt formede Fjord), der danner en Del af Distriktets Nordgrænse, skærer sig ca. 23 km ind i Landet og har paa Sydsiden pragtfulde Fjældtoppe, omgivet af Gletschere fra Isblinken bag Skyggesidens Randfjælde. Disse er ganske øde, men Fjordens Kíngua har en frodig Vegetation med et betydeligt mandshøjt Pilekrat paa Nordsiden. I Dalen, der ligger indenfor Fjordbunden, findes en lille Sø, og herfra kan man over Naĸerdloĸ gaa til S. Strømfjord.

Pâ, umiddelbart Syd for S. Strømfjords Munding, er omgivet af stejle, forrevne Klipper; i Indskæringens Bund udmunder en Gletscher.

Kangerdluarssuk (ɔ: Fjorden), almindelig kaldet Kangâmiuts Kangerdluarssuk, lidt Nord for denne Plads, har i Bunden en Bræ, der afgiver lidt Kalvis og er omgivet af ret høje Fjælde, der nærmere Fjordmundingen bliver ganske lave. Det er den nordligst producerende Bræ i Sydgrønland. Paa en Ø foran Fjordmundingen ligger Bopladsen Narssarmiut.

Tasiussarssuaĸ, en mindre Indskæring indenfor Kangâmiutslandet med ret lave Omgivelser.

Evighedsfjorden (gr. Kangerdlugssuatsiaĸ ɔ: den temmelig store Fjord) er ca. 88 km lang, 2—3 km bred og har et stærkt buet Løb med skarpe Knæk. Ca. 30 km indenfor den ret brede Munding optager Fjorden 2 betydelige Bræer, der afgiver en Del meget store Isfjælde. Den yderste, Sermitsiaĸ, dækker Landet over til Kangerdluarssuk, medens den inderste, Tâterât, udmunder mellem pragtfulde, toppede Nunatakker og bøjer derefter i sydøstlig Retning ind igennem ca. 1500 m høje Fjælde, der navnlig paa Fjordens Sydside danner et vildt formet Landskab med talrige Gletschere, hvoraf den ene har en betydelig Bredde.

Ved en lille Indskæring paa Sydsiden, Sangmissoĸ, hvis Sider er næsten fuldstændig dækket af Is, bøjer Fjorden bueformet mod Nordøst, optager her flere Gletschere, deriblandt Tapo (ɔ: Danseren, fordi den ustandseligt aflejrer Smaastykker af Kalvis), og deles sluttelig i to Arme, Kíngua avangnardleĸ og Kíngua kujatdleĸ (ɔ: den nordlige og sydlige Fjordbund), med Bræer, der afgiver betydelige Ismasser fra den egentlige Indlandsis. Alle de øvrige Bræer og Gletschere kommer fra det for omtalte fremskudte Bræparti paa begge Sider af Fjorden og deler ved deres Udløb i denne Kystfjældene i en Mængde Halvnunatakker. Enkelte af Fjordens ca. 25 Bræer og Gletschere er Hængebræer, hvis Ismasser afsmelter paa Fjældsiderne eller styrter ned ad disse; nogle faa afsmelter i de foran Bræranden ophobede Moræner, medens Resten naar helt ned til Fjorden som oftest med Brudflade mod denne. Foruden Hovedbræerne afgiver dog kun enkelte af de sidste Kalvis i Vandet, idet adskillige aflaster Isen i de foran Bræranden ophobede Aflejringer.

Fjordens Kyster er ganske bratte uden Forland, særlig indenfor Tâterât, og store Strækninger er helt blottet for Plantevækst. Kun i den ydre Del af Fjorden findes enkelte Havne, saaledes ved Igdlut paa Nordsiden nær Sermitsiaĸ, men længere inde er Landing kun mulig faa Steder, deriblandt paa Plateauet mellem de to Fjordarme. Fjorden anses for en af de smukkeste i Grønland, men farlig at berejse paa Grund af Isen, de stejle Kyster og de talrige producerende Bræer. Paa dens Nordside lidt indenfor Mundingen ligger Bopladsen Timerdlît.

Kangerdluarssuk (nærmere betegnet Agpamiuts Kangerdluârssuk) umiddelbart Syd for Evighedsfjorden er en lille, smuk Fjord omgivet af høje Fjælde, som særlig paa Nordsiden er spaltet af Dalstrøg, der fører over til Evighedsfjorden. Yderst paa Pynten mellem denne og Kangerdluarssuk forbinder det snævre grundede Sund, Ikerasârssuk, Sandhullet, de to Fjorde.

Kangerdluarssuk Fjorden (Ikamiuts Kangerdluarssuk) skærer sig i nordlig Retning ca. 17 km ind i Landet ved den østlige Ende af Tuno. Ligesom i den foregaaende Fjord er de stejle Kystfjælde spaltet af Tværdale, hvorigennem man skimter et forrevent Landskab, der paa Østsiden af Fjorden har talrige Gletschere, men ingen af disse naar Fjorden, hvis Vand er krystalklart og meget fiskerigt. Den inderste Del af Fjorden er stærkt grundet og falder i en Længde af 3 km tørt ved Lavvande.

Sermilínguaĸ Fjorden (ɔ: med den lille Isblink) er ca. 14 km lang og ca. 1 km bred. Den skærer sig i østnordøstlig Retning ind i Landet umiddelbart Syd for den forannævnte Fjord og er omgivet af nøgne, bratte Fjælde, der paa Sydsiden er dækket af Gletschere, som i fantastiske Former glider ned gennem forrevne Kløfter. I Bunden udmunder en lille Bræ, der har samme Bredde som Fjorden, men hvis sydlige Del er død, med ophobede Moræneaflejringer foran. Baade paa Syd- men navnlig paa Nordsiden findes Fuglefjælde, hvor Alke og navnlig Tateratter yngler i Titusindvis. Udenfor Fjordmundingen ligger Bopladsen Ikamiut, og yderst paa Halvøen Syd for Fjorden, mellem denne og Sermilik, det stærkt fremtrædende, karakteristiske Kistefjæld.

Sermilik Fjorden (ɔ: med Isblink), der ligger nogle faa Kilometer Syd for Sermilínguaĸ og har en mere nordlig Retning end denne, er ca. 20 km lang og ca. 2 km bred. Omgivelserne er indenfor den lave Munding ret betydelige. Paa Nordsiden skimter man gennem et Dalstrog det mægtige Káĸarolek, paa Sydsiden yderst Ûmánaĸ Fjældet og indenfor dette Kangilerssua, med et brat Fald mod Fjorden. Tre Gletschere glider ned ad Fjældets Skyggeside, der har mægtige Forvitringslag, men kun den inderste afsætter lidt Kalvis i Fjorden, hvis Bund er spærret af en ca. 1,5 km bred Bræ, der er ca. en Snes Meter høj, men den afsætter kun lidt Kalvis om Efteraaret. Plantevæksten i Fjordgebetet er ringe, særlig paa Nordsiden, og Algevegetationen paafaldende fattigere end i andre Fjorde, men man træffer dog enkelte forkrøblede Planter helt inde ved Bræranden.

Kangerdluarssuk umiddelbart Syd for den forrige Fjord er ca. 12 km lang og næppe 1,5 km bred. Den naar ikke ind til den store Bræ, men har paa Sydsiden indenfor det ganske lave Terræn, der omgiver Mundingen, en enkelt Gletscher, der har aflejret en stor Endemoræne paa en fremspringende bred Pynt. Syd for Mundingen ligger Bopladsen Kangerdluarssuk.

Midterdistriktets Indre er kun lidt kendt, da det aldrig har været Genstand for en nærmere Undersøgelse, men paa Grundlag af Iagttagelser fra de talrige Dalstrog og Fjordene, der paa alle Sider omgiver og gennemskærer Landet, synes det at fremgaa, at det mægtige Bræparti paa begge Sider af Evighedsfjorden ikke kan betragtes som en fremskudt Del af Indlandsisen, der kun naar til og udgyder sig i Bunden af Fjorden, men som en isoleret, selvstændig virkende Isblink, hvis Bevægelsesretning ikke falder sammen med eller danner en Fortsættelse af den store Indlandsis. De lokale Forhold lægger ogsaa Hindringer i Vejen herfor, idet Indlandsisen kun ved to ret snævre Lob er forbundet med de to Isblinke Syd og Nord for Evighedsfjorden. Mod Syd er næsten hele Mellemrummet mellem Fjordens Kíngua kujatdlek og Majorĸaĸ fyldt med en stor Nunatak, og mellem den samme Fjords nordlige Kíngua og Norddistriktet indenfor er Afstanden saa kort, at man fra Egnen Vest for Tasersiaĸ kan se de Baade, der passerer Mundingen af Avangnardlek i Evighedsfjorden.

De to Bræpartier danner, saavidt vides, hver for sig et ret sammenhængende Hele, men Isdækket er gennembrudt af talrige Nunatakker, og fra Bræranden udstraaler en Mængde Gletschere, der enten glider ned i de nærmestliggende Dale, hvor de afsmelter, eller udmunder i Fjordene, S. Stromfjord, Pâ, Kangerdluarssuk, Evighedsfjorden, Sermilínguaĸ, Sermilik og S. Isortoĸ, i de fleste Tilfælde uden at afsætte Kalvis af nogen Betydning, undtagen Sermitsiaĸ, Tâterât og til Dels Sermiliks Isbræ.

En Mængde forrevne Fjældtoppe, der rager op over Isen, har næppe nogensinde været dækket af denne. Landet er højest omkring Evighedsfjorden, paa hvis Nordside Káĸat nâlagât naar ca. 1350 m, samt mellem Sermilínguaĸ og Sermilik med det 920 m høje Kistefjæld, der er et let kendeligt Somærke. Indenfor det lave Kystland er Terrænet spaltet af en talrig Mængde Dalstrog, særlig i Egnen mellem Evighedsfjorden og Sermilik.

Landet mellem S. Strømfjord og Kangerdluarssugssuaĸ Nord herfor er lavt langs Kysten med et enkelt fremtrædende Fjæld, det stejle Kingatsiaĸ, men længere inde findes betydelige Højder, der nærmest Kangerdluarssugssuaĸ er dækket med store Bræer.

Øerne langs Midterdistriktet er betydelige i Antal og dækker saa godt som hele Kysten, men i et smallere Bælte end foran Godthaabs Nordland, saa at man paa det allernærmeste kan befare Strækningen mellem Kolonistedet og S. Strømfjord indenskærs paa nær Passagen over Evighedsfjorden.

Fra Kangerdluarssugssuaĸ til Ungôrsivik Øen, Syd for Pâ, er Øerne ret spredte, gennemgaaende smaa og omgivet af talrige Skær i det stærk grundede Farvand, men Syd herfor bliver dette renere, og Øerne umiddelbart Nord for Evighedsfjordens Munding danner en ret betydelig Gruppe, mellem hvilke der findes adskillige store og høje Øer. Paa den sydligste af disse ligger Udstedet Kangâmiut.

Lignende Grupper af gennemgaaende store, men lave Øer findes ogsaa i den sydlige Del af Evighedsfjordens Munding og ud for Tuno; men mellem disse to Grupper er Øerne langs det lave Kystland mere spredte, ret ubetydelige og i en paafaldende Grad rundslebne af Isen.

Endelig er den bugtlignende Indskæring i Midterdistriktets sydlige Del dækket af to betydelige Øer, Hamborglandet og Manîtsoĸ, samt et omfattende Arkipelag af Smaaøer paa alle Sider af denne sidste, men talrigst langs Fastlandssiden.

Hamborglandets Nordside er delvis dækket med Gletschere og danner et vildt forrevet Landskab med Bjærgformer, der minder om Kangerdluarsugssuaĸs pragtfulde Alpeland, medens Sydsiden er lavere, men ret stærkt kuperet og med stejlt Fald mod Sundet Amarĸoĸ, der skiller Manîtsoĸ Øen fra Hamborglandet, hvis stejle nordøstlige Pynt kaldes Íngik. Til dette Fjæld knytter sig Sagnet om den grønlandske Kvinde, der forfulgt af sin Mand styrtede sig ned fra dets høje Tinde med sit Barn i Favnen.

Den ydre Del af Hamborgsundets Nordkyst, hvor Bopladsen Agpamiut er beliggende Nord for Mundingen af Tuno, er lavt, men bliver højere og stejlere, jo nærmere man kommer Mundingen af Ikamiuts Kangerdluarssuk.

Manîtsoĸ Øen (ɔ: den ujævne), paa hvis Sydspids Kolonistedet ligger, er, som Navnet viser, stærk kuperet, men gennemgaaende lav. Tværs over Øen i vest-østlig Retning strækker sig det stejle Pattefjæld, hvis Udløbere mod Vest falder ret stejlt af mod Havet, medens Østsiden af Øen er lav og ret jævn.

Vest for Manîtsoĸ ligger den høje Ø Ũmánarssuaĸ (Kin of Sal), hvis Top er et let kendeligt Sømærke.

Øerne i den sydlige Del af den Gruppe, der omgiver Manîtsoĸ, er ret store, og Konturerne har ikke den bløde, afrundede Form, der er saa karakteristisk for dem, der ligger umiddelbart Syd for Øen.

Syddistriktet. Paa Grænsen mellem Syd- og Midterdistriktet, ɔ: Egnen omkring S. Isortoĸ, forandrer Landskabet Karakter, idet Alpeformerne, der er typisk for den midterste Del af Kolonidistriktet, forsvinder og afløses af et

lavere Terræn med mere afrundede Former og enkelte Toppe, saaledes det ca. 1310 m høje Nukagpiak paa Sydsiden af S. Isortok og Finnefjældet mellem Alángua og Kangia (ca. 1125 m), ragende betydeligt op over Omgivelserne.

Sydligere, navnlig i Kystegnene, sænker Landet sig yderligere, og omkring Niakúngunak træffes et kuperet, smaakuplet Terræn med Smaafjælde, der ofte ikke er højere end Bakkerne i et jysk Landskab.

Mangelen paa Gletschere fremhæver yderligere dén betydelige Forskel, der er mellem det sydlige og midterste Distrikt. Enkelte af Syddistriktets Fjorde er desuden stærkt forgrenet med talrige Øer, ligesom alle med Undtagelse af S. Isortok har klart Vand, hvilket staar i Forbindelse med Mangelen paa Bræelve, og de er gennemgaaende mere fiskerige end Midterdistriktets.

Distriktet har følgende Indskæringer:

S. Isortok Fjorden (ɔ: den uklare) er ca. 44 km lang og ca. 2,5 km bred, med et noget buet Løb i Retning NNØ.

Nordsiden er ganske lav med store Aflejringer og ret frodig Plantevækst, medens Sydsiden er bar og har et betydeligt Fjæld, Nukagpiak (Ungkarlen), paa hvis bratte nogne Fjældvæg en Mængde Alke og Tateratter yngler.

Inderst deler Fjorden sig i to korte og grunde Arme. I den sydligste udmunder Elven Isuitsok (ɔ: den mindre mudrede) omgivet af mægtige, udstrakte Terrasser, i den nordlige en vandrig, til Dels sejlbar Elv, som gennemstrømmer den ejendommelige Majorkak (ɔ: det man stiger op ad), en kløftlignende ca. 61 km lang Dal, der strækker sig helt op til Indlandsisen; Elvens Aflejringer har fyldt Dalbunden med en aldeles jævn Sand- og Lerslette uden mindste Vegetation.

Paa Nordsiden af Majorkok findes en Israndssø, der efterhaanden fyldes ved Tilløb fra Bræen, indtil Vandmassernes Pres bliver saa stærkt, at de kan sprænge Isen, der skiller Søen fra Fjorden. En saadan Udtømning finder Sted hvert 5.—6. Aar og sker med en saadan Kraft, at Lerudskylningerne farver Vandet i Miles Omkreds. I Fjorden findes mange Laks. Umiddelbart Syd for Isortok ligger

Alángua Fjorden (ɔ: Skyggesiden, nemlig af det høje Finnefjæld, der fylder en Del af Terrænet mellem denne og den følgende Fjord), Syd for den lave Kangârssuk Pynt. Fjordens væsentligste Særkende er dens store Bredde og de mange store, til Dels helt flade Øer, der fylder den.

Fra Fjordmundingen kommer man omkring Pynten Inugarfik (Mordstedet) til Sundet Ikérasak, der i østlig Retning fører til den følgende Fjord.

Kangia (ɔ: Indlandet), som har højere Omgivelser end den foregaaende og er ca. 20 km lang fra Mundingen af Amitsuarssuk til Bunden, ca. 28 km bred.

Finnefjældet paa Nord- og de ret høje Bjærge paa Sydsiden af Fjorden har store Forvitrings- og Spalteaflejringer og stejlt Fald mod denne. Baade i Bunden og i Indskæringen Kokút paa Fjordens Sydside udmunder Lakseelve. I Fjorden er et godt Havkatte- og Torskefiskeri om Efteraaret, og Vandet er paa denne Tid fyldt med utrolige Mængder af Gopler, hvilket forklarer, at Nordhvalen i gamle Dage søgte herind.

Til Inugarfik knytter sig Fortællingen om Grønlænderen, der under et eller

andet Paaskud lokkede Fangere, som fra Ikerasak bugserede Sæler til deres Boplads i Alángua, ind til Pynten og dræbte dem med en Kniv, som han havde skjult i sin ene Kamik, indtil det engang lykkedes en Mand at undgaa Stødet, hvorefter Morderen dræbtes.

Umiddelbart Syd for Kangia ligger de to Smaafjorde:

Amitsuarssuk (ɔ: den ikke helt smalle) med en Lakseelv og

Tasiussaĸ (ɔ: den, der ligner en Sø), hvilket peger hen paa den inderste Del af Fjorden. Begge har ret lave Omgivelser.

Syd herfor har Landet en Del Smaabugter og kun to lidt større Indskæringer, nemlig Eĸaluk og Pâkitsoĸ, den sidste midt paa den brede, fremspringende Pynt Nord for Angmagssivik Fjorden.

Angmagssivik Fjorden (ɔ: Stedet hvor man samler Angmagssat) er ca. 18 km lang og 2.7 km bred, omgivet af ganske lave, stærk kuperede Fjælde. Inderst deler den sig i to Arme, af hvilke den sydligste, Eĸalugialik, ender i en smal Vig, forbunden med en indenfor liggende Sø ved et snævert, ganske kort Løb, hvorigennem Højvandet trænger ind i Søen, der har Brakvand. Her findes saa rigeligt med Kabliau, at Hans Egede af den Grund paatænkte Anlægget af en Koloni og lod indsamle Byggesten, der endnu findes yderst paa Pynten Angmagssivik mellem de to Fjordarme, hvor Atangmikkerne har deres Angmagssatplads. Udstedet Atangmik ligger paa Fjordens Nordside nær Mundingen.

Niaĸúngunaĸ Fjorden (ɔ: det Sted, man faar Hovedpine af) skærer sig ca. 55 km ind i Landet umiddelbart Syd herfor, saa at denne og Angmagssivik Fjorden har en fælles ca. 9 km bred Munding.

Niaĸúngunaĸ har en fra de fleste grønlandske Fjorde stærk afvigende Form med dybe Indskæringer, talrige Øer og store Bredninger afvekslende med snævre Løb, gennem hvilke Tidevandet sætter en rivende Strøm.

Omgivelserne er ganske lave, særlig nærmest Mundingen, men hæver sig længere inde til noget større Højder, der paa Sydsiden falder stejlt af mod Fjorden, i hvis Bund der udmunder en lille Elv omgivet af Smeltevandsaflejringer.

Syd for Niaĸúngunaĸ findes et Par Smaabugter, der skærer sig ind i den ganske lave Kyst, hvorfra man har Udsigt til en Række af pragtfulde Fjælde i Godthaab Fjorden.

Landets Indre er kun lidet kendt og skal indenfor det lave Kystland være stærkt kuperet med mange Søer og aftagende i Højde nordfra sydefter.

Øerne langs Fastlandet er ret talrige og sammentrængt i Grupper, men de dækker ikke Kysten i samme Omfang, som Tilfældet er i Midterdistriktet. Blandt de nordligst liggende findes adskillige, der er ret betydelige i Omfang, saaledes mellem Isortoĸ og Alángua den høje Ũmánaĸ, Syd for hvilken Farvandet er fyldt med en talrig Mængde Skær og enkelte Smaaøer, der strækker sig rundt Kangârssuk Pynten ind i Alángua. En lang, smal, ret høj Ø, som Grønlænderne ikke har Navn paa, danner Sydgrænse for Ikerasak, paa hvis Nordside Bopladsen af samme Navn er beliggende, og strækker sig herfra i sydvestlig Retning til Sundet Ikerasârssuk, der mod Vest er begrænset af en stor Gruppe Øer.

Ca. 5,5 km Syd herfor ligger Udstedet Napassoĸ midt i en Gruppe af adskillige smaa og 3 større, ret lave Øer, Nunarssuaĸ, Talerulik og Terĸarnat (ɔ: Stedet man blæses hen).

Det følgende Stykke af Fastlandet paa en Strækning af ca. 15 km indtil Angmagssivik Fjorden har enkelte Øer og talrige Skær og Grunde, over hvilke Søen sætter et voldomt Brod med Paalandsvind. En let kendelig, rund Ø, Nasaussaĸ (Kalotten) lidt Nord for Tovĸussaĸ, tjener som Somærke paa denne Strækning. Den næste Gruppe ligger ud for og i Forlængelse af Pynten mellem Angmagssivik og Niaĸúngunaĸ og bestaar af talrige smaa, ganske lave Klippeøer, og endelig er der sydligst i Distriktet et Arkipelag af større og mindre Øer mellem Sydgrænsen og Tunorĸussâĸ, umiddelbart Syd for Mundingen af Niaĸúngunaĸ, idet de danner en naturlig Fortsættelse af Ørækken langs Nordlandskysten. De er lave, vegetationsfattige og stærkt isskurede, ofte med fremtrædende Forskel paa Stod- og Læsiden. Pisugfik Gruppen er den bedst kendte af disse Øer.

Baaderuter langs Kysten.

Kangerdluarssugssuaĸ—Kangâmiut. Fra Distriktets Nordgrænse gaar Ruten forbi Forbjærget Kingatsiaĸ til Ilivileĸ Øen Vest om Iserĸoĸ og herfra gennem et urent Farvand til S. Strømfjords Munding. Man kan sejle inden- eller udenom den høje Simiutaĸ, men Amerdlúnguaĸ har en rivende Strøm, der i Reglen kun kan passeres medgaaende, og Vejen tværs over eller foran den sydlige Fjordmunding regnes for en af de Strækninger langs Kysten, der er farligst at passere paa Grund af de stærke østlige Storme, der hyppigt blæser ud af Fjorden, selv om Vejret er stille baade Nord og Syd herfor, og paa Grund af høj, krap Sø med Paalandsvind.

Syd for Strømfjorden gaar Ruten langs Fastlandskysten indenom Ungôrsivik og Ũmánat og gennem Sundet Ikerasatsiaĸ langs Kangâmiut Landets Vestside til Udstedet. Ruten er dækket undtagen paa en kortere Strækning Syd for Ũmánat og Farvandet rent Syd for Ungôrsivik.

Havne: Ilivileĸ og Ungôrsivik. Endvidere umiddelbart Nord for Mundingen af Amerdlúnguaĸ og ved Kasigiánguit paa Sydsiden af Simiutaĸ.

Afstande: Kangerdluarssugssuaĸ-Strømfjordens sydlige Arm 25 km, herfra til Kangâmiut 24 km.

Kaŋgamiut—Sukkertoppen. Naar Evighedsfjorden er passeret, gaar man enten gennem det grundede Ikerasârssuk eller Kanánguaĸ Løbet Vest herfor og derfra ind mellem Smaaøerne foran Fastlandet til Agpamiut. Ruten er næsten overalt dækket af foranliggende Øer undtagen tværs over Evighedsfjorden.

Fra Agpamiut kan man sejle inden eller udenom Hamborglandet og Manîtsoĸ. Den første Vej gaar igennem Hamborgsundet og derfra sydpaa i Reglen indenom Manîtsuarssuit Øen og langs Manîtsoĸ til Kolonien. Vejen er dækket undtagen nærmest Kolonien, og Farvandet er rent undtagen paa et enkelt Sted Syd for Manîtsuarssuit.

Den ydre Rute følger Hamborglandets Vestside, gaar indenom Ũmánarssuaĸ og herfra ind imellem en Mængde Øer, der delvis dækker Vejen mod Sø fra det aabne Hav.

Havne: Ikerasârssuk, Agpamiut, Íngik og Manîtsuarssuit samt enkelte Ankerpladser mellem Øerne Syd for Ũmánarssuaĸ.

Afstande: Kangâmiut—Agpamiut 20 km, derfra til Kolonien indenom Hamborglandet c. 42 km, udenom c. 37 km.

Sukkertoppen—Napassoĸ. Baaderuten sydpaa gaar mellem eller sjældnere udenom Arkipelaget Sydøst for Kolonistedet til den høje let kendelige Ũmánaĸ, som ligger omtrent midtvejs mellem Kolonien og Napassoĸ. Passagen forbi Mundingen af S. Isortoĸ er ofte farlig paa Grund af de stærke Kastevinde ud fra denne Fjord. Man holder Vest om Ũmánaĸ, undtagen naar Vind og Sø tvinger en til at følge den beskyttede, men længere Vej indenom Øen. Syd herfor er Farvandet forbi det lave Kangârssuk urent med stærk Brænding, naar der blæser Paalandsvind, indtil man naar det dækkede Ikerasârssuk Vest om den store Ø, Syd for Ikerasak. Resten af Vejen er aaben, indtil man naar Sundet, der Syd om Napassoĸ Øen fører til Udstedet.

Havne: Kavdlunânguit, Sundet indenfor Ũmánaĸ.

Afstande: Kolonien—Napassoĸ ca. 48 km.

Napassoĸ—Atangmik. Baadevejen sydpaa gaar fra Napassoĸ i østlig Retning langs Igdlutalik og bøjer derefter mod Syd mellem Talerulik og Terĸarnat og herfra forbi Nasaussaĸ gennem det urene, aabne Farvand til Atangmik.

Havne: Sydsiden af Terĸanat (daarlig), Igdlut paa Øen i Mundingen af Bugten Eĸaluk, og Pâkitsoĸ. Afstande: Napassoĸ—Atangmik c. 33 km.

Atangmik—Upernivik. Baaderuten sydpaa gaar indenom Øerne i Fjordmundingen, men er kun delvis beskyttet mod Søen, forbi Forbjærget Kangikasik paa Sydsiden af Fjorden, hvor Dønningen bryder stærkt ved Paalandsvind, og herfra kan man enten følge den indenskærs Rute langs Fastlandet eller den mere aabne Strækning mellem Pisugfik Øerne til Upernivik.

Havne: Umiddelbart Syd for Niaĸúngunaĸ Fjorden benyttes en lille, snæver Indskæring ved Tunorĸussâĸ som Havn; endvidere findes en snæver, grundet Ankerplads Sydøst for Pisugfiks Boplads, samt i Bugten Oĸúmiat paa Fastlandet og ved Upernivik. Afstanden mellem Atangmik og Upernivik ca. 30 km.

GEOLOGISKE FORHOLD

I geologisk Henseende er Forskellen mellem de Omraader eller Bælter, hvori Distriktet foran er inddelt, ret udpræget, hvorfor man i det følgende har bibeholdt den samme Inddeling, men det bør fremhæves, at Distriktet som Helhed ingensinde har været Genstand for en systematisk Undersøgelse med de geologiske Forhold for Øje, og at vort Kendskab til dette derfor er meget mangelfuldt og væsentlig indskrænket til Øers, Kysters og Fjordes allernærmeste Omgivelser.

Norddistriktet. Gnejsen er den almindeligst forekommende Bjærgart i denne Del af Kolonidistriktet og optræder, saavidt Landet kendes, overalt indenfor Sermíngnaĸ. Som det ofte er Tilfældet med Omraader af denne Art, er Fjældene gennemgaaende ret stærkt afslebne med blode, bølgende Konturer, men Landskabets Karakter er dog mere storslaaet og Linierne større end i det typiske smaabakkede Gnejsterræn, der f. Eks. forekommer i Syddistriktet.

Lagenes Strygningsretning er SV.—NØ. eller V.—Ø. Gnejsen er stærkt foldet, snart med nordligt, snart med sydligt Fald. Asbest, Talk, Straalesten og Vegsten er paavist i Egnen omkring Ydre Kûgssuaĸ, og Kobberkis findes adskillige Steder.

Den høje vestlige Del af Distriktet omkring Fjordmundingen og indefter bestaar for storste Delen af Granit med store Gange af Gronsten, der i Egnen omkring Kaĸortorssuaĸ tegner sig som mægtige, morke Striber i den graa Fjældvæg, ved hvis Fod Forvitrings- og Spalteaflejringer ligger ophobede i vældige Dynger.

Glaciale Dannelser. Ligesom i Holsteinsborg Distrikt træffer man overalt Spor af tidligere Isdække. Moræner synes dog ikke at forekomme i paafaldende Mængde undtagen paa Fjordens Nordside nær den inderste Fjordarm. Paa Toppen af Nunatakken Isordlerssuaĸ c. 375 m over det nuværende Isdække viser Tilstedeværelsen af afrundede Sten og Morænegrus, at Nunatakken tidligere har været dækket af Indlandsisen.

Smeltevandsaflejringer med Terrassedannelser findes, som foran omtalt, i alle Vige paa Fjordens Sydside og strækker sig herfra langt ind i Landet, men størst Interesse knytter sig dog til Elven i den inderste, sydlige Fjordarm, I. Kûgssuaĸ, hvis Omgivelser frembyder ethvert af de Udviklingstrin, en typisk Bræelv gennemløber, efter at Isen har trukket sig tilbage.

I sit nedre Løb flyder Elven gennem en nogle Kilometer bred Dal med en aldeles plan Slette, hvori Vandløbet har skaaret sig et 30—40 m dybt, 1—1,5 km bredt, flodlignende, men grundet Leje med bratte Skrænter, dannet af de samme Bestanddele, som i Øjeblikket bundfælder udenfor Elvmundingen, d. v. s. fint Ler og Grus iblandet Muslingskaller.

Det synes derfor utvivlsomt, at Dalen tidligere har været en Fjordarm, og at Sletten er gammel Havbund, aflejret foran Elvmundingen paa en Tid, da denne laa længere inde, og senere kommet til Syne, da Landet hævede sig. Paa den saaledes dannede Slette har Kærdannelser senere pletvis aflejret et 0,75—1 m tykt fast Tørvelag, hvori der er fundet Takker af Rensdyr, og over dette hviler et Grus- og Sandlag omtrent af samme Tykkelse og rimeligvis opstaaet ved Udskylninger fra Dalens Randfjælde og ved Sandflugt.

En halv Snes km ovenfor Elvmundingen udvider Dalen sig, Landet bliver jævnt og overskueligt med talrige Terrasser paa begge Sider af Elven. Disse Terrasser indeholder Ansamling af de Ler- og Grusmasser, Elven fører med sig fra Indlandsisen og aflejrer langs Bredden under sine periodiske Oversvommelser. Efterhaanden som Elven skærer sig dybere ned i Undergrunden, formaar den ikke at oversvømme det Terræn, som ligger Elvlejet fjærnere. Disse Strækninger

dækkes da lidt efter lidt med Vegetation, som giver dem Fasthed til at modstaa Elven, som nu kun formaar at bortskylle og jævne de Dele af Bredden, som ligger denne nærmere, bistaaet heri af Vandløbets Tilbøjelighed til stadig at forandre sit Løb. Paa den Maade opstaar Terrassens forskellige Trin, af hvilke de, der ligger Elven nærmest, har en begyndende Vegetation og ligger lavere end de fjernere med en kraftig Bevoksning. Hvorlangt Havarmen i sin Tid er naaet ind i Landet, og hvormeget dette har hævet sig, kan ikke med Sikkerhed afgøres, men Hævningen har næppe været under 70—80 m.

I denne Egn findes ogsaa smaa Klitter, der i Reglen er bevokset, men synes stadig at skifte Plads, idet man hyppigt træffer Pilebuske, hvis Rødder er blottede derved, at Grunden er oprevet og borthvirvlet af de stærke østlige Storme, som danner dybe, aflange Furer i det fine Grus.

Baade i denne og i den nordlige Elvdal har Vinderosionen udhulet fremstaaende Klippeblokke, hvorved de har faaet et ejendommeligt Udseende, og i Elvmundingerne her samt i Sarfartôĸ findes talrige Lerkonkretioner dannede omkring forskellige Bestanddele og med mange Aftryk af Angmagssatter, der fremkommer, naar disse Smaafisk ved indtrædende Lavvande efterlades paa grundede, lerede Steder og ved at arbejde sig ind i Lerældet skaber Betingelser for saadanne Dannelser.

Midterdistriktet. Hele den indre Del heraf er saa godt som ukendt. Langs Kysten er de eruptive Bjærgarter almindeligst fremherskende. Graniten er ofte rødlig med Feldspat af samme Farve, hyppig isprængt Granat og undertiden med Lag af Hornblendeskifer. Et enkelt Sted er der fundet Olivin forvitret som Sand, nemlig paa Vestsiden af Ikerasârssuk ved Evighedsfjorden.

Glaciale Dannelser. Moræneligende Aflejringer forekommer paa talrige Steder i dette Omraade, hvor Isen endnu er i fuld Virksomhed, og talrige Gletschere skyder sig fra den før omtalte mægtige Højfjældsis ud til alle Sider, medførende Grus og Sten, som man derfor finder aflejrede i alle Dalstrøg foran og ved Foden af Gletscherne. At angive Grænserne for Højfjældsisen og de fra denne udskydende Gletschere, vilde føre for vidt, og man skal derfor kun oplyse, at de lettest tilgængelige og største Moræner findes i Dalen paa Østsiden af Ikamiuts Kangerdluarssuk.

Paa flere Steder ser man tydelige Beviser for, at Landet har hævet sig. Gamle Strandvolde kan saaledes iagttages paa enkelte af Øerne, og i et lille Dalstrøg bag Bopladsen Kangerdluarssuk ved Stedets Kirkegaard er der store Lag af Muslingskaller, nogle faa Meter over Havet.

Syddistriktet, hvis Nordgrænse omtrent ligger mellem Amarĸoĸ og Kangerdluarssuk, er betydelig lavere end Midterdistriktet, særlig i den allersydligste Del, der er stærk isskuret med talrige, kraftigt tegnede Skurstriber og bløde jævne Konturer. Krystallinske Skifre er de almindeligst forekommende Bjærgarter i den nordligste Del omkring Kolonistedet og i Egnen Øst herfor, hvor Gnejsen

er graa eller rødlig, ofte tyndskifret og med tydelig Lagdeling. Sydligere langs Kysten afloses den, i alt Fald pletvis, af Granit med almindelig Hornblende, nu og da afvekslende med Hornblendeskifer, medens Gnejsen skal være mest fremherskende i Landets Indre.

Glacialdannelser. Moræner og spredte Blokke synes ikke at forekomme saa hyppigt som i Midterdistriktet, hvorimod man overalt i Fjorden finder Aflejringer, der er knyttet til Elvene uden stærk udpræget Terrasseform, saaledes i Kangia, Amitsuarssuk og Tasiussak.

Isuitsok Elven i S. Isortok er derimod omgivet af mægtige Elvterrasser, og i Majorkak har Elven aflejret betydelige Lermasser, der fylder Bunden af Klofften, hvor de danner en jævn, nøgen Flade.

KLIMA

I Sukkertoppen Distrikt findes ingen meteorologisk Station, og der har kun i en kortere Aarrække, nemlig fra 1874—1880 været foretaget systematiske Observationer ved Kolonistedet, endda med enkelte, men ganske vist kortvarige Afbrydelser.

Herefter er Aarets Middeltemperatur ÷ 0,7° C. mod ÷ 2,1° ved Godthaab og ÷ 5,2° ved Holsteinsborg.

Februar er Aarets koldeste Maaned med et Gennemsnit af ÷ 11,3°, Juli den varmeste med + 8,7°. I 6 af Aarets Maaneder nemlig Oktober til Maj er Gennemsnitstemperaturen negativ, i de øvrige positiv.

Det Tidsrum, hvorover Iagttagelserne spænder, er imidlertid saa begrænset, at Gennemsnittet heraf næppe med Sikkerhed tør antages at svare til de virkelige Forhold, og selv om man forudsætter, at den angivne Middeltemperatur tilnærmelsesvis er i Overensstemmelse med det Resultat, Iagttagelser over et længere Tidsrum vilde give, maa det erindres, at Kolonistedet ligger i en Grydedal i Læ for nordlige og til Dels østlige Vinde. Resultatet af den foreliggende Observationsrække viser saaledes et mildere Klima end ved det sydligere beliggende Godthaab og tør derfor næppe tages som Norm for Klimatforholdene langs Distriktets Yderkyst.

Nedbøren har ikke været Genstand for Maalinger, men kun for Iagttagelser. Herefter har Kolonien 133 Dage med Nedbør, nemlig 90 med Sne, 43 med Regn aarlig. Taagen forekommer næsten udelukkende i Sommermaanederne; Juni har 3 à 4 Dage med Taage, Juli 6 og August 4 Taagedage.

I S. Strømfjord skal Nedbøren efter Grønlændernes Udsagn være overordentlig ringe. Der falder saaledes kun lidt Sne, og denne forsvinder paa et langt tidligere Tidspunkt om Foraaret end langs Yderkysten.

Vindforholdene. De Indvendinger, der er anført med Hensyn til Temperatur-Observationerne, gælder ogsaa i tilsvarende Grad om Iagttagelserne af Vindforholdene, der som Helhed næppe er væsentlig anderledes end i Holsteinsborg Distrikt, i hvert Fald hvad Fjordvindene angaar. Det bør dog fremhæves, at *agsar-*

neĸ i Almindelighed er langt stærkere i S. Strømfjord og i S. Isortoĸ end i de øvrige Fjorde i Distriktet, hvilken Omstændighed har skaffet den sidstnævnte Fjord Navnet »Pustefjorden«, og det blæser hyppigt stormende ind eller ud af de to Fjordmundinger, selv om der er blikstille baade Nord og Syd herfor.

Indenfor N. Strømfjord blæser i Sommertiden en næsten daglig forekommende Godtvejrsvind af samme Karakter som *isersarneĸ*'en, men i modsat Retning af denne, nemlig fra Indlandsisen tværs over Landet imod Bunden af Fjorden. Ligesom *isersarneĸ*'en begynder den op paa Formiddagen og ophører hen imod Aften.

De to Vindes Opstaaen skyldes antagelig den samme Aarsag, en Opvarmning af Luftlagene over de store Landstrækninger omkring Bunden af Strømfjorden.

PLANTEVÆKST

Norddistriktet hører i naturhistorisk Henseende sammen med Holsteinsborg Syddistrikt, men det synes dog, som om det mægtige, gletscherdækkede, vegetationsfattige Fjældlandskab, der fra Kysten strækker sig et Stykke ind i Landet paa begge Sider af S. Strømfjord, danner et Skel mellem de nordlige og sydlige Egnes Vegetation.

To højnordiske Planter har saaledes deres Sydgrænse Nord for eller paa Højfjældsplateauet, som iøvrigt ikke er nærmere undersøgt, medens man i Smaafjordene og Bugter Syd for Strømfjorden træffer en Del sydlige Former, men ingenlunde en frodigere Vegetation end i Egnen ved Kangerdluarssugssuaĸ. Langt betydeligere er Forskellen, naar man fra Kystegnene trænger ind i Strømfjorden, hvor Vegetationen efterhaanden tiltager, jo længere man fjærneı sig fra Fjordmundingen.

Og det er ikke alene Antallet af Arter, der tiltager med Afstanden, men de enkelte Planter bliver, hvad ogsaa J. A. D. Jensen gør opmærksom paa, langt kraftigere inde i Landet. Dette er ganske vist Tilfældet i alle dybere Fjorde i Sydgrønland, men næppe nogetsteds i samme Omfang som i S. Strømfjord, hvis Sommerklima er overordentlig varmt med et betydeligt Antal Solskinsdage, idet de høje Kystfjælde yder Læ for Davis Strædets raa Taage, men ganske vist ogsaa med ringe Nedbør. Perioder med en Temperatur, der kan stige til 18—22° C. daglig, er saaledes ikke ualmindelige.

Overalt i Kløfter, eller hvor Fjældskraaninger yder Læ, og det nedsivende Vand giver Væde, træffer man derfor en meget frodig Plantevækst, hvis Sammensætning ikke er væsentlig forskellig fra, hvad der er almindeligt andetsteds under tilsvarende Forhold, idet *Ledum*, Dværgbirk, Mosebølle, Firkantlyng er de almindeligst forekommende Planter sammen med El og Pil, der især i Fjordens Indre danner betydelige Krat, samt endvidere en højvoksen Kær- og Sumpvegetation.

En ejendommelig Vegetation, der ikke er omtalt fra andre Steder langs Kysten, er knyttet til den store Slette ved Kûgssuaĸ inderst i Fjorden nogle km inden-

for Elvmundingen. Her er et betydeligt Omraade dækket af Græs, der ikke er blandet med andre Planter og i Afstand har samme Udseende som en frodig Græsmark i Danmark. Ved nærmere Betragtning viser det sig imidlertid, at de enkelte Straa staar saa spredt, at »Hoslet« ikke kan drives med noget som helst rimeligt Udbytte. Spredt over denne »Græsmark« vokser større eller mindre, skarp begrænsede Buskadser af Dværgbirk eller, hvad der er almindeligere, meterhøj Pil, hvis morkere Lov staar skarpt mod det af Solen gulnede Græs, alt paa en Undergrund af Sand og Sten. Pilekrattene holder sig saaledes ikke udelukkende til de udpræget fugtige Steder, og man kan endog finde dem dækkende Smaahøje, hvor Tilløb fra højereliggende Steder er absolut udelukket, saaledes nær Angmalortoĸ, uagtet Jordbunden er tør og tilsyneladende mindre gunstig for Kratdannelse.

Medens de sydligere Skraaninger ned mod Vandet i den Del af Strømfjorden, der ligger indenfor Itivneĸ, dækkes af et frodigt Grønt, er Nordsiden, altsaa den egentlige Solside, gold. Grunden til dette ejendommelige Forhold, der forekommer i adskillige Fjorde, er, at alle Vandløb paa Nordskraaningerne udtørrer tidlig paa Aaret samtidig med, at Snedækket fordamper ved Solens og den varme, tørre Føhnvinds Indvirkning uden at efterlade nogen væsentlig Fugtighed.

Mellem den her skildrede Lavlandsvegetation og Højfjældsvegetationen i den vestlige Del af Norddistriktet er Forskellen meget betydelig, men denne sidste er ikke nærmere undersøgt. Store Strækninger, saaledes Fjældskraaningerne langs den ydre Del af Strømfjorden og paa Sydsiden af Kangerdluarssugssuaĸ Fjorden, er næsten golde.

I Midterdistriktet har Yderkysten det sædvanlige Præg, men adskillige Steder maa Vegetationen dog betegnes som fattig, saaledes paa Hamborglandets Vest- og Nordside. Fjærnere Kysten findes pletvis en mer eller mindre frodig Lynghede og Urtelier. Paa Grund af Landets ringe Bredde er Pilen kun undtagelsesvis kratdannende i Distriktets Smaafjorde.

En Særstilling indtager Evighedsfjorden, i hvis ydre Del man navnlig paa Nordsiden finder en ret frodig Lynghede med højt, kraftigt Pilekrat og en efter grønlandske Forhold enestaaende frodig Græsvækst, særlig ved Igdlut, medens store Strækninger i den midterste og inderste Del af Fjorden er helt vegetationslose. Grunden hertil er, at Fjældsiderne næsten overalt er ganske bratte og ofte dækkede med Gletschere, i Forbindelse med den Uro, der skyldes idelige Fjældskred, og endelig er enkelte Moræner af saa ny Datum, at Planterne endnu ikke har haft Tid til at slaa Rod.

Paa et lille smalt Plateau mellem de to Fjordarme og paa Solsiden ved Omdrejningen mellem den midterste og inderste Del af Fjorden finder man dog en ret frodig Lynghede og ved det sidste Sted en Del Pil og talrige, ret lave El, der danner et spredt Krat.

I Syddistriktet er der frodigt helt ud til Yderøerne, saaledes paa Terĸarnat og i den nordlige Del omkring Sukkertoppen, men Kolonistedet, de nærmeste Øer og Østsiden af Manîtsoĸ ligger ogsaa ret vel beskyttet mod nordlig Vind og Taage, der i Reglen stoppes af det høje Hamborgland eller bøjer udenom Manît-

sok. Paa Øens Øst- og Sydside træffes foruden Lyngheden Pilekrat og Urtelier, højvoksen Sump- og Kærvegetation. I det hele taget er det paafaldende, at Urterne her samt Græsser, Starer og Sivarter har Overhaand over Lyngen. Omkring Kolonihusene savnes den ved Bopladserne i Nordgrønland saa almindelige Fjæld-Rævehale med sine høje tætte Tuer, og i Stedet for finder man her anden tæt Græsvegetation af Rapgræs og Svingel.

I Fjordene findes en mere eller mindre frodig udviklet Lynghede, og i Bunden af S. Isortok er Solsiden dækket af mægtige, men ikke særlig høje Krat. Lichener synes at tiltage i Hyppighed sydefter og forekommer navnlig i betydelig Mængde i Niakúngunak Fjorden, hvor de dækker store Dele af Øerne i dennes indre Del. Uagtet Landet er lavt og ikke beskyttet af dækkende Fjælde, finder man herinde en Vegetation, der i Yppighed kappes med Godthaab Fjordens frodigste Strøg. Stærkest fremtrædende er de træagtige Planter, Pilen, der ofte i Forbindelse med Ellen danner store Krat, bliver 2 m høj, Ellen ofte indtil 3 m, Dværgbirken har hyppigt Udseende som Smaabuske og opnaar en Højde af 1 m, medens *Ledum* bliver knæhøj.

Distriktets floristiske Forhold.[1]) I botanisk Henseende er Sukkertoppen Distrikt maaske den daarligst undersøgte Del af Grønlands Vestkyst. Der kendes for Tiden ca. 200 Arter af højere Planter herfra, hvilket Tal dog maa forøges med mindst 38 Arter, der mere eller mindre almindeligt forekommer Nord og Syd for Distriktet. Af disse 238 Arter er:

	Arter	%
Nordlige Typer med Sydgrænse i Distriktet eller lidt Syd derfor ...	9	3,8
Vidt udbredte langs Grønlands Vestkyst	100	42,0
Sydlige Typer med Nordgrænse i Distriktet eller lidt Nord derfor ..	129	54,2

Med andre Ord: de sydlige Typer, der i Holsteinsborg Distrikt naaede op til Halvdelen af Floraen, udgør her over Halvdelen. En bedre Undersøgelse af især Syddistriktet, navnlig da af dets indre Dele, vil nok forøge dette Antal noget, ligesom utvivlsomt det høje Land i de nordlige Dele af Distriktet vil vise sig at huse et større Antal nordlige Typer, en alpin Flora paa de høje Toppe, de friske Moræner og Erosionskegler og ved Elvmundinger.

Af de sydlige Typer har 15 Arter deres Nordgrænse paa Vestgrønlands Fastland her i Distriktet, nemlig:

Phegopteris polypodioides, Aspidium Lonchitis, Botrychium Lunaria*, Vahlodea atropurpurea, Catabrosa aquatica, Arctophila fulva, Carex deflexa, Capsella bursa pastoris, Sedum annuum, Saxifraga stellaris (?), Viola labradorica, Cornus suecica (?), Ligusticum scoticum, Alectorolophus groenlandicus, Gnaphalium norvegicum*.*

Af disse er de med * mærkede dog ogsaa fundne paa Syd-Disko, de med ? mærkede er angivne, men vist med Urette, længere nordpaa. Den grønlandske El, der een Gang er angivet fra Holsteinsborg Distrikt, er her allerede ret almindelig og flere Steder kratdannende.

[1]) Ved Morten P. Porsild.

Medens Grænsen mod Holsteinsborg Distrikt saaledes synes at være ret skarpt markeret i de naturlige Forhold, er der næppe nogen naturlig Grænse sydefter mod Godthaab Distrikt. To nordlige Typer: *Melandrium affine* og *M. triflorum* har deres Sydgrænse i Distriktet, og det samme gælder om to sydlige Typer, der kun forekommer langs den midterste Del af Vestkysten, nemlig den gule Anemone (*A. Richardsoni*) og Fjæld-Melbærris (*Arctostaphylos alpina*). Da begge er meget iøjnefaldende Planter, der ikke let overses af nogen, er denne Sydgrænse maaske rigtig. Den er da ikke betinget af klimatiske Forhold, men vel snarere af Indvandringshistorien.

DYRELIV

Dyrelivet paa Landjorden er ikke væsentlig anderledes end i Holsteinsborg Distrikt, hvorfor nærværende Afsnit kun indeholder Oplysninger om de Afvigelser, der hovedsagelig skyldes lokale Forhold.

Rensdyrene er af langt større Betydning for Grønlændernes Ernæring i dette end i det foregaaende Distrikt. De forekommer i ret betydelig Mængde i Stromfjordsgebetet og overalt paa Fastlandet mellem S. Isortoĸ og Distriktets Sydgrænse, særlig ind ad Indlandsisen til, men derimod meget sjældent i Midterdistriktet undtagen strejfvis paa den store Nunataĸ mellem Evighedsfjorden og S. Isortoĸ og i Egnen omkring Kangerdluarssugssuaĸ.

Ifl. Fangelisterne er der i Aarene 1912—16 skudt 1026 Dyr gennemsnitlig pr. Aar, deraf 342 i Syddistriktet, 684 i Stromfjordsgebetet, men Tallene er næppe helt paalidelige, da der i hvert Fald enkelte Aar skydes over 1000 Dyr paa det sidste Omraade. I 1920 var Udbyttet endog ca. 2000 Dyr.

Rævene holder sig som overalt i Landsdelen mest til Fjordkysterne, hvorfor Fangsten giver storst Udbytte ved de Bopladser, der ligger længst inde, d.e. Kangerdluarssuk, Ikerasak og Atangmik.

Distriktets Ræveskindsindhandling androg gennemsnitlig i:

1801—1805	— blaa	— hvide	87 i alt
1846—1850	90 —	57 —	147 -
1896—1900	97 —	67 —	164 -
1914—1918	196 —	87 —	283 -

Ca. 64 % af indhandlede Skind, beregnet for en længere Aarrække, var blaa, 36 % hvide.

Fugle. Det bør fremhæves, at Blisgaasen, Ømmerten, Graaanden og til Dels Lommen og Havlitten samt den islandske Hvinand yngler i saa betydelige Mængder i Strømfjordsgebetet, at Rensjægerne under deres Ophold i de Egne regner med disse Fugle som et væsentligt Jagtobjekt.

Ederfuglen yngler undtagelsesvis Nord for Kangâmiut, almindeligere i Evighedsfjorden og ved Pisugfik, men især omkring Napassoĸ. Den er dog efterhaanden gaaet meget stærkt tilbage som ynglende i Distriktet. Medens Grønlænderne fra Napassoĸ saaledes for blot en Snes Aar siden regnede en Baadslast

Æg som Resultat af et Æggetogt for almindeligt, høster et Baadelag nu i det højeste nogle faa Pose fulde. Kongeederfuglen siges at yngle i Evighedsfjorden.

Det Antal Ederfugle, der skydes i Distriktet i Løbet af ét Aar, kan næppe sættes lavere end til ca. 15—16000.

Ternen yngler flere Steder i Distriktet, men i stærkt aftagende Mængde paa Grund af den Hensynsløshed, hvormed Rederne regelmæssig plyndres, og Fuglen er helt forsvundet fra enkelte Steder, hvor den tidligere forekom i Hundredevis.

Alken, Lomvien, Maagen og Tateratten yngler i betydelig Mængde paa Fuglefjælde rundt i Distriktets Fjorde.

De vigtigste Fuglefjælde er:

I S. Strømfjord paa to Steder nær Itivneĸ og ved Sätordlûssaĸ, begge paa Solsiden og ret smaa (Tateratter og Maager).

Evighedsfjorden har talrige og meget store Fuglefjælde, af hvilke et af de vigtigste er Tâterât ved Bræen i Fjordens ydre Del. Det er meget betydeligt. (Tateratter, Alke, Lomvier og enkelte Maager). I Fjordens midterste Del findes endvidere enkelte Fjælde, der næsten udelukkende bebos af Maager, og i den inderste Del flere, et enkelt med Maager, de øvrige med Alke, Tateratter, der forekommer talrigst, og adskillige Skarve, særlig paa det store Oĸaitsuerúnerit (ɔ: det, der ikke mere har Skarve), hvor denne sky Fugl yngler talrigere end andetsteds i Sydgrønland. Antallet overskrider dog næppe 20—30 ynglende Par.

I Sermilínguaĸ, saavel paa Sydsiden med et Par mindre Fuglekolonier, som paa Nordsiden. Her findes et af Landsdelens største Fuglefjælde, hvor Maager, men navnlig Tateratter og Alke yngler i Titusendvis.

I S. Isortoĸ: Et betydeligt Alke- og Tateratfjæld, Ivnarssuaĸ, paa Nukagpiaĸs bratte Fjældvæg og endelig

i Niaĸúngunaĸ Fjorden: Et mindre og ét betydeligt Fuglefjæld (Maager, Tateratter og faa Alke), det sidste lige over for Mundingen af Tasiüssarssuaĸ.

Havets Dyreliv. Hvalrossen forekommer i Almindelighed kun mellem Kangâmiut og Distriktets Nordgrænse i Tiden fra November til April-Maj det følgende Aar, men stærkt aftagende i Antal.

Klapmydsens Foraarstræk varer ved Kangâmiut fra Slutningen af Marts til midt i Maj; ved Kolonien ses de allerførste Dyr d. 5.—6. April, og henimod Slutningen af Maj er Trækket helt forbi. Ved Atangmik opholder Klapmydsen sig fra Midten af April til Slutningen af Maj.

Klapmydsefangsten er daarligere end før. En dygtig Fanger kan dog tage 12—15 Stk. paa de bedste Pladser og under gunstige Forhold, men ofte maa han nøjes med langt mindre.

Grønlandssælens Sommertræk varer fra Slutningen af Maj til hen i Juli, Efteraarstrækket begynder omkring Midten af September Maaned.

Remmesælen holder sig næsten udelukkende til Øerne Nord for S. Strømfjords Munding og i Egnene omkring Pisugfik, ganske enkelte tages dog ogsaa udenfor Agpamiut, men i den øvrige Del af Distriktet træffes den kun sjældent; den er saaledes ikke almindelig og aftager stærkt i Tal.

Netsiden aftager vistnok forholdsvis mere end nogen anden Sælart i Distriktet. For faa Aar siden kunde en Fanger tage op imod en halv Snes Stykker paa en Dag, medens to Sæler nu regnes for et særdeles godt Udbytte.

Omstaaende Uddrag af Fangelisterne (jfr. Tabel A, S. 122), hvorunder Handelens Stængegarnfangst ikke er iberegnet, tyder da ogsaa paa en almindelig Nedgang i Sælfangsten og i Sælernes Antal.

Nordhvalen var i gamle Dage Genstand for Fangst ved Kolonien Sukkertoppen, der oprindelig blev flyttet fra Kangâmiut til dens nuværende Plads i 1781 udelukkende for Hvalfangstens Skyld, men da Befolkningen manglede baade Mod og Erfaring, maatte Forsøget opgives.

Hvidfisken opholder sig fra November til Maj i Distriktet, mest langs Iskanten i Mundingen af Tuno, mellem Øerne udenfor Kolonistedet særlig i Retning af Isortoĸ og indenfor Napassoĸ Øerne, men især i Evighedsfjorden, hvor de optræder i Tusendvis.

I Femaaret 1913—17 er der fanget c. 206 Hvidfisk gennemsnitlig pr. Aar, et Faatal fra Kajak, den allerstørste Part i Stængegarn tilhørende Handelen eller Grønlænderne. I 1920 beløb Fangsten sig til 586 Fisk, deraf fik Fangerne 132.

Laksen findes ved saa godt som alle Elve i Distriktet og i mange Smaabugter, men den forekommer dog talrigst paa følgende Pladser, hvor den er Genstand for regelmæssig Fangst:

Kreutzmanns Elv i Kangerdluarssunguaĸ Nord for Strømfjorden.

Flere Steder i denne Fjord, særlig ved Sarfartôĸ.

Ved Alángua paa Nordsiden af Hamborglandet samt ved Karra (udt. Garkra) paa Sydsiden af samme Ø.

Ved Elvene i Bunden af følgende Fjorde: S. Isortoĸ, Alángua, Kangia og Amitsuarssuk samt i Tasiussarssuaĸ.

Laksefiskeriet giver et større Udbytte end i de andre Kolonidistrikter, og en stor Del af den Befolkning, der bor Syd for Evighedsfjorden, ernærer sig i Sommertiden næsten udelukkende ved Laksefiskeri i Forbindelse med Rensjagt. En ringe Part af Fangsten tørres til Vinterbrug, medens Resten sælges til Handelen.

Helleflynderne findes næsten overalt langs Kysten, men fiskes kun i større Mængde ved Kangâmiut, hvor Erhvervet i de senere Aar har været drevet rationelt som Langlinefiskeri med Salg for Øje.

Kabliauen har tidligere været Genstand for et betydeligt Fiskeri paa Bankerne særlig ud for Kolonistedet, men dens Træk er meget usikkert, og den har i en Aarrække slet ikke vist sig, hvor den tidligere forekom i Mængde. Den fiskes nu til Dags udelukkende i Bunden af Angmagssivik Fjorden, hvor den opholder sig til Stadighed, medens et Træk udefra i Reglen indfinder sig i Juni eller Juli Maaned.

Rødfisken findes i de fleste Fjorde delvis i ret stor Mængde, men Befolkningen interesserer sig ikke synderligt for dette Fiskeri, som derfor kun drives til Husbehov ved de smaa Pladser, der ligger indenskærs, naar andet Erhverv svigter.

BEBYGGELSE

Distriktets Befolkning har ikke, saaledes som Tilfældet er adskillige Steder i Sydgrønland, opgivet deres omstrejfende Liv i Sommertiden. En Del foretager ganske vist kun kortvarige Udflugter for Jagtens eller Fiskeriets Skyld og vender snart efter tilbage til Vinterboligerne, som de paany tager i Besiddelse, saaledes adskillige ved Sukkertoppen, alle ved Atangmik og enkelte ved Ikamiut; men paa de fleste Bopladser flytter alle, eller i alt Fald den allerstørste Del af Beboerne, ud om Foraaret og vender først tilbage til Indflytning i Vinterboligerne om Efteraaret, efter hele Sommeren at have strejfet rundt efter Rener eller opholdt sig paa Fangst- og Fiskepladser i Distriktet.

Den gamle Skik, at fjærne Taget fra Boligen, er nu helt opgivet, og man indskrænker sig til at borttage et Vindue, fjærne Døren eller lade denne staa aaben, men adskillige Steder gøres intet for at udlufte Huset, der i Reglen efterlades urenset, overstrøet med de fra Vinteren ophobede Uhumskheder, afgnavede Ben, Skindstumper, ja, undertiden har Kvinderne ikke gjort sig den Ulejlighed at tømme Urinballen, der udbreder en ulidelig Stank i Huset, selv om dette har staaet ubeboet i flere Maaneder.

De 1158 Indfødte, der den 31. December 1918 fandtes i Sukkertoppen Distrikt, er fordelt paa 11 Bosteder, nemlig Kolonien, 3 Udsteder og 7 Bopladser. 4 af de 11 Pladser ligger ud imod eller umiddelbart ved det aabne Hav, nemlig Kangâmiut, Agpamiut, Sukkertoppen og Napassoĸ, 2 i større Fjorde, men nær Yderkysten Timerdlît og Atangmik, Resten længere inde, dækket af foranliggende Øer og med Fangstfeltet indenfor disse.

Egentlige Fjordbeboere i grønlandsk Forstand findes saaledes ikke.

De beboede Steder er:

Udstedet Kangâmiut paa Vestsiden af en større Ø Nord for Evighedsfjordens Munding, ret indelukket i lave Omgivelser. Hertil hører:

Bopladsen Narssarmiut, omgivet af ganske lave Fjældkupler, paa Sydsiden af en Ø ud for Mundingen af Kangerdluarssuk,

Bopladsen Timerdlît paa et lavt frodigt Terræn lidt indenfor Evighedsfjordens Munding paa Solsiden og

Bopladsen Agpamiut paa et lavt slettelignende Terræn paa Fastlandskysten Nord for Hamborgsundet.

Kolonien Sukkertoppen paa en lille, ved Højvande delvis overflydt Pynt og de denne omgivende Skraaninger i Bunden af to Smaabugter, der skærer sig ind i det ikke særlig høje Land nær Sydspidsen af Manîtsoĸ Øen. Hertil hører 3 Bopladser, nemlig:

Ikamiut paa Sydsiden af en lav fra Fastlandskysten fremskudt Pynt lidt Nord for Sermilínguaĸ Fjorden,

Keĸertarmiut paa en lav Ø Sydøst for Hamborglandet og

Kangerdluarssuk paa Fastlandskysten mellem S. Isortok og Kangerdluarssuk, tæt omsluttet af lave Fjældkupler.

Udstedet Napassoĸ, højt og frit beliggende paa en af Øerne i Arkipelaget foran det fjordlignende Farvand, hvori Smaafjordene Kangia, Amitsuarssuk og Tasiussaĸ udmunder. Hertil hører:

Bopladsen Ikerasak paa en jævnt skraanende lille Pynt paa Nordsiden af Sundet mellem Fjordene Alángua og Kangia.

Udstedet Atangmik paa Angmagssivik Fjordens Nordside, 2 km indenfor Mundingen i et sumpet Dalstrøg omgivet af Smaafjælde.

Telte. Befolkningen er ret velforsynet hermed og har navnlig flere grønlandske Telte end i de øvrige Distrikter i Landsdelen, hvilket er af væsentlig Betydning for de enkelte Familiers Sundhed og Velvære, da Udflytningen fra Vinterboligerne ofte foregaar saa tidlig paa Foraaret, at Snestorme jævnlig indtræffer. Antallet af danske Stovts- og grønlandske Skindtelte findes anført i hosstaaende Oversigt. De grønlandske Telte er af samme Art som de, der anvendes i Holsteinsborg Distrikt.

Kommunerne	1885	1890	1900	1910	1918			
					grønlandske	danske	Ialt	Indvaanere
Kangâmiut	..	..	..	..	8	26	34	355
Sukkertoppen	..	..	..	..	8	30	38	563
Napassok	..	..	..	..	11	4	15	123
Atangmik	..	..	..	..	1	2	3	89
Ialt	50	50	63	58	28	62	90	1130

Der er saaledes gennemsnitlig 1 Telt pr. 13 Indvaanere.

Fangsthuse. Foruden Telte benyttes paa adskillige Fangst- og Fiskepladser interimistiske Smaahuse. Paa Renspladserne i Bunden af S. Strømfjord er disse Fangsthuse af samme Størrelse som en middelstor Grønlænderbolig med Mure af Tørv og Sten. Som Tag benyttes Tørv, et gammelt Konebaadsskind eller hyppigst selve Teltet eller et Stykke Lærred, hvorigennem Lyset trænger ned i Huset. Dette er forsynet med en Briks af Sten og Tørv, og foran Indgangen, der har et Tarmskindsforhæng, er en Slags Husgang med Kogerum, begge tækket med Grene som Værn mod Myggesværmene.

I Bunden af S. Isortoĸ benytter Laksefiskerne en lignende Hytte, men af mindre Dimensioner.

I Kangia anvendes ganske smaa Huse med Mure og fladt Tag af Tørv, men saaledes byggede, at den Briksen modsvarende Væg mangler. En fritstaaende halvcirkelformig Tørvevold er opført umiddelbart foran Aabningen med den konkave Side mod denne og tjener dels som Vindskærm, dels benyttes den som Igaleĸ.

Ved Angmagssivik er opført talrige Hytter af tilsvarende Typer, men den halvcirkelformede Tørvevold foran Aabningen i Huset er med den ene Ende til-

bygget en af Hyttens Sidevægge, saa at der kun er Adgang til Hytten fra en Side.

Disse Bygninger er 2 m brede, 3 m dybe og 1,5 m høje. Briksen fylder næsten hele det indvendige Rum.

Hustomter og forladte Bopladser.

Distriktet har i Tidens Løb haft en meget tæt Bebyggelse, og man træffer flere Hustomter og gamle nedlagte Bopladser end vistnok andetsteds i Landsdelen. Dette gælder navnlig Strækningen mellem Tuno og Ũmánat, hvor talrige Sydlændinge tidligere indfandt sig for at drive Handel med Hvalfangerne, der aarlig anløb disse Egne for at tiltuske sig Spæk og Skind fra de Indfødte. I de talrige Hedningegrave i denne Egn fandtes oprindelig meget Gravgods, især Perler og Vaaben, men Gravene har i lang Tid været Genstand for en systematisk Plyndring og er nu alle tømte.

Paa flere gamle Bopladser er der Rester af de ældste Hustyper, saaledes ved Ũmánat, Utorkait indenfor Kangâmiut, og ved Kavdlunâtsiait i Tuno samt flere Steder sydligere i Distriktet. Adskillige andre Levninger i Kangâmiuts Omegn, ejendommelige Stensætninger og Grundmure af Huse af ikke eskimoisk Oprindelse tyder paa, at ogsaa Nordboerne har besøgt og maaske beboet disse vildtrige Egne. De sparsomst bebyggede Egne er Strækningerne mellem Nordgrænsen og Ũmánat, Tuno, Strækningen Vest om Hamborgland og Manîtsok samt Fastlandskysten Syd for Ekaluk indenfor Terkarnat. Endelig har Fjordene undtagen Evighedsfjordens ydre Del en ret sparsom Bebyggelse. Udenfor de her nævnte Egne finder man Hustomter og gamle Bopladser næsten overalt, men det vilde føre for vidt at gøre Rede for dem alle, og man skal derfor indskrænke sig til at nævne Stederne for den allertætteste Bebyggelse. Disse ere: Egnene indenfor Kangâmiut, Fastlandskysten paa begge Sider af Agpamiut med foranliggende Øer, Ingik paa Hamborglandets nordostlige Pynt og Kyststrækningen Syd herfor, adskillige af Øerne Øst for Manîtsok, Ũmának (talrige Ruiner) og Fastlandet indenfor, Arkipelaget Vest for Ikerasârssuk, Napassok Øerne og Fastlandskysten indenfor, Øerne i Mundingen af Angmagssivik, og endelig havde Pisugfik Øerne paa Egedes Tid en stor Boplads, som han besøgte, og hvor en dansk Kateket senere virkede.

GRØNLANDSKE ERHVERV. PRODUKTIONEN

De i Distriktet forekommende Hovederhverv er Sæl- og Hvidfiskefangst, Jagt paa Rensdyr og Søfugle samt Fiskeri. Som Bierhverv drives Rævefangst og Rypejagt.

Oprindelig var Sødyrfangsten vistnok her som alle Vegne det bærende Erhverv, det der gav størst Udbytte og skaffede Befolkningen alt, hvad den behøvede til Livets Ophold, medens Fiskeri, Fuglefangst, Rensjagt, Ægindsamling o. l. i hvert Fald delvis var betinget af Trangen til Afveksling i den ensformige Kost af Sælkød og Spæk.

Europæernes Ankomst til Landet bidrog i nogen Grad til at ændre disse Forhold, idet deres Begærlighed efter visse Produkter, som Grønlænderne oprindelig ikke benyttede, eller hvoraf de kun producerede til Husbehov, medførte, at Fangerne ogsaa kastede sig over andre Erhverv. Men medens Administrationen greb voldsomt ind i Grønlændernes Erhverv i Holsteinsborg Distrikt ved at bevæge Befolkningen til at tage Del i Hvalfangsten, fik de Indfødte, der var bosat i Sukkertoppen Distrikt, Lov til at skotte sig selv, efter at et Forsøg paa at drive Hvalfangst fra Kolonien, der i 1781 flyttedes fra Kangâmiut, netop med denne Fangst for Øje, var mislykket.

Sødyrfangsten har derfor været drevet uden Indgreb fra Administrationen, Side om Side med de nye Erhverv, der efterhaanden indarbejdedes saaledes, at Forskydningen er foregaaet jævnt og uden Forstyrrelser; men paa den anden Side har de nye tilkommende Erhverv, særlig Lakse-, Helleflynder- og Torskefiskeriet ikke haft den samme indgribende Betydning som i Holsteinsborg Distrikt, hvor de Indfødte næsten alle uden Undtagelse deltager i Fiskerierne, medens kun en ringe Procentdel af Sukkertoppen Distrikts Befolkning giver sig af hermed. Aarsagen hertil er, at Sælfangsten, i Forbindelse med de øvrige oprindelige Erhverv, hidtil har givet et tilstrækkeligt Udbytte, og først i de allersidste Aar sporer man en saa stærk Nedgang i Sødyrfangsten, at dette vistnok efterhaanden vil tvinge Befolkningen til at tage mere Del i Eksportfiskeriet, som de hidtil har vist ringe Interesse.

Sødyrfangst. Til Bedømmelse af Sødyrfangsten i de sidste Hundrede Aar henvises til omstaaende Tabel A med Oversigt over Fangelister og Produktionen m. m.

Hvad Fangelisterne angaar, da viser disse, naar undtages den abnorm gunstige Fangstperiode i 1896—1900, en jævn og stadig Nedgang fra gennemsnitlig 4521 Sæler i 1876—80 til 3112 Sæler aarlig i Perioden 1913—17. Beregnet pr. Individ er Nedgangen i Løbet af de forløbne 37 Aar ca. 42 %, nemlig fra 5 Sæler pr. Individ i den første til 2,9 Sæler i den sidste Periode.

Det følger af Sagens Natur, at Spæk- og Skindindhandlingen i Sammenligning hermed ikke danner en fuldt saa paalidelig Maalestok for Udbyttet af Sødyrfangsten som Fangelisterne, men paa den anden Side ved man, at Befolkningen tidligere brugte betydelige Kvanta Spæk til Opvarmning af Husene, der nu i ret stort Omfang er forsynet med Ovne, ligesom Skindforbruget dengang var større, idet Konebaade, Skindtelte og Skindklæder senere i stor Udstrækning ombyttedes med danske Fabrikata. Man kan derfor med ret stor Sikkerhed gaa ud fra, at Sødyrfangsten i de sidste 90 til 100 Aar i det mindste er gaaet tilbage i tilsvarende Omfang, som Indhandlingen viser.

Til Vurdering heraf har man dels Spækindhandlingen, der — naar bortses fra det sidst anførte Aar — er gaaet ned med 50 % , idet Indhandlingen pr. Individ i 1826—30 udgjorde 1,1 Td. mod 0,55 Td. i Perioden 1913—17, dels Skindindhandlingen, som er reduceret med ikke mindre end 95 % og i Øjeblikket er saa ringe, at Produktionen heraf praktisk talt er ophørt, idet Grønlænderne nu

Tabel A. Oversigt over Fangelister og Indhandling af Spæk og Sælskind m. m. i Forhold til Folketallet i Sukkertoppen Distrikt.

Gennemsnitlig i Aarene	Antal Indfødte	Ifl. Fangelisterne		Indhandlingen							Forbrug af Sælskind	
					Sælskind				pr. Individ			
		Sæler	Sæler pr. Individ	Spæk	store	smaa	til Vandskindstøj	Ialt	Spæk	Sælskind	Ialt	pr. Individ
		Antal	Antal	Td.	Stk.	Stk.	Stk.	Stk.	Td.	Stk.	Stk.	Stk.
1786—89	.....	»	»	c. 200	»	»	»	215	»	»	»	»
1801—05	.....	»	»	319	»	»	»	541	»	»	»	»
1817—21	276	»	»	240	»	»	»	695	»	»	»	»
1826—30	c. 393	»	»	450	»	»	»	2628	1,1	6,7	»	»
1836—40	504	»	»	477	585	1685	128	2398	0,9	4,8	»	»
1846—50	662	»	»	438	203	1291	264	1758	0,7	2,7	»	»
1856—60	695	»	»	411	117	973	359	1449	0,6	2,0	»	»
1866—71[1]	732	»	»	731	119	593	574	1286	1,0	1,8	»	»
1876—80	910	4521	5	751	48	691	29	768	0,8	0,8	3753	4,1
1886—90	924	4009	4,3	550	28	715	0	743	0,6	0,8	3266	3,5
1896—1900 ...	957	5945	6,2	770	34	1641	0	1675	0,8	1,8	4270	4,5
1906—10	1044	4117	3,9	658	11	548	0	559	0,6	0,5	3558	3,4
1913—17	1083	3112	2,9	571	1	260	0	261	0,5	0,2	2851	2,6
1918	1130	2424	2,1	337	0	16	0	16	0,3	0,01	2408	2,1

[1] Anm. 1868 fraregnet.

ikke erhverver stort mere, end hvad de selv har Brug for til Fremstilling af Kajakker, Konebaade, Fodtøj o. l., men næsten intet Overskud, der kan afhændes til Handelen. En Sandsynlighedsberegning, som det vilde føre for vidt at dokumentere her, lader formode, at Nedgangen i Sodyrfangsten maa sættes til hen imod 60 % i de sidste 90 Aar.

Den betydelige Forskel mellem Nedgangen i Produktionen af Spæk og Sælskind skyldes altsaa den Omstændighed, at Spækket, som omtalt foran, ikke mere bruges til Brændsel i samme Omfang som tidligere, men den allerstørste Del af Produktionen afhændes nu til Handelen, hvilket ikke lader sig gøre for Skindenes Vedkommende, da disse maa holdes tilbage til Fremstilling af Fangstredskaber o. l.

Udover de Kvanta Spæk og Skind, som afkøbes Grønlænderne, har Handelen i Tidens Løb foroget Produktionen betydeligt ved selv at drive Garnfangst, dels ved Sãtuatsiaĸ, en lille Ø ca. 4,5 km Sydvest for Kolonistedet, dels siden 1918 ved Agpamiut.

Garnfangsten paabegyndtes allerede 1783 som privat Foretagende og overtoges senere af Handelen, men den kommer ogsaa Grønlænderne til gode, idet disse deltager i Drabet af Dyrene og faar tildelt Kødet af de Sæler og Hvidfisk, der fanges. I de senere Aar har man ogsaa overladt dem Hvidfiskehuderne, som afspækkes og sælges til Handelen.

Garnfangsten, der i 1840 ydede op imod 300 Td. Spæk, har i nedenanførte Tidsrum givet følgende Udbytte gennemsnitlig pr. Aar:

1786—90.....	c.	19	Tdr. Spæk,	78	Sælskind
1826—30.....	-	103	- —	567	—
1836—40.....	-	282	- —	854	—
1856—60.....	-	196	- —	230	—

Herefter gik Fangsten gradvis ned ad, men gav dog endnu i Aarene 1902—1906 gennemsnitlig 80 Tdr. Spæk og 182 Skind, for største Partens Vedkommende Atak — og enkelte Blaasideskind.

I 1912 udvidedes Fangsten og indbragte 1914—18 ca. 176 Tdr. Spæk og 177 Stk. Sælskind aarlig samt en Del Hvidfiskehuder.

Fangsten af store Sæler er ligesom i Holsteinsborg Distrikt gaaet stærkt tilbage. Som omstaaende Beregning, Tabel B, viser, blev der saaledes i 1915 taget 28 % store mod 72 % smaa Sæler, medens Forholdet i 1875 var 51 % af de første mod 49 % af de sidste.

Beregningen bekræfter — hvad iøvrigt er en Selvfølge — at de Fangere, som jager i det aabne Hav, faar de fleste store Sæler, og at Fangsten af disse er aftagende, jo længere man fjærner sig fra Kysten. Ved Ikamiut tages der saaledes kun 7 %, ved Narssarmiut og Timerdlît 18 %, medens Udbyttet ved Kangâmiut er 50 %, hvilket hænger sammen med, at Fangerne paa denne Plads ikke alene driver Fangst i det aabne Hav, men at de ogsaa er dristigere og dygtigere Erhververe end Fangerne andetsteds, der for de fleste Steders Vedkommende har den samme Adgang til Kajakfangst udenskærs.

Tabel B. Fangst af store og smaa Sæler i Aaret 1915.

Bopladser	Sæler	
	store	smaa
Kangâmiut	50 %	50 %
Timerdlît og Narssarmiut	18 -	82 -
Agpamiut	23 -	77 -
Kolonien	36 -	64 -
Ikamiut	7 -	93 -
Kangerdluarssuk	28 -	72 -
Ikerasak	21 -	79 -
Napassoĸ	39 -	61 -
Atangmik	27 -	73 -
Gennemsnit...	28 %	72 %

For at man kan danne sig et Skøn over, hvormeget de enkelte Fangere erhverver paa de forskellige Bopladser, henvises til nedenstaaende Tabel C. over »Fangsten af Sæler« beregnet efter et Gennemsnit for Aarene 1915—17.

Tabel C. Beregning over Fangsten af Sæler, gennemsnitlig for Aarene 1915—1917.

Pladsernes Navne	Antal Fangere	Antal af erhvervede Sæler								
		80-89	70-79	60-69	50-59	40-49	30-39	20-29	10-19	under 10
Kangâmiut	39	...	1	...	...	...	1	8	11	18
Narssarmiut	6	...	...	1	...	...	2	1	...	2
Timerdlît	9	...	...	...	...	2	...	2	2	3
Agpamiut	10	...	...	...	...	1	...	1	2	6
Kolonien	53	1	1	...	...	1	1	6	15	28
Ikamiut	6	...	...	...	...	...	...	2	...	4
Kangerdluarssuk	15	...	...	...	...	...	...	3	3	9
Ikerasak	6	...	...	...	...	1	1	3	...	1
Napassoĸ	16	...	...	...	...	1	1	3	4	7
Atangmik	21	...	...	...	...	2	1	4	8	6
Ialt...	181	1	2	1	...	8	7	33	45	84

Lader man de Erhververe, som kun har faaet gennemsnitlig 4 Sæler eller færre i de 3 sidste Aar, ude af Betragtning, finder man, at de øvrige Fangere pr. Aar har taget:

Ved Kangâmiut 17 Sæler (632), ved Narssarmiut 31 (224), Timerdlît 21 (216), Agpamiut 15 (145), Kolonien 18 (781), Ikamiut 20 (102), Kangerdluarssuk 15 (162), Ikerasak 31 (170), Napassoĸ 18 (293) og ved Atangmik 20 (386), eller ca. 19 Sæler gennemsnitlig pr. Erhverver i hele Distriktet, hvis samlede

Fangstudbytte udgjorde 2904 Sæler aarlig eller 16 pr. Erhverver, naar alle disse uden Undtagelse medregnes.

Tallene i Parentesen angiver det gennemsnitlige, aarlige Udbytte for Aarene 1913—17. Beregningen viser iøvrigt, at Fangsten giver et større Antal Sæler ved de indenskærs Bopladser end ved de Steder, der ligger Kysten nærmere, medens Forholdet er omvendt saavel i Holsteinsborg som i Godthaab Distriktet, hvor Udbyttet er størst ved Yderkysten og aftagende indefter, da Bestanden af Netsider ikke er saa udtyndet i Sukkertoppens Fjorde som i de to andre Distrikter, og Befolkningen er derfor ikke i samme Grad som Indvaanerne i enkelte af Kommunerne i Holsteinsborg og Godthaab (Sarfánguaĸ og Kórnoĸ) udelukkende henvist til at leve af Fiskeri største Delen af Vinteren.

Rævefangsten har størst Betydning for de Indfødte, der bebor de længst inde liggende Bopladser. Den giver et jævnt godt Udbytte, om hvis Størrelse man henviser til Afsnittet Dyreliv.

Dunproduktionen, og i Forbindelse dermed Indsamling af Ederfugleæg, er gaaet saa stærkt tilbage, at den i Øjeblikket er næsten uden Betydning. Den beløb sig gennemsnitlig til følgende Kvanta:

I 1796 til 37 kg Dun, 1817—21 387 kg, 1846—50 335 kg, 1866—70 133 kg, 1896—1900 27 kg, 1915—19 24 kg.

Rensjagten har altid været et vigtigt Erhverv, men drives ikke i samme Omfang som tidligere, da hele Befolkningen deltog i Jagten, der gav et meget stort Udbytte, medens nu kun et begrænset Antal Fangere søger Renspladserne. I 1918 besøgtes Strømfjordsgebetet af 8 Konebaade, deraf 3 fra Kangâmiut, 2 fra Timerdlît, 1 fra Narssarmiut, 1 fra Agpamiut og 1 fra Holsteinsborg Distrikt, medens Jagten i Syddistriktet drives paa Smaature fra Lakspladserne. Den gennemsnitlige, aarlige Indhandling af Skind var:

I 1817—21 71 Stk., 1846—50 3545 Stk. og 1856—60 898 Stk.

I 1846 kulminerede Indhandlingen med en Produktion af 4146 Skind, men Rensdyrbestanden kunde imidlertid ikke taale den hensynsløse Efterstræbelse og aftog saa stærkt, at Indhandlingen fuldstændig ophørte efter 1867. Senere er Dyrene tiltaget, og der er i 1915—19 afhændet 111 Skind aarlig.

Fuglejagten drives næsten udelukkende i Efteraars- og Vintermaanederne og er navnlig af Vigtighed for Befolkningens Ernæring i den kødfattige Tid fra Januar til Marts Maaned. Jagten giver størst Udbytte ved Kyststederne, hvor der næsten udelukkende skydes Ederfugle og Lomvier. Fjerindhandlingen androg i Femaaret 1915—19 gennemsnitlig 880 kg mod 450 kg i 1876—80.

Fiskeriet. Hajfiskeriet iværksattes oprindeligt af Handelens faste Folk omkring Aaret 1830, men da Sælfangsten aftog, kastede Grønlænderne sig over Erhvervet, som i Reglen kun drives, naar andet Erhverv svigter. Det er kun Leveren, der sælges, Kødet er derimod ubrugeligt.

Produktionen var gennemsnitlig pr. Aar:

I 1856—60 154 Tdr., 1886—90 80 og 1915—19 137 Tdr.

Uvak, Ulke og Havkatte forekommer i betydelig Mængde og bidrager

om Efteraaret og Vinteren for en stor Del til Befolkningens Ernæring, særlig ved Agpamiut, Kangerdluarssuk og Ikamiut, men iøvrigt paa alle Pladser i Distriktet, naar andet Erhverv svigter. Et ringe Antal tørres.

Rødfiskefiskeriet har kun Betydning ved Ikamiut, Kangerdluarssuk og Timerdlît samt i de sidste Aar ved Atangmik. Befolkningen finder Fiskeriet af denne fede, velsmagende Fisk, der holder til paa store Dybder, for besværligt og tager den i Almindelighed ikke fra Kajak, men kun naar der er Islæg.

Angmagssatter indsamles ligesom ved andre Steder, men sjældent i saa store Mængder, at Forraadet strækker til, naar Ernæringsforholdene er daarlige.

Bierhverv. Som foran omtalt overtog Handelen i 1902 den hidtil for privat Regning drevne Trafik med Ederfugleskindstæpper og saltede Laks. Senere indhandledes Helleflynder, Havtorsk og fra 1918 tillige Uvak.

Nogen særlig Betydning for Befolkningen har disse saakaldte Bierhverv hidtil ikke haft, maaske med Undtagelse af Tæppetrafikken, der yder store Dele af Befolkningen en ringe, men haardt tiltrængt Indtægt netop i den erhvervsmæssig vanskelige Vintertid. Alle de øvrige Erhverv omfattes med ringe Interesse, fordi de drives paa en Tid af Aaret, da der er Overflod af Fødemidler, som Grønlænderne nødig undværer, Laks og Renskød m. m. Desuden er de kun iværksat ved enkelte Steder og kommer saaledes ikke hele Befolkningen til gode.

Produktionen af Ederfugleskindstæpper androg:

I 1904—08	25	Stk.	Nr. I,	67	Stk.	Nr. III	aarlig
- 1909—13	7	-	- I,	155	-	- III	-
og i 1914—19	2	-	- I,	318	-	- III	-

Indhandlingen af Tæpper gaar i høj Grad ud over Befolkningens Forsyning med de nødvendige Fugleskind til Pelse, og Fuglebestanden vil næppe i Længden kunne taale den stærke Udtynding uden at gaa tilbage eller maaske helt ødelægges. De fleste Tæpper produceres ved Kangâmiut og Kolonien.

Laksefiskeriet. Laksene fiskes i betydelig Mængde særlig i Syddistriktet og spiller her samme Rolle for Befolkningen ved Kolonien, Kangerdluarssuk, Ikerasak og Napassoĸ som Helleflynderfiskeriet tidligere i Holsteinsborg Distriktet. En Del Fisk tørres under Fisketiden i Juli og August; men efter at Styrelsen har overtaget Trafikken, indhandles Fisken fra enkelte af de større Lakseproducenter, som har en hævdvunden Ret til de bedste Fiskepladser.

Trafikken er dog kun lidet lukrativ for Handelen, og da Elvene spærres med Garn eller Stengærder, hvorved Laksens Vandring til Gydepladserne i Søerne hindres, ødelægges Bestanden, som aftager Aar for Aar, saaledes som følgende Liste over Udbyttet af Indhandlingen før og nu viser. Elvene ere:

Kreutzmanns Elv	ca. 60	Tdr.	gav	tidligere	ca. 100	Tdr.
Pâ (Syd for Strømfjorden)	- 6	-	—	—	- 14	—
Hamborgsundets, Elv Alángua	- 12	-	—	—	- 40	—
Karra	- 20	-	—	—	- 20	—
S. Isortoĸs Elv	- 6	-	—	—	- 15	—
Alánguas Elv	- 12	-	—	—	- 15	—
Amitsuarssuk	- 20	-	—	—	- 40	—

I 1905—09 gav Trafikken 223 Tdr. aarlig, men sank i 1914—19 ned til 114 Tdr., hvoraf ca. 89 % er rode Laks.

Torskefiskeriet. Kabliauen kommer periodevis til Kysten og har tidligere været Genstand for et indbringende Fiskeri; i 1872—76 indhandledes saaledes ca. 22500 kg aarligt. I Øjeblikket findes den udelukkende i Bunden af Angmagssivik Fjorden, hvor den fiskes af Befolkningen ved Atangmik. Indhandlingen beløb sig i 1917—19 til gennemsnitlig 25 800 kg, hvoraf en Del er tilvirket til Klipfisk.

Helleflynderfiskeriet. Helleflynderne fiskedes tidligere ret jævnlig i Juli—September Maaned, men har aldrig haft større Betydning for Befolkningen som Helhed.

I 1910—11 iværksatte den driftige danske Udstedsbestyrer L. Nielsen et Forsøg med Langlinefiskeri i Farvandet Nord for Kangâmiut og fik efterhaanden en Del af Befolkningen interesseret herfor. Karakteristisk nok er det kun de fattige Erhververe, der beskæftiger sig med Fiskeriet, medens Storfangerne, som ejer Konebaade, gaar paa Rensjagt i Fisketiden, som varer fra midt i Juli til ind i September. Fiskeriet drives paa samme Maade som ved Holsteinsborg fra Ungôrsivik, Simiutak, Nigavfik eller Ũmánârssugssuak ved Hjælp af en ved Kangâmiut stationeret Motorbaad. Udbyttet beløber sig til omtrent 120 Tdr. aarlig.

Et lignende Fiskeri iværksattes i 1918 fra Kolonistedet under Ledelse af en udsendt Dansk, men kun et Par Mand kunde bevæges til at deltage i Fiskeriet, uagtet Styrelsen overlader Deltagere i Fiskerierne Baade og Langliner med Tilbehør for billig Pris mod Afbetaling. Med Hensyn til Udbyttet af Bierhvervene, sammenholdt med de gamle Erhverv, henvises til Side 134.

DEN GRØNLANDSKE BEFOLKNING

Til Held for Indvaanerne fandt de Danske ved deres Ankomst til Landet ikke Distriktet i Besiddelse af Rigdomskilder, som fristede dem til Anlæg af Stationer med europæisk Besætning, saaledes som Tilfældet var med Holsteinsborg og adskillige af Nordkolonierne, hvor Hvalfangsten demoraliserede Befolkningen og bragte denne bort fra det nationale Erhverv. Og Distriktet forskaanedes ligeledes for at huse to rivaliserende Kirkesamfund, der sydligere viste sig saa skæbnesvanger for den indfødte Befolkning, idet Herrnhuterne foretrak Vejen sydefter og overlod Distriktet til den danske Mission alene.

Disse Omstændigheder medførte bl. a., at Distriktet undgik en større Invasion af europæisk, stadig skiftende Mandskab. Den danske Indflydelse gjorde sig derfor mindre gældende, og da Betjentene kun havde rent handelsmæssig Tilknytning til Befolkningen, blev denne forskaanet for den Elendighed og deraf følgende Nedgang, der spores i enkelte af Landsdelens øvrige Distrikter, navnlig ved Godthaab.

Folkemængden. Disse for Distriktets Indvaanere gunstige Forhold havde vel først og fremmest Betydning for den økonomiske Udvikling, men indvirkede

Tabel D. Mandtalslister over den grønlandske Befolkning i Sukkertoppen Distrikt mellem 1787 og 1918.

Aar	Mænd	Kvinder	I alt
1787	130	168	298
1805			ca. 277
1816—20	125	151	276
1826—30	190	203	393
1836—40	244	260	504
1846—50	317	345	662
1860—69	338	372	710
1870—79	411	454	865
1880—89	448	487	935
1890—99	463	494	957
1900—09	470	534	1004
1910—16	500	578	1078
1917	509	621	1130
1918	516	642	1158

derigennem atter paa Befolkningen, hvis Antal, saaledes som hosstaaende Beregning over Tilvæksten pro mille (Tabel E) viser, vel ikke stiger jævnt fra Aar til Aar, men veksler stærkt med skiftevis langvarige Perioder, hvor Tilvæksten har været minimal eller endog negativ, og en enkelt kortvarig voldsom Nedgang, der maatte blive en nødvendig Følge af en stærk Epidemi i et saa relativt faatalligt Samfund. Men alt i alt er Folketallet dog gaaet jævnt fremad og firdoblet siden 1787 med en Gennemsnitstilvækst af 22 pro mille aarlig i de forløbne 131 Aar ɔ: over det dobbelte af Tilvæksten i Europa. Heri er ganske vist medregnet 65 Individer ved Udstedet Atangmik, der i 1877 lagdes ind under Distriktet, hvorved Tilvæksten i Perioden 1870—80 bliver særlig stor.

Tabel E. Beregning over den aarlige Tilvækst pro mille af Befolkningen mellem 1787 og 1918.

1787—1820	1820—1840	1840—1850	1850—1860	1860—1870	1870—1880	1880—1890	1890—1900	1900—1910	1910—1918
÷ 0.28	48	31	0	9	25	÷ 1	1	11	10

I Aaret 1918 beløb Distriktets indfødte Befolkning sig til 1158 Personer, deraf 516 af Mandkøn, nemlig 196 gifte, 8 Enkemænd, 312 ugifte samt 642 Kvinder, nemlig 197 gifte, 72 Enker, 373 ugifte.

Fødte og Døde. Befolkningstilvæksten skyldes for en væsentlig Del Fødselsoverskud, hvilket vil fremgaa af en Sammenligning mellem Tabel E og omstaaende Oversigt over Fødte og Døde, Tabel F, med vedføjet Beregning over Fødselsoverskudet pro mille af Indvaanerne.

Oversigten, der paa Grund af manglende Materiale desværre ikke er fuldstændig, viser den samme Nedgang i Fødselsoverskudet efter 1850 som de øvrige Distrikter og skyldes formodentlig de samme Aarsager.

Tilflytning og Bortflytning. Da Befolkningstilvæksten og Fødselsoverskudet stiger og falder nogenlunde regelmæssigt paa samme Tid, har Tilflytning til og Bortflytning fra Distriktet vistnok i Hovedsagen dækket hinanden. Dette gælder i hvert Fald for de sidste 56 Aars Vedkommende, i hvilket Tidsrum der kun er en Overskudsudvandring af hen imod en Snes Personer. Men dette

Tabel F. Oversigt over Fødte og Døde i Perioder mellem 1816—1918.

Aar	Absolute Tal		Overskud af Fødte mod Døde	Aarligt Fødselsoverskud pro mille
	Fødte	Døde		
1816—20.....	52	17	+ 35	25
1825—34.....	157	61	+ 96	23
1836—40.....	83	62	+ 21	8
1846—50.....	144	68	+ 76	23
1860—69.....	285	257	+ 28	4
1870—79.....	401	281	+ 120	14
1880—89.....	374	376	÷ 2	0
1890—99.....	421	396	+ 25	3
1900—1909.....	415	265	+ 150	15
1910—1918.....	394	273	+ 121	12

Forhold er naturligvis ingen Maalestok for Tilflytningens og Bortflytningens Omfang. En Undersøgelse heraf giver ganske samme Resultat som for de øvrige Distrikters Vedkommende, at Forskydningen af Befolkningen mellem de enkelte Distrikter er større, jo længere man søger tilbage, og reduceres til et Minimum efter Midten af forrige Aarhundrede, saaledes som Oversigten (Tabel G) viser.

Tabel G. Oversigt over Tilflytning og Bortflytning.

Aar	Folke-mængde	I alt		Aarlig	
		Tilflyttede	Bortflyttede	Tilflyttede	Bortflyttede
1816—20.....	276	110	186	22	37
1836—40.....	504	76	99	15	20
1846—50.....	662	39	24	8	5

Fordelingen af Befolkningen efter Køn ses af Tabel H, der viser, at Kvinderne er langt talrigere end Mændene, uagtet der fødes flere Drenge end Piger, i de sidste 50 Aar saaledes 20 af de første mod 19 af Kvindekønnet gennemsnitlig pr. Aar. Det fremgaar imidlertid af Tabel D, at Forskellen i Antal er mindre i dette end i de to følgende Distrikter, men Aarsagen er overalt den

Tabel H. Antal Kvinder med 1000 Mænd.

Aar:	1787	1816 —20	1836 —40	1846 —50	1860 —69	1870 —79	1880 —89	1890 —99	1900 —16	1917 —18
	1292	1208	1066	1088	1101	1105	1087	1067	1156	1232

samme, en større Dødelighed mellem Mandkønnet. Dette giver sig særlig til Kende, naar man sammenholder Antallet af Enkemænd og Enker, jfr. Tabel I, og selv om det er sandsynligt, at Uoverensstemmelsen i nogen Grad fremkommer derved, at Enkemændene hyppigere end Enkerne gifter sig paany, kan Misforholdet dog ikke forklares alene derigennem.

Til Sammenligning med Forholdene i Kulturstater skal oplyses, at der i 1911 fandtes 213 Enker for 100 Enkemænd i Danmark, medens det tilsvarende Tal for Sukkertoppens Vedkommende gennemsnitlig for 20 Aar er 741, i 1918 endog 900

Tabel I. Enkemænd og Enker procentvis af de to Køn.

	Enkemænd		Enker	
	Antal pr. Aar	% af Kønnet	Antal pr. Aar	% af Kønnet
1787	5	3,8	26	15,5
1816—20	7	5,6	19	12,6
1836—40	5	2	27	10,4
1846—50	7	2	36	10,4
1860—69	?	?	51	13,7
1870—79	?	?	55	12,1
1880—89	10	2,2	59	12
1890—99	13	2,8	71	14,4
1900—09	18	3,8	69	12,9
1910—16	11	2,2	70	12,1
1917—18	8	1,6	71	11,2

Dødsaarsager. Som foran bemærket, er Opgivelsen af Dødsaarsager for usikker til, at man kan drage nogen almindelig Slutning heraf, og de eneste sikre Oplysninger paa dette Omraade er Statistikken over »Omkomne i Kajak«. Efter en Opgørelse for de sidste 15 Aar er Tallet paa de Mænd, der gaar bort paa denne Maade, gennemsnitlig mellem 3—4 aarlig, hvilket svarer til ca. 13 % af samtlige Dødsfald, medens 3,5 % i det samme Tidsrum er omkommet ved ulykkelig Hændelse af anden Art. Dette er betydeligt mere end i de øvrige Distrikter og skyldes vistnok den Omstændighed, at Bopladserne saa godt som alle ligger ved det aabne Hav eller i aabne Havbugter, og at Sælfangsten som Følge deraf drives mere til Sos end andetsteds, altsaa under vanskeligere og farligere Forhold. Fangerne er derfor gennemgaaende mere udsatte end i andre Distrikter, hvor Antallet af Fjordbeboerne er større, sammenholdt med dem, der maa søge deres Ernæring til Søs, udsat for Overfald af pludselig opstaaende Storme.

Ægteskaber. Ægteskabsfrekvensen er, som Tabel J viser, højere end i de øvrige Distrikter, idet ca. 1/3 af Befolkningen lever i Ægteskab, og — saa vidt man kan dømme af de anførte Aar — er den kun underkastet faa Svingninger, naar undtages et enkelt Aar (1860), hvor særegne Forhold kan have bevirket den store Nedgang.

Tabel J. Oversigt over Antallet af Gifte pro mille af den samlede Befolkning.

1787	1820	1840	1860	1880	1900	1918
177	328	317	242	331	330	339

Blandingsracen. Da Kolonien gennem adskillige Decennier efter Kolonisationens Begyndelse beskæftigede en Del danske Haandværkere, hvoraf adskillige giftede sig grønlandsk, er Indblandingen af europæisk Blod ret stort.

Allerede i 1816 fandtes 41 Blandinger i Distriktet, og i 1871 var deres Tal steget til 418 Personer, saaledes at over Halvdelen af samtlige Indvaanere var af europæisk Oprindelse. Man træffer da ogsaa talrige Typer med helt lyst Haar og blaa Øjne, endog enkelte rødhaarede, særlig ved Kolonien, Kangâmiut og Napassoĸ.

Missionen. Missionsvirksomheden paabegyndtes i Aaret 1757, to Aar efter at Kolonien var anlagt ved Kangâmiut. Allerede i 1775 fandtes 260 Døbte, og i 1787 var vistnok alle kristnede. I hvert Fald angives i Mandtalslisten for dette Aar, at alle de deri opførte havde modtaget Daaben.

Europæerne. Ligesom ved de øvrige Kolonier var Antallet af danske Funktionærer størst ved Kolonisationens Begyndelse. I 1802 var saaledes 2 Over- og 6 Underbetjente i Distriktet alle Danske, i 1860 fandtes 6, 1901 kun 2 og i 1918 5 Funktionærer, med de paagældendes Paarørende 14 Danske ialt.

ØKONOMI OG SAMFUNDSFORHOLD

Rink oplyser, at der i 1855 fandtes følgende Erhververe i Distriktet:

27 gode og meget gode Fangere,

74 ret gode Fangere,

13 middelmaadige og slette Fangere,

14 begyndende Fangere og 20 à 30 Drenge, Fiskere og Garnpassere.

Denne Klassificering er baseret paa Grundlag af det Antal Sæler, den enkelte Erhverver tilvejebragte aarlig efter samme Skala som i Holsteinsborg Distrikt, og lægger man den samme Inddeling til Grund for Bedømmelsen af de nuværende Fangere, bliver Resultatet som følger:

7 gode og meget gode Fangere,

50 ret gode Fangere og

56 maadelige og slette Fangere, medens 43 Erhververe fangede saa ubetydeligt, at de strængt taget ikke kan komme i Betragtning som Sælfangere. Foruden de nævnte er yderligere 53 Fiskere, 22 Drenge og 7 Fastlønnede forsynet med Kajak. Der er saaledes 238 Kajakker i hele Distriktet, herunder iberegnet

6 Kajakstel, der som Følge af Skindmangel var ubetrukne. 26 Mænd over 16 Aar manglede Kajak.

Det fremgaar af den ovenanførte Liste, at mindst 40 % af de udenfor fast Tjeneste staaende voksne Personer enten slet ikke giver sig af med Sælfangst eller i det højeste fanger en Ubetydelighed, dog ikke over 7 Sæler aarlig pr. Mand. Foruden de udenfor fast Tjeneste staaende Erhververe, findes 25 Fastlønnede — deriblandt 5 Kvinder — i Handelens, 16 i Kirkevæsenets Tjeneste. Henregner man de ovennævnte 43 slette Erhververe til Fangerklassen, skulde efter en detailleret Opgørelse:

Ca. 60 % af Befolkningen have deres Underhold ved Fangst, ca. 17 % ved Fiskeri, 16 % gennem faste Lønninger og ca. 2 % ved tilfældigt Koloniarbejde, medens ca. 5 % vare uden Forsørgere.

Men denne Inddeling efter Næringsvej er ifl. Forholdenes Natur kun tilnærmelsesvis rigtig, da visse Indfødte er beskæftiget paa flere Maader, saaledes skiftevis ved Koloniarbejde og Fiskeri, medens Grænsen mellem Fangere og Fiskere er stærkt flydende, og der kan i den Henseende ikke være Tvivl om, at et betydeligt større Kontingent af Befolkningen, end Beregningen viser, hovedsagelig har deres Underhold ved Fiskeri, hvad til Overflod fremgaar af foranstaaende Klassificering.

Den foran paaviste Nedgang i Sælfangsten har først og fremmest medført, at Indhandlingen af Sælskind er reduceret til et Minimum af 0,24 Skind aarlig pr. Individ mod et ca. 4 Gange saa stort Kvantum for blot 25 Aar siden. Men ogsaa Grønlændernes Forbrug af Sælskind er (jfr. Tabel A S. 122) stærkt formindsket. I 1876—80 blev der saaledes gennemsnitlig anvendt 4 Skind pr. Individ aarlig mod 2,6 i 1913—17 og 2,1 i 1818. Antallet af Konebaade var i 1863: 23 Stk. (ɔ: 30 Personer pr. Baad), i 1885: 23 Stk. og i 1919: 15 Stk. (eller 77 Personer pr. Konebaad). Skindklæder er ligesom ved Holsteinsborg stærkt reducerede, og paa enkelte Pladser er det endog vanskeligt at faa de nødvendige Kajak- og Konebaadsbetræk, hvorfor disse nu forsøgsvis fremstilles af Hvidfiskehuder.

Selv Storfangere klager over den aftagende Produktion særlig af Netsideskind og er hyppigt ude af Stand til at tilvejebringe det nødvendigste Kvantum til egen Familie.

Indtægten af Spækproduktionen er gaaet ned fra 6504 Kr. i 1903 til 4940 Kr. gennemsnitlig i 1916—18, uagtet der under det sidste Tal er indbefattet Produktionen af Garnfangsten, der siden 1912 har været drevet ved Kangâmiut, og som i 1917 repræsenterede en Værdi af c. 2500 Kr. Naar Ernæringsforholdene til Trods herfor ikke er saa daarlige, som man efter den forringede Sælfangst skulde formode, ligger dette bl. a. i, at Distriktet er rigere paa Vildt og Fisk end de andre Distrikter i Landsdelen.

Saasnart Foraars-Sæltrækket, der vel ikke giver Overflod, men dog rigelig Kødspise ovenpaa Eftervinterens Fastetid, er forbi, spreder Befolkningen sig.

I Kangâmiut Kommune søger omtrent Halvdelen af Befolkningen ind til de rige Rensdistrikter i Strømfjordsgebetet, fordelt i smaa Samfund eller Baade-

lag paa 15—20 Personer. For at kunne opspare en Baadslast Tørkød kræves 100—120 Dyr, hvad der ikke sjældent lykkes Jægerne at tilvejebringe. Resten af Befolkningen har deres — ofte — rigelige Udkomme ved Helleflynderfiskeriet fra Yderøerne.

I Syddistriktet er der Overflod af Helleflynder, Havkatte og navnlig af Laks samt talrige Rensdyr, der i Almindelighed jages paa Strejfture fra Lakseplad-serne i Bunden af S. Isortoĸ, Alángua, Kangia og Amitsuarssuk, hvor største Del-en af Syddistriktets Befolkning opholder sig i Laksetiden med Undtagelse af Atangmikerne, der fisker Torsk til Eksport eller foretager smaa Jagtture efter Rener. Ernæringsforholdene er i hele dette Tidsrum overordentlig gunstige, og det samme gælder til Dels Efteraarsmaanederne, da Fangsten giver et godt Udbytte, og Lomvier og Ederfugle skydes i betydelige Mængder, ligesom enkelte Steder har en god Rævefangst. Først hen paa Vinteren begynder den sløje Pe-riode, særlig i Marts og til Dels April Maaned, men Befolkningen er dog heldigere stillet end de Indfødte i Holsteinsborg Distriktet, da Sælerne, som foran paavist, er jævnt fordelt overalt. Hertil kommer Bopladsernes gunstige Beliggenhed, de største ved eller ganske nær det aabne Hav og de øvrige, paa Ikamiut nær, ikke længere inde, end at der i Almindelighed om Vinteren er Adgang for Fan-gerne til aabent Vand og derigennem Mulighed for at skaffe Kød af Sæler og Fugle.

Derfor er Ernæringsforholdene tilnærmelsesvis ens overalt i Modsætning til Holsteinsborg, hvor Kystbefolkningen er væsentlig kødnydende, Fjordbebo-erne næsten udelukkende fiskespisende i Vintertiden. Fjordbeboere i egentlig Forstand, der paa Grund af Isforholdene er henvist til udelukkende at leve af Fisk, findes nemlig ikke i Sukkertoppen Distrikt, hvor Ikamiut og delvis Ag-pamiut er de eneste Bopladser, hvis Befolkning maa betegnes som Fiskere.

Af ikke ringe Betydning for Grønlændernes Ernæring netop i den daarligste Fangsttid om Vinteren er den af Styrelsen iværksatte Hvidfiske-Garnfangst, der drives i Maanederne Februar til Maj og i de sidste Aar har givet et Gennem-snitsudbytte af c. 100 Dyr pr. Sæson. Da Styrelsen kun forbeholder sig Spækket, er det ret betydelige Kvanta Kød, der — foruden Huderne — kommer Befolk-ningen ved Kolonistedet og de omliggende Pladser til gode. Ved Kangâmiut driver Kommunen selv Garnfangst, om Efteraaret efter Atak, om Vinteren efter Hvidfisk, hvorved der tilvejebringes ikke alene et ret stort Kvantum Kød, men ogsaa en Del Skind, der tildeles Kommunens Fangere til Kajakbetræk. Indtægten ved Salg af Spækket fordeles efter visse af Inspektøren fastsatte Regler, og Be-folkningen faar derigennem ikke alene en haardt tiltrængt Indtægt, men en for-øget Repartition, der takket være dette Erhverv i Forbindelse med Helleflynder-fiskeriet er steget saa betydeligt, at den i 1918 beløb sig til 1196 Kr. mod 364 Kr. i 1913.

Som foran omtalt, interesserer største Delen af Distriktets Erhververe sig ikke synderligt for de af Styrelsen iværksatte rationelle Fiskeriforsøg, der kun kommer et ret begrænset Antal til gode. At de i Forbindelse med de øvrige Bier-

hverv økonomisk dog er af nogen Betydning for Befolkningen, vil fremgaa af hosstaaende Beregning over Værdien af indhandlede grønlandske Produkter, før og efter at Styrelsen havde paabegyndt Indkøbet af de forskellige Biprodukter (jfr. Tabel K.).

Herved er Indhandlingsbeløbet tilnærmelsesvis fordoblet i Løbet af c. 15 Aar, naar Hensyn tages til, at Grønlænderne foruden den normerede, paa Tabellen angivne Betaling faar et Tillæg af $^1/_5$ af Indhandlingsbeløbet, der indgaar i de forskellige Kasser, Kommunekasserne, Fælleskassen og Fællesfonden.

Samtidig hermed er Indtægten ved Salget af de Produkter, der oprindelig var Genstand for Indhandling, gaaet noget ned, nemlig fra 9039 Kr. i 1903 til 8273 Kr. i 1916—18, men i dette sidste Beløb er indbefattet Værdien af Kangâmiuts Garnfangst, som kun kommer en ringe Del af Befolkningen til gode, og som derfor rettelig maa fradrages, hvorved Indhandlingsbeløbet bliver over 2000 Kr. mindre. Foruden Indhandlingsbeløbet har Grønlænderen en Del Smaafortjeneste som Lejede og ved Salg af Vildt og Fisk til de Danske m. m.

Desuden drives lidt Hjemmeindustri. Ved Kolonien saaledes Tilvirkning af Bælter, Sko, Skindtæpper og andre syede Sager, ved Kangâmiut af udskaarne Bensager, men denne Industri er i de senere Aar formindsket betydelig.

Tages dette i Betragtning, kan man regne, at en Familie paa 5 Personer har en Gennemsnitsindtægt af 100 til 120 Kr. aarlig. Men denne Indtægt er ikke alene højst ulige fordelt

Tabel K. Beregning over Værdien i Kroner af indhandlede grønlandske Produkter i Aarene 1903, 1910 og 1916 til 18.

	Oprindelige Erhverv					Senere tilkommende Biprodukter						Tilsammen
	Spæk og Sælskind	Haj og Torskelever	Ræveskind	Fjer	Andre Produkter	Ialt	Laks	Tæpper	Hellefiynder	Torsk	Hvidfiskehuder	Ialt	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1903.....	6933	1447	476	146	37	9039	—	—	—	—	—	—	9039
1910.....	7597	578	2030	190	43	10438	1547	1878	—	—	—	3425	13863
1916—18...	4998	1062	1705	384	124	8273	804	3932	1749	751	1705	8941	17214

mellem de forskellige Familier, men ogsaa indenfor de enkelte Bopladser. I Kangâmiut Kommune er Gennemsnitsindtægten saaledes c. 160 —165 Kr. pr. Familie, i Napassoĸs 80—90 Kr.

Den stigende Indtægt har gennemgaaende medført et større Forbrug af europæiske Handelsvarer, saaledes som hosstaaende Oversigt over den gennemsnitlige Udhandling af Varer i Aarene 1902—04 og 1916—18 viser (jfr. Tabel L.).

Tabel L. Oversigt over Gennemsnitsforbruget af Handelsvarer i 1902—04 og 1916—18.

	Gryn, Ærter og Ris	Brød-sorter	Mel-sorter	Shirting, Stovter	Sirts- og Bom-uldstøjer, Kjoletøjer	Hele Ud-handlings-beløbet
	kg	kg	kg	Meter	Meter	Kr.
1902—04...	7900	6510	16350	5875	1816	28015
1916—18...	7135	3205	37815	7335	4124	48083

Nedgangen i Forbruget af Gryn og Brødsorter skyldes dels Rationering under Verdenskrigen, dels at Befolkningen foretrækker bagt Brød, der i 1905 forsøgsvis fremstilledes til Udhandling ved enkelte Steder i Sydgrønland og senere indførtes obligatorisk ved samtlige Kolonier, hvor der nu findes faste Bagerier.

En tilsvarende Stigning i Forbruget af Nydelsesmidlerne Kaffe, Kandis og Tobak kan ligeledes paavises, som hosstaaende Tabel M. viser.

Tabel M. Oversigt over det aarlige Forbrug af Kaffe, Sukker og Tobak i Aarene 1902—04 og 1916—18.

Aar	Kaffe	Sukker	Tobak
	kg	kg	kg
1902—04....	2216	3682	1122
1916—18....	2656	8175	1427

Til Indkøb af disse Nydelsesmidler er i Treaaret 1916—18 gennemsnitlig anvendt for 5341 Kr. Kaffe med Tilsætning, for 4804 Kr. Sukker og for 3741 Kr. Tobak eller i alt et Beløb af 13886 Kr., hvilket udgør ca. 80 % af, hvad Grønlænderne har modtaget som Betaling ved Salget af de grønlandske Produkter pr. Aar, men herunder er de Fastlønnedes Forbrug ogsaa iberegnet.

Handelens faste Folk lever under tilsvarende Lønvilkaar som ved de øvrige Kolonier, men Forholdene ved Sukkertoppen medfører, at Kivfakkerne dér i visse Henseender er bedre stillet, idet de faar rigelig Part af Sæl- og Hvidfiskekødet fra Handelens Stængegarnfangst. Desuden har de lettere ved at tilforhandle sig billige grønlandske Forfriskninger fra den store Fangerbefolkning end Fastlønnede ved de øvrige Kolonier, ligesom Muligheden for Selverhverv er ret gunstig. Enkelte af Kivfakkerne driver saaledes Stængegarnfangst, der ofte giver et særdeles godt Udbytte.

I 1919 var følgende Funktionærer under Handelen tjenstgørende i Distriktet: 1 Kolonibestyrer, 1 Assistent og 1 Udstedsbestyrer, alle Danske samt 1 Medhjælper og 19 Underbetjente, alle Indfødte. Disse sidste havde følgende Lønninger: 1 Mand 884 Kr., 2 Mand fra 700—800 Kr., 4 Mand 600—700 Kr., 1 Mand 500—600 Kr., 1 Mand 400—500 Kr., 5 Mand 300—400 Kr., 6 Mand 200—300 Kr.

Endvidere 1 Læge og 1 Sygeplejerske (Danske), samt 4 Jordemødre (Indfødte), der havde følgende Lønninger: 144 Kr., 144 Kr., 120 Kr., 120 Kr., og 96 Kr.

Under Kirkevæsenet var ansat: 1 præsteviet Overkateket, 15 Kateketer og Læsere, deraf 1 pensioneret, alle Indfødte. Af disse sidste oppebar: 1 Mand mellem 500 og 600 Kr., 1 Mand 400 og 500 Kr., 1 Mand 300—400 Kr., 2 Mand 200—300 Kr., 6 Mand 100—200 Kr. og 4 Mand mindre end 100 Kr. aarlig.

De enkelte Befolkningsklasser adskiller sig ikke i nogen væsentlig Grad fra Grønlænderne i Holsteinsborg Distrikt, hvad Levevis og det daglige Arbejde angaar, ud over den Forskel, der er en Følge af de lidt forskelligartede Erhverv i de respektive Distrikter.

Ved Sukkertoppen lever ligesom ved næsten alle Kolonierne en Del Mandfolk, der i deres Ungdom har forsømt det grønlandske Erhverv og søgt at skabe sig en — altid usikker og kummerlig — Levevej ved tilfældigt Arbejde hos de Danske eller som Lejede ved Kolonien. De gaar under det betegnende Navn »Kolonidriverter« og fører en ussel Tilværelse, som i mange Tilfælde er selvforskyldt, men lige saa ofte har sin Grund i, at deres Opdragelse i Erhvervet er forsømt, enten af Faderen eller, for de faderløses Vedkommende, af Kommuneraadet.

Ved Udstederne og særlig paa de Pladser, hvor Fangsten drives i det aabne Hav, er Ungdommen gennemgaaende langt mere vaagen og modtager en grundigere Undervisning i Anvendelsen af Kajakken. Betegnende er det ogsaa, at man kun undtagelsesvis finder typiske »Driverter« her, men vel Folk, der klarer sig mindre godt, fordi de ikke egner sig til den vanskelige Kajakfangst.

FANGST OG FANGSTMETODER
FANGSTDELING

Jagt og Fiskeri drives paa tilsvarende Maade som i Holsteinsborg Distrikt, og Fangstmetoden er tilnærmelsesvis ens i begge Distrikter.

Aandehulfangst anvendes dog ikke i den sydlige Del af Distriktet og kun undtagelsesvis ved de nordlige Pladser.

Isgarnfangst, der er paabegyndt i de senere Aar, har kun nogen Betydning ved Napassoĸ og kendes enten slet ikke ved de øvrige Bopladser, eller drives kun af ganske enkelte Fangere.

Spærregarnfangsten er derimod af stor Vigtighed og drives, dels om Efteraaret efter Atak, dels om Vinteren efter Hvidfisk, naar disse Sodyr flokkevis trækker mellem Øerne. Fangsten kan dog kun finde Sted paa dertil egnede Steder, hvor Sundene ikke er bredere, end at man kan spærre alle Adgange til det Bassin, der er udset til Fangstplads, med Garn, der maa naa helt ned til Bunden.

I det Sund, Flokken passerer paa Vej til Bassinet, sænkes Garnet, for derefter at strammes, naar denne er naaet indenfor, hvorefter Dyrene skydes enkeltvis. Ved Agpamiut jages Hvidfiskene ind med Motorbaad ligesom ved Kakuk.

De Strækninger, der afspærres, kan være ret betydelige. Ved Handelens Garnsted Sâtuatsiak spærres 4 Sunde, der tilsammen har en Bredde af c. 440 m. Anskaffelsen af Spærregarn er derfor saa kostbar, at kun et Faatal kan afse de dertil fornodne Kontanter. Ved Kolonistedet er et Par af Handelens Folk og 3 à 4 Erhververe Ejere af eller har Part i et Garnsted. Ved Kangâmiut ei der to Spærregarn, der ejes henholdsvis af Kommunen og en Fanger, ved Napassok har Kommunen et mindre Garn, og ved Agpamiut holder Handelen Garnsted.

Fangstdeling. Fangeparter uddeles efter tilsvarende Regler som i Holsteinsborg Distrikt. Der tilkommer saaledes ved Fangst af Klapmyds de to først tilkommende Hjælpere Baglufferne, 3. Hjælper ved enkelte Bopladser den ene Forluf eller sammen med de øvrige en saakaldt Flensebid, hvorved man forstaar et Stykke Skind med paasiddende Spæk og Kod udskaaret af Brystet paa Dyret.

Ved Kolonien faar de Hjælpere, hvis Redskaber ødelægges ved Fangsten, visse Parter af Ryggen med Ribben som Erstatning herfor, og er der ingen Anledning til Uddeling af denne Portion, tilkommer den de Kajakker, Fangerne tilfældig møder under Hjembugseringen. Ved Kangâmiut er Fangeparterne større, end ved de fleste andre Pladser, idet Hjælperne uden Hensyn til deres Antal har Krav paa Baglemmerne og den bageste Del af Ryggen med 4 Ribben.

Ved Fordelingen af Klapmydsen faar Partnerne kun Kodet, medens Skindet og alt Spækket tilhører Fangeren ubeskaaret.

Ved Fangst af andre Sæler, undtagen Hvalrossen, og paa enkelte Pladser tillige Remmesælen, der fordeles som Klapmydsen, har Hjælperne intet Krav paa Fangepart. Af Niser er Fangeren kun pligtig at afstaa den ene Luffe til Hjælperen eller til den først mødende Grønlænder. Efter gammel Skik har Befolkningen ved Kangerdluarssuk dog Krav paa, at alle de Niser, der indbringes til Pladsen, fordeles ved »fri Flens«, hvori alle har Lov at deltage.

Hvidfisken udparteres til Hjælperne paa lignende Maade og tilnærmelsesvis efter de samme Regler som i Holsteinsborg Distrikt. Først føres et Snit, dels gennem Ørerne og dels umiddelbart bag Lufferne, naar disse lægges fladt langs Dyrets Krop, som saaledes deles i 3 Dele: Hoved, Mellemstykke og Bagkrop. Denne sidste — med Undtagelse af den halve Halefinne — Hovedet og 1 Forluffe tilhører i Almindelighed Fangeren.

Den anden Forluffe og Halvdelen af Mellemstykket er 1. Hjælpers Part, medens de øvrige Hjælpere deler Resten af Mellemstykket; den halve Stjert tilkommer Bopladsfællerne.

Ved Kangerdluarssuk faar Fangeren dog kun Bagkroppen, $^1/_2$ Halefinne og 1 Forluffe, medens Hjælperne deler saavel Hovedet som Mellemstykket, og har Fangeren kun haft 1 Hjælper, faar Bopladsfællerne den Del af Hvidfisken, som ellers tilkommer de øvrige Hjælpere.

Ved adskillige Bopladser er det Skik at uddele Fangeparter, selv i saadanne Tilfælde, hvor Fangeren har været alene om Drabet og Hjembugseringen af et Sødyr. Parterne tilkommer da dem, han møder undervejs, eller som paa Bopladsen demonstrerer deres Ret ved f. Eks. at stritte en Sten paa Dyret.

Det er gammel Skik, at uddele lidt Kød af alle hjembragte Sødyr til hvert Hus paa Pladsen og et Stykke Spæk til hver Kvinde, der ejer en grønlandsk Lampe. Denne gamle Regel følges endnu overalt, undtagen ved Kolonien, hvis Befolkning er saa talrig, at det ikke lader sig gøre her, men efterhaanden som Sælfangsten giver ringere og ringere Udbytte, bliver de Kødstykker, der uddeles, mindre og mindre.

TEKNIK

Kajakker, Fangstredskaber, Kajakudstyr, Transportmidler og Beklædningsgenstande er hovedsagelig af samme Art som i Holsteinsborg Distrikt, og de Smaaafvigelser, der forefindes, er faa og ubetydelige.

Kajakker. Hvad Kajakker angaar, henvises til hosstaaende Skema, der angiver Gennemsnitsmaalene for 4 à 5 Kajakker ved de større Pladser i Distriktet. Opmaalingen er foretaget paa tilsvarende Maade som i Holsteinsborg Distrikt (jfr. Side 57).

	Kajakkernes							
	Længde	Bredde	Højde i Kajakhullet		Forstævnens		Agterstævnen	
			forrest	bagest	Længde	Højde	Længde	Højde
	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm
Kangâmiut	533	47	26	20	76	30	46	24
Sukkertoppen	511	51	27	19	87	32	57	23
Napassoĸ-Ikerasak.	516	49	27	18	92	35	67	22
Atangmik	501	48	25	20	86	36	67	27
Gennemsnit...	515	49	26	19	85	33	59	24

Det fremgaar heraf, at Atangmikerne har de korteste, Kangâmiuterne de længste Kajakker. Endvidere har de Kajakker, der anvendes ved Kângamiut, en Form, der i nogen Grad afviger fra den, der bruges ved de andre Steder, og som ligeledes er lidt forskellige indbyrdes. Baade For- og Agterstævnen er saaledes forholdsvis korte ved Kangâmiut og tiltager i Længde sydefter, dog at Napassoĸernes Kajakker har de længste Stævne, nemlig henholdsvis 92 og 67 cm for For- og Agterstævnens Vedkommende, mod 76 og 46 cm ved Kangâmiut.

Adskillige af de Kajakker, der anvendes ved Ikerasak, har umiddelbart foran Agterstævnen en stærk fremtrædende Køl, omtrent som en halvcirkelformet Ud-

buling, der tjener som Ror. Den synes dog ikke i alle Tilfælde at virke tilfredsstillende, idet Kajakker af denne Form ogsaa undertiden er forsynet med Ror af den almindelig anvendte Slags, anbragt bagved Udbulingen.

Fangstredskaber. I Kangâmiut Kommune benytter adskillige Fangere en Lænser, der er forsynet med to fremstaaende Bentapper, anbragte paa Siden af Skaftet til Støtte henholdsvis for Tommelfingeren og de øvrige Fingre under Kastet. Til dette Redskab, *tikâgutaĸ*, der ogsaa anvendes paa Østkysten, men saavidt vides ikke i den øvrige Del af Vestgrønland, benyttes altsaa ikke Kastetræet.

Kikiagússaĸ bruges almindeligt i hele Distriktet, undtagen ved Atangmik.

Medens Blæren ellers overalt i Distriktet fastgøres til Kajakken paa lignende Maade som i Holsteinsborg Distrikt ved Hjælp af et togrenet Benstykke, anvender man ved Atangmik den sydlige Form: to vinkelformede Træstykker, der stikkes ind under Tværremmene paa Kajakken, og hver for sig er fastgjort til Blæren ved Hjælp af en kort Kobberem.

De ved Kangâmiut anvendte Redskaber er forsynet med svære Træskafter, for at Hvalrossen ikke skal kunne knække dem, naar den angriber, hvad ikke sjældent sker.

I Kangâmiut Kommune anvendes, foruden den foran omtalte Fuglesnare, ogsaa en Snare af en anden Form, den saakaldte *nigaĸ*, fremstillet af to krydslagte Pinde, hvoraf den ene er forsynet med en Snor, der fastholder Lokkemaden, et Stykke Spæk udskaaret i Form af en Fisk. I Enden af den anden Pind er fastbundet en Snor af en Hvalbarde, af Form som en Lokke, der anbringes saaledes, at den danner en Bue ovenover Pindene, der flyder paa Vandet. Den Taterat eller anden Maage, der forsøger at tage Lokkemaden, faar nødvendigvis Lokken om Halsen, enten naar den dykker eller flyver op.

Med Hensyn til Antallet af Fangstredskaber henvises til nedenstaaende Oversigt over disse.

Fortegnelse over Antallet af de vigtigste Fangstredskaber i Distriktet.

Kommune	Kajakker	Blærer	Harpuner		Lænser eller tikâgutaĸ	Mammeraĸ	Blærepil	Fuglepil	
			Dup	Vinge				gammel Form	ny Form
Kangâmiut	77	54	62	—	67	3	—	—	55
Sukkertoppen	108	62	70	9	95	42	—	—	91
Napassoĸ	30	22	5	17	25	—	1	1	27
Atangmik	23	18	16	5	21	1	—	—	21
Ialt...	238	156	153	31	208	46	1	1	194

6 ubetrukne Kajakstel er indbefattet heri.

Samfærdselsmidler. En 24 Skinds Konebaad ved Kangâmiut har følgende Størrelse: 10,75 m lang, 1,75 m bred, 0,67 m dyb med 10 Rorbænke.

Skindberedningen foregaar paa ganske samme Maade som i Holsteinsborg Distrikt.

DANSKE ERHVERV

Ligesom ved Holsteinsborg driver enkelte Danske lidt Havebrug, som dog ikke giver nævneværdigt Udbytte.

Langt vigtigere er Husdyrholdet, for hvilket der er ret gunstige Betingelser, idet der er god Græsning, Pil, Lyng, Dværgbirk, i Koloniens Nærhed, saaledes at nogle faa Kreaturer, enkelte Faar og Geder kan trives udmærket, saalænge Landet er snebart ɔ: fra Juni, undertiden fra Maj, til ind i September, og der vil ogsaa kunne skaffes det fornødne »Hø« — Græs, Pil og Lyng — til Vinterforraad fra Fjordene og fra gamle Bopladser.

Faarene anbringes dog ofte i Sommertiden paa de frodigste Øer i Koloniens Nærhed og er, naar de indfanges om Efteraaret, meget fede.

Af de Danske er det for Tiden kun Bestyreren, der har et større Husdyrhold, bestaaende af et Par Køer og en halv Snes Faar — foruden en Del Høns.

HANDEL, BESEJLING OG ADMINISTRATION

Handel. Indhandling af grønlandske Produkter og Udhandling af Varer foregaar ved Kolonistedet samt ved Udstederne Kangâmiut, Napassoĸ og Atangmik.

Den daglige Handelstid er af samme Varighed som i Holsteinsborg Distrikt, altsaa for Kolonistedets Vedkommende nominelt 2 Timer daglig, men da Kundekredsen er saa betydelig, trækker Handelstiden i Reglen meget længere ud.

Produktionen er omtalt foran, det samme gælder til Dels Udhandlingen, der i Aarene 1916—18 beløb sig til gennemsnitlig 48083 Kr. aarlig, fordelt paa følgende Varesorter: Proviant 12357 Kr., Skyderekvisitter 2418 Kr., Urtekram 12885 Kr., Manufakturvarer 7647 Kr., Isenkram og Værktøj 1109 Kr., Tobak 3741 Kr., Trævarer 1627 Kr., Rebslagervarer 3172 Kr. og andre Varesorter 3127 Kr.

Besejling. Udstederne besejles i Sommermaanederne fra Slutningen af April til Slutningen af Oktober, Laksepladserne i Juli og August ved Hjælp af Koloniens Transportfartøjer, Dæksbaaden »Hilda« (laster 80 Tdr.), »Kragejollen« (22 Tdr.), Storbaaden »Laksen« (40 Tdr.) og Storbaaden »Thorvaldsen« (20 Tdr.), de 3 sidste aabne Fartøjer. I 1917 blev der foretaget 17 Togter til Udstederne, 8 til Laksepladserne eller ialt 25. Koloniens Besejling foregaar i Almindelighed med et af Handelens Sejlskibe, der paa første Rejse udbringer Hovedforsynin-

gen, samt med S/S »Hans Egede«, første Rejse. Under Verdenskrigen har man maattet ændre Planen for Besejlingen, idet Sejlskibene i Reglen kun har gjort en enkelt Rejse hver, hyppigst til Nordgrønland, og S/S »Hans Egede«, der hvert Aar anløber Kolonien paa sin første Rejse, har da enten alene eller i Forbindelse med en anden Damper besørget Koloniens Forsyning udbragt. Desuden besejles Kolonien sent om Efteraaret af Fiskeskibet, i Reglen S/S »Hans Egede«, fjerde Rejse, medens et andet Skib, ofte et fragtet, forsyner Kolonien med Kul fra Kulbruddet.

I Aarene 1913—17 er der gennemsnitlig tilført Kolonien 334 Tons Varer pr. Aar foruden Kul. Sukkertoppen regnes ikke for særlig let at besejle. Landet er ganske vist højt og let kendeligt i klart Vejr, men Farvandet er urent, og da Sejlløbene danner en Buelinie, der følges ved Hjælp af Pejlinger af det høje Land, bliver Sejladsen altid mindre sikker, naar Højlandet dækkes af Skyer eller Taage.

To Sejlløb fører til Kolonien, Sydløbet Vest om Spaniol Øen og indenom Ikamiut Revet, Nordløbet mellem dette og Amikitsoĸ om Styrbord, Hellefiskeskærene om Bagbord.

Administrationen. Kommuner. Af saadanne findes 4 i Handelsdistriktet, nemlig: Kangâmiut med Bopladserne Narssarmiut, Timerdlît og Agpamiut, Sukkertoppen med Ikamiut, Keĸertarmiut og Kangerdluarssuk, Napassoĸ med Ikerasak samt Atangmik.

Landsraadskredse. Af forannævnte Kommuner hører Kangâmiut samt Bopladserne i Sukkertoppen Kommune til 10. Landsraadskreds med Valgsted i Kangâmiut, de øvrige Pladser o: Kolonistedet samt Napassoĸ og Atangmik Kommune til 9. Landsraadskreds, Valgsted Napassoĸ.

Retsvæsen. I kriminalretslig Henseende er samtlige i Handelsdistriktet boende Indfødte underlagt den blandede Domstol i Sukkertoppen Retsdistrikt, i privatretslig de paagældende Kommuneraad.

Sparekassen. I Sukkertoppens Afdeling af Sydgrønlands Sparekasse henstod d. 1. Januar 1918: 4973 Kr. paa 51 Konti. Indskudene beløb sig i Aaret 1917 til 2633 Kr. 23 Øre, og der hævedes 1279 Kr. 83 Øre, medens Rentetilskrivningen var 129 Kr. 78 Øre.

Handelen forestaas af en Kolonibestyrer, der i 1919 til sin Assistance havde en Assistent (Dansk) og en Medhjælper (Indfødt), begge tjenstgørende ved Kolonien, samt 1 Udstedsbestyrer (Dansk) ved Kangâmiut, 2 Udliggere (begge Indfødte) ved de to sydligste Udsteder.

Handelens Bygninger, der omtales nærmere under »Bopladser i Sukkertoppen Distrikt«, var i 1918 bogført til en Værdi af 65560 Kr., herunder Lægevæsenets Bygninger iberegnet.

Af Fartøjer har Kolonien foruden de foran omtalte Transportfartøjer »Hilda«, »Kragejollen«, »Laksen« og »Thorvaldsen« endvidere 2 Rejsefartøjer, 3 Slupper, 1 Lossepram og 4 Joller, alle stationerede ved Kolonien, undtagen 1 Jolle ved Atangmik. Distriktet har desuden 4 Motorbaade, hvoraf den ene er Lægens

Rejsefartøj, de øvrige benyttes ved Fiskerierne, henholdsvis ved Kangâmiut, Kolonistedet og Atangmik. Samtlige Fartøjer var i 1918 bogførte til en Værdi af 35847 Kr.

Inventarier m. m. havde s. A. en bogført Værdi af 6411 Kr. Driftsomkostningerne i Aaret 1918 beløb sig til i alt 6593 Kr. Heraf medgik: Materialier og Varer til Vedligeholdelse af Bygninger, Fartøjer og Inventarier m. m. for et Beløb af 1962 Kr. Løn til Lejede ved almindeligt Arbejde ved Kolonien og Udstederne 1753 Kr., Kajakposter 157 Kr., Festtraktement 381 Kr., Brændsel 1277 Kr., Tranbrænding 120 Kr. og andre Udgifter 943 Kr.

Kirke- og Skolevæsenet. I gejstlig Henseende danner denne og foran nævnte Koloni i Forening Sukkertoppen-Holsteinsborg Præstegæld, hvorunder Sukkertoppen udgør et Distrikt, der ledes af en ved Kolonistedet bosat »ordineret Overkateket« (Indfødt) under Tilsyn af Førstepræsten ved Holsteinsborg.

Der findes i Distriktet 1 Kirke (Sukkertoppen), 4 Kapeller (Kangâmiut, Kangerdluarssuk, Napassoĸ og Atangmik) og 2 selvstændige Skolebygninger (Kolonien og Napassoĸ).

I Kirke- og Skolevæsenets Tjeneste stod der i 1919 1 ordineret Overkateket, 4 ved Seminariet uddannede Kateketer, 4 privat uddannede og 6 ikke uddannede eller Læsere.

Skolebørnenes Antal beløb sig til 221, deraf 39 ved Kangâmiut, 7 ved Narssarmiut, 12 ved Timerdlît, 9 ved Agpamiut, 92 ved Kolonien, 3 ved Keĸertarmiut, 5 ved Ikamiut, 10 ved Kangerdluarssuk, 20 ved Napassoĸ, 7 ved Ikerasak og 17 ved Atangmik.

37 Børn undervises af Kateketer, uddannede ved Seminariet, 9 af privatuddannede, 44 af ikke uddannede og 131 af de ved Seminariet og privat uddannede i Forening.

Undervisningen foregaar for de 178 Børns Vedkommende i offentlige Skolelokaler eller i Kapellerne, medens 43 undervises i de paagældende Kateketers Huse. Der undervises gennemsnitlig 137 Dage aarligt.

Lægevæsenet. Handelsdistriktet udgør i Forbindelse med Holsteinsborg ét Lægedistrikt, Sukkertoppen, under Ledelse af Distriktslægen, der er bosat ved Kolonistedet, hvor der tillige findes et godt indrettet Sygehus med 3 Sygeværelser, Operationsstue og Værelse til Sygeplejersken. Sygehuset kan rumme indtil 15 Patienter.

Til sin Assistance har Lægen en dansk Sygeplejerske. Endvidere fandtes i Distriktet (1919) 5 Jordemødre, der alle er uddannet i Grønland og forretter Tjeneste henholdsvis ved Kangâmiut, Kolonien, Kangerdluarssuk, Napassoĸ og Atangmik. Lægevæsenet havde foruden Løn til Personalet, Medicin o. l., følgende Udgifter i 1918: Lægens Rejser 217 Kr., Sygetransport 32 Kr., Fødselshjælp 52 Kr., Inventariets Vedligeholdelse 180 Kr. og Diverse Udgifter 105 Kr.

Udgifterne ved Driften af Sygehuset beløb sig s. A. til 1494 Kr., hvoraf skal fremhæves følgende Beløb:

Forplejning 673 Kr., Betjening 180 Kr., Brændsel og Belysning 487 Kr., Div. 154 Kr.

Kostdagenes Antal var 2005 og Udgifterne pr. Kostdag androg 33,56 Øre.

BOPLADSER I SUKKERTOPPEN DISTRIKT

Udstedet Kangâmiut.

Under Navn af Sukkertoppen, efter en c. 7 km. Nord for Kangâmiut liggende Ø med talrige, spidse Fjeldtoppe, anlagdes her 1755 den første Koloni, som et kvart Aarhundrede senere flyttedes til sin nuværende Plads (se Side 151), hvorefter Kangâmiut blandt de Danske fik Navnet »Gamle Sukkertoppen«, indtil Stedets grønlandske Navn efterhaanden vandt Hævd.

Stedet ligger paa Vestsiden af en stor Ø umiddelbart Nord for Evighedsfjordens Munding med Udsigt over en Del Smaaøer og det aabne Hav mod Vest og Hamborglandets pragtfulde Fjældlandskab i Syd.

Husene er opført paa et ganske snævert, kun 60 m bredt og c. 250 m langt, noget kuperet Terræn mellem Havnebassinet og det bagved liggende Fjæld, der øverst er stærkt afrundet, men nærmest Husene danner en brat Fjældvæg. Mod Syd grænser Bopladsen til en lille Elv, mod Nord er Terrænet saa stærkt kuperet, at en Udvidelse af Udstedet ad denne Vej er umulig. Nær Elven ligger Spækhuset, og herfra fører en planeret Vej langs Grønlænderhusene til Handelens Bygninger i den nordlige Ende af Plateauet, hvor Proviantbod med Butik er opført nær den cementstøbte Kaj; Vaaning, Værkstedsbygning og Fiskehus paa en planeret Plads lidt højere oppe, og bag disse Huse er Kirken anbragt tæt op ad Fjældvæggen. I det kuperede Terræn Nord for Husene ligger Kirkegaarden med stensatte Grave.

Et Par Smaaøer dækker det næppe 70 m brede Havnebassin, som vel er sikkert, men Dragsuget kan dog under stærk Storm virke generende for forankrede Skibe, som derfor ofte søger Ankerplads umiddelbart Nord for Udstedet mellem Kangâmiut Landets Vestkyst og de foranliggende Øer.

Af Øerne i Arkipelaget mellem Evighedsfjorden og S. Strømfjord er den sydligste Gruppe, selve Kangâmiut Landet, Sagdlerssua udenfor denne, Ũmánat og adskillige andre, baade større i Omfang og betydelig højere end de Nord herfor liggende Øer, der særlig Syd for Strømfjorden er omgivet af et grundet, skærfyldt Farvand.

Et ret bredt Sund forbinder Kangerdluarssuk med Evighedsfjorden bag Kangâmiut Landet, hvis Sydside falder ret stejlt af mod Havet, medens Nordsiden beherskes af det fremtrædende, toppede Fjæld Íngik.

Kangâmiut udgør i Forening med Bopladserne Narssarmiut, Timerdlît og Agpamiut en selvstændig Kommune, hvis Nordgrænse falder sammen med Distriktets Nordgrænse, medens Sydgrænsen følger en Linie gennem Hamborglandets vestligste Pynt, Tuapagssuit, til Øens Nordøstpynt, Íngik. Herfra gaar Linien mod Nord tværs over Tuno og op gennem Landet mellem Evighedsfjorden og Ikamiuts Kangerdluarssuk til Indlandsisen.

Stedet hører til Sukkertoppen Retsdistrikt, sammes Præstegæld og 10. Landsraadskreds med Valgsted i Kangâmiut.

Kangâmiut har følgende offentlige Bygninger. De angivne Maal er overalt i det følgende udvendige, hvor ikke andet anføres:

Handelen tilhørende:

Udliggerbolig (opført 1908), 8,5 × 7,5 m, af Bindingsværk med Plankeklædning. Huset, der har 3 Værelser og Køkken, er fortrinligt.

Proviantbod med Butik (opført 1907), 15 × 7,5 m, af Bindingsværk med Brædder.

Spækhus (opført 1861), 11,3 × 6,4 m, af Graasten.

Fig. 5. Sommeraften ved Ungôrsivik, Udsigt mod Syd, i Baggrunden Ũmánat. Th. N. Krabbe fot. d. $^{28}/_{8}$ 1897.

Fig. 6. Fjælddal paa Øen Kimatût Nord for Kolonien Sukkertoppen. I Baggrunden Hamborg Landet. Th. N. Krabbe fot. d. $^{14}/_{4}$ 1893.

Fig. 7. Udstedet Kangâmiut. John Moller fot.

Fig. 8. Kolonien Sukkertoppen, set vestfra. John Møller fot.

Spæk- og Fiskehus (opført 1912), 15,7 × 6,3 m, af Bindingsværk med Bræder samt Bødkerværksted, Skur og Krudthus.

Kirkevæsenet tilhørende:

Kapel med Skolelokale paa Loftet, 14,2 × 4,7 × 2,5 m indvendigt Maal, opført af Graasten og indrettet med Alter, Knæfald, Døbefont og en tarvelig Prædikestol. Paa Loftet er afdelt et Rum til Stedets c. 40 Skolebørn, 6,8 × 3,5 × 2,1 m stort.

Ved Udstedet er der 30 Grønlænderhuse, nemlig:

Type I: 5 Huse, alle indrettet med 2 Værelser og Bislag med Halvtag. To af Husene har Komfur, Resten Komfur og Ovn; et af Husene er tillige forsynet med Kokken. Type II: 5 Huse, alle med Komfur. De to er forsynet med Træ-Bislag, medens Resten har grønlandsk Husgang med Igalek. Type III: 8 Huse, af hvilke to har Komfur og 3 Kakkelovn, medens Resten opvarmes med grønlandske Lamper. Type IV: Hertil maa henregnes 6 Huse, hvoraf kun de to er forsynet med Ovn. Type V: 6 Huse, hvoraf det ene har Ovn.

Alle under Type III, IV og V nævnte Huse har grønlandsk Husgang og de fleste Igalek med firkantede eller afrundede Hjørner; ofte er Igalekken dog kun en Udvidelse af Gangen og ikke en særskilt Tilbygning. Husgangen udmunder enten paa Facaden eller i Gavlen, men altid tæt op til et Hushjørne, og er enten bygget i Vinkelform eller danner en lige eller buet Linje. Dog findes 5 Huse af gammeldags Type med Vinduet anbragt over Døren til en c. 35—50 cm forsænket Gang midt paa Facaden, og 2 danner en Overgangsform til de nyere Typer af Huse, idet de har Vinduer saavel over Døren som ved Siden af denne. Adskillige Huse mangler Yderdør, men har Vindskærm foran Husgangen.

Taget er i Reglen et skævt, men meget fladt Saddeltag, hvis forreste Del er næsten horisontalt, medens den bageste skraaner ret stærkt ned mod Bagmuren.

Enkelte har Skillerum paa Briksen med Lampebriks foran denne.

Fire af Husene er sammenbygget to og to, hvilket ikke er almindeligt, og et enkelt har Tarmskindsrude, vistnok det eneste af den Art i Sydgrønland.

De grønlandske Huse i den øvrige Del af Distriktet er indrettet paa lignende Maade, som foran skildret.

Derimod er der en vis Uoverensstemmelse i Byggemaade og Indretning mellem Husene i dette og i Holsteinsborg Distrikt.

Husene i Sukkertoppen Distrikt har saaledes Mure af Tørv med stærk Iblanding af Sten; Vinduerne er i de allerfleste Tilfælde anbragt paa Væggens Yderside og har som Følge deraf en meget dyb Vindueskarm, der almindeligvis er foret med Bræder, og endelig er Rummet under Briksen aabent, og ikke, som i Husene i det nordlige Distrikt, hyppig dækket med Bræder eller Lemme, anbragte under Briksens Forkant.

Om de enkelte Huse ved Kangâmiut gælder, at de to første Typer er gennemgaaende gode og nogenlunde velholdte, medens Resten er malpropre, slet byggede og smaa i Forhold til det Antal Individer, de rummer. Det maa bemær-

kes, at to af de danskbyggede Huse er opført af Sten, spækket med Kalk, de øvrige af Træ.

Byggematerialier, særlig Tørv, findes mange Steder i Omegnen, navnlig paa Yderøerne.

Til Brændsel benyttes mest Drivbrænde og Lyng, men der skæres kun faa Tørv, og man nøjes iøvrigt med, hvad Kvinderne bjærger i Løbet af Vinteren, og med al Slags Affald, Ben, Skarn o. l.

Befolkningen er stærk blandet, og adskillige Familier er Efterkommere af danske Over- og Underbetjente. Det er en dygtig, driftig og opvakt, men meget vanskelig Befolkning. En Del af Kvinderne er stærk forfaldne til Brugen af Tobak, og det samme gælder mange af Børnene.

I 1918 havde Bostedet Kangâmiut en Befolkning paa 1 Dansk og 258 Indfødte.

Under Styrelsen var ansat: 1 Udligger, Dansk, 1 Bødker og 1 Jordemoder, begge Indfødte.

Under Kirkevæsenet: 3 Kateketer, hvoraf 1 pensioneret.

Af Stedets Erhververe var 40 Fangere, 6 Fiskere og 5 Drenge forsynet med Kajak, 2 Mand ejede ingen Kajak (Svimmelhed).

Det samlede Fangstudbytte i 1917 androg: 136 Hvidfisk, 16 Niser, 349 store og 193 smaa Sæler, 16 Ræve og 199 Rensdyr, men herunder er ogsaa medregnet, hvad Befolkningen har erhvervet i et Kommunen tilhørende Stængegarn.

I Treaaret 1915—17 har Fangerne gennemsnitlig erhvervet 22 Sæler pr. Aar, naar man — saavel her som ved de øvrige Pladser i Distriktet — kun medregner dem, som har faaet 10 Sæler aarlig eller derover, medens Fangstudbyttet i 1875 beløb sig til 984 Sæler eller 40 Sæler pr. Fanger.

Indhandlingen i Kommunen, Bopladserne altsaa iberegnet, beløb sig i 1917 til 426 Td. Spæk, 35 Td. Lever, 62 Ræveskind, 19 Sælskind, 100 Rensskind, 7,5 kg Dun, 312 kg Fjer, 122 Tæpper, 111 Hvidfiskehuder og c. 26600 kg Helleflynder, alt til en samlet Værdi af 10130 Kr., men af foranstaaende Kvantum Spæk er ca. 275 Tdr. Udbyttet af Garnfangsten, saa at kun 151 Tdr. er erhvervet ved Kajakfangst.

Udhandlingen af Handelsvarer i Kommunen beløb sig i 1917 til 13911 Kr., deraf for 2148 Kr. Kaffe, 1297 Kr. Sukker og 1475 Kr. Tobak. De Indfødte har saaledes anvendt et Beløb af ialt 4920 Kr. til Indkøb af disse Nydelsesmidler eller c. 48 % af, hvad de har faaet som Betaling for grønlandske Produkter.

Kommunekassen havde en Indtægt af 1485 Kr., hvoraf Indhandlingsafgiften androg de 1405 Kr. Udgifterne beløb sig til 740 Kr., nemlig Understøttelser 147 Kr., Fattighjælp 54 Kr., Repartition 466 Kr. og andre Udgifter 73 Kr.

Kassens Tilgodehavende ved Finansaarets Udgang var 1335 Kr.

Fangerne ved Kangâmiut er dygtige Kajakroere, og Ungdommen viser stor Interesse for at uddanne sig i Brugen af Kajakken, ligesom næsten alle lærer

at kæntre. 32 Mand angives at kunne udøve denne Knnst, 3 er kajaksvimle, og 8 Kvinder er Enker efter Mænd, der er omkommet i Kajak.

Der findes ved Kangâmiut: 4 Konebaade, 17 Træbaade og Dorryer, 19 danske og 6 grønlandske Telte, 47 Rifler, 3 Sæt Stængegarn og enkelte Isgarn.

Bopladsen Narssarmiut.

Narssarmiut (Slettebeboerne) ligger c. 7 km Nordost for Kangâmiut paa Sydsiden af en ret stor Ø ved Kangerdluarssuk Fjordens Munding og midt for Sundet, der fra Evighedsfjorden gaar ind bag Kangâmiut Landet. I Bunden af en lille Vig, hvis Munding vender mod SV., og hvorfra man har Udsigt til Kangâmiut Landet, er Husene opført paa begge Sider af en ubetydelig Elv, som gennemløber den af lave kullede Fjælde omgivne Slette, der har givet Pladsen Navn. I nogle Huler Nord for Stedet findes en ret stor Kokkenmødding med Rensdyr- og Sælknogler, rimeligvis henkastet af Flygtninge, som har søgt Tilflugt her.

Narssarmiut, der er et gammelt Bosted med talrige Husruiner, hører til 10. Landsraadskreds, Kangâmiut Kommune, og er i retslig og gejstlig Henseende sideordnet dette Sted.

Paa Pladsen findes 5 Grønlænderhuse, hvoraf de 3 hører til Type IV, 2 til Type V. Kun et af Husene er forsynet med Ovn, men alle har Husgang med Igalek. Det ene Hus er af gammel Type, et andet har en firkantet Tilbygning. En saadan opførtes i tidligere Tid ret jævnlig, naar Familien forøgedes, og det paa Grund heraf var nødvendigt at skaffe mere Plads i Huset. Ruiner af saadanne har hyppig Form som et Kløverbladshus, men denne Hustype har dog næppe nogensinde været anvendt i Sydgrønland.

Indtil for 3 Aar siden fandtes ved Narssarmiut et Hus af den allerældste Type med forsænket Husgang, *torssôk*, vistnok det allersidste i sin Art, men for en lille Menneskealder siden var de endnu almindelige i Sydgrønland.

Beboerne, mellem hvilke der findes Efterkommere af den bekendte »Profet« Habakuk ved Igdlut i Evighedsfjorden, udgjorde 30 Individer.

Ved Stedet er en Læser, som underviser Børnene i sit eget Hus.

Af Erhververne er 5 Fangere, 1 Fisker og 1 Dreng forsynet med Kajak. Af disse er 4 Fangere i Stand til at rejse sig efter Kæntring. 2 Kvinder er Enker efter Fangere, der er omkommet i Kajak.

Fangstudbyttet i 1917 var: 1 Hvidfisk, 1 Nise, 37 store og 83 smaa Sæler, 14 Ræve og 152 Rensdyr. Ved Stedet fandtes: 1 Konebaad, 5 Telte, deraf 1 grønlandsk, og 6 Rifler.

Bopladsen Timerdlît.

Timerdlît (de bageste) ligger paa Evighedsfjordens Nordside lidt indenfor Sundet bag Kangâmiut Landet og 10 km fra Handelspladsen. Husene er spredt over et lille frodigt, jævnt og smalt Plateau, der bagtil begrænses af en lav, men brat Fjældvæg. Gennem en Kløft i denne udmunder en lille Elv.

Omgivelserne er lave, og bag Bopladsens Randfjælde strækker sig en Slette med Aflejringer af Sand og Grus. Havne findes lidt Øst og Vest for Stedet.

Stedet har i sin Tid haft Udligger, og gamle Ruiner vidner om tidligere Bebyggelse. Timerdlît hører til Kangâmiut Kommune og er ligesom Handelspladsen underlagt Sukkertoppens Retsdistrikt og Præstegæld.

Bopladsen hører til 10. Landsraadskreds med Valgsted i Kangâmiut.

Paa Pladsen findes 7 Grønlænderhuse, hvoraf de to hører til Type IV, Resten til Type V.

Kun et af Husene er forsynet med Ovn, og 5 af dem er af gammel Type med Vindue over Døren til Husgangen. Alle er utrolig usle og elendig bygget. I tre af Husene findes ikke et eneste Brædt paa Væg eller Gulv til Beskyttelse mod de nøgne, fugtige Tørvemure eller den sumpede Jord. Sidebriksen er i det ene Hus dannet af nogle opstablede Sten, og af Husgeraad findes saa godt som intet ud over en stinkende Urinballe.

Beboernes Antal er 37 Individer. Ved Stedet er ansat en Læser, i hvis Hus Børnenes Undervisning foregaar.

7 Fangere, 1 Fisker og 1 Dreng er forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet i 1917 beløb sig til:

3 Hvidfisk, 1 Nise, 39 store og 111 smaa Sæler, 19 Ræve og 211 Rensdyr. Gennemsnitsfangsten i 1913—17 androg 216 Sæler pr. Aar eller 26 Sæler pr. Fanger mod 32 Sæler i 1875.

6 Erhververe angives at kunne rejse sig efter Kæntring, og 3 af Kvinderne ved Stedet er Enker efter Mænd, der er omkommet i Kajak.

Ved Stedet fandtes 1918: 2 Konebaade, 3 danske og 1 grønlandsk Telt og 9 Rifler.

Erhvervsturnus for Kangâmiut, Narssarmiut og Timerdlît. Januar—Februar. Sødyrfangsten omfatter, som overalt, væsentligst Atak, Blaasider og Netsider. De sidste tages for største Delen i Fjorden, og indtil for faa Aar siden gav Jagten paa dem et fortrinligt Udbytte.

Rinks Bemærkning om, at Atakerne forekommer talrigere ved Kangâmiut om Vinteren end andetsteds langs Kysten, passer ikke mere. I Februar kommer Hvalrossen, talrigst, naar der er Vestis udenfor, og jages paa hele Strækningen mellem Evighedsfjorden og S. Strømfjord i Reglen indenfor Øerne og næsten udelukkende af Kangâmiuterne, som er de dygtigste og næsten de eneste Hvalrosjægere langs Kysten. Enkelte tager indtil 5 Dyr paa en Vinter, men i de senere Aar er Hvalrosserne stærk formindsket i Antal, efter Sigende, fordi norske Hvalfangere for nogle Aar siden har taget store Mængder i Davis Strædet.

I Februar til ind i Maj driver Kommunen Stængegarnfangst efter Hvidfisk umiddelbart Nord for Handelspladsen. Denne Fangst paabegyndtes 1905 af Udligger L. Nielsen. Senere overlod han Kommunens Beboere Garnene, der ogsaa benyttes i Oktober—November til Fangst af Sortsider. Fangsten drives som et Andelsforetagende, og Byttet fordeles efter visse, af Inspektøren fastsatte Regler.

Talrige Ederfugle og Lomvier skydes i disse Maaneder mellem Øerne, men Fiskeriet drives kun til Husbehov. Rodfisk findes ved Kangerdluarssuks Munding og paa Nordsiden af Evighedsfjorden, men da de hovedsagelig kun tages fra Is, og denne er usikker, fiskes i Reglen ikke ret meget.

Marts. Atakerne begynder at forsvinde, og Netsidefangsten er ringere end i de to foregaaende Maaneder. I Begyndelsen af Maaneden tager enkelte Fangere til Igdlutalik, Nord, for S. Stromfjord, for at jage Hvalrosser og Remmesæl, og i de sidste Dage af Maaneden viser de første Klapmydser sig.

Fuglejagt og Fiskeri som i de to foregaaende Maaneder.

April. Klapmydsefangsten drives hele Maaneden; en dygtig Fanger tager op imod en Snes Stykker. Narssarmiuterne flytter ud i Kangâmiuts Nærhed, da Klapmydsen ikke soger ind til deres Boplads. Fuglejagt og Fiskeri daarligere, dog tages lidt Rødfisk.

Maj. Klapmydsefangsten fortsættes til Maanedens Slutning, da Ataken indfinder sig. Befolkningen rejser ud til Fangstpladserne, Kangâmiuterne til Fastlandet indenfor, Timerdlîterne ind i Evighedsfjorden. Hvidfisken trækker nordpaa.

Fuglejagten hører op, men der fiskes en Del Uvak til Torring.

Juni. Atakfangst i Forbindelse med Angmagssatfiskeri omkring 20.—25. Juni. Befolkningen ved Kangâmiut og Timerdlît oser Angmagssat ved Igdlutalik, en Ø lidt udenfor Timerdlît, Narssarmiuterne og enkelte Kangâmiuter ved Upperniviârssuk paa Fastlandet Nord for Mundingen af Kangerdluarssuk.

Juli—August. I disse Maaneder opholder største Delen af Befolkningen ved de to Bopladser og Halvdelen af Kangâmiuterne sig paa Rensjagt i S. Stromfjord, idet enkelte Familier soger helt ind til den store So Tasersiaĸ. Resten driver Helleflynderfiskeri under Udstedsbestyrerens Ledelse fra Ungôrsivik, Simiutaĸ eller Ũmánârssugssuaĸ, i de senere Aar fra Nigavfik.

September—December. Omkring 1. September vender Rensjægerne tilbage, og lidt senere kommer Fiskerne hjem.

Atakfangsten begynder i Slutningen af September og fortsættes Aaret ud, dels fra Kajak, dels ved Skydning fra Land mellem Øerne I Oktober og November drives tillige Stængegarnfangst efter Sortsider. I Oktober begynder Ederfuglejagten og lidt senere Jagten paa Lomvier; Uvak og Ulke fiskes til Husbehov.

Bopladsen Agpamiut.

Agpamiut (ɔ: Beboerne, hvor der er Alke) ligger c. 20 km Syd for Kangâmiut paa Fastlandet Nord for Mundingen af Hamborgsundet paa en lille, noget kuperet Slette i lave Omgivelser.

Kysten er ligeledes ganske jævn paa begge Sider af Bopladsen, foran hvilken der ligger et smalt Sund, som udadtil dækkes af smaa, lave Øer og danner en brugelig Havn. Det benyttes desuden som Standplads for Stængegarn ved Hvidfiskefangsten om Foraaret. Agpamiut hører til Kangâmiut Kommune og er i retslig og gejstlig Henseende ligestillet med denne Plads.

Af Bygninger findes: 1 Fangsthus af Sten og Tørv til Brug under Hvidfiskefangsten samt 8 Grønlænderhuse, nemlig: Type II: 1 Hus med Komfur, Type III: 2 Huse begge med Komfur, Type V: 5 Huse alle uden Ovne.

Det ene Hus er af gammel Type med Vindue over Husgangen, og et andet, hørende til Type III, har to Rum og en 6,5 m lang Husgang med 3 smaa Udbygninger til Igalek og Oplagsrum. De fleste af Husene er smaa og ret usle; det ene rummer 5 Mennesker og er kun 2 m lang og 2,5 m bred.

Befolkningens Antal beløb sig i 1918 til 58 Individer, de fleste af blandet Race.

Ved Stedet var ansat en Kateket, og Antallet af Erhververe udgjorde 5 Fangere, 3 Fiskere og 1 Dreng, der alle ligesom Kateketen ejede Kajak; dog manglede en af Fiskerne Skind til Betræk, og 3 Mand havde ingen Kajak.

En Fanger ved Stedet har Husdyrhold, der i Efteraaret 1917 bestod af 8 Faar, 10 Geder og 1 Kvie. Til Dyrene var der opført Stald af Sten og Tørv (5 × 4 m) samt Hølade af Træ, men af Mangel paa Næring omkom nogle af Dyrene i den haarde og langvarige Vinter 1917—18. Om Sommeren anbringes Faarene paa en Ø, hvor der er rigeligt med Foder. Det er heller ikke vanskeligt at skaffe det fornødne Hø til Vinterfoder; men forinden det gaar op for Grønlænderne, at Dyrene kræver omhyggelig Pasning og regelmæssig Fodring, vil Husdyrholdet ikke lykkes, uagtet dette utvivlsomt kunde drives til Gavn for store Dele af Befolkningen.

Det samlede Fangstudbytte i 1917 var: 2 Niser, 42 store og 46 smaa Sæler, 13 Ræve, 98 Rensdyr, og Gennemsnitsfangsten 145 Sæler eller 20 pr. Erhverver mod 33 i 1875, men kun Halvdelen af disse faar over 10 Sæler aarlig. Erhververne regnes for maadelige Kajakroere, og Befolkningen lever meget af Fiskeri, Fugle- og Rensjagt.

3 Fangere angives at kunne rejse sig efter Kæntring, 3 er kajaksvimle, og 3 Kvinder er Enker efter kajakomkomne.

Ved Stedet fandtes i 1918: 2 Træbaade, 3 danske og 1 grønlandsk Telt (dobbelt Atakskind), 1 Sæt Stængegarn, 5 Isgarn og 9 Rifler.

Erhvervsturnus. Januar-Marts. Af Ataker findes kun meget faa, men der fanges lidt Netsider i Tuno og Kangerdluarssuk fra Iskant som Kagssimassut eller i Isgarn.

Befolkningen lever dog væsentligst af Fugle, Alke, Ænder, Skalleslugere og Ederfugle, der i store Mængder holder til mellem Øerne eller søger helt ind i det aabne Vand foran Bopladsen. Fiskeri til Husbehov.

April. Netsiderne begynder at trække bort, men samtidig indfinder Klapmydsen sig, og enkelte Remmesæler faas ved de yderste Øer. Fuglejagten omtrent som ved Aarets Begyndelse, dog findes flere Ederfugle paa Træk nordefter.

Maj—Juni. Klapmydsefangsten fortsættes, men der tages kun faa Dyr, da de holder sig for langt ude.

I Begyndelsen af Juni øses Angmagssat ved Ikerasârssuk, hvorefter en Del

af Befolkningen gaar paa Havkatte- og Helleflynderfiskeri ved de yderste Øer, andre søger Lakselpladsen i Kangerdluarssuk eller paa Hamborglandet, og atter andre gaar paa Rensjagt i S. Strømfjord.

Juli—August. Fiskeriet og Rensjagten fortsættes indtil hen i August Maaned, da Befolkningen søger hjem.

September—December. Trækket af Atak begynder; i September kommer Sælerne enkeltvis, og fra Oktober i Flok.

Fiskeriet fortsættes, indtil Fisken forsvinder, hvilket for Helleflyndernes Vedkommende sker i Begyndelsen af Oktober, for Havkattene i Slutningen af samme Maaned. Fuglejagten begynder efterhaanden, som Fuglene ankommer, Ederfuglene i Oktober, Lomvierne i November, og fortsættes Aaret ud.

Kolonien Sukkertoppen.

Kolonien blev 1781 fra Kangâmiut (Side 143) flyttet til sin nuværende Plads umiddelbart Øst for Sydspidsen af Manîtsoĸ Øen under Navn af »Ny Sukkertoppen«, hvilken Betegnelse lidt efter lidt ændredes til »Sukkertoppen« (gr. Manîtsoĸ ɔ: det ujævne), der ligger paa 65°24′6″ N. Br. 52°52′9″ V. Lgd.

Nærmer man sig Sukkertop Landet (ɔ: Manîtsoĸ Øen) sydfra, danner Pattefjældet det mest fremtrædende Parti, der som en forreven, stejl Kam strækker sig tværs over Øen i øst-vestlig Retning bagved den fremspringende, stærkt kuperede og tilsyneladende vegetationsløse Halvø, der udgør Manîtsoĸ Øens sydligste Del og er skilt fra den nordligere ved to Smaaindskæringer, Atâ mod Øst og Sarfâ mod Vest, begge lidt Syd for Pattefjældets Skraaninger. Halvøens Kyster er næsten overalt stejlt affaldende mod Havet og stærkt indskaaret. Dens Indre har indtil 100 m høje Fjælde, der umiddelbart Vest for Kolonistedet danner smaa Fjældkamme i øst-vestlig Retning med saa stejlt Fald mod de mellemliggende Klofter, at Landet er næsten impassabelt paa tværs af disse. Vestsiden af Manîtsoĸ er dækket af et Arkipelag af lave, stærkt isskurede Smaaøer, men sydefter er Kysten aaben, saa at sydlige Storme sætter voldsomt Brod over Græsøen foran Havnemundingen og de Kolonien omgivende Kyster. Bag denne Ø afsætter Havet en mindre Bugt, der ved en Gruppe Smaaøer i Forbindelse med en i Bunden af Bugten fremspringende Halvø deles i to Bassiner, et smallere, vestligt, der danner den egentlige Skibshavn, fra hvis Bund en ganske smal Vig, Kangèrdlúnguaĸ (»soıte Nat«), skærer sig ind i Landet Vest for Kolonipynten, og paa den modsatte Side af denne et bredere, mere aabent østligt Bassin, Kangigdlît atât, eller Kirkebugten, der benyttes som Havn for Grønlænderbaade og Ophalingsplads for Kajakker.

Af Øerne i Bugtens Munding ligger den største, 45 m høje, toppede Portusôĸ yderst, og i Mellemrummet mellem denne og Kolonipynten indenfor ligger Resten, en halv Snes ret lave Smaaholme, adskilt ved smalle Løb, der danner Forbindelsesled mellem de to Bassiner.

Kolonipynten eller Halvøen falder i to skarp adskilte Dele. Den forreste

Halvdel er stærk kuperet med enkelte ret høje Fjældkupler, af hvilke Flagstangsbakken maaler 25 m, og falder stejlt ned saavel mod de to Bassiner som mod Halvøens inderste, ganske lave og flade Del mellem Bunden af Kangigdlît atât og Kangerdlúnguaĸ, hvor en stor Del af Grønlænderbyen er beliggende, helt skjult af Flagstangsbakken for udefra kommende. Under Indsejlingen til Kolonien faar man derfor kun Øje paa nogle faa Grønlænderhuse og Kirken i Bunden af Kangigdlît atât samt enkelte af Kolonibygningerne, der ligger tæt samlede indenfor Havnebassinet paa en lille, lav, halvskjult Pynt, der skyder sig ud fra den stejle Skrænt indenfor Flagstangsbakken og dækker Mundingen af Kangerdlúnguaĸ. Yderst paa denne Pynt ligger Spækhuset og Fiskehuset, midt paa Pladsen Bestyrerboligen foran en Del Værkstedsbygninger og med Udsigt over Havnen og dennes Munding, og længst inde under Skrænten de andre Huse, deriblandt Butiksbygningen.

Passagen mellem Kolonibygningerne og Grønlænderbyen er delvis sprængt ind i Flagstangsbakkens nordlige Affald og fører forbi Kirken, paa den smalle Tange mellem Kirkebugten og det ved Højvande oversvømmede Terræn bagved og derfra over et Par Broer til de forskellige Dele af Grønlænderbyen. Den ældste Del af denne ligger i det foran omtalte flade Terræn, der er saa lavt, at Højvandet forbinder Kirkebugten med Kangerdlúnguaĸ og trænger ind mellem de Smaaknolde, hvorpaa Husene er opførte, saaledes at der dannes Smaakanaler mellem disse. Efterhaanden som Byen udvidede sig, bebyggede man de Skraaninger, der paa alle Sider omgiver Dalen, dels Flagstangsbakkens stejle, stærkt kuperede Nordside, dels de lavere Skraaninger Nordøst for Dalen og langs Østsiden af Kirkebugten, hvor den ny Skole er opført paa Toppen af Bakkeskraaningen. Vest herfor med Udsigt over Dalen lagde man Lægeboligen og Sygehuset. Et Par Smaahuse er endvidere opført Vest for Kangerdlúnguaĸ paa det stærkt skraanende Forland ved Foden af den aldeles bratte, c. 75 m høje Fjældvæg, der som en Mur løber parallelt med Vigen, og i de sidste Aar har man af Mangel paa Byggegrund lagt en Del Huse et Stykke bagved Lægeboligen i et vanskelig tilgængeligt Terræn, der spøgende kaldes Østerbro.

Koloniens Beliggenhed er, som det vil fremgaa af denne Beskrivelse, meget indelukket, da ogsaa Vestsiden af Havnen har Fjælde, der naar en Højde af c. 70 m og hindrer Udsigten.

Havnen, hvortil Indsejlingen sker mellem Portusôĸ og den lave Pynt Tipitôĸ Vest herfor, er ret sikker, om end sydlig Storm kan sætte lidt Sø ind gennem Havnemundingen. Havnens Vestside er lav, men Terrænet hæver sig indad mod Bunden. Havnen er tillagt næsten hver Vinter, men Isen bryder saa tidligt, at den kun sjældent generer Foraarsskibet, der kommer i Slutningen af April. Der ankres paa c. 15 m Vand, men Ankerpladsen er snæver uden Svajerum. Afstanden til Ladebroen er c. 300 m. Farvandet indenfor Spækhuspynten i Mundingen af Kangerdlúnguaĸ benyttes som Baadehavn. Den er snæver og ikke særlig dyb, men vel beskyttet mod alle Vinde og praktisk beliggende umiddelbart ved Kaj og Landgangsbro, hvor Losning og Ladning kan foregaa uden Hensyn

til Vind og Vejr, selv med laveste Vande. Vandfyldning foregaar ved en lille Elv paa modsat Side af Kangerdlúnguaĸ lige over for Spækhuspynten. Transporten til Kolonien er saaledes ret besværlig, særlig om Vinteren over Isfoden, men Lægeboligen og Sygehuset er endnu uheldigere stillet, og her maa man i Reglen nøjes med Smeltevand hele Vinteren igennem. Om Sommeren kan der skaffes Vand nær Bunden af Kangerdlúnguaĸ, men i ret stor Afstand fra Husene.

Kirkegaarden ligger i en lille Bugt Nordøst for Kolonien. Inspektør R. Stephensen, der dode paa en Inspektionsrejse ved Kolonien Sommeren 1902, ligger begravet her.

Isforholdene. Under nogenlunde rolige Vejrforhold med jævn Kulde lægger Isen sig i Reglen mellem Øerne Sydvest for Kolonien op til Kin of Sal i Januar og bryder i Marts. Det samme er Tilfældet i Farvandet mellem Øerne Sydøst for Stedet, men her bryder Isen lettere ved indtrædende Storme. Det aabne Farvand foran Kolonien og mellem Yderøerne har undertiden Islæg, men dette er endnu usikrere og driver altid bort med først indtrædende Storm.

Klima. Kolonistedet kan vel siges at have et gunstigt Klima, og Beliggenheden medfører, at de hyppige nordlige Vinde ikke virker generende, og at Kolonien tit forskaanes for den Taage, der ofte staar som en tæt Banke uden for Stedet. Sydvestlige og sydøstlige Vinde staar derimod haardt paa Landet med mægtig Dønning. Om Vinteren blæser østlige Storme kraftigt fra Isortoĸ Fjorden og blokerer Stedet med Drivis, som ofte hindrer Fangerne i at gaa ud.

Sukkertoppen danner i Forbindelse med Bopladserne Keĸertarmiut, Ikamiut og Kangerdluarssuk en Kommune, der mod Nord støder til Kangâmiut Kommune, medens Sydgrænsen følger en Linie, der fra Havet Syd om Ũmánaĸ, gennem Indskæringen Kugssugkat, og Landet mellem S. Isortoĸ og Alángua, fører til Indlandsisen.

Stedet hører til 9. Landsraadskreds med Valgsted i Napassoĸ og er Sædet for den blandede Domstol i Sukkertoppens Retsdistrikt og for den gejstlige, hvem Præstegældet er underlagt, i Øjeblikket dog under Tilsyn af Førstepræsten ved Holsteinsborg.

Sukkertoppen har følgende offentlige Bygninger:

Under Handelen:

Bestyrerbolig (opført 1907), 15,7 × 8,8 m, af Bindingsværk og Planker. Huset er rummeligt med 5 Stuer, Køkken og 3 Loftsværelser.

Assistent- og Gæstebolig (gamle Bestyrerbolig, opført 1844), 9 × 7, 8 m, af Stokværk i to Etager med 4 Stuer og Køkken i hver.

Bødkerværksted og Bageri (opført 1906), 11,1 × 7,5 m, af Graasten.

Provianthus med Butik (opført 1850), 18,4 × 8,2 m, Bindingsværk med Bræder.

2 Fiskehuse, c. 12,6 m lange hvert, Bindingsværk med Brædeklædning.

Spækhus (opført 1881), 18,8 × 7,2 m, af Graasten.

Tranbrænderi (opført 1859), 12,5 × 10 m, af Graasten.

Bryghus, Tømrer- og Smedeværksted (opført 1874), 18,8 × 7,5 m, af Graasten.

Lægebolig (opført 1910), 15,7 × 9,4 m, af Bindingsværk med Planker. Huset har 5 Værelser og Køkken.

Sygehus med Liggehal (opført 1908), 15 × 8,8 m, af tilsvarende Materialier som Lægeboligen. Huset indeholder 3 Sygeværelser med Senge til ca. 15 Patienter, Værelse til Sygeplejersken og Operationsstue.

Vaskehus med Kulrum for Lægevæsenet (opført 1910) af Bræder.

Endvidere findes ved Kolonien:

Fadeværk- og Materialskure, Krudt- og Petroleumshus, Kulskur, Gedestald og et gammelt Sygehus m. m., ialt 20 Bygninger.

Ved Garnstedet Sâtuatsiaĸ: Grønlandsk Hus til Brug for Garnpasserne.

Under Kirke- og Skolevæsenet:

Kirke, 18,8 × 7,4 × 2,85 m, indvendigt Maal, af Graasten med Tag af Skifer. I Kirken er Alter, Knæfald, Orgel og en Del bibelske Billeder uden kunstnerisk Værd.

Skole, 18,3 × 7,3 × 3 m, af Bindingsværk med Klædning af Planker, 2 store rummelige Klasseværelser, af hvilke det ene er forsynet med Gymnastikapparater, men Inventariet er meget mangelfuldt.

Ved Sukkertoppen findes 57 Grønlænderhuse af følgende Slags:

Type I: 15 Huse, hvoraf det ene er indrettet med tre Stuer, 8 Huse har to og 6 kun en Stue.

De er alle forsynet med et eller to Komfurer eller Ovne. I 3 af Husene findes særskilt Køkken med Komfur, og i 3 andre er der indrettet Køkken i Træbislaget, hvormed samtlige Huse er forsynet. Møbler af forskellig Art, Kommoder, Skabe, Servanter, Borde og Stole findes i de fleste Huse, der hører til denne Type, men kun to af disse er saaledes udstyret dermed, at man kan betragte dem som dansk indrettet.

Type II: 15 Huse, hvoraf de tre har to Værelser, Resten kun et. Samtlige Huse er forsynet med Komfur, et enkelt med Kakkelovn, og foran Indgangsdørene er der for omtrent Halvdelen af de 15 Huses Vedkommende opført et lille Bislag af Træ, medens Resten har grønlandsk Husgang, hvori er indrettet Igaleĸ. Type III: 8 Huse, 3 med Komfur, Resten med Ovne og alle med grønlandsk Husgang, hvori der for de flestes Vedkommende findes Igaleĸ, der dog ofte kun bestaar i en ringe Udvidelse af Husgangen. Type IV: 11 Huse, hvoraf 4 har Komfur, 5 Kakkelovn, medens man i 2 af Husene nøjes med Spæk som Varmemiddel. Alle har Husgange, deraf 7 med Igaleĸ. Type V: 8 Huse uden Antydning af Brædegulv, Loft eller Panel. I 5 af disse Huse er der vel opstillet en Ovn, men denne er, undertiden ogsaa for de Huses Vedkommende, der hører til Type IV, ganske primitiv og kun bestaaende af Underdelen af en Kakkelovn uden Dør og Ringe, saa at der altid maa anbringes en Gryde paa Ovnen, for at Husbeboerne ikke skal kvæles af Røg. Halvdelen af de til denne Type hørende Huse har Igaleĸ i Husgangen. I de grønlandske Huse med fladt Tag bestaar

Briksen ofte kun af Tørv og Sten med et enkelt Brædt som Forkant, og hvor den er helt eller delvis af Bræder, er Rummet under Briksen ikke dækket med Bræder eller opfyldt, men danner ofte et gabende Hul, tit med henkastet Affald.

Adskillige Huse, særlig hørende til Type IV og navnlig til Type V, er ualmindelig slet bygget, daarlig ventileret og overfyldt med Folk. Af Inventar findes saa godt som intet ud over nogle usle, tynde Dyner.

Et af Husene er saaledes 2,80 × 2,65 × 1,45 m uden Panel og kun med nogle Brædestumper som Gulv. Under Briksen findes en Sump af Affald, og midt i Husgangen rager en Fjældknold op fra Grunden, saa at man bogstavelig maa lægge sig paa Maven for at komme ind i Huset. Det bebos af 11 Mennesker, hvoraf adskillige nodvendigvis maa søge deres Natteleje paa det fugtige Gulv, da Briksen kun er 2,80 × 1,12 m stor og umuligt kan rumme alle.

I andre Huse er Forholdene om muligt endnu slettere. En Enke med 4 Børn bebor saaledes en Hytte, hvori der ikke findes en Stump Træ. De ejer intet Sengetøj, men sover paa en Briks, der er dækket af Tørv, og kun en tynd, daarligt sluttende Lem skiller Beboerne fra den aabne Mark. I det ældste Hus ved Kolonien findes en stor Vinduesbriks, hvad man ikke ser sydligere.

Byggematerialier savnes lige saa lidt her som andre Steder, i hvert Fald er der rigeligt med Tørv, men mindre Drivbrænde end sydligere.

Befolkningen er stærk blandet, og der findes mange lyse Typer, men den staar ret langt tilbage i Udvikling. Det er ikke ualmindeligt, at Børn i 8—10 Aars Alderen bruger Tobak, og der gøres intet for at forhindre dette. Kommuneraadet er pligtig til at bøde paa de daarlige Boligforhold og bevilger ogsaa hvert Aar til Reparation af Husene en Del Sparrer og Bræder, men disse brændes ofte allerede den første Vinter, efter at de er uddelt, naar Brændselet hen paa Foraaret er vanskeligt at fremskaffe, thi at indsamle dette i saadanne Mængder, at det kan vare Vinteren over, derom er der aldrig Tale.

I Foraaret 1918 efter en ganske vist lang og meget kold Vinter var saaledes talrige Husgange plyndret for alt det Træ, disse indeholdt, og i adskillige var ogsaa Tørvene brændte, saa at Beboerne kun var skilte fra det barske Vejrlig ved en tynd Trædør.

Sukkertoppen er det største Bosted i Sydgrønland og havde i 1918 en Befolkning paa 13 Evropæere og 453 Indfødte.

Under Styrelsen var ansat: Bestyrer, Læge, Volontær og Sygeplejerske, alle Danske, samt følgende Indfødte: 1 Medhjælper, 1 Formand, 1 Fartøjsforer, 4 Tømrere, 1 Smed og Bøssemager, 1 Bager, 1 Motorpasser, 2 Bødkere, 1 Kok og 4 Lærlinge, eller ialt 17 Underbetjente samt 1 Jordemoder.

Under Kirke- og Skolevæsenet: 1 ordineret Overkateket, 1 seminarieuddannet og 2 privatuddannede Kateketer (Indfødte).

Af den indfødte Befolkning var 43 Fangere, 24 Fiskere, 12 Drenge og 2 Fastlønnede forsynet med Kajak. Herunder er medregnet 4 Mænd, der havde Kajakstel, men manglede Skind til Betræk. 17 Mænd over 16 Aar, gamle Fan-

gere, der havde opgivet Erhvervet, Drenge og Folk, som af Ligegyldighed eller paa Grund af Legemsfejl aldrig havde lært Kajakroning, manglede Kajak.

Ifølge Fangelisterne blev der i 1917 erhvervet: 19 Hvidfisk, 68 Niser, 520 store og 211 smaa Sæler, 5 Ræve og 148 Rensdyr, Handelens Stængegarnfangst ikke iberegnet. Gennemsnitsfangsten var 781 Sæler aarlig eller 19 pr. Fanger, naar den sædvanlige Beregning lægges til Grund, og Garnfangsten ikke medregnes, mod 1080 Sæler i 1875 eller 27 pr. Fanger.

Indhandlingen i Sukkertoppen Kommune, Bopladserne Ikamiut, Kangerdluarssuk og Kekertarmiut iberegnet, beløb sig i 1918 til 133 Tdr. Spæk, 121 Tdr. Lever, 55 Tdr. Laks, 66 Ræveskind, 39 Rensskind, 7,5 kg Dun, 356 kg Fjer, 191 Ederfugleskindstæpper og 21 Hvidfiskeskind, alt til en Værdi af ca. 5600 Kr. Fordelt paa den Del af Befolkningen, der ikke direkte har deres Underhold af Handelen eller Kirkevæsenet, bliver Gennemsnitsindtægten heraf c. 11 Kr. pr. Individ, men hertil maa lægges Fortjenesten, der kommer en stor Del af Befolkningen til gode, som Lejede, ved Salg af Forfriskninger eller paa anden Maade, hvorved Indtægten stiger til c. 20 Kr.

Udhandlingen ved Kolonistedet beløb sig i 1918 til 28275 Kr.

Kommunekassen havde i 1918 en samlet Indtægt af 980 Kr., hvoraf Indhandlingsafgiften androg de 739 Kr. Udgifterne beløb sig til 1000 Kr., nemlig: Understøttelser 200 Kr., Fattighjælp 56 Kr., Repartition 582 Kr. og andre Udgifter 162 Kr. Beholdningen den 31. Marts 1918 udgjorde 766 Kr. Fangerne anses gennemgaaende ikke for at være særlig gode Kajakroere, dog angives 20 af dem at kunne rejse sig efter Kæntring.

Ved Stedet findes: 2 Konebaade, 26 Træbaade, de fleste Umiaussat, 23 danske og 6 grønlandske Telte, 55 Rifler, 27 Isgarn og 11 Stængegarn.

Erhvervsturnus. Januar—Marts. Sødyrfangsten bestaar udelukkende af Netsider og Atak, der tages paa Vinterfangstpladsen, som ligger mellem Øen Imilik og Kistefjældet indenfor Manîtsoĸ Øen; men er Farvandet SV. for Kolonien isfrit, gaar de dristigste Fangere til Søs efter Sæler. De mindre øvede skyder mest Lomvier og Ederfugle mellem Øerne, og er det smaat med Sæler, driver alle Fuglejagt eller lidt Fiskeri til Husbehov. Mange Erhververe søger ud til Sãtuatsiaĸ for at faa Part i Handelens Stængegarnfangst af Hvidfisk, der har stor Betydning for Befolkningens Ernæring i den sløje Vintertid.

I Marts kommer der flere Netsider, men Atakerne begynder at forsvinde, og Lomvierne at trække bort. Hajfiskeri — naar der er Islæg.

April. Største Delen af Fangerne rejser til Øen Igdluligssuaĸ paa Klapmydsefangst og bliver her til midt i Maj. Ederfuglene flokkes, og Lomvierne forsvinder helt, dels nordpaa, dels ind til Fuglefjældene i Fjordene, men Fuglejagten drives næsten ikke.

Maj. Klapmydsefangsten vedvarer, samtidig tages lidt Netsider paa Træk ud fra Fjordene, og i Slutningen af Maaneden kommer Ataken. Ugssuk ses nu aldrig, tidligere faldt dog 3—4 Stk. aarlig ved Stedet.

Juni. Angmagssat-Fiskeri paa forskellige Steder udenfor Sermilik; 4 Baadelag soger af gammel Vane ned til Ikerasak ved Kangia Fjorden. Samtidig Atakfangst.

Juli—August. Naar Angmagssatterne er hjembragt og magasineret paa Lofter eller i Stenheller bag Kolonien, gaar 7—8 Baadelag paa Rensjagt fra Bunden af S. Isortoĸ; andre spreder sig paa Laksepladserne i Amitsuarssuk ved. Karra paa Hamborg Landet og navnlig i Isortoĸ, men Resten af Befolkningen bliver hjemme for at drive Nisefangst og fiske Hajer, Helleflynder og Havkatte. Af disse sidste findes betydelige Mængder i Koloniens Nærhed.

September. I Begyndelsen af denne Maaned er alle vendt hjem, og der foretages nu kun kortvarige Rejser, dels for at fiske Havkat, dels for at samle Drivbrænde ved Ũmánaĸ og Kangârssuk. De fleste tager til Sãtuatsiaĸ og bliver her Garnfangsttiden ud til ind i November, andre driver Skydefangst paa Atak mellem Øerne, og atter andre Garnfangst med Spærregarn særlig ved Hamborg Landet, Sitsivik og Vest for Sãtuatsiaĸ.

Oktober—December. Atakfangst Aaret ud, men ofte generet af Tyndis. Ederfuglejagten og Rævefangsten begynder i Oktober, Jagten paa Lomvier i November.

Bopladsen Keĸertarmiut.

Keĸertarmiut (ɔ: Øboerne) ligger c. 17 km Nord for Kolonistedet paa en Ø i en bugtlignende Indskæring paa den sydøstlige Side af Hamborglandet omtrent ud for det Sted, hvor Sundet Amarĸoĸ udmunder i Farvandet indenfor Hamborglandet.

Der findes kun et Hus (Type IV), opført paa en lav, øde Pynt paa den sydøstlige Side af Øen i lave Omgivelser.

Befolkningen er Udflyttere fra Sukkertoppen, hvortil de rejser tidlig paa Foraaret for først at vende tilbage i Oktober Maaned. I 1918 havde den lille Plads 13 Indvaanere, deraf 2 Fangere og 1 Fisker, alle forsynet med Kajak.

Erhvervet er væsentlig Sælfangst og Fuglejagt om Vinteren i Amarĸoĸ, medens Befolkningen i Sommertiden strejfer rundt paa Laksefangst og Rensjagt paa lignende Maade som Sukkertopperne og i Fællesskab med disse.

Ved Stedet findes: 1 Konebaad, 1 Telt (grønlandsk), 2 Isgarn, 3 Rifler.

Bopladsen Ikamiut.

Ikamiut ligger paa Fastlandet c. 1,3 km Nord for Mundingen af Sermilínguaĸ Fjorden paa Sydsiden af en lille, lav Pynt, der skyder sig ud fra det noget højere Land indenfor. Husene er opført dels ved en lille ubetydelig Vig, der skærer sig ind mellem Pynten og Landet og benyttes som Havn, men er aaben for sydlig Dønning, dels lidt længere ude paa den flade Pynt, hvorfra der er en pragtfuld Udsigt op gennem Tuno. Afstanden fra Kolonien er ca. 24 km.

Nærmere Sermilínguaĸ ligger Ruinerne af det gamle Ikamiut, der blev ødelagt ved et Sneskred for nogle Aar siden, hvorved en Del af Befolkningen omkom.

Ikamiut hører til Sukkertoppen Kommune og er baade i retslig og gejstlig Henseende underlagt denne Koloni. Stedet udgør en Del af 10. Landsraadskreds med Valgsted i Kangâmiut.

Der findes 4 Grønlænderhuse ved Stedet, alle daarlige og slet holdte. Af disse hører 1 til Type III, 3 til Type IV. De er alle forsynet med Ovn.

Befolkningen udgjorde i 1918 ialt 28 Indfødte. Ved Stedet, der har Kateket, foregaar Børnenes Undervisning i et Grønlænderhus.

Af Erhververe var der 4 Fangere, 3 Fiskere, 1 Fastlønnet, alle forsynet med Kajak. 1 Mand manglede en saadan. Fangstudbyttet var i 1917: 1 Hvidfisk, 4 Niser, 21 store og 32 smaa Sæler, 19 Ræve og 25 Rensdyr. Gennemsnitsfangsten for 1913—17 var 102 Sæler aarlig, eller 15 Sæler pr. Erhverver. Sælfangsten er lidt efter lidt gaaet saa stærkt tilbage, at Befolkningen for største Parten lever af Fiskeri. Fangerne er gennemgaaende daarlige Kajakroere. Der findes ved Stedet: 2 Træbaade, 2 Telte, 2 Isgarn og 6 Rifler.

Erhvervsturnus. Januar—Februar. I disse Maaneder tages ganske enkelte Atak og Netsider i Sermilínguaĸ og i Mundingen af Kangerdluarssuk, naar der er aabent Vand, mest fra Iskant. Er Havet tillagt, maa Befolkningen udelukkende ernære sig ved Fiskeri, særlig af Rødfisk, der tages ved Kôrorssuaĸ indenfor Mundingen af Sermilínguaĸ. Ederfugle kommer slet ikke til Stedet, og der skydes kun faa Lomvier.

Marts—April. Allerede i Marts forsvinder Ataken, og kun ganske faa Klapmyds søger ind til Stedet. Derimod faas en Del Netsider som Kagssimassut i de to Smaafjorde. Fiskeri, Rødfisk og Ulke, som de forrige Maaneder.

Maj—August. Atakfangst fra Juni. Fortrinlig Alkejagt i Mundingen af Sermilínguaĸ og Indsamling af Æg i Fuglefjældene. Fiskeriet efter Rødfisk ophører i Maj. Angmagssatter tages ved Stedet, og naar de er tørret, gaar et enkelt Baadelag paa Rensjagt fra Isortoĸ, medens Resten af Erhververne rejser til Kangerdluarssuk paa Havkatte- og Uvakfiskeri. Ca. 20. August vender Befolkningen hjem, men Fiskeriet fortsættes.

September—December. Fiskeriet fortsættes, da det første Ataktræk gaar udenom Stedet, og først hen i November Maaned skydes der endelig enkelte Sæler.

Ederfuglene kommer kun strejfvis til Ikamiut, men enkelte Lomvier skydes. Fiskeriet vedbliver Aaret ud. Ræve fra Oktober. Fælderne opstilles i de to nærmeste Fjorde, paa Sermersût og ved Narssaĸ, Vest for Kangerdluarssuk.

Bopladsen Kangerdluarssuk.

Kangerdluarssuk (ɔ: Fjorden) er beliggende paa Fastlandet umiddelbart Syd for Kangerdluarssuk Fjorden, hvorefter Stedet bærer Navn, ca. 4,5 km Nord for S. Isortoĸs Munding og 18 km Øst for Kolonien.

Husene er opført i Bunden af en ubetydelig Vig paa et jævnt skraanende Terræn med smaa Fjældknolde, der næsten skjuler det bag Husene liggende Kapel. Pladsen er meget indelukket, tæt omgivet af lave, men ret stejle, afrundede Fjælde, af hvilke det ene har nogle iojnefaldende Blokke paa Toppen som smaa Varder.

Et ubetydeligt Vandlob Nord for og tæt op til Husene udmunder i Vigen, der benyttes som Anlægsplads, men er ubrugelig som Havn for lidt storre Baade, hvorfor disse maa ankre ud for Husene, hvor de er dækket af to smaa foran liggende Øer, der dog ikke beskytter mod sydlig Donning.

Forbindelsen med Kolonien er vanskelig om Vinteren, og Stedet ofte afskaaret fra Handelspladsen paa Grund af Tyndis.

Kangerdluarssuk hører til Sukkertoppen Kommune og er i retslig og gejstlig Henseende underlagt denne Koloni. Stedet udgør en Del af 10. Landsraadskreds med Valgsted i Kangâmiut.

Af offentlige Bygninger har Bopladsen et Kapel opført 1912 (6 × 4,7 × 2,45 m. indvendig) af Graasten. Det har Alter og Knæfald, men bruges tillige som Undervisningslokale.

Stedet har 7 Grønlænderhuse, nemlig: Type II: 1 Hus (Komfur), Type IV: 5 Huse (1 Kakkelovn) og Type V: 1 Hus (ingen Ovn).

Et af Husene har stor Vinduesbriks og beboes af 17 Mennesker, uagtet det kun er 3,4 × 4,3 × 1, 8 m indvendigt, et andet har en Tilbygning med Briks.

Befolkningen. I 1918 var der 61 Indvaanere ved Stedet, der allerede omtales af Thorhallesen som beboet 1775.

Ved Kangerdluarssuk er ansat en ikke uddannet Kateket og en Jordemoder. Stedets 12 Fangere, 3 Fiskere og den Fastlønnede er forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet i 1917 var: 20 Niser, 45 store, 81 smaa Sæler, 29 Ræve og 90 Rensdyr.

Gennemsnitsfangsten i 1913—17 udgjorde 163 Sæler aarlig eller 20 Sæler pr. Fanger mod 41 Sæler i 1875, da der fandtes 7 Fangere paa Pladsen, men desuden er der ved Stedet 6 andre Erhververe, hvoraf ingen tilvejebringer 10 Sæler aarlig.

Af Fangerne angives 6 Mand at kunne rejse sig efter Kæntring, og 3 er kajaksvimle.

3 Kvinder ved Stedet er Enker efter Fangere, som er omkommet i Kajak.

Erhververne besidder: 2 Træbaade, 5 Telte (danske) og 14 Rifler.

Erhvervsturnus. Januar—Februar. Af Atak og navnlig Netsider fanges en Del, men de sidste formindskes i Antal Aar efter Aar, saa at Befolkningen mere og mere er henvist til Jagt paa Lomvier og Ederfugle samt Fiskeri af Rødfisk, Havkat, Ulk og Uvak. Rødfiskebanker findes paa begge Sider af Kangerdluarssuk Fjordens Munding.

I Marts fortsættes Netsidefangsten og Fuglejagten, men Lomvierne begynder at trække bort.

April—Maj. Klapmydsefangsten giver daarligt Udbytte, og selv dygtige Fangere tager højst 5—6 Dyr paa Foraarstrækket. Endnu faas enkelte Netsider som Kagssimassut, men Fuglene formindskes yderligere, og Fiskeriet af Rødfisk ophører, naar Isen forsvinder helt.

Juni—August. Naar Angmagssatterne, der tages ved eller nær Stedet, er tørret, gaar enkelte af Fangerne paa Rensjagt fra Bunden af S. Isortoĸ og vender først hjem i September Maaned, medens Resten driver Fiskeri paa Havkatte og Helleflynder, enten fra Bopladsen eller fra Maligíssap nûa i Kangerdluarssuk, og senere Laksefangst i S. Isortoĸ.

September—December. Fangst og Fiskeri som ved andre Pladser i Efteraarsmaanederne, idet Atakfangsten begynder i Oktober, Fuglejagten i November.

Udstedet Napassoĸ.

Napassoĸ (ɔ: det opretstaaende) ligger paa en af Øerne i Arkipelaget midtvejs mellem den store Ø Talerulik og Ikerasârssuk ca. 5 km udenfor Fastlandskysten og 48 km Syd for Kolonien. Stedet har sit Navn fra en opretstaaende Fjældknude nær Ikerasârssuk, men kaldes ogsaa — særlig af de gamle — Kipingassoĸ (ɔ: det krogede) efter et lille Sund umiddelbart Nord for Udstedet.

Husene er spredt over et stort, jævnt og højtliggende Terræn paa den østlige Side af en af de midterste Øer i den lille Øgruppe. Grønlænderhusene og Kapellet, der ses langvejs fra, vestligst, Handelens Bygninger Øst herfor paa Skraaningen ned imod den lille sikre, men snævre Baadehavn i Sundet mellem Napassoĸ Øen og den lille stejle Portukê Ø. Ud for Mundingen af Baadehavnen i Sundet, der fører Syd og Vest om Napassoĸ, er der ret god og sikker Ankerplads for større Skibe.

Det første Indtryk, man modtager af Stedet, er, at der hersker større Renlighed end paa de fleste andre Bopladser, Køkkenmøddingerne virker ikke saa dominerende her som andetsteds, og i Regnperioder er man forskaanet for det Ælte, der ofte gør visse Bopladser næsten ufremkommelige.

Hertil kommer, at man har fri Udsigt til alle Sider, dels over de smaakuplede, stærk isskurede Smaaøer, der omgiver Napassoĸ, dels ud over det aabne Hav.

Lidt Øst for Napassoĸ ligger Ruinerne af det gamle Udsted ved Igdlutalik, hvis Befolkning for største Partens Vedkommende sultede ihjel Vinteren 1856—57. Mellem Igdlutalik og Sãtuarssuk Øen, Øst herfor, er en snæver Baadehavn, og paa sidstnævnte Ø Rester af det Kallske Etablissement. Napassoĸ er fra gammel Tid kendt som en udmærket Fangstplads, liggende midt i det Strøg, Sælen følger, med let Adgang saavel til Fastlandet som det aabne Hav, mod hvilket Stedet dog er dækket af de nærmestliggende Øer, hvor Fuglelivet er rigere end vistnok noget andetsteds langs Sydgrønlands Kyst.

Napassoĸ danner i Forbindelse med Bopladsen Ikerasak en Kommune, der mod Nord grænser til Sukkertoppen, mod Syd til Atangmik Kommune,

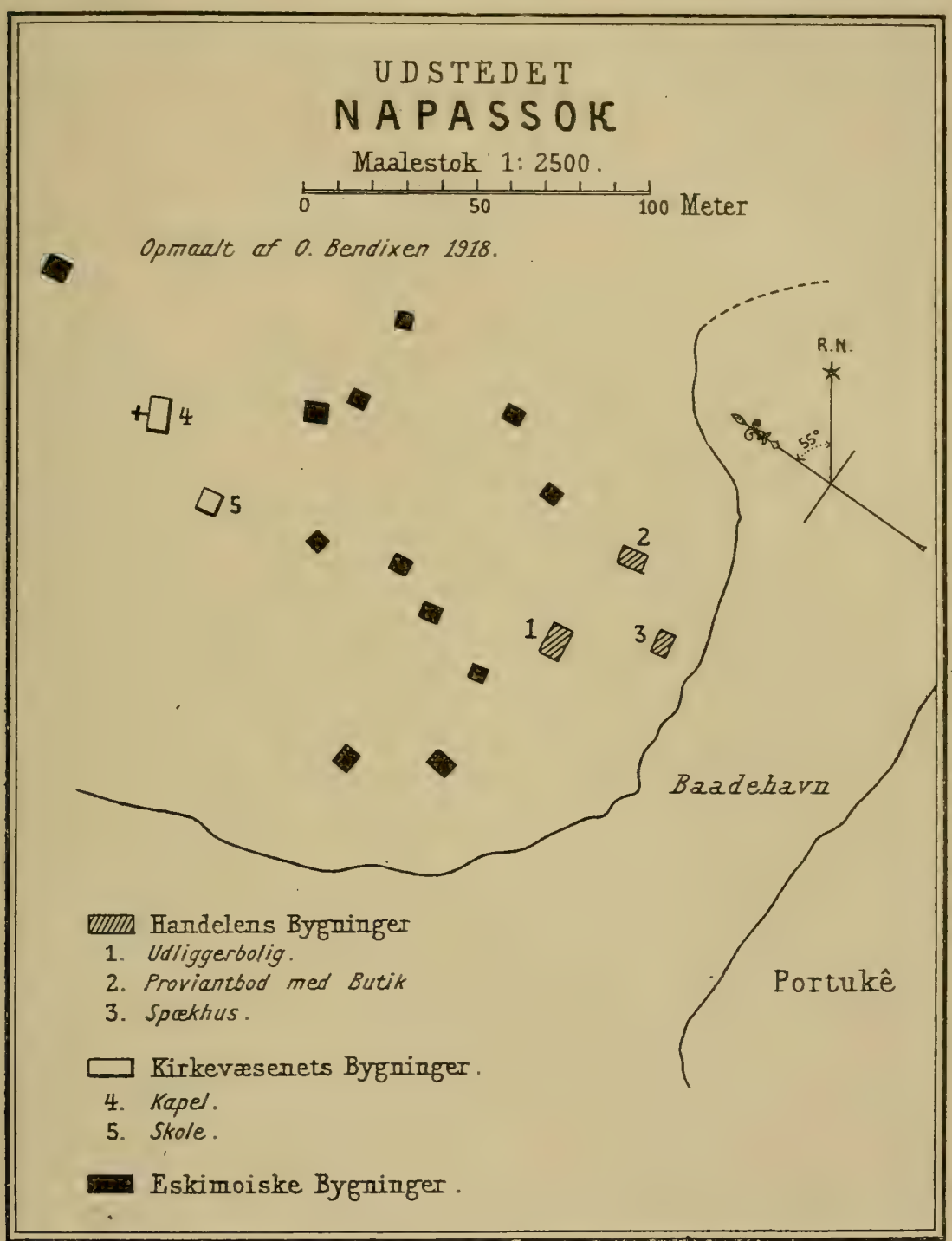
Fig. 9. Baadehavnen ved Kolonien Sukkertoppen. N. P. Sørensen fot. d. $^3/_4$ 1915.

Fig. 10. Udstedet Napassoĸ. John Møller fot.

idet Grænsen her følger en Linie fra Havet Nord om Nasaussak gennem Indskæringen Ekaluk og fra dennes Bund til Isblinken.

Kommunen hører til 9. Landsraadskreds med Valgsted i Napassok og er

underlagt den blandede Domstol i Sukkertoppen Retsdistrikt. I gejstlig Henseende hører Stedet til Sukkertoppen Præstegæld.

Ved Napassok findes følgende offentlige Bygninger.

Under Handelen:

Udliggerbolig (opført 1906), 8,5 × 5 m, af Bindingsværk med Brædeklædning. Huset er rummeligt med Køkken og 3 Værelser.

Proviantbod med Butik (opført 1898), 5,8 × 5 m, af Graasten. Den ret

rummelige Butik er i Stuen, der tidligere beboedes af Udliggeren, indtil Handelen afkøbte Udstedsbestyreren den nuværende Udliggerbolig.

Spækhus (opført 1864), 8,2 × 5,7 m, af Graasten, og Krudthus af Sten.

Under Kirkevæsenet:

Kapel, 8,5 × 4,5 × 2,12 m (indvendigt Maal), af Graasten med Træpanel, udvendig hvidkalket, Alter og Knæfald, Vinduer paa begge Langvæggene.

Skolen, 4,4 × 4,4 × 3,1 m (indvendigt Maal), af Graasten med Træpanel, og udstyret med moderne Skoleborde.

Paa Pladsen findes 12 Grønlænderhuse af følgende Typer.

Type I: 1 Hus (Kateketens) med Komfur og Bislag af Træ, Type II: 1 Hus med Komfur, Husgang med *igalek*, Type III: 8 Huse, hvoraf 3 har Komfur, 2 Ovne og Type IV: 2 Huse, det ene med Ovn.

Alle Husgangene udmunder i Gavlene og har paa en nær Vinkelform med firkantede eller hyppigere rund *igalek* i den udvendige Vinkel. Samtlige Huse har Brædeloft paa Klink, i det mindste over Briksen. Et har Kajakhul, 4 Yderdør, Resten Vindskærm foran Husgangen.

Husene er renlige, velbyggede og godt vedligeholdte, enkelte med pløjede og høvlede Paneler, Loft og Gulv, hvilket er sjældent i Huse med grønlandsk Tag, og flere skures og renses, inden Familien rejser til Fangstpladserne.

Befolkningen, hvis Antal var 89 Personer, stammer for største Delen fra Sukkertoppen og er af ret stærk blandet Race, adskillige har lyst Haar og lyse Øjne.

Under Styrelsen er ansat en Udligger og en Jordemoder; under Kirkevæsenet en seminarieuddannet Kateket, alle Indfødte.

Af Erhververne er 16 Fangere, 5 Fiskere, 1 Fastlønnet og en Dreng forsynet med Kajak. Af Mandfolk over 16 Aar var der kun en enkelt ældre Mand, der ikke havde Kajak.

Fangstudbyttet i 1917 beløb sig til 10 Niser, 126 store, 54 smaa Sæler og 25 Ræve foruden en Del Rensdyr.

I Femaaret 1913—17 blev der fanget 293 Sæler gennemsnitlig pr. Aar eller 24 pr. Erhverver mod 39 Sæler i 1875; men medens kun 2 Fangere dengang fik færre end 10 Sæler, findes der nu 7 Fangere, som ikke naar dette beskedne Udbytte.

Indhandlingen ved Napassoĸ, herunder Ikerasak iberegnet, beløb sig i 1917 til: 50 Tdr. Spæk, 20 Tdr. Lever, 69 Ræveskind, 6 Rensskind, 75 kg Fjer, 6,5 kg Dun og 57 Tæpper til en samlet Værdi af 1839 Kr. eller c. 15 Kr. pr. Individ i Kommunen, og dog kan Aaret ikke betegnes som noget daarligt Fangstaar. Tæppeproduktionen var saaledes større end sædvanlig og beløb sig til 684 Kr. mod 453 Kr. for leveret Spæk. Ud over, hvad de Indfødte oppebærer ved Salg af grønlandske Produkter, har de kun meget faa Indtægter af anden Art.

Udhandlingen androg samme Aar 3320 Kr., heraf for 447 Kr. Kaffe, 514 Kr. Sukker og 322 Kr. Tobak eller ialt for 1283 Kr., hvilket svarer til ca. 70 % af Indhandlingsbeløbet.

Kommunekassens Indtægter i 1917 var 273 Kr., hvoraf de 234 Kr. udgjorde Indhandlingsafgiften. Udgifterne androg 275 Kr., nemlig 24 Kr. Under-

stottelser, 213 Kr. Repartition og 38 Kr. andre Udgifter. Kassebeholdningen d. 31.—3.—1917 var 255 Kr.

Erhververne regnes for jævnt gode Kajakroere, men de indrømmer, at det gaar tilbage med deres Dygtighed i Kajakkens Brug, og at Ungdommen viser Ulyst til Opovelsen i Kæntring. 5 af Stedets Fangere kan rejse sig efter Kæntring, og der findes én Kvinde, som er Enke efter en i Kajak omkommen.

Ved Napassoĸ var 1918 2 Konebaade (uden Betræk af Mangel paa Skind), 6 Træbaade, 10 Telte, deraf 6 gronlandske (2 dobbelte af Klapmydseskind), 16 Rifler, 3 Isgarn samt 1 Stængegarn tilhorende Kommunen.

Fangstturnus. Januar og Februar. I disse Maaneder er der godt med Atak og Netsider, navnlig hvis Isen lægger sig tidligt. De tages overalt, men Fangsten hindres ofte af Tyndis, og Fangerne maa undertiden paa Slæde transportere Kajakken til Iskanten. Hvidfisk findes, men tages sjældent. Lomvier og navnlig Ederfugle forekommer i ret store Mængder, og Fiskeriet er godt, særlig af Ulke og Strandtorsk. Rødfisk findes Nord for Øen paa store Dybder, men tages ikke. Det blæser ofte stormende fra Øst.

Marts. Ganske faa Atak, men adskillige Netsider, der tages som Kagssimassut i Eĸaluk. Ederfuglene er talrigere end i de andre Maaneder, og der fiskes en Del Ulke og Strandtorsk.

April. Klapmydsetrækket begynder. Der fanges færre nu end i gamle Dage, dog kan en dygtig Fanger i Klapmydsetiden faa lidt over et Dusin. Ataken er fuldstændig forsvundet, men Netsiderne forekommer ret talrig, og under gode Forhold regnes April for den bedste Netsidemaaned, navnlig, hvis Isen driver ud af Fjorden. I Kangia forekom de tidligere i stor Mængde, men de er nu helt forsvundet herfra. Drivisen er ofte til Ulempe for Erhvervet saavel i denne som i de forrige Maaneder. Ederfuglejagten er udmærket, idet Fuglen dels trækker nordpaa mellem Øerne, dels ind og ud af Fjordene. Lomvien er forsvundet.

Maj. Grønlænderne gaar til Fangstpladserne paa de nærmeste Øer. Endnu findes enkelte Klapmyds, men de forsvinder omkring Midten af Maaneden og er helt borte senest den 20. Atakerne kommer i Slutningen af Maj, sjældent tidligere end den 25., men af Netsiderne er næsten alle trukket bort. Af Ederfugle skydes der kun faa i denne Maaned.

I gamle Dage var der mange flere Fugle, ikke alene Ederfugle, men ogsaa Terner, Ænder og Tejste.

Juni. I Begyndelsen af denne Maaned gaar Befolkningen til Angmagssat-Pladsen Kerrulik paa Fastlandet indenfor Stedet og driver herfra tillige Rensjagt i Omegnen, Fangst paa Atak og Niser, ligesom der fiskes en Del Havkatte. Naar Angmagssatterne er torret, anbringes de forelobig i Stenheller eller tages med til Hjemmet, naar Befolkningen vender tilbage.

Juli. Atakerne bliver færre og forsvinder helt i Slutningen af Maaneden. Befolkningen vender tilbage til Bopladsen omkring 1. Juli, men allerede den 8.—10. gaar største Parten til Laksepladserne i Amitsuarssuk, Kangia eller Kôr-

Kut og driver herfra tillige Rensjagt paa Smaaudflugter, der sjældent varer mere end 8 Dage ad Gangen. Ofte ledsages Fangerne af Familien paa disse Ture.

Af Laks kan der i gode Aar af en Familie tages indtil 2 Baadslaster.

August. 8.—15. August rejser Befolkningen hjem til Bopladsen og driver herfra Fiskeri paa Havkatte og Helleflyndere Resten af Maaneden.

September. Fiskeriet fortsættes, og der tages enkelte Niser. I Slutningen af Maaneden kommer Ataken tilbage, og Fangsten paa den begynder. Undertiden gaar et enkelt Baadelag paa Rensjagt eller tager Efteraarslaks i Kangia.

Oktober. Atakerne bliver talrigere og skydes fra Land i smalle Sunde mellem Øerne, men Niser begynder at forsvinde. Lomvien vender tilbage, og Jagten paa den begynder. Fiskeriet fortsættes, men mindre ivrigt ind i September.

November. Atakfangsten vedvarer, men nu mest fra Kajak. Netsiden og Hvidfisken ankommer, men der tages kun faa af dem. Ederfuglejagten begynder, og Jagten paa Lomvier fortsættes.

December. Atakfangsten er undertiden udmærket, men stormfuldt Vejr lægger ofte Hindringer i Vejen. Fuglene forekommer talrigst i denne Maaned, og Jagten paa dem drives med Iver. Ulke- og Torskefiskeri til Husbehov.

Bopladsen Ikerasak.

Ikerasak ligger c. 18 km Nordøst for Napassoĸ paa Nordsiden af det ret snævre Sund, der har givet Stedet Navn og i øst-vestlig Retning forbinder Fjordene Kangia og Alángua med hinanden.

Umiddelbart indenfor Næsset Inugarfik, hvor Sundet udmunder i Alángua, er Husene opførte paa en lille Pynt paa Nordsiden af Sundet, netop hvor dette udvider sig til en Bredning, hvis inderste Del benyttes som Baadehavn, udadtil dækket af en lille Ø. Landet bag ved Bostedet er smaakuplet, medens Sydsiden af Sundet særlig mod Øst hen imod Kangia danner et lavt Forland, der skyder sig ud fra den iøvrigt ret høje Ø, som begrænser Sundet mod Syd.

Hvor dette udmunder i Kangia, ligger paa Nordsiden langs en grundet Bredning med lave, stærk isskurede Kyster den gamle yndede Fangstplads Kaersoĸ, hvis rigtige grønlandske Navn er Ukîvik, hvor Udliggeren fra Napassoĸ indtil for faa Aar siden boede i Sommertiden for at indhandle Produkter fra de mange Grønlændere, der benyttede Stedet som Sommerfangstplads fra Maj til August.

Nu er Atakerne borte, og Netsiderne i Kangia gaaet saaledes tilbage i Tal, at Fangstpladsen er opgivet, men talrige Rester af Hytter vidner endnu om dens tidligere Herligheder.

Ud for Bopladsen holder Strømmen i Reglen Farvandet aabent i Vintertiden, hvorfor Ederfuglene ofte søger herind i stort Antal.

Ikerasak hører til Napassoĸ Kommune og er baade i retslig og gejstlig Henseende sidestillet dette Udsted.

Paa Pladsen findes 4 Grønlænderhuse, af hvilke de 3 hører til Type III, det ene til Type IV. Alle Husene paa et nær er forsynet med Komfur eller Ovn.

De er gennemgaaende store og rummelige og ret velholdte, men adskiller sig i Konstruktion og Indretning ikke fra Husene andetsteds i Distriktet.

Befolkningen, der stammer fra Napassoĸ, er ligesom de Indfødte ved dette Sted af stærkt blandet Race, og adskillige har blondt Haar og blaa Øjne.

I 1918 var der 38 Indvaanere ved Ikerasak, hvor der er ansat en Læser. Undervisningen foregaar i et Grønlænderhus.

5 Fangere og 2 Fiskere havde Kajak.

I 1917 var Fangstudbyttet: 1 Hvidfisk, 10 Niser, 56 store, 46 smaa Sæler, 48 Ræve og en Del Rensdyr.

Stedet, der kun har været beboet i 8 Aar, regnes for meget nærsomt med et godt Fiskeri i Kangia, men Ernæringsforholdene er her — som næsten alle Vegne — meget forringede paa Grund af Sælernes stærke Aftagen i Smaafjordene i Ikerasaks Omegn.

4 af Fangerne angives at kunne rejse sig efter Kæntring, og ikke færre end 3 Kvinder ved dette lille Sted er Enker efter Erhververe, som er omkommet i Kajak.

Ved Ikerasak er der: 3 Træbaade, 5 Telte (alle grønlandske, deraf 2 dobbelte med indvendig Klædning af Klapmydseskind), 5 Isgarn og 6 Rifler.

Erhvervsturnus. Januar—Marts. Sødyrfangsten er væsentlig indskrænket til Netsider i Kangia og Alángua, mest som Kagssimassut, da Ataken forsvinder tidligt, ofte allerede i Januar. Ederfugle og Lomvier skydes i ret betydelig Mængde i Strømstedet foran Bopladsen, men Fiskeri drives kun til Husbehov.

Netsidefangsten er gaaet saa stærk tilbage, at en Fanger i det højeste tager to Sæler paa en Dag, medens han for blot faa Aar siden hjembragte 5—6 Sæler daglig under gunstige Forhold.

April. En enkelt Baadsbesætning rejser til Kangârssuk, men Resten af Befolkningen driver Klapmydsefangst fra Napassoĸ.

Maj—August. Midt i Maj vender Befolkningen hjem, og naar Angmagssatterne, der tages ved selve Bopladsen, samtidig med, at der herfra drives Atakfangst, er tørret, gaar alle ca. 1. Juli til Laksepladserne i Kangia og Kôrĸut, hvorfra der tillige drives Rensjagt.

September—December. Efter Hjemkomsten ca. 20. August drives Havkatte-, Torske- og Helleflynderfiskeri til Begyndelsen af Oktober, da Ederfuglene indfinder sig, og naar Atakerne kommer, hvilket først sker i November, jages samtidigt dette Sødyr.

Befolkningen tørrer Angmagssatter, Laks og adskillige andre Fisk til Vinterbrug, og Forraadet heraf slipper sjældent op, særlig naar der er godt med Fugle.

Udstedet Atangmik.

Atangmik (ɔ: ene tilbageblivende af flere) ligger paa Fastlandet c. 2 km indenfor Mundingen af Angmagssivik Fjorden paa dennes Nordside, c. 30 km Nord for Upernivik, 33 km Syd for Napassoĸ og 81 km fra Kolonien.

Husene er opført i to Grupper, hvoraf den vestligste omfatter, foruden et Par Grønlænderboliger, Handelens Bygninger, der ligger ganske nær hinanden paa et kun nogle Meter bredt Plateau mellem Fjæren og en stejl, lav Fjældvæg

umiddelbart bag Husene. Plateauet afsluttes mod Syd med en Kløft bag en lav fremspringende Pynt, som skjuler Stedet for sydfra kommende Rejsende.

Øst for Pynten udmunder et Dalstrøg, hvor Resten af Grønlænderhusene ligger, spredt over et større Terræn, der er fugtigt og delvis fyldt med gamle Køkkenmøddinger, saa at største Delen af Dalen i Regnvejrsperioder danner en Sump

af Ekskrementer, Forraadnelsesstoffer og alt muligt Affald fra Husene. Paa et højere Terræn Nord for Dalen ligger Kapellet. Stedet, der er omgivet af lave kullede Bakker, har ingen egentlig Havn, men Baade og større Fartøjer ankrer i en bred Bugt, som umiddelbart Vest for Husene, altsaa mellem disse og Fjordmundingen, skærer sig ind i Landet. Ankerpladsen ligger nær Handelens Bygninger i Læ af en lille Ø, som skærmer mod So fra Fjorden. Indsejlingen til Ankerpladsen er Vest om Øen, da Farvandet Øst om mellem denne og Fastlandet er grundet. Kysten er stejlt affaldende, og Losning og Ladning ret besværlig i det aabne Farvand foran Pakhuset.

Nærmere Fjordmundingen ligger Ruinerne af det oprindelige Atangmik, som Grønlænderne i sin Tid forlod, da Udstedet af Hensyn til Havnen anlagdes paa dets nuværende Plads.

Atangmik er en selvstændig Kommune, der mod Nord grænser til Napassoĸ Kommune, mod Syd til Godthaab Distriktet. Stedet hører til 9. Landsraadskreds med Valgsted i Napassoĸ og til Sukkertoppen Retsdistrikt samt Sukkertoppen Præstegæld.

Paa Pladsen findes følgende offentlige Bygninger. Under Handelen:

Udliggerbolig (opført 1913), 8,2 × 5,6 m, af Bindingsværk med Brædeklædning. Det er en fuldt ud tidssvarende Bygning med Køkken og 3 Værelser.

Spækhus med Butik paa Loftet (opført 1890), 6,3 × 5 m, af Graasten. Rumforholdene i Butikken er meget indskrænket.

Proviantbod (opført 1897) 6,3 × 5 m af Graasten, samt Krudthus af Graasten og Salteri, c. 8 × 5 m. Træskur paa Angmagssat-Pladsen Angmagssivik til Indhandling af Torsk.

Under Kirkevæsenet:

Kapel, nyt, 6 × 4,8 × 2,4 m (indvendigt Maal), af Graasten med Panel og Tag af Spaan. Tarveligt Alter og Knæfald, men lyst og venligt med Vinduer paa begge Langvægge. Det bruges tillige som Undervisningslokale.

Ved Stedet findes 10 Grønlænderhuse af følgende Art. Type I: 1 Hus (Kateketens) med Komfur, Type IV: 3 Huse (1 Ovn), Type V: 6 Huse, alle uden Ovn.

Husene er gennemgaaende rummelige, men alle daarlig vedligeholdt, og selv efter grønlandske Forhold ualmindelig slet bygget. Gulvene, hvor saadanne findes, ligger paa det nøgne Fjæld uden Opfyldning nedenunder og derfor ujævnt, undertiden saaledes, at Stenene rager op gennem Bræderne. Husgangene er indtil 5 m lange, ualmindelig snævre, lave og i Regnperioder dannende en Sump. De har alle cirkelrund, foroven toppet *igaleĸ*, og kun undtagelsesvis er Gangen forsynet med en Yderdør. Ingen af Husene har Loftsbræder, trods det fugtige Klima, og man er derfor næsten overalt i Husene udsat for Tagdryp under Regnvejrsperioder.

Af Bygningsmateriale og Brændsel findes der rigeligt i Omegnen, Tørv paa Øen og Drivbrænde i Arkipelaget omkring Pisugfik.

Befolkningen, der menes at nedstamme fra de gamle Beboere af Pisugfik, er høje, kraftige Folk af en særpræget, stærk blandet Type og paa visse Omraader ret ejendommelige. De synes saaledes ikke at være i Besiddelse af den Trang til Omstrejfen, der ellers karakteriserer den eskimoiske Race. Fangstrejserne er kortvarige, man fjærner sig nødig langt fra Bostedet, og mange Folk, særlig af de ældre, har aldrig været udenfor Kommunens Grænser.

I 1918 var der 93 Indfødte ved Atangmik.

Under Styrelsen var ansat 1 Udligger og 1 Jordemoder, under Kirkevæsenet en seminarieuddannet Kateket, alle Indfødte.

17 Fangere, 4 Fiskere, 1 Dreng og 1 Fastlønnet var forsynet med Kajak. Af disse havde 1 Mand Stel, men manglede Skind til Betræk, og 2 Mand over 18 Aar ejede ingen Kajak.

Fangstudbyttet i 1918 beløb sig til 2 Niser, 126 store, 144 smaa Sæler, 65 Ræve og 106 Rensdyr.

I Femaaret 1913—17 blev der fanget 386 Sæler gennemsnitlig pr. Aar eller 22 Sæler pr. Erhverver, mod 438 Sæler i 1875 eller 51 pr. Fanger.

Indhandlingen af grønlandske Produkter i 1918 androg: 23 Tdr. Spæk, 24 Tdr. Lever, 65 Ræveskind, 11 Sælskind, 14 Rensskind, c. 7,3 kg. Dun, 109 kg. Fjer, 14 Tæpper og 27040 kg. Torsk, alt til en samlet Værdi af 2141 Kr., af hvilket Beløb de 1081 Kr. betaltes for de indleverede Torsk, medens Værdien af Spæk og Lever kun beløb sig til 378 Kr.

Gennemsnitsindtægten pr. Individ bliver c. 25 Kr. mod 11 Kr. i 1911, da man endnu ikke havde paabegyndt Indhandlingen af Torsk.

Udhandlingen af Proviant og Varer beløb sig til 3450 Kr., og i 1917 solgtes for 414 Kr. Kaffe, 355 Kr. Sukker og for 216 Kr. Tobak.

Kommunekassens Indtægter i 1918 var 318 Kr. hvoraf 282 Kr. udgjorde Indhandlingsafgiften. Udgifterne androg 243 Kr., deraf 40 Kr. i Understøttelse, 11 Kr. i Fattighjælp, 140 Kr. i Repartition og 52 Kr. andre Udgifter. Kassens Tilgodehavende ved Regnskabsafslutningen var 247 Kr.

Erhververne er gennemgaaende gode Kajakroere, og over Halvdelen af dem kan rejse sig efter Kæntring. 2 Mand er kajaksvimle. Ved Stedet findes: 2 Konebaade, 1 Træbaad (tilhørende Kommunen og beregnet til Brug for de fattige), 3 Telte, 18 Rifler og 20 Isgarn.

Erhvervsturnus. Januar—Februar. I disse Maaneder fanges der ret godt af Atak, særlig i Mundingen af Niakúngunak og mellem Øerne, men Tyndisen generer en Del. Desuden tages enkelte Netsider samme Steder.

Fugle, særlig Lomvier, findes i ret stor Mængde, hvorimod Fiskeriet kun drives til Husbehov. I Angmagssivik er der mange Rødfisk, men Fangerne nærer gennemgaaende ringe Interesse for Fiskeriet af denne velsmagende Fisk, og det har først været drevet i større Omfang i Vinteren 1918.

Marts. Atakerne bliver færre, hvorfor Fuglejagten og Rødfiske-Fiskeriet

drives med større Iver end i de andre Maaneder, dog tages enkelte Netsider.

April. Atakerne forsvinder helt, men der fanges en Del Kagssimassut i Tasiussarssuaĸ i Niaĸúngunaĸ, i hvis Bund Netsiden yngler, samt i Angmagssivik.

Midt i Maaneden ankommer de første Klapmyds, gamle og unge omtrent samtidig.

Af Fugle forekommer Ederfuglen talrigst. Lomvierne bliver færre, da Trækket nordpaa er begyndt. Fiskeriet drives saa godt som ikke, men derimod en Del Hajfangst, forsaavidt der er Islæg.

I Maj bliver Klapmydserne talrigere indtil midt i Maaneden, hvorefter de aftager lidt efter lidt og forsvinder helt i Begyndelsen af Juni.

Midt i Maj kommer Ataken tilbage, og der drives ivrig Fangst paa disse to Sælarter, mest i Mundingen af Fjorden. En enkelt Konebaad rejser undertiden paa Fangst i Eĸaluk, men de fleste Fangere bliver ved Stedet og driver Fangst herfra. 8 Klapmyds regnes nu for et særdeles godt Udbytte under Foraarstrækket, men for faa Aar siden tog en Fanger ofte dobbelt saa mange. Af Kagssimassut tages endnu ganske enkelte.

Ederfuglen aftager fra midt i Maaneden og forsvinder kort efter helt; omtrent samtidig indfinder Havtorskene sig.

Juni og Juli. I Slutningen af Maj eller hyppigere først i Juni begynder Angmagssat-Fiskeriet; enkelte øser Fisken ved Itivníguaĸ nogle km indenfor Bopladsen, medens største Parten af Befolkningen fisker ved Angmagssivik. Naar Angmagssatterne er tørret, bringes de til Bostedet eller oplægges i Stenheller forskellige Steder for siden at hjemhentes, men Grønlænderne forbliver paa Fiskepladserne for at fange Torsk, særlig efter at Styrelsen er begyndt at opkøbe denne Fisk. Tidligere pilkede man Havkatte, hvoraf der findes ret store Mængder, eller fiskede Helleflynder. Af disse sidste tages dog endnu en Del ved Sarfarssuaĸ. Rensjagten begynder, men drives kun paa smaa Strejfture af enkelte Kajakmænd.

August. Enkelte Kajakker gaar til Øerne Syd for Mundingen af Niaĸúngunaĸ efter spraglede Sæler, men største Delen af Befolkningen fortsætter Fiskeriet efter Torsk, Helleflynder og til Dels efter Havkatte. Med Konebaad gaar man paa Rensjagt i Bunden af Niaĸúngunaĸ, men Turen varer kun faa Dage ad Gangen. Befolkningen fjærner sig i det hele taget nødig i længere Tid fra Stedet og bliver aldrig borte i Maaneder, som det er almindelig Skik andre Steder. Vinterboligerne benyttes til Stadighed og udluftes saa godt som aldrig.

September. Ataken indfinder sig, og Fangsten paa den begynder. Rensjagten drives ivrigere, og endnu tages mange Torsk.

Oktober og November. I disse Maaneder drives næsten udelukkende Sortsidefangst og Garnfangst. Fuglene begynder at indfinde sig, og der tages endnu lidt Torsk. I Oktober sættes Rævefælder, og disse passes regelmæssigt Vinteren igennem.

Netsiderne kommer tilbage og fanges paa Trækket ind i Fjordene.

December. Atakerne er færre, dog tages endnu en Del og enkelte Netsider, men Storm og Tyndis hindrer ofte Fangsten.

Lomvierne er talrig til Stede, og der tages adskillige mest med Fuglepil, hvorimod Fiskeriet giver ringe Udbytte.

O. Bendixen.

HISTORIE

Om mulige, endnu bevarede Spor af Distriktets Bebyggelse i Nordbotiden er der hidtil ikke fremskaffet sikre Efterretninger (se S. 87). I Hvalfangertiden var Distriktet stærkt besøgt af Hollændere, Englændere og Hamborgere. Delftshaven, hvis grønlandske Navn af Egedes Folk skrives Kacipinunana (Kapisigdlup nunâ?), blev allerede 1624 navnefæstet paa et af Købmand Adr. Leversteyn i Delft udrustet Togt til Straet Davis og er afsat paa Joris Carolus' Kort fra 1626. Egede nævner »Delftshaven eller Pissubigme«, men sikkert har den ligget Nord for Pisugfikøerne og maa være identisk med den gamle Hollænderhavn ved Fiskefjorden. Paa Feykes Haans Kort (1720) er Kangâmiuts Fjelde navngivet som Zuykerbrood (Sukkertoppen). Fra Englænderne stammer det paa samme Kort anførte Kin of Sal (af kin: Kending, sale: Sadel, analogt med Kinsale i Cork: Irland), der ved sin fremskudte Beliggenhed og sit stejle Fjeld tidligt tjente som Sømærke. Om Hamborgerne minder endnu Navnene Hamborger Land (Sermersôĸ) og Hamborger Sund (Tuno). 1691 forbød Kong Christian V Hansestæderne at handle paa Grønland, men ophævede allerede Aaret efter Bestemmelsen mod en Afgift for hvert Søpas. Medens Generalstaterne i en Plakat af 1720, i Anledning af hollandske Skipperes Overgreb paa de indfødte og deres Ejendom, paabød de paa Straet Davis farende Hollændere at afholde sig fra alle Voldsgerninger mod Landets Indbyggere, fremturede de engelske Hvalfangere i deres brutale Optræden mod Grønlænderne, bl. a. ved at fratage dem deres Fangst, bortfjerne alt Tømmer fra deres Huse for at bruge det til Brænde, ligesom de oftere stak Ild paa deres Hytter. Saaledes var Guvernør Paars 1730 Vidne til en usædvanlig stor Ildebrand et Par Mile fra Kolonien, foranlediget ved engelske Hvalfangeres Brandstiftelse.

Om Grønlændernes Liv i Distriktet haves ingen Efterretninger ældre end 1775. I og efter Sildetiden (Paaske til midt i Juli) gik de tillige paa Atakfangst, derefter paa Rensjagt i Strømfjorden og i August til Elvene for at fange Laks, som de tørrede til Vinterføde, eller paa Helleflynderfangst. Den daværende Bebyggelse af Distriktet viser et ganske forskelligt Billede fra vore Dage. Foruden Kangâmiut, Narssarmiut og Napassoĸ nævnes som folkerige Steder Ũmánaĸ Ø (ved Ny Sukkertoppen) og Sâtormiut. Paa Kangerdluarssuk boede i Thorhallesens Tid »de gamle Isortok Boeres Afkom«, som endnu bestod af to Familier; Norden for Kangâmiut boede ingen Grønlændere, men om Sommeren drog de op til Grundene for at fange Sæler, samle Æg o. s. v.

Distriktets Kolonisation begynder med Anlæggelsen af en Koloni ved

Kangâmiut (S. 143), efter de toppede Bjerge Norden for samme (Ũmánarssuit) kaldet Sukkertoppen. Anlæggelsen overdroges 1755 den virksomme og dygtige Pionér Anders Olsen (Julianehaab-Fiskenæsset-Igaliko), om hvem der i Distriktet endnu findes Minder i Navnene Anders Olsens Sund (Tunnua) og A. Olsens Varde paa Øen Inugsulik, hvor Giesecke endnu 1808 saa Rester af hans 1765 opførte Vinterhus. Han blev den første Kobmand ved den ny Koloni og rejste Vaaningshuset »paa et sært ubehageligt Sted i Hældningen af en Klippe, hvor ingen Udsigt er, med mindre man gaar uden om paa Klippen«. Gl. Sukkertoppen, som han med Afbrydelser bestyrede i en Aarrække, blev i sin første Udviklingstid stærkt præget af denne mærkelige Mand og i gejstlig Henseende ikke mindre af den for sine »skonne Gaver og Aandens Drift, til at tale Guds Ord« meget berømmede Berthel Laersen, oprindelig et Vajsenhusbarn, fra 1739 opdraget ved Godthaab til Kateket og beskikket 1757 som saadan ved Sukkertoppen, blev paa Grund af Missionskollegiets store Tilfredshed med hans Gerning 1764 ordineret til Missionær († 1782); efter Sagnet blev han (palasínguaĸ ɔ: den lille Præst) dræbt ved Hekseri af en Grønlænderinde. Hans endnu blomstrende Efterslægt tæller flere af Landet fortjente Mænd: Sønnen Frederik Berthelsen († 1828), en Tid Missionær for hele Sydgrønland, hans Sønnesønnesøn, Overkateket i Godthaab Rasmus Storm Josva Berthel Berthelsen († 1901), Oversætter og Forfatter, og dennes Søn Lars Jens Ernek Johan Berthelsen († 1889), ord. Overkateket i Ũmánaĸ. Den første døbte ved Kolonien var A. Olsens Datter (1756); 1759 døbtes 11 Børn og voksne, 1766: 25, 1768: 33, 1771: 42 — i Tiden 1757—75 ialt 280. I 1781 flyttedes Kolonien herfra til Manîtsoĸ.

Narssarmiut (S. 147) var, som mange grønlandske Hustomter paa Øen af dette Navn viser, fordum stærkt beboet og nævnes af Dalager som det sydligste af de Steder (nordefter: Nipisat, Amerdloĸ, Isortoĸ, Rifkol og Norden for Jakobshavn), hvor Hollænderne opslog deres »Krambod« og Grønlænderne strømmede sammen eller oppebiede deres Ankomst om Foraaret for at handle med dem. H. Egede besøgte Stedet i Marts 1724, da han her fandt en forladt, næsten ubeskadiget hollandsk Galliot, fuld af Proviant og Handelsvarer. Den Gang boede her 60—70 Familier, hvorfor ogsaa Guvernør Paars i sit 1730 opsatte Kolonisationsprojekt foreslog at sætte en Loge ved Stedet. Giesecke nævner den som Vinterboplads. I en Indberetning fra 1802 fremhæver Inspektøren som en Sjældenhed, at 4 Fangere herfra i 1797 leverede 85 Baller Sælspæk. Rink angiver 1855 Folketallet her til 42, hvoraf de 32 boede i ét Hus.

I Evighedsfjorden (S. 101), hvilket Navn allerede forekommer hos Giesecke, boede den saakaldte Profet Habakuk († 1798) og hans Kone Profetinden Maria Magdalena († 1802). Hun foregav at have Samtaler med de døde, der aabenbarede hende, at Gud kastede sin Vrede paa dem, der modsagde hende, og i Aaret 1789 samlede Ægteparret en Skare Tilhængere om sig fra Sukkertoppen, hvorfra alle Grønlændere, kristne og hedenske, undtagen én Familie, flyttede til dem, endog enkelte fra Godthaab og Holsteinsborg. Missionæren ved Sukkertoppen, der indberettede hjem, at Profetinden havde ladet to Kvinder dræbe som Hekse,

stod i Begyndelsen ret afmægtig overfor dette Uvæsen og søgte Støtte hos Handelen. Det skyldtes navnlig Kateket Frederik Berthelsens energiske Bestræbelser, at Grønlænderne atter faldt til Ro. Da Bevægelsen 1803 paany blussede op i Profetens Slægt, flyttede han til Stedet og bragte Urostifterne til Fornuft. Blandt Habakuks Efterkommere holdt den profetiske Overlevering sig endnu paa Rinks Tid, da der her (1850) boede 19 Grønlændere.

Agpamiut (S. 118) nævnes af Thorhallesen som et Sted, hvor der stedse har boet en Flok Grønlændere, hvorom vidner de herværende mange Hustomter og Grave. Her fandtes 1904 i en Husruin en Medaille, præget over Gonsalvo de Cordova, Sejrherren ved Cerignola (1503), maaske et Minde fra Hvalfangertiden.

Kolonien Sukkertoppen.

I 1779 stillede den daværende Købmand ved Kangâmiut J. L. Smidt, der 1776—77 havde overvintret ved Sâtormiut, Forslag om at flytte Kolonien til Fjorden af dette Navn paa Grund af »den gode Lejlighed til Hvalfangst«, og fordi de fleste Grønlændere i Distriktet opholdt sig her. 1780 opsendtes et nyt Vaaningshus med Numre og Mærker paa hver Stok, til Opsætning i en Havn en Fjerdingvej Vest for Sâtormiut Øerne. I Maj 1783 rejstes Huset paa Manîtsok, der af Direktionen fik tildelt Navn af Ny Sukkertoppen. Flytningen fra Kangâmiut misbilligedes stærkt af A. Olsen, der kort efter skrev: »Jeg har hørt, at en ny Sukkertop er oprettet, og den gamle ikke er mere til. Jeg, som i 17. paa 18. Aar har tjent og lidt godt og ondt der paa Grænserne, kan ikke begribe den Fordel, der er eller kan være ved det ny Anlæg«. Paa Foranledning af Sydgrønlands første, lidet fordelagtigt bekendte Inspektor Bent Olrik (1782—89) oprettedes her Hvalfangstanlæg, som fortsattes, skønt der i 6 Aar ingen Hvaler fangedes, og paa Trods af Direktionens Ordre af 1787 om dens Ophævelse. 1802 boede her 330 Mennesker, og Udskibningen var 1795 (et særlig fordelagtigt Fangstaar) 372 Fade, medens Godthaab kun anføres med 148 Fade. I 1832 omtales Sukkertoppen som Sydgrønlands bedste Koloni med ialt 485 Grønlændere og den største Overflod af Fisk og Kabliav, der fandtes i Landet; paa den Tid gjordes ogsaa Forsøg paa Hajfiskeri efter Islændernes Maade. 1855 talte Kolonien 276 Indvaanere. Den ældste Bestyrerbolig, nedrevet 1907, blev 1794 hærget ved en Krudteksplosion, hvorved Assistenten Imm. Arøe blev stærkt forbrændt og en Kolonist dræbt; en senere Krudteksplosion i Midten af forrige Aarhundrede bortrev en Del af Taget, saa at Huset saa ud, som om det var sammenlappet af forskellige Stykker (Rink). 1834 samlede Koloniens Grønlændere sammen til en Kirke ved aarlig i 2—3 Aar at afgive 2 % af de til Handelen indleverede Varer. Rinks Skildring af de slette og forfaldne Bygninger og hele Koloniens uheldige Anlæg tilhører helt Historien, idet Sukkertoppen ved Nybygninger og Udfyldningsarbejder foran den ny Bestyrerbolig, og smagfuld Forskonnelse af Stedet i det hele taget, mere end nogen anden Koloni i Landet bærer Præg af Kultur, hvilket skyldes de Bestræbelser, der i nyeste Tid er udfoldet her af Bestyrerne L. H. C. Bistrup, J. C. G. Baumann og O. Hastrup.

Bestyrere (til 1782 ved Kangâmiut): A. Olsen 1755—63; H. Storm 1763—67; A. Olsen 1767—73; J. L. Smidt 1773—83; (J. P. Hammer kst. 1783—84); J. C. v. K. Lund 1784—87; N. L. Lunde 1787—88; F. C. Kragstedt 1788—89; M. Falck 1789—91; C. Mathiesen 1791—94; (C. F. Kahrs $^{3}/_{8}$—$^{10}/_{9}$ 1794); N. D. Muus 1794—95; J. L. Hilcker 1795—99; M. H. Mørch 1799—1804; W. M. Olrik 1804—13; G. H. Wolff 1813—24; (I. Arøe kst. 1815—16); C. E. Ernst 1824—25; P. J. Kall 1825—26; H. Biilmann 1826—49; (F. W. Arntz kst. 1835—36; J. P. Engholm 1836—37); H. Bistrup 1849—54; F. W. Arntz 1854—57; H. Bistrup 1857—59; J. G. Kursch 1859—67; O. F. V. Nielsen 1867—68; N. P. Svanberg 1868—70; H. F. A. Hansen 1870—73; (H. N. C. Lassen kst. 1873—74); C. E. O. Lytzen 1874—80; L. F. Mathiesen 1880—85; (F. A. A. C. V. G. T. Lassen kst. 1882—83); J. Mathiesen 1885; (P. J. Petersen kst. 1885—87); R. Müller 1887—90; L. H. C. Bistrup 1890—1911; (O. P. C. Kock 1900—01); O. Hastrup 1911—12; J. C. G. Baumann 1912—16; C. S. Langskov 1916—20; N. Chemnitz 1920—.

Præster (til 1782 ved Kangâmiut): B. Laersen (Kateket 1757—64) 1764—82; N. Hveyssel 1784—92. Ordin. Overkateket (under Holsteinsborg) E. K. F. Petersen 1902—.

Læger: C. M. Norman-Hansen kst. 1908—09; C. F. Petersen 1909—12; C. Andersen 1913—17; A. Møller kst. 1917—18; H. M. Borchersen 1918—.

Ikamiut (S. 157) var paa Egedes Tid stærkt beboet, men ved 1775 øde og besøgtes da kun som Fangststed om Vinteren af de dobte fra Sukkertoppen. Giesecke betegner Ikamiut som Vinterboplads. Rink angiver Tallet paa Beboerne af den til Udsted ophøjede Plads til 52.

Ũmánaĸ, den grønne Ø paa søndre Side af S. Isortok (S. 107), viser ved sine talrige Hustomter af ejendommelig Form, nærmest som en Retorte (Medd. o. Gr. L.) om stærk gammel Bebyggelse, ligesom der her findes Ruiner vistnok fra den Tid, da Hvalfangerne ifølge stedlige Sagn havde Station paa Sydsiden af Øen, og de indfødte gik til dem for at faa den bortkastede *mátaĸ*. Til Øen knytter sig forskellige Sagn, bl. a. om den stærke Sydlænding Kangínguaĸ, der bosatte sig her. Ũmánaĸ nævnes først i Paars' førnævnte Kolonisationsplan, idet han ogsaa her vilde anlægge en Loge. P. O. Walløe, der 1748 gæstede Øen, beretter, at dens Beboere gjaldt for at være Mordere, som ikke alene øvede Drab paa deres Landsmænd, men ogsaa sigtedes for at have overfaldet og dræbt Mandskabet paa et nogle Aar for her forlist Biskayerskib. Han fandt hos dem en Del af den forliste Besætnings Klæder, Kister, spanske Monter og Louisdorer. Fra dette Skibbrud har antagelig den nærliggende Spaniol Ø, der 1817 benævnes Spanior Øen, faaet sit Navn. Walloe betegner dem iøvrigt som de skikkeligste af alle Grønlændere. Vitterligt var de dog skyldige i et 1738 begaaet Drab paa en Landsmand, hvem de ansaa for Heksemester, hvorfor Missionæren i Godthaab lod dem paagribe, tampe og krumslutte. Endnu Cranz omtaler, at Ũmánaĸerne var berygtet i hele Landet.

Napassoĸ (S. 160) nævnes først af P. O. Walløe, der var her 1748. Thorhallesen fremhæver Stedets »Nærsomhed i mange Ting«, hvorfor Sydlændingene paa deres Rejser plejede at opholde sig her en Vinter over, og han hævder, at ingen Plads i Grønland kunde være bedre egnet til Anlæggelsen af en Mission, da Napassoĸ var uindskrænket paa alle Sider, og Fangsten derfor mere fri. Grønlænderne var da for største Delen flyttet til Missionerne, og han frygtede for, at det ypperlige Sted skulde blive helt øde. Thorhallesen skelner mellem Gl. Napassoĸ og det lige Nord for liggende Ny Napassoĸ (Kipingassoĸ).

Fra Napassoĸ udgik 1791 den mærkelige, ulykkelige Vandring (hvorom den stedlige Overlevering endnu beretter), som foretoges af en her forlist Baadsbesætning, bestaaende af Kolonist Hans Olsen (Tivagajôĸ) fra Sukkertoppen, Tømmermanden, Kokken og en Kolonist fra Godthaab, en Grønlænderenke og to unge Piger, der besluttede at gaa over Land fra N. til Godthaabs Fjorden, en Strækning paa o. 16 Mil. Flokken brød op 11. Dec., men var uheldigvis, i den Formening, at Turen ikke vilde tage mere end 3—4 Dage, kun sparsomt forsynet med Proviant og havde undladt at medføre Soveposer. De for vild i Snestormen og fandt den store dybe Fjord (Niaĸúngunaĸ) aaben, hvorfor de maatte gaa en uhyre Omvej over Bjergpasset Agiatsiait. En for en bukkede under af Udmattelse og blev liggende i Sneen, de fleste i selve Juletiden. De genlevende, Hans Olsen og to Grønlænderinder kom 2. Juledag ud ved Kugssuk og genkendte Bopladsen Nûgârssuk, hvor de optoges mere døde end levende og fandt god Pleje.

Napassoĸ nævnes atter 1833 i Forbindelse med det private Handelsanlæg, der da indrettedes paa Sãtuararssũaĸ (Fladøen) ved det »velbeboede« Napassoĸ, i Henhold til det, Kobmand von der Pahlen og fhv. Bestyrer i Holsteinsborg, da Kobmand i Frederikshavn, P. J. Kall givne Privilegium paa Hval-, Sæl- og Fiskefangst med Isortoĸ (Sydbay) som fast Station, ændret til Napassoĸ. Koncessionen var motiveret ved, at »den danske Handel paa Kysten mellem Holsteinsborg og Sukkertoppen intet var imod fremmedes, at Grønlands Naturrigdomme var baade større og rigeligere, end Islands, hvorfor Grønlænderne burde forberedes paa at udtræde af deres Vildheds og Umyndigheds Tilstand«. Med Privilegiet fulgte Tilladelse til at tage et Antal af o. 80 Grønlændere til Hjælp ved Bedriften, hvorimod Interessenterne forpligtede sig til at udruste 1—2 Hvalfangerskibe aarligt og at afholde sig fra al Handel med de indfødte, som ogsaa fra al Dunindsamling. Entreprenørerne overholdt dog ikke disse Betingelser, idet de ved Napassoĸ tog alle derboende Grønlændere i deres Tjeneste, afkøbte dem deres Varer, ja endog deres Kajakker, der herefter kun anvendtes til Interessentskabets Fordel. Det højt lønnede danske Mandskab ved Stationen nøjedes med at drive Hajfiskeri og Sælgarnsfangst, medens Torskefiskeriet og Hvalfangsten ikke bragtes i Drift. Fiskeriets Utilstrækkelighed i Forbindelse med Konkurrencen med Monopolhandelen nødte omsider Pahlen og Kall til at indstille deres Virksomhed. 1842 overtog den kgl. Handel Etablissementet og dets Bygninger for 3000 Rdlr. Følgerne af den mislykkede Spekulation var for de indfødtes Vedkommende Fattigdom og Sult. Rink omtaler ved 1850, at Produktionen i Forhold til Folketallet

kun var ringe; Befolkningen var i højeste Grad ussel, og deres Huse kunde snarere kaldes Huler, udgravede i en stor Dynge Snavs, til Dels overgroede og skjulte af Græs, saa at man bogstavelig talt kunde gaa over Tagene uden at vide, at der boede Mennesker her. Disse Forhold var sikkert medvirkende til, at den store Hungersnød, der i Vinteren 1856—57 hjemsøgte Sydgrønland og bortrev ialt o. 140 Mennesker, haardest ramte Napassoĸ, hvor Flertallet af dem døde. Ved Efterretningen om den her indtraadte Nødstilstand sendtes fra Sukkertoppen sidst i Januar en Storbaad med Spæk og Torfisk til Napassoĸ, men naaede ikke ind paa Grund af de her lejrede Ismasser. Et Sammentræf af uheldige Omstændigheder, deriblandt, at Sælfangsten totalt mislykkedes, og at Forbindelsen med de nærmestliggende Udsteder var afbrudt, øgede Sulten og Nøden. I den første Uge af Marts forsøgte Udliggeren sammen med 9 Grønlændere i en Konebaad at naa Kolonien, men Baaden forliste, og hele Besætningen, der havde gravet sig ned i en Snehule paa en Ø, fandt her Sultedøden. Efter at have afsendt Kajakker med Spæk fra Kolonien, naaede Bestyreren endelig selv sidst i Marts med sit Fartøj, lastet med Proviant, til den uddøende Plads. Saa sent som 1. April døde i Løbet af Dagen 9 Mennesker.

Angmagssivik (S. 106). Paa Rejser langs Kysten nordefter 1723—24 kom Egede til Fiskefjorden og var i Juli sidstnævnte Aar ved Delftshaven (se ovfr.) for at undersøge Mulighederne for Anlægget af en Kolonі ved den derværende store Fiskedam. 1725 i Sommeren sendte han en med 6 Folk bemandet Tømmerflaade derop med Træ og Bjelker til en Bygning, senere flere Folk til at bryde Sten, og gik selv i August derop for at fremme Arbejdet. Aarsagen, hvorfor det paatænkte Anlæg opgaves, angives dels at være, at en Flaade med Materialer forliste, dels at den her herskende ulidelige Myggeplage fordrev Folkene. P. O. Walløe nævner i sin Dagbog 1751 »det bekendte Fiskenæs eller Niakorngonartok« og omtaler Egedes Planer med Stedet. Angmagssivik indtil dens Bund undersøgtes 1913 i historisk-topografisk Øjemed af undertegnede Forf., der her paa Næsset Angmagssivik fandt tilhugne Sten fra Egedes Tid og lod rejse en Varde.

Louis Bobé.

GODTHAAB DISTRIKT

BELIGGENHED OG AFGRÆNSNING

Godthaab Handelsdistrikt bestaar af Kolonien Godthaab med Udstederne Kangek, Kôrnok og Narssak samt Logen Fiskenæsset.

Distriktet, der foruden en Del af Fastlandskysten med foranliggende Øer omfatter flere Nunatakker, tilmed af betydeligere Omfang end i noget andet Distrikt i Sydgrønland, støder mod Nord til Sukkertoppen Distriktet, idet Grænsen følger en Linie fra Havet gennem Fangstpladsen Upernivik ca. 50 km Nord for Godthaab Fjorden, medens Sydgrænsen gaar gennem Tuluartalik Øen østpaa til Frederikshaabs Isblink. Vest- og Østgrænsen er henholdsvis Davis Strædet og Indlandsisen.

Medens Yderkysten mellem Upernivik og Godthaab Fjorden følger en tilnærmelsesvis lige Linie i nord-sydlig Retning med en bugtlignende Indskæring og talrige foranliggende Øer Syd herfor paa Strækningen ned til Merkuitsok, antager Kysten mellem dette Forbjerg og Frederikshaabs Isblink en mere østlig Retning uden dog i væsentlig Grad at afvige fra den rette Linie. I Modsætning hertil er Distriktets Østgrænse meget uregelmæssig formet, og Landet har en Mængde fremspringende Punkter, der som Pynter skærer sig ind i Indlandsisen, men Hovedretningen afviger dog kun lidt fra Linien Nord-Syd.

Distriktets nordligste Punkt, en lille Pynt, der fra Kilúngait Landet skærer sig ind i Indlandsisen, hvor denne afsætter Taserssuak Isbræ, ligger paa ca. 65°17′ N. Brd., dets sydligste, Tuluartalik, paa 62° 28′36″ N. Brd.

Breddedistancen mellem disse Punkter er saaledes ca. 312 km, medens Afstanden mellem Distriktets Nord- og Sydgrænse ved Yderkysten i Luftlinie udgør ca. 250 km.

Fastlandskysten danner dog ikke et sammenhængende Hele, idet 3 af Distriktets Indskæringer, nemlig Godthaab Fjorden, Sermilik og Bjørnesundet, naar helt ind til Indlandsisen og saaledes deler Landet i 4 Dele, hvoraf Strækningen mellem Godthaab Fjorden og Sermilik danner Distriktets største samlede Omraade med en Bredde af ca. 100 km mellem Havet og Indlandsisen.

Landet er saaledes lidt smallere end de forannævnte Distrikter og har ikke saa store sammenhængende Omraader som disse, idet den Del deraf, som ligger Nord for Ameralik, er spaltet i en Mængde Øer og Halvøer, og Strækningen Syd for Sermilik er smalt tilløbende sydefter omtrent af Form som en spids Vinkel med Toppunktet ved Frederikshaab Isblink.

Fig. 1. Frodigt Terræn ved Taserssuak indenfor Ilulialik.
O. Bendixen fot. August 1916.

Fig. 2. Udsigt over Tomten af Hans Egedes første Koloni ved Igdluerúnerit paa Haabets Ø mod Davis Strædet. Teltet staar paa Tomten af Vaaningshuset.
O. Bendixen fot. Juni 1916.

Fig. 3. Sadelen ved Kolonien Godthaab. John Møller fot.

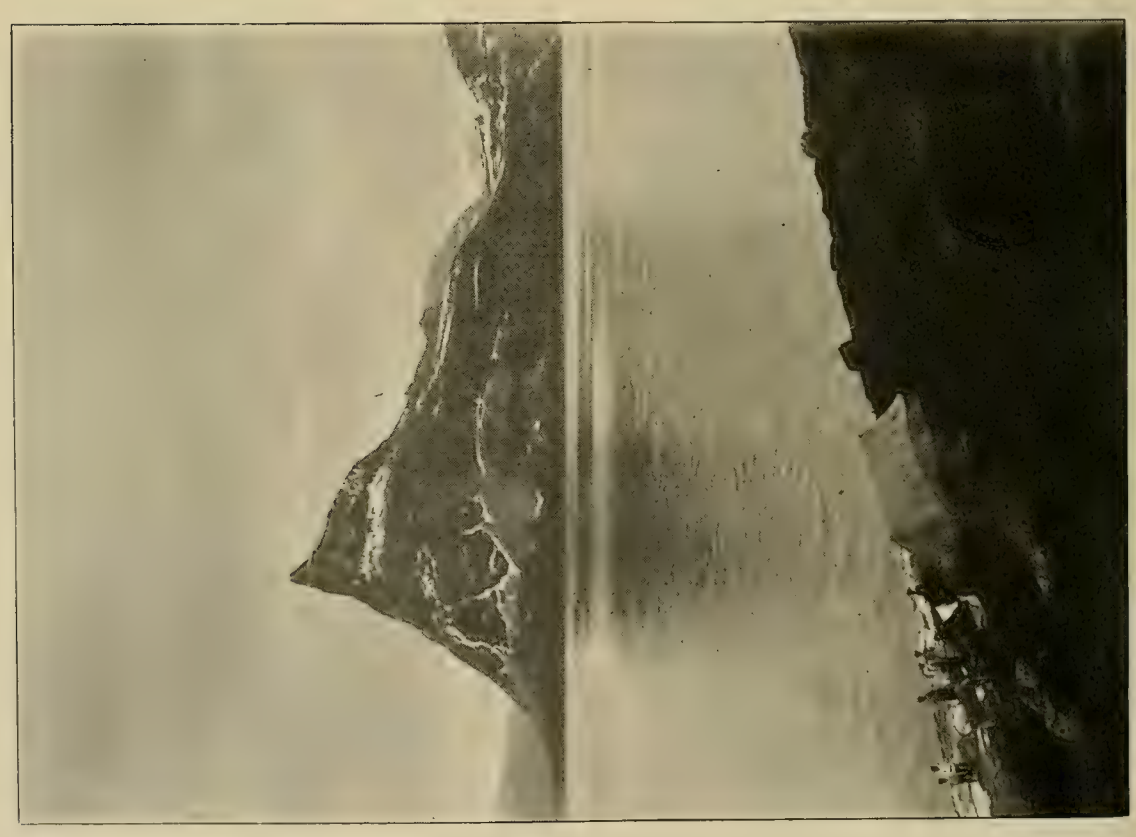

Fig. 4. Fra Ûmánaĸ Løbet. Til venstre Indsejlingen til Kôrĸut.
C. Wagner fot.

HAVET

De hydrografiske Forhold udenfor Distriktets Kyst er lige saa ukendte som i Farvandet Nord herfor. En Række Lodskud, der er taget paa forskellige Steder i længere og kortere Afstand fra Land, peger dog paa, at Davis Strædet har større Dybder, og at disse ligger Kysten nærmere i dette end i de foran behandlede Distrikter. Den Del af Vestkystbanken, der er aflejret udenfor Godthaab Distriktet med Dybder under ca. 200 m, er med andre Ord smallere og ligger Kysten nærmere end Banken udenfor Sukkertopkysten, men tager man kun Hensyn til den Del af Kystbankernes Omraade, hvis Dybder ikke overstiger 94 m Kurven o: henholdsvis Lille Hellefiskebanke udenfor Sukkertoppen og Fyllas Banke udenfor Godthaab Distriktet, viser det sig, at denne sidste har et langt større Omfang end den forste, og medens Lille Hellefiskebanke ligger ca. 35 km udenfor Yderkysten, er Afstanden mellem Fyllas Banke og Kangeĸs Pynten kun ca. 20 km.

Denne sidste Banke synes at strække sig fra et Punkt udenfor Kangârssuk paa Nordlandet og med en kortere Afbrydelse til Farvandet ud for Logen Fiskenæsset. Den har en Bredde af ca. 27 km, og skraaner hurtig ned til store Dybder, idet der 25 km udenfor Yderranden og 75 km fra Kysten er taget Lodskud paa over 1000 m, medens man i samme Afstand udenfor Sukkertoppens Kyst træffer 188 m Dybdekurven.

Dybderne indenfor Lille Hellefiskebanke synes gennemgaaende større end indenfor Fyllas Banken, men der foreligger iøvrigt for faa Lodskud til, at man kan udtale sig med Sikkerhed om dette Punkt.

Paa Strækningen mellem Udstedet Narssaĸ og Skinderhvalen (Merĸuitsoĸ) indenfor Øerne er der taget en Række Lodskud, der viser Dybder paa indtil 236 m.

Bundarten er Sand, Skel, Slik og Sten, og Tjalfeekspeditionen konstaterede, at Havbunden paa mange Steder baade her og andetsteds er saa fyldt med Sten, at Trawlfiskeri af den Grund maa betragtes som udelukket langs Vestkysten. Chlormængden i Davisstrædet er 1,839 %.

Fjordene og de indre Farvande er ligesom i de forannævnte Distrikter adskillige Steder fyldt med Aflejringer og Udskylninger fra Bræelvene. De mest omfattende af denne Art findes i Ilulialik paa Nordsiden af Godthaab Fjorden, hvor hele Fjordarmen indenfor Ivnajuagtoĸ op til Kûgssuaĸ er saa fyldt med Lerslam, at i hvert Fald den inderste Del kun kan passeres med Konebaad ved Højvande, og store Strækninger falder tør med Lavvande. Det samme gælder et betydeligt Omraade i Bunden af Ujaragssuit i samme Fjord og i Ameragdla, Ameralik Fjordens sydlige Arm, hvor hele den indre østlige Vig har hævet sig saa meget, at den Lerslette, som er dannet af Udskylninger fra de to Bræelve, der udmunder her, ikke mere overskylles af Højvandet. Lignende Opfyldninger som i Ujaragssuit findes i Bunden af Fiskenæsfjorden. Her bestaar de væsentligst af Sand, og hele den indre Del af Fjorden i en Længde af ca. 6 km falder tør med Lavvande.

Men Aflejringerne er dog gennemgaaende mindre betydelige end i Sukkertoppen og Holsteinsborg Distrikter, og Bundfældningen har ikke formaaet at fylde saa at sige alle Bugter og Kroge selv i større Afstand fra Brælvene, som Tilfældet er i disse to Distrikter. Ca. 12 km udenfor Opfyldningen i Fiskenæsfjorden er Bunden saaledes Klippe uden Aflejring af nogen Art.

Havets Temperatur er ligesom i Sukkertoppen Distrikt afhængig af, om man befinder sig inden- eller udenfor Polarstrømmen, hvis kolde Vand naar helt ned til Havbunden paa de grunde Kystbanker, hvorimod man udenfor disse i dybere Vandlag træffer Golfstrømmens varmere Vand. Paa Banken Vest for Fiskenæsset var Temperaturen i September 1908 i 50 m's Dybde 0,5° C. men udenfor Kystbanken 5° C. i samme Dybde. Inde i Fjorden er Overfladevandets Temperatur i højere Grad afhængig af Vejrforholdene, men aftager hurtig nedefter paa ganske lignende Maade som i Norddistrikterne. En Maaling foretaget midt i Godthaab Fjorden d. 4. August gav saaledes følgende Resultat: Overfladen: 7° C., 19 m's Dybde: 3,6° C. — 47 m: 3° C. — 95 m: 1,4 °C. — 188 m: 0,4° C. — 376 m: 0,1° C.

Ved Yderkysten mellem Polarstrømmen og Land kan Overfladevandet i Juli Maaned naa + 7—8° C., i Fjordene selv ganske nær Indlandsisen 8—9° C. og udenfor Isens Omraade indtil + 12° C.

Da **Flodbølgen** er ret betydelig, nemlig ca. 5 m i Springtid ved Kolonien, bliver Strømsætningen mellem Øerne i de smalleste Sunde saa stærk, at adskillige kun lader sig passere med Robaad i Strømretningen. Dette gælder saaledes visse Strækninger af Baaderuten, som fra Nepisæt Sundet (Kaĸuk) fører langs Fastlandskysten gennem Imartuníguaĸ og derfra indenskærs nordpaa.

Flodbølgen gaar ligesom i de andre Distrikter op langs Vestkysten og trækker sig tilbage i modsat Retning. Tidevands Strømmen er derfor nordgaaende ved stigende og sydgaaende ved faldende Vande, men lokale Forhold medfører mange Steder, at Strømmen gaar i modsat Retning af den, Flodbølgen følger, saaledes i Imartuníguaĸ. Dette har for saa vidt praktisk Betydning, som Grønlænderne paa Baaderejser gennem Løbet plejer at vælge et saadant Tidspunkt til Gennemfarten, at de har medgaaende Strøm udover de normale 6 Timer, der ligger mellem Ebbe og Flod.

I Fjorde med lange, snævre Løb formaar disse kun at optage en ringe Del af Flodbølgen, og Vandet stiger og falder derfor paa forskellige Tider ved Mundingen og længere inde. Dette er saaledes bl. a. Tilfældet i Natsilik Nord for Godthaab Fjorden, hvor store Bredninger er forbundet med to snævre ca. 30 m brede Løb, gennem hvilke Strømmen er saa rivende, at end ikke opgaaende Laks skal kunne forcere de stærkeste Strømhvirvler.

Af **Strømsteder** findes der adskillig flere end i de andre Distrikter i Sydgrønland, saaledes ud for Kangialiartarfik Fjorden, hvis Munding er spærret af Smaaøer, mellem hvilke der gaar en rivende Strøm, endvidere Snævringen Sarfâraĸ midt i Imartuníguaĸ og Nákariaĸ umiddelbart Nord for Kaĸuk.

I disse Løb fosser Vandet som en Elv, og det samme er Tilfældet med Snævringen Kûgssuaĸ i Aniggoĸ og med de 3 smalle Løb, der forbinder Tasiussarssuaĸ, Syd for Fiskenæsfjorden med Havet, og som anses for impassable.

Stærk Strøm kan iagttages adskillige Steder, saaledes i den før omtalte Natsilik Fjord, der i Almindelighed udenfor Bredningerne kun kan passeres, naar man har medgaaende Strøm, endvidere i Mundingen af Godthaab Fjorden, hvor Strømmen er stærk nok til at hindre Islæg mellem Kolonistedet og Nordlandet, samt i det snævre flodlignende Løb, som forbinder Tasiussârssuk Bugten paa Sydsiden af Buksefjorden med dennes Munding, og endelig adskillige Steder mellem Øerne.

Polarstrømmens Bredde og Hastighed ud for Godthaab Distriktet kendes ikke. Enkelte Hydrografer antager, at Strømmens Hastighed er stærkest i Julianehaab Distrikt og aftager nordefter, men paalidelige Maalinger foreligger ikke, og selv uden Vindens Hjælp er Strømmen i Stand til at befordre Storisen fra Julianehaab til Fiskenæssets Omegn i Løbet af en forholdsvis begrænset Tid. Polarstrømmen tilfører Distriktet en ret betydelig Mængde Drivbrænde, som navnlig strander paa Øerne udenfor Fiskenæsset og Narssaĸ, samt især langs Nordlandets Yderkyst, hvor de talrige Øer næsten virker som en Si, men den holder sig ligesom overalt i Sydgrønland i nogen Afstand fra Land og synes intetsteds at naa helt ind til Kysten.

Storisen blokerer sjældent hele Distriktet undtagen i de saakaldte store Isaar, som indtræffer gennemsnitlig hvert 5—6 Aar.

Er Tilførslen af Storis normal, naar den kun til Fiskenæsset Distrikt, der af en eller anden Grund danner Grænse for Isens videre Drift nordefter. Her indfinder den sig til højst forskellige Tider, hyppigst dog i Maj og Juni Maaned, men det er ogsaa hændet, at den har blokeret Syddistriktet i Oktober. Isen holder sig nær Kysten nogle Dage eller Uger eller presses ind i Fjorde og Bugter, hvor den da er til stor Gene for Samfærdselen, men hyppig til Gavn for Fangsten, da den i Reglen fører en Del Sæler med sig. Man kan regne, at Isen kun udebliver gennemsnitlig hvert 4. Aar, og Grunden til, at den sjældnere trænger Nord for Syddistriktet, skyldes uden Tvivl den Omstændighed, at de fremherskende sydvestlige Vinde om Foraaret holder den presset ind mod Land og hindrer dens videre Drift nordpaa, medens nordlige Storme sætter den sydpaa og ud fra Kysten. 1791—1817—1839—1863—1896 og 1898 nævnes som særlig store Isaar.

Vestisèn optræder saa godt som aldrig i Distriktet.

Vinterisen. I Almindelighed er Islæget ligesaa fast og langvarigt i Bunden af Distriktets Fjorde og i særlig velbeskyttede Bugter som i Holsteinsborg Distriktet, idet disse indre Farvande er tillagt i Tiden mellem Oktober—November og Maj undertiden indtil Juni det følgende Aar, da Isen smelter ved Solvarmen. Men paa mere aabne Strækninger har Isen hverken den Udstrækning eller Varighed som paa tilsvarende Steder i de nordligste Egne; og Reglen er, at Isen selv langt inde i Fjordene har ringe Stabilitet, og at den undertiden bryder og lægger sig paany enkelte Gange i Løbet af Vinteren.

I Godthaab Fjordens mægtige Bassin er der saaledes kun to eller tre af de mest velbeskyttede Fjordarme, der har fast Islæg hvert Aar i Tiden mellem Oktober og Juni, nemlig Kapisigdlit, Kangersunek og til Dels Ujaragssuit, medens andre tilsyneladende veldækkede Arme kun er tillagt fra December til Marts, saaledes Amitsuarssuk, Pâtussôk og til Dels Ilulialik.

I Hovedfjorden mellem Halvnunatakken Ivisârtok og Kôrnok er der hyppigst kun Drivis, og udad mod Mundingen særlig i Godthaabs Omegn ses aldrig Is i Vintertiden.

I Pisigsarfik Fjorden og i Omegnen af Bopladsen Ũmának kan der lægge sig Is ud til Fjordarmen Syd for Storøen i Tiden fra Januar til Marts, men den er usikker og brydes hyppigt ved indtrædende Storme. Det samme gælder til Dels Farvandet mellem Bjørne Øen og Storøen.

I Ameralik gaar Kanten af den faste Is i Reglen kun til Nûa Pynten mellem Ameragdla og Itivdlek, medens hele den øvrige Del af Fjorden til Mundingen kun er tillagt kortere Tid ad Gangen; men opnaar Isen tilstrækkelig Fasthed paa denne Strækning, kan den dog holde sig ubrudt et Par Maaneder.

I de sydligere Fjorde har Islæget gennemgaaende mere Stabilitet alene med Undtagelse af Fiskenæsfjorden, hvor kun Strækningen indenfor Kekertarssuatsiak Øen — delvis ogsaa Aniggok — er tillagt med fast Is, medens selve Hovedfjorden, hvorved Fiskenæsset er beliggende, kun lægger til periodevis.

Langs Yderkysten er Islæget i Almindelighed usikkert overalt undtagen i beskyttede Bugter og mellem Øerne, der er dækket mod Søgang. Paa saadanne Steder har Islæget samme Varighed som i de inderste og bedst dækkede Fjordarme. Dette gælder saaledes Sundene i hele Arkipelaget paa Vestsiden af Godthaabs Nordland, hvor de allerinderste Løb og Bugter kan være impassable til ind i Juni, og ligeledes Strækningen mellem »Tre Brødre« og Sermilik, samt delvis den store Øgruppe Syd for Fiskenæsset. Paa mere aabne Strækninger, saaledes mellem Øerne ud for Ameralik Fjordens Munding og Syd herfor, findes slet intet Islæg, eller dette er kun af meget kortvarig Beskaffenhed. Udenfor de paagældende Øer, har Farvandet kun været tillagt én Vinter i den sidste Menneskealder.

ØER, INDSKÆRINGER OG FASTLAND

Godthaabs Nordland. I sit bekendte Værk »Grønland« gør Rink opmærksom paa, »at Fordelingen af Hav og Land staar i nær Forbindelse med hinanden. Jo lavere det ujævne bakkede Granitland er, desto mere blander det sig med Havet, desto mere bugtede og snoede løber Kysterne, hvorimod højt Plateauland har mere ligeløbende Kyster og større sluttede Partier af Land.«

Denne Karakteristik af det lave Granit- eller Gnejsland finder man intetsteds i hele Landsdelen saa typisk repræsenteret som i den nordlige Del af Distriktet, hvor Strækningen mellem Nordgrænsen og Godthaab Fjorden bestaar af et lavt, delvis fladt Kystland, som ud mod det aabne Hav er dækket af en utallig

Mængde Øer og Skær, der i et bredere eller smallere Bælte strækker sig fra Distriktsgrænsen ved Upernivik sydpaa langs Kysten til den store Øgruppe Kitsigsut (Koek Øerne) foran Godthaab Fjordens Munding.

Paa denne Strækning har Fastlandet følgende Indskæringer:

Sarfatsiait lidt Syd for Distriktsgrænsen har i Bunden en Lakseelv, men Fjorden er ret ubetydelig med lave Omgivelser.

Natsilik Fjorden (ɔ: den med Fjordsæler) ca. 10 km Syd for Sarfatsiait er ca. 14 km lang. Den afsætter midtvejs en stor Bredning og ender med et betydeligt Bassin, hvori der udmunder to lakserige Elve, af hvilke den sydligste, der hører til Distriktets vandrigeste, kommer fra de store Søer i Nordlandets Indre og udmunder gennem en snæver Kloft. Mellem det inderste Bassin og Bredningen samt mellem denne og Mundingen er Fjordløbet kun 30—40 m bredt med en rivende Strøm. Ca. 7,5 km Syd herfor ligger

Kangialiartarfik Fjorden omgivet af lave Klipper, der paa Stødsiden er saa stærk afslebet af Isen, at de hæver sig op af Vandet som skraanende, aldeles jævne Ramper. Mundingen spærres af nogle Smaaøer, og Fjorden har to Arme, hvori der udmunder et Par Smaaelve, omgivet af store Aflejringer af Sand og Grus med talrige marine Skaller.

Landets Indre danner en naturlig Fortsættelse af Sukkertoppen Syddistrikt, med et smaakuplet, ofte helt fladt Terræn, der nærmest Kysten er saa godt som blottet for Moræneaflejringer, men meget stærk afslebet. Efterhaanden som man kommer sydligere, bliver Landet jævnere og gaar tilsidst over i en aldeles flad Slette, der udfylder hele Strækningen paa Nordsiden af Godthaab Fjorden mellem Fjordmundingen og Ivisât Fjældene indenfor Bunden af Kugssuks Fjordarm. I den vestlige Del af Sletten findes mægtige Skrænter af Ler langs Imartunínguaĸ, hvor Lakseelven Sangujait udmunder, og ligeledes i Kaĸuk samt adskillige Steder langs Kysten længere inde paa Nordsiden af Godthaab Fjorden, afvekslende med Moræner af Sand og Grus. Disse Skrænter, der har en aldeles plan Overflade, bestaar af fintslemmet Ler og er utvivlsomt i sin Tid aflejret ved Bundfældning i Havet paa ganske samme Maade, som det sker den Dag i Dag i Ilulialik. Sletten, der er skilt fra Fjorden ved lave Kystfjælde, har en talløs Mængde mindre og større Søer, til Dels omgivet af et sumpet Terræn med mægtige Tuedannelser og vestligst store Leraflejringer, jævn frodig Plantevækst af Smaapil, Dværgbirk, Boller, Lyng og en udbredt Vegetation af Busklichener.

En bred Slette, Narssarssuaĸ, med 35—40 m høje Smeltevandsaflejringer forbinder Kugssuks Fjordarm med Taserssuaĸ Nord herfor; og skilt fra denne ved lave Randfjælde ligger en anden Slette mellem Indskæringen Ilulialik og den samme Sø, gennemstrømmet af en stor vandrig Elv, Kûgssuaĸ, der ved Udløbet i Fjordarmen danner et prægtigt Vandfald. Med Konebaad gaar Grønlænderne op gennem Elven til Taserssuaĸ for at jage Rener paa det Øst herfor liggende Land, der regnes for det bedste Rensterræn i hele Fjordgebetet. Det bestaar af en temmelig gold Højslette paa 600—700 m's Højde, ret stærk kuperet

med stejlt Fald mod Taserssuaĸ og dennes Brædarm, men lavere henimod Ujaragssuit.

Plantevæksten er ringe, og Landet danner i alle Henseender en paafaldende Modsætning til de frodige Egne langs Indlandsisen i de to nordlige Distrikter, hvor Fuglelivet er rigt overalt, medens man kan gennemstrejfe Landet her uden at se andre Fugle end nu og da en Ravn, der er paa Rov efter de Mængder af Renskød, som Grønlænderne efterlader paa deres Jagtture, da de savner Midler til at transportere det til Hjemmet.

Talrige Fjældsøer fylder Landets Indre, og mellem to mægtige Sødrag i den nordøstlige Del ligger det ca. 1000 m høje Fjæld Kamassup kingingnera, omgivet af mægtige Lag af erratiske Blokke, der dækker Landet milevidt og gør Vandringen i denne Stenørken meget besværlig, da man maa springe fra Blok til Blok. Indlandsisen ligger højere end Landet og afsætter Isfjælde i en stor Israndssø, i hvis Nærhed der skal findes Jagthytter fra Nordbotiden. Vandet i Taserssuaĸ er stærk mælkefarvet af det iblandede Slam, hvad der giver Søen et ejendommeligt lyst Udseende.

I det Virvar af Øer, der ligger udenfor Godthaabs Nordland, gør der sig dog en vis Regelmæssighed gældende, idet de mindre Øer og Holme er samlet gruppevis længst ude til Søs, medens de større Øer indenfor ligger i Forlængelse af hinanden, saaledes at de i Fællesskab danner Vestgrænsen af et Løb, der langs Fastlandskysten forbinder Upernivik med Kaĸuk og kan benyttes som indenskærs Baaderute mellem Godthaab og de nordlige Bosteder.

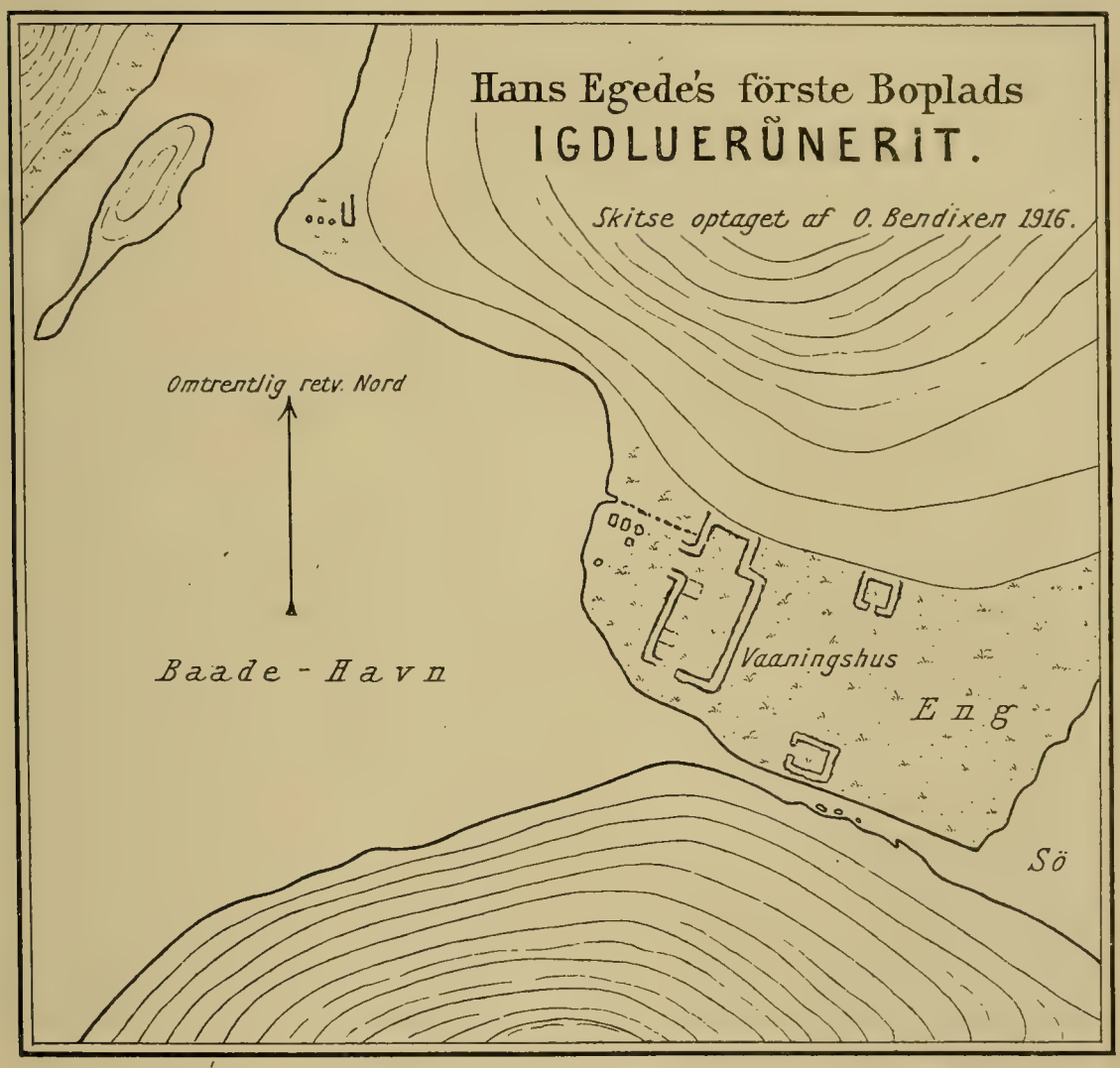
Af Yderøerne ligger Upernivik Gruppen nordligst og strækker sig ned til Sarfatsiait; Syd herfor træffes Satsigsut Øerne, der bestaar af utallige større og mindre Øer og strækker sig længere til Søs end de øvrige Grupper. De yderste af dem, Avangnardlît, ligger ca. 11 km udenfor Fastlandskysten. Natsilik Øerne mellem Natsilik og Sarfap på udenfor Kangialiartarfiks Munding er mindre og lavere end Satsigsut Øerne, ofte helt flade og i langt højere Grad end de øvrige Øer præget af Isen med meterdybe Skurstriber.

Sydligere, omkring Forbjærget Kangârssuk, bliver Øerne mere spredte med en enkelt tættere samlet Gruppe, Satsigsúnguit, længere til Søs, og endelig er Øerne paa Nordsiden af Fjordmundingen lidt højere og betydeligere i Omfang end alle de forannævnte. Paa den sydligste af denne Gruppe ligger Udstedet Kangeĸ, Nord herfor Haabets Ø, og skilt fra disse ved et smalt Sund med Mobergs Havn en større navnløs Ø[1]), der i gamle Dage hed »Rensøen«, hvilket Navn nu er overført paa den lille Ø Navsuitsoĸ, som tegner sig tydeligt fra Godthaab. »Rensøen« har paa Sydsiden en Indskæring Kangerdluluk med en gammel Hollænderhavn, nu Faltings Havn, i Bunden. Nord for denne Øgruppe fører de grunde Løb, Uligtarfik og Kûa, fra Havet til Kaĸuk eller Nepisæt Sundet, der overalt

[1]) Anm. Mærkeligt er det, at Grønlænderne hyppigt ikke har Navn paa betydelige Øer eller sluttede Landstrækninger, selv i Egne, hvor de færdes dagligt, end ikke paa Haabets Ø, hvor Egede anlagde sin første Koloni, medens man derimod sjældent savner Betegnelser for Smaabugter, Pynter o. l., der har Tilknytning til Fangsten.

er ca. 4 m dybt som Følge af Udskylninger fra de mægtige Ler- og Sandskrænter paa Nordsiden af dette beromte, af gauske lave Fjælde omgivne Sund, der er en vigtig Fangstplads, hvor Sælerne i gamle Dage flokkevis blev jaget paa Land. Paa Hans Egedes Tid var det Samlingsstedet for Omegnens Grønlændere og Sydlændingene, naar disse sidste paa Fangst- eller Handelsrejser nordpaa passerede Stedet.

Ved Igdluerúnerit paa Vestsiden af Haabets Ø træffer man Ruiner af Grønlands første Koloni, hvor HANS EGEDE boede i Aarene 1721 til 1728, da

Bygningerne flyttedes til den nuværende Koloni Godthaab. Ruinen ligger i en 30 m bred, 70 m lang Dalslugt, begrænset paa Siderne af kuplede Smaafjælde og bagtil af en mindre Sø, forbundet med Havet ved en Elv, der folger Sydsiden af Dalen tæt forbi Gavlen af det gamle Vaaningshus, som ifl. Egedes Beretning var opført af Træ og omgivet med en Tørvevold, hvoraf man endnu finder betydelige Rester. Ruinen er ca. 15,3×8 m indvendigt Maal, og Huset har i den nordlige Gavl haft en mindre Tilbygning og to Udgange dels i den sydlige Gavl mod Elven, dels gennem en Husgang, som fører ud mod Baadehavnen Vest for Bygningen. Paa Pladsen findes desuden Ruiner af 3 andre mindre Bygninger, og umiddelbart foran ligger en lille Ø med ret tydelige Gravsteder. Skibene ankrede

i Sundet Syd for Bopladsen, hvor man finder Rester af Skibsstabler indfattet i Klipperne.

Godthaab Fjorden med nærmeste Omgivelser (gr. Kangerdluk). Fjorden hed tidligere Baals Revier eller River og er uden Sammenligning den største og bredeste Fjord i Grønland. Den begynder efter den almindelige Opfattelse ved Kangek og skærer sig 16 km Øst herfor ved Kolonien Godthaab ind i det faste Land i nordøstlig Retning. Fjorden er her ca. 4,5 km bred, men lidt længere inde udvider den sig til en Bredde af ca. 30 km, og dette mægtige Bassin deles af Bjørne Øen i Forbindelse med Sadel Øen og Storøen i 3 Arme, hvoraf den nordligste hedder Kugssuk, der ender med en ret dyb Indskæring, som almindeligvis gaar under samme Navn, den mellemste Kôrnok Løbet og den sydligste Ũmának Løbet, hvilket sidste afsætter den stærkt buede Fjordarm Pisigsarfik i sydøstlig Retning. Indenfor Storøen og Bjørne Øen udmunder de 3 Løb i det Farvand, der i en mægtig Bue forbinder Kugssuk med Pisigsarfiks Munding, og herfra udgaar tillige i nordøstlig Retning den inderste Fjordarm, som lidt efter lidt bøjer mere østlig og sluttelig gaar over i Isfjorden Kangersunek, der i sydsydøstlig Retning naar helt ind til Indlandsisen. Fra Kangek til Mundingen af Kangersunek er der ca. 120 km, og denne Fjordarm har en Længde af ca. 37 km. Mellem Fjordmundingen og Bræen her bliver Afstanden saaledes ialt rundt 160 km, naar man følger Fjordens nordre Løb.

Nordsiden af Fjorden er skilt fra det foran beskrevne Søplateau paa Godthaabs Nordland ved lave, stærk isskurede Randfjælde, der højner sig, efterhaaaden som man kommer længere ind i Fjorden, og er højest ved Kingigtok. Helt sammenhængende er denne Fjældrække dog ikke, idet den paa enkelte Steder afbrydes af Sletter eller Sænkninger, ad hvilke Overgangen fra Fjorden til Søplateauet er ret jævn, saaledes mellem Sârdlok og Kanísut; men disse Sænkninger ligger dog alle højere end Søplateauet, saa at dette afvandes af Elve, der udmunder i Natsilik, og kun et enkelt lidt større Vandløb, Lakseelven Kanísut, Sydvest for Bopladsen Sârdlok, formaar at gennembryde Randfjældene. Omkring Mundingen af den ret grunde Kugssuk bliver Landet lavt, og i dens Bund udmunder en stor Lakseelv, der gennemløber en Del af Narssarssuak Sletten. Paa Bugtens Østside ligger indenfor Nûgârssuk Pynten Fuglefjældet Ivnarssuak.

Syd- eller rettere Østsiden af Godthaab Fjordens nordre Arm begrænses af to Øer. Sydligst ligger den stejle, pragtfulde Sadlen (Sermitsiak), hvis Top med den lange skarpe Rygning er velkendt af alle, der har besøgt Godthaab. Nordsiden af Øen er dækket med en mægtig Gletscher, der for faa Aar siden jævnlig afkastede Isstykker med Brag, som hørtes helt til Godthaab. Nord herfor Bjørne Øen med Højder paa indtil 1250 m og stejle Fjældsider, der paa Østsiden brydes af Botner, hvorved Øen faar et ejendommeligt regelmæssig bølget Udseende. Paa Sydsiden af Øen ligger Bopladsen Kârusuk og paa en lav Halvø ved dens nordøstlige Pynt Udstedet Kôrnok.

Kôrnok Løbets Østside begrænses af Storøen (Kekertarssuak), hvis Vestside har et pragtfuldt Alpelandskab med høje Fjælde, blandt hvilke særlig maa

fremhæves det mægtige, 1630 m høje Kingâĸ (Næsen) med en stor Gletscher paa Fjældets Vestskraaning. Kysten falder stejlt af mod Havet og har enkelte Smaabugter, deriblandt sydligst i Lobet Godthaabernes gamle Angmagssatplads Íkátut, der er den dybeste, med lav Overgang til Ũmánaĸ Lobet og en aldeles enestaaende pragtfuld Udsigt fra Fjældryggen over mod Kôrĸut Fjældene. Østsiden af Storøen er gennemgaaende lav med enkelte ejendommelige sukkertopformede Fjælde lige over for Bopladsen Ũmánaĸ.

Østsiden af Ũmánaĸ Lobet danner en hel brat, nøgen, lergraa Fjældvæg, hist og her furet af mægtige Revner med skummende Elve eller fyldte med blaalig Is, der i smalle Striber glider ned ad Fjældvæggen fra Gletschere paa Fjældtoppene. Her findes to Indskæringer, Sulugssugutip sarĸâ ved Mundingen af Pisigsarfik Fjorden og skilt fra denne ved Fjældet Sulugssugut (Finnefjældet), ved hvis Fod man finder Ruiner fra Nordbotiden, samt nærmere Godthaab Kôrĸut, omgivet af smukke Fjælde, af hvilke det ene har en betydelig Koloni af Tateratter. Begge Fjordene er fiskerige, og i Kôrĸut findes en god Lakseelv.

Pisigsarfik Fjorden har en buet Form med Aabningen mod Nord og lave Omgivelser undtagen paa Nordsiden, hvor det mægtige Kînaussaĸ fylder Mellemrummet mellem Pisigsarfik Fjorden og Amitsuarssuk Nord herfor. Talrige Ruiner fra Nordbotiden findes langs Foden af Kînaussaĸs graa, stejle Fjældvæg, der vestligst afsætter Fjældtoppen Pisigsarfik, hvortil Sagnet om Væddekampen i Bueskydning mellem en Eskimo og Nordbo knytter sig. Ved en af Nordbogaardene ligger Bopladsen Kagssínguit. I den inderste Del af Fjorden, der er grundet med enkelte Smaaøer, udmunder Ũmánaĸernes Lakseelv, Kapisigdlit, som kommende fra Søen Tungmeralik gennemstrømmer en Række Søer i det pragtfulde brede Dalstrøg mellem Kapisigdlit og Ameragdlas Fjordarm, hvor man adskillige Steder, baade i Dalen og ved Tungmeralik finder Levninger af gamle Nordbogaarde.

En lav Sænkning med en betydelig Sidemoræne fører over til Kangersuneĸ.

Ud for Mundingen af Pisigsarfik ligger Bopladsen Ũmánaĸ paa Sydsiden af Ũmánaĸ Øen, hvis brunliggrønne Kuppel virker næsten yppig paa Baggrund af det nøgne vilde, men pragtfulde Fjældlandskab, der paa alle Sider omgiver Øen. Paa Fastlandet lige overfor Storøen bag Ũmánaĸ findes to Smaafjorde, sydligst den snævre, skumle Amitsuarssuk, hvorfra en Dal med en Del Pile- og Ellekrat samt smaa Græssletter fører over til Kangersuneĸ, Nord herfor Pâtussôĸ, hvis Sydside er et vildt forrevent Alpelandskab, samt den lille Bugt Itive med talrige grønlandske Husruiner og jævn Overgang til Kangiussaĸ.

Det indre Fjordgebet begynder ved det stejle Forbjerg Kangerssuaĸ midt for Kôrnoĸ Lobet. Det afsætter mod Syd den brede Kangiussaĸ Fjord, mod Nord Indskæringen Ilulialik, ved hvis Munding det stejle prægtige Fuglefjæld, Ivnajuagtoĸ, med Tusinder af rugende Tateratter behersker Egnen i vid Omkreds.

Længere inde afsættes Ujaragssuit med smukke Terrassedannelser i Bugten Majuala og i Bunden af Fjordarmen betydelige Aflejringer med frodig Vege-

tation, mellem hvilke man træffer talrige Nordboruiner, deriblandt den bekendte velbevarede Stenbygning, der menes at have været anvendt som Kirke. Den er dog forsynet med Skydeskaar og har vel tillige tjent til Forsvar.

Ved Fangstpladsen Kugssangassorssuaĸ, umiddelbart ved Fjordmundingen paa dennes Vestside, indlededes det Drama, der endte med Nordboernes Undergang, idet Folk fra Ujaragssuit overfaldt og dræbte nogle Kvinder, som eskimoiske Fangere havde efterladt her, medens de selv jagede Rener paa Nunatarssuaĸ.

Syd herfor begynder Isfjorden Kangersuneĸ, begrænset mod Øst af Nunatakkerne Ivisârtoĸ, og Nunatarssuaĸ, mellem hvilke Indlandsisen sender en Brææarm ud i Fjorden, hvor den afgiver en ikke ringe Mængde Kalvis, samt Akugdlerssuaĸ og Nunatârssuk midt i den brede, stærkt producerende sydlige Bræ i Bunden af Fjorden.

Nunatârssuaĸs Indre er en Højslette (7—800 m høj) med stærk forvitrede Fjældkamme og paa Sydsiden Dalstrøg med velbevarede Nordboruiner.

Isfjorden skyder i Reglen ud i Juni Maaned, idet Presset indefra i Forbindelse med de store Elve, der fra Nunatârssuk skyller ind under Isen, befordrer Udskydningen. I Løbet af Sommeren renses Fjorden flere Gange, særlig ved sydøstlig Vind, og er i Reglen mest isfri i August.

Den største og ejendommeligste af Øgrupperne i Godthaab Fjorden er Koek Øerne (Kitsigsut) ca. 4 km Syd for Kangeĸ. Enkelte Rejsende har anslaaet Antallet af Øer og Holme til mellem 700—800, men der findes næppe mer end 2—300 smaa, lave, stærkt afrundede Øer, der dækker et Omraade, som er ca. 13 km langt og 5,5 km bredt. Nordøst for Kitsigsut ligger Jakobsholmen, midt i det sydlige Sejlløb, Ravne Øerne (Káĸaliaĸ), og nærmere Godthaab Ikârissat Gruppen, alle lave Øer, med den store, ca. 220 m. høje Rype Ø ud for Mundingen af Kobbe Fjorden.

Landet mellem Godthaab Fjorden og Ameralik er et højt, øde Bjærgland, furet af talrige Dalstrøg og med Toppe, der naar indtil 1550 m's Højde og flere Steder er dækket med betydelige Isblinke.

Ved Bunden af Ameralik Fjordens nordlige Arm, Itivdlek, indsnævres Landet til en smal Tange, som forbinder det med Fastlandet indenfor, og bliver samtidig lavere, saa at der fremkommer et bekvemt Overbæringssted mellem Itivdleĸ og Pisigsarfik. Den vestlige Del af Landstrækningen deles af Kobbe Fjorden i to brede Halvøer, en nordlig, lavt udløbende Pynt, paa hvis yderste Spids Kolonien Godthaab er beliggende, og en sydlig, der dækkes af det mægtige, stærkt iøjnefaldende Fjæld Hjortetakken, som har stejlt Fald til alle Sider og skal kunne ses indtil 150 km til Søs.

Paa Godthaab Halvøen ligger indenfor Kolonien det jævnt skraanende Lille Malene og Syd herfor Store Malene, der har Form som en lang Kam med stejle Bratninger baade mod Godthaabssiden og indad mod Land.

Kobbe Fjorden er ca. 16 km lang, ca. 1,25 km bred og omgivet af mægtige Fjælde, som ganske behersker den. I Bunden udmunder en lille Lakseelv.

Ameralik Fjorden (ɔ: den med (ufejede) Rensgevirer) er ca. 74 km lang og 4 km bred. Umiddelbart Syd for Hjortetakken skærer den sig i ostnordøstlig Retning ind i Landet, idet den paa Sydsiden lidt indenfor Mundingen afsætter en mindre Fjordarm, Ekaluit, i hvis Bund der udmunder en Lakseelv omgivet af betydelige Grusmoræner.

Langs den ydre Del af Fjorden er Kysterne nøgne, høje og næsten overalt ganske stejle, saa at Landing kun er mulig faa Steder paa Strækningen ind til Nûa (ɔ: dens Pynt), hvor Fjorden deler sig i to Arme, Itivdlek, der fører mod Nordøst, og Ameragdla (ɔ: det rigtige Sted med ufejede Rensgevirer) mod Øst.

Lidt indenfor Nûa bliver Fjældene paa begge Sider af Itivdlek lavere, samtidig med, at de trækker sig noget tilbage fra Kysten og giver Plads for et Sletteland, dækket med Grus- og Leraflejringer, der særlig paa Vestsiden danner mægtige Lag, som fra Kysten strækker sig op mellem Fjældene. Paa Tangen i Bunden af Fjordarmen ligger Ruiner af en større Nordbogaard.

Ameragdla begrænses paa Nordsiden af ret stejle Fjælde, der hist og her op ad Skrænterne har jævnere Plateauer, som har afgivet Plads til adskillige Nordbogaarde, hvis Ruiner alle er stærkt sammenfaldet og næsten skjult under et Dække af Græs, Kvaner og Pilekrat. Inderst i Bunden ligger Tomten af den største Gaard i Vesterbygden ved Kilaussarfik, hvor den gamle Sandnæs Kirke var beliggende.

Sydsiden af Fjordarmen er stærk kuperet og afsætter inderst en lille Vig, der efterhaanden er omdannet til en flad Lerslette ved Opfyldning fra den store Bræelv Naujat kûat, som kommer fra Indlandsisen og afvander de store Søer paa Landet Syd for Ameralik. Paa Nordsiden af Lersletten udmunder en anden Elv, der gennemløber Østmannadalen, gennem hvilken Fridtjof Nansen efter sin Vandring over Indlandsisen naaede ned til Ameralik Fjorden. Lidt indenfor Nûa paa den modsatte Side af Fjorden afsætter denne en lille Bugt, Ekaluit, med smuktformede høje Terrassedannelser dækket af typisk Mørænevegetation, som ligeledes ses adskillige Steder i Bunden af forskellige Fjorde eller paa flade Sletter, saaledes paa Narssarssuak og indenfor Ilulialik.

Ameralik Fjordens Indre er frugtbarere end Godthaab Fjordens, og Fjældskraaningerne er paa flere Steder særlig i Ameragdla dækket af et indtil 3 m højt Pilekrat og en Del spredte El.

Ved Kârusulik paa Solsiden lidt udenfor Nûa findes et overordentlig frodigt Terræn med meterhøje Dværgbirke, *Ledum*, Mosebølle og høje Pilekrat.

Foran Mundingen af Fjorden ligger adskillige Øer, hvoraf Simiutak (Proppen) og Angissúnguak er de største, omgivet af en Mængde Smaaholme. Angissúnguak og de fleste af Øerne indenfor Kitsigsut, særlig Rypeøen, er lidt højere, men i mindre Grad afslebet af Isen, med betydelige Aflejringer af Moræner og erratiske Blokke, end de nøgne, stærk afslebne Klippeøer langs Vestsiden af Nordlandet.

Landet mellem Ameralik og Fiskenæsfjorden er i Modsætning til

Nordlandet et højt Bjærgland, men Højfjældene træder kun paa et Par Steder helt ud til Kysten, langs hvilken der paa den øvrige Strækning findes et lavt, ofte sumpet Terræn med foranliggende Skærgaard, som dog er smallere og mere aaben end det mægtige Arkipelag mellem Godthaab og Angmagssivik Fjorden.

Landet har følgende Indskæringer:

Karajat, en lille Bugt med høje Omgivelser Syd for den Halvø, hvorpaa Udstedet Narssaĸ er beliggende.

Buksefjorden (gr. Kangerdluarssúnguaĸ), ca. 28 km Syd for Ameralik, er ca. 30 km lang, 1—1,5 km bred og skærer sig i østnordøstlig Retning ind i Landet. Indenfor det c. 8 km brede, særlig paa Sydsiden, ganske lave Kystland er Fjorden omgivet af helt nøgne, stejle, parabolformede Fjældvægge. Lidt indenfor Mundingen, paa hvis Nordside Bopladsen Utorĸarmiut er beliggende, afsætter Fjorden et Par Smaabugter, og i dens Kíngua findes betydelige Aflejringer med typisk Morænevegetation og store Strækninger med en næsten ublandet Lichenhede. Et snævert, isskuret Dalstrøg med Smaasøer fører til Taserssuaĸ indenfor, men Elven, der gennemstrømmer Dalen, afvander ikke den store Sø, der ligesom hele det bagved liggende Terræn har Afløb dels til Ameralik, dels til Alángordlia.

Paa Rensjagter bærer Grønlænderne Kajakker og Konebaade op til Taserssuaĸ. Paa Solsiden nær Bunden findes Ruiner af en Nordbogaard, og lidt indenfor Fjordmundingen ligger paa Sydsiden Tasiussârssuk eller Tasiussarssuaĸ, en sølignende Bugt, der har en betydelig Lakseelv og staar i Forbindelse med Fjorden ved et langt, snævert Løb med rivende Strøm.

Kangerdluarssorujuk (ɔ: den ubrugelige) og Íkátoĸ (den grunde) er to Smaafjorde, der umiddelbart Syd for Skinderhvalen skærer sig ind i det ganske lave Kystland, der i stort Omfang er dækket med Moræner.

Sermilik Fjorden er ca. 33 km lang og 3 km bred, omgivet af et forrevent vildt Alpelandskab, blandt hvis Toppe det stejle 1260 m høje Kitdlavât (ɔ: takket Fjældkam) med en betydelig Gletscher er det mest imponerende. En Bræ, hvis Virksomhed dog nu er ophørt, spærrer Bunden af Fjorden, og paa dennes Nordside fører en snæver Fjordarm, Alángordlia, i talrige Krumninger ind til Indlandsisen. Foran Sermilik Bræen er ophobet en leret Sandslette.

Grædefjorden (gr. Kangerdluarssugssuaĸ, ɔ: den ejendommelige store Fjord) er ca. 48 km lang med et smalt bugtet Løb, der snævrer sig ind nær Bunden. Paa Nordsiden skyder Fjorden en Arm, Amitsuarssuk, ind bag Kitdlavât Fjældet, og indenfor det ret lave Kystland er den omgivet af høje, stejlt affaldende Fjælde, der i Modsætning til Buksefjordens er meget frodige og op ad Skrænterne paa Solsiden klædt med et 2—2,5 m højt Elle- og Pilekrat af meget betydeligt Omfang. En snæver Kløft mellem høje, stejle Fjælde udmunder i Fjordens Kíngua, der har mægtige Terrasser. Ved Elven Eĸaluit paa Nordsiden lidt indenfor Fjordmundingen er anlagt en Henkogningsanstalt, der for faa Aar siden producerede indtil 30,000 Daaser Laks aarlig, men nu giver betydelig mindre. Lidt længere inde udmunder Bræelven Kûgssuaĸ, medførende store Masser af Ler, der

dels er aflejret som Volde langs Elven, dels bundfælder i Farvandet foran Elvmundingen, som derfor er helt grundet.

Kângnaitsoĸ (ɔ: Stedet, hvor man aldrig sulter) er en bred, kort Fjord umiddelbart Syd for Forbjerget Kangârssugssuaĸ med lave Omgivelser.

Fiskenæsfjorden (gr. Keĸertarssuatsiaup Kangerdluarssua) har 3 stærkt bugtede Indlob, der omgiver et tilsvarende Antal store Øer i Mundingen af Fjorden.

De to sydligste Lob, begge med brede, skærfyldte Mundinger, omslutter den sydligste af de paagældende Øer, paa hvis Nordside Logen Fiskenæsset og den gamle Herrnhuterplads, Lichtenfels, er beliggende, medens det nordligste Lob, Aniggoĸ (ɔ: Udløbsstedet), indenfor det store Strømsted Kûgssuaĸ forenes med Hovedlobet bag det ejendommelige, regelmæssig kuplede Fjæld Keĸertarssuatsiaĸ paa den inderste af de 3 Øer i Fjordgebetet. Herfra udgaar den inderste Fjordarm, hvis Omgivelser er ret lave, og i dens Bund udmunder en indtil 100 m bred sejlbar Bræelv mellem flade Sandbanker. Den ydre Del af Fjorden er omgivet af lavt Land, der næsten overalt har et stejlt Fald mod Vandet.

Fastlandet mellem denne Fjord og Ameralik bestaar som omtalt af et højt Indre, der er skilt fra Havet ved et ca. 6—8 km bredt Kystland, som særlig mod Nord, mellem Buksefjorden og Sermilik, er fladt, ofte sumpet, med ringe Vegetation af Lyng, Bøller, Lichener og Mosser. Syd for Íkátoĸ findes store Aflejringer af Morænegrus, der naar en betydelig Højde og Udstrækning ved Marraĸ og paa Øen Sanerâta timâ, henholdsvis Syd og Nord for Sermiliks Munding. Midt i disse lave Omgivelser danner det kun 240 m høje, bueformede Fjæld, Skinderhvalen, et stærkt fremtrædende, let kendeligt Punkt og tjener derfor som Sømærke.

Syd for Sermilik er Kystlandet meget lavt og gaar — ligesom adskillige Steder Nord herfor — jævnt over i Højlandet. Et ret fremtrædende Punkt i denne Egn er Forbjærget Kangârssugssuaĸ Syd for Grædefjorden. Bjærglandet indenfor har et ret vekslende Udseende og en forskelligartet Bygning, idet Landskaber, hvis typiske Ejendommeligheder er langstrakte Fjældrækker med mellemliggende brede Dale, ofte fyldt med Søer, veksler med vilde, golde Alpelandskaber, hvis stejle Fjældsider falder brat af mod dybt nedskaarne, forrevne Klofter, medens man i andre Egne finder et mægtigt Plateauland, dækket af store, jævne Isblinke, der kan minde om Indlandsisen.

Den førstnævnte Landskabstype synes stærkest fremtrædende i Egnen Syd for Ameralik, hvor Højfjældene naar helt ud til Kysten, repræsenteret ved Kingigtorssuaĸ og Sangmissorssuaĸ, hvis lodrette Fjældvæg er kendelig i meget lang Afstand, særlig om Vinteren, naar Landet ellers overalt er snedækt.

Alpelandskabet i sin mest typiske Form træffes omkring Sermilik og det høje Plateauland, eksempelvis umiddelbart Syd for Grædefjordens indre Del ved Sermitsiaĸ.

Øerne foran den nævnte Strækning er gennemgaaende større og mere spredte end ud for Godthaabs Nordland, men ret jævnt fordelt langs hele Kysten fra Ameralik til Fiskenæsset. De største og højeste ligger ud for Karajat

Bugten indtil lidt Nord for Buksefjorden, hvorfra Kysten er mer eller mindre aaben indtil »Tre Brødre«, hvor det tættere Arkipelag begynder og fortsættes med enkelte Afbrydelser og en større aaben Strækning Syd for Marrak til Fiskenæsset. Øerne, navnlig mellem Íkátok og Marrak, er typiske Skærgaardsøer.

Landet mellem Fiskenæsfjorden og Frederikshaabs Isblink er ikke væsentlig forskellig fra det foran skildrede. Indenfor det lave Kystland, hvis eneste stærkt fremtrædende Punkt er det 185 m høje Forbjerg Kangârssuk Syd for Fiskenæsset, findes et højt Bjærgland og foran et Bælte af Øer.

Landet har følgende Indskæringer:

Kingugtilik Fjorden (ɔ: Stedet med Tanglopper) umiddelbart Nord for Kangârssuk har en ret bred Munding med enkelte Smaaøer og strækker sig ind til Foden af Angnertussoks bratte Fjældvæg.

Tasiussarssuak (ɔ: Bugt der ligner en stor Sø) har foran Mundingen en Gruppe af ret store Øer, der spærrer for Fjorden, saa at denne kun staar i Forbindelse med Havet ved 3 delvis grunde Løb, Sarfarssuak, med rivende Strøm.

Agdlumersat eller Bjørnesundet, ca. 42 km Syd for Fiskenæsset, er ca. 44 km lang og gaar i nordnordøstlig Retning, men bøjer ved den lille Lakseelv, Ekaluit, paa Sydsiden, 15 km indenfor Mundingen, mere østlig og lukkes af en Bræ, der afsætter Smaastykker af Kalvis i Fjorden. Paa Sydsiden af Fjorden ved Miaggok er Overbæringssted til Kuvnilik Fjorden, og umiddelbart indenfor hæver Kákarssuaks mægtige Fjældvæg sig brat op af Vandet. Nordboruiner findes ved Ekaluit, og indenfor denne er Fjældene ganske stejle, saa at alle Spalteaflejringerne styrter i Vandet, og der er kun Mulighed for Landing i den ejendommelige, parabolske Dal paa Sydsiden af Fjorden. Det er den mest øde, vegetationsfattige Fjord i Distriktet, og de Smaapletter af Lyng og forkrøblet Pil, der hist og her klynger sig til de stejle Fjældsider, er næppe synlig i denne umaadelige Ørken af Sten.

Kuvnilik Fjorden (ɔ: Stedet med Klippekløfter) er ca. 28 km lang og meget bred. Inderst er den omgivet af høje, men mindre stejle Fjælde end Bjørnesundet, og dens Kyster er overalt smukt grønklædte. Øerne Kekertarssuak og Íkátok deler Fjorden i to Løb, af hvilke det sydligste støder op til Sandsletten foran Isblinken og er ganske grundet.

Øerne mellem Fiskenæsfjorden og Isblinken er betydelig større i Omfang end i Arkipelaget Nord for denne Fjord, men de er næsten alle lave med en Del Moræneaflejring og nærmest Isblinken meget stærkt afslebet. En Undtagelse herfra danner Kekertarssuak, Ravns Storø, ud for Mundingen af Bjørnesundet. Den er ved en Kløft delt i to Høje, af hvilke den vestligste hæver sig ca. 200 m over Havet.

Hvad de orografiske Forhold angaar, er det foran omtalt, at hele Nordlandet danner en jævn Slette, der er skilt fra Godthaab Fjorden ved lave Randfjælde, og at der langs Kysten Syd for Narssak strækker sig et snart smallere, snart bredere, ganske lavt Forland, der hist og her afbrydes af enligt liggende Forbjærge, saaledes Skinderhvalen samt Kangârssugssuak og Kangârssuk i Fiske-

næsset Kommune, medens Højfjældene, der for største Delen dækker Landets Indre, paa to Steder skyder sig ud til Kysten, nemlig umiddelbart Syd for Karajat og ved Sermilik.

De større Fjældhøjder udenfor det her omtalte Lavland synes ret jævnt fordelt over hele Distriktet, maaske med Undtagelse af Strækningen nærmest Indlandsisen i den mellemste Del af Landet.

De højeste Fjælde i Distriktet er Kînaussaĸ (ɔ: det der ligner et Ansigt) paa Nordsiden af Pisigsarfik Fjorden og Kingâĸ paa Storoen, begge 1630 m. Derefter i Rækkefølge: Iviangiussat (ɔ: det yverlignende) Nord for Sermilik og Talorssuit (ɔ: de store Skillevægge) Øst for Kôrĸut 1550 m; Nukagpiarssuaĸ (ɔ: den store Ungkarl) Syd for Bjørnesundet ved Indlandsisen 1520 m og Umîvît (ɔ: Gemmestedet for Konebaade) i Bunden af Grædefjorden 1480 m samt adskilligt flere paa over 1000 m. Det bekendte Sadlen ved Godthaab er 1210 m, Hjortetakken 1180 m og »Store Malene« 790 m, »Lille Malene« 420 m. Næsten alle de her nævnte Fjælde har Gletscheris paa Toppen, hvorfra den glider ned ad Fjældskraaningerne, uden dog i Almindelighed at naa helt ned til Foden eller Havet.

En af de største Gletschere, der har Form som vældige Ismarker, dækker Sermitsiaĸ og dennes Omegn paa Sydsiden af Grædefjorden.

Baaderuter langs Kysten.

Upernivik—Godthaab. Fra Upernivik kan man følge den indenskærs Rute langs Fastlandskysten og gennem Imartunínguaĸ og Nepisæt Sundet. Den er vel dækket overalt, men adskillige grunde Steder kan kun passeres med Højvande, og Strømstederne Sarfâraĸ og Nákariaĸ er altid vanskelige og farlige at passere. Eller man kan vælge Ruten mellem Yderøerne gennem de indre Satsigsut Øer. Denne Vej, Avĸússuaĸ (den store Vej), er ikke overalt dækket, men dog ret vel beskyttet, delvis afmærket og temmelig ren. Udenom Kangârssuk er Passagen dog altid vanskelig med uroligt Vejr, og Syd herfor er Farvandet skærfyldt, hvad enten man gaar gennem de grunde Løb, Uligtarfik og Kûa, der begge fører til Nepisæt Sundet, eller følger den sydlige, renere, Rute indenom Haabets Ø til Godthaab Fjorden.

Havne paa den ydre Rute findes bl. a. ved: Upernivik, Koĸârigsoĸ udenfor Natsiliks Munding, Orĸuaiigsoĸ paa Vestsiden af den store Ø Nord for Kangiaaliartarfik Fjordens Munding samt i enkelte Smaabugter, undertiden afmærket, mellem Øerne og Nepisæt Sundet. Afstande: Upernivik—Kangârssuk ca. 32 km, herfra gennem Uligtarfik til Godthaab ca. 28 km, udenom Kangeĸ 35 km.

Godthaab—Fiskenæsset. Gennem Ikârîssat Øgruppen, Øst om Angissúnguaĸ, og herfra enten gennem den store Øgruppe Syd herfor (grundet) eller hellere forbi Narssaĸ indenom de store Øer, hvor Farvandet er rent, forbi Skinderhvalen, indenom Teltøerne til »Tre Brødre« (Nukarît), afmærket med 3 Varder. Baade nordlig og sydvestlig Vind sætter stærk Dønning udenfor Skinderhvalen, og Farvandet Syd herfor forbi Íkátoĸ er urent.

Fra Nukarît bøjes i sydøstlig Retning ind mellem Øerne og gennem det ganske smalle Sund Ikerasakitsoĸ avatdleĸ, derfra sydefter mellem spredte Øer, Vest eller Øst om Sanerâta timâ og tværs over Mundingen af Sermilik og Marraĸ Bugten, der er et meget uroligt Farvand. Syd herfor passeres Ikerasârssuk Vest for den store, lave Ø i Mundingen af Grædefjorden, eller man kan gaa Øst om denne, hvor Farvandet dog er grundet og urent, til Bopladsen Grædefjorden. Mellem denne og Nukarît findes enkelte Skær, men Strækningen er ikke særlig uren.

Fra Grædefjorden gaar Vejen gennem en Del Smaaøer og ad det aabne, urolige Farvand foran Kangârssugssuaĸ og herfra ind gennem Fiskenæsfjordens nordlige Løb Aniggoĸ til Logen, eller man gaar lige frem til Mundingen af Fjorden og ind gennem denne. Begge Ruter er ret rene.

Havne findes bl. a. ved Narssaĸ, i Mundingen af Buksefjorden og Kangerdluarssorujuk, ved Teltøerne, indenfor Nukarît, i Ikerasakitsoĸ avatdleĸ, ved Itissuatsiaĸ paa Sydsiden af Marraĸ Sletten, i Ikerasârssuk, ved Grædefjorden og enkelte Steder mellem Øerne sydpaa.

Afstande: Godthaab—Narssaĸ 23 km, herfra til Skinderhvalen 28 km, herfra til Nukarît 19 km, derfra til Grædefjorden 37 km, derfra til Fiskenæsset gennem Aniggoĸ 46 km. udenom 43 km. Hele Strækningen rundt 150 km.

Fiskenæsset — Tuluartalik. Gennem det sydlige Løb forbi Kangârssuk til Øgruppen Syd for Forbjerget, gennem det smalle 2,5 km lange Sund, Ikerasak, og derfra Øst om de Syd herfor liggende større Øer, Sarfat, Kardlît, og Takissoĸ samt Øst om Ravns Storø og ned gennem Øerne ud for Íkátoĸ. Farvandet er aabent forbi Kangârssuk, men ellers ret vel beskyttet mod Sø udefra undtagen paa den sidste Strækning til Tuluartalik.

Havne: Kangârssuk, Ikerasak, Bopladsen Kangigdlermiut (Nord for Bjørnesundet), samt ud for Mundingen af Íkátoĸ.

Afstande: Fiskenæsset—Kangârssuk 19 km, derfra til Kangigdlermiut 24 km, derfra til Tuluartalik 37 km. Hele Strækningen 80 km.

GEOLOGISKE FORHOLD

Godthaab Distrikt har en i høj Grad ensartet geologisk Bygning, idet forskellige Gnejser, mest af graa Farve, er næsten eneherskende, og kun faa Steder findes større Partier af Hornblende- og Glimmerskifer samt Granit.

Krystallinske Skifre. Gnejsen i Distriktet kan henføres til to Hovedgrupper, almindelig graa Gnejs og Hornblendegnejs.

Den graa Gnejs har i Almindelighed en meget tydelig Lagdeling og en graa, sjældnere en rødlig eller gullig Farve. Hovedbestanddelene er mørk Glimmer, hvid Feldspat og Kvarts. Enkelte Steder findes Hornblende, dels som enkelte Krystaller, dels i tynde Lag og Aarer eller i større Knolde. Gnejsens Strygningslinie ligger fortrinsvis mellem N. og NO., sjældnere er Retningen ONO. eller O. Faldet er gennemgaaende østlig og ligger i Almindelighed mellem 90° – 70°, sjæld-

Fig. 5. Fra Højfjældet mellem Godthaab Fjord og Ameralik.
O. Bendixen fot. August 1916.

Fig. 6. Fjældet Hjortetakken ved Kolonien Godthaab set vestfra.
Th. N. Krabbe fot. d. $^{15}/_{8}$ 1906.

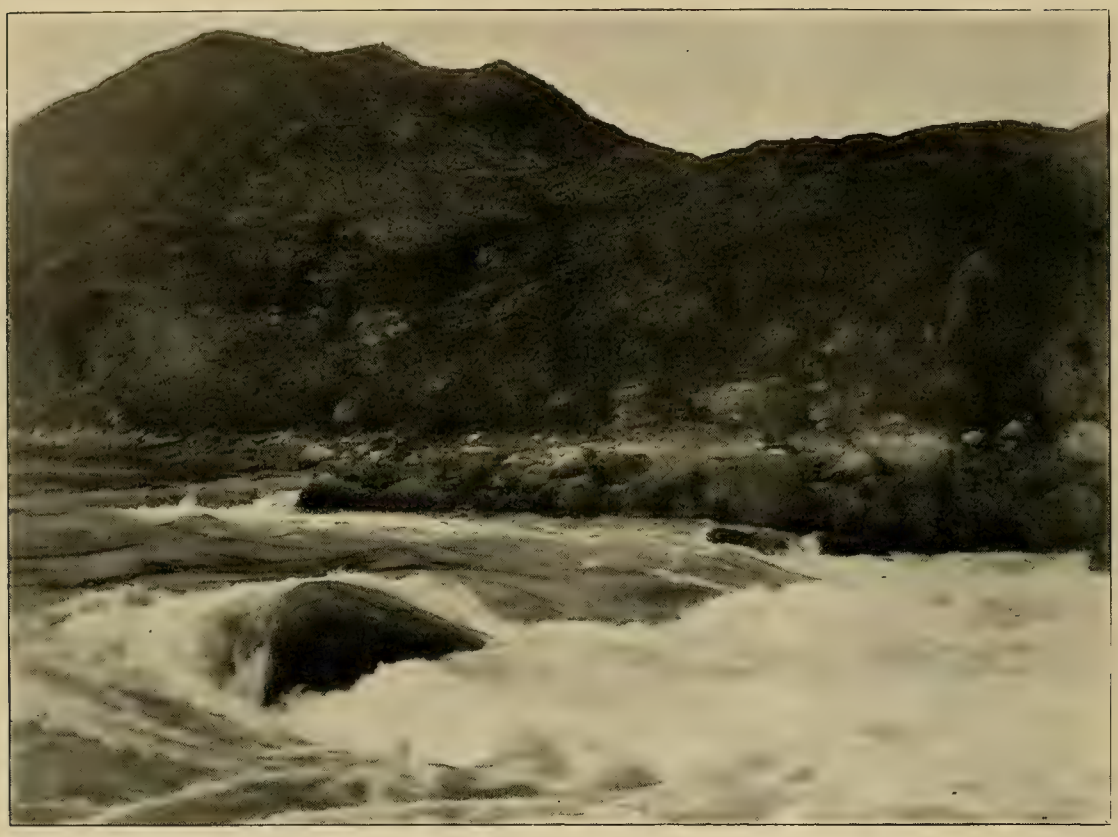

Fig. 7. Strømstedet Sarfarssuit i Fiskenæsfjorden. Th. N. Krabbe fot. d. $^{1}/_{9}$ 1895.

Fig. 8. Aniggoĸ Løbet Nord for Fiskenæsset. Th. N. Krabbe fot. d. $^{15}/_{9}$ 1900.

nere 60°—50°, men visse Lokaliteter har ogsaa Fald, der veksler mellem 20—5°, saaledes Kôrnoĸ og Keĸertánguaĸ i Ameralik.

Af Mineralier i Gnejsen forekommer rød Granat med et Gennemsnit af flere Centimeter og afrundede Kanter.

Sjældnere er Turmaliner, der findes ved Kârusulik i Ameralik og ved Eĸalúnguaĸ paa Vestsiden af Godthaab Fjorden, men her i en Pegmatitgang. Ret almindelig er derimod Epidot, Straalsten samt grønlig Vegsten, der forekommer flere Steder i Godthaab Fjorden, saaledes ved Íkátut (Kôrnoĸ Lobet), i Ujaraqssuit og paa Landet indenfor denne Fjordarm. Denne Stenart, der bruges til Fremstilling af grønlandske Lamper og Gryder, har haft en vis Betydning for Befolkningen i disse Egne, idet de af Vegsten forfærdigede Husgeraad i gammel Tid brugtes som Omsætningsmiddel i Handelen med Sydlændinge.

Hornblendegnejsen optræder i underordnede Lag i Gnejsen Syd for Godthaab, men kun i større Mængde ved Narssaĸ og ved Kangârssuk Syd for Fiskenæsset.

Hornblendeskifer danner kun faa Steder større Fjældmasser, saaledes midtvejs paa Nordsiden i Bjørnesundet.

En større Udvikling af Glimmerskifer med regelmæssig Lagdeling findes i Íkátoĸ (Kuvnilik), mest paa Øerne, og forekommer her i flere Varieteter: en sort kvartsrig, en lysegraa med Granat, en hensmuldrende lysegrøn og en lys sølvglinsende, saavel som Overgange til Talkskifer, der paa et enkelt Sted indeholder Jernspat.

Eruptive Bjærgarter. Granit. Heraf forekommer en rød og en hvid Varietet med megen Magnetjernsten, hvis Krystaller kan blive indtil tre cm store. Grovkornede Granitgange findes temmelig hyppig i den graa Gnejs, og den finkornede Granit danner ofte Overgangen mellem den grovkornede Granit og Gnejsen.

I større Mægtighed optræder Granitten ved Ilivertalik paa Fiskenæsfjordens Nordside (Aniggoĸ) og i Kangeĸs Omegn, ligesom Koek Øerne og Skinderhvalen bestaar af Granit.

Skurstriber og glaciale Aflejringer. Ligesom i de to nordlige Distrikter træffer man overalt paa Øerne og Landet tydelige, ofte meget iøjnefaldende Spor af, at Indlandsisen tidligere har dækket hele det nuværende isfri Land paa de allerhøjeste Fjældtoppe nær, idet den paa Strækningen mellem Ameralik og Buksefjorden har haft en Tykkelse af ca. 1250 m og Syd herfor har dækket Landet i en Højde af 950—970 m.

Paa de højere liggende, friere Strækninger har Isens Bevægelsesretning hovedsagelig været Øst—Vest, medens Fjorde og Dalstrøg, hvor disse dannede Underlag for Isen, har været bestemmende for dennes Retningslinie, som derfor har svinget mellem Vest og Sydvest.

Skurstriber og afrundede Fjældformer træffes næsten overalt som Resultat af Isens afslibende og afglattende Virksomhed, men intetsteds i saa udpræget en Grad som paa Godthaabs Nordland og de foranliggende Øer, der har meterdybe Skurstriber, stærkt afrundede, ofte næsten regelmæssig halvkuglefor-

mede Fjældkupler, og undertiden er der en fremtrædende Forskel mellem Stød- og Læside.

Kantstødte Blokke, Grus- og Lermasser ses spredte adskillige Steder, men er højst ulige fordelt efter Landets Form og Beskaffenhed, idet navnlig lave og jævne Strækninger, saasom Øerne og Fastlandskysten i den nordligste Del af Distriktet, kan være næsten blottet for Aflejringer af denne Art.

Terrassedannelser og Moræner forekommer i tilnærmelsesvis samme Omfang og under lignende Forhold som i de to Norddistrikter. Medens de sidste træffes adskillige Steder paa Fjældskraaninger, i Sænkninger og endog paa de højeste Fjældtoppe, hvortil Isen er naaet op, maa Terrasserne, som foran omtalt, søges i Bunden af Fjordene eller større Sidedale. De bestaar mest af Sand, vandsorteret Grus og Smaasten med ringe Iblanding af Ler. De betydeligste i Distriktet findes i Bugten Majuala i Ujaragssuits Fjordarm, ved den inderste Ekaluit skraat overfor Nûa i Ameralik, hvor det højeste Terrassetrin er 106 m over Havet; i en Sidedal ved Ilivertalik i Fiskenæsfjorden med 5 Terrasser, højeste Terrasse er her 101 m; i Bunden af Grædefjorden og adskillige andre Steder. Medens disse Dannelser maa betragtes som afsluttet, aflejrer Bræelvene — ligesom i de to foran omtalte Distrikter — til Stadighed betydelige Ler- og Slampartikler foran Elvmundingerne, saaledes i Bunden af Ameragdla, hvor der paa denne Maade er opstaaet en stor Lerslette; i Ilulialik i Godthaab Fjorden; i Bunden af Fiskenæsfjorden og adskillige andre Steder. De store Lersletter, Marrak i Kakuk og ved Mâlutôk paa Nordlandet, er dannet under tilsvarende Forhold, men Elvene, der besørgede Aflejringen, er borte eller har forandret Løb, og senere har Landet hævet sig, hvorved Sletterne er kommet til Syne.

Endelig skal nævnes de to meget betydelige, nemlig Marrak Sletterne Syd, og Aflejringerne paa Sanerâta timâ Øen Nord for Sermilik Fjordens Munding, hvis Dannelse ligeledes forlængst er afsluttet. De er opstaaet paa tilsvarende Maade som Sletterne ud for Frederikshaabs Isblink, der omtales nærmere i det følgende Afsnit (Frederikshaab Distrikt), og bestaar af Ler, Grus og Sand, der af Elvene er skyllet ud i Havet og er bundfældet her, idet de danner nogle Meter høje, ganske jævne Sletter. Marrak er i Modsætning til Aflejringerne paa Sanerâta timâ kun delvis beskyttede mod Havet, der stadig æder bort af de stejle Skrænter langs Fjæren.

KLIMA

I Godthaab Distrikt findes to meteorologiske Stationer, nemlig ved Godthaab og ved Udstedet Kôrnok i Fjordgebetet indenfor Kolonistedet. Da der ikke andetsteds i Grønland er foretaget Observationer i en Aarrække paa to hinanden saa nærliggende Stationer som de nævnte, frembyder en Sammenligning mellem Gennemsnittet af Observationsrækkerne herfra særlig Interesse til Vurdering af Forskellen mellem Klimaet nærmere og fjærnere Kysten.

Aarets Middeltemperatur er paa Grundlag af en 44aarig Observations-

række ÷ 2,0° C. ved Godthaab og ÷ 1,8° C. ved Kôrnoĸ. De to Middeltal afviger saaledes ikke væsentlig fra hinanden; Forskellen fremtræder først, naar man sammenholder Gennemsnittet for de enkelte Maaneder, i hvilke Temperaturen ved begge Stationer er negativ fra Oktober til April (begge inklusive), positiv i de ovrige 5 Maaneder af Aaret.

	Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	Septemb.	Oktober	Novemb.	Decemb.
Godthaab	÷ 9,8	÷ 10	÷ 7,8	÷ 3,9	0,7	4,5	6,6	6,3	3,2	÷ 0,9	÷ 4,6	÷ 8,1
Kôrnoĸ . .	÷ 10,8	÷ 10,7	÷ 8,3	÷ 3,8	2,1	6,4	8,4	7,6	3,3	÷ 1,3	÷ 5,2	÷ 8,9

Som foranstaaende Tabel viser, er Temperaturen nemlig — alene med Undtagelse af April — lavere ved Kôrnoĸ end ved Godthaab i de egentlige Frostmaaneder, men højere Resten af Aaret, og denne Forskel er karakteristisk nok stærkest udtrykt i den koldeste og varmeste Tid af Aaret, henholdsvis i Januar med en Temperaturforskel af ÷ 1° C. og i Juni—Juli med respektive 1,9 og 1,8°. Kôrnoĸs Klima er med andre Ord i højere Grad et Fastlandsklima end Godthaabs, uagtet Afstanden mellem de to Pladser er ringe, idet Kôrnoĸs Længde kun er 26 km ostligere end Godthaabs, og til Trods for at denne sidste Plads ikke ligger direkte ved Yderkysten, men ca. 16 km længere inde, om end ret aaben og udækket mod Strædets raa Luftninger, der uhindret stryger ind over det lave Nordland.

Absolut højest og lavest observerede Temperatur ved Godthaab i Januar udgør henholdsvis 11° og ÷ 28,9°, saaledes at Spillerummet beløber sig til 39,9°, og i Juli til 24,2 og ÷ 1,8° C., Forskel 26° C.

Middel Lufttrykket er ved Godthaab 754,9.

Nedbør. Middel Nedbøren ved Godthaab beløber sig efter et Gennemsnit af 33 Aar til 660 mm aarlig. Stedet har 243 Frostdage og 167 Dage med Nedslag aarlig, deraf c. 123 med Sne. Der hersker Taage i 55, hagler 3 og stormer 7 Dage om Aaret. Tordenvejr iagttages yderst sjældent, gennemsnitlig kun en Gang hvert 10. Aar. Ved Kôrnoĸ er Middel Nedbøren 360 mm.

Den ringe Nedbør i Godthaab Fjordens Indre bevirker, at Underlandet ofte ikke er snedækt før efter Jul og atter snebart i Begyndelsen af Maj, for saa vidt ikke en kraftig Føhnvind, hvis tørre Luft altid tærer voldsomt paa Sneen, bringer denne til at forsvinde paa et tidligere Tidspunkt.

Vindforholdene. I det almindelige Omdømme har Kolonistedet et ualmindeligt slet Klima og er navnlig berygtet for den megen Blæst, der virker generende, særlig for de Danske, og dette Indtryk bekræftes af den foreliggende Observationsrække, der viser, at O. og NO. er de almindeligst fremherskende Vinde, idet disse efter Iagttagelser 3 Gange daglig blæser 32 % af Aaret.

Det er Fjordvinde (*agsarneĸ*), der forekommer almindeligst om Efteraaret og Vinteren med klart Vejr og ledsaget af stærk Kulde. N. og NV. (*avangnaĸ*)

er i Modsætning hertil Strædevinde med raa Luft og hyppig Taage. De blæser 21 %, S. SO. og SV. 29 %, V. 4 %, og der er stille 14 % af Aaret.

Ved Kôrnoĸ er NO., O. og SO. (hvorunder *agsarneĸ*) efter et femaarigt Gennemsnit de hyppigste Vinde, der blæser ca. 43 %. aarlig. I den stærkt spaltede Godthaab Fjord forekommer *isersarneĸ* ikke regelmæssig som i de øvrige Fjorde, den blæser tilmed ret sjældent og virker ikke generende. *Isersarneĸ* er medregnet under SV., V. og S. Vindene, hvis Hyppighed udgør 26 %, N. og NV. blæser 14 %, og der er stille 17 % af Aaret. Uagtet de klimatiske Forhold ved Kôrnoĸ og Godthaab saaledes talmæssig set ikke afviger ret meget fra hinanden, har den paaviste Forskel dog væsentlig Indflydelse paa Plantevæksten, der ved Kôrnoĸ er lige saa frodig, som i det følgende Afsnit skildret ved Kugssuk. Mosebøllen forekommer i Mængde og modnes hvert Aar, Pilen danner høje, tætte Krat, Tyttebærrene vokser i den nærmeste Omegn, og Krækkebærrene dækker pletvis Marken i et saadant Omfang, at denne kan være helt mørk af de talrige Bær, medens Vegetationen ved Godthaab er en ret fattig Lynghede, hvori Mosebøllen vel optræder spredt, men uden at modnes, Pilen danner ikke Krat, Krækkebærrene er smaa uden Mulighed for Modning i kolde Somre, og Tyttebær findes overhovedet ikke.

Disse ejendommelige Forhold med en Vegetation, der tiltager paafaldende hurtig i Yppighed østefter, medens Forskellen i nord-sydlig Retning er yderst ringe selv paa betydelige Afstande, er ikke særegent for Godthaab, men kan iagttages overalt og skyldes uden Tvivl den Omstændighed, at Temperaturen i Sommertiden stiger meget hurtigere i vest-østlig Retning end end fra Nord til Syd i samme Afstand fra Kysten.

For de frostfri Sommermaaneder Maj—September er Middelvarmen saaledes ved Godthaab, 4,3° C., ved Kôrnoĸ 5,6° og ved Holsteinsborg 4,1° C., dette sidste Tal ganske vist beregnet af et begrænset Antal Aar, nemlig 16—18.

En Forskydning af ca. 16 km fra Vest til Øst giver saaledes — bortset fra lokale Forhold, der kan have haft Indflydelse paa Maalingerne — en Temperaturforskel af 1,3°, medens Stigningen mellem Holsteinsborg og Godthaab, altsaa nordfra sydefter, kun udgør 0,2° C. uagtet Afstanden er over 300 km.

PLANTEVÆKST

I Godthaab Distrikt er der den samme Forskel mellem en vegetationsfattig Yderkyst og et frodigt Indre som i hele den øvrige Del af den sydlige Landsdel, kun synes Overgangen jævnere, særlig paa Nordlandet, hvor ingen høje Fjælde yder Læ og derigennem skaber Betingelser for en frodigere Vegetation nær Kysten. Da der næppe andetsteds i Landsdelen findes saa ensartede Forhold, der gør det muligt at følge den gradvise Udvikling af Plantelivet under lige Vilkaar fra Yderkysten ind mod Landets Indre, er der Grund til at omtale dette lidt nærmere for at vise den relativ meget store Forskel, der kan iagttages selv paa korte Afstande.

Nær Yderkysten er Strandvegetationen med dennes almindelige Ka-

rakterplanter, Marehalm, Rod Svingel og andre Græsser, ikke særlig stærkt udbredt, men optræder dog i Nepisæt Sundet og delvis paa Koek Øerne, hvor Koklearen navnlig er meget almindelig; Strandklipperne i Skærgaarden er som de fleste andre Steder overtrukket med sorte Laveskorper.

Fra Yderkysten indefter træffer man — navnlig paa nogenlunde tør Bund — en meget mager Hede med Faaresvingel, Stargræsser, Rypelyng, Lichener, og paa lidt fugtigere Steder Mosser samt hist og her lav, spredt og undertiden forkroblet Krækkebærlyng, der i Egnen ved Kangek samler sig til et tættere Tæppe, men saa nær Yderkysten modnes Krækkebærrene langtfra hvert Aar og er meget smaafaldende. Allerede ved Nepisæt Sundet begynder de træagtige Planter at vise sig, saaledes lav liggende Pil, ganske enkelte, ubetydelige Dværgbirke, lave Moseboller og forkroblede *Ledum groenlandicum*, men først ved Sârdlok finder man en noget frodigere Lynghede med de nævnte Arter som Karakterplanter. Krækkebærlyngen er allerede her noget tilbagetrængt til Fordel for de øvrige Planter, og særlig for Mosebøllen, der bliver høj og kraftig; Dværgbirken er almindelig og danner opretstaaende Buske; *Ledum* og Pil forekommer dog kun i lave Eksemplarer, og Enen er lille og frister kun med Møje Livet. Paa Søplateauet bag Sârdlok Landet og videre østefter finder man smaa Heder med Rensdyrlav og islandsk Lav; hvor Jordbunden er sumpet, mægtige Tuedannelser med Stargræsser, og paa tørre Steder ret kraftig Pil og Dværgbirk. Efterhaanden som man følger Kysten indad, tiltager Plantevæksten i Yppighed. Arterne bliver talrigere, de enkelte Planter større, og lidt indenfor Sârdlok findes den første Kvanlokalitet og pletvis frodig Urtemark med en Vrimmel af Urter og endelig i Bunden af Kugssuk særlig omkring Ivisait Fjældet en Vegetation, der i Frodighed nærmer sig den ved de rigeste Strøg i Godthaab Fjordens Indre. Buskads af meterhøj Dværgbirk, kraftig Mosebølle og Firkantlyng, knæhøj *Ledum* i Forbindelse med Ene, mandshøj Pile- og Ellekrat danner Hovedmassen af en Vegetation, der er saa tæt, at man ofte har Besvær med at vade igennem Bevoksningen.

Derimod finder man kun sparsomt med Græs (Rapgræs, Rød Svingel, Rørhvene etc.), der ligesaa lidt her som andet Steds i Distriktet danner et større samlet Tæppe undtagen paa Pladser, der er gødet med Affald, saaledes nær Huse, paa Fangstpladser og Hjemmemarker fra Nordbotiden. Forskellen mellem den frodige Vegetation i Bunden af Kugssuk og den golde Yderkyst er saaledes meget betydelig, uagtet Afstanden mellem disse kun er ca. 25—26 km. Beregnes Vejlængden gennem Godthaab Fjorden, bliver Distancen ganske vist noget større, men det maa erindres, at Fjorden ikke gaar i vest-østlig Retning, men derimod gennemskærer Landet fra SV.—NØ. Længere inde i Fjorden, saaledes i Ujaragssuit, ved Kapisigdlit og ligeledes i Ameragdlas Indre, har Vegetationen samme frodige Karakter og paa lunere Strøg et omfattende Pile- og Ellekrat. Her fortrænges Krækkebærlyngen fra Underlandet og maa søges højere til Fjælds.

Syd for Ameralik er Vegetationen gennemgaaende mindre frodig, i hvert

Fald lidt længere inde i Fjordene. Dette gælder først og fremmest Buksefjorden og Bjørnesundet, hvis Kyster som Følge af deres Stejlhed er næsten aldeles golde paa store Strækninger, men heller ikke i Fiskenæsfjorden og Grædefjorden naar Vegetationen gennemgaaende den samme Fylde og Yppighed som i Ameralik- og Godthaab Fjorden. I den indre Del af Fiskenæsfjorden og de tilgrænsende Dalstrøg er der dog en Del Pilekrat, og det samme gælder Grædefjordsgebetet, i hvis midterste Del endvidere Ellen i de mægtige Krat, som den danner paa Fjordens bratte Solside, opnaar en Størrelse og Udvikling, der staar fuldt ud paa Højde med Buskene i Ameralik Fjordens Ellekrat.

En ejendommelig Vegetation træffes paa de store Moræner og Smeltevandsaflejringer, væsentlig i det Indre af Fjordene, og optræder endog typisk paa saadanne Lokaliteter. Dens Hovedbestanddel er Laver, ofte i et saa tæt sammenhængende Tæppe, at de danner Heder. Paa dette Tæppe vokser pletvis først og fremmest Dværgbirk og *Ledum (groenlandicum)*, sjældnere Pil, Mosebølle eller Revling, altid samlede (hyppigst artsvis) i skarp begrænsede Buskadser af ringe Omfang, dannende mørke Pletter paa den hvidgraa Flade. Undergrunden er tør — Grus eller Sand — og Vegetationen optræder kun, hvor Underlaget er ganske jævnt og plant. Saasnart Terrænet skraaner, forsvinder Lichenerne, medens de øvrige Planter samler sig til en typisk, frodig Lynghede, ofte i Forbindelse med Pilekrat, nu og da med El. Denne Vegetationsform træffes kun undtagelsesvis Nord for Godthaab Fjorden og synes ogsaa at forekomme sjældnere i Syddistrikterne.

Som Specialiteter for Distriktet maa nævnes, at Multebær forekommer forskellige Steder i Godthaabs Omegn, saaledes paa Nordlandet bag Akúnâk, paa Øen Iperarigsok Sydvest for Narssak, i Buksefjorden samt ved Kârusulik i Ameralik o. a. St. Planten kan sætte Frugt, men denne modnes ikke.

Endvidere forekommer Bændeltang, der er fundet ved Godthaab, i Kugssuk og i Kapisigdlit. Den vokser endvidere i Bunden af Itivdlek, Ameralik Fjordens nordlige Arm, samt i den lille sølignende Indskæring i samme Fjordarm ved Overbæringsstedet til Pisigsarfik, hvor den forekommer i saa stor Mængde, at man finder Smaabunker af opskyllet Tang langs Stranden.

Floristiske Forhold. [1]) I botanisk Henseende er Godthaab Fjord og dens forskellige Forgreninger ret godt undersøgte, medens Yderkysten, navnlig Syddistriktets og dettes mindre Indskæringer nok kunde trænge til en mere indgaaende Undersøgelse. Fra Koloniens Omegn og Fjordpartiet kendes med Sikkerhed 233 Arter, hvortil maa føjes mindst 8, der forekommer ret almindeligt Nord og Syd derfor, og som derfor næppe mangler her. Endelig er der nede i Syddistriktet lejlighedsvis fundet 5 Arter, som ikke synes at naa op i Fjordene, og som ellers først træffes i større Mængde Syd for Frederikshaabs Isblink. I alt bliver der saaledes for Godthaab Distrikt 246 Arter af højere Planter.

---

[1]) Ved Morten P. Porsild.

Af disse er:

	Arter	%
Nordlige Typer	12	4,8
Vidt udbredte i Vestgrønland	90	36,6
Sydlige Typer	144	58,6

To Planter er kun kendte fra dette Distrikt, nemlig *Ranunculus Cymbalaria*, en Kystplante, der har hjemme i det tempererede atlantiske Nord- og Sydamerika. Fornylig har den ogsaa fundet Vej over Havet til Skandinavien. Den anden er Bændeltangen eller Aalegræsset (*Zostera marina*), som vi kender fra vore danske Farvandes bløde Bund. Den er i Grønland ikke set med Blomst og maa saaledes vedligeholde sig ad vegetativ Vej og mangler vel omtrent Evne til at sprede sig.

Henimod en Snes Arter har deres Sydgrænse i Distriktet, hvor de optræder som sjældne Planter paa udsatte Steder, ofte til Fjælds. Deriblandt er der flere, som længere nordpaa optræder i saa stor Masse, at de dér karakteriserer vedkommende Vegetationsformation, f. Eks. Firkantlyngen (*Cassiope tetragona*), trespidset Stenbræk (*Saxifraga tricuspidata*), haaret Troldurt (*Pedicularis hirsuta*), Hestetunge (*Mertensia maritima*) og Fjæld-Guldblomme (*Arnica alpina*).

Omtrent lige saa mange Arter har deres kendte Nordgrænse paa Vestgrønlands Fastland inden for Distriktet; fem af dem er tillige fundne paa Diskos Sydkyst. — Af særlig Interesse er de S. 193 omtalte fem Arter, der kun kendes fra Distriktets sydlige Dele. Her imellem er f. Eks. den amerikanske Rønn (*Sorbus americana*), der er truffet et Par Steder ved Fiskenæsset, samt den fra Amerika stammende kirtlede Dværgbirk (*Betula glandulosa*), hvis Hovedudbredelse i Grønland ellers kun naar fra Sydspidsen og op mod den 63 Breddegrad paa begge Kyster. Her afløses den af den almindelige nordiske, cirkumpolære Dværgbirk (*Betula nana*), der saaledes fra og med Godthaab Distrikt og nordefter, længere end de danske Besiddelser rækker, er den eneste Repræsentant for Slægten.

Paa Grund af sine floristiske Ejendommeligheder har Fiskenæspartiet, d.v.s. Landet mellem Frederikshaabs Isblink og op til Vandskellet Syd for Ameralik Fjord været opfattet som en særlig floristisk Provins. Denne skulde da karakteriseres foruden ved disse 5 Arter, der findes her, men ikke kendes fra Godthaab Fjorden, ved at mangle et ret stort Antal Arter, der forekommer i Fjorden; Fiskenæspartiet skulde saaledes være artsfattigere end Godthaabspartiet. Om denne Deling er berettiget, d. v. s. om denne Mangel virkelig skyldes andet end utilstrækkeligt Kendskab, maa fremtidige Undersøgelser afgøre.

DYRELIV

Dyrelivet er i det Store og Hele ikke væsentlig anderledes end i de to Norddistrikter, men da Landets Indre for en stor Del bestaar af Højfjæld og Højslette, er Fuglelivet om Sommeren ikke saa rigt her som i de lave, frodige Egne nærmest Indlandsisen i Sukkertoppen og Holsteinsborg Distrikter.

Dyrelivet paa Landjorden. Rensdyrene kan træffes i hele Distriktet undtagen paa Øerne, men forekommer talrigst i Norddistriktet, særlig paa Landet mellem TaserssuaK og Isblinken samt paa NunatarssuaK og Nunatakken AkugdlerssuaK, som med Aars Mellemrum besøges af Rensjægere, naar Indlandsisen mellem dette Land og NunatarssuaK er passabel. Endelig er Bestanden betydelig indenfor og Syd for Ameragdla.

Om Sommeren søger Dyrene op i Nærheden af Indlandsisen, om Vinteren holder de sig til Lavlandet og Sletterne, hvor saadanne findes. Dette maa dog ikke forstaas saaledes, at Kystlandet er helt blottet for Rener i Sommertiden, men de forekommer langt mindre talrige her end nærmere Indlandsisen.

Ifl. Fangelisterne er der i Femaaret 1913—17 gennemsnitlig skudt 808 Rensdyr aarlig, deraf 80 i Syddistriktet, d. v. s. Syd for Sermilik, 728 i Norddistriktet, men disse Tal maa betragtes som Minimum, da man for nogle Smaapladsers Vedkommende savner Opgivelser af Jagtudbyttet for enkelte Aar. Iøvrigt henvises til Afsnittet om Produktionen (Side 207).

Ræve. Godthaab regnes for et af de bedste Rævedistrikter i Sydgrønland. Gennemsnitsproduktionen af Ræveskind var i Femaaret 1914—18 675 Skind aarlig. Rævene forekommer talrigst i Godthaab- og Ameralikfjordens Omegn, og Indhandlingen er derfor størst ved KôrnoK, hvor Produktionen i 1915—18 udgjorde gennemsnitlig 300 Ræveskind aarlig.

Af de leverede Skind er ca. 71 % blaa, 29 % hvide. (Jfr. iøvrigt Afsnittet om Produktionen Side 207).

Fugle. Da største Delen af Landets Indre nærmest Indlandsisen er et Højland med en Vegetation, der i Yppighed langt fra kan staa Maal med de frodige Strækninger i de to Norddistrikter, er Fuglelivet fattigt udenfor Fjordgebeterne. I enkelte Egne, saaledes i Bunden af Kapisigdlit, er Betingelserne vel gunstige, og Graaanden forekommer ogsaa ynglende her, men i langt ringere Antal end tidligere, da Rensjægerne, som gennemstrejfer disse Strækninger, ikke under den Ro i Rugetiden.

Blisgaasen forekommer saavidt vides ikke, eller i hvert Fald kun undtagelsesvis, som ynglende i Godthaab Distrikt; dog hævder enkelte Fangere, at den yngler ved Isortuarssuk Syd for Ameragdlas Kíngua.

Ederfuglen yngler talrigst paa Satsigsut og Koek Øerne samt paa Strækningen mellem »Tre Brødre« og Grædefjorden, men den er ligesom i Norddistrikterne gaaet meget stærkt tilbage som rugende i Distriktet. Det samme gælder Ternen, hvis Æg for en Snes Aar siden falbødes de Danske i ret betydelig Mængde, medens de nu slet ikke sælges. Baade Ederfugle og Lomvier er Genstand for en vigtig Jagt om Vinteren langs hele Distriktets Kyst, og man kan vistnok regne, at der skydes henimod 15000 Ederfugle aarlig.

I Distriktet forekommer en Del ret betydelige Fuglefjælde, hvor Maager, navnlig Tateratter, ruger i et meget betydeligt Antal. Alken og navnlig Lomvien forekommer derimod langt mindre talrig om Sommeren end i de to nordligere Distrikter og ruger kun i ringe Mængde i Godthaab Distrikt.

De fleste og største Fuglefjælde findes i Godthaab Fjorden. Disse er:

1) I Kôrkut paa Fjordens Sydside med et betydeligt Antal Tateratter.

2) Ivnarssuak indenfor Nûgârssuk Pynten ved Kugssuk, betydeligt (væsentlig Tateratter).

3) Ivnajuagtok ved Ilulialik, det største og mest imponerende Tateratfjæld i den sydlige Landsdel. Fuglen yngler ikke saa tæt som paa adskillige andre Fjælde, hvor man kan se dem siddende saa nær hinanden som Perler paa en Snor, men til Gengæld er de jævnt fordelt over den uhyre, 1200 m høje, mægtige Fjældvæg.

4) I Kangiussak, inderst i Fjorden, mindre end de forrige, men dog ret stort (Maager, Tateratter).

5—6) Syd for Narssak to mindre Fuglefjælde ved Agpánguit og paa Sangmissorssuak (Alke og Tateratter).

7) I Fiskenæsfjordens inderste Arm paa Nordsiden ved Naujait, med et ret betydeligt Antal Maager.

I alle de andre Fjorde er Fuglelivet meget fattigt, og man kan i Sommertiden rejse igennem dem uden at se en eneste Fugl.

Havets Dyreliv. Hvidbjørnen forekommer ret sjældent, og der skydes gennemsnitlig næppe et Dyr aarligt.

Hvalrossen kommer undertiden om Efteraaret til Egnene ved Kangek, dog i Reglen enkeltvis. Ved Aorfiorfik, ved Uligtarfik Løbets Munding Vest for Nepisæt Sundet og i Nærheden af Kârusuk paavises endnu Steder, hvor den i gamle Dage søgte op paa Land ligesom ved Taseralik i Holsteinsborg Distrikt nu til Dags.

Klapmydsens Foraarstræk i Norddistriktet varer fra ca. 31. Marts, da de første Dyr viser sig, til Slutningen af Maj, det magre Træk fra Slutningen af Juli, tidligst 17. Juli, til ca. 10. September. Endvidere forekommer de enkeltvis ved Kangek i Februar.

I Syddistriktet, hvor de mest holder sig til Egnene Syd for Kangârssuggssuak, foregaar Foraarstrækket mellem 10. April og Midten af Maj, medens det magre Træk aldeles ingen Rolle spiller her, selv om vel enkelte Dyr nu og da forekommer i Juli, særlig naar der er Storis udenfor.

Klapmydsefangsten har forholdsvis ringe Betydning, og Sælerne kommer kun ganske undtagelsesvis ind i Fjordene.

Sortsiden indfinder sig mellem 10. og 20. Maj og bliver i Distriktet til Slutningen af Juni, medens Efteraarstrækket begynder i September.

Spraglede Sæler findes i ret store Mængder paa nogle Skær, Íkardlugssuit, Nord for Satsigsut Øgruppen, hvor de føder i Juni Maaned. De nyfødte Unger jages her af Fangere fra Kangek indtil 10. Juli.

Endvidere i Alángordlia, hvor Dyrene ligeledes yngler, samt i Egnene omkring Isblinken.

Hvidfisken opholder sig fra November til Maj eller Juni det følgende

Aar i samtlige større Fjorde, naar Islæget ikke forjager Dyrene herfra. Talrigst forekommer de i Godthaab Fjorden og er her Genstand for den under Afsnittet »Det grønlandske Erhverv« omtalte vigtige Fangst ved Kakuk, endvidere i Ameralik- og Fiskenæsfjorden.

Pukkelhvalen opholder sig fra Oktober til December i Godthaab Fjorden, hvor den er Genstand for Fangst. Den er dog langt mindre talrig end før.

Kaskelothvalen er ikke hjemmehørende ved Grønlands Kyster, men kommer dog strejfvis til Landet. Saaledes blev der skudt to Dyr af en lille Flok, der havde søgt ind i Bjørnesundet i Vinteren 1916.

Fisk. Laksen findes adskillige Steder, men fiskes ikke saa ivrigt som i Sukkertoppen Distrikt, undtagen i Grædefjordselven Ekaluit og ved Ekaluit i Bjørnesundet, hvor de er Genstand for Indhandling. I Narssak Kommune indhandles Laksen ligeledes, men Produktionen er her ganske ubetydelig. De vigtigste Fiskepladser foruden disse er ved Upernivik, Sangujait, Narssarssuak Elven, i Kugssuk, Ekaluit i Ameralik Fjorden og Elven i Tasiussârssuk Syd for Buksefjorden o. a. Steder.

Helleflynderne findes langs hele Kysten om Sommeren og var tidligere Genstand for et vigtigt Fiskeri, men efterstræbes nu kun ved Kangek og Godthaab, hvor Udbyttet dog kun er ringe.

Torsken (Kabliauen) indfinder sig saa godt som hvert Aar ved Fiskenæsset, i Reglen i Juni, undertiden noget senere, og er Genstand for ivrigt Fiskeri. Ved Ankomsten er den mager, men bliver hurtig fed. Den staar i Reglen i tætte Stimer, som idelig skifter Plads, og forsvinder hen paa Efteraaret, men undertiden dog først hen imod Jul eller endnu senere. Strejfvis kommer den ogsaa til Godthaab og andre Steder.

Rødfisken træffes i næsten alle Fjorde og fiskes ivrigt i Godthaab Fjorden, ved Ûgarsiorfik og Grædefjorden.

De vigtigste Rødfiskebanker er: Ved Sârdlok; mest langs Fjordens Nordside indefter, saaledes ved Tartê, der er den vigtigste Banke, hvor der kan tages lige saa mange, der ønskes. Ved Kôrnok: Nær Fjældet Âugpalârtok og ved Ilorssuak nær Kugssuk. Ved Ũmának: Talrige Steder, saaledes ved Amitsuarssuk, Sarfârssuit (SV. for Ũmának) og fra Kagssínguit østefter langs Landet. I Grædefjorden: Langs dennes Sydkyst. Ved Fiskenæsset: Næsten overalt i Fjorden samt i Kângnaitsok Fjorden, hvor den forekommer i store Mængder.

BEBYGGELSE

De Grønlændere, der paa Hans Egedes Tid beboede det nuværende Handelsdistrikt, førte ligesom deres øvrige Landsmænd en omstrejfende Tilværelse Sommeren igennem, men Rejserne synes for en væsentlig Del at være foretaget i Fangstøjemed til de vildtrige Egne i Distriktets mægtige Fjorde, hvor Befolkningen havde alle attraaede grønlandske Herligheder, navnlig Laks og Rensdyr. Da holland-

ske Hvalfangerskibe jævnlig anlob Distriktet i Handelsojemed, synes Befolkningen derimod ikke som deres sydligere levende Landsmænd at have iværksat langt udgaaende Handelsrejser, og selv om dette nu og da skete, er saadanne Rejser vistnok ophorte fra det Tidspunkt at regne, da der blev givet Befolkningen Adgang til at tilfredsstille deres Trang til evropæiske Nodvendigheds- og Luksusartikler i de ved Kolonisationens Begyndelse oprettede Butikker. Hvad der navnlig bidrog til at hæmme Rejser af denne Art, var Herrnhutermissionærernes Uvilje mod, at de til deres Menighed horende Grønlændere fraflyttede Missionsstationerne, og Befolkningen blev derfor paa et langt tidligere Tidspunkt end de øvrige Grønlændere fastboende i den Forstand, at de Aar efter Aar holdt sig til de samme Vinterpladser, som de kun forlod i Sommertiden for at drive Fangst og Fiskeri paa dertil egnede Pladser. At Grønlænderne efterhaanden i ret stort Omfang benytter dansk Materiale til Opforelsen af Husene har ogsaa gjort dem mindre mobile end tidligere, da man nøjedes med, hvad der til enhver Tid var ved Haanden: Tørv og Flydetræ.

Efterhaanden er ogsaa Sommerrejserne blevet mindre omfattende end tidligere. Befolkningen ved Godthaab, Fiskenæsset, Lichtenfels og til Dels Grædefjorden foretager saaledes kun kortvarige Udflugter til den allernærmeste Omegn, og det samme gælder til Dels Narssaĸerne, hvorimod alle de øvrige strejfer rundt største Delen af Sommeren ligesom deres Forfædre.

Der findes i Øjeblikket 15 Bosteder i Distriktet, nemlig: Kolonien, 4 Udsteder og 10 Bopladser, herunder Rævestutteriet paa Ikâríssat iberegnet. Af disse ligger kun en enkelt Plads, Kangeĸ, ud mod det aabne Hav, tre paa Fastlandets Yderkyst, men dækket af foranliggende Øer og delvis med Fangstfeltet indenfor disse, Narssaĸ, Grædefjorden og Kangigdlermiut, fem i Mundingen af en Fjord: Godthaab, Utorĸarmiut, Ûgarsiorfik, Fiskenæsset og Lichtenfels, med Adgang til det aabne Hav. De øvrige i større Afstand fra Havet, saaledes at disse Steders Befolkning i alleregentligste Forstand er Fjordbeboere, nemlig Sârdloĸ, Kârusuk, Kôrnoĸ, Ûmánaĸ og Kagssínguit.

De nu benyttede faste Bopladser er:

Udstedet Kangeĸ i en lille Vig, der sydfra skærer sig ind i den større Ø paa Nordsiden af Godthaab Fjordens Munding og i lave Omgivelser.

Kolonien Godthaab dækker et jævnt skraanende, aabent Terræn ved den yderste vestlige Spids af den stærkt fremspringende Halvø mellem Godthaab og Ameralik Fjorden. Pladsen er omgivet af lave, kullede Fjælde. Hertil horer: Ikâríssat paa den nordøstlige Side af en lille, lav Ø lidt Syd for Kolonien.

Bopladsen Sârdloĸ, hvis Huse er opført ved Foden af en lille, frodig Skraaning paa Vestsiden af en aaben Bugt paa Godthaab Nordland tværs overfor Kârusuk Løbet og

Bopladsen Kârusuk, beliggende paa en lille Pynt af det lave Forland, som den høje Bjørne Ø afsætter langs Sundet mellem denne og Sadel Øen.

Udstedet Kôrnoĸs Huse er opført ved en lille Bugt paa Sydsiden af en lav, fremspringende Halvø, som Bjørne Øen skyder ud i Sundet mellem denne

og Storøen paa det Sted, hvor Sundet udmunder i Godthaab Fjordens nordlige Løb. Hertil hører:

Bopladsen Ûmánaĸ paa den sydvestlige Side af en mindre, kuppelformet Ø ud for Mundingen af Pisigsarfik Fjorden og

Bopladsen Kagssínguit beliggende paa Fastlandskysten i den nævnte Fjordarm paa et smalt skraanende Forland ved Foden af Kînaussaĸ Fjældet.

Udstedet Narssaĸ har spredt liggende Huse i lave Omgivelser paa Fastlandskysten ca. 3 km Syd for Mundingen af Ameralik Fjorden. Hertil hører:

Bopladsen Utorĸarmiut ligeledes paa Fastlandskysten ved en lille Bugt lidt indenfor Mundingen af Buksefjorden paa dennes Nordside og i lave Omgivelser.

Logen Fiskenæsset, der er Handelspladsen i denne Kommune, ligger ca. 7 km indenfor Mundingen af Fiskenæsfjordens mellemste Løb paa Vestsiden af en lille, ganske lav Halvø, der skyder sig ud fra den store Ø, som danner Grænsen mellem Fjordens sydligste og mellemste Arm. Hertil hører:

Bopladsen Grædefjorden paa den ganske lave Fastlandskyst 2 km Syd for Mundingen af Grædefjorden.

Bopladsen Ûgarsiorfik paa Nordsiden af Kângnaitsoĸ Fjorden ca. 2 km indenfor Mundingen paa et skraanende, stærkt kuperet, men ret lavt Terræn i en ubetydelig Bugt.

Bopladsen Lichtenfels, hvis Huse er opførte i en lille Vig paa samme Ø som Handelspladsen, men ca. 4 km nærmere Fjordmundingen. Endelig ligger

Bopladsen Kangigdlermiut paa et aabent, lavt Terræn paa Fastlandskysten umiddelbart Nord for Mundingen af Bjørnesundet.

Hustyper. De i Distriktet anvendte Hustyper er ikke i nogen væsentlig Grad forskellig fra de foran skildrede. Naar Grønlænderne forlader Vinterpladserne, plejer de ikke som i gamle Dage at fjærne Taget paa Husene, men nøjes med at borttage et Vindue eller en Rude, hvis de overhovedet gør sig den Ulejlighed at udlufte Husene.

Telte. Hermed er Befolkningen ret vel forsynet, idet der gennemsnitlig gaar 10 Personer pr. Telt, men der findes kun 3 grønlandske i hele Distriktet, og kun

Oversigt over Antallet af Telte i Aarene 1885, 1890, 1905, 1910, 1918.

Kommunerne	Telte i Aarene				1918		
	1885	1890	1905	1910	grønlandske	danske	Indbyggerantal
Kangeĸ						12	122
Godthaab					0	25	410
Kôrnoĸ						30	227
Narssaĸ					3	24	139
Fiskenæsset						24	285
Ialt..	28	31	63	88	3	115	1183

det ene er dobbelt med en indvendig Klædning af Sortsideskind. De øvrige er danske Stovtstelte.

Fangsthuse. Foruden Teltene benyttes Fangsthuse, hvoraf der dog kun findes et meget begrænset Antal. Godthaaberne har bl. a. to, et paa Ravne Øerne til Sælfangst og et ved Mundingen af Kakuk til Brug for Vagtmandskabet, der passer paa Hvidfiskeflokkene for at jage dem ind i Nákariak. Endelig findes et Par ganske ubetydelige i Ameralik til Brug for Rævejægere.

Hytter af den Art, der er saa almindelige paa Rens- og Laksepladserne i Sukkertoppen Distrikt, bruges ikke, undtagen ved Kapisigdlit, hvor der dog kun findes et Par enkelte Hytter, der synes opført mere af Trang, fordi Ejeren ikke er i Besiddelse af et Telt, end af saadanne praktiske Hensyn, som gør sig gældende i Sukkertoppen Distrikt.

Hustomter og forladte Bopladser.

Hustomter og gamle nedlagte Bopladser findes grupperede i følgende Egne:

Paa hele Strækningen mellem Upernivik og Haabets Ø er der kun et Par enkelte Hustomter, bl. a. paa de yderste Satsigsut, nærmest som Følge af, at Tyndisen paa denne Strækning gør Adgangen til Havet vanskelig om Vinteren. I Egnen Syd herfor træffes en talrig Mængde Ruiner, hvoraf adskillige skyldes Sydlændinge, der paa Vejen syd- eller nordefter overvintrede her. Ved Igdlorpait paa Haabets Ø findes saaledes en Ruingruppe af store Fælleshuse, hvor Egedes nærmeste Naboer boede, endvidere paa Kyststrækningen Syd herfor og paa Øerne foran denne (talrige Hustomter), ved Kangek og navnlig paa Koek Øerne med en Mængde Tomter spredt over hele Øgruppen.

Talrige andre Ruiner er beliggende paa Ravne Øerne, paa Ikâríssat og Tuluartalik, hvis Beboere alle uddøde under den store Koppeepidemi i 1733. Længere inde i Fjorden ligger Ruinerne mere spredt, men her findes dog adskilligt flere, end man almindeligvis træffer i store Fjorde, saaledes ved Kasigiánguit, paa Sadel Øen, Kekertat, 3 Steder paa Nordlandet, ved Nûgârssuk Pynten ved Mundingen af Kugssuk, hvor den sidste Hedninge-Familie i Godthaab Fjorden i sin Tid levede, og endvidere ved Kôrnok, i Kangiussak Fjorden og i Itive Bugten samt ved Kukik paa Storøen, men foruden de her nævnte findes ogsaa adskillige Steder enkeltliggende Husruiner. Om flere af disse gælder iøvrigt, at de er mer eller mindre bortskyllet af Havet, og i Løbet af en forholdsvis kort Aarrække vil adskillige af de her nævnte være helt forsvundet paa Grund af Landets hurtige Sænkning.

Ameralik Fjorden egner sig ikke til Beboelse, fordi Isforholdene er ugunstige og Fjorden meget fattig paa Rødfisk. Indenfor Nûa findes dog Ruiner af store Huse paa 3 Steder.

Paa Strækningen mellem Ameralik og Fiskenæsset er Husruinerne grupperet om følgende Lokaliteter:

Fra Mundingen af Ameralik Fjorden forbi Udstedet Narssak til Fjældet

Sangmissorssuak træffes Ruiner af et meget betydeligt Antal Huse væsentlig paa Fastlandskysten, men ogsaa enkelte paa de nærmeste Øer foran. Det største af disse er beliggende paa Øen Kekertarssuak og maaler 15 m i Længden. Paa Kekertat i Mundingen af Buksefjorden 7—8 Ruiner, deriblandt et af cirkelrund Form, muligvis et Forsamlingshus (Kagsse), saaledes som man hyppig træffer dem paa de større Bosteder.

Ruinerne paa Sydsiden af denne Fjord og lidt Nord for Mundingen af Kangerdluarssorujuk, nær den her liggende Skibshavn, er de næste i Rækken. Derefter følger en længere Strækning i Egnen paa begge Sider af »Tre Brødre«, som paa Grund af det langvarige Islæg er ubeboelig, indtil man naar Kilángarmiut ud for Sermilik med talrige Ruiner af store Huse og midt imellem disse Tomten af den Kateketbolig, hvor Thorhallesen overvintrede i 1774—75.

Den følgende Strækning fra Mundingen af Grædefjorden forbi Bopladsen af samme Navn til Mundingen af Fiskenæsfjorden er ligeledes rig paa Hustomter, saavel paa Fastlandskysten som paa Øerne.

Adskillige af de her nævnte Ruiner ligger umiddelbart i Fjæren, mer eller mindre bortskyllet af Havet, og i Løbet af nogle Aar vil et stort Antal af dem være forsvundet.

Kun den yderste Del af Fiskenæsfjordens to sydligste Løb egner sig til Beboelse, og man finder derfor kun Ruiner i Fiskenæssets allernærmeste Omegn samt i det sydlige Løb. Paa Strækningen herfra til Isblinken har Bebyggelsen i gamle Dage været sparsom, og kun paa Øerne Takissok og Kârdlît udenfor Kangigdlermiut findes en lidt større Gruppe Ruiner, dels af Grønlænderhuse, og dels af det Udsted, som en kort Tid var oprettet her. Foruden den her nævnte Gruppe findes Ruiner af Kangârssuks Boplads og enkelte Hustomter ved Tasiussarssuak, i Kingutilik samt paa Tuluartalik. Sagnet fortæller, at Storfangeren, der boede her midt i dette urolige Farvand foran Isblinken, i Reglen maatte lade sig kaste ud i Vandet i sin Kajak af Hensyn til den høje Søgang, hvorefter han rejste sig op.

DE GRØNLANDSKE ERHVERV. PRODUKTIONEN

De i Distriktet forekommende Hovederhverv er Sæl- og Hvidfiskefangst, Fiskeri, Jagt paa Søfugle, Rævefangst og som Bierhverv Rensjagt og Rypejagt; men ligesom i Holsteinsborg Distrikt er Erhvervsforholdene væsentlig forskellige ved Kysten og inde i Fjordene, hvor Manglen paa Sæler har medført, at adskillige Erhververe, der iøvrigt besidder Egenskaber, der gør dem skikkede til at udøve Sælfangsten, helt eller delvis har opgivet denne og søger deres Udkomme som Jægere og Fiskere, om end de driver det nationale Erhverv i det Omfang, Forholdene tillader.

Dette gælder navnlig Befolkningen i Godthaab Fjorden indenfor Kolonistedet, hvor der i 1917 fandtes ca. 280 Indvaanere eller ca. 24 % af Distriktets samlede Befolkning. Her er Fangsten af Sæler saa ringe, at der, naar man alene medreg-

ner de Erhververe, hvis Udbytte er over 10 Sæler aarlig, kun tilfalder hver Fanger ca. 17 Sæler eller ca. 1½ Sæl pr. Individ aarlig, efter en Gennemsnitsberegning for det sidste Femaar; og af dette Antal Sæler er kun ca. en Trediedel større Sæler.

Befolkningen erkender selv, at de for en væsentlig Del lever af Fiskeri, der er Fjordbeboerens vigtigste Erhverv, og efter dette kommer i Rækkefølge: Rævejagten, Sælfangsten og Rensjagten.

I Fiskenæsset Kommune har Forholdene udviklet sig paa lignende Maade, men Aarsagen hertil er nærmest foranlediget ved det af Styrelsen efter Aar 1911 iværksatte Torske- og Laksefiskeri, der har medført, at Kommunens Produktion er gaaet ned fra 2013 Sæler gennemsnitlig i 1907—11 til 1197 aarlig i 1913—17. Selv om man nu gaar ud fra, at Antallet af Sæler er formindsket noget, ligesom i Norddistrikterne, er Fangerne dog fuldt ud i Stand til at klare sig ved Sælfangst alene, idet Gennemsnitsproduktionen endnu er ca. 36 Sæler pr. Fanger aarlig, men det er et Spørgsmaal, om Udbyttet i Længden kan holdes paa den samme Højde, da den store Fortjeneste, Torskefiskeriet giver, muligvis vil lokke den opvoksende Ungdom bort fra det nationale Erhverv. Oprindelig tog kun Befolkningen ved Fiskenæsset og Lichtenfels Del i Fiskeriet, men dette drives nu af alle Kommunens Indvaanere.

I Narssaĸ Kommune lægges der hovedsagelig Vægt paa Sælfangsten, der giver 40 Sæler aarlig pr. Fanger, naar man kun medregner dem, der faar over 10 Sæler aarlig. Der tages mest Smaasæler, men hertil maa lægges det betydelige Antal Hvidfisk, som Narssaĸerne i de senere Aar har erhvervet ved Kaĸuk, en Fangst, der efter Landsraadets Forslag dog fremtidig er forbeholdt Befolkningen i Godthaab og Kangeĸ Kommuner, hvorved man har brudt med den gamle grønlandske Vedtægt, der saa at sige danner Grundlaget for det eskimoiske Erhvervsliv, og som kræver Ret for enhver til at drive Jagt og Fiskeri overalt uden Indskrænkning og uden Begrænsning af nogen Art.

Foruden en jævn, godt fordelt Sælfangst har Befolkningen ved Narssaĸ desuden Adgang til adskillige Bierhverv og navnlig en god Rævejagt, saaledes at Stedet i alle Henseender maa regnes for et af de nærsomste i Distriktet.

Ved Kangeĸ er Hovederhvervet ligeledes Sødyrfangst. Ganske vist er Gennemsnitsproduktionen af Sæler kun ca. 28 Sæler aarlig, men dels kan man regne, at ca. Halvdelen heraf er større Sæler, og dels giver Hvidfiskefangsten et godt Udbytte. Desuden har Stedets Befolkning i Almindelighed en udmærket Fuglejagt og leverer flere Ederfugleskindstæpper end hele det øvrige Distrikt tilsammen.

Endelig har Erhververne i Godthaab Kommune en Gennemsnitsproduktion af 18 Sæler pr. Aar, hvilket er langt mindre end ved noget af de øvrige Steder, der ligger nær ved Kysten, men til Gengæld har Befolkningen, foruden Indtægten af Hvidfiskefangsten ved Kaĸuk, Adgang til Fortjeneste af forskellig Art, dels som Lejede ved Kolonien, dels ved Levering af Forfriskninger til de mange Danske ved Stedet.

Til Bedømmelse af det Udbytte, Sødyrfangsten har givet gennem en længere Række Aar, henvises til omstaaende Uddrag af Fangelister med Opgørelse over Indhandlingen af Spæk og Sælskind m. m.

Tabel A. Oversigt over Fangelister og Indhandlingen m. m. i Forhold til Folketallet i Godthaab Distrikt.

Gennemsnitlig Aarene	Antal Indfødte	Fangelister			Indhandling							Forbrug af Sælskind		Dun
		Sæler	Hvidfisk	Sæler pr. Individ	Spæk	Sælskind				pr. Individ				
						store	smaa	Til Vandskindsklæder	Ialt	Spæk	Sælskind	Ialt	pr. Individ	
		Antal	Antal	Antal	Tdr.	Antal	Antal	Antal	Antal	Tdr.	Antal	Antal	Antal	kg
1816—20	927	....	....	...	270	...	....	...	1020	0.3	1.1	....	...	146
1826—29	1066	....	....	...	421	...	....	...	3245	0.4	3.0	....	...	290
1837—40	1105	....	....	...	575	566	1259	461	2286	0.5	2.1	....	...	?
1846—50	1273	....	....	...	823	210	1641	400	2251	0.6	1.8	....	...	173
1856—60	1242	....	....	...	c. 603	c. 119	1113	615	1847	0.5	1.5	....	...	296
1866—74	961	....	....	...	665	24	861	479	1364	0.7	1.4	....	...	245
1875—83	935	3610	....	4.0	413	8	481	72	561	0.4	0.6	3049	3.3	204
1884—91	919	4086	....	4.4	462	9	785	64	858	0.5	0.9	3228	3.5	61
1892—1901	890	4451	....	5.0	568	23	1134	»	1157	0.6	1.3	3294	3.7	37
1902—06	970	4117	c. 27	4.2	490	11	712	»	723	0.5	0.7	3394	3.5	32
1907—11	1045	4302	162	4.1	740	7	753	»	760	0.7	0.7	3542	3.4	26
1912—16	1092	3326	413	3.0	1130	5	243	»	248	1.0	0.2	3078	2.8	25
1917—18	1168	2607	302	2.2	906	1	58	»	59	0.8	0.05	2548	2.2	27

Det fremgaar af Fangelisterne, at Sælfangsten, der i Perioden 1912—16 gav et Udbytte af 3 Sæler pr. Individ i Distriktet eller tilnærmelsesvis det samme som i Sukkertoppen Distrikt, vel er vekslende fra Tid til anden, men dog stærk nedadgaaende, og Udbyttet pr. Individ i den nævnte Periode er ca. 25 % ringere end i den daarligste af alle de foregaaende i Tiden efter 1875.

Denne Nedgang har næppe sin Grund i, at Erhververne er mindre gode Kajakfangere end tidligere, men skyldes snarere den Omstændighed, at der er færre Sæler end i gamle Dage. I Egedes Relationer berettes saaledes, »at Grønlænderne kunde bringe en utrolig Mængde Sælhunde tilveje«, og i Begyndelsen af Juni Maaned 1722 — altsaa under Sortsidens Foraarstræk — iagttog de Folk, som Egede havde sendt ind i Fjorden, at Sælerne der »vrimlede i Tusindtal«.

Det er til Sammenligning med Forholdene nu til Dags oplysende, at Sælerne i den samme Fjord, hvor Egedes Folk gjorde denne Iagttagelse, nu er svundet saaledes ind, at de efter stedlige Fangeres Oplysninger sjældent optræder i Stimer, som for blot nogle Aar siden, men forekommer næsten udelukkende enkeltvis. I 1916 blev der saaledes kun iagttaget en enkelt Stime paa nogle faa Sortsider under Foraarstrækket inde i Fjorden ved Kôrnoĸ og slet ingen ved Ũmánaĸ.

Indhandlingen af Sælspæk har derfor, som man kunde vente, været stærk nedadgaaende, navnlig i Betragtning af, at Grønlænderne i de senere Aar afhænder saa godt som alt det Spæk, de producerer, medens de tidligere anvendte betydelige Kvanta til eget Forbrug. Nogen Nedgang i Indhandlingen af Spæk fremgaar ganske vist ikke af det foreliggende Uddrag i Tabel A, der tværtimod viser en meget betydelig Stigning efter 1906, men denne maa paa ingen Maade skrives paa Sælfangstens Regning, da den udelukkende beror paa, at det — til Dels ved Hjælp af Motorbaade — er lykkedes Grønlænderne i Norddistriktet i de sidste Aar at oparbejde en ejendommelig Fangst, som bestaar i at jage Stimer af Hvidfisk, naar de om Foraaret forlader Fjorden, ind paa det lave Farvand ved Kaĸuk, hvor Dyrene, saasnart Ebben indtræder, bliver et let Bytte for Jægerne (se S. 227).

Denne Fangst gav, med Fradrag af det ringe Antal Hvaler, der tages andetsteds i Distriktet, gennemsnitlig 403 Dyr i Femaaret 1912—16 og hen imod 299 i 1917, hvorved umaadelige Mængder af Kød foruden Spækket faldt i Grønlændernes Hænder. En fuldvoksen Hvidfisk er ca. 7 m lang og afgiver 200—275 kg Spæk, men det er vistnok tvivlsomt, om Bestanden af Hvidfisk i Længden kan taale den stærke Efterstræbelse, den i Øjeblikket er udsat for. Det har i hvert Fald vist sig, at Hvidfiskene andetsteds, f. Eks. ved Spitzbergen, er blevet næsten helt udryddet i Løbet af kort Tid, fordi man drev Jagten paa dem altfor hensynsløst. Fradrager man det Kvantum Spæk, som Hvidfiskefangsten kan antages at have indbragt, kommer man til det Resultat, at Gennemsnitsindhandlingen af Sælspæk alene kun har givet ca. 380 Tdr. i 1907—11, ca. 263 Tdr. i 1912—16 og endelig 245 Tdr. i 1917—18 eller pr. Individ i hele Distriktet henholdsvis 0,36, 0,25 og 0,23 Tdr. i de 3 Perioder, mod 0,6 Tdr. i 1892—1901 og 0,7 Tdr. i 1866—74.

Indhandlingen af Sælspæk er saaledes stærk nedadgaaende ligesom overalt i Landsdelen, og det samme gælder i endnu højere Grad Produktionen af Sælskind,

Tabel B. Fangst af store og smaa Sæler i 1875 og 1915.

Kommuner	Aaret 1875		Aaret 1915	
	Sæler		Sæler	
	store	smaa	store	smaa
	%	%	%	%
Godthaab	70	30	49	51
Kangeĸ	65	35	65	35
Kôrnoĸ	61	39	32	68
Narssaĸ	43	57	18	82
Fiskenæsset	35	65	23	77
Gennemsnit...	50	50	29	71

Tabel C. Beregning over de enkelte Erhververes Fangstudbytte gennemsnitlig i Aarene 1911—15.

Boplads	Fangere	Kajakejere	Sælantallet							Det samlede Antal Sæler i Gennemsnit
			70—80	60—69	50—59	40—49	30—39	20—29	11—19	
Godthaab	8	34	»	»	»	»	»	3	5	227
Kangeĸ	13	29	»	»	»	1	7	3	2	403
Sârdloĸ	3	9	»	»	»	»	»	1	2	74
Kârusuk	2	7	»	»	»	»	»	1	1	46
Kôrnoĸ	12	20	»	»	»	»	1	4	7	253
Kagssínguit Ûmánaĸ	7	25	»	»	»	»	»	1	6	181
Narssaĸ	19	34	»	1	2	6	4	3	3	728
Utorĸarmiut	2	6	»	1	»	1	»	»	»	122
Grædefjorden	9	10	»	»	1	3	1	3	1	308
Ûgarsiorfik	3	4	1	1	»	»	»	»	1	159
Fiskenæsset	9	22	»	»	»	2	1	3	3	321
Lichtenfels	7	11	1	»	»	1	2	3	»	279
Kangigdlermiut	6	6	1	1	»	1	1	»	2	261
Ialt...	100	217	3	4	3	15	17	25	33	

idet der i Femaaret 1912—16 kun indhandledes 1 Skind for hver 4. Person i Distriktet mod 1,4 Skind pr. Individ i 1866—74 og 3 Skind i 1826—29.

Men hertil kommer, at der fanges forholdsvis langt færre store Sæler nu end tidligere, idet navnlig Antallet af Sortsider formindskes, eller de søger efter Gron-

lændernes Mening ikke Fjordene i saa stort Antal som tidligere, men holder sig længere til Sos. Denne Opfattelse bekræftes af foranstaaende Beregning over Forholdet mellem Fangsten af store saavel som af smaa Sæler, jfr. Tabel B, i Aarene 1875 og 1915, hvorefter der ved Kangek, hvor Fangsten foregaar i det aabne Hav, procentvis erhvervedes det samme Antal store Sæler i 1915 som i 1875, medens Forholdet for de ovrige Steders Vedkommende er forrykket og for hele Distriktet tilsammentaget saaledes, at der i 1915 erhvervedes 29 % store og 71 % smaa Sæler mod 50 % af hver af de to Slags i 1875.

For at man kan danne sig et Skøn over de enkelte Erhververes Fangstudbytte, anføres en Opgørelse over Fangst af Sæler, beregnet efter et Gennemsnit for Aarene 1911—15. Heri er dog kun medtaget de Erhververe, hvis Udbytte overstiger 10 Sæler aarlig, med Angivelse af, hvor mange Kajakejere der findes i hver Kommune. (Tabel C, Side 205.)

Beregningen viser, at Fjordbeboerne (Sârdlok, Kârusuk, Kôrnok og Ûmának) har den ringeste Fangst, og at det største Antal Sæler falder ved de Steder, hvis Fangere har Adgang til at drive Erhvervet baade i Fjordene og indenskærs mellem Øerne, der dækker mod det aabne Hav.

Garnfangsten. Et betydeligt Bidrag til den fra Grønlænderne indhandlede Produktion skaffede Handelen sig tidligere ved at drive Garnfangst saavel i det daværende Fiskenæsset Kolonidistrikt som i Norddistriktet. Denne Garnfangst, der iøvrigt ogsaa blev drevet for privat Regning af de Danske, gav til Tider et større Udbytte end Grønlændernes Kajakfangst, men Sælerne kunde ikke taale den stærke Efterstræbelse; efter 1850 tabte Fangsten sig betydeligt, og i 1876 blev den helt opgivet.

I Fiskenæsset Distrikt var Udbyttet følgende, gennemsnitlig pr. Aar:

1804	28	Td.	Spæk	124	Sælskind
1816—20	251	»	do.	793	do.
1826—30	132	»	do.	487	do.
1836—40	338	»	do.	994	do.
1846—50	251	»	do.	820	do.
1856—60	47	»	do.	203	do.

I Godthaab Norddistrikt:

1813—17	50	Td.	Spæk	167	Sælskind
1826—29	90	»	do.	320	do.
1837—40	245	»	do.	779	do.
1846—50	194	»	do.	594	do.
1856—60	54	»	do.	169	do.

I de allersidste Aar har der for privat Regning været drevet Garnfangst ved Savssivik, et af de bedste Garnsteder i Distriktet, men Udbyttet har kun beløbet sig til ca. 23 Sæler gennemsnitlig i det sidste Femaar.

Rævefangsten har størst Betydning for Fjordbeboerne og giver et betydeligt Udbytte i Kôrnoĸ Kommune, hvor der indhandles henimod Halvdelen af Distriktets Produktion, der i Femaaret 1914—18 beløb sig til gennemsnitlig:

482 blaa og 194 hvide Ræveskind, mod
225 » » 78 » do. i 1886—90,
177 » » 83 » do. i 1866—70,
158 » » 121 » do. i 1846—50 og
79 » » 25 » do. i 1817—20

foruden en Del utidige.

Da Rævene i Almindelighed tages i Fælder, er der ikke nogen Grund til at antage, at den i de senere Aar ret stærk forøgede Fangst skulde kunne ødelægge Bestanden af Ræve.

Rensjagten var tidligere et vigtigt Erhverv, men har dog aldrig givet tilnærmelsesvis saa stort Udbytte som i de nordligere Kolonidistrikter. I Øjeblikket har Rensjagten størst Betydning for Fjordbeboerne, men drives ogsaa af Narssaĸerne, Befolkningen ved Utorĸarmiut og Grædefjorden samt enkelte andre.

Mangelen paa Konebaade bevirker imidlertid, at betydelige Mængder af Renskødet gaar til Spilde, da Jagten hovedsagelig drives paa den Maade, at Fangerne enkeltvis eller i Smaaflokke gennemstrejfer Rensdistriktet og skyder Dyrene ned uden Hensyn til, at de kun er i Stand til at tage en ringe Del af Kødet med sig. Tidligere deltog hele Familien i Jagtudflugterne, idet Konebaadene blev baaret fra Sø til Sø, og det Kød, der ikke blev fortæret, tørredes af Kvinderne og bragtes med tilbage. Paa Egedes Tid og langt ind i det 19. Aarhundrede søgte adskillige Sydlændinge hvert Aar op til Godthaab Fjorden for Rensjagtens Skyld.

Rensskindene forbruges nu til Dags næsten alle af Befolkningen, og der indhandles gennemsnitlig kun 7—8 Stk. aarlig.

Indhandlingen af Rensskind i større Omfang begyndte mellem 1820 og 1825, og allerede i 1860 havde den hensynsløse Efterstræbelse, som Renbestanden i Mellemtiden havde været Genstand for, virket saa ødelæggende paa denne, at Indhandlingen fuldstændig hørte op (jfr. hosstaaende Tabel D). Indhandlingen kulminerede i 1839, da der indhandledes 4323 Skind.

Tabel D. Gennemsnitlig Indhandling af Rensskind imellem 1826 og 1860.

Aar	Syddistriktet	Norddistriktet	Tilsammen
1826—29	90	1345	1435
1836—39	170	3402 [1])	3572
1846—50	11	1015	1026
1856—60	»	64	64

[1]) Anm.: I Aarene 1837—40.

Dunproduktionen er ligeledes gaaet stærkt tilbage paa Grund af den hensynslose Plyndring af Rederne. Den har dog aldrig givet saa stort et Udbytte som i de nordligere Distrikter. Produktionen kulminerede i 1856, da der indhandledes 414 kg Dun. Iøvrigt henvises til Tabel A, Side 203.

Fuglejagten drives ligesom i Norddistrikterne kun om Efteraaret og Vinteren, og det er de samme Fugle, der er Genstand for Jagten overalt, nemlig Lomvien og Ederfuglen. Hertil kommer for Godthaab Distriktets Vedkommende tillige af Landfugle Ryperne, der skydes i betydeligt Antal i Fjordene, særlig ved Kôrnoĸ og Ûmánaĸ.

Grønlænderne sætter dog ikke Pris paa disse Fugle, som i Almindelighed sælges til de Danske ved Godthaab.

Søfuglejagten har stor Betydning for Kystbefolkningen, og Produktionen af Fjer er ret betydelig. I 1850 blev Indhandlingen obligatorisk, og allerede i Femaaret 1856—60 beløb Produktionen sig til 710 kg. I den følgende Tid steg Indhandlingen og udgjorde i Perioden 1917—18 ialt ca. 2600 kg aarlig.

Fiskeriet. Hajfiskeriet er ganske betydningsløst i dette Distrikt, og uagtet der utvivlsomt findes mange Hajer næsten overalt, nærer Befolkningen ringe Interesse for dette Erhverv, som kun drives, naar alt andet svigter. I Femaaret 1914—18 indhandledes gennemsnitlig 53 Tdr. Lever, hvoraf endda største Parten var Torskelever fra Fiskeriet ved Fiskenæsset, og Produktionen har næppe nogensinde tidligere været større.

Rødfiske-Fiskeriet har gennemgaaende større Betydning i dette end i Sukkertoppen Distrikt, idet en stor Del af Befolkningen i Godthaab Fjorden næsten udelukkende er henvist til at leve af dette Fiskeri i Vintertiden. Det samme gælder til Dels Befolkningen ved Grædefjorden og Ûgarsiorfik.

Ved Kysten drives dette Fiskeri, der allerede af Egede omtales som vigtigt for Fjordbeboerne, slet ikke.

Bierhverv. Af de nye Erhverv, som Styrelsen paabegyndte eller legaliserede i 1903 og de følgende Aar, er Indhandlingen af Ederfugleskindstæpper ikke det mindst vigtige. Ganske vist overstiger Værdien af de i de 3 sidste Aar leverede Tæpper ikke 1600 Kr. aarlig, men Indhandlingen foregaar paa den Tid af Aaret, da Ernæringsforholdene er vanskelige for Befolkningen, og Mangelen paa Kontanter følelig. Paa den anden Side bidrager dette til, at Erhververne driver »Fugleskytteriet« med en Iver, hvis Resultat kan spores gennem en allerede paaviselig Nedgang i Produktionen af Tæpper, og efter al Sandsynlighed vil denne Indtægtskilde, der ogsaa afføder et betydeligt Kvantum Kød, i Løbet af et begrænset Tidsrum reduceres til et Minimum, da Fuglebestanden ikke kan taale den stærke Udtynding, som den i Øjeblikket er udsat for.

I 1905—09 indhandledes gennemsnitlig 64 Tæpper Nr. 1 og 2 og 129 Nr. 3, i 1914—18 henholdsvis 11 og 106, uagtet Fuglejagten i 1918 var gunstigere end i adskillige Aar og resulterede i et Udbytte af 14 Tæpper Nr. 1 og og 198 Nr. 2.

Desværre svarede det iværksatte Laksefiskeri heller ikke til de Forventninger, man havde næret. Fraregnet Natsilik Elven og Tasiussârssuk Elven Syd

for Buksefjorden er samtlige Elve, hvor der kan være Tale om at drive Fiskeriet, saa smaa, at Bestanden af Laks hurtig opfiskes.

I 1912—14 indhandledes saaledes gennemsnitlig 118 Tdr. Laks aarlig mod 28 Tdr. i 1916—18 og 9 Tdr. i 1919. Til disse Kvanta maa ganske vist lægges, hvad der har fundet Anvendelse ved den i Grædefjorden indrettede Henkogningsanstalt, men ogsaa her har det vist sig, at Laksebestanden er formindsket betydeligt, saaledes at Produktionen er gaaet ned fra 18280 kg Laks til Henkogning i 1915 til 8380 kg i 1918.

Henkogningsanstalten er kun i Virksomhed i selve Fiskesæsonen Juli til hen i August og benytter kun Laks fra Elven Ekaluit paa Nordsiden af Fjorden lidt udenfor Kûgssuak.

I Modsætning hertil har det i Aaret 1910 startede Torskefiskeri (Kabliav) ved Fiskenæsset foreløbig svaret til Forventningerne og givet et godt Udbytte; men Faren ved dette Erhverv ligger i den Mulighed, at Torskene pludselig skal udeblive, hvad dog hidtil kun er sket selve Startaaret 1910. Fiskeriet er et gammelt Erhverv, der allerede i Halvtredsserne i forrige Aarhundrede gav henimod 20000 Stk. Tørfisk aarlig, men atter blev opgivet.

Efter at Fiskeriet paany er iværksat, har det hvert Aar givet gennemsnitlig ca. 50000 kg Torsk, i 1917 endog 103000 kg og i 1918 118500 kg.

Produktionen hjemsendes i Reglen som Saltfisk, medens det Kvantum, der af Mangel paa Skibsrum eller af anden Grund bliver henliggende Vinteren over, tilvirkes som Klipfisk.

Torskefiskeriet har den store Fordel frem for adskillige af de øvrige nye Erhverv, at Kvinder og Børn kan deltage heri, da det drives fra Baad ved Hjælp af en ganske almindelig Pilk, men som foran paavist skader det Sælfangsten, da Fiskeriet betaler sig langt bedre end denne, saalænge Fiskestimerne holder til i Fjorden, d. v. s. fra Juni eller Juli Maaned til sent hen paa Efteraaret, i enkelte Aar endog til Jul.

Udenfor Fiskenæsfjorden kommer enkelte Stimer af Torsk til Mundingen af Godthaab Fjorden om Efteraaret, men dette Træk er højst uregelmæssigt og udebliver undertiden helt.

DEN GRØNLANDSKE BEFOLKNING

Folkemængden i Godthaab Distriktet har været underkastet tilsvarende store Svingninger som i de øvrige Distrikter, men med betydelig større Nedgang end i disse.

Af hosstaaende Oversigt (Tabel E) vil det ses, at Stigningen var ret jævn med en aarlig Tilvækst af ca. 10 pro mille i Tiden mellem 1800 og 1850. Hvorvidt Fremgangen i dette Tidsrum skyldes Fødselsoverskud alene, kan ikke med Sikkerhed afgøres paa Grundlag af det foreliggende ufuldstændige Materiale. Derimod er Nedgangen i den følgende Tid, da Befolkningen aftog med ca. 8 pro mille aarlig og sank fra 1289 Personer i 1850 til 858 i 1892, hvilket Aar repræsen-

Tabel E. Oversigt over Befolkningsantallet i Godthaab Distrikt.

Aar	Dansk Menighed	Herrnhutisk Menighed	Tilsammen gennemsnitlig pr. Aar	Aar	Dansk Menighed	Herrnhutisk Menighed	Tilsammen gennemsnitlig pr. Aar
1783—88 ...	193	»	»	1870—79 ...	418	525	943
1800	c. 240	607	847	1880—89 ...	447	478	925
1816—20 ...	264	673	937	1890—99 ...	467	421	888
1826—30 ...	328	739	1067	1900—09 ...	»	»	993
1836—40 ...	362	752	1114	1910—16 ...	»	»	1096
1846—50 ...	481	792	1273	1917—18 ...	»	»	1183
1860—69 ...	433	590	1023				

terer det laveste Folketal, udelukkende en Følge af storre Dodelighed, idet Ind- og Udvandringen tilnærmelsesvis dækker hinanden.

Den usædvanlig stærke Nedgang efterfulgtes dog af en Opgangsperiode, der begyndte 1893 og navnlig tog Fart, efter at Herrnhuterne i Aaret 1900 havde forladt Landet, idet Tilvæksten indtil 1918 udgjorde ca. 14 pro mille aarlig, hvori der dog er en Overskudsindvandring paa 33 Personer ialt, hvilket skyldes Tilgangen til Seminariet.

Den 31. December 1918 udgjorde Befolkningen ialt: 1182 Personer af begge Kon, 580 af Mandkon, nemlig 166 gifte, 10 Enkemænd og 209 ugifte over, 195 under 12 Aar, samt 602 Kvinder, nemlig 166 gifte, 71 Enker, 180 ugifte over, 185 under 12 Aar.

Da Mandtalslisten for Aaret 1800 opgiver Befolkningsantallet til 847 Personer, er Tilvæksten i de siden da forløbne 118 Aar kun 335 Personer eller 3,4 pro mille aarlig, og selv om man tager Hensyn til, at Udstedet Atangmik i Mellemtiden er udskilt fra Distriktet med 65 Personer, er Tilvækstprocenten dog ringe og næppe halvt saa stor som i Europa i det tilsvarende Tidsrum.

Det fremgaar af Tabel E, at den ringe Tilvækst udelukkende falder paa den danske Menighed, idet den herrnhutiske Menighed vel viser en Stigning paa 185 Personer mellem Aar 1800 og Perioden 1846—50, men herefter falder Befolk-

Tabel F. Den aarlige Tilvækst pro mille af hele Befolkningen og indenfor de to Kirkesamfund.

	1800—20	1820—40	1840—50	1850—60	1860—70	1870—80	1880—90	1890—99	1899—1909	1909—18
Dansk Menighed	121	424	237	0	÷ 10	0	8	9	—	—
Herrnhutisk do.	127	117	66	÷ 13	÷ 23	÷ 8	÷ 11	÷ 5	—	—
Hele Befolkningen	125	204	124	÷ 9	÷ 18	÷ 4	÷ 3	2	14	14

ningsantallet uhyggelig hurtigt, indtil det i 1899, umiddelbart før Brødremenighedens Missionærer forlod Landet, reduceres til 423 Personer, hvilket svarer til en Nedgang af 48 % fra Midten af forrige Aarhundrede og 30 % siden dets Begyndelse, uagtet kun ganske enkelte Personer har udskilt sig fra Herrnhuterne i den mellemliggende Tid.

Til Sammenligning mellem Befolkningsantallets Stigning og Fald indenfor de to Kirkesamfund henvises til foranstaaende Tabel F, med Beregning over den aarlig positive eller negative Tilvækst pro mille af Befolkningen.

Fødte og Døde. Af hosstaaende Oversigt herover, Tabel G, fremgaar, at den store Reduktion af Befolkningen efter 1850 saa godt som udelukkende skyl-

Tabel G. Fødte og Døde under den danske og herrnhutiske Menighed.

I Aarene	Dansk Menighed				Herrnhutisk Menighed			
	Absolutte Tal			Aarligt Fødselsoverskud pro mille	Absolutte Tal			Aarligt Fødselsoverskud pro mille
	Fødte	Døde	Fødselsoverskud		Fødte	Døde	Fødselsoverskud	
1783—88.....	48	145	÷ 97	÷ 84	—	—	—	—
1817—20.....	38	13	25	6	105	89	16	1
1825—59.....	426	296	130	?	980	983	÷ 3	0
1860—69.....	156	196	÷ 40	÷ 9	172	348	÷ 176	÷ 30
1870—79.....	166	115	51	12	176	198	÷ 22	÷ 4
1880—89.....	157	116	41	9	154	212	÷ 58	÷ 12
1890—99.....	163	151	12	3	124	160	÷ 36	÷ 9
1900—09.....	392	262	130	13				
1910—18.....	381	269	112	11				

des Fødselsunderskud indenfor den herrnhutiske Befolkning, idet den danske Menighed efter 1816 kun viser Nedgang i Perioden 1860—69.

Naar Fødselsunderskudet indenfor det andet Kirkesamfund har været saa betydeligt, at det i Perioden 1860—69 beløber sig til 30 Personer og i Tiden mellem 1860 og 1899 til ca. 13 Individer pro mille aarlig, beror dette Forhold uden Tvivl paa de elendige Vilkaar, hvorunder Befolkningen levede, idet Herrnhutermissionærerne af Hensyn til Kirketugtens Udøvelse holdt deres Menighed samlet paa enkelte store Missionsstationer, oprindelig ved Lichtenfels og Ny Herrnhut, i Stedet for at sprede Befolkningen paa gode Fangstpladser, hvad der saa at sige er en Grundbetingelse for eskimoisk Erhvervsliv. Frigivelsen af Provianthandelen ca. 1846 og Befolkningens Tilbøjelighed til at afhænde større Kvanta grønlandske Produkter, end den kunde undvære, har vistnok ogsaa bidraget til at forværre Forholdene i den efterfølgende Tid.

Herrnhutermissionærernes dybtgaaende Indflydelse hvilede ikke paa noget Lovbud, men beroede udelukkende paa den aandelige Magt, de gennem den strænge

Kirketugt udovede paa Menigheden, og som gik saa vidt, at selv Ægteskaber krævede Missionærens i alt Fald stiltiende Samtykke. Administrationens gentagne Henstillinger til Missionærerne om at sprede Befolkningen strandede stadig paa disses passive Modstand, og først i de senere Aar af Missionærernes Ophold i Grønland fandt en større Udflytning Sted fra de to store Missionsstationer.

For at man kan danne sig et Skøn over Forholdet mellem Antallet af Fødte og Døde indenfor de to Menigheder i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede, henvises til den følgende Opgørelse, Tabel H, med Oversigt over den aarlige Til- og Afgang ved Fødsel og Død med særskilt Beregning herover pr. 1000 Individer.

Tabel H. Oversigt over Fødte og Døde gennemsnitlig pr. Aar i Perioderne fra 1860—69 til 1890—99.

I Aarene	Dansk Menighed				Herrnhutisk Menighed			
	Fødte	Døde	For 1000 Individer		Fødte	Døde	For 1000 Individer	
			Fødte	Døde			Fødte	Døde
1860—69	16	20	36	45	17	35	29	60
1870—79	17	12	39	27	18	20	34	38
1880—89	16	12	35	26	15	21	32	44
1890—99	16	15	34	32	12	16	29	38

Det fremgaar af disse Tal, at Tilbagegangen indenfor den herrnhutiske Menighed ikke udelukkende skyldes den store Dødelighed, men Fødselshyppigheden var ogsaa betydelig mindre end i den danske Menighed. For de foran anførte Perioders Vedkommende er Forholdet det, at der i Tiden fra 1860—1899 pro mille er født gennemsnitlig 31 pr. Aar og døde 45 indenfor den herrnhutiske, og henholdsvis 37 og 33 indenfor den danske Menighed. For hele Distriktet bliver Tallene 34 Fødte mod 39 Døde pr. Aar.

Tilflytning og Bortflytning. Den foreliggende Statistik er altfor ufuldstændig til, at man kan danne sig et sikkert Skøn om Forholdet mellem Tilflytning til og Bortflytning fra Distriktet. Dog ved man, at der siden 1860 er en Overskudsindvandring paa lidt over 100 Individer, der næsten udelukkende falder paa den danske Mission, da Herrnhuterne ikke tillod Bortflytning fra deres Missionsstationer, og Tilflytning til disse skete kun undtagelsesvis.

I Aarene umiddelbart efter Kolonisationens Begyndelse maa Indvandringen sydfra have været ret omfattende, da den herrnhutiske Menighed næsten udelukkende rekruteredes af omstrejfende Sydlændinge, som Missionærerne overtalte til at forblive i Distriktet, og at periodiske Forskydninger af Befolkningen mellem dette og Syddistrikterne ligeledes har været betydelige, fremgaar af, at Sydlændinge, der paa Handelsrejser passerede Distriktet, ofte bosatte sig her for en Tid, inden de drog videre. De foreliggende Oplysninger tyder da

ogsaa herpaa, saaledes som det vil fremgaa af hosstaaende Liste over Tilflyttede og Bortrejste (Tabel I).

Tabel I. Liste over Tilflyttede og Bortrejste.

I Aarene	Dansk Menighed			Herrnhutisk Menighed		
	Folkemængde	Aarlig		Folkemængde	Aarlig	
		Tilflyttede	Bortrejste		Tilflyttede	Bortrejste
1783—88	193	12	14	?	?	?
1816—20	264	21	23	673	1	0
1836—40	362	18	10	752	0	1
1846—50	481	c. 8	c. 8	792	0	0

I Perioden 1860—69 var den aarlige Tilflytning og Bortflytning henholdsvis 7 og 6 Personer for begge Menighederne og senere endnu ringere, hvorfor man kan betragte Aarene mellem 1840 og 1850 som det Tidspunkt, da Tilflytning til og Bortflytning fra Distriktet i Hovedsagen ophørte.

Den forholdsvis begrænsede Forskydning i 1783—88 skyldes vistnok den store Epidemi, der Aaret forud for Perioden bortrev 198 Personer af den danske og 165 af den herrnhutiske Menighed i Godthaab Distrikt, og herfra vandrede sydpaa til Julianehaab, hvor den endnu rasede i 1785.

Fordeling efter Kon. Ligesom i flere af de øvrige Distrikter er Kvinderne ogsaa i dette langt talrigere end Mændene. Dette gælder navnlig for den herrnhutiske Menigheds Vedkommende, og Misforholdet mellem de to Kon er indenfor denne saa væsentlig, at der eksempelvis i 1880 fandtes 3 Kvinder for hver 2 Mænd. Dette staar uden Tvivl i Forbindelse med de Vilkaar, hvorunder Befolkningen dengang levede, og selv om man af det begrænsede Antal Aar ikke er berettiget til at drage bestemte Slutninger, synes det dog, som om Antallet af Kvinder stiger i de Perioder, hvor Indbyggerantallet er aftagende, og omvendt.

Tabel J. Antal Kvinder mod 1000 Mænd.

	1783—1788	1800	1820	1840	1880	1899	1918
Dansk Menighed	1400	1609	1490	1070	1063	1097	—
Herrnhutisk do.	—	1544	1469	1319	1679	1403	—
Hele Befolkningen	—	1588	1475	1227	1356	1228	1038

I Øjeblikket er der ca. 40 Elever ved Seminariet, for største Partens Vedkommende hjemmehørende andetsteds, hvorfor Opgørelsen for 1918 er forrykket til Fordel for Mændene.

Uagtet Kvinderne er i Overtal, fødes der dog flere Drenge end Piger, og Forskel-

len er navnlig stor indenfor den tidligere danske Menighed, hvor der i Tiden mellem 1860 og 1899 fodtes 53,6 % Drenge mod 46,4 % Piger, medens de tilsvarende Tal for Herrnhutermenighedens Vedkommende var henholdsvis 51,1 mod 48,9 %.

Misforholdet mellem de to Kon fremtræder særlig grelt, naar man sammenholder Antallet af Enkemænd og Enker.

Opgorelsen herover findes i hosstaaende Tabel K, hvorefter Enkernes Antal er paafaldende stort mellem Herrnhuterne, navnlig sammenholdt med gifte Kvinder; i 1880 fandtes endog flere Enker end gifte Kvinder.

Tabel K. Enkemænd, Enker og gifte Kvinder.

Aar	Dansk Menighed					Herrnhutisk Menighed					Begge
	Enkemænd		Enker		Gifte Kvinder	Enkemænd		Enker		Gifte Kvinder	Enker
	Antal	% af Befolkningen	Antal	% af Befolkningen		Antal	% af Befolkningen	Antal	% af Befolkningen		% af Befolkningen
1783—88			28	15,0	24						
1820	3	1,1	13	4,8	39	2	0,3	59	8,6	101	7,5
1840	3	0,8	19	5,0	61	8	1,0	69	9,0	116	7,5
1880	6	1,4	24	5,6	66	4	0,8	63	12,6	76	9,4
1890	5	1,0	28	6,1	69	4	1,0	66	14,8	54	10,4
1899	7	1,4	34	6,9	74	7	1,6	42	10,0	57	8,3
1918	10	0,9	72	6,1	166						

Dødsaarsager. Over Dødsaarsager foreligger der Fortegnelser gennem en lang Aarrække, men da Opgorelserne i Almindelighed skyldes Grønlændere, tor man intet bygge herpaa, undtagen for de Tilfælde, hvor Dødsaarsagerne er Drukning i Kajak, hvoraf der i de sidste 15 Aar er forekommet 43 Tilfælde ialt, o: ca. 3 aarlig, hvilket svarer til ca. 9,8 % af samtlige Dødsfald.

Ægteskaber. Ægteskabsfrekvensen er, som Tabel L viser, gennemgaaende mindre end i Sukkertoppen Distrikt, men dog meget betydelig, sammenlignet med Forholdene i Europa.

Tabel L. Oversigt over gifte Personer procentvis af Befolkningen.

1783—88	1820	1840	1860	1880	1900	1918
25	29	31	26	31	29	28

Naar den beregnede Procent er saa stærk varierende, maa det erindres, at Forholdene er smaa og Tallene som Folge deraf lave, hvorfor ydre og forholdsvis ringe Aarsager let vil give store Udslag. At Tallene er nedadgaaende fra 1880

til 1918, behøver derfor ikke at være et Tegn paa en almindelig Formindskelse af Ægteskabernes Hyppighed; thi Forholdene i Grønland medfører, at hverken daarlige Fangstforhold eller økonomisk Tilbagegang har mindste Indflydelse paa Mængden af indgaaede Ægteskaber, der stiftes vel i Reglen af Tilbøjelighed, men ogsaa hyppigt af Familiehensyn, undertiden, fordi der tiltrænges kvindelig Hjælp i Huset, og ofte uden Hensyn til, om Ægtemanden evner at ernære en Familie eller ej.

Blandingsracen. Da Godthaab blev anlagt tidligere end nogen anden grønlandsk Koloni, stiftedes de første blandede Ægteskaber i dette Distrikt, og Antallet af Blandinger var allerede paa et tidligt Tidspunkt ret stort, men netop som Følge heraf opgav man snart at holde Rede paa dem, og Statistikken derover er derfor ret ufuldstændig efter Aaret 1850.

Dette gælder dog kun Forholdet indenfor den tidligere danske Menighed, da de herrnhutiske Missionærer til Stadighed søgte at holde deres Menighed borte fra Samkvemmet med Evropæerne, hvilket lykkedes saa vel, at der midt i forrige Aarhundrede kun opgives 2 Blandinger i Menigheden, medens der indenfor den danske Mission fandtes 84 Blandinger eller 31 % i 1820, og 173 eller 45 % i 1840. Af hele Distriktets Befolkning bliver det dog kun 15 %.

Missionerne. Oversigten over Folkemængden indenfor de to Kirkesamfund i Distriktet i Tabel E viser, hvor paafaldende ringe Fremgangen indenfor den danske Mission var i de første 80—90 Aar efter Egedes Ankomst til Landet, sammenlignet med den store Menighed, som det lykkedes Herrnhuterne at samle om sig. Ifølge den først kendte, af Missionær Ginge affattede Fortegnelse over Indfødte indenfor den danske Missions Omraade, fandtes i 1783 192 Indfødte og i 1800 240 mod 607 hørende til Herrnhuterne. I Løbet af de følgende 50 Aar fordobledes vel den danske Menighed, der i 1850 beløb sig til 474 Personer, men hermed standsede Udviklingen, idet Medlemsantallet kun var vokset med 21 Personer til 495, da den herrnhutiske Menighed i 1899 lagdes ind under den danske.

I Tiden mellem Aarene 1800 og 1850 havde den herrnhutiske Menighed en Tilvækst af 208 Individer, idet Medlemsantallet steg fra 607 til 815 eller 34 %, men den følgende Tid har kun Nedgang at opvise, hvortil Aarsagen er skildret foran, og da de herrnhutiske Missionærer hjemgik i 1899, bestod Menigheden kun af 423 Personer eller 72 færre end Medlemsantallet indenfor det danske Kirkesamfund. Sammenholder man Tilstanden i Aarene 1800 og 1899 med hinanden, viser den danske Menighed saaledes en Tilvækst i de forløbne 100 Aar af 106 %, den herrnhutiske en Tilbagegang af tilnærmelsesvis 30 %.

Der foreligger kun meget sparsomme Oplysninger om, hvornaar Kristendommen var helt indført indenfor de to Kirkesamfunds Omraader, forsaavidt man herved forstaar det Tidspunkt, da samtlige Indvaanere var døbte. I Tiden mellem 1782 og 1788 døbte den danske Missionær i Godthaabs Missionariat 30 Hedninger, i 1803 opgives Antallet af døbte indenfor samme Mission til 116, i 1804 til 113 Personer af en samlet Befolkning paa 148, og endelig i 1812 angives alle de paa Mandtalslisterne opgivne 234 Personer som døbte.

Det maa derfor antages, at i hvert Fald den fastboende Befolkning havde antaget Kristendommen i Aarene umiddelbart forinden.

For de herrnhutiske Bopladsers Vedkommende opgives alle de derboende som døbte i Aarene 1800 og 1801.

Menighedens Fordeling paa Bopladserne. I 1782 var den danske Missions Grønlændere samlede paa 5 Pladser: Godthaab, »Karriet«, »Korngok«, Pisugfik og Fiskenæsset, Herrnhuternes paa 7, nemlig ved Ny Herrnhut, Kangek, »Kellingarssok« og Agterstrømmen samt ved Lichtenfels og et Par nærliggende Smaapladser, men det var kun et Faatal, der boede udenfor Hovedstationerne Ny Herrnhut og Lichtenfels, og efterhaanden samledes der flere og flere her, indtil Forholdene senere tvang Befolkningen til at sprede sig.

Ved de herrnhutiske Missionærers Hjemrejse fandtes 15 Bopladser, hvoraf Herrnhuterne beboede de 7 og Dansk-Grønlænderne de 5, medens 3 var fælles for begge Menigheder.

Evropæerne. Da Godthaab fra Kolonisationens Begyndelse har været betragtet som Hovedkolonien og senere blev Sædet for den sydlige Landsdels verdslige og gejstlige Administration, er Antallet af Evropæere, naar bortses fra Ivigtût og Grafitminen i Julianehaab Distrikt med de mange danske Arbejdere, større her end ved de andre Pladser, men ligesom ved disse aftagende i Tidens Løb, efter at den oprindelige danske Stab af Mandskab var afløst af Grønlændere,

Oversigt over Evropæerne i Distriktet.

Aar.....	1840	1860	1880	1901	1917
Antal.....	44	49	32	19	35

men i de allerseneste Aar er Antallet af Evropæere atter steget delvis som Følge af, at Seminariet i de senere Aar er udvidet betydeligt og har faaet danske Lærerkræfter.

ØKONOMI OG SAMFUNDSFORHOLD

Ifl. Rink fandtes der i 1855 følgende Erhververe i Distriktet:

66 gode Fangere,

83 ret gode do. og

42 maadelige, eller ialt 191, medens deres Antal, naar den samme Beregning lægges til Grund for Klassificeringen, nu beløber sig til

26 gode Fangere, der efter et femaarigt Gennemsnit producerer 40 Sæler eller derover aarlig,

41 ret gode, hvis Produktion udgør 20—40 Sæler pr. Mand og

28 maadelige Fangere (10—20 Sæler aarlig).

Hertil kommer ca. 70 Erhververe, der kun i Ny og Næ tager en Sæl, men hvis Udbytte ikke overstiger 9 Sæler aarlig, og endelig adskillige, der overhovedet intet producerer, men ligesom de forannævnte 70 Mand lever af Fiskeri, Jagt eller tilfældigt Arbejde ved Kolonien.

I 1918 fandtes følgende med Kajak forsynede Erhververe: 154 Fangere, 28 Fiskere, 29 begyndende Fangere og Drenge samt 6 Fastlonnede, eller ialt 217 Kajakker mod 221 i Aaret 1905, da Befolkningsantallet var 16 % mindre. Endvidere 20 Kajakker til Brug ved Seminariet. Denne Opgørelse, der hviler paa Fangernes egen Bedømmelse, viser, at ca. 60 Mand af de 70 slette Fangere og Begyndere regnes til Fangerklassen.

I Distriktet fandtes endvidere, foruden de udenfor fast Tjeneste staaende Erhververe, 28 Fastlønnede — deraf 6 Kvinder — i Handelens, 5 i Administrationens og 18 i Kirkevæsenets Tjeneste, foruden 40 Seminarister ved Godthaab Seminarium — alle Indfødte. De lavest lønnede Kateketer er dog tillige medregnede under Fangerne. Paa Grundlag af denne Opgørelse skulde

ca. 720 Personer have deres Underhold ved Sælfangst,

ca. 130 ved Fiskeri og

ca. 333 ved fast Ansættelse i Handelens eller Kirkevæsenets Tjeneste eller som Lejede med en saadan Indtægt, at Koloniarbejdet kunde betragtes som deres Hovednæringsvej.

Men Inddelingen er naturligvis kun rent skønsmæssig og kan — hvad der ogsaa er anfort for de foran behandlede Kolonidistrikters Vedkommende — aldrig blive nojagtig, fordi Grænsen mellem Erhvervene er alt for flydende og udviskes mere og mere, efterhaanden som Bierhvervene vinder frem paa Sælfangstens Bekostning. Hertil kommer, at et betydelig større Antal unge Mænd end i de andre Distrikter forsømmer Sælfangsten, undlader at skaffe sig Kajak eller at opøve sig tilstrækkeligt i Brugen af denne, idet de søger deres Underhold enten ved Fiskeri eller — ved Kolonistedet — som Lejede hos Handelen. Den Forskydning i Erhvervsvirksomheden, der er en Følge af disse Forhold, er i de sidste 50 Aar ret betydelig og til saa stor Skade for det nationale Erhverv, at en yderligere Forringelse af de producerende Kræfter kun kan bidrage til en Forøgelse af de Folk, der tærer paa Samfundet.

Den Tid ligger ikke langt tilbage, da den dygtige Fanger saa ned paa »de Danskes Tjenere«, Kivfakkerne, som en lavere Race, selv om han vel ofte misundte disse alle de attraaværdige Sager, der gennem Handelen tilflod Kivfakkerne, men efterhaanden som Sælfangsten forringedes, og Misfangsten hyppigere og hyppigere medforte Nodstilstand blandt Sælfangstens Udovere, blev de faste Stillinger efterhaanden stærk eftertragtet, og adskillige Fædre særlig ved Kolonierne undlader nu at give deres Sønner Kajak, dels af Ligegyldighed, men ogsaa ofte i Haab om at faa dem anbragte i fast Tjeneste. De ved af Erfaring, at en Sælfangers Lod ikke er misundelsesværdig, Erhvervet besværligt, farefuldt og ofte lidet lønnende. Omkommer han, er Familien udsat for Nød og Elendighed, og bliver han gammel og ikke har Born til at ernære sig, maa han som oftest ty til Fattigvæse-

net eller leve af andres Naade. Men da Handelen og Kirkevæsenet kun kan bruge et begrænset Antal Folk, bliver Følgen af denne Forsommelighed, at et stedse stigende Antal Mennesker unddrages det nationale Erhverv og henvises til at leve af tilfældig Fortjeneste som Lejede, Fiskere o. l.

I Øjeblikket findes der saaledes — udenfor fast Tjeneste — ca. 30 Mand over 18 Aar og 11 mellem 16 og 18 Aar, som ikke er forsynet med Kajak, medens der i 1855 kun fandtes 9 Mand.

Som foran omtalt, er Sælfangsten i Tidens Løb gaaet stærkt tilbage, men medens Nedgangen var ret jævn i Norddistriktet, foregik den meget pludselig i Syddistriktet, hvor Spækindhandling i 1846—50 belob sig til 200 Tdr. mod ca. 67 Tdr. i 1856—60.

Da Rensjagten samtidig mindskedes betydeligt paa Grund af en hensynslos Rovdrift, var Ernæringsforholdene en Overgang yderst slette, særlig ved Missionspladsen Lichtenfels, hvor storste Delen af Syddistriktets Indvaanere dengang boede.

Disse Forhold medførte, ifølge Rink, at Befolkningen paa denne Plads i Femaaret 1854—59 aftog fra 394 til 300 Personer, hvorimod Enkernes Antal voksede fra 35 til 42, mod hvilke der kun fandtes 40 gifte Koner. Den Skildring, Rink giver af Forholdene ved Lichtenfels, bærer Vidne om en Elendighed, hvortil man heldigvis hverken før eller senere har noget Sidestykke i Grønlands Historie; Konebaade og Telte forsvandt, Sommerrejser og Indsamling af Forraad var næsten ophørt. Sælfangsten afgav kun ubetydeligt til Handelen og var utilstrækkelig til at forsørge Grønlænderne selv med de allernodvendigste Klæder.

Hvad der tydeligst maaler Forskellen mellem Syd- og Norddistriktet paa dette Tidspunkt, er Antallet af Konebaade, som dengang var det almindelige og mest benyttede Befordringsmiddel i Grønland og et nodvendigt Tilbehør til en Sælfangers Udrustning. Heraf fandtes kun 1 pr. 96 Personer i Syddistriktet mod 39 Personer i Norddistriktet.

Senere bedredes Forholdene betydeligt, og der fandtes saaledes i 1915 kun 33 Individer pr. Konebaad i det tidligere Fiskenæsset Distrikt mod 205 Personer ved de nordlige Kommuner, men her er Konebaadene ganske vist afløst af Træbaade, som dog ikke er saa praktisk anvendelige i det grønlandske Erhverv.

I Sammenligning med tidligere, er Ernæringsforholdene i de senere Aar, takket være Hvidfiskefangsten og Torskefiskeriet, gunstigere om Sommeren end vistnok andetsteds i Sydgrønland, idet disse Erhverv giver udmærket Fortjeneste og en overvældende Mængde Kod, Spæk og Fisk til Ernæring; ogsaa i Fjordene, hvor Befolkningen væsentlig lever af Fisk (Laks) og Renskod, er Forholdene upaaklagelige. Men uheldigvis er Næringsmidlerne ligesom ved de to nordlige Kolonier højst ulige fordelt paa de forskellige Tider af Aaret, og den samme Befolkning, der i Sommertiden producerer Baadslaster af Hvidfiskekod, er ofte ikke i Stand til at bjærge det allernødvendigste om Vinteren.

Naar Sælerne om Efteraaret begynder at mindskes, er Kystbeboerne henvist

til at klare sig med Fuglejagt, Fiskeri og det opsparede, ofte alt for ringe Kvantum Vinterforraad, medens Fjordbeboerne og største Delen af Befolkningen i Syddistriktet hovedsagelig lever af Fiskeri (Rødfisk, Uvak og Ulke). Forholdene kan da ofte være vanskelige nok, naar stormfuldt Vejr eller Tyndis i længere Tid ad Gangen lægger Fangerne Hindringer i Vejen og spærrer Adgangen til Fiskepladserne. Sælfangstens Tilbagegang og de store Sælers Aftagen i Forbindelse med den Forskydning i Erhvervet, der er foranlediget ved Torskefiskeriet i Syddistriktet, har i Forening bevirket, at Grønlænderne ogsaa ofte har Vanskelighed ved at skaffe de nødvendigste Skind til Kajakbetræk, Konebaade og Fangstredskaber. Selv ved en saa relativ god Fangeplads som Kangek, findes Erhververe, der af Mangel paa Kobberemme benytter Bindegarn som Fangeremme; ved Ũmánaĸ har enkelte Erhververe været nødt til at betrække deres Kajakker med Hvidfiskehuder, der har vist sig meget anvendelige til det Brug, og adskillige Konebaade er i de senere Aar helt udgaaede. I Aaret 1918 fandtes saaledes kun 14 Konebaade i Distriktet mod 20 i 1902, og alene i Syddistriktet er Halvdelen af de 10 Konebaade, der var i Brug i 1915, udrangerede i 1918.

Tabel M. Beregning over Værdien af indhandlede grønlandske Produkter i Aarene 1903, 10 og Gennemsnittet for 1916—18.

	Oprindelige Erhverv						Senere tilkommende Produkter					Tilsammen
	Spæk og Sælskind	Haj og Torskelever	Ræveskind	Fjer	Andre Produkter	Ialt	Laks	Tæpper	Torsk	Hvidfiskehuder	Ialt	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1903....	5285	84	1402	990	112	7873	...	...	...	...	...	7873
1910....	8132	74	6463	922	68	15659	...	1398	...	...	1398	17057
1916—18	11889	322	4972	1369	53	18605	766	1596	3643	1475	7480	26085

Skindforbruget er nu gennemsnitlig 2,2 Stk. Sælskind aarlig pr. Individ (mod 3,7 Skind i Perioden 1892—1901), hvad der næppe er tilstrækkeligt til Vedligeholdelse af Fangstredskaber, Kamikker og Kajakpelse, uagtet saa godt som alt Skind til Vinterpelse, Benklæder o. l. er udgaaet og erstattet med Klæder af dansk Fabrikat.

Ogsaa Grønlændernes Rejser i Fangstøjemed er undergaaet en Del Forandringer og gennemgaaende mere kortvarige end i gamle Dage.

En Del af Befolkningen i Norddistriktet tilbringer dog største Delen af Sommeren paa Rejser, andre, saaledes Ũmánaĸerne, flytter ud paa Fiskepladsen ved Kapisigdlit og forbliver her et Par Maaneder, væsentlig som Følge af, at de mangler Befordringsmidler, der sætter dem i Stand til at strejfe omkring som deres Forfædre og drage den fulde Nytte af Rensjagten, medens Godthaaberne næsten helt har opgivet Rejserne, der for et Faatal af Fangerne er indskrænket til kort-

Fig. 9. Dybe Skurstriber paa en Ø ud for Godthaabs Nordland.
O. Bendixen fot. Juni 1916.

Fig. 10. Handelens Huse ved Kangek. John Møller fot.

Fig. 11. Mosen ved Kolonien Godthaab. I Baggrunden Fjældet Store Malene og Spidsen af Hjortetakken. Th. N. Krabbe fot. d. $^{30}/_{7}$ 1894.

Fig. 12. Storisskodser ved Kolonien Godthaab under Ebbe. Th. N. Krabbe fot. d. $^{11}/_{8}$ 1896.

varige Udflugter paa nogle faa Dage til Laksepladserne paa Nordlandet eller ud paa Øerne.

I Syddistriktet bliver Befolkningen, der bor i Fiskenæsfjorden, hjemme største Delen af Sommeren af Hensyn til Torskefiskeriet, medens Bopladsgrønlænderne flytter til Fiskenæsset en Del af Fiskesæsonen, eller foretager kortvarige Rejser til Laksepladserne eller ind i Fjordene for at jage Rener.

Grønlændernes Fortjeneste ved Salg af grønlandske Produkter, saavel før som efter at Handelen havde paabegyndt Indhandlingen af Tæpper og Fisk, vil fremgaa af foranstaaende Beregning (Tabel M), der viser, at Befolkningens Indtægter i Tiden mellem 1903 og 1918 er steget med ca. 230 %; og denne Forøgelse skyldes ikke alene de nye Erhverv, men for en væsentlig Del ogsaa Fangsten af Hvidfisk.

Den forøgede Indtægt er tilmed fordelt nogenlunde jævnt over hele Distriktet, idet Hvidfiskefangsten — i hvert Fald hidtil — er kommet saa godt som alle Bopladser i Norddistriktet med Undtagelse af Ũmánaĸ til gode, medens Syddistriktets Befolkning har haft Gavn af det nye Eksportfiskeri, som i de sidste Aar har ydet Befolkningen en Gennemsnitsindtægt af over 3000 Kr. aarlig, foruden de betydelige Beløb, der er udbetalt for Fiskens Rengøring og Behandling, hvilke Penge navnlig kommer fattige Kvinder til gode.

At angive de enkelte Familiers Indtægter endog blot tilnærmelsesvis er meget vanskeligt. Ser man bort fra den Del af Befolkningen, der helt eller delvis lever af fast Løn, beløber Gennemsnitsindtægten ved Salg af grønlandske Produkter sig til ca. 160 Kr. aarlig pr. Familie à 5 Personer, men hertil maa lægges, hvad der indkommer ved Salg af Forfriskninger til de Danske, privat Arbejde for disse og navnlig de Beløb, der udbetales Lejede ved Kolonien og de større Udsteder. Medregnes disse, bliver en Families aarlige Indtægt ca. 200 Kr. aarlig, altsaa betydelig større end for de nordlige Distrikters Vedkommende.

Forbruget af Handelsvarer er, som man kunde vente, steget i tilsvarende Omfang, saaledes som hosstaaende Tabel N over Udhandlingen viser, trods Rationeringen under Verdenskrigen i 1918 og Vanskeligheden ved at fremskaffe enkelte gængse Varesorter.

Tabel N. Fortegnelse over visse Varesorter, udhandlede i Aarene 1903—1910 og 1918.

Aar	Bønner og Ærter	Kiks og haardt Brød	Ris og Grynsorter	Melsorter	Rugbrød	Bomulds- og Kjoletøjer	Stovter og Shirting	Hele Udhandlingsbeløbet
	kg	kg	kg	kg	Stk.	m	m	Kr.
1903.....	850	7400	7350	20450	0	2000	6000	35072
1910.....	2150	5500	8950	23500	13200	4200	6900	61313
1918.....	25	8600	14250	25700	15000	6200	9700	84150

Det samme gælder Forbruget af Kaffe, Sukker og Tobak. Befolkningen har til Indkøb af disse Nydelsesmidler i 1918 anvendt 22 134 Kr., ɔ: en Sum, der svarer til ca. 91 % af, hvad der er betalt for samtlige indhandlede grønlandske Produkter det paagældende Aar; men det maa ganske vist tages i Betragtning, at de Danskes og de Fastlønnedes Forbrug er medregnet herunder. De udhandlede Kvanta er anført i Tabel O.

Tabel O. Beregning over Kaffe, Sukker og Tobak, udhandlet i 1903—1910 og 1918.

Aar	Kaffe	Sukker	Tobak	Til Beløb ialt
	kg	kg	kg	Kr.
1903.....	2400	6000	970	11686
1910.....	2900	10950	980	16964
1918.....	3800	20250	1200	22134

Handelens faste Folk i Godthaab Distrikt lever under tilsvarende Lønvilkaar som i de øvrige Distrikter, men Kivfakkerne ved Kolonistedet er ret ugunstig stillet og har Vanskelighed ved at skaffe sig den uundværlige grønlandske Proviant, da Fangernes Antal er saa begrænset i Forhold til de mange Fastlønnede, der findes ved Stedet, og det store Antal Grønlændere, der lever af tilfældigt Arbejde uden selv at erhverve det mindste.

Betegnende er det saaledes, at disse »Forfriskninger«, Sælkød, Fugle, Fisk o. l. forhandles efter en bestemt Takst, der med kortere eller længere Mellemrum fastsættes efter nærmere Forhandling mellem de deri interesserede Indfødte. De faste Folk er derfor ret ofte henvist til at leve af Butiksvarer, Brød, Gryn, Ærter m. m., og for Seminariets Vedkommende har dette medført, at Eleverne nu og da har været angrebet af Skørbug i Vintertiden.

I Distriktet var der i 1919 ansat følgende Embedsmænd: Foruden Inspektøren, hvis Administrationsvirksomhed omfatter hele Landsdelen, under Handelen: Kolonibestyrer, Læge, Volontær, Udstedsbestyrer og Sygeplejerske, alle Danske. Endvidere 21 indfødte Underbetjente, der havde følgende Lønninger: 8 Mand mellem 200 og 399 Kr., 4 Mand: 400—499 Kr., 3 Mand: 500—599 Kr., 2 Mand 600—699 og 4 Mand: 700—824 Kr.

De Indhandlingsprocenter, der tilkommer Udliggerne, og som beløber sig til ca. 200 Kr. for hvert af de 3 af Indfødte bestyrede Udsteder, er iberegnet herunder. De 6 i Distriktet ansatte Jordemødre lønnedes som følger: 4 fik 144 Kr., 1 120 Kr. og 1 96 Kr. aarlig.

Direkte under Inspektøren sorterer, foruden den paagældende Embedsmands Skriver, 4 Mand, der forretter Tjeneste ved Bogtrykkeriet og lønnes som de bedst aflagte Underbetjente, samt en Rævestutteribestyrer.

Under Kirkevæsenet fandtes samme Aar: 1 Seminarieforstander, 1 Seminarielærer og 1 Førstepræst, alle Danske, samt 17 Kateketer og Læsere, 2 Bog-

trykkere og 1 Organist (Indfødte). De tre sidste og 1 Overkateket er knyttet til Seminariet, de øvrige, der forrettede Tjeneste i Distriktet, havde følgende Lønninger i 1919: 2 Overkateketer 534 og 498 Kr., 4 Kateketer mellem 200 og 299 Kr., 1 Kateket 180 Kr., 9 Læsere og Læserinder 12—72 Kr. aarlig.

Samfundsforholdene er ikke væsentlig anderledes i Godthaab end i Sukkertoppen og Holsteinsborg Distrikter, og det samme gælder Befolkningens Levevis.

Gennem Paavirkning af de talrige Danske ved Godthaab sporer man dog hos Kolonigrønlænderen en vis Udvikling, der bl. a. ytrer sig i Trangen til Forbedring af de ydre Kaar og en større aandelig Smidighed end almindelig hos Bopladsgrønlænderne.

Disse Egenskaber er dog næppe Udtryk for en højere Kultur, men skyldes utvivlsomt Grønlænderens skarpe Iagttagelsesevne i Forbindelse med hans Sans for ydre Form, der tillader ham i Løbet af kort Tid at tilegne sig en vis ydre Optræden, som aldrig støder an mod selskabelige Former, naar han, som det nu og da hænder, for sin Uddannelses Skyld en kort Tid omplantes i dansk Jord.

FANGST OG FANGSTMETODER
FANGSTDELING

Fangstmetoderne er ikke i nogen væsentlig Grad forskellige fra dem, der er omtalt i de foregaaende Afsnit.

Skydefangst fra Kajak synes nu langt almindeligere end Harpunering.

Aandehulfangst bruges ikke, eller anvendes i hvert Fald kun undtagelsesvis af Fjordbeboerne.

Det samme gælder Aabentvands-Skydefangst fra Land og i Strømsteder.

Derimod hænder det, naar Isen lægger sig pludselig over en større Strækning i Godthaab Fjordens Indre, og en Stime Hvidfisk derved indespærres, at der gives Lejlighed til den særlig i Nordgrønland saa kendte *savssat*-Fangst, som bestaar i, at Hvidfiskene, naar de søger Aandehullet, som de, for at faa Luft, holder aabent i Isen, enten skydes eller harpuneres.

Skydefangst fra Iskant bruges ved Kangek om Foraaret, men kun undtagelsesvis ved de øvrige Bopladser.

Kagssimassut-Fangst er almindelig overalt i Fjordene.

Isgarnfangsten drives ved Kangek, Narssak og til Dels ved Godthaab, Kornok og Grædefjorden, men har ingen som helst Betydning, hvad der fremgaar af, at der kun findes en Snes Isgarn i hele Distriktet.

Aabentvands-Garnfangst drives af en driftig Indfødt fra Godthaab ved det gamle Garnsted Savssivik paa Sydsiden af Haabets Ø, men medens dette Garnsted i 1840 gav 430 Sæler, nemlig 338 Sortsider, 3 Spraglede, 88 Blaasider og 1 Netside, indskrænker Fangsten sig nu til nogle faa Sæler aarlig. Det største Udbytte har hidtil været 50 Stk. i en Sæson, der varer fra hen i September til Begyndelsen af November

En ejendommelig Fangst, der minder om Færingernes Grindefangst, har i

de senere Aar taget et betydeligt Opsving, efter at Motorbaadene er kommet i Brug i Grønland, idet Hvidfiskene nærer saa stor Frygt for Støjen fra dette Fartøj, at de lader sig drive flokkevis ind i Nákariaĸ ved Kaĸuk, hvor de da holdes indespærret i det inderste Bassin, hvis Munding er meget grundet, indtil Vandet er faldet saa meget, at Dyrene ikke kan undslippe.

Et af Kommuneraadsmedlemmerne giver Tegn til, at Jagten kan begynde, og nu skydes der fra Land, Baade, og Kajakker, indtil alle de indespærrede Dyr er nedlagt. Denne Fangst, der drives fra Slutningen af April til ind i Juni Maaned, har i Femaaret 1912—16 givet gennemsnitlig 403 Hvidfisk aarlig, i 1914 endda 619 Dyr, og er saa simpel, at selv Drenge, der er forsynet med en Bøsse, kan tage Del deri.

Ved Godthaab drives om Efteraaret Fangst paa Pukkelhvalen (*kiporĸaĸ*). Man anvender samme Fremgangsmaade som ved Frederikshaab, idet man med en almindelig Slup, der drives frem ved Hjælp af Pagajer, nærmer sig Kiporĸaĸen, naar denne sover, og stikker den gennem Hjertet med en lang Harpun, som føres af to i Forstævnen staaende Harpunerere. Der tages i Oktober eller November 1 à 2 Dyr aarligt, men undertiden mislykkes Fangsten, da Kiporĸaĸerne forekommer ret sparsomt, og da de kun kan tages under gunstige Vejrforhold. Med Harpunkanoner kan Dyrene derimod ikke tages fra Baad.

Fiskeri og Fiskemetoder. Den i de foregaaende Afsnit omtalte Laksefangst ved Hjælp af Gærder, indenfor hvilke Fiskene jages under Højvande og holdes indespærret, indtil Vandet falder, kendes ogsaa her, men fortjener at omtales paa Grund af den ejendommelige Maade, hvorpaa Fiskestimerne jages og indespærres ved Upernivik, hvor Gærdet er anbragt i Bunden af Havnen uden Forbindelse med nogen Elv. Naar Vandet begynder at falde, gaar 6—8 Kajakker i Rækkefølge tværs over Mundingen af den ret snævre Havnebugt, idet alle Kajakroerne samtidig stænker Vand med Aaren for at skræmme Laksene. Naar den forreste Kajak har naaet den modsatte Bred, vender den og gaar samme Vej tilbage, men længere inde, saaledes at Afstanden indad mod Bunden af Havnen stadig indsnævres, indtil Stimen er jaget over Gærdet. Laksene tages derefter med Krog, og enhver Tilstedeværende, selv tilfældige Rejsende, har efter gammel Vedtægt Lov til at deltage i Bjærgningen af Fisken. Sætter Vinden Krusning paa Vandet, saa at Stimen ikke kan ses, udpresser man lidt Tran af et Stykke Spæk, som straks fremkalder Blegvande. Ved Kapisigdlit anvendes en anden Fremgangsmaade. Fra en svær Stendæmning tværs over Elven har man anbragt Rækker af Sten i selve Elvløbet, hvorved der fremkommer en Del smalle Render, hvis Aabning vender ud mod Elvmundingen. Hver Familie har sin Rende, og Fisken tages enten med Hænderne eller med en simpel Ketsjer af et gennemhullet Skind, naar den oppe i Renden standses af Dæmningen. Grønlænderne paastaar, at deres Forfædre har lært dette Fiskeri af Nordboerne, og sikkert er det, at der endnu findes Rester af en gammel Dæmning med tilhørende Render opført af saa mægtige Sten, at Grønlænderne ikke kan antages at have bygget den.

En anden Ejendommelighed ved dette Fiskeri er, at det drives udelukkende

af Kvinder, uagtet det ellers strider mod grønlandsk Sædvane, at disse paatager sig Mandsarbejde.

Udenfor de her nævnte Steder anvendes i Almindelighed kun Gillenet.

Fangstdeling. Ved Fangst af Sodyr tilkommer der de Hjælpere, der bistaar Fangeren med at bjærge Dyret, visse Fangeparter efter Regler, der afviger ret væsentlig fra de, der gælder for de to nordlige Distrikter.

I Godthaab Norddistrikt deles Klapmydsen saaledes, at Hovedet, Skindet, den ene Forluffe og Brystet altid tilhører Fangeren. Har han dræbt Sælen alene og er begyndt at bugsere denne, kan ingen fordre Fangepart, men forinden dette Tidspunkt kan de Kajakmænd, der kommer til Stede, uden Hensyn til, om de har taget Del i Bjærgningen af Dyret eller ej, gøre Krav paa visse Dele af Sælen, der fordeles i den Rækkefølge, hvori Hjælperne lænser Sælen eller ankommer til Fangestedet.

1. Hjælper faar, som Tegningen viser, den ene Side af Dyret regnet fra 6. Ribben til Halen samt den ene Bagluffe, 2. Hjælper Resten af Siden til Halsen.

Er der flere Hjælpere, deles Klapmydsen, som omstaaende Tegning viser.

Med Fangeparterne følger, fra 28. Marts til Foraarstrækket af Klapmydser ophører, det til Parterne hørende Spæk, men i den øvrige Del af Aaret beholder Fangeren alt Spækket alene.

Hvidfisken deles efter tilsvarende Regler som ved de to Nordkolonier, idet den Del af Fisken, som ligger mellem et Tværsnit gennem Ørene og nedenfor Lufferne, er Hjælpernes Fangepart, dog uden den ene Luffe, som Fangerne har Ret til. Flænserne faar Hovedet, som Fangeren dog kan forbeholde sig, medens dette i gamle Dage tilkom Pladsens Kvinder. Fordelingen af andre Sælarter er lidt forskellig, og hver Boplads har sine egne Regler.

Ved Kangek gives der ikke Part af Sortsiden, man derimod af de fleste andre Sæler. Gamle Netsider og gamle Spraglede deles saaledes paa lignende Maade som Klapmydsen, men kun med Fangepart til 2 Hjælpere, og kun naar man befinder sig paa en Fangstrejse, hvorimod der ingen Fordeling finder Sted, naar disse Sæler tages fra Hjemstedet eller fra en Fangstplads.

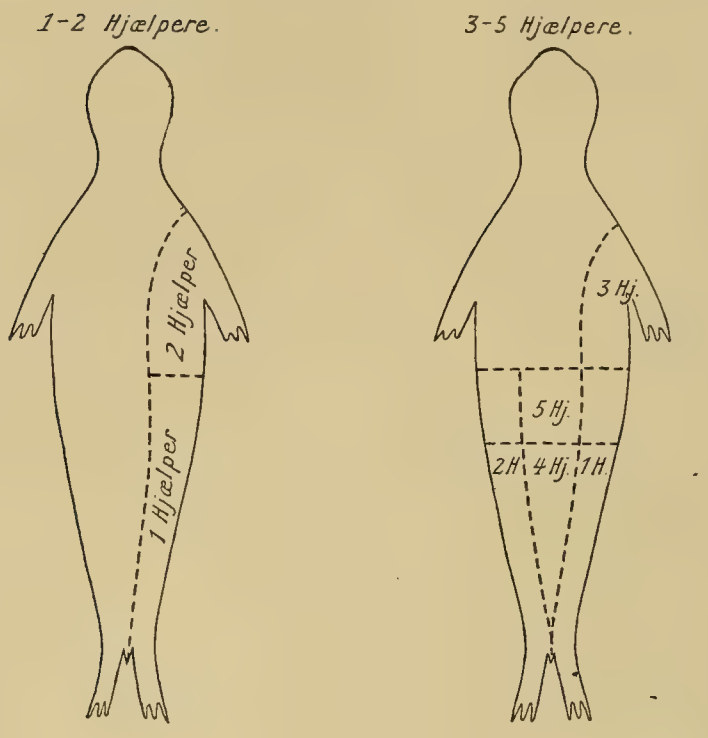
Ved Sârdlok og andre Pladser fordeles Remmesæl, Netsider og Spraglede ikke, ved Kôrnok følger man andre Regler, idet næsten alle Sæler deles saaledes, at Fangerne forbeholder sig Spækket og Halvdelen af Kødet, medens Hjælperen og Bopladsfællerne faar Resten.

I Syddistriktet er Fangeparterne gennemgaaende større, idet Snittet, hvorefter Parterne tildeles Hjælperen, lægges langs Ryggen paa Sælerne, saaledes som Tegningen viser, medens Hvidfiskene parteres omtrent som i Godthaabs Omegn.

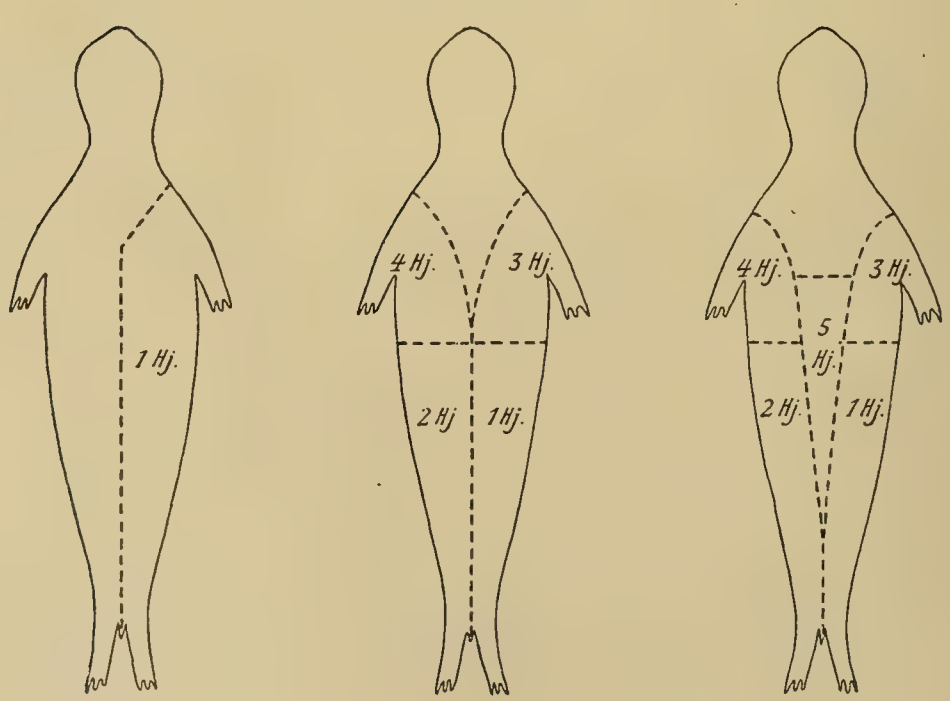
I Syddistriktet har man de fleste Steder bibeholdt den gamle Skik, der ogsaa kendes ved Julianehaab, hvorefter det tilkommer Fangeren at give Parter af den første Klapmyds, han tager under Foraarstrækket, selv om han har dræbt den alene. Parterne tilkommer i saa Fald den, han først møder paa Hjemvejen eller ved Bopladsen.

Fordeling af Klapmydsen:

I Norddistriktet.

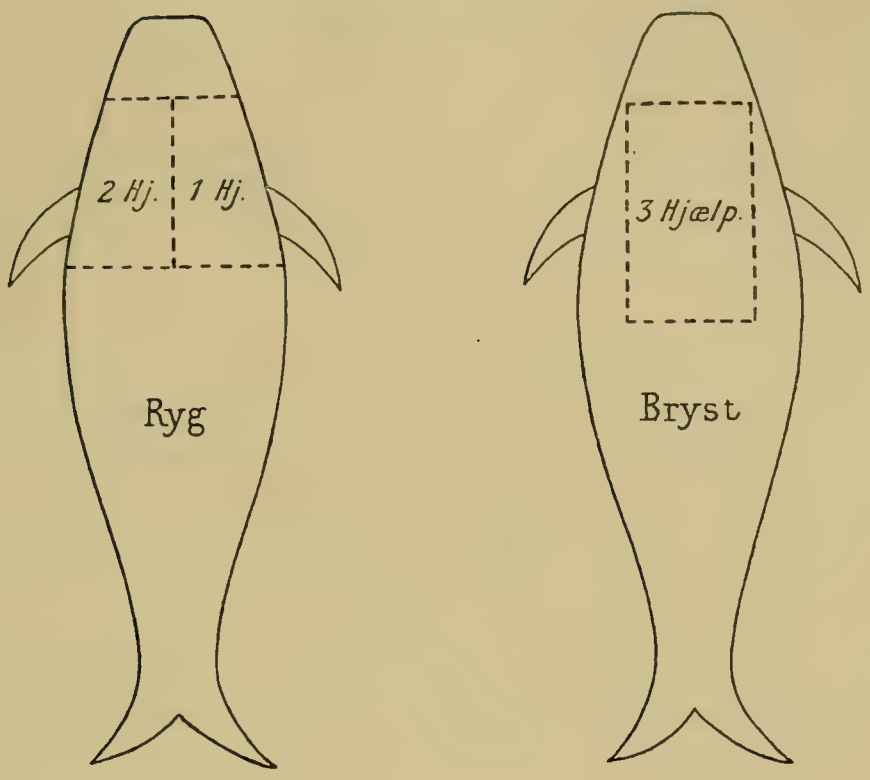

I Syddistriktet.

Fordeling af Hvidfisk:

I Norddistriktet.

Det vil af det foregaaende ses, at Fangeparterne i alt Fald for enkelte Sælarters Vedkommende er meget større i Godthaab Distriktet end ved de nordlige Pladser.

Hvor stærkt Grønlænderen føler sig bunden af Traditionen og de gamle Fangstregler, fremgaar af følgende, der er meddelt af en Fanger fra Kangeĸ. Her havde 1. Hjælper tidligere Ret til hele den ene Side af Klapmydsen, altsaa Luffen iberegnet, men en skønne Dag tildelte Fangeren, der selv er pligtig at foretage Parteringen, sin Hjælper et mindre Stykke, end denne havde Krav paa, og beholdt selv Luffen, og dette blev herefter gældende Ret ved Udstedet.

Historien, der foregik for 2 Generationer siden, er karakteristisk for grønlandsk Tænke- og Følemaade. At en Grønlænder bryder de gamle fra Fædrene nedarvede Vedtægter er en Begivenhed, der mindes fra Slægt til Slægt, men ingen vover dog at gøre Indsigelse herimod, og alle følger fremtidig den Regel, der paa en saa uretmæssig Vis er paatvunget Samfundet.

Ligesom i de to nordlige Distrikter er det almindelig Skik at uddele lidt Kød og Spæk til samtlige Huse paa Pladsen, undtagen paa de største af disse, hvor man indskrænker Fordelingen til den allernærmeste Familie og til dem, som man ifl. gammel Skik har en vis Forpligtelse til at forære noget, f. Eks. den saakaldte »Fødselsdagskammerat« *(nagdliokat)*.

TEKNIK

Kajakker, Fangstredskaber, Kajakudstyr, Transportmidler og Beklædningsgenstande afviger ikke i nogen væsentlig Grad fra de Genstande af samme Art, der findes i de to nordlige Distrikter, og de Smaaafvigelser, der forekommer, omtales nedenfor.

Kajakker. De Kajakker, der bruges i Distriktet, har tilnærmelsesvis den samme Form overalt og afviger saa lidt fra hinanden indbyrdes, at det næppe er berettiget at tale om forskellige Typer.

Hosstaaende Liste, der angiver Gennemsnitsmaalene for 3—5 Kajakker ved de storste Bopladser, viser dog, at Kajakformen ved Fiskenæsset, derunder ogsaa ved Lichtenfels og Kangigdlermiut, i visse Retninger afviger fra Kajakkerne ved de ovrige Steder, idet den dels er kortere, dels har en længere Spids, medens man ved Ũmánaĸ bruger lidt fladere Kajakker med forholdsvis korte Spidser.

	Kajakkernes							
	Længde	Bredde	Højde i Kajakhullet		Forstævnen		Bagstævnen	
			forrest	bagest	Længde	Højde	Længde	Højde
	m	m	m	m	m	m	m	m
Kangeĸ	5,34	0,50	0,25	0,17	0,99	0,34	0,76	0,27
Godthaab	5,26	0,49	0,24	0,17	1,00	0,32	0,74	0,24
Sârdloĸ	5,20	0,50	0,27	0,18	0,96	0,31	0,66	0,20
Kôrnoĸ	5,32	0,50	0,24	0,19	0,93	0,33	0,73	0,21
Ũmánaĸ	5,17	0,50	0,24	0,18	0,73	0,28	0,62	0,19
Narssaĸ	5,32	0,51	0,26	0,19	1,07	0,35	0,81	0,25
Grædefjorden	5,13	0,51	0,26	0,20	0,88	0,36	0,74	0,30
Fiskenæsset	5,00	0,51	0,24	0,17	1,12	0,35	0,67	0,25
Gennemsnit	5,22	0,50	0,25	0,18	0,96	0,33	0,72	0,24

De længste Kajakker findes ved Kangeĸ og er 5,34 m lange, de korteste ved Fiskenæsset (5 m).

Kajakspidsens Højde over Kolen er ligeledes lidt forskellig ved de enkelte Bopladser, lavest ved Ũmánaĸ, nemlig 28 og 19 cm henholdsvis for Fo1- og Bagstævnen, højest ved Grædefjorden, hvor de tilsvarende Maal er 36 og 30 cm.

Fangstredskaber. De forskellige Fangstredskaber afviger heller ikke i nogen væsentlig Grad fra dem, der anvendes ved de nordligere Kolonier. Harpun- og Lænseskafterne har dog en slankere Form, og det samme gælder Kajakaaren, der er tyndere og finere formet end den nordlige svære, bredere og mere klodsede Type.

Tikâgutaĸ, den kangâmiutske Form for Lænseren, og *kikiagússaĸ*'en, hvorved Harpunen omdannes til Lænser, kendes ikke i Distriktet.

Den almindeligst brugte Form for Harpunspidsen har kun Modhage paa den ene Side.

De tidligere saa almindelig anvendte Blærepile benyttes nu kun af ganske enkelte Fangere i Distriktet.

Paa Fuglejagt benyttes den saakaldte *pagkut*, et almindeligt Harpunskaft, der anbringes paa venstre Side af Kajakken bagved Manden, for at de her opstablede Fugle ikke skal glide ud i Søen under Kajakkens Slingring.

Det nævnte Redskab anvendes ogsaa paa Fisketure til Afstivning af Kajakken, idet det stikkes ind under Kajakremmene paa Fartøjets venstre Side.

Tûkaĸ, en gammel Form for Lakselyster, der kastes som en Harpun, kendes, men anvendes nu kun af en enkelt Fisker. De andre eskimoiske Redskaber, der tidligere brugtes i Landsdelen til Laksefangst, er nu helt forsvundne.

Fiskeredskaber. Rodfiskekrog, dobbelt af særegen Konstruktion, anvendes ved Kôrnoĸ og Ûmánaĸ.

Det bestaar af en rundagtig, lidt aflangt gennemboret Vegstensblok, hvori der er indstukket et Stykke Ben, der forneden er spaltet i to Grene.

I Enden af disse Grene er fastsurret en kort Kobberem eller snoet Staaltraadsline, forsynet med Hvirvel af Ben og Fiskekrog.

Transportmidler. De i Distriktet anvendte Konebaade er gennemgaaende smaa, ofte 15-Skinds Fartøjer.

Antallet af de vigtigste Fangstredskaber i Distriktet 1918.

Kommuner	Kajakker	Blære	Harpuner		Mamagok	Blærepil	Fuglepil	
			Dup	Vinge			gammel	ny
Kangeĸ	29	23	17	5	2	0	8	20
Godthaab	50	37	20	17	2	1	9	32
Kôrnoĸ	45	29	11	19	0	1	7	29
Narssaĸ	40	31	22	10	1	1	28	10
Fiskenæsset	53	39	8	32	14	0	9	33
Ialt	217	159	78	83	19	3	61	124

I hosstaaende Oversigt findes en Opgørelse over det Antal Fangstredskaber, hvormed Distriktets Erhververe er forsynet.

De anførte Vingeharpuner er alle af Formen *napassulik* med 2 Tappe paa Harpunskaftet til Fremdrift.

DANSKE ERHVERV

Hans Egede forsøgte i sin Tid Dyrkning af Kornsorter i Ameralik Fjorden, men uden Resultat.

Havebrug har været drevet langt tilbage i Tiden, og de nuværende Danske ved Kolonien og Fiskenæsset har alle foran deres Huse indhegnede Smaahaver,

ofte med Mistbænke til Dyrkning af Kokkenurter, men Klimaet er ret ugunstigt, og de Resultater, der opnaas ved Godthaab, er ikke bedre end ved det langt nordligere beliggende Holsteinsborg.

Ved Fiskenæsset er Forholdene gunstigere, og i gode Aar kan Kartofler, der ikke dyrkes nordligere, opnaa en rimelig Størrelse, uden at Planten dog naar at sætte Blomst.

Grønlænderne giver sig slet ikke af med Havedyrkning.

Husdyrhold. Saa godt som alle de danske Familier holder Høns og Geder, disse sidste baade for Mælkens og Kødets Skyld. Gederne kan finde Næring ude fra Maj til Oktober, Resten af Aaret maa de holdes paa Stald og fodres i denne Tid med Hø, saltede Roetoppe, tørrede Angmagssat, Mask o. l. Husdyrholdet overstiger sjældent 25 Geder ved Godthaab, 4—6 ved Fiskenæsset.

Rævestutteri. I 1913 blev der paa Ikâríssat Øen umiddelbart Syd for Godthaab anlagt et Rævestutteri under Ledelse af en Dansk.

Ved Indkøb af unge Ræve har Stutteriet efterhaanden faaet en ret stor Bestand, som søges forbedret ved Udvalg af passende Avlsdyr. Stationens Udgifter er meget beskedne, sammenlignet med, hvad der ofres paa Anlæget og Driften tilsvarende Foretagender andetsteds.

Henkogningsanstalt for Laks. I 1913 blev der anlagt en efter moderne Principper drevet Henkogningsanstalt ved Ekaluit paa Nordsiden af Grædefjorden for at udnytte Elvens Fiskerigdom af Laks. Anstalten ledes af en faguddannet Dansk, der hvert Aar udsendes fra Hjemmet og besorger Arbejdet med Henkogningen i Fisketiden, der varer fra midt i Juli til midt i August.

Selve Fiskeriet drives ved Hjælp af Grønlændere fra Grædefjorden og Ûgarsiorfik med store Spærregarn, og Laksen indhandles af Stationen til en Pris af 5 Øre pr. kg. Produktionen var i 1918 ialt 8380 kg, men den er gaaet betydelig ned siden Stationens Oprettelse, og i Aarene 1919 og 1920 har Fiskeriet slet ikke været drevet (jfr. Side 209.)

Ved Stationen findes et Kogeri med Dampmaskine og Autoklav, et Oplagshus og Bolig for Grønlænderne.

HANDEL, BESEJLING OG ADMINISTRATION

Indhandlingen af grønlandske Produkter og Udhandlingen af Handelsvarer sker ved Kolonistedet samt ved Udstederne Kangek, Kôrnok, Narssak og Logen Fiskenæsset, med samme daglige Handelstid som i de andre Distrikter.

Produktionen beløb sig i Aaret 1918 til 879 Tdr. Sæl- og Hvidfiskespæk, 61 Tdr. Hvalspæk, 59 Tdr. Haj- og Torskelever, 724 Rævеskind, 51 Sælskind, 14 Rensskind, 32 kg Dun, 3439 kg Fjer, 14 Fugleskindstæpper større, 198 Nr. 3, 29 Tdr. saltet Laks, 8380 kg Laks til Henkogning, 118529 kg Torsk, 2850 kg Uvak, 14 Hvidfiskehuder, 91 kg Renshorn, alt til en samlet Værdi af 24315 Kr.

Udhandlingen af europæiske Varer androg i 1918 84150 Kr., og Udhandlingsbeløbene for de vigtigste Varesorter vare følgende: Proviantsorter 22100 Kr.,

Skyderekvisitter 5757 Kr., Urtekram 24702 Kr., Manufakturvarer 13485 Kr., Isenkram og Værktøj 2210 Kr., Trævarer 2389 Kr., Rebslagervarer 797, Tobakker 4282 Kr.

Besejling. Udstederne besejles i Sommermaanederne almindeligvis fra Maj til Slutningen af Oktober ved Hjælp af Koloniens Transportfartøjer, Dæksbaaden »Freja« (105 Tds. Baad) samt Storbaadene »Sværdfisken« (60 Tds.), »Nordlyset« (36 Tds.) og »Anna« (30 Tds.), den sidste stationeret ved Fiskenæsset til Brug ved Transport af Fisk.

I 1915—18 blev der foretaget gennemsnitlig ca. 18 Togter aarlig til Udstederne og Logen.

Koloniens Besejling udføres i Almindelighed af 3 Skibe, nemlig S/S Hans Egede paa 1. Rejse (ca. 15. April), et Sejlskib ligeledes paa 1. Rejse lidt senere, samt af Fiskeskibet i Oktober—November Maaned. S/S Hans Egede anløber dog i Almindelighed Kolonien for Post paa de første 3 Rejser, ofte baade paa Op- og Nedturen.

I 1913—17 er der gennemsnitlig tilført Kolonien ca. 514 Tons Varer aarlig foruden Kul, der i de senere Aar er modtaget fra Kulbruddet og ofte nedbragt af et fragtet Skib. Godthaab regnes for vanskelig at besejle paa Grund af den hyppige Strædetaage, og da Farvandet er meget urent, er det farligt at nærme sig Landet i usigtbart Vejr.

De høje Fjælde bag Kolonien, Sadlen og Hjortetakken, er dog let kendelige, og Indsejlingen, der ad Nordløbet foregaar Nord om Koek Øerne, frembyder derfor ingen Vanskelighed med sigtbart Vejr, naar man først har faaet Kending af Varden, der er anbragt paa en af de yderste Øer.

Sydløbet mellem Kissugtût og Koek Øerne, Vest om Jakobsholmen, er derimod urent og benyttes i Reglen kun af sydfra kommende Sejlskibe, naar Vinden udelukker Brugen af Nordløbet, eller under Udsejlingen med nordlig Vind. Havnen er baade rummelig og sikker med god Holdebund, men ret vanskelig for Sejlskibe, fordi de med nordlig og østlig Vind maa varpe ind i Havnen, og Udsejlingen kun kan ske med Vinde fra misvisende Nord indtil Øst.

Et tredie Løb, der fra Strædet fører ind til Skinderhvalen og derfra indenskærs langs Fastlandet, benyttes kun af Smaadampere under Kystfart mellem Godthaab og de sydlige Pladser.

Administrationen. Godthaab er Sædet for Sydgrønlands Inspektør, hvem Landsarkivet og Bogtrykkeriet direkte er underlagt.

Landsarkivet indeholder alle Arkivsager vedrørende Handelen fra 1782 samt Kirkebøger og Arkivalier fra de gamle Missionariater, men denne sidste Del er meget ufuldstændig.

Ved Bogtrykkeriet er ansat 2 Bogtrykkere, 1 Fotograf og 1 Medhjælper.

Herfra udgives to Blade, Atuagagdliutit og Nalunaerutit. Atuagagdliutit udkom første Gang i 1861 under Ledelse af den samme, der endnu sidder som Redaktør af Bladet, den højtfortjente Indfødte, Lars Møller. Det trykkes nu i ca. 1600 Ekspl. og omdeles gratis til hele Landets Befolkning, men distribueres kun en Gang aarlig paa Grund af de vanskelige Transportforhold. Bladet, der

er delvis illustreret, omfatter 12 Ark med tospaltede Sider og indeholder Nyhedsstof, Artikler af belærende og underholdende Art, Beretninger fra Fangere om Fangstforhold, deres Oplevelser o. l.

Nalunaerutit er Grønlands »Statstidende«, Administrationens officielle Organ, og indeholder Love og Anordninger, Bekendtgørelser, Regnskaber for de offentlige Kasser, Landsraadets Forhandlinger o. m. a.

Kommuner. Handelsdistriktet er inddelt i 5 Kommuner, nemlig Kangeĸ, Godthaab med Bopladserne Ikârîssat, Sârdloĸ og Kârusuk, Kôrnoĸ med Bopladserne Ũmánaĸ og Kagssínguit, Narssaĸ med Utorĸarmiut og Fiskenæsset med Bopladserne Grædefjorden, Ûgarsiorfik, Lichtenfels og Kangigdlermiut.

Landsraadskredse. Af forannævnte Kommuner hører Kangeĸ, Godthaab og Kôrnoĸ til 8. Landsraadskreds med Valgsted i Godthaab, medens Narssaĸ og Fiskenæssets Kommune i Forbindelse med Avigait i Frederikshaab Distrikt tilsammen omfatter 7. Landsraadskreds (Valgsted Fiskenæsset).

Retsvæsen. I kriminalretslig Henseende er samtlige i Handelsdistriktet boende Indfødte underlagte den blandede Domstol i Godthaab Retsdistrikt, i privatretslig Henseende derimod de respektive Kommuneraad, der tillige afgør Spørgsmaal om Arv og Skifte mellem de Indfødte.

Sparekassen. I Godthaabs Afdeling af Sydgrønlands Sparekasse henstod den 1. Januar 1918: 10785 Kr. 43 Øre paa 87 Konti. Indskuddene beløb sig i Kalenderaaret 1917 til 1184 Kr. 35 Øre, og der hævedes 1637 Kr. 41 Øre, medens Rentetilskrivningen var 390 Kr. 89 Øre.

Handelen forestodes i 1919 af en Kolonibestyrer med Assistance af en Volontær, 1 Udstedsbestyrer (Dansk) ved Fiskenæsset og 3 Udliggere (Indfødte).

Handelens Bygninger, der omtales nærmere under Afsnittet »Bopladser i Godthaab Distrikt«, var i 1918 bogført til en Værdi af 33625 Kr., herunder Lægevæsenets Bygninger iberegnet.

Af Fartøjer havde Kolonien foruden de forannævnte Transportfartøjer »Freja«, »Sværdfisken«, »Nordlyset« og »Anna«, tillige 1 Motorbaad, 1 Lossepram, 1 Lodsbaad, 2 Joller og 1 Slup.

Ved Kangeĸ: 1 Skibsgig, og

ved Fiskenæsset: foruden Storbaaden »Anna«, 1 Motorbaad, 1 Gig og 1 Jolle. Endvidere har Inspektøren og Lægen hver en Motorbaad, der benyttes som Rejsefartøj og er forsynet med Slæbejolle.

Samtlige Fartøjer er bogført til en Værdi af 12012 Kr.

Inventarier m. m. er vurderet til 5508 Kr.

Driftsomkostningerne foruden Lønninger til Folkene beløb sig i 1918 til ialt 11614 Kr., derunder Materialer til Vedligeholdelse af Huse, Fartøjer m. m. 5930 Kr., Løn til Lejede 3067 Kr., Poster 327 Kr., Festtraktement 396 Kr., Lodspenge 75 Kr., Kul til Betjente, Brygning og Bagning 1058 Kr., Tranbrænding 290 Kr. m. m.

Kirke- og Skolevæsenet. Distriktet udgør i gejstlig Henseende et Præstegæld, Godthaab, under Ledelse af en dansk Førstepræst med Bopæl ved Kolonistedet. Nord- og Syddistriktet omfatter hvert et Overkateketdistrikt.

Der findes 1 Kirke (Godthaabs) og 6 Kapeller, et ved hvert af Udstederne og ved Bopladserne Ûmánaĸ og Grædefjorden, samt endelig 2 Kirkesale ved de gamle Herrnhuterpladser Lichtenfels og Ny Herrnhut, men denne sidste benyttes ikke længere, efter at Befolkningen er flyttet til Kolonistedet. Her samt ved Fiskenæsset og Ûmánaĸ findes selvstændige Skolebygninger, medens der ved de øvrige Steder er indrettet Skolelokaler enten paa Kapellofterne eller i et i Bygningens Underdel udskilt Lokale eller i selve Kapellet.

Under Kirke- og Skolevæsenet var der i 1919 ansat: 1 Organist, 3 Overkateketer og 4 Kateketer, alle seminarieuddannede, 1 Kateket, privatuddannet, 9 Læsere og Læserinder, uuddannede (alle Indfødte), samt 2 Bogtrykkere ved Seminariets lille Trykkeri for Skolebøger.

Antallet af Skoleborn beløb sig til 248, deraf 27 ved Kangeĸ, 69 ved Kolonistedet, 2 ved Ikârissat, 7 ved Sârdloĸ, 1 ved Kârusuk, 23 ved Kôrnoĸ, 18 ved Ûmánaĸ, 10 ved Kagssínguit, 21 ved Narssaĸ, 7 ved Utorĸaimiut, 23 ved Fiskenæsset, 10 ved Lichtenfels, 11 ved Grædefjorden, 11 ved Ûgarsiorfik og 8 ved Kangigdlermiut.

165 af Skolebørnene undervises af seminarieuddannede Kateketer, 18 af den privatuddannede og 65 af uuddannede Læsere.

Undervisningen foregaar for 183 Børns Vedkommende i særskilte Lokaler. 21 undervises i Kapeller og 44 i de respektive Kateketers eller Læseres Huse.

Undervisningsdagenes Antal er ca. 133 gennemsnitlig pr. Aar.

Seminariet. Ved Godthaab findes et i 1845 oprettet, for begge Landsdele nu fælles Seminarium, hvor unge Grønlændere modtager en seksaarig Uddannelse, hvorefter de ansættes som Kateketer og Læsere ved de større Bopladser.

Seminariet havde i 1845 2 Elever, i 1880 6 og i 1900 12. Efter at der i 1908 var opført en stor moderne Skolebygning, blev Elevantallet forøget til 40. Undervisningsfagene er omtrent de samme, som paa et dansk Seminarium, men de forskellige Discipliner er dog betydelig mere begrænset. Sløjd, Sundhedslære og Kajakroning er ogsaa Genstand for Undervisning, og til Brug for Eleverne har Seminariet 20 Kajakker.

Eleverne har fri Undervisning, frit Ophold og Hjælp til Klæder.

Udgifterne ved Seminariets Drift beløb sig i 1916 til 9367 Kr. ialt, deraf til Elevernes Underhold 3386 Kr., Klædningspenge 800 Kr., Kajakpenge 752 Kr., Dimittendernes Udrustning 340 Kr., Lønning til 2 grønlandske Lærere samt andre Udgifter 2705 Kr. Hertil kommer Udgifter ved Driften af det til Seminariet knyttede Bogtrykkeri 1384 Kr.

Seminariet ledes af en Forstander, der vælges blandt de i Grønland ansatte danske Førstepræster. Som Lærere ved Seminariet fungerede i 1919 en dansk Lærer og en i Danmark uddannet Overkateket (Indfødt).

Desuden medvirker Stedets Førstepræst, Læge og Overkateket samt Organisten ved Undervisningen.

Lægevæsenet. Godthaab og Frederikshaab Distrikter danner i Forening Godthaab Lægedistrikt, der forestaas af en danskfødt Distriktslæge, som

er bosat ved Godthaab, hvor der ogsaa findes et Sygehus, indeholdende 3 Sygeværelser med 12 Senge, Operationsstue og Værelse til Sygeplejersken.

Ved Sygehuset er ansat en dansk Sygeplejerske, der ved Siden af sin egentlige Gerning forestaar Økonomien og er Lægen behjælpelig med Elevernes Uddannelse i Sygepleje og Jordemodergerningen.

Endvidere findes i Kolonidistriktet 6 Jordemødre, der alle er uddannet i Grønland og forretter Tjeneste ved følgende Pladser: Kangeĸ, Kolonien, Kôrnoĸ, Ũmánaĸ, Grædefjorden og Fiskenæsset.

I 1918 var der paa Lægevæsenets Konto en Udgift af ca. 2852 Kr., deraf i Fødselshjælp 56 Kr., Husbygningshjælp til Jordemødre 95 Kr., Sygehusets Vedligeholdelse (derunder Brændsel) 422 Kr., Udgifter til Sygekost og Lægens Rejser 2234 Kr., andre Udgifter 18 Kr.

BOPLADSER I GODTHAAB DISTRIKT

Udstedet Kangeĸ.

Paa Nordsiden af Godthaab Fjordens Munding ligger yderst ud mod Davis Strædet en lille Ø, der danner en mod Syd spids tilløbende Pynt, paa hvis vestlige Side Udstedets Huse er opført ca. 200 m indenfor Mundingen af et smalt Sund mellem selve Kangeĸs Landet og en foran dette liggende mindre Ø, som dækker Stedet mod det aabne Hav. Afstanden til Godthaab er ca. 16 km.

Selve Kangeĸ Øen bestaar af 20—30 m høje kuperede Fjælde med stærkt afslebne Toppe, dybt nedskaarne Kløfter og en typisk Udkystvegetation, hvis mest fremtrædende Plante er lav, krybende Krækkebærlyng.

Kysten falder de fleste Steder stejlt af mod Havet, har faa Indskæringer og er mod Sydvest dækket af et grundet, skærfyldt Farvand og i sydlig Retning af Koek Øerne, i en Afstand af ca. 15 km fra Udstedet.

Sundet danner en brugelig, ca. 50 m bred, 7 m dyb Havn.

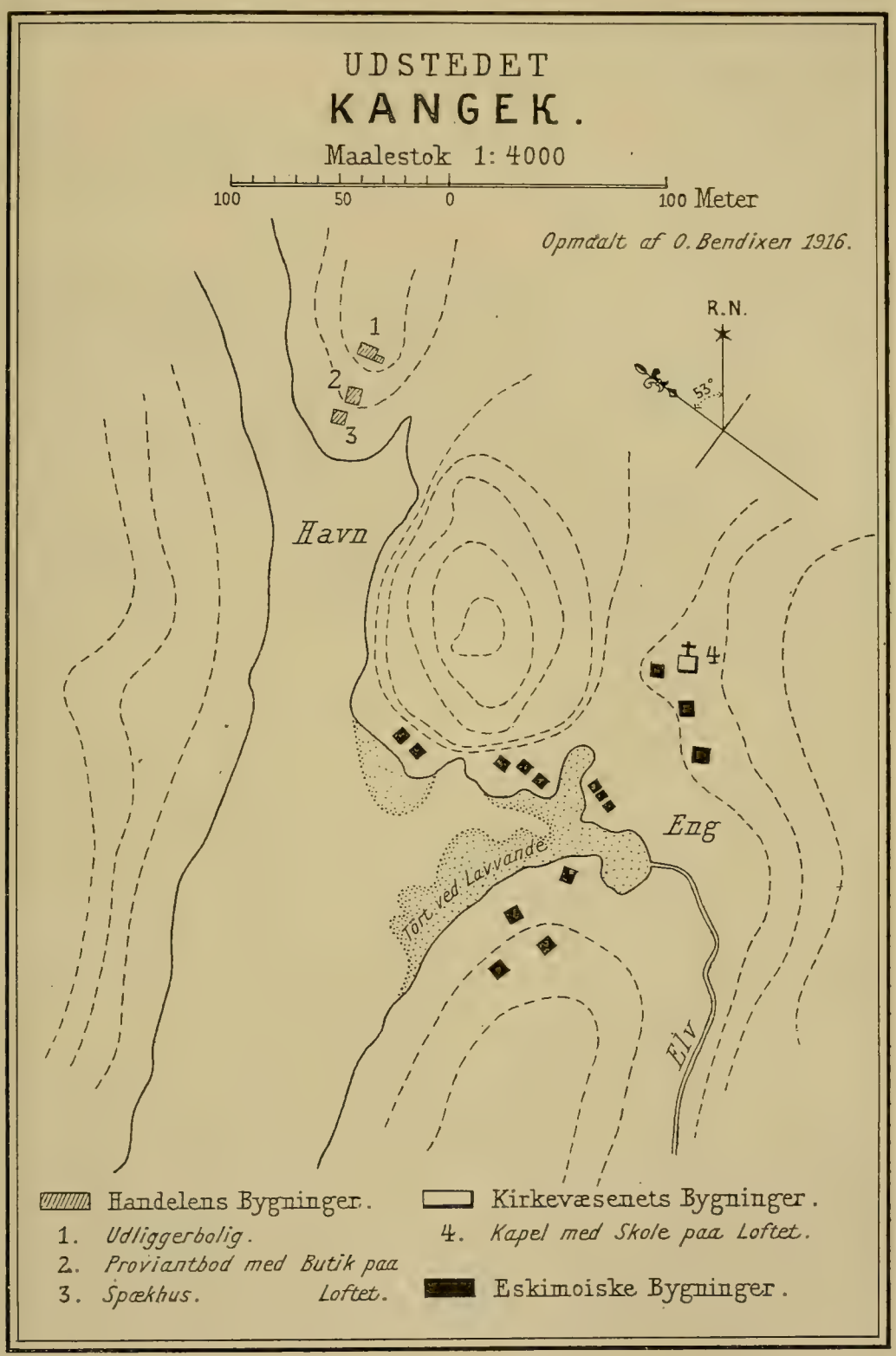
Grønlænderhusene ligger ved Foden af en lav stejl Fjældskrænt paa meterhøje Rester af gamle Møddinger og er ved en rundformet Fjældkuppel skilt fra Handelens Bygninger, der er opført længere inde i Havnen paa en lille Pynt midt for dennes Munding. Bag Grønlænderhusene udmunder en sumpet Dal, paa hvis modsatte Side Kapellet er beliggende.

Klimaet er raat og fugtigt med betydeligt Nedslag og megen Taage, da Kangeĸ ligger indenfor Taageregionen. Taage opstaar meget hyppigt i Forbindelse med nordlig Vind, der blæser ofte i Kangeĸs Omegn.

Det aabne, urolige Hav hindrer Vinterisen i at lægge sig, hvorfor Havnen er tilgængelig hele Vinteren, kortvarige Perioder fraregnet.

Kangeĸ danner en selvstændig Kommune, hvis Nordgrænse falder sammen med Distriktsgrænsen mod Sukkertoppen, medens Østgrænsen følger Fastlandskysten langs Kaĸuk og Imartunínguaĸ til Kangialiartarfik Fjordens Munding og derfra gennem denne til Taserssuaĸ paa Godthaabs Nordland. Sydgrænsen følger Sydløbet over Jakobsholmen til Mundingen af Kaĸuk.

Stedet horer til 8. Landsraadskreds, Godthaab Retsdistrikt og samme Steds Præstegæld.

Ved Kangek fandtes 1919 følgende offentlige Bygninger:

Under Handelen:

Vaaningshus (opført 1854), 6,3 × 5 m, af Graasten med 2 Stuer og Køkken.

Spækhus (opført 1889), 8,8 × 5,6 m, af Graasten.

Proviantbod med Butik paa Loftet (opført 1907), 7,5 × 5,6 m, af Graasten og Krudthus af Sten.

Vandet er saa dybt, at Losning og Ladning kan foregaa i Fjæren under Husene ved Hjælp af en Slidsk.

Under Kirke- og Skolevæsenet:

Kapel (opført 1905), 7,2 × 7,2 × 2,4 m indvendigt Maal, af Planker fra Brødremenighedens gamle Vaaningshus ved Ũmánaĸ. Kapellet har Alter og Orgel, og paa Loftet er indrettet et Skolelokale, 3 × 3,2 m og 2,2 m højt, til ca. 26 Børn.

Der findes 15 Grønlænderhuse af følgende Typer:

Type II: 1 Hus (tilhørende Stedets Kateket) med Ovn; Type III: 5 Huse, deraf et uden Ovn; Type IV: 8 Huse, hvoraf to har Ovne; Type V: 1 Hus uden Ovn.

I 7 af Husene er Udgangsdøren anbragt under Vinduet midt paa Facaden og Husgangen ligger indtil 0,5 m lavere end Husets Gulv.

Sparreværket bestaar næsten udelukkende af Flydetræ, som i enkelte Huse er saa tæt afskrællet for at benyttes til Brændsel, at Tagene truer med at styrte sammen.

Vegstenslamper kan ikke undværes selv i Huse med Lamper af dansk Fabrikat, til Brug ved Tørring af Søklæder, da Ovne ikke afgiver tilstrækkelig Varme hertil. Husene er gennemgaaende daarligt byggede, fattige og usle.

Hustyperne ved Kangeĸ saavel som i den øvrige Del af Distriktet er ikke i væsentlig Grad forskellige fra de tilsvarende i de nordligere Distrikter. Taget er ofte et skævt Saddeltag med stærkest Fald mod Husets Bagvæg, Murene en Blanding af Tørv og Sten, og Husgangen i de fleste Tilfælde forsynet med Igaleĸ af firkantet eller afrundet Form. Trægulvet strækker sig næsten aldrig ind under Briksen, hvor der findes et aabent Rum under denne, og det er ikke som i Holsteinsborg Distrikt almindelig Skik at skjule dette ved Hjælp af Bræder, anbragte paa Højkant under den forreste Del af Briksen.

Ved Kangeĸ er flere Huse forsynet med to Hovedbjælker.

Af Byggematerialer er der udmærkede Tørv paa de nærmeste Øer og Drivbrænde i Overflod. Kangeĸerne bruger udelukkende Flydetræ som Brændsel, men det slipper i Reglen op hen paa Vinteren.

Drikkevandet, der tages fra to Smaaelve, som gennemløber Dalen bag Husene, er daarligt og ikke frit for Tilløb fra Møddingerne.

Da der ikke findes tilstrækkelig dybe Jordlag paa Øen, anbringes Ligene, som ved adskillige andre Steder i Sydgrønland, rundt om paa Fjældene, kun dækkede med en Vold af Sten og Tørv.

Befolkningen stammer ifl. Thorhallesen fra Sydlændinge, der paa Rejse syd- eller nordfra standsede her. Racen er ret ublandet, enkelte har indianske Træk, og der findes ingen lyshaarede Folk.

Kangeĸerne, der før 1900 hørte til den herrnhutiske Menighed, er en ret vanskelig Befolkning, der ofte har skaffet Kolonistyrelsen mange Bryderier;

Fig. 13. Kolonien Godthaab, set sydfra. John Møller fot.

Fig. 14. Jørgen Brønlunds Mindestøtte ved Godthaab.
O. Bendixen fot. August 1916.

Fig. 15. Seminariet ved Kolonien Godthaab med Gymnastiksalen i Baggrunden.

Fig. 16. Ny Herrnhuts Missionsbolig. L. Bobé fot.

og de hurtig skiftende Udliggere har i Reglen ikke kunnet klare sig økonomisk, fordi Befolkningen stadig overhænger dem med Anmodning om Laan.

I 1918 fandtes der 118 Indfødte ved Kangek.

Under Styrelsen var ansat Udligger og Jordemoder, under Kirkevæsenet en seminarieuddannet Kateket (alle Indfødte).

22 Fangere, 2 Fiskere, 4 Drenge samt Udliggeren var forsynet med Kajak. 3 Mand over 18 Aar angaves ikke at være i Besiddelse af Kajak i 1916.

Det samlede Jagtudbytte i 1917 var: 77 Hvidfisk, 140 Niser, 297 store 123 smaa Sæler, 27 Ræve og 24 Rensdyr. Medregnes kun de 13 Fangere, der har erhvervet over 10 Sæler aarlig, er Gennemsnitsudbyttet af Fangsten i Femaaret 1911—15 ca. 28 Sæler pr. Fanger.

I 1875 var det samlede Fangstudbytte 675 Sæler, og Gennemsnitsudbyttet 47 Sæler pr. Fanger, af hvilke der ligesom i 1917 fandtes 13 Mand, som producerende over 10 Sæler hver.

Indhandlingen ved Kangek beløb sig i 1916 til: 333 Tdr. Sælspæk, 1 Td. Lever, 24 Ræveskind, 2 Sælskind, 6 kg Dun, 339 kg Fjer, og 39 Ederfugleskindstæpper m. m., alt til en Værdi af 3890 Kr. eller ca. 160 Kr. pr. Familie à 5 Personer. Sødyrfangsten, der er det vigtigste Erhverv, udbragtes til ca. 3066 Kr. mod ca. 824 Kr. for andre Produkter.

Indhandlingsbeløbene, der er steget ret betydeligt i Aarenes Løb, udgjorde i 1894: 1563 Kr., i 1900: 1869 Kr., i 1911: 3088 Kr. og i 1916: 3890 Kr.

Det samme gælder Udhandlingen, der er gaaet jævnt op fra 3579 Kr. i 1894 til 4693 Kr. i 1916. Af Kaffe brugtes i 1916: 387 kg, af Sukker 1430 kg og af Tobak 151 kg.

Kommunekassen havde i 1917 en Indtægt af 537 Kr., deraf 480 Kr. i Afgift af Indhandlingen, og en Udgift af 692 Kr., nemlig til Understøttelse 40 Kr., Fattighjælp 7 Kr., Repartition 554 Kr., andre Udgifter 91 Kr.

Kassebeholdningen ved Finansaarets Slutning androg 438 Kr.

Kangeks Beliggenhed ved Yderkysten og Fangernes Færden paa det aabne, næsten altid urolige Hav, har udviklet dem til fortrinlige Kajakroere, hvoraf 17 formaar at rejse sig efter en Kæntring. Der findes to kajaksvimle ved Stedet og to Enker efter Fangere, omkomne i Kajak.

Befolkningen ejede i 1918: 3 Konebaade, 4 Træbaade, 7 Isgarn, 12 Telte (Stouts) og 9 Rifler.

Erhvervsturnus. I Januar findes endnu enkelte sortsidede Sæler, der forsvinder hen i Februar, men Befolkningen ernærer sig mest ved Jagt paa Lomvier, hvoraf der er mange i Aarets to første Maaneder, og paa Ederfugle, der navnlig søger Kangek i strænge Vintre, ligesom der drives lidt Fiskeri.

Fra Midten af Februar til et Stykke ind i Marts er Aarets sløjeste Tid. Fuglene forekommer i ringe Antal, kun nu og da skydes der en Netside mellem Isen eller, naar denne bryder, fra Iskant, men ellers holder Befolkningen sig til deres opsparede Forraad, forsaavidt dette ikke er sluppet op.

I Slutningen af Marts, man regner 31. Marts, kommer Klapmydsen, der

tages ude i Strædet paa Kanten af Fyllas Banke Vest for Kitsigsut Øerne. Afstanden til Fangstpladsen er lige saa stor som til Godthaab, altsaa ca. 16 km og findes ved Pejling efter Punkterne Kangeĸ-Sadlen, Sangmissorssuaĸ-Kôrĸut, Syd for Narssaĸ.

Turen derud varer ca. 3 Timer og kan ikke gøres paa korte, mørke Dage, da der for Bugseringens Skyld ogsaa maa tages Hensyn til Strømmen. I Slutningen af Maj forsvinder Klapmydsen, men allerede i de sidste Dage af April rejser hele Befolkningen til Kaĸuk for at deltage i Hvidfiskefangsten, som afsluttes midt i Juni, saa sent, at Angmagssat-Fiskeriet ikke drives. Det tørrede Kød oplagrer Befolkningen i Grave paa Landet Øst for Kangeĸ Øen for ikke at fristes til at fortære Forraadet, inden Isen lægger Bro over Sundet mellem Øerne.

Efter at Hvidfiskefangsten er forbi, gaar de fleste af Befolkningen nordpaa, nogle til Upernivik efter Laks og for at jage Rener og sortsidede Sæler, der dog til Dels forsvinder omkring Slutningen af Juni, andre driver Fangst paa unge Spraglede fra Tuperssuartût paa Satsigsut indtil ca. 10. Juli, og atter andre søger forskellige Laksepladser og foretager derfra Strejfture ind i Landet efter Rener, indtil alle i Slutningen af Juli vender tilbage, enten til Bostedet eller til Fangstpladserne paa Koek Øerne, i Reglen Agtorssuit, for at fiske Helleflynder og tage Del i den magre Klapmydsefangst, der varer til Begyndelsen af September, paa hvilket Tidspunkt alle flytter ind i Vinterboligerne. Enkelte, der har været paa Bærtogt eller Renjagt paa Fastlandet, dog først i Oktober. Hele Efteraaret er der godt med Sortsider, navnlig i Oktober, da ogsaa Lomvierne indfinder sig, og i de senere Aar er der drevet Isgarnfangst mellem Kangeĸ og Nordenden af Haabets Ø. Endelig giver Jagten paa Ederfugle og Lomvier, hvilke sidste efter en Kommuneraadsvedtægt kun maa tages med Fuglepil til 31. December, et særdeles godt Udbytte.

Kolonien Godthaab.

Godthaab (gr. Nûk ɔ: Pynten) ligger paa 64° 10′ 8″ N. Bred. og 51° 43′ 5″ V. Lgd., ca. 24 km inden for Godthaab Fjordens Munding og omtrent midt paa den yderste mod Vest stærk fremspringende Pynt af Halvøen, der skiller Ameralik fra Godthaab Fjorden og er dækket af betydelige Fjældpartier. Pynten, efter hvilken Kolonien har faaet sit grønlandske Navn, omfatter nærmere bestemt det forholdsvis lave, smaakuplede og gennemgaaende stærk kuperede Terræn, der ind ad Landet til begrænses af de to Fjælde, »Lille Malene« nordligst og »Store Malene«, der Syd herfor strækker sig ned til Kobbefjorden og falder ganske brat af mod dennes Munding.

Medens det 420 m høje »Lille Malene« (gr. Kuagssugssuaĸ ɔ: den store Bjærgaas) skraaner ganske jævnt ned mod Godthaab Fjorden og Landet bag Kolonien, falder »Store Malene« (gr. Uvkusigssat ɔ: Vegstenen), der har en Højde af 790 m, ganske stejlt af mod den store Bugt, der paa Godthaab Pyntens Sydside skærer sig ind i Landet bag Kolonistedet og er fyldt med en Del ret store ganske flade Øer, som delvis dækker Indsejlingen til den rummelige Skibshavn paa Bugtens

vestlige Side. I den mellemste og sydlige stærk kuperede Del af Kolonipynten har Fjældene en langstrakt Form i Retning NO—SV med paralleltlobende, ofte stærk afslebne Kamme, mellem hvilke man finder sumpede Slugter eller Dalstrog med Smaasoer, en ringe Udkystvegetation med lave Lyngbuske, og enkelte Steder ret betydelige Aflejringer, saaledes langs Stranden mellem Kolonistedet og Skibshavnen.

Baade Kolonipladsen, Islandsdalen og Ny Herrnhut danner typiske Dalstrog af denne Art med glaciale Aflejringer mellem paralleltlobende Kamme, og det samme gælder paa tilsvarende Maade Skibshavnen, hvis aflange, tilspidsede Form svarer til Sænkningen mellem Fjældryggene.

Et stort, fladt, sumpet Plateau, Narssarssuak, med Smaasøer og en Bæk, der udmunder mellem Kolonibygningerne, udfylder Mellemrummet mellem Kolonien og Havnen, men er skilt fra denne sidste ved Fjældet Kuagssúnguak. Vejen over Narssarssuak fra Kolonien til Havnen er ca. 1,5 km.

Godthaabs nærmeste Omgivelser er saaledes ret lave, og dette Indtryk befæstes, naar man fra Kolonien kaster Blikket ud over det lige overfor liggende Nordland med den lavtliggende stærk bølgede Kontur, men op over dette lave Land rager Halvoens mægtige Fjældlandskab med Hjortetakkens afrundede Top, »Store Malenes« bratte Væg med den smukke Bolgelinie og Sadel Øens Spids, der alle i Forening giver Landskabet et storslaaet Præg og gor Indsejlingen til Godthaab til en af de prægtigste i Grønland.

Kysten paa begge Sider af Kolonien har vekselvis flade Strækninger og stejle Skrænter med Smaabugter, og ca. 3,5 km Nord for Kolonien søværts en større Indskæring ved Kasigiánguit, med en brugelig Havn, som dog er aaben for nordøstlige Vinde.

En lignende aaben Bugt foran Kolonistedet tjener som Havn, men den er kun dækket mod sydlige Vinde af en smal, lav, af Højvande overskyllet Pynt, som ikke yder tilstrækkelig Læ, og da Dragsuget udenom Pynten tillige virker ind i Havnen, er Fortøjningerne ofte udsat for Sprængning, hvad der i Aarenes Lob har medført Forlis af adskillige Storbaade. Mod nordlige og vestlige Vinde er Bugten helt aaben, og Søgangen kan da ofte umuliggore Losning og Ladning.

Som Havn for større Skibe egner Bugten sig endnu mindre, hvorfor disse udelukkende søger den for omtalte Skibshavn, hvortil Afstanden søværts er ca. 4 km.

Skibshavnen er 13—17 m dyb med god Holdebund, ret rummelig, og sikker under alle Vindforhold. Afstanden mellem Ankerpladsen og Pakhusene indenfor er kun ca. 150—200 m, men da største Delen af Lasten maa føres den besværlige Vej til Kolonien. standses Losning og Ladning ofte dagevis under ugunstige Vejrforhold, især med SV Vind, naar Storbaadene ikke kan forcere Ny Herrnhut Pynten.

Havnen er hver Vinter tillagt fra November til Marts eller hen i April, saaledes at S/S Hans Egede ved sin Ankomst til Landet midt i April undertiden maa bryde Isen for at naa Ankerpladsen. Derimod er Baadehavnen foran Kolonien aldrig tillagt, men undertiden fyldt med Bræis fra Fjorden.

Paa et ganske snævert Terræn, der strækker sig langs Østsiden af Baadehav-

nen og indenfor begrænses af en lav, brat Fjældvæg, ligger næsten alle Handelsbygninger, sydligst, ud for Havnepynten, Spækhus, Tranbrænderi og Baadehus med Ophalingssted for Baade, hvorfra Kolonivejen langs Stranden fører til den næste Gruppe af Bygninger Nord herfor, hvor Forlandet udvider sig og afgiver Plads til Proviantbod med Butik, Materialhus, Smedie, Fiskehus og Kulskur m. m., anbragt paa begge Sider af Kolonivejen.

Ud for Pladsen mellem de to sidstnævnte Huse ligger Kajen med Lossebro, og nærmere Fjældvæggen, bag Proviantboden, Lægeboligen.

Fra denne tæt sammenbyggede Husgruppe fører en Bro over Elven, der udmunder i Havnen umiddelbart ved Broen, til Resten af Handelens Bygninger, Bestyrerbolig med foranliggende Have, Værkstedsbygning og bag disse Gammelhuset. Nedenfor disse Bygninger bøjer Kystlinien vestover, medens Kolonivejen i samme Retning som hidtil fortsættes op gennem Dalen, hvor Grønlænderhusene er opførte paa begge Sider af Vejen op til Dalens Randfjælde. Højere oppe umiddelbart Vest for Vejen ligger Inspektørboligen med en stor indhegnet Have foran, og mellem denne og Havnen en aaben Plads, hvor en Mindesten med Portrætmedaillon af den paa Danmark-Ekspeditionen omkomne Grønlænder Jørgen Brønlund er opstillet.

Umiddelbart bag Inspektørboligen ligger paa samme Side af Vejen Præsteboligen og Kirken tæt inde under den vestlige Fjældkam, der skiller Kolonien fra Islandsdalen; bag disse to Bygninger Kirkegaarden, og endnu højere oppe Bogtrykkeriet ved Siden af en lille Sø. Ved Inspektørboligen bøjer Kolonivejen mere østlig, forbi en i 1919 rejst Mindestøtte for den højtfortjente Grønlænderven H. Rink, til det noget fjærnere liggende Seminarium med Gymnastiksal og Seminaristhuse.

Godthaab er en af de smukkest beliggende Kolonier i Grønland, og da næsten alle Husene paa det stigende Terrain kan overses paa engang fra Fjorden, virker den ret imponerende og gør et tiltalende Indtryk med de mange stærkt farvede Bygninger, særlig paa en Vinterdag med glitrende Sol over det prægtige Landskab og den blaa Fjord.

Godthaab udgør i Forening med Ikâríssat, Sârdlok og Kârusuk en selvstændig Kommune, der mod Vest støder til Kangek, mod Syd til Narssak, idet Grænsen her følger en Linie, som fra Strædet gaar Nord om Kissugtût Øerne og ind mellem Angissúnguak og Kingigtok til Ameralik Fjorden. Østgrænsen følger en Linie fra Nûa Pynten mellem Itivdlek og Ameragdla tværs over Landet Nord for disse, gennem Kôrkut og derfra videre tværs over Storøen, Bjørne Øen og Godthaab Fjordens nordre Arm til Taserssuak paa Nordlandet, hvor den bøjer i sydvestlig Retning til Kangialiartarfik Fjorden.

Kolonistedet hører til Godthaab Retsdistrikt, 8. Landsraadskreds med Valgsted i Godthaab og Godthaab Præstegæld.

Stedet har følgende offentlige Bygninger:

Under Administrationen:

Inspektørbolig (opført 1831), 17 × 9,4 m, af Stokværk og Mursten med

Bræder paa Façaden, 4 Værelser og Kokken forneden, 2 Kamre foroven. Hertil hører 2 Stenhuse og 1 Skur, henholdsvis Arkiv, Gedestald og Kulrum.

Landsarkiv, opført 1856 som Sygehus, 12,6 × 6,3 m, af Sten med Skifertag, indeholder et stort Rum med et lille afdelt Værelse i Gavlen.

Bogtrykkeri (opført 1894), 14,7 × 6,7 m, af Bindingsværk og Bræder med Værelse til Pressen samt Ætseri, fotografisk Atelier og Landsraadets Forsamlingssal.

Under Handelen:

Bestyrerbolig, 17,6 × 10,7 m, af svær Kampestensmur, som stammer fra det første Vaaningshus ved Kolonien, forneden 4 Værelser og Kokken, paa Loftet 2 Kamre. I den østlige Gavl er indrettet Assistentbolig, der har 2 Værelser og Kokken forneden og Kammer paa Loftet.

Assistentbolig, men efter Lægeboligens Brand anvist Lægen til Beboelse (opf. 1906), 12,6 × 8,2 m, af Planker med Kokken og 4 Værelser forneden, Kammer og Apothek paa Loftet.

Gamle Assistentbolig (opført 1833), 8,2 × 7,2 m, af Stokværk fra den første Inspektorbolig, der laa hvor nu Landsarkivet findes. Den har Kokken og 3 Værelser forneden og Loftskammer.

Ved den sydlige Havnepynt:

Trankogeri (opført 1850), 12,6 × 10 m, Mure af Sten,

Spækhus (1888), 15,1 × 7,5 m, Sten,

Baadehus (1839), 11,3 × 6,3 m, af Bræder,

Bødkerværksted (1887), 7,2 × 4,7 m, af Sten.

Ud for Landingspladsen:

Bryghus og Smedie (1848), 11,3 × 5 m, Bræder,

Proviantbod med Butik (1850), 14,7 × 7,5 m, Bræder,

Fiskehus (1913), 8,8 × 6,3 m, Bræder,

Kulhus (1882), 14,7 × 4,4 m, Sten og

Materialhus (ombygget 1852), 8,2 × 6,3 m, Mursten, opført af Materialier fra den o. 1758 sammesteds rejste Kirke, der i lang Tid havde været i slet Stand.

Endvidere: Tømrerværksted med Bagestue (1892), 13,2 × 6 m, Bræder,

Sygehus (1903), 12,6 × 8,2 m, af Bræder med 3 Syge- og 1 Operationsstue.

I Skibshavnen:

Provianthus (1872), 14,4 × 5,6 m, Sten,

Kulhus (1902), 11,3 × 6,3 m, Sten.

Endelig findes ved Kolonien Kulskure, Gedestalde, Petroleumshus samt Krudthus og ved Ny Herrnhut den gamle Missionsbolig, hvori der findes en stor Kirkesal, 6 Værelser og Køkken og Bagerstue m. m.

Under Kirke- og Skolevæsenet:

Kirken, indviet 1849, ca. 23 × 12 m, med dobbelt Mur af Bindingsværk med Mursten og Bræder. Tag med Skifer. Kirken har kobbertækt Spir med Klokke og et smukt Kirkerum med fladt, malet Loft og malede Vægge, 8 Vinduer, 2 Kakkelovne, 30 faste Kirkebænke, 3 Messinglysekroner og Orgel.

I Kirken, der er opført for Karen Ørsteds Legat, skænket 1777, findes:

Døbefont med Fad, Alter med stort Krucifiks og to store Alterlysestager.

Paa Væggen er bl. a. ophængt:

Relieffer i Marmor af Hans Egede og Gertrud Rasch, og i Bronce af Pastor N. E. Balle samt et Maleri af J. E. C. Rasmussen, forestillende Hans Egede knælende i Bøn paa Marken med Godthaabs Fjældene i Baggrunden. Paa hver Side af Alteret er der Relieffer af 2 svævende Engle.

Kirkens Kar er af drevet Sølv og bestaar af: Alterkalk, Disk og Kande (mrk. 1722) samt Oblatæske.

Kanden har følgende Inskription:

Lyder Herrens Jesu ord
Og i Troe gaar til hans bord
Da I! Liv i eder Finder
som ey nogen Tiid forsvinder.

Præsteboligen, i to Etager, taget i Brug 1847, ca. 11 m lang, af Stokværk. 1. Sal benyttes af Forstepræsten og har Kokken og 3 Værelser med Kammer paa Loftet. I Stuen, der beboes af den danske Seminarielærer, findes Køkken og 4 Værelser.

Til Bygningen hører Gedestald og Skur.

Skolen (1862), ca. 10 × 6 m, Sten og Skifer med 2 Klasseværelser.

Seminariet, indeholder Bolig for Seminarieforstanderen, med 5 Værelser og Kokken forneden, 3 Kamre paa Loftet. Desuden 3 Undervisningslokaler og Lærerværelse forneden samt 2 Læseværelser foroven.

Til Seminariet hører:

Gymnastiksal, 4 Seminaristhuse, opført dels som forbedrede grønlandske Huse, dels udelukkende af Træ, og Organistbolig.

Der findes 47 Grønlænderhuse ved Stedet, af følgende Typer:

Type I: 9 danskbyggede Huse, hvoraf de tre har 1 Værelse, tre andre har 2 og Resten 3 Værelser. Samtlige Bygninger er forsynet med en eller to Ovne og for de flestes Vedkommende særskilt Kokken med Komfur i Gangen, eller i Træbislaget, der er tilbygget Huset.

Type II: 23 forbedrede grønlandske Huse, alle med 1 Stue paa tre Huse nær, idet disse er indrettet med 2 Stuer. I samtlige Bygninger findes Komfur eller Ovn, enkelte har desuden Køkkenrum med Komfur, enten i selve Huset eller i Bislaget, hvormed de fleste af Husene er forsynet. Dog har 5 Huse almindelig grønlandsk Husgang og 3 af disse tillige Igalek.

Type III: 10 grønlandske Huse med Tag af Græstorv, fuldt Panel indvendig og Ovn i alle Bygningerne.

Type IV: 3 Huse af samme Art, men med delvis Panel og alle forsynet med Ovn. Et har Udgang under Vinduet.

Type V: 1 grønlandsk Hus uden Panel og Ovn.

Endvidere findes et Kommuneraadet tilhørende dansk-grønlandsk Hus, der benyttes af Fangerne som Værksted.

Af Byggemateriale og Brændsel fandtes tidligere rigeligt med Torv paa Narssarssuak, men de er nu delvis opbrugt, og det samme er Tilfældet med Lyngbrændet i Koloniens Nærhed. Torv og Maagetuer maa nu hentes paa de nærmeste Øer. Drivbrænde findes i ret rigelig Mængde paa Øerne Nord og Syd for Kolonien, men Sten til Husbygning er opbrugt og maa hentes langvejs fra.

Drikkevandet, der tages fra Elven nedenfor Bestyrerboligen, er godt, men kan smage mudret hen paa Foraaret; og i strænge Vintre, naar Elven bundfryser, er det vanskeligt at skaffe det nødvendigste Vand til Veje.

Snefaldet er betydeligt ved Kolonien, og Sneen kan i kolde Somre blive liggende til hen i August Maaned.

Befolkningen.

Ved Kolonien fandtes i 1918: 34 Evropæere og 357 Indfødte. Den oprindelige Befolkning er stærk blandet, og næsten alle kan aflede deres Herkomst fra Evropæere, men efter Herrnhuternes Bortrejse i Aaret 1900 er Ny Herrnhuts Indvaanere lidt efter lidt — de allersidste i 1914 — tilflyttet Godthaab, og disse er saa godt som alle af ublandet Race.

Under Administrationen var i 1919 ansat: Inspektøren (Dansk) samt følgende Indfødte:

2 Bogtrykkere, 1 Fotograf, 1 Bogtrykkermedhjælper og 1 Skriver hos Inspektøren.

Under Handelen:

Bestyrer, Læge, Volontær og Sygeplejerske, alle Danske samt 1 Formand, 1 Fartojsforer, 5 Tomrere, 4 Bodkere, 2 Smede og Bossemagere, 1 Kok, 1 Bager, 1 Kolonist og 2 Lærlinge samt 1 Jordemoder, alle Indfødte.

Under Kirke- og Skolevæsenet:

1 Seminarieforstander, 1 Førstepræst og 1 Seminarielærer (Danske), 2 Overkateketer, 1 Organist, 2 Bogtrykkere og 39 Seminarister, alle Indfødte.

Af Stedets Erhververe var i 1918:

21 Fangere, 2 Fiskere, 3 begyndende Fangere, 5 Drenge og 3 Fastlønnede forsynet med Kajak, medens 17 Mand, deraf 5 under 18 Aar, angives ikke at være i Besiddelse af en saadan. Ved Seminariet findes yderligere 20 Øvelseskajakker til Brug for Seminaristerne.

Fangstudbyttet i 1917 beløb sig til: 70 Hvidfisk, 39 Niser, 78 store, 123 smaa Sæler og 22 Ræve.

I Femaaret 1911—15 har Fangerne gennemsnitlig erhvervet 18 Sæler hver, naar man kun medregner dem, der har faaet over 10 Sæler aarlig, medens Fangstudbyttet i 1875 var 257 Sæler eller ca. 26 pr. Fanger.

Indhandlingen i Kommunen androg i 1918: 686 Tdr. Spæk, 60 Tdr. Kiporkakspæk, 6 Tdr. Hajlever, 48 Ræveskind, 14 Hvidfiskehuder, 16 kg Dun, 747 kg Fjer, 14 Tdr. Laks og 61 Ederfugleskindstæpper, men af det indhandlede Kvantum Spæk er en Del solgt af Grønlændere fra andre Kommuner.

For Godthaab Kommunes Vedkommende havde Erhververne ved Salg af de grønlandske Produkter, i Understøttelse og Repartition m. m. i 1917 en Ind-

ZOOLOGICAL LABORATORY LIBRARY

tægt af ca. 5400 Kr. Men hertil kommer, at der ved Kolonistedet foruden Handelens faste Mandskab findes en hel Del Folk, hvis Eksistens er knyttet til de Danske og Handelen, dels som privat ansatte Kivfakker, dels som Lejede ved Koloniarbejder. Det Beløb, der paa den Maade kom Befolkningen udenfor de Fastlønnedes Kreds til gode, androg alene i Lejebetaling ca. 5500 Kr., og lægges hertil Indtægten ved Salg af Forfriskninger m. m., kan den samlede Fortjeneste næppe sættes lavere end til 12000 Kr., hvorefter en Families gennemsnitlige kontant Indtægt skulde beløbe sig til ca. 350 Kr. aarlig, ved Kolonier og ca. 135 Kr. ved Bopladserne, eller betydeligt mere end ved de andre Pladser i Sydgrønland.

Den lette Adgang til Fortjeneste medfører en vis Ligegyldighed overfor Spørgsmaalet om Drengebørnenes Opdragelse til Fangere, og adskillig flere af den opvoksende Undgom end paa andre Pladser forsømmer at anskaffe sig Kajak eller at opøve sig tilstrækkeligt i Brugen af denne, hvorfor et ret betydeligt Procentantal af Indvaanerne enten slet ikke giver sig af med det nationale Erhverv eller kun undtagelsesvis beskæftiger sig hermed, f. Eks. naar en større Flok Hvidfisk indespærres ved Kaкuk, men søger deres Udkomme ved tilfældigt Arbejde ved Kolonien.

Udhandlingen af Handelsvarer ved Kolonien er betydelig, men da der herunder indbefattes saavel de Danske som de Fastlønnedes og Seminaristernes Forbrug, er det vanskeligt at opgøre, hvor store Varekvanta der sælges til Erhververne.

Kommunekassen havde i 1917 en Indtægt af 749 Kr., hvoraf de 552 Kr. udgjorde Indhandlingsafgiften, samt en Udgift af 1380 Kr., deraf 1043 Kr. til Repartition, 162 Kr. til Understøttelse. Kassens Tilgodehavende ved Aarets Udgang beløb sig til 554 Kr.

Den stærke Strøm i Farvandet omkring Kolonien bidrager til at udvikle de unge til ret flinke Kajakroere, om end Godthaaberne i det almindelige Omdømme ikke anses for særlig dygtige i Kajakkens Brug. Dog formaar 8 af Fangerne ved Kolonistedet at rejse sig efter Kæntring. Der findes to Enker efter omkomne i Kajak.

Ved Godthaab fandtes i 1918 følgende Genstande tilhørende Indfødte:

23 Træbaade, deraf 10 smaa Jagtpramme,
5 Isgarn,
17 Telte og
22 Rifler.

Erhvervsturnus. I de tre Vintermaaneder Januar—Marts er der saa godt som ingen Fangst. Den stærke Strøm hindrer ganske vist alt Islæg omkring Kolonistedet, men Havet er uroligt, og af Sødyr findes næsten kun Hvidfisk, der holder sig til Fjorden hele Vinteren. Stedets Fangere tager dog kun undtagelsesvis en enkelt Hvidfisk fra Kajak. Ederfuglene er nu saa forjaget, at det næsten er umuligt at komme dem paa Skud, og medens der for ca. 10 Aar siden indhandledes indtil 30 store og 70 smaa Tæpper i Løbet af Vinteren, var Produktionen i

1917 kun 10 smaa Rygtæpper, og det er umuligt for Befolkningen at skaffe sig de nødvendige Skind til Pelse.

Nogle faa Fangere driver — dog kun med ringe Udbytte — Isgarnfangst i Skibshavnen, men ellers indskrænker Erhvervet sig til lidt Fiskeri af Ulke samt Rævefangst. Rødfiskeriet er umuligt paa Grund af den stærke Strøm.

I Begyndelsen af April kommer Nepisatten til Kaĸuk, men kun et Faatal af Fangerne driver Fiskeriet paa Smaaudflugter fra Kolonien, medens Befolkningen i gamle Dage boede i Telte ved Stedet og tørrede store Masser af denne yndede, fede Fisk. Den alt beherskende Foraarsfangst er Hvidfiskefangsten ved Kaĸuk, der varer fra Slutningen af April til de første Dage af Juni, da Fisken trækker nordpaa. Kun en Del af Fangerne flytter til Kaĸuk, medens Resten bliver hjemme og først indfinder sig, naar en Stime er indespærret, men de kommer da ofte for sent. Paa Nordlandet ved Mundingen af Sundet findes et Vagthus, hvorfra man passer paa Stimerne. Naar Hvidfiskefangsten er forbi, Kodet tørret eller saltet og bragt i Hus, drives lidt Sortsidefangst fra Kolonistedet, men Trækket er da næsten ophørt. Angmagssat-Indsamlingen forsømmes ligeledes af Hensyn til Hvidfiskefangsten.

Godthaabernes gamle Angmagssatplads var ved Kangiussaĸ, hvor man desuden jagede Sortsider; senere benyttedes Kôrĸut eller Íkátut paa Storøen, medens man nu aldrig gaar længere end til Kasigiánguit eller Skibshavnen, naar Fiskeriet overhovedet drives. Udbyttet er derfor ofte ubetydeligt.

I Juli eller August foretages enkelte Rejser til Lakselpladserne ved Sangujait eller Kanísut, men kun for 3—4 Dage ad Gangen. Man giver sig i Reglen ikke Tid til at tørre Fisken, men gaar hjem, saa snart Kaffen og Tobakken slipper op. Ligeledes fiskes en Del Helleflynder i August og September, da Sortsiderne paany indfinder sig efter at have været borte siden omkring 1. Juli. I de senere Aar er 3 à 4 af Stedets Fangere i August og en Del af September flyttet ud til Kákaliaĸ Øerne, hvor der er opført et Fangsthus, men den meste Fangst foregaar fra Kolonistedet og varer i Reglen Aaret ud.

Tidligere var der udmærket Jagt paa de Blaasider og Netsider, der fulgte med Kalvisen, naar Fjorden skød ud i Oktober Maaned, men disse Sæler er nu saa forringede i Antal, at man slet ikke regner med denne Fangst mere.

I Oktober kommer Lomvierne nordfra, de holder sig mest mellem Øerne, men forjages hurtigt paa Grund af den ivrige Jagt, der drives paa dem.

Er der Kiporĸaker paa Fjorden, efterstræbes de jævnligt af Fangerne, naar Vejret er godt, men Fangsten lykkes ikke hvert Aar, og man faar sjældent mere end et Dyr aarligt.

I Oktober driver en af de fast ansatte Aabentvands-Garnfangst ved det gamle Garnsted Savssivik mellem Kangeĸs Landet og Haabets Ø.

Remmesælen fanges saa godt som aldrig, og Klapmydsen bliver sjældnere og sjældnere. I Aarene 1914—1915 og 1916 var det saaledes efter Sigende ikke lykkedes at skyde en eneste Klapmyds.

Bopladsen Ikârissat.

Ikârissat (ɔ: Stedet, hvor man sætter over) ligger ca. 7 km Syd for Godthaab paa den nordlige Pynt af Øen af samme Navn umiddelbart Syd for Hundeøen. Øen er jævn med Smaasøer og flade Kyster, hvorfor den egner sig ret vel til det Rævestutteri, der forsøgsvis er anlagt her.

Stedet har følgende Bygninger:

Et Hus af Bindingsværk med Bræder og højt Tag, 2 Værelser og Køkken. Beboes af den danske Bestyrer af Stutteriet.

1 dansk-grønlandsk Hus til de i Stutteriets Tjeneste ansatte to Grønlændere med deres Familie.

Befolkningen udgjorde i 1918, foruden Stutteribestyreren: 10 Indfødte. De to voksne Grønlændere, der forrettede Tjeneste ved Stutteriet, faar Løn som almindelig Lejede. De er Lederen behjælpelig med Udførelsen af alle forefaldende Arbejder ved Stedet, Rejser, Indsamling af Føde til Dyrene og disses Pasning.

For ikke at forstyrre Rævene, er det forbudt Grønlændere ândetsteds fra at bosætte sig paa Ikârissat og de nærmeste Øer eller at besøge Stedet uden i lovligt Ærinde.

Bopladsen Sârdlok.

Sârdlok (ɔ: det flade) ligger paa Nordlandet tværs overfor Kârusuk Løbet ca. 23 km fra Godthaab, i Bunden af en lille mod Øst aaben Bugt, med en Del Smaaøer umiddelbart foran Stedet, hvis Huse er opførte ved Foden af en lille, græsrig Skraaning. En bred, ganske jævn og øde Slette med Moræneaflejringer bag Husene fører i Retning af Kanísut langs med Kysten, men skilt fra denne ved ganske lave, helt afrundede Smaahumpler. Indenfor Bopladsen er Landet lidt højere med stejlt Fald mod Sârdlok Bugten. En lille Bæk med godt Drikkevand udmunder umiddelbart Nord for Husene.

Sârdlok er baade i gejstlig og verdslig Henseende underlagt Godthaab. Det er en gammel Boplads, der omtales som beboet allerede paa Hans Egedes Tid. Fangstforholdene er dog ofte vanskelige om Vinteren paa Grund af Tyndisen, der hyppigt lægger sig langs Kysten, men ved Kanísut er der altid rigeligt med Ulke, saa at Befolkningen aldrig lider egentlig Nød.

Ved Stedet findes 4 Huse, nemlig:

Type III: 3 grønlandske Huse, alle forsynet med Ovn eller Komfur. I et af disse findes Skillerum paa Briksen, hvilket er mindre almindeligt end i de nordligere Distrikter. Type IV: 1 Hus med Ovn.

Byggemateriale, særlig Tørv, findes forskellige Steder i Nærheden, og Brændsel faas fra Skraaningen af de Randfjælde, der skiller Godthaab Fjorden fra det store Søplateau paa Nordlandet.

Befolkningen. Stedet havde i 1918 34 Indvaanere, deraf 9 Fangere, alle forsynet med Kajak. En Fangerkateket (uuddannet) leder Børneundervisningen.

Fangstudbyttet var i 1917: 38 Hvidfisk, 10 Niser, 18 store og 25 smaa Sæler, 21 Ræve samt 146 Rensdyr.

Kun tre af Fangerne har i Femaaret 1911—15 faaet over 10 Sæler aarlig, og Gennemsnitsudbyttet var 18 Sæler pr. Fanger mod 37 Sæler i 1875.

Fangerne er gode Kajakroere, og 7 af dem er i Stand til at rejse sig efter Kæntring. Der findes 1 kajaksvimmel ved Stedet og 2 Enker, der har mistet deres Forsørger ved Ulykkestilfælde i Kajak.

Ved Sârdlok fandtes: 2 danske Baade, 6 Telte og 8 Rifler.

Erhvervsturnus. I Begyndelsen af Aaret findes lidt Atak udenfor Bopladsen, men disse forsvinder efterhaanden, og Fangerne jager derfor Netsider og Hvidfisk, hvoraf der findes mange ud for Stedet.

Vigtigere er dog Fiskeriet paa Ulke og Uvak, men navnlig paa Rødfisk, der fiskes paa flere Steder langs Nordlandskysten, men navnlig ved Tertê. Der skydes ogsaa adskillige Lomvier, hvorimod Ederfuglejagten, der for faa Aar siden gav op imod 10 Fugle daglig pr. Fanger, nu er betydningsløs.

I April Maaned er Atakerne helt forsvundet, men til Gengæld tages enkelte Kagssimassut i Smaabugter nær Stedet, og Hvidfisken forekommer ret talrig paa Fjorden. Endvidere findes en Del Lomvier og Ederfugle, der flokkes, inden de drager nordpaa. Rødfisken gaar dybere og er derfor vanskeligere at fiske.

Ca. 15. Maj kommer Ataken ind til Stedet, men Fangsten paa denne Sæl forsommes nu helt, idet Befolkningen omtrent paa samme Tid flytter til Kakuk for at deltage i Hvidfiskefangsten, der varer til hen i Juni. Hen imod Slutningen af denne Maaned er Kodet tørret og bragt i Hus, hvorefter Befolkningen gaar ind i Fjorden, overalt sogende Angmagssatter, der dog paa dette Tidspunkt i Regelen er trukket ud paa dybere Vand.

I Juli og August drives Renjagt fra Kangersunek eller Ujaragssuit, men en Del af Befolkningen tager dog Laks ved Kanísut eller driver Fangst ved Kugssangassorssuak, Manîtsok eller Karra.

I Begyndelsen af September vender Befolkningen tilbage til Bopladsen, hvorfra der endnu drives lidt Rensjagt i Omegnen, indtil Sneen falder. Fangsten er paa dette Tidspunkt ringe, men der fiskes talrige Uvak og i visse Aar en Del Kabliau. I de følgende Maaneder bliver Atakerne talrigere, og Fiskeriet af Rødfisk, der er Befolkningens Hovedernæring om Vinteren, tager lidt efter lidt til, samtidig med, at der drives Rævefangst i Omegnen. Endnu i December findes en Del Atak, men Befolkningen lever dog væsentligst af Fisk i denne Maaned.

Bopladsen Kârusuk.

Kârusuk (ɔ: Hulen) ligger paa Sydsiden af Bjørne Øen omtrent midtvejs i Løbet mellem denne og Sadelen, 28 km fra Godthaab, 24 fra Kôrnok.

Stedet har kun et enkelt almindelig grønlandsk Hus med fladt Tag og fuldt Panel indvendig. Det er opført paa det ganske lave Forland, som Bjørne Øen afsætter langs Kârusuk Løbet, og begrænses bagtil i nogen Afstand fra Løbet af en brat Fjældvæg, der danner Afslutningen paa Øens høje Indre.

Øst for Bopladsen findes en Bugt, der kan bruges som Baadehavn.

Kârusuk er baade i gejstlig og retslig Henseende underlagt Kolonien.

Befolkningen. Stedet havde i 1918 12 Indvaanere, deriblandt 6 Fangere og 1 Fisker, alle forsynet med Kajak. Fangerne er gode Kajakroere, og den ældste af dem var i sine unge Dage Distriktets bedste Fanger og saa fortrinlig i Brugen af Kajakken, at han for at sikre sig en harpuneret Sæl ikke benyttede Blære, men fastgjorde Fangeremmen til Kajakken og lod sig slæbe af Sælen, indtil det lykkedes ham at dræbe denne.

Fangstudbyttet var i 1917: 19 Hvidfisk, 20 store og 14 smaa Sæler og 6 Ræve.

Gennemsnitsproduktionen i Femaaret 1911—15 udgjorde 19 Sæler aarlig pr. Fanger, men kun 2 af disse opnaaede over 10 Sæler hver.

Stedet er ikke særlig nærsomt; Befolkningen lever mest af Fiskeri om Vinteren, og Tyndisen lægger ofte Hindringer i Vejen for Erhvervet.

Ved Kârusuk findes: 1 Træbaad, 2 Telte og 4 Rifler.

Erhvervsturnus. I de tre første Vintermaaneder lever Befolkningen væsentligst af Fiskeri; men i April søger alle til Kaкuk for at tage Del i Hvidfiskefangsten, og naar denne er endt, fiskes Angmagssatter, for saa vidt Stimerne ikke allerede har forladt Kysten. Derefter drives lidt Laksefiskeri, men største Delen af Sommeren benyttes til Rensjagter, og efter at Befolkningen hen paa Efteraaret er vendt hjem til Bopladsen, søger den sin Næring ved Sælfangst, Fiskeri, Rævefangst og Fuglejagt.

Udstedet Kôrnoĸ.

Kôrnoĸ (ɔ: Snevringen) ligger i en Afstand af 52 km fra Godthaab paa Sydsiden af en lav Halvø, der fra Bjørne Øen skyder sig ud i Sundet mellem denne og Storøen netop paa det Sted, hvor dette udmunder i Godthaab Fjordens nordlige Arm. Halvøen er forbundet med den høje Bjørne Ø ved en smal af Højvandet overflydt Tange, og Syd for Husene, der ligger tæt sammenbyggede paa et fladere Terræn nedenfor et lille Bakkeparti, afsætter Sundet en rummelig, halvcirkelformet Bugt, der benyttes som Havn og har en Dybde af ca. 4 m og god Holdebund.

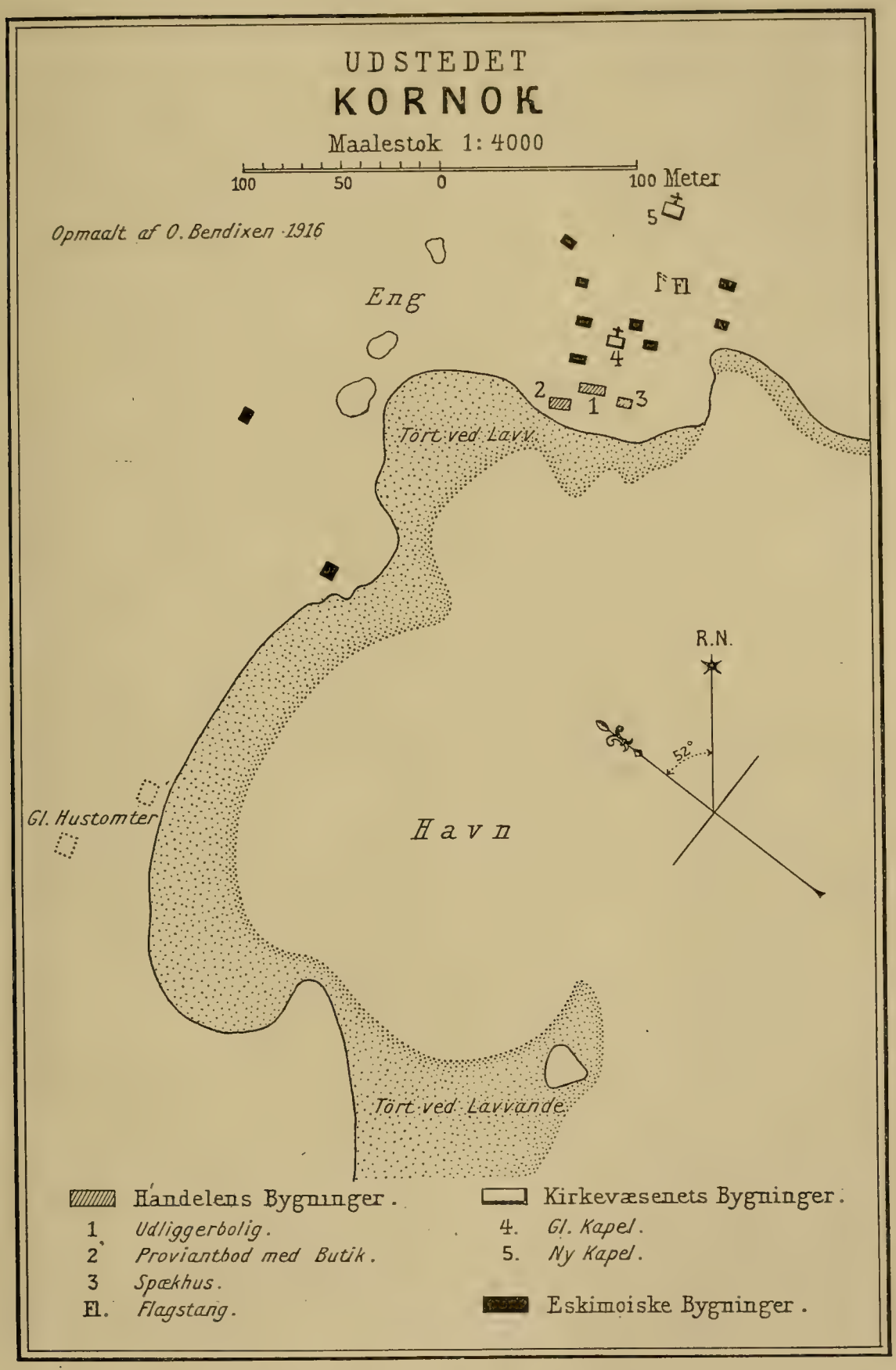
Medens den østlige, højere Del af Halvøen, hvorpaa Udstedet ligger, falder stejlt af mod Kôrnoĸ Løbet og Godthaab Fjorden, er den anden Halvdel saa lav, at en større Strækning Vest for Husene overskylles af Højvandet, som sætter ind fra Havnen og i Springtid deler Halvøen i to Dele.

Kôrnoĸ er et af de smukkeste Bosteder i Sydgrønland, med en enestaaende Udsigt ned gennem Kôrnoĸ Løbet, og Beliggenheden ved dette velbeskyttede Sund, med let Adgang til den mere aabne Godthaab Fjord, er fortrinlig for grønlandsk Erhverv.

Talrige Husruiner Vest for Havnen viser ogsaa, at Stedet er gammelt som Boplads.

Islægget begynder i November, men Sundet er ikke tillagt hvert Aar og i Reglen altid aabent langs Storøen, hvor der til Stadighed gaar en stærk Strøm.

Kôrnoĸ udgør i Forening med Bopladserne Ũmánaĸ og Kagssínguit en Kom-

mune, der mod Syd grænser til Ameragdla, mod Vest til Godthaab Kommune, mod Nord til Sukkertoppen Kolonidistrikt. Baade i gejstlig og verdslig Henseende er Stedet underlagt Kolonien, idet det hører til Godthaab Præstegæld, sammes Retsdistrikt og 8. Landsraadskreds med Valgsted ved Kolonien.

Kôrnoĸ har følgende offentlige Bygninger. Under Handelen:

Udliggerbolig (opført 1854), 8,2 × 5 m, af Graasten, med 2 Stuer og Køkken.

Proviantbod med Butik (1847), 9,4 × 4,4 m, af Bræder.

Spækhus (1914), 6,9 × 5 m, af Bræder, samt

Krudthus af Sten.

Under Kirkevæsenet:

Kapel (1880), 8,8 × 5,6 m, Tørv og Sten. Bygningen er forfalden, men et nyt Kapel er under Opførelse. Kapellet bruges som Skolelokale.

Lighus af Tørv.

Endvidere fandtes i 1916 10 Grønlænderhuse, nemlig:

Type II: 5 Huse, hvoraf de to var forsynet med Bræder paa Facaden i Stedet for Tørv. To andre havde almindelig grønlandsk Husgang, indrettet med Igaleĸ og et tredie Halvtag som Erstatning for det Saddeltag, der ellers kendetegner denne Type. Alle Husene var forsynet med Ovn, og det ene havde Skillerum paa Briksen. Type III: 4 Huse, hvoraf det ene havde Bræder under Taget, hvilket bruges almindeligt i de to nordlige Distrikter, men forekommer sjældnere i Godthaab Distriktet. Alle Husene var forsynet med Ovn. Type IV: 1 Hus med Ovn.

Af Byggemateriale og Brændsel findes rigeligt i Omegnen, men ingen Drivbrænde, som kun sjældent naar ind i Fjorden.

De Indfødte, som ejer et Hus med højt Tag, skærer Tørv til Brændsel, de øvrige nøjes med Lyng og Skovbrænde (Dværgbirk og Pil), som navnlig findes paa Storøen lige over for Stedet.

Drikkevand tages fra Smaadamme, men er elendigt.

Befolkningen er stærk blandet, og adskillige Indfødte har lyst Haar og blaa Øjne, ligesom mange udmærker sig ved usædvanlig høj Vækst.

I 1918 havde Kôrnoĸ 102 Indvaanere, derunder 3 Fastlønnede, nemlig:

Udligger, Kateket, seminarieuddannet, og Jordemoder.

Endvidere fandtes 17 Fangere, 2 Fiskere og 1 Dreng, alle forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet i 1917 beløb sig til: 29 Hvidfisk, 58 store og 102 smaa Sæler, 114 Ræve og 211 Rensdyr.

12 Fangere havde i Femaaret 1911—15 faaet over 10 Sæler aarlig, og Gennemsnitsudbyttet for disse Fangeres Vedkommende beløb sig i dette Tidsrum til 20 Sæler aarlig mod 34 pr. Fanger i 1875.

Indhandlingen ved Handelsstedet, derunder Bopladserne iberegnet, beløb sig i 1918 til: ca. 35 Tdr. Spæk, 2 Tdr. Lever, 14 Renskind, 191 Ræveskind blaa, 88 hvide, 72 kg Renshorn og 501 kg Fjer, alt til en Værdi af 2682 Kr. eller ca. 59 Kr. pr. Familie.

Den største Indtægt har Befolkningen af Rævefangsten, idet Skindene er udbragt til en Værdi af 2078 Kr., medens Spækindhandlingen kun beløb sig til 319 Kr., men desuden har Befolkningen en dog kun mindre Indtægt ved Salg af Renskød og Ryper, der afhændes til de Danske ved Godthaab.

Udhandlingen af Handelsvarer beløb sig i 1916 til 6202 Kr., mod 2560 Kr. i 1894. Der solgtes bl. a. i 1916 515 kg Kaffe, 1295 kg Sukker og 177 kg Tobak, men Indhandlingsbeløbet var det paagældende Aar betydelig større end i 1894, da Værdien af de grønlandske Produkter kun beløb sig til 924 Kr.

Kommunekassen havde i 1917 en Indtægt af 480 Kr., hvoraf 420 Kr. i Indhandlingsafgift og en Udgift af 575 Kr., derunder 473 Kr. i Repartition og 30 Kr. i Understøttelse. Kassens Tilgodehavende ved Finansaarets Slutning beløb sig til 458 Kr.

Kôrnoĸs Fangere hører næppe til de dygtigste blandt Distriktets Kajakroere, men efter gammel Skik oplæres alle Drengene i Kæntring, og samtlige Fangere paa et Par nær kan rejse sig. Der fandtes i 1916 kun en Dreng over 16 Aar, som ikke ejede Kajak.

Ved Stedet fandtes 1918:

1 Konebaad, 5 danske Baade, 1 Isgarn, 13 Telte og 22 Rifler.

Erhvervsturnus. I de tre første Maaneder af Aaret er der lidt Fangst af Netsider mellem eller paa Kalvisen paa Strækningen indtil Ivnajuagtoĸ, men Befolkningen lever væsentligst af Rødfisk, der tages ved Augpalârtoĸ i Løbet og ved Niaĸornaĸ Nord for Storøen, og der skydes ogsaa en Del Lomvier. Derimod er Ederfuglene nu helt forsvundne, efter at Grønlænderne havde begyndt at skyde Fuglene om Natten paa Ædepladserne.

I April forekommer en Del Hvidfisk, og der skydes enkelte spraglede Sæler og Netsider. Nipisatterne (Stenbiderne) indfinder sig og fiskes i ret stor Mængde.

I Slutningen af Maaneden rejser nogle Familier til Fangstpladsen ved Nûgârssuk og forbliver her, til Angmagssat-Fiskeriet er forbi, hvorefter de tørrede Fisk bringes hjem til Stedet. Resten af Befolkningen bliver ved Bostedet og tager Angmagssatter ved eller i Nærheden heraf.

I Maj søger Rødfisken og i Juni Nipisatten dybere Vand, hvorfor Fiskeriet paa dem hører op.

Sortsiderne, der kommer samtidig med Angmagssatterne, forsvinder midt i Juni, og i Slutningen af denne Maaned er alle Fangerne hjemme ved Kôrnoĸ.

Ca. 10 Juli brydes op paany. Ganske enkelte bliver hjemme og foretager herfra smaa Jagtudflugter, men de fleste strejfer rundt paa Rensjagter eller driver Fangst ved Ilulialik eller fisker Laks ved Kûgssuaĸ eller Eĸaluit, og hermed fortsættes Resten af Sommeren til ind i September, da alle søger hjem til Vinterboligerne. I Slutningen af September begynder Efteraarsfangst af Netsider.

I Oktober kommer der flere Sortsider, og samtidig begynder Fiskeriet, Rype- og Harejagten samt Rævefangsten, hvilke Erhverv fortsættes Aaret ud, hvorimod Sortsidefangsten giver ringere og ringere Udbytte, og i Januar forsvinder disse Sæler helt.

I de to sidste Maaneder af Aaret skydes desuden et betydeligt Antal Lomvier, som indfinder sig fra Begyndelsen af November.

Bopladsen Ũmánaĸ.

Ũmánaĸ (ɔ: den hjærtelignende) ligger paa den sydvestlige Side af en større Ø af samme Navn foran Mundingerne af Pisigsarfik Fjorden og Ũmánaĸ Løbet, ca. 17 km fra Kôrnoĸ.

Midt paa Øen ligger et ca. 390 m højt kuppelformet Fjæld, der skraaner jævnt ned til alle Sider, men med ret stejle Kyster undtagen paa det Sted, hvor Bopladsen ligger. Her er Husene spredt over et jævnt, græsklædt Plateau med afstukne Spadseregange, øverst de af Herrnhuterne opførte Bygninger, Skole og Kirke, og nedenfor disse Grønlænderhusene, tæt ved en ubetydelig Bugt, der dog er for aaben som Havn.

Øen er frodig, med en ret tæt Bevoksning af Lyng og Bøller, og fra Stedet er en pragtfuld Udsigt ned gennen Ũmánaĸ Løbet og over mod de ejendommelige spidse Fjældtoppe paa Storøen lige overfor.

Tyndisen spærrer ofte Fangerne Adgangen til Handelsstedet om Vinteren, og Vejen maa da lægges over Storøen.

Ũmánaĸ er i retslig og gejstlig Henseende underlagt Kolonien Godthaab. Stedet har følgende offentlige Bygninger:

Kapel, 7,5 × 6,3 m indvendig Maal, af Træ med Spaan udvendig, Alter med Knæfald og Harmonium og

Skole, 7,3 × 4,8 m, af Sten med Skifertag.

Endvidere 12 Grønlænderhuse, nemlig:

Type II: 1 Hus med Ovn, Type III: 2 Huse med Ovne, Type IV: 5 Huse, hvoraf de to er forsynet med Ovne, og Type V: 4 Huse, deraf et med Ovn.

Alle Husene har et lille Oplagsskur, fritliggende eller tilbygget Vaaningshusene, og den til disse knyttede Igaleĸ er ualmindelig rummelig, da Befolkningen som Brændsel udelukkende benytter Skovbrænde, der tager megen Plads op. Det skaffes til Veje fra Fjordskraaningerne omkring i Fjorden.

2 af Husene har Udgangsdør under Vinduet, og Væggene i 3 af dem er dækket med Renskind.

Befolkningen hørte i sin Tid til den herrnhutiske Menighed, og Indvaanerne er vistnok alle ublandede. De menes at stamme dels fra Ny Herrnhut, dels fra den gamle Boplads Kukik paa Storøen.

Antallet af Indvaanere beløb sig i 1918 til 86 Personer.

Stedet har Kateket (privatuddannet) og Jordemoder.

8 Fangere, 9 Fiskere og en Dreng er forsynet med Kajakker, medens 6 Mand ved Ũmánaĸ og Kagssínguit ikke ejede et saadant Fartøj.

Fangstudbyttet beløb sig i 1917 til 5 Hvidfisk, 30 store og 61 smaa Sæler, 130 Ræve og 284 Rensdyr. Gennemsnitsproduktionen af Sæler udgjorde i Femaaret 1911—15 ca. 16 Sæler pr. Fanger for Ũmánaĸs og Kagssínguits Vedkommende, og herunder er som sædvanlig udeladt de Erhververe, hvis Udbytte kun beløb sig til 10 Sæler eller derunder, mod 24 Sæler i 1875.

Fangerne ved de to Steder er maadelige Kajakroere. Kun et Par Mand formaar at rejse sig efter Kæntring, og Drengene opøves ikke heri, hvorfor der sker

forholdsvis flere Kajakulykker ved de to Bopladser end ved Kôrnoĸ. Fire af Enkerne ved de to Steder har mistet deres Forsørger ved Kajakulykke.

Ved Ũmánaĸ fandtes: 3 Træbaade, 13 Telte og 19 Rifler.

Bopladsen Kagssínguit.

Kagssínguit ligger paa Fastlandskysten Nord for Pisigsarfik, 20 km indenfor Ũmánaĸ og skraat overfor Overbæringsstedet til Itivdleĸ.

Husene er opførte paa det stærk skraanende Forland ved Foden af Kînaussaĸ Fjældets mægtige, stejle Fjældvæg og saaledes i store Omgivelser, men med Udsigt til det forholdsvis lave Land paa Sydsiden af Fjorden.

Kagssínguit, der baade i verdslig og gejstlig Henseende er sidestillet med Ũmánaĸ, blev oprettet i 1914, da Rævejægeren Abia fra dette Sted bosatte sig her af Hensyn til Rævefangsten, og i de følgende Aar fulgte flere Fangere efter. Bopladsen er ret nærsom, men Forholdene adskiller sig i ingen Henseende fra dem ved Ũmánaĸ; Fangst- og Erhvervsforhold omtales derfor i det følgende under et.

Paa Bopladsen fandtes i 1916 4 Grønlænderhuse, nemlig:

Type II: 1 Hus med Ovn, Type IV: 2 Huse begge med Ovn og Type V: 1 Hus med Ovn.

Byggemateriale og Brændsel findes i Mængde nedenfor Kînaussaĸs Fjældskrænt og ved Kapisigdlit i Fjordbunden.

Befolkningen. Antallet af Indvaanere beløb sig i 1918 til 36 Personer. Ved Stedet var ansat en uuddannet Læser. 3 Fangere, 4 Fiskere og Jægere var forsynet med Kajak.

Det samlede Fangstudbytte i 1917 beløb sig til 1 Hvidfisk, 25 store, 8 smaa Sæler, 61 Ræve og 109 Rensdyr.

Om Erhververnes Duelighed som Kajakroere jfr. under Ũmánaĸ.

Ved Stedet fandtes: 2 Baade, 2 Isgarn, 4 Telte og 8 Rifler.

Erhvervsturnus ved Ũmánaĸ og Kagssínguit. I de 3 første Maaneder af Aaret drives næsten udelukkende Fiskeri og Rævefangst. Der skydes kun i Ny og Næ en Sæl, sjældnere en Hvidfisk, og Fugle forekommer kun meget sparsomt.

I April og Maj drives lidt Sælfangst i Kapisigdlit, indtil Befolkningen i Slutningen af den sidstnævnte Maaned flytter til Angmagssatpladsen paa Sydsiden af Pisigsarfik lige overfor Kagssínguit. 1. Juli rejser næsten hele Befolkningen til Kapisigdlit og bliver her til September, idet Kvinderne driver Laksefiskeri, medens Mændene strejfer rundt paa Rensjagt eller jager Sæler i Kangersuneĸ.

Et Par Familier fisker Laks i Amitsuarssuk fra ca. 20 August til ca. 5 September, og enkelte Fangere slaar sig en kort Tid ned ved Karra eller paa andre Fangstpladser, for at drive Sæljagt. Senest i Begyndelsen af Oktober foregaar Indflytningen i Vinterboligerne, og kort Tid efter begynder Sortsidefangsten, som drives i Kapisigdlit og Omegnen af Ũmánaĸ, men allerede inden Aarets Udgang er Sælerne trukket bort.

Ved Siden heraf fiskes Rodfisk paa flere Steder i Omegnen, og Rævefælderne opstilles 15. Oktober. Denne Fangst drives ikke alene paa det nærmeste Land, men udstrækkes ogsaa til Kysterne langs Kangersunek, Ameragdla og Itivdlek Fjorden. Endelig skydes en Del Ryper, hvorimod Forekomsten af Sofugle er ringe.

Udstedet Narssak.

Narssak (ɔ: Sletten) ligger paa den sydvestlige Side af den ret brede Halvø, der skyder sig frem mellem Ameralik Fjorden og den Syd herfor liggende Bugt Karajat i en Afstand af 2,2 km Syd for det vestligste Punkt af Halvøen og ca. 23 km fra Godthaab.

Indenfor Pynten ligger det ca. 278 m høje Iviangiussat, hvorfra Landet skraaner ned til alle Sider og mod Sydvest gaar over i den brede smukke Slette, hvorpaa Udstedet ligger, men iøvrigt danner hele Halvøen et i Forhold til Omgivelserne lavt Forland til de høje stejle Fjælde i Bunden af Karajat. Ca. 5—6 km udenfor Udstedet i sydvestlig og sydlig Retning findes en Mængde smaa og enkelte større Øer, der spærrer for Udsigten til det aabne Hav og fremkalder Indtrykket af, at Narssak ligger i en mægtig Bugt.

Kysten paa begge Sider af Udstedet er lav og jævnt udløbende. Umiddelbart Vest for dette findes en lille, snæver Vig, der danner en brugelig Havn, men med ret stejle Skrænter, saa at Losning og Ladning er besværlig især ved Lavvande. Handelens Huse ligger langs Vigen, Grønlænderhusene Øst herfor spredt ud over Sletten, der gennemstrømmes af en lille Elv med godt Drikkevand.

Vegetationen er ringe, og det blæser om Efteraaret ofte stormende ud af Ameralik. Farvandet foran Stedet er sjældent tillagt længere Tid ad Gangen, hvorfor Tyndis hyppigt hindrer Fangerne i at gaa ud i Kajak.

Narssak udgør i Forening med Utorkarmiut en selvstændig Kommune, hvis Nordgrænse falder sammen med Godthaabs Sydgrænse, medens Sydgrænsen gaar gennem Sermilik til Indlandsisen. Udstedet hører til Godthaab Retsdistrikt, sammes Præstegæld og 7. Landsraadskreds med Valgsted i Fiskenæsset.

Ved Narssak findes følgende offentlige Bygninger:

Under Handelen:

Udliggerbolig (opført 1858), 6,6 × 4,7 m, af Graasten, med 2 Stuer og Køkken i Gangen.

Proviantbod med Butik (opført 1909), 8,8 × 5 m, af Bindingsværk og Bræder.

Fadeværkshus (opført 1897), 6,9 × 4,4 m, af Tørv og Sten.

Spækhus (opført 1873), 6,9 × 4,7 m, af Graasten, og
Krudthus af Sten.

Under Kirkevæsenet:

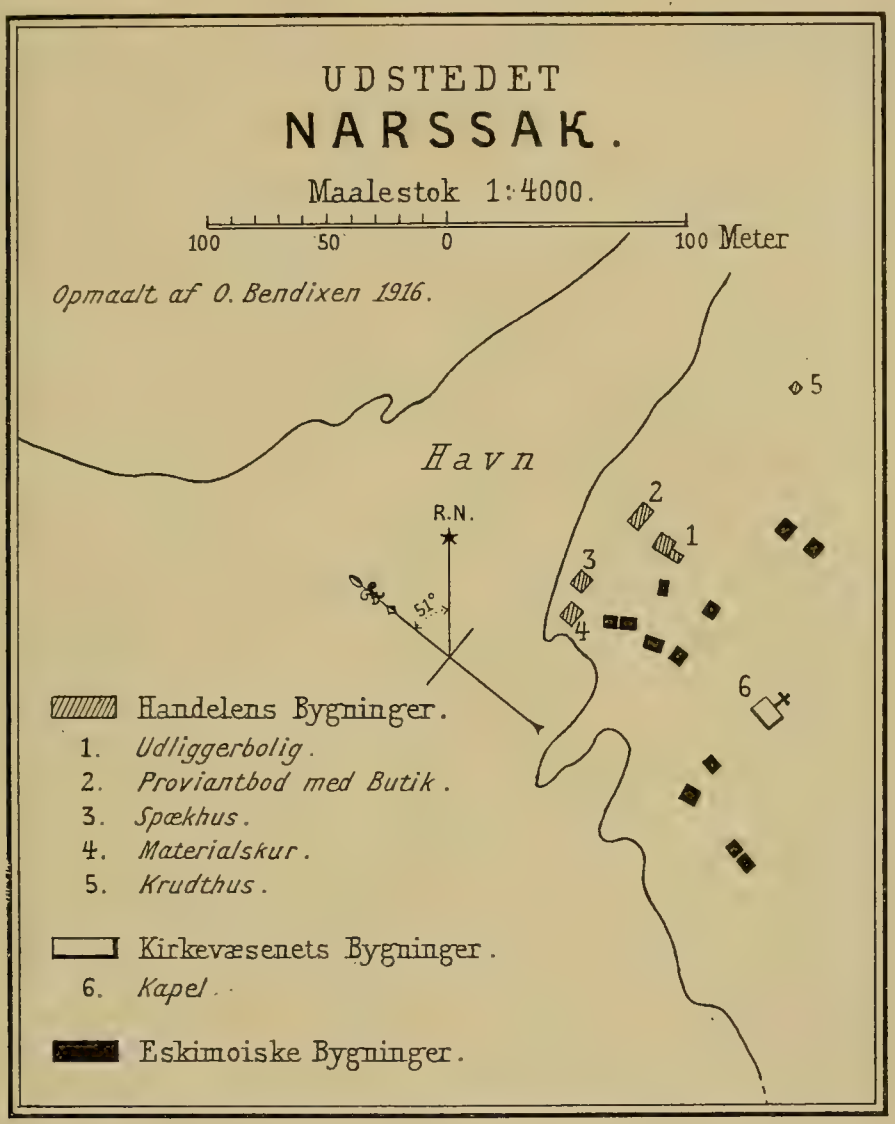
Kapel, der ogsaa benyttes som Skolelokale (opført 1873), ca. 7 × 5,6 m, af Graasten, med Alter og Knæfald.

Endvidere 12 Grønlænderhuse, nemlig:

Type II: 1 Hus med Halvtag (Ovn), Type III: 3 Huse, deraf 2 med Ovne, Type IV: 6 Huse, deraf 2 med Ovne, Type V: 2 Huse, begge med Ovn.

Et af Husene har Udgang under Vinduet og et andet Skillerum paa Briksen. To er sammenbygget med fælles Husgang og Igalek. Husene er gennemgaaende tarvelige, men langtfra saa slette, som de findes i de to Norddistrikter.

Til Brændsel anvendes Torv og Drivbrænde.

Befolkningen. Stedets Indvaanere, der ikke er særlig stærk blandet, menes at stamme fra de gamle Karajater, der 1779 flyttede til Narssak, som var underlagt den danske Mission i Herrnhutertiden.

Stedet havde 115 Indvaanere i 1918.

Under Styrelsen var ansat en Udligger, under Kirkevæsenet en seminarieuddannet Kateket. 25 Fangere, 3 begyndende Fangere paa 19 Aar eller derunder, 3 Fiskere og 3 Drenge, disse sidste i en Alder af 5, 11 og 11 Aar, var i 1917 forsynet med Kajak.

Jagtudbyttet beløb sig i 1917 til 59 Hvidfisk, 88 Niser, 178 store og 603 smaa Sæler, 51 Ræve og enkelte Rensdyr. Gennemsnitsudbyttet androg i Femaaret 1911—15 ca. 36 Sæler pr. Erhverver mod 38 Sæler i 1875.

Narssaĸ er et fortrinligt Fangested og har en udmærket Beliggenhed ved Mundingen af en ubeboet Fjord og i Læ af Øerne, indenfor hvilke Sæltrækket gaar umiddelbart forbi Stedet.

Indhandlingen i Kommunen androg i 1918: 67 Tdr. Spæk, 1 Td. Hajlever, 100 Ræveskind, 21 Sælskind, 3 kg Dun, 859 kg Fuglefjer og 53 Ederfugleskindstæpper m. m., til en samlet Værdi af 2438 Kr., men Produktionen var det paagældende Aar meget ringe. Den beløb sig saaledes i Treaaret 1915—17 til gennemsnitlig 127 Tdr. Nedgangen er en Følge af, at der er nægtet Befolkningen Adgang til Deltagelse i Hvidfiskefangsten ved Kaĸuk.

Gennemsnitsindtægten, beregnet af Indhandlingen og Repartitionen, bliver derefter ca. 116 Kr. aarlig pr. Familie.

Udhandlingen beløb sig i 1916 til 5749 Kr.; og der forbrugtes i det paagældende Aar 475 kg Kaffe, 126 kg Tobak og 1293 kg Sukker.

Kommunekassen havde i 1917 en Indtægt af 566 Kr., deraf 511 Kr. i Indhandlingsafgift, samt en Udgift af 883 Kr., deraf 28 Kr. i Understøttelse og 807 Kr. i Repartition, men ingen Fattighjælp. Kassens Tilgodehavende ved Regnskabsafslutningen var 540 Kr.

Fangerne er dygtige Kajakroere, og alle formaar at rejse sig efter Kæntring, paa 5 Mand nær. Der findes en kajaksvimmel ved Stedet og 2 Kvinder, der er Enker efter kajakomkomne.

Erhververne besidder: 5 Konebaade, 5 Træbaade, 24 Telte, deraf 3 grønlandske, og 14 Rifler.

Erhvervsturnus. I de tre første Maaneder af Aaret skydes en Del Sortsider, dels paa Narssaĸernes Fangstplads mellem Fastlandet og Kilángârssuit Øen, dels, senere, nærmere Ameralik, naar Sælerne herfra trækker ud af Fjorden og gaar sydpaa. Endvidere fanges en Del Netsider mest Kagssimassut i Karajat, men i Slutningen af Marts er baade disse og Sortsiderne forsvundet. Samtidig kommer Hvidfisken sydfra søgende ind i Bugter og ind i Ameralik, og ude mellem Øerne træffes adskillige Spraglede. I Marts forsvinder Lomvierne og Ederfuglene, der hidtil i ret stort Antal har opholdt sig i Narssaĸs Omegn.

I April gaar enkelte Fangere til Kangeĸ efter Klapmyds, der nu til Dags ikke søger ind til Narssaĸ, andre jager Hvidfisk og Rener i Ameralik, men i Slutningen af Maaneden vender alle hjem til Narssaĸ og driver herfra lidt Fiskeri efter Nepisatter, indtil de magre Sortsider ca. 15. Maj indfinder sig.

Fra ca. 10.—15. Juni begynder Angmagssatfiskeriet ved Isersiutit paa Nordsiden af Karajat, og naar Angmagssatterne er tørret og magasineret, spreder Befolkningen sig, idet nogle søger Laks ved Eĸaluit, i Karajat og Buksefjorden, andre gaar paa Rensjagt, og atter andre driver Helleflynderfiskeri eller Sælfangst langs Kysten.

I Oktober søger Befolkningen hjem til Vinterboligerne, og Resten af Aaret ernærer den sig, ligesom de Indfødte paa alle andre Pladser langs Kysten, ved Sortsidefangst, Fuglejagt og Rævefangst. Fiskeriet spiller derimod en underordnet Rolle, da de andre Erhverv giver tilstrækkeligt Udbytte.

Bopladsen Utorkarmiut.

Utorkarmiut (ɔ: Beboerne af det gamle Sted) ligger 0,5 km indenfor Mundingen af Buksefjorden paa dennes Nordside i en Afstand af 24 km fra Narssak. Husene er opfort paa et lille, fladt Terræn paa Vestsiden af en lukket Bugt, der danner en god Baadehavn, og er omgivet af lave, stærk kuperede, nogne Fjælde.

Adgangen til Butikken er ofte vanskelig paa Grund af Drivis, som dog kun har dannet fast Islæg 3 Gange i de sidste 15 Aar.

Utorkarmiut er i gejstlig og verdslig Henseende sidestillet med Narssak.

Der findes 3 grønlandske Huse ved Stedet, hvoraf de to hører til Type IV, det ene til Type V. Kun de to første har Ovn, og de er alle meget usle.

Befolkningen, der i 1918 bestod af 25 Indvaanere, er en gammel herrnhutisk Menighed. En Fangerkateket (uuddannet) leder Børneundervisningen.

Ved Stedet findes 6 Fangere, alle forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig i 1917 til 11 Niser, 28 store og 84 smaa Sæler og 38 Ræve. Antallet af skudte Rensdyr er ikke opgivet. Gennemsnitsproduktionen af Sæler i 1911—15 androg 54 Sæler pr. Fanger, men der fandtes dengang kun 3 ualmindelig dygtige Erhververe ved Stedet.

Erhvervsforholdene er særdeles gunstige. Paa Sydsiden af Fjorden ved Tasiussârssuk er et godt Laksefiskeri, og der findes talrige Fugleflokke, særlig mellem Øerne Syd for Merkuitsok.

Stedets Fangere kan alle rejse sig efter Kæntring paa en nær. De ejer 3 Træbaade, 3 Telte og 4 Rifler.

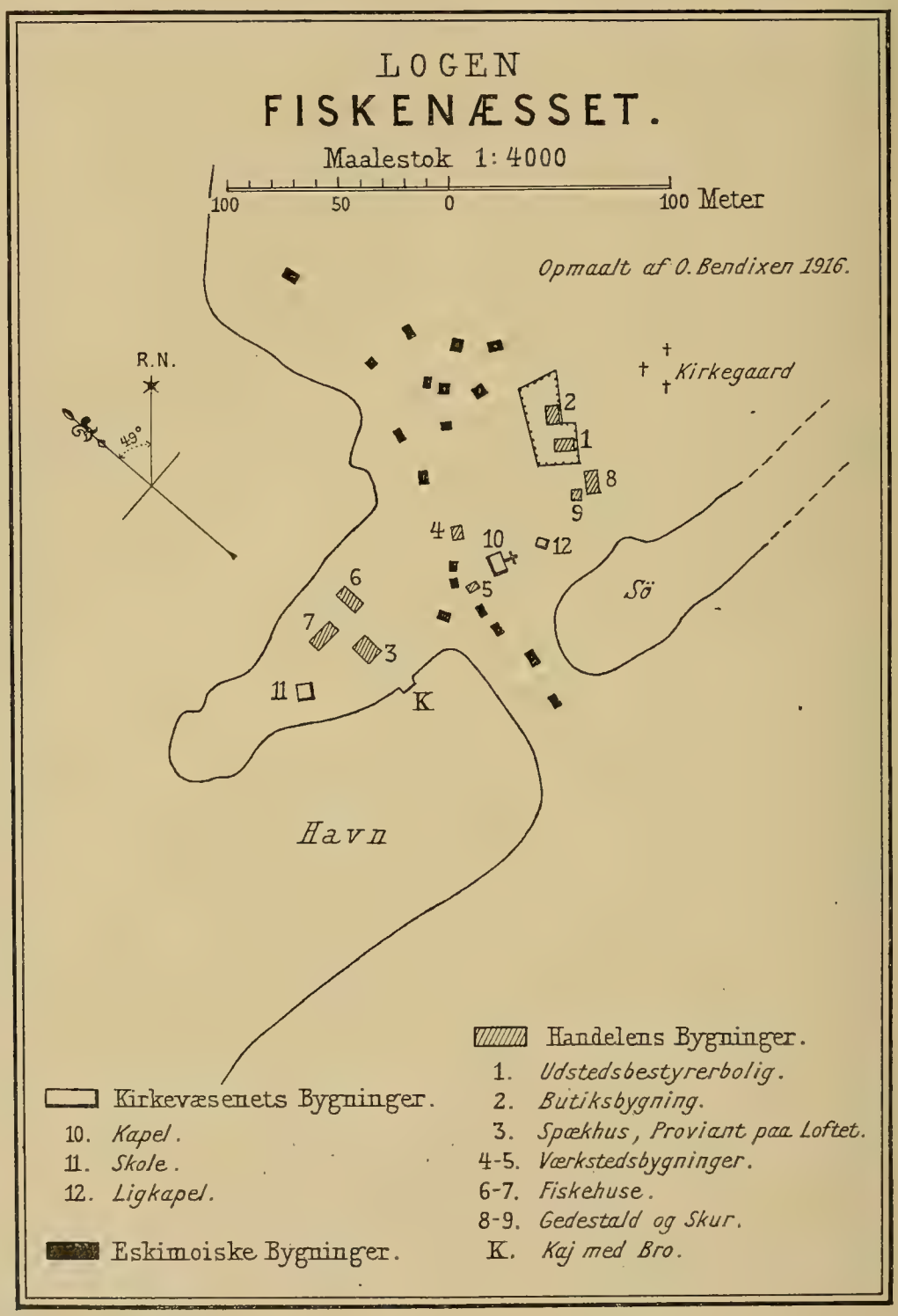
Erhvervsturnus. I Aarets to første Maaneder er der lidt Fangst af Blaasider og Netsider samt god Fuglejagt. Senere træffes flere Netsider mellem Drivisen fra Fjorden, eller de tages som Kagssimassut paa denne, og der skydes mange Ederfugle. Tidligere rejste Befolkningen midt i April til Kakuk for at deltage i Hvidfiskefangsten og vendte først tilbage i Juni for at samle Angmagssatter, der øses ved Tasiussârssuk. Nu har Befolkningen maattet opgive Rejsen nordpaa til Kakuk, og Fangerne driver derfor Sortsidefangst fra Stedet, og senere fiskes Laks til Eksport i den store Elv ved Tasiussârssuk. Efter Laksefiskeriets Ophør i August: Rensjagt i Bunden af Buksefjorden til Oktober, og Resten af Aaret Sortsidefangst, Fuglejagt, der er særlig god, og Rævefangst som ved andre Bopladser Aaret ud.

Logen Fiskenæsset.

Fiskenæsset (gr. Kekertarssuatsiak, ɔ: den ret store Ø), paa 63° 05′ 2″ N.Brd. 50° 41′ 4″ V.Lgd., har faaet sit grønlandske Navn efter det høje kuplede Fjæld paa Øen Nord for Logen. Denne, der indtil 1872 var en selvstændig Koloni, ligger paa Nordsiden af en ret omfangsrig, men lav Ø mellem Fiskenæsfjordens sydlige og mellemste Løb, ca. 9 km indenfor Fjordmundingen, 150 km fra Godthaab.

En lille Vig, der i østlig Retning skærer sig ind i den ganske lave Halvø, hvorpaa Logen ligger, benyttes som Havn, men er saa smal, at kun Smaadampere kan varpe herind, hvorimod større Skibe ankrer umiddelbart udenfor Mundingen

af Vigen i Læ af de Smaaøer, som dækker mod Sø fra Fjordmundingen. Grønlænderhusene og de fleste af Handelens Bygninger samt Skolen er opført dels Øst dels Nord for Havnebassinet paa et ret jævnt, delvis sumpet Terræn, Bestyrer-

bolig og Butik bagved paa en lille Forhøjning, hvorfra man har Udsigt, dels til Smaaøerne, der dækker Havnen, dels til det lave Land Nord herfor, hvis Kyster udmærker sig ved et stejlt Fald mod Vandet, med Ilivertalik i Baggrunden. Bag Husene findes en lille Sø, hvorfra Befolkningen henter Drikkevand.

Fiskenæsset udgør i Forening med Bopladserne Grædefjorden, Ûgar-

siorfik, Lichtenfels og Kangigdlermiut en selvstændig Kommune, hvis Nordgrænse falder sammen med Narssak Kommunes Sydgrænse, medens Sydgrænsen er den samme som Handelsdistriktets Grænse mod Frederikshaab.

Logen med samtlige Bopladser er underlagt den blandede Domstol i Godthaab Retsdistrikt og horer til 7. Landraadskreds med Valgsted i Fiskenæsset og til Godthaab Præstegæld.

Logen har følgende offentlige Bygninger:

Under Handelen:

Vaaningshus for Bestyreren (opført 1908), 8,2 × 7,5 m, af Planker og med 3 Værelser, Køkken og Loftsværelse,

Butiksbygning (opført 1846), 4,4 × 4,4 m, af Sten,

Spækhus (opført 1852), 11,3 × 10 m, af Graasten (Proviantbod paa Loftet),

Fiskehus (opført 1910), 10,5 × 6 m, af Bindingsværk med Bræder, samt

Værkstedsbygning, Smedie, Gedestald og Krudthus.

Under Kirkevæsenet:

Kapel (opført 1877—78), 8,7 × 6,9 m (indvendigt Maal), af Graasten, Alter med Knæfald, Døbefont og Prædikestol samt Klokke ophængt i Galge.

Skole (opført 1907), 5 × 5 m, af Graasten, og Ligkapel.

Endvidere 19 Grønlænderhuse, nemlig:

Type I: 4 Huse, alle med Ovn, to af dem har desuden Køkken med Komfur, Type II: 6 Huse, alle med Ovn, det ene har grønlandsk Husgang med Igalek, et andet Køkken med Komfur, Type III: 4 Huse, alle med Ovn, Type IV: 2 Huse uden Ovn. Type V: 3 Huse, deraf et uden Ovn.

Adskillige af de til Type I og II hørende Huse er smukke og velholdte, men der findes ganske vist ogsaa enkelte fattige og elendige Bygninger. 3 af Type III er ualmindelig smaa. Det ene, der rummer 4 Mennesker, saaledes kun 1,85 × 2,9 m og 1,5 m højt (indvendigt Maal).

5 af de grønlandske Huse med Græstørvtag er forsynet med Loftsbræder under Taget, hvilket kun undtagelsesvis anvendes andetsteds i Distriktet.

Kirkegaarden ligger paa det flade Terræn bag Bestyrerens Vaaningshus.

Byggemateriale (Tørv) findes overalt ved og i Nærheden af Logens Bygninger, hvorimod Lyng og Skovbrænde, der bruges almindeligt til Brændsel, maa søges længere inde i Fjorden, særlig ved Naujait kangerdluat.

Befolkningen, der er stærk blandet, beløb sig i 1918 til 129 Personer, foruden 2 Danske. Den har altid været underlagt den danske Mission, men 10 af Logens Beboere hørte til den herrnhutiske Menighed i 1900.

Af Fastansatte har Stedet 1 Udligger (Dansk), 2 Kolonister og 1 Jordemoder, samt under Kirkevæsenet 1 Overkateket, 1 Kateket og 1 Læserinde.

I 1917 fandtes 12 Fangere, 4 Fiskere, og 4 begyndende Fangere, der alle ligesom de to Kolonister var forsynet med Kajakker. 4 Mand over 18 Aar angives ikke at have et saadant Fartøj.

Fangstudbyttet beløb sig i 1917 til 14 Niser, 41 store, 218 smaa Sæler, 97 Ræve og 40 Rensdyr.

Gennemsnitsproduktionen af Sæler i Femaaret 1911—15 androg 29 Dyr pr. Fanger, naar man — ligesom ved Beregningen over Gennemsnittet for alle de øvrige Bopladser i Distriktet — kun tager Hensyn til de Fangere, der i den paagældende Tid har opnaaet over 10 Sæler aarlig. I 1876 var Udbyttet af Sælfangsten gennemsnitlig 37 Sæler pr. Fanger.

Indhandlingen af grønlandske Produkter i hele Kommunen androg i 1918: 41 Tdr. Spæk, 45 Tdr. Haj- og Torskelever, 274 Ræveskind, 30 Sælskind, 13 kg Dun, 612 kg Fjer, 15 Tdr. Laks, saltede, 8383 kg Laks til Henkogning, 118529 kg Torsk (Kabliau), 2851 kg Uvak og 6 Ederfugleskindstæpper, alt til en samlet Værdi af 8420 Kr. eller ca. 157 Kr. pr. Familie i Kommunen, naar Repartitionsbeløbet medregnes. Det maa dog bemærkes, at Sælfangsten har været usædvanlig slet det paagældende Aar, idet Indhandlingen i Treaaret forud androg 85 Tdr. aarlig, men Eksportfiskeriet har paa den anden Side bidraget til, at Sælfangsten drives mindre ivrigt af Fangerne, som næsten udelukkende er beskæftiget med det nye Erhverv under hele Fiskesæsonen. Selv om Torskefiskeriet saaledes skader det nationale Erhverv, bidrager det dog til at forbedre Grønlændernes Kaar og kommer hele Befolkningen til gode, idet baade Kvinder og Børn deltager i Fiskeriet, eller skaffer sig Indtægt ved Fiskerensningen eller andre Arbejder, der er knyttet til Eksportfiskeriet.

Udhandlingen i Kommunen beløb sig i 1916 til 11772 Kr., mod 7280 Kr. i 1906.

Forbruget af Kaffe var 752 kg eller ca. 14 kg pr. Familie (Stigningen ca. 5 kg i det sidste Tiaar), Sukker ca. 2625 kg eller 49,5 kg pr. Familie (Stigning 26,5 kg), Tobak 227 kg eller 4 kg pr. Familie.

Kommunekassens Indtægter i 1917 beløb sig til 1152 Kr., deraf 1055 Kr. i Indhandlingsafgift. Udgiften var 797 Kr., herunder 137 Kr. i Understøttelse, 10 Kr. i Fattighjælp og 538 Kr. i Repartition. Kassens Tilgodehavende ved Aarets Slutning var 991 Kr.

Fangerne er gennemgaaende mindre dygtige Kajakroere end de, der bor ved det aabne Hav. Dog formaar 7 Mand at rejse sig efter Kæntring, 6 er kajaksvimle, hvoraf 3 i en saadan Grad, at de har opgivet Fangsten, 4 Kvinder er Enker efter kajakomkomne.

Ved Stedet findes: 5 Træbaade, 8 Telte og 13 Rifler.

Angaaende Erhvervsturnus jfr. under Lichtenfels.

Bopladsen Lichtenfels.

Lichtenfels (gr. Akúnâĸ o: et Sted, ikke af de bedste ej heller af de daarligste) ligger paa samme Ø som Fiskenæsset, men ca. 4,5 km nærmere Fjordmundingen. Pladsen, der er omgivet af smaa, kullede, ret nøgne Fjælde, er delvis skjult fra Fjorden, og først naar man bøjer ind i den snævre, ganske korte Vig, paa hvis Vestside Bopladsen ligger, faar man Øje paa den gamle Missionsbolig fra Herrnhutertiden, der ligger i nogen Afstand fra Vigen, hvorfra den er skilt

ved en aaben Plads, omgivet af Grønlænderhusene, der er anbragt op ad de jævne Fjældskraaninger.

Lichtenfels er saavel i retslig som i gejstlig Henseende sidestillet med Fiskenæsset.

Af offentlige Bygninger findes kun den før omtalte Missionsbolig (23 × 9,5 m), hvori er indrettet Bolig med 3 Værelser og Kokken, hvilken Lejlighed dog ikke benyttes, samt en stor rummelig Kirkesal med Alter, Knæfald og Orgel og endelig et Skolelokale.

Bopladsen har desuden 6 Grønlænderhuse, nemlig:

Type II: 2 Huse med Ovn, Type III: 2 Huse, det ene med Ovn, og Type IV: 2 Huse, begge uden Ovn.

Husene, der er meget usle, har stærk forsænket Husgang og rundbygget Igalek. Et af dem desuden Udgang under Vinduet.

Befolkningen, der udgør 45 Indvaanere og indtil 1900 hørte til den herrnhutiske Menighed, er vistnok af helt ublandet Race.

Under Kirkevæsenet er ansat en uuddannet Kateket.

9 Fangere og 2 Drenge havde Kajak, medens 2 Mand angaves i 1916 ikke at eje en saadan.

Fangstudbyttet beløb sig i 1917 til 18 Niser, 42 store, 90 smaa Sæler, 14 Ræve og 11 Rensdyr.

Gennemsnitsproduktionen af Sæler i 1911—15 var 38 Sæler pr. Fanger mod 39 i 1876.

Fangerne skal være ret maadelige Kajakroere, og kun to formaar at rejse sig efter Kæntring. Der findes ingen kajaksvimle ved Stedet; 1 Kvinde er Enke efter en kajakomkommen Fanger.

Erhververne ejede i 1917 2 Telte og 6 Rifler, men der fandtes intet Fartøj ved Bopladsen.

Erhvervsturnus for Fiskenæsset og Lichtenfels. I de to første Maaneder af Aaret drives lidt Fangst af Atak og Netsider. De første tages i Fjordmundingen, i Ikerasârssuk eller i Kigutilik Fjorden, de sidste i Fjorden indenfor Stedet.

Ederfugle forekommer i de senere Aar meget sparsomt, men af Lomvier findes mange, naar de ikke forjages af Tyndisen. Indenfor Logen er der et udmærket Fiskeri af Rødfisk, men de efterstræbes kun, naar Befolkningen ikke kan klare sig paa anden Maade.

I Marts og April er Ernæringsforholdene vanskelige, idet Atak og Lomvier forsvinder helt, saa at Befolkningen maa klare sig med Kagssimassutfangst og Fiskeri, indtil Klapmydsen og senere Atakfangsten skaber bedre Eksistensbetingelser. Befolkningen flytter i Modsætning til, hvad der ellers er almindelig Skik overalt i Sydgrønland, ikke ud paa Fangstpladser, men bliver boende hjemme.

Er der Storis i Juli og August, søger dog en Del Fangere ud til de yderste Øer for at jage Klapmyds, der følger Isen. Som Angmagssatpladser benyttes Naujait i den inderste Del af Fjorden og Angmagssivik bag Kekertarssuatsiak, fra hvilke Pladser der drives lidt Renjagt, men allerede midt i Juli har alle

søgt hjem for at drive Torskefiskeri, der undertiden varer til ind i Oktober. Atakfangsten i denne Maaned forsømmes dog ikke helt, naar der er godt med Sæler. De to sidste Maaneder drives samme Erhverv som andetsteds, nemlig Atakfangst, der dog bliver daarlig i December, Rævejagt og lidt Fugleskytteri ved de yderste Øer.

Bopladsen Grædefjorden.

Grædefjorden (gr. Kangerdluarssugssuaĸ, ɔ: den ejendommeligt formede Fjord) ligger paa en ganske lav, svagt fremspringende Pynt paa Fastlandskysten ca. 2 km Syd for Grædefjorden, hvis danske og grønlandske Navn ganske svarer til Bopladsens. Syd for Grædefjorden danner Kysten en stærk brudt Linie med talrige Smaabugter og dybere Indskæringer, bratte Skrænteı mod Havet og højt Terræn, medens Landet indenfor Bostedet er et smaabakket nøgent Fjældlandskab. Ca. 3—4 km udenfor Bostedet ligger et Arkipelag af lave Øer, mellem hvilke man i sydvestlig Retning skimter det aabne Hav. Husene ligger langs Stranden paa et jævnt fladt Terræn, og umiddelbart Syd herfor er en ret sikker men skærfyldt og grundet Havn, der kun er brugelig for Smaabaade. Afstanden til Handelspladsen forbi det stormfulde Kangârssugssuaĸ og gennem Aniggoĸ er ca. 46 km. Vejen er besværlig om Vinteren og ofte fyldt med Tyndis. I strænge Vintre er Mundingen af Grædefjorden og Farvandet indtil Øerne tillagt i Maanederne Januar til Marts, men ved indtrædende sydvestlig Vind bryder Isen.

Klimaet er raat og blæsende med hyppig Taage, da Bostedet ligger i selve Taageregionen.

Grædefjorden, der tidligere var Udsted, hører til Fiskenæsset Kommune og er baade i gejstlig og verdslig Henseende sidestillet denne Plads.

Ved Stedet findes et Kapel, 6,25 × 5,25 m, af Bindingsværk med Tørvemur, Alter og Knæfald. En Del af Rummet er afskilret til Brug ved Undervisningen, men indrettet saaledes, at det under Gudstjenesten kan benyttes af Menigheden.

Endvidere 7 Grønlænderhuse, nemlig:

Type II: 1 Hus med Ovn, Type III: 5 Huse, hvoraf de 3 har Ovn. Type IV: 1 Hus uden Ovn.

I et af Husene er Udgangen anbragt under Vinduet, og tre andre har ikke almindelig firkantet Form, men er betydelig bredere ved Bagvæggen end ved Facaden, Maalene for det ene er saaledes henholdsvis 4,6 × 3,4 m indvendig.

Byggemateriale og Brændsel findes adskillige Steder i Omegnen, og i Grædefjorden er der rigeligt med Skovbrænde.

Befolkningen er, saavidt vides, Efterkommere af Indbyggerne ved det gamle Kilángarmiut og hørte tidligere til Brødremenigheden.

Stedet havde i 1918: 51 Indvaanere, delvis af ublandet Race.

En uuddannet Kateket besørger Børneundervisningen og Gudstjenesten.

Ved Bopladsen findes 8 Fangere og 2 Drenge, der er forsynet med Kajak.

Jagtudbyttet i 1917 beløb sig til: 2 Hvidfisk, 34 Niser, 92 store og 143 smaa Sæler, 42 Ræve og 54 Rensdyr.

Gennemsnitsproduktionen af Sæler i Femaaret 1911—15 var 33 pr. Fanger, mod 47 Sæler i 1876.

Fangerne, hvoraf 3 er kajaksvimle, er dygtige Kajakroere, der alle formaar at rejse sig, og Drengebornene forsynes tidligt med Kajak, ofte i 10 Aars Alderen. Fangsten er farefuld, da Farvandet ofte hjemsoges af pludselig opstaaende sydvestlige Storme, og trods Pladsens Lidenhed er 4 af de derværende Kvinder Enker efter kajakomkomne.

Ved Stedet fandtes i 1918: 1 Træbaad, 4 Isgarn, 7 Telte (Stouts) og 9 Rifler.

Erhvervsturnus. I Januar og Februar findes en Del Atak og Netsider, der tages dels paa Fangstpladsen Vest for Bostedet, dels i de to Smaafjorde Naujânguit og Amitsuarssuk, den sidste paa Nordsiden af Grædefjorden, lidt indenfor Mundingen.

Mislykkes Fangsten, er der godt med Lomvier indenfor Øerne og lidt færre Ederfugle udenfor disse, eller Erhververne fisker Rødfisk, som i ret store Mængder findes overalt, hvor Dybden er mindst 300 m, men talrigst paa Sydsiden af Fjorden helt ind til Ekaluit.

I Marts forsvinder Atakerne, og Lomvierne bliver færre, hvorfor man ernærer sig ved Fiskeri og Jagt paa Ederfugle.

I April fortsættes Fiskeriet ved Siden af Kagssimassutfangst, indtil Klapmydsen ca. 10. indfinder sig, og da den forekommer talrigere sydpaa, rejser en Del af Fangerne til Ûgarsiorfik, hvorfra de vender tilbage ca. 1. Maj for at tage Nepisatter, der forbliver i Fjorden indtil Juni, og hvoraf en Del tørres.

Ca. 20. Maj kommer Sortsiden, der jages samtidig med, at man øser Angmagssatter nær Bostedet i Juni, men baade før og efter gør Fangerne smaa Jagtudflugter til Sermilik og Alángordlia for at jage Netsider og unge Spraglede, der fødes her i Juni.

Juli og August er helliget det rationelle Laksefiskeri, som beskæftiger hele Befolkningen og foregaar ved Ekaluit, Mændene med Rogtning af de store Garn, Kvinderne med Fiskerensning.

Efter Fiskesæsonen, der varer fra ca. 10. Juli til 25. August, samles Brændsel og drives Rensjagt af enkelte Fangere, Resten gaar hjem til Bostedet, i de senere Aar dog til Fiskenæsset paa Torskefiskeri. Hermed fortsættes til ind i September, og Resten af Aaret drives Sortsidefangst, Rævejagt og Fugleskytteri. Lomvien kommer nordfra i Oktober, Ederfuglene lidt senere. I November paabegyndes endelig Fiskeriet efter Rødfisk.

Bopladsen Ûgarsiorfik.

Ûgarsiorfik ligger paa Fastlandskysten paa Nordsiden af Fjorden Kângnaitsok ca. 2 km indenfor dennes Munding og ikke langt fra det Sted, hvor Fjorden indenfor Bostedet afsætter et kort Sund, der fører ned til Aniggok, saa at man fra Ûgarsiorfik kan gaa indenskærs til Handelspladsen, hvortil Afstanden er ca. 24 km.

Omegnen er stærk kuperet med ejendommelige, sukkertopformede Smaafjælde bag ved Bostedet, der ligger paa en høj Moræne med stejl Skrænt ned imod en lille Bugt.

Ûgarsiorfik hører til Fiskenæsset Kommune og er baade i gesjtlig og verdslig Henseende sidestillet med denne Plads.

Stedet har 3 Huse, alle hørende til Type III, men kun det ene har Ovn. Samtlige Huse er forsynet med store Vinduesbrikse, hvad man ellers ikke ser i Distriktet.

Befolkningen, der tidligere hørte til den herrnhutiske Menighed, udgjorde i 1918 35 Personer. En uuddannet Læser, med en aarlig Løn af 12 Kr. forestaar Børneundervisningen, der foregaar i et Grønlænderhus.

Ved Ûgarsiorfik findes 3 Fangere og 1 Fisker, af hvilke Fangerne samt en Dreng er forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet var i 1917: 7 Niser, 38 store og 55 smaa Sæler, 13 Ræve og 12 Rensdyr, og Gennemsnitsudbyttet af Sælfangsten beløb sig i Femaaret 1911—15 til 61 Sæler pr. Fanger.

Erhvervsforholdene er særdeles gunstige ved Ûgarsiorfik, der ligger bekvemt baade for Sæltrækket ude mellem Øerne og for Netsidefangsten i Fjorden, men Stedets vigtigste Ernæringskilde er de rige Rødfiskebanker i Kângnaitsoĸ, saa at Fjorden svarer udmærket til sit grønlandske Navn »det Sted hvor der aldrig sultes«.

To af Fangerne kan rejse sig efter Kæntring. Ved Stedet findes 2 Konebaade, 3 Telte og 4 Rifler.

Erhvervsturnus. Ligesom ved Grædefjorden lever Befolkningen i Aarets tre første Maaneder af Sødyrfangst, Fiskeri og Fuglejagt, navnlig Lomvier, og naar Atakerne og Lomvierne er forsvundet, skydes Kagssimassut og senere Ederfugle, der flokkevis trækker nordpaa, samtidig med at der drives Fiskeri af Rødfisk. Naar Klapmydsefangsten, for hvilken Ûgarsiorfik ligger særdeles bekvemt, er forbi midt i Maj, jages Sortsider, og ca. 15. Juni rejser Befolkningen til Grædefjorden for at deltage i Angmagssatfiskeriet, og senere driver den Laksefangst ved Eĸaluit sammen med Grædefjordsfolkene og lidt Rensjagt.

Derefter fiskes Torsk ved Fiskenæsset, indtil Slutningen af September eller Begyndelsen af Oktober, paa hvilket Tidspunkt Befolkningen vender hjem.

Resten af Aaret forløber paa lignende Maade som ved Grædefjorden med vekselvis Fangst af Atak, Netsider og Ræve samt Fuglejagt og navnlig Fiskeri af Rødfisk og Torsk.

Bopladsen Kangigdlermiut.

Kangigdlermiut (ɔ: Folk, der bor østligst) ligger paa den yderste Del af Fastlandskysten mellem Tasiussarssuaĸ og Bjorne Sundet lidt Nord for Mundingen af denne sidste Fjord og er omgivet af et lavt, ret jævnt Terræn. Afstanden til Handelspladsen er ca. 43 km. Kysten, der paa enkelte Steder falder ret stejlt

af mod Havet, har ingen Indskæringer, undtagen umiddelbart Nord for Bopladsen, hvor en lille Bugt danner en aaben, men brugelig Baadehavn.

Husene ligger ret spredte langs Stranden, der dækkes mod det aabne Hav af en Del større og mindre Øer i en Afstand af 2—3 km foran Kystlinien. Farvandet er grundet og skærfyldt med rivende Strøm, særlig Syd for Bjørne Sundet.

Kangigdlermiut hører til Fiskenæsset Kommune og er baade i gejstlig og verdslig Henseende sidestillet med denne Plads. Vejen til Handelsstedet er besværlig om Vinteren, og ofte farlig paa Grund af Tyndis.

Ved Stedet findes 4 Grønlænderhuse, hvoraf de to hører til Type III, Resten til Type IV. Husene er rummelige, gennemgaaende velholdte, men uden Ovne.

Befolkningen, der tidligere hørte til Brødremenigheden, udgjorde i 1918 27 Personer. Ved Stedet er ansat en uuddannet Læser.

5 Fangere og 1 Dreng var forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig i 1917 til 6 Niser, 29 store og 160 smaa Sæler, 41 Ræve, 29 Rensdyr, og Gennemsnitsfangsten af Sæler udgjorde i Femaaret 1911—15 ca. 44 pr. Fanger aarlig.

Erhververne er dygtige Kajakroere, thi selv om de ikke søger saa langt ud paa det aabne Hav sam Kangeĸerne, er Farvandet dog uroligt med stærk Strøm.

3 af Fangerne kan rejse sig efter Kæntring, og 1 Kvinde er Enke efter en kajakomkommen. Ved Stedet findes: 1 Konebaad, 1 Træbaad, 4 Telte (Stouts) og 6 Rifler.

Erhvervsturnus. I de to første Maaneder af Aaret findes lidt Netsider, men kun faa Atak, hvorfor Befolkningen er henvist til at leve af Fiskeri, mest Uvak, og Fuglejagt, der dog ofte giver ringe Udbytte, naar Tyndisen dækker Farvandet udenfor Stedet til Takissoĸ Øen (ɔ: den lange). I de tre følgende Maaneder er der talrige Netsider, og Fangsten er i Reglen fortrinlig i Kuvnilik, hvor Isen bryder sent og derved skaber gode Betingelser for Kagssimassut Fangst. Ederfuglejagten giver ligeledes et godt Udbytte i April, naar Fuglene trækker nordpaa.

Da Klapmydsen ikke søger ind til Kangigdlermiut, gaar de fleste af Fangerne til Fiskenæsset, hvor de opholder sig fra Slutningen af April til midt i Maj for at drive Fangsten herfra, og senere øses Angmagssatter ved Saja ved Kuvniliks Munding, samtidig med, at Fangerne tager Sortsider i Íkátoĸ, og Spraglede i Majorĸaríssat. Enkelte fisker Angmagssat nær Bopladsen og jager Sortsider paa Fangstpladsen Nord for Ravns Storø.

Fra 15. Juli—15. August opholder Befolkningen sig ved Eĸaluit i Agdlúmerssat for at fiske Laks til Eksport, og senere tager den Del i Torskefiskeriet ved Fiskenæsset.

I September drives Rensjagt, mest fra Bunden af Fiskenæsfjorden, og naar Befolkningen er vendt tilbage til Kangigdlermiut omkring 1. Oktober, begynder Efteraars-Sortsidefangsten, Rævejagten og Fugleskytteriet, ligesom paa andre Bopladser i Kommunen.

O. Bendixen.

HISTORIE

A. Distriktet.

Vesterbygden, hvis Omraade endnu langtfra er gennemsøgt fyldestgørende i Henseende til Nordbotiden, strakte sig nordpaa til Greipar (»Bygdens Ende«), maaske Egnen ved Egedesminde, medens den sydlige Grænse maa være Lysefjorden (Ameralik Fjorden), hvorfra der atter var 6 Dages Roning langs den nærmest ubeboede Strækning forbi Fiskefjorden, Bjørnesundet og Frederikshaabs Isblink til Østerbygdens Nordgrænse: Tigssaluk. Af de 90 Gaarde, som skulde findes inden for Vesterbygdens Omraade, er der hidtil fundet henved 70.

Bygdens Hovedparti var Fjordkomplekset inden for Kolonien Godthaab, Godthaab Fjord og dens Arme, Ujaragssuaĸ og Pisigsarfik Fjordene, samt Ameralik Fjorden.

Allerede Egede havde Opmærksomheden henvendt paa Nordboruinerne og Sagnene, der knytter sig til Nordboernes Undergang i Kampene med Skrællingerne (ifølge W. Thalbitzer Fordrejning af det eskimoiske Ord Kalaleĸ, Stammenavnet for Sydgrønlænderne).

Af disse Sagn er det mærkeligste knyttet til Pisigsarfik Fjældet i Fjorden af samme Navn. En Nordbo og en Grønlænder, der var Kendinge, indgik i manges Nærværelse et Væddemaal om, hvem af dem, der, staaende paa Fjældtinden, kunde ramme et paa et Skær ved Fjældets Fod udspilet Skind, saaledes, at den, der skød fejl, skulde miste Livet. Grønlænderen ramte, men Nordboen skød forbi og opfordrede derefter i Henhold til Aftalen førstnævnte til at styrte ham ned, hvilket Grønlænderen først vægrede sig ved, men siden paa hans Forlangende indvilgede i. Med Rette bemærker Giesecke, at denne Tvekamp er ligesaa usandsynlig, som en Duel paa Pistoler mellem en Mand i København og en paa Frederiksberg, thi saa stor er Afstanden mellem Klippens Spids og ned til Skæret.

De i Niaĸûssat i Amaragdla gjorte Fund af Hjerneskaller af Nordboer med Pilespidser i kunde bekræfte andre eskimoiske Sagn om, at Vesterbygdens Undergang har fundet Sted herinde, hvor Retten til Jagtrevierne har været Genstand for Tvistigheder mellem Grønlændere og Nordboere og givet Anledning til et blodigt Opgør paa en Tid, da de sidste har været decimeret af Sygdomme eller degenereret ved fortsat Indgifte.

Ameralik Fjordens Græsgange, Rensdyrrevierne og Lakseelvene fristede fortrinsvis Nordboerne til at nedsætte sig her, og mangfoldige Steder vidner sammenstyrtede, græsgroede Stensætninger, hidrørende fra Huse eller Faarefolde, som ogsaa Blomster, der kun gror paa Hjemmetun, om deres Færd. Særlig omkring Ameragdla har der ligget et betydeligt Antal Gaarde. Større Ruiner af Nordbogaarde er fundne ved Igdlorssuit, Eĸalugiak (i Bunden af Itivdleĸ), og Kilaersarfik med hosliggende Rudera, formentlig af en Kirke og en Kirkegaard, hvor der i nyeste Tid er fundet et i Hvalrostand udskaaret Menneskehoved. 1916 er der endnu af O. Bendixen i Buksefjorden opdaget Ruiner af en middelstor Nordbogaard.

Nordboruinerne i Vesterbygden blev i antikvarisk Øjemed efter Egede undersogt og beskrevet af E. Thorhallesen (Efterretninger om Rudera i Grønland, 1776), senere, 1883—84, af nuv. Kommandør J. A. D. Jensen Bildsøe og nuv. Direktor for meteorologisk Institut C. H. Ryder og senest 1903 af Kaptajn Daniel Bruun, der i Tilknytning til Valtyr Gudmundssons Studier over den islandske Sagabolig klarlagde Nordboernes Boligforhold og Gaardenes og Boligernes Indretning (Medd. om Grønl. LVI og LX).

Den engelske Søfarer John Davis gik 1585 paa sin første arktiske Rejse op i det efter ham opkaldte Stræde (hollandsk: Straat Davis) og løb sidst i Juli paa 64°15′ N. B., altsaa ved Mundingen af Godthaab Fjorden, ind i en Fjord, som han til Ære for sine Venner og Naboer i sin Hjemstavn Sandridge, Familien Gilbert, kaldte Gilberts Sound. Davis handlede med de indfødte, som han beskriver udforligt og med Sympati. Paa sin anden Rejse Aaret efter var han atter i samme Egn og gik denne Gang, hvor han mellem snedækte Fjælde fandt et græsdækket Sletteland, atter i Land paa samme Sted, som han sammenligner med de store Kærstrækninger i England. Medens hans Folk naaede 10 engelske Mile op i en Fjord, der paa sit snævreste Sted var $1^1/_2$ danske Mil bred, gik han selv op i en anden Fjord med en stor Munding, der viste sig at være en dyb Bugt. Atter meddeler han en indgaaende Skildring herfra, den ældste bevarede Beretning om Grønlændernes Klædedragt og Skikke, og optegnede 40 Ord af deres Sprog. Denne Gang lagde de indfødte mindre heldige Egenskaber for Dagen, især Tyvagtighed, ligesom de overfaldt hans Folk med Stenkast af Slynger, hvorfor han til Straf tog en Grønlænder med om Bord. Paa en Øgruppe, hvor hans Folk søgte Flydetræ, fandt de en Grav med flere Lig, dækkede med Sælskind, og et Kors lagt over dem.

Paa sin fjerde og sidste Rejse til Grønland ankrede James Hall 27. Maj 1612 paa 64°, efter Kortet at dømme netop i den nuværende Faltings Havn, som han gav Navn af Harbour of Hope. Hjortetakken kaldte han »Mount Hatcliffe« (næppe Hartcliffe, Hjortespids, snarere maaske Rattcliffe, det bekendte Anløbssted i Themsen, hvorfra Frobisher havde startet 1576); Armene af Godthaab Fjord fik Navn af Lancaster River (Ameralik Fjorden) og Balls River efter Medinteressenterne i den af engelske Storkøbmænd udrustede Ekspedition, Sir George Lancaster og Richard Ball. Økomplekset Nord for Godthaab, Fjorden, Satsigsuaránguit, benævnede han Wilkinsons Islands efter en om Bord værende Købmand. Skibsfolkene kom i Godthaab Fjorden i Berøring med de indfødte, der i den Anledning dræbte en ung Mand af Skibsbesætningen med et velrettet Pileskud. Beretninger om denne Ekspedition er bevaret af Halls Ledsagere, den senere saa berømte Polarfarer William Baffin og Skibskvartermester John Gatonbe, der har givet Toninger og Specialkort fra Godthaab Fjorden. Af de af Hall navnefæstede Lokaliteter i Godthaab Distriktet findes paa Joris Carolus' Kort 1634 anført Balls River.

Paa sin første Grønlandsfærd løb David Danell 14. Juli 1652 ind ved »Ballreffier« og tiltuskede sig fra de 8—4 Mil N. for samme boende Grønlændere (Atangmik og Pisugfikøerne), der over 100 i Tallet samledes om Skibet, en Del Nar-

hvalstænder; han nævner ogsaa det søndre og nordre Spidsbjerg (Hjortetakken og Sadlen) og Udøerne (Koek Øerne). Atter det følgende Aar var Danell i Balls Revier og landede ved en Ø paa 64°8′, sikkert Kangek, tog Kending af en Grund paa 25 Favne 4 Mile Vest for Landet og talte paa 64°24′ med flere af de Grønlændere, han paa sin første Grønlandsfærd havde handlet med. Endelig paa den 3. Rejse gik han en Mil ind i Balls Revier og røvede her (vistnok i Kôrnok) en Grønlænder Hiob (Jhiob, Juppaa), og tre Grønlænderinder Gunneling (Kuneling), Kabelau (Hiobs Datter) og Sigoko, der under Overfarten til Bergen, hvor Manden døde, blev afmalet paa det endnu i Etnografisk Museum bevarede Skilderi. Da Egede kom til Landet, levede der endnu paarørende af de røvede Grønlændere, som mindedes deres Navne.

I Hollændertiden har Distriktet været besøgt af Handlere, som dog mest kun paa Vej nordefter til de nævnte Samlingssteder for Grønlændere søgte en Havn, for at indtage Vand eller skyde Fugle og samle Æg paa Koek Øerne. Det var en hollandsk Skipper, der ved Egedes Ankomst til Landet lodsede ham ind i en god Havn, maaske den paa Kortet over Haabets Ø og Omegn fra 1728 navngivne Hollænderhavn nær hans faste Boplads.

Distriktets Historie i de 16 Aar — 1721-36 — omfattende Hans Egedes stedse mindeværdige Virketid her i hans dobbelte Egenskab af Evangeliets Forkynder blandt Grønlands Befolkning og af dets Landtager for den dansk-norske Krone, rummer tillige Landets Kolonisationshistorie indenfor dette Tidsrum og bør derfor paa dette Sted omhandles udførligere, end Pladsen i den almindelige Oversigt har kunnet tillade (jfr. S. 150). Hvorledes Egede kom paa Tanken at opsøge Grønland, fortæller han i sin utrykte Relation: »Anno 1708 in Oct. omtrent, da jeg endda nyligen var ankommen til Vogens Præstekald udi Nordlandene, der jeg en Aftenstid i Tudsmørket gik for mig selv paa Gulvet, faldt mig ind, at jeg en Gang for lang Tid siden havde læst udi Norgis Beskrivelse [P. Claussøns Skrift 1632], ogsaa om Grønland, at der sammesteds vare Christne samt Kirker og Klostre«.

Den Viden, han efterhaanden skaffede sig om Grønland, supplerede han fra Landsmænd, der havde faret paa Landet. Svogeren Niels Rasch, der havde sejlet paa Grønland, berettede ham, at det saakaldte Grønland laa under 80° og rettelig hed Spitsbergen, men Grønland under Syd for 60°—74° kaldtes Straat Davis, beboet af vilde Folk; den bedste Plads var paa o. 64° N. Br. De her nævnte Betegnelser, der holdt sig til henved 1750, vanskeliggør at tidsfæste den første Besejling af Grønlands Vestkyst fra Bergen. Den herboende, driftige Købmand Hans Mathias skriver 1708, at Strat Davis ikke har været befaret af nogen i Bergen, for han dette Aar udrustede et Skib derhen, »for at undersøge Landets og Handelens Beskaffenhed, til Gavn for sine Medborgere, at Landet ikke alene skal være Hollændernes«. Fra dette heldige Togt har antagelig Egedes Svoger som Styrmand om Bord hentet sin Viden. Det samme anføres af H. Egede i hans første, udførlige Redegørelse til Kongen, dat. 21. Dec. 1711, om Planen til de hedenske Grønlænderes Omvendelse. Først 1713 blev dette Projekt behandlet i Konseillet, men udsat indtil videre. Efter flere forgæves Forsøg indsendte han 1718, da han

havde opgivet sit Kald og bosat sig i Bergen, en fornyet Henvendelse til Kongen med Plan om Oprettelsen af et Kompagni i Bergen til Landets Besejling. Støttet af Missionskollegiet opnaaede Egede, at Kongen i Nov. 1719 udstedte Befaling til Stiftsbefalingsmand og Magistrat i Bergen om at sammenkalde de Folk i Byen, der havde sejlet paa Straat Davis. Ved Egedes ihærdige Bestræbelser oprettedes i Vinteren 1720 af Kobmænd i Byen et ved Sammenskud dannet Interessentskab med 4 Direktører, som udrustede tre Skibe, et købt og to fragtede: »Haabet« (76 Læster), ført af Berent Hansen Wegener, og til sammes Assistance en lille Galliot »Anna Christina« (Skipper: Jens Falck), begge fragtede for Kompagniets Regning og med Instruks at søge Land ved Straat Davis' Vestkyst paa 64°15′, medens det tredie Skib, en Hukkert, var udrustet til Hvalfangst under Disko Øen og havde Ordre til, paa Hjemvejen herfra at forvisse sig om de to andre Skibes Skæbne. Medens det sidstnævnte, der afgik 28. Marts (1721), maatte vende hjem med uforrettet Sag efter at have faaet en haard Medfart af Storme ved Kap Farvel, naaede »Haabet« med Hans Egede, Hustru og Born og 40 Mand om Bord, tillige med Gallioten, der afgik 12. Maj fra Bergen, Maalet, idet de 3. Juli kastede Anker ved en lille Ø nær Godthaab, 64°7′. Gallioten hjembragte samme Sommer det glædelige Budskab, at Egede og hans Følge ved dens Afrejse var sunde og ved godt Mod og i Færd med at faa Tag over Hovedet i en sikker Vinterhavn, og at de indfødte havde vist sig spagfærdige og tjenstvillige. Af Egedes Indberetning til Kompagniet fremgaar det, at det ikke var ham nogen større Skuffelse, at de Folk, han traf, var indfødte eller »vilde« og ikke Efterkommere af de gamle Nordboer. »Haabet« overvintrede og bragte den følgende Sommer atter gode Efterretninger fra den ny Koloni, men kun et ringe Udbytte af Handelsvarer, idet Fangstdistriktet væsentlig kun bød paa Tuskhandel med Sælspæk. Sæl- og Ræveskind, for hvilke Produkter Hollænderne med deres indarbejdede Trafik tilførte de indfødte mere kurante, bedre og billigere Byttevarer, end Nybyggerne kunde yde. 1722 udrustede Kompagniet atter to Skibe med Vinterproviant, men ogsaa dette Aar bragte et slet økonomisk Resultat; Interessenternes Indskud var nu opbrugt, og Fremtiden tegnede sig meget mørkt, da Kongen i Febr. 1723 indvilgede i at give Kompagniet en Oktroi paa Eneretten til Grønlands Besejling paa 25 Aar og Tilladelse til at oprette et Lotteri til Fordel for Foretagendet. Samme Aar opsendtes endog 3 Skibe, hvoraf det ene skulde overvintre ved Kolonien og forsøge Hvalfangst under Disko næste Foraar, det andet prøve at naa Østerbygden (Østkysten) gennem en af de to Stræder, man fejlagtig troede gennemskar Grønlands Sydkyst, men begge disse Foretagender mislykkedes, og Skibet, der havde faaet den sidstnævnte Opgave, forliste endog med Mand og Mus, vistnok ved Kap Farvel. Kompagniets Ufortrodenhed og Foretagsomhed lønnedes, da Lotteriet ikke indbragte større Udbytte, ved Udskrivningen af en Ekstraskat til Fordel for Missionen paa Grønland i Byerne og Stifterne i Norge og Danmark, hvilket gav o. 50,000 Rd. Støttet herved kunde man arbejde videre, samtidig med at Handelens Udbytte var langsomt stigende, men i det strenge Isaar 1726 afbrødes den hidtil regelmæssige Besejling; af de op-

sendte Skibe forliste det ene totalt i Strædet, medens det andet først saa sent naaede Kolonien, at Egede og hans Folk, truet af Proviantmangel, var Selvopgivelsen nær. Træt af Modgangen nedlagde Kompagniets Direktører deres Hverv i Foraaret 1727; en Undersøgelseskommission nedsattes til at prøve deres Forhold, og det følgende Aar overtog Staten selv det grønlandske Foretagende.

Den travle Virksomhed og støtte Udholdenhed, hvormed Egede i disse Aar saa frejdigt havde trodset utallige Genvordigheder i selve Landet, maa vække den største Beundring. Født i en streng Natur, der saa meget minder om Grønlands, fra Dreng husvant til Søs, haardfør og med fjældvante Fødder fandt han sig hurtig hjemme i Landet, delende alt med den helstøbte, livsmodige Kvinde, der, skønt 13 Aar ældre end han, i stort som i smaat aldrig stod tilbage for ham, begge lige varme og stærke i Trosiver, lige tapre og snillerige i Livets Strid. Dette udkaarne Menneskepar, det første fremmede, der siden Nordbotidens Dage satte Bo her med sine Børn, skylder Danmark Landtagelsen af Grønland.

Ved at lære sig de indfødtes Sprog og fremfor alt ved at stille sig paa lige Fod med dem, rejse med dem, bo hos dem og lade sine Børn færdes sammen med deres, vandt Egede langsomt, men sikkert Fodfæste i Landet. I de første Aar lærte han paa Baadrejser hele Godthaabsegnen at kende; foretagsom og rørig forsøgte han selv de Erhvervsmuligheder, Distriktet frembød, gjorde Fiske- og Jagttogter, iværksatte Garnfangst, Indsamling af Hø til Kreaturer, Bjergning af Drivtømmer og Undersøgelser efter Mineraler. I Aug. 1723 tiltraadte han sin første og største Rejse sydpaa med det Maal at finde Østerbygden ved at gaa gennem det paa Kortet paa 62° afsatte Sund (Frobishersund) ud til Østkysten. Togtet foretoges i 2 Chalupper med 10 Mand; dets videre Forløb vil findes omtalt ved Frederikshaabs og Julianehaabs Distrikts Historie. Proviantmangel og Folkenes Frygt for Menneskeæderne omkring Kap Farvel tvang ham 15. Sept. til at vende om nær Sydspidsen af Sermersôĸ (Kangeĸ), som han holdt for Kap Farvel, ved Nanortalik. Paa denne Rejse fik Egede først af alle beskrevet Hovedlinierne i Sydvestkystens Konfiguration til o. 60°5′, opsøgt mange og beskrevet enkelte Nordboruiner (Kaĸortoĸ), endvidere godtgjort, at den omtalte Gennemfart til Østkysten ikke fandtes, og endelig fik han indhentet værdifulde etnologiske Oplysninger om de indfødte. Hans senere Rejser førte nordpaa med det Maal at anlægge en Hvalfangerstation (Nipisat), nærmere omtalt ovfr. (S. 94).

Det varede længe, inden Egede naaede Færdighed i det grønlandske Sprog; han havde at kæmpe mod Folkets Mistænksomhed og skulde vække en religiøs Følelse med helt nye Begreber, for hvilke der fattedes Ord i deres Sprog, inden han kunde bane Vej for Tilegnelsen af de egentlige Troslærdomme. At han foer haardt frem overfor de indfødte Vismænd (*angâkut*), der unægtelig misbrugte deres Magt over Befolkningen; at han ikke havde Forstaaelse for dens Overleveringer, Skikke og Vedtægter; at han endog anvendte Trusler og Tvang mod dem, der ikke vilde lystre, er tit nok bleven bebrejdet Egede, og paa disse Punkter var han ikke forud for sin Tid. Men alt dette opvejes dog af hans redelige Sindelag overfor Befolkningen, som gav sig Udslag i mangfoldige Barmhjertigheds-

gerninger, human Omsorg, Sygepleje, Haandsrækninger, fremfor alt ved indtrængende Forestillinger hos Regeringen om at værne dem mod de fremmede Handleres Overgreb. 1723 tildeltes der ham i Missionsarbejdet en Medhjælper i den unge Præst Albert Topp (valgt af Bergenskompagniet og stadfæstet i sit Embede af Kongen), som ihærdigt dyrkede Sproget i Forening med Egede, der 1724 holdt sin første Prædiken paa grønlandsk, medens Topp efter grundig Forberedelse Aaret efter døbte den første Grønlænder.

Paa Egedes gentagne Andragender besluttede den danske Regering at anlægge et Fort i Grønland for med væbnet Magt at hævde Eneretten til Handelen. Til Guvernor over Grønland beskikkedes den da 44-aarige Major Claus Enevold Paars, sidste Mand af den ældgamle danske Adelsslægt; til Kommandant paa det projekterede Fort Kaptajn Jørgen Landorph, til Proviantforvalter Johan Seckmann Fleischer, og som Ingeniør medgik Gunder Lund. Til Besætning paa Fortet antoges 3 Underofficerer, 1 Tambour, 1 Profos og 25 Menige, hvortil kom 12 frigivne Citadelsfanger, mest straffede Soldater, til Dels Haandværkere, der for Afrejsen ved Lodtrækning blev viet til lige saamange kvindelige Fanger fra Spindehuset »for at Landet gennem dem kunde blive populeret og Kolonien anrettet«. I Stedet for den hjemgaaende Alb. Topp opgik Missionærerne H. B. Miltzoug og Ole Lange. Til at overføre hele denne Etat med Byggematerialer, Ammunition, 12 Kanoner og 10 Heste benyttedes Koffardiskibet »Morianen« (41 Mænd) under Kaptajn D. Myhlenphort, Gallioten »West Vlieland« (20 Mand) under C. F. Mohrsen samt Transportskibet »Fortuna«. Kolonibygningerne ved Godthaab anlagdes (S. 288) samme Efteraar, og Paars overvintrede her med hele sin Styrke. Det stærkt forcerede Arbejde og den knappe Kost havde svækket Folkenes Kræfter, og Skorbug og andre Sygdomme bortrev i Løbet af Vinteren ialt 35 Mand, 16 Kvinder og 4 Børn. Moralen blandt Besætningen var i høj Grad slet, Drukkenskab og Slagsmaal hørte til Dagens Orden, hvilket maatte vanskeliggøre Egedes Stilling blandt Grønlænderne.

Paars og Landorph foregik deres undergivne med det uheldigste Eksempel, idet de som Rivaler baade i Kompetencespørgsmaal og i Forholdet til samme Kvinde levede i aabenbart Fjendskab, der udartede til Haandgribeligheder, særlig naar de var drukne. I April 1729 foretog Paars en Bestigning af Indlandsisen (se S. 286); først i August begav han og Landorph sig med Soldatesken til Nipisat, hvor Fortet anlagdes (se videre S. 74), men ogsaa her var Forholdet mellem over- og underordnede det slettest mulige. Det skal dog ikke forties, at Paars var en idérig Mand, vistnok noget af en Original, han udarbejdede en udførlig Plan til Anlæggelsen af Handelsstationer langs Vestkysten fra 61°—72° n. Br. og er Ophavsmanden til Tanken om Kolonihandelen i dens nuværende Skikkelse.

Regeringen naaede snart til den Overbevisning, at Anlægget var mislykket, og en kgl. Resolution af 19. Maj 1730 paabød, at begge Officerer og hele Garnisonen med Armatur og Ammunition skulde hjemgaa fra Nipisat, desuden ogsaa de til Hvalfangstforsøgene her knyttede Folk, for saavidt de ikke behøvedes ved

Kolonien, hvis Besætning kun kom til at bestaa af H. Egede, Købmanden og 2 Assistenter, der tilsammen skulde udgøre Raadet, 8 Matroser, 2 Bødkere, 2 Skibstømrere og 2 Smedesvende. Hertil skulde senere komme nogle islandske Familier med Kvæg, bestemt til at opdyrke de græsrige Strækninger, og til hvis Behov der opsendtes Træhuse, men denne Plan blev kort efter opgivet. Denne Kongens Beslutning overbragtes Egede med Skibet »Morianen« (C. F. Mohrsen), der o. 1. Sept. kom til Godthaab, men paa Grund af Aarstiden ikke naaede Nipisat, hvorefter Skibet lagde sig i Vinterhi ved Kolonien. 11. Okt. s. A. døde Kong Frederik IV, og hans Efterfølger paa Tronen bestemte sig til at ophæve Kolonierne. I Uvished om »Morianen«s Skæbne opsendte Christian VI det fragtede Skib »Caritas« (Ltnt. A. Gerner) med Ordre af 23. April til at alle ved de 2 Kolonier værende Folk samt alt Materiel, Proviant og Produkter skulde hjemgaa med Skibet, men i Fald Egede eller andre maatte være til Sinds at forblive i Landet, skulde der levnes dem Proviant for et Aar, men tillige betydes dem, at de intet mere kunde vente sig. Skibet ankom 19. Juni til Nipisat, hvortil »Morianen« en Maaned tidligere var afgaaet for at efterkomme den Aaret forud givne Ordre til Hjemtransporten, og hvorhen Egede ligeledes havde begivet sig med Storbaaden. Her modtog han ved »Caritas«' Ankomst det nedslaaende Budskab om, at hans tiaarige Virksomhed i Landet skulde afsluttes. Hjemvendt til Godthaab med Skibene og Nipisats Besætning erklærede Egede i et 9. Juli afholdt Raad sin Beslutning om, at ville blive tilbage af Hensyn til Missionsgerningen i Landet. Det lykkedes ham at formaa Officererne til at overtale i alt 10 Mand, Koloniens 2 Tømmermænd, 4 af de Bergenske Folk, og lige saa mange af »Morianens« Besætning til at blive hos ham for at skøtte Kolonien, ligesom han fik overladt Proviant for 2 Aar, hvis Værdi han forpligtede sig til at erstatte ved Indhandling af Produkter. I Tilfælde af indtrædende Dødsfald blandt de tilbageblevne menige henviste han til et Købmandshus i Bergen som Garant. 24. Juli lettede »Morianen« Anker, hjemførende Guvernøren, Kommandanten og Præsten Ole Lange, en Uge senere ogsaa »Caritas«, havende om Bord bl. a. Præsten Miltzoug samt 4 døbte Grønlændere.

Overladt til sig selv røgtede Egede nu sit dobbelte Hverv som Missionær og Handelsmand. Han og Sønnen Niels underviste Grønlænderne i Forbindelse med den døbte Frederik Christian, dog foretog han ingen Daabshandlinger mere (se S. 282), Handelen varetoges af Niels Egede, der flittigt togtede med Folk nord- og sønderpaa for at indhandle Produkter. Det i Juni det følgende Aar opkomne Skib bragte vel ikke Egede det haabede Tilsagn om Missionens Fortsættelse, men ved at tilføre ham Proviant for et Aar endnu, muliggjorde det dog hans Forbliven. Imidlertid var Kongens Interesse for Missionen bleven vakt gennem Samtaler med Grev Zinzendorf, der i Foraaret 1731 i Anledning af Christian VI.s Kroning havde opholdt sig i København, og i Sept. befalede Kongen Generalkommissariatet i Forening med Missionskollegiet at forhandle med forstandige Købmænd om, hvorledes baade Kristendommen og Handelen i og til Grønland kunde fremhjælpes, og tilsagde sin Bistand til begge Dele.

Med Skibet havde Kongen opsendt en norsk Kobmand Mathis Jochimssøn, der i nationalokonomisk Øjemed havde berejst Island, og som skulde søge Mineralier, prove Muligheden for Kvægavl og rekognoscere Østerbygden, som han med mærkelig Fremsynethed havde tænkt sig at naa over Land paa Slæder, forspændt med tæmmede Rener. Han besøgte først Nipisat, hvor han konstaterede, at Hollænderne havde afbrændt alle Bygningerne efter Garnisonens Hjemgang. Efter at have overvintret, gik han sønderpaa, naaede til 61° (Kangârssuk) og trængte et Stykke ind i Sermiliarssuk. Udbyttet af hans Ophold i Grønland blev efter hans egne Ord ikke »frugtbarligt«. Af Interesse er hans Udtalelser om Egedes Virksomhed og Livet ved Godthaab. Matrosernes Banden, Sværgen og Drikken var en Hindring baade for Handelen og Kristendommen.

J. fandt Egede angrebet af Kulde og Brystsyge, hentet paa Vinterrejserne. Ogsaa Gertrud Rasch var svag, fordi hun i Mandens Fraværelse maatte sørge for hele Husvæsenet og tilse Pakhuset. »En gudelig Mand« kalder J. Hans Egede, »der søger at forfremme Guds Ære og Kongens Bedste, om han end skulde dø derover; en saadan Mand er Guld værd.«

Ved Reskript af 1733, 4. April, bestemte Kongen, at Missionsværket skulde opretholdes med et aarligt Tilskud af 2000 Rd. og samtidig Handelen fortsættes med større Kraft end før. Det Skib, der bragte Egede dette glade Budskab, medførte til Landet de første Brødremissionærer (se ndfr.), der skulde »tjene Gud blandt Grønlænderne og hjælpe Landet at bygge«, samt Grønlænderen Carl. Medens Brødrene forbitrede Egedes sidste Tid i Grønland, bragte den hjemvendende indfødte Koppesmitten til Landet. Selv havde Egede senest modsat sig, at Grønlændere sendtes til Danmark. Hans Frygt for, at Carl skulde smitte sine Landsmænd, bekræftede sig paa det sørgeligste. Vinteren blev den haardeste Prøvelse, der timedes ham i Grønland. I Aug. 1734 beretter han, at »ikke alene næsten alle omkring Godthaab boende Grønlændere uddøde, men endogsaa til mer end 20 Mile Norden for Kolonien og 10 à 12 Mile søndenfore, saa i bemeldte Distance ikke er en Sjæl at finde foruden 20 à 30 Familier, som bo her og der længst inde i Fjorden, som er nærmest ved Kolonien.« Den utrættelige, altopofrende Menneskekærlighed ved Hjælp og Trøst i Nød, Sygdom og Død, som Hans Egede og Gertrud Rasch udviste mod Grønlænderne i deres Trængselstid, hører til de mest lysende Gerninger i den danske Kirkes og Missions Historie og skal, som velkendt, ikke omtales nærmere her. Sygdommen, der lagde Kolonien og dennes Opland i Syd og Nord næsten øde, havde brudt Egedes og hans Hustrus Mod og Kraft. Gertrud Rasch døde 21. Dec. 1735 som Følge af sin selvforglemmende Samaritergerning. Dette bestemte Egede, der selv følte Kræfterne svigte, til at vende hjem, i den Overbevisning, at han her kunde gavne Grønlænderne mere end i selve Landet. 29. Juli 1736 holdt han sin Afskedsprædiken, der noksom vidner om hans sande Ydmyghed og strenge Selvkritik.

Af de to Virksomheder, Hans Egede havde grundlagt i Godthaab, Missionen og Handelen, kom den første i Løbet af de nærmeste 20 Aar efter hans Hjemgang, »i en forvirret og slet Tilstand«, som han 1753 udtrykte sig, hvilket skyldes dels

Mangel paa Støtte hjemmefra, og dels den nye mähriske Missions stærke Tag i Grønlænderne.

De paa Grev Zinzendorfs Foranledning 1733 til Grønland udsendte Missionærer var Christian David, af Profession Tømmermand, Matthæus Stach og hans Fætter Christian Stach, der hørte hjemme i den paa Grevens Gods Berthelsdorf 1727 under Navnet Herrnhut grundlagte »Brüdergemeine«, opstaaet af mähriske Udvandrere og andre af tyske pietistiske Krese vakte Lægbrødre. Hensigten med deres Udsendelse var at støtte den danske Mission, og de medbragte fra Kongen til Hans Egede en Skrivelse, hvori denne fik Paalæg om at vise dem »al god Villie, Kærlighed og Hjælp i deres gode Forehavende«. Beklageligvis kom det ikke til et broderligt eller frugtbringende Samarbejde mellem ham og dem, idet Egede gennem Breve fra Danmark var bleven advaret mod deres Lære, og Brødrene kom til Landet med forudfattede Meninger om hans Kristendomsforkyndelse, hvilke de havde hentet fra Samtaler med københavnske Pietister. Ved deres Ankomst til Landet modtoges de venligt af Egede, der bistod dem ved Opførelsen af deres endnu samme Sommer en halv Mils Vej fra Kolonien rejste Hus, som de gav Navnet »Neu Herrnhut« (Nôrdlît), og hvortil de Venner, de havde vundet for deres Sag i København, havde skænket Tømmer og Bohave.

Allerede 1734 erstattedes de hjemgaaende, Christian David — der af Brødremenighedens Historieskriver betegnes som et, ved Siden af stor Alvor i sin praktiske Kristendom, uklart Hoved og en trættekær Natur — og C. Stach, af to nye Brødremissionærer, Friederich Böhnisch (fra Kuhnewald i Mähren), Forfatter af en af Menighedens Yndlingssalmer (»Da ist ein Häuflein Seelen«), død her 1763, og Johan Bech. Med disse indgik den tilbageblevne M. Stach et Forbund (»Bund der drei Brüder«), hvorved de forpligtede sig til at holde ud i Grønland trods alle Afsavn og selv om Frugterne af deres Missionsarbejde først sent skulde modnes. 1736 opnaaede Chr. David Kongens Tilladelse til, at der maatte afgaa endnu en herrnhutisk Familie til Grønland, der kunde forestaa Husarbejdet, medens de 4 Brødre rejste rundt, nemlig Georg Wiesener, Rosina Stach, M. Stachs Stifmoder og hendes Døtre Rosine (g. m. J. Bech) og Anna (g. m. F. Böhnisch). 1738 meldte sig den første Grønlænder til Daaben, Kâjarnak (Samuel) fra Sermitsialik, »der Erstling der Nation«, hvis Portræt er ophængt i Billedsalen i Herrnhut. 1740 kom Biskop A. Grassmann til Landet for at holde Visitats. 1742 anerkendtes ved kgl. Reskript Brødremissionen som en selvstændig Mission ved Siden af den danske, og 1747 sluttede de indtil da døbte sig sammen til en kristelig Menighed. 1752 opholdt Zinzendorfs Svigerson, Johannes von Watteville, sig et halvt Aar i Ny Herrnhut for at holde Visitats. Ved denne Lejlighed indførtes den hjemme imidlertid vedtagne Missionsordning med Inddeling af døbte i Korforsamlinger, Børn, ugifte og gifte Brødre og Søskende, Enker og Enkemænd, med Skoler, den for Herrnhuterne ejendommelige liturgiske Gudstjeneste med Trompeter og Basuner, samt Anvendelse af indfødte Missionshjælpere og Hjælpersker. Watteville anbefalede Oprettelsen af en ny Station, som dog først 1758 blev til

Virkelighed (se Lichtenfels). 1760 var der paa begge Missionsstationer ialt 15 Missionssøskende og 520 døbte.

Af Egedes Efterfølgere som Missionær ved Godthaab traadte Christian Drachardt (1739—51) i et nøje Forhold til Brødremenigheden, især efter at have ægtet en af »Søstrene«. Mange af de døbte fra Godthaabs Mission gik over til Herrnhuternes Forsamling. Betegnende for Tilstanden er den Skildring, Cranz giver af Julefesten 1747, der tillige viser, at de traditionelle Julehøjtideligheder ved Kolonierne i deres nuværende Form skyldes Brødrene. Juleaften blev der i Nôrdlîts nye Bedesal holdt en Tale over Kristi Fødsel og sunget gamle og nye tyske og grønlandske Julevers, hvormed Grønlænderne fortsatte hele Natten i deres Hytter. Kl. $3^1/_2$ Julemorgen kaldte Brødrene dem med Trompeter sammen paa Salen, hvor der holdtes Prædiken og uddeltes Gaver, sendte fra tyske Børn. Brødrene fulgtes derefter med de fleste voksne til Kolonien, vækkede de dérboende med Musik og Sang og holdt i deres Kirkestue en Julesangtime, hvorpaa de Danske atter fulgte med til Ny Herrnhut, hvor de tilbageblevne imedens »enfoldigen« havde illumineret Salen og alle Vinduer med Olie i Muslingskaller i Stedet for Lys.

Betegnende nok omgikkes Missionskollegiet endog 1749 med Tanken om at overlade Herrnhuterne Missionen i Godthaab, hvor de havde forstaaet at drage Grønlænderne til sig fra hele Distriktet, hvilket en 1761 affattet Optælling af døbte i Godthaabegnen viser: Ny Herrnhut 440 Sjæle, Godthaab 200, Pisugfik 160, Kilángait 90, Balls Revier 68, Kariat 20, Kangek 11, Koek Øerne 10, Ameralik Fjorden 8, ialt 997.

Brødremissionens stærke Trivsel skyldtes fortrinsvis »deres større Erfarenhed i Husholdningssager og nøjere Opsyn med Grønlænderne«, som de fra hele Egnen, særlig fra Koek Øerne og Kangek, drog til Ny Herrnhut, hvor de formaaede dem til at opslaa deres Vinterboliger, medens de danske Missionærer fortrinsvis virkede blandt Fjordboerne.

Ogsaa med H. Egedes litterære Virksomhed for at gøre Grønland bekendt gennem sine ypperlige, meget læste og i fremmede Sprog oversatte Skrifter: »Omstændelig Relation« (1738) og »Det gamle Grønlands nye Perlustration« rivaliserede Brødrene ved Udgivelsen af det instruktive Værk »Historie von Grönland« (1765), udarbejdet af David Cranz under dennes Ophold ved Godthaab 1761—62.

Den danske Mission i Godthaab Distriktet og i Sydgrønland fik først atter Fodfæste og Fremgang ved det energiske Arbejde, der udførtes her af den paa Island fødte Missionær Egil Thorhallesen under hans tiaarige Embedstid i Landet (1765—75). Han genoptog Egedes prisværdige Praksis: at lade Grønlænderne forblive paa deres tilvante Pladser og selv rejse rundt til dem for at forkynde Ordet; han formaaede dem til at flytte ud, og for at hindre Tilflytning fra de endnu af Hedninge beboede Pladser, sendte han Kateketer derhen og anlagde to Anneksmissioner i Kilángait og Pisugfik for at forekomme Herrnhuternes Hensigt, »at drage Grønlænderne bort fra disse to gammelkendte og fordelagtige Handelssteder«.

Povl Egede kunde 1788 udtale, at Missionens Forfatning paa den Tid var god og Fremtidsudsigterne lyse. Rationalismens Tidsalder og Krigsaarene 1807—14 blev dog lidet gunstige for dens Trivsel. Med Anerkendelse skal dog nævnes Missionær Niels Giessing Wolf (senest Præst ved Helligaands Kirke), der netop under Krigen udviste Nidkærhed og Udholdenhed. 1832 var Antallet af Brødremenighedens Grønlændere i Distriktet 309, den danske Missions 302; endnu 1836 foreslog Inspektør C. Holbøll at flytte Missionen fra Godthaab, hvor der kun var ialt 271 Grønlændere, til Frederikshaab, hvis Distrikt talte 566 Grønlændere, og fordi de 130 ved Arsuk og de 32 ved Tigssaluk boende Grønlændere næsten var uden præsteligt Tilsyn. Oplysningsarbejdet blandt Grønlænderne tog Fart, og Oprettelsen af Seminariet (1846) blev af vidtrækkende Betydning for Uddannelsen af de indfødte Kateketer. Blandt afdøde Seminarieforstandere, tillige Præster i Godthaab, fortjener at nævnes Haldor Ferdinand Jørgensen (senest Præst i Haudrup—Solrød), der indehavde Stillingen 1857—69, og Nikolai Edinger Balle (1870—1900), af alle Missionærer i Grønland den, der har tilbragt længst Tid i Grønland og beherskede Sproget som en indfødt; fra Seminariet udgik i hans Tid en Række dygtige og velinstruerede Overkateketer, der fik Ordination. Som Lærer ved Seminariet virkede Samuel Petrus Kleinschmidt (1859—1886), udgaaet af Brødremenigheden, navnkundig som Grundlægger af det grønlandske Sprogs videnskabelige Studium, Udgiver af en grønlandsk Grammatik og Bibeloversætter.

I Henhold til Bestemmelse af Synoden i Herrnhut om Ophævelse af Brødremissionen, begrundet dels ved, at dens Gerning i Grønland maatte siges at være afsluttet, da der indenfor dens Omraade ikke fandtes flere Hedninger, og dels ved at man derved imødekom et Ønske fra dansk Side, hjemgik de sidste Brødremissionærer i 1900.

Om Fangstforholdene, Livsvilkaarene og Indhandling af Produkter i Distriktet i Egedes Tid giver dennes »Omstændelig Relation« (1738) fyldige Oplysninger, og for en senere Periode Lars Dalagers »Grønlandske Relationer« (1752) og Egil Thorhallesens »Beskrivelse over Missionerne i Grønlands søndre Distrikt« (1775).

Dalager betegner Baals Revier som den ypperste og bedste Egn langs Kysten, fordi der med Undtagelse af de største Hvaler her som i et Midtpunkt findes alt, hvad Land og Hav formaar at yde. Paa Øerne Fuglefangst, Æg- og Dunsamling samt Flydetømmer, Sæltræk i Nipisat Sundet, inde i Fjordene Rødfisk og Laks, i Mundingerne Helleflynder, endvidere Rensjagt og endelig den rige Forekomst af Vegsten til eget Brug og Tuskhandel med Sydlændingene. Hele Aaret rundt begyndte den ene Fangst, naar den anden ophørte.

Thorhallesen betegner Godthaaberne som Fjordfolk, der er uvante og til Dels uduelige til at fange Sæler til Søs. Ved sin Ankomst til Landet hørte han idelige Klager af de ældre over Sælernes og Renernes Aftagen. Grønlænderne talte om de gyldne Tider før Evropæernes Ankomst, da de endnu kun skød med

Buer, men alligevel forlangte de at faa flere og flere Bosser. Derved kunde Grønlænderne ganske vist dræbe flere Dyr end tilforn med Pil og Bue, men Bestanden udryddedes, udtyndedes eller forskræmtes, ligesom Bossen var Skyld i, at de nu nøjedes med at hjemføre Skindet og lade Kødet ligge. En anden Aarsag til Befolkningens Tilbagegang var den, at Herrnhuterne havde afvænnet de Indfødte fra det frie Fangerliv og til ubodelig Skade for deres Næring bragt dem til at fravige det af Dyretrækket til de forskellige Aarstider betingede Valg af vekslende Opholdssteder. Thorhallesen vilde endog have indført et Forbud mod Indførsel af Bosser.

De samme Klager gentages senere til Stadighed. 1802 kalder Inspektøren Godthaab for det fattigste Sted i Inspektoratet, ikke fordi Distriktet manglede bekvemme Steder, men fordi man ikke vilde bebo dem. Henimod Midten af forrige Aarhundrede, i Rinks Tid, indtræder atter en Opgangsperiode, som kulminerer efter 1900 ved den rige Hvidfiskefangst i Norddistriktet og Torskefiskeriet i Syddistriktet.

B. Enkelte Lokaliteter.

Pisugfik Øerne, omtalt ovfr. under Sukkertoppen Distrikt, hører historisk set, under Godthaabs Distrikt. De regnes af E. Thorhallesen at strække sig i Længde af 5 Mil fra S. til N. langs Fastlandet, adskilt mod Nord ved en Bugt Sønden for Upernivik, Foraarsstedet for Øgruppens Beboere (en Mil Sønden for Kangârssuk), og mod Syd til Satsigsúnguit Øerne. Ved Hans Egedes Ankomst til Landet var disse Øer maaske de tættest befolkede i Grønland og endnu længe efter bekendte for deres Fuglerigdom. I Midten af Juni brød Befolkningen op til deres rige Fangstpladser norden- og sønden for (til Upernivik og Godthaabs Egnen); om Vinteren levede de af Fiskeri (smaa Hvaler, Hvidfisk og Rødfisk). Da Vandet mellem Øerne er grundet, dannede disse ved Lavvande, hvor man, som Navnet antyder, kan vade over fra den ene Ø til den anden, et Hele for sig.

Øerne nævnes tidligst af Egede, der første Gang var her i Novbr. 1723, da han betegner dem som det nærmeste Sted Nord for Haabets Ø, hvor der boede Grønlændere, hos hvilke han fik de første Oplysninger om Hvalfangsten. Siden benyttede han Øerne som Indhandlingssted for Kolonien ved oftere at sende Chaluppen derop, som vendte tilbage, ladet med Spæk.

I Koppeepidemien uddøde Pisugfik Øerne næsten ganske, men var ved Midten af Aarhundredet atter beboet. Thorhallesen nævner dette ypperlige Sted, der dog havde tabt meget af sin tidligere Anseelse, idet de, som forstod sig paa Fangsten, var bortdøde; han kalder Pisugfikerne temmelig gode Husholdere og regner dem blandt de anseligste Grønlændere. Øerne blev ved den nedenfor omtalte Vækkelse, der drog Beboerne til Ny Herrnhut, forladte og ruinerede; i hvilken Anledning han oprettede Missionsstationen paa »Egilsø«. Af andre Øer nævner Giesecke Ulomik og Flagstangs Øen, hvorfra man havde et Rundskue over hele Arkipelaget. Her havde Missionær Andreas Ginge (1782—93) efter kgl. Befaling paa Forslag af Prof. Thomas Bugge indrettet et Observatorium,

hvor han opsatte et Hus til magnetiske og astronomiske Observationer, hvortil Kongen gav 50 Rdlr. Disse Iagttagelser er i Uddrag meddelt i Videnskabernes Selskabs Skrifter 1785 og 1788 og i hans Afhandling »Om Nordlysets Indflydelse paa Magnetnaalens Declination, iagttaget ved Godthaab 1786—87« (smstds. 1787).

Koek Øerne har sikkert faaet Navn af Hollænderne, der ligefra den første Tid gik i Land her for at skyde Fugle eller samle Æg og drive Tuskhandel med de indfødte. Navnet maa vistnok afledes af holl. koek, Kage, efter Øernes Form, ikke som ogsaa antaget, af det grønlandske *kûk*, Elv, eller en Englænder Cook. Øerne var, som de meget talrige Hustomter viser, stærkt befolkede i den ældste Tid, Egede nævner Øerne i Foraaret 1722 og anslaar Befolkningen til henved 300 Mennesker, andetsteds til 34—35 Familier, der her drev Sæl-, Helleflynder- og Ulkefangst og samlede Angmagssat, som de tørrede og sammen med Sælspæk gemte under Sneen om Vinteren. Af Fugle, der om Vinteren holdt til paa Øerne, nævnes særlig Alken, som fik Lov at yngle uforstyrret, idet Øboerne strejfede om hele Sommeren nord- og sydpaa eller op i Fjordene paa Rensjagt. Øerne var ogsaa bekendt for Mængden af Drivtømmer, der her opfiskedes af Grønlænderne. I Foraaret 1725 begyndte Egede at prædike paa Koek Øerne, og besøgte dem senere ofte og døbte her 1729—31, bl. a. paa Imerigsoĸ. I Marts 1729 holdt han Mandtal paa Koek Øerne og Ravn Øerne, hvorefter der her tilsammen boede 48 Familier med ialt 214 Individer. Koppeepidemien bortrev største Delen af Beboerne, og Egede lod fra de forladte Huse hente Brædder og Lægter til Kolonien.

Koek Øerne var atter ved 1750 godt befolkede, da de mähriske Brødre drog dem til Ny Herrnhut, hvorved, som Thorhallesen udtaler, dette ypperlige Sted ødelagdes, idet Øerne nu kun besøgtes i Sommertiden, hvor Herrnhuterne skød Fuglene bort og ødelagde deres Yngel, saa at det indtil da rige Fugleliv udryddedes.

Ravn Øerne, hvis Befolkning jævnligt kom til Kolonien, besøgtes af Egede først i Febr. 1729, da der her boede 15 Familier, som »med Velvillighed« lod deres Børn døbe. I Jan. 1730 underviste Miltzoug de derboende Grønlændere, og ud paa Efteraaret besøgte Egede dem atter, hvorefter den som Nationalkateket anvendte, døbte Grønlænder Frederik Christian læste med dem. 1730 døde mange dér af Brystsyge og Hoste. Under Koppeepidemien var Egede her senest i Okt. 1733 og fandt Øerne næsten uddøde; en Del var flygtet sønderpaa, og Købmanden fra Godthaab hentede de sidste hjem til Kolonien. En af Forf. foretagen Udgravning af den store Husruin paa Tuluartalik (den store Ravnø) i 1912 viste ved de her fundne Skeletters Stilling, at Folkene var døde i Huset. 1744 omtales »die Rabeninsel» af Herrnhuterne som beboet.

Igdluerúnerit (S. 183). Hans Egede landede, som det hedder i det grønlandske Bergenskompagnis Beretning (af 16. Decbr. 1721) til Kong Frederik IV: »den 3. Juli 1721 om Natten Klokken 12 paa 64 Grader 7 Min. udi en, efter al Anseende temmelig god Vinterhavn ved en Ø, ungefær 2 Mile stor, som ligger tvært ud for Baals Revier, omtrent 2 à 3 Mile fra faste Landet, hvilken Havn Præsten gav det Navn Haabets Havn«. Haabets Ø er tidligst af C. Pingel (Grøn-

lands hist. Mindesmærker, III, 728) og efter ham af H. Rink urigtig bleven identificeret med den nærliggende lille nogne Ø Imerigsoĸ, hvor der endnu findes en Hustomt og i Bugten Nord herfor Spor af Ankring. 9. Juli begyndte Egede Opførelsen af en Bolig af Tørv og Sten, inden i paneleret med Brædder. Huset laa paa Skyggesiden; lige mod Vest var der Udsigt til Smaaoerne, der ved Solnedgang tegner sig som sorte Skyggerids, der minder om Ryggen af strandede Kæmpehvaler. Ganske afskaaret mod Havet, naar Skumsprøjtet gaar over Skærene, gor Stedet ved den her herskende, fuldkomne Stilhed et øde og forladt Indtryk. Paa en Solskinsdag i stille Vejr viser de delvis lyngklædte, skærmende Fjældsider og den med Revling overgroede Lavning, hvor Huset laa, men navnlig den klare Dam eller Sø bagved, et ret venligt Billede.

En Synsforretning fra 1725 udsiger, at der her stod følgende Bygninger. Det ældste murede Vaaningshus, 25 × $8^1/_2$ Al., 4 Al. høj, med 2 Skorstene og 15 Fag, delt i 3 Værelser, belagte med Bræddegulv, over Stuerne et tredelt Loft, udtil var Huset beklædt med Sten og Tørv. Værelserne beboedes henholdsvis af Hans Egede med Familie, Bogholderen og Folkene. De to første Rum var panelerede med Brædder, i det tredje, hvori et særligt afdelt Rum til Ophold for Missionæren Alb. Topp, var Væggene kun af Sten og Tørv. Bohavet bestod af 5 nagelfaste Sengesteder, 3 Borde og 2 smaa »Kontorer«. I Folkenes Stue fandtes en Bagerovn, foran Husets vestre Side var en Svale af Tørv og Sten og en Bryggerkedel. Provianthuset (opsat 1722) var $8^1/_2$ × $7^1/_2$ Al. og 4 Al. højt og opført af Mursten. Pakhuset (fra 1723) var 11 × $9^1/_2$ Al. og 4 $^1/_2$ Al. højt, ligeledes muret. Desuden fandtes her en Smedie, et Skur, et lille Tømmerhus og en Kreaturfold. Vaaningshuset, der stod paa en meget fugtig og sumpet Grund, var for trangt til de Mennesker, det skulde rumme, og tillige utæt, hvorfor Egede allerede 1725 tænkte paa at flytte Logen til Angmagssivik, som han dog opgav (se S. 175). 1727 var Væggenes Træbeklædning og Gulvene saa opraadnet, at Flytningen fra det »ubehagelige og ubekvemme« Sted maatte blive en Livsbetingelse. 1728 blev Haabets Ø rømmet af de Danske (se S. 288).

Rensøen (Tugtut ĸeĸertât) o: den store Rensø, kun skilt fra Haabets Ø ved Sundet Ikerasak med den S. 182 nævnte Hollænderhavn, senere kaldet Faltings Havn efter Früd Faltings, der 1817—35 førte Skib i Handelens Tjeneste, nævnes allerede i Okt. 1721 af Egede, og Aaret efter omtaler han, at hans Folk kaldte den Rensøen. Her søgte Grønlænderne fra Godthaabs Egnen til om Sommeren for at skyde Rensdyr, som dengang endnu søgte til Øen.

Kangeĸ (S. 238) blev i den ældste Tid befolket af Sydlændinge, der slog sig ned her. Rink nævner, at den snævre Plads, paa hvilken Husene er sammentrængt, viser, at den gennem mange Slægtled har været en yndet Vinterplads, thi der hvor Havet har udhulet Jorden, ses et Lag af sammendyngede Levninger paa flere Alens Tykkelse, i hvilket navnlig en stor Overflødighed af gammelt Træ kommer til Syne. Om de kække Kajakroeres Liv paa Kangeĸ i svundne Tider er bevaret mange stedlige Sagn, bl. a. ogsaa om den her boende, store Angakok Kilugpak. Thorhallesen kalder K. det bedste og nærsomste Sted paa hele

Godthaabs Højde; her og paa Koek Øerne var alle Herligheder samlet. Herrnhuterne drog dem til sig, og Cranz kalder K. »ein Vorhof von Neu-Herrnhut«. 1805 genoptoges K. som Fangested. 1855 havde det 76 Indvaanere. Rink skildrer Grønlænderhusene som meget usle, med Undtagelse af det, der tilhørte Brødremissionens meget duelige og driftige Kateket tilhørende.

I Aaret 1801, da alle Kangeĸ Boerne var døbt af de mähriske Brødre, forefaldt her endnu et Modermord. En 55-aarig Grønlænderinde, der under en Sygdom havde mistet Forstanden, blev dræbt af sin Søn og Datter i Forening ved at de bøjede hendes Hoved forover og bandt det sammen med Fødderne, slog og endelig kvalte hende. Inspektøren lod Morderne binde hver til en Pæl, hvor de henstod i en Time. Over dem var henholdsvis anbragt Indskrifterne: Arnamenik tokutsersoĸ (Modermorder) og Panik-Arnamenik tokutsersoĸ (Modermorderske). Af Forhøret over dem fremgik, at Drabet ikke skyldtes Medfølelse med Moderens Lidelser, men uden Tvivl Grønlændernes bekendte Frygt for at afsindige tragter deres nærmeste efter Livet.

Ujaragssuit (S. 185) besøgtes i April 1723 af Egede, i hvis Tid Folk fra Kolonien jævnligt gæstede Stedet, hvor Grønlænderne fra hele Godthaabs Egnen samlede den ved Uvkusigssaĸ i rigelig Mængde forekommende Vegsten, som de forarbejdede til Lamper og Kedler, hvilke de tuskede bort til Folk fra andre Egne af Landet, hvor Vegsten ikke findes. Egede beskriver udførligt de to mærkeligste af de herværende Nordboruiner. Mest iøjnefaldende er det taarnlignende Stenhus, den bedst bevarede Ruin i Distriktet, en næsten kvadratisk Bygning, hvis Mure er opførte uden Bindemiddel af store Stenkvadre fra de omkringliggende Fjælde. Murene har, som det omhyggeligt anbragte, øverste Lag Sten paa de bedst bevarede Partier viser, ingensinde været højere. De 4 Hjørner staar endnu skarpt, men Midten af Murene hist og her noget nedfaldne, hvorfor det Indre er opfyldt af Sten og Brokker. I Muren findes Huller, der minder om Skydeskaar. Paa den nordlige Side findes en Døraabning med en Overligger, og tidligere skal der have været Spor af Vinduer. Bygningen har i Betragtning af sit ringe Omfang og sin Form næppe været Kirke, men tjente maaske som Tilflugtssted for Nordboerne, da de begyndte at trænges af de indfødte. — O. 260 Skridt NO. til O. herfor findes en stor Indhegning, 32,3 × 24 m, med en 2,7 m tyk Mur, der i Egedes Tid endnu stod o. en Alen over Jorden. Indeni Indhegningen ses Levningerne af en af meget store Sten opført Bygning (9,7 × 7 m), og inden i denne atter to meget store flade Sten, oprindelig vistnok kun én. Den indre Bygning kan have været en Kirke, og Indhegningen et Kirkegaardsdige, en Formodning, der allerede har været fremsat af Thorhallesen.

Til de egentlige Minder om Nordbotiden regnedes tidligere, ganske med Urette, den saakaldte »Jættestol« i Dalen ved Ujaragssuit, en 4,5 m høj, nøgen og fast Klippe, stærkt afglattet og isskuret, der knejser op af Dalbunden (Medd. o. G. VIII, 91, Tegn. af C. Ryder).

Ogsaa Pisigsarfik Fjord med dets stolte Fjæld har været besøgt af Egede paa Udflugten til Ujaragssuit. Ved Igdlúnguaĸ paa Nordsiden og nær ved Mun-

dingen af Pisigsarfik findes en særlig velbevaret *nängissat*, c: en lang Række med et Skridts Mellemrum lagte Sten, for store, til at de kan være anbragte af Grønlændere. Efter disses Sigende er de lagt af Nordboerne, der drev den Sport, at hoppe fra en Sten til den anden paa ét Ben hele Rækken igennem.

Pisigsarfik fik af Brødremissionærerne, der paa Næsset øste Sild med deres Grønlændere, Navnet Hutberg, hvor der 1754 indrettedes en Kirkegaard. »Kirken i P.«, skriver Cranz, »har intet andet Tag, end den frie Himmel; Væggene dannes af de snehvide Bjerge; Prædikestolen er en stor Sten og Bænkene er de nøgne Klipper.« 1759 nævnes Missionshuset Saron i P.

Ũmánaĸ (S. 256) »den for Vægstenen sær berømte Ø« (Thorhallesen). 1861 anlagdes af Brødremissionærerne her en Station, for at skabe et Samlingspunkt for de fjærnt fra de gamle Missionsstationer boende døbte.

Kôroĸ eller Kôrĸut (S. 185). »Den mindste og sidste Arm af Godthaabs-Fjorden, der her kun gaar $1^1/_2$ Mil ind i det faste Land, men strækker sig i en smal Arm, krummet som en Medekrog, mellem Bjergene, der er meget stejle og udgør en Del af den nordlige Bred af Ameralik Fjorden« (Giesecke), omtales i Maj 1731 af Egede som Kokome, »hvor og vore gamle Norske fordum have boet«, og gjorde han her Forsøg med at saa Havefrø og Korn; i Sept. medbragte Folkene herfra skønne og gode Roer og Kaal, men Kornet havde kun liden Kærne. Thorhallesen siger, at her havde de første Danske deres Lyststed om Sommeren, »thi her ere nogle behagelige græsbevoksede Sletter og en skøn Del Krat; her findes og Levninger efter de gamle Evropæer«.

Kanísut, Ulkebugten (S. 249). Her var paa Egedes Tid Stedet for den egentlige Rensjagt i Distriktet, idet Dyrene fra Oplandet søgte ned her til Sokanten. Den lakserige Elv, Rødfisk og Torskefiskeri i Forbindelse med Hare- og Rypejagt gjorde, at Stedet yderligere var stærkt søgt af Distriktets Beboere. Thorhallesen vilde endog, hvis det havde staaet i hans Magt, have flyttet Missionen hertil. Paa hans Tid fangede de døbte Herrnhutere ofte med Garn 2—3 Tdr. Ørreder ad Gangen, de største 3—4. Giesecke, der her var Vidne til, at samme Mand i 2 Dage i ét Garn fangede 510 Stkr., saa ved K. flere grønlandske Teltpladser og Grave.

Af nu øde Bopladser i Godthaabs Nærhed, hvor Egede døbte 1729—31, nævner han selv Sarmisiame ɔ: Sermitsiaĸ paa Vestsiden af Sadlen (Itivdlínguaĸ), Illulime ɔ: Iluileĸ, Illumiut ɔ: Ilua (dets Indre), Noarsume ɔ: Nûgârssuk, Kekertome ɔ: Keĸertat (S. 205), Okaisune ɔ: Oĸaitsoĸ, Kanneisane ɔ: ĸanísut, hvortil kommer Erssâ.

Ameralik Fjordens (S. 187) første, mindre Bugt paa Sydsiden, Præste Fjorden (*Eĸaluit*), udøvede ved sine gunstige Havneforhold, sine rige Erhvervsmuligheder og sin skønne, smilende Natur først af alle Steder i Godthaabs Egnen en dragende Indflydelse paa Egede. I sin første Relation fra Grønland skildrer han udførligt sine Indtryk herfra under et Ophold i Dagene 4.—8. Sept. 1721, da han var inde paa det faste Land for at søge sig en bedre Byggeplads og ved denne Lejlighed gav Bugten dets Navn. Han fandt her en Del Grønlændere paa Rens-

jagt og Laksefangst. Det følgende Efteraar besluttede han at oprette »en bestandig Boplads« her og sendte Folk derind for at bryde Sten til et Hus, men opgav dog Aaret efter Tanken, fordi Bugten frøs til om Vinteren og afskar ham fra Søen. Siden besøgte han dog oftere Præste Fjorden og sendte sine Folk herhen paa Laksefangst ved Elven.

Thorhallesen ved at berette, at Egede havde i Sinde, her at ville anlægge den første Koloni af Hensyn til den gode Havn og lakserige Elv som og en fersk Sø, hvor hans Folk havde en lille Baad og med Jærn fangede indtil 3 Tdr. Laks ad Gangen.

Egede regnede ikke Præste Fjorden som en Indskæring af Ameralik Fjorden, men som en særlig Fjord. I Aug. 1722 trængte han videre ind i Ameralik Fjorden »3 Mil Øst for Præste Fjorden«, hvor han fandt en smuk Plads med Buskads, Eller og Vier, sikkert Kasigiánguit. Ameralik Fjorden nævner han første Gang 1723 i April (»Ameralik i. e. Lerfjord«), da han »søgte Spor efter de gamle norske Kristne,« her fandt han ogsaa Tomter af Nordbohuse og traf ved et andet Besøg i August Grønlændere paa Angmagssat-Fangst. I Maj 1724 var han atter herinde for at saa Korn og vendte tilbage hertil i Aug. med sin Hustru og to Smaapiger, for »at forlyste sig nogle Dage, saasom det var det dejligste og smukkeste Sted i Egnen af Kolonien«. En Maaned senere sendte han Folk derind efter Kornet, der naaede at faa fuld Aks, dog uden Kerne. Senere var Egede ofte her for at undervise Grønlænderne, naar de var paa Sommertogter herinde, senest i Juni 1735, da han tog Afsked med dem.

Ad Ameralik Fjorden foretog Grønlands Guvernør C. E. Paars i Dagene 1728 23. April—7. Maj den første af Evropæere forsøgte Ekspedition til Bestigning af Indlandsisen med det Maal, over denne at vandre til Østkysten (Østerbygden). Ifølge den Paars medgivne, kgl. Instruktion skulde han i dette Øjemed benytte de med Skibet opsendte Heste, en Tanke, som Egede havde afvist som ganske »impraktikabel«. Grønlændere, der havde været oppe paa Isranden, skildrede den for ham som gennemfuret af »forskrækkelige dybe Sprækker og Grøfter, hvorigennem rinder store Elve, som man ikke kan komme over, desforuden skal og Grøften ofte ovenpaa være skjult og tildækket af Sneen, saa de, som gaar et Stykke paa Fjeldet efter Renen, er ofte uforvarendes falden der ned igennem og bleven borte«. Naar en Koloni var bleven oprettet paa 60—61° var der, som Egede hævdede, den bedste Lejlighed, til Sos at faa Kundskab om Østerbygden; »til Lands, tror jeg, det aldrig sker« — slutter han. Ogsaa Paars var hurtig klar paa, at man ikke kunde anvende Heste til en Bestigning af Isranden, og ganske med Urette har Nordenskiöld og andre tillagt ham denne Beslutning, ja endog fremsat, at han vilde spænde Hestene til Kanoner, for med disse at sønderskyde Indlandsisen, hvorved hans Ekspedition blev stillet i et for Eftertiden latterligt Lys. Ledsaget af Løjtnant J. Reichardt, Assistent Jens Hiort og 5 menige af Koloniens Mandskab roede Paars 10 Mile ind i Fjorden til Ameragdla, hvorfra han med to her teltende Grønlændere, forsynet med Proviant til 8 Dage, Bøsser og Ammunition, i to Dage til Fods naaede Umîviarssuk. Med Issporer under Fød-

derne og støttet til Ispigge besteg de Isranden, hvis 2—3 Favne brede Rifter forekom Paars »stejle som de højeste Kirkemure og skarpkantede som Sukkerkandis«. I et Par Timer vandrede de rundt paa Isen, affyrede deres Bøsser med 9 Skud og drak Kongens Skaal »udi et Glas Brændevin paa det Sted, den aldrig før var bleven drukket«. Tilbagevejen foregik gennem den af F. Nansen døbte »Austmannadal«; de besøgte Ekaluit, hvis Ruiner lod Paars formode, at her havde staaet et Herresæde, og omsider naaede han Godthaab »efter en besværlig og fatal Rejse«.

Den første udførlige Beskrivelse af Ameralik Fjorden skyldes E. Thorhallesen, der ofte opholdt sig her i Maaneder ad Gangen. Han nævner som de mærkværdigste Steder her: Tuapait (Tuapârssúnguit), hvor Grønlænderne drog hen Foraar og Høst paa Sælfangst, Rens- og Harejagt; Nunangiak Bugten med dens Rigdom af Urter, Ikerasak (Itivnera), hvorfra man plejede at sætte over til den østre Fjordarm Nunagigsok, bekvemt for Sælfangst, Rogn- og Krabbefisk og rigt paa Tyttebær, samt de to Næs Nûluk og Nûa, henholdsvis paa den søndre og nordøstlige Side, hvor Grønlænderne plejede at opholde sig i Sildetiden, og hvor han benyttede Lejligheden til at undervise dem. Særlig Omtale skænker han Ekaluit, »et dejligt Sted med jævnt og græsbevokset Underland. Den første Ophøjning fra Strandkanten ser ud som Københavns Volde, og maa enhver forundre sig over, hvor nær Natur og Kunst ligner hinanden. Her er det bedste og visseste Sildested i Ameralik, ej alene til at fange, men til og at tørre Silden, her er tvende skønne Lakseelve, Græsmarker af temmelig Omfang og Kratskov af 4—7 Al. Højde; tillige et ypperligt Fiskeri af Rognfisk, Torsk og smaa Flyndere«. Han gravede i de derværende Nordboruiner, men fandt intet. Endelig omtaler han Ruinerne ved Umîviarssuk og Kilaersarfik.

I det 18. Aarh. besøgtes Ameralik Fjorden 1808 og 1810 af Giesecke, samt 1812 (indtil Kârusulik) af den vidtberejste M. Wormskiold, der træffende har skildret dens Ejendommelighed: »Denne Fjords bratte Sider, som kun paa meget enkelte Steder er bestigelige, og kun $^1/_2$ Mil fjernede fra hverandre, viser her, tydeligere end jeg nogetsteds saa det, det beundringsfulde Syn, at det forekommer, som om de var parallelt afpassede, saaledes, at hvor der findes én Bugt paa den ene Side af Fjorden, dér viser sig en udgaaende Runding paa den anden Side, og Udvigen har sin modsvarende Indvig ligeoverfor. Uvilkaarlig Ærefrygt paanøder sig den, sóm første Gang sejler ind i Ameralik Fjorden, ved dens høje, bratte Sider, som skuffe Øjesynet til i Højdemaal at antage dem lige med Fjordens Bredde, og som vedbliver saaledes med en betydelig Længde i en næsten lige Linje ved det svælgende Dyb, som robes ved aldeles Mangel af Øer og Skær, og det Heles Lighed med en kolossal Bjergkløft, og endelig ved den højtidelige Skumring, som end ikke den klareste Dag formaar aldeles at fjerne«.

Kolonien Godthaab.

I de 6 Dage, Egede efter sin Ankomst til Landet undersøgte den nærmeste Omegn af Haabets Ø for at finde et gunstigt Sted til Bebyggelse, gik han ogsaa

ind ved Nûk, hvor han »under det faste Land traf en skøn Plads, hvor der nok havde været smukt og belejligt at bo, om ellers Havnen havde været sikker for Skibet«, hvilket sidste bestemte ham til at foretrække Haabets Ø. Da de trange og usunde Forhold nødte ham til at søge en bedre Byggeplads, var han gentagne Gange her i Sommeren 1727, senest med Grønlandsskipperen Ebbe Midtzel, og begge fandt, at Stedet frembød alle tænkelige Fordele, en skøn Plan at bygge paa, Græsgange til Kvæget, nær Adgang til Rensjagt og Laksefangst ved den af hans Folk hyppigt besøgte Elv (Ekaluit) i Præste Fjorden, Rødfisk- og Torskefiskeri. Her var man de paa Øerne og inde i Balls Revier boende indfødte lige nær, og paa selve Stedet stod 2 Huse med ialt 12 Familier. Den ypperlige Havn laa vel et godt Stykke fra Byggepladsen, men herpaa kunde bødes ved at man opførte et Pakhus til Opbevaring af Gods.

Umiddelbart efter sin Landgang 2. Juli 1728 tog Guvernør Paars sammen med Egede, Officererne paa de opkomne Skibe og flere, Stedet i Øjesyn og billigede Egedes Valg. Faa Dage senere sendte Paars sin Ingeniør, en Sergent, 7 Haandværksfolk og 12 Soldater ind til Nûk, for at de først kunde opføre et Bagers og Bryghus samt indrette et for Enden af disse liggende Vildmandshus til midlertidigt Opholdssted for Guvernøren. Efter at disse Arbejder var endt i Slutningen af Maaneden, tog man fat paa at bygge et Vaaningshus og et Stenhus til Folkene. 29. August holdt Egede sin første Prædiken her og grundede sin Indgang om Koloniens Navn Godthaab. 19. Sept. indviedes Vaaningshuset, og sidste Dag i Maaneden flyttede Egede med sin Familie herind fra Haabets Ø under Tag med Guvernøren og Kaptajn Landorph. Kort efter rejstes uden for Huset et lidet Batteri med Flagspil og 7 Kanoner, og nu var ogsaa Folkenes Hus færdigt. I den ene, noget større Stue logerede Soldatesken, baade forneden og paa Loftet, i den anden boede Haandværkerne og den gamle Kolonis Folk, ialt 30 Personer. En Begravelsesplads indrettedes »i Sandbakken ØSØ. for det lange Bjerg, som strækker sig imellem Bryggerhusets Plads og det nye Vaaningshus.«

Baade Valget af Pladsen for Kolonien og Stedet for Bygningerne paa begge Sider af en Elv, der hyppigt har anrettet Skade paa Husene, er ofte bleven kritiseret og ganske med Urette bebrejdet Egede. Dels er dette sket efter nøje Overlæg og, som nævnt, i Samraad med andre, dels skyldes Bygningernes Anlæg ikke ham, men Paars' Ingeniør. Thorhallesen kalder det en ubodelig Skade, at Kolonien blev flyttet, eftersom de fleste indfødte boede ved Kangek og paa Koek Øerne, og Nipisat Sundet med dets Sæltræk var tæt ved, men her havde Brødremissionen allerede paa hans Tid, ved at drage Grønlænderne til sig, forandret Billedet. Giesecke vilde have lagt Kolonien paa Øen Akúnâk med dens græsrige Dale og gode Skibshavn lige overfor Godthaab.

I et Inventar fra 1734 beskrives Koloniens Bygninger udførligt. Vaaningshuset (28 × 16¾ Al., 3 Al. 1 Kv. højt) var grundmuret af Kampesten, tækket med Brædder og Tagsten, og forsynet med ialt 23 Vinduer. Det var afdelt i 7 Værelser, af hvilke det første var Kirkestuen med 4 store Vinduer, et stort Bord med Stol, en Seng, 4 Træstole og 10 Bænke til Kirkegæsterne. Dette med

Fig. 17. Udstedet Kôrnoĸ. John Møller fot.

Fig. 18. Udstedet Narssaĸ. John Møller fot.

Fig. 19. Logen Fiskenæsset. John Møller fot.

Fig. 20. Bopladsen Grædefjorden, set mod NØ. C. Wagner fot.

3 Døre forsynede Rum opvarmedes sammen med det tilstødende Kobmandens Kammer af en stor Bilæggerovn mellem begge. Stuen havde 2 Vinduer og var mobleret med Bord, Stol, Seng, to Træstole og et lille Skab. Op til Kamret stødte et lille Kokken med 2 Vinduer. Det 3. Rum var Missionærens Kammer, beboet af Egede og hans Efterfølgere næsten uafbrudt til 1783, med 3 Døre og 2 Vinduer, en Bilæggerovn, et lille Bord og en Træstol; hertil hørte et Kokken med stor Skorsten og et Spisekammer. Videre fulgte Kateketens Kammer med 2 Vinduer, Bord, Seng og Skab; derhos et et Fags-Kontor med et nagelfast Bord og et lille Skab med Hylder. Det 5. Rum var Matrosernes Stue paa 2 Fag med Loft, 5 nagelfaste Senge og tilstødende Kokken med en Bilæggerovn af Jærn. Oven over Matrosernes Stue var et lille et Fags-Kammer med en Jernvindovn. Oven over Kirkestuen fandtes et Sommerkammer, et lille Kargaisons Kammer og endnu et Rum til Opbevaring af Materialier og Proviantsorter.

Tværs over Gaarden bag Vaaningshuset laa et Bindingsværkshus (30 × $10^1/_2$ Al., 3 Al. højt), muret af Tørv og Sten, forhen Folkenes Vaaningshus; heraf benyttedes den ene Halvdel som Provianthus, den anden som Bryggers, Bageri og Smedie. I den vestre Ende af Gaarden var et norsk Tømmerhus (12 × $4^3/_4$ Al., $3^3/_4$ Al. højt), tækket med Naver og Tørv, delt i 2 Rum, hvoraf det ene indeholdt en stor Jernvægt med Kobberskaale til Metallodder af 8—$^1/_2$ Punds Vægt; det andet benyttedes til Opbevaring af Tørv og Brænde. Uden for dette Hus hang en stor Jernvægt med Jernkæder og jernbeslagne Træskaale, bestemte til Jernlodder fra 10—1 Lispd. Endelig fandtes der i den østre Ende et gammelt Hus af Jord og Sten, der tjente til Bødkerværksted.

I Skibshavnen fandtes Spækhuset (25 × 12 Al.), opført af Bindingsværk og muret med Tørv og Sten. Til Kolonien hørte 5 Fartøjer, en Østerlands Baad, drægtig 12—13 Fade lost Spæk, med Sejl, Mast og Aarer; en ny Baad drægtig 9—10 Fade Spæk, ligeledes med Sejl og Aarer; en Jolle drægtig 3—4 Fade løst Spæk, med Sejl og Aarer; en lille norsk Jolle og en Konebaad til Brug for Missionsbørnene, med Telt af Skind, Teltstænger og Brædder til Briks og 2 smaa Rejsetelte til Brug paa Togter.

Den oprindelige Inddeling af Vaaningshuset i Henseende til Missionærens og Kobmandens Værelser holdt sig langt ind i Aarhundredet. P. O. Walløe nævner 1748 Kirkestuen, »saaledes kaldet, fordi man deri holdt Prædiken og anden Gudstjeneste.«

Den lille, o. 1758 opførte Kirke ($13^1/_2$ × 9 Al.) SV. for Elven blev tidlig brøstfældig og fornyedes 1772; af dens Sten opførtes 1850 det nuværende Materialhus (Tv. XVI, 15). Hans Egedes Hus paa den anden Side Elven blev omdannet til Bestyrerbolig (ib. 6); Murene er temmelig sikkert de oprindelige (se S. 245).

I 1845 udskreves Tegninger til et Seminarium, en Missionærbolig og en ny Kirke af Sten. Missionskollegiet besørgede anskaffet og tildannet samt betalte Opførelsen af et Seminarium og opsendte Materialet i 1846. Det opførtes i 2 Etager, den øverste til Bolig for Forstanderen, den nederste for den yngre Missionær og med Skolelokalet. Kirken opførtes af Bindingsværk med Mursten

og udvendig Spækning af Cement, i Stedet for at man burde have anvendt naturlige Sten. Indvielsen fandt Sted 6. April 1849 (Berl. Tid. for 8. Nov. s. A.), kort efter vedtoges Nedbrydningen af den gamle Kirke, og at der af dens Materialier skulde opføres et Bødkerværksted.

Ny Herrnhut (S. 245).

Brødrenes tidligste, trange Missionsbolig (se S. 278) afløstes 1747 af et stort, rummeligt »hollandsk Hus«, skænket af formuende Venner i Evropa, særlig i Holland; det førtes op til Landet paa et fragtet Skib adskilt, og blev opstillet og indviet af Christian David, der paa denne sin sidste Rejse til Grønland var med om Bord. Huset skildres af Cranz (1765), i hvis Værk det er afbildet: »Menighedshuset med dets to Fløje og Gaarden kan i hvert Fald i Grønland gælde for et lille Palæ, skønt det kun er et Stokværk højt, opført af Træblokke, beslaaede med Brædder, tjærede og tættede med Rør. Midtvejs paa Taget hæver sig et Taarn med Klokke. Huset er o. 70 Fod langt og 30 Fod bredt. — Op til Salen, Grønlændernes Kirke, støder 4 Dagligstuer og 2 Forværelser, det ene benyttes som Spisestue, det andet som Skolestue for Pigebørn. I den nordlige Fløj ligger et Forhus, en Skolestue for Drengebørn og Kateketens Bolig. Under samme et Kælderrum ind i Skrænten med Køkken, Bagers og Magasin, og i Køkkenet en Hejsebrønd. I Sydfløjen et Provianthus og Brændemagasin, ved Siden heraf en Faarestald, bygget paa grønlandsk Manér. Foran Huset ligger Haven, hvori der vokser Salat, Radiser, Hvideroer, Kaal og Hvideløg. Langs Haven fører en Sti ned til Stranden til et efter grønlandsk Byggeskik opført Baadehus, hvori opbevares to store Baade og Bygningstømmer«.

Paa begge Sider af Menighedshuset havde Grønlænderne opsat deres Vinterhuse, og bag disse deres smaa Forraadshuse til Opbevaring af Sælkød og Spæk. Til Magasinering af Sild, Teltskind og andet Husgeraad var af Brødrene opført et stort hvidkalket Provianthus med Trætag, Høloft og Tørreloft. Paa den store Plads mellem de to Husrækker havde Grønlænderne deres Sommertelte, saaledes at de stedse var under Missionærernes Opsyn. Bag Husene paa Nordsiden laa Kirkegaarden for de døbte og Begravelsesplads for de udøbte. Gravene paa Klippen var omsatte med Sten og dækkede af Grønsvær, saa at Kirkegaarden lignede en Have med Bede. Naar Grønlænderne havde taget deres Vinterhuse i Brug, kunde man ifølge Cranz hver Aften, ja hele Natten igennem se en Illumination, der var desto smukkere, som Husene laa i to næsten paralelle Rækker, alle lige høje, og alle Vinduer oplyste.

Da Brødrenes Kirke og Missionshus omsider var bleven saa brøstfældig, at den ikke mere kunde repareres, opførtes 1824 en Sidefløj af Træ i to Etager, hver 18 × 11 Al. og 4 Al. høj, til Missionsbolig. Betydelige Forandringer ved Bygningen foretoges o. 1845. Efter Brødrenes Hjemgang 1900 har dette deres mindeværdige og ved sin naturskønne Beliggenhed udmærkede, første Forsamlingshus i Landet været vanrøgtet, og 1911 var endog Planer fremme om at ned-

rive Huset, hvilket dog fra historisk interesseret Side hindredes, hvorefter man har omgaaedes med den af Landsraadet varmt stottede Tanke, at indrette Huset til en Folkemindesamling for Grønland, men Planen venter stadig paa sin Virkeliggørelse.

Fiskenæsset (S. 262).

Strækningen mellem Tigssaluk (Østerbygdens Nordgrænse) og Mundingen af Ameralik Fjorden har næppe været beboet i Nordbotiden (se S. 270). Udover den af Groth aftegnede, mærkelige nordiske Ruin ved Ekaluit i Agdlumersat (Bjornesundet) er der ikke hidtil med Sikkerhed paavist Spor af Nordbogaarde.

Den Havn, i hvilken Godske Lindenow søgte ind i Juni 1605, efter at han i Davis Strædet med sit Skib »Løven« var styret bort fra Cunningham og Hall, har mulig været den saakaldte Hollænderhavn i Kilángait Bugten mellem Skinderhvalen, Íkátok og Nukarît, der sikkert er identisk med den paa hollandske Kort fra det 17. Aarhundrede afsatte »Brielsche Haven«, som Skipperen Marten Arendsz fra Briel gav Navn, da han ankrede her 1624 paa et Togt, hvis Maal det var at finde Nordvestpassagen. Dog kan det ogsaa tænkes, at Brielsche Haven har været den 1817 endnu saakaldte Hollænderhavn ved Fiskenæsset, der før Egedes Tid benyttedes som Nødhavn.

Det nordligste af de to Sunde, som paa hollandske Søkort angives at gennemskære Sydgrønland, betegnes fra o. 1720 som Bear Sound, hvilket Navn utvivlsomt stammer fra M. Frobisher, og som paa Dansk blev til Bjørne Sund.

Nærmest paa Foranledning af Købmand i Godthaab Lars Dalagers Henvendelse til Handelskompagniet om Nødvendigheden af at oprette en Mellemstation for de lange Søtogter mellem Godthaab og Frederikshaab, vedtoges Oprettelsen af en Loge paa Søndre Fiskenæs i den fiskerige, saakaldte Søndre Fiskefjord, og Valget af Pladsen overdroges Assistenten ved Godthaab Anders Olsen (S. 171), der 1754 under Købmanden i Godthaab blev beskikket til Overassistent ved Fiskenæsset og fik Bolig i et Hus, han havde erhvervet af Missionær Drachardt i Godthaab. A. Olsen blev allerede Aaret efter forflyttet til Sukkertoppen og erstattet af J. D. Schade, der bestyrede Logen til 1766. Fiskenæsset og Frederikshaab besejledes indtil 1776 af samme Skib, derefter af det til Godthaab bestemte Skib. Missionæren ved Frederikshaab blev i sit Kaldsbrev benævnt Missionær ved denne Koloni og Fiskenæsset. Anlæggelsen af Logen tilskyndede Brødremenigheden til at udstrække deres Missionsvirksomhed søndenefter. Allerede 1754 paa Hjemrejsen til Evropa 1754 havde Missionærerne fra Ny Herrnhut Matthæus Stach og Balenhorst set sig om her efter en Plads, der kunde egne sig til Missionsstation, dog anlagdes denne først 1758, da M. Stach vendte tilbage til Grønland, ledsaget af Brødrene Jens og Peter Haven, og fik den Navn af Lichtenfels med Hentydning til de golde Klipper rundtom Pladsen i Forbindelse med Skriftstedet Esajas 60. 1. Huset er afbildet hos D. Cranz, Historie von Grönland (Barby 1765) og E. K. Kane, Arctic Explorations (London 1859), S. 17. Missionens Grundstamme var 4 kristnede Grønlænderfamilier fra Godt-

haab; 1760 døbtes en hel Familie, men først efter den ansete Angakok Imenneks Omvendelse (1768), der gav Stødet til en almindelig Vækkelse, tog Missionsvirksomheden Fart. At Overassistent H. H. Raun, der efterfulgte Schade som Bestyrer af Logen indtil Aarhundredets Udgang, sluttede sig nøje til Brødrene, fremmede yderligere deres Missionsvirksomhed. I Lichtenfels døde Familien Stachs Overhoved Rosine Stach f. Halbgebauer (f. 12. Marts 1691, d. 16. Juni 1775) (se S. 278) og hendes Svigersøn Missionær Johan Bech (f. 7. Juni 1706 i Kreuzendorf i Øvre Schlesien, d. 19. Marts 1777). Efter 1800 forekom sjældent Daab af Hedninge ved Lichtenfels, 1802 tilhørte alle Etablissementets Grønlændere, 327 i Tallet, Brødresamfundet, undtagen et Par Familier (27 Personer). 1834 anføres Tallet af de til den tyske Mission hørende døbte til 364.

I Anledning af den store Epidemi 1782 blev Fangerne under Logen Fiskenæsset fordelte saaledes: Lichtenfels 5, Logen 3, Kangek, skraas for Logen 6, Igdlorssuit paa den østre Side af Logens Ø i Fjordens søndre Løb 6; Umîarmiut 1; Kangârssuk (2 Mile mod Syd) 3, Tikisôk ($5^1/_2$ Mil mod Syd) 3 og Natserssuak, — alle Bopladser Sønden for Fiskefjorden — ialt 28 Fangere. Nord for Fjorden Inugsuk, af Thorhallesen betegnet som en nydelig Bugt 3 Mil fra Kangârssuk, hvor der stedse havde boet en Flok Grønlændere formedelst god Næring af Sæler og Fiskefangst — med 4 Bopladser: selve Inugsuk (angives 1809 at være forladt), Agpat (af Giesecke betegnet som en Klippemur, Opholdssted for talløse Alke), Itarsormiut og Torssukatak samt Grædefjorden med 25 Fangere — ialt 53 Fangere, før Epidemien 64. I de seneste gode Fangstaar var her gennemsnitlig ialt indhandlet $87^1/_2$ Fade Spæk og 374 Sælskind.

Garnfangsten ved Fiskenæsset, der ved Aar 1800 siges at være af nogen Betydning og som opretholdt »saa at sige Livet i Stedets Handel«, der dog kun kunde trives, naar ikke Storisen i Isaar tilstoppede Løbet (hvilket i de fleste foregaaende Aar havde været Tilfældet), gav endnu i Aarene 1845—50 et godt Udbytte, men gik derefter ind. Den afløstes af Kabliavfiskeriet, dels for at vinde Klipfisk til Hjemsending, dels Tørfisk til at sendes omkring til Kolonierne for at anvendes som saakaldet Sultekost. I Halvtredserne tilvirkedes af Handelen 20—30,000 Stykker Kabliav aarlig. Rink fremhæver 1855 Pladsens livlige Udseende — Afbildning i Carl Petersen, Den sidste Franklin Expedition, 1860, S. 33 — som dog kun dannede en sørgelig Kontrast til den store Elendighed hos den egentlige, ved Lichtenfels boende Befolkning, for hvis Skyld det hele var anlagt, og paa hvis Arbejde det, efter en maadelig og kortsynet Beregning, var baseret. Han anfører det her i Værk satte Fiskeri som et slaaende Bevis paa, hvor hurtig og let Grønlænderne ved slige Foretagender bortledes fra deres selvstændige Sælfangst og forarmes, og betegner Distriktet som det i Landet, i hvilket Befolkningen stod lavest baade i Dygtighed og økonomisk Henseende, ja at de for en stor Del var sunkne saa dybt som muligt, uden ganske at kunne gaa til Grunde.

1855 tilhørte af Distriktets 418 indfødte 330 Brødremenigheden, de øvrige var under Godthaabs danske Menighed. 1877 omtaler Rink Befolkningen som den usleste i Grønland og at den i Løbet af de nærmest foregaaende 30 Aar var sunket

til Halvdelen af dens tidligere Antal. 1855 boede ved Fiskenæsset 90, ved Lichtenfels 150 Grønlændere. Af andre Pladser nævner han det ovenomtalte Kangârssuk med 35, og det til Udflytning af Lichtenfelserne kort før oprettede Udsted Tikisôĸ med 14 Indbyggere.

Paa et Handelstogt fra Godthaab 11—12 Mil sønden efter i Okt. 1728 fandt Koloniens Assistent paa et Sted, kaldet Tungane, ved Fiskefjorden hos de derværende indfødte en Overflod af hollandske Varer. I et Hus alene talte han et Dusin nye Messingkedler af forskellig Slags; Mængder af malede Ryssebakker, Tinskaale, brogede Skjorter, Benklæder, Trøjer, Hatte, forskellige Tømmermandsredskaber, ja Tekopper og andet Smaatoj i Mængde, »hvilket hang i deres Huse til Prydelse som i en liden Krambod«.

Kilángait (af Kilángaĸ: Søpapegøje), dansk: Klingarne, var paa Egedes Tid stærkt beboet og havde sin særlige Fangstmaade. Alle her samlede Sæler indestængtes i en stor Bugt ved et Slags Vagthold af en halv Snes Drenge i Kajak, hvorefter 3—4 øvede Fangere dræbte Dyrene. I Vækkelsestiden 1768—69 flyttede en stor Del af de indfødte derfra, væsentlig til Lichtenfels. For at »dette ypperlige Sted« ikke skulde ødelægges, udsendte man en Kateket (Johannes Andersen), der virkede her 1770—74, hvorefter Thorhallesen i Vinteren 1774—75 boede paa K., medens hans Substitut Thomas Wiborg forestod Missionen i Godthaab. Det lykkedes atter at samle henved 80 Grønlændere her, men allerede 1800 var Stedet øde.

Nær Kilángait Bugten den farlige Klippehumpel Merĸuitsoĸ, af Hollænderne kaldet Schinderwael (Skinderhvalen) paa Grund af dens Lighed med et Hvalaadsel. Syd for denne, ved Íkátoĸ, den gamle Hollænderhavn. Ud for den lille Fjord (Kangerdluarssúnguaĸ) S. for Skinderhvalen forliste 20. Okt. 1800 Fregatskibet »Marie Louise«, hvis Vrag Giesecke endnu saa 1808.

Nukarît, dansk Tre Brødre Havnen, med 3 Varder, Halvvejen mellem Godthaab og Fiskenæsset, hed allerede saaledes paa Gieseckes Tid, enten opkaldt efter et Skib med dette Navn eller et Minde om Herrnhuternes Trebrødreforbund.

Louis Bobé.

Danske Embedsmænd ved Godthaab.

Inspektører: B. Olrik 1782—89; A. M. Lund 1789—95; C. Bendeke 1795—97; N. R. Bull 1797—1802; M. N. Myhlenphort kst. 1802—03, fast ansat 1803—21; C. A. Platou kst. 1821—24, fast ansat 1824—27 (A. C. Heilmann kst. 1823); O. V. Kielsen kst. 1827—28; C. P. Holbøll 1828—56 (F. Lassen kst. 1832—33, J. N. Møller 1836—37, E. E. Meyer 1839—40, J. N. Møller 1846—47, H. Biilmann 1848—49, E. E. Meyer 1850—51), J. N. Møller kst. 1856—57; H. J. Rink kst. 1857—58, fast ansat 1858—68; A. E. B. Høyer kst. 1868—69; H. P. Stephensen kst. 1870—71, fast ansat 1871—82 (L. F. Mathiesen kst. 1873—74); F. A. A. C. V. G. T. Lassen kst. 1882—84; C. J. P. Ryberg 1884—91 (L. H. C. Bistrup kst. 1888—89, J. C. Joensen 1890—91); C. P. E. Brummerstedt kst. 1891—92; E. C. Fencker 1892—99 (J. H. G. Baumann kst. 1893—94,

H. C. G. Jørgensen 1897—98); R. Stephensen kst. 1898—99, fast ansat 1899—1902; O. P. C. Koch kst. 1902—03; O. Bendixen 1903—14 (L. H. C. Bistrup kst. 1906—07 og 1907—08, O. Hastrup 1913—14); O. Hastrup kst. 1914—15; C. F. Harries 1915—

Bestyrere: H. M. Jentoft 1721—24; Kirurg J. G. D. Bernhardt 1724—25; M. Fersleff 1727—31; (N. R. Egede 1731—32); J. Hiort 1732—34; M. Fersleff(?) 1734—38; J. v. d. Wida Geelmuyden 1738(?)—42; (P. J. Moltzou kst. 1742—43); P. J. Moltzou 1743—54; L. Dalager 1754—67; H. R. Storm 1767—81; J. N. Bidstrup 1781—84; C. E. T. Alsbach 1784—91; (Insp. A. M. Lund 1791—92); M. H. Mørch 1792—94; J. L. Hilcker 1794—95; N. D. Muus 1795—96; C. F. Kahrs 1796—99; T. G. Krogh 1799—1800; C. F. Steinlein 1800—01; U. Sontum 1801—05; C. A. Platou 1804—11; G. H. Wolf 1813—17; F. C. Jacobsen 1817—19; R. Jensen 1819—20; F. C. Jacobsen 1820—21; C. A. Platou 1821—23; H. Biilmann 1823—26; J. N. Møller(?) 1826—27; O. V. Kielsen 1827—29; E. E. Meyer 1829—30; O. V. Kielsen 1830—32; E. E. Meyer 1832—33; (F. W. Arntz kst. 1833); O. Kielsen 1833—35; A. C. Hammeken 1835—36; O. Kielsen 1836—37; H. Bistrup 1837—45; (H. Ager kst. 1841—42); O. V. Kielsen 1845—46; F. W. Arntz 1846—52; J. Hayen 1852—56; H. Bistrup 1856—57; H. N. C. Lassen 1858—59; E. v. Bülow 1859—66; (N. P. Svanberg kst. 1863—64); A. E. B. Høyer 1866—69; J. Mathiesen 1869—70; L. F. Mathiesen 1870—75; J. Mathiesen 1875—79; F. A. A. C. V. G. T. Lassen 1879—81; C. P. E. Brummerstedt 1881—83; F. A. A. C. V. G. T. Lassen 1883—85; L. H. C. Bistrup 1885—89; J. C. G. Baumann 1889—90; J. C. Joensen 1890—91; C. P. E. Brummerstedt 1891—92; J. C. G. Baumann 1892—94; H. C. G. Jørgensen 1894—99; (H. T. Petersen kst. 1899); N. P. J. Frandsen 1899—1900; H. T. Petersen 1900—01; O. P. C. Koch 1901—03; C. O. Bugge 1903—05; J. C. G. Baumann 1905—07; C. O. Bugge 1907— (C. Simony kst. 1915—16).

Præster: Hans Egede 1721—36 (A. Topp 1723—24 og 1725—27; O. Lange 1728—29; H. B. Miltzoug 1728—30; Poul Egede 1734—36; M. J. M. Ohnsourg 1734—36; A. Bing 1735—36); M. J. M. Ohnsorg 1736—40 og A. Bing 1736—39 (C. L. Drachardt 1739—40); C. L. Drachardt 1740—51 (A. v. W. Sylow 1740—42); R. Bruun 1752—60; L. Gregersen 1760—64 (C. F. S. Bjørn 1763—64); C. F. S. Bjørn 1764—67 (E. Thorhallesen 1765—67); E. Thorhallesen 1767—75 (T. C. Wiborg 1773—75); T. C. Wiborg 1775—83 (C. Holm 1775—77, A. Ginge 1782—83); A. Ginge 1783—92; W. A. Meyer 1792—94; under Frederikshaab 1794—95; ingen Missionær 1795—96; A. Rosenvold 1796—97; under Frederikshaab 1797—1807; N. G. Wolf 1807—11; C. F. Fleischer 1811—12; (ingen Præst i Sydgrønland 1812—15); F. Berthelsen 1815—26; C. A. Jürgensen 1826—31; J. F. Jørgensen 1832—35; J. M. H. F. Funch 1835—41; under Holsteinsborg 1841—45; C. J. O. Steenberg 1845—53; C. E. Janssen 1853—57; H. F. Jørgensen 1857—69; J. E. Wiborg 1869—70; N. E. Balle 1870—1900 (Th. Sørensen kst.

1875—77, E. E. Lützen 1883—85, P. H. Vibæk 1890—91, M. Rasmussen 1897—98); H. V. Kristensen 1900—01; C. V. Schultz-Lorentzen 1901—06 (C. F. Wagner kst. 1905—06); H. B. S. Ostermann 1906—07; C. F. Wagner 1907—08; R. J. Nielsen 1908—09; N. F. S. Balle 1909—10; K. Balle 1910—11; N. F. S. Balle 1911—12; K. Balle 1912—13; R. J. Nielsen 1913—16; H. E. Mortensen 1916—

Provster: E. Thorhallesen 1773—75; C. V. Schultz-Lorentzen 1906—12; K. Balle 1912—13.

Seminarieforstandere: C. J. O. Steenberg 1845—53 (C. E. Janssen kst. 1848—49); C. E. Janssen 1853—57; H. F. Jørgensen 1857—69 (J. C. A. Steenberg kst. 1866—67); J. E. Wiberg 1869—70; N. E. Balle 1870—1900 (Th. Sørensen kst. 1875—77, E. E. Lützen 1883—85, P. H. Vibæk 1890—91; M. Rasmussen 1897—98); H. V. Kristensen 1900—01; C. V. Schultz-Lorentzen 1901—10 (C. F. Wagner kst. 1905—06); N. F. S. Balle 1910—

Seminarielærere. Ordinerede: C. J. E. Jørgensen 1847—48; C. E. Janssen 1849—51; P. Raae 1851—53; F. T. Barfod 1853—55; H. F. Jørgensen 1855—57; C. H. Rosen 1858—61; J. C. A. Steenberg 1865—66; C. J. L. J. Berthelsen 1883—84; H. A. J. T. Hansen 1889—90; C. V. Schultz-Lorentzen 1898—99; H. A. J. T. Hansen 1899—1900; H. V. Kristensen 1900; V. C. Frederiksen 1902—03; K. O. G. Wassmann 1903—04; C. F. Wagner 1904—05; H. B. S. Ostermann 1906—07; C. F. Wagner 1907—08; R. J. Nielsen 1908—09; N. F. S. Balle 1909—10; K. Balle og H. C. Rossen 1910—11; M. M. J. Storch 1911—12; K. Balle 1912—13; R. J. Nielsen 1913—16; H. E. Mortensen 1916—21.
Uordinerede: R. S. J. B. Berthelsen 1847—1901; S. P. Kleinschmidt 1859—86; J. J. S. Gandrup 1906—08; K. J. P. Chemnitz 1908—10; K. J. K. J. N. Chemnitz 1915—17; S. P. C. Rosing 1917—18; Jonathan Petersen 1904—; K. Røjkjær 1909—19; (P. Rostgaard Vikar 1914—15); A. Nissen 1920—

Læger: J. G. D. Bernhardt 1721—25; J. V. Jordan 1723—25; F. Henckel 1725—26; C. Keding 1727—31 og 1732—44; C. Laugesen 1730—31. J. A. v. Osten 1742—44. (C. Brasen 1767—68).

F. P. A. Bloch 1839—46; R. C. Rasmussen 1846—48; J. C. Bentzon 1848—49; R. C. Rasmussen 1849—53; J. F. T. Lindorff 1853—59; C. F. W. Stender 1860—66; B. F. Sørensen 1866—80; A. R. Ibsen 1880—85; C. L. Binzer 1885—91; T. N. Krabbe 1891—1901; G. Koppel 1902—07; (Sør. Hansen kst. 1907, C. M. Norman-Hansen 1908); C. Andersen 1908—12; P. C. Sørensen 1912—13 C. M. Norman-Hansen kst. 1913—14; C. V. Barchalia 1914—

Bestyrere af Kolonien (senere Logen) Fiskernæsset: A. Olsen 1754—55; J. D. Schade 1755—66; H. H. Raun 1766—86; I. Lyberth 1786—89; J. C.

Mørch 1789—90; H. H. Raun 1790—1800; N. D. Muus 1800—01; C. F. Steinlein 1801—03; S. C. Hiorth 1803—04; A. C. Heilmann 1804—24 (F. C. Jacobsen kst. 1815—16); G. H. Wolff 1824—27; J. N. Møller 1827—29; J. A. Lund 1829—30; J. N. Møller 1830—33; O. V. Kielsen 1833—45 (A. C. Hammeken 1841—43); H. Bistrup 1845—49; E. v. Bülow 1849—50; B. N. H. Tvede 1850—51; F. Lassen 1851—56; A. C. Hammeken 1856—58; L. Jensen 1858—62; N. P. Svanberg 1862—63; H. Asgrimsen 1863—65; P. F. Rosing 1865—66; J. Mathiesen 1866—69; 1869—70; J. Mathiesen 1870—71; M. S. Schønheyder 1871—72; K. I. S. Thaarup 1872—73; E. V. Møller 1874—76; (R. Müller kst. 1876); Underassistent J. F. Holm 1876—84; A. P. R. Jørgensen 1882—85; C. Ringsted 1885—86; H. T. Petersen kst. 1886 og 1888—89 (i Mellemtiden bestyret af en Udligger); C. E. Basse 1889—91 (atter bestyret af en Udligger til 1895); H. T. Petersen 1895—97.

H. Ostermann.

FREDERIKSHAAB DISTRIKT

BELIGGENHED OG AFGRÆNSNING

Frederikshaab Handelsdistrikt omfatter Kolonien Frederikshaab samt Udstederne Avigait, Narssalik og Arsuk.

Distriktets Nordgrænse falder sammen med Godthaab Distriktets Sydgrænse, der fra Øen Tuluartalik strækker sig østpaa til Frederikshaabs Isblink, medens Sydgrænsen er den samme som Julianehaab Distriktets Nordgrænse, der fra Havet gaar ind gennem Kobbermine Bugten og Syd om Øerne Sánerut og Kĩnâlik, idet den gennemskærer Kipisarko, det korte Sund umiddelbart ved den østlige Pynt af førstnævnte Ø, til Indlandsisen.

Distriktets Vest- og Østgrænse er henholdsvis Davis Strædet og Indlandsisen.

Vestgrænsen — regnet langs Yderøerne — danner en tilnærmelsesvis lige Linie, der fra Frederikshaabs Isblink strækker sig i sydsydøstlig Retning, og det samme gælder til Dèls Østgrænsen, men denne er stærkere bugtet, idet Indlandsisen adskillige Steder og særlig ud for de Isfjorde, der findes i Distriktet, skyder sig langt frem i vestlig Retning, saaledes at Grænsen danner en siksakformet Linie.

Ser man bort fra de talrige ret store Nunatakker, der er spredt over Frederikshaabs Isblink og vel nærmest maa henregnes til Distriktet, er dets nordligste Punkt beliggende paa Fastlandskysten umiddelbart Syd for Israndssøen Taserssuak paa ca. 62°31′ N. Br., medens det sydligste maa søges paa den lille Ø, der dækker Borgs Havn i Kobbermine Bugten ved Sánerut, paa 60°57′. Afstanden mellem de to Punkter udgør ca. 174 km i Breddedistance.

Den isfri Del af Fastlandskysten er betydelig smallere end den tilsvarende i Landsdelens 3 nordligste Kolonidistrikter, idet den storste Afstand mellem Kystlinien og Isranden, der findes i Egnen Syd for Sermilik Fjorden, kun beløber sig til ca. 60 km. Den øvrige Del af Fastlandet er gennemsnitlig en halv Snes Kilometer smallere, undtagen Ivigtût Halvøen sydligst i Distriktet, hvis Bredde kun udgør ca. 30 km.

HAVET

Gennem Meddelelser fra de Ekspeditioner og Orlogsskibe, der i Tidens Løb har foretaget Undersøgelser af de hydrografiske Forhold i Davis Strædet, har man efterhaanden faaet Rede paa Dybde- og Bundforholdene m. m. og derigennem en Kortlægning af de Banker, der findes i Farvandet ud for de 3 foran omtalte Kolo-

nidistrikter. I Modsætning hertil er vort Kendskab til de hydrografiske Forhold i Frederikshaab Distrikt ganske minimalt, og det Antal Lodskud, der er taget, og hvorom der foreligger Oplysning, er saa faa og spredte, at man paa Grundlag heraf ikke kan danne sig noget Skon over, hvorvidt der langs Kysten findes Banker af lignende Art som de, der er paavist i Farvandene Nord herfor. Det eneste, man med Sikkerhed ved, er, at Dybden ca. 12—16 km udenfor den sydlige Del af Kyststrækningen varierer mellem 175 og 225 m.

Medens Farvandene i den indre Del af Fjordene i Norddistrikterne er opfyldt med vældige Masser af Lerslam og Grus, udskyllet af Elvene fra Indlandsisen og Terrasserne eller aflejret foran Gletscherne, er Forholdene væsentlig anderledes i Frederikshaab Distriktet, hvor Udslemningen og Bundfældningen intetsteds har tilnærmelsesvis det samme Omfang som nordpaa.

Dette gælder først og fremmest de Fjordgebeter, hvis Forbindelse med Indlandsisen forlængst er afbrudt, saaledes Nerutussoĸ, Neria og Tigssaluk, i hvis Bund Opfyldningen er saa ubetydelig, at man med Kolbaade kan komme Kíngua ganske nær. I andre Fjorde, saaledes Kagssit og Tasiussaĸ, har de Bræelve, der udmunder her, vel bundfældet en Del Sand og Grus, saa at Fjordbunden paa et kortere Stykke falder tort med Lavvande, men Opfyldningen er dog forholdsvis ringe — i Kagssit saaledes indtil ca. 3 km fra Fjordbunden — og kan i Omfang ikke tilnærmelsesvis sammenlignes med de store Masser af Slam, der fylder milelange Strækninger i enkelte af Fjordene i Norddistrikterne. Dette beror for en væsentlig Del paa, at der i Distriktet findes et forholdsvis betydeligt Antal Isfjorde, hvori Hovedparten af de Ler- og Grusmasser, Indlandsisen fører med sig, aflejres, eller hvorfra de af Isfjældene føres videre og bundfælder til Søs, medens kun en ringe Del fjærnes af Bræelvene i Distriktet. Har Elvene saaledes kun ophobet meget lidt Morænemateriale i Fjordene, er Aflejringen og Bundfældningen saa meget større paa de to Steder i Distriktet, hvor Isblinken naar helt ud til det aabne Hav, saaledes ved Frederikshaabs Isblink, eller hvor den har skudt sig ud over Fastlandskystens Rand til Arkipelaget foran denne, hvilket er Tilfældet indenfor Kipisarĸo. Saa fremskudte Partier af Indlandsisen findes intetsteds nordligere i Landsdelen, og da de to Bræer er stationære ɔ: at Afsmeltningen holder Skridt med Tilførselen af Is, ophobes Morænematerialet foran Brærandene.

Foran Frederikshaabs Isblinks ca. 35 km lange halvmaaneformede Brærand er Bundfældningen saa betydelig, at hele Strækningen langs Bræens Nord- og Vestside indtil Sarĸarigsoĸ falder tort med Lavvande i en Bredde af mindst 5 km til Sos, og kun en ganske smal Landstrækning inde langs Bræranden er helt torlagt. Syd for Isblinken er Bundfældningen dog endnu betydeligere, idet Grænsen for laveste Vandstand ligger langt Syd for Nunasernaĸ Øen, og Aflejringerne spærrer Adgangen til Fjordgebetet indenfor, saaledes at dette kun staar i stadig Forbindelse med Havet ved en smal Kanal langs Fastlandskysten, men det er indlysende, at Havet ogsaa udenfor Lavvandslinien er opfyldt med betydelige Aflejringer. Hele det her nævnte Omraade kaldes Tiningnertôĸ (ɔ: Stedet, der i vid Udstrækning falder tort med Lavvande).

Ved Distriktets Sydgrænse, Vest og Syd for Kînâlik Øen, er Forholdene ganske tilsvarende, og Farvandet foran den derværende Isblink helt ud til Kipisarko falder tort ved Lavvande, kun er den helt torlagte Strækning foran Bræranden bredere her end ved Frederikshaabs Isblink.

Om Dybde- og Bundforholdene samt om Vandets Temperatur i forskellige Dybder i Distriktets Fjorde vides saa godt som intet, og kun enkelte Havne og Kyststrækninger i Arsuk Fjorden har af Hensyn til Besejlingen af Ivigtût været Genstand for Opmaaling, hvoraf fremgaar, at Dybden i Torssukátak Løbet paa Nordsiden af Arsuk Øen er ca. 25 m, og at Ikerasârssuk, hvor Løbet udmunder i Ivigtût Fjorden, kan passeres af Skibe med 13 m's Dybgaaende. Undersøgelse til Bestemmelse af Slammængden i Brælvene foreligger kun for den Elvs Vedkommende, der udmunder i Kôrnok Fjorden. De opslemmede Dele heri udgør 720 Gram pr. Kubikmeter.

Flodbølgen er ca. 4 m i Springtid og 1,6 m i Slaptid ved Kolonien Frederikshaab, samt henholdsvis 3,8 og 1,9 m ved Kajartalik i Arsuk Fjordens Munding.

Af Strømsteder, der ikke lægger til om Vinteren, er de vigtigste:

Sarfak, et kort ca. 50 m bredt Løb, midt i Tasiussánguak Fjorden Nord for Frederikshaab, Ikerasârssuk nordligst i Løbet indenfor Igaussak, Sarfak, Snævringen i Ikerasak indenfor Anarnê, Sarfâ i Mundingen af Tasiussak, Sarfak og Kûgtartokasik i Iluait mellem Arsuk og Ikerasârssuk samt enkelte Steder mellem Øerne i Kasigialik Fjorden. Den almindelige Baaderute passerer to af de forannævnte Steder, men Strømmen lægger hverken her eller andetsteds langs den ret aabne Kyststrækning nogen væsentlig Hindring i Vejen for Trafikken.

Polarstrømmen løber med tilnærmelsesvis samme Fart langs Frederikshaabskysten som udenfor Julianehaab Distrikt, nemlig ca. 2 km i Timen; men den kan med sydlig Storm og stigende Vande opnaa en Hastighed af indtil 7—9 km. Strømmen kommer Kysten nærmere end i de nordligere Distrikter og skal, særlig i Syddistriktet, ogsaa kunne spores indenfor Øerne.

Storisen. Medens største Delen af den Sending Storis, som Polarstrømmen hvert Aar tilfører Julianehaab Distrikt fra Østkysten, ankommer nogenlunde regelmæssig hvert Aar i Januar—Februar Maaned, er Tidspunktet for Isens Optræden langs Frederikshaabskysten vidt forskellig fra Aar til Aar, fordi Vejr- og navnlig Vindforholdene har betydelig, ja afgørende Indflydelse paa Isens Drift nordefter, og af den samme Grund er Mængden af den Is, der tilføres Distriktet, ligeledes stærkt vekslende, men dog i Reglen mindre end de foran Julianehaabskysten ophobede Masser, da en Del af Isen forbliver her uden at føres videre, og en Del sættes til Søs og forsvinder paa sin Vej nordefter. Hertil kommer, at Isforholdene er stærkt omskiftelige i Frederikshaab Distrikt, hvis aabne Kyststrækning i mindre Grad end Julianehaab Bugten lægger Hindringer i Vejen for Isens store Bevægelighed, der er et af de mest iøjnefaldende Træk ved den Storis, der optræder paa Vestkysten, og som det ene Øjeblik kan ligge saa tætstuvet, at man kan vandre milevidt fra Flage til Flage, for det næste Øjeblik at danne aabne Render, eller slække saa meget, at et Skib med Lethed manøvrerer mellem Skod-

serne, uden paaviselig Omslag i Vejret, ligesom spredt Storis paa tilsvarende Maade i Løbet af utrolig kort Tid kan stuve sammen til uigennemtrængelige Ismarker.

Et andet karakteristisk Træk er Storisens ringe Tilbøjelighed til Skruninger, der i Polhavet forekommer saa almindeligt og er saa frygtet, hvorimod et Skib ligger trygt i den tætteste Storis paa Vestkysten, undtagen naar Isen ligger fast til Landet. Det Skib, der i Iskanten overraskes af en Storm, er derimod altid i en farlig Situation og udsat for at knuses mellem de Skosser, der med vældig Kraft slynges mod Skibssiden.

De skiftende Vindforhold, Isens store Bevægelighed og de vekslende Mængder, hvori den optræder i de forskellige Aar, vanskeliggør i høj Grad den Opgave at give en udtømmende Skildring af Storisens Forekomst i Distriktet, baade hvad Tidspunktet og Mængden angaar. Er nordlige Vinde fremherskende, tvinges den ud fra Kysten og holder sig til Søs, medens de sydlige Vinde driver den nordefter og presser den samtidig ind mod Kysten, hvor den efterhaanden fylder Fjorde og Bugter, hindrer Samkvemmet mellem Bostederne og umuliggør Fangsten, der giver bedst Udbytte, naar Isen er saa spredt, at Kajakkerne kan bevæge sig mellem Isflagerne. I Reglen indfinder den sig i de første Foraarsmaaneder og kan da med Mellemrum træffes hele Sommeren indtil September, enten langt til Søs eller nær Kysten, spredt eller tættere sammenstuvet. Til Tider forsvinder den i Uger eller Maaneder og viser sig derefter pludselig igen, blokerer Kysten kortere og længere Tid eller ligger i et Bælte langs Stranden, for derefter paany at trække bort. I store Isaar kan al Trafik langs Kysten være spærret i 2 à 3 Maaneder, men det er dog sjældent, at Isen blokerer Distriktet eller Dele deraf længere end nogle Dage eller Uger ad Gangen.

Storisen indfinder sig mest regelmæssig i Syddistriktet, hvor den saa godt som hvert Aar viser sig i April eller Maj, driver i nogen Tid frem og tilbage eller blokerer Kysten i indtil en Maanedstid og forsvinder i Juni.

I Norddistriktet er dens Forekomst langt mere uberegnelig, og undertiden træffes store Ismasser i Egnene omkring Frederikshaab og Avigait samtidig med, at hele Syddistriktet er isfrit.

Paa Grundlag af Observationer over Storisens Forekomst gennem et Tidsrum af 30 Aar fra 1889—1918 har den indfundet sig eller er observeret første Gang om Foraaret til følgende Tider: I Januar 3 Gange, Februar 5, Marts 6, April 4, Maj 5, Juli 1 og endelig 1 Gang den 20. December i Mundingen af Ivigtût Fjorden. For Resten af Aarene savnes Oplysninger.

Tidspunktet for Isens Forsvinden er ligeledes forskellig og angives for den paagældende Periode, som følger: 1 Gang i hver af Maanederne April, Maj og Juni, 6 Gange i Juli, 8 i August, 2 i September og 1 Gang i November. Efter at Isen har forladt Kysten er den dog undertiden set langt til Søs.

I de forløbne 30 Aar er Storisen aldrig udeblevet helt, men i 4 af disse har den kun vist sig i længere Afstand fra Kysten uden at komme denne nærmere. 1892—93—96—98 og 1902 maa regnes for store Isaar. I 1892 kom Storisen saaledes

til Land i Maj og laa klods paa Kysten fra Juni til midt i August i Syddistriktet og til Slutningen af samme Maaned i Norddistriktet.

Isfjældene forekommer — paa lignende Maade som Storisen — sjældnere i Landsdelens to nordligste Distrikter, men tiltagende i Antal sydefter, dog saaledes, at Tilvæksten er størst Syd for Frederikshaabs Isblink. De stammer dels fra Østkysten, dels fra Distriktets Isfjorde. De første, der er let kendelige paa Grund af deres Størrelse, massive Sammensætning og ringe Iblanding af Morænemateriale, indfinder sig mere regelmæssigt end Storisen i Maj og Juni, fordi de følger Strømmen, uafhængig af de herskende Vindforhold, og ofte i ret stor Mængde, særlig i Syddistriktet, hvor deres Antal den 24. Maj 1918 eksempelvis udgjorde ca. 70, set fra et Punkt ved Tigssaluk Fjordens Munding. Isfjældene, der aflejres i Distriktet, er mindre, sjælden over en halv Snes Meter høje, og bestaar hyppigt af en Blanding af Bræis og Ferskvandsis, ofte blandet med Ler og Grus. Sammensætningen er saaledes mindre homogen, og adskillige er tilsyneladende dannet af vældige Brokker af Is, slynget ovenpaa hinanden af den Form, der gaar under Navnet »raadne Isfjælde«. Da Isfjordene skyder ud i Slutningen af Juni og i Begyndelsen af Juli, paa et Tidspunkt, da Østkystens Fjælde endnu delvis ses langs Kysten, træffer man de fleste Isfjælde netop paa denne Tid, men i Løbet af Sommeren fører Strømmen største Parten til Søs, og kun ganske enkelte ses om Efteraaret og Vinteren langs Kysten, særlig i Mundingen af Narssaliks Isfjord, der aldrig er blottet for Fjælde. Af Distriktets Isfjorde er denne den eneste, der aflejrer et betydeligt Antal større Isfjælde, medens de øvrige for største Delen kun afgiver en Mængde Kalvis, men faa og ubetydelige Isfjælde, hvoraf adskillige, særlig de, der kommer fra Sermiligârssuk og Kuánersôĸ, bestaar af den saakaldte Blaais, der ikke som de almindelige Isfjælde skylder Sneen deres Oprindelse, men dannes ved Frysning af større Ansamlinger af Smeltevand paa Indlandsisen. Kalvisen fra disse Smaafjælde er ofte gennemsigtig og vanskelig at faa Øje paa, hvorfor Baaderejsende, der passerer Mundingen af Sermiligârssuk, bør udvise Forsigtighed for at undgaa Sammenstød med disse Isstumper, der med Lethed knækker en Planke i en mindre Baad.

Vinterisen begynder saa smaat at lægge sig i September eller de første Dage af Oktober, i hvert Fald i de mest beskyttede Smaabugter i Isfjordene, er under gunstige Vejrforhold fast i November og bryder i April—Maj, eller smelter ved Solens Indvirkning i Juni. Vinterisen har saaledes tilnærmelsesvis samme Varighed som i Landsdelens nordligste Distrikter, men den opnaar langtfra den samme Udstrækning og Stabilitet i Frederikshaab Distrikt, som nordpaa, hvor Fjordene er dybere og smallere, og Landet bedre beskyttet af et tæt Arkipelag end de mere aabne Kyster i Frederikshaab Distrikt, hvis Vinterklima desuden er uroligt med hyppige Storme, der ofte er kraftige nok til at bryde selv den tykkeste Is i Fjordene. Grænsen for det faste Islæg i disse maa derfor søges langt inde, ofte nær Fjordbunden, og ved Yderkysten danner der sig i Almindelighed kun fast Is i Sundene mellem de tætteste Øgrupper.

Hvad de enkelte Fjorde angaar, er Kagssit Fjordens inderste Del til den

fremspringende Pynt paa Sydsiden, Kaporfik, tillagt i December, Resten i Januar med tidligt Isbrud om Foraaret.

Nerutussoĸ har kun Islæg i Bredningen, Fjordmundingen er derimod altid aaben.

Kvane Fjorden er i strænge Vintre helt tillagt ved Juletid, og man kan undertiden passere Isen mellem Kolonien og Kvane Øen i April, men sydøstlige Storme kan bryde Isen helt ind til Bunden og sætte den til Søs paa en hvilken som helst Tid af Vinteren. Nogen egentlig Grænse for fast Islæg findes derfor ikke.

Sermilik har fast Islæg paa Strækningen mellem Bunden og Ivnarssuaĸ, Pynten indenfor Nûk, fra December Maaned, indtil Fjorden skyder ud i Juni—Juli.

I Tasiussaĸ og Neria Fjorden ligger Isen i Reglen fast fra Oktober til Maj, men den er usikker i de to følgende Fjorde, Kasigialik og navnlig i Sermiligârssuk, undtagen i dennes sydligste Arm, der er tillagt hver Vinter. Det samme gælder Tigssaluk Fjordens indre Forgreninger, medens Tôrnârssuk holdes aabent af sydøstlige Storme, der blæser med Voldsomhed i dette Løb.

Allerede i Oktober er Ivigtût Fjorden tillagt paa Strækningen mellem Isblinken og Eĸaluits Nordpynt, Nûk, hvorfra Isen lidt efter lidt — om end ikke hvert Aar — breder sig til Linien mellem Ikerasârssuk og Upernivik Næsset. Foran Ivigtût forsvinder Isen i April, hyppigere før, end efter den 10. i denne Maaned. Foraarsskibet, der indfinder sig omtrent paa dette Tidspunkt, maa gennemsnitlig hvert 3. Aar bryde sig Vej fra Ikerasârssuk til Ivigtût.

Den indre Del af Ika Fjorden fryser til i Oktober, den ydre ved Juletid, og Isen forsvinder henholdsvis i Maj og April.

I Torssukátak og foran Ika Fjordens Munding lægger Isen sig henholdsvis til Keĸertasugssuk og Napassut, men kun kort Tid ad Gangen i den koldeste Vintertid og kun hvert 3. eller 4. Aar.

Langs Yderkysten er Havet kun tillagt i meget haarde Vintre, men kort Tid ad Gangen, og Iskanten naar sjældent udenfor Yderøerne.

Af mere beskyttede Strækninger har Løbene mellem Øerne i Kolonistedets Nærhed og Farvandet indenfor Igaussaĸ og Smaaøerne Syd herfor fast Islæg næsten hver Vinter, hvorimod Strømmen til Stadighed holder den snævre Del af Løbet indenfor Anarnê aabent.

Hele Kyststrækningen Syd herfor er saa udsat for Dønning, at fast Islæg aldrig kan danne sig her.

KYSTER, FASTLAND OG ØER

Den Landskabstype, der er fremherskende i den nordlige Del af Frederikshaab Distrikt, adskiller sig ikke i nogen væsentlig Grad fra Hovedmassen af Kystegnene Nord herfor. Begge Steder er Fastlandet dækket af en karakteristisk Skærgaard af mer eller mindre spredte, lave og stærk isskurede, ret nøgne Klippeøer, bag hvilke det høje Fastland hæver sig med et smalt, delvist lavt smaabakket Terræn langs Kysten. (Fig. 1.)

Syd for Kvane Fjorden bliver Skærgaarden smallere, mindre karakteristisk og forsvinder tilsidst helt paa Strækningen mellem Sermilik og Tigssaluk Fjorden, hvor Fastlandskysten næsten overalt ligger frit ud imod det aabne Hav; men Syd herfor viger denne atter tilbage og afgiver Plads for en Del større, høje Øer med mægtige Erosionskegler og af et Udseende, der stærkt nærmer sig det typiske Alpelandskab og er vidt forskelligt fra Norddistriktets ret ensformige, mere afrundede Fjældformer. De snoede og bugtede Fjorde skærer sig, modsat Forholdene i de nordlige Distrikter, i alle Retninger ind i Landet; Kysterne naar ogsaa ret betydelige Højder paa 800—1000 m og kun undtagelsesvis højere, men den Landskabstype, der er fremherskende i Distriktets Fjorde Nord for Arsuk, er desuagtet ensformig uden Særpræg og Skønhed. Hist og her indenfor det lave, bakkede Terræn, der i Almindelighed omgiver Fjordmundingerne, imponeres man vel nu og da af de uhyre stejle, graa og nøgne Fjældvægge, ofte med mægtige Spalteaflejringer langs Foden, men man savner ganske de typiske Alpelandskaber med spidse Toppe, vilde, forrevne Klofter, maleriske Gletschere og de enligt liggende Fjældknuder, der alt i Forening virker saa storslaaet og vekslende i visse Egne af Godthaab og Sukkertoppen Distrikter. Ingen kratbevoksede Skrænter eller frodigt Underland liver op i dette øde Landskab, hvis Kystlinie sjældent brydes af Tværdale, og kun undtagelsesvis finder man i Fjordenes Kíngua den karakteristiske, brede Elvdal, der danner en saa smuk Afslutning paa de fleste af Fjordene i de nordlige Kolonidistrikter.

Frederikshaab Distriktet adskiller sig ogsaa fra nordligere Egne deri, at det isfri Kystland er smalt. Den største Afstand mellem Yderkysten og Indlandsisen udgør saaledes næppe $^1/_3$ af den tilsvarende Bredde i de to nordligste Distrikter. Indlandsisen udmunder som Følge deraf i et, i Forhold til Distriktets Størrelse betydeligt Antal af de Fjorde, der gennemskærer Kysten, nemlig i 2 af Kvane Fjordens Arme, samt i Sermilik, Sermiligârssuk, Ivigtût og Kôrnoĸ.

Da der foruden disse findes talrige Smaafjorde, er hele Distriktets Kyst stærk tindskaaret med en tallos Mængde Pynter og Halvøer og uden noget større samlet Landomraade.

Landet mellem Nordgrænsen og Kvane Fjorden. Paa Grænsen mellem dette og det foregaaende Distrikt træder Indlandsisen desuden helt ud til Davis Strædet, idet den gennem en Snævring mellem to vældige Nunatakker i de to Distrikter breder sig til en konveksbuet Flade, der med et Gennemsnit af indtil 22 km jævnt og ensformigt skraaner lige ned til Sand- og Grussletten, der er aflejret foran Bræen. Denne, der bærer Navnet Frederikshaabs Isblink, er stationær, dens Hældning jævn, men som alle Bræer, hvor Afsmeltningen og Tilførselen af Is er i Ligevægt, stejlest ved Randen med et Fald af ca. 30, ja enkelte Steder indtil 50°.

Vort Kendskab til Frederikshaabs Isblink og den bagved liggende Indlandsis skyldes de af J. A. D. Jensen ledede Undersøgelser, idet han med Geologen Kornerup, Tegneren Groth og Grønlænderen Habakuk som Ledsagere i Dagene fra 14. Juli til 5. August 1878 foretog en interessant, men overordentlig besværlig Isvandring, paa hvilken det fra Bræranden lykkedes ham at trænge ca. 75 km ind over

den stærkt spaltede og kløftede Indlandsis til de efter ham opkaldte »Jensens Nunatakker«, en Gruppe paa 13 smaa Klipper, der som Øer rager op af det umaadelige Hav af Is. Den vestligste Nunatak, som det lykkedes Ekspeditionen at bestige, hæver sig til en Højde af 1550 m over Havet, ca. 300 m højere end den nærmeste omgivende Del af Indlandsisen, men denne har østligere Højder paa over 1600 m. Uagtet de omtalte Nunatakker ligger ca. 33 km fra det nærmeste Fastland, hvorfra de rimeligvis har været skilt i Aartusinder, findes der dog organisk Liv paa disse.

Dyrelivet var saaledes repræsenteret ved Ederkopper, og der iagttoges en lille Fugl, hvis forpjuskede Udseende dog kunde tyde paa, at den af en Storm var forslaaet til denne Isørken, samt en Sommerfuglelarve. Af Planter hjembragte Ekspeditionen 27 Arter, Mosser og Smaablomster af de i Vestgrønland almindeligst forekommende, særlig haardføre Arter, hvoraf et Par var »nordlige Typer«, som man ellers ikke skulde vente paa denne Bredde.

Lidt sydligere og Kysten nærmere ligger en anden større Gruppe, Dalagers Nunatakker, opkaldt efter Købmand ved Frederikshaab, Lars Dalager, som besøgte dem i 1751. Han er den første Evropæer, der har givet en Skildring af en Vandring over Indlandsisen, og de 4 Nunatakker bærer derfor med Rette hans Navn. De ligger i en Rundkreds, omsluttende et Bassin, hvor Indlandsisen har en Højde af ca. 600 m over Havet og danner en ganske jævn Flade uden de talrige bredere Revner og Kløfter, der ofte gør Vandringen over Isen, særlig nær Randen af denne besværlig eller umulig. Den omgivende, højereliggende Indlandsis sender stærkt skraanende, kløftede Isstrømme ned i Mellemrummet mellem de 4 Nunatakker til Bassinet, hvis Sydside begrænses af den store Nunatak Kangârssuk.

Af Dalagers Nunatakker, som er omgivet af enkelte fjærnere liggende, er den østligste, Nasaussaĸ, den højeste, ca. 1480 m, og herfra er der en vid Udsigt til den omgivne Indlandsis og de andre Nunatakker i Gruppen, af hvilke den større nordlige danner et prægtigt Fjældparti med spidse, taglignende Toppe.

Mellem Kangârssuk og den nordligste Del af den egentlige Fastlandskyst ligger en smal, 22 km lang Sø, Taserssuaĸ, i hvis østlige og vestlige Del Indlandsisen aflejrer en betydelig Mængde store Isfjælde. Den vestlige Bræ flyder 3,8 m i Døgnet ned i Taserssuaĸ, hvis Vandspejl ligger 300 m o. H.

En bred, rivende Elv fører fra en lille Israndssø Vest for Taserssuaĸ sydpaa til Vigen Avangnardleĸ (den nordlige) i Distriktets nordligste Fjord, der har tvende andre Indskæringer, Akugdleĸ (den mellemste) og Nigerdleĸ (den sydøstligste), men intet Fællesnavn som Betegnelse for hele Fjordarmen. Undertiden tilstoppes Elven af Kalvisen, indtil Presset indefra bliver for stærkt, og Barrieren sprænges da med en saadan Kraft, at Vandet bortskyller en betydelig Mængde af de i Tiningnertôĸ aflejrede Lermasser, der spærrer Adgangen til Fjordens Indre. Dette Forhold bevirker, at Fjorden nærmest har Karakteren af en Sø, hvis Vand da ogsaa kun indeholder en ubetydelig Saltmængde, nemlig 0,25 pro mille. Fjorden besøges jævnligt af Grønlænderne, der fisker Laks i Nigerdleĸ, men Løbet foran Mundingen kan kun passeres med indgaaende Vande paa Grund af den rivende Strøm.

Fig. 1. Skærgaarden Syd for Frederikshaabs Isblink.
O. Bendixen fot. d. $^{25}/_{6}$ 1919.

Fig. 2. Bunden af Akugdlek i Kvane Fjord.
O. Bendixen fot. d. $^{27}/_{6}$ 1919.

Fig. 3. Nigerdleĸ Bræen i Bunden af Kvane Fjord.
O. Bendixen fot. d. $^{27}/_{6}$ 1919.

Fig. 4. Foxfaldet i Ivigtût Fjord. O. Bendixen fot. d. $^{8}/_{7}$ 1919.

Fra Tiningnertôĸ sydefter har Fastlandskysten følgende Indskæringer:

Kangerdluarssuk, lidt Syd for den forrige Fjord, er ca. 8 km lang, 2,5 km bred ved Mundingen, men snævrere indefter. Et Dalstrøg i Bunden fører over til Tiningnertôĸ. Lige indenfor Mundingen findes i Bunden af en Bredning paa Sydsiden af Fjorden den ene af Kuániternes Angmagssatplads, Sarfâ, hvor der tillige fiskes Laks og Sild, der følger Laksestimerne. Den anden lige saa hyppig benyttede Plads ligger umiddelbart Nord for Fjordmundingen.

Syd for denne fører det ca. 4—500 m brede Ikerasârssuk Nord om Kuánit Øen i sydøstlig Retning til den ca. 30 km lange

Kagssit Fjord (ɔ: en Bugt omsluttet af sammenhængende Højder med snæver Indgang). Betegnelsen er træffende, idet Adgangen til Fjorden foregaar ad to snævre Løb Nord og Syd for den store Ø Iterdlak (ɔ: Bugten) midt i den ca. 12 km brede Fjordmunding. Indenfor Øen indsnævres Fjorden betydeligt og har et siksakformet Løb med skarpe Knæk og ret lave Omgivelser indenfor de højere Fjældpartier, der omgiver Mundingen, paa hvis Nordside en lille kort Fjordarm skærer sig ind i Landet. Lidt indenfor denne findes et betydeligt Fuglefjæld, og i Bunden udmunder en Bræelv, der har aflejret en Del Sand og Ler, saaledes at Fjorden indenfor det inderste Knæk falder tørt ved Lavvande. Adskilt fra Kagssit, der er kendt for sine heftige Østenstorme, ved en yderst ude smal Halvø, ligger den fiskerige

Nerutussoĸ Fjord (ɔ: den vide, rummelige), ca. 22 km lang, med en næsten 3,5 km bred Munding, der er udækket mod det aabne Hav, hvorfor den kun sjældent har Islæg. Ca. 13 km indenfor Mundingen udvider Fjorden sig til et stort Bassin med 3 Vige. I den vestligste af de to, der skærer sig ind paa Nordsiden, Avangnardlît, ligger Storøfolkenes Angmagssatplads, Narssârssuk, og paa Pynten af den yderst ret lave Sydside hæver sig Kangârssuk Fjældet over sine lave Omgivelser.

Herfra er der en Afstand af ca. 8 km til Mundingen af den følgende Fjord:

Kangerdluarssuk, 9 km lang og indtil 2,5 km bred. Den har ligesom den forrige Fjord en høj, stejl Fjældvæg paa Nordsiden, og nær Bunden fører en Sænkning over til Nerutussoĸ og en tilsvarende sydpaa til Ẹĸaluit. Ved Sêrsíneĸ paa Fjordens Sydside ligger en af Frederikshaabernes Angmagssatpladser.

Gennem Sundet Paggiviup ikerasâ kommer man til den lille

Tasiussánguaĸ, der gaar i sydøstlig Retning og hyppigt besøges af Frederikshaabs Fangere, som driver Garnfangst her om Vinteren. Paa Sydsiden af Fjorden, der midt i Løbet har en 50 m bred Snævring, Sarfaĸ, begynder det lave smaabakkede Land, der fylder Halvøen helt ud til Kolonistedet.

Mellem en Vrimmel af Smaaøer kan man indenskærs naa den følgende Indskæring:

Kvane Fjorden (gr. Kuánersôĸ ɔ: Stedet med Kvaner), ved hvis Munding Kolonien Frederikshaab er beliggende. Hovedfjorden, der er ca. 38 km lang mellem Kolonistedet og Keĸertaĸ og indtil 7,5 km bred, gaar i østlig, senere i nordlig Retning og ender med 3 ca. 10 km lange Arme, hvoraf Nigerdleĸ gaar mod Øst, Avangnardleĸ mod Nord og Akugdleĸ mellem disse. Indlandsisen udmunder i de to førstnævnte, men medens Avangnardleĸ afgiver en betydelig Mængde

Kalvis og smaa Isfjælde, der til Stadighed fylder Fjordarmen og under Udskydningen i Juni endog en kort Tid kan spærre hele Kvane Fjorden, kan man uden Vanskelighed komme ind til Nigerdleks smukke Bræ, der kun er lidet produktiv. (Fig. 2 og 3).

Ca. 10 km indenfor Mundingen afsætter Fjorden paa Nordsiden den smukke Indskæring Ekaluit, paa hvis Vestside Frederikshaabernes anden Angmagssatplads, Ungilak, er beliggende.

Mellem Ekaluit og Fjordbunden hæver Klipperne sig stejle og nøgne op af Vandet, og paa denne mægtige Væg og i de vilde, forrevne Kløfter, der gennemfurer den, yngler Maager og navnlig Tateratter i Tusindvis paa en længere Strækning, der begynder en halv Snes Kilometer indenfor Ekaluits Munding. Tværs ud for denne findes den store, lave Kvane Ø (Kangilinek) med Bopladsen af samme Navn paa den østlige Ende af Øen. Sydsiden af Fjordmundingen er fyldt med en Mængde Smaaøer. I den indre Del af Fjorden, hvis Sydside har lavere og mere afrundede Fjælde end Nordsiden, findes kun en enkelt Ankerplads ved Kekertak ud for Mundingen af Akugdlek.

Fastlandskysten har paa den her beskrevne Strækning Syd for Frederikshaabs Isblink aldrig været Genstand for nærmere Undersøgelse udenfor Fjordgebeterne og er derfor ret ukendt. Efter Grønlændernes Beskrivelse danner Strækningen Nord for Nerutussok et ganske jævnt Højland, der sænker sig svagt ind mod Indlandsisen og er dækket af Mosser og Lichener, der gør Vandringen ret besværlig. Syd for Nerutussok er Terrænet ligeledes højt, men stærkere kuperet og med mange Grydedale.

Den nordligste Del af Øerne langs Fastlandskysten danner spredte Grupper foran Frederikshaabs Isblink og er delvis omgivet af de fra denne udskyllede Lermasser. Dette gælder saaledes de største og højeste af Øerne, Sarkarigsok og Nunasernak, men Syd herfor samler Øerne sig til et tættere Bælte, dels paa Strækningen ned til Nerutussok, dels omkring Kolonistedet. Enkelte af Øerne har en ejendommelig sukkertoplignende Form, men de allerfleste er smaa, lave Klippeøer, og kun ganske enkelte har et betydeligere Omfang og er ret høje, saaledes Kuánit, Søndre og Nordre Storø, den sidste ud for Pynten mellem Kagssit og Nerutussok Fjorden har en mægtig, brat Fjældvæg paa den sydøstlige Side.

Landet mellem Kvane- og Arsuk Fjorden. Mellem Kuánersôk og Narssalik findes kun en enkelt, større Indskæring, Kangerdluarssuk, indenfor Anarnê Øen. Fra Mundingen af denne Fjord, der skærer sig nordøstlig ind i Landet, kommer man gennem det aabne Farvand, Imartunek, Vest om Narssalik Øen til Mundingen af Sermilik, den største og mest produktive Isfjord i Distriktet. Denne Fjord, hvis ydre Del paa begge Sider er omgivet af Øer, er ca. 46 km lang, 4,5 km bred og danner en vældig Bue først i nordlig, senere i østlig Retning. Udskydningen af Isfjælde og Kalvis fra den betydelige, stærk producerende Bræ i Bunden af Fjorden begynder i Slutningen af Juni eller Begyndelsen af Juli og fortsættes ofte til ind i August, i hvilken Tid Farvandet foran Fjordmundingen er saa tætpakket med Isfjælde, der dog aldrig naar en

saa betydelig Størrelse som de jakobshavnske i Nordgrønland, at man undertiden maa indtil en halv Snes Kilometer til Sos for at komme forbi. Umiddelbart efter den første store Udskydning, der kun sker med nordlig Vind, kan man med Baad komme Bræen ret nær, men Fjorden fyldes hurtigt igen og har i Løbet af Sommeren flere mindre Udskydninger.

Den første Udskydning foranlediges efter Grønlænderens Paastand ved, at Israndssoen, Imaersartoĸ (ɔ: Stedet der pumpes læns), paa Bræens Sydside udtømmes, naar Vandet i den har naaet en saadan Højde, at det formaar at løfte den foranliggende Del af Bræen. Udtømningen skal ske under tordenlignende Brag, Vandsøjler kastes højt i Vejret, og de Isfjælde, der er aflejret i Søen, presses ind under Bræisen foran. Umiddelbart Øst for Fjordmundingen ligger to Smaafjorde, Tasiussaĸ og Neria Fjorden.

Tasiussaĸ, der er mere vekslende og smukkere end de nordligere Fjorde, har mange Aflejringer og er forbundet med Sermilik ved smalle Sunde mellem de Øer, der fylder Fjordmundingen, indenfor hvilken der findes et ca. 150 km bredt Sund med en rivende Strøm.

Løbet indenfor Keĸertarssuaĸ Øen forbinder Tasiussaĸ med

Neria Fjorden, der er 25 km lang fra Storøens Sydspids til Bunden og nær denne ca. 2,5 km bred. Paa Nordsiden ligger Narssalikernes og Neriaernes fælles Angmagssatplads, Putuerneĸ, ved Mundingen af Kangerdlua Bugten lidt indenfor Neria. Fjordens Indre er omgivet af stejle Klipper, mod hvis mørke Sider Elvene tegner sig som hvide Baand med mange, smukke Kaskader, og i dens Bund udmunder et noget større Vandløb.

Yderst paa Pynten af den lave, langt fremspringende Halvø paa Sydsiden findes en ejendommelig elvlignende Indskæring, Amitsuarssuk, der længst inde danner et større Bassin, og Syd herfor ligger Smallesund med en fortrinlig Skibshavn. Nogle lave Smaapynter skiller Smallesund fra den følgende Fjord:

Kasigialik, der skærer sig en halv Snes Kilometer ind i Landet og er omgivet af høje, stejle Fjælde. Paa Pynten mellem denne og den følgende Fjord,

Sermiligârssuk, hæver det pyramideformige Tindingen med bratte nøgne Vægge sig 890 m stejlt op af Vandet. Fjorden, der er ca. 40 km lang mellem Ũmánaĸ og Bræen med en ca. 10 km bred Munding, afsætter inderst to Arme, adskilt ved en langt udløbende Halvnunatak. Bræen i den nordlige Arm aflejrer ustandseligt Kalvis, medens der foran den sydlige Bræ er en bred Sand- og Lerslette. Fjældene sænker sig stejlt ned mod Fjorden, særlig paa Nordsiden, der ca. 6 km udenfor Bræen spaltes af et mægtigt, frodigt Dalstrøg. Et Par km nærmere Fjordmundingen skal der findes en god Havn, som dog let fyldes med Kalvis, særlig ved vestlig Vind. I Mundingen af Fjorden, hvis Sydside har lavere, jævnt afrundede Kyster, ligger Øen Ũmánaĸ.

Landet Syd herfor har en Bugt, begrænset af to stærkt fremspringende, lave Pynter, Nordre og Søndre Kangeĸ. Mellem denne sidste og Sermersût Øen ligger et 9 km bredt Bassin, der afsætter Tigssaluk Fjorden Nord og Tôrnârssuk Løbet Syd for den høje Tôrnârssuk Ø.

Tigssaluk Fjorden er ca. 40 km lang, regnet fra S. Kangeĸ, og 2,5 km bred, omgivet af høje, bratte Fjælde, særlig i den indre Del af Fjordløbet, der er forbundet med Tôrnârssuk ved Sundet Ikerasak. Paa Nordsiden ligger Bugten Târtoĸ lidt indenfor Fjordmundingen.

Tôrnârssuk, der er berygtet for sine heftige sydøstlige og nordlige Storme, afsætter indenfor Ikerasak den smukke 9 km lange Kuánit Fjord, paa hvis Nordside der udmunder en prægtig Dal, bevokset med frodigt Pilekrat.

Et bredt Farvand, Isa Løbet, med en Gruppe større og mindre, lave Øer forbinder Tôrnârssuk med Arsuk Fjordens Munding indenom Sermersût.

Fastlandet mellem Kuánersôĸ og Arsuk Fjorden er kun lidt kendt. Det har omtrent samme Højde inde i Landet som den nordlige Del af Distriktet, naar undtages den betydelige Fjældkam, Norssaerserfik, og er ifl. Grønlænderes Udtalelser stærk kuperet med dybt nedskaarne Dale og talrige Søer, forbundet med store, til Dels lerede Elve.

Kun den nordlige Del af Kyststrækningen er dækket af et smalt Bælte af Øer, blandt hvilke der findes enkelte af betydeligt Omfang, saaledes Igaussaĸ, Syd for Kuánersôĸs Munding, med et højt Fjæld sydligst paa Øen, den lave, delvis flade Anarnê, der ogsaa kaldes Kuagssugaĸ eller Anginek, Narssalik Øen med en enkelt Rygning, men iøvrigt bestaaende af Sletter, samt den før omtalte Kekertarssuaĸ med høje stejle Kyster undtagen paa Østsiden.

Landet mellem Tôrnârssuk Løbet og Sydgrænsen. Strækningen mellem Øerne Sermersût og Sánerut, ca. 37 km Sydøst for den førstnævnte, danner Arsuk Fjordens Munding, der er fyldt med talrige smaa og enkelte større, høje Øer, adskilt ved bredere eller smallere Sunde. Af disse fører Torssukátak, der fortsættes i den smalle Ikerasârssuk, og Sydløbet begge til Ivigtût Fjorden, henholdsvis Nord og Syd om Arsuk Øen. Arsuk Fjorden afsætter i Mundingen den ca. 11 km lange

Arfagfik Fjord, adskilt fra Isa Løbet ved en smal, stejl Fjældryg, og

Arfagfiarssuk Øst herfor; i Torssukátak Løbet Bugterne Ekaluit ved Foden af det høje prægtige Kũnait og Inínguit, der fortsættes i den snævre Vig Iluait, og endelig indenfor Arsuk Øen

Ivigtût Fjorden, der fra Isua Pynten, Arsuk Øens sydøstlige Spids, gaar i nordlig, derefter i østlig Retning og har et stærk kroget Løb, 30 km langt og indtil 2,5 km bredt.

Vestsiden af Fjorden indenfor Ikerasârssuk, det saakaldte Nordland, er ret ensformig med stejle, men ret lave Kyster og ringe Vegetation. Lidt indenfor Bugten Ellerslie paa Nordsiden af Fjorden, hvor denne bøjer mere østlig, styrter det store Foxfald sig i 3 smukke Kaskader ned ad den stejle Fjældvæg, og nærmere Isbræen, der kun er lidet produktiv, findes et mindre Fuglefjæld (Fig. 4 og 5).

Fjordens Østside er smukkere, frodigere og mere kuperet end den modsatte Bred. Overfor Arsuk Øen har man den jævnt skraanende Slette, Narssaĸ, med Smeltevandsaflejringer, og længere inde paa det Sted, hvor Fjorden bøjer mod Øst, afsætter denne en lille Fjordarm, Ekaluit. Mellem de nævnte Steder ligger,

6,5 km indenfor Ikerasârssuk, Kryolitbruddet Ivigtût, omgivet af ret høje, afrundede Fjælde. Umiddelbart Syd for Ivigtût Fjordens Munding skærer den ca. 13 km lange, smalle

Ika Fjord sig nordøstlig ind i Landet. Indenfor en Snævring, omtrent midtvejs i den delvis med stejle Kyster omgivne Fjord, findes en Del »Koralrev«. De har en los hvidlig Kerne, der som spidse Skær rager tæt op til Vandets Overflade, og er sandsynligvis dannet af Rørsnegle. Fra Ika forer det snævre Kangârssuk Løb indenom Kuiartorfik Øen til

Kôrnoĸ Fjorden, der er ca. 23 km lang, med Omgivelser, der er lavere end de nordligere Fjordes. Paa Sydsiden afsætter Indlandsisen en Bræ, foran hvilken er aflejret en stor Grusmoræne, der skiller den ydre Del af Fjorden fra det indre Bassin, Kíngordlerssuaĸ, med en ret stor produktiv Bræ. De Isfjælde, denne aflejrer, kan ikke slippe ud af Bassinet, som kun staar i Forbindelse med den ydre Del af Fjorden ved en rivende Elv, der udmunder gennem Morænen.

Fastlandet indenfor Arsuk Fjorden har kun en enkelt betydelig Højde i Kũnait Fjældet, men er ellers gennemgaaende lavere end de nordligere Egne og sænker sig lidt efter lidt, jo nærmere man kommer Sydgrænsen. Terrænet har tilnærmelsesvis den samme stærk kuperede Form, men er langt frodigere, særlig i Bunden af Fjorden og de mindre Indskæringer, hvor man næsten overalt finder Ruiner af Nordbogaarde.

De største af Øerne foran Fastlandskysten er derimod næsten alle høje og stejle og danne i Forbindelse med Kũnait et af de prægtigste Kystlandskaber langs Grønlands Vestkyst, indrammet af Sermersûts og Sáneruts vilde, forrevne Toppe og med Ũmánaĸ Øens Spids som Retningspunkt for Indsejlingen til dette enestaaende Landskab. (Fig. 6.) Sermersût er lavest mod Øst, og det samme gælder i endnu højere Grad Sánerut i Egnen omkring Kipisarĸo, hvis smalle, grundede Løb, der er fyldt med Aflejringer fra den nærliggende Indlandsis og falder tørt med Lavvande, forbinder den indre Del af Arsuk Fjorden med Kobbermine Bugten.

De orografiske Forhold i Distriktet udviser en lignende Forskel mellem Arsuk Fjordens Opland og de Nord herfor liggende Egne, som gør sig gældende paa saa mange andre Omraader. Omkring Arsuk Fjorden er der saaledes grupperet adskilligt flere og gennemgaaende højere Fjælde med spidse Toppe og forrevne Erosionskegler, end paa et Terræn af tilsvarende Omfang i den øvrige Del af Distriktet, der næsten overalt har blødt afrundede Fjældformer.

Indenfor den i Begyndelsen af dette Afsnittet nærmere omtalte, smalle, delvis lave Yderkyst er Fjældhøjden stærk varierende, men Terrænet dog i store Træk saaledes beskaffen, at det lidt efter lidt hæver sig mod Øst og antager Form af Højsletter i den nordlige Del af Distriktet, hvorimod det Syd for Sermilik har en stærkere kuperet Form med talrige Dalstrøg og stejle Fjældsider, vekslende med jævne Skraaninger.

I Norddistriktet naar de højeste Fjældtoppe i kortere eller længere Afstand fra Fastlandets Yderkyst en Gennemsnitshøjde af ca. 700—800 m, og nærmere Indlandsisen er der Højder paa op imod 1000 m, saaledes indenfor Kagssit og

Kvane Fjorden. I det stærkere kuperede Terræn Syd for Sermilik træder Højfjældet paa et enkelt Sted helt ud til Havet, hvor Tindingen hæver sig stejlt op til en Højde af ca. 890 m, og længere inde i Landet ligger Distriktets betydeligste Fjæld, Norssaerserfik, ca. 1645 m. I Arsuk Fjordens Omegn findes de højeste Toppe paa Øerne og Yderkysten, medens Landet er lavere nærmest Indlandsisen. Af Øerne har Sánerut og Sermersût Toppe paa henholdsvis 980 og 960 m, Arsuk Øen er 900 m, medens Kũnait paa Fastlandet hæver sig 1395 m over Havet.

Baaderuter langs Kysten.

Fra Tuluartalik gaar Baaderuten over det aabne, med nordlige og sydlige Vinde meget urolige Farvand forbi Ikermiuts Øgruppe til Sarkarigsok Løbet. Herfra sættes Kursen direkte paa Kuánit Øen, dels over aabne Strækninger og dels gennem enkelte Grupper af Øer med rent Farvand. Syd for Kuánit følger man den beskyttede Rute i Læ af Øerne og langs Storøens Østside til Bopladsen paa Sydspidsen af Øen. Herfra er Kyststrækningen forbi Kangârssuk og Søndre Storø aaben, indtil man naar Sundene, der imellem Øerne fører til Kolonistedet.

Havne findes ved Sarkarigsok paa Løbets Nordside, ved Udstedet Kuánit (god), ved Bopladsen Storøen (grundet), i Løbet mellem nogle Smaaøer i Mundingen af Nerutussok umiddelbart Nord for Kangârssuk samt ved Ukîvik, Syd for Mundingen af Kangerdluarssuk.

Afstande: Fra Tuluartalik til Kuánit 39 km, herfra til Storøens Boplads 14 km, herfra til Kolonistedet 15 km. Hele Afstanden 68 km.

Frederikshaab—Narssalik. Fra Frederikshaab fører to Baaderuter sydpaa; en kortere, Ikerasak, gennem de snævre, vildsomme Løb mellem Øerne paa Sydsiden af Kvane Fjorden, Vest om Igaussak og den aabne Strækning til Anarnê; en længere og fuldstændig dækket Rute Nord om Kangilinek Øen og videre gennem Ikerasârssuk og Løbet Øst for Igaussak. Begge Veje er saa godt som fri for Skær og har talrige

Havne. Langs den udenskærs Rute er der saaledes Ankerplads flere Steder mellem Øerne og i Bugten paa Vestsiden af Igaussak; langs den indenskærs findes Havn ved Kangilineks Boplads, i Kangerdluarssukasik, Øst for Ikerasârssuk Snævringen, adskillige Steder mellem Øerne i Sundet og ved Iluilârssuk.

Fra Nordkysten af Anarnê følger man Ikerasak, der er grundet og har stærk Strøm, indenom denne Ø, men Løbene her er hyppig fyldt med Kalvis, og man maa i saa Tilfælde gaa udenom Anarnê for at naa Narssalik, der har to

Havne: Kangerdlukasik og Ulamertokasik, henholdsvis tæt Nord og Vest for Udstedet. Af Ankerpladser findes endvidere enkelte i Ikerasak.

Afstande: Fra Kolonien til Narssalik udenom Igaussak og indenom Anarnê 46 km, indenom Igaussak 52 km.

Narssalik—Ivigtût. Paa Vejen sydefter gaar Ruten mellem Øerne Syd for Narssalik, tværs over Isfjorden og derfra med direkte Kurs paa Sondre Kangek eller gennem Smallesund, hvortil Indsejlingen nordfra fører gennem et ganske snævert, med Kalvis hyppigt tilstoppet Løb, og derefter sydpaa inden- eller udenom Ũmának.

Baade nordlige og sydlige Vinde kan sætte en voldsom Dønning langs den aabne Kyststrækning, der er en af de farligste at passere langs hele Kysten. Fra S. Kangeĸ bojer man ind gennem Mundingen af Tigssaluk Fjorden og ad det smalle Løb paa Vestsiden af Tôrnârssuk til Tôrnârssuk Løbet, der er meget frygtet paa Grund af de hyppige og voldsomme nordlige og sydøstlige Storme. Efter at have passeret Isa Løbet gaar Vejen mod Øst langs Arsuk Fjordens Nordkyst gennem Torssukátak og Ikerasârssuk til Ivigtût.

Paa hele Strækningen er der kun enkelte Skær ud for Kangeĸ, over hvilke det dog næsten altid bryder, samt indenfor Kajartalik Øen i Arsuk Fjorden.

De vigtigste Havne paa den her nævnte Strækning er: Smallesund, Kûngmiut paa Nordsiden af Kasigialik, Kangârssuk paa Nordsiden af Sermiligârssuk indenfor Tindingen, Ũmánaĸ (Østsiden), Eĸalugkat i Bugten mellem N. og S. Kangeĸ, Târtoĸ paa Nordsiden af Tigssaluk Fjordens Munding, Tigssaluk (det gamle Udsted) under det høje, stejle Tigssaluk Fjæld, Isa Havn mellem Øerne i Isa Løbet (daarlig med SØ.), Ukîvik udfor Arfagfik, Kajartalik og enkelte andre.

Astande: Fra Narssalik til Smallesund 12 km, herfra til Ũmánaĸ 18,5 km, herfra til S. Kangeĸ 9,5 km, herfra til Isa Havn 23 km, herfra til Arsuk 19 km og herfra til Ivigtût 16 km. Hele Afstanden 98 km.

Ivigtût—Sydgrænsen. Vejen til Julianehaab Distrikt fører enten sydpaa langs Fastlandskysten, indenom Kuiartorfik og langs Sáneruts lave Nordkyst til Kipisarĸo, der kun kan passeres med Højvande, eller udenom Sánerut til Mundingen af Torssukátak. Denne sidste Rute vælger man dog kun i yderste Nødsfald paa Grund af den voldsomme Søgang med Paalandsvind udfor Sáneruts stejle Vestkyst, men ogsaa den indenskærs Rute kan være besværlig, udsat som den er for de voldsomme sydøstlige Storme, der kaster særlig stærkt ud af Ika Fjorden gennem den lille Vig Anoritũngúit indenfor Fjordmundingen.

Havne: Ankerpladser i Mundingen af Kornoĸ, Kipisarĸo Snævringen.

Afstande: Ivigtût—Kipisarĸo 32 km. Hele Vejlængden mellem Tuluartalik og Kipisarĸo er saaledes 244—250 km, eftersom man gaar uden- eller indenom Igaussaĸ.

GEOLOGI

Vort Kendskab til de geologiske Forhold i Frederikshaab Distrikt er yderst ringe, og kun den allersydligste Del af Distriktet, Arsuk Fjorden, har været Genstand for en nærmere Undersøgelse.

En stor Del af Kyststrækningen Nord herfor omtales vel af Giesecke, men han holder sig i sin Beskrivelse heraf hovedsagelig til visse Lokaliteter. Han har ingen Sinde berejst Distriktets Fjorde eller de mellemliggende Landstrækninger, hvor lagdelte, krystallinske Skifre — saavidt vides — udgør Hovedmassen af Bjærgarterne, isprængt mindre Partier af Granit, men nærmere Oplysninger om Gnejsens Lejringsforhold, dens Strygning og Fald savnes ganske. I Distriktet forekommer Syeniten hyppigere og i større Mængde end i de nordligere Egne,

og tværs over Landet mellem Grønne Dal og Ika Fjorden strækker sig et bredt Bælte af Nefelinsyenit.

Følger man med Frederikshaabs Isblink som Udgangspunkt Kysten sydefter, viser det sig, at Øerne i Distriktets nordligste Del for største Delen bestaar af Gnejs med Hornblende og en ringe Iblanding af Granit. Først ved Nordre og Søndre Storø optræder denne sidste Bjærgart i større Mængder med Lejer af Grønstensporfyr, og paa den førstnævnte Ø veksler Granitten med Glimmerskifer.

Naar man har passeret den Syd herfor liggende Øgruppe, der for en stor Del bestaar af Glimmerskifer, og er naaet til Frederikshaab, faar man bag Kolonihusene Øje paa en Del ret lave Fjældkupler, der kaldes »Raadnefjæld« og bestaar af Syenit med Jernindhold og stærkt skifret Hornblende. Syeniten indeholder en hyppigst grønlig eller rødbrunlig Feldspat, der spalter i indtil tommetykke skifrede Plader, som efterhaanden — ofte ved Nedstyrtningen — forvitrer til groft, skarpkantet Sand. Paa en af Fjældskraaningerne er der et Par smukke Jættegryder, og ved Syenitfjældene finder man smaa afrundede Høje, der hviler paa Granit, hist og her med store Indlejringer af Gnejs.

Øerne Syd herfor mellem Kolonistedet og Narssalik bestaar for største Delens Vedkommende af Granit med megen Glimmerskifer, og langs Fastlandskysten er der et Par smaa Vegstensbrud. I Modsætning hertil er den almindeligst forekommende Bjærgart i Egnene omkring Smallesund Gnejs, gennembrudt af mægtige Diabasgange, der vejrsmuldrer overordentlig let. Gnejsen er meget hornblendeholdig med enkelte betydelige Partier af storkrystallinsk Vegsten.

Det sydligere liggende, mægtige Fjæld, Tindingen, har et Underlag af finkornet, rødlig Granit, der naar indtil en Højde af c. 10 m over Havfladen og er dækket af afvekslende Partier af Hornblendeskifer og Grønsten, gennem hvilke Stenarter den underliggende Granit gang- og lagvis skyder sig op. I de øverste Partier af Fjældet taget Granitten paany Overhaand samtidig med, at Hornblendeskiferen og Grønstenen kun fremtræder i underordnede Lag.

Paa hele Strækningen mellem Tindingen og Distriktsgrænsen er Gnejsen paany stærkest fremtrædende. Dog forekommer der i Arsuk Fjorden den ejendommelige Gruppe Bjergarter, der benævnes Arsuk Formationen, bestaaende af en Blanding af stærkt foldet Skifer, Phyllit, Dolomiter, Kvartsit, Grafitskifer og omdannet Diabas og Tuf. Den vestlige, højere og stærkt forrevne Del af Sånerut er opbygget af den saakaldte Julianehaabs Granit, en ensartet finkornet Granit af graa Farve, og i Kũnait Fjældets vældige Stenmasser er Hovedbestandelen, Granitten, blandet med Syenit.

Endelig maa nævnes, at Vestsiden af Sermersût har en Del Talkskifer med Vegsten, som tidligere benyttedes af Grønlænderne til Fremstilling af Husgeraad.

I Distriktet findes — foruden ganske enkelte sjældnere Mineralier, der dog kun forekommer i ringe Mængde og derfor er uden praktisk Betydning — en betydelig Del Kryolit ved Ivigtût, hvor den er Genstand for Brydning.

Dette Bjergværk, der har skabt Stedet en vis Berømmelse, hører til de mær-

keligste paa Jorden og er den eneste Plet, hvor Mineralet forekommer i nævneværdig Mængde.

Af Farve er Kryolitten hvid og hvidliggraa, undertiden orangefarvet, der changerer over i rødgulligt og rødbrunt. Navnet Kryolit er et græsk Ord, der betyder Issten, hvilket hentyder til dets islignende Ydre og lette Smelteligheд. I 1809 paaviste GIESECKE Kryolittens Beliggenhed og gav en Beskrivelse af det dengang kun lidet kendte Mineral, hvorved han oplyste, at det er blandet med en Del Jernspat, Fluspat, Blyglans, Svovl- og Kobberkis og et stort Antal sjældne Mineralier. Kryolitlejets Overflade strakte sig oprindelig i en Længde af 160 m langs Stranden, hvorfra det er skilt ved en smal Væg af Granitporfyr. Bredden var ca. 56 m, men Massen udvider sig nedad og har Form som en skæv Kegle, hvis Nord- og Østvæg, for saa vidt de kendes, er lodrette, medens Syd- og Vestsiden i en Vinkel paa ca. 44° med Jordoverfladen skyder sig ind under de Fjældmasser, der omgiver Keglen, og som bestaar af Granit, Granitporfyr og Gnejs. I Dybden naar Kryolitten saa langt, man hidtil har boret, nemlig ca. 100—150 m under Bruddets nuværende Bund. Mineralet er en eruptiv Masse, presset op fra Dybet i smeltet Tilstand og aflejret paa en saadan Maade, at den er skarpt adskilt fra den Fjældmasse, der som en Skal omgiver Kryolitten. Teorien herom støttes bl. a. paa den Omstændighed, at man midt inde i Kryolitten og helt omgivet af denne har fundet skarpkantede, indtil 3,5 m lange Granitblokke, der maa antages at være styrtet ind i Eruptivmassen, inden denne har faaet fast Form.

Glacialdannelser. Frederikshaab Distrikt har ligesom alle de nordligere Egne i Sydgrønland engang i Fortiden være dækket af Indlandsis, der østfra har skudt sig ud over de nu isfri Strækninger til Davis Strædet. Man træffer derfor overalt i Distriktet lignende tydelige og iøjnefaldende Spor af Isens Virksomhed, som alle andre Steder paa Fastlandskysten, afrundede, afglattede Klipper, furet af Skurstriber, og spredt ud over Terrænet de Moræner og Flytteblokke, som Isen og Bræelvene har aflejret, og som nu ligger blottet, efter at Isen har trukket sig tilbage.

Hvilken Tykkelse Indlandsisen har haft, og hvorvidt den har dækket hele Landet og alle Fjældtoppene, er et Spørgsmaal, som kun en detailleret Undersøgelse kan besvare, men da de fleste Højfjælde i Distriktet paa faa Undtagelser nær har den typisk afrundede Form, der uden Tvivl skyldes Iserosionen, maa det antages, at kun et Faatal af de allerhøjeste Tinder har raget op over Isen som Nunatakker. Paa Sánerut er der iagttaget Skurstriber til en Højde af ca. 500 m, der maa betragtes som Mindstemaalet for Istykkelsen.

Ved at gennemrejse Distriktets Fjorde faar man det Indtryk, at der i disse er aflejret mindre Morænemateriale end i de nordligere Egne. Dette beror vel til Dels paa Kysternes Stejlhed, der kun tillader Aflejringer i ringe Omfang, hyppigst som tynde Lag op ad Fjældskraaningerne, men det skyldes i lige saa høj Grad saavel Mangelen paa Gletschere, der ofte ophober Moræner af betydeligt Omfang foran Bræranden, som paa Smeltevandsaflejringer, hvis Forekomst ligeledes

er mindre hyppig i Distriktet, af Grunde, som senere vil blive berørt. De stejle Grusskrænter, hvormed disse tre Arter af Aflejringer afsluttes forneden langs Kysterne, og som danner et typisk, stadig tilbagevendende og vekslende Billede i de nordligere beliggende Fjordes Fysiognomi, forekommer derfor sjældnere, næsten undtagelsesvis i Frederikshaab Distrikt.

Gletscherne med de til disse knyttede Moræner findes saaledes væsentlig, om ikke udelukkende, paa Sermersût og Kũnait i Syddistriktet, hvor de ved at uddybe Klippesiderne har bidraget til Udviklingen af det typiske Alpelandskab paa lignende Maade, som det jævnere afrundede Bjerglandskab, der er næsten eneraadende Nord for Arsuk Fjorden, skyldes Indlandsisens Indvirkning.

Den ringe Forekomst af Smeltevandsaflejringer er utvivlsomt en Følge af Fjordenes Form, idet Kínguaen kun undtagelsesvis eller dog sjældnere fortsættes som et bredere Dalstrøg i naturlig Forlængelse af Fjorden, men ofte afsluttes den af en Fjældvæg, en Botne eller en snæver Kløft, hvor der ikke er Plads til eller Betingelser for Oplagring af Aflejringsstoffer, og hertil kommer endelig, at Fjordene kun har faa og korte Sidedale og Kløfter, hvori Indlandsisen paa det Tidspunkt, da denne endnu fyldte Fjordene, har kunnet opstemme Smeltevandet og derved skabe Betingelser for Terrassedannelser.

De fleste Moræner er knyttet til de Egne, som ligger Frederikshaabs Isblink og de stærkest producerende Isfjorde nærmest. De findes saaledes i Kuánits Kangerdluarssuk, i Ekaluit, paa Dalskraaningerne Nord for Nigerdleks Isbræ, paa Kekertarssuak, i Tasiussak og adskillige andre Steder. Materialets Sammensætning er den ogsaa andetsteds fra kendte: Grus med talrige større og mindre, kantstødte eller rundslidte Stene, men hist og her er det løsere Materiale bortskyllet, og kun Stenene blevet tilbage. I Morænerne er der i Almindelighed kun meget lidt Ler, ligesom der intetsteds findes Ophobninger af dette Materiale, der kan sammenlignes med de mægtige Ansamlinger af fintslemmet Ler, iblandet Muslingeskaller, der forekommer ved Kakuk paa Godthaabs Nordland, ved Depotbugten i Nordre Strømfjord og andre Steder.

Smeltevandsaflejringer uden tydelig Terrassedannelser findes bl. a. i Elvdalen indenfor Kagssit Fjordens Bund samt i Tasiussak. Langt almindeligere forekommer de i Arsuk Fjorden, der i denne som i saa mange andre Retninger adskiller sig fra de Nord herfor liggende Egne. Her findes saaledes smukke Terrassedannelser paa Nordsiden af Arsuk Øen og i Grønne Dal. Betydelige Aflejringer træffes endvidere paa Narssak overfor Arsuk Øen og i Ika Fjordens Bund.

Et Vidnesbyrd om Landets Hævning har man i de store Strandvolde i Pâtusok Bugten udenfor Udstedet Arsuk og i Lag af talrige Muslingeskaller paa Østsiden af Havnen ved Nordre Storø og andre Steder.

Større Interesse knytter der sig til Aflejringerne foran Brærandene ved Frederikshaabs Isblink og indenfor Kipisarko. Paa det første Sted har Indlandsisen skudt sig ud i en Skærgaard, hvis stærkt spredte, delvis smaa Øer paa Bræens Vestside er halvt eller helt begravet af det fra Bræen aflejrede Sand og Grus. Bankerne foran Frederikshaabs Isblink bestaar til Dels af en Bundmoræne fra

den Tid, da Indlandsisen gik længere mod Vest end nu, men den er dækket af nyere Dannelser, bygget op af det Materiale, som Elvene fra Isbræen tilfører Havet, der i vid Omkreds er farvet hvidlig af det i Brævandet opslemmede Ler. Ved Lavvande er store Strækninger af disse Ler- og Sandsletter foran Bræen fuldstændig blottet og danner en stor, jævn, af talrige Elvlejer furet Flade med ringe Fald mod Havet. Naar Flodtiden indtræder, og Havet lidt efter lidt stiger, saa at det tilsidst naar næsten helt ind til Isblinken, bundfældes en Del af det i Vandet opslemmede Ler, der afsætter sig som et tyndt Lag ovenpaa Banken. Herved bevares dens jævne Overflade, og den modtager ved hvert Højvande en jævn Tilvækst; men det er indlysende, at indtrædende stormfuldt Vejr kan ødelægge lange Tiders Arbejde.

Medens Bolgeslaget paa Vestsiden af Banken, der vender imod det aabne Hav, stadig bortskærer den ydre Del af denne, saa at Sletten paa dette Sted ender med en brat Skrænt, findes en saadan ikke paa Sydsiden, der er beskyttet af foranliggende Øer, i Læ af hvilke de opslemmede Lermasser derfor breder sig over et større Omraade.

Paa den helt tørlagte Del af Sletten umiddelbart foran Brærænden er der aflejret en Del Moræner af nyere Datum. Her findes ogsaa Gletscherborde og de ejendommelige Ispyramider, der opnaar en Højde af indtil en Snes Meter.

Morænen foran den anden store stationære Bræ, der er beliggende ved Distriktets Sydgrænse mellem Kĩnâlik Øen og en 4 km Syd herfor liggende Nunatak, er dannet paa ganske tilsvarende Maade, som ovenfor skildret, men den helt tørlagte Strækning foran Bræen er bredere og bestaar udelukkende af Sand og Grus. Overfladen maa derfor antages at være bygget op af det lettere Materiale fra Brælvene paa lignende Maade som Sletten foran Frederikshaabs Isblink, men da Terrænet er velbeskyttet mod Bølgeslagets Indvirkning, har de nyere Dannelser afsat et tykkere Lag, der dækker den underliggende Bundmoræne, saaledes at denne slet ikke kommer til Syne. Syd for Kĩnâlik naar Opfyldningen ud til Kipisarĸo, og i Kobbermine Bugten falder hele Bunden tør ved Lavvande indtil en Afstand af ca. 18 km fra Isranden. Ogsaa paa selve Indlandsisen findes Moræner, der opstaar, naar denne paa sin Vej støder paa Nunatakker, men det vilde føre for vidt at gøre Rede for Aarsagen til deres Dannelse.

De har altid en buet Form og indeholder stærkt afrundede, ikke meget store Sten, der under Isens videre Fremrykning synker ned i Revnerne.

KLIMA

I Frederikshaab Distrikt findes der en fast meteorologisk Station ved Ivigtût, hvis Middeltemperatur — paa Grundlag af en 36-aarig Observationsrække — er + 0,6° C. I 7 af Aarets Maaneder, Maj—Oktober, er Gennemsnitstemperaturen positiv, i de øvrige negativ. Januar er Aarets koldeste Maaned

med et Gennemsnit af ÷ 7,6°, Juli den varmeste med 9,7° C. Absolut Minimumstemperatur i Januar var ÷ 28,9°, absolut Maksimumstemperatur i Juli 23,4. Af Aarets øvrige Maaneder viser Febr. ÷ 7,3; Marts ÷ 4,9; April ÷ 0,5; Maj 4,5; Juni 8,0; August 8,4; Septbr. 4,9; Oktbr. 1,0; Novbr. ÷ 3,0; Decbr. ÷ 6,0.

Det samlede Antal Frostdage udgjorde 204 pr. Aar. Middel Lufttrykket var 754,6 mm, absolut højeste 785,1, absolut laveste 709,2 mm.

Nedbør. Ivigtût havde 151 Dage med Nedbør, deraf 86 Dage med Sne, 2 med Hagl. Middel Nedbøren beløber sig efter et Gennemsnit af 21 Aar til 1234,8 mm pr. Aar. Højeste Maaneds- og Aarssum var 1841,2 mm, laveste 530,2. Største Nedbør i 24 Timer 149,4 mm. Nedbøren er saaledes den største i Grønland og meget betydeligere end ved de øvrige Stationer, idet den er tilnærmelsesvis dobbelt saa stor som ved Godthaab og mer end 6 Gange saa stor som ved Jakobshavn.

Vindforholdene. En Sammenligning mellem Vindforholdene i Frederikshaab og Holsteinsborg Distrikter, eller nærmere bestemt ved Ivigtût og Kolonien Holsteinsborg, viser, at sydlige Vinde er stærkest fremtrædende ved den første, nordlige Vinde ved den sidst nævnte af disse Pladser, samt at der er procentvis flere stille Dage ved Ivigtût end ved Holsteinsborg, nemlig henholdsvis 50% mod 17%. Der kan næppe være Tvivl om, at dette skyldes Ivigtûts Beliggenhed fjærnt fra det aabne Hav, hvortil Afstanden er ca. 25 km.

Paa Grundlag af en 16-aarig Observationsrække er Vindhyppigheden udtrykt i Procent følgende: Nordlige Vinde 9%, Ø. og NØ. 6%, SØ., S. og SV. 23%, V. og NV. 12%, stille 50%.

Derimod er der ingen væsentlig Forskel mellem Fjordvindene i de to Distrikter, men det synes dog, som om *isersarnek* blæser lidt mindre hyppigt og svagere end i de nordlige Egne med de dybe Fjorde.

Den almindeligste Vind er SØ., der erfaringsmæssigt tiltager ikke alene i Hyppighed, men ogsaa i Styrke, jo nærmere man kommer Kap Farvel. I Frederikshaab Distrikt blæser den de fleste Steder ud af Fjordene, navnlig i Syddistriktet, hvor den optræder med stor Voldsomhed saavel i Arsuk Fjorden som i Tôrnârssuk Løbet og er meget frygtet af Baaderejsende, da den kommer med voldsomme Kast fra de høje Fjælde. Observationerne viser endelig, at det tordner én Gang aarlig ved Ivigtût.

Hvorvidt Klimaet ved Yderkysten er væsentlig anderledes end ved Ivigtût, er vanskelig at afgøre. Det er dog sandsynligt, at Klimaet er mere raat, og at Taagedagenes Antal er større end inde i Fjordene, hvor Ivigtût har 29 Dage med Taage pr. Aar. Frederikshaab ligger indenfor Strædets Taagegrænse og anses almindeligt for et ubehageligt Opholdssted, netop paa Grund af hyppig Taage.

PLANTEVÆKST

I Frederikshaab Distrikt genfinder man den samme Forskel mellem en vegetationsfattig Yderkyst og et frodigt Indre, som er karakteristisk for hele det

ovrige Sydgrønland, men da Kystlandet er smalt, og Jordbundsforholdene og Ekspositionen, der yderligere maa tages i Betragtning som bestemmende for Plantevækstens Udvikling, ret ugunstig, er Overgangen paa de korte Afstande — særlig i Norddistriktet — endnu mindre, end man paa Forhaand maatte formode.

Med Undtagelse af Syddistriktet naar Vegetationen derfor kun faa Steder en Frodighed og Udvikling, der kan sammenlignes med Forholdene i Bunden af de dybe Fjorde i Godthaab og Sukkertoppen Distrikter. Det synes endda tvivlsomt, om en Sammenligning mellem Plantevæksten paa Steder, der ligger i samme Afstand fra Yderkysten i de to Omraader, særlig under Hensyn til Frederikshaab Distriktets sydlige Beliggenhed, falder ud til Fordel for dette sidste.

Storisens hyppige Blokering af Kysten og det raa, taagede Klima i Forbindelse med ringe Moræneaflejring og Mangelen paa lune Dalstrøg er utvivlsomt de nærmestliggende Aarsager til dette Forhold.

Som det vil fremgaa af det følgende Afsnit, »Distriktets floristiske Forhold«, danner Floraen en særlig Provins, men nogen skarp Overgang ved dennes Nordgrænse kan ikke spores, idet Lyngheden er fremherskende paa Øerne og Yderkysten saavel Syd som Nord for Frederikshaabs Isblink og repræsenteret ved de samme Karakterplanter, *Empetrum*, der danner en ret tæt Bevoksning, *Ledum*, Mosser, Lichener og forskellige Blomsterplanter. Det samme Billede af en ret ensformig, noget fattig Vegetation møder en, naar man fra Yderkysten trænger ind i Fjordene. Afvekslende med denne mer eller mindre tætte Vegetation, findes i de fleste Fjorde stejle, ganske nøgne Fjældvægge eller lavt isskuret Land med en tynd Skorpe af Laver. Pilen forekommer sparsomt i disse Egne, den er lav, vokser meget spredt mellem Lyngmarkens øvrige Planter og synes kun rent undtagelsesvis kratdannende, saaledes i Bunden af Nerutussoĸ, hvor der paa et ret begrænset Omraade findes et dog noget spredt Pilekrat med indtil 1,25 m høje Buske paa et Underlag af Lyng, Bøller, Dværgbirk, *Ledum*, Mos og Lichener. Ved Narssalik og Kuánit findes store Moser med fortrinlige Tørv, hovedsagelig dannede af *Hypnum stramineum* og *Sphagnum*.

Da største Delen af de Landstrækninger, der udfylder Mellemrummet mellem Fjordene i Norddistriktet, bestaar af Højland, er Fjældmarkvegetationen det mest udbredte Plantesamfund her, og store Strækninger af Højlandet skal være dækket af Lichener.

Allerede i den noget dybere Kvane Fjord er Vegetationen frodigere, saaledes i Egnen omkring Eĸaluit og i Fjordens Kíngua. Paa det første Sted findes talrige Blomsterplanter, Blaaklokke, Svartho, Mælkebøtter, Løvefod, Gederams, Kvaner og mange andre, i Kløfterne tillige smaa, indtil 1 m høje Røn. I Bunden af Fjorden er en frodig Lynghede med Pilekrat.

Hovedmassen af Lyngheden bestaar af Krækkebærlyng, Blaalyng og *Vaccinium uliginosum* med talrige Dværgbirk og adskillige urteagtige Planter, men undertiden er *Vaccinium* tæppedannende og langt mere fremtrædende end Krækkebærlyngen.

Syd for Kvane Fjorden er Landet mere kuperet med talrige Dalstrøg og en gennemgaaende frodigere Vegetation, navnlig i længere Afstand fra Kysten. I Bunden af Tasiussak og Neria Fjorden samt i Dalstrøgene Nord for Sermiligârssuk findes saaledes meterhøj Pilekrat med talrige af de almindeligste Kraturter, og i den førstnævnte Fjord endvidere et lille Birkekrat med indtil 125 cm høje Buske.

I den sydligste Del af Distriktet og da særlig i Arsuk Fjordens Opland er Vegetationen endnu frodigere, men uden den kraftige og navnlig tætte Bevoksning af træagtige Planter, som eksempelvis beklæder Solsiden i Grædefjordens midterste Del, undtagen paa ganske enkelte Steder i lune Dalstrøg, hvor Jordbundsforholdene og Ekspositionen frembyder særlige gunstige Betingelser. Dette er saaledes Tilfældet i Grønne Dal, Nord for Ivigtût, hvor en jævn Skraaning er beklædt med næsten mandshøj Pil, samt i Ika Fjorden, der ligeledes har betydelige Pilekrat, men navnlig paa Sydskraaningen i Ellerslie Bugten, hvor de træagtige Planter bestaar af en Blanding af mandshøj Pil og El, enkelte Røn og Hvidbirk med Stammer, der har en Omkreds af indtil 40 cm. Pilekrattene ligger ogsaa Yderkysten nærmere end i den nordlige Del af Distriktet og træffes bl. a. helt ude ved Arfagfik Fjorden.

Distriktets floristiske Forhold[1]) er forholdsvis godt kendte, næsten udelukkende ved danske Rejsendes Undersøgelser og Samlinger. Bedst kendte er Forholdene omkring Frederikshaab og Ivigtût, men ogsaa flere af Fjordene har været besøgte. Floraen danner en særlig, ret vel begrænset Provins indenfor Vestgrønland, det saakaldet Ivigtûtbælte. Paa det nærmeste falder det sammen med Handelsdistriktets Grænser, Sydgrænsen ved den 61. Breddegrad er fælles, Nordgrænsen regnes naturligst ind gennem Frederikshaab Isblink paa ca. 62°30′.

I dette Omraade er der iagttaget ca. 230 Arter af højere Planter, hvortil kommer mindst 17 Arter, som man med stor Sikkerhed kan antage findes der, fordi de er fundne Nord og Syd for Distriktets Grænser. Af disse 247 Arter er:

4	Arter,	eller	1,6%	nordlige, højarktiske Typer,
75	-	-	30,4 -	vidt udbredte, arktiske Typer,
168	-	-	68,0 -	sydlige, subarktiske eller tempererede Typer.

Af de sidste er 4 Arter, alle sjældne, hidtil kun fundet i Ivigtûtbæltet i Vestgrønland: Rosmarinlyng (*Andromeda polifolia*), Skov-Storkenæb (*Geranium silvaticum*), en Viol (*Viola Selkirkii*) og en lille Bregne (*Asplenium viride*); den sidste kendes ogsaa fra Angmagssalik-Egnen i Østgrønland.

Der er ti Arter, som har deres Sydgrænse i Omraadet. Flere af dem er allerede sjældne i Godthaab Distrikt, mens de længere nordpaa hører med til de Planter, der karakteriserer Plantevæksten (*Alopecurus alpinus*, *Vahlodea atro-*

[1]) Ved Morten P. Porsild.

purpurea, Poa cenisia, Arctophila fulva, Juncus castaneus, Ledum decumbens, Pedicularis lapponica, P. euphracioides, Antennaria intermedia). Af særlig Interesse er den grønlandske El, som endnu her i Distriktet er karaktergivende og f. Eks. danner store Krat inde i Fjordene, men som mærkelig nok ikke er fundet Syd for 61 N. Br.

Et dobbelt saa stort Antal Arter, selvfølgelig alle af sydlig Type, har deres Nordgrænse i Distriktet. De findes altsaa kun her samt i Sydkystlandet (Julianehaab Distrikt). Deriblandt er en Bregne (*Aspidium Filix mas*), en Del Græsser og Halvgræsser (*Agrostis canina, Poa annua, Carex stylosa, atrata, Goodenovii, Lyngbyei* og *panicea*); Strandplanten og Grønlands eneste virkelig vildt voksende Bælgplante: Strand Fladbælg (*Lathyrus maritimus*), en Vandplante (*Myriophyllum alterniflorum*) og en Del Urter fra de frodige Urtelier og Krat (*Streptopus, Rumex Acetosa, Cerastium vulgatum, Viola canina*, og tre Arter Høgeurt (*Hieracium*), alle Skovplanter. Endelig er der tre for Plantevæksten karakteristiske Buske, nemlig Lavlands og Skovformen af Enebær, det sydgrønlandske Kratbirketræ (Hvidbirk) og dets buskagtige Fjældform (*Betula odorata* og *alpestris*).

DYRELIV

Da Naturforholdene og i Forbindelse dermed Vilkaarene for Dyrenes Eksistens er ret ensartet i Frederikshaab Distrikt og i de tilgrænsende nordlige Egne, former Dyrelivet sig i det væsentligste paa samme Maade begge Steder. Den Omstændighed, at store Dele af Frederikshaab Distriktets Indre danner et Højland, medfører dog, at visse Arter af Fugle, der ynder frodigt Sletteland med Søer som Yngleplads, forekommer mindre hyppigt, end hvor disse Betingelser er til Stede. Dette gælder navnlig Graaanden, Havlitten og til Dels Lomvien, ligesom Blisgaasen ikke menes at yngle i Distriktet.

Dyreliv paa Landjorden. Hvad de enkelte Dyrearter angaar, maa det fremhæves, at Rensdyrene ikke lever sydligere end Sermiligârssuk, hvis Isbræ, som det synes, danner en uoverstigelig Hindring for Dyrenes videre Fremtrængen mod Syd. I den øvrige Del af Distriktet forekommer de overalt, talrigst i Egnen Syd for Sermilik, hvor de særlig i de senere Aar har været Genstand for ivrig Efterstræbelse.

I Femaaret 1913—17 beløb Udbyttet sig til 450 à 500 Rensdyr gennemsnitlig pr. Aar.

Ræve. Af de i de sidste 25 Aar indhandlede Skind var 63% blaa, 37% hvide, men Forholdet er efterhaanden forrykket til Fordel for den hvide Ræv, idet Procenten af indhandlede Skind for et Aarhunderede siden var 79 og 21% henholdsvis for blaa og hvide.

Rævefangsten har givet følgende Udbytte gennemsnitlig pr. Aar:

Aar	blaa	hvide	Ialt
1816—1820.....	60	25	85
1856—1860.....	69	31	100
1896—1900.....	153	86	239
1915—1919.....	198	118	316

Desuden er der i det sidste Femaar produceret 22 blaa og 7 hvide Ræveskind ved Ivigtût aarlig.

Fugle. Heraf yngler næsten alle de almindeligst forekommende grønlandske Arter i Distriktet. Dette gælder saaledes

Ederfuglen, men den forekommer dog kun i ringe Mængde i Sommertiden og har heller ikke tidligere været talrig som ynglende i Distriktet, idet Dunproduktionen for et Aarhundrede siden kun beløb sig til ca. 15 kg aarlig mod ca. 3 kg nu til Dags. Om Vinteren opholder den sig derimod i betydelig Mængde langs Kysten, og der skydes antagelig 10—12000 Ederfugle aarlig.

Ømmerten er ret almindelig og yngler i ret stort Antal i Omegnen af de to stationære Bræer, Frederikshaabs Isblink og Kĩnâlik Bræen.

Lomvien forekommer slet ikke eller kun rent undtagelsesvis som ynglende i Distriktet, men opholder sig ligesom Ederfuglen i talrige Flokke langs Yderkysten i Vintertiden. Den kommer nordfra i Oktober eller lidt senere.

Af Fuglefjælde findes følgende:

I Kagssit, omtrent midtvejs i Fjorden paa dennes Nordside, er der et ret stort Fjæld (Tateratter).

Kuvnerit (ɔ: de der bor i Kløfterne) i Kvane Fjorden bestaar af flere tæt ved hinanden liggende Fuglefjælde, hvor Maager, navnlig Tateratter, yngler i uhyre Mængder paa den nordlige Fjældvæg og i Kløfterne, nogle km indenfor Ekaluit.

I Akugdlek paa Vestsiden af Fjordarmen er et mindre Fjæld (Maager).

I Sermiligârssuk (Tateratter og enkelte Lomvier) og endelig

i Ivigtût Fjorden nær Bræen et mindre Fjæld (Maager og Tateratter).

Havets Dyreliv. Isbjørnen og Hvalrossen forekommer sjældent. Af de første skydes gennemsnitlig kun 1 Dyr aarligt.

Klapmydsen. Foraarstrækket kommer udefra i Begyndelsen af April, kulminerer først i Maj og er forbi hen imod Slutningen af denne Maaned, hvis der ikke er Storis, thi i saa Fald forlader Dyrene ikke Kysten før midt i Juni.

En halv Snes Dage efter at Trækket er begyndt, kommer de faa Uger gamle Unger.

Det magre Træk kommer sydfra og varer fra sidst i Juli til Begyndelsen af September, men Dyrene træffes langt til Søs til ind i December Maaned, og det samme gælder iøvrigt ogsaa i Foraarsmaanederne, inden Trækket begynder. En Del af Dyrene synes saaledes at opholde sig ret nær Kysten Vinteren over

og søger undertiden ind mellem Øerne, naar Vejret i lang Tid har været særlig slet. Klapmydsen er talrigere her end i de nordligere Distrikter, og Jagten paa dem giver ogsaa større Udbytte, særlig af den magre Sæl.

Grønlandssælen. Foraarstrækket kommer efter Grønlændernes Anskuelse udefra, rimeligvis fra Vestisen, gaar tværs over Davis Strædet mod Fastlandskysten, hvor Sælerne spredes, idet en Del tager en mere nordlig, Resten en sydlig Retning. Foraarstrækket varer fra Slutningen af Maj til midt i Juli. Efteraarstrækket er nordgaaende og begynder saa smaat omkring Slutningen af August eller i September. Men flokkevis indfinder Sælerne sig først hen i Oktober Maaned, er talrigst om Efteraaret og trækker helt bort i Marts.

Remmesælen forekommer, men ret sparsomt, ved Sarkarigsoĸ og i Narssaliks Omegn samt i Kasigialik, hvor den jages i Marts og April som Kagssimassut. Den siges at yngle foran Bræranden i Sermilik og Sermiligârssuk.

Den spraglede Sæl er ligesom den forrige gaaet stærkt tilbage i Antal. Den yngler ved Frederikshaabs Isblink samt i Sermilik og Sermiligârssuk, hvor Ungerne er Genstand for en særlig Fangst henholdsvis i Juli og August, naar de fra Isblinken, i hvis Nærhed de fødes, søger ud til Mundingen af Fjordene.

Ringsælen forlader kun delvis Isfjordene Kuánersôĸ, Sermilik og Sermiligârssuk om Sommeren. Den er ligesom andre Steder i stærk Aftagen. Med Storisen følger en Del Netsider, der er smaa af Vækst og forlader Kysten sammen med denne.

Pukkelhvalen opholder sig langs Kysten fra Juni til Oktober, men forekommer talrigst i Kvane Fjorden og i Egnen Syd herfor i August, for saa vidt den ikke forjages af »Sværdfisk« (Spækhuggeren).

Hvidfisken holder sig langs Kysten og i Fjordmundingerne fra November til April, ofte i ret store Flokke, men fanges kun i ringe Mængde, og det samme gælder Marsvinet, der strejfvis besøger Kysterne i Sommermaanederne, men i ringere Mængde end i de nordlige Distrikter.

Fiskene. Laksen skyder sig ind mod Kysten paa samme Tid som i de nordlige Egne og forekommer i ret betydelig Mængde i Arsuk Fjorden og Omegn samt indenfor Tigssaluk, men langt sparsommere i Norddistriktet, hvilket formodentlig hænger sammen med, at Elvene er korte med gennemgaaende ringe Vandmængde. Da den træffes ved ethvert ubetydeligt Vandløb, vilde det føre for vidt at nævne alle de Steder, hvor Grønlænderne dog kun strejfvis fisker den. De fleste Laks tages ved Ekaluit indenfor Ivigtût samt i Ika Fjorden.

Hellefisken findes i adskillige af Distriktets Fjorde, men kun i noget større Mængde i Nerutussoĸ, Kuánersôĸ og Neria Fjorden. Den indhandles ikke, fiskes kun til Husbehov og er gennemgaaende smaafalden.

Helleflynderne forekommer, men vistnok kun meget sparsomt, og er slet ikke Genstand for systematisk Fangst.

Havtorsken indfinder sig ligesom i Fiskenæsfjorden paa Træk i Juni eller Juli og forbliver under Kysten til sent paa Efteraaret eller ind i det nye Aar. Den er i de senere Aar forekommet i betydelige Mængder i Norddistriktet, særlig

i Neria og Kvane Fjorden og i de denne sidste nærmest tilgrænsende Egne; den har siden 1918 været Genstand for Indhandling.

Rødfisken holder til i saa godt som alle Fjordene, men sparsomt i de sydligste og nordligste af disse. Den findes i størst Mængde i Farvandet omkring og navnlig indenfor N. Storø, i Nerutussoĸ, særlig langs Fjordens Nordside, samt i Kvane Fjorden, ligeledes langs dennes nordlige Bred, og indenfor Kangilineĸ Øen. Den indhandles ikke, men fiskes i ret stor Mængde. En dygtig Fisker kan tage en halv Snes Fisk pr. Time.

Silden nærmer sig Kysten samtidig med Laksen i Juni, ofte i Følge med denne, men synes kun at forekomme i Norddistriktet, hvor den holder sig til visse Lokaliteter. Den indfinder sig saaledes hvert Aar ved Sarfâ, hvor det ved Hjælp af Garn er lykkedes at tage nogle faa Tønder, men den er ogsaa iagttaget i Farvandet rundt om Kuánit Øen og navnlig i den lille Fjordarm paa Nordsiden af Kagssit. Sildene, der er af Størrelse som de saakaldte norske Flommesild, indhandles ikke og er ikke Genstand for særlig Fangst, men det er vistnok ogsaa tvivlsomt, om de forekommer i saa stor Mængde, at en saadan vil kunne svare Regning. De fortrækker i September.

Hajen forekommer vistnok lige saa talrigt som andetsteds, men fiskes næsten ikke, og det samme gælder til Dels Havkatten.

Havkatten findes ikke i samme Mængde som nordpaa og har ikke samme Betydning for Befolkningens Ernæring som i Sukkertoppen Distrikt.

BEBYGGELSE

Ved Kolonisationens Begyndelse førte de Eskimoer, som dengang beboede det nuværende Frederikshaab Distrikt, den samme omstrejfende Tilværelse om Sommeren som deres øvrige Landsmænd. Hyppigst valgte de Ruten nordpaa for at faa Del i den glimrende Rensjagt og det rige Laksefiskeri i Godthaab Fjordens Opland og i de nordligere tilgrænsende Egne; men ogsaa for at tiltuske sig Varer fra de hollandske Hvalfangerskibe og egne Landsmænd, eller for at tage Del i Hvalfangsten.

Hen imod Midten af forrige Aarhundrede ophørte disse langt udgaaende Rejser lidt efter lidt. Befolkningens Færden udenfor Bopladserne er nu begrænset til ret kortvarige Ophold paa Fangst- og Fiskepladser, ofte beliggende i den nærmeste Omegn, især fordi man i Distriktet næsten ganske savner de vide Landstrækninger med omstrejfende Rensflokke, de rige Laksepladser og Fiskebanker, der i Forening skaber Betingelserne for, at Grønlænderne kan følge deres Tilbøjelighed til frit og uhindret at flakke rundt fra Sted til Sted i den kortvarige arktiske Sommer. Fangerbefolkningen ved Frederikshaab og de Nord for Kolonistedet boende Grønlændere forlader saaledes slet ikke Vinterpladserne, undtagen den korte Tid Angmagssat-Øsningen og Tørringen af Fiskene foregaar, og kun enkelte Fangere foretager nu og da korte Strejfture for at tage lidt Laks eller jage Rener, som oftest uden at være ledsaget af Familien.

Største Delen af Befolkningen ved de Syd for Kolonien liggende Bosteder, undtagen Arsukerne og enkelte Narssalikere, der kun lejlighedsvis forlader deres Hjemsted, tilbringer dog det meste af Sommeren skiftevis ved Fangst- og Fiskepladser, hvorfra Fangerne, navnlig fra Neria, til Dels ogsaa fra Narssalik, enkeltvis eller i Smaaflokke foretager Jagtture paa indtil 5—6 Dage til Rensegnene. Først hen i September eller lidt senere vender Befolkningen hjem til Vinterboligerne, hvis Vinduer eller Døre, ved Kangilinek desuden Taget, midlertidig har været fjærnet, for at Husene kan blive udluftet. Befolkningen søger Aar efter Aar tilbage til de samme Fangst- og Fiskepladser og vælger nødigt andre.

I Distriktet er der for Tiden foruden Kolonien, 3 Udsteder og 5 Bopladser eller ialt 9 Bosteder, hvoraf 2 ligger ud mod det aabne Hav udækket af foran liggende Øer, nemlig Avigait og Storøen, 2 indenskærs og mere beskyttet, Kuánit og Iluilârssuk, 2 ved Mundingen af større Fjorde, dækket af foranliggende Øer, Kolonien og Narssalik, 2 lidt indenfor Mundingen af en Fjord, men med Adgang til det aabne Hav, Neria og Arsuk, og endelig en dybere inde i en Fjord, Kangilinek. Hertil kommer Kryolitbruddet Ivigtût i Ivigtût Fjorden.

De beboede Pladser er:

Udstedet Avigait (Kuánit) paa Sydsiden af den store Kuánit Ø ud for Mundingen af Kagssit. Husene er opført paa en aaben Strandbred, bagved begrænset af smaakuplede Fjælde.

Hertil hører:

Bopladsen Avigait, ca. 3 km Sydvest for Udstedet, paa en lille, lav Ø og

Bopladsen Storøen paa den sydlige Side af Nordre Storø ud for Mundingen af Nerutussok. Husene er opført omkring Bunden af en lille, smal Indskæring mellem Storøen og en fra denne udskydende Tange.

Kolonien Frederikshaab i Bunden af en lille Indskæring i Fastlandet paa Nordsiden af Kvane Fjordens Munding, omgivet af smaakuplede Fjælde, hvorved Beliggenheden bliver meget indelukket. Hertil hører:

Bopladsen Kangilinek paa et lavt, aabent Terræn paa Østsiden af den lave Kangilinek Ø, og

Bopladsen Iluilârssuk paa Nordsiden af en lille Bugt, der lidt Syd for Igaussak skærer sig ind i Fastlandet, og i lave Omgivelser.

Udstedet Narssalik, beliggende ved et smalt Sund paa Vestsiden af den store Narssalik Ø Vest for Mundingen af Sermilik. Det har spredt liggende Huse, opførte paa et fladt, sumpet Terræn med ganske lave Omgivelser og ses ikke udefra. Hertil hører:

Bopladsen Neria ved den sydøstlige Spids af Kekertarssuak Øen Nord for Neria Fjordens Munding paa et ret jævnt Terræn, der fra de bagved liggende Fjælde skraaner ned mod Stranden, hvorfra der er fri Udsigt over Fjorden.

Udstedet Arsuk paa Arsuk Fjordens Nordside umiddelbart Syd for det mægtige Kũnait Fjæld i en lille Dal nedenfor en brat, høj Fjældvæg.

Kryolitbruddet Ivigtût paa et skraanende Terræn, omgivet af høje afrundede Fjælde paa Østsiden af Fjorden.

Hustyper. De grønlandske Huse, der anvendes i Distriktet, adskiller sig ikke paa noget væsentligt Punkt fra de ved de nordligere Kolonier benyttede, foran omtalte Hustyper, uden for saa vidt Igaleĸen ganske enkelte Steder er tilbygget den ene Husgavl og ikke fritliggende, hvorved Huse af denne Art danner en Overgangsform til den Type, der er karakteristisk for Julianehaab Distriktet. En anden Forskel bestaar deri, at Husgangen hyppigt er kortere end den mellemgrønlandske Form, ligesom Huse af den ældre Type med Udgang under Vinduet midt paa Façaden slet ikke bruges i Frederikshaab Distrikt. Skillerum paa Briksene mellem Familierne anvendes, men yderst sjældent.

Telte. Befolkningen er slet forsynet med Telte, hvoraf der kun findes gennemsnitlig et for hvert 50. Individ. I 1885 var Antallet 16, i 1900: 19, 1910: 27 og i 1918: 20, alle danske Stovtstelte. Dette staar i Forbindelse med, at Grønlænderne ikke strejfer rundt paa samme Maade som deres nordligere boende Landsmænd, men holder sig til bestemte Fangst- og Fiskepladser, hvor de da af Mangel paa Telte benytter Fangsthytter af Form som et almindeligt grønlandsk Hus — en miniature — af Tørv og Sten, ofte med Tag af gamle Konebaadsskind. Men i Stedet for Husgangen er der en halvmaaneformig udbygget Tørvevold foran Hyttens Indgangsaabning, der er dækket med et Skind, en gammel Sæk eller lignende. Hytter af denne Art findes ved de fleste Angmagssatpladser og paa enkelte Fangststeder.

Gamle Hustomter og forladte Bopladser.

Gamle Hustomter findes næsten overalt langs Kysten, talrigst i Norddistriktet ɔ: Strækningen mellem Tuluartalik og Kuánersôĸ, samt i Arsuk Fjorden, sparsommere fordelt paa den ret aabne Kyststrækning derimellem. I Norddistriktet er Bebyggelsen — enligt liggende eller hyppigst et Par Hustomter sammen — navnlig knyttet til Yderøerne, som Sæltrækket passerer forbi, hvorimod Fjordene slet ikke har været beboet, men det vilde føre for vidt at opregne alle Pladserne. Paa Øerne omkring Kolonistedet findes den talrigste Gruppe, en halv Snes Bopladser, derimellem Natdla, hvor Frederikshaabs første Kristne levede, og ud for Mundingen af Kangerdluarssuk den største og sikkert ældste af alle, Ukîvik, med Rester af Huse, der maa henføres til den ældste Type.

Af Husruinerne Syd for Kolonistedet skal kun anføres de vigtigste, nemlig: I Bunden af Kuánersôĸ: 2 gamle Bopladser paa Keĸertaĸ ud for Akugdleĸs Fjordarm; lidt Syd for Snævringen Ikerasârssuk: en større Boplads paa Igaussaĸs Østside og velbevarede Rester af Missionær Fabricius's Hus paa Ruinpladsen umiddelbart udenfor Iluilârssuk; i Ikerasak: Bopladsen Sánerut; i Narssaliks Omegn: spredte Hustomter paa Øerne; paa Nordsiden af Kasigialik Fjorden: Bopladsen Kûngmiut; i Sermiligârssuk indenfor Tindingen: det gamle Udsted Kangârssuk; i Tigssaluk Fjorden: Rester af det i Aaret 1905 nedlagte Udsted Tigssaluk paa Fjordens Nordside samt en Del spredte Husruiner.

Endelig findes talrige Husruiner i Arsuk Fjorden, saaledes: Igdlut paa Pamiagdluk Pynten udenfor Arsuk, endvidere paa Manîtsoĸ, paa Arsuk Øens Syd-

ostpynt, Isua, paa Nûluk Pynten ved Ellerslie Bugten, paa Napassut Øen, foran Ika Fjordens Munding, hvor man i et udskredet Hus har fundet en Gravsten med Runer fra Nordbotiden, og flere andre Steder. Ogsaa sydligere er der Hustomter, saaledes paa Kĩnâlik og umiddelbart Øst for Kipisarĸo.

DE GRØNLANDSKE ERHVERV
PRODUKTIONEN

Sødyrfangsten i Frederikshaab Distrikt har, saa langt tilbage vor Viden rækker, været det bærende Erhverv ligesom i hele den øvrige Del af Sydgrønland. Men medens Indvaanerne i de nordlige Distrikter ved Siden heraf lige fra de ældste Tider søgte deres Underhold i Sommertiden ved Rensjagt og Fiskeri, der ikke alene gav et godt Udbytte og Mulighed for Opsparing af Vinterforraad, men som ogsaa tiltog i Betydning, efter at Administrationen havde paabegyndt Indhandling af Fiskeriprodukter, har Erhververne i Frederikshaab Distrikt indtil de senere Aar næsten udelukkende levet af Sælfangst, uagtet denne til Tider giver et kummerligt Udbytte, naar Storisen helt udebliver. At Erhververne til Trods herfor stadig har holdt sig til Sælfangsten og været uvillig til at søge Udkommet paa anden Maade, beror vel nok til Dels paa, at Fangsten, takket være Distriktets heldige Beliggenhed centralt for de store Sæltræk, er eller rettere var bedre, jævnere og vel ogsaa mere ligelig fordelt Aaret rundt end i de nordligere Egne; men det skyldtes i lige saa høj Grad den Omstændighed, at Distriktet ikke besidder den samme Rigdom paa Landvildt og let tilgængeligt Fiskeri, der kunde friste Befolkningen til at svigte Kajakerhvervet paa samme Maade som Indvaanerne i de nordligere Distrikter, hvor Lakse-, Helleflynder- og i de senere Aar Torskefiskeriet samt Rensjagten i Forening udgør Hovedernæringen i Sommertiden.

Imidlertid er Sælerne, særlig i de senere Aar, taget stærkt af; og i de erhvervsmæssige Forhold, der praktisk talt har været uforandret gennem et Tidsrum af henimod 200 Aar, naar undtages de tidligere, langt udgaaende Fangstrejser, foregaar der som Følge heraf i Øjeblikket en Forskydning af tilsvarende Art som den, der er under fuld Udvikling i Norddistrikterne, idet Fangerne i stigende Grad tvinges til at søge deres Udkomme ved forskellige, hidtil lidet paaagtede Erhverv.

Rensjagterne har saaledes siden 1910 taget et stort Opsving, og der indhandles nu modsat tidligere en hel Del Rensskind. Fuglejagten drives af Hensyn til Tæppeindustrien med langt større Iver end forhen, og endelig ernærer Befolkningen sig i stadig stigende Grad ved Fiskeri af Rødfisk, Hellefisk og Torsk. Men disse Smaaerhverv har dog ikke tilnærmelsesvis samme Betydning som de tilsvarende ved de nordlige Kolonier, fordi Udbyttet er mindre, og Fiskene ikke har været Genstand for Indhandling før i Sommeren 1918, da Styrelsen tillod Indkøb af Havtorsk, foreløbig dog kun ved Kolonistedet.

Sælfangst. Hvad Udbyttet af Sælfangsten angaar, henvises til omstaaende

Tabel A (Side 327), hvoraf fremgaar, at dette Hovederhverv er mindst lige saa stærkt paa Retur i Frederikshaab Distrikt som ved de foran omtalte Kolonier, baade hvad Fangstudbyttet og Indhandlingen af Spæk og Skind angaar.

En Sammenligning mellem Uddragene af Fangelisterne for Sukkertoppen og Frederikshaab, beregnet efter Indbyggerantallet i de respektive Distrikter, viser saaledes for det førstnævnte Kolonidistrikts Vedkommende et Fangstudbytte af 5 og 2,9 Sæler aarlig pr. Individ, henholdsvis for Perioderne 1876—80 og 1913—17, mod 7,3 og 3,2 i Frederikshaab Distrikt for tilnærmelsesvis de samme Perioder, nemlig 1875—80 og 1911—18. Sælfangsten er saaledes i Øjeblikket omtrent ens i de to Kolonidistrikter, uagtet den for ca. 40 Aar siden gav et ca. 50 % større Udbytte i Frederikshaab end i Sukkertoppen Distrikt.

Da Indhandlingen af Spæk og Sælskind er direkte afhængig af Fangstudbyttet, viser denne en ganske tilsvarende nedadgaaende Tendens. Endnu i 1866—70 beløb Spækproduktionen sig til 1 Td. pr. Individ, men den er nu nede paa 0,45 Tdr. gennemsnitlig for Perioden 1911—18; medens Sælskindene er undergaaet en endnu større Reduktion. I 1826—30 var hele Indhandlingen heraf gennemsnitlig 2597 Stkr. aarlig, mod 1771 i 1866—70 og 404 i 1911—18. I 1918 var Produktionen end ikke stor nok til at dække Forbruget i Distriktet, og Kolonistyrelsen maatte som Følge heraf skaffe det manglende Antal Skind til Veje andetsteds fra. Sælfangsten er saaledes i Øjeblikket meget utilfredsstillende uden nogen Mulighed for atter at kunne bringes paa Fode igen. Den er i Løbet af ca. 40 Aar gaaet ca. 57 % ned, og dette skyldes ikke tilfældige Aarsager; der kan rydes til Side, og endnu mindre svigtende Fangstevne hos Distriktets Erhververe, der gennemgaaende er dygtige Kajakroere og Fangstmænd, men bunder i Mangel paa Sæler.

Hvad Fangsten af store og smaa Sæler angaar, har man foran paavist, at Forholdet mellem disse for Nordkoloniernes Vedkommende efterhaanden er forrykket saaledes, at der procentvis fanges et stadig stigende Antal Smaasæler paa de større Sælarters Bekostning. Ved Sukkertoppen saaledes for Tiden 28 % af disse sidste, mod 72 % Netsider og Blaasider. Ejendommeligt nok er Forholdet omvendt i Frederikshaab Distrikt, hvor Fangsten af de store Sæler stiger i Forhold til Smaasælerne. Blandt de i 1915 erhvervede Sæler fandtes 42 % store, 58 % smaa, medens de tilsvarende Tal i 1875 var 39 og 61 %.

Lige saa mærkeligt er det, at Norddistrikterne i det sidstnævnte Aar producerede et tilnærmelsesvis lige stort Antal Sæler af hver Sort, uagtet Frederikshaab ligger centralt netop for Trækket af de store Sæler. Forklaringen herpaa turde være denne, at Isfjordene rummer et betydeligt Antal Netsider, der ikke trækker bort om Sommeren, og som derfor er, og i en lang Aarrække har været, Genstand for Fangst hele Aaret rundt. Bestanden af Smaasæler er derfor mere udtyndet her end i de nordlige Fjorde i Sukkertoppen Distrikt. Udbyttet af Sælfangsten i 1915 procentvis for store og smaa Sæler vil fremgaa af Tabel B (Side 328), der viser, at Fangerne ved de yderst beliggende Bopladser — (Storøen og Avigait) — som overalt langs hele Kysten, faar et forholdsvis betydeligere

Tabel A. Oversigt over Fangelister og Indhandling af Spæk og Sælskind m. m. i Forhold til Folketallet i Frederikshaab Distrikt.

Gennemsnitlig i Aarene	Antal Indfødte	Fangelister		Indhandling							Forbrug af Sælskind	
					Sælskind				pr. Individ			
		Sæler ialt	Sæler pr. Individ	Spæk	store	smaa	i Vandskindsklæder	Ialt	Spæk	Skind	Ialt	pr. Individ
		Antal	Antal	Tdr.	Antal	Antal	Antal	Antal	Tdr.	Antal	Antal	Antal
1798—99	.....	»	»	c. 319	265	1281	»	1546	»	»	»	»
1808—12	.....	»	»	c. 113	167	300	»	467	»	»	»	»
1816—20	539	»	»	268	»	»	»	1023	0,5	1,9	»	»
1826—30	c. 580	»	»	c. 545	»	»	»	2597	1,0	4,5	»	»
1836, 38 og 39	563	»	»	607	723	1307	387	2417	1,1	4,3	»	»
1846—50	682	»	»	563	283	1570	270	2123	0,8	3,1	»	»
1856—60	c. 734	»	»	491	109	1287	232	1628[1])	0,7	2,2	»	»
1866—70	749	»	»	759	98	1133	540	1771	1,0	2,4	»	»
1871—80	757	5398[2])	7,3	639	80	853	408	1341	0,8	1,8	4057	5,3
1881—90	763	5232	6,9	631	83	1058	357	1498	0,8	1,9	3734	5,0
1891—1900 ...	787	4980	6,3	587	58	1105	48	1211	0,7	1,5	3769	4,8
1901—10	812	4359	5,4	533	50	907	138	1095	0,6	1,3	3264	4,0
1911—18	853	2680	3,2	384	32	344	28	404	0,45	0,47	2276	2,7

[1]) For Treaaret 1858, 59 og 60.
[2]) For Aarene 1875—80.

Tabel B. Fangst af store og smaa Sæler i Foraaret 1915.

Bopladser	Sæler	
	store	smaa
Kuánit	26 %	74 %
Avigait	52 -	48 -
Storøen	57 -	43 -
Frederikshaab	43 -	57 -
Kangilinek	41 -	59 -
Iluilârssuk	33 -	67 -
Narssalik	38 -	62 -
Neria	42 -	58 -
Arsuk	43 -	57 -
Gennemsnit...	42 %	58 %

Antal store Sæler end Erhververne, der bor længere inde og benytter Smaafjordene som Fangstfelt — (Kuánit, Iluilârssuk).

En Oversigt over, hvormeget de enkelte Erhververe ved Bopladserne gennemsnitlig har fanget i Femaaret 1914—18, gengives i hosstaaende Tabel C.

Tabel C. Beregning over Fangst af Sæler, gennemsnitlig for Perioden 1914—18.

Bopladsernes Navne	Antal Fangere	Antal af erhvervede Sæler								
		80-89	70-79	60-69	50-59	40-49	30-39	20-29	10-19	under 10
Kuánit	10	...	...	...	...	...	3	1	2	4
Avigait	9	...	...	...	...	2	2	1	1	3
Storøen	18	...	...	1	1	...	3	4	...	9
Frederikshaab	33	...	...	...	...	1	3	1	8	20
Kangilinek	18	...	...	...	1	1	2	3	2	9
Iluilârssuk	15	...	...	2	1	...	1	1	2	8
Narssalik	31	1	...	3	3	2	2	3	5	12
Neria	18	2	1	1	. .	...	...	3	6	5
Arsuk	18	...	...	..	...	1	...	2	7	8
Ialt...	170	3	1	7	6	7	16	19	33	78

Ser man bort fra de allerdaarligste Erhververe, Begyndere o. a., der kun har faaet 4 Sæler eller færre gennemsnitlig i den paagældende Periode, viser det sig, at de øvrige gennemsnitlig pr. Aar har fanget:

Ved Kuánit: 19 Sæler (180—150), ved Avigait: 30 (260—199), ved Storøen: 27 (547—391), ved Frederikshaab: 16 (440—360), ved Kangilinek: 27 (395—292),

ved Iluilârssuk: 30 (245—363), ved Narssalik: 37 (1153—832), ved Neria: 34 (694—544) og endelig ved Arsuk: 16 Sæler (267—220); eller for hele Distriktet gennemsnitlig 27 Sæler pr. Erhverver. Det første Tal i Parentesen angiver det aarlige Udbytte af hele Sælfangsten i Perioden 1901—10, det sidste i Perioden 1911—18. Uagtet Folkemængden overalt er steget fra den første til den sidste Periode, viser Fangstudbyttet en ret stærk nedadgaaende Tendens, undtagen ved Iluilârssuk, men Aarsagen hertil er, at største Delen af Befolkningen ved Tigssaluk i 1905 bosatte sig ved Iluilârssuk, hvis Fangerantal derved steg procentvis betydeligt. I hele Distriktet er der gennemsnitlig i Perioden 1914—18 fanget 3350 Sæler pr. Aar eller 20 Sæler pr. Fanger, naar alle uden Undtagelse medregnes, mod 16 Sæler ved Sukkertoppen og 15,5 ved Holsteinsborg i tilnærmelsesvis de samme Perioder.

Garnfangst. Foruden Kajakfangst har der i sin Tid for Handelens Regning været drevet Stænge-Garnfangst, uden at denne dog tilnærmelsesvis har haft samme Betydning som i de to nærmest liggende nordligere Distrikter.

Fangsten paabegyndtes forsøgsvis 1821, men gav kun 10 Sæler. Senere gentoges Forsøget, og i 1838—41 var Udbyttet gennemsnitlig ca. 42 Tdr. Spæk og 155 Sælskind aarlig, i 1846—50: 40 Tdr. og 112 Skind. Senere blev Udbyttet endnu mindre, og i 1858 opgav man Fangsten, der havde været drevet ved Nutârmiut Nord for Avigait.

Kiporkakfangsten er et gammelt, vistnok oprindelig grønlandsk Erhverv, der drives paa samme Maade, som omtalt foran under Beskrivelsen af Godthaab Distrikt.

Allerede i 1783 fangedes saaledes 7 Dyr og i 1784 4. Aar 1789 indberettede Koloniens Bestyrer, at Grønlænderne stod paa 3 Steder for at drive Kiporkakfangst med 4 Konebaade. Senere synes de Indfødte at have opgivet dette Erhverv, der imidlertid fortsattes for Handelens Regning under Ledelse af en af Handelens faste Folk.

Endnu senere overgik Fangsten til Erhververne ved Kolonistedet, men har i de senere Aar helt tabt sig. I 1817—20 indhandledes ca. 250 Tdr. Kiporkakspæk aarligt, i 1838—40: 220 Tdr., i 1871—80: 45 Tdr., i 1891—1900: 62 Tdr. og i 1909—19: 9 Tdr. I den sidste Periode er der næppe fanget hvert andet Aar.

Rævefangsten. Med Hensyn hertil skal man henvise til Afsnittet Dyreliv. Produktionen af Skind er mindre end i de øvrige Distrikter og beløb sig i det sidste Tiaar kun til 272 Stkr. aarlig, men har dog nogen Betydning for Befolkningen, særlig ved Neria.

Rensjagten har først i de senere Aar været drevet med Iver, særlig i Syddistriktet. Jagtudflugterne saavel her som i Norddistriktet strækker sig dog kun over et Par eller nogle faa Dage ad Gangen, og da Familien ikke følger med paa disse Ture, tørres Kødet ikke, men efterlades hyppigt til Glæde for Ræve og Ravne. I de sidste 10 Aar (1910—19) er der gennemsnitlig indhandlet 370 Rensskind aarlig, men før den Tid afhændedes slet ingen.

Fuglejagten er især af Betydning for Befolkningen i den kødfattige Tid af Vinteren. Der skydes næsten udelukkende Ederfugle og Lomvier fra November til April, samt en Del Tateratter i Sommertiden ved Frederikshaab. Indhandlingen af Fuglefjer beløb sig i Tiaaret 1910—19 til gennemsnitlig 710 kg mod ca. 200 kg i 1871—80 og 340 kg i 1891—1900.

Fiskeri. Hajfiskeriet. Uagtet Betingelserne herfor sikkert er lige saa gunstige som andetsteds i Landet, har Befolkningen aldrig interesseret sig for dette Erhverv, og der har i Tiaaret 1909—18 kun været indhandlet ca. 20 Tdr. Lever aarlig, tidligere endnu mindre, enkelte Perioder undtagne. I 1919 beløb Produktionen sig dog til 100 Tdr., men heri er Torskelever iberegnet.

Af Rødfisk tages en Mængde ved Storøen, Kangilinek og til Dels ved Kolonistedet, særlig af de mere maadelige Fangere. Adskillige lever endog væsentlig af dette Fiskeri, der ved de to førstnævnte Steder drives hele Aaret rundt, i Modsætning til, hvad Tilfældet er ved de nordlige Kolonier, hvor Fiskeriet næsten udelukkende foregaar i Vintertiden.

Hellefisken er ikke Genstand for et saa regelmæssigt Fiskeri som Rødfisken og spiller ikke saa stor en Rolle for Befolkningens Ernæring som denne. Den pilkes navnlig i Angmagssattiden ved Storøens Angmagssatplads, Narssârssuk, i Nerutussok samt i Neria Fjorden og ved Frederikshaab.

Laksen fiskes navnlig af Arsukerne for at sælges ved Ivigtût, men har kun ringe Betydning for Distriktets øvrige Befolkning, hvoraf dog en Del hvert Aar søger ind til Lakselpladserne, som findes ved næsten alle Elvene. Her opholder Grønlænderne sig imidlertid kun kort Tid ad Gangen, ofte kun to à tre Dage, da Fiskeriet giver saa lidt Udbytte, at der i Reglen intet bliver tilovers, som kan tørres til Vinterbrug, ligesom Laksen ikke indhandles.

Uvak og Ulke fiskes kun til Husbehov, hvorimod Angmagssatter indsamles ligesom i den øvrige Del af Landsdelen.

Bierhverv. Af Bierhvervene er Tæppetrafikken det eneste, der hidtil har været praktiseret i Frederikshaab Distrikt, og først i de allersidste Aar, nemlig fra Sommeren 1918 at regne, har Styrelsen tilladt Indhandling af Havtorsk ved Kolonistedet, ligesom Uvaken samtidig monopoliseredes, men Indhandlingen heraf er dog atter senere standset.

Ederfugleskindstæpper. Produktionen heraf er steget betydeligt siden Trafikken hermed begyndte. I 1905—09 indhandledes saaledes aarlig 6 større og 124 Nr. 3; senere produceredes udelukkende denne sidste Sort, og heraf indkobtes i 1910—14: 145 Stkr. og i 1915—19: 205 Stkr. gennemsnitlig pr. Aar.

Af Havtorsk indhandledes i Sommeren 1918 ialt 62400 kg, men denne Produktion kan ikke regnes som normal, da Mangelen paa Salt bevirkede, at Indhandlingen maatte stoppes paa et Tidspunkt, da der endnu fandtes mange Fisk. I 1919 gav Fiskeriet et saa stort Udbytte, nemlig 148000 kg, at Kolonien af Mangel paa Arbejdskraft langtfra kunde modtage, hvad Grønlænderne var i Stand til at producere, men i Sommeren 1920 sank Produktionen til 23500 kg.

DEN GRØNLANDSKE BEFOLKNING

Som det vil fremgaa af nedenstaaende Tabel D, er Folkemængden i Frederikshaab Distrikt vokset ret jævnt i Lobet af de 115 Aar mellem 1803 og 1918, hvorover Mandtalslisterne spænder, og uden de voldsomme Svingninger, Folketallet i flere af Landsdelens ovrige Distrikter periodevis er undergaaet, men Tilvæksten har paa den anden Side været meget ringe, idet Befolkningen kun er steget med 313 Individer, nemlig fra 589 Indvaanere i 1803 til 902 i 1918, hvilket svarer til en Tilvækst af 4,6 pro mille aarlig eller omtrent halvt saa meget som i Evropa i tilnærmelsesvis samme Tidsperiode. I 1919 belob Distriktets Befolkning sig til 887, deraf 407 af Mandkøn, nemlig 141 gifte, 14 Enkemænd og 252 ugifte samt 480 Kvinder, nemlig 140 gifte, 48 Enker, 292 ugifte.

Tabel D. Mandtalslister over den grønlandske Befolkning i Frederikshaab Distrikt mellem 1803 og 1918.

Gennemsnitlig i Aarene	Mænd	Kvinder	Ialt
1803	241	348	589
1816—20	242	297	539
1828—32			567
1836—40	264	308	572
1846—50	320	362	682
1856—57 og 59	333	393	726
1860—69	348	400	748
1870—79	354	403	757
1880—89	346	417	763
1890—99	351	436	787
1900—09	360	452	812
1910—16	369	479	848
1917	398	488	886
1918	412	490	902

If. en af Koloniens Bestyrer i 1799 afgivet Betænkning bortrev Landsepidemien i 1784—87 Halvdelen af Distriktets Befolkning — deraf i 1784 alene 150 Mennesker — og i Tiden mellem 1803 og 1813, da Folketallet belob sig til 479 Personer, er der paany en Nedgang paa 110 Individer, medens Tallene efter

Tabel E. Beregning over den aarlige Tilvækstprocent mellem 1803 og 1918.

1803—1820	1820—1830	1830—1840	1840—1850	1850—1860	1860—1870	1870—1880	1880—1890	1890—1900	1900—1910	1910—1918
÷ 0,7	0,9	0,7	1,8	0,6	0,3	÷ 3,8	0,17	0,6	0,26	1,0

1816—20 stiger fra Periode til Periode; men herved maa erindres, at disse Tal repræsenterer et Gennemsnit, der i nogen Grad udligner Mandtalslistens Udsvingninger fra Aar til Aar, og for at man derfor kan danne sig et Skøn over, hvormeget Befolkningen er steget procentvis, henvises til Tabel E.

Det fremgaar af Beregningen, at Tilvækstprocenten stiger og falder paa tilsvarende Maade og tilnærmelsesvis paa samme Tider som i de øvrige Distrikter; idet den efter 1820 stiger til Aarhundredets Midte og derefter daler jævnt, indtil den bliver negativ i 1870—80, for saa paany at stige til henimod og efter Aarhundredskiftet.

Fødte og Døde. I et saa relativ faatalligt Samfund som det her behandlede, vil Fødselsoverskuddet altid variere stærkt, og dette gælder vist i højere Grad det grønlandske Samfund end de fleste andre, som Følge af Befolkningens intime

Tabel F. Oversigt over Fødte og Døde periodevis i Tiden mellem 1803 og 1918.

I Aarene	Absolutte Tal		Aarligt Fødselsoverskud pr. mille
	Fødte	Døde	
1803	17	16	2
1816—1820	88	53	13
1828—1830	70	74	÷ 1
1836—40	86	57	10
1846—50	128	52	22
1856, 57 og 59	85	47	17
1860—69	262	271	÷ 1
1870—79	358	378	÷ 3
1880—89	356	310	6
1890—99	353	309	6
1900—09	292	257	4
1910—18	312	246	9

Samliv og de primitive Forhold, der hindrer Iværksættelsen af passende Foranstaltninger til Begrænsning af Epidemier, som indenfor hver enkelt Boplads næsten altid breder sig med rivende Hastighed til samtlige Beboere. Herigennem forklares de store Forskydninger, der svinger mellem et Fødselsoverskud paa 22 pro mille i 1846—50 og et Fødselsunderskud paa ca. 3 pro mille i 1870—79.

I Aarene 1901—18 er 53 Erhververe forulykket i Kajak, og 14 Mennesker omkommet ved Ulykkestilfælde af anden Art, hvilket udgør 15,3 % af samtlige Dødsfald.

Tilflytning og Bortflytning. Til Bedømmelse heraf henvises til nedenstaaende Oversigt, Tabel G. Det for Haanden værende statistiske Materiale er ganske vist noget ufuldstændigt, men dog omfattende nok til, at man paa Grundlag heraf

kan danne sig et Skon over Tidspunktet for og Omfanget af Omflytningerne, der er foregaaet paa ganske tilsvarende Maade som i Landsdelenes øvrige Distrikter, hyppigst fra Begyndelsen af Aarhundredet til, eller maaske lidt efter 1820, derefter i aftagende Mængde de følgende 20—25 Aar, indtil Omflytningerne er saa godt som ophørt omkring 1850.

Mellem 1880 og 1916 beløb Antallet af de Tilflyttede og Bortflyttede sig til henholdsvis 3 og 3,5 gennemsnitlig pr. Aar.

Tabel G. Oversigt over Tilflytning og Bortflytning.

Aar	Aarlig		Overskuds	
	Tilflyttede	Bortflyttede	Tilflytning	Bortflytning
1810	28	44		16
1816—20	26	29		3
1829	11	22		11
1836—40	4	7		3
1846—50	8	8		0
1860—69	4	2	2	0
1870—79	4	4	—	—

Fordeling af Befolkningen efter Kon vil fremgaa af Tabel H, der viser at Kvinderne er i Flertal ligesom i de øvrige Distrikter, paa Holsteinsborg nær, men den Overvægt, Kvinderne talmæssigt har forud for Mændene, er saa betydelig i Frederikshaab Distriktet og er efterhaanden steget saa meget, at det utvivlsomt skader Samfundet, hvis Eksistens udelukkende beror paa Mændenes Evne til at erhverve, hvorimod Kvindernes Bidrag til Samfundets økonomiske Opret-

Tabel H. Antal Kvinder mod 1000 Mænd.

Aar	1803	1810	1816 —20	1826 —29	1836 —40	1846 —50	1860 —69	1870 —79	1880 —89	1890 —99	1900 —09	1910 —18
Kvinder....	1444	1371	1226	1315	1165	1131	1147	1138	1205	1240	1256	1274

holdelse er ganske minimal. Da der i de sidste 55 Aar er født et lige stort Antal Drenge og Piger, maa Aarsagen til Kvindernes Overvægt skyldes en større Dødelighed mellem Mændene. Forholdet mellem Antallet af Enkemænd og Enker vil fremgaa af nedenstaaende Oversigt, Tabel I, der viser, at Antallet af Enker er gennemgaaende større end i de andre Kolonidistrikter.

I Danmark fandtes i 1911 for 100 Enkemænd ialt 213 Enker, i Frederikshaab Distrikt ikke færre end 463 gennemsnitlig i Tiden fra 1911—1918, altsaa langt over det dobbelte Antal.

Tabel I. Antal af Enkemænd og Enker.

Aar	Enkemænd		Enker	
	Antal pr. Aar	Pro mille af Kønnet	Antal pr. Aar	Pro mille af Kønnet
1803	4	16	58	167
1810	6	27	55	177
1836—40	9	33	23	75
1866—70	27	72	46	113
1896—1900	17	46	55	124
1906—10	10	29	57	124
1911—18	12	32	57	118

Ægteskaber. Som omtalt foran er Ægteskabsfrekvensen meget stor i Grønland, og det samme gælder ogsaa for Frederikshaab Distriktets Vedkommende, som paavist i Tabel J, om end Ægteskabshyppigheden ikke er saa betydelig her som andetsteds i Sydgrønland og navnlig ved Sukkertoppen, hvor 333 Personer af hvert Tusind samlever i Ægteskab.

Tabel J. Oversigt over Antallet af gifte pro mille af den samlede Befolkning.

Aar	1803	1820	1840	1860	1880	1900	1918
Pro mille	211	232	260	267	280	280	315

Blandingsracen. I 1803 fandtes 9 Blandinger i Distriktet, i 1820 var Tallet steget til 54 af 516 og i 1850 til 114 af 713 Indfødte, eller ca. 16 % af Distriktets Befolkning. Nogen Opgørelse for den følgende Tid foreligger ikke, men selv om Indblandingen af evropæisk Blod er fortsat, navnlig efter Kryolitbruddets Oprettelse, maa man dog vistnok gaa ud fra, at langt den største Part af Distriktets Befolkning endnu er ublandet eskimoisk.

Missionen. Kolonien Frederikshaab er anlagt 1742 og samtidig hermed paabegyndtes Missionsvirksomheden i Distriktet. I Aaret 1799 havde dette en Befolkning paa 597 Personer, hvoraf 265 var udøbte. I 1803 opgives Antallet af udøbte til 129 af 589, i 1813 til 22 af 479 Personer. I de følgende Aar 1814—17 beløb Antallet af udøbte sig til henholdsvis 21, 21, 9, 4 og endelig i 1818 til 1 udøbt, saaledes at hele Distriktets Befolkning maa antages at være kristnet før Aaret 1820.

Oprindelig levede Grønlænderne i Monogami, men enkelte Erhververe, særlig af de dygtigste, havde dog saavel i dette som i de øvrige Distrikter to, undtagelsesvis tre Koner. Om Antallet af Dobbeltægteskaber savnes imidlertid nærmere

Oplysninger, der kun forekommer lejlighedsvis i Indberetninger. Saaledes meddeler Kobmanden ved Frederikshaab i Aaret 1799, at der i Distriktet fandtes 4 Mænd (deraf 3 døbte), som havde Medhustruer.

Evropæerne. Antallet af Evropæere er langt større i Frederikshaab Distrikt end i de ovrige Distrikter paa Grund af de mange Funktionærer og Arbejdere, der er beskæftiget ved Kryolitbruddet Ivigtût, som er beliggende indenfor Distriktets Grænser. Det samlede Antal udgjorde i 1840: 12, i 1860: 16, i 1880: 113, i 1901: 118, i 1911: 120, og i 1919: 128 Europæere, deraf 118 i Kryolitselskabets Tjeneste ved Ivigtût, hvis Befolkning imidlertid veksler stærkt, da Kryolitbruddet beskæftiger flere Arbejdere i Sommer- end i Vinterhalvaaret. I de anførte Tal er indbefattet Sommermandskabet. Antallet af de Danske i Handelens Tjeneste ansatte Funktionærer med Familie udgjorde i 1919 ialt 10 Personer.

ØKONOMI OG SAMFUNDSFORHOLD

Ifølge Rink havde Distriktet i Aaret 1855 følgende Erhververe:

46 gode eller dygtige Fangere,
41 ret gode eller almindelige,
39 maadelige og
10 begyndende Fangere, foruden
50 Drenge, forsynet med Kajak.

Lægger man den af Rink anførte Skala til Grund som Maalestok for Bedømmelsen af de nulevende Erhververes Fangstdygtighed, bliver Resultatet efter et femaarigt Gennemsnit:

19 gode eller dygtige Fangere,
42 ret gode eller almindelige,
42 maadelige og
65 slette Fangere, Fiskere og Begyndere,

hvoraf kun et Faatal tilvejebringer ganske enkelte, højst indtil 7 Sæler aarlig.

En Sammenligning mellem de to Lister falder jo utvivlsomt ud til Fordel for den første, men Tilbagegangen i Løbet af de forløbne 63 Aar er dog langtfra saa betydelig som ved de nordlige Kolonidistrikter.

Med Hensyn til Fordelingen af Erhvervsvirksomheden viser Kommuneraadenes Designationer og Handelslisterne, at der i 1918 fandtes 140 Fangere, 28 Fiskere, 22 Fastlønnede (deraf 6 Jordemødre) i Handelens, 11 i Kirkevæsenets Tjeneste.

Herefter skulde ca. 70 % af Befolkningen have deres Underhold ved Fangst, 14 % ved Fiskeri, 16 % ved Ansættelse i fast Tjeneste; men denne Inddeling er, som foranstaaende Klassificering viser, ikke rigtig, bl. a. af den Grund, at Drengene er indbefattet herunder, men selv om man henregner de under de tre første Fangerklasser i foranstaaende Liste anførte Erhververe med deres Paa-

rørende til det Samfundslag, der væsentlig, om ikke udelukkende, lever af Sælfangst, udgør disse og deres Familie tilsammen tagne dog kun ca. 50% af samtlige Indvaanere i Distriktet. Da de saakaldte maadelige eller 3. Klasses Fangere imidlertid kun tilvejebringer fra 8—18 Sæler hver om Aaret, maa man gaa ud fra, at de fleste af dem for en stor Del ernærer sig paa anden Maade, navnlig ved Fiskeri, og dette gælder i endnu højere Grad Erhververne i den følgende Klasse, der kun i Ny og Næ tager en Sæl.

Grænsen mellem Fangere og Fiskere er med andre Ord noget flydende ligesom i Norddistrikterne, og Forholdene vil rimeligvis medføre, at den udviskes mere og mere, efterhaanden som Sælfangsten bliver daarligere og tvinger et stadig voksende Antal Erhververe over i Fiskernes Række, eller i alt Fald til at give sig mere af med Fiskeri og andre Erhverv, end det tidligere har været nødvendigt, men Distriktet rummer dog endnu en stor Stab af dygtige Fangere. De Ulemper for Samfundet, en saadan Forskydning medfører, er uddybet nærmere under Omtalen af Forholdene i Holsteinsborg Distrikt og skal ikke gentages her. I og for sig er denne Udvikling af Forholdene ikke ensbetydende med Indtrædelsen af en Nødstilstand, da Havets Rigdom paa Fisk er stor nok til at en Grønlænder sjældent er udsat for ligefrem at lide Sult; men den medfører i alle Retninger en Forarmelse, hvis Ytringsformer er de samme som alle andre Steder i Verden: en daarlig Beklædning, elendige og usunde Boligforhold og en tarvelig Ernæring. Selv de dygtigste Fangere hengemmer nu intet Tørkød eller Spæk til Vinterforraad som for faa Aar siden, men nøjes med Tørfisk.

Erhvervet er i det Hele og Store præget af det Forhold, at Sælfangsten ret pludselig er gaaet stærkt tilbage for en Befolkning, der ved Siden heraf hidtil aldrig har dyrket andet Erhverv, der kunde afløse eller i alt Fald bøde noget paa den forringede Fangst. Naar denne giver lidet eller intet Udbytte, foretrækker Fangerne derfor at hutle sig gennem Tilværelsen i Haab om, at Forholdene skal bedres i Stedet for at udnytte de Erhvervsmuligheder, som Distriktet ikke er helt blottet for, og som det bl. a. besidder i Forekomsten af talrige Hajer. Paa den anden Side maa det indrømmes, at disse Muligheder hverken er store eller paafaldende talrige; og selv om Distriktet er ret fiskerigt, er det fattigt netop paa de Fiskearter, Grønlænderne særlig ynder, og som egner sig til Tørfisk ɔ: Laks og Helleflynder, der forekommer i langt større Mængde i Norddistrikterne, og som gør det muligt for disse Egnes Beboere at leve af disse Fiskerier netop paa den Tid af Aaret, da Sælfangsten svigter.

Disse Forhold medfører, at Distriktets Befolkning gennemgaaende hyppigere end de fleste andre Grønlændere er udsat for at lide Nød om Vinteren, fordi Sælfangsten ikke mere giver noget Overskud, der kan hengemmes til Vinterforraad, og Grønlænderne ikke er indstillet paa at samle Forraad af Tørfisk i det Omfang, Forholdene kræver, udover nogle faa Poser Angmagssatter pr. Familie. Ved enkelte Steder tørres dog ogsaa en Del Uvak og i de senere Aar nogle Havtorsk, men iøvrigt løber man an paa at kunne klare sig med Sæler, Fugle og Rødfisk, der navnlig forekommer i betydelige Mængder ved Storøen

og i Kuánersôĸ Fjorden, ligesom man enkelte Steder om Efteraaret pilker en Del Havtorsk, som lægges i Bunke og spises i halvraadden Tilstand.

Ernæringsforholdene er, uagtet alle Bopladser undtagen Kangilineĸ har Adgang til at drive Fangst i det aabne Hav, ret forskelligartede. Ved Avigait og Kuánit lever Befolkningen saaledes for en stor Del af Fangst og Fuglejagt og er derfor væsentlig kodspisende. Det samme gælder til Dels for Kolonistedets Vedkommende, hvorimod Befolkningen ved Storoen og Kangilineĸ baade Sommer og Vinter fisker mange Rødfisk, der navnlig i Vinterhalvaaret yder det største Kontingent til Befolkningens Ernæring.

Ved Iluilârssuk og Narssalik lever Befolkningen i langt højere Grad af Sæler og Fugle, og navnlig ved det sidste Sted fiskes der saa godt som slet intet eller i alt Fald meget lidt, undtagen i Angmagssattiden, da der i Sermilik er gode Betingelser for Sælfangst hele Aaret rundt. Ved Neria fiskes en Del om Sommeren, og der tørres mange Havtorsk til Vinterbrug, men Fiskeriet er ret underordnet om Vinteren, og Befolkningen lever for en Del af Kød, da Fangstforholdene er jævnt gode i Vinterhalvaaret, og der ved Siden heraf drives en Del Fuglejagt. Ved Arsuk er Sælfangsten i Modsætning hertil af underordnet Betydning og forsømmes i paafaldende Grad af den opvoksende Slægt, hvis hele Eksistens er knyttet til Ivigtût, hvor Grønlænderne efter de skiftende Aarstider afsætter ret store Mængder af Renskød og Fugle, men navnlig Fisk, idet de som Betaling herfor modtager betydelige Kvanta Proviant og Fødevarer.

Naar en Befolknings Hovederhverv er gaaet saa meget tilbage, at Udbyttet heraf reduceres til det halve af, hvad det var for mindre end 50 Aar siden, virker dette forstaaeligt nok dybt indgribende og skadeligt paa denne Befolknings Levevilkaar. Men af de dertil knyttede Ulemper er Nedgangen i Skindproduktionen dog den mest følelige af alle, fordi den er saa betydelig, at der ikke i Øjeblikket tilvejebringes Sælskind nok til at dække Befolkningens Forbrug. Dette er i Løbet af ca. 50 Aar gaaet ned fra 4057 til 2276 Skind aarlig, og medens Gennemsnitsforbruget pr. Individ i Distriktet i Femaaret 1871—80 beløb sig til 5,3 Skind, anvendes der nu kun 2,7, altsaa omtrent halvt saa mange pr. Aar (jfr. Tabel A, Side 327). Dette har bl. a. medført det for en Fangerbefolkning højst uheldige Forhold, at grønlandske Telte og Konebaade er helt forsvundet fra Distriktet. Og selv om Grønlænderne, som ovenfor omtalt, hævder, at den Art Fartøjer er upraktiske paa Grund af Kalvisen, kan dette dog kun gælde for Narssaliks Vedkommende; og Paastanden bekræftes i alt Fald ikke af den Kendsgerning, at Distriktet tidligere var rigelig forsynet med Konebaade, hvis Antal i 1880 beløb sig til 22 o: 1 for hver 32. Person, i 1890 til 23, i 1900 til 19, men herefter tog de paafaldende hurtigt af, saaledes at der i 1905 kun fandtes 8, i 1910 4, og i 1918 forsvandt de endelig helt. Endnu uheldigere er det, at Skindmangelen gør det vanskeligt for de mindre gode Erhververe at skaffe sig de nødvendige Kajakbetræk, Blærer og Fangeremme.

Af de 178 Kajakker, der fandtes i Distriktet, manglede de 11 Skindbetræk i 1919; og flere Steder, navnlig ved Storøen, maa adskillige Erhververe benytte *ma-*

merak som en tarvelig Erstatning for det originale eskimoiske Fangstvaaben, Harpunen, da de mangler baade Blære og Fangerem. Paa Grundlag af en Opgørelse over Erhververne fandtes der i 1919 ialt ca. 120 egentlige Fangere, hvis Kajakudstyr tilsammenlagt kun udgjorde 85 Blærer og 87 Harpuner, saaledes at ca. 35 Mand manglede dette Hovedvaaben, der danner Grundlaget for den originale eskimoiske Fangstmetode. Aarsagen hertil er, dels Vanskeligheden ved at skaffe Skind til Blære og Fangerem, dels Mangel paa Interesse for de gamle Fangstvaaben, og hertil kommer endelig, at Fangerne gaar mere og mere over til at benytte Riflen eller Haglbøssen ved Sælfangsten. Adskillige formaar vel endnu at haandtere Harpunen, men det indrømmes dog, at der ved visse Bosteder hengaar Aar, hvor der ikke hjembringes en eneste harpuneret Sæl. 16 Mand over 16 Aar udenfor fast Tjeneste etc., deriblandt gamle Fangere, der har opgivet Erhvervet, er ikke forsynet med Kajak.

Med Undtagelse af Arsukerne har Erhververne i den øvrige Del af Distriktet ikke væsentlig anden pekuniær Indtægt, end hvad de modtager for Levering af grønlandske Produkter.

Den vedføjede Beregning herover (jfr. Tabel K) viser, at Befolkningens Indtægter i Tiden mellem Perioderne 1902—04 og 1917—19 er tilnærmelsesvis fordoblet, som en Følge af, at Ederfugleskindstæpper og Torsk i den mellemliggende Tid er inddraget under Monopolet. Disse sidste opkøbtes første Gang i Sommeren 1917 paa Foranledning af Kolonibestyrer P. Ibsen, og i 1918 blev Indhandlingen, der det paagældende Aar beløb sig til ca. 64,000 kg, i Pengeværdi 2550 Kr., obligatorisk. Hvilken Indflydelse Torskefiskeriet vil have paa de øv-

Tabel K. Beregning over den gennemsnitlige Betaling til de Indfødte for indhandlede grønlandske Produkter før og efter Iværksættelsen af de nye Erhverv.

I Aarene	Oprindelig indhandlede Produkter								Ny Produkter			Oprindelige og nye Produkter tilsammen
	Spæk	Kipor-kakspæk	Lever	Sælskind og Produkter heraf	Ræve-skind	Fjer	Andre Produkter	Ialt	Tæpper	Torsk	Ialt	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kroner
1902—04 . . .	4406	650	16	407	446	176	35	6136				6136
1911	4524	199	14	800	1019	267	421	7244	1584		1584	8828
1917—19 . . .	3159	12	565	68	2360	456	309	6929	2896	2550	5446	12375

rige Erhverv som Helhed beror først og fremmest paa, om Fisken, der i de senere Aar er forekommet i betydelige Mængder, ikke periodevis udebliver som ved de nordligere Kolonier; men forelobig har Fiskeriet dog skaffet Grønlænderne ved Kolonistedet og de nærmestliggende Bopladser en haardt tiltrængt Forøgelse af deres Indtægter. Disse kan, naar man ser bort fra de fastlonnede Folk og Arsukerne, dog næppe sættes hojere end til gennemsnitlig 100—120 Kr. aarlig pr. Familie paa 5 Medlemmer, medens Arsukerne har en mindst dobbelt saa stor Indtægt. For den øvrige Befolknings Vedkommende er Indtægterne dog højst ulige fordelt og kommer for en stor Del Grønlænderne ved Kolonien til gode, idet Befolkningen her i 1919 havde en Arbejdsfortjeneste af ca. 3000 Kr., deraf for Fiskerensning ca. 850 Kr.

Indtægten af de oprindelige Erhverv, er modsat Forholdene ved Nordkolonierne, vel ikke forringet, idet Værdien af samtlige Produkter i Perioden 1917—19 beløb sig til 6929 Kr. mod 6136 Kr. i 1902—04, men Udbyttet af de forskellige Produktionsgrene har forskudt sig ret betydeligt. Der tjenes i Øjeblikket mindre paa Sælfangsten, der i 1917—19 indbragte 3227 Kr., i 1902—04 derimod 4813 Kr. og mere paa de øvrige Produkter, navnlig paa Rævefangsten, hvoraf Udbyttet var 2360 og 446 Kr., henholdsvis for den første og den sidstnævnte af de paagældende Perioder, alt gennemsnitlig pr. Aar.

Da Grønlændernes Fortjeneste saa godt som altid omsættes i Handelsvarer, er Forbruget heraf steget i samme Forhold som deres Indtægter, hvilket vil fremgaa af Tabel L.

Tabel L. Oversigt over det aarlige Gennemsnitsforbrug af Handelsvarer i Aarene 1902—04 og 1917—19.

Aar	Gryn, Ærter og Ris	Udsendte Brødsorter	Rugbrød	Melsorter	Shirting og Stouter	Sirts, Bomulds- og Uldtøjer	Hele Udhandlingsbeløbet
	kg.	kg.	Stk.	kg.	m	m	Kroner
1902—04 ..	7340	6850	0	12500	4700	1550	24318
1917—19 ..	8390	6000	8000	26150	6950	4000	37808

Forbruget af Sukker og Tobak er ligeledes gaaet op, hvorimod der er udhandlet et mindre Kvantum Kaffe i 1917—19 end i den tidligere 3aarige Periode, vistnok som Følge af, at Kaffen har været rationeret i enkelte af Krigsaarene (jfr. Tabel M).

Ca. 76 % af Grønlændernes Fortjeneste ved Salget af de grønlandske Produkter anvendes saaledes til Indkøb af disse Nydelsesmidler, men heri er ganske vist ogsaa indbefattet de Danskes og de Fastlønnedes Forbrug.

Handelens fastansatte Underbetjente og Mandskab lever under tilsvarende Vilkaar som i de øvrige Kolonidistrikter d. v. s., Arbejdet udfylder største Delen af Tiden, saaledes at der kun yderst sjeldent gives Folkene Lejlighed til at drive selvstændigt Erhverv undtagen enkelte Dage om Vinteren. De

Tabel M. Det aarlige Gennemsnitsforbrug af Kaffe, Sukker og Tobak i 1902—04 og 1917—19.

Aar	Kaffe	Sukker	Tobak	Værdien af de solgte Varer
	kg	kg	kg	Kroner
1902—04	1628	3210	951	7653
1917—19	1586	6415	1119	9452

fleste er derfor henvist til at leve af Proviant fra Butikken, og hvad de tilforhandler sig fra deres Landsmænd.

I Aaret 1919 forrettede, foruden Kolonibestyreren og Kontrolløren ved Ivigtût, 1 dansk Udstedsbestyrer (ved Kolonien) og 16 Indfødte Tjeneste under Handelen. Af disse havde Udstedsbestyreren c. 1600 Kr. i Lønning, medens de øvrige Underbetjente var aflagte som følger: Seks Mand fra 200—400 Kr., to Mand fra 400—500 Kr., tre Mand fra 500—600 Kr., tre Mand fra 600—700 Kr., een Mand fra 700—800 Kr. og en Mand ca. 1300 Kr. foruden Procenter af Indhandlingen til Udliggerne. Disse Procenter udgør ca. 150—300 Kr. aarlig pr. Udligger.

Endvidere fandtes 6 Jordemødre, hvoraf een havde 192 Kr. i aarlig Løn, tre 168 Kr., een 120 Kr. og een 96 Kr.

I Kirke- og Skolevæsenets Tjeneste var ansat følgende Indfødte: 1 Førstepræst samt 10 Kateketer og Læsere. Disse sidste — Kateketerne og Læserne — havde i 1918 en samlet Lønning af 2088 Kr. fordelt som følger: En 396 Kr., en 312 Kr., tre 240 Kr., to 180 Kr., en 156 Kr., en 120 Kr. og en 24 Kr. aarlig.

Da de daarligst lønnede Kateketer ikke er i Stand til at leve af den ringe Indtægt, driver de ved Siden af deres Virksomhed som Lærere selvstændigt Erhverv. Dette er muligt, da Børnene i Almindelighed ikke undervises om Sommeren, naar Forældrene er paa Fangstrejser, hvilket for enkelte Pladsers Vedkommende vil sige fra Maj til Begyndelsen af Oktober. Der undervises saaledes gennemsnitlig for alle Pladserne kun ca. 140 af Aarets Dage.

Distriktet rummer, som omtalt foran, en udpræget Fangerbefolkning, der indtil de allerseneste Aar kun i ringe Grad har givet sig af med andre Erhverv end netop Sælfangsten; og selv om Forholdene efterhaanden har tvunget en Del Erhververe, der ikke egner sig som Kajakfangere, til at søge Udkommet paa anden Maade, har Interessen for det nationale Erhverv dog bevirket, at alle de unge forsynes med Kajak og uddannes i Brugen af denne. Man træffer derfor kun et Faatal af de andetsteds fra kendte typiske Individer, der af Dovenskab eller Ligegyldighed fra Fædres eller Formynderes Side paa Forhaand opgiver Tanken om at blive Fangere, og som Følge deraf fordømmer sig selv til en ussel Tilværelse, hvis de ikke er saa heldige at blive antaget i Handelens eller Kirkevæsenets Tjeneste.

FANGST OG FANGSTMETODER FANGSTDELING

Sødyrfangst. Desværre gaar Harpunen mere og mere af Brug som Kajakvaaben og benyttes sjældnere end i de nordligere Distrikter. Uagtet omtrent Halvdelen af Fangerne endnu er i Stand til at anvende dette gamle eskimoiske Vaaben, indrømmes det dog, at Sødyrene kun yderst sjældent tages med Harpun, der efterhaanden er afløst af Riflen, og denne begynder nu at fortrænges af Haglbøssen, som især bruges ved Fangst af magre Sortsider.

Af andre Fangstmetoder benyttes Aabentvands-Skydefangst fra Land, om end sjældent, og det samme gælder Iskant-Fangst, som endnu bruges ved Arsuk. Aandehul-Fangst er vel ikke gaaet helt af Glemme, men anvendes kun i Vaager, der under stærk Kulde dækkes af Blankis, og kun yderst sjældent.

Kagssimassut-Fangst er almindelig ved alle Bopladserne, hvorimod Sælerne aldrig tages med Aabentvandsgarn, som slet ikke kendes.

Isgarn benyttes ved Avigait og har ogsaa i de senere Aar vundet Indpas ved andre Pladser og navnlig ved Kolonistedet efter Tilskyndelse af en Kivfak, der blev forflyttet hertil fra en af de nordlige Kolonier i 1915. Garnene, der benyttes, er dog betydelig større end de kendte nordgrønlandske.

Fangstdeling. Naar en eller flere Erhververe bistaar en Landsmand med Bjærgning af en Klapmyds, deles Byttet paa lignende Maade som ved de øvrige Kolonier, idet Reglen er, at Hovedet, Brystet og Halvdelen af Ryggen med 1 Luffe og 1 Lalle foruden Spæk og Skind tilkommer Fangeren, medens Resten deles mellem Hjælperne. Fra denne Vedtægt gives der dog visse lokale Afvigelser uden større Betydning, hvorfor de ikke skal omtales her. I gamle Dage var det Fangerens Pligt at dele den første Klapmyds, han fangede om Foraaret, med sine Hjælpere og Bopladsfæller, saaledes at han kun beholdt en Ubetydelighed selv, men udparterede baade Skind, Spæk og Kød til disse. Dette sker dog kun undtagelsesvis nu til Dags.

Alle andre Sæler deles i Almindelighed ikke, undtagen ved Fællesfangst, hvor Fangeren ɔ: den, der dræber eller først harpunerer, maa give sine Hjælpere Parter efter samme Regler som ved Fangst af en Klapmyds. I Avigait Kommune gælder dog den Regel, at der gives Fangeparter af de Netsider, der tages i Marts og April Maaned.

Det er ligeledes en almindelig Vedtægt, at Fangerne er pligtige at uddele lidt Kød til hvert Hus og en Stump Spæk til de Kvinder, der ejer en Lampe, men denne Vedtægt er dog delvis bortfaldet eller modificeret ved de større Pladser.

Fiskeri. Grønlænderne benytter samme Slags Fiskeredskaber, som er i Brug ved de øvrige Kolonier. Dog kendes Langliner ikke, og Laksen tages næsten udelukkende med Krog og Lyster eller sjældnere i Gærder, undtagen ved Arsuk, hvis Erhververe ejer store Spærregarn til Fangst af denne Fisk.

TEKNIK

I Frederikshaab Distrikt bruges tilnærmelsesvis samme Slags Fangstredskaber, Kajakudrustning, Transportmidler, Beklædningsgenstande o. lign., som i Midtgrønland, og de Uoverensstemmelser, der findes, omtales i det følgende.

Kajakker. For at man kan danne sig et Skøn over de Kajaktyper, Fangerne anvender, henvises til nedenstaaende Skema, der angiver Gennemsnitsmaalene

	Kajakkernes							
	Længde	Bredde	Højde i Kajakhullet		Forstavnens		Bagstavnens	
			forrest	bagest	Længde	Højde	Længde	Højde
	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm
Storøen	526	50	26	21	82	28	67	18
Frederikshaab	533	49	30	19	115	29	86	24
Iluilârssuk	514	49	25	19	106	31	85	23
Arsuk	539	50	23	19	106	30	80	17
Gennemsnit	528	49	26	19	102	29	79	20

for 4 Kajakker ved forskellige Bopladser og viser, at den eneste Forskel mellem disse er, at Iluilârssukerne benytter noget kortere Kajakker end de øvrige Grønlændere, og at den Type, der bruges ved Storøen, har korte og lave Stævne.

Kajakaarerne har i Almindelighed en ca. 60 cm. lang Haandlom, og en slankere Form end de, der anvendes ved Holsteinsborg.

Til Kajakbetræk benyttes nu til Dags næsten udelukkende mørke Skind af Klapmydse- eller, hvad der foretrækkes, Sortsideskind; medens man tidligere betrak Kajakkerne med lyse Skind.

Kajakredskaber. Vingeharpunen. De i nedenstaaende Fortegnelse over Fangstredskaber angivne Vingeharpuner er indrettet paa samme Maade som de midtgrønlandske d. v. s., at Fremdriften sker ved Hjælp af to paa Harpunskaftet anbragte Bentapper. Tidligere har den østgrønlandske Form af dette Redskab været i Brug i Distriktet, og der lever endnu Folk, som har anvendt det.

Af Harpunspidser findes 3 Former med henholdsvis to, en eller ingen Modhager. Den første Slags er almindeligst, og Modhagerne slutter saa tæt til Stammen, at de hyppig kun er skilt fra denne ved et Snit med en Sav.

Kastetræet har enten Indskæring paa den ene Side, eller ogsaa paa begge Sider til Støtte for Haanden under Kastet. Den første Slags er almindeligst i Norddistriktet, den sidste bruges ved Arsuk.

Kikiagússak'en kendes hverken her eller sydligere.

Blæren fremstilles saa godt som udelukkende af lyse Skind og er gennemgaaende betydelig mindre end i Midtgrønland.

Blærepilen, der tidligere betragtedes som et nødvendigt Tilbehør til en komplet Fangstudrustning, er nu næsten helt forsvundet.

Fiskeredskaber. Langliner anvendes slet ikke, det samme gælder Torskegarn og til Dels Laksegarn, der bruges ved Arsuk, men kun undtagelsesvis ved de øvrige Pladser. Derimod benyttes ved Laksefiskeri et Lakselyster, 2 Jern- eller Benpigge med Modhager fastsurrede paa Enden af en lang Stang. Det fremstilles hver Gang, det skal tages i Brug, ofte af Benspidserne fra Fuglepilen, og betragtes derfor ikke som et særligt Redskab.

Samfærdselsmidler m. m. Konebaade eksisterer ikke mere i Distriktet, den sidste fandtes ved Neria, men forsvandt i 1918. Dette skyldes til Dels Skindmangel, men Grønlænderne ved Narssalik paastaar iøvrigt, at Baadene er upraktiske og farlige at benytte i det med Kalvis stadig opfyldte Farvand, da Skindet alt for hyppigt bliver skaaret itu af Isen.

Grønlandske Telte er ogsaa helt forsvundne. Det sidste benyttedes endnu ved Neria i 1917, men forsvandt derefter.

Skindberedning foregaar paa ganske samme Maade som i Midtgrønland.

Med Hensyn til Antallet af grønlandske Fangstredskaber henvises iøvrigt til den følgende Oversigt over disse.

Kommunerne	Kajakker	Blærer	Harpuner		Lænsere	Mamerak	Blærepil	Fuglepil	
			Dup-	Vinge-				gammel Form	ny Form
Avigait	39	21	14	7	21	8	»	»	35
Frederikshaab	68	28	17	14	38	26	4	13	40
Narssalik	54	27	9	16	28	17	5	11	38
Arsuk	17	9	5	5	7	»	»	1	16
Ialt	178	85	45	42	94	51	9	25	129

DANSKE ERHVERV

Havebrug. De Danske dyrker ligesom i de nordligere liggende Distrikter en Del Urter, men Betingelserne herfor er gennemgaaende daarlige, særlig ved Kolonien, paa Grund af Stedets raa, taagede Klima.

Kryolitbruddet ved Ivigtût. Som foran paavist, var Kryolitten ved Ivigtût fra gammel Tid velkendt af Omegnens Indfødte, der laa paa Sommerfangst ved Stedet. Lejet blev første Gang nærmere undersøgt af Giesecke i 1809, men endnu hen imod Midten af forrige Aarhundrede udnyttedes det, da Kryolitten var usælgelig, ikke, uagtet en Dansk, J. H. Lundt, og senere det dansk-engelske Mineselskab paa dette Tidspunkt havde Koncession paa Minedrift i Grønland.

Koncessionshaverne foretog derimod forsøgsmæssige Brydninger ved Stedet for at fremskaffe de Sølv- og Tinmalme, som i smaa Mængder findes sammen med Kryolitten, og fra disse Forsøg henstaar endnu en enkelt Minegang ved Ivig-

tût. Kryolitten fik først Værdi, da det lykkedes den bekendte danske Videnskabsmand JULIUS THOMSEN i Aarene 1849—52 at fremstille Soda og Lerjordsprodukter af Mineralet. I 1853 fik Thomsen Eneret paa sin Fremstilling af Kryolitsoda, men først i 1856 lykkedes det, efter mange Besværligheder, at opnaa Regeringens Tilladelse til at opsende et Skib for at hjemhente en Ladning Kryolit.

Da Thomsen imidlertid ikke mente at kunne magte Sagen alene, slog han sig sammen med den senere Gasværksbestyrer HOWITZ, der yderligere opdagede, at Kryolitten ogsaa kunde bruges til Emaillering af Jernvarer, samt med C. F. TIETGEN, hvem det lykkedes at skaffe Penge til Indkøb af en lille Skonnert, »Sønderjylland«, som i Efteraaret 1856 hjembragte en Ladning Kryolit paa 103 Tons; men skulde det for Alvor lykkes at faa noget ud af Foretagendet, maatte man have Sikkerhed for store og regelmæssige Tilførsler af Mineralet.

THOMSEN og HOWITZ søgte og fik derfor Bevilling til i 1857—58 at bryde 3—4 Skibsladninger, og samtidig havde de Dristighed nok til at anlægge Fabrikken »Øresund« i København til Fremstilling af Kryolitsoda. Den aabnedes i Februar 1859, og samme Aar fik Interessentskabet, hvori Handelshuset WEBER & Co. var indtraadt som Parthavere i 1857, en ny Bevilling til at bryde Kryolit i ubegrænset Omfang for 5 Aar til 1863. I 1864 besluttede man sig til at danne et Aktieselskab, »Kryolith-Mine- og Handelsselskabet«, som overtog Driften af Minen og Afsætningen af Produktet, medens den tekniske Udnyttelse af Mineralet overlodes Fabrikken »Øresund«, som købtes af VILH. JØRGENSEN og G. HAGEMANN.

Regeringen billigede Overdragelsen af Koncessionen til Aktieselskabet, og samtidig forlængedes denne til 1884 inkl. Senere er den fornyet 2 Gange, hver Gang paa 20 Aar, altsaa til 1924. I 1914 ønskede Selskabet imidlertid Koncessionen yderligere forlænget paa 15 Aar, og Forhandlingerne herom resulterede i, at den indtil 1924 gældende Koncession bortfaldt, og en ny Bevilling gældende for 26 Aar fra 1. Januar 1914 til 1940 tilstodes Selskabet, men mod en betydelig Forhøjelse af Afgiften.

Denne udgjorde i 1857—58 12 % af den brudte Kryolit, senere forhøjet til 20 %, og fra 1864 svaredes $^1/_5$ af de første 200 Kubikfavne udskibet Kryolit, med nogen Moderation for det overskydende, men omregnet i Kontanter, saaledes at Selskabet betalte 1200 Kr. pr. Kubikfavn. Udskibningen af Kryolit har i Aarenes Løb været ret stærkt vekslende, for en Del afhængig af Efterspørgselen. Fra 1870 var Prisen paa Sodaen saaledes stærkt dalende, og det Tidspunkt nærmede sig, da Kryolittens Anvendelse til Soda ikke mere kunde svare Regning. Man fandt da anden Anvendelse for den, dels til Fremstilling af Emaille paa Jerngryder og paa de senere saa almindelige, tynde emaillerede Køkkenkogekar, dels til Mælkeglas, og endelig anvendes Kryolitten i stigende Grad ved Aluminiumsfabrikationen. Den er dog ikke Hovedraamaterialet for Aluminiumsudvindingen, men tilsættes væsentlig for at lette den elektrolytiske Proces, ved hvilken Aluminiumsmetallet udskilles.

Udskibningen af Kryolit var størst umiddelbart før Aarhundredskiftet, fra 1891—1900, da der gennemsnitlig eksporteredes ca. 4607 m^3 aarlig, hvilket

svarer til en Afgift af ca. 110 700 Kr. p. a., men det samme Kvantum vilde, hvis man lagde den Afgift, der svares if. Koncessionen af 1914, til Grund for Beregningen, beløbe sig til 534630 Kr. If. en af mangeaarig Kontrollør ved Ivigtût, A. C. E. Petersen, foretaget Udregning, er der i Tiden fra 1856 til 1919 inkl. udskibet ialt 230747 m^3 Kryolit eller 3605 m^3 aarlig, og Afgiften heraf til Staten beløber sig til ialt 8589466 Kr., hvilket svarer til et Gennemsnit af ca. 134200 Kr. pr. Aar.

I det samme Tidsrum har Stedet været besejlet af 1057 Kryolitskibe. Et betydeligt Antal af disse er udsendt fra Amerika, hvor et stort Selskab lige siden 1866 har været Aftager af al den mørke Kryolit, medens den lyse som Regel udelukkende hjemgaar til Danmark. Besejlingen har medført ca. 22 Skibsforlis.

Efterhaanden som Kryolitbrydningen udvidedes, voksede der en lille By op omkring Minen med Boliger for Funktionærer og Arbejdere, Værksteder, Bryggeri, Bageri, Dampkøkken, Pakhuse, Stalde og Skure, samt Bygninger til Dampmaskiner, Pumpeværker o. l., ialt ca. 65 Huse.

De overordnede Funktionærer er Driftsbestyrer, Læge, Assistent, Maskinmester, Kontormedhjælper; desuden har Bruddet i de senere Aar beskæftiget gennemsnitlig 110—115 Arbejdere, deriblandt enkelte Haandværkere, Smed, Bager, Tømrer, Maskinarbejdere o. l., men Arbejdsstyrken veksler dog stadig, idet ca. 60 Mand af forannævnte Antal udgør det saakaldte Sommerhold, der kun engageres halvaarlig, idet de udgaar med Fox II, 1. Rejse, i Marts og hjemgaar i Oktober, medens Resten — Vinterholdet — er paa ca. 50—55 Mand, til Dels faste Folk.

Da Arbejdet ikke kræver særlig fagmæssig Uddannelse, benyttes udelukkende danske Arbejdere, især unge Landboere, der har aftjent deres Værnepligt i Hjemmet. De indkvarteres i Smaabygninger, der hver rummer ca. 8 Mand og er indrettet med særskilt Soverum og en fælles Opholdsstue. Kosten udleveres fra Bruddets Fælleshusholdning, og Proviantering en volder ingen Vanskelighed, da alle Fødemidler opsendes hjemme fra, men i de første Aar døde adskillige af Skorbug. Der holdes en Del Faar og nogle Høns; Køer og Svin udsendes jævnlig til Ivigtût og holdes paa Stald, indtil de skal slagtes. De Fødemidler, der skaffes til Veje i Grønland, købes af Arsukerne, men er i Forhold til det store Antal Arbejdere kun af ringe Betydning for Proviantering en som Helhed, dog fisker Arbejderne selv en hel Del Laks om Sommeren. I Vintertiden har Funktionærerne og de ældste Arbejdere en Del Rævefælder i Omegnen, hvor Bruddets Beboere indenfor en nærmere angivet Grænse har Lov til at drive Jagt og Fiskeri; og hvad der herunder erhverves af Ræveskind, skal ikke som ved Kolonierne sælges til Handelen. Jagt og Skisport giver den nødvendige Afveksling i Vintertiden, og Selskabet søger paa forskellig Maade at adsprede Arbejderne udenfor Arbejdstiden. Der er saaledes anlagt en lukket Keglebane til fri Afbenyttelse, og Baade stilles til Raadighed for dem, der ønsker at foretage Udflugter i den smukke Omegn. 2 Gange aarlig afholdes Præmieskydning i Skytteforeningen. Om Vinteren er der »Krobal« 1 Gang maanedlig, og der spilles Komedie, hvori Arbejderne selv optræder som Skuespillere.

Kryolitten udvindes i et aabent Brud, der er ca. 180 m langt, 65 m bredt i den vestlige, 28 m i den østlige Halvdel og 50 m dybt (Fig. 7).

Driften er meget simpel. Kryolitten løsnes ved Sprængning i Bænke paa ca. 3 m's Bredde, og idet man gaar ovenfra nedad, styrtes de løssprængte Blokke ned i Bunden af Bruddet. Her sorteres den løseligt, trilles paa Skinnevogne hen til en Elevator og fra denne videre til et ved Opfyldning i Fjorden indvundet Terræn, hvor den sorteres i 3 Kvaliteter og stables meget omhyggeligt, da Opmaalingen af disse Stabler danner Grundlaget for Afgiften til Staten. 6 Minører, forsynet med et tilsvarende Antal Minebor, er til Stadighed beskæftiget med Boring og Sprængning, men foruden disse findes 4 Rebstigemænd, der har det Hverv at holde Væggen ren for at hindre Nedstyrtning af løse Blokke fra Væggen, der i stærk Varme er tilbøjelig til at »skalle«. Blokke af denne Art løsnes derfor helt og styrtes ned eller »dapses« ved Hjælp af Jernbolte til Væggen. Trods al mulig Omhu sker der dog Ulykkestilfælde, foraarsaget ved Nedstyrtning af Stumper fra Væggen. Driften er i Aarenes Løb blevet besværligere, dels paa Grund af den store Dybde, hvori der nu arbejdes, dels som Følge af, at den Skal af Graasten og Porfyr, der dækker Kryolitmassen, bliver tykkere, efterhaanden som man trænger mere ud til Siderne. Hertil kommer, at den faste Væg mellem Bruddet og Fjorden er ganske smal og fuld af Revner, hvorigennem Havvandet trænger ind i Minen, som derfor til Stadighed maa lænses, hvilket sker ved Hjælp af 4 store Damppumper. Efter et omfattende og kostbart Arbejde, der afsluttedes i 1919, synes det dog at være lykkedes at stoppe Tilløbet, i hvert Fald delvis, ved at grave dybt ned i Væggen og i den mægtige Udgravning at opføre en svær Ler- og Cementmur.

HANDEL
BESEJLING OG ADMINISTRATION

Handel. Indhandlingen af grønlandske Produkter og Udhandlingen af evropæiske Varer foregaar ved Kolonistedet samt ved Udstederne Avigait, Narssalik og Arsuk. Den daglige Handelstid er af samme Varighed som i de andre Kolonidistrikter.

Produktionen er omtalt foran, og det samme gælder til Dels Udhandlingen, der i Aarene 1917—19 gennemsnitlig beløb sig til 37808 Kr. aarlig, fordelt paa følgende Varesorter: Proviant 10747 Kr., Skyderekvisitter 2870 Kr., Urtekram 9109 Kr., Manufakturvarer 7552 Kr., Isenkram og Værktøj 959 Kr., Tobak 3073 Kr., Trævarer 1224 Kr., Rebslagervarer 292 Kr. og andre Varesorter 1982 Kr.

Besejling. Udstederne besejles i Sommermaanederne fra midt i April til hen imod November ved Hjælp af Motorgalease »Erik Rode«, der laster 200 Tdr., og Dæksbaaden »Haabet« (70 Tdr.). I 1918 blev der foretaget 12 Togter til Udstederne.

Koloniens Besejling foregaar med et af Handelens Sejlskibe paa 1ste Rejse, samt med S/S Godthaab, 1ste Rejse. Men under Verdenskrigen har Sejlskibene i Almindelighed kun udført en enkelt Rejse til Nordgrønland, og Koloniens For-

syning er derfor i de senere Aar udsendt med S/S Godthaab alene, undertiden i Forbindelse med et fragtet Skib eller S/S Hans Egede.

Efter at Indhandlingen af Torsk er paabegyndt, anløbes Stedet om Efteraaret af Fiskeskibet, der hjembringer Fiskeriprodukterne. Foraarsposten udsendes altid med S/S Fox II, 1. Rejse, i Slutningen af Marts over Ivigtût og videresendes herfra pr. Kajak til Frederikshaab.

I Aarene 1914—17 er der gennemsnitlig tilført Kolonien ca. 240 Tons Varer pr. Aar foruden Kul.

Frederikshaab regnes for en af de vanskeligste Kolonier at besejle, dels fordi Besejlingen i Reglen sker paa en Tid af Foraaret, da Kysten hyppigt blokeres af Storisen, dels er Landet omkring Kolonien lavt og vanskelig at kende, før man er det paa ret klods Hold. Landet bagved er vel højt, men uden fremtrædende Kendemærker, og hertil kommer, at enkelte Storismasser eller Kalvisen fra Fjorden ogsaa sent paa Sommeren kan hindre Adgangen til Havnen, indespærre forankrede Skibe eller hindre Losning og Ladning, da Isskodserne hyppigt strander i det grunde Farvand foran Baadehavnen.

To Sejlløb fører til Kolonien. Sydløbet gaar tæt forbi Varde Øen Kîoĸe, den yderste af Smaaøerne i Gruppen midt for Kvane Fjorden, og derfra i nordvestlig Retning og Vest om den karakteristiske, sukkertopformede Skarve Ø til Reden. Nordløbet gaar igennem det tætte Arkipelag Vest for Fastlandspynten, Syd om den yderste af Øerne, Káĸartôĸ, der er forsynet med en Jernbaake.

Administration. Kommuner. Handelsdistriktet har 4 Kommuner, nemlig Avigait (Kuánit) med Bopladserne Avigait og Storøen, Frederikshaab med Kangilineĸ og Iluilârssuk, Narssalik med Neria og Arsuk med Ivigtût.

Landsraadskredse. Af forannævnte Kommuner hører Avigait i Forbindelse med Fiskenæsset og Narssaĸ i Godthaab Distrikt til 7. Landsraadskreds, med Valgsted i Fiskenæsset; Frederikshaab, Narssalik og Arsuk til 6. Kreds, med Valgsted i Narssalik.

Retsvæsen. I kriminalretslig Henseende er samtlige i Handelsdistriktet boende Indfødte underlagt den blandede Domstol i Frederikshaab Retsdistrikt, i privatretslig de paagældende Kommuneraad.

Sparekassen. I Frederikshaabs Afdeling af Sydgrønlands Sparekasse henstod den 1. Januar 1918: 5425 Kr. paa 32 Konti. Indskudene beløb sig i 1918 til 760 Kr., og der hævedes 744 Kr., medens Rentetilskrivningen var 194 Kr. Tilgodehavendet den $^{31}/_{12}$ s. A. udgjorde 5633 Kr.

Handelen forestaas af en Kolonibestyrer, der i 1919 til sin Assistance havde en Udligger (Dansk), midlertidig tjenstgørende ved Kolonistedet, samt en Udligger ved hver af Udstederne Avigait, Narssalik og Arsuk (Indfødte).

Handelens Bygninger, der omtales nærmere under Bopladser i Frederikshaab Distrikt, havde i 1919 en bogført Værdi af 16300 Kr., herunder Lægevæsenets Bygninger iberegnet.

Af Fartøjer havde Kolonien, foruden de foran anførte »Erik Røde« og »Haabet«, endvidere 1 Hvalslup, 1 større Lossepram (70 Tdr.), 1 mindre Motorbaad og 4

Joller, alle ved Kolonien, samt 1 Motorbaad og 1 Jolle ved Ivigtût. Fartøjerne er bogført til en Værdi af 17997 Kr.

Inventarier m. m. havde en bogført Værdi af 3475 Kr.

Driftsomkostningerne beløb sig efter et 3aarigt Gennemsnit til ialt 6666 Kr. aarlig. Heraf medgik til Vedligeholdelse af Bygninger, Fartøjer og Inventarier et Beløb, stort 1862 Kr., Løn til Lejede 1337 Kr., Kajakposter 401 Kr., Festtraktement 308 Kr., Brændselsudgifter 686 Kr., Tranbrænding 183 Kr., diverse Udgifter 1889 Kr. Hertil kommer Iværksættelse af Torskefiskeriet i 1919 endvidere ca. 3200 Kr.

Kirke- og Skolevæsenet. I gejstlig Henseende danner Distriktet et Præstegæld, Frederikshaab, under Ledelse af en Førstepræst, for Øjeblikket en Indfødt. I Præstegældet findes en Kirke (Kolonistedet), 6 Kapeller (Storøen, Kangilinek, Iluilârssuk, Narssalik, Neria og Arsuk) samt en selvstændig Skolebygning (Kolonien). Ved de Steder, hvor der er Kapel, foregaar Børneundervisningen i dette ofte i et særligt afdelt Rum, paa de øvrige Pladser i Kateketens eller Læserens Hus.

I Kirke- og Skolevæsenets Tjeneste var i 1918 1 Førstepræst, 5 seminarieuddannede, 1 kateketskoleuddannet, 3 privatuddannede Kateketer og 1 uuddannet eller Læser. Skolebørnenes Antal beløb sig til 179, deraf 8 ved Kuánit, 9 ved Avigait, 25 ved Storøen, 44 ved Kolonien, 10 ved Kangilinek, 7 ved Iluilârssuk, 23 ved Narssalik, 28 ved Neria og 25 ved Arsuk. 127 Børn undervistes af seminarieuddannede Kateketer, 8 af kateketskoleuddannede, 16 af privatuddannede og 28 af privatuddannede og Læsere i Forening.

Undervisningen foregaar for 17 Børns Vedkommende i Grønlænderhuse, medens Resten undervises i Kapellerne eller Skolelokalerne; men disse Rum er gennemgaaende smaa, slet ventilerede og mørke.

Lægevæsenet. Distriktet udgør i Forbindelse med Godthaab et Lægedistrikt, Godthaab, under Ledelse af en Læge, der er bosat ved Godthaab. Lægen berejser Frederikshaab Distriktet 2 à 3 Gange hver Sommer, men den Hjælp, han kan yde Distriktets Befolkning i Sygdomstilfælde, maa efter Forholdenes Natur være meget begrænset; og fra midt i Oktober til Maj det følgende Aar er han helt afskaaret fra at tilse denne Del af sit Distrikt. Det er ogsaa under Overvejelse at oprette et Lægeembede ved Kolonistedet.

Der findes 2 Sygehuse i Handelsdistriktet, nemlig ved Kolonien og Arsuk, men begge er smaa og slet indrettede. Det førstnævnte har kun to smaa, lave Stuer til 4 à 5 Patienter, det sidste benyttes ikke, da Patienter fra Arsuk indlægges paa Sygehuset ved Ivigtût under Tilsyn af Bruddets Læge.

Som Sygeplejerske ved Kolonien fungerer en i Grønland uddannet Jordemoder. Udgifterne ved Driften af Sygehuset beløb sig efter et Gennemsnit af 4 Aar til 507 Kr. aarlig, herunder Forbrug af Medicin ikke iberegnet. Lægevæsenets samlede Udgifter i hele Distriktet andrager paa tilsvarende Maade ca. 600 Kr. aarlig, foruden Lægens Rejseudgifter og Sygekost til de Patienter, der behandles ambulant, idet denne Udgift bæres af Kommunekasserne ligesom overalt i Landsdelen.

BOPLADSER I FREDERIKSHAAB DISTRIKT

Udstedet Avigait (Kuánit).

Udstedet Avigait, af Grønlænderne kaldet Kuánit, ligger ca. 29 km Nord for Kolonien paa den sydvestlige,ganske lave Pynt af den store Kuánit Ø ud for Mundingen af Kagssit Fjordens nordlige Arm. Stedet blev oprindelig anlagt paa Øen Avigait 3 km Sydvest for dets nuværende Plads, hvortil det blev forlagt i Aaret 1868, men man bibeholdt Udstedets oprindelige Navn Avigait. Andre kalder Stedet Kvane Øen, hvorved det imidlertid let forveksles med Øen af samme Navn i Kvane Fjorden, og for at undgaa enhver Misforstaaelse vil Pladsen i det følgende fremtræde under sit rette grønlandske Navn Kuánit. Husene er opført paa et aabent, fladt Plateau, begrænset mod Øst af kullede Fjælde med delvis stejlt Fald mod Kysten, mod Nord af et lavere, stærkt kuperet Terræn, gennemskaaret af et Dalstrog, ud for hvis Munding Stedet ligger, Handelens Bygninger ret nær Stranden, enkelte af Grønlænderhusene tæt sammenbyggede bagved og andre nær Fjæren Øst herfor. Umiddelbart Vest for Pladsen ligger Indsejlingen til en rummelig, vel beskyttet Havnebugt med tilstrækkelig Dybde for større Skibe. Dens Sydside dækkes af en større Ø, Niakornak, der har en 87 m høj, sukkertopformet Top og i Forbindelse med en Del Smaaøer beskytter Udstedet mod stærk Søgang, men samtidig spærrer for Udsigten til det aabne Hav.

Stedet er særlig heldigt beliggende med let Adgang saavel til den aabne Sø som til Smaafjordene indenfor Øen.

Kuánit udgør i Forening med Bopladserne Avigait og Storøen en selvstændig Kommune, Avigait, hvis Nordgrænse falder sammen med Distriktets Nordgrænse, medens Sydgrænsen følger en Linie fra Havet Nord om Søndre Storø (Kekertarssuârak) og gennem Nerutussok Fjorden til dennes Bund og derfra østefter til Isblinken.

Stedet hører ind under den blandede Domstol i Frederikshaab Retsdistrikt og udgør i Forbindelse med Fiskenæsset og Narssak Kommuner i Godthaab Distrikt 7. Landsraadskreds med Valgsted i Fiskenæsset. I gejstlig Henseende er det underlagt Frederikshaab Præstegæld.

Kuánit har følgende offentlige Bygninger:

Handelen tilhørende:

Udliggerbolig (opført 1867), 10,7 × 6,3 m, af Sten, med 3 Værelser og Køkken forneden og Butik paa Loftet.

Spæk- og Provianthus (opført 1870), 7,5 × 5 m, af Sten samt Fadeværkshus med Tørvemur og Krudthus.

Ved Udstedet var der i 1919 10 Grønlænderhuse, nemlig:

Type III: 6 Huse, hvoraf de 3 er forsynet med Ovn eller Komfur, Type IV: 1 Hus med Komfur og Type V: 3 Huse, alle uden Ovn. De til Type III hørende Huse er gennemgaaende gode og velbyggede, hvorimod alle de øvrige er smaa, utætte og usle.

Samtlige Huse er forsynet med almindelig grønlandsk Husgang med en til-

bygget, afrundet, sjældnere firkantet Igalek; tre Huse har dog Igaleken anbragt ved Husgavlen. Murene er opført af Sten med ringe Iblanding af Tørv. Husene er indrettet paa lignende Maade som i de nordlige Distrikter med Vinduet anbragt paa Ydersiden af Muren, og Tagkonstruktionen er ligeledes den samme. Husene er som adskillige andre Steder omgivet af Køkkenmøddinger, der i Regnperioder danner en uhyggelig Sump.

Befolkningen, der synes ret ublandet, er siden Aar 1900 lidt efter lidt tilflyttet Stedet fra Avigait. Kuánit havde i 1918 60 Indvaanere.

Under Styrelsen er ansat en Udligger, under Kirkevæsenet en katekskoleuddannet Kateket, begge Indfødte.

8 Erhververe, 2 Fastlønnede og 1 Dreng havde Kajak, kun 1 Mand manglede en saadan. Erhververne er alle Fangere, hvis samlede Jagtudbytte i 1918 udgjorde: 5 Niser, 24 store 91 smaa Sæler, 33 Ræve og 15 Rensdyr eller 19 Sæler gennemsnitlig i 1914—18 pr. Aar. Herunder og i de følgende Beregninger er dog kun taget Hensyn til de Erhververe, der har produceret 5 Sæler eller derover.

Indhandlingen i Kommunen beløb sig i 1919 til 90 Tdr. Spæk, 45 Tdr. Lever, 191 Rævеskind, 1 Bjørneskind, 41 Sælskind, 18 Rensskind, 1,4 kg Dun, 177 kg Fjer og 46 Tæpper, til et samlet Beløb af 3108 Kr., hvilket svarer til en Gennemsnitsindtægt af 78 Kr. pr. Familie à 5 Personer i Kommunen mod en tilsvarende Indtægt af 61 Kr. i 1916 og 35 Kr. 25 Øre i 1902; men sidstnævnte Aar var Spækproduktionen ganske vist 25 % under det normale.

Udhandlingen af Varer beløb sig i 1919 til 5562 Kr., deraf for 1045 Kr. Kaffe og Sukker samt for 395 Kr. Tobak. De Indfødte har saaledes det paagældende Aar anvendt et Beløb af 1440 Kr., eller næsten Halvdelen af, hvad de har modtaget som Betaling for leverede grønlandske Produkter, til Indkob af disse Nydelsesmidler, og Forbruget heraf er i de sidste 15—16 Aar steget med ca. 100 %.

Kommunekassen havde i 1918 en Indtægt af 622 Kr., hvoraf Indhandlingsafgiften androg 532 Kr., og en Udgift, stor 417 Kr., derunder 86 Kr. til Understøttelser og 208 til Repartition. Kassens Tilgodehavende den 31-3-1918 beløb sig til 483 Kr.

Erhververne er dygtige Kajakroere, og 5 af dem formaar at rejse sig efter Kæntring. Derimod er de ikke meget bevendte som Harpunfangere og benytter udelukkende Riffel eller Haglbøsse ved Kajakfangst, uagtet 3 Mand angives at kunne harpunere.

Ved Stedet findes 3 Træbaade, 3 Telte 8 Rifler og 5 Isgarn.

Bopladsen Avigait.

Avigait (ɔ: den delte) ligger 3 km Sydvest for Kuánit paa en næppe 500 m lang, lav Ø, der ved en Indsnævring paa Midten falder i to Halvdele, forbundet med hinanden ved en smal, af Højvandet overskyllet Tange. Paa den nordlige Halvdel af Øen ligger Husene spredt over et smalt, jævnt, men noget fugtigt

Terræn, der skraaner svagt ned mod Tangen og er omgivet af ganske lave, afrundede Fjældknolde, som hindrer Udsigten til det Arkipelag af Smaaøer, der mod Nord og Øst omgiver Stedet. Ca. 2,5 km Sydvest for Avigait ligger den ret store Ogruppe Ũmánaĸ, men Stedet er iøvrigt udækket mod det aabne Hav, og Farvandet omkring Øen som Følge deraf udsat for voldsom Dønning ved indtrædende nordvestlige eller sydvestlige Storme. Avigait var i gamle Dage Udsted, men da der ingen Havn findes ved Pladsen, flyttedes Husene i 1868 til Kuánit.

Stedet hører til Avigait Kommune, Frederikshaab Retsdistrikt, 7. Landsraadskreds (Valgsted i Fiskenæsset) og Frederikshaab Præstegæld.

Paa Pladsen var der i 1919 ialt 5 Grønlænderhuse, hvoraf de 4 hører til Type III og 1 til Type V. 3 af Husene er forsynet med Komfur, men de frembyder intet af Interesse og ligner ganske Husene ved Kuánit. Igaleĸen er for 3 af Husenes Vedkommende tilbygget Husgavlen.

Avigait havde i 1918 37 Indbyggere.

Ved Stedet er ansat en Kateket, i hvis Hus Børneundervisningen foregaar.

Af Erhververne er 3 Fangere, 1 Fisker og 1 Dreng forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig i 1918 til 6 Niser, 44 store og 84 smaa Sæler, 30 Ræve og 14 Rensdyr.

Gennemsnitsfangsten i 1914—18 var 30 Sæler pr. Erhverver mod 44 Sæler i 1875. 3 Mand angives at kunne rejse sig efter Kæntring, 1 er svimmel og har ingen Kajak, og 1 af Kvinderne er Enke efter en i Kajak omkommen Fanger.

Ved Avigait findes: 3 Træbaade, 2 Telte, 2 Isgarn og 6 Rifler.

Erhvervsturnus ved Kuánit og Avigait. Januar—Marts. I de to første af Aarets Maaneder drives Atakfangst 3—4 km Vest for Ũmánaĸ, men i Marts bliver disse Sæler sjældnere og forsvinder tilsidst helt. Er der godt Islæg tages adskillige Netsider i Fjordene og Remmesæl ved Sarĸarigsoĸ. Desuden skydes Ederfugle, der i Reglen forekommer i stor Mængde i Farvandet Nord for Avigait, samt Lomvier mellem Smaaøerne Vest for Iterdlak. Fiskeri af Ulke til Husbehov.

April og Maj er helliget Klapmydsefangsten, der foregaar 8—10 km Sydvest for Avigait. Lomvierne trækker til Søs i April, men der forekommer endnu mange Ederfugle, og i Tilfælde af daarligt Vejr jages Netsider i Fjordene.

Juni. Efter Klapmydsefangstens Ophør i Slutningen af Maj rejser hele Befolkningen til Angmagssatpladserne, de fleste af Handelsstedets Grønlændere søger til Kaersoĸ paa Nordsiden af Kagssit Fjordens Munding, Resten sammen med Avigaiterne til Sarfâ og ganske enkelte til Tiningnertôĸ. Angmagssatfangsten er forbi i Juni eller Begyndelsen af Juli, hvorefter de fleste af Befolkningen vender hjem til Bopladserne og tager Vinterboligerne i Besiddelse. Ved Siden af Angmagssatfiskeriet drives tillige Atakfangst, der dog giver mindre og mindre Udbytte, fordi Ataken ikke som tidligere søger indenfor Linien Kuánit—Nordpynten af Iterdlak. En Del unge Spraglede tages ved Tuluartalik.

Juli—August. Fangerne foretager kortvarige Jagtudflugter efter Rener i Tiningnertôĸs Omegn, til Taserssuaĸ eller i de senere Aar til Bunden af Kagssit, og der fiskes en Del Laks i Tiningnertôĸs Smaavige og i Bunden af Kagssit, men

kun meget lidt heraf gemmes til Vinterbrug. Midt i Juli kommer den magre Klapmyds og i Slutningen af Maaneden Ataken; begge bliver i Farvandet Aaret ud, Klapmydsen dog langt til Søs.

September—December. Erhvervet er som næsten overalt i Sydgrønland baseret paa Atakfangst i Forbindelse med Jagt paa Lomvier og Ederfugle, der indfinder sig henholdsvis i September og Oktober, omtrent samtidig med Netsiden. I de senere Aar er der fisket en Del Havtorsk, der tørres til Vinterbrug.

Bopladsen Storøen.

Storøens (gr. Kekertarssuak) Boplads ligger dels paa den sydlige Spids af Nordre Storø, ca. 15 km Nord for Kolonien og 14 km fra Kuánit, dels paa en lav, smal Odde, der i Forening med Øen omslutter Baadehavnen, som paa Grund af sin lange, snævre Form kaldes Kangerdlúnguak (ɔ: den lille Bugt), hvis Munding vender mod Øst. Odden er kun forbundet med Storøen ved en smal, lav, af Højvandet overskyllet Tange, der tillige danner Grænsen mellem de to Husgrupper, af hvilke den paa Øen ligger paa et smalt Plateau ved Foden af en lav men stejl Fjældmur. Bag denne er Terrænet højt, stærkt kuperet og gaar efterhaanden over i den mægtige Fjældvæg, der danner Storøens sydøstlige Side og langs Kangerdlúnguak afsætter et højt liggende Forland.

Den anden Husgruppe ligger paa et ret jævnt, mod Bunden af Kangerdlúnguak skraanende Terræn og ses ikke udefra. Havnen har en Dybde af ca. 2 m.

Vest for Storøen findes en Del stærkt spredte Smaaøer, mellem hvilke en lille Gruppe tæt under Øen danner en brugelig Skibshavn, medens Sydsiden er saa godt som udækket mod Sø fra det aabne Hav.

Storøen hører til Avigait Kommune og er baade i retslig og gejstlig Henseende ligestillet med Avigait.

Af offentlige Bygninger har Stedet et Kapel med Stenmure, 7,9 × 4,2 × 2,15 m indvendigt Maal. Kapellet har tarveligt Alter, Prædikepult og Døbefont af Træ. Modsat Altret findes et 2 m bredt afdelt Skolerum, der er forbundet med Kapellet ved 2 brede Døre, saaledes at det kan benyttes af Kirkegængerne under Gudstjenesten.

Ved Storøen findes 18 Grønlænderhuse, nemlig Type II: 1 Hus, dansk-grønlandsk (Komfur), Type III: 6 Huse, hvoraf 1 har Komfur og 1 Ovn, Type IV: 2 Huse, det ene med Ovn, Type V: 9 Huse, heraf er kun de to forsynet med Ovne.

Alle Husene er forsynet med Igālek, og adskillige har desuden Proviantrum. Disse er enten tilbygget Gavlen eller danner en særlig Udbygning paa Husgangen, som for de fleste Huses Vedkommende danner en lige Linie og udmunder i Gavlen eller paa Façaden.

Husene er gennemgaaende slet bygget, og de, der hører til Type V, er smaa, fugtige og saa usle, at man forundres over, hvorledes det er muligt for menneskelige Væsener at eksistere i dem.

Fig. 5. Bræen i Bunden af Ivigtût Fjord.
O. Bendixen fot. d. $^{8}/_{7}$ 1919.

Fig. 6. Landskab fra Arsuk Fjord. M. Ib Nyeboe fot.

Fig. 7. Kryolitbruddet Ivigtût. Optrækket.
A. C. Rasmussen fot.

Fig. 8. Kolonien Frederikshaab. O. Bendixen fot. d. $^{30}/_{6}$ 1919.

Befolkningen beløb sig i 1918 til 102 Personer.

Ved Stedet var ansat en seminarieuddannet Kateket og en Jordemoder.

15 Fangere, 6 Fiskere, 1 Fastlønnet og 1 Dreng var forsynet med Kajak, 2 Mand manglede en saadan og 2 havde Stel, men intet Betræk hertil.

Fangstudbyttet i 1918 udgjorde 18 Niser, 90 store og 160 smaa Sæler, 28 Ræve, 17 Rensdyr. For det sidste Femaar var Gennemsnitsproduktionen af Sæler ca. 27 pr. Fanger aarlig mod 41 Sæler i 1875.

7 Mand angives at kunne rejse sig efter Kæntring, 8 kan harpunere, og 1 Mand er svimmel. 4 af de ved Stedet bosatte Kvinder er Enker efter i Kajak omkomne.

Ved Stedet findes: 2 Træbaade, 1 Telt, 1 Isgarn og 10 Rifler.

Erhvervsturnus. Erhvervsturnusen er ikke væsentlig anderledes end ved Avigait og Kuánit, men ved Siden af Fangst og Fuglejagt driver Kekertarssuakerne et indbringende Fiskeri, da Farvandet omkring Øen er mere fiskerigt end Egnene Nord herfor, og over $^1/_3$ af Erhververne har deres væsentligste Underhold herved. I Vintermaanederne tages navnlig mange Rødfisk Syd for Storøen og i Nerutussok, særlig langs Fjordens Nordkyst. Fiskeriet drives mest fra Kajak, men undertiden gaar enkelte Baadelag i Marts ind i Nerutussok efter en Baadslast Rødfisk, som kan tages i Løbet af et Par Dage. Fiskeriet fortsættes, medens Befolkningen opholder sig paa Angmagssatpladsen ved Narssârssuk i Nerutussok i Juni Maaned. Her tages Rødfisk og Hellefisk, der dog forsvinder hen paa Efteraaret, naar Hvidfisken indfinder sig, samt en Del Uvak, som tørres til Vinterbrug. Naar Angmagssaterne er tørret, gaar største Delen af Befolkningen hjem til Bopladsen, og kun enkelte drager paa Rensjagt i Bunden af Kagssit eller til Taserssuak. Som Fangstplads om Vinteren benytter Fangerne Strækningen mellem Nordre og Søndre Storø, og i Angmagssattiden om Sommeren jages udenfor Nerutussok, da Ataken ikke mere som i gamle Dage kommer indenfor Fjordmundingen. Under Foraars Klapmydsetrækket har Kekertarssuakerne samme Fangstplads som Avigaiterne.

Kolonien Frederikshaab.

Kolonien Frederikshaab (gr. Pâmiut ɔ: Befolkningen ved Mundingen) ligger i Bunden af en smal, næppe 400 m. dyb Vig, som i østlig Retning skærer sig ind i Landet lidt indenfor den vestligste Pynt af Fastlandskysten, Nord for Kuánersôk Fjordens Munding og paa 61° 59'6 N. Br. 49° 42'5 V. L.

En betydelig Skærgaard af større og mindre Øer med talløse Løb imellem omgiver Fastlandspyntens Syd- og Vestside og dækker saavel Vigen som de to Smaabugter, der skærer sig ind i Landet umiddelbart Vest for dens Munding. Syd herfor er Ørækken smallere, idet Afstanden fra Vigen til den aabne Fjord er ca. 1,5 km, medens Arkipelaget Vest for Fastlandskysten, hvor Øerne er gennemgaaende større, har en Bredde af ca. 3 km. En enkelt af Øerne er ca. 50 m høj, medens alle de øvrige er lavere. Nogle har en høj, toppet Form, saaledes Skarve Øen, der danner et kendeligt Indsejlingsmærke Syd for Kolonien, og de fleste er karakteristiske ved en stejl affaldende Skrænt langs Fjæren.

Naar man, efter at have passeret Øerne, nærmer sig Vigens Munding, faar

KOLONIEN
FREDERIKSHAAB.

Maalestok 1:2500

0 50 100 Meter

Opmaalt af O. Bendixen 1919.

Handelens Bygninger.

1. *Bestyrer-og Assistentbolig.*
2. *Butik.*
3. *Proviantbod.*
4. *Tranhus.*
5. *Trankogeri.*
6. *Baadehus (Kulhus).*
7. *Materialhus.*
8. *Bödkerværksted.*
9. *Fadeværkshus.*
10. *Smedie.*
11. *Bageri og Bryghus.*
12. *Gedestald.*

13&14. *Proviantthuse.*

L. *Lossebro.*
B.B. *Bro*
V. *Vandhentningssted.*
K. *Ophalingssted for Kajakker.*
Fl. *Flagbatteri.*

Kirkevæsenets Bygninger.

15. *Kirke.*
16. *Skole.*
17. *Baadehus.*

Lægevæsenets Bygninger.

18. *Sygehus.*

Eskimoiske Bygninger.

man først Øje paa Krudthuset yderst paa Vigens nordlige, lave Pynt, og indenfor dukker Kolonihusene lidt efter lidt frem, flankeret af to ca. 35—40 m høje, afrundede Fjælde paa hver sin Side af Vigen og med ret bratte Skrænter ludende ned mod denne.

Paa den højre Bred ved Foden af det sydlige Udkigsfjæld ligger Kajen med Landgangsbro, hvorfra en stensat Vej forer langs Fjæren til Bestyrerboligen, hvis lange, lave Længe er opført indenfor og paa tværs af Vigen med Façaden ud mod Vandet. Langs den omtalte Vej og delvis ind under Udkigsfjældets Skraaning ligger en Del Kolonibygninger, Tranhus, Trankogeri, Proviantbod med flere Bygninger i to Rækker og bag disse Grønlænderhusene, dels nedenfor Bakkeskraaningen, dels paa en større aaben, fugtig Slette, som breder sig tilhøjre for Vejen indenfor Udkiggen, og hvorfra et Par Dalstrøg fører ind mellem de bagved liggende Fjælde, af hvilke »Raadnefjæld« er det største.

Bag Bestyrerboligen ligger Resten af Kolonibygningerne: Butik, Bødkerværksted, Fadeværkshus, Smedie, Stalde m. m., omgivet af et Stakit, der omslutter Kolonigaarden. Tilhøjre for, ɔ: Syd om dette Kompleks, fører Kolonivejen forbi Bestyrerboligen og langs Haven til den smukke Kirke med Kirkegaard ved Foden af »Raadnefjælds« Skraaninger. Paa modsat Side grænser Komplekset til en ganske lille, snæver Bugt, der skærer sig ind fra Bunden af Vigen og længere inde optager en ubetydelig Elv, hvorfra der hentes Vand. Bugten har stejle Skrænter, og tværs over den er lagt en Bro, der i Forbindelse med en Vej bagom det store Kompleks af Bygninger og hen forbi Kirken forbinder den gamle Bydel med de her opførte Nybygninger, deriblandt Sygehuset og enkelte Grønlænderhuse. Her laa ogsaa den i 1910 afbrændte Præstebolig; og bagved breder sig en smuk Slette, hvorover man skimter en Række blaanende Fjælde, der omgiver Kangerdluarssúnguaĸ. Endelig maa nævnes, at Skolen er opført paa Pynten af den lille Bugt tæt ved Bestyrerboligen, og den ny Kirkegaard anbragt i Dalstrøget under »Raadnefjæld« 2—300 bag Kolonien (Fig. 8).

Kolonien ligger saaledes ret indesluttet og er paa alle Sider omgivet af Smaafjælde, der hindrer enhver videre Udsigt, undtagen ud over den smukke Slette Nordøst for Stedet. Mod Vest overser man den lille Vig med foran liggende Skibshavn og det ensformige, bagved liggende Fjældparti.

Havnen. Baadene ligger i den smalle Vig ved og udenfor Landgangsbroen, og Skibene ankrer ud for Vigens Munding paa 15 m Vand. Her er god Holdebund, og der kan føres Trosser ud næsten til alle Sider, men Farvandet er saa snævert, at større Skibe maa manøvrere med megen Forsigtighed, og Losning og Ladning generes hyppigt af Kalvisen fra Fjorden, hvorfor man har spærret den inderste Del af Vigen med Jernkæder.

Isforholdene. Kolonien besejles kun undtagelsesvis paa en saadan Tid af Aaret, at Skibene generes af Vinterisen; derimod lægger Storisen ofte Hindringer i Vejen i Foraarsmaanederne og en Del af Sommeren.

Frederikshaab med Bopladserne Kangilineĸ og Iluilârssuk udgøre en Kommune, Frederikshaab, der mod Nord grænser til Avigait, mod Syd til en Linie,

der fra Havet gaar Nord om Frederikshaabs Ũmánaĸ, ind mellem Igaussaĸ og Anarnê, umiddelbart Syd om Iluilârssuk og videre gennem Fastlandet til Isblinken.

Stedet hører til 6. Landsraadskreds med Valgsted i Narssalik og er Sædet for den blandede Domstol i Frederikshaab Retsdistrikt og for den gejstlige, hvem Præstegældet er underlagt. Frederikshaab har følgende offentlige Bygninger:

Under Handelen:

Bestyrerbolig (opført 1839), 20,4 × 8,2 m, af Stokværk, har to Lejligheder, der beboes af Bestyrer og Præst eller af Assistenten, med henholdsvis 4 og 3 Værelser, samt nogle Loftskamre. Opførelsen af en ny Præstebolig, som Erstatning for den i sin Tid nedbrændte, er dog projekteret.

Bødker-og Tømmerværksted (opført 1900), 5,6 × 5,6 m, af Bindingsværk.

Butiksbygning (opført 1866), 11,3 × 6,3 m, af Sten,

Bageri og Bryghus (opført 1873), 10,4 × 5,6 m, af Sten,

Proviantbod (opført 1780), 12,6 × 6,3 m, af Bindingsværk med Bræder,

Trankogeri, 8,9 × 7,5 m, af Sten og

Tranhus (opført 1901), 14,4 × 9 m, af Sten. Endvidere Fadeværkshus, Material- og Kulhus, Baadehus, Smedie, Stald, Provianthuse og Krudthus m. fl., ialt 14 Bygninger.

Under Lægevæsenet:

Sygehus (opført 1876), 8,2 × 6 m, af Sten,

Bolig for Patienters Familier (opført 1902), 4 × 3,8 m, af Tørv.

Under Kirkevæsenet:

Kirke (opført 1908), Kirkeskibet er 12,9 × 7,2 × 4,5, Koret 4,6 × 3,7 m indvendigt Maal. Den er bygget af Træ og har Taarn med en lille Søjleportal foran Façaden. Langskibet er forsynet med 5 smaarudede Vinduer paa hver Side, og Loftet er tondehvælvet med smukke Stræbepiller. Kirken har endvidere Alter, Dobefont, Prædikestol og faste Bænke. Træværket i Kirkens Indre er rødmalet og den er opført i en Stil, der minder om de norske Stavkirker (Fig. 9).

Skole: 7,8 × 4,7 × 1,9 m, af Træ og delt i 2 Klasseværelser.

Ved Kolonien findes 25 Grønlænderhuse, nemlig:

Type I: 11 Huse, alle med Komfur, Type II: 5 Huse, alle med Komfur, Type III: 7 Huse, 5 med Komfur, 2 med Ovne og Type V: 2 Huse (Komfur og Ovn). Af de til Type I hørende Huse er 5 delt i 2 Rum. Alle har Træbislag, men uden Kogerum paa et nær, der er forsynet med almindelig grønlandsk Husgang med Igaleĸ.

3 af Husene, der hører til Type II, har almindelig grønlandsk Husgang med Igaleĸ, Resten Bislag af Tørv med Kogeindretning.

De grønlandske Huse er forsynet med almindelig vinkelformet Husgang med Igaleĸ, hyppigst anbragt i Knækket. Tagene er enten helt flade eller som oftest saddelformede. Pladsen mellem Husene er fugtig og ligner en Sump under Regnperioder.

Befolkningen er ikke særlig stærkt blandet. Indbyggerantallet beløb sig i 1918 til 7 Evropæere og 201 Indfødte.

Under Styrelsen var ansat en Kolonibestyrer og en Udstedsbestyrer (til Uddannelse), begge Danske, samt følgende Indfødte:

1 Smed og Formand, 2 Fartøjsførere, 3 Tømrere, 3 Bødkere, 1 Motorpasser, 1 Kok og 1 Lærling med en samlet Lønning af 6035 Kr. samt 1 i Grønland uddannet Jordemoder, der leder Sygehuset.

Under Kirke- og Skolevæsenet: En Førstepræst og en seminarieuddannet Kateket, begge Indfødte.

Af den indfødte Befolkning var 29 Fangere, 2 Fiskere, 2 Drenge og 3 Fastlønnede forsynet med Kajak. 6 Mand over 16 Aar, deraf 3 gamle, som havde opgivet Erhvervet, ejede ingen Kajak. 16 Mand kan rejse sig efter Kæntring, 2 er kajaksvimle, og 1 Kvinde er Enke efter en i Kajak omkommen Fanger. Fangerne er dygtige og dristige Kajakroere, og det er eksempelvis ikke vanskeligt for Kolonistyrelsen at skaffe Postmænd til Ivigtût i April Maaned langs den lange, ubeboede, ofte af Storis opfyldte Kyststrækning i Syddistriktet.

Fangstudbyttet beløb sig i 1918 til 9 Niser, 99 store og 202 smaa Sæler, 21 Ræve og 8 Rensdyr eller ca. 16 Sæler aarlig pr. Erhverver efter Gennemsnitsfangsten for Femaaret 1914—18, mod ca. 32 Sæler i 1875.

Indhandlingen i Frederikshaab Kommune androg i Aaret 1919: 157 Tdr. Spæk, 54 Tdr. Hajlever, 137 Ræveskind, 1 Sælskind, 255 kg Fjer og 22 Tæpper, ca. 62400 kg Havtorsk, ca. 1800 kg Uvak, 2 Tdr. Hellefisk og 1 Td. Rødfisk til en Indkøbspris af ialt 5386 Kr. Indhandlingen af Torsk paabegyndtes i Finansaaret 1918, men først i 1919 blev Handelen hermed obligatorisk og indbragte Grønlænderne det paagældende Aar ca. 2600 Kr., der dog ogsaa er kommet andre end Befolkningen ved Frederikshaab til gode, idet adskillige Erhververe fra de nærmestliggende Pladser har deltaget i Fiskeriet. For at komme til et Overslag over Befolkningens hele pekuniære Indtægt, maa man hertil for Rensning og Saltning af Fisk m. m. lægge et Beløb af ca. 850 Kr., der næsten udelukkende er udbetalt til Kvinder, som ved dette Arbejde har faaet en Fortjeneste, de ikke tidligere har haft Andel i, samt Handelens Udgifter til Lejede, ca. 2100 Kr., og endelig Grønlændernes Fortjeneste ved Salg af Vildt og Fugleskind, særlig af Lomvier, til Stedets Embedsmænd, der driver en ret stor Trafik med Fremstilling af Fugleskindstæpper og andre syede Sager af ikke monopoliserede Fuglehamme. Herefter kan den Indtægt, en Fangerfamilie i Kommunen gennemsnitlig oppebærer, sættes til ca. 165 Kr. aarlig, idet dog Erhververne ved Kolonistedet fortjener betydeligt mere end Bopladsgrønlænderne, der ikke har samme Adgang til Arbejdsfortjeneste som Grønlænderne ved Kolonien.

Udhandlingen ved Kolonistedet kan ikke opgives for de allerseneste Aar, men den beløb sig i 1916 til ca. 17000 Kr., hvorunder de Danskes og Fastlønnedes Forbrug ogsaa er iberegnet

Kommunekassens Indtægt i 1918 beløb sig til 471 Kr., hvoraf Indhandlingsafgiften udgjorde et Beløb af 337 Kr., Udgifterne androg 427 Kr., deraf Understøttelser 19 Kr., Fattighjælp 9 Kr. og Repartition 283 Kr. Kassebeholdningen d. 31-3-1918 beløb sig til 450 Kr. Ved Stedet findes: 8 Træbaade og Umiaussat, 3 Telte, 41 Isgarn og 18 Rifler.

Erhvervsturnus. Januar—Marts. I disse Maaneder lever Befolkningen paa lignende Maade som ved Storøen, nemlig af Atakfangst og Fuglejagt. Er der fast Islæg, eller Adgangen til Rødfiskebanken Nord for Kangilinek ikke spærret af Tyndis, fiskes mange Rødfisk; men Fiskeriet har ikke saa stor Betydning som ved Storøen. Atakerne jages ved S. Storø, mellem eller udenfor Øerne, og i Fjordmundingen. Ved Siden heraf har der i de senere Aar været drevet en Del Garnfangst efter Netsider, som desuden tages som Kagssimassut særlig i April, naar Atakerne forsvinder.

April—Juni. Klapmydsefangsten fra Slutningen af April til Begyndelsen af Juni og Atakfangsten fra Slutningen af Maj drives udelukkende fra Stedet, som Fangerbefolkningen først forlader i Juni for at øse Angmagssatter ved Ungilak i Ekaluit og ved Sêrsínek i Kangerdluarssuk, hvorefter man vender hjem til Kolonien i Slutningen af Juli. Enkelte foretager dog kortere Udflugter til Ekaluit efter Laks eller gaar sydefter paa Rensjagt eller ind i Fjorden for at jage Netsider. Ederfugle og Lomvier forsvinder i April, men der skydes mange Tateratter og fiskes en Del Rødfisk.

Juli—December. Torskefiskeriet begynder omkring 1. Juli og fortsættes, saa længe Fisken holder sig og Saltbeholdningen strækker til. Ved Siden heraf drives den magre Klapmydsefangst i August, indtil Ataken indfinder sig i September, hvorefter denne jages Aaret ud jævnsides Ederfugle og Lomvier, der forekommer talrigst i de to sidste Maaneder af Aaret.

Bopladsen Kangilinek.

Kangilinek (ɔ: den østligste), ogsaa kaldet Kvane Øen, ligger paa den østligste Spids af den lave, ret store Kangilinek eller Kvane Øen i Kuánersôk Fjorden, 14 km fra Kolonien.

Husene er opført i Rækkefølge langs med, men i nogen Afstand fra Fjæren paa en græsrig Slette, der skraaner jævnt ned mod Vandet og er omgivet af lave, stærkt afslebne Fjælde. Umiddelbart nedenfor Sletten, hvorfra man overser en Del af Fjorden og de høje Fjælde paa dens Sydside, findes en af to fremspringende, lave Pynter omsluttet Bugt, der danner en god, men mod Øst aaben Havn, hvorfor den let fyldes med Kalvis.

Kangilinek, der ligger ud for Mundingen af Ekaluit og kun 3 km fra Ikerasârssuk, hører til Frederikshaab Kommune, samme Steds Retsdistrikt og Præstegæld samt 6. Landsraadskreds med Valgsted i Narssalik.

Ved Stedet findes et Kapel, 8,5 × 4,3 × 2,07 m (indvendigt Maal), af Sten og forsynet med Alter, Knæfald, Prædikepult og Døbefont, alt af simpel Konstruktion. I den vestlige Gavl er udskilt et Rum, 2,7 m langt, til Skolelokale.

Kangilinek havde i 1919 ialt 15 Grønlænderhuse, nemlig:

Type III: 3 Huse, hvoraf det ene har Komfur, Type IV: 5 Huse, deraf et med Komfur, Type V: 7 Huse, hvoraf det ene har en daarlig Ovn.

Samtlige Huse har Husgang med tilbygget rund Igalek og er gennemgaaende

smaa, usle og slet byggede. Paa de allerfleste Huse fjernes Taget om Sommeren under Befolkningens Bortrejse.

Befolkningen bestod i 1918 af 88 Personer.

Ved Stedet var ansat en seminarieuddannet Kateket og en Jordemoder.

8 Fangere, 4 Fiskere og 3 Drenge var forsynet med Kajak, 5 Mænd havde Kajakstel, men manglede Betræk hertil.

Fangstudbyttet beløb sig i 1918 til 51 store og 123 smaa Sæler, 23 Ræve og 13 Rensdyr, eller 27 Sæler pr. Fanger efter et Gennemsnit for det sidste Femaar, mod et tilsvarende Antal i 1875; men hertil maa bemærkes, at et større Antal Erhververe nu til Dags fanger færre end 5 Sæler og er derfor ikke medtaget i foranstaaende Beregning. Tages dette i Betragtning, bliver Gennemsnittet i det sidste Femaar kun 15 Sæler pr. Fanger aarlig mod 27 i 1875.

8 Mand angives at kunne rejse sig efter Kæntring, 5 kan harpunere, men dette bruges yderst sjældent, og 1 er kajaksvimmel. Af de 6 Enker, der findes ved Stedet, har den ene mistet sin Mand ved Kæntring i Kajak.

Erhververne ejer i Øjeblikket ingen Baade, men 2 Telte og 8 Rifler.

Erhvervsturnus. Januar—April. Sælfangsten drives næsten overalt i Fjorden saavel i dens Munding som helt ind mod Bunden samt i Ikerasârssuk, hvorfor der tages en Del flere Smaasæler end ved Frederikshaab, men Erhvervet er væsentlig ens begge Steder; Fiskeriet efter Rødfisk drives dog hele Aaret rundt undtagen i November og December og er derfor af langt større Betydning end ved Kolonistedet. I April rejser en Del Fangere til Frederikshaab og driver Klapmydsefangst fra dette Sted, Resten bliver hjemme og fisker Rødfisk.

Maj—September. Angmagssatterne øses ved Ungilak, og naar de er tørret, gaar Fangerne til Øerne udenfor Frederikshaab for at fortsætte Fangsten og rejser herfra hjem i September eller senest Oktober, medens Fiskerne vender direkte tilbage til Bopladsen fra Ungilak og fortsætter Fiskeriet.

Oktober—December. Erhvervet som ved Frederikshaab.

Bopladsen Iluilârssuk.

Iluilârssuk (ɔ: Land, som har Udseende af at være en Ø for sig, men er sammenhængende med Fastlandet eller en større Ø) ligger paa Fastlandet lidt Syd for Igaussaĸ Øens Sydspids, hvor en ret dyb, snæver Bugt skærer sig ind i Landet i nordøstlig Retning, ca. 28 km Syd for Kolonien. Husene er opført i et smalt Dalstrøg, tværs over den ret stejle, stærkt forvitrede, men lave Pynt, der danner Iluilârssuk Bugtens Nordside, saaledes at der er let Adgang saavel til Bugten som til Ikerasârssuk. De fleste af Husene ligger op ad de jævne Skraaninger paa Nordsiden af den fugtige, men ret frodige Dal, Kapellet og to Huse paa Sydsiden nær Ikerasârssuk. Bugten danner en fortrinlig Havn, dækket af en mindre Ø midt i Indløbet.

Iluilârssuk hører til Frederikshaab Kommune, 6. Landsraadskreds med Valgsted i Narssalik og er baade i verdslig og i gejstlig Henseende underlagt Kolonien.

Ved Stedet findes Kapel, der ogsaa bruges til Skole, 4,2 × 4,2 × 1,8 m indvendigt Maal, opført som et dansk-grønlandsk Hus med Mur af Tørv og Sten og indvendigt Panel, samt 8 Grønlænderhuse, nemlig:

Type III: 4 Huse, hvoraf det ene har Ovn, et andet Komfur, Type IV: 1 Hus uden Ovn og Type V: 3 Huse, hvoraf intet har Ovn. Alle har Husgang med rund eller firkantet Igalek, enten tilbygget Gangen eller Husgavlen. Kun et af Husene har Udgangsdør, de øvrige er forsynet med Vindskærm foran Gangen. Tagene er gennemgaaende flade med ringe Fald, men til Gengæld er Tørvene ovenpaa toppede af Form som en Tue. Et af Husene har Vinduesbriks.

Befolkningen udgjorde i 1918 ialt 52 Indfødte. Ved Stedet er ansat en privatuddannet Kateket. Af Erhververne var 6 Fangere og 2 Fiskere samt 2 Drenge forsynet med Kajak, 2 havde Stel, men manglede Betræk hertil.

Fangstudbyttet i 1918 beløb sig til 12 Niser, 42 store og 170 smaa Sæler, 27 Ræve og 1 Rensdyr. Gennemsnitsfangsten pr. Fanger i Femaaret 1914—18 var 30 Sæler aarlig mod 33 i 1875, men medregnes samtlige Fangere i begge de paagældende Perioder, bliver Tallene henholdsvis 15 og 30.

Erhververne er ret gode Kajakroere, 6 formaar at rejse sig efter Kæntring, 2 Mand er kajaksvimle. Af de 5 Enker, der findes ved Stedet, har 2 mistet deres Ægtefælle ved Kajakulykke.

Erhvervsforholdene er ret ugunstige, da der ikke findes Rødfisk i Omegnen, men Fangerne er driftige; der hengemmes saaledes 5—8 Poser Angmagssatter til Vinterforraad pr. Hus foruden en Del tørret Uvak og undertiden lidt Tørkød og Spæk. Befolkningen klarer sig derfor nogenlunde godt i Vintertiden, om end Erhvervsforholdene enkelte Aar er daarlige. Vejen til Butikken kan være spærret af Tyndis indtil 1 Maaned ad Gangen.

Ved Stedet findes: 3 Træbaade, 1 Telt og kun 3 Rifler, da de fleste Fangere bruger Haglbøsser.

Erhvervsturnus. Januar—April: Fangstforholdene er daarlige i Vintermaanederne, og der tages kun faa Netsider og endnu færre Atak, som forsvinder helt i April. Befolkningen lever derfor næsten udelukkende af Ulke, Ederfugle og Lomvier. De sidste holder sig mest til Strædet indenfor Anarnê, Ederfuglene mellem Øerne foran Bopladsen.

Maj—September. I Slutningen af April flytter omtrent Halvdelen af Befolkningen til Frederikshaab for at deltage i Klapmydsefangsten og vender i Begyndelsen af Juni tilbage til Bopladsen, indtil alle midt i Maaneden forlader denne for at rejse til Angmagssatpladsen ved Ikerasârssuk, hvor denne forbindes med Kuánersôk. I Juli vender Befolkningen for en kort Tid tilbage til Iluilârssuk, men rejser allerede i Slutningen af samme Maaned ud til Fangstpladsen Kikiait paa Nordsiden af Anarnê for at jage Atak. Fiskerne bliver dog hjemme, og Fangerne vender tilbage i Begyndelsen af Oktober for at istandsætte Vinterhusene og samle Brændsel. Kun sjældent foretager enkelte af Fangerne kortere Jagtture til Bunden af Kangerdluarssuk efter Rener.

Oktober—December. I Oktober begynder Rævefangsten, som overalt

i hele Sydgronland; Atakfangsten fortsættes, og i de to sidste Maaneder af Aaret drives Jagt paa Ederfugle og Lomvier samt Fiskeri.

Udstedet Narssalik.

Narssalik (ɔ: som har en Slette) er, som Navnet viser, opført paa en Slette, der ligger paa den vestlige Side af en stor Ø umiddelbart Vest for Sermiliks Munding i ganske lave Omgivelser. Da Plateauet er fugtigt, ligger Husene stærkt spredte, delt i 3 Grupper, idet man som Byggegrund kun har benyttet de tørreste Steder (Fig. 10).

Den nordligste Gruppe bestaar af en Del Grønlænderhuse samt Proviantbod og Spækhus paa en lille Pynt ved Landingspladsen; midt paa Sletten Udliggerbolig, Kapel og enkelte Boliger lidt fjærnere Vandet og sydligst den 3. Gruppe, der omfatter Resten af Grønlænderhusene i ringe Afstand fra det lange, smalle Sund, der fører forbi Udstedet, og hvis modsatte Side bestaar af en Del Smaaøer. Det ganske lave, smaabakkede Terræn Nord og Syd for Stedet og den noget højere, ret stejle Fjældkam bag Sletten spærrer delvis for Udsigten, saa at man ikke ser det høje Narssalikfjælds karakteristiske buede Ryg midt paa Øen, hvorimod man skimter de smukke, stærkt kuperede Bjærge Nordøst for Stedet. Nogle Hundrede Meter Nord for Husene udmunder Sundet i det aabne, rummelige Bassin, Imartuneĸ, der ved en Række Smaaøer er skilt fra Sermilik, og Syd for Udstedet ligger en Gruppe lave Øer med smalle Sunde, der fører til Isfjordens Munding. Kalvisen fra Fjorden sætter uophørlig gennem Sundet og spærrer hyppig Adgangen til Stedet. Sundet kan derfor ikke benyttes som Ankerplads, men umiddelbart Nord for Stedet findes en rummelig, velbeskyttet Bugt, Kangerdlukasik, med god Holdebund. Og mellem Øer paa Sundets modsatte Side, tværs overfor Bopladsen, er der en lille Bugt, Ulamertokasik, der ligesom den første er anvendelig som Havn. Til Kolonien er der 52 km indenskærs, 46 km udenskærs.

Narssalik, der som Fangeplads har en sjælden god Beliggenhed kort fra det aabne Hav og med Adgang til Isfjorden samt til det delvis beskyttede Imartuneĸ, udgør i Forbindelse med Bopladsen Neria een Kommune, Narssalik, der mod Nord grænser til Frederikshaab Kommune, mod Syd til Arsuk efter en Linie fra Havet Nord om Øen Ũmánaĸ ud for Sermiligârssuk og gennem denne Fjord til Isblinken. Stedet hører til 6. Landsraadskreds med Valgsted i Narssalik og er iøvrigt saavel i retslig som i gejstlig Henseende underlagt Frederikshaab.

Narssalik har følgende offentlige Bygninger:

Under Handelen:

Udliggerbolig (opført 1879), 8,2 × 3,8 m, af Sten og med 2 Værelser, Køkken og Loftsværelse,

Spækhus (opført 1871), 7,5 × 5 m, af Sten, Loftet til Proviant og

Proviant- og Fadeværkshus (opført 1896), 7,5 × 5 m, af Sten, og med Butik paa Loftet samt Krudthus og Gedestald.

Under Kirkevæsenet:

Kapel, 11 × 4,6 × 2,85 m indvendigt Maal, opført af Sten og med 8 Træsøj-

ler, der bærer Loftet. Prædikestol, Alter, Orgel og Døbefont. Paa Loftet er indrettet Skole i den ene Gavl, 6,4 × 3,1 × 1,9 m stort, tarvelig udstyret med Skolemateriel.

Ved Stedet findes endvidere 19 Grønlænderhuse, nemlig:

Type I: 4 Huse, alle med Komfur; de 3 har Træbislag og i et af disse er der indrettet Køkken; det ene Hus er forsynet med grønlandsk Husgang; Type III: 8 Huse, hvoraf 3 har Komfur og 2 Ovne; Type IV: 4 Huse, hvoraf de 3 er forsynet med Ovn og Type V: 3 Huse, hvoraf det ene har et gammelt Komfur.

Alle de grønlandske Huse paa 2 nær er forsynet med vinkelformet Husgang med tilbygget firkantet, hyppigere rund Igalek, og et enkelt har Ildsted, anbragt i en Nische i Torvemuren. Tre af Husene har Oplagsrum, tilbygget den ene Gavl og med Indgang fra Marken.

De til Type V hørende Bygninger er smaa, fugtige og uappetitlige i en Grad, man næppe kan forestille sig. Briksene er lavet af Sten og Tørv med en Ubetydelighed af elendigt Sengetøj. Gulvet danner en Sump, hvori der er anbragt Sten eller et Brædt at træde paa for ikke at synke ned i Ploret, og Husene har af Inventar kun en Urinspand, en Gryde og — en Vandkedel til Kaffe.

Byggemateriale, særlig Tørv, findes mange Steder i Omegnen, ligesom ved de øvrige Bopladser i Distriktet. Til Brændsel benyttes dog mest Drivbrænde og Lyng, hvoraf en Del samles paa Baadeture i Omegnen om Efteraaret.

Befolkningen beløb sig i 1918 til 126 Personer. Under Handelen var ansat en Udligger og en Jordemoder, under Kirkevæsenet en seminarieuddannet Kateket.

Af Stedets Erhververe var 24 Fangere og 1 Fisker, samt 3 Drenge og 2 Fastlønnede forsynet med Kajak; 2 Mand ejede Kajakstel, men manglede Betræk, 1 havde opgivet Fangsten paa Grund af Alder og 2 som Følge af Svimmelhed. Foruden disse sidste fandtes endnu 3 kajaksvimle, der dog endnu var i Stand til at ro i Kajak. 10 Mand formaar at rejse sig efter Kæntring, og adskillige kan harpunere, men det bruges slet ikke mere. Af Stedets 10 Enker har 4 mistet deres Ægtefælle ved Kajakulykke.

Fangstudbyttet beløb sig i 1918 til: 7 Niser, 172 store og 495 smaa Sæler, 12 Ræve, 3 Bjørne og 133 Rensdyr. I det sidste Femaar er der gennemsnitlig pr. Fanger taget 37 Sæler aarlig mod 52 i 1875, men medregnes alle Erhververne i de to Perioder, bliver Tallene henholdsvis 23 og 52.

Indhandlingen i Kommunen androg i 1919 170 Tdr. Spæk, 2,5 Tdr. Lever, 1 Bjørneskind, 150 blaa og 96 hvide Ræveskind, 10 store og 84 smaa Sælskind, 112 Rensskind, 247 kg Fjer og 54 Tæpper, til en samlet Pris af 3935 Kr.

Udhandlingen af Varer beløb sig s. A. til 7462 Kr., heraf for 729 Kr. Kaffe, 692 Kr. Sukker og 657 Kr. Tobak. Det paagældende Aar er ca. 53 % af Indhandlingsbeløbet anvendt til Indkøb af disse Nydelsesmidler.

Foruden Indtægten ved Salg af de grønlandske Produkter, har Befolkningen en dog ringe Fortjeneste ved Levering af Renskød; og den aarlige pekuniære Indtægt pr. Familie à 5 Personer i Kommunen overstiger næppe 100 Kr. i Gennemsnit pr. Aar.

Kommunekassen havde i 1918 en Indtægt af 720 Kr., deraf 493 Kr. i Indhandlingsafgift og en Udgift af 679 Kr., derunder 185 Kr. i Understøttelse, 58 Kr. i Fattighjælp og 267 Kr. i Repartition. Kassens Tilgodehavende ved Aarets Udgang beløb sig til 394 Kr.

Ved Narssalik fandtes i 1919: 6 Træbaade, 4 Telte, 4 Isgarn og 24 Rifler.

Erhvervsturnus. Januar—Marts. I disse Maaneder er der godt med Atak og Netsider, der fanges hele Aaret i Sermilik, men er talrigst i Marts, og naar

Fjorden skyder ud om Sommeren. Desuden tages mange Lomvier og Ederfugle; de sidste har Ædeplads i Mundingen af Tasiussaĸ, hvortil de daglig trækker i store Flokke, særlig i Marts. I denne Maaned gaar enkelte Fangere til Kasigialik, hvor de jager Remmesæler som Kagssimassut.

April—August. Ernæringsforholdene er ofte daarlige i April, naar Atakerne forsvinder, fordi Farvandet er meget fattigt paa Fisk, hvoraf der kun pilkes lidt Ulke; men hen imod Slutningen af Maaneden ankommer Klapmydsen, og Fangsten paa den drives til ind i Juni. Fuglejagten fortsættes og giver under gunstige Forhold et godt Udbytte, indtil Fuglene forsvinder i Maj. Kun en Del af Befolkningen deltager i Angmagssat-Øsningen, der foregaar ved Putuerneĸ paa Nordsiden af Neria Fjorden ved Kangerdluk, men der møder dog Udsendinge fra alle Husene. I Angmagssattiden fiskes ogsaa en Del Hellefisk og jages Atak, og denne Fangst vedvarer efter Befolkningens Hjemkomst til Udstedet i Juli. Enkelte Fangere flytter dog til Fangstpladsen Kagssit Nord for Smallesund og bliver her til ind i September for Sælfangstens og Rensjagtens Skyld, idet de herfra ikke saa let afskæres fra Rensdistrikterne af Isen som de Erhververe, der vælger Narssalik som Opholdssted. I Juli og August gaar adskillige til Sermiligârssuk for at tage unge Spraglede.

September—December. I Efteraarsmaanederne er Erhvervet ved Narssalik og de øvrige Pladser i Distriktet ensartet. Atakerne kommer i Oktober i store Flokke sydfra og jages Aaret ud, jævnsides Lomvier og Ederfugle, der skydes fra hen i November, naar Sælfangsten mindskes. Klapmydserne forsvinder i September, men kan altid træffes 10—12 km til Søs, hvor de opholder sig hele Vinteren.

Bopladsen Neria.

Neria (ɔ: en der spiser hyppigt) ligger paa Sydsiden af Keĸertarssuaĸ, Nord for Neria Fjordens Munding og nær Øens sydøstlige Pynt, Igdlôrfik, ved Omdrejningen til det Løb, der indenfor Øen forbinder Fjorden med Tasiussaĸ. Husene er spredt over et jævnt og frodigt, bredt Plateau, der længere tilbage skraaner op imod det bagved liggende, ret høje Fjældparti, der som en Kam løber langs Fjorden. Underlaget er Moræne med Skrænter af Grus paa begge Sider af Bopladsen, og nedenfor Husene, hvorfra der er fri Udsigt tværs over Fjorden til den sydlige Breds lave, bølgende Kontur, er en ubetydelig Vig, delvis dækket af Skær, som dog ikke yder tilstrækkelig Læ for en Baad i stormfuldt Vejr. Afstanden til Handelspladsen er 16 km.

Neria hører til Narssalik Kommune, 6. Landsraadskreds med Valgsted i Narssalik og er baade i gejstlig og verdslig Henseende underlagt Kolonien Frederikshaab.

Ved Stedet findes et Kapel af Sten, 8,1 × 4 × 2,2 m, hvoraf 2,50 m i den ene Gavl er afskilret til Skolelokale. Mellem dette og det egentlige Kapel er et Skillerum med 2 Døre, saaledes at Skolen ogsaa kan benyttes under Gudstjenesten af Kirkegængerne. Kapellet har Alter, Prædikepult og Orgel.

Endvidere 16 Grønlænderhuse, nemlig:

Type II: 1 Hus med Komfur, Skillerum paa Briksen og Træbislag, Type III: 2 Huse, begge med Komfur; Type IV: 10 Huse, hvoraf kun det ene har Komfur; Type V: 3 Huse, alle uden Ovn.

To af Husene er sammenbygget, og alle paa eet nær har Husgang og Igalek, 3 af Husene desuden Proviantrum. Dette og Igalekен er enten tilbygget Husgavlen eller Gangen. En Del af Husene er usle og daarligt byggede.

Befolkningen udgjorde i 1918 112 Personer. Ved Stedet, hvor der er ansat en privatuddannet Kateket og en Læser, var 16 Fangere, 1 Fisker, 4 Drenge og 1 Fastlønnet forsynet med Kajak; een havde opgivet Fangsten paa Grund af Alder, og een var svimmel. 12 Mand formaar at rejse sig efter Kæntring, og adskillige kan harpunere, men dette bruges nu næsten slet ikke mere, idet man udelukkende anvender Riffel eller Haglbøsse til Fangst.

Ved Neria findes ikke færre end 10 Enker, af hvilke de 2 har mistet deres Ægtefælle ved Kajakulykke.

Fangstudbyttet beløb sig i 1918 til: 7 Niser, 117 store og 227 smaa Sæler, 120 Ræve og 195 Rensdyr. Gennemsnitsfangsten i Femaaret 1914—18 var 24 Sæler aarlig pr. Fanger mod 44 i 1875.

Ved Stedet findes 5 Træbaade, 2 Telte og 18 Rifler.

Erhvervsturnus. Januar—Marts. I disse Vintermaaneder lever Befolkningen af Atak, Netsider og Ulke, ligesom Fuglejagten giver godt Udbytte. Atakerne tages udenfor Bopladsen, Netsider i Sermilik og Tasiussak. Desuden skydes en Del Rensdyr paa Havisen og paa Søerne paa begge Sider af den sidstnævnte Fjord, hvor Dyrene ofte søger ned om Vinteren, og baade Mænd og Kvinder fisker jævnlig Laks, som tages med Krog under Isen i enkelte af Elvene.

April—September. En Del af Fangerne flytter i Klapmydsetiden til Narssalik, hvorfra de vender tilbage i Maj. Allerede midt i denne Maaned rejser Befolkningen til Angmagssatpladsen Putuernek, hvorfra der drives Atakfangst og fiskes Hellefisk, Uvak og senere Angmagssat. Naar disse og en Del Uvak er tørret, rejser enkelte af Befolkningen hjem, andre søger ud til Fangstpladsen Kagssit, hvorfra der drives Sælfangst, Rensjagt og fiskes Havtorsk, der indfinder sig i Juli og forsvinder i November. De forekommer i ret stor Mængde i Farvandet omkring Kagssit, navnlig til Søs, samt overalt i Neria Fjorden og tørres til Vinterbrug.

De hjemmeværende Erhververe fisker Hellefisk og Laks samt driver Rensjagt.

Oktober—December. I Begyndelsen af Oktober vender Fangerne tilbage til Bopladsen. Atakfangsten fortsættes Aaret ud, endnu skydes enkelte Rener, og der fiskes Uvak og Rødfisk, men disse sidste forekommer kun i ringe Mængde, og endelig drives lidt Fuglejagt.

Udstedet Arsuk.

Arsuks rette grønlandske Navn er Putugok (Stortaaen), men da Pladsen ved Udstedets Oprettelse var befolket af Indfødte fra Arsuk Øen, fik det Navnet Arsuk. Det ligger paa Nordsiden af Arsuk Fjorden nedenfor en mægtig Fjældvæg,

som Kũnait Fjældet skyder Nord om Stedet og ud paa Halvøen Pamiagdluk, hvor den efterhaanden taber sig. Et overskueligt og frodigt Plateau skraaner fra Foden af Fjældvæggen ned mod Vandet og udmunder nær dette i et ret snævert, af lave Fjældhumpler omgivet Dalstrøg, hvor Udstedet er beliggende; Grønlænderhusene delvis i Rækkefølge bag hinanden paa Dalens Østside, midt i Dalen ovenfor disse Udliggerboligen og nær denne Sygehuset og Kapellet paa Dalstrøgets Vestskraaninger. Medens Kũnait Fjældets Udløbere ganske behersker Arsuks nærmeste Omegn, er Landet Øst for Stedet med det karakteristiske toppede Pingo (Maagetuen) ved Foden af Kũnaits Skraaninger ligeledes højt. Udstedet ligger saaledes meget indesluttet, men der er en pragtfuld Udsigt ud over Fjorden mod Storøens vældige Fjældtoppe. Nedenfor Husene findes en lille Vig, der benyttes som Havn, men den er aaben for sydvestlige Vinde, som sætter ret stærk Sø ind i Havnen. Dens Vestside fortsættes i den langt udløbende, yderst ganske lave Halvø, Pamiagdluk, medens der foran den korte Østpynt findes et Par lave Smaaøer; herfra strækker andre sig østpaa langs Fastlandet og dækker dette og Baaderuten til hen imod Inínguit. Afstanden til Kolonien er ca. 134 km (Fig. 11).

Arsuk og Ivigtût danner i Forening een selvstændig Kommune, der mod Nord grænser til Narssalik Kommune, mod Syd til Distriktets Sydgrænse.

Stedet hører til 6. Landsraadskreds med Valgsted i Narssalik og er i verdslig og gejstlig Henseende underlagt Frederikshaab. Paa Pladsen findes følgende offentlige Bygninger:

Udliggerbolig med Butik (opført 1883), 13,2 × 8,5 m, af Bindingsværk med Planker. Den har foruden Loftsværelse 5 Stuer, hvoraf de to er beregnet som Bolig for en ugift Læge, men en saadan har nu ikke i mange Aar været ansat ved Stedet, efter at de Kønssygdomme, der tidligere hærgede Befolkningen, nu kun optræder sporadisk. Et af Værelserne er indrettet til Butik.

Spæk- og Provianthus (opført 1885), 7,5 × 5 m, af Sten, samt Kulskur og Gedestald.

Under Lægevæsenet:

Sygehus (opført 1882), 11 × 6,4m, af Sten, med 3 Værelser og et lille Køkken.

Under Kirkevæsenet:

Kapel, indviet 1891, 8,5 × 5,4 × 2,6 m indvendigt Maal. Det er opført af Bræder og har Alter med Knæfald, Orgel og Prædikepult. Paa Loftet er indrettet Skolelokale, 5,1 × 4,7 × 1,9 m, med Skraavægge.

Ved Stedet findes endvidere 15 Grønlænderhuse, nemlig:

Type I: 7 Huse, alle med Komfur og Træbislag, Type II: 6 Huse, 1 har Ovn, Resten Komfur, Type III: 1 Hus uden Ovn Type IV: 1 Hus med Ovn.

Befolkningen, hvis Antal i 1918 beløb sig til 1 Evropæer og 121 Indfødte, er stærkt blandet, da der, som Følge af det hyppige Samkvem med Ivigtûts Arbejdere, navnlig før i Tiden fødtes mange Børn udenfor Ægteskab. Arsukerne indtager en Særstilling blandt den grønlandske Befolkning. Ved Reglement af 22. Marts 1912 er det saaledes Grønlænderne udenfor Arsuk forbudt paa Rejser at anløbe Stedet undtagen i lovligt Ærinde som Postmænd og som Baadsbesæt-

ning for Danske. Disse sidste, ɔ: de i Grønland ansatte, maa ligeledes kun besøge Stedet paa Embeds Vegne og alene med mandlig Baadsbesætning. De grønlandske Mænd fra Arsuk, der benyttes som Postmænd, maa sendes til de nærmeste Bopladser, men ikke længere bort, dog har de Lov til at besøge Ivigtût for at sælge Kød og Fisk, men Opholdet her maa ikke strække sig over een Dag, og det er Kvinderne forbudt at overskride den Zone, der er draget mellem Arsuk og Ivigtût. Befolkningen er med andre Ord stavnsbunden, fordi Administrationen nærer Frygt for, at Kønssygdomme vilde kunne paaføres hele den grønlandske Befolkning, hvis der var frit Samkvem mellem denne og den stadig skiftende Arbejderstab ved Ivigtût. At denne Frygt ikke er helt ugrundet fremgaar deraf, at en stor Del af Befolkningen ved Arsuk i de første Aar efter Kryolitbruddets Oprettelse, da der ikke eksisterede noget Forbud mod Rejser til og Ophold ved Ivigtût, blev smittet af Syphilis, som det dog efterhaanden lykkedes at bekæmpe, særlig efter at der var ansat en Læge ved Arsuk. Sporadiske Tilfælde af Kønssygdomme forekommer dog nu og da, men næppe hyppigere end ved andre Steder i Grønland, uagtet Styrelsen paa alle Maader søger at hindre Smitteoverførelse til den grønlandske Befolkning bl. a., ved at afkræve alle, der rejser til Grønland, Sundhedsattest udstedt af en Læge.

Den naturligste Ordning af Spørgsmaalet vilde vel være at hindre Samkvem mellem Arsuk og Ivigtût, men denne Udvej, som Kolonistyrelsen straks forsøgte iværksat, mislykkedes fuldstændig, da Arsukerne ikke vilde opgive de Fordele, Handelssamkvemmet med de danske Funktionærer og Arbejdere frembød, og der stod da ikke Styrelsen anden Udvej aaben end at regulere Samkvemmet mellem de to Pladser og saavidt muligt hindre Arsukerne i at komme sammen med deres egne Landsmænd. Paa den anden Side kan Inspektøren for Sydgrønland give Dispensation fra disse Isolationsbestemmelser, og der vil næppe blive lagt den grønlandske Familie, som ønsker at forlade Arsuk for at bosætte sig andetsteds, Hindringer i Vejen herfor.

Disse Forhold har i visse Retninger præget Befolkningen, der vel endnu udøver grønlandsk Erhverv, men med ringe Udbytte; og de unge forsømmer i stigende Grad Kajakerhvervet for at drive Fiskeri og Jagt paa Fugle og Rensdyr med Salg til Ivigtût for Øje.

Ved Arsuk er ansat følgende faste Folk under Handelen: Udligger og Jordemoder, under Kirkevæsnet en seminarieuddannet Kateket, alle Indfødte.

Ved Stedet var 14 voksne, 3 Drenge og 1 Fastlønnet forsynet med Kajak, blandt disse var 3 kajaksvimle, 1 havde opgivet Fangsten paa Grund af Alder, og 3 halvvoksne ejede ingen Kajak. 4 Mand forstod at rejse sig efter Kæntring.

Fangstudbyttet beløb sig i 1918 til 46 store og 93 smaa Sæler, 24 Ræve og ca. 80—90 Rensdyr. Gennemsnitsproduktionen af Sæler var i 1914—18 16 Sæler pr. Erhverver aarlig mod 41 i 1875.

Indhandlingen androg i 1919: 23 Tdr. Spæk, 77 Ræveskind, 1 Rensskind, 21 kg Fjer og 7 Tæpper til et Beløb af 866 Kr.

Udhandlingen beløb sig i 1919 til 6230 Kr. deraf for 742 Kr. Kaffe, 703 Kr.

Sukker og 417 Kr. Tobak. Fradrager man, hvad de Fastlønnede tør antages at have forbrugt, kommer man til det Resultat, at hver af de øvrige Familier paa 5 Medlemmer har haft en kontant Indtægt af i det mindste 215—220 Kr., hvoraf den allerstørste Part skyldes Salg af Kød og Fisk ved Ivigtût.

Kommunekassens Indtægt i 1918 var 267 Kr.; deraf udgjorde de 43 Kr. Indhandlingsafgiften mod en Udgift af 268 Kr., herunder Understøttelse 9 Kr. og Repartition 49 Kr. Kassens Tilgodehavende den 31.—3.—1918 beløb sig til 90 Kr.

Ved Stedet fandtes i 1919: 5 Træbaade, 5 Telte, 2 Isgarn, 17 Rifler og en Del Laksegarn.

Erhvervsturnus. Januar—Marts. I disse Maaneder drives lidt Atak- og Netsidefangst, men Befolkningen lever mest af Ulke og Rødfisk, der tages Syd for Christianshavn og ud for Ivigtût, samt af Fugle.

April—August: I April kommer Klapmydsen, efter Sigende sydfra. Fangstfeltet ligger Nord for Storøen, og enkelte Fangere tager nu og da til Inugssugtôĸ for at drive Fangst herfra. Efter 10. Maj jages Atak, men ved Siden af Sælfangsten drives stadig Rødfiskefiskeri, og fra Maj til midt i Juni tages mange Stenbidere, der forekommer overalt. Desuden skydes talrige Ederfugle paa det nordgaaende Træk i Maj Maaned.

Angmagssatter øses i Juni mest ved Ikerasârssuk, og der tørres mange.

Af betydelig Vigtighed er Laksefiskeriet, der drives paa kortere Udflugter fra Maj til August, idet Grønlænderne ogsaa tager Nedfaldslaks. Fiskepladserne er Eĸaluit, Ika Fjordens Bund, Arfagfik, Kuánit Fjorden og Tigssaluk Fjorden. I August jages Rener i Sermiligârssuk. Befolkningen rejser meget, men kun kort Tid ad Gangen og vender stadig tilbage til Udstedet og Vinterhusene.

September—December. Erhvervet er som ved de øvrige Pladser i Distriktet, idet der drives Atakfangst hele Efteraaret i Torssukátak. I Oktober begynder Jagten paa Lomvier og i November paa Ederfugle, ligesom der fiskes mange Ulke og en Del Rødfisk hele Efteraaret.

Kryolitbruddet Ivigtût.

Ivigtût (ɔ: det græsrige) ligger paa Østsiden af Ivigtût Fjorden indenfor Kamigtalik Pynten, hvor Kystlinien trækker sig lidt tilbage samtidig med, at den paa en kortere Strækning faar en mere østlig Retning, saaledes at udefra kommende ikke faar Øje paa Stedet, før de er ret ud for Pyntens stejle Skrænter. Terrænet, hvorpaa Husene er opført, og det bagved liggende Dalstrøg er omgivet af en halvcirkelformet Kreds af 300—500 m høje, afrundede Fjældkupler, hvorved Beliggenheden bliver noget indelukket. Fra Pladsen har man Udsigt tværs over den 2,5 km brede Fjord til det stejle, ret nogne og ensformige Nordland paa den anden Side; tilhøjre ses Grønnedals frodige smukke Skraaninger, og over Kamigtalik Pynten skimtes Kũnaits prægtige Fjældtop.

Ivigtût, hvis Bygninger er ret spredte langs den lave Forstrand og op ad den jævne, med tæt Pilekrat bevoksede Skraaning bagved, dækker et større Areal

Fig. 9. Frederikshaabs Kirke. O. Bendixen fot. d. $^{30}/_{6}$ 1919.

Fig. 10. Udstedet Narssalik. John Møller fot.

Fig. 11. Grønlænderhusene ved Udstedet Arsuk, set fra den vestlige Side af Baadehavnen. N. Th. Krabbe fot. d. $^{20}/_{3}$ 1890.

Fig. 12. Ivigtût, set vestfra. O. Bendixen fot. d. $^{7}/_{7}$ 1919.

end nogen af de grønlandske Kolonier, idet Afstanden mellem Stedets østlige og vestlige Udkant, henholdsvis Kontrollorboligen og Baadehavnen tæt indenfor Kamigtalik Pynten, er over 300 m. Disse Yderpunkter forbindes med en planeret Vej, der gaar Nord om og delvis langs Kanten af det vældige, aabne Brud og midt igennem den Gruppe af Bygninger, som ligger mellem dette og Stranden. Disse er Maskinhusene, forskellige Skure og Sorterhuse paa det opfyldte og planerede Terræn langs Stranden, samt nærmest Bruddets Østkant Bestyrerboligen. Fortsætter man herfra ad Vejen, der ender ved Kontrollørboligen, har man op ad Skraaningerne Messen, Sygehuset og forskellige Funktionærboliger tilhojre for Vejen, og paa den anden Side denne Butiksbygningen og forskellige Provianthuse nedenfor mod Stranden. Endelig ligger Mandskabshusene, Værksteder, Stald og lignende paa det noget stærkere skraanende Terræn Vest for Bruddet og nedenfor disse Baadehavnen, der er ret smal, med Indsejling vestfra og dækket mod Fjorden af en af Sten og urent Kryolit opfort Mole (Fig. 12).

Skibene ankrer derimod paa den aabne Fjord omtrent midt for Bruddet, men saa nær Fjæren, at de har Forbindelse med Land ved Hjælp af Kastebroer. De er saaledes daarligt dækkede og maa, naar det falder ind med stormende Vejr og særlig med SØ., undertiden forlade Ankerpladsen for at søge en af Havnene længere ude paa Fjorden.

Afstanden fra Ivigtût til Ikerasârssuk er 6,5 km, til Arsuk 16 km til Kolonien ca. 150 km, til Isblinken i Bunden af Fjorden 19 km, til Ika Fjordens Munding 13 km og til Kipisarko 32 km.

Ved Stedet findes følgende offentlige Bygninger, tilhørende Handelen:

Kontrollørbolig (opført 1863), 14 × 9,4 m, af Planker med Bræder, 5 Værelser, Køkken og 2 Loftskamre.

Bolig for Kokken, 5 × 3,8 m, af Bræder og med 2 smaa Værelser samt Udhus med Stald.

Befolkningen. Foruden Kryolitbruddets Funktionærer og Arbejdere, der omtales nærmere under Afsnittet »Danske Erhverv«, havde Stedet i 1918 een evropæisk Familie paa 5 Medlemmer og 3 Indfødte, hvoraf een var i Handelens og een i Kryolitselskabets Tjeneste.

Ved Ivigtût findes følgende Fastansatte under Handelen: en Kontrollør (Dansk) og en Kok hos Kontrolløren (Indfødt).

Som Kontrollør fungerer en af Handelens Overbetjente, i Øjeblikket en Kolonibestyrer, der blandt andet skal opmaale den brudte Kryolit, hvoraf Kryolitselskabet svarer Staten en nærmere fastsat Afgift. Desuden paaser han, at Statens Monopolhandel ikke krænkes, og forer Tilsyn med Foranstaltninger mod Indførelsen af smitsomme Sygdomme samt varetager den indfodte Befolknings Tarv. Endelig har han Politimyndigheden ved Bruddet og varetager Besørgelsen af Postsager, der udsendes gennem Styrelsen eller hjemsendes til denne.

O. Bendixen.

HISTORIE

Tigssaluk Fjorden maa, som nævnt S. 270, antages at være Østerbygdens Nordgrænse. Til Bjørn Jónssons Liste, der nævner Fjordene fra Nord til Syd: Bergthorsfjord, Steinfjord, Arnlaugsfjord, Torvaldsfjord og Dyrefjord maa antagelig svare Tigssaluk-, Arfagfik-, Arsuk-, Ika- og Kôrnoĸ Fjordene (se Indl. S. 142), i hvilket Omraade der hidtil er fundet 18 Ruingrupper; ved Tigssaluk Boplads og i Fjorden af samme Navn 4 Gaardtomter; i Kuánit Fjorden Rester af en Gaard; i Arfagfik 2 Ruingrupper; i Arsuk Fjord: Rudera af Gaarde paa Østsiden i en lille Vig Øst for Taylors Havn (Utorĸarmiut), Nord for Kryolitbruddet (ved Grønnedal) og ved Lakseelven (Eĸaluit); paa Vestsiden af Ellerslie Havn (Igdlorssuit) og ved Bugten Ivínguit samt i Eĸaluit Bugten ved Foden af Kûnait Fjældet og ved selve Udstedet Arsuk. I Ika Fjorden (hvortil der knytter sig Sagn om, at de sidste Nordboer, der var flygtede fra Arsuk Fjorden, af Eskimoerne blev forfulgt ud paa Isen, der brast sammen under dem), findes i Bunden paa Nordsiden en Ruingruppe med 8 Hustomter. I Kôrnoĸ Fjords Bund ses ved en Bræ Ruiner af en stor Gaard; længere ude paa Fjordens Vestside ligeledes en stor Gaardtomt. Arnlaugsfjord omtales i Landnámsbogen som den Fjord, der først blev Bygd, og maa vel være identisk med Arsuk Fjord, der frembyder særlig gunstige Betingelser for Bebyggelse (D. Bruun, Erik den Røde 214 ff og Medd. o. Gr. LVI).

Frederikshaab Distrikts Kystlinie var tidlig kendt af Hollænderne, paa hvis ældre Kort er anført Witteblink (Ysblink), Frederikshaabs Isblink, og M. Joris Bay (opkaldt efter Joris Carolus, den berømte hollandske Polarfarer), afsat paa 61°, uden Tvivl den S. 307 nævnte Bugt mellem Søndre Kangeĸ og Sermersût Øen. Sermilik maa (ifølge H. Egede, P. O. Walløe og M. Stach) være identisk med det paa hollandske Kort ved 62° n. B. afsatte Frobisherstræde, det sydligste af de to Stræder, der antoges at gennemskære Sydgrønland (se S. 274) og hvis fejlagtige Henlæggelse hertil væsentlig har bidraget til, at Østerbygden tænktes at ligge paa Østkysten.

Paa sin sidste Opdagelsesrejse til Grønland tog Hall 1612 Kending af Tindingen (Kingigtorssuaĸ), og hans Kvartermester John Gatonbe gav den Navnet Kap Comfort (ang. Højde 61°33′) og Landet her — »det venligste og bedste at se til i Grønland« — Land of Comfort i Modsætning til Davis' Land of Desolation.

Paa sin Undersøgelsesrejse 1723 kom Egede ind i Kvane Fjorden, hvor der allerede da var en Boplads, Kangilineĸ (S. 358); han naaede 14. Aug. Kuánit (Avigait), hvor der var en stor Samling Grønlændere i mer end 40 Baade, passerede Kap Comfort, gik gennem Tôrnârssuk Løbet og atter til Havs uden om Sánerut. Den 17. Aug. kom han til et smalt Sund, hvor der stod 3 Grønlændere i Telt, de var »meget belevne og lystige«, og han tilføjer den interessante Bemærkning, at »her forandrede Folkenes Accent og Udtale sig«, hvilket vil sige, at »I-Dialekten« maa begynde her (K. Birket-Smith). Sundet er utvivlsomt Torssukátak, som han atter

gik igennem paa Tilbagerejsen, da han 5. Sept. kom til »Torngarsuit« (»og har det sit Navn af de mange Spogelser, som de sige dér skal høres og ses«). Fra Kingigtoĸ Næsset satte han over til Anoritôĸ, passerede 8. Sept. Pamiut og kom Dagen efter til Nunasarneĸ.

Omtrent paa Højden af Frederikshaab foreslog Egede 1731 at anlægge en Koloni, hvilken Tanke virkeliggjordes ti Aar senere.

Thorhallesen karakteriserer 1774 Distriktets Grønlændere som gode Husholdere, men bebrejder dem, at de i dette for Fangsten bekvemme Omraade efter den gamle Slendrian hobede sig sammen paa et Sted. De havde haft det Held at være under dygtige Missionærer, af hvilke særlig maa fremhæves O. Fabricius (1768—73), fortjent af sine zoologiske, økonomiske, etnografiske og sproglige Arbejder om Grønland og Grønlænderne, og som den, der paany udflyttede de indfødte i Distriktet. 1774 virkede her 4 Nationalkateketer, og var da døbt 350 Mennesker: 68 Mænd, 151 Kvinder, 63 Drenge og 68 Piger. Udskibningen, der aldrig har været betydelig, varierede 1787—1800 fra 44 til 314 Fade (se S. 327).

Kolonien.

For Missionslogen i Disko Bugt (Jakobshavn), der anlagdes 1741, og den efter Kronprinsen opkaldte Koloni Frederikshaab, hvortil Materialier opsendtes i Juni 1742, fik Jakob Severin af den kongelige Kasse udbetalt 2000 Rdlr. Besejlingen var i de første Aar forfulgt af alle mulige Uheld. Skibet, der bragte de første Indvaanere hertil fra Godthaab, forulykkede totalt paa Tilbagerejsen til Jylland (Severins Plads ved Hals, kaldet Ny Grønland); det andet Skib, der overførte Materiale til Bygningerne, maatte overvintre i Norge; først det 5. Aar havde man Held med sig, men Aaret efter kunde Skibet, skønt tæt ud for Kolonien, paa Grund af Storm ikke naa ind, men maatte vende hjem med Proviant og anden Forsyning. 1748 ansøgte Severin om Lov til at opgive Besejlingen, da den var for kostbar og risikabel.

De første Nybyggere var Købmanden fra Godthaab Jacob v. der Wida Geelmuyden, og Missionæren sammesteds, den nidkære, men strenge og mørke A. v. Westen Sylow, begge Nordmænd. Geelmuyden afløstes allerede 1743 af Lars Dalager, bekendt for sit ypperlige Skrift »Grønlandske Relationer«, forfattet her 1752, og sin Bestigning af Frederikshaabs Isblink. Islænderen Arni Magnusson, der 1754 opholdt sig ved Kolonien, giver et meget mørkt Billede af Livet her. De Danske kivedes og drak Brændevin, alle Vegne fra lød der Eder og Forbandelser; Købmanden, D. Wulff, der havde været Matros i Kinafart, »vidste ikke Besked med nogetsomhelst, uden med ugudeligt Levnet«. Endnu 1778 omtaler Købmand A. Bruun Kolonien som »det ubehagelige Frederikshaab«.

Det første her rejste Hus betegnes som usselt. I et Inventar fra 1750 nævnes Vaaningshuset af Egebindingsværk, 20 × 11 Al., med Mur af Torv og Sten, indvendig beklædt med Panel. Det rummede 3 Værelser: Købmandens Dagligstue, et Fags, hvori han og Betjentene logerede, Missionærens Kammer »med Laas og Lukkelse,

har en Karm philosophiske Vinduer, Ruderne blændede med Træ og gamle latinske Autores«, og Matrosernes Stue samt et Fælleskøkken med Indgang fra Marken. Endvidere fandtes her et nyt Fyrrebindings Spækhus, 19 × 11 Al. og et af Stolper opsat Tørvehus. 1772, 30. Aug., blev Stedets Kirke indviet, men endnu 1774 var den ikke færdig, Væggene var kun beklædte i Koret, og Vandet drev ned. 1782 var den allerede brøstfældig. 1828 boede i den lave, gamle Kolonibygning af Mur og Bindingsværk, beklædt med Brædder: Købmanden, Assistenten og 2 ugifte danske Haandværkere. Kirken, Bryghuset, Stavhuset (Proviant- og Materialhuset) og Spækhuset var opført af Tømmer og Brædder. Desuden fandtes et faa Aar før paa grønlandsk Vis opført Tranbrænderi. Ved Kolonien laa 7 Grønlænderhuse, hvoraf 2 dobbelte. Grønlænderne opholdt sig paa Rensdyrjagt og Angmagssat-Fangst i Fjordene, især i Nerutussoĸ og Kvane Fjorden.

Enkelte Lokaliteter.

Tôrnârssuk (S. 308). Tôrnârssuks, Kangârssuks og Arsuks Grønlændere betegnes af Giesecke som de vildeste og slemmeste i hele Sydgrønland.

Da P. O. Walløe besøgte Stedet 1752, boede ved Bjergets Fod ved Søkanten nogle faa Familier, der af Vegstenen paa Øen forfærdigede Lamper og Kedler, i Bytte mod Hvalbarder til Fiskesnører. Giesecke nævner den gamle Boplads Issek under Fastlandet, hvor der findes Magnetjernsten i Graniten.

Om Iluilârssuk (S. 324) ytrer Graah: »Her var det, Otto Fabricius var Missionær; man viste mig det Kammer, eller rettere mørke Lukaf, hvor han saa nyttigt anvendte de Aar, han tilbragte her i Landet, hvor han om Vinteren samlede Materialier til sin Fauna, sit Leksikon og øvrige Værker, der ville gøre hans Navn uforglemmeligt, medens han Sommeren igennem færdedes med Grønlænderne, roede sin Kajak og fangede sin Sælhund, hvori han havde en Færdighed, som nok ingen Evropæer før eller efter ham har opnaaet«.

Arsuk (S. 365) oprettedes 1803 som Udsted under Ledelse af en fhv. Formand ved Fiskenæsset og Frederikshaab J. J. Berglund.

Louis Bobé.

Bestyrere: J. v. d. Wida Geelmuyden 1742—43; L. Dalager 1743—48; J. Grønbech kst. 1748—50; L. Dalager 1750—52; C. C. Dalager 1752—54; D. E. C. Wulff 1754—61; P. R. Petersen 1761—74; C. Bruun 1774—79; A. Sandholt 1779—86; H. H. Raun 1786—90; Joh. Chr. Mørch 1790—94; G. Falck 1795—1801; N. D. Muus 1801—05; A. C. Astrup 1805—11; J. Monrad 1811—22 (Formand Jonas Jansen Berglund kst. 1815—16); A. C. Hviid kst. 1822; R. Jensen 1822—27; J. M. Mathiesen 1827—28; J. A. Lund 1828—29; J. M. Mathiesen 1829—30; J. P. Engholm 1830—32; J. M. Mathiesen 1832—33; J. P. Engholm 1833—34; J. A. A. Arøe 1834—35; J. N. Møller 1835—38; J. A. A. Arøe 1838—39; H. Ager 1839—40; E. E. Meyer 1840—52 (P. H. Motzfeldt kst. 1845—46); L. Jensen 1852—57; B. A. H. Tvede 1857—61; H. Asgrimsen 1861—63; J. Mathiesen 1863—64; A. E. B. Høyer 1864—65; A. Asgrimsen 1865—69; C. E. O.

Lytzen 1869—73; J. Mathiesen 1873—75; L. F. Mathiesen 1875—80; H. M. Rosenstand 1880—83; R. Müller 1883—87; P. J. Petersen 1887—92 (V. Møller kst. 1892); A. P. R. Jørgensen 1892—95; O. P. C. Kock 1895—99; J. C. G. Baumann 1899—1905; O. R. Binzer 1904—05; K. O. Bugge 1905—06; O. R. Binzer 1906—10; O. N. W. Thron 1910—11; P. H. Ibsen 1911—12; C. P. L. Mathiesen 1912—15; P. H. Ibsen 1915— (C. Simony kst. 1916—17).

Præster: A. v. Westen Sylow 1742—46; A. Buch 1746—54; N. Rasch 1754—59; (1759—61 bestyredes Missionen af Kateket J. Gronbech); J. Myhlenphort 1761—68; O. Fabricius 1768—73; J. Myhlenphort 1773—75; C. Transe 1775—84; W. A. Meyer 1784—92; (under Godthaab 1792—94); N. G. Titchen 1794—95; (ingen Missionær 1795—96, under Godthaab 1796—97); A. Rosenvold 1797—1806; J. Jessen 1806—12; (ingen Missionær i Sydgrønl. 1812—15, under Godthaab 1815—20, Julianehaab 1820—25, atter Godthaab 1825—41); J. F. Jørgensen 1841—42; J. G. R. Nielsen 1842—50; (under Julianehaab 1850—51); L. A. Mossin 1851—55; F. T. Barfoed 1855—63; (under Godthaab 1863—64); J. E. Wiberg 1864—68; (under Godthaab 1868—69); L. T. Ostenfeldt 1869—74; P. C. Jensen 1874—79; (under Julianehaab 1879—84); E. E. Lützen 1884—87; (under Julianehaab 1887—92); M. Rasmussen 1892—97; J. C. (Jensen) Langer 1897—1904; K. O. G. Wassmann 1904—14; (ingen Præst 1914—15); K. J. P. Chemnitz 1915—

Kontrollører i Ivigtût: J. Mathiesen 1864—65; H. Saxtorph 1865—71; J. Mathiesen 1871—73; M. S. Schønheyder 1873—76; T. V. C. Nørregaard 1876—78; U. F. Rosing 1878—84 (Læge B. F. Sørensen kst. 1882—83); O. P. C. Kock 1884—86; V. Møller 1886—92; C. E. Basse 1892—98; J. C. G. Baumann 1898—99; O. Hastrup 1899—1902; J. J. Jantzen 1902—03; A. C. E. Petersen 1903— (P. H. Ibsen kst. 1914—15).

Læger i Arsuk: B. F. Sørensen 1882—85. C. Lorentzen 1886—87; P. J. Østerbye 1887—88; T. N. Krabbe 1889—90; W. Nielsen-Seest 1891—92; O. Helms Apr.—Okt. 1893.

H. Ostermann.

JULIANEHAAB DISTRIKT

BELIGGENHED OG AFGRÆNSNING

Julianehaab Handelsdistrikt har følgende Handelspladser: Udstederne Kagssimiut og Narssaĸ, Kolonien Julianehaab, Udstederne Sârdloĸ, Sydprøven og Sagdlît, Anlæget Nanortalik samt Udstederne Pamiagdluk og Sangmissoĸ.

Distriktet omfatter hele den sydlige Del af Vestkysten mellem Frederikshaab Distrikt og Landets Sydspids, Kap Farvel, samt Strækningen herfra til Lindenow Fjord paa Østkysten. Dets Beliggenhed og Form er saaledes væsentlig anderledes end de øvrige Distrikters, idet den sydligste Del af Landet er omgivet af Have, Davis Strædet mod Vest, Danmark Strædet mod Øst. Nord herfor grænser Distriktets Vestkyst til den halvcirkelformede Julianehaab Bugt, som Strædet afsætter mellem Øgruppen Kitsigsut og Nunarssuit, der paa Nordsiden af Bugten skyder sig helt ud til Davis Strædet. Distriktets Nordgrænse er paa et ganske kort Stykke landfast med Frederikshaab Distrikt, men følger iøvrigt en Linie fra Havet gennem Kobbermine Bugten over Kipisarĸo Sønden om Nunatakken Kĩnâlik og derefter Indlandsisens Rand, der netop paa dette Sted bøjer skarpt mod Vest til et Punkt nær den indre Del af Bredefjord. Landet, hvis Kystlinie paa den her nævnte Strækning gaar delvis parallelt med Nordgrænsen, har en Gennemsnitsbredde af ca. 30 km. Men ved Bredefjord bøjer Isranden pludselig mod NØ., parallelt med og i kort Afstand Vest for denne Fjord og dens Fortsættelse N. Sermilik, til det ca. 2200 m høje Aputaiuitsoĸ, og herfra mod SV. i Retning af Kap Farvel. Det isfri Land skyder sig med andre Ord ind i Indlandsisen som en Kile, hvis nordligste Punkt ligger paa samme Bredde som Smallesund i Frederikshaab Distrikt. Østgrænsen maa regnes at udgaa fra Aputaiuitsoĸ og bliver lidt sydligere atter parallel med Kysten, der ved Igaliko Fjorden bøjer skarpt mod SØ.; men paa Strækningen sydefter er Landet bredere end Nord for Julianehaab Bugten, ud for Kolonistedet er der saaledes ca. 75 og ved Nanortalik ca. 65 km mellem Kysten og Indlandsisens Rand, hvis nøjagtige Beliggenhed dog ikke er fastslaaet. Man ved kun, at den svinger stærkt, og at Partier af den skyder sig helt ud til eller hen imod Bunden af de større Fjorde, eftersom disse endnu optager Kalvis i sig, eller Isen har trukket sig tilbage fra Kysten.

Sydgrænsen for den egentlige Indlandsis menes at ligge paa ca. 60°45′ N. Br. Den naar i hvert Fald ikke ud over det knap 18 km brede Mellemrum mellem

Tasermiut og Lindenow Fjorden, der skærer sig ind i Distriktet, henholdsvis paa Vest- og Østkysten af Landet. Grænsen for det isfri Landomraade Syd herfor lader sig kun tilnærmelsesvis angive, da store Strækninger er dækket af mer eller mindre sammenhængende Flader af Hojlandsis, hvis Grænse tilmed har en meget uregelmæssig Form. I det Store og Hele er Halvoen mellem Tasermiut og Ilua Fjorden dog isfri eller har mindre Partier af Hojlandsis, saaledes at Distriktsgrænsen kan sættes omtrent mellem Bunden af de to Fjorde. Derimod er Strækningen Nord herfor op til Lindenow Fjorden og storste Delen af Landet mellem denne Fjord og Prins Christians Sund dækket af Højlandsis, der næsten overalt naar ud til Østkysten, saaledes at der kun er en smallere eller bredere, af talrige Bræer afbrudt Bræmme af isfrit Land, dels langs Yderkysten, dels paa Nordsiden af Prins Christians Sund. Kystlinien, der Nord for Nanortalik gaar fra NV. til SØ., har Syd for denne Plads en lidt mere østlig Retning paa Strækningen ned til Kap Farvel og bøjer ved dette Forbjerg først mod ØNØ. til Tugdlerúnat, herfra mod NØ. og senere mod N. op til Lindenow Fjordens Munding.

Da Distriktets Nordgrænse ved Kĩnâlik ligger paa ca. 61° N. Br., Kap Farvel paa 59°45′ (og 43°52′ V. Lgd.), er Breddeforskellen imellem de to Yderpunkter ved Havet saaledes 1°15′ eller ca. 140 km. Distriktets nordligste Punkt maa imidlertid søges i Omegnen af Aputaiuitsoĸ paa ca. 61°32′, hvortil Afstanden fra Kap Farvel i Luftlinie er ca. 220 km. Følger man Kystlinien fra Mundingen af Kobbermine Bugten, Vest og Syd om Nunarssuit og videre Julianehaab Bugten rundt, langs de yderste Øer ned til Kap Farvel, faar man en Distance af ca. 290 km, og herfra til Mundingen af Lindenow Fjorden, der ligger paa ca. 60°27′ N. Br., er Afstanden ca. 100 km. Distriktets Yderkyst har saaledes en Udstrækning af rundt regnet 400 km.

HAVET

Vort Kendskab til de hydrografiske Forhold langs Distriktets Kyst er meget begrænset, men de faa Lodskud, der er taget i Julianehaab Bugten og i Farvandet udenfor, har for saa vidt Interesse, som de viser, at der paa Grænsen mellem den nordlige Del af Bugten og Davis Strædet, indtil en Afstand af hen imod 60 km udenfor Kysten, findes en Banke, hvis Dybde ligger mellem ca. 100 og 200 m, og indenfor denne en dybere Rende, hvor der er loddet over 400 m, ganske analogt med, hvad Tilfældet er langs hele den øvrige Del af Sydgronlands Kyst.

Bankens Størrelse og Omfang kan ikke nærmere angives, men Lodskud i Strædet paa Kap Farvels Bredde og 46°31′ Lgd. har givet Dybder paa indtil 2200 m.

Nærmere Kysten, dels mellem Yderøerne, dels udenfor disse, er Farvandet gennemgaaende lidt mere grundet. Fra Mundingen af Torssukátak vestpaa ligger Dybderne saaledes imellem 60 og 120 m, og langs Kysten Syd om Nunarssuit og Øerne Øst herfor, ca. 4 km udenfor Kystlinien, er der taget en Række Lodskud paa 100—160 m med enkelte lidt storre Dybder foran Káĸaligaitsiaĸs Fjord-

munding. Den største hidtil loddede Dybde findes umiddelbart Vest for Akia Øen ved Mundingen af Igaliko Fjorden, hvor et Lodskud viste 700 m. Langs den øvrige Del af Yderkysten paa Strækningen ned til Nanortalik, Syd for hvilket Sted intet Lodskud er taget, har Farvandet mindre, men stærkt varierende Dybder, der dog sjældent naar over 300 m.

I Fjordene og de større indre Farvande er Maksimumsdybden i Almindelighed 275—375 m, undtagen i Bredefjord, hvor der er loddet 640 m, uden at Bunden naaedes, og i de større Sunde mellem Fjordene er Dybden som Regel fra 40 til op imod 100 m. Enkelte af Syddistriktets Fjorde har mere grundt Vand, saaledes Ũnartoĸ Fjorden, hvis Gennemsnitsdybde kun er ca. 100 m.

Ligesom i Landsdelens andre Distrikter aflejrer Indlandsisen, enten mere direkte eller gennem Bræelvene, en Del Ler- og Slampartikler, der bundfælder i de Farvande, hvor Elvene udmunder, men ikke tilnærmelsesvis i samme Omfang som i Norddistrikterne. I Bunden af Kobbermine Bugten findes dog en ret betydelig Aflejring, der fylder hele den indre Vig af Bugten, saaledes at Strækningen indtil en Afstand af ca. 18 km fra Isranden falder tørt ved Lavvande. Bundfældninger af lignende Art, som de her nævnte, findes ogsaa i de nordlige Vige af den dybe Fjord, Igánap sarĸâ, der fra Sermitsialiks Vestside skærer sig ind i Landet, samt i Igaliko Fjordens sydlige Arm ved Kagssiarssuk, i Sioralik

Temperaturmaalinger af Fjordvand.

Dybder	Sermitsialik 1500 m foran Bræen i Juli	Brede-fjordens Munding i Juli	N. Sermilik, 22 km fra vestlige Bræ i Juni	Tasermiut Fjordens Munding i August	Mundingen af Løbet Syd for Sermersôĸ i Juni
m	C.	C.	C.	C.	C.
Overflade	3,9°	4,2°	1,0°	6,0°	0,3°
9.....	....	2,0	0	2,2	÷ 0,6
19.....	1,7	0,7	÷ 1,0	0,1	÷ 0,9
38.....	0,2	÷ 0,1	÷ 0,3	....	....
57.....	....	÷ 0,4	÷ 0,2	....	÷ 1,0
75.....	÷ 0,5	....	÷ 0,3	....	....
94.....	....	÷ 0,8	÷ 0,3	÷ 0,7	....
113.....	....	....	0,3	....	....
132.....	0,6	....	0,3	÷ 0,6	÷ 1,0
141.....	....	÷ 0,3	....	....	....
150.....	....	....	0,5	....	....
170.....	....	....	0,6	....	....
188.....	....	÷ 0,1	0,8	....	....
207.....	....	....	1.6	....	÷ 1,9
226.....	....	....	2,8	....	....
245.....	....	....	3,2	÷ 0,8	....
283.....	....	2,9	....	....	÷ 0,9
377.....	....	3,1	....	....	....
640 ingen Bund.	....	3,9	....	....	....

ved Agdluitsoĸ Fjorden og i Kangerdluk ved Ilua Fjorden, men saa vidt vides intetsteds sydligere, hvor Betingelserne for saadanne Dannelser ikke er til Stede.

Temperaturmaalinger af Fjordvandet er foretaget adskillige Steder i Distriktet. Resultatet af disse Maalinger, hvoraf en Del findes anført i omstaaende Tabel, viser, at der er en væsentlig Forskel mellem Temperaturfordelingen i de nordlige og sydlige Fjorde. I de sidste er Vandlagene saaledes iskolde helt ned til Bunden, med Undtagelse af det øverste af Solen og Luften paavirkede varmere Lag. I Modsætning hertil har de nordligere Fjorde varmt Bundvand, dækket af et iskoldt Lag, der atter afløses af varmere Vand i Overfladen.

Temperaturens Aftagen nedefter i de øvre Vandlag skyldes den Omstændighed, at Saltet, naar Isen danner sig, udskilles og optages af det under denne staaende Vandlag, hvis Frysepunkt derved sænkes i Forhold til det Kvantum Salt, Vandet optager, og samtidig synker Vandet nedad paa Grund af dets større Vægtfylde. Men det Saltvand, der optages fra Overfladen, er forinden afkølet til henimod Frysepunktet, der for Havvand af den her almindelig forekommende Beskaffenhed ligger ved ca. ÷ 1,8° C., og da Nedsynkningsprocessen fortsættes, saalænge Isdannelsen vedvarer, afkøles i Vinterens Løb et Vandlag, hvis Tykkelse i Almindelighed er indtil ca. 200 m. Naar Isen forsvinder om Foraaret, opvarmes det kolde Vandlag, der er dannet om Vinteren, efterhaanden fra oven af Luften og Solens Straalevarme, uden at denne dog formaar at trænge ned i de dybere liggende Lag.

Nogen tilfredsstillende Forklaring af Forskellen mellem Bundvandets Temperatur i de sydlige og nordlige Fjorde kan derimod næppe gives. Man kan tænke sig den Mulighed, at den sydgaaende Strøm langs Kysten er mægtig nok til at hindre Atlanterhavsvandets Indtrængen i de sydlige, men ikke i de nordlige Fjorde, naar Udstrømningen fra disse sidste i Vintertiden er mindre, eller at Banker og Øer spærrer Adgangen til de sydlige Fjorde og derved hindrer det tungere og derfor dybere liggende Atlanterhavsvand i at trænge ind i dem, men Spørgsmaalet om den ejendommelige Temperaturfordeling kan næppe besvares før der foreligger en nøje Undersøgelse af de hydrografiske Forhold i den sydlige Del af Davis Strædet.

Overfladevandets Temperatur i Davis Strædet. Paa Foranledning af det danske meteorologiske Institut har de Skibe, der besejler Grønland, gennem en Række af Aar foretaget regelmæssige, af Instituttet senere bearbejdede Observationer af Havvandets Overfladetemperatur. Ved paa dertil udarbejdede Kort at drage Isothermer gennem de Punkter, der har den samme maanedlige Gennemsnitstemperatur, kan man danne sig et Skøn over Temperaturfordeling i Davis Strædet og den Forskydning, Temperaturen maanedlig er underkastet.

Beregningen for Vintermaanederne, der dog er bygget paa et mindre Antal Observationer, viser, at Vandets Overfladetemperatur i Januar til Marts praktisk talt er den samme langs den sydlige Del af Kysten, nemlig 0° C. paa Strækningen mellem Kap Farvel og Frederikshaabs Isblink, mod ÷ 1° C. langs Kysten Nord herfor.

I April begynder Isothermerne at vandre nordpaa. Temperaturen er dog endnu ikke synderlig stor, men tiltager navnlig i de følgende Maaneder og frembyder for Juli Maaneds Vedkommende den Ejendommelighed, at Temperaturen er lavere tæt ved Julianehaabs Kysten, hvor den ligger mellem 2—3°, end i de 3 nordligste Distrikter, der berøres af 4° Isothermen.

Dette Forhold skyldes Storisen, som i Juli Maaned forekommer ret almindelig langs den sydlige Del af Landsdelen.

I August naar Temperaturen sit Maksimum med et Gennemsnit af 3° langs den sydlige Del af Kysten op til Frederikshaabs Isblink og ca. 4° Nord herfor. Paafaldende er den store Temperaturstigning vestefter, navnlig ud for den sydlige Del af Landet. Isothermerne ligger her ret tæt ved Kysten og skyder sig herfra som Tunger i nordvestlig Retning op midt i Strædet, saaledes at 5° Isothermen naar op til Godthaabs Bredde paa ca. 57° V. Lgd., 6° Isothermen til Frederikshaabs Isblink paa ca. 55° Lgd., medens 7° Isothermen ligger Nord for Kap Farvels Bredde paa 52° Lgd. Det er Virkningen af den varme Atlanterhavsstrøm, der skyder sig op midt i Strædet og medfører, at Vandets Overfladetemperatur ved Landsdelens nordlige Kyster i Sommertiden er højere end i Julianehaab Distrikt, hvor Storisen bidrager til at holde Temperaturen nede.

I September begynder Temperaturen at falde, først langsomt og fra Oktober med stærkere Fart, indtil den i December naar sit Minimum ca. 0° langs hele Kysten, med ringe Temperaturstigning midt i Strædet, hvor 2° Isothermen netop naar at skyde sig en Ubetydelighed Nord for Kap Farvels Bredde.

Havvandets Saltholdighed under Overfladevandet er ikke væsentlig forskellig i de enkelte Fjorde og tiltager fra Overfladen jævnt nedad. 22 km foran N. Sermiliks Bræ er Saltholdigheden saaledes i 19 m Dybde 32,16 $^0/_{00}$, i 75 m 33,08, i 188 m 33,64 og i 200 m 34,06. For Overfladevandets Vedkommende er der en ikke ubetydelig Forskel om Sommeren i Forhold til Mængden af det udstrømmende Smeltevand fra Bræerne og Landet. I Bredefjorden er Saltholdigheden saaledes 26,93 i Juni, i Tasermiut en Maaned for og efter henholdsvis 30,70 og 28,40.

Flodbølgen. Ved Kolonistedet er Forskellen mellem Høj- og Lavvande ved Springtid 2,20 m (og højst 3,75) ved Slaptid 1,57; ved Nanortalik 2,52 og 1,02 m.

Strømsteder. I adskillige af de Sunde, der som et Net gennemskærer Arkipelaget, og i mange af den stærkt indskaarne Fastlandskysts talrige Løb findes adskillige Steder en stærk Tidevandsstrøm, i andre egentlige Strømsteder, hvis Antal dog er saa betydeligt, at man maa indskrænke sig til en Omtale af dem, der danner Forbindelsesled mellem de mest befærdede Vandveje, men hvoraf ingen iøvrigt er impassable eller lægger større Hindringer i Vejen for Samfærdselen.

De vigtigste er: Sáningassuata ikerasâ mellem Ikerasagssuaĸ avangnardleĸ og kujatdleĸ, der forbinder den østlige og vestlige Del af Farvandet mellem Øerne Akia og Kangeĸ med hinanden.

Niaĸornatsiaup ikerasâ, Snævringen indenfor Kangeĸ i Bunden af Kangerdluarssorujuk.

Simiutaĸ Løbet Nord for Ûmánarssuaĸ, og Orssusivik nærmere Upernivik Næsset.

Den nordlige Del af Ikerasârssuk o: Løbet indenfor Nanortalik Øen.

Ikerasârssuk, der mellem Tâterâkasik og Keĸertasugssuk fører til Tasiussarssuaĸ, Syd for Tasermiut.

Kôrnuarssuk, Snævringen paa Nordsiden af Igdlukasik Øen og flere andre.

Strømforhold, Polarstrømmen. Da Stromforholdene udenfor Fjordene ikke har været Genstand for en mere indgaaende Undersøgelse, skal kun kortelig omtales, hvilke Erfaringer Distriktets Fangere sidder inde med paa dette Omraade. Med deres skarpe Blik for Naturens Fænomener har de jo særlige Betingelser for at vurdere Stromforholdene, der paa saa mange Maader griber ind i det grønlandske Erhverv og Rejseliv, at de til enhver Tid kræver Fangerens Agtpaagivenhed og Omtanke. Den Erfaring, han derigennem hoster paa sine saa at sige daglige kortere eller længere Udflugter i Forbindelse med Overleveringer fra Forfædrene, giver ham efterhaanden et saa indgaaende Kendskab til Strømforholdene, at det tør antages at svare til det Billede, en paa videnskabeligt Grundlag bygget Undersøgelse vil give. Dette er saa meget mere sandsynligt, som de Udtalelser, der foreligger fra Fangerne paa de forskellige Steder, stemmer ret godt overens. Herefter løber der langs den sydlige Del af Distriktets Vestkyst en sydgaaende Strøm, der kun i ringe Grad paavirkes af Ebbe og Flod og navnlig skal ytre sig kraftigst i Maanederne August til December, altsaa i den Tid Kysten er mest isfri. Omkring Sârdloĸ og Nord herfor gaar Strømmen hyppigt i vestlig Retning ud mod Polarstrømmen, der længere til Sos skyder sig nord- eller nordvestpaa i hurtigere eller langsommere Tempo efter Vejrets og vistnok ogsaa Aarstidens Beskaffenhed. Polarstrømmen holder sig altsaa, ligesom i de andre Distrikter, noget borte fra Kysten, og Afstanden fra denne skal efter Fangernes Udsagn veksle fra ca. 8—20 km, idet Strømmen dog ligger Kysten nærmere ud for Nunarssuit. Hvorvidt den om Vinteren, som nogle formoder, delvis fortrænges af det varmere Atlanterhavsvand, og om dette til Tider har en saadan Mægtighed, at det under Polarstrømmen skyder sig ind over Kystbanken og derfra trænger ind i enkelte af Fjordene, vides vel ikke, men det vilde i hvert Fald forklare Tilstedeværelsen af det varme Vand paa Bunden af de dybeste Fjorde i Norddistriktet paa tilsvarende Maade, som Vandet fra Kattegat temporært skyder sig ind over de lave Grunde i Øresund, ud for Dragør, til Østersøen, hvor Kattegatets saltere Vand bliver staaende paa de dybest liggende Steder under Østersøens Brakvand.

Polarstrømmen antages at have en Bredde af ca. 40—60 km udenfor Julianehaabs Kysten.

I Norddistriktets større Fjorde, Sermitsialik, Bredefjord, Skovfjord og N. Sermilik, er Strømmen som Følge af den store Tilførsel af Smeltevand fra Bræerne og Elvene altid udadgaaende, undtagen med stærk paalands Vind. I Torssukátak og i de fleste vest—østgaaende Sunde løber Strømmen vestefter med voksende, østefter med faldende Vande, i enkelte andre, saaledes i den vest-

lige Del af Maageløbet, i Ikerasârssuk og til Dels i Nordlysets Løb derimod modsat ɔ: vestpaa med faldende, østpaa med stigende Vande. Strømmen kan i den snævreste Del af Torssukátak opnaa en Hastighed af 5—8 km, men løber i Almindelighed kun 2—3 km i Timen. I enkelte andre Sunde er Strømmen ligeledes stærk, saaledes navnlig i Ikerasârssuk.

De sydlige Fjorde paa Vestkysten har mindre Tilløb indefra, og Strømmen følger derfor i Reglen Tidevandet undtagen i Sommertiden, da Snesmeltningen tilfører disse Fjorde saa meget Vand, at Strømmen stadig er udadgaaende.

I de Sunde, der i alle Retninger gennemskærer den sydligste Del af Distriktet, er Strømsætningerne i Almindelighed stærke, men ret forskelligartede og for indviklede til, at man kan gøre Rede for dem alle. Her skal derfor kun nævnes, at Strømmen i Ikerasak (Vest for Eggers Ø) er udadgaaende med stigende Vande, indadgaaende med faldende Vande og meget stærk, særlig ved Udmundingen i Ikeĸ Løbet.

Storisens Opstaaen og Drift er omtalt nærmere S. 378. I Julianehaab Distrikt indfinder Storisen sig mere regelmæssigt og forekommer i betydeligere Mængder end andetsteds langs Kysten, og medens man saa godt som altid kan regne med, at Strækningen Nord for Nunarssuit er helt isfri fra August til Marts det følgende Aar, og at Isen i de øvrige Maaneder af Aaret — for saa vidt den da forekommer — ikke optræder i større Mængder, end at der kan vedligeholdes en næsten regelmæssig Besejling af Ivigtût Sommeren igennem, naar undtages enkelte større Isaar, i hvilke Skibene kan standses nogle Dage eller Uger, er Isforholdene saa ugunstige i Julianehaab Bugten, at man efter flere mislykkede Forsøg næsten fuldstændig har maattet indstille Besejlingen af Kolonien i Tiden før September.

Dette beror til Dels paa, at den sydfra kommende Storis sammenstuves i Julianehaab Bugten, idet Driften nordpaa i nogen Grad hæmmes af den stærkt fremspringende Ø Nunarssuit, hvis Yderpynt Isen i Reglen kun passérer i mere løsrevne Partier. Betingelserne for at gennemsejle Isen ud for Arsuk Fjorden er derfor ofte gunstig, samtidig med, at Adgangen til Julianehaab kan være helt spærret, ofte lang Tid ad Gangen. NV. Vind, der ellers overalt langs Kysten driver Isen til Søs, formaar nemlig ikke at rense Julianehaab Bugtens nordlige Del, idet denne Vind enten slet ikke mærkes herinde, selv om det blæser kraftigt til Søs, eller følger Kysten som en ren Vesten, der holder igen paa Isen eller i alt Fald hæmmer dens Drift sydefter.

Den helt isfri Periode i Julianehaab Distrikt omfatter i Almindelighed Tiden fra September til December, men paa Grund af de skiftende Vindforhold paa Østkysten runder den første derefter ankommende Sending Storis Kap Farvel til noget forskellige Tider. Den passerer Angmagssalik gennemsnitlig den 6. November og kan under Driften sydefter opnaa en Hastighed af 17 km i Døgnet. Paa Grundlag af 16 Aars Observationer har Isen derefter i 3 Aar rundet Kap Farvel før Nytaar, 5 Aar er den passeret i Januar, 6 i Februar og 2 i de første Dage af Marts. Midlet for samtlige Aar giver 25. Januar, og i 11 Aar af Perioden falder Passagen tæt ved Middeldatoen. Naar Isen har passeret Kap Farvel, holder

den sig ikke altid langs Kysten, da dens Drift, som foran omtalt, er afhængig af de herskende Vindforhold. Nordlige Vinde kan saaledes forsætte Isen saa langt til Sos, at den ikke ses fra Land. Den kan endog naa ud til ca. 55° V. Lgd., og Storis og Vestis kan mødes saa sydligt som paa 62° N. Br. For at undgaa Storisen er det derfor en Regel, at Sejlskibene, der har Vestgrønland som Maal, ikke passerer Kap Farvels Længde nordligere end paa 58° N. Br.

Er sydlige Vinde fremherskende, kan Isen naa Julianehaab 1 à 2 Uger efter, at den har passeret Landets Sydspids, men i Almindelighed sker det dog betydeligt senere. Efter en Observationsrække af 20 Aar naaede den første Sending Is saaledes Julianehaabsegnen 2 Gange i Januar, 3 i Februar, 5 i April, 5 i Maj, 3 Gange paa et senere Tidspunkt, og 2 Gange endelig udeblev Storisen helt. I Almindelighed regner man, at den tiltager i Mængde indtil Maj eller Begyndelsen af Juni og derefter aftager jævnt, indtil den helt forsvinder fra Kysten i August—September. Ser man imidlertid bort fra de enkelte store Isaar, i hvilke hele Kyststrækningen kan være blokeret fra Januar til April eller endnu længere, er Norddistriktet dog i Almindelighed stærkere belemret med Is i Tiden for Maj end efter denne Maaned, og i Syddistriktet kan Isen forekomme i saa store Mængder i April, at Fangerne ikke kan naa ud til Fangstpladserne paa Kitsigsut, medens den i andre Aar, men dog sjældnere, ligger saa langt til Søs eller saa stærkt spredt, at Fangsten af den Grund mislykkes. Dens store Bevægelighed og Evne til hurtigt at spredes og atter samles til uigennemtrængelige Ismarker er et karakteristisk Særkende for denne Art Drivis og gør det vanskeligt at give en almindelig Beskrivelse af dens Mængde og Tidspunktet for dens Forekomst paa de forskellige Steder. I store Isaar kan den vel kortere eller længere Tid blokere hele Landet fra Kap Farvel til Nunarssuit og ligge saa tætpakket, at man intetsteds ser Vaager eller aabne Pletter. Den optræder dog kun undtagelsesvis som en udelt kompakt Masse, men forekommer hyppigst i større eller mindre Partier af snart tæt sammenstuvet Pakis, snart som en mere spredt, af Bugter, Løb og store Aabninger gennemfuret Masse, snart endelig som stærk spredte Smaaflager, der tegner sig som hvide Pletter mod det mørke Vand. I stille Vejr vil Isen i Reglen spredes, med nordvestlig Vind danner den hyppig Revler i ost—vestlig Retning med aabent Vand langs Landet. I Almindelighed tiltager Mængden af Is sydefter, men dette udelukker ikke, at enkelte Strækninger i Norddistriktet i ugevis kan være spærret af Ismasser samtidig med, at hele Syddistriktet er passabelt og omvendt. I Foraars- og Sommermaanederne maa Baaderejsende altid være forberedt paa at møde Ishindringer udenfor Fjordene, og navnlig findes der visse Strøg, hvor en ringe Mængde Is er i Stand til at spærre al Trafik. Dette er saaledes Tilfældet i Omegnen af Sârdlok, i Farvandet omkring Sagdlît, paa Ruten mellem Nanortalik og Sermersôk Lobet, i Farvandet ud for Igdlukasik og i Sundene omkring Kap Farvel. I Almindelighed holder Storisen sig til Yderkysten og trænger kun undtagelsesvis dybere ind i Fjordene; det nævnes saaledes som en Mærkelighed, at den for faa Aar siden fyldte Julianehaab Fjorden helt ind til Igaliko. I Norddistriktet kan man almindeligvis regne

med, at Storisen er helt forsvundet i August, i Syddistriktet lidt senere; Øst for Kap Farvel Landet er Farvandet derimod først isfrit i September, og Ikek Sundet vil kun undtagelsesvis være passabelt før Midten af August, men enkelte Aar forsvinder Isen endnu senere herfra, undertiden først hen i September. Storisens hurtige Forsvinden skyldes dels Søens og Brændingens Indvirkning, dels — og navnlig — den stærke Afsmeltning i den varme Atlanterhavsstrøm i Strædet. Anstillede Forsøg har vist, at 10 kg Is i omtrent stillestaaende Havvand paa 2,5° C. smelter i Løbet af 2,5 Timer.

Isfjælde forekommer i betydelig større Antal end i de øvrige Distrikter i Sydgrønland; man har endog talt indtil 700 paa een Gang fra et Skibsdæk. En ret stor Mængde aflejres i N. Sermilik og de øvrige Isfjorde i Distriktet, men de allerfleste og betydeligste kommer fra Østkysten, talrigst i April og derefter i aftagende Mængde de følgende Maaneder, indtil der i August kommer en ny, men noget mindre Drift. I Løbet af Sommeren og Efteraaret føres største Delen af Isfjældene nordvestpaa ud i Strædet, hvor de i hele Sommertiden, men særlig i Juni, kan træffes i betydelig Mængde.

For Isfjældene gælder, at de i Farvandene omkring Kap Farvel føres længere til Søs end Storisen. I April er de saaledes observeret helt ude paa 31° V Lgd. og sydpaa til 56° N. Br. I de følgende Maaneder har de ikke saa stor Udbredelse, men i August skyder de sig atter længere ud fra Kysten og kan træffes vestpaa til 40°30′ V. Lgd. og sydpaa til 57°45′ N. Br.

»**Vestisen** har ikke været observeret i Distriktet« — er en Formel, der ofte gentages i Bestyrernes Indberetninger til Autoriteterne, men den er vistnok ganske overflødig, da den nordgaaende Atlanterhavsstrøm midt i Strædet hindrer den i at nærme sig Grønlands sydlige Del. Den kommer kun undtagelsesvis Øst for 55° Lgd., og den Is, der iagttages Vest herfor, kan man i Almindelighed regne med er Vest- og ikke Storis.

Vinterisen i Julianehaab Distrikt har hverken den samme Varighed eller Udstrækning som i Landsdelens nordlige Egne, idet den lægger sig gennemgaaende senere om Efteraaret og bryder tidligere om Foraaret, ligesom Grænsen for den faste Vinteris maa søges dybere inde i Fjordene end nordpaa. Enkelte af disse er endda ikke tillagt hvert Aar, og selv i de beskyttede Sunde, der gennemskærer Distriktets sydlige Del, træffer man i Almindelighed aabent Vand hele Vinteren igennem, ligesom de mere aabne Bugter langs Kysten indenfor Yderøerne kun undtagelsesvis er tillagt, og dette gælder i endnu højere Grad selve Julianehaab Bugten, hvor Islæg aldrig er observeret. Er der undtagelsesvis Storis langs Kysten, har Vinterisen i Reglen større Udbredelse, end naar Kysten er udækket.

Vinterisens mindre Udbredelse i dette Distrikt skyldes for en væsentlig Del de urolige Vejrforhold, der ikke alene hindrer Isen i at lægge sig i de mere aabne Bugter, men ogsaa ofte bryder denne inde i Fjordene, hvor Føhnvinden undertiden blæser med saa voldsomme Kast fra Højfjældene, at den er i Stand til at knække den sværeste Vinteris. Dette er saaledes bl. a. Tilfældet i Juliane-

haab Fjordens Indre, i N. Sermilik og Imartunek indenfor Kagssimiuts Skærgaard, hvor man derfor kan træffe aabent Vand i den koldeste Vintertid. Isen lægger sig dog ofte hurtig igen.

Tidspunktet for Vinterisens Dannelse er naturligvis afhængig af de lokale Forhold. I vel beskyttede Bugter og Sunde lægger den første Tyndis sig, under nogenlunde rolige Vejrforhold, tidligst i Oktober, men opnaar ikke større Fasthed før hen i November eller December, og om Foraaret brydes den paa saadanne Steder i Maj og kun undtagelsesvis senere. I usædvanlig strenge Vintre forsvinder Isen dog senere, og man har endog Eksempler paa, at saadanne Farvande i Norddistriktet har været tillagt med tyk Is endnu omkring 1. Juli, men dette hører dog til Undtagelserne. Paa mere aabne Strækninger lægger Isen sig ofte betydelig senere og bryder lidt tidligere. Med Hensyn til Vinterisens Forekomst i de forskellige Farvande skal anføres følgende:

Farvandene Nord for Julianehaab Bugten. Af de indre Farvande i Nunarssuit Gruppen er Itivdliatsiak Bugten, Igánap sarkâ med Tarajornitsok og de fleste af Indskæringerne i Nunarssuit tillagt fra Oktober til Slutningen af Maj eller de allerførste Dage i Juni. I Torssukátak og Ikerasagssuak danner det faste blivende Islæg sig først senere, i Reglen i November, og skærer op i Midten eller Slutningen af Maj, men ofte hengaar der nogen Tid, inden Isen driver bort fra Sundene, og det gamle julianehaabske Dogme, hvorefter »Torssukátak ikke er aaben, før Isen paa Julianehaab Søen forsvinder«, hvilket sker mellem 1.—10. Juni, holder derfor i Almindelighed Stik.

I Sermitsialik er Isen, der lægger sig fra Bræen ud til Sarkamiut, i Almindelighed fast i November, men forsvinder tidlig om Foraaret, og Fjorden er ikke tillagt hvert Aar. Løbene i Kagssimiuts Skærgaard er tilfrosset saa godt som hver Vinter i Tiden mellem November og Maj, og Maageløbene kan tidligst passeres de første Dage i sidstnævnte Maaned.

Imartunek har Islæg paa samme Tid, men det brydes undertiden af stærke Føhnvinde.

Bredefjord. Den ydre Del af Fjorden er kun undtagelsesvis tillagt, men længere inde, særlig paa Strækningen mellem Mundingen af Torssukátak og Sermilik, er der jævnlig Islæg. Det kommer og forsvinder dog flere Gange i Løbet af Vinteren og holder sig højst een Maaned ad Gangen.

Løbene i Karmat Skærgaard er kun undtagelsesvis tillagt. Mundingen af Skovfjord har saa godt som aldrig Is, eller i hvert Fald kun kort Tid ad Gangen, og den bryder altid med Sø udefra. Indenfor Niakornak kan Fjorden i strænge Vintre lægge til, men i Almindelighed holder Isen sig kun til den nordvestlige Del af Løbet, hvor den i Læ af Øerne kan blive saa fast, at Narssakerne i Marts—April gaar over den til det aabne Vand Nord for Niakornak for at skyde Sæler.

Farvandene Øst for Julianehaab Bugten til Frederiksdal. N. Sermilik. Er der Kalvis i Farvandet begynder Tyndisen i Oktober, men Fjorden er i Almindelighed ikke passabel før Jul, undertiden endnu senere, da Drivisen føres frem og

tilbage af Vinden, og Farvandet holdes herved aabent. I den indre Del af Fjorden kan SØ. Storme eller Bræens Udskydning i Løbet af Vinteren naar som helst sprænge Isdækket, men dette fryser sammen paany og forsvinder ofte først i Maj.

Tunugdliarfik. Ydergrænsen for den faste Is ligger umiddelbart udenfor Nunasarnaĸ. Fjorden er tillagt fra Oktober til Maj, og Isen bryder kun undtagelsesvis i Løbet af Vinteren. I Fjordmundingen og i Farvandet forbi Narssaĸ kan Isen lægge sig paa samme Tid i kolde og rolige Perioder, og endnu i Marts kan Strækningen være tillagt, men aldrig senere. Isen er dog altid usikker, den brydes hyppigt af SØ. i Forbindelse med den stærke Strøm og gaar og kommer ofte flere Gange i Løbet af Vinteren.

I Kangerdluarssuk begynder Isen at lægge sig i Slutningen af November, er fast en Maanedstid senere og bryder i Slutningen af April.

Islæget i Igaliko Fjorden er altid usikkert paa Grund af de hyppige SØ. Storme, der raser i denne Fjord, og som Følge af den stærke nordlige Dønning.

Ud til Pârdlît — Hollænder Øen — Nordvestpynten af Akia laa Isen i 1887, men det nævnes som en Sjældenhed.

Paa selve Fjorden lægger den sig hvert Aar, men ofte kun nogle Dage, undtagelsesvis indtil een Maaned ad Gangen. Man kan da passere Fjorden mellem Hvide Næs (Julianehaab Landets Sydspids) og Akia, men længere ude findes kun Tyndis, og omkring Kobbermine Øen er der altid aabent Vand, som Følge af den stærke Strøm. Selv i det Indre af Igaliko Fjorden er Islæget altid usikkert, da en kraftig SØ. kan knuse Isen, og naar denne først er brudt, renses hele Igaliko og en Del af Kaĸortoĸ Fjorden i utrolig kort Tid. Tuno indenfor Akia er tillagt fra midt i December og undertiden til sidst i Maj, naar ikke sydøstlige Storme holder Farvandet aabent. I de snævre Løb Vest herfor og i Niaĸornatsiaup ikerasâ, sydligst i Tuno, er der dog altid aabent Vand. Den lille Vig indenfor Kangerdluarssorujuk har Islæg fra Januar til Marts, medens Fjordløbet udenfor Niaĸornatsiaĸ næsten altid er aabent, kun nu og da fyldt med Kvaderis. Fjordmundingen har kun een Gang i Mands Minde haft saa fast Is, at der har været Passage tværs over denne til Julianehaab.

I Bunden af de to Bugter, der skærer sig ind Vest og Øst for Ûmánarssuaĸ, lægger Isen sig i November eller December, og allerede i Marts skæres den op af Strømmen, særlig indenfor Øen, men ligesom i alle andre aabne Bugter er Islæget usikkert i Mundingerne af de to Indskæringer.

Ganske det samme gælder for Torssukátaks Vedkommende, i hvilken Bugt Islæget indenfor Keĸertarssuaĸ er kortvarigt og usikkert, naar undtages Strækningen nærmest Bunden og de to Smaafjorde Tasiussaĸ og Akugdleĸ, der er tillagt fra Oktober til Maj. Overbæringsstedet kan i Reglen ikke passeres mellem December og April, begge Maaneder iberegnet.

I Agdluitsoĸ Fjordens to Arme begynder Vinterislæget i Oktober og breder sig efterhaanden saaledes, at den faste blivende Is naar til Nûgârssuk i Januar, men sjældent længere ud. Isen begynder at bryde i April og er helt forsvundet i Maj. Udenfor Fjorden er Farvandet saa godt som aldrig tillagt, og

Fig. 1. Sletten ved Udstedet Narssak. O. Bendixen fot. d. $^{17}/_{7}$ 1919.

Fig. 2. Erik d. Rødes Boplads paa Sletten ved Kagssiarssuk. I Forgrunden Ruiner af Boligen. O. Bendixen fot. d. $^{17}/_{7}$ 1919.

Fig. 3. Storis paa Igaliko Fjorden. Set fra Julianēhaab indad.
R. Bentzen fot.

Fig. 4. Igaliko Sletten mod NØ. Indenfor den lille Ø i Vigen ligger de gamle Tingboder. O. Bendixen fot. d. $^{18}/_{7}$ 1919.

man har kun een Gang i Mands Minde kunnet passere Isen mellem Sydproven og de nærmeste Øer, Kekertarssuak, Ujaragtarfik og Tugtutuârssuk og andre.

Af Ũnartok Fjorden er kun den inderste Strækning mellem Fjordbunden og Inuvak tillagt fra November til Maj. Isen naar sjældent ud til Ũnartok og kun i strenge Vintre til Tugtutuarssuk med Isgrænse ved Itivdlek.

S. Sermilik og Kangikitsok har Islæg fra Slutningen af December, indtil dette smelter i Maj eller Juni. Grænsen for den faste Is, der saa godt som aldrig bryder i Løbet af Vinteren, ligger ved Bopladsen. Løbene i Fjordmundingen er derimod kun temporært tillagt, og Sermersôk Sundet har kun nu og da Tyndis.

Indenfor Nanortalik Øen — undtagen i Strømstedet — begynder Vinterislæget i Slutningen af December og forsvinder i Slutningen af Marts eller undertiden først i April.

Tasermiut Fjorden. Grænsen for den faste Vinteris ligger mellem Arpatsivik og Nûgârssuk, tæt ved Kûgssuak. Indenfor denne Linie lægger Isen sig i Oktober og bryder i April eller Maj, medens Strækningen udenfor til den stærk fremspringende Pynt Nord for Itivdliatsiak kun er tillagt fra Januar til Marts. En kraftig SØ. sætter dog undertiden denne Del af Isen til Søs, og i selve Fjordmundingen er der altid aabent Vand.

Af de to Smaabugter, der ligger Syd for Tasermiut, har Ilúngua Vinteris i Tiden mellem Januar og April, den mere lukkede Tasiussarssuak fra November til Maj.

Den stærke Strøm i Løbene mellem Igdlukasik Øerne hindrer Isen i at lægge sig her, og kun de bredere Sunde, Tunúnguak og Nardlusôk, henholdsvis paa Øst- og Vestsiden af Igdlukasik Øen, er tillagt fra November—December til April—Maj.

Endelig lægger der sig Vinteris i Bunden af Amitsuarssuk, men kun 3 à 4 Vintermaaneder.

Farvandene i den sydlige Del af Distriktet. I de derværende Sunde og Fjorde har Vinterislæget ringe Udbredelse, idet kun Kangikitsok i Ilua Fjorden, Tasiussak, baade den i Tangnera og Nord for Pamiagdluk, samt Kangerdluarssuk er tillagt hver Vinter. Den stærke Strøm og de urolige Vejrforhold hindrer derimod Vinterislæg i alle de større Løb, der gennemskærer denne Del af Landet, undtagen naar der er Storis. Thi i saa Fald kan baade Torssukátak, Tangnera og andre, men navnlig Anordliuitsok Løbet fryse til, hvorimod Strømmen i de øvrige Fjorde er stærk nok til at hindre Islægets Dannelse. Dette gælder navnlig Utorkarmiut, Ikek, Ikerasak, Perusussok og Prins Christians Sund, særlig dettes østlige Del.

KYSTER, FASTLAND OG ØER

Landet Nord for Julianehaab Bugten. Intetsteds i Sydgrønland træffer man en saa sønderdelt, indskaaren Kyststrækning og et saa omfattende Arkipelag som i Julianehaab Distrikt og navnlig da i den Del deraf, der ligger Nord for

Julianehaab Bugten, regnet fra Fastlandskysten mellem Narssaĸ og Kolonien vestefter til Davis Strædet. Overalt paa hele denne Strækning, i Fjorde, Bugter og langs Yderkysten, findes der Tusinder af Øer, og mange af de talrige Indskæringer er desuden saa dybe, at de næsten gennemskærer Landet, hvorved der fremkommer smalle, ofte lave Tanger, der danner bekvemme Overbæringssteder til Lettelse for Konebaadsrejsende, naar Storisskodser, hvad hyppigt sker, spærrer de snævre Løb og hindrer Passage derigennem i ugevis. Baade de større Øer og de mere sluttede Landstrækninger er som Følge heraf udtunget i en Mængde Pynter og Næs, og da heller ikke Fastlandskysten danner et samlet Hele, men af talrige Bugter og Isfjorde er spaltet i en halv Snes fra hinanden adskilte Dele, vil det forstaas, at Sønderdelingen af dette betydelige Omraade er saa gennemført, at man intetsteds kan fjerne sig mer end ca. 4—5 km fra Havet.

I dette Virvar af Øer, Pynter og Næs, Fjorde, Bugter og Løb gør der sig imidlertid en vis Regelmæssighed gældende. Længst inde, langs Indlandsisens Rand, danner Fastlandet nemlig mer eller mindre fremskudte Partier, foran og i Forlængelse af hvilke der strækker sig en Del større Øer, og efter disse følger Smaaøerne længere ude, spredt eller samlet i Grupper, der ud mod det aabne Hav atter afløses af foranliggende Holme og Skær.

3 større Fjorde, Sermitsialik, Bredefjord og Skovfjord, gennemskærer i nordøstlig Retning hele Omraadet og deler saaledes geografisk set dette i 4 Dele, der passende kan benævnes Torssukátak, Kagssimiut, Karmat og Julianehaab Gruppen, hvilket yderligere letter Oversigten herover.

Torssukátak Gruppen, der omfatter den vestlige Del ɔ: Landstrækningen mellem Kobbermine Bugten og Sermitsialik og skyder sig ca. 50 km frem foran Indlandsisen, bestaar af det ret store Fastlandsparti mellem Isranden og Torssukátak, samt den Syd herfor liggende Nunarssuit, i Forbindelse med de omliggende Smaaøer. En bred, stærk forgrenet og af talrige lave Øer opfyldt Bugt, der fra Torssukátak gaar i nordlig Retning og over Itivdliatsiaĸ staar i Forbindelse med et smalt Løb fra Kobbermine Bugten, deler Fastlandet i to Dele, der — baade hvad Højdeforhold og Terrænbygning angaar — er vidt forskellige.

Den vestlige Del, Alángorssuaĸ Landet, har i sit Indre indtil 670 m høje, delvis stærk afrundede Fjælde, adskilt ved snævre Kløfter, og paa Nordsiden falder Alángorssuaĸ Fjældets nøgne, stejle, forrevne Fjældvæg brat af mod det smalle, stærkt kuperede Forland, paa hvis yderste Spids den nu nedlagte Kobbermine, Ivnatsiaĸ, er beliggende. Den sydvestlige Del af Landet ved Torssukátaks Munding og indefter har lavere, afrundede Smaafjælde — for en Del bestaaende af Syenit — med rødliggule Forvitringsstoffer i Kløfter og Sænkninger. Plantevæksten er her, som overalt paa dette Land, meget sparsom, og kun hist og her liver Smaapletter af Lyng op i denne øde Stenørken.

I Modsætning til Alángorssuaĸ er Fastlandet Øst for Bugten ved Overbæringsstedet, der nu er gennemsprængt og passabel for Smaafartøjer, ganske lavt, og fra Smaaøerne ved Kipisarĸo kan man overse saa store Dele af Landet, at de fjerneste Kamme i dette smaabakkede Terræn taber sig i Horisontens blaalige Dis.

En bred Fjord, Igánap sarkâ, med mange Smaaøer skyder sig fra Sermitsialik dybt ind i Landet, hvor den nordpaa afsætter to af Lerslam fra Indlandsisen helt opfyldte Vige, af hvilke den inderste, Isortok, naar Isranden og er forbundet med selve Fjorden ved et 30 m bredt Løb, der kun kan passeres under Stromskiftet paa Grund af den rivende Strøm i Løbet, og i vestlig Retning en lang, stærk delt Arm, Tarajornitsok, der strækker sig helt over i Nærheden af Itivdliatsiak Bugten og ved et ca. 10 km langt smalt Løb med stærk Strøm er forbundet med Igánap sarkâs ydre Del. Terrænet omkring og navnlig Nord herfor er lavt, til Dels ganske jævnt, og store Strækninger heraf dækket med et Tæppe af Lichener. Den sydlige og vestlige Del er smaabakket med ganske enkelte lidt højere Punkter, men ikke særlig stærkt kuperet.

Øerne, der hører til det foran beskrevne Fastlandsparti, er alle samlet i Grupper, af hvilke den nordligste ligger i Bunden af Kobbermine Bugten, der danner Grænsen mod Frederikshaab Distrikt. Den har en knap 15 km bred Munding mellem Sánerut og Alángorssuak, men Landet sænker sig østefter, og fra Mundingen skimter man den 35 km fjærne Indlandsis over de ca. 100 ganske lave, tæt sammenstillede Øer, der fra det lerfyldte Farvand langs Indlandsisens Rand skyder sig frem i Bugten til et Punkt ud for Kobberminen. Syd herfor i Læ af Karmat Pynten ligger Rinks Havn.

Indre Kitsigsuts Øgruppe skyder sig fra Alángorssuak indtil 12 km til Søs i nordvestlig Retning og bestaar af op imod 150 stærkt spredte, lave, afrundede og ganske nøgne, rødligtfarvede Smaaholme. Den største, Tuluartalik, har en brugelig Skibshavn og er 54 m høj.

Ydre Kitsigsut strækker sig lige saa langt ud fra Kysten Vest for Mundingen af Torssukátak, men har kun ca. 20 Øer, hvoraf den 140 m høje Ũmának (Torstein Islænder) er et kendt Anduvningsmærke.

Nunarssuit er langt den betydeligste af samtlige Øer i Grupperne. Syd for de lave, øde Smaafjælde omkring Mundingen af Torssukátak hæver den 750 m høje Fjældkæde Kitdlavât sig stejlt op af Vandet, og fra Kædens sydvestligste Punkt, Kap Desolation, har man Udsigt til Nunarssuits 3 sydlige Forbjerge. Hele dette Parti med de spidse, rødligtfarvede Tinder og forrevne Kløfter midt i det stormfulde, ofte isdækkede Hav danner et af de pragtfuldeste, men mest vilde og øde Landskaber langs denne ugæstmilde Kyst. Indefter sænker Terrænet sig, og længst mod Øst er Landet ganske lavt. Medens Øens Nordkyst langs Torssukátak danner en jævn Linie med faa og ubetydelige Smaabugter, er de dybe, stærk forgrenede Indskæringer, der er skilt fra hverandre ved lave, smalle Landtanger, et Særkende for Nunarssuits Syd- og Østkyst.

Syd for Kap Desolation ligger Mundingen af den brede Amitsuarssuk, der skyder sig ind bag Kitdlavât, og efter det følgende Forbjerg den dybe Tasiussak, hvis nordlige Forgrening, der overskærer Halvdelen af Nunarssuit, er fyldt med Smaaøer og omgivet af et Terræn med toppede Smaahøje og talrige Søer. Mellem Mundingen af Tasiussak og Øens sydostligste, stærk fremtrædende Halvø med det kuplede 480 m høje Malene Fjæld, ligger et Par mindre Indskæringer og

paa Landets Østside endvidere en betydelig Bugt, dækket af en Række store, lave Øer.

Medens Yderkystens forrevne Fjælde, foran hvilke der kun findes enkelte spredte, nøgne Øer, er næsten helt golde, træffer man i de lunere Strøg af Landets Indre en i Forhold til Øens fremskudte Beliggenhed frodig Plantevækst af Lynghede med Pil, Dværgbirk, Enen og adskillige andre Blomsterplanter.

Øst for Nunarssuits NØ.-Pynt ligger endelig Kákaligaitsiaks Øgruppe, deriblandt den store, delvis flade Takisôk Syd for Sejlløbet til Julianehaab.

Torssukátak ɔ: Løbet langs Nunarssuits Nordkyst er en af de ejendommeligste og vigtigste Rejseruter i Sydgrønland, da det danner Indsejlingen til Landsdelens største Koloni og den, hvis Besejling frembyder de største Vanskeligheder.

I den almindelige Bevidsthed omfatter Torssukátak hele Løbet mellem Strædet og Kákaligaitsiak Fjorden; T. V. Garde angiver Aurora Havn tværs over for Takisôks NV.-Pynt som Grænse, men Grønlænderne hævder, at det kun naar til »Knækket«, og kalder Løbet Øst herfor Ikerasagssuak, hvilken Opfattelse efter Navnets Betydning — et snævert Løb med højt Land paa Siderne, og som udmunder i et rummeligt Bassin — sikkert er rigtig.

Paa den 13 km lange Strækning indtil »Knækket«, hvor Itivdliatsiak Bugten aabner sig, er Torssukátak paa det bredeste knap 1 km, paa det smalleste ved »Knækket« kun 50 m. Højfjældet nærmer sig kun Løbet paa et enkelt Sted, nemlig paa Sydsiden lidt indenfor Mundingen, men Kysterne er golde og stejle, Dybden betydelig, nemlig indtil 268 m, og ofte større end Løbets Bredde, saa at det Indtryk uvilkaarlig paatvinger sig, at Torssukátaks Tilblivelse skyldes en vældig Revne.

Ved »Knækket« aftager Dybden ganske pludselig til ca. 12 m, og paa den anden Side forandrer Landskabet Karakter; Løbet udvider sig til større Bredninger, paa Nordsiden begrænset af Fjælde med ret jævne Skraaninger, paa Sydsiden af smukt grønklædte Øer med samme Karakter som Skærgaarden ostpaa til Julianehaab, men dog noget lavere og jævnere. Denne Forskel mellem Torssukátaks høje, øde vestlige Del og den lave, frodige Ikerasagssuak spores ogsaa i Klimaet og har sin Grund i, at Strædets raakolde Taage som oftest bliver hængende paa Højfjældene langs Nunarssuits Yderkyst uden at trænge ind til de lunere Strøg indenfor »Knækket«. Hele Løbet har en Mængde fortrinlige Havne og er afmærket med talrige Varder til Vejledning for Skibene.

Torssukátak Gruppen begrænses mod Øst af Isfjorden Sermitsialik, der ligesom Bredefjord og Skovfjord har et fra de typiske grønlandske Fjorde forskelligt Præg, idet de kun delvis skærer sig ind i det faste Land, men hovedsagelig er begrænset af Øer, af hvilke de inderste, som foran berørt, er betydelige af Omfang og omgivet af store Bredninger og Sunde, medens de yderste, typiske smaa Skærgaardsøer er skilt fra hinanden ved snævre, vildsomme Løb, men uden nogen paaviselig skarp Grænse mellem de indre og ydre Øer, idet Overgangen mellem dem er ganske jævn. Som Følge af disse Forhold finder man mellem de

tre Fjorde en talrig Mængde Forbindelsesveje af enhver Art, fra Overbæringssteder og grunde Løb, der kun kan passeres af Konebaade, til Sunde, hvori der er Plads nok til, at et stort Sejlfartøj kan krydse igennem.

Medens de ydre Øer, som det senere vil blive nærmere paavist, har et ret ensartet Udseende, frembyder de indre større Uoverensstemmelse indbyrdes. Paa Sermitsialiks Østside er de gennemgaaende flade og jævne, men efterhaanden, som man fjerner sig fra Isfjorden i nordlig og østlig Retning, bliver Øerne og ogsaa Fastlandet indenfor højere, Landskabet mere storslaaet, Konturerne blode og mere langstrakte end i Skærgaardens smaabakkede Terræn, indtil man paa Tugtutôĸ finder Højder paa op imod 500 m.

Skærgaarden begynder noget Øst for »Knækket« og udfylder største Delen af Mellemrummet mellem Fjordene paa den ca. 100 km lange Strækning til Julianehaab. En detailleret Skildring af disse Hundreder af Øer indenfor de forskellige Grupper kan alene af Hensyn til Pladsen ikke gives her, men den vilde ogsaa være baade trættende og uden Interesse; thi bortset fra det Skel, Fjordene sætter mellem de forskellige Grupper, kan de egentlige Skærgaardsøer betragtes under et, da de i deres Form, Bygning og Udseende kun er meget lidt forskellige.

Medens Ydergrænsen for største Delen bestaar af lave Holme og Skær, danner rundtoppede, kullede og stærk kuperede Øer Hovedmassen af den umiddelbart indenfor liggende Skærgaard. Isens Paavirkning er saaledes kendelig overalt, men ved Siden af disse typisk afrundede Former finder man ogsaa adskillige lave, næsten helt flade Øer. Flytteblokke og Moræner, hvis løsere Dele er bortskyllet, saa at kun Hobe af afrundede Sten er tilbage, ses jævnligt og forekommer i alt Fald langt hyppigere end under tilsvarende Forhold paa andre Steder, f. Eks. paa Øerne langs Godthaabs Nordland. Karakteristisk for Øerne er det store Antal Grønstensgange, der gennemkrydser dem, og som hyppig har bidraget til Dannelsen af de utallige, ofte ganske smalle Sunde, som paa de mest utænkelige Steder danner Kanaler mellem større Løb. Medens disse Vandveje paa visse Steder er saa smalle, at en almindelig Baad ikke kan komme igennem, har Forvitringen paa andre Steder kun fremkaldt dybe Furer, der gennemstryger Øerne. Disse har en Middelhøjde af 30—60 m med enkelte højere Toppe paa indtil 100—150 m.

Vegetationen er fattig Lynghede, hvis mest fremtrædende Plante er *Empetrum*, der giver Øerne en rødligbrun, varm Farve.

Til Vejledning for Besejlingen er der udarbejdet 4 fortrinlige Specialkort, omfattende Kobbermine Bugten og Yderkysten med foranliggende Øer paa Strækningen mellem Ydre Kitsigsut og Igdlukasik Syd for Nanortalik.

Efter denne almindelige Oversigt over Ølandets Karakter og Bygning skal man gaa over til en nærmere Beskrivelse af de øvrige Grupper og deres Begrænsninger.

Isfjorden Sermitsialiks brede Munding hedder Kákaligaitsiaĸ og omfatter den Del af Fjorden, der ligger udenfor Sarĸamiut timât Landets sydostligste Pynt med Bopladsen Sarĸamiut ved Omdrejningen til Ikerasagssuaĸ.

Herfra til Bræen i Fjordbunden er Sermitsialik ca. 28 km lang og ud for Bopladsen 2 km bred, men udvider sig noget længere inde. Indenfor Igánaup sarĸâ har Fastlandskysten høje, delvis med frodigt Pilekrat bevoksede Skrænter, men er iøvrigt omgivet af lavt Land, særlig paa Østsiden, der begrænses af en fra Fastlandskysten stærk fremskudt Odde, Kaporfik, i Forbindelse med den aflange, smalle Kingigtoĸ kangigdleĸ og udenfor denne Kingigtoĸ samt en Del Smaaøer. Paa Nordsiden af Kingigtoĸ ved Sundet mellem denne og K. kangigdleĸ ligger Angmagssatpladsen Alerât, og nær Bræen findes de yderstliggende Nordbobebyggelser i Distriktet, henholdsvis paa Vestsiden indenfor Sarfap nûa og ved Overbæringsstedet til Imartuneĸ paa Kaporfik lige over for.

Sermitsialiks Isbræ, der er ret produktiv og afgiver en Mængde Kalvis samt adskillige, men kun smaa Isfjælde, udmunder gennem en ca. 4 km lang Arm, omgivet af 100—200 m høje Fjælde. Nærmest Fjorden har Bræen en Bredde af ca. 2 km og en Heldning af 9°. Bræranden er ca. 33 m høj, og Bevægelseshastigheden for den stærkest udskydende Del af Bræen 5,5 m i Døgnet.

Da Brærandens forreste Kant paa Grund af Farvandets ringe Dybde ikke bæres oppe af Vandet, og den store Heldning bevirker, at Isens tangentiale Spalter aabner sig, foregaar Kalvningen paa den Maade, at Isen ved Presset inde fra i Forbindelse med den Modstand, Bundmorænen yder, løsnes helt og styrter forover med Brudfladen øverst. Forud for Kalvningen høres mægtige Brag fra Bræen, og idet Kolossen styrter forover og forsvinder under Vandet for kort efter at dukke op paany sammen med den stærkt mudrede Vandmasse, kastes en vældig Vandsøjle til Vejrs, hvorved der fremkaldes en voldsom Brænding langs Kysten.

Da Mængden af Smeltevand fra Bræen er saa betydelig, at Strømmen i Fjorden næsten altid gaar udad, sætter Kalvisen hurtig til Søs og er i Reglen ikke til Hinder for de Baaderejsende, der passerer Fjordmundingen.

Kagssimiut Gruppen mellem Sermitsialik og Bredefjord er ca. 20 km bred. Medens Fastlandets vestlige Del danner et næppe 6 km bredt, lidet indskaaret Bælte langs Indlandsisens Rand, er den østlige Del af Kyststrækningen stærkt spaltet, idet saavel Bredefjord som Sermilik fra Mundingen af Torssukátak nordefter afsætter en Del Smaabugter i Fastlandskysten. Af Bugterne, der er skilt fra hverandre ved Halvøer med stejle Kyster, skærer de tre nordligste, Kaleragdlit, Manîtsup tunua, hvis vestlige Del hedder Kuvneĸ, og Kangerdlua sig helt ind til Indlandsisen, som gennem 6 Smaabræer aflejrer lidt Kalvis i dem. I Mundingen af Kaleralik ligger en lang, smal, lav Ø, Nûk, i den følgende Bugt den store Manîtsoĸ, og i og udenfor Kangerdlua er der 2 Øer, inderst den lille, stejle Keĸertarssuaĸ, og udenfor denne en stor navnløs Ø med et bredt prægtigt Dalstrøg, Kapitak, tværs over den midterste smalle Del.

Bugterne og den nordligere liggende lille Fjord, Kangerdluarssuk, er fiskerige med talrige Rodfiske- og Hellefiskebanker og vigtige Fangstfelter for Grønlænderne, som har to Bopladser her, Tugdlerúnat og Niaĸornaĸ, henholdsvis paa den sydlige og nordostlige Pynt af Halvøen mellem Kangerdlua og Kangerdluarssuk.

Landet omkring, navnlig Syd for Mundingen af Torssukátak, er ganske lavt, men hæver sig jævnt i nordostlig Retning med Højder paa indtil 400 m nærmest Kangerdluarssuk.

Øerne. Midt i Gruppen af de indre Øer ligger et stort fjordlignende Bassin, der er skilt fra Sermitsialik ved en sammenhængende Række af Øer med talrige Sejllob og Overbæringssteder og falder i to Dele, Akugdlek Syd og Imartunek Nord for Alerât Øerne. Fra Havbugten Vest for Kagssimiut Øerne fører Kôrnok Løbet, i hvis sydlige Del Bopladsen Kekertarssuârak ligger paa en mindre Ø, ind mellem Kârusuarssuk Øen og Kanertêk til Imartunek, der mod Øst begrænses af den sidstnævnte Ø, som fylder hele Mellemrummet mellem Imartunek og Bredefjord. Kanertêk (ɔ: en med mange Munde), et Navn, som den stedlige Befolkning iøvrigt ikke vedkender sig, har paa Sydsiden to dybe Indskæringer og grænser mod Nord til Løbet Torssukátak, der fra Bredefjorden skærer sig saa langt mod Vest, at det kun er skilt fra Imartunek ved den lave, af Højvandet overskyllede Itivdliatsiak Tange.

Umiddelbart Vest herfor samt i Bunden af Kangerdluarssuk — den dybe, smalle Fjord, der i nordøstlig Retning skærer sig ind i Kanertêk — og flere andre Steder i Omegnen findes Lakseelve, som dog kun udnyttes i ringe Grad.

Skærgaarden omkring Kagssimiut bestaar af talrige mindre og en halv Snes større Øer, adskilt ved snævre Sunde, hvorigennem der fører to Sejlløb, Nordre og Søndre Maageløb, der forbinder Kákaligaitsiak med Bugten Øst for Udstedet Kagssimiut, der er beliggende paa den østligste af Øerne i Gruppen. Den stedlige Befolkning har dog andre Navne end de officielt fastslaaede paa de to Løb, idet man ved »Nordre Maageløb« forstaar det allervestligste, snævre Sund mellem Kákaligaitsiak Fjorden og Akugdlek Bredningen, medens Resten af Strækningen indtil Bredningen Vest for Udstedet kaldes »Søndre Maageløb«; Ikerasak er derimod Betegnelsen for Søndre Maageløb.

Bredefjord (gr. Ikerssuak ɔ: en Havbugt som man skal sætte over), der naar til Linien mellem Tugtutôks nordlige Pynt, Isua, og Tugdlerúnat Landet, er ca. 50 km lang og fra 3,3—5 km bred. Fjordens nordvestlige Kyst, Kanertêk og to Syd herfor liggende større, stærkt kuperede Øer, Upernivik og Apokátak, er gennemgaaende lave, særlig i Egnen omkring Bugten Syd for Torssukátaks Munding, hvor Karmaternes Angmagssatplads, Tûgdlik, er beliggende. Det samme gælder den sydøstlige Fjordbred nærmest Mundingen, men efterhaanden som man herfra trænger dybere ind, højner Landet sig betydeligt, og den inderste Halvdel af Tugtutôk har stejle Kyster, delvis uden Forland. Fjorden har en stærk udadgaaende Strøm, og dens indre Forgreninger er ofte fyldt med Kalvis.

Karmat Gruppen. Landet mellem Bredefjord og Skovfjord bestaar udelukkende af Øer, nordligst den ca. 33 km lange Tugtutôk, paa hvis Nordkyst der findes en stor Bugt, dækket af den lave Isua Pynt. Midtvejs har Øen et Overbæringssted mellem to Bugter, der fra Bredefjord og Skovfjord næsten gennemskærer Øen, og paa langs gennem denne gaar en frodig, grønklædt Dal, om-

givet af stejle Fjælde. Den sydøstlige Kyst er stærkere indskaaret, end den nordvestlige og gennemgaaende lavere, hist og her med frodigt Forland.

To smalle Løb, Ikerasak kangigdleĸ og kitdleĸ, fører fra Bredefjord ind til det stærkt udtungede Sund mellem Tugtutôĸ og den Syd herfor liggende store, lave, navnløse Ø, der begrænser Karmat Skærgaard mod Nord. Øerne er her gennemgaaende mindre end i Kagssimiuts Skærgaard og ogsaa lavere, idet intet Punkt overstiger 90 m. Øerne er desuden lidt mere spredte, især nordligst i Gruppen, hvor Sejlløbet forbinder Bredefjord med Skovfjord. Paa en af de større Øer vestligst i Gruppen nær Bredefjord ligger Bopladsen Karmat.

Skovfjord (gr. Nardluneĸ ɔ: den lige) udmunder umiddelbart Øst for Karmat Øerne og skyder sig herfra parallelt med Bredefjord ind mellem Tugtutôĸ i Forbindelse med de Syd herfor liggende Øer, der begrænser Fjorden mod NV., og den lange smalle, delvis høje og stejlt affaldende Alángorssuaĸ Halvø samt Øerne Kingigtoĸ, Hollænder Øen o. a. mod SØ.

Ved en sammenhængende Række af større Øer, Igdlutâlik, Kángue med Bopladsen af samme Navn, Igdlukasik, Niaĸornaĸ, Kerrortussoĸ og Avatarmiut m. fl. deles Fjordpartiet i 2 Løb, hvoraf det østlige eller den egentlige Skovfjord er snorlige og ca. 45 km lang, ca. 2 km bred med en enkelt Øgruppe midt i Fjordmundingen, medens det vestlige i Modsætning hertil har en uregelmæssig Form, adskillige Smaaøer og Skær, talrige Sunde og betydelige Bredninger, saaledes Imartuneĸ Vest for Niaĸornaĸ. De større Øer i Skovfjords Gebetet er gennemgaaende stærkt kuperede og adskillige har stejle Kyster, men de højeste hæver sig neppe 100 m over Havet.

Det brede Narssaĸ Sund forbinder indenfor Tugtutôĸ Bredefjord og Skovfjord med hinanden, og fra denne sidste udgaar tillige Kangerdluarssuk Fjorden, der fra den midterste Del af Skovfjorden skærer sig ind i Fastlandskysten i nordøstlig Retning.

Julianehaab Gruppen bestaar af større, indtil 200 m høje Øer, nemlig foruden de forannævnte, Hollænder Øen og Kingigtoĸ, samt den Nord for disse liggende mindre Akuliaruseĸ ud for Kangerdluarssuks Fjordmunding, endvidere af Pârdlîts Øgruppe i Mundingen af Julianehaab Fjorden. Mellem Kingigtoĸ og Hollænder Øen ligger det 7—8 km lange smalle Sund Ikerasârssuk med stejle Kyster.

Fra Karmat Øerne gaar Sejlløbet videre østpaa gennem et af de to smalle Løb Nord og Syd for Kerrortussoĸ Øen, og Ikerasârssuk og derfra Nord om Pârdlît til Julianehaab.

Indlandsisen Nord for Julianehaab Bugten. Som det vil fremgaa af den foran givne Skildring, er Landet Nord for Julianehaab Bugten gennemgaaende lavt og naar kun undtagelsesvis Højder paa op imod 500 m. Fra Bugtens Nordside er man derfor i Stand til paa klare Dage at skimte Indlandsisen, der tegner sig som en Lysning paa Himlen over det lave Land og ses i en Udstrækning af ca. 30—40 km fra Kînâlik til hen imod Bredefjord.

Mod Vest tiltager Landets Højde og skjuler lidt efter lidt Indlandsisen, og

det samme er Tilfældet i ostlig Retning, hvor Landet efterhaanden smelter sammen med det mægtige Alpeland indenfor Tunugdliarfik Fjordens Bund. Mellem Kînâlik og Bredefjorden skyder Isen sig uden Hindring ud over det foranliggende lave Land, idet ingen Nunatakker eller Fjældkæder spærrer den Vejen. Den befinder sig derfor paa denne Strækning i en rolig Tilstand og har langs Randen den samme Afslutning, som er typisk overalt, hvor Afsmeltningen holder Skridt med Tilforselen: jævnt hældende Udlobere, stagnerede Bræer og pletvis stærkere affaldende, spaltede Partier, foran hvilke Soer, Bugter eller Bunden af de Fjorde, der naar tæt ind til Isranden, fyldes med udskyllede Lermasser, som aflejres af Bræelvene nærmere eller fjærnere Bræranden. Kun i Sermitsialik og i Bugterne paa Vestsiden af Bredefjord findes kalvende Bræer paa den her omtalte Strækning.

Indlandsisen Nord for Bredefjorden er i 1893 nærmere undersøgt af en Ekspedition under Ledelse af daværende Løjtnant T. V. Garde. Heldige Vejrforhold begunstigede Ekspeditionen, som det lykkedes, med Sermitsialik Bræen som Udgangspunkt, i Dagene fra 16—28 Juni at trænge ca. 110 km ind over Isen i NNØ. Retning o: paa 22 km nær Halvdelen af Vejen til Østkysten. Isens Maksimumshøjde nær Vendepunktet var 2194 m over Havet, og sammenholdt med de Højder, Nansen og J. A. D. Jensen maalte paa deres Tur over Indlandsisen, viser det sig, at denne er stærkt hvælvet over den sydlige Del af Landet, og at 2000 m Højdegrænsen ligger Isranden meget nærmere end længere nordpaa.

Da der i og omkring Ekspeditionens Rejserute ikke findes nogen Nunatakker paa tværs af Isens Bevægelsesretning, har Isen ikke det kloftede, forrevne Udseende som Frederikshaabs Isblink, men er — i hvert Fald i nogen Afstand fra det isfri Land — svagt bølget og iøvrigt ganske jævn. Selv ved de talrige Nunatakker, som Aputaiuitsok viste sig at bestaa af, findes ingen Skruninger eller Ujævnheder, idet Isen ganske jævnt støder op til de vegetationsløse, nøgne, afglattede, men tilsyneladende ikke isskurede Smaatoppe, der som Øer hæver sig op over Isen. Det synes saaledes, at Isen her befinder sig i fuldstændig Ro.

Nærmere Land er Isen derimod spaltet af indtil 10 m brede, dybe, delvis snedækkede Revner. Mellemrummet mellem Revnerne varierer stærkt i Bredde, og i Sermitsialiks Omegn er Overfladen ujævn med Rygge mellem Revnerne og fuldstændig regelmæssig inddelt i 2 Spaltesystemer, parallelt med og lodret paa Isranden, hvilket dels skyldes lokale Bevægelsesforhold i to Retninger, dels hidrører Spalterne fra Elvene, der i Foraaret og Sommeren i Tusindvis søger ned over den mod Yderlandet skraanende Isflade. Hyppigt danner Elvene Afløb fra Smaasøer, der findes overalt nedenfor Snegrænsen, som ligger paa ca. 900 m Højde. Temperaturen vekslede under Ekspeditionens Marsch ind over Indlandsisen mellem et Par Graders Varme om Dagen og et Par Graders Kulde om Natten, og den højeste observerede Temperatur var 5°.

Landet Øst for Julianehaab Bugten til Torssukátak adskiller sig i mange Henseender fra de foran omtalte Dele af Distriktet, først og fremmest derved, at største Delen af Landets Indre bestaar af et mægtigt Alpeland, og at den for de nordlige Egne saa karakteristiske Skærgaard forsvinder og afløses af Øer,

der er højere, større, mere spredte og skyder sig længere bort fra Kysten end i den typiske Skærgaard. Kun omkring Sârdlok og Igdlukasik findes en lille Gruppe Smaaøer, og det samme er Tilfældet ved Sagdlît; men baade denne sidste Gruppe og Kitsigsut Øerne Syd for Nanortalik ligger saa langt fra Kysten, at de derved mister Karakteren af egentlige Skærgaardsøer.

At give en almindelig, kort Karakteristik af disse vældige Landstrækninger er en Opgave, der næppe kan løses. Hertil er Landets Bygning alt for uregelmæssig, Terrænet for vekslende. Fjælde paa indtil et Par Tusind Meters Højde med spidse, forrevne Kamme eller mægtige Erosionskegler, højt Plateauland, smaakuperet Terræn og jævnere Strækninger veksler uregelmæssigt og lunefuldt, ofte paa korte Afstande. De forskellige Landskabstyper glider hyppigt saaledes over i hinanden, at Landet kun vanskeligt lader sig rubricere, saaledes som det er muligt for adskillige af de nordlige Egnes Vedkommende. En Del af Kystegnene Syd for Julianehaab er saaledes lav og smaakuperet og minder pletvis i høj Grad om tilsvarende Strækninger i de nordlige Distrikter, men midt i dette typiske Kystlandskab fremtræder pludselig Partier af en helt anden Landskabstype og bryder saaledes Ensformigheden.

Et tilsvarende Forhold genfindes i Landets Indre, hvor Alpelandskabet, der danner de største sluttede Partier, veksler med Landstrækninger af en ganske anden Karakter, som atter er forskellige indbyrdes. Det vældige Højfjældsparti mellem Mundingen af N. Sermilik og Tunugdliarfik Fjorden afbrydes saaledes længere inde af lavere Landstrækninger med jævnt skraanende Bakker, der strækker sig tværs over Halvøen og nærmere Indlandsisen gaar over i et meget stærkt kuperet Alpeland. Paa Julianehaab Halvøen mellem Tunugdliarfik og Igaliko Fjorden sænker Højfjældene sig ligeledes østefter, indtil det omkring Igaliko afløses af en efter grønlandske Forhold betydelig Slette, og midt paa den Syd herfor liggende Halvø træffer man et Bakkeland af samme Karakter som Nord for Tunugdliarfik, afvekslende med Udløbere fra de østlige Højfjælde.

I Distriktets sydlige Del er Alpelandet mere fremtrædende og skyder sig paa visse Strækninger endog fra Indlandsisen helt ud til Yderkysten, saaledes paa Sermersôk og ved Igdlukasik, medens man langs den øvrige Del af Kysten finder vekselvis højere og lavere Land og enkelte Forbjerge. Hvor Alpelandet er eneherskende, danner det dog ikke overalt et sammenhængende Hele, men er hist og her spaltet af Dalstrøg eller Sænkninger, der strækker sig tværs over større Halvøer og danner bekvemme Overgange fra Fjord til Fjord, ligesom Overbæringssteder forekommer ret hyppigt i Kystegnene.

Fastlandskysten Øst for Julianehaab Bugten er gennemskaaret af et betydeligt Antal — særlig i Norddistriktet — tæt sammenstillede dybe Fjorde, hvoraf de 5, nemlig N. Sermilik, Kôrok i Tunugdliarfik, S. Sermilik, Tasermiut og Ilua er egentlige Isfjorde. Næsten alle Fjordene gennemskærer Landet i nordøstlig Retning, men de 3 nordligste, N. Sermilik, Tunugdliarfik og Igaliko Fjorden bøjer dog længere inde mod Nord eller Nordvest.

Nordfra regnet har Kysten ned til Torssukátak følgende Fjorde:

N. Sermilik ligger i Forlængelse af Bredefjord paa lignende Maade, som Tunugdluarfik danner en Fortsættelse af Skovfjord. Om man vil betragte de fire Fjorde parvis som kun to med forskellige Navne, bliver en Skonssag, men den benyttede Inddeling er i alt Fald vel begrundet i den betydelige Uoverensstemmelse, der er imellem de ydre og de indre Fjordarme, som det vil fremgaa af følgende Beskrivelse.

N. Sermiliks Hovedløb er ca. 38 km langt, 3—5,5 km bredt. Omtrent midtvejs bøjer Fjorden i en stor Bue mod NV. op imod Bræen i Fjordbunden, men afsætter lidt udenfor denne i nordostlig Retning en ca. 9 km lang Arm, ligeledes med en betydelig Bræ, der er skilt fra den vestlige ved det store Fjældparti Akuliaruserssuaĸ. Fjordmundingen er paa Sydsiden begrænset af mægtige, stejle Fjælde, yderst det mere afrundede, gronklædte Narssaĸ Fjæld, og indenfor dette Nasánguaĸ, hvis bratte, stærkt kloftede og »bænkede« Væg med de vældige Forvitringslag langs Foden af Udseende paafaldende minder om Trapfjældene ved Godhavn paa Disko. Over Nasánguaĸs Kam skimter man Ilímaussaĸ Fjældets 1410 m høje, prægtige Kuppel, der er formet som en vældig Kæmpehøj. Nord herfor afsætter Fjorden 3 Smaabugter, omgivet af lavere Land, medens den nordvestgaaende Del af Fjorden har høje, stejle Kyster. Paa Nordsiden af Fjorden lidt indenfor Mundingen ligger den 15 km lange, af ret stejle Kyster omgivne Kangerdluarssuk, i hvis Bund der udmunder 3 Isbræer, hvoraf dog kun de to naar helt ned til Vandet, og foran dem alle er der oplagret store Grunde af Slam og Grus. Landet Syd herfor er langs Kysten lavt med saa blode, afrundede Former, at Dalstrøg og Sænkninger synes udmejslede af Isen, men indad mod Indlandsisen er Landet højere.

I Bunden af de 3 forannævnte Smaabugter og adskillige Steder paa Fastlandskysten og Øerne lige over for findes talrige Levninger af Bygninger fra Nordbotiden, og det samme gælder Distriktets øvrige større Fjorde, der næsten alle har haft en saa tæt Bebyggelse, at man overalt, hvor Betingelserne er blot nogenlunde gunstige, finder Tomter af Gaarde eller Huse. Ruinerne i den gamle Østerbygd er bedre bevaret, og Bygningerne mindre sammenfaldne end i Vesterbygden. De frembyder overordentlig Interesse, da man intetsteds i Norden finder tilsvarende eller saa righoldige Levninger fra vore gamle Forfædre som netop her, hvor de har ligget uforstyrret i Aarhundreder.

Af de to Bræer i Bunden af N. Sermilik har kun den vestligste været Genstand for nærmere Undersøgelse. Den udmunder gennem en kort, ca. 3 km bred Arm, i hvilken der — umiddelbart indenfor Bræranden — findes en betydelig Nunatak, som deler det nederste Parti af Bræen i to omtrent lige brede Løb. Inderst i Bræarmen har Isen en Hældning paa ca. 9°, og det ses, hvorledes Indlandsisen bliver kløftet og revnet, idet den fra alle Sider terasseformet søger ned mod Bræarmen. Paa det nederste Stykke er Hældningen kun ubetydelig, og navnlig i det østlige Løb, hvor den stærkere Skraaning ligger Bræranden meget nærmere end i det vestlige, bevæger Bræen sig paa det sidste Stykke omtrent horisontalt fremad, som om den svømmer paa Vandet, og gaar til sidst jævnt over i de foran-

liggende Isfjælde, saa at det har været umuligt med Sikkerhed at bestemme Brærandens Beliggenhed. Bræranden i det vestlige Løb staar i Almindelighed tydeligere, dens Maksimumshøjde er 56 m, og da de Isfjælde, der frigøres, ligger i tilnærmelsesvis samme Plan som Bræranden, maa det formodes, at Kalvningen foregaar ved Løsrivning og ikke ved Nedstyrtning.

Bræen bevæger sig hen imod 20 m i Døgnet, hvilket er den størst maalte Hastighed i Sydgrønland, og aflejrer jævnlig 200 m lange Isfjælde.

Isens Overflade er stærk kuperet med uregelmæssige Toppe eller lange Rygge. Dens Udseende adskiller sig saaledes ikke i nogen væsentlig Grad fra Sermitsialik Bræens, og det samme gælder Sammensætningen af Isen, der bestaar af skarpkantede Gletscherkorn af indtil en Valnøds Størrelse. Isen er stærk revnet, særlig hvor Bræen skyder sig ned mod de lavere liggende Steder, men i Modsætning til Sermitsialik Bræen gaar Revnerne i Almindelighed kun parallel med Bræranden, hvorimod man ikke ser Længdespalter ɔ: i Bevægelsesretningen. Nunatakken ved Bræranden og en mindre, fjærnere liggende, aflejrer begge Moræner, men ellers ses saadanne hverken oven paa Isen eller inde i Revnerne.

Vest for Bræen findes langs Isranden et ca. 300 m bredt, ganske vegetationsløst Bælte med betydelige Rester af Bundmoræner. Det har i sin Tid været dækket af Indlandsisen, og da over 50 % af de i Elvene fra Indlandsisen opløste Bestanddele er Humusstoffer, der maa stamme fra en Vegetation, som nu dækkes af Indlandsisen, har man heri et Bevis for dennes Frem- og Tilbagerykning paa lignende Maade som adskillige andre Steder langs Indlandsisens Rand.

Udskydningen af Kalvis fra den vestlige Bræ begynder undtagelsesvis i Februar, men hyppigst i Marts, og Kalvisen naar i saa Fald ud til Narssaĸ i April eller Maj, paa hvilket Tidspunkt den indre Del af Fjorden jævnlig er helt renset for Is. Bræen er en af de livligst producerende i hele Sydgrønland, idet Udskydningen fortsættes med kortere Mellemrum hele Sommeren og Efteraaret. Senere er den afhængig af Isforholdene, da Kalvisen ikke formaar at sprænge Vinterisen, naar denne er særlig tyk.

Fra den østlige Bræ, der afgiver en betydelig Ismængde, foregaar Udskydningen i Reglen kun een Gang aarlig, nemlig i Maj, og ofte med saa stor Voldsomhed, at hele Ismassen sætter til Søs i Løbet af et Par Dage.

De stadige Udskydninger fra den vestlige Bræ bevirker, at N. Sermilik næsten altid er fyldt med Kalvis, og Baaderejsende maa endog være forberedt paa at møde Ishindringer i Farvandet omkring Narssaĸ, hvor tæt sammenstuvet Kalvis og Isfjælde naar som helst kan hindre al Passage i ugevis. Isfjældene fra N. Sermilik er ret betydelige, men naar dog ikke de jakobshavnske i Størrelse.

Tunugdliarfik (ɔ: den, der ligger bagved), den gamle Eriks Fjord, er en af de ejendommeligste og af Udseende mest afvekslende Fjorde i Sydgrønland. 10 km Sydøst for N. Sermilik skærer den sig ca. 60 km ind i Fastlandskysten først i nordøstlig og senere i nordlig Retning. Den har en ca. 2 km bred Munding, men udvider sig til over det tredobbelte længere inde og bliver ganske snæver og grundet nær Kínguaen, der fortsættes i en prægtig, frodig Dal

med næsten uigennemtrængeligt Pile- og Birkekrat og gennemstrømmes af en bred, lakserig Elv.

Fjældene paa begge Sider af Fjordmundingen er over 600 m høje og ret stejle undtagen omkring Fjordmundingens nordlige Pynt, Nûgârssuk, hvorfra et smalt Sletteland, der danner en Fortsættelse af det lave Terræn omkring det tæt udenfor Pynten liggende Udsted Narssaĸ, strækker sig ostefter langs Foden af det bagved liggende Káĸarssuaĸ, indtil Fjældets Udløbere efterhaanden træder helt ud til Fjorden. 5—6 km indenfor Nûgârssuk gaar Fjældene baade paa Syd- og Nordsiden af Fjorden jævnt over i et mægtigt Parti af Nefelinsyenit, der har en Udstrækning af ca. 10 km (Fig. 1).

Partiet, der har en ejendommelig graaliggrøn Farve, er stærkt »bænket«, og da det bestaar af overordentlig letsmuldrende Bjærgarter, er Fjældsiderne dækket med mægtige Flader af Smuldringsgrus, som paa Nordsiden har dannet en vældig, 200 m høj, flad Gruskegle, hvis forreste Del skyder sig ud fra Kysten som en Pynt.

Da Forvitringsstofferne i fugtige Perioder flyder langsomt nedad, hindres Planterne i at slaa Rod, og hele Partiet er derfor næsten blottet for Vegetation.

Indenfor Eruptivfeltet har Sydkysten en Sænkning, der fører over i Retning af Redekammen, hvis forrevne Fjældtoppe man skimter fra Fjorden, men længere østpaa hæver Landet sig paany og falder gennemgaaende stejlt af mod Fjorden paa hele Strækningen ind til Igaliko Tangen.

Ved Nefelinsyenitens Østgrænse afsætter Fjorden paa den nordlige Side en lille smal Bugt, Ilua (Tunuamiut), hvis Munding vender mod Vest. Den er skilt fra Fjordløbet ved en aflang Pynt med NunasarnaĸFjældets prægtige Kuppel.

Øst herfor hæver enkelte golde Smaakamme af den røde Sandsten sig op over Terrænet, men Landet er iøvrigt lavt, bølgeformet og frodigt paa største Delen af Strækningen ind til Fjordbunden. Det minder mange Steder om et dansk Landskab og har talrige Smaakrat af Birk og Pil. Intetsteds i Distriktet er Betingelserne for Nordbobebyggelse saa gunstig som i denne Fjord, paa hvis Vestside man da ogsaa mellem Ilua og Fjordbunden finder Tomter af 11 Gaarde, og det er forstaaeligt, at Erik den Røde valgte sin Bolig netop her (Fig. 2).

Paa en stor, frodig Slette ved det nuværende Kagssiarssuk, ca. 11 km fra Bunden af Fjorden, ligger Tomten af hans Gaard med Rester af over en Snes Bygninger. Vaaningshuset, der i 1894 udgravedes af Kaptajn D. Bruun, har haft mindst 8 Rum; Fundamentet staar endnu i en Højde af 0,75 m og er 23 m langt 13 m bredt. Boligen ligger tæt ved en skummende Elv, paa hvis Nordside man finder Levninger af Grønlands første Kirkebygning, opført af Erik Røde's Hustru, som nogle Aar efter Grønlands Bebyggelse gik over til Kristendommen.

Østsiden af Fjorden har over 900 m høje Fjælde, hvis Udløbere nordfor Fjordarmen Kôroĸtræder helt ud til Kysten, saaledes at de 5 Nordbogaarde, der findes her, ligger paa en indskrænket Plads ved Foden af Fjældene. Kun ved NarssarssuaĸKiagtût), skraat overfor Kagssiarssuk, er Fjældrækken gen-

nembrudt af et bredt Dalstrøg, i hvis ydre Del der findes en ca. 118 m høj Moræne, der danner en jævn, kratbevokset Slette, hvorigennem en brusende Elv baner sig Vej til Kysten.

Indlandsisen indenfor Narssarssuak danner ikke en jævn Flade, men et helt System af Isbræer, der flyder gennem det 25—30 km fra Kystlinien liggende vældige, ca. 1500 m høje Alpeland, Niviarsiat, hvorfra den 630 m brede Kiagtût Bræ skyder sig ind mellem stejle Fjælde og udmunder i Narssarssuak ca. 5 km indenfor Kysten i en lille Sø med leret Vand, hvori den tidligere har kalvet.

Syd for Dalen og skilt fra denne ved en høj Ryg med stejle, forrevne Sider ligger den lille Fjordarm Kôrok med aldeles bratte Kyster, og paa Sydsiden det 1725 m høje, toppede Igdlerfigssalik, paa hvis Vestskraaning det berømte Mineralfindested Narssârssuk findes. Kôrok, der er ca. 10 km lang, har i Bunden en meget produktiv Bræ, der udmunder gennem en lang Bræarm og aflejrer en betydelig Mængde Isfjælde og Kalvis, der strander paa en Banke udenfor Fjordmundingen, saaledes at det ofte er vanskeligt at trænge ind i Fjorden. Indenfor Igdlerfigssalik udmunder to prægtige Dalstrøg, hvoraf det nordligste har mægtige Terrasser og er omgivet af et storslaaet Alpeland.

Landet mellem N. Sermilik og Tunugdliarfik kaldes efter Omraadets største Fjældparti undertiden Ilímaussak Halvøen, hvis sydvestlige Kyststrækning langs Narssak Sundet er et Sletteland, begrænset ind ad til af Kákarssuak og det Nord herfor liggende Narssak Fjæld. Mellem disse udmunder en typisk Gletscherdal med stejle Sider, jævn Bund og en betydelig Sidemoræne, men Gletscheren har trukket sig længere tilbage i Dalen, og denne gennemstrømmes nu af en Gletscherelv, der inderst i Dalen danner smukke Kaskader.

Det høje Ilímaussak Plateau Nord herfor med en 1410 m høj Top er delvis dækket af Højlandsis og paa alle Sider omgivet af de karakteristiske, dybe Sænkninger med stejle Vægge og jævnt udad skraanende Bund, de saakaldte Botner, som i Tidens Løb er udhulet af de fra Plateauet udstraalende Gletschere. Adskillige af disse er dog nu forsvundet, men Resultatet af deres Virksomhed har saavel her som mange andre Steder i Distriktet, hvor Terrænet er højtliggende, præget Landskabet saaledes, at dets Udseende nærmer sig det typiske Alpeland, men med blødere, mere afrundede Former.

Nord herfor begynder det lave, bølgeformede Land, der er nærmere omtalt under Beskrivelsen af Tunugdliarfik. Det er bredest langs denne Fjords Vestside og strækker sig herfra i et Bælte tværs over Halvøen til de 3 Smaabugter paa Østsiden af Sermilik.

I et Dalstrøg, der danner en bekvem Forbindelse over Land mellem den nordligste af Bugterne, Tasiussak, og Kordlortok Nord for Kagssiarssuk, findes 3 Nordbogaarde.

Nord for Dalen begynder det store, delvis ukendte Alpeland, der strækker sig op til Aputaiuitsok og fylder hele Mellemrummet mellem de to Partier af Indlandsisen, der skyder sig ned imod N. Sermilik Bræerne paa den ene og Kôrok Bræen paa den anden Side.

Igaliko — eller som den ofte kaldes Julianehaab Fjorden —, de gamle Nordboers Einars Fjord, har lavere Kyster end Tunugdliarfik og ikke en saa stærk buet Form, som denne, idet kun den allerinderste Vig af Fjorden følger en mere nordlig Retning end Hovedlobet. Fra Akias Vestpynt til Fjordbunden er Afstanden ca. 64 km, og Bredden overstiger ikke 4 km. Medens Akia paa Sydsiden af Fjordmundingen er ganske lav, næsten flad, langs Fjorden, har Nordsiden, o: Landet omkring Julianehaab, noget højere, delvis stejle Kyster. Umiddelbart Øst for Kolonien, ca. 11 km fra Fjordmundingen, skærer

Kakortok Fjorden sig ind i Landet (Fig. 3). Midt i Løbet, der har Form som en Bugt med tilnærmelsesvis samme Bredde som Dybde, ligger den ret store Arpatsivik Ø med to Smaatoppe, forbundet med en Rygning, der har jævnt skraanende Sider, og inderst afsætter Fjorden to Smaabugter, Târtok, som ved en smal Tange er skilt fra Kangerdluarssuk, mod Vest og Tasiussak mod Øst. Landet mellem disse Smaaindskæringer har enkelte ret høje, afrundede Bjærgtoppe, af hvilke Kirkefjældet er det bedst kendte, men Fjordens Kyster er iøvrigt lave særlig paa Vestsiden. Paa en jævn, frodig Skraaning nedenfor Kirkefjældet ligger den berømte Kakortok Kirkeruin, Nordboernes Hvalsø Kirke, Grønlands smukkeste og bedst bevarede Bygning fra Nordbotiden. Kirken er 16 m lang og 8 m bred udvendig, den sydlige Langvæg staar endnu i en Højde af 4 m, medens begge Gavlene er 5,5 m høje, men den øverste Del af disse er borte. Paa Sydvæggen er der 2 Døre og 4 Vinduer, i Vestgavlen 1 Dør med Vindu ovenover, alle med Overliggere, og i Østgavlen et Korvindue med fladbuet Stik. Muren er ca. 1,4 m tyk og opført af flade Natursten i Skifter gennem hele Murtykkelsen. Kirkens Opførelsestid kan ikke med Bestemthed angives, men Arkitekt M. Clemmensen, der har givet en detailleret Beskrivelse af Kirken, mener, at den stammer fra ca. 1126. I Stilen ligner den de ældste irske og de tidligste norske Kirker.

Ud for Mundingen af Kakortok ligger to høje Øer, Kekertarssuak, hvoraf den vestligste har haft en Del Kobbermalm, som blev delvis bortsprængt i Halvtredserne af forrige Aarhundrede (Frederik den 7des Mine).

Lidt indenfor Akia afsætter Fjorden paa den sydlige Side en lille Indskæring, Ekaluit, der fortsættes i et frodigt Dalstrøg, som gaar helt ind til Kagssiarssuk i Bunden af Fjordens østlige Arm og er skilt fra Fjorden ved en smal Rygning med jævnere og frodigere Skraaninger end den modsatte Kyst, der er høj og stejlt affaldende paa hele Strækningen mellem Kakortok Fjorden og Igaliko.

Bundfældningen fra en stor Bræelv, som udmunder i Bunden af den østlige Fjordarm, har bevirket, at dennes indre Del falder tør med Lavvande.

Landet mellem Tunugdliarfik og Igaliko Fjorden. Fra Bredefjord skærer den 22 km dybe Kangerdluarssuk Fjord sig ind i det smalle Land mellem Tunugdliarfik og Kakortok Fjorden. Omkring dens Munding er Kysterne ganske lave, men længere inde, hvor Fjorden bliver bredere, rejser Klipperne sig enkelte Steder stejlt op af Vandet, andre Steder findes en smal Strandbred ved Foden af de smuldrende Klippers stejle Skraaninger, eller Fjorden hegnes af mægtige

Rovser, der skyder sig helt ud i Vandet. Fjorden, der ender med en dyb Grydedal, gør et skummelt Indtryk og er næsten gold, idet kun enkelte af Skrænterne paa Nordsiden dækkes af Grønt. I 300—500 m Højde findes et noget fladere Terræn med vidtstrakte, svagt skraanende, vegetationsløse Grussletter, og bag disse øde Vidder hæver sig mod Syd de for omtalte Fjælde i Bunden af Kakortok Fjorden og mod Øst den vældige, 1190 m høje Kitdlavât med aldeles bratte Sider og en smal forreven Kam med spidse Toppe, adskilt ved stejldybe Slugter. Fra den smalle Tange mellem Kangerdluarssuk og Kakortok Fjorden skyder Julianehaab Halvøen sig ud mod SV. Den har en firkantet Form med talrige Smaabugter paa Vest- og Sydsiden, hvis Kyster er ret stejle. Af Fjældene, der har blødt afrundede Former og ofte jævne Skraaninger, er Nordfjæld og Storfjæld begge 400 m og ligger henholdsvis Vest og Øst for den ca. 6 km lange Tasersuak, der afvandes af en kort, vandrig Elv, som løber gennem Kolonistedet. Øst for Kitdlavât er Landet ca. 600 m højt og skal være ret jævnt paa hele Strækningen til Nûluk, der skraaner stejlt ned imod Igaliko Tangen mellem Tunugdliarfik og Igaliko Fjordens Bund.

Tangen er ca. 4 km bred og har midtvejs en Højderyg, fra hvis øverste Kam Terrænet skraaner jævnt nedad, dels imod Tunugdliarfik, dels mod den store, græsbevoksede, men ikke særlig frodige, jævne Igaliko Slette langs Vestsiden af Julianehaab Fjordens indre Vig.

Igaliko, det gamle minderige Gardar, var den grønlandske Nordbokolonis gejstlige og verdslige Centrum. Her var Bispesædet og den til Embedet knyttede Domkirke, og her havde Kolonien, der var indrettet efter den gamle islandske Fristats Mønster, sit Tingsted. Ved en lille Vig nedenfor Grønlænderhusene findes endnu svage Spor af Tingboderne, og rundt om paa Sletten Rester af Nordbobygninger, men Grønlænderne har dog efterhaanden forstyrret eller helt ødelagt de fleste af dem og anvendt Stenene til deres egne Huse. Kirken, der var bygget i Korsform og over 26 m lang, 11 m bred, er næsten helt borte, og kun den nordlige Kirkegaardsmur er endnu delvis bevaret. De tiloversblevne Rester viser, at Murene har været opført af smukke, røde Sandstenskvadre, ofte saa mægtige af Omfang, at man gribes af Beundring over dette Kæmpeværk, Nordboerne her har formaaet at udrette (Fig. 4).

Der hviler en egen Stemning over dette herlige Landskab med de pyntelige Grønlænderhuse og maleriske Ruiner, spredt ud over den grønne Slette, bag hvilken Vigen skærer sig ind langs Foden af de høje, fjærne Fjælde. Om Sommeren ser man Smaaflokke af Køer, dovent gumlende, drive hen over Sletten paa samme Maade, som det maa være sket for Aarhundreder siden. Uvilkaarlig søger Tanken tilbage til de Slægter, der i Kamp med en karrig Natur, levede og virkede her gennem 4—5 Aarhundreder, indtil de sidst levende, svigtet af egne Landsmænd bukkede under for en i alle Henseender lavere staaende Race.

Landet Øst for Igaliko Fjordens indre Del har Toppe paa over 1200 m, men er iøvrigt ukendt.

Agdluitsok Fjorden (ɔ: den uden Aandehuller), den gamle Siglufjord,

Fig. 5. Udsigt fra Lichtenau med Akuliaruserssuak Fjældet i Baggrunden. O. Bendixen fot. d. $^{21}/_{7}$ 1919.

Fig. 6. Fangsthytte af Tørv og Sten med et gammelt Konebaadsskind som Tag. Sagdlît Oerne. O. Bendixen fot. d. $^{22}/_{7}$ 1919.

Fig. 7. Birketræer i Kínguadalen i Tasermiut Fjorden.
O. Bendixen fot. d. $^{3}/_{8}$ 1919.

Fig. 8. Skovidyl i Kínguadalen i Tasermiut Fjorden.
Th. N. Krabbe fot. d. $^{26}/_{9}$ 1906.

der ligger ca. 43 km i Luftlinie Sydost for Igaliko Fjordens Munding, har et mere bugtet Løb end de fleste andre Fjorde i Distriktet. Paa det første Stykke gaar Fjorden mod NNØ. og bøjer ved Angmagssivik, ca. 20 km indenfor Mundingen, mere østlig, samtidig med, at den deler sig i to Grene, hvoraf Sioralik fortsætter i nordostlig Retning, medens Hovedløbet bøjer skarpt imod Nord og senere mod Nordost samtidig med, at det indsnævres betydeligt og kaldes Amitsuarssuk. Fra Fjordmundingen til Bunden af denne Fjordarm er Afstanden ca. 35 km, Bredden indtil 4 km.

Østsiden indtil det første Knæk er ensformig med middelhøje Fjælde og ret stejle Skraaninger, medens Vestsiden er lavere og med flere let tilgængelige Strækninger, saaledes nærmest Mundingen den lave Halvø, paa hvis Sydspids Sydprøven er beliggende, og indenfor den gamle Herrnhuterstation Lichtenaus noget højere Omgivelser har Kysten jævne Skraaninger, der efterhaanden gaar over i den brede, smukke Slette, som skyder sig ind i Landet fra Bunden af Kangerdluluk Bugten, umiddelbart Syd for Nûgârssuk Pynten. Lavt Terræn træffer man ligeledes i Egnen ved Knækket, men indenfor hæver Landet sig betydeligt, særlig paa Pynten mellem de to Fjordarme med det 1600 m høje Akuliarusersſuaĸ Fjæld, hvis mægtige, takkede Ryg behersker hele Fjorden (Fig. 5).

Sioralik er omgivet af høje Fjælde, der falder saa aldeles brat af mod Vandet, at det er umuligt at lande. Længst inde, hvor Kysterne er mere tilgængelige, lader det sig vel gøre, men er dog forbundet med noget Besvær, da den indre Del af Fjordarmen bestaar af en grundet Sandslette, der indtil en Afstand af ca. 1,5 km fra Kínguaen falder tør ved Lavvande. Aflejringen skyldes en Bræelv, der buldrende udmunder gennem en ganske snæver Kløft paa Østsiden af Fjordbunden. Et andet større Vandløb med flere Grene afvander Dalen, der ligger i Forlængelse af Fjordarmen og ved en Sænkning bag Akuliarusersſuaĸ staar i Forbindelse med Bunden af Amitsuarssuk. Indlandsisen skyder en Arm tæt hen til Sioralik, hvori den tidligere har udmundet.

Amitsuarssuk har ligeledes stejle Kyster med en ret betydelig Vegetation, som tiltager i Yppighed, jo mere man nærmer sig Bunden, hvis jævne Skraaninger er dækket med frodigt Pilekrat.

Den allerinderste Vig bøjer skarpt mod NV. og danner saaledes et Slags Bassin, hvori der udmunder en ret stor Lakseelv. Denne kommer fra en betydelig Sø nogle Kilometer inde i Landet og har ved sit Udløb fra denne et prægtigt ca. 62 m højt Vandfald, der ses fra Amitsuarssuk, men hvortil Adgangen over et sumpet Terræn og gennem et af de største Krat i Grønland er meget besværlig. Foruden de allerede nævnte Bopladser findes endnu 4 andre i Agdluitsoĸ, nemlig Akuliaruseĸ paa Fjordens yderste østlige Pynt, Nûgârssuk Nord for Kangerdluluk samt Ilivermiut og Fiskestationen Sarfâ, umiddelbart Syd for Angmagssivik.

Langs Agdluitsoĸ Fjordens Kyst eller lidt indenfor denne findes Levninger af 6 Nordbogaarde, saaledes i Bunden af de to Fjordarme, ved Nepisæt tværs over for Angmagssivik og andre Steder, men Bebyggelsen har været sparsommere end i de nordligere Fjorde.

Landet mellem Igaliko og Agdluitsoĸ Fjorden med foranliggende Øer. Fastlandet har folgende Indskæringer, der alle gaar i ostnordostlig Retning:

Semiseĸ, en ganske smal Fjord indenfor Kangerdluarssorujuk. Den er saa grundet, at den inderste Halvdel falder tør med Lavvande.

Tasiussaĸ, umiddelbart Syd for det ret høje Overbæringssted Itivdliatsiarssuk eller Ilivdliarssuk, er ca. 7 km lang. Mundingen er grundet, skærfyldt og har ret lave Omgivelser.

Akugdleĸ, ca 5 km lang. Omtrent midtvejs bøjer Fjorden skarpt mod Nord og i den indre Vig har den jævne, frodige Kyster.

Syd herfor ligger Bugterne Sarfartôĸ og Tunugdlît, den sidste med Overbæringssted til Agdluitsoĸ.

I Akugdleĸ findes to Nordbogaarde, men Fjordene frembyder ingen Interesse. De sydligste har alle høje Omgivelser med stejle Kyster, og Pynterne mellem dem har betydelige, blødt afrundede Fjælde.

Fastlandet mellem Yderkysten og Indlandsisen er ret vekslende. Nærmest denne sidste ligger til Dels øde Højdedrag og Fjælde, hvorfra to Udløbere skyder sig ud i sydvestlig Retning. Den sydligste af disse har Fjældtoppe paa indtil 1600 m og ender længst ude med det høje Akuliaruserssuaĸ, medens den nordligste er noget lavere med ca. 600 m høje Rygge. Mellem disse to Højdedrag ligger en prægtig, smal Dal, omkranset af stejle Fjældtoppe og gennemstrømmet af et mindre Vandløb, som udmunder i den foran omtalte Amitsuarssuk So, paa hvis modsatte Side Dalen fortsættes i sydvestlig Retning ind gennem Landet. Egnen Nord for de her skildrede Strækninger, Vest for en Linie mellem Kagssiarssuk og Bunden af Amitsuarssuk, er fyldt med lavere, bølgeformede Højsletter med mindre Fjældpartier, og i Dalene ligger en Mængde større og mindre Søer med Afløb til Fjordene. Adskillige Steder findes frodigt Krat, og i flere af disse Strøg træffer man Rester af Nordbobebyggelse.

Øerne. Yderkysten afsætter i sydvestlig Retning den langt fremskudte Sårdloĸ Halvø, der er forbundet med det egentlige Fastland ved den smalle Itivdliarssuk Tange, hvorfra Halvøen breder sig betydeligt i sydvestlig Retning og afsætter yderst 2 Pynter, mod Vest det lave, spidst tilløbende Upernivik Næs med de uden for dette liggende Sårdloĸ Øer, mod Syd den bredere Kaersoĸ Halvø med Bopladsen af samme Navn og i Forlængelse deraf en langstrakt Øgruppe med Ũmánârssuk Øen som Centrum. Begge Grupper danner hver for sig en lille typisk Skærgaard med lave, delvis stærkt kuperede Øer og omslutter i Forening med de indenfor liggende Pynter en rummelig Bugt, hvori der ligger en større Ø med Ũmánarssuaĸ Fjældets 360 m høje Top.

Det af Baaderejsende almindeligt benyttede Sejlløb bag om Ũmánarssuaĸ har ved Mundingen, Øst for Upernivik, to snævre Løb med rivende Strøm.

Sårdloĸ Halvøen deler det af store Øer bestaaende Arkipelag, der ligger indtil en Afstand af 20 km foran Fastlandskysten mellem Igaliko og Agdluitsoĸ Fjorden, i to Grupper, nordligst den 18 km lange Akia, hvis Sydside er betydelig højere end Nordsiden, og mellem denne Ø og Sårdloĸ Halvøen det afrundede,

lidet indskaarne, hoje Kangeĸ med de foran liggende mindre Øer, Ũmánalik, 250 m, og Ũmánaĸ, 210 m hojt, sydligst en Del spredte, ret store Øer, deriblandt den hoje Keĸertarssuaĸ i Mundingen af den brede Torssukátak Bugt, der sydfra skærer sig ind mellem Sârdloĸ Halvoen og Fastlandet til Overbæringsstedet, hvis Nordside er stejl, hvorfor det nodigt benyttes. Bugtens Østside er begrænset af hoje, stejle Forbjerge mellem Kystens talrige Indskæringer, medens Vestsiden er jævnere med lavt Forland.

Øerne Syd herfor er stærkt afrundet med jævne Skraaninger, og adskillige smukt gronklædt. De har saaledes en ganske anden Form end de typiske Skærgaardsoer, ligger langt mere spredte og falder i to Grupper, en ydre, hvor Øerne Nordlige Ũmánartût, Sydlige Ũmánartût, Inuarugdligkat med en hjælmlignende Top og Arnârĸat ligger i Rækkefolge mellem Kaersoĸ Øerne og Keĸertarssuatsiaĸ og en indre, bestaaende af en halv Snes Øer omkring Sydprøven. Flere af de ydre Øer er Fangstpladser under Klapmydsetrækket. Farvandet mellem Akia og Kangeĸ har to snævre Løb, Ikerasârssuk kujatdleĸ og avangnardleĸ. Herfra kan man gennem Tuno langs Akias ostlige Pynt, Isua, komme til Julianehaab Fjorden. Er de to Lob spærret af Storis, benytter Baaderejsende det snævre Strømsted, Niaĸornatsiaup ikerasâ, der ligger indenfor Kangeĸ og danner Forbindelsesled mellem Tuno og Sundet Kangerdluarssorujuk, mellem Kangeĸ og Sârdloĸ Halvøen.

Ũnartoĸ Fjorden (ɔ: det varme Sted) skærer sig umiddelbart Syd for Agdluitsoĸs Fjordmunding ind i Landet, kun skilt fra denne ved en smal Halvø med den yderst lave, smaakuperede og spidst tilløbende Pynt Akuliarusek, Afstanden til Fjordbunden er ca. 27 km. Indefter hæver Landet sig jævnt til betydelige Højder, deriblandt det karakteristiske Asatdlut med 3 ensformede Toppe. I den brede Fjordmunding ligger to ret store og lave Øer, yderst Tugtutuârssuk med en Indsnævring paa Midten og Smaahumpler paa Nord og Sydenden af Øen, og umiddelbart indenfor den smalle Ũnartoĸ, med de bekendte varme Kilder, der hâr givet Fjorden Navn. Lidt Nordost for disse ligger Bopladsen Igpik og nær Nordspidsen af Tugtutuârssuk den tidligere Herrnhuter Missionsplads, Igdlorpait. Medens den ydre Del af Fjorden har jævnere Skraaninger, særlig paa Sydsiden, er det inderste, ganske snævre og stærkt krogede Lob omgivet af et hojt, forrevet Alpeland med spidse Tinder og forneden dækket af mægtige Fjældskred. Mellem Fjordbunden og den indenfor liggende Dal er ophobet store Morænemasser, gennemstrømmet af rivende Elve.

De varme Kilder ligger paa den nordvestlige Skraaning af den lave Tange, der forbinder Ũnartoĸs sydlige højere og en mindre Fjældknold paa den nordlige lavere Del med hinanden.

De bestaar af en Del Smaapytter og 3 Bassiner, fra hvis Bund varmt Vand og Luftblærer langsomt bobler op. De er saaledes ganske ubetydelige, sammenlignet med de store Kilder paa Island, og Tilforselen af Vand er saa ringe, at dette næppe afgiver nok til Dannelsen af en ubetydelig Bæk. Af de 3 Bassiner er det overste 4 m bredt, ca. 6 cm dybt og delvis fyldt med Sten. Vandets Temperatur

under Overfladen var i Sommeren 1919 37° C. Ca. 25 m fjærnere ligger det andet; det er cirkelrundt, 8 m bredt, 40 cm dybt, med ren Sandbund. Bassinet er kunstig opstemmet ved en Tørvevold, og Vandet 36° C. Det tredie, der ligger ca. 100 m nærmere Stranden, er 4 m bredt, ganske lavt og fyldt med et graalighvidt, slimet Stof af Kildesinter. Vandet i dette Bassin er 32° C. og i Pytterne indtil 29° C.

Kilderne har været kendt og benyttet som Helbredelsesmiddel af de gamle Nordboer, og man finder lidt Øst for de øverste Bassiner svage Spor af Boder med samme Grundform som Tingboderne ved Igaliko.

I Søndre Sermilik Fjorden ligger 2 betydelige Øer, Angmalortoĸ og Amitsoĸ, der deler Fjordmundingen i 3 lange Løb: Ikerasârssuk med et ganske snævert Udløb ved Angmalortoĸs nordvestlige Pynt, Niaĸornaĸ, Alángua mellem Angmalortoĸ og Amitsoĸ og sydligst Sarĸâ mellem denne sidste og Fastlandet. De udmunder alle i Sundet indenfor Sermersôĸ og forenes længere inde til eet Løb, den egentlige Sermilik, med et 3 km bredt, længst inde noget kroget Løb, i hvis Bund der udmunder en betydelig Bræ. Mellem denne og Sermersôĸ Sundet er Afstanden gennem Midterløbet ca. 46 km.

Østsiden af Sarĸâ indenfor den lille Itivdlerssuaĸ Bugt og Fjordarmen Kangikitsoĸ længst inde er dækket med Moræner og vældige Lag af Forvitringsstoffer, hvori Elvene, der med korte Mellemrum glide1 ned ad Fjældsiderne, har dannet dybe Furer, der giver de golde Skraaninger et ejendommeligt »stribet« Udseende. Paa Fastlandssiden af det grunde Farvand Nord for Amitsoĸ ligger Bopladsen Sermilik paa Pynten mellem Hovedløbet og Kangikitsôĸ.

S. Sermilik Fjordens Hovedløb er i langt mindre Grad end Sarĸâ Løbets Østside dækket af Aflejringer og Forvitringslag. Kysten er vel stejl, men ofte med jævne Skraaninger langs Foden og pletvis frodig Plantevækst. Paa Skyggesiden er der adskillige højtliggende Kedeldale eller Botner, der i sin Tid er udhulet af Gletschere, men hvorfra Isen nu er forsvundet.

Ca. 12 km fra Fjordbunden udmunder paa Sydsiden af Fjorden to prægtige, brede Dale ganske nær hinanden, den ene, Isortoĸ, midt for Fjordløbet, der netop paa dette Sted bøjer mere nordlig, den anden, Itivdlerssuaĸ, fører i sydøstlig Retning over til det Indre af Tasermiut. Begge Dalstrøg har en frodig Bevoksning med betydelige Pilekrat og gennemstrømmes af lakserige Elve. Itivdlerssuaĸ, hvis højeste Punkt ligger 170 m over Havet, er omgivet af høje Fjælde med 4 Bræer, hvoraf den største paa Nordsiden skyder sig helt ned i Dalen nær Tasermiut.

Inderst i Fjordbunden ligger en mægtig, 1450 m bred Bræ, hvis lodrette Brudflade er ca. 50 m høj. Paa den yderste Strækning mellem Bræranden og de ca. 6 km indenfor liggende Nunatakker er Hældningen ca. 3,5°. Trods Bræens Størrelse afgiver den ikke megen Kalvis, idet den Krans af Nunatakker, der ligger indenfor, vistnok hæmmer Isens Bevægelse, som ikke har været Genstand for Maaling.

Der findes 4 eller 5 Ruingrupper i Fjordgebetet, hvis stejle Kyster ikke egner sig til Bebyggelse.

Halvøen mellem Ũnartoĸ og S. Sermilik Fjord med foran liggende Øer. Halvøen bestaar af et mægtigt Alpeland, hvis sydligste Udløber er den over 1100 m høje Fjældkæde Anoritôĸ med talrige kegleformede Toppe og delvis jævne, stærk forvitrede Skraaninger ned mod Ũnartoĸ. Sænkningen Narssaĸ, der strækker sig tværs over Landet mellem denne Fjord og Ikerasârssuk, skiller Anoritôĸ fra de lavere Fjældpartier paa Halvøens sydligste Del.

Nord for Anoritôĸ tiltager Landets Højde indefter mod Indlandsisen, og nær Sermilik Fjordens Bund findes et af Distriktets betydeligste Fjældtoppe paa ca. 2000 m Højde.

Øerne. Sermersôĸ er langt den betydeligste af de foran liggende Øer og virker paa Grund af sin Højde, fremskudte Beliggenhed og sine spidse Alpetoppe i det Indre stærk dominerende paa den midterste Del af Kysten. Øen er ca. 26 km lang, 13 km bred og spidst tilløbende sydefter, hvor den ender med det stejle Forbjerg Kangeĸ, der i gamle Dage hed Kap Farvel.

Bag Nordkystens jævnt stigende Terræn, der efterhaanden hæver sig hen imod Øens stejle, meget stærk forvitrede NØ. Pynt, »Skeerne«, skimter man et mægtigt Alpeland, der strækker sig gennem hele Øen i dennes Længderetning. Partiet er dækket med store Gletschere, hvorover Alpelandets spidse Toppe, ofte formede som Obelisker, knejser, og afsluttes mod Vest af en mægtig, kløftet og forreven, delvis lodret Fjældvæg ud mod det aabne Hav. I Modsætning hertil er Øens sydøstlige Kyst ganske lav med jævne, grønklædte Skraaninger paa største Delen af Strækningen mellem Sarĸâ Løbet og Kangeĸ.

Nord for Sermersôĸ mellem Mundingen af de to Fjorde, Ũnartoĸ og S. Sermilik, ligger de ganske lave stærk isskurede Kanajormiut Øer med Bopladsen af samme Navn paa Sydsiden af Gruppen. Det delvis grundede Sund mellem Øerne og Fastlandet danner en velbeskyttet Baaderute mellem Ikerasârssuk og Ũnartoĸ.

Angmalortoĸ (ɔ: den runde) og Amitsoĸ (den lange) har begge høje, stejle Kyster, afvekslende med ganske enkelte jævnere Skraaninger, saaledes paa Nordsiden af Amitsoĸ. Stærk iøjnefaldende er Forvitringslagene, der navnlig dækker den vestlige Side af Øerne og er saa omfattende, at de flere Steder skyder sig ud i Vandet som Pynter. Umiddelbart indenfor Amitsoĸs Sydpynt, Karra, ligger Grafitbruddet Amitsoĸ ved Sarĸâ Løbet.

4,5 km Vest for den midterste Del af Sermersôĸ ligger Udstedet Sagdlît midt i en lille Gruppe ganske lave, stærk isskurede Øer, hvor en stor Del af Befolkningen fra de indenfor liggende Bopladser samles under Klapmydsetrækket i Forsommeren, og ud for Sermersôĸs nordvestlige Kyst den ret store Ø Keĸertarssuatsiaĸ, paa hvis Østside Bopladsen Isua er beliggende. Mellem S. Sermiliks sydligste Udløb og den følgende Fjord, Tasermiut, er Afstanden 19 km (Fig. 6).

Tasermiut (ɔ: Beboerne ved Søen), der har en Længde af 65 km, er en af de smukkeste Fjorde i Sydgrønland paa Grund af dens storslaaede Omgivelser, frodige Natur og det vekslende Terræn, der omgiver den. Medens den vestlige Halvdel har et stærkt kroget Løb med talrige Smaabugter, er Strækningen indenfor

Taserssuaĸ snorlige, uden Indskæringer og næsten samme Bredde — ca. 2,8 km — overalt, men spids tilløbende mod Bunden, hvori der udmunder to ikke særlig betydelige Bræer.

Fjordmundingen flankeres af to betydelige Fjælde, paa Nordsiden det ca. 700 m høje, afrundede Tusardluarnâĸ (ɔ: Ekko Fjældet), ved hvis Fod Bopladsen Tuapait er beliggende, og paa Sydsiden det lidt lavere karakteristiske Kuíngíngêĸ (ɔ: Svinetrynen), der ude fra Strædet tegner sig som en spids Kegle, men set fra Nordsiden minder Fjældets skarpe Ryg paafaldende om en Ansigtsprofil, der efter Grønlændernes Opfattelse paafaldende ligner den nu forlængst afdøde Koloniassistent Schevings noget stærkt fremtrædende Lugteorgan, hvorfor Fjældet spøgende kaldes »Schevings Næse«. Vest og Øst for Kuíngíngêĸ er der to meget benyttede Overbæringssteder, der fører henholdsvis til den lave grundede Tasiussarssuaĸ og den indenfor denne liggende smalle Ilúngua Bugt, Syd for Fjordpynten. Længere inde afsætter Fjorden paa samme Side den smukke Bugt, Tasiussaĸ, fra hvis Bund et Dalstrøg fører til den østligere liggende Taserssuaĸ. Bugten og Dalen er skilt fra Fjordløbet ved en lav Ryg med jævne grønklædte Skrænter, og tværs overfor Mundingen af den lille Bugt falder det 1250 m høje Ivnarssuaĸ Fjæld paa Nordsiden af Fjorden stejlt af mod denne, hvis Kyster indenfor har jævnere, grønklædte Skraaninger paa Strækningen ind til den lave, fremspringende Arpatsivik Pynt. I den lille, grundede Bugt lige overfor Pynten udmunder den næppe 0,5 km lange, vandrige, men rivende Kûgssuaĸ, der kommer fra den store Taserssuaĸ og er omgivet af jævne, delvis kratbevoksede Skraaninger, hvorover man skimter Søbreddens storslaaede Alpetoppe og forrevne Kløfter. Disse sidste er næsten alle fyldt med større eller mindre Gletschere, hvis Is afsmelter langs Fjældsiderne eller styrter ned i Dybet.

Fra Kûgssuaĸ, der kun delvis kan besejles, er der ca. 5 Kvarters Roning tværs over Søen til den berømte Kínguadal. Adskillige Dalstrøg i Sydgrønland har lige saa storslaaede Omgivelser som denne, men i ingen af disse naar Vegetationen en saadan Fylde og Udvikling, og Kínguaen er den eneste Plet i Landet, hvor der findes virkelige Smaaskove af Birk, hvis opretstaaende Stammer naar en Højde af indtil 6—7 m og en Omkreds af ca. 50 cm (Fig. 7—10).

Indenfor Taserssuaĸ—Arpatsivik forandrer Fjorden Karakter; de bløde, gennemgaaende mere afrundede Former, jævne Skraaninger og lave Strækninger nærmere Fjordmundingen afløses herinde af et prægtigt Alpeland, der er mest udpræget paa Sydsiden, hvis vældige Panorama spaltes af Dalstrøg og Klofter, der bidrager til at fremhæve Landskabets storslaaede Karakter og enestaaende Skønhed. Det inderste af disse Dalstrøg, Tiningnertôĸ, har en frodig Vegetation med store Krat, der strækker sig højt op ad Fjældskraaningerne. Ved et smukt, lavt Forland langs Foden af et højt, kegleformet Fjældparti er det forbundet med den følgende snævrere Dal, Tasermiutsiaĸ, paa hvis Vestside Fjordgebetets største og ejendommeligste Fjælde er beliggende, deriblandt det 2000 m høje, pyramideformede Nalûmassortôĸ og det smukke Suíkagssuaĸ, der ligner et vældigt Krater, hvis Vægge er delvis bortsprængte, saaledes at kun den ene, 1850 m høje kom-

pakte Side er bleven staaende. Fjældene har næsten alle en glat Overflade, hyppigst med lodrette Vægge, og i Bunden af Dalene ses Fjældpartier af samme Form og Bygning med mægtige Gletschere. Nærmere Taserssuaĸ forsvinder Forlandet, idet Højfjældets Skraaninger naar helt ud til Fjord.

Det samme gælder Kysterne langs Fjordens Nordside, hvor Sønderdelingen er meget betydelig, idet alle de højereliggende Partier, ligesom i S. Sermiliks ydre, østlige Del, er dækket med umaadelige Mængder af Forvitringsstoffer, op over hvilke Napassorssuaĸs høje, obeliskformede Top hæver sig i ensom Majestæt, synlig og let kendelig i betydelig Afstand.

Inderst i Fjorden udmunder 2 Bræer, hvoraf den nordligste i selve Fjordbunden fødes af den store Indlandsis, hvis Sydgrænse maa antages at ligge indenfor Fjordbunden, medens den sydligste kommer fra Højlandsisen, der dækker store Dele af Landet Syd for Tasermiut—Lindenow Fjord.

Den nordlige Bræ har en 950 m lang, 26—34 m høj Brærand. Ca. 9 km indenfor denne har Isen en Højde af 1600 m, og falder herfra stejlt ned mod Fjorden. Kun det allerydeste Stykke har et svagt Fald. Bevægelsen midt i Bræen er fra 3,4 til 3,8 m i Døgnet, og da Fjorden foran Bræen er ret grundet med en Maksimumsdybde af 70 m, foregaar Kalvningen ved Nedstyrtning, men Bræen er lidet produktiv, og de Kalvisstykker, den med korte Mellemrum aflejrer, fortjener næppe Navn af Isfjælde.

Den sydlige Bræ fødes af to, muligvis flere Grene og har i Modsætning til den nordligere jævnere Fald. I Følge sin Oprindelse og Størrelse maa den nærmest betegnes som en Gletscher, og kun en mindre Del af denne naar ud til Fjorden, hvor den aflejrer lidt Kalvis, medens største Delen afsmelter i Fjæren. I Fjorden, Nordboernes Ketilsfjord, findes Ruiner af ca. 12 Nordbogaarde, og paa dens Sydside skal have ligget et Munkekloster.

Landet mellem S. Sermilik og Tasermiut. Kysten langs Sermersôĸ Sundet er smaakuplet med enkelte fladere Strækninger, og mellem denne og Indlandsisen finder man — i det Omfang Landet kendes — det typiske Alpeland med Højder paa op imod 1600 m. Karakteristisk for Omraadet mellem S. Sermilik og Tasermiut er det Forhold, at Forvitringen, særlig i den midterste Del af Partiet, er meget stærk, og at dette er spaltet af 3 Dalstrøg eller Sænkninger, der forbinder de 2 Fjorde med hinanden. Af disse Dalstrøg har Itivdlerssuaĸ sit Udgangspunkt i den lille Vig, som Sarĸâ Løbet afsætter overfor Amitsoĸ. Itivdlikasik udgaar fra Kangikitsoĸ og skyder sig Nord om Napassorssuaĸ, og endelig forbinder det før omtalte Dalstrøg, Itivdlerssuaĸ, Knækket i S. Sermilik Fjorden med Tasermiut Fjordens Indre.

Øerne. Umiddelbart foran Kysten ligger den ret store Nanortalik Ø paa Sydsiden af Sermersôĸ Løbets Munding, skilt fra Fastlandet ved det snævre, krogede og grundede Ikerasârssuk. Paa Øens sydvestlige Side falder det 560 m høje Forbjerg, Sigssarigsoĸ, stejlt af mod Havet, men skraaner jævnt ned imod den nordlige Del af den iøvrigt ganske lave, flade og med talrige Flytteblokke dækkede Ø, paa hvis Sydside Anlægget Nanortalik er beliggende, dækket af

en Del lave Smaaøer, der strækker sig ned til og hen foran Mundingen af Tasermiut. Ca. 33 km Syd for denne Fjord fører et stærkt kroget Løb, hvis yderste, snævre Del kaldes Kôrnoĸ, dets midterste Torssukátak, ind til Distriktets sydligste, større Fjord,

Ilua, der har 3 Arme, som alle skyder sig ind i Fastlandet, nemlig Kangerdluk og Kangikitsoĸ i nordlig, Kangersuneĸ i nordøstlig Retning.

Ilua med dens Forgreninger er en af Sydgrønlands prægtigste Fjorde. Vilde, forrevne og nøgne hæver de ca. 2000 m høje Fjælde sig stejlt op af Vandet, kronet foroven af spidse Tinder, og gennem Fjældsidernes Dale og Kløfter glider Gletschernes blaahvide Istunger i forrevne, fantastiske Former ned mod Vandet. De mange Arme og Løb, der fra Hovedfjorden straaler ud til alle Sider, gør Landskabet afvekslende og bidrager til yderligere at fremhæve dette typiske Polarlands enestaaende, vilde Skønhed.

I Bunden af den korte Kangerdluk ligger en stor, over 1 km bred Bræ, der aflaster den betydelige, indenfor liggende Højlandsis og udmunder gennem et Dalstrøg med talrige Fjældtoppe. Foran Bræen er der aflejret en bred, ved Lavvande delvis tørlagt Sandslette, som gennemstrømmes af Gletscherelve.

Kangikitsoĸ, der er ca. 13 km lang, fortsættes i en Dal, gennemstrømmet af et større Vandløb. 4 Gletschere, hvis Endemoræner som Pynter skyder sig ud i Fjorden, glider ned ad de stejle Fjældsider.

Kangersuneĸ. Pynten mellem Kangikitsoĸ og Kangersuneĸ, hvor Bopladsen Nûk ligger, er yderst ganske lav. Ca. 11 km længere inde deler Fjorden sig i 2 korte Arme, hvoraf den ene gaar mod NNV., den anden mod NØ., begge med betydelige Bræer i Bunden. Isen i den nordlige Brææarm, der er 750 m bred og omgivet af mægtige, næsten helt lodrette Fjældvægge, har en Hældning af 5,5°, der længere inde stiger til ca. 20°. Store Dele af Bræens Overflade er dækket med Moræner, og midt i Brææarmen ligger adskillige Nunatakker. Bræen, hvis forreste, lodrette Brudflade hæver sig omtrent 50 m over Vandspejlet, er stærk producerende med hyppige Kalvninger, der foregaar ved Afstyrtning.

Mellem den nordlige og sydlige Bræ, der ikke har været Genstand for Opmaaling, skyder en Gletscher sig ned gennem et Dalstrøg uden dog at naa Fjorden, hvor der foran Gletscherranden er aflejret en ca. 1600 m lang Sand- og Grusslette, der delvis overskylles med Højvande. Desuden findes, dels i selve Fjorden dels i Brælobene, 5 større og adskillige mindre Gletschere, der under store Hældningsvinkler glider ned ad de høje, bratte Fjældvægge, idet nogle af Gletscherne udmunder paa de større Bræer eller i Fjorden, medens andre afsmelter i Kløfterne eller i skaalformige Fordybninger, eller styrter som Laviner ned fra en svimlende Højde og knuses under Nedstyrtningen til Isstøv. Man hører derfor idelig en Dundren og Bragen, der enten skyldes Isens Nedstyrtning, Bræernes Kalvning eller Sønderspræengningen af Isfjældene.

Sundet mellem Ilua Fjorden og Torssukátak begrænses mod Syd af Pamiagdluk Øen, der har lavere Kyster, men i Torssukátak hæver Fjældene sig paany,

særlig langs Løbets Vestside, hvis bratte Væg er spaltet af en Mængde Kløfter med mellemliggende, taglignende Hamre, og bag disse skimter man talrige Tinder, hvis spidse, dristige Former minder fjærnt om gotiske Taarne. Paa Nordsiden af Kôrnoĸ Løbet, der fra Torssukátak fører ud til det aabne Hav, afløses Alpelandskabet af lave, afrundede Fjælde med mægtige Moræner, der dækker Nûgssuaĸ Pyntens jævne Skraaninger paa Strækningen mellem Kôrnoĸs Munding og Bugten Syd for Frederiksdal (Fig. 11).

I Bunden af Kangersuneĸ findes Ruiner af en Nordbogaard, den østligste paa Vestkysten af Landet.

Landet mellem Tasermiut og Ilua Fjorden har kun en enkelt mindre Fjord, den smukke, af prægtige Alpetoppe omgivne Amitsuarssuk, der umiddelbart Øst for Forbjerget Ikigait, det gamle Herjulfsnæs, skærer sig ind i Landet i nordlig Retning samt et Par mindre Smaabugter, de før omtalte Tasiussarssuaĸ og Ilúngua Syd for Tasermiuts Munding. Indenfor den lave Igdlukasik Ø træder en langstrakt Fjældkæde med det prægtige Natsingnaĸ ud til Havet; men den øvrige Del af Kystlandet op til Nanortalik er lavt, og bag dette skimter man det vældige Panorama af høje Alpetoppe, som omgiver Tasermiut Fjordens Indre.

Største Delen af det sluttede Landomraade mellem de to Fjordgebeter bestaar, ligesom Strækningerne Nord og Syd herfor, af et typisk Alpeland, men Terrænet er gennemgaaende mere kuperet, og Fjældene højere end andetsteds i Distriktet. Enkelte af dem naar op til eller over 2000 m's Højde, og indenfor Ilua Fjorden ligger Distriktets og vistnok Landsdelens mægtigste Fjæld, Sulugssugutâ, der hæver sig 2240 m over Havet.

Karakteristisk for Omraadet er de langagtige, skarpe og forrevne Fjældrygge, der kun undtagelsesvis træffes Nord for Tasermiut. De har næppe i større Omfang været dækket af Indlandsisen, men talrige Gletschere har rimeligvis skaaret sig ned i alle Kløfter og derved bidraget til, at Fjældene er blevet endnu skarpere og mere lodrette end oprindelig. Ogsaa i Øjeblikket er store Strækninger dækket af Højlandsis, hvis Gletschere har aflejret betydelige Moræner paa Fjældsiderne og i de mange Dalstrøg, der gennemkrydser Landet. Et saadant fører blandt mange andre fra Bunden af Kangikitsoĸ til Tasermiutsiaĸ i Tasermiut med en Sidedal til Kínguadalen, og nær denne sidste udmunder et andet Dalstrøg, der forbinder Bunden af Taserssuaĸ og Kangerdluk i Ilua med hinanden. Endelig strækker Sænkningen Itivdlerssuaĸ sig tværs over Landet mellem Tasiussaĸ i Tasermiut og den lille Vig nordligst i Torssukátak. Her findes enkelte Nordboruiner, saaledes paa Østsiden af Igdlukasik Øen og ved Ikigait.

Øerne. Midtvejs mellem Tasermiut og Amitsuarssuk ligger den aflange, smalle Ø Igdlukasik langs Foden af det eneste større Fjældparti paa denne Strækning. Den er skilt fra Fastlandskysten ved Sundet Tunúnguaĸ, hvorfra det smalle Kipingajak (ɔ: det krogede) med Strømstedet Kôrnuarssuk fører Nord om Øen til Ilúngua (Fig. 12).

Mod Søsiden er Øen dækket af en enkelt større og en talrig Mængde mindre Øer. De er alle ganske lave, stærkt isskurede og dækket af skarpt Grus. De to Løb,

Nardlusôk, der umiddelbart Vest for Igdlukasik Øen fører til Bopladsen paa Sydspidsen af Øen, er den almindeligst benyttede Baaderute for nordfra kommende Rejsende, da Løbene mellem Smaaøerne Syd herfor let tilstuves af Is paa Grund af den rivende Strøm gennem Sundene.

Kitsigsut Øerne, der falder i en større nordlig og en mindre sydlig Gruppe, omfatter hen imod et Par Hundrede Øer, de allerfleste smaa, lave, og enkelte saa stærk isskurede, at de er lige saa regelmæssig formet som Bunden af en Gryde. Den største af Øerne, Angissok, midt i den nordlige Gruppe er 95 m høj. De ligner i Udseende Igdlukasik Øerne, er ligesom disse delvis dækket af Forvitringsgrus og har en fattig Udkystvegetation. Herude samles i Klapmydsetiden hele Befolkningen, der er hjemmehørende i den sydlige Del af Distriktet, og Udliggeren fra Pamiagdluk forestaar Handelen ved den Butik, der i Fangsttiden er oprettet paa den nordligste, større Ø, Nunarssuak.

Landet Syd for Ilua Fjorden. Lidt Syd for Ilua Fjorden kommer man omkring Akuliaruseks ret lave Pynt til det 60 km lange Prins Christians Sund (Ikerasagssuak), der med Udgangspunktet i Perussussok strækker sig over til Østkysten. Sundet har ligeløbende, stejle Kyster og en rivende Strøm. Midt i Løbet, der let tilstuves af Storis, ligger en lille Bugt med Sundets eneste Havn paa Nordsiden, der har enkelte Gletschere, hvoraf kun een skal afsætte Kalvis.

I Forbindelse med Ilua Fjorden og Torssukátak danner Ikerasagssuak Sydgrænsen for Grønlands Fastland og den nordligste Baaderute mellem Vest- og Østkysten. Alt Landet herfra ned til Kap Farvel bestaar udelukkende af enkelte mindre og adskillige større, høje med talrige Gletschere dækkede Øer, der er skilt fra hinanden ved et System af smalle Sunde. Vegetationen er yderst sparsom, selv i de bedst beskyttede Bugter, og store Strækninger er næsten helt blottet for Plantevækst. Klimaet er raat, og Sneen forsvinder ofte først sent paa Sommeren.

En anden Baaderute, der gaar igennem Utorkarmiut og Ikek Løbene Syd om Pamiagdluk og Christian d. IV's Ø, fører ligeledes til Østkysten. Mellem de to Ruter strækker sig et Bælte af Øer, der udfylder Mellemrummet mellem Vest- og Østkysten. Trende Sunde, Torssukátak, Anordliuitsok Løbet og Perussussok skyder sig ind mellem Øerne og forbinder de to Baaderuter med hinanden. De mange Løb mellem Øerne letter i høj Grad Forbindelsen mellem Bopladserne, idet der i Almindelighed vil være flere Veje at vælge imellem, naar nogle af Sundene er spærret med Storis.

Den vestligste af Øerne i Bæltet er den lille 775 m høje Nunarssuak, der har stejle Kyster overalt med mægtige Rovser paa den mod Kôrnok Løbet vendende Side. Kun paa Vestkysten, foran hvilken der findes en lille Gruppe lave, ganske nøgne Klippeøer, Sarssat, er der et kort, smalt Forland.

Pamiagdluk (ɔ: Halen), Øst herfor, har en høj, stærk forrevet Vestkyst med talrige Smaagletschere, en Del Moræner op ad Skrænterne og mægtige Rovser. Paa Østsiden strækker sig et ret bredt, lavt Forland langs Foden af det bagved liggende, mægtige Kilertikitsok, der hæver sig indtil 1250 m over Havet, medens den sydlige Del af Øen er smaabakket med talrige Søer og to dybe Ind-

skæringer, Kangerdluarssuk og Tasiussaĸ. Paa den sydligste Spids af Øen ligger Udstedet Pamiagdluk (Ilua), og midt paa Østsiden Bopladsen Anordliuitsoĸ.

Anordliuitsoĸ Løbet skiller Pamiagdluk fra den følgende Ø, Sivinganeĸ, (ɔ: Skraaningen). Den har, som Navnet viser, en Del jævne Skraaninger undtagen paa Sydspidsen af Øen, hvor det karakteristiske, spidse Angnikitsoĸ med den skarpe Ryg, der sænker sig nordefter, virker stærkt fremtrædende, selv i disse mægtige Omgivelser, samt paa Vestsiden med den aldeles bratte Fjældvæg, Ivnarssuaĸ, tværs overfor Bopladsen Anordliuitsoĸ.

Øst for Perusussoĸ ligger Christian d. IV's Ø, Gruppens største. Den strækker sig helt over til Østkysten, begrænset af Prins Christians Sund mod Nord og Ikeĸ mod Syd.

To smalle, af stejle, nøgne Fjælde omgivne Bugter, Tangnera og Marnup itivnera, skærer sig henholdsvis fra Vest og Øst ind i Øen og deler derved denne i to Dele, der kun er forbundet med hinanden ved en nogle Hundrede Meter lang, ganske lav Tange mellem de to Bugter.

Nordsiden af Tangneras Munding, indenfor hvilken der findes et Par Smaaindskæringer, har mægtige, lodrette, nøgne Klippevægge med enkelte Tinder, men hele den øvrige Del af Øens sydvestlige Kyst baade langs Perusussoĸ og Ikeĸ er lavere med mere afrundede Former, delvis jævnere Skraaninger og lidt frodigere Vegetation, uden det vilde, forrevne Præg, der er saa fremtrædende i Ilua og Torssukátak. Kun i Bunden af Bugten Kangerdlutsiaĸ paa Nordsiden af Ikeĸ skimter man en Del af det gletscherdækkede Alpeland, der forekommer almindeligt i Øens Indre. Dette er dog gennemgaaende lavere end i Omegnen af Ilua, idet Landet herfra sænker sig mod SØ. i Retning af Østkysten.

Syd for Mundingen af Tangnera paa en lavt udskydende Pynt ligger Udstedet Sangmissoĸ.

Mellem Sundet Kipisarĸo, der udmunder gennem tre smalle Løb ved Kipingajak, og Mundingen af Ikeĸ ligger to ret store Øer, Kernertoĸ langs Østsiden af Christian d. IV's Ø og skilt fra den ved Sundet Tunua, samt Tugdlerúnat Øst herfor ud imod det aabne Hav. Vestsiden af Tunua har 3 Smaabugter med vilde, forrevne Kløfter; paa Østsiden ligger Bopladsen Kernertoĸ. Begge Øerne er vegetationsfattige med forrevne Fjælde, og Tugdlerúnats Yderkyst udmærker sig ved sine mægtige, nøgne, næsten lodrette, hvidgraa Fjælde med enkelte spidse Toppe.

Kipisarĸo har det samme Præg som Sundet indenfor, men nærmere Mundingen, der er ganske snæver og derfor let tilstuves af Storis, er Landet og de omliggende Øer temmelig lave, kuppelformede og ganske nøgne.

I og udenfor Mundingen af Ikeĸ ligger en Del Øer. De er gennemgaaende ganske lave undtagen Ũmánaĸ, den udenfor liggende Sáningassoĸ med stejle Skrænter paa Vestsiden, og den sydligste, Avatdlerssuaĸ (ɔ: den store yderste), hvis forrevne Kam hæver sig 470 m over Havet.

Eggers Ø er den sydligste af Grønlands større Øer. Dens Nordside er ganske lav med enkelte, jævne, frodige Skraaninger, hvorfra Dalstrøg fører op mellem

Højfjældene bagved, afvekslende med ganske lave, stærk kuperede og afslebne nøgne Smaakupler eller højere Strækninger med langstrakte, jævne Konturer. Den danner saaledes en udpræget Modsætning til Øens Sydkyst, der har flere aldeles nøgne, forrevne og ganske bratte Forbjerge, adskilt ved to dybe Indskæringer, Kangia og Itivnera, og med spidse Toppe paa den midterste, sydligst gaaende Halvø mellem de to Fjorde. Ved en lav Tange af Sand med butkantede Sten er Halvøen forbundet med det ca. 300 m høje, kegleformede Ûmánarssuak, det egentlige »Kap Farvel«, der tidligere benævnedes Statenhuk.

Syd herfor, indtil en Afstand af ca. 4 km fra Kysten, ligger nogle ganske lave og enkelte højere, rundtoppede Øer, og i Mundingen af Kangia en Del Smaaholme og Skær. Plantevæksten er overalt ringe og bestaar selv i beskyttede Bugter af en fattig Lyngmark, blandt hvis Planter Blaabær, *Ledum* og Dværgbirk næppe kan friste Livet. Paa Nordsiden af Eggers Ø ligger Bopladsen Itivdlek.

Tæt ved Yderkysten er Vestsiden af samme Ø ligeledes stejl med delvis grønklædte Fjælde, furet af Dalstrøg, hvorigennem man skimter Højfjældets smukke Kegletoppe (Fig. 13). Efterhaanden, som man nærmer sig Ikerasak, bliver Landet lavere med snævre Dalstrøg i Bunden af de Smaabugter, Sundet afsætter. Den modsatte Bred af Ikerasak har højere og mere forrevne Kyster, der nærmest Ikek udvikler sig til et prægtigt Alpeland med spidse Toppe, synlig fra det lige over for liggende Udsted Sangmissok (Fig. 24).

Et ganske smalt Sund, omgivet af vældige, stejle Fjælde med forrevne, spidse Toppe af de dristigste Former, skærer sig sydfra saa dybt ind i Øen, at dennes vestlige og østlige Del kun er forbundet med hinanden ved et lavt af Højvande overskyllet Overbæringssted, Itivdliak. Midt paa den vestlige Halvdel af den store Ø ligger de smukke, stejle Tôrnârssuk Fjælde med Toppe paa indtil 1250 m Højde. Kysterne er overalt høje, kuperede og ret nøgne med jævnere Skraaninger og betydelige Moræner paa Sydsiden af Øen. Ud for Mundingen af Ikerasak findes en Gruppe smaa, lave og nøgne Klippeøer. Paa de yderste af disse, Kekertat, ligger en Del Grønlændere paa Fangst i Klapmydsetiden.

Østkysten mellem Prins Christians Sund og Lindenow Fjord. Yderkysten har to Bugter, dækket af større Øer, sydligst Kekertatsiak med Aluk, og Nord for Forbjerget Kangerujuk Dronning Louises Ø ved Lindenow Fjordens Munding. Kysterne og Øerne har høje, nøgne, forrevne og stærkt isskurede Forbjerge, og Højlandsisen træder paa mange Steder helt ud til Kysten, saaledes indenfor Kekertatsiak, hvor der findes 4 større og 7 mindre Isbræer med stærkt varierende Hældning og et meget vildt, forrevent Udseende. Brærandens Brudflader hæver sig fra 10 til 30 m over Havfladen. Kystlandet tiltager i Højde nordefter. Aluk er saaledes 500 m, Fjældene bag Kangerujuk over 700 m, og Dronning Louises Ø ca. 800 m høj. Aluk betragtedes i gamle Dage som Grænse mellem Øst- og Vestlændingene, hvor disse jævnlig kom sammen for at handle.

Landets Indre mellem Østkysten og Kangersunek samt Strækningen Syd for Lindenow Fjord til Bunden af Tasermiut er i Følge G. F. Holm dækket af

et Lag snebelagt Is, som ligger i Høje og Dale efter det neden under liggende Terræn, og op over hvilket alle Fjældtoppe rage.

Paa Nordsiden af Lindenow Fjord ved Narssaĸ ligger en Nordboruin, den eneste hidtil kendte paa Østkysten.

Baaderuter langs Kysten.

Den almindeligst benyttede Baaderute mellem Frederikshaab og Julianehaab passerer Grænsen mellem de to Distrikter ved Kipisarĸo, det grunde, ved Lavvande delvis torlagte Farvand langs Østsiden af den store Ø Sánerut, ved hvis østligste Pynt Vejen bøjer skarpt mod Vest gennem en grundet Snævring. For at undgaa Skærene her maa man holde sig til Sydsiden af Løbet. Dette fortsættes vestpaa i et bredere Sund, begrænset mod Nord af Sánerut, mod Syd af en lav Ø, der fra Snævringen skyder sig 4 km i vestlig Retning langs Sundet. Herfra bøjer Ruten efterhaanden mere mod SV. ind gennem Kaĸortup Sagdlia, mellem den lave fremspringende Kaĸortoĸ Halvø paa Sánerut og den Sydøst for denne liggende større Ø til det bredere, mere aabne Farvand Nord for den store Øgruppe inderst i Kobbermine Bugten.

4 Veje fører gennem dette Arkipelag til Nyeboes Kanal, nemlig:

Eĸalugssuit ikerasât, der gaar Nord og Øst om hele Øgruppen tæt forbi Morænen, men da Ruten falder tør ved Lavvande, er den hovedsagelig kun brugelig for Konebaade. Det samme gælder til Dels

Ikerasâraĸ, et langt, snævert Løb, der gaar i vest-østlig Retning mellem den midterste og den østligste af de 3 store Øer midt i Arkipelaget.

Avssánguit, et stærkt kroget Løb, der ca. 5 km Sydvest for Kaĸortup Sagdlia gaar ind mellem den midterste og vestligste større Ø. Det er den korteste og mest benyttede Rute, men den er fuld af Skær, og et enkelt Sted, nordligst i Løbet, er dette grundet og falder tørt med Lavvande. Endelig fører

Inuvarugdligkat Løbet — ca. 3,7 km Vest for Avssánguit — ind mellem de smaa, lave Sâgtússat Holme og de Syd herfor liggende 2 Smaaøer, der har givet Ruten Navn. Herfra fortsættes Syd om Gruppen til den smalle — midtfarvands rene — Vig, der 3,7 km indenfor Karmat Pynten fører til Nyeboes Kanal. Denne er ca. 40 m lang og 4 m bred i Bunden. Ved Slaptids Højvande kan der regnes med 2 m Vand i Kanalen, ved Springtids Hojvande med indtil 3 m, men Strømmen gennem det snævre Løb er ofte strid.

Herfra gaar Vejen gennem Itivdliatsiaĸ Bugten, hvis nordligste Del nærmest Kanalen er snæver og delvis grundet, men Farvandet udvider sig betydeligt sydefter og er rent paa hele Strækningen ned til Knækket, naar man holder sig vestligst i Løbet langs Ørækken.

Fra Bugten bøjer man udenom Amârtajâĸ Pynten østpaa ind igennem Torssukátak (Ikerasagssuaĸ) og Nord om Káĸaligaitsiaĸ Øerne, indtil man naar Kagssigssat Øen, der er forsynet med en rundtoppet Baake og ligger ensomt midt for Sejllobet, hvor dette fører ud til Káĸaligaitsiaĸ Fjorden. Herfra styres der mod ØNØ. eller ØSØ., eftersom man agter at gaa gennem Nordlige eller Syd-

lige Maageløb (Ikerasak), hvortil Indsejlingen ligger henholdsvis Nord og Syd for den store Ø, Sulugssugut. Ad begge Veje kan man komme til Kagssimiut, men Afstanden hertil fra Kagssigssat er ca. 1 km længere gennem det sydlige Løb, som desuden lettere tilstuves af Storis end det nordlige. Torssukátak er tillagt fra November til ca. 10. Juni, Maageløbene indtil Begyndelsen af Maj.

Paa hele Sejlruten mellem Amârtajâk og Kagssimiut er der kun meget faa Skær, og disse undgaar den Rejsende let ved at holde midt i Sejlløbet. Derimod er Indsejlingen til Kagssimiut baade sydfra og vestfra skærfyldt og grundet.

Tvinger Forholdene Baaderejsende mellem Frederikshaab og Julianehaab til at følge den udenskærs Rute Vest om Alángorssuak og ind gennem Torssukátak, bør man udenfor Yderkysten holde sig tæt langs Land i Læ af de der liggende Smaaøer, da baade SV. og N. sætter voldsom Dønning her. Ruten er fuldstændig ren, naar man ikke kommer Øer og Pynter for nær, og i Torssukátak indtil Amârtajâk findes kun et enkelt Skær ved Knækket.

Havne indenskærs: Snævringen ved Kipisarko, Kakortok, umiddelbart ved Kakortup Sagdlia paa Sánerut. Desuden findes talrige sikre Ankerpladser i Løbene mellem Øerne i Bunden af Kobbermine Bugten samt i Snævringen Syd for Nyeboes Kanal, og endelig Havne paa begge Sider af Itivdliatsiak Bugtens Munding. Torssukátak (Ikerasagssuak) og begge Maageløbene har talrige Havne, som det vilde føre for vidt at angive, men de er alle afmærkede med Varder og let kendelige.

Paa den udenskærs Baaderute findes ingen egentlige Havne undtagen paa Nordsiden af Torssukátaks Munding, hvor der i Læ af en lang, smal Ø er en fortrinlig Baadehavn, men herfra til Knækket er der flere, som alle er afmærkede.

Afstande indenskærs: Kipisarko—Nyeboes Kanal 20 km, herfra til Amârtajâk 7 km, herfra til Kagssigssat 29 km, herfra til Kagssimiut 19 km. Hele Strækningen rundt 75 km.

Udenskærs: Fra Kipisarko via Inuvarugdligkat til Mundingen af Torssukátak 34 km, herfra til Amârtajâk 16 km. Hele Strækningen til Kagssimiut er saaledes 98 km.

Kagssimiut—Julianehaab. Fra Kagssimiut gaar Baaderuten mod SØ. udenom de grunde Kekertarmiut Øer og derefter mere østlig, tværs over den aabne Kagssimiut Bugt og Bredefjordens Munding til Karmat Skærgaard. I Almindelighed holder Baadene Syd om Karmat Øen og østefter til Nordlysets Løb mellem Kerrortussok og Avatarmiut, derfra tværs over Skovfjord, gennem Ikerasârssuk og Nord om Pârdlît Øerne til Kolonien. Er Løbene i Karmat Skærgaarden tilstuvet af Is, kan det blive nødvendigt at gaa ind gennem Bredefjord og Nord om Tugtutôk. Man søger da at naa Kolonien gennem Løbene langs Fastlandskysten i Læ af de foran liggende Øer i Julianehaab Gruppen.

Af Havne findes adskillige, hvoraf de mest benyttede er Karmat, Øst for Bopladsen, Ipsens Havn i Nordlysets Løb, Johanne Havn ved Ikerasârssuks vestlige Munding og flere andre.

Afstande: Kagssimiut—Karmat 16 km, herfra til »hvide Humpel«, Øst for Nordlysets Løb, 16 km, herfra til Johanne Havn 8 km og herfra til Julianehaab 26 km. Hele Strækningen 66 km.

Julianehaab—Sydprøven. Fra Julianehaab sydefter kan man gaa Vest eller Øst om Akia til Sârdlok. Afstanden hertil er 29 km, hvad enten man følger den udenskærs Rute, Ikerasak Vejen, mellem Smaaoerne Vest for Akia og indenom Ũmának eller den indenskærs, Ikerasârssuk Vejen, mellem Akia og Kangek og Øst om Ũmánalik, hvis ikke Forholdene tvinger de Baaderejsende til at gaa den 8 km længere Vej indenom Kangek og gennem Kangerdluarssorujuk. Alle 3 Løb er rene og saa godt som fri for Skær. Hvilken af de 3 Veje, der bor vælges, beror paa Omstændighederne. Er der Storis langs Yderkysten vil den indenskærs Rute være at foretrække, men paa den anden Side stuver de snævre Løb let til, naar Storisen først er naaet indenfor Øerne.

Fra Sârdlok gaar Vejen Syd om Ũmánarssuak, Kaersók Halvøen og Kekertarssuak samt gennem Ikerasârssuk Løbet mellem Øen Sagdlia og Fastlandet ved Omdrejningen til Sydprøven. Motorbaade, der kommer direkte fra Julianehaab, foretrækker i Reglen den indenskærs Rute til Upernivik og derfra videre ind gennem de snævre Simiutak Løb, bag om Ũmánarssuak, og iøvrigt samme Vej som den udenskærs Rute til Sydprøven. Farvandet ud for Upernivik Næsset er grundet, og Syd for Ũmánarssuaks SV.-Pynt, Kangek, findes en Del Skær, men iøvrigt er begge Baaderuter rene.

Af Havne findes adskillige, hvoraf de vigtigste er: Udenskærs: Ikerasak, Vest for Akia, Ũmának paa Østsiden, Sârdlok (Udstedet), Kangek, SV.-Pynten af Ũmánarssuak indenfor Kerrujût Øen, Kaersok, Kekertarssuak 3 Havne, deriblandt een paa SØ. Pynten og flere andre.

Indenskærs: Kobbermine Øen, Isua, (SV. for Akias Østpynt), Sáningassua mellem de to Løb Ikerasârssuk kujatdlek og avangnardlek, Ũmánalik (2 Havne paa SØ. Siden), Upernivik, NØ. Siden, Atdlangassok i Simiutaks nordlige Løb, Sydprøven og Karsorsat.

Afstande: Udenskærs: Julianehaab—Sârdlok 29 km, herfra til Sydprøven 28 km eller ialt 57 km. Indenskærs: Julianehaab—Upernivik 26 km, herfra til Sydprøven 29 km, ialt 55 km.

Sydprøven—Nanortalik: Fra Sydprøven fører ligeledes to Baadeveje sydpaa, en udenskærs Vest om Sermersôk, enten langs denne Øs Yderkyst eller med direkte Retning paa Sagdlît og derfra Vest og Syd om Nanortalik Øen til dette Anlæg, samt en indenskærs, der gaar Nord eller Syd om Tugtutuarssuk, langs Nordsiden af Sermersôk og videre gennem Sundet indenfor denne Ø via Ikerasârssuk til Nanortalik.

Ruten er gennemgaaende ren overalt undtagen i det krogede Ikerasârssuk Øst for Nanortalik Øen, ligesom Farvandet Syd for denne Ø er noget grundet.

Om Foraaret og en Del af Sommeren kan man vente Ishindringer, særlig omkring Sagdlît og i den sydlige Del af Sermersôk Sundet, men endnu hyppigere vil Farvandet og Løbene Syd og Øst for Nanortalik være lukket.

Havne. Udenskærs: Arnârĸat i Løbet mellem de to Øer, Kiterdlît midt paa Østsiden af Keĸertarssuatsiaĸ, Sagdlît, 2 Havne, ved og Øst for selve Udstedet, Niaĸornaĸ, midt paa Vestsiden af Sermersôĸ (daarlig med SV.), Kangeĸ (Kap Egede) lidt Øst for Sydspidsen af Øen, samt flere Havne mellem Øerne Syd for Nanortalik. Indenskærs: Igdlorssuatsiaĸ i Ũnartoĸ Fjorden, 3,5 km indenfor Akuliarusek, Itivdleĸ i Bugten paa Østsiden af Tugtutuârssuk, 3 Havne ved Fastlandet Nord for Kanajormiut Øerne, Maligíssat og Kuagsip tunua, begge paa Nordsiden af Nanortalik Øen samt Erdlua ved Øens NØ.-Pynt.

Afstande udenskærs: Sydprøven—Sagdlît 23 km, herfra til Kangeĸ 12 km, herfra til Nanortalik 16 km. Hele Afstanden 51 km. Indenskærs: Sydprøven—Kanajormiut, Nord om Tugtutuârssuk 24 km, Syd om Øen 21 km, herfra til Karra 15 km, herfra til Nanortalik 19 km. Hele Strækningen rundt 55—58 km.

Nanortalik—Sangmissoĸ. Fra Nanortalik sydpaa gaar Ruten i Reglen indenom Arkipelaget i Mundingen af Tasermiut Fjorden og derefter langs Fastlandskysten, udenom Skærgaarden, men indenom Kitsigsut, forbi Ikigait og ind gennem Kôrnoĸ Løbet til Mundingen af Torssukátak. Her bøjer man mod Syd langs Nunarssuaĸs Østkyst, derefter mod Øst tæt forbi Udstedet Pamiagdluk og sluttelig gennem Utorĸarmiut Løbet østpaa til Sangmissoĸ. Indsejlingen til Igdlukasik foregaar i Reglen gennem det smalle Nardlusôĸ Sund langs Vestsiden af Igdlukasik Øen, eller, hvis de sydlige Løb er tilstuvet af Is, Nord om Øen gennem Strømstedet Kôrnuarssuk og Sundet Tunúnguaĸ (ɔ: det bageste) til Bopladsen.

Ruten er ofte spærret af Storis, der navnlig tilstuver Farvandet udenfor Igdlukasik Skærgaard og Løbene mellem Øerne. Det vanskeligste Farvand er dog Utorĸarmiut Sundet og Strækningen herfra til Sangmissoĸ. Man kan saaledes ikke regne disse Sunde og særlig Ikeĸ for isfri før efter Midten af August Maaned.

Hele Strækningen mellem Nanortalik og Sangmissoĸ, deriblandt ogsaa Nardlusôĸ Løbene, er næsten helt fri for Skær. Derimod er Indsejlingen Syd om Ikigait til Frederiksdal noget uren.

Havne: Ulatalik paa Kitsigsut umiddelbart Nord for Sommerhandelspladsen Nunarssuaĸ, Ikerasârssuk mellem Tâterâkasik og Keĸertasugssuk med Havne paa Nord- og Sydsiden af Øen, adskillige Ankerpladser i Bugterne indenfor og i Nardlusôĸ Løbet. Meget benyttet er Kalerît i Igdlíssat ikerasât indenfor Niaĸornaĸ paa Vestsiden af den store Ø udenfor Igdlukasik Øen; endvidere Kasitsiaĸ (Bugten umiddelbart Nord for Bopladsen) og adskillige Ankerpladser mellem Øerne og langs Fastlandskysten Syd herfor; Frederiksdal (2 Havne), Tulugkat, Nord for Kôrnoĸ Sundets Munding, Suvdlâraĸ, skraat overfor Kôrnoĸ Løbet, Pamiagdluk, (Udstedet), Utorĸarmiut Vest og Pâmiut Øst for Mundingen af Tasiussaĸ paa Nordsiden af Utorĸarmiut Løbet, Angnikitsup kûa paa Sydsiden af Angnikitsoĸ under den stejle Del af Fjældet samt endelig Sangmissoĸ og enkelte andre.

Fig. 9. Den stille Elv i Kínguadalen i Tasermiut Fjorden.
Th. N. Krabbe fot. d. $^{26}/_{9}$ 1906.

Fig. 10. Indfødte paa Laksefangst i Kínguadalen i Tasermiut Fjorden.
Th. N. Krabbe fot. d. $^{26}/_{9}$ 1906.

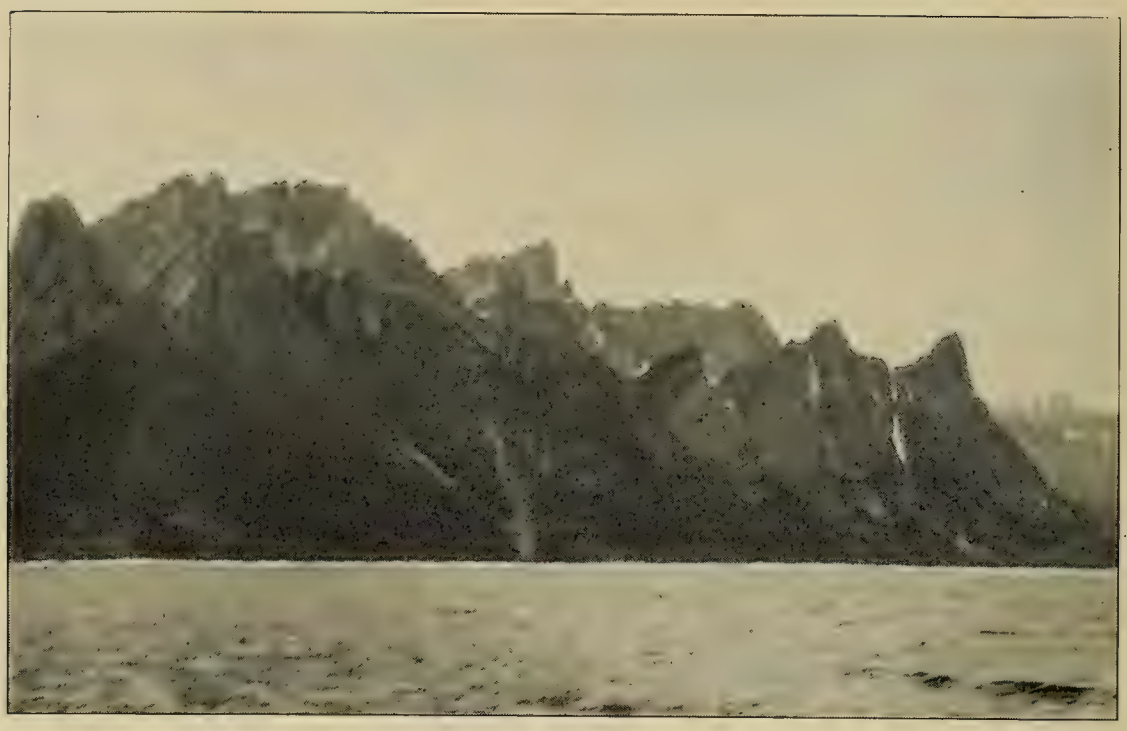

Fig. 11. Vestsiden af Torssukátak udenfor Ilua Fjorden.
O. Bendixen fot. d. $^{28}/_{7}$ 1919.

Fig. 12. Kysten indenfor Igdlokasik med Natsíngnaĸ Fjældet til venstre i Baggrunden. O. Bendixen fot. d. $^{15}/_{8}$ 1919.

Afstande: Nanortalik—Igdlukasik 29 km, herfra til Frederiksdal 15 km, herfra til Pamiagdluk 22 km, herfra til Sangmissoĸ 31 km. Hele Ruten 97 km ialt.

GEOLOGI

Af samtlige Distrikter i Sydgronland er Julianehaab Distrikt det bedst undersøgte. Det adskiller sig i geologisk Henseende paa væsentlige Punkter fra de nordligere Egne først og fremmest derved, at det er det eneste Distrikt i det sydlige Inspektorat (fraregnet Arsuk Øen), hvor der forekommer sedimentære Bjærgarter. Og medens Gnejsen er næsten eneherskende i de nordlige Distrikter, har denne et langt mindre Omfang i den sydlige Del af Landet, hvor Granitten i Forbindelse med Sandsten, Nefelinsyenit og Syenit dækker et betydeligt større Omraade end de krystallinske Skifre. Endelig maa det fremhæves, at der findes et betydeligt Antal sjældne Mineralier i Distriktet, og at Forekomsten af en Samling store, forskelligartede Eruptiver frembyder overordentlige gunstige Betingelser for Studiet af disse Bjærgarter.

I store Træk er de enkelte Bjærgarter fordelt som følger:

Gnejsen optræder paa 3 Steder i større sluttede Omraader. Det første af disse omfatter Strækningen mellem Igánap sarĸâ og Indlandsisen, vestpaa omtrent til Itivdliatsiaĸ, østpaa til Sermitsialik, endvidere bestaar største Delen af Halvøen mellem S. Sermilik og Tasermiut, Øerne Amitsoĸ, Angmalortoĸ, Nanortalik samt Østsiden af Sermersôĸ fortrinsvis af Gnejs, og det samme gælder endelig den midterste Halvdel af Landet mellem Tasermiut og Ilua Fjorden.

Granit, Syenit dækker Alángorssuaĸ Landet Syd for en Linie, der fra Knækket gaar mod Vest, Øen Nunarssuit — undtagen det allerøstligste Parti — og endelig omfatter det nogle mindre, spredte Omraader Syd for Lichtenau samt en smallere Strækning paa Østkysten mellem Aluk og Kipisarĸo Sundets Munding.

Nefelinsyeniten findes i Egnen omkring Bunden af Kangerdluarssuk Nord for Julianehaab, hvorfra det strækker sig i et bredt Bælte over til Tunugdliarfik, samt paa den modsatte Side af denne Fjord til Ilímaussaĸ, og endelig er der aflejret et betydeligt Parti paa begge Sider af Kôroĸs Fjordarm ind til Indlandsisen.

Sandstenen dækker tilnærmelsesvis Resten af Ilímaussaĸ Halvøen Syd for en Linie mellem Kagssiarssuk og Tasiussaĸ i N. Sermilik, ligesom et mindre Parti er aflejret omkring Igaliko op til Mundingen af Kôroĸ, og endelig er Julianehaab Granit fremherskende i hele den øvrige Del af Distriktet.

Landet Vest og Nord for Igaliko Fjorden. For hele Landstrækningen Vest for Bredefjord foreligger der kun faa Detailundersøgelser. Om Lejringsforholdene i det Gnejsparti, der ligger Nord for Igánaup sarĸâ, vides saaledes intet.

Syeniten paa Alángorssuaĸ, Nunarssuit og foranliggende Øer er stærk forvitrende og danner overalt større og mindre Partier af skarpkantet, groft For-

vitringsgrus. Paa Indre Kitsigsut forekommer rødlig Zirkon i en syenitagtig Stenart af ravnsort Hornblende i Forbindelse med sortbrun Feldspat, og i Egnen omkring Torssukátak findes Grønstensgange i Syeniten, hvori der spredt forekommer grøn Feldspat og gangvis storbladet Hornblende.

Julianehaab Granitten begynder ved Knækket og omfatter hele det mægtige Arkipelag, der ligger Nord for Julianehaab Bugten mellem Torssukátak og Igaliko Fjorden, samt Fastlandskysten langs Indlandsisens Rand fra Sermitsialik til Bunden af N. Sermilik; endvidere Ilímaussaĸ Halvøens nordligste Del og Fastlandspartiet paa Nordsiden af Igaliko Fjorden. Granitten er, i det Omfang den kendes, finkornet, graa, sjældnere rødlig af Farve. I Julianehaabs Nærhed og ind ad Igaliko Fjorden til, er den temmelig rig paa Hornblende, men Nord herfor aftager Hornblendemængden stærkt, Granitten bliver storkornet med mælket Kvarts og, underordnet, mørk Glimmer. Mægtige, ofte lodrette Grønstensgange, der hist og her gaar over til Grønstensporfyr, afvekslende med smærere og tyndere Aarer af Syenit, gennemskærer Granitten, men disse sidste forekommer dog sjældnere og langt mere spredt end Grønstensgangene, der er stærk forvitrende og som Følge deraf paa mange Steder har bidraget til Dannelsen af de snævreste Sunde i Skærgaarden. Paa enkelte Steder er der paavist sort Hornblende, paa andre dels krystalliseret, bladrig, dels rød Feldspat og i Julianehaabsegnen store hvide, jernholdige Kvartsaarer; men disse Iagttagelser er for faa og spredte til, at man heraf kan danne sig et Skøn over Mængden og Arten af de Bjærgarter, der er iblandet Granitten.

Største Delen af Partiet bestaar af gennemgaaende lave, stærkt afrundede Fjældkupler, der danner en paafaldende Modsætning til de store Granitfjælde i Partiets østlige Del omkring Kangerdluarssuk, hvor navnlig Kitdlavât udmærker sig ved sin skarpe, stærkt furede, vældige Fjældryg med stejldybe Sider. Granitten er her grovkornet, hornblendeholdig og af en kompakt Masse, der ved Forbindelsen med Feldspaten bliver porfyrisk.

Endnu maa nævnes, at der paa Keĸertarssuaĸ i Igaliko Fjorden forekommer broget Kobbermalm, men i ringe Mængde, og Malakit i Kvarts, samt at der paa samme Ø er fundet smaa Stykker Sølv liggende løse i Mulden i Klipperevner.

Nefelinsyeniten. Af de foran omtalte to store Partier af Nefelinsyenit, der forekommer i Distriktet, er det vestligste beliggende paa begge Sider af Tunugdliarfik, der gennemskærer Hovedmassen omtrent paa Midten og saaledes deler denne i to næsten lige store Dele, medens Kangerdluarssuk vestfra skyder sig ind i det sydligste Eruptivfelt, der naar til Vandskellet mellem Kangerdluarssuk og Kaĸortoĸ Fjorden. Partiet, der mod Sydvest og Vest grænser til Iviangiussat og Nunasarnaussaĸ og mod Øst til Kitdlavât, har en Udstrækning af 10 km langs Tunugdliarfik, paa hvis Nordside det lige over for liggende Parti i samme Længde skyder sig nordpaa op til Ilímaussaĸ Fjeldet.

Nefelinsyeniten og de øvrige Eruptiver, der forekommer i Julianehaab Distrikt, er særlig undersøgt af den danske Geolog N. V. Ussing, der over disse

eruptive Bjærgarter har givet en instruktiv og interessant Beskrivelse, hvoraf nedenstaaende er et Uddrag.

Nefelinsyeniten, der regnes som en selvstændig Hovedgruppe af Bjergarter, sidestillet med Granit og Syenit, og forekommer paa forholdsvis faa, men over hele Jorden spredte Pletter, har Krav paa den allerstørste Interesse og giver et uventet Indblik i de Udviklingsprocesser, der er foregaaet i Jordskorpens dybere Partier.

Befinder man sig i den indre Del af Kangerdluarssuk Fjorden, maa man tænke sig, at der — længe før Fjordens Dannelse — var en ensformig Grundfjælds-Jordskorpe, der naaede højere op end de nuværende højeste Fjælde, og over hvilken den røde Sandsten og mægtige Lavadækker bredte sig som et flere Tusind Meter tykt Tæppe. Nede fra Dybet nærmede sig den ildflydende, damprige Eruptivmasse (»Magmaet«); Temperaturen steg, og Jordskorpen løsnedes mere og mere i sine Sammenføjninger; det ene mægtige Stykke efter det andet af Grundfjælds-Jordskorpen sank langsomt ned i det ildflydende Magma, som derved trængte højere og højere i Vejret. Efterhaanden blev Grundfjælds-Jordskorpens hele Tykkelse gennembrudt paa denne Maade, og Stykke efter Stykke af de omliggende Sandstensmasser maatte nu synke og give Plads for Magmaet. Højere og højere kom dette op, men samtidig begyndte det at afgive sine Dampmasser, som fandt Vej gennem den overliggende Jordskorpes Sprækker, og dette Forhold i Forbindelse med den tiltagende Afkøling fra oven kan have sat en Grænse for Magmaets videre Fremtrængen, saa at det ikke er umuligt, at Eruptivmassen til sidst størknede, endnu inden Jordskorpen var helt gennembrudt. Først i langt senere Tider har Erosionen taget største Delen af det Dække bort, som laa over den størknede Eruptivmasse, saaledes at nu selve denne træder for Dagen i anselig Udstrækning. Den yngste af de større geologiske Forandringer i Egnen er Fjorddannelsen, som enkelte Geologer mener, for en væsentlig Del maa tilskrives den udgravende Virksomhed af Istidens Gletschere.

I Kangerdluarssuk Fjordens Bund befinder man sig saaledes — omgivet paa alle Sider af stejle Nefelinsyenit Vægge — dybt nede i Eruptivmassen. Mod Sydvest, Sydøst og Nordøst begrænses den Egn, man kan overse, af høje Fjælde: Iviangiussat, Kirkefjæld og Kitdlavât, som i Farve og Overfladebeskaffenhed straks forraader sig som væsensforskellige fra Forgrundens Nefelinsyenitmasser. Det er i Virkeligheden Grundfjældet, som her — med næsten lodrette mod Beskueren vendte Vægge — rager adskillige Hundrede Meter op over Nefelinsyeniten, og disse Grundfjældsvægge er intet andet end Sidevæggene i den fordums Magmabeholder. Nefelinsyeniten og de øvrige yngre Eruptiver er yderst let hensmuldrende; Fjældtoppene er afrundede, Fordybningerne udfyldt af nedskredne løse Masser, og paa de jævnere Strækninger findes overalt mægtige Lag af Forvitringsgrus. Da Grundfjældets Granitter er af fastere Konsistens, hæver de sig til langt større Højder. Ogsaa mod Vest ser man den gamle Magmabeholders Grænse, men Billedet er her væsentlig forskelligt fra det forrige, idet det her liggende 750 m høje Nunasarnaussak er et Stykke af den øverste lagdelte

Jordskorpe, som oprindelig hvilede paa Grundfjældet, men nu er sunket dybt ned i de oprindelig flydende Eruptivmasser, der tydeligt ses at strække sig ind under det. Det er dog ikke alene den gamle Magmabeholders Vægge og Form, der træder tydeligt frem for Dagen, men fra Kangerdluarssuk ser man ogsaa, at den vel afgrænsede Eruptivmasse er størknet som en Række af forskelligartede Bjærgarter. Takket være disses hurtige Hensmuldren, som umuliggør Bevoksning, fremtræder Bjærgarterne med deres forskellige Farver som vel afgrænsede Partier, der selv i Afstand er let at skelne fra hverandre.

Midt i Eruptivmassen paa Nordsiden af Kangerdluarssuk den hvide storkornede Naujait, mod Øst de sorte og sortgrønne Lujavriter, op over hvilke det 660 m høje Ægirinlujavrit-Fjæld træder tydeligt frem med denne Bjærgarts stærkt grønne Farve. Syd for Fjorden hæver sig et Fjæld med afvekslende hvide og sorte Bænke af Nefelinsyenit, foran Augitsyeniten, der er klædt med rustbrune Skorper.

Paa Skraaningerne ned mod Tunugdliarfik begrænses Eruptivmassen mod Vest af den røde Sandsten, mod Øst støder den til en næsten lodret, nord—sydgaaende Væg af Sandsten, der hviler paa Granit. Ved Vestgrænsen nær S. Siorarssuit er Sandstenen ved Kontaktmetamorfose dels omdannet, dels viser dens hvide Farve, at man endnu er indenfor det af Eruptiverne paavirkede Omraade, og først i en Afstand af ca. 3 km fra Grænsen træffer man Sandsten, der har bibeholdt sin oprindelige, røde Farve. En anden Omdannelse af de yngre Eruptiver Øst for Grænsen formodes i sin Tid at være frembragt af varme Kilder. Af de i Eruptivmassen forekommende sjældne Mineralier skal her kun fremhæves Eudialyten, der optræder som Bestanddele i Nefelinsyenitens Hovedbjærgarter og i adskillige Pegmatitgange, der gennemskærer disse, men forekommer i størst Mængde paa en lille Holm i Kangerdluarssuk og ved Tuperssuatsiaĸ i Tunugdliarfik. Eudialytens Betydning skyldes dens Indhold af Zirkonsyre, men de ca. 60 Tons, der forsøgsvis er brudt, har dog vist sig usælgelig.

Paa Nordsiden af Tunugdliarfik danner Ilímaussaĸs Fjældmasser foroven et af talrige Gletscherdale stærkt indskaaret Plateau af vandret udbredte Porfyr- og Diabaslag, men disse udgør kun et forholdsvis tyndt og delvis sønderskaaret Dække over de yngre Eruptivers vældige Masser, der ligesom i Kangerdluarssuk er stærkt »bænket«. Er saaledes Kangerdluarssuk enestaaende ved den Tydelighed, hvormed den fordums Magmabeholders Vægge træder frem der, giver Nordsiden af Tunugdliarfik os et for Forstaaelsen nødvendigt Supplement ved at vise »Taget«, som laa over Magmabeholderen.

Bænkene i Bjærgarterne er dog ikke regelmæssige og forandrer Beskaffenhed, efterhaanden som man følger dem nedad. Øverst umiddelbart under »Taget« er Eruptivmassen kiselrig af granitisk Beskaffenhed. Under denne flere Hundrede Meter tykke Granitmasse kommer, efter nogle Overgangslag, de lyse Nefelinsyeniter, særlig Naujaiten, hvis Hovedmasse i Midten af Omraadet naar helt ned til Havfladen, medens dens Underflade skaalformet løfter sig ud mod Omraadets Periferi. Under Naujaiten ligger de morke Lujavriter, men mellem disse to

Bjærgarter er der dog en ejendommelig Blandingszone af flere Hundrede Meters Tykkelse.

Eruptivernes Bygning forklares paa den Maade, at der i den oprindelig homogene, smeltede Masse ved begyndende Udkrystallisation og væsentlig efter Vægtfylde er foregaaet en Sortering, hvorved de tre nævnte Hovedlag, Granit, Naujait og Lujavrit, dannedes og adskiltes ved omtrent vandrette Grænseflader. Senere, da allerede de to øverste Lag var nogenlunde størknet, skete en Nedsynken af det øverste og midterste Parti. Herved opstod den nuværende skaalformede Lejring, og samtidig pressedes den dybtliggende og endnu halvtflydende Lujavritmasse op langs Randen og op i alle Sprækkerne i den overliggende Naujait, hvorved den ovennævnte Blandingszone opstod.

Tæt Øst for den i Distriktsbeskrivelsen omtalte mægtige Gruskegle, N. Siorarssuit, ligger et lille isoleret Bjærg, Nunarssuatsiaĸ, paa hvis Top der findes en uregelmæssig Pegmatitmasse med kæmpemæssige, næsten meterlange Feldspat- og Arfvedsonitkrystaller. Nefelinsyeniten er i sin Helhed rig paa sjældne Mineralier, hvoraf der i det østlige Parti er fundet en halv Snes, der ikke kendes andetsteds fra.

Østgrænsen for Omraadet Nord for Tunugdliarfik overskærer Halvøen Nunasarnaĸ, der bestaar af afvekslende Lag af Sandsten og Diabas, undtagen den vestlige Halvdel, hvor Aflejringen er Lujavrit, medens Vestgrænsen, fra et Punkt Nordnordvest for S. Siorarssuit, gaar tværs over Søen Taseĸ gennem et 600 m højt Plateau af Porfyr- og Porfyritmasser, der viser sig at være en nedsunket Flage af den gamle Jordskorpe over Eruptivmasserne.

Mod Vest begrænses Plateauet af yngre Eruptiver, der danner et bredt Bælte langs Narssaĸ Sundet, men er af væsentlig anden Beskaffenhed end de tidligere omtalte, idet Hovedbjærgarterne er Essexit, Syenit og Granit, der er brudt frem til noget forskellige Tider i den nævnte Orden, saaledes at Granitten er yngst.

Det østlige Parti af Syenitbjærgarterne ligger paa begge Sider af den lille Isfjord Kôroĸ og strækker sig fra dennes Munding nordpaa til Narssarssuaĸ, sydpaa til Igánaĸ Fjældet lige overfor Igaliko paa Vigens Østside, eller muligvis noget længere. Hvor langt Eruptivfeltet naar ind i Landet vides ikke, men det er i alt Fald større end det vestlige Parti, ja synes at være en af de største Masser af denne Art i Verden.

Eruptivfeltet omkring Kôroĸ er, i Modsætning til det vestlige Felt, af forholdsvis ensformig Beskaffenhed og, set i Forhold til Omgivelserne, i væsentlig Grad forskellig fra dette. Thi medens »Taget« over det vestlige Parti endnu er bevaret, og Eruptivmassen her sandsynligvis kun danner Toppen af en i Dybet stivnet Masse, finder man intet Spor af de Fjælde, der i sin Tid dannede »Taget« over den underjordiske Magmabeholder i Kôroĸ Gebetet, hvor Erosionen har borttaget baade »Taget« og Eruptivfeltets øverste Del. Ja! Erosionen er trængt saa dybt ned, at der endog er blottet Klippemasser, der synes at tilhøre den gamle Magmabeholders Underlag, som bestaar af Sandstenslag, der paa Strækningen fra Kôroĸs Munding til Igánaĸ falder ind under Syeniten.

Stor Interesse knytter sig til de rige Fund af sjældne Mineralier ved Narssârssuk. Findestedet ligger umiddelbart paa Sydsiden af Kôroĸs Munding paa et jævnere Plateau, hvorfra Fjældet falder stejlt af mod Kysten. Plateauet, der ligger ca. 270 m over Havet og er dannet af smuldrende graat Syenitgrus, hvori maleriske Rester af den faste Klippe stikker op, er ikke større end, at det kan omvandres i ca. 20 Minutter. De sjældne Mineralier findes i Pegmatitmassen, som optræder uregelmæssig fordelt i Syeniten og er underkastet Vejrsmuldring i endnu højere Grad end denne, hvorfor Mineralierne maa søges i Gruset. Men det lille Plateau er saa grundigt undersøgt, at det Udbytte, der nu kan erholdes uden større Gravning, er yderst ringe.

Hvor betydelig Forekomsten af Mineralier i de to Eruptivfelter er, fremgaar af, at der ved Narssârssuk er fundet 18 Mineralier, hvoraf 11 er nye for Videnskaben, 7 nye for Grønland, og i det vestlige Nefelinsyenitparti 11, deraf 7 nye for Videnskaben og 4 nye for Grønland.

Den røde Sandsten dækker store Strækninger af Ilímaussaĸ Halvøen Syd for en Linie mellem Kagssiarssuk og Tasiussaĸ og skyder sig herfra i et bredere Bælte Øst om Ilímaussaĸs Diabas- og Porfyritplateau til midt paa Nunasarnaĸ Halvøen, og i et smallere Vest om det samme Fjæld langs S. Sermilik til et Punkt lige overfor Kangerdluarssuk. Paa Sydsiden af Tunugdliarfik findes mindre Partier Vest og Øst for Nefelinsyenitaflejringen ved Kangerdluarssuk og et større omkring Igaliko fra Itivdlerssuaĸ sydefter til Nûlûp ĸáĸâ og langs Tunugdliarfik, samt endelig mindre Partier paa Igánaĸ og Iliortarfik Vest for Narssârssuk. Som Navnet siger, er Sandstenen rød, rødbrun, sjældnere gulrød og graa, undertiden flammet af grønne, røde, hvide eller violette Striber. Den er i Reglen grovkornet, og Strukturen forskellig, lige fra tyndskifret til en saa kompakt Masse, at Lagdelingen kun fremtræder som en Bænkning, og i begge Tilfælde finder man Bølgeslagslinier i den. Sandstenen er forbundet med Lag af Diabas og Porfyr og har Gange, der vertikalt gennemskærer baade Sandstenen og Diabaslagene. Det mægtigste og højeste Parti findes langs N. Sermilik, hvor Fjældmassen hæver sig op af Vandet som en stejl Mur, der paa en lang Strækning har over 1000 m's Højde. Selve Fjældmuren er omtrent vandret lagdelt, de nederste to Trediedele af Lagene har de samme røde Farver, som udmærker den sydgrønlandske Sandsten, medens Bænkene foroven er sorte Eruptiver. I et eneste Profil blottes her den røde Sandsten i sin fulde Tykkelse, og ovenover denne saa meget af de øvrige Dannelser, at man her har ligesom et Generalprofil af hele Julianehaabsegnen. Sandstenslagene skraaner — ligesom andetsteds i Distriktet — svagt mod Sydvest, saa at man langs Fjæren træffer ældre og ældre Lag indefter; og i Bunden af den lille Sidefjord Kangerdluaĸ finder man det underliggende Grundfjælds Granit. Talrige Diabasbænke, der tegner sig som mørke Baand i den røde Sandstensvæg, er under den vulkanske Virksomhed efter Formationens Aflejring og Hærdning presset ind mellem Lagene.

Over den røde Sandsten ser man de mørke Eruptiver, som danner Ilímaussaĸs øverste Plateau og lagdelt og regelmæssigt er afsat ovenpaa Sandstenen.

Man har her for sig de vulkanske Masser, der vandret har bredt sig ud over denne og svarer i Hovedtrækkene til de Bjergarter, der produceres af Nutidens Vulkaner. Oprindelig har de i vid Udstrækning bredt sig over Egnen, men er efterhaanden bort eroderet overalt, saaledes at Ilímaussak Partiet og dets Affald mod Tunugdliarfik er det eneste Sted i Grønland, hvor denne Porfyr- og Diabasformation nu er bevaret.

Fra Sermilik sænker Landet sig stærkt imod Vest og er langs den indre Del af Tunugdliarfik ganske lavt. Her ser man den røde Sandsten hæve sig op over Terrænet som Kamme, omgivende oformede Partier af den nedenunder liggende ældre Granit, men nogen betydelig Højde har disse Kamme kun ved Mussartût, hvor Sandstenen bag det prægtige Naujarssuits lodrette Væg hæver sig ca. 850 m o. H. Fjældet er gennemsat af lodrette Sandstensgange med samme Retning som de talrige Porfyrgange, der gaar fra Nordøst til Sydvest. Sandstensgangene er Revner, fyldte med nedgledet og senere hærdet Sand. Deres Tilstedeværelse viser, at Sandstenen endnu kun delvis var hærdet, da de vulkanske Udbrud begyndte.

Iliortarfik Plateauet paa Igaliko Tangen danner en Fortsættelse af Narssârssuk Plateauet. Det er 300 m højt og bestaar af vandrette Sandstenslag med underliggende Grundfjælds Granit. Medens de øverstliggende Sandstenslag er undergaaet saadanne Forandringer, som frembringes ved store Eruptivmassers Nærhed, har de underste bevaret den røde Sandstens oprindelige Beskaffenhed. Dette Forhold taler for, at de yngre Eruptiver oprindelig har dækket en stor Del af Iliortarfik Plateauet, og at dette maa siges at tilhøre Eruptivmassens Underlag.

Ved Igaliko er Sandstenen næsten overalt gennemsat af Porfyrgange, men disse staar her i Forbindelse med de mange Kløfter, der gennemskærer Partiet og synes at have foranlediget de betydelige Spring, der findes i dette.

Da Sandstenen let lader sig spalte, har den i stor Udstrækning været anvendt som Byggemateriale af Nordboerne.

Landet mellem Igaliko og Ilua Fjorden er navnlig undersøgt af Geologen A. Jessen, hvis Beskrivelse herover er lagt til Grund for det efterfølgende Afsnit. Dets geologiske Beskaffenhed er ret ensartet, idet Gnejs, Granit, syenitisk Granit og Syenit, alle i temmelig sluttede Partier, er de overvejende Bjærgarter, men Grænsen mellem de to førstnævnte er ofte stærkt udvisket.

Kyststrækningen mellem Julianehaab og Sydprøven bestaar af Granit, der i Julianehaabs Nærhed er rig paa Hornblende. Syd herfor aftager Hornblenden, Granitten bliver storkornet med stærk rød Ortoklas og mælket Kvarts, eller den faar en graalig Farve, bliver mere finkornet og gaar over i stribet, stærkt lagdelt Granit, som især er udviklet paa Øerne omkring Sârdlok, men lidt Syd herfor atter afløses af den røde og graa Granit, som forekommer almindeligst paa Strækningen ned til Sydprøven. Hele Partiet er gennemsat af Diorit-, Diabas- og Pegmatitgange, hvilke sidste, bestaaende af mælket eller klar Kvarts og hvid Feldspat, navnlig forekommer i et meget betydeligt Antal omkring Sârdlok, hvor de snor sig som bugtede, hvide Baand gennem den stri-

bede Granit. Diabasgangene i denne er uregelmæssige og af smaa Dimensioner, medens de Nord herfor udmærker sig ved deres store Bredde.

I Pegmatitgangene forekommer hyppigst Magnetjernsten, Granat, Fluspat, Straalsten, Svovlkis, Kobberkis, Molybdænglans og Beryl m. fl.

Landet mellem Sydprøven og Tasermiut Fjorden er i geologisk Henseende langt mere uensartet. Omkring Lichtenau optræder en sort, meget let forvitrende Gabbro, der bestaar af en lys Feldspat og en smuk mørkgrøn Diallag. Den findes desuden i det nordlige Parti af Kekertarssuatsiak Øen, Vest for Sermersôk.

I et sluttet Parti, der indtager Nordsiden af Sermersôk, Kanajormiut Øerne og den Nord herfor liggende Fastlandspynt, samt den nordlige Halvdel af Tugtutuarssuk, optræder en anden Bjærgart, nemlig yngre Granit af en ganske anden Karakter end den ovenfor omtalte Granit Nord for Sârdlok. Feldspatkrystallerne er stærk dominerende, veludviklede og naar en betydelig Størrelse. Granitten, hvori Glimmeren er underordnet og undertiden erstattet med Hornblende, indeholder en Mængde afrundede Stykker af Gnejs. Af Spalteudfyldninger findes nogle ubetydelige Kvartsgange, medens Diabas- og Pegmatitgange mangler fuldstændig.

Som oftest danner denne yngre Granit lave afrundede Fjælde, undtagen paa Sermersôk, hvor dens Tilbøjelighed til Afskalning i store Flager fremkalder dels stærkt skraanende eller lodrette, ofte aldeles utilgængelige Fjældvægge, dels spidse, obeliskformede Toppe, som eksempelvis findes midt paa Øen. Dette i Forbindelse med Bjærgartens graabrune Farve gør det let, allerede paa Afstand at skelne den fra den graa og finkornede ældre Granit, som omgiver den paa alle Sider. Paa Ûnartok og i Fjorden af samme Navn kan denne ældre Granit indeholde større og mindre, skarpkantede Brudstykker af mørk Gnejs og Hornblendeskifer; den er fattigere paa Diabas- og Pegmatitgange end Granitten Nord for Sârdlok, som den iøvrigt ligner. Ved Fjældet Asatdlut findes en Blok af Vegsten, hvilket maa betegnes som en Sjældenhed i Distriktet, hvor denne til Forarbejdelse af Husgeraad navnlig forhen saa nødvendige Stenart enten er helt opbrugt, eller af en saadan Beskaffenhed, at den ikke kan benyttes og nærmest maa kaldes Talkskifer. Tæt ved Vegstensforekomsten findes en med Kalkspat udfyldt Spalte i Granitten. Da Kalkspaten i knust Tilstand iblandes Snus, besøges Stedet ofte af Grønlænderne.

Øst for en Linie, der strækker sig tværs gennem Sermersôk, omtrent fra »Skeerne« paa Øens NØ.-Pynt til Sydspidsen Kangek, findes der et betydeligt Areal af Gnejs, som omfatter — foruden Sermersôks Østkyst — de indenfor liggende Øer, Kysterne paa begge Sider af S. Sermilik og Strækningen ned til og paa begge Sider af Tasermiut Fjordens Munding. Endvidere findes et særskilt Parti paa Nordsiden af denne Fjord indenfor Itivdlikasik; men den her antydede Fordeling af Bjærgarterne i Tasermiut er dog ikke helt fyldestgørende, idet Gnejs, ældre eller yngre Granit veksler mellem hverandre uden Regelmæssighed. Gnejsen er finkornet og mørk eller stærk rustrød paa Overfladen. Fjælde af denne sidste Art er meget almindelige og forekommer hyppigt paa Sermersôk, i S. Ser-

milik og omkring Tasermiuts Munding. I de fleste Tilfælde er det umuligt at angive Lagenes Strygning og Fald nojagtigt, da de er stærkt krollede og vredne. Store Diabasgange, Pegmatit- og Granitgange gennemskærer Gnejsen, hvori Granitgangene kan tage saadan Overhaand, at man kan være i Tvivl om, hvorvidt Bjærgarten ikke rettest burde kaldes Granit. Dette er saaledes Tilfældet ved Kangek, paa Vestsiden af Sigssarigsok Fjældet og paa Kuíngíngêk, hvor store skarpkantede Gnejsstykker findes indesluttet i den omgivende lysere Gnejs.

Forvitringen er ualmindelig stærk, hvorom de vældige Stenskred paa Amitsok, Sermersôk og i Sarkâ Løbet vidner. Kun faa Steder finder man saa store Forvitringslag som dér, og intetsteds i Sydgrønland spænder de over større Omraader end i Gnejsterrænet i den midterste Del af Julianehaab Distrikt.

Paa adskillige Steder indeholder Gnejsen betydelige Mængder af uren Grafit, saaledes paa Østsiden af Sermersôk Sundet og ved Karra, Sydspidsen af Amitsok Øen, hvor der er oprettet et Grafitbrud.

Gnejsen paa Sydsiden af Tasermiut strækker sig ind til Taserssuak, paa hvis Sydside den danner høje forrevne Fjælde, der delvis er dækket af Højlandsis med Moræner og store Forvitringslag. Fra Mundingen af Tasiussak indefter trækker Gnejsen sig dog bort fra Kysten, idet den lave Halvø, der skiller Tasiussak fra Fjordløbet, bestaar af yngre, storkornet Granit. Mellem Søen og Fjordens Indre findes dels mindre Partier af den samme yngre, dels ældre graa, finkornet Granit; der afspalter paa lignende Maade som Granitten paa Sermersôk. Herved fremkommer de ejendommelige Terrænformer, som giver Landskabet i den indre Del af Tasermiut et ejendommeligt Præg, hvis karakteristiske Særkende er de glatte Fjældsider og spidse Toppe, der begge i Forening virker stærkt paa Beskueren som Følge af Fjældenes imponerende Højde.

Paa Nordsiden af Fjorden er de to Varieteter af Granitten repræsenteret paa Strækningen mellem Ivnarssuak og Itivdlikasik, hvor Grænsen mellem Gnejsen og den underliggende lyse, finkornede Granit er meget tydelig.

Den i Distriktsbeskrivelsen fremhævede skarpe Modsætning mellem det vilde Alpeland i Tasermiuts Indre og de blødt afrundede Former, der karakteriserer det lave Kystland og de udenfor dette liggende Øer Syd for Fjordens Munding, er paa sin Vis lige saa udpræget i geologisk Henseende. Den fremherskende Bjærgart paa Kitsigsut og Igdlukasik Øerne, paa Tâterâkasik Pynten og Fastlandskysten Syd for en Linie mellem Natsingnak Fjældet og Torssukátak, bestaar af Syenit. Denne er i Almindelighed graabrun og staar den yngre storkornede Granit nær. Overgangsformer mellem de to Bjærgarter er ikke sjældne. Fælles for dem begge er, at Pegmatitgange mangler, og Diabasgange forekommer yderst sjældent, samt endelig, at begge indeholder afrundede Stykker af Gnejs.

Syeniten forvitrer overordentlig let, og da Hornblende opløses, bliver der skarpt Feldspatgrus tilbage, som dækker store Strækninger, navnlig paa Kitsigsut og Igdlukasik Øerne, hvor disse Grussletter virker stærkt iøjnefaldende, da de er helt blottet for Plantevækst.

Landets sydlige Del og Østkysten. Bjærgarterne i dette Omraade har et ret ensformigt Præg. Rød og graa Granit, hyppig isprængt Granater, indtager langt den største Del af disse Strækninger, og hele Granitterrænet er gennemskaaret af indtil 12 m brede Diabasgange, der i Almindelighed gaar fra NØ. til SV. eller NV. til SØ. Endvidere finder man overalt Pegmatitgange med højst forskellig Mægtighed og Hældning. Undertiden, men sjældnere, er de skarpt begrænset og gennemskærer da Granitten lodret, men i modsat Fald veksler Hældningen stærkt. De indeholder flere Steder Turmalin, Hornblende, Magnetjernsten og store, tavleformede Glimmerkrystaller.

Af særlige Forekomster kan nævnes større Partier af Diorit paa et Næs Syd for Frederiksdal, og 2 Steder paa Christian d. IV.s Ø findes betydelige Mængder af Grafit-Granit.

Syenit og syenitisk Granit forekommer paa Nunarssuaĸ Syd for Kôrnoĸ Løbet, i Egnen omkring Sangmissoĸ og paa Østkysten, hvor Syeniten danner et Bælte langs Havet mellem Aluk og Kipisarĸo Landet. Paa Halvøen Nord for Prins Christians Sund og de foranliggende Øer danner Bjærgarten ofte regelmæssige Kuppelforme af samme Udseende, som mange af de mindre Øer i Kitsigsutgruppen. Den nordlige Del af Partiet paa Østkysten er rigere paa Hornblende end den sydlige og indeholder en finkornet, graa Granit, der som Klumper er indlejret i Syeniten.

Glacialdannelser. I Julianehaab Distrikt har Indlandsisen tidligere haft langt større Udbredelse end nu og delvis dækket Distriktet i en saadant Omfang, at Isranden har ligget udenfor de yderste Øer. Beviserne herfor er de samme som overalt i Landsdelen: Moræner og erratiske Blokke, der forekommer almindeligt, samt de afrundede og afglattede Klipper; men lige saa iøjnefaldende er det, at Afslibningen kun er naaet et Stykke op ad de højere Fjælde, hvis forrevne, af Isen uberørte Toppe har raget op over denne som Nunatakker. Paa Ilímaussaĸ findes afrundede, isskurede Sten af forskellige Bjærgarter til en Højde af 1200 m, hvilket viser, at Isen har haft en tilsvarende Tykkelse i disse Egne, men Iagttagelserne over Forekomsten af Moræner og andre Aflejringer paa højere liggende Strækninger er for faa og spredt til, at man kan danne sig et sikkert Skøn over, til hvilken Højde Landet som Helhed har været dækket af Isen. At denne derimod har haft mindre Udbredelse i Landets sydlige Del, kan man slutte deraf, at Alpelandet her er mere udbredt, Fjældene højere og ikke saa stærkt afslebne, og endelig er Oplandet saa begrænset, at Produktionen af Is ikke har været stor nok til, at denne har kunnet brede sig ud over de højere liggende Partier. De Forhold, hvorunder Moræner og Skurstriber forekommer, tyder ogsaa mere paa Forekomsten af lokale, men mægtige Bræer, som har fyldt Sundene og skudt sig ud over det omgivende lavere Land, end paa en sammenhængende Ismasse, der i en bestemt Retning har søgt ud til Havet. At Indlandsisen har haft en saadan Mægtighed trods dens ringe Opland skyldes vistnok Landets fremskudte Beliggenhed mellem to Have og dets store Højde, idet Nedslaget som Følge heraf ogsaa tidligere maa have været betydeligt.

Indlandsisens Bevægelsesretning falder i det Store og Hele sammen med Fjordenes Længderetninger; i den nordlige Del af Distriktet indtil Tasermiut har Isen altsaa skudt sig mod SV., medens den i den sydlige Del synes at have bevæget sig straaleformig ud til alle Sider med Ilua Fjordens Opland som Centrum.

Den mægtige Moræne, der dækker Kystlandet mellem Frederiksdal og Kôrnoĸ Lobet, maa saaledes skyldes en Isstrøm, der har fundet Aflob gennem den lille Amitsuarssuk Fjord i sydsydvestlig Retning. Paa Østkysten peger i hvert Fald enkelte Skurstriber fra NV. til SØ., og fra Ilua har Isen fulgt Sundene, der udstraaler herfra i sydsydøstlig og sydsydvestlig Retning, medens en Arm har skudt sig ned gennem Dalstrøget, der gennemskærer Pamiagdluk Øen i dennes Længderetning, og herfra er den gaaet tværs over den lavere vestlige Del af Tôrnârssuk Øen. Paa Sydsiden heraf findes nemlig en betydelig Moræne, som kun kan være aflejret af en nordfra kommende Isstrøm, der har været mægtig nok til at skyde sig op over de ca. 800 m høje Fjælde paa den vestlige Del af Øen.

De store indtil 75 m høje Banker af finslemmet Ler, iblandet marine Skaller, synes ikke at forekomme i Julianehaab Distrikt. Her træffes til Gengæld alle andre Arter af Aflejringer, der er almindelig i de nordlige Distrikter. I Bunden af Fjordene og paa Steder, hvor der udmunder større Elve, saaledes de typiske Ler- og Grusbanker, hyppigst med Terrassedannelser. Materialet, hvoraf de bestaar, kan være noget forskelligt, og dets Sammensætning er afhængig af de Forhold, hvorunder Bankerne er dannet, men i Almindelighed er Hovedbestandelene større eller mindre kantstødte og isskurede Sten, Grus, Sand og Ler. Dette sidste er dog ofte udvasket i de øverste Lag, og hvor SØ. Vinden er stærk fremherskende, blæser Sandet bort fra Overfladen, saaledes at kun Stenene bliver tilbage. Paa visse Steder synes Bankerne at bestaa af Bundmoræne, hvis Overflade, efter at Isen har trukket sig tilbage, og Landet hævet sig, er jævnet af Brædelvene, hvorfor de øverste Lag af Banken hyppigt bestaar af vandsorterede Smaasten eller Grus.

Paa Yderkysten og Øerne forekommer disse plateauagtige Grusterrasser sjældent; her findes til Gengæld havstokagtige Aflejringer af forskelligt Materiale og ofte med Tilløb til Terrassedannelser op ad Fjældskraaningerne, endvidere Havstokke, udfyldte Slugter mellem fritstaaende Fjældknauser, og endelig store Strandvolde med et ensartet rullet Materiale liggende trinformigt oven over hinandèn.

Syd for Ũnartoĸ synes Grusterrasser og havstokagtige Aflejringer at aftage i Antal, men mangler dog ikke helt. De forekommer saaledes ved Itivdlerssuaĸ i Torssukátak, men i ringe Højde over Havet.

For at komme til Klarhed over, hvor omfattende den — her i Bogen ofte berørte — Hævning af Landet er, har Geologen A. Jessen, ved at sammenholde Maalene paa de øverste Terrassetrin af de havstokagtige Aflejringer og Grusterrasserne, hvis Størrelse kendes, ment at kunne fastslaa, at Hævningen for Julianehaab Distriktets Vedkommende kan sættes til 48—53 m, og at Tallene

synes at vise en større Hævning i de nordlige Distrikter, ligesom han anser det for sandsynligt, at Hævningen i den sydlige Del af Landet er foregaaet, efter at Indlandsisen er afsmeltet til sit nuværende Omfang.

Endelig skal omtales, at Endemoræner fra Indlandsisen forekommer ret sparsomt, hvorimod der flere Steder ses imponerende Sidemoræner. Da Indlandsisen i sin Tid trak sig tilbage, hvilket maa have strakt sig over et meget stort Tidsrum, blev der liggende Rester af Is tilbage overalt paa saadanne Steder, hvor Afsmeltningen af Bræisen ikke holdt Skridt med Nedbørsmængden ɔ: paa Højfjældene og da navnlig paa deres Skyggeside, og denne Højlandsis er saa almindelig udbredt, at man i den sydlige, højere Del af Landet kan være sikker paa at finde Gletschere overalt, hvor der er Mulighed for deres Dannelse. Da de i Reglen har stejlt Fald og stor Bevægelseshastighed, er der foran Gletscherranden ophobet større eller mindre Moræner, som derfor forekommer ikke alene meget almindeligt i Syddistriktet, men endogsaa i større Antal end andetsteds i Landsdelen.

KLIMA

I Julianehaab Distrikt findes to meteorologiske Stationer, nemlig ved Kolonistedet og Nanortalik, af hvilke den første ligger ca. 11 km indenfor Mundingen af Igaliko Fjorden, medens den sidste har en mere fremskudt Beliggenhed paa en Ø foran Fastlandskysten og tæt ved det aabne Hav, men dog ret vel beskyttet, særlig mod nordvestlige Vinde.

Observationerne strækker sig over et længere Tidsrum, og de nedenstaaende Beregninger er Gennemsnittet af en 30aarig Observationsrække, men denne er — navnlig for Julianehaabs Vedkommende — dog noget mangelfuldt affattet.

Aarets Middeltemperatur er herefter ÷ 0,1 ° C. ved Julianehaab, + 0,3 C. ved Nanortalik. Vintertmpr. henhenholdsvis ÷ 5,4 og ÷ 3,5°, Sommertmpr. 5,2 og 4,1°.

Midlet for de enkelte Maaneder er anført i hosstaaende Tabel, der viser, at Temperaturen ved begge Stationer er positiv i 6 af Aarets Maaneder, nemlig fra Maj til Oktober, negativ Resten af Aaret, men det fremgaar tillige af Be-

	Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Oktober	November	December	Hele Aaret
Julianehaab .	÷ 8,8	÷ 7,5	÷ 5,2	÷ 0,4	3,9	6,2	7,6	7,6	4,9	1,0	÷ 3,3	÷ 6,9	÷ 0,1
Nanortalik . .	÷ 5,5	÷ 5,3	÷ 3,6	÷ 0,7	2,8	4,9	5,8	5,8	3,9	1,4	÷ 1,8	÷ 4,3	+ 0,3

regningen, at Temperatursvingningerne ved den foran Yderkysten liggende Station er langt mindre end ved Julianehaab, hvor Midlet ikke alene er lavere i de egentlige Frostmaaneder (undtagen i April), men — paa Oktober Maaned nær — ogsaa højere i den øvrige Tid af Aaret end ved Nanortalik. Dette Sted har med andre Ord et

mildere Vinterklima og et koligere Sommerklima end Julianehaab, paa ganske tilsvarende Maade som Stationen Godthaab og Kôrnoĸ i Godthaab Kolonidistrikt (jfr. Side 190). Ved Igaliko og Sagdlît er Vintertemperaturen paa samme Maade henholdsvis ÷ 6,0° og ÷ 3,3°, Sommertemperaturen 6,7° og 3,2°, hvilke Tal yderligere understreger den betydelige Forskel mellem Klimaet ved Kysten og i Landets Indre, uden at man dog tør betragte disse Angivelser som absolut paalidelige, da Midlet er beregnet af et begrænset Antal Aar.

En Sammenligning mellem Temperaturforholdene ved den nordligste og sydligste af de Stationer i Landsdelen, hvor der er foretaget systematiske Observationer, nemlig Holsteinsborg og Nanortalik, giver det Resultat, at Gennemsnittet i de »frostfri Maaneder« er nøjagtig ens begge Steder, nemlig + 4,1° C., hvorimod der er en meget betydelig Forskel i Vinterhalvaaret. Midlet for Aarets koldeste Maaned, Januar, er saaledes ÷ 18,4° C. ved Holsteinsborg mod ÷ 5,5° C. ved Nanortalik.

Aarets Middel-Lufttryk er efter et Gennemsnit af 12 Aar 753,4 mm ved Nanortalik mod 754,6 ved Ivigtût og 754,9 mm ved Godthaab, en Fordeling, der rimeligvis staar i Forbindelse med de Barometer Minima, som kommende vestfra skyder sig op langs Vestkysten som en Tunge.

Nedbør. Efter et Gennemsnit af 30 Aar har Julianehaab 111 Dage med Nedbør aarlig, deraf 61 Dage med Sne og 50 Dage med Regn, Nanortalik 139 Nedbørsdage, nemlig 75 med Sne og 64 med Regn.

Nedbørsmængden har ikke været Genstand for systematiske Maalinger, men det bør dog anføres, at Rink ved knap 2 Aars Observationer fandt, at den ved Julianehaab beløb sig til 942 mm aarlig. Direkte Iagttagelser viser da ogsaa, at der falder en betydelig Snemængde baade ved Kolonistedet, og navnlig paa Yderøerne, hvor Sneen ofte først forsvinder i Juni Maaned. I Modsætning hertil er den indre Del af Landet ikke alene snebar tidlig om Foraaret, men den stærke, varme SØ. Føhn, der blæser ret hyppigt i Løbet af Vinteren, holder i Reglen Sneen borte fra de vindaabne Strækninger og tærer i den Grad paa Snelaget andetsteds, at dette Tid efter anden svinder helt bort, saaledes at Kreaturerne jævnlig kan gaa ude ved Igaliko i Vintertiden.

Taage. Julianehaab har 68 Taagedage aarlig, Nanortalik 63 mod 55 ved Godthaab. Taagen forekommer hyppigst i Sommerhalvaaret, og navnlig naar der er Storis i Farvandet. Ved Julianehaab hersker saaledes Taage 11 Dage i Juni, 15 Dage i Juli og 13 i August, ved Nanortalik henholdsvis 11, 16 og 14 Dage i de samme Maaneder.

Torden indtræffer gennemsnitlig hvert andet Aar ved Kolonistedet og ca. 1 Gang aarlig eller lidt hyppigere ved Nanortalik.

Nordlys. Observationer herover foreligger fra Nanortalik, hvor det i Reglen viser sig allerede i August, forekommer hyppigt i Oktober—November, da det optræder 9 Gange pr. Maaned, men aftager derefter i den følgende Tid, indtil det atter bliver almindeligere i Februar og Marts (9 Gange) og forsvinder sluttelig helt i April.

Vindforhold. Da Observationerne herover er ret mangelfuldt affattede, særlig for Kolonistedets Vedkommende, har det kun været muligt at beregne Vindhyppigheden paa Grundlag af et begrænset Antal Aar. Beregningen er dog kun bygget paa Iagttagelser 3 Gange daglig.

Procentvis Beregning af Vindhyppigheden pr. Aar.

	N	NØ	Ø	SØ	S	SV	V	NV	Stille
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Julianehaab	10	9	11	12	3	3	13	3	36
Nanortalik.....	18	15	2	9	6	3	17	18	12

Ved Nanortalik er Vindforholdene væsentlig anderledes end i Midtgrønland, idet nordlige og navnlig vestlige Vinde er langt stærkere fremherskende end ved Yderkysten længere nordpaa, hvorimod sydlige og navnlig sydvestlige Vinde forekommer sjældnere end der. N. og NV. blæser saaledes 36 % af Aaret ved Nanortalik mod 21% ved Godthaab, V. paa tilsvarende Maade 17 % mod 4% og S. SV. og SØ. 18% af Aaret ved Nanortalik, men 29 % ved Godthaab.

Medens de stadig skiftende Kystvinde forekommer almindeligst ved Nanortalik, træffer man ved Julianehaab de regelmæssig optrædende Fjordvinde, *agsarnek*, der blæser ud af Fjorden fra det Øjeblik, da Tyndisen lægger sig om Efteraaret, indtil Mildningen indfinder sig om Foraaret, og *isersarnek*, hvis Optræden ligger mellem April eller Maj og Oktober. Det samme er Tilfældet i de større Fjorde, hvorimod Fjordvinden ikke blæser regelmæssigt i de talrige Sunde, der gennemskærer den sydligste Del af Distriktet. Erfaringsmæssig blæser SØ.-Føhnen hyppigere og med større Heftighed i dette Distrikt end andetsteds i Landsdelen, men nogen paalidelig Statistik over dens Forekomst foreligger ikke, thi under det i Vindtabellen for Julianehaab angivne Tal indbefattes ogsaa retvisende SØ., eller den kolde SØ., der ikke har det ejendommelige Særpræg, der karakteriserer Føhnvinden, en stærk stigende Temperatur, der hyppigt føles som trykkende Lummervarme, orkanagtige Vindstød med paafølgende Vindstille og en ejendommelig, dybblaa farvet Himmel.

Naar Føhnvinden derfor benævnes SØ., er dette Navn i høj Grad misvisende. Det er i Almindelighed Israndens Beliggenhed, der er afgørende for den Retning, hvori SØ blæser, idet Vinden hyppigst skyder sig vinkelret ud fra Isranden. Den vil derfor i de fleste Tilfælde følge Fjordretningerne og som Følge deraf komme fra NØ. eller Ø, men sjældnere fra SØ., i den sydlige Del af Landet fra N. og paa Østkysten fra V. eller NV. I Ikek blæser Føhnvinden saaledes fra Nord og med saa voldsomme Kast fra Højfjældene paa Christian den IV.s Ø mod Havfladen, at Vandet hvirvles i Vejret som fra en vældig springende Granat.

Føhnvinden forekommer almindeligst i de Egne, der ligger Indlandsisen nærmest, og aftager baade i Styrke og Hyppighed, jo nærmere man kommer Ky-

sten, ligesom den sjældent naar ud til Yderoerne. Ved Igaliko blæser den med en saadan Kraft, at Befolkningen ikke kan benytte Huse med høje Tage, da disse ikke kan modstaa Stormens Tryk. Narssak og Frederiksdal er ligeledes berygtet for den Voldsomhed, hvormed SØ. kaster fra de høje Fjælde, der omgiver de to Steder.

Naar Føhnvinden, der forekommer hyppigst Foraar og Efteraar, blæser særlig kraftigt, er den i Reglen af kort Varighed, men staar den svagere, kan den holde sig i flere Dage og er da overordentlig varm og tør og tærer saa stærkt paa Sneen, at denne undertiden helt forsvinder om Vinteren; forud for SØ.en falder der ofte voldsomme Regnskyl.

De nordlige Vinde, der er saa fremherskende paa den sydlige Del af Vestkysten, forekommer sjældent i Sundene Nord for Kap Farvel. Føhnvinden og retvisende sydøstlige Vinde blæser saa almindeligt her, at Grønlænderne betegner disse Egne som »Sydostens rette Hjem«.

PLANTEVÆKST

Julianehaab Distrikt har været Genstand for saa mange botaniske Undersøgelser, at det maa regnes for et af de bedst undersøgte i Landsdelen.

Som det vil fremgaa af det følgende Afsnit, danner Distriktet en vel afgrænset floristisk Provins, der falder i to Dele, »Julianehaab Partiet« ɔ: Egnen ned til og med Agdluitsok Fjorden og »Tasermiut Partiet« Syd herfor, af hvilke det første omfatter et langt større Antal af de for Distriktet særegne Arter end det sidste.

At Plantevæksten paa Øerne i den ydre Del af Skærgaarden langs Sydgrønlands Vestkyst er meget fattigere end i Landets Indre, er oftere paavist, og det samme Forhold gør sig endnu stærkere gældende i Julianehaab Distrikt, hvor den klimatiske Forskel mellem de indre og de ydre Dele af Landet er større end nordpaa, og denne Forskel synes ikke paavirket af Distriktets sydligere Beliggenhed. Tværtimod er Modsætningen i hvert Fald om Sommeren særlig stor mellem de ydre af Storisen omgivne Skærgaardsøer, hvis Klima ikke er gunstigere end ved Yderkysten i den nordlige Del af Sydgrønland, og Landets Indre. Dette er nærmere paavist under Afsnittet »Klima« (Side 428), hvorefter Nanortalik har samme Sommertemperatur som Holsteinsborg, nemlig 4,1° C. Herved forklares den Mærkelighed, at Kystvegetationen i Omegnen af de to Stationer er tilnærmelsesvis ens, uagtet Breddeforskellen mellem dem svarer til 750 km. I Modsætning hertil er den indre Del af Julianehaab Distrikt — eller Sydkystlandet, som det benævnes af Botanikeren Kolderup Rosenvinge, der har givet en fortrinlig Beskrivelse af det sydlige Grønlands Vegetation, hvoraf nærværende er et Uddrag — i klimatisk Henseende langt mere begunstiget, ikke alene i Forhold til Yderkysten, men ogsaa i Sammenligning med de nordligere Distrikters Indre. Vegetationstiden er desuden, som Klima-Beskrivelsen viser, længere og begynder navnlig tidligere, hvilket har til Følge, at Vegetationen er frodigere, og medens det isfri Land i Grønland ellers overalt maa henregnes til

Alperegionen, finder man i det Indre af Sydkystlandet en Birkeregion. Dette er for saa vidt i Overensstemmelse med den Regel, at man ved en Middeltemperatur for den varmeste Sommermaaned af 10° C. plejer at vente Trævækst, men fysiognomisk er Forskellen mellem Vegetationen i Sydkystlandet og Midtgrønland ikke stor.

En væsentlig Indflydelse paa Vegetationen i den indre Del af Sydkystlandet har Føhnvinden, der blæser langt kraftigere her end i de nordlige Egne. Ved sin betydelige Styrke og Tørhed har denne Vind ikke alene en stærkt tørrende Indvirkning paa Plantevæksten, men Vegetationsformernes Fordeling og Præg bestemmes for en væsentlig Del af den.

Vegetationsformer. Lyngheden. Som foran omtalt har Yderøerne det samme Præg og til Dels den samme Flora som længere nordpaa. De er enten øde eller har en sparsom Bevoksning af Mosser, Lichener og til Dels Krækkebær, men undertiden kan Mosvegetationen dog, som Følge af det fugtige Klima, være til Stede i en saadan Mængde, at den danner et sammenhængende Tæppe, hvori Krækkebærlyngen og enkelte andre Planter vokser spredt. Efterhaanden afloses denne Vegetationsform af Lyngheden, der har det samme Præg og væsentlig den samme Sammensætning som i Midtgrønland. Dog er *Betula glandulosa* i den sydlige Del af Landet traadt i Stedet for *Betula nana*, *Cassiope tetragona* og enkelte andre Lyngbuske mangler helt, og *Dryas integrifolia* og *Rhododendron lapponicum* forekommer kun sjældent. Heden faar derved et mere ensartet Præg end i Midtgrønland og bestaar hovedsagelig af Krækkebærlyng, Dværgbirk, Mosebølle, Graapil, Blaalyng, *Ledum groenlandicum*, Dværgpil og Enebær.

Paa Yderlandet og de indre Øer er Krækkebærlyngen stærk dominerende, ofte næsten eneherskende, idet den alene danner Vegetationstæppet, medens de andre Hedebuske ganske mangler, eller kun findes som en ubetydelig Indblanding. Paa nogenlunde beskyttede Steder kan de enkelte Planter smelte sammen til et sammenhængende Tæppe, men paa mere vindaabne Steder er de enkelte Eksemplarer adskilte, liggende tæt trykket til Jorden med den øverste grønne Bræmme i den samme Retning, der viser sig at falde sammen med den fremherskende Vindretning. Allerede paa Fastlandets Yderkyst kan det iagttages, at Krækkebærlyngen deler Herredømmet med andre af Hedens Buske, særlig Mosebølle, Dværgbirk og til Dels Graapil. Efterhaanden som man fra Kysten trænger ind i Landet, viser det sig, at særlig de to første tager Overhaand i Hedens Sammensætning, idet Krækkebær herinde holder sig til Nordskraaningerne eller maa søges højere til Fjælds, paa ganske lignende Maade som i Godthaab Distrikt og i de umiddelbart Syd herfor liggende Egne. De to førstnævnte Arter er mere end Krækkebærlyngen egnet til de tørre Egne i Landets Indre, hvilket maaske beror paa, at de er uden Blade om Vinteren, og Lyngheder af denne Sammensætning er meget udbredte i Sydkystlandet, paa samme Maade som *Betula nana*, Mosebølle, *Ledum* og *Cassiope* danner Hovedmassen af de hededannende Buske i Midtgrønland. Lyngheden holder sig mest til fladt eller skraanende Terræn i Lavlandet eller paa Bjærgskraaninger, hvor Betingelserne ikke er tilstrækkelig gunstige for Forekomsten

Fig. 13. Vestsiden af Eggers Ø,. set fra Kekertat. O. Bendixen fot. d. $^{15}/_{8}$ 1919.

Fig. 14. Kobberminen Ivnatsiak. John Møller fot.

Fig. 15. Grafitbruddet Amitsoĸ. E. Høeg fot.

Fig. 16. Udstedet Kagssimiut. John Møller fot.

af Krat. I den inderste Del af Julianehaab Partiet er den typiske Lynghede ikke saa almindelig som andre Steder og bliver ofte blandet med buskformede Lichener, der undertiden optræder i en saadan Mængde, at dens lyse Farve skinner igennem mellem Lyngbuskene, som samtidig bliver mere spredte, hvorved der sker en gradvis Overgang til Lichenheden.

Urtemarken. Urtemarken eller Urtelien kan opfattes som »Kratbunden uden Buskene«. Dette fremtræder tydeligt paa Øerne og den ydre Del af Fastlandskysten, hvor Urtelierne dækker saadanne Skraaninger, som længere inde i Landet maatte antages at være bevokset med Pilekrat. Forøvrigt fortsættes Urtemarkerne ofte af Lyngheden, idet dennes Buske paa de luneste og fugtigste Steder, og navnlig hvor Terrænet skraaner, viger mere eller mindre tilbage, medens Urterne til Gengæld tager Overhaand og fremtræder i kraftige Eksemplarer og til Dels i Arter, som ikke hører hjemme i Lyngheden.

Antallet af Urter, der optræder i Urtelierne, er betydeligt, og disses Sammensætning er sædvanlig meget broget. I Reglen forekommer et forholdsvis stort Antal Arter i den Grad sammenblandet, at ingen enkelt kan udpeges som dominerende, men paa enkelte Steder kan man dog finde en enkelt Art særlig fremtrædende, saaledes undertiden *Streptopus*, Løvefod, Smørblomst og andre.

Fra Yderlandet langs Fjordene til det Indre af Landet forandrer Urtelien lidt efter lidt Karakter, idet Græsserne efterhaanden kommer til at spille en saa fremtrædende Rolle, at der undertiden kan være Tvivl om, hvorvidt man kan tale om en Urteli eller om en Græs-Urteli. At de typiske Urtelier er saa sjældne i den indre Del af Landet, skyldes vistnok den stærke Sommervarme, som dels begunstiger Græssene paa de andre Urters Bekostning, dels fremmer Krattenes Udvikling.

Græslier og Græsmark. Fra Urtelierne, i hvis Sammensætning Græsserne spiller en fremtrædende Rolle, føres man gennem saadanne Overgangsformer til de typiske Græslier, i hvilke Græsserne er i afgjort Overvægt, hvilket giver dem alle en betydelig indbyrdes Lighed; men iøvrigt er Karakteren ikke lidt forskellig, idet dels de Græsarter, hvoraf Græstæppet er sammensat, dels de dem ledsagende Planter er stærkt vekslende. Vellugtende Gulaks og bølget Bunke er uden Sammenligning de hyppigst forekommende i Græsmarkerne; men disse har ofte en temmelig blandet Sammensætning og indeholder et ret stort Antal af Urtemarkens Arter. Græsbevoksningerne træffes hyppigst paa stejle, noget fugtige Bjærgskraaninger og kan, naar de indeholder de mere bredbladede Græsarter, naa en anselig Højde. Vegetationen forekommer dog ogsaa paa fladt eller svagt skraanende Terræn og er i saa Fald sammensat af et mindre Antal Arter. Da Jordbunden paa saadanne Steder er mindre fugtig, har Vegetationen et mere xerofilt Præg og minder om vore hjemlige, aabne, tørre Skovenge. Græslier og Græsmarker forekommer ret almindeligt i Julianehaabs Partiet, især i det Indre af Tunugdliarfik, saaledes i Omegnen af Igaliko, paa Landet mellem Tunugdliarfik og N. Sermilik, i Egnen mellem Igaliko Fjord og Agdluitsoĸ, samt i mindre Omfang i Tasermiut Partiet, men de dækker intetsteds større Arealer. Det

er disse Græsgange, hvorpaa baade den tidligere og den nuværende Kvægavl i Julianehaab Distriktet for en Del beror, men at denne Avl ogsaa har kunnet drives paa Steder, hvor der ikke har været Adgang til Høslet, derom vidner de talrige Nordboruiner i Godthaab Distrikt, hvor Græssletter udenfor de gødede Steder slet ikke eller kun rent undtagelsesvis forekommer.

Den kraftigste Græsvækst findes dog paa gødede Steder ɔ: forladte Bopladser og Fangstpladser, der som Følge heraf er let kendelige i lang Afstand ved deres friske grønne Farve. Indsamling af Vinterfoder til Køer, Faar og Geder, sker derfor hovedsagelig paa saadanne Steder, men da de alle ligger ved Havet, spiller visse Strandplanter, navnlig *Cochlearia* og *Elymus arenarius*, ofte en fremtrædende Rolle i denne Bevoksning, hvilket forringer Værdien af »Høet« i væsentlig Grad. En lignende Vegetation findes væsentlig ved beboede Pladser. Nogle Arter, der findes her, er sikkert indført af Mennesket, saasom *Polygonum aviculare*, *Stellaria media* og endnu et Par ɔ: Arter, som formerer sig ved Frø og derfor kan holde sig paa Stedet. De træffes kun undtagelsesvis udenfor gødede Pladser. Andre, saaledes Fuglevikke og Røllike, forekommer udelukkende paa eller ved gamle nordiske Ruiner, som vel ikke har været beboet i flere Hundrede Aar, men som endnu frembyder en ved Gødning frugtbargjort Jordbund, hvoraf man slutter, at de maa være indført paa lignende Maade.

Lichenheder. Som foran omtalt forekommer der en Del Lichener sammen med Mosser paa Yderlandet, og længere inde optræder de i Forbindelse med Buskene i Lyngmarken, men som ublandet Hede holder de sig udelukkende til de tørre, jævne Flader, der er dannet af et ensartet Materiale, bestaaende af Sand og Grus, altsaa væsentlig Smeltevandsaflejringer i Bunden af Fjorde eller Bugter. De Lokaliteter, hvortil Lichenhederne fortrinsvis er knyttet, er saaledes af ganske samme Art som i Midtgrønland, og Heden har delvis den samme Sammensætning. Ublandet bestaar den af et ensartet, blødt, graat Tæppe, dannet af faa Arter af stærk forgrenede Busklichener, hørende til Slægterne *Cladonia* og *Stereocaulon*, men kommer der blot den ringeste Sænkning i Terrænet, forandrer Vegetationen Karakter og gaar over i Lynghede eller blandes med Græsarter, der kan optræde i en saadan Mængde, at Vegetationen maa betegnes som Lichen-Græsmark. En saadan Overgang er ukendt i Godthaab Distrikt, hvor Græsserne kun forekommer i ringe Mængde. Lichenernes Eneherredømme paa Plateauerne er vistnok en Følge af Fugtighedsforhold og muligvis Jordbundens Magerhed, der hindrer andre Planter i at konkurrere med Lichenerne, i Forbindelse med deres Evne til uden Skade at kunne taale en temporær Udtørring.

Mosheden. Klippeskraaninger, der vender mod Nord, er ofte ligesom i Midtgrønland dækket af udstrakte Mostæpper, der væsentlig er sammensat af *Racomitrium hypnoides*, *Dicranum elongatum* og *Polytrichum*, men ofte blandet med spredte Lyngbuske, særlig Krækkebær, Dværgpil, Mosebølle og nogle Laver.

Fjældmarken. Klippevegetationen har den samme Karakter i Sydkystlandet som i de øvrige Egne af Grønland, og den indeholder en stor Del af de samme Arter. Flere Steder i Julianehaab Distrikt findes vældige Høje, dannet af groft

Grus af let smuldrende Stenarter, særlig Syenit og Diabas. Da Vejrsmuldringen sker hurtigt, er Gruset meget bevægeligt, og Vegetationen som Følge deraf ingen, eller meget ringe og spredt. De Arter, der trives paa saadanne Steder, er derfor især saadanne, som er fæstet ved en lang Hovedrod (Graapil, *Papaver radicatum* og andre), eller ved lange og kraftige Siderødder (*Sedum Rhodiola*), eller som klatrer ved Hjælp af meget lange Rodskud (*Potentilla tridentata, Chamaenerium latifolium* og andre).

Krat. Den Vegetationsform, der mer end alle andre præger Sydkystlandet, er de stærkt udbredte Kratskove. De kommer i Almindelighed ikke Kysten nærmere end i de nordlige Egne, og hvor dette er Tilfældet, er de saa lave, at man kan være i Tvivl om, hvorvidt de med Rette fortjener Navn af Krat. De bedækker fortrinsvis Bjærgenes Fod, kræver megen Fugtighed og en relativ stor Varme.

Dette hindrer dog ikke, at særlig Pilekrattene dækker Nordskraaningerne i stort Omfang, saaledes i Tasermiut og S. Sermilik. De kræver ogsaa Læ, og deres Fordeling viser, at de navnlig forlanger Læ mod Føhnen, idet de enten mangler paa saadanne Steder, hvor denne blæser særlig stærkt, eller danner lave Smaabuske, som netop strækker sig i denne Vinds Retning. Disse Buske og de sammenhængende Krat naar indtil Mands Højde og har sædvanligvis en sammenhængende Overflade, hvilket vistnok kommer af, at de om Vinteren er dækket med Sne undtagen de øverste Grene, som rager op over denne og derfor dør bort i Løbet af Vinteren. Krat over Mandshøjde findes sjældent og kun paa saadanne Steder i det Indre, hvor Buskene ligger i Læ.

Krattene bestaar særlig af en Pil (*Salic glauca*), en Birk (*Betula odorata*) og i mindre Grad af en Røn (*Sorbus americana*).

Pilekrattene, der er de mest udbredte og kommer Kysten nærmere end Birkekrattene, bliver ikke højere end i Mellemgrønland. Selv Nord for Polarkredsen kan man træffe Pilekrat paa 2,5 m's Højde, og dette synes at være Artens Maksimumshøjde, men denne Højde naas sjældent, om end enkelte Grene rager betydeligt højere op. Krattene er i Almindelighed meget tætte, og Pilen vokser her i typisk Buskform, idet flere, omtrent lige kraftige Grene, udgaar fra Grunden. Pilen forekommer ogsaa som integrerende Del af andre Vegetationsformer, f. Eks. i Kær, Hede og paa grusede Steder, hvor den kan være dominerende, men i Reglen holder den sig her lav og krybende. Pilekrattene kræver mere Fugtighed end Birkekrattene, men stiller mindre Fordringer med Hensyn til Lys og Varme, hvorfor de forekommer paa Skraaninger med mere forskellig Eksposition end disse. De stiger i Reglen kun til en ringe Højde, men er dog fundet indtil 1300 m over Havet. Hvis Planterne staar meget tæt, har de næsten ingen Undervegetation, men Jordbunden er ofte dækket af Mosser. I de mindre tætte Vidiebevoksninger finder man derimod indstrøet en Vegetation, der svarer til de urtebevoksede Skraaninger, ligesom i Midtgrønland, men hyppigst er Græsserne i Sydkystlandet saa stærk fremtrædende, at Vegetationen mer eller mindre nærmer sig Græstæpper, især i det Indre af Landet.

Pilen kan opnaa en Alder af indtil 80 Aar, men bliver dog kun undtagelsesvis over 50 Aar gammel, og Stammerne en Diameter af indtil 60 mm.

Birkekrat. Birken forekommer kun i det sydligste Grønland op til 62° N. Brd., men Nord for Arsuk Fjorden er den kun fundet i den lave og smalbladede Form *alpestris*.

Birkekrattene har fysiognomisk ganske samme Karakter som Pilekrattene, og naar som oftest ikke større Højde end disse, ɔ: omtrent Mandshøjde og er meget ofte lavere, men lige saa tætte som Pilekrattene. Enkelte Birke naa dog betydelig større Højde, som omtalt i det følgende.

Da baade Birk og Pil ynder gunstig beliggende Skraaninger og godt beskyttede Steder, er de ikke alene hyppig sammenblandet, men det synes ogsaa at være Reglen, at der i Birkekrattene i større eller mindre Grad er indblandet Pilekrat, sjældnere derimod Røn. Andre Steder er de adskilt, saaledes at der er en mer eller mindre skarp Grænse mellem dem, og man kan da iagttage, at Birkekrattene indtager de solrigeste og tørreste Steder, og at de holder sig borte fra Nordskraaningerne. I Birkekrattene har Buskene ofte samme ensartede Højde som i Pilekrattene og kan paa mere vindaabne Steder i deres Form undertiden minde om Snedriver. De middelhøje Birkekrat er sædvanlig meget tætte og vanskelige at bane sig Vej igennem, og det samme gælder i ikke mindre Grad de lave Krat, der ofte er dannet af smalbladede Former (var. *alpestris*), hvis Udseende kan nærme sig Dværgbirk, der ogsaa ofte er indblandet i de lave Krat. Disse hæver sig undertiden saa lidt over det omgivende Terræn, at de næppe fortjener Navn af Krat, men har nærmest Karakter af Hede. De kan da ogsaa, lige saa vel som Pilekrattene, gaa jævnt over i Hede, men denne har da gerne en egen Karakter, idet den hovedsagelig bestaar af Dværgbirk og buskformede Lichener. Grenene udgaar ligesom hos Pilene fra en fælles Grund ved Roden, men er i Reglen mere kroget. Selv de højeste Birke har saa godt som aldrig den typiske Form af Træer med en enkelt Stamme, men fremviser altid 3—4 Stammer eller Hovedgrene omtrent af samme Længde; nogle af dem berører ofte Jorden ved Foden og er mer eller mindre liggende, medens andre staar lodrette, hvorved de i Afstand har ganske samme Udseende som opretstaaende Træer. Disse Grene kan opnaa en Alder af 60—90 Aar og en Tykkelse af indtil 135 mm, men man har ogsaa fundet en enkelt Stamme med et Gennemsnit af 165 mm. Medens Birkekrattene saaledes i Almindelighed sjældent bliver over Mandshøjde, finder man i de indre Fjorde betydelig større Buske, saaledes navnlig i Kínguadalen ved Taserssuaĸ Søen, hvor Birkene opnaar en Højde af 6—7 m. Om man vil betegne Planter af denne Størrelse som Buske eller Træer, er naturligvis en Smagssag.

Ved de sydligste Handelspladser har de Danske hver Sommer, men særlig i tidligere Tid, hentet Birkebrænde fra det Indre af Fjordene, og der har jævnlig været klaget over, at Birkekrattene som Følge deraf blev forhuggede; men at det sparsomme Forbrug skulde udøve nogen kendelig Formindskelse af Forraadet, er næppe sandsynligt, i hvert Fald kan det kun dreje sig om de største Buske allernærmest Stranden paa de lettest tilgængelige Steder. Der er saa meget mindre

Grund til at antage dette, som Skovhugsten nu til Dags næsten kun drives i Tasermiut, hvorfra der næppe hjemhentes mer end 20—25 Konebaadslaster à 1 Favn Brænde aarlig. Ved Kolonisationens Begyndelse brugte de Danske næsten udelukkende Birk, som i betydelig Mængde skovedes i Igaliko og Tasermiut Fjorden, til Brændsel.

Undervegetationen i Birkekrattene. I de almindelige, meget tætte Birkekrat forekommer kun faa Urter; de er kun enkeltvis indstrøet og danner ikke tilsammen en egen Undervegetation, idet denne væsentlig bestaar af Græsser, der ikke alene optræder hyppigst, men det er ogsaa dem, der forekommer i størst Individantal.

Hvor Undervegetationen er saa tæt, at den danner en sammenhængende Bevoksning, har den derfor sædvanlig Karakter af en Græsmark. Endelig kan Lichenerne være saa dominerende, at Undervegetationen maa betegnes som Lichenhede.

Rønnen er ikke kratdannende, men forekommer enkeltvis sammen med Pil og Birk. Den har en opret, rank Vækst, kan naa en Højde af indtil 4 m, en Tykkelse af ca. 90 mm og en Alder af ca. 60 Aar. De største Individer er fundet i Tasermiut, hvor Bærrene i Reglen modnes hvert Aar.

Enen er heller ikke kratdannende. Den holder sig i Reglen krybende, og de nedliggende Grene har ofte en betydelig Længde og breder sig espalierformig ud over Klipperne eller Jordbunden. Hovedstammen er derimod ganske kort, men kan opnaa en Tykkelse af indtil 150 mm. Dens Tilvækst foregaar med meget forskellig Intensitet, og Kambiet kan i en Del af sit Forløb holde sig uvirksomt i flere Aar for derefter atter at optage sin Virksomhed. Overraskende er den høje Alder, man træffer selv hos uanselige Stammer af ringe Tykkelse, idet enkelte endog bliver over 400 Aar gammel. Den er ikke saa udbredt som Pilen og Birken, men dog langtfra sjælden og er meget yndet som Brændsel.

Strandvegetationen. Hvor Stranden er flad, vil man i Reglen finde en sammenhængende Strandvegetation, der mer end andre Vegetationsformer er karakteriseret ved et vist Antal Arter, som udelukkende eller fortrinsvis er knyttet til den.

De eksklusivt maritime Arter er *Cochlearia*, *Carex glareosa*, *Helianthus peploides* og flere andre. Disse Arter maa altsaa antages at kunne taale, eller muligvis ynder de en vis Saltmængde. En enkelt, *Cochlearia*, forekommer dog ogsaa paa Maagetuer paa Toppen af de mindre Skærgaardsøer, men altsaa i Havets umiddelbare Nærhed. Andre Arter horer vel hjemme i Havets Nærhed og ynder saltholdig Jordbund, men optræder tillige i storre eller mindre Afstand fra Kysten, saaledes navnlig *Elymus arenarius*, *Plantago maritima*, uagtet de i andre Lande næsten altid holder sig til Havets umiddelbare Nærhed og anses for at være halofile.

Søers og Elves Vegetation. De større Elve har i Almindelighed en meget ringe Vegetation, da Vandet er meget koldt og ofte uklart af Lerpartikler. De smaa Vandløb kan derimod frembyde en rigere Vegetation af Alger; ogsaa Mosser kunne forekomme paa Bunden af Smaaelve med mindre stærkt Løb.

Søernes Vegetation er særlig i den indre Del af Landet temmelig rig. *Menyanthes trifoliata* og *Hippuris vulgaris* er de Arter, der særlig tiltrækker sig Opmærksomheden, fordi de hæver deres Assimilationsorganer op over Vandfladen. Den første har store smukke Blomsterstande.

Kjær. Sumpenes fornemste Bestanddel er Mosserne og Stargræsserne eller andre Planter af lignende Udseende. De første findes navnlig ved Vandløbene, som ofte er omgivet af et grønt og svampet Tæppe, dannet af *Philonotis fontana* eller *Webera albicans* eller andre Mosser. Man finder ogsaa tætte Tæpper af Sphagnum, ofte af en purpur Farve, særlig paa de solrige Steder.

Medens Blomsterplanterne i de typiske Moskær kun findes enkeltvis indstrøet i Mostæppet, tager de paa andre Steder i den Grad Overhaand, at Mosserne bliver rent underordnede i Vegetationens Sammensætning. Til de Planter, der forekommer særlig hyppig i Moskærene, hører *Carex rariflora* og Kæruld-Arterne, og, hvor dette er Tilfældet, kan Overgangen dannes til »Græskær«. Disse findes ved Bredderne af Søer og Damme og er i Reglen dannet af Kæruld-Arterne, der vokser i selve Vandet og har en jævn, men ikke tæt Bevoksning.

En anden Karakter har den Vegetation af høje Star-Arter, der vokser selskabeligt i tætte Tuer, dannende en Bræmme langs Søbredderne af lignende Udseende, som den man saa hyppigt træffer i Danmark.

Tørvemoser, dannet af Mosser, findes enkelte Steder i Distriktet, men Tørvelaget er dog i Reglen kun af ringe Tykkelse. Paa Yderøerne kan de dog opnaa en Mægtighed af indtil 50 cm.

Distriktets floristiske Forhold.[1]) Julianehaab Distrikt danner en naturlig Floraprovins i Grønland, hvis Nordgrænse gaar vinkelret ind paa Kysten lige nordvest for Nunarssuit og ud omtrent ved Kap Discord paa Østkysten. Den botaniske Undersøgelse er god, og den har vist, at dette Distrikt ogsaa i floristisk Henseende er det rigeste og interessanteste i Grønland. Der kendes for Tiden herfra 292 Arter og højere Varieteter af Karplanter, der fordeler sig saaledes:

	Julianehaab Distrikt		Hele Grønland (til Sammenligning)	
	Sum	%	Sum	%
Nordlige Typer	4	1,4	75	18,0
Vidt udbredte Typer	71	24,3	91	21,9
Sydlige Typer	217	74,3	250	60,1
	292		416	

En bedre Undersøgelse af Højfjældsegnene vil dog utvivlsomt vise, at her findes et noget større Kontingent af de vidt udbredte og nordlige Typer som en *alpin* Flora.

Af det store sydlige Kontingent er 36 Arter hidtil kun kendte fra Di-

[1]) Ved Morten P. Porsild.

striktet, 4 tillige fra nogle faa Steder paa Østkysten. Desuden er ikke mindre end 48 hidtil ikke kendte fra Østkysten nord for 61° N. Br., medens de kendes fra noget højere Bredde paa Vestkysten. De har altsaa her deres Østgrænse. For de flestes Vedkommende er dette nok rigtigt, men for en Dels Vedkommende maa vi dog her erindre, at de sydlige Dele af Østkysten, spec. Fjordene, er meget lidt undersøgte.

Af de for Distriktet særlige Arter kendes omtrent Halvparten baade fra Europa og Amerika; 5 Arter er rent amerikanske, og Resten nærmest europæiske Typer. De allerfleste af dem er sjældne Planter, og flere Arter optræder kun ved de gamle Nordboruiner og røber derved, at de utvivlsomt er indvandrede til Grønland sammen med Nordboerne, f. Eks. med deres Kvægfoder. Bedst kendt heriblandt er Fuglevikke, der kun vokser paa Garðarbispens gamle Tun ved Igaliko, men ikke har kunnet sprede sig herfra. Andre er derimod vidt udbredte og karakteristiske for ret store Omraader, saaledes Vellugtende Gulaks og Høst-Borst i det nordlige Parti, Katteskæg og Børstebladet Siv i Tasermiut Partiet, Annelgræs og Krybhvene og flere i begge Partierne.

DYRELIV

Dyrelivet former sig lidt anderledes end i den øvrige Del af Sydgrønland, uden at Distriktet i naturhistorisk Henseende dog kan siges at danne et Afsnit for sig med særegne Dyreformer. Forskellen bestaar navnlig deri, at Rensdyrene mangler, at Fuglelivet — modsat Forholdene nordpaa — er meget fattigt i Sommertiden, og at Sæltrækket er anderledes end i de øvrige Distrikter og i høj Grad præget af Distriktets Beliggenhed midt i Polarstrømmens Drivismasser, omgivet, som det er, af to Verdenshave.

Dyrelivet paa Landjorden. Haren forekommer næsten overalt, talrigst dog i Norddistriktet, og er gennemgaaende mere almindelig her end i andre Egne af Landsdelen.

Rensdyret findes nu ikke længere i Distriktet. Tidligere forekom det talrigt her endog paa de større Øer, hvorom enkelte Navne endnu vidner, saaledes Tugtutôĸ (ɔ: et Sted med mange Rensdyr) og Tugtutuârssuk, og omtales ogsaa i de gamle islandske Sagaer som almindeligt i Østerbygden, men udryddedes ca. 1830. Rygter blandt Grønlænderne fortæller hyppigt, at der er set Spor af Dyr inde i Landet, snart paa et Sted, snart paa et andet, men disse Rygter bekræftes aldrig. At Dyrene undertiden kan strejfe over Indlandsisen og naa ned til Distriktet, har dog vist sig, idet Kroppen af en ung Ren for faa Aar siden blev fundet af en Grønlænder i Fjæren ved Sarĸamiut timâ, hvor dette Land grænser til Ikerasagssuaĸ, under Omstændigheder, der viste, at Dyret var død ved Nedstyrtning faa Maaneder forud.

Ræven findes overalt undtagen paa de mindre Øer, sparsomst i den sydlige Del af Landet og tiltagende i Antal nordefter. De bedste Rævedistrikter er Egnen omkring Igaliko og Narssaĸ, samt Landstrækningerne Vest herfor mellem

Julianehaab Bugten og Indlandsisen. I Forhold til Distriktets Omfang og Folkemængde er Produktionen af Ræveskind forholdsvis ringe, idet den i Følge C. Ryberg for et Tiaar beløber sig til gennemsnitlig 1,4 Skind pr. Erhverver aarlig ligesom ved Frederikshaab, mod 2,7 ved Godthaab og 1,7 ved Holsteinsborg. Kun ved Sukkertoppen er Udbyttet mindre, nemlig 0,8 pr. Erhverver.

I de senere Aar har Rævefangsten dog givet et godt Udbytte, om hvis Størrelse der henvises til Tabel A (Side 454). 54 % af de i Aarene 1895—1919 indhandlede Skind var blaa, 46 % hvide.

Fugle. Saavidt vides er alle de almindeligste grønlandske Fuglearter repræsenteret i Distriktet, hvor de fleste menes at yngle, maaske med Undtagelse af Blisgaasen og Skarven. Lomvien og Alken forekommer heller ikke, eller i alt Fald kun undtagelsesvis, som ynglende i Distriktet. I de lave Egne paa Ilímaussaĸ Halvøen og mellem Igaliko og Agdluitsoĸ Fjorden skal Fuglelivet være rigt i Sommertiden, men kendes ikke nærmere, derimod er der meget faa Fugle langs Kysten og mellem Yderøerne, navnlig sammenlignet med de talrige Fugleflokke, man træffer længere mod Nord i Nærheden af Fuglefjældene. Om Vinteren findes derimod ret talrige Flokke af Ederfugle og Havlitter, adskillige Ænder, Alkekonger og i Norddistriktet en Del Skarve, men navnlig mange Lomvier næsten overalt langs Kysten og delvis inde i Fjordene, for saa vidt disse er isfri. Om enkelte af Fuglene skal fremhæves, at

Ederfuglen yngler i Distriktet, navnlig paa Kitsigsut Øerne i Norddistriktet, men i ringe Mængde, og den har heller ikke før været talrig som ynglende i Distriktet. Om Vinteren, fra November til Maj, forekommer den derimod i ret stor Mængde langs Kysten, men Bestanden er i de senere Aar, navnlig efter Tæppetrafikkens Indførelse, taget stærkt af, efterhaanden som Vintersælfangsten er forringet, og Grønlænderne som Følge deraf i højere Grad end tidligere har kastet sig over Fuglejagten.

Lomvien. Af den samme Grund er det ogsaa gaaet stærkt ud over den tidligere saa foragtede Lomvi, der forekommer paa samme Tid som Ederfuglene, men dog endnu i saa betydelige Mængder i Distriktet, at en Del af Kystbeboerne regner den som deres vigtigste Ernæring om Vinteren.

Hvormange Fugle, der aarlig nedlægges af de to Arter, kan ikke tilnærmelsesvis angives; af Ederfugle er det dog næppe under 25000 Stk. aarlig.

Ømmerten yngler paa det lave Land Nord for Julianehaab Bugten i Nærheden af Indlandsisen i større Mængde end vistnok andetsteds i Grønland, og der skydes alene i Kagssimiut Kommune mindst 2—300 aarlig af denne prægtige, i Grønland langtfra almindelige Fugl.

De Fuglefjælde, der findes i Distriktet, er faa og ubetydelige. Det største ligger ved Bræen i Bunden af Manîtsup tunua i Bredefjord og har mange Tateratter og andre Maager, men det kan i Størrelse ikke tilnærmelsesvis sammenlignes med de mægtige Fuglekolonier i de nordligere liggende Distrikter. Endvidere er der et Fjæld ved Niaĸornaĸ (Prins Christians Sund) og i Perusussoĸ Løbet mellem Nûk og Sangmissoĸ. Begge med Blaamaager og enkelte Tateratter,

men disse to Fuglefjælde er endnu mindre end det første, og endelig findes hist og her enkelte ubetydelige Fuglekolonier.

Havets Dyreliv. Isbjørnen kommer fra Østkysten med Storisen rundt Kap Farvel. Den holder sig ikke altid til det aabne Hav, men søger undertiden, ofte ad bestemte Ruter over Land, ind i Bunden af Fjordene. Nu til Dags nedlægges der aarlig ca. 31 Dyr, hvis Skind alle indhandles. Som Tabel A (Side 454) viser, var Produktionen af Skind betydelig mindre midt i forrige Aarhundrede, ikke fordi Fangstudbyttet var daarligere eller Dyrene færre, men fordi det den Gang var Skik blandt Grønlænderne at skære Skindene itu og benytte Stykkerne til Kajaksæder.

Klapmydsen. Det under tidligere Afsnit omtalte Træk af fede Klapmyds, der fører tværs over Davis Strædet og berører de nordlige Kolonier omtrent fra 1. April til 20. Maj, naar ogsaa i Begyndelsen af April ned til Julianehaab Distrikt, men hovedsagelig kun til dettes nordlige Del. Nogle af Dyrene synes dog Vinteren igennem at have opholdt sig tæt udenfor Kysten og søger nu sammen med de nye ankomne ind i Fjordene for at fede sig. De kaldes *neriniat*, er færre i Antal end de, der besøger de nordlige Kolonier, og forlader Kysten sammen med det senere Træk af fede. Nogle Dage efter Dyrenes Ankomst indfinder Ungerne sig. De fødes i Marts og forlades kort efter Fødselen af de gamle.

De første Dyr af det store Træk af fede Klapmyds indfinder sig i Begyndelsen af Maj, fra Midten af Maaneden bliver Trækket livligere, kulminerer ca. 25. og aftager derpaa lidt efter lidt, indtil Dyrene er helt forsvundne ca. 25. Juni. Trækket kommer nord- eller nordvestfra, men søger ikke Kysten nordligere end Frederikshaab og forsvinder sydefter. Dyrene opholder sig omkring, de fleste dog udenfor Yderøerne og giver Anledning til Aarets vigtigste Fangst, under hvilken næsten hele Befolkningen opholder sig paa Yderøerne, særlig ved Kitsigsut, Sagdlît og Øerne ud for og omkring Sârdlok og Karmat.

Er der megen Storis, og denne heldigt beliggende, giver Fangsten bedst Udbytte, ikke fordi Sælerne er talrigere, men fordi de i saa Fald opholder sig længere Tid under Kysten, medens de jager hurtigere forbi, naar der er aabent Vand. Det samme gælder ogsaa alle de andre Sæler, der følger Klapmydsen.

Den magre Fangst begynder ca. 15. Juli, da de første Klapmyds indfinder sig, idet de kommer sydfra og vandrer mod Nord, til Dels langs Kysten. Trækket kulminerer i Slutningen af Maaneden, og Dyrene forsvinder ca. 15. August eller lidt senere, fraregnet enkelte, der bliver i Distriktet Vinteren over.

Saalænge de fede opholder sig under Kysten, tager de ikke Føde til sig, og de magre begynder først at æde umiddelbart før de forlader Distriktet. Den magre Klapmydsefangst er af mindre Betydning end den fede, og ikke alle Fangerne tager Del i den. Skindene af den magre regnes for de bedste til Kajak- og Konebaadsbetræk. Udbyttet af Klapmydsefangsten kan ikke fastslaas nøjagtig, men andrager formentlig 5—6000 Klapmyds aarlig. Hvorvidt de magre Klapmyds, der indfinder sig i Juli, er de samme, som een Maaned forud forlod Distriktet i federe Tilstand, eller om man her har andre Flokke for sig, vides

ikke, men Fangerne hælder til den Anskuelse, at de sidst ankomne er andre Dyr, da de fede i saa kort Tid ikke kan antages at blive saa afmagrede.

Grønlandssælen indfinder sig to Gange aarlig i Distriktet ligesom ved de nordlige Kolonier. Foraarstrækket, der bestaar af helt magre Dyr, kommer nordfra i Slutningen af Maj sammen med Klapmydsen, hvis Rejserute tværs over Davis Strædet Sælen rimeligvis følger, idet den derefter spreder sig vifteformig langs Kysten og naar Holsteinsborg sydfra, Julianehaab nordfra omtrent paa samme Tid. Medens en Del af Sælerne, baade den gamle, Ataken, og den unge, Blaasiden, forbliver i Distriktet Sommeren over, gaar andre sydpaa sammen med den fede Klapmyds.

Efteraarstrækket udgaar fra Østkysten, hvor mægtige Stimer af fede Atak passerer Løbene Nord for Kipingajak de første Dage af September og følger derefter Polarstrømmen rundt Kap Farvel op langs Vestkysten forbi alle Kolonierne. Men medens Grønlænderne paa hele Strækningen mellem Frederikshaab og Holsteinsborg, hvor Ataken forbliver Vinteren over, jager den ivrigt og med godt Udbytte, opholder den sig kun kort Tid og i ringe Mængde i Julianehaab Distrikt og har kun ringe Betydning som Fangstobjekt her, vistnok fordi Flokkene hovedsagelig passerer Strækningen langt til Søs. Ataken er den Sæl, der efter Grønlændernes Mening er gaaet stærkest tilbage i Antal.

Remmesælen kommer trækkende nordfra i Slutningen af Marts. Den føder i Maj og ses ofte med Unge til ind i Juni, da den rejser sydpaa. Omkring 15. Juli vender den tilbage sammen med Klapmydsen og ses ofte liggende Side om Side med denne paa Storisen. I September søger enkelte Remmesæler til Fjordene, hvor de bliver Vinteren over, men de forekommer nu saa sjældent her, at Fangerne næppe formaar at tilvejebringe de nødvendige Remme til Kajak og Konebaad, medens disse Sæler for en Menneskealder siden forekom saa almindelig overalt, at Fangsten af dem var lige saa vigtig som Netsidefangsten.

Netsiden. Medens Fangsten af denne Sæl ved de nordlige Kolonier næsten udelukkende drives om Vinteren i Fjorde og Bugter, som den, paa faa Undtagelser nær, forlader i April, og hvortil den vender tilbage i November, tager Fangerne i Julianehaab Distrikt betydelige Mængder af dem mellem Storisen om Sommeren.

Grunden hertil er, at denne Sælart trækker paa lignende Maade som Klapmydsen, nordfra i Maj og nordpaa i September, men dens Træk foregaar dog ikke saa regelmæssig som de øvrige Sælarters, og den synes i højere Grad end disse at være knyttet til Storisen, mellem hvis Skodser den altid træffes uden Hensyn til Aarstiden. Det ligger nær at antage, at de Sæler, der vandrer sydpaa i Maj, stammer fra de nordlige Fjorde, men herom vides intet sikkert, og Grønlænderne skelner, som foran omtalt, udtrykkeligt mellem Fjordens og Storisens Netsider, hvilke sidste skal være mindre. De første, der er hjemmehørende i Fjordene, forlader i Almindelighed disse om Sommeren paa lignende Maade som i de nordlige Distrikter, men Bestanden er stærkt decimeret, undtagen i den allersydligste Del af Distriktet.

Netsiden foder før Midten af Maj.

Hvidfisken skal nu og da søge ind i Fjordene Ûnartoĸ og S. Sermilik om Vinteren, men forekommer iøvrigt ikke i Distriktet og er kun undtagelsesvis Genstand for Fangst. Det samme gælder

Marsvinet, der kun strejfvis søger ind til Kysten.

Fisk. Den Del af Distriktet, der ligger Nord for Sermersôĸ, er rig paa Fisk, der i stigende Grad udnyttes af Befolkningen i Vintertiden, efterhaanden som Sælfangsten Aar for Aar bliver slettere. Julianehaab er desuden det eneste Distrikt i Sydgrønland, hvor Fiskeri til Eksport i Øjeblikket drives hele Aaret rundt, medens dette Erhverv andre Steder i Landsdelen er begrænset til visse Sæsoner i Sommertiden. Den Fisk, der for Tiden har størst økonomisk Betydning, om ikke for hele, saa dog for en stor Del af Befolkningen, er

Hellefisken, der findes i flere af Distriktets Fjorde, blandt andre i Imartuneĸ, Tunugdliarfik, i hvis midterste Del den er meget talrig, Skovfjord, Kangerdluarssorujuk, S. Sermilik, Mundingen af Tasermiut, Ilua og Tunua ved Kernertoĸ. Den udnyttes dog kun økonomisk i de tre Fjorde, Bredefjord, N. Sermilik og Agdluitsoĸ, hvor denne fede Fisk forekommer i størst Mængde. Produktionen i Narssaĸ Kommune, hvis Befolkning jævnsides Fiskeriet dog ogsaa driver Sælfangst, beløb sig i Treaaret 1918—20 til 38900 kg aarlig, medens Indhandlingen af Fiskene fra Agdluitsoĸ gennemsnitlig udgjorde 102800 kg. Der opkøbes kun Fisk, der har en Vægt af 3,75 kg pr. Stk. eller derover. Hellefisken, der kan veje indtil 18 kg, tages dels med Langline, dels og hyppigere paa Haandsnøre, da Langlinerne er udsatte for at sønderrives af de mange Hajer, der navnlig findes paa Narssaĸernes Fiskepladser, som ligger dels i Narssaĸ Sundet, dels i Smaafjordene paa Vestsiden af Bredefjord og N. Sermilik, særlig i Kangerdluarssuk, Manîtsup tunua og Kaleralik.

I Agdluitsoĸ er Fiskebankerne paa Vestsiden af Fjorden indenfor Nûgârssuk de rigeste, men Hellefisken findes iøvrigt overalt i hele den indre Del af Fjorden og dennes Forgreninger.

I den øvrige Del af Distriktet, hvor Hellefisken ikke er Genstand for Indhandling, er Interessen for dette Erhverv ringe, og det eneste Sted, hvor den fiskes i større Mængder, er ved Bopladsen Nûk i Ilua Fjorden. I Marts er Fiskeriet bedst, men aftager i April og navnlig i Sommermaanederne, da Fisken delvis trækker bort. Den vender tilbage i Løbet af Efteraaret, paa hvilken Aarstid Fiskeriet kan give et fortrinligt Udbytte, indtil Tyndisen lægger sig.

Rødfisken forekommer saa almindeligt i Fjorde og Havbugter, at Erhververne ved næsten alle Bopladserne i Distriktet har let Adgang til at skaffe denne yndede Fisk til Veje. Den findes dog talrigst i den Del af Distriktet, der ligger Nord for Sermersôĸ og har her større Betydning for Grønlændernes Ernæring i den sløje Vinterperiode end en hvilken som helst af de øvrige Fiskearter, naar undtages Hellefisken i Agdluitsok og ved Narssaĸ.

Af Rødfiskebankerne skal i det følgende kun nævnes de vigtigste og mest benyttede:

I Kagssimiut Kommune kan Rødfisken træffes overalt i Imartunek, men fiskes navnlig i den sydligste Del af Bredningen Nord for Kârusuarssuk Øen, hvor den forekommer i betydelige Mængder, medens Karmaternes Fiskeplads ligger i Bredefjord umiddelbart Nord og Nordøst for Karmat Øen.

I Narssak Kommune findes Banker ved Kangilerna (Nordøst for Isua) ud for Bopladsen Niakornak, ved Tugdlerúnat Pynten og andre Steder.

I Julianehaab Kommune er der Fiskepladser Nord for Pârdlîts Øgruppe og langs Nordsiden af Akia.

I Sârdlok Kommune findes Banker Vest for Upernivik Næsset, ved Orssusivik, Vest for Simiutak Løbene og i Kôrnuarssuk Sundet paa Nordsiden af Overbæringsstedet Itivdliarssuk, hvor Fiskene skal være særlig store og enkelte veje indtil 8 kg, men Erhvervet har kun ringe Betydning for denne udprægede Fangerbefolkning og drives mest i Angmagssattiden.

I Sydprøvens Kommune er der Banker næsten overalt i Agdluitsok Fjorden, særlig dog udenfor Sarfâ og Lichtenau, men Fiskeriets Betydning er nu til Dags minimalt, efter at Indhandlingen af Hellefisk er paabegyndt.

Det samme er delvis Tilfældet i de sydligere liggende Kommuner, indenfor hvis Grænser der dog findes en Del, men gennemgaaende mindre Banker, saaledes i Mundingen af S. Sermilik, ved Nanortalik og Kangek, sydligst i Torssukátak, i Farvandet omkring Pamiagdluk, i Tangnera og Kangikitsok samt ved Nûk.

Laksene forekommer ved saa godt som alle de Vandløb, der findes i Distriktet, talrigst i dettes nordlige Del, men dog langtfra i saa betydelige Mængder som ved Elvene nordligst i Landsdelen. Da Laksene indfinder sig, medens Grønlænderne ligger paa Fangst ved Yderøerne, og da de tilmed ikke købes af Handelen, drives Fiskeriet kun lejlighedsvis og faa Dage ad Gangen. For Befolkningens Ernæring er det derfor som Helhed uden Betydning. Enkelte af Lakspladserne er omtalt under Distriktsbeskrivelsen, hvorfor man skal indskrænke sig til at anføre de Steder, hvor Laksene forekommer talrigst, og som af denne Grund besøges hyppigst af Grønlænderne. Dette er for Narssak Kommunes Vedkommende Tilfældet med den lille Elv i Ilua Bugten, hvor et Laksegærde fra Nordbotiden endnu benyttes den Dag i Dag. Fiskeriet i det store Vandløb, som udmunder i Tunugdliarfiks Kíngua, giver dog et langt bedre Udbytte, og Laksene her udmærker sig efter Sigende ved deres betydelige Størrelse.

I Narssak Kommune er Antallet af de Lakspladser, der besøges, 7, i Julianehaab Kommune 6, af hvilke Ekaluit paa Sydsiden af Igaliko Fjorden regnes for den bedste, men er ret ubetydelig, og i Sydprovens Kommune 8. Kûgssuak i Bunden af Amitsuarssuk er den bedste Fiskeplads og kan give en halv Snes Tønder Laks aarlig.

Sydefter aftager Lakspladserne baade i Størrelse og Antal. I Nanortalik Kommune er der saaledes kun 4, af hvilke Elven i Kínguadalen regnes for den bedste Fiskeplads, og Syd herfor drives der lidt Laksefangst i Elven ved Anordliuitsok samt i det Indre af Kangikitsok og endnu et Par Steder i Omegnen af Nûk, men overalt med ringe Udbytte.

Havtorskens Træk er lige saa uregelmæssigt og uberegneligt som ved de nordligere liggende Kolonier, — hvor den kun forekommer nogenlunde regelmæssig i Ikertôĸ og Angmagssivik Fjorden samt ved Fiskenæsset, — idet vældige Stimer af denne Fisk i visse Perioder nærmer sig Kysten og trænger ind i alle Fjorde og Bugter, medens den i andre udebliver helt. Hvor langvarige disse skiftende Perioder har været, kan ikke angives nærmere. I Halvfjerdserne og Firserne i forrige Aarhundrede synes Havtorsken at have været til Stede i betydelige Mængder, men udeblev i Halvfemserne og viste sig paany 2 Aar i Træk omkring Aarhundredskiftet. Herefter følger atter en langvarig Periode, hvori Havtorsken ikke naaede ind til Kysten, men i de sidste Aar er den optraadt paany, denne Gang saa talrigt, at Fiskerne regner med at kunne tage 40—60 Stk. i Løbet af en halv Dags Tid. I de to sidste Aar har Torsken været Genstand for Indhandling, hvis Størrelse i 1919 beløb sig til 169000 kg og i 1920 til 136700 kg, uagtet Indkøbet af Fisken kun foregik i de 3 Handelsomraader Narssaĸ, Kolonien og Sydproven. I de sydligste Sunde skal den forekomme hyppigere end i Norddistriktet.

Helleflynderen forekommer ikke almindelig i Distriktet, men holder sig til visse Lokaliteter. Den findes talrigst i Omegnen af Narssaĸ, hvor den udenfor Kangerdluk Bugten paa Nordsiden af Tugtutôĸ, i Niaĸornaĸs Kangerdluarssuk og flere Steder jævnlig tages paa Hellefiskekrogene, især om Vinteren. I tidligere Tid beskæftigede enkelte af Fangerne fra Julianehaab og Sårdloĸ sig med Helleflynderfiskeri i Tiden mellem den fede og magre Klapmydsefangst, men nu til Dags drives Erhvervet saa godt som ikke, uagtet der findes en Del Fisk udenfor Akias Nord- og Vestkyst. I Agdluitsoĸ Fjorden trænger Helleflynderne aldrig ind, og sydligere skal den kun findes i Bugten Kagssit paa Fastlandskysten indenfor Nanortalik Øen, hvor den dog kun tages lejlighedsvis under andet Fiskeri.

Medens Stenbideren og Havkatten forekommer ret almindelig overalt, synes Uvaken ikke saa udbredt som i den nordlige Del af Sydgrønland og findes blandt andet slet ikke i Sårdloĸs Omegn.

Af Hajer er der betydelige Mængder i Distriktet, særlig ved Narssaĸ, Sårdloĸ og Sagdlît, men først i de senere Aar har Befolkningen kastet sig over dette Erhverv, der i 1918—20 resulterede i en Produktion af 1315 Tdr. Lever aarlig, mod 919 Tdr. i 1908—10 og 70 Tdr. i 1898—1900, herunder Torskelever dog iberegnet.

BEBYGGELSE

Ingen af de Indfødte i den sydlige Landsdel har i sin Tid ført en saa omstrejfende Tilværelse, eller foretaget saa omfattende Rejser som Befolkningen i det nuværende Julianehaab Distrikt. De derværende Eskimoer nøjedes ikke med, som de fleste andre af deres nordligere boende Landsmænd, at strejfe rundt indenfor Distriktsgrænsen, men hvert Foraar drog store Flokke af disse Sydlændinge nordpaa, hyppigst til Holsteinsborg Egnen, og hvert Efteraar gik der et tilsvarende Træk af Sydlændinge, der havde tilbragt et eller flere Aar nord-

paa eller undervejs, tilbage til Hjemstedet. Disse langvarige Ophold udenfor Distriktets Omraade er forlængst ophørt, saaledes som det omtales nærmere under Afsnittet »Den grønlandske Befolkning«. Rejserne nu til Dags er kortere og mere regelbundne, idet Grønlænderne nøjes med at flytte ud paa Fangstøerne i Maj, og efter Klapmydsetrækkets Ophør vender de tilbage til Vinterboligerne i Juli. Kun undtagelsesvis opholder enkelte Fangere, særlig fra den nordlige Del af Distriktet, sig paa Øerne, naar den magre Klapmyds trækker forbi. I den sydligste Del af Landet er Rejserne dog af længere Varighed, da de derboende Indfødte, for i Tide at naa Fangstøerne, maa gaa hjemme fra i April, og ofte kan de paa Grund af Storis ikke naa tilbage til Vinterboligerne før i Slutningen af August eller endnu senere. Desuden foretager adskillige af Fangerne ved Frederiksdal og Pladserne Syd herfor Fangstrejser til Østkysten i September og Oktober, hvorunder de i Reglen lægger op ved Aluk, og strejfer herfra helt op til Lindenow Fjord, hvor der endnu findes talrige Sæler.

Julianehaab er det største og tættest befolkede Distrikt i Sydgrønland. Det rummer 44% af den samlede Befolkning og har 37 Bosteder, nemlig foruden Kolonien, 8 Handelssteder og 28 Bopladser, medens der i hele den øvrige Del af Sydgrønland findes 44 beboede Pladser ialt.

Af disse 37 Bosteder ligger kun 2 paa de allerydérste Øer, 11 tæt ved det aabne Hav, 10 længere inde, men dog ikke fjærnere, end at Fangsten kan drives regelmæssigt til Søs, og endelig maa 13 Bosteder betegnes som egentlige Fjordpladser. Hertil kommer Grafitbruddet Amitsoĸ indenfor Sermersôĸ.

Bostederne er:

Udstedet Kagssimiut paa Sydsiden af en større Ø indenfor Yderøerne i Kagssimiuts Øgruppe mellem Sermitsialik og Bredefjord. Hertil hører følgende Bopladser:

Sarĸamiut paa Fastlandskysten ved Mundingen af Sermitsialik, tæt ved Ombøjningen til Ikerasagssuaĸ,

Keĸertarssuârarĸ paa en lille, lav Ø midt i Kôrnoĸ Løbet, der forbinder Kagssimiut Bredningen med Imartuneĸ og

Karmat paa Sydsiden af den vestligste af Øerne i Karmats Øgruppe umiddelbart ved Bredefjordens Munding.

Udstedet Narssaĸ paa Ilímaussaĸ Halvøens lave Sydkyst, tæt ved Omdrejningen til Tunugdliarfik. Hertil hører følgende Bopladser:

Niaĸornaĸ ved N. Sermilik paa den sydligste, ret lave Pynt mellem N. Sermilik og Kangerdluarssuk,

Tugdlerúnat paa Sydsiden af den samme Halvø, hvorpaa Niaĸornaĸ er beliggende, og tværs overfor Narssaĸ Sundet,

Kángue lige overfor Kangerdluarssuks Fjordmunding paa den sydøstlige lave Spids af Kangue Øen i Skovfjord og

Igaliko inderst i Igaliko Fjorden paa en stor Slette ved Tangen mellem denne Fjord og Tunugdliarfik.

Kolonien Julianehaab ved en lille Bugt, der lidt indenfor Igaliko Fjor-

dens Munding skærer sig ind i Fastlandskysten paa Fjordens Nordside. Hertil hører Bopladsen

Kangermiutsiait paa den sydvestligste Spids af Akia Øen ved en ubetydelig Vig.

Udstedet Sârdlok midt i Gruppen af lave Øer paa Sydsiden af Kangerdluarssorujuk Sundets Munding med Bopladsen

Kaersok sydligst paa Halvøen mellem Kangerdluarssorujuk og Torssukátak, tæt ved Ombøjningen til denne sidste.

Udstedet Sydprøven paa den lave Fastlandskyst umiddelbart paa Vestsiden af Agdluitsok Fjordens Munding. Hertil hører Bopladserne:

Lichtenau ved en lille Bugt paa samme Side af Fjorden, men 6 km længere inde og i lidt højere Omgivelser,

Nûgârssuk, 6 km indenfor Lichtenau paa en ret stærkt fremspringende lav Pynt paa samme Side af Fjorden,

Angmagssivik paa en jævn Slette paa modsat Side af Fjorden, hvor denne afsætter Sioralik,

Ilivermiut paa et lavt Terræn 0,5 km fra Angmagssivik, men nærmere Fjordmundingen,

Sarfâ ca. 1,5 km udenfor Ilivermiut paa Nordsiden af en lille Bugt,

Akuliarusek paa det lave Næs ved Mundingen af Agdluitsok tværs overfor Sydprøven,

Igdlorpait paa en jævn Slette ved den nordligste Spids af Øen Tugtutuârssuk ud for Ũnartok Fjordens Munding,

Igpik ved den nordøstligste lave Spids af den indenfor liggende Ũnartok Ø og endelig

Kanajormiut paa Sydsiden af en større, lav Ø Nord for Sermersôk.

Udstedet Sagdlît paa en af de sydligste, ganske lave Øer i Gruppen Vest for Sermersôk. Hertil hører Bopladsen

Isua paa Vestsiden af den store Ø Kekertarssuatsiak, nær dennes nordlige Pynt og i lave Omgivelser.

Anlæget Nanortalik inderst i en ubetydelig Bugt paa den sydvestlige Side af Nanortalik Øen Nord for Mundingen af Tasermiut og i ganske lave Omgivelser. Hertil hører Bopladserne:

Sermilik yderst paa den brede Halvø, der skyder sig ud mellem S. Sermiliks Hovedløb og Kangikitsok, Nord for Amitsok Øen i høje Omgivelser,

Tuapait paa et smalt Forland under en Udløber fra det høje Tusardluarnâk Fjæld paa Nordsiden af Tasermiut Fjordens Munding og

Igdlukasik ved den sydligste Spids af den ganske lave Igdlukasik Ø.

Udstedet Pamiagdluk i Bunden af en ganske snæver Vig paa Sydspidsen af den store Pamiagdluk Ø Nord for Utorkarmiut Løbets Munding. Hertil hører Bopladserne:

Frederiksdal paa en lav Pynt umiddelbart Øst for Amitsuarssuk Fjordens Munding og

Anordliuitsoĸ, Syd for en lille Bugt, der skærer sig ind i det lave Forland midt paa Pamiagdluk Øens Østside.

Udstedet Sangmissoĸ paa den lavt udløbende Pynt, der fra Christian den IV.s Ø skyder sig frem mellem Tangnera Fjorden og Ikeĸ Løbet, i meget høje Omgivelser. Hertil hører Bopladserne:

Nûk inderst i Ilua Fjorden paa den yderst lave Fastlandspynt mellem Kangikitsoĸ og Isfjorden Kangersuneĸ,

Itivdleĸ paa Eggers Øens lave Nordside, ca. 6 km indenfor Mundingen af Ikeĸ og

Kernertoĸ paa Vestsiden af Tunua Løbet, ca. 5 km indenfor det Sted, hvor Løbet udmunder i Ikeĸ.

Endelig ligger Grafitbruddet Amitsoĸ i Nanortalik Kommune paa Øen Amitsoĸ ved Sarkâ Løbet, umiddelbart indenfor Øens Sydspids, Karra.

Hustyper. Husene, der hører til Type I og II, er i Form og Indretning ikke væsentlig anderledes end de, der anvendes ved de nordligere Kolonier. Hvor der findes gode Byggesten, er det dog almindeligt, at Ydermurene opføres enten udelukkende af Sten, spækket med Kalk, eller ogsaa benyttes et tyndt Lag Tørv som Forbandt mellem Skifterne. De ved Julianehaab og enkelte andre Steder anvendte Saddeltage er ofte ganske lave med ringe Fald, saaledes at Loftsrummet er stærkt begrænset. Dette skyldes ofte Hensynet til Bekostningen ved Opførelsen, men visse Steder er denne Konstruktion ogsaa paakrævet af Forholdene, saaledes ved Igaliko, hvor SØ. Vinden blæser saa voldsomt, at et højt Saddeltag hurtig vilde blive raseret.

De grønlandske Huse med flade Tage er opført og indrettet paa lignende Maade som de midtgrønlandske; men kun de allerfærreste er forsynet med den typiske Husgang, og hvor en saadan anvendes, er den baade kortere, mere rummelig og lettere at passere end den midtgrønlandske. Anvendes Igaleĸ, er denne kun undtagelsesvis anbragt midt i Husgangen som en Tilbygning til denne, men derimod ved Husgavlen. Den ligger saaledes umiddelbart udenfor Døren til Stuen og har hyppig Form som en firkantet eller halvcirkelformig Udvidelse af Gangen.

I Stedet for den lange, typiske Husgang benytter man ved største Delen af Husene et Slags Bislag af Tørv og Sten med fladt Tag og Udgangsdør mod Façaden. Selve Gangen er skilt fra den bagved liggende Igaleĸ ved en Tørvemur, forsynet med en Aabning, der forbinder de to Rum med hinanden; undertiden mangler denne Mur dog helt, saaledes at Køkken og Gang danner eet Rum, der er tilbygget Gavlen, men er smallere end Huset. Huse af denne Type er af nyere Oprindelse, da de gamle Tomter alle har typisk *pâĸ* eller *torssôĸ*. Igaleĸen er iøvrigt indrettet som den midtgrønlandske med Fyrsted og Roghul i Taget.

Skillerum paa Briksen anvendes, men ret sjældent. I adskillige Huse dækker Briksen ikke hele Bagvæggen som i Midtgrønland, men kun en Del af denne, og hyppigt er den tvedelt med et aabent Rum i Midten, hvor Kakkelovnen i saa Fald ofte er anbragt.

Taget har ligesom i Midtgrønland jævnlig svagt Fald mod Façade og Bag-

væg, og Husmurene er i Reglen opført næsten udelukkende af Sten med ringe Iblanding af Torv, ofte saaledes, at denne nærmest bruges som Forbandt mellem Stenene, der undertiden, hvor gode Byggesten kan skaffes til Veje, anbringes i regelmæssige Skifter. Paa enkelte Steder anvendes dog ogsaa en ligelig Blanding af Torv og Sten eller næsten udelukkende Tørv, naar brugelige Sten ikke findes i Omegnen. Enkelte Steder findes nedgravede Huse, saaledes ved Julianehaab.

Telte. Befolkningen er ikke særlig vel forsynet hermed i Betragtning af, at næsten alle de Indfødte rejser til Fangstøerne paa en Tid af Aaret, da Vejret er koldt og fugtigt. Sammenlignet med Forholdene nordpaa er Antallet af grønlandske Telte dog endnu ret stort, om end en Del af disse kun bestaar af gamle Konebaadsskind. Antallet af danske og grønlandske Telte findes anført kommunevis i hosstaaende Tabel. I 1919 fandtes 1 Telt for hver 35 Indvaanere i Distriktet.

Kommunerne	1885	1900	1910	1919		Befolkningsantallet 1919
				grønlandske	danske	
Kagssimiut	—	—	—	18	5	257
Narssaĸ	—	—	—	6	2	332
Julianehaab	—	—	—	4	4	453
Sârdloĸ	—	—	—	2	0	156
Sydprøven	—	—	—	9	4	875
Sagdlît	—	—	—	0	0	78
Nanortalik	—	—	—	12	3	552
Pamiagdluk	—	—	—	13	1	256
Sangmissoĸ	—	—	—	10	0	263
Ialt	92	86	67	74	19	3222

Fangsthuse. De Familier, der ikke er i Besiddelse af et Telt, benytter smaa Fangsthuse af Form som et ganske lille Grønlænderhus, ca. 2—2,5 m langt 3—4 m dybt. Foran Døraabningen er anbragt en halvcirkelformig Vindskærm, hvis ene Ende er tilbygget Huset, men den anvendes i Reglen ikke som Igaleĸ, hvilket derimod er Tilfældet i Sukkertoppen Distrikt, hvor lignende Fangsthytter benyttes i stort Omfang.

Hustomter og forladte Bopladser.

I Forhold til den talrige Befolkning, Distriktet rummer, er Antallet af gamle Hustomter ikke særlig stort. Grunden hertil er, at mange af de gamle Bosteder, Grønlænderne oprindelig valgte, benyttes endnu, da Fangstforholdene ikke har forandret sig saa meget i Tidens Løb, at de Indfødte har været nødt til at flytte. Desuden er adskillige Bopladser, der nu ligger i Ruiner, først forladte i de senere Aar, og deres Nedlæggelse kan i mange Tilfælde føres tilbage til den Omgruppering, der har fundet Sted for nylig, og som skyldes Fiskeriet, der er iværksat ved Narssaĸ og i Agdluitsoĸ Fjorden.

En nærmere Undersøgelse af Tomterne viser, at de Hustyper, der er repræ-

senteret i de nordligere Distrikter, ogsaa findes i Julianehaab Distrikt, deriblandt den allerældste, de retortformede Boliger, om end disse sidste forekommer meget sparsomt og hidtil kun er paavist paa Upernivik Øen ved Bredefjords Munding, ved Isua paa Tugtutôĸ, paa Ũnartoĸ og ved Anordliuitsoĸ; men de er gennemgaaende større end de tilsvarende i Sukkertoppen Distrikt og maa vistnok tænkes at stamme fra en noget senere Tid.

I et af de største, nyere Huse ved Isua er Briksen ikke anbragt langs Bagvæggen, men ved begge Gavle. Ganske den samme Form er fundet i Tomten af et særdeles velbygget Hus, som ligger ved Igdlutalik i Evighedsfjorden, og som i Følge Traditionen er opført af Sydlændinge, hvad Navnet ogsaa henviser til, idet Pladsen kaldes »Kavât« (ɔ: de, der er sydfra).

Den vestlige Del af Norddistriktet er absolut den sparsomst bebyggede Strækning i hele Distriktet. Paa Takisôĸ finder man vel Ruiner af det gamle Udsted Káĸaligaitsiaĸ, men længere mod Vest er der kun Tomter af et Par Smaahuse i Torssukátak samt Rester af Bopladsen Itivdliatsiaĸ paa Sydsiden af Nunarssuit. Bopladsen, i hvis Nærhed S/S »Hvidbjørnen« forliste 1895 ved den lille Ø Issaussat, blev forladt 1905. Tomter af et enkelt eller et Par Huse findes endvidere paa Øerne Syd for Sarĸamiut (2 Steder), i Kôrnoĸ Løbet (5 Steder) og paa Kagssimiut Øgruppen (4 Steder), men Bebyggelsen har dog været langt tættere i den indre Del af Bredefjord, paa hvis Vestside der er over et Dusin mest enlig liggende Huse paa Strækningen mellem Mundingen af Torssukátak og Kangerdluarssuk. I de samme Egne træffer man endvidere 3 større Bopladser, der nu henligger helt forladte, nemlig Kugssanga paa Fastlandet Nordvest for Narssaĸ, Sigssardlugtoĸ og Isua, begge paa Tugtutôĸ.

Ruiner, mest af enligt liggende Huse, findes endvidere forskellige Steder i Skovfjord, saaledes paa Igdlutalik, Kángue, Igdlukasik og ret talrigt paa Karmat Øgruppen (ialt ca. 20 Steder).

Bebyggelsen i Igaliko Fjorden er koncentreret omkring dennes ydre Del og findes navnlig paa Nordsiden af Akia, paa Keĸertarssuaĸ (baade vestlige og østlige) og Arpatsivik. Paa denne Plads skete i Følge grønlandske Sagn det første alvorlige Sammenstød mellem Eskimoerne og de gamle Nordboere, idet nogle af disse sidste fra Gaarden ved Hvalsø Kirke (Kaĸortoĸ) en Vinternat vandrede over den islagte Fjord og overfaldt de intet anende Beboere ved Arpatsivik. Følgen heraf var en Hævnkrig, der endte med Nordboernes Undergang. Hvor lidt eller meget der ligger til Grund for Sagnet, er det umuligt at have en begrundet Mening om, men at Bopladsen øjensynlig er meget gammel, turde fremgaa deraf, at eet af Husene ligger under Højvandsmærket og er næsten helt bortskyllet af Havet.

Mellem Igaliko Fjorden og Nanortalik har Bebyggelsen gennemgaaende været sparsom med faa ret spredt liggende Tomter, særlig paa Øerne, saaledes ved Sârdloĸ, paa Ujaragtarfik og Arnat, ved Alángua Sundet saavel paa Angmalortoĸ som Amitsoĸ, ved Igdlorssuit paa Østsiden af Sermersôĸ og flere Steder.

Tættest har Bebyggelsen været i Ũnartoĸ Fjorden, hvor der findes Tomter

ved Igdlorssuatsiaĸ indenfor Akuliaruseĸ, ved Itivdleĸ paa Tugtutuârssuk og talrige Ruiner paa Ũnartoĸ med en betydelig Boplads paa Øens Østside tæt ved de varme Kilder. Paa Østsiden af Torssukátak ligger endvidere Hustomter af Bopladsen Kĩnâlik, hvis Befolkning fraflyttede Stedet i 1915 og bosatte sig ved Nûgârssuk af Hensyn til Fiskeriet.

Vest for Anlægget Nanortalik ligger en Del Tomter af store Huse, og i Tasermiut Fjorden og Bugten Ilúngua enkelte spredt liggende Ruiner, men Syd herfor har Bebyggelsen overalt været sparsom, og der findes paa hele Strækningen om til Østkysten kun Ruiner af 3 lidt større Pladser, nemlig ved Ikigait med store Huse, ved Anordliuitsoĸ, to betydelige meget gamle Pladser, samt ved Igdlorssuatsiait, der ligger paa Sydsiden af Tôrnârssuk Øen og fraflyttedes 1917. Endelig paa Østkysten en Del, mest spredte Husruiner.

Tomten og et lille ubetydeligt Hus i en af de skumle, øde Kløfter paa Vestsiden af Eggers Ø, nær det vestlige Forbjerg, danner Afslutningen af Bebyggelsen paa Grønlands vestlige Kyst.

DE GRØNLANDSKE ERHVERV. PRODUKTIONEN

I den almindelige Bevidsthed har Julianehaab Distrikt altid staaet som et af de rigeste og nærsomste i Landet, et Slags grønlandsk Kanaan, der vel ikke flød med Mælk og Honning, men hvor det uden større Besvær var muligt at skaffe Sælkød og Spæk til Veje i saa store Mængder, som man ønskede. Denne Opfattelse er til en vis Grad rigtig, for saa vidt som Sæltrækket tidligere var overvældende rigt, men til Gengæld savnede man Hvaler, Rensdyr, Laks og Fugleæg, der enten slet ikke fandtes i Distriktet eller i for ringe Mængde til at dække Erhververnes Behov, og for at tilfredsstille deres Jagtlyst og Trangen til at svælge i disse Lækkerier, foretog de Indfødte tidligere lange Rejser til de rige Jagtegne i de nordligere Distrikter.

Da Rethvalerne var forsvundne herfra, Rensdyrenes Antal formindsket og Ægindsamlingen delvis indstillet, ophørte Fangstrejserne lidt efter lidt, efter at den ret væsentlige Forskel, der oprindelig fandtes mellem Erhvervsforholdene i Julianehaab Distrikt og de nordlige Egne og som foranledigede de omtalte Jagt- og Handelsrejser, efterhaanden var udlignet; men Sælfangsten var og er endnu den Dag i Dag uden Sammenligning langt betydeligere i Julianehaab Distrikt og drives desuden af et forholdsvis større Antal Erhververe end i de nordlige Egne af Landsdelen, hvor flere og flere gaar over til Fiskeriet, efterhaanden som dette udvikles. Modsat Forholdene her har Sælfangsten saaledes været det vigtigste, for ikke at sige det eneste Erhverv i det sydligste Distrikt, og hvad Grønlænderne ved Siden heraf tilvejebragte af Fugle og Fisk, var i Forhold hertil rent underordnet. Men Fangsten var paa den anden Side ret ulige fordelt over Aarets Maaneder, betydelig om Sommeren, mindre og usikrere om Vinteren, fordi Erhvervet paa denne Aarstid var og er i høj Grad afhængig af de overmaade urolige Vejrforhold og Isens Beliggenhed, der er langt mere vekslende fra Aar til

Aar end nordpaa, og for at sikre sig i Tilfælde af Misfangst, maatte Grønlænderne derfor opspare store Kvanta Tørkød og Spæk fra Sommerfangsten. Medens denne, der udelukkende er baseret paa de store Sæltræk langs Kysten, i det Store og Hele har holdt sig uforandret gennem Tiderne, eller i alt Fald er gaaet mindre tilbage end nordpaa, har Vinterfangsten givet ringere og ringere Udbytte. Nedgangen, der navnlig spores omkring Aarhundredskiftet, er gennemgaaende større end i andre Egne af Landsdelen og skyldes uden Tvivl den tætte Bebyggelse, der er Skyld i, at Bestanden af Netsider og Remmesæler efterhaanden er stærkt udtyndet, først og fremmest i Agdluitsoĸ Fjorden, hvortil Navnet (den der er uden Aandehuller) ogsaa sigter, senere ogsaa i Fjordene Nord herfor, mindre derimod i de sydligste Sunde i Distriktet.

Da Tæppetrafikken begyndte, kastede Grønlænderne sig derfor med Iver over Fuglejagten, hvilket efterhaanden medførte, at Bestanden af Ederfugle tog stærkt af i hele Distriktet, hvor disse tidligere fandtes i betydelig Mængde. For en Menneskealder siden kunde en Skytte under Fuglenes Aftentræk ind gennem Fjordmundingerne saaledes faa indtil en Snes Ederfugle paa Steder, hvor Trækket nu er helt ophørt, og i Fjordene omkring Narssaĸ og navnlig i Tasermiut, hvor Fuglene tidligere forekom i uhyre Mængder, er de nu næsten helt borte eller saa forjaget, at Jægerne slet ikke kan komme dem paa Skud. Efterhaanden som Bestanden af Ederfugle er aftaget, har Grønlænderne begyndt at jage Lomvier, der tidligere slet ikke udnyttedes, og nu tager man endog til Takke med de smaa Alkekonger. Indførelsen af Tæppetrafikken var oprindelig ikke stærk paakrævet af Forholdene, da den private Trafik med Tæpper kun var ringe. Anderledes stiller Forholdene sig med Hensyn til Fiskeriet, særlig i den tætbefolkede Agdluitsoĸ Fjord, hvor Indvaanerne, efter at Netsiderne var forsvundne og Fuglene forjaget, levede kummerligt om Vinteren, indtil Eksportfiskeriet bød dem bedre Levevilkaar. Dette er i korte Træk Erhvervets Historie, og paa Grundlag heraf maa Erhvervsvirksomheden i Distriktet nu til Dags ses.

Den Fangst, der mere end nogen anden behersker hele Erhvervslivet, er nu som før Klapmydsefangsten, hvori næsten alle, der er i Besiddelse af en Bøsse og i Stand til at bruge en Kajak, tager Del. Saalænge den varer, ligger de fleste Bopladser øde, idet næsten hele Befolkningen midt i Maj flytter ud paa Fangstøerne, hvorved man forstaar de yderste Øer paa største Delen af Strækningen mellem Kap Farvel og Kagssimiut. Er Isen heldigt beliggende, giver Sælfangsten i Reglen et fortrinligt Udbytte, og man kan regne, at ca. 75 % af det Antal Sæler, der tages Aaret rundt, bjærges i de 4 Maaneder, Maj til August. Det er dog ikke udelukkende Klapmydsen, der er Genstand for Fangst, men ogsaa de andre Sælarter, der følger Klapmydsen paa dens Træk syd- eller nordover, og adskillige af Fangerne tager ofte lige saa mange smaa som store Sæler, særlig i Juli. En betydelig Del af Kødet tørres til Vinterproviant, og efter gammel Skik hengemmes der for hvert Hus 1 à 2 Poser med Spæk (*pôrusek*), hver indeholdende indtil 150 kg.

Naar Angmagssattiden nærmer sig, sendes Kvinderne, assisteret af gamle

Mandfolk, der har opgivet Fangsten, ind til Fiskepladserne for at øse og tørre Angmagssatter og vender senere tilbage til Fangstoerne eller afhentes af Fangerne, hvorefter Familien rejser hjem, med mindre man beslutter sig til at forblive en Tid endnu paa Øerne for at tage det magre Klapmydsetræk med; i saa Fald sker Hjemrejsen først hen i August. Undertiden kan det være nødvendigt at gøre to Ture for at hjembjærge alt det erhvervede.

Efter Hjemkomsten fortsættes Fangsten, hvor Betingelserne herfor er til Stede, men med ringere Udbytte, da Ataken trækker hurtigt forbi og ikke forbliver i Distriktet Vinteren over i saa stort et Antal som ved de nordlige Kolonier, hvor denne Fangst til Tider er ret betydelig. Der samles endvidere Brændsel og fiskes en Del Laks, men Erhvervsforholdene er baade om Efteraaret og Vinteren ret forskelligartede og afhængige af de enkelte Steders Beliggenhed.

Ved de yderstliggende Bopladser i Norddistriktet, Kagssimiut, Sarkamiut, Karmat, Sârdlok, samt ved Akuliarusek, Isua, Sagdlît, Nanortalik og enkelte andre Steder gaar de dristigste Fangere til Søs efter Sæler, eller søger ind i Fjordene for at jage Netsider, hvor disse endnu findes, men Udbyttet er i Reglen kun ringe. En Del Ataker lykkes det dog at tage i Oktober og November, men derefter følger en sløj Periode, indtil Netsiderne paany viser sig, naar Isen bryder i Marts og April. Afvekslende hermed drives Fuglejagt eller Fiskeri, og i de senere Aar er der fisket adskillige Hajer, men ellers klarer man sig med de fra Sommerfangsten opsparede Forraad. I N. Sermilik findes endnu en Del Netsider, der er Genstand for Fangst hele Vinteren, men Hovederhvervet i Fjordene er overalt Fiskeri af Rødfisk, undtagen i Farvandene omkring Narssak og i Agdluitsok, hvor der til Stadighed fiskes Hellefisk til Eksport i saa betydelig Mængde, at en stor Del af Befolkningen lever udelukkende heraf. Havtorsken, der i de senere Aar har vist sig under Kysten i ret store Mængder, samt Uvaken har ligeledes været Genstand for Indhandling ved Narssak, Kolonistedet og Sydprøven i Efteraarsmaanederne, og der er truffet Foranstaltninger til ogsaa at opkøbe dem ved enkelte andre Pladser.

I de sydligste Fjorde og Sunde findes endnu et saa betydeligt Antal Netsider, at Befolkningen væsentligst lever af denne Sæl. Bestanden er først i de allerseneste Aar aftaget saa meget, at Erhververne saa smaat er begyndt at drive Fiskeri, hvad de for faa Aar siden slet ikke behøvede, undtagen ved Nûk, hvis Befolkning fisker saavel Rødfisk som navnlig Hellefisk. Fugle forekommer derimod meget sparsomt.

Et Erhverv, der ikke drives andetsteds langs Kysten og med Tiden vil kunne udnyttes rationelt af Befolkningen, er Faareavl. Større økonomisk Betydning har dette Erhverv hidtil dog ikke haft, selv om enkelte Faareholdere opnaaede gode Priser for den Uld og det Kød, der hjemsendtes under Verdenskrigen, og kun 3 eller 4 Grønlændere ejer saa store Faareflokke, at de hovedsagelig lever heraf.

De enkelte Erhverv:

Sødyrfangsten. Til Bedømmelse af Sødyrfangsten — periodevis — i Tiden mellem 1782 og 1919 henvises til omstaaende Tabel A med Oversigt over Fange-

Tabel A. Oversigt over Fangelister og Indhandlingen af grønlandske Produkter m. m. i Forhold til Folketallet i Julianehaab Distrikt.

Gennemsnitlig i Aarene	Indfødte	Fangelister		Indhandling							Forbrug af Sælskind		Bjørneskind	Ræveskind			
		Sæler	Sæler pr. Individ	Spæk	Sælskind				pr. Individ		Ialt	pr. Individ		blaa	hvide	utidige	Ialt
					store	smaa	til Vandskindsklæder	Ialt	Spæk	Skind							
	Antal	Antal	Antal	Tdr.	Antal	Antal	Antal	Antal	Tdr.	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal
[1]) 1782 og 1794 ...	—	—	—	609	—	—	—	1914	—	—	—	—	—	—	—	—	479
1803-05 og 06	—	—	—	757	690	1461	—	2151	—	—	—	—	17	138	108	35	281
1816—20.....	1951	—	—	659	363	780	—	1143	0,3	0,6	—	—	12	233	66	58	357
1826—30.....	2001	—	—	1214	—	—	—	2832	0,6	1,4	—	—	16	383	73	19	475
1836—40.....	2119	—	—	1668	—	—	—	1741	0,8	0,8	—	—	7	232	56	—	288
1846—50.....	2483	—	—	2131	563	1310	586	2459	0,9	1,0	—	—	6	398	149	—	547
1856—60.....	2585	—	—	1995	—	—	—	2938	0,8	1,1	—	—	2	335	144	—	479
1866—70.....	2548	—	—	3520	852	3166	1583	5601	1,4	2,2	—	—	1	125	144	—	269
1876—80.....	2207	16683	7,5	2820	1093	5070	270	6433	1,3	2,9	10250	4,6	13	457	419	—	876
1886—90.....	2392	18688	7,8	2863	685	4854	124	5663	1,2	2,4	13025	5,4	21	253	229	—	482
1895—99.....	2548	17666	6,9	2405	427	4872	20	5319	0,9	2,1	12347	4,8	36	431	360	—	791
1906—10.....	2928	19091	6,5	2836	473	3718	74	4265	1,0	1,5	14826	5,1	38	446	329	—	775
1915—19.....	3118	16081	5,2	2209	209	1181	13	1403	0,7	0,5	14678	4,7	32	606	553	—	1159

[1]) Gennemsnittet af de 5 bedste Aar i Perioden.

lister og Produktionen m. m., hvorefter Fangsten af Sæler er gaaet jævnt tilbage ligesom i de øvrige Distrikter, nemlig fra 7,5 Sæler pr. Individ i Perioden 1876—80 til 5,2 i 1915—19, hvilket svarer til en Nedgang af ca. 30 % i den mellemliggende Tid; men Fangsten har dog været lige saa stor ved Julianehaab i det sidste Femaar som ved de øvrige Distrikter i de Perioder, da Udbyttet var størst i Tiden efter 1876.

Spækindhandlingen. Grønlænderne i Julianehaab Distrikt har i Almindelighed vist sig mindre tilbøjelige til at afhænde deres Produkter til Handelen end Befolkningen andetsteds i Landsdelen, og de har ligeledes altid fulgt det Princip at forsyne sig selv med det nødvendige Spæk til Vinterforraad, før de indlod sig paa at sælge noget. Dette medførte blandt andet, at Distriktets Spækproduktion tidligere var ringe. Den beløb sig saaledes kun til 0,3 Td. pr. Individ i Perioden 1816—20. I den følgende Tid voksede den dog jævnt, kulminerede i 1866—70, da den androg 1,4 Td. og aftog derefter saa meget, at den nu kun udgør 0,7 Td. pr. Individ. Produktionen er saaledes reduceret til det halve af, hvad den var for ca. 50 Aar siden, men den er dog større end i de andre Kolonidistrikter, og det maa erindres, at Grønlænderne i Julianehaab Distrikt i Modsætning til Befolkningen andetsteds endnu stadig tilbageholder betydelige Kvanta Spæk til eget Forbrug om Vinteren.

Med Indhandlingen af Sælskind er det gaaet paa lignende Maade. At den i Øjeblikket, trods den relativt gode Fangst, kun beløber sig til 0,5 Skind pr. Individ mod 2,9 Skind i 1876—80 beror paa, at Fiskerne, der intet bidrager til Produktionens Forøgelse, er velhavende nok til at afkøbe Fangerne, hvad de behøver af Skind, samtidig med, at disse ikke har nedsat deres Forbrug, der i Øjeblikket endog er større end i 1876—80.

Sælfangsten kan imidlertid ikke bedømmes paa Grundlag af den rent tal-

Tabel B. Fangst af store og smaa Sæler i 1895 og gennemsnitlig for Aarene 1917—19.

Kommuner	Sæler			
	1895		Gennemsnitlig for 1917—19	
	store %	smaa %	store %	smaa %
Kagssimiut	38	62	40	60
Narssaĸ	20	80	29	71
Julianehaab	27	73	43	57
Sârdloĸ	33	67	48	52
Sydprøven	44	56	57	43
Sagdlît	53	47	56	44
Nanortalik	58	42	69	31
Pamiagdluk	33	67	54	46
Sangmissoĸ	30	70	39	61
Gennemsnit	38	62	50	50

mæssige Opgørelse over Antallet af erhvervede Sæler alene, men det Udbytte, den giver, er ogsaa i høj Grad afhængig af Forholdet mellem Fangsten af store og smaa Sæler, da de første yder mindst dobbelt saa meget Spæk og Kød som de sidste. En nærmere Undersøgelse viser da ogsaa, at der har fundet en ret betydelig Forskydning Sted, idet der i 1895 produceredes 38 % store og 62 % smaa Sæler, mod 50 % af hver Slags i Perioden 1917—19 (jfr. Tabel B). Denne Forskydning beror udelukkende paa en Nedgang i Fangsten af Smaasæler, der i den 3-aarige Periode tilvejebragtes i et Antal, der ligger ca. 39 % under Produktionen i 1895, medens Fangsten af de store Arter staar tilnærmelsesvis lige i de to Tidsperioder.

Da Nedgangen saaledes udelukkende falder paa Smaasælerne, er det kvantitative Udbytte af Erhvervet i Virkeligheden ikke saa stærkt formindsket, som den foran anførte 39 % Nedgang lader formode, men paa den anden Side maa man regne med, at Reduktionen er størst i den erhvervsmæssig set vanskelige Vintertid og derfor meget følelig for Befolkningen, navnlig ved de Bopladser, hvis Fangstfelt om Vinteren udelukkende eller væsentligst ligger i Fjordene, hvor Nedgangen har været størst, saaledes i N. Sermilik, Agdluitsoĸ og ved Pamiagdluk. Foruden Netsiderne er ogsaa de spraglede Sæler og navnlig Remmesælen gaaet stærkt tilbage i Tal, saa at det undertiden falder Fangerne vanskeligt at fremskaffe de nødvendige Kobberemme, der ikke kan undværes ved Fremstilling af Konebaade og endnu mindre som Fangeremme.

For at man kan danne sig et Skøn over, hvor meget de enkelte Erhververe tilvejebringer af Sæler, henvises til hosstaaende Opgørelse i Tabel C, beregnet paa

Tabel C. Opgørelse af de enkelte Erhververes Fangstudbytte, gennemsnitlig for Aarene 1916, 1918 og 1919.

Kommuner	Fangere	Kajakker	Sæler									Det samlede Antal Sæler gennemsnitlig
			100 og derov.	80-99	60-79	50-59	40-49	30-39	20-29	10-19	4-9	
Kagssimiut....	66	75	—	2	5	7	7	7	9	9	20	1851
Narssaĸ.....	76	80	—	—	5	4	10	10	17	11	19	1918
Julianehaab ...	69	89	—	—	7	8	10	10	5	12	17	2084
Sârdloĸ.....	37	42	—	—	3	3	5	8	5	3	10	1029
Sydprøven	136	191	1	—	5	11	11	14	20	31	43	3137
Sagdlît	19	23	1	—	1	3	3	3	2	1	5	690
Nanortalik	105	126	1	1	5	6	14	10	21	21	26	2813
Pamiagdluk ...	63	70	—	1	5	3	12	4	12	7	19	1714
Sangmissoĸ ...	61	72	2	1	5	8	7	8	7	6	17	2060
	632	768	5	5	41	53	79	74	98	101	176	17296

Grundlag af et Gennemsnit for Aarene 1916, 1918 og 1919, men med Udelukkelse af de Erhververe, der ikke har faaet mindst 4 Sæler aarlig. En Sammenligning mellem den foreliggende Opgørelse og de tilsvarende for de øvrige Kolonidistrikter viser, at Fangstudbyttet er langt betydeligere i Julianehaab Distrikt end andetsteds.

Ser man bort fra de Erhververe, der kun har faaet gennemsnitlig 9 Sæler aarlig eller derunder i de paagældende 3 Aar, vil man finde, at de øvrige har produceret: Ved Kagssimiut 40 Sæler, ved Sarkamiut 31, ved Kekertarssuârak 34, ved Karmat 41, ved Narssak 35, ved Niakornak 40, ved Tugdlerúnat 33, ved Kángue 41, ved Igaliko 20, ved Julianehaab 37, ved Kangermiutsiait 40, ved Sârdlok 34, ved Kaersok 42, ved Sydproven 35, ved Lichtenau 33, ved Nûgârssuk 29, ved Angmagssivik 26, ved Ilivermiut 30, ved Akuliarusek 36, ved Igdlorpait 24, ved Igpik 16, ved Kanajormiut 35, ved Sagdlît 52, ved Isua 40, ved Nanortalik 28, ved Sermilik 28, ved Tuapait 32, ved Igdlukasik 46, ved Frederiksdal 38, ved Pamiagdluk 48, ved Anordliuitsok 33, ved Nûk 34, ved Sangmissok 54, ved Itivdlek 45 og ved Kernertok 60.

Garnfangst er i sin Tid forsøgsvis drevet for Handelens Regning ved Kákaligaitsiak Øerne, men gav kun ringe Udbytte, dels fordi Drivisen tilstoppede Sundene og ødelagde Garnene, dels er Efteraarstrækket af Atak, som foran paavist, ringe, hvorfor Forsøget hurtigt blev opgivet.

Da Hvidfisken og Nisen (Marsvinet) kun undtagelsesvis søger ind til Kysten, har de ingen Betydning som Jagtobjekt og tages meget sjældent af Fangerne.

Bjørnejagt. Isbjørnen kommer kun strejfvis til Kysten med Storisen; den jages derfor ikke paa samme Maade som andre Dyr, der opsøges af Jægeren, hvor de holder til, men skydes kun, naar den tilfældig træffes i Storisen eller paa Land. Bopladsen Igdlorssuatsiait blev dog i sin Tid anlagt med denne Jagt for Øje, idet Grønlænderne regnede med, at største Parten af de Bjørne, der kom med Drivisen fra Østkysten, maatte passere denne Boplads. Gennemsnitsfangsten for de sidste 25 Aar beløber sig i hele Distriktet til ca. 31 Dyr aarlig; men da Udbyttet er afhængigt af Isens Mængde og dennes Beliggenhed, veksler det stærkt. Jagten har saaledes i gode Aar givet indtil 58 Bjørne, i daarlige kun 11. Iøvrigt henvises til Opgørelsen i Tabel A, Side 454.

Rævefangsten giver bedst Udbytte i den nordlige Del af Distriktet og har ret stor økonomisk Betydning særlig for Fjordboerne i disse Egne, da Fangsten drives om Vinteren, naar Indtægterne af de øvrige Erhverv er smaa. Da Sælfangsten om Vinteren efterhaanden er gaaet stærkt tilbage, og Prisen paa Ræveskind omtrent samtidig er steget, har Grønlænderne i de senere Aar vist sig mere interesseret for dette Erhverv, der i 1918—20 har givet et Udbytte af 825 blaa og 738 hvide Ræve aarligt og i de sidste 25 Aar henholdsvis 445 og 379 Skind i Gennemsnit. Om Rævefangsten og det Udbytte, denne har givet i tidligere Tid, henvises dels til Afsnittet om »Dyreliv«, Side 439, dels til Tabel A, Side 454.

Dunproduktionen er i økonomisk Henseende uden Betydning, idet der i Tiaaret 1911—20 kun er indhandlet ca. 1 kg Dun aarlig mod 8 kg i 1890—99, og Produktionen har ingensinde tidligere været højere.

Fuglejagten drives, som foran omtalt, kun i Efteraars- og Vintermaanederne, da de fleste Fugle er fredede om Sommeren. Det vigtigste Fuglevildt var oprindelig Ederfuglen, og Jagten paa den tog navnlig Fart, efter at Tæppetrafikken var begyndt. Da Bestanden tog af, og det regelmæssige Morgen- og

Aftentræk, der gav et betydeligt Udbytte, helt eller delvis ophørte, kastede man sig over Jagten paa Lomvier, som oprindelig forekom i store Mængder, men nu ligeledes er aftaget i Antal. Foruden disse to Fuglearter skydes ogsaa mange Ryper og Havlitter, samt en Del Graaænder. Fuglene forekommer talrigst i Norddistriktet særlig i Egnen omkring Kagssimiut og aftager i Mængde sydefter, navnlig Syd for Igdlukasik. De har først og fremmest Betydning ved at tjene Grønlænderne som Ernæring, men ogsaa handelsmæssig spiller de en vis Rolle som alt, hvad der i den usle Vintertid kan omsættes i Kontanter, idet Ederfugleskindene bruges til Fremstilling af Tæpper, og Fjerene sælges.

Indhandlingen af Fjer udgjorde i Femaaret 1867—70: 1030 kg, i 1886—90: 1860 kg, i 1906—10: 3370 kg og i 1916—20: 4300 kg, alt pr. Aar.

Fiskeriet. Hajfangsten var indtil Aarhundredskiftet uden Betydning, og der indhandledes i Tiaaret forud næppe 60 Tdr. Lever aarlig. Herefter steg Produktionen af Hajlever betydeligt, væsentlig som Følge af, at Sælfangsten om Vinteren gav mindre Udbytte, og der produceres nu 1477 Tdr. Haj- og Torskelever aarlig efter et Gennemsnit for Tiaaret 1911—20. Det drives især ved Narssak og Sârdlok samt ved Sagdlît i Sommermaanederne af de Erhververe, der ikke deltager i Klapmydsefangsten.

Rødfisken tages næsten udelukkende ved Bopladserne i Norddistriktet, men er ikke — lige saa lidt som i de øvrige Kolonidistrikter — Genstand for Indhandling. Udenfor de Kommuner i Norddistriktet, hvor Hellefisken indhandles, er Rødfisken Hovednæringsmidlet for store Dele af Befolkningen om Vinteren.

Bierhverv. Produktionen af Tæpper udgjorde i Femaaret 1906—10 gennemsnitlig 24 store og 75 smaa mod henholdsvis 6 og 151 i Aarene 1916—20. Produktionen er saaledes steget i Aarenes Løb, efterhaanden som Trafikken indarbejdedes.

Fiskeriet af Hellefisk. Efter at Tjalfeekspeditionens Undersøgelse af Fiskeriforholdene i Grønland var afsluttet, blev der i Aaret 1910 efter Ekspeditionslederen, Prof. Ad. Jensens Forslag, oprettet en Fiskeristation i Agdluitsok ved Karsorsat nær Sydprøven. Som Leder af Stationen blev ansat en dansk Fiskemester, der var forpligtet til at drive Fiskeri for Stationens Regning, opkøbe og behandle de Fisk, Grønlænderne falbød, og indøve disse i Behandlingen og Benyttelsen af Langlinerne, som overlodes Fiskerne paa gunstige Afbetalingsvilkaar. Efterhaanden lagde de allerfleste voksne Mandfolk, der er hjemmehørende ved Agdluitsok Fjordens Bopladser, sig efter Fiskeriet, men da det viste sig, at Fiskerigdommen var langt større inde i Fjorden end ved dens Munding, blev der under Ledelse af en Grønlænder anlagt en ny Station ved Sarfâ, hvor saa godt som hele Indhandlingen af Hellefisk nu til Dags sker. Denne er ikke begrænset til en vis Tid af Aaret, saaledes som det var Tilfældet tidligere, da Fisken ikke var Genstand for Opkøb, saa længe Klapmydsetrækket varede, men Indhandlingen foregaar nu Aaret rundt.

De bedste Fiskepladser ligger udenfor Nûluk ved Amitsuarssuks Munding. Da det imidlertid er vanskeligt for Fiskerne at ro op imod Fjordvinden, der jævn-

lig blæser kraftigt ind ad Fjorden, benytter de Bankerne ud for Sarfâ, især paa Vestsiden af Fjorden.

Tidlig om Foraaret og Efteraaret giver Fiskeriet bedst Udbytte, men er aftagende i Maj—Juni og November—December, for de sidstnævnte Maaneders Vedkommende til Dels som Følge af, at Tyndisen lægger Hindringer i Vejen for Erhvervet.

I 1914 blev der anlagt en ny Fiskeristation i Nærheden af Udstedet Narssak ved Mundingen af N. Sermilik. Fiskeriet drives i Farvandene omkring Udstedet, i Niakornaks Kangerdluarssuk, i Manîtsup tunua og i Kaleragdlit paa lignende Maade og under samme Vilkaar som i Agdluitsok Fjorden. Det er navnlig Befolkningen ved Narssak, Niakornak og Tugdlerúnat, der dyrker Erhvervet. Af Hensyn til det isfyldte Farvand benyttes Langliner ikke i samme Omfang som i Agdluitsok, og Erhververne er mindre bundne til Fiskeriet og driver det ikke saa ivrigt som Befolkningen i Sydprøvens Omegn, da der endnu findes adskillige Fjordsæler i N. Sermilik, og Erhververne deltager næsten alle i Klapmydsefangsten, hvorfor Indhandlingen af Hellefisk er stoppet i Juni—Juli Maaned.

Ved Sarfâ—Karsorsat beløb Gennemsnitsproduktionen i 1913—16 sig til 118900 kg Hellefisk (i levende Vægt) og i 1917—20 til 133700 kg. Indhandlingen kulminerede i 1917, da der indleveredes 226000 kg Fisk ved de to Stationer.

Ved Narssak var Gennemsnitsproduktionen 21900 kg i 1915—16 og 36800 kg i 1917—20.

Fiskeriet af Havtorsk. Det store Træk af Havtorsk, der i de sidste Aar har berørt en Del af Sydgrønlands Kyst, har Styrelsen søgt udnyttet paa lignende Maade som ved Frederikshaab og Godthaab. Men da man ved Udstederne ikke er indrettet paa at kunne behandle og oplagre større Kvanta Fisk, uden at der træffes særlige Foranstaltninger forinden, har Indhandlingen af Havtorsken kun været iværksat ved Kolonien og de 3 Fiskestationer. Den samlede Produktion androg ialt 169000 kg i 1919 og 136700 kg i 1920, foruden et mindre Kvantum Fjordtorsk, men i 1921 mislykkedes Havtorskefiskeriet næsten helt.

Husdyrhold er et gammelt Erhverv, hvis Oprindelse, bortset fra Husdyrholdet i Nordbotiden, kan føres tilbage til Aarene umiddelbart efter Koloniens Anlæggelse. I Aaret 1782 gav Direktionen forhv. Købmand ved Julianehaab, Anders Olsen, Tilladelse til at bosætte sig ved Igaliko som Faareholder. Allerede samme Aar fik Missionær ved Julianehaab Buch, der i Forvejen holdt Geder og Faar, udsendt 3 Kalve, som formerede sig saa godt, at han i Følge Købmandens Indberetning i 1784 var i Besiddelse af »7 Høveder og 1 i Vente«. Missionær Buch er saaledes antagelig den første Europæer, der har drevet Kvægavl i Grønland. Denne synes at have interesseret Autoriteterne og muligvis vakt Haabet om en Kolonisering af Landet paa lignende Maade som i Nordbotiden, idet Direktionen det følgende Aar overlod Missionæren 1 Tyr og 2 Køer, hvormed den ønskede anstillet Forsøg. To Aar senere indberettede Missionæren om Udfaldet heraf og foreslog samtidig, at der blev udsendt Folk fra Nordlandene til at føre Forsøget videre, da Halvgrønlænderne og de

danske Kolonister ikke magtede dette, men Direktionen mente dog ikke at kunne tiltræde Forslaget. Planen om at drive systematisk Kvægavl i Grønland gik dog ikke i Glemme, men realiseredes af gamle A. Olsen ved Igaliko, hvor hans Efterkommere siden til Stadighed har holdt en snart større snart mindre Besætning af Kreaturer. Paa dette Sted var der i 1919 ialt 6 Kvægholdere, der tilsammen ejede 33 Kreaturer, nemlig 13 Malkekøer, 8 Tyre og 12 Kalve og Kvier. Racen er lille, rimeligvis som Følge af den stadige Indavl, og de fuldvoksne Dyr næppe større end en Kvie af dansk Race.

Der er rigelig med Græsning paa Igalikosletten og i Omegnen, men der gøres intet for at holde Marken i Drift. Til Vinterfoder for disse 33 Kreaturer indsamles ca. 40 Baadslaster Hø mest fra gamle Nordbopladser, og der dyrkes lidt Roer, som trives ret godt, men iøvrigt regner Grønlænderne med, at Kreaturerne kan gaa ude største Delen af Aaret, da de hyppige varme og tørre SØ. Storme bidrager til at holde Landet snebart om Vinteren. 5—6 Kreaturer slagtes om Efteraaret, og Kødet sælges til de Danske eller om Bord i Skibene til en Pris af ca. 60 Øre pr. kg. Der produceres ligeledes en Del Ost og Smør. Dette sidste er gennemgaaende af ringe Kvalitet, men holdes dog i en Pris af 2 Kr. pr. kg og sælges baade til Danske og Grønlændere.

Af de som Byggemateriale fortrinlige Sandsten fra de gamle Nordboruiner er der opført en Del lave, men ret vel indrettede Smaastalde.

For en 30—40 Aar siden anskaffede en driftig Grønlænder ved Narssak sig et Par Kreaturer, og der findes nu 6 Koholdere paa Stedet. Disse ejer tilsammen 16 Kreaturer, nemlig 7 Malkekøer, 2 Tyre samt 7 Kvier og Kalve, men Betingelserne for Kreaturhold er ikke slet saa gunstig som ved Igaliko, og navnlig er Indsamlingen af Vinterforraad noget besværligere.

Endelig findes ved Lichtenau 4 Kreaturer, ved Igdlorpait 3 og ved Julianehaab 4, hvoraf de 3 tilhører Stedets Embedsmænd. Det samlede Antal beløb sig herefter i Aaret 1919 til 27 Malkekøer, 12 Tyre og 21 Kvier og Kalve, eller ialt 60 Kreaturer, alle paa 3 Køer nær tilhørende Indfødte.

Det er saaledes et ret begrænset Antal Grønlændere, der for Tiden giver sig af med Kreaturavl, der kun kan drives med Udbytte paa de frodigste Steder i Fjordene. Adskilligt flere Indfødte har i de senere Aar anskaffet sig Geder og navnlig Faar, der trives udmærket overalt. Initiativet til Oparbejdelsen af dette Erhverv skyldes det daværende Direktorat, der i 1906 startede et Faareavlsforsøg ved Frederiksdal, under Ledelse af den grønlandskfødte Præst Jens Chemnitz, som paabegyndte Forsøget med ca. 25 Dyr. Da Resultatet var over al Forventning tilfredsstillende, blev der i 1915 anlagt en større Forsøgsstation ved Kolonien Julianehaab. Valget af denne Plads var næppe heldigt og hæmmer i alt Fald baade Danske og Grønlændere — hvoraf flere og flere giver sig af med Husdyrhold, men har Besvær med at skaffe det fornødne Vinterfoder til Veje — i Konkurrencen med Faareavlsforsøget, der bestyres af en Dansk. Dette havde ved Oprettelsen 172 paa Island indkøbte Faar, 2 islandske Heste og 3 skotske Hyrdehunde, hvortil kommer 60 Faar fra Forsøget ved Frederiksdal.

Faarene trives udmærket og formerer sig godt. Om Sommeren strejfer de rundt i Omegnen eller anbringes paa en Ø, om Vinteren holdes de samlet ved Kolonien og tages under daarlige Vejrforhold paa Stald, hvorfor Indsamlingen af et passende Kvantum Vinterfoder, især Hø, Pilekviste, Lyng og lignende er nødvendigt.

Opgaven, der er stillet Stationen, gaar i første Række ud paa at opmuntre Grønlænderne til at drive Faareavl i videst mulige Udstrækning. I Overensstemmelse hermed udleverer Stationen gratis et passende Antal Avlsdyr, men kræver lige saa mange Faar tilbageleveret indenfor en rimelig Tid. Desuden er de paagældende Indfødte forpligtiget til fremtidig at afhænde alle Slagtedyr og al den producerede Uld til Stationen mod et passende af Styrelsen fastsat Vederlag. Indtil 1919 havde Stationen paa disse Vilkaar afhændet 4 Væddere og 85 Faar samt 30 Gimmerlam. De fleste Grønlændere, der ønsker at drive Faareavl, har under disse Forhold hidtil foretrukket at skaffe sig Avlsdyr andetsteds fra, hvorved de opnaaede Ret til at omsætte Faareavlsprodukterne i frit Marked, men fra 1. April 1920 er alle i Grønland fremstillede Faareavlsprodukter monopoliseret, og det er forbudt alle andre end Styrelsen at indføre levende Faar til Grønland. Al Indhandling, Behandling og Hjemsending af Produkterne foregaar som Følge heraf i Julianehaab Distrikt ved Faareavlsstationen, der opkøber Uld, Huder og levende Faar til faste Priser.

For at man kan danne sig et Skøn over hvor mange Faar og Geder, der Sommeren 1919 fandtes i Distriktet, henvises til hosstaaende Tabel D.

Tabel D. Fortegnelse over Antallet af Faar og Geder i Julianehaab Distrikt, Sommeren 1919.

Kommuner	Antal Ejere	Faar			Geder		
		Voksne Dyr	Lam	Ialt	Voksne Dyr	Lam	Ialt
Kagssimiut	7	21	21	42	12	5	17
Narssaĸ	9	77	51	128	8	3	11
Julianehaab	17	37	24	61	24	18	42
Sydprøven	19	197	123	320	22	14	36
Sagdlît	2	20	6	26	3	2	5
Nanortalik	17	33	27	60	33	18	51
Pamiagdluk	9	8	—	8	12	12	24
Ialt	80	393	252	645	114	72	186

I disse Tal er indbefattet de Faar, der er udleveret Grønlænderne fra Faareavlsforsøget, men ikke Forsøgets egen Besætning, der ved Regnskabsafslutningen 1919 beløb sig til ca. 305 Faar og Lam. Af de i Fortegnelsen opgivne Dyr ejedes 59 Faar og 29 Geder af Danske, 586 Faar og 157 Geder af de Indfødte.

Produktionen af Faareavlsprodukter ved selve Stationen har hidtil ikke været særlig stor. Den beløb sig i Perioden 1918—20 til 1426 kg Lammekød,

82 kg Talg, 496 kg Uld, 46 kg Rullepølse og 114 Skind gennemsnitlig pr. Aar; endvidere er der bortsolgt 26 Faar fra Forsøget i det paagældende Femaar.

Det er indlysende, at hverken de mest velstillede Kvægejere, der har indtil 4 Malkekøer, eller Faareholderne, hvoraf nogle ejer 30—40 Dyr, en enkelt endda 70, er i Stand til at leve af Husdyravlen alene, da Dyrenes Ydeevne tilmed er betydelig nedsat, fordi de gennemgaaende røgtes daarligt. Adskillige Grønlændere har saaledes ingen eller yderst slette Stalde til Faarene, der i Reglen faar Lov til at skøtte sig selv; men paa den anden Side maa man ikke undervurdere Betydningen af, at der ved mange Bosteder kan skaffes Mælk til Smaabørn og Kød til Befolkningen i Tilfælde af, at der indtræder Nødstilstand paa Pladsen. Og skulde Sælfangsten i Tidens Løb svigte, er der vistnok ingen Tvivl om, at Betingelserne for Kreatur- og Faarehold er gunstige nok til, at Befolkningen derigennem vil kunne skabe sig en Levevej; men Forudsætningen herfor maa naturligvis være, at dette drives rationelt, og at Dyrene ikke som hidtil faar Lov til helt eller delvis at skøtte sig selv.

DEN GRØNLANDSKE BEFOLKNING

Om Befolkningen og Samfundsforholdene ved Kolonisationens Begyndelse i den Del af Landet, der omfatter det nuværende Julianehaab Distrikt, foreligger der ingen eller i alt Fald kun faa og usikre Efterretninger.

Distriktet har vistnok nu og da været besøgt af hollandske Hvalfangere, men Hans Egede var den første Evropæer, der berejste Landet, da han i Aaret 1723 paa sin Undersøgelsesrejse sydpaa langs Vestkysten for at finde »Østerbygden« naaede ned til Egnene omkring det nuværende Nanortalik. Han gør opmærksom paa, at Befolkningens Accent og Udtale forandrede sig, da han naaede Mundingen af et Sund, der efter Stedsangivelsen og Beskrivelsen af Rejseruten maa antages at have været Torssukátak, altsaa tæt ved det nuværende Distrikts Nordgrænse; men han kommer ikke ind paa en nærmere Omtale af Befolkningens Levevis, Sæder og Skikke. Helt ukendt var Befolkningen ham dog ikke. Han traf endog saa sydligt som ved Nanortalik to Mænd, der Aaret forud havde besøgt Kolonien paa Haabets Ø. Adskillige af Indvaanerne passerede nemlig ofte Igdluerúnerit, naar de paa deres Fangst- og Handelsrejser gik nordpaa, eller naar de samme Sommer eller efter et længere Ophold i de nordligere Egne atter satte Kursen mod deres Hjemstavn.

Indvaanerne omtales senere af Dalager, efter hvis Anskuelse de moralsk stod paa et lavt Standpunkt. Han fortæller saaledes, at der mellem de »upolerede Søerlændere«, der hvert Aar passerede Kolonien (Frederikshaab), altid fandtes nogle, »som komme og bede om, at gøre deres ufrugtsommelige Koner frugtsommelige«; ligesom han udtaler følgende: »om Blodskam (der mellem Grønlænderne ellers regnedes for en afskyelig Last), hører man fornemmelig om de Syd paa et eller andet Sted«, og anfører herpaa Eksempler. Mord med deraf følgende Blodhævn forefaldt ogsaa jævnlig i Distriktet.

De nuværende Indfødte er gennemgaaende høje, kraftige Folk, ofte uden de typiske eskimoiske Ansigtstræk, der kendetegner den nordligere boende, hyppigt mere racerene Befolkning. Graah, G. Holm o. a. fremhæver det samme, og enkelte Forfattere antager, at dette skyldes Indblanding fra Nordboerne, da denne ikke kan være sket under og efter Kolonisationen. Rink mener endog, at indtil en tredie Del af Mandfolkene ved en Optælling maaske vilde vise sig at have evropæiske Træk, saavel hvad Ansigterne som Legemshøjden angaar, og allerede Hans Egede gor opmærksom paa, at han paa sin Undersøgelsesrejse (nær Nanortalik) traf Folk, der var »temmelig smukke og hvide og af Humeur sær fromme og lystige«. Denne Karakteristik passer for saa vidt paa Befolkningen den Dag i Dag, som denne særlig i Syddistriktet er venlig, livlig og omgængelig. I Modsætning hertil anser Søren Hansen Østgrønlænderne, deriblandt de til Vestkysten indvandrede, for en ren, ublandet Eskimostamme, og paaviser, at Befolkningens Legemshojde tiltager fra Syd til Nord langs begge Kyster, uden at Forfatteren dog i Betragtning af det ringe Antal maalte Sydvestgrønlændere (21) tillægger dette Resultat nogen afgørende Betydning.

Folkemængdens Tiltagen og Aftagen i Julianehaab Distrikt har i det Store og Hele fulgt den samme Bølgelinie, der er karakteristisk for de øvrige Distrikter i Landsdelen, idet Indbyggerantallet, saaledes som hosstaaende Gennemsnitsberegning, Tabel E, viser, er steget ret jævnt i den første Halvdel af forrige Aarhundrede, hvorefter den aftager i Perioderne 1861—69 og 1870—79, for sluttelig paany at stige indtil den sidst afholdte Folketælling i 1919, men Tilvæksten skyldes dog i langt mindre Grad Fødselsoverskud end Indvandring fra Østkysten.

Tabel E. Mandtalslister over den grønlandske Befolkning i Julianehaab Distrikt mellem 1802 og 1919.

Gennemsnitlig i Aarene	Dansk Menighed	Herrnhutisk Menighed	Begge Menigheder		
			Mandkøn	Kvindekøn	Begge Køn
1803	1367	430	769	1028	1797
1806—10	—	—	743	991	1734
1815	1432	471	827	1076	1903
1826—30	ca. 1011	ca. 990	912	1089	2001
1836—40	1062	1057	984	1135	2119
1846—50	1309	1174	1165	1318	2483
1856—60[1]	1368	1217	1166	1419	2585
1861—69	1351	1222	1158	1415	2573
1870—79	1250	1050	1047	1253	2300
1880—89	1244	1088	1068	1264	2332
1890—99	1328	1195	1157	1366	2523
1900—09	—	—	1305	1550	2855
1910—18	—	—	1397	1666	3063
1919	—	—	1484	1738	3222

[1]) 1858 undtagen.

Mellem 1803 og 1850, da Indbyggerantallet beløb sig til 2633 Personer, var Stigningen ca. 8 pro mille aarlig, men i den følgende Tid falder Folkemængden med ca. 7 pro mille til 2147 Personer i 1876, der repræsenterer det laveste Folketal efter 1830, og stiger derefter 12 pro mille aarlig i Tiden indtil 1919. Endelig beløber Stigningen i Tiden mellem 1803 og 1919 sig til 7 pro mille gennemsnitlig pr. Aar.

Den 31. December 1919 udgjorde den indfødte Befolkning 3222 Personer, 1484 af Mandkøn, nemlig 496 gifte, 41 Enkemænd, 414 ugifte over, 533 under 12 Aar samt 1738 Kvinder, nemlig 497 gifte, 174 Enker, 478 ugifte over, 589 under 12 Aar.

Til Sammenligning mellem Indbyggerantallets Tiltagen og Aftagen i Distriktet og indenfor de to Kirkesamfund henvises til hosstaaende Tabel F med

Tabel F. Den aarlige Tilvækst pro mille af hele Befolkningen og indenfor de to Kirkesamfund mellem 1803 og 1919.

	1803—1815	1815—1826	1826—1840	1840—1860	1860—1870	1870—1880	1880—1890	1890—1899	1899—1919
Dansk Menighed .	4	÷ 31	6	13	÷ 3	÷ 10	6	10	11
Herrnhutisk do. .	8	87	12	6	÷ 1	÷ 14	12	4	—
Hele Befolkningen	5	1	9	10	÷ 2	÷ 12	9	7	11

Beregning over den aarlige positive og negative Tilvækst pro mille af Befolkningen. Det maa dog tages i Betragtning, at Indvandringen af Østgrønlænderne, der saa godt som alle har bosat sig indenfor Herrnhuternes Omraade og er optaget i dette Kirkesamfund, i Tidens Løb har været ret betydelig, som det senere er paavist. Den store Forskydning mellem 1815 og 1826 til Fordel for Herrnhuterne skyldes den Omstændighed, at den Syd for Nanortalik bosatte Befolkning, der oprindelig regnedes som hørende til den danske Menighed, senere henlagdes under Herrnhuterne, efter at disse havde anlagt Missionsstationen Frederiksdal.

Fødte og Døde. Da det statistiske Materiale, der har staaet til Raadighed, er noget utilstrækkeligt i Tiden før 1860, kan det undertiden være vanskeligt at afgøre, hvorvidt Forholdet mellem de indtrufne Fødsler og Dødsfald eller Ind- og Udvandring er Aarsag til Folketallets vekslende Op- og Nedgang. En Sammenligning mellem den omstaaende Liste over Fødte og Døde, Tabel G, og Tabel F viser dog, at Reduktionen af Befolkningen i Perioderne 1861—69 og 1870—79 udelukkende skyldes Fødselsunderskud, der ikke som paa enkelte Steder i andre Distrikter er en Følge af slette Ernæringsforhold, men synes fremkaldt ved stadig tilbagevendende Smaaepidemier, der navnlig hærgede i Halvfjerdserne. De i Perioderne forud beregnede Fødselsunderskud er helt eller delvis dækket ved Indvandring af Østlændinge, som netop i disse Perioder i stort Antal søgte om paa Vestkysten.

For at man kan danne sig et Skøn over Forholdet indenfor de to Kirkesamfund, henvises til nedenstaaende Tabel H, hvoraf fremgaar, at Fødselsoverskudene

Tabel G. Opgørelse over Antallet af Fødte og Døde i Perioder mellem 1803 og 1919.

I Aarene	Hele Befolkningen				I Aarene	Hele Befolkningen			
	Absolutte Tal			Aarligt Fødsels-overskud pro mille		Absolutte Tal			Aarligt Fødsels-overskud pro mille
	Fødte	Døde	Fødsels-oversk.			Fødte	Døde	Fødsels-oversk.	
1803.....	63	53	10	6	1861—69.	843	926	÷ 83	÷ 4
1806—10.	285	329	÷ 44	÷ 5	1870—79.	921	1203	÷ 282	÷ 12
1817—21.	219	206	13	1	1880—89.	927	811	116	5
1826—30.	326	363	÷ 37	÷ 4	1890—99.	1014	845	169	7
1836—40.	361	325	36	3	1900—09.	1152	863	289	10
1846—50.	272	239	33	3	1910—18.	1171	947	224	8
1856—60[1])	344	362	÷ 18	÷ 2	1919.....	141	115	26	8

[1]) 1858 undtagen.

gennemgaaende har været mindre og Fødselsunderskudene større indenfor den herrnhutiske end indenfor den danske Menighed. Og naar Nedgangen indenfor Herrnhuterne ikke har haft samme Omfang som i Godthaab Distrikt, beror dette udelukkende paa den stadige Indvandring af Østlændinge.

Tabel H. Fordelingen af Fødte og Døde indenfor de to Kirkesamfund i Perioder mellem 1836 og 1899.

	Dansk Menighed				Herrnhutisk Menighed			
	Absolutte Tal		Overskud af Fødte mod Døde		Absolutte Tal		Overskud af Fødte mod Døde	
	Fødte	Døde	Ialt	pro mille aarlig	Fødte	Døde	Ialt	pro mille aarlig
1836—40.....	164	149	15	3	197	176	21	4
1856—60.....	185	182	3	1	159	180	÷ 21	÷ 4
1861—69.....	443	482	÷ 39	÷ 3	400	444	÷ 44	÷ 4
1870—79.....	503	610	÷ 107	÷ 9	418	593	÷ 175	÷ 17
1880—89.....	467	393	74	6	460	418	42	4
1890—99.....	498	387	111	8	516	458	58	5

Hvor betydelig Forskellen mellem de to Kirkesamfund i denne Henseende er, vil fremgaa af, at der i den danske Menighed gennemsnitlig er født 38 og død 37 Personer pro mille aarlig i Tiden mellem 1860 og 1899, mod henholdsvis 40 og 43 Individer iblandt Brødremenigheden i det samme Tidsrum.

Tilflytning og Bortflytning. Det foreliggende statistiske Materiale er for spinkelt til, at man paa Grundlag deraf kan danne sig et paalideligt Skøn over, hvor omfattende Tilflytningen til og Bortflytningen fra Distriktet har været i Tiden forud for 1860. Desuden er det vistnok berettiget at betragte de i Mandtalslisterne opgivne Tal med nogen Skepsis. Men selv om de kun er tilnærmelses-

vis rigtige, maa de i alt Fald kunne benyttes som Maalestok til Sammenligning mellem Forskydningerne i de enkelte Perioder, saaledes at man derigennem kan bedømme, hvorvidt Omflytningerne efterhaanden er blevet hyppigere eller sjældnere, og om de tilsidst er delvis ophørt ligesom i de nordligere Distrikter.

I Julianehaab er Trækket foregaaet ad to Veje. Ved Kolonisationens Begyndelse og i lang Tid derefter søgte Distriktets Indvaanere nordpaa ligesom Frederikshaaberne for at tiltuske sig Varer fra de hollandske Hvalfangere og for enten ved Selverhverv eller gennem Indkøb fra Landsmænd at komme i Besiddelse af saadanne grønlandske Produkter, som i Almindelighed ikke kunde fremskaffes i Julianehaab Distrikt, særlig Hvalrostand, Hvalbarder og Vegsten.

Efter at der var oprettet en Koloni ved Julianehaab, hvor Befolkningen kunde købe de Varer, som de hidtil havde savnet, eller andre, som kunde erstatte dem, blev de langt udgaaende Rejser, hvorunder man ofte overvintrede eet eller flere Aar undervejs eller ved Nordkolonierne, overflødige og hørte tilsidst op. Endnu i Begyndelsen af forrige Aarhundrede foretoges disse Rejser dog jævnligt. I 1806 begav 71 Personer sig saaledes nordpaa til Holsteinsborg, hvorfra en Del vendte tilbage i 1811. Da der i Mandtalslisternes Opgørelse over »Tilflyttede« og »Bortrejste« i Almindelighed ikke skelnes mellem Østgrønlændere, der overvintrede eller forblev paa Vestkysten, og de hjemvendende eller bortdragende Indvaanere i Distriktet ɔ: de egentlige Julianehaabere, kan Tidspunktet for, hvornaar Forskydningerne af den sidstnævnte Art hørte op, dog ikke angives nærmere, men det ligger antagelig mellem 1820 og 1830. Som det vil fremgaa af nedenstaaende Tabel I over »Tilflyttede« og »Bortrejste« er Forskydningerne endnu betydelige i Perioderne 1805—09 og 1816—20, men ringe i 1836—40. De 135 Tilflyttede i 1830 er alle Østgrønlændere og af de 168 Tilflyttede og 54 Bortflyttede

Tabel I. Oversigt over Tilflytning til og Bortflytning fra Distriktet i Perioder mellem 1805 og 1880.

I Aarene	Tilflyttede ialt	Bortrejste ialt	I Aarene	Tilflyttede ialt	Bortrejste ialt
1805—09.....	45	134	1846—50.....	168	54
1816—20.....	140	50	1856—60[1]).....	41	13
1830.....	135	?	1861—70.....	60	32
1836—40.....	16	17	1871—80.....	54	37

[1]) 1858 undtagen.

i 1846—50 er henholdsvis 107 og 40 Østlændinge. Endelig er der mellem de 41 Tilflyttede i 1856—60 ialt 33 Personer fra Østkysten, medens Tilflytning til og Bortflytning fra Distriktet i Tiden mellem 1881 og 1919 andrager henholdsvis ca. 6 og 4 Personer aarlig, naar Østlændingene fraregnes.

Udgangspunktet for det andet Træk var Østkysten, hvis Beboere jævnlig søgte over til Vestsiden af Landet for at tiltuske sig Varer fra deres Landsmænd

og senere for at handle i Butikkerne; men de Herligheder, disse rummede, udøvede en saadan Tiltrækning, at Østgrønlænderne lidt efter lidt bosatte sig i den sydlige Del af Julianehaab Distrikt, hvor de sluttede sig til den herrnhutiske Menighed.

En nøjagtig Opgørelse over Antallet af de tilflyttede Østgrønlændere, der forblev fastboende paa Vestkysten, kan dog ikke gives. Derimod foreligger en af Missionærerne ved Frederiksdal udarbejdet, af G. Holm anført Liste over de ved dette Sted døbte Østgrønlændere i Tiden mellem 1822 og 1884. Da vistnok ingen af de indvandrede Østlændinge, der døbtes i dette Missionariat, paany vendte tilbage til Østkysten, svarer denne Liste hovedsagelig til Indvandringen, der herefter udgjorde

i Tiden mellem 1822 og 30 ..... 306 Personer,
mellem 1831 - 49 ..... 165 —
mellem 1850 - 69 ..... 101 — og
mellem 1870 - 84 ..... 37 — ,

men hertil kommer efter 1884 yderligere 116 Østlændinge, hvoraf 50 ankom i 1887, 1 i 1888, 21 i 1892, 2 i 1894, 2 i 1898 og 40 i 1900, saaledes at hele Indvandringen mellem 1822 og 1900 udgjorde ialt 725 Individer. Graah opgiver Antallet af de sydlige Østgrønlændere til omtrent 480 Personer i 1832, og if. G. Holm fandtes i Efteraaret 1884 ialt 135 Personer paa SØ-Kysten.

Befolkningens Fordeling efter Kon. Som hosstaaende Tabel J viser, er Antallet af Kvinder større end Antallet af Mænd ligesom i alle de øvrige Distrikter

Tabel J. Antal Kvinder mod 1000 Mænd.

	1803	1820	1840	1860	1880	1899	1919
Dansk Menighed.....	—	1229	1230	1263	1223	1200	1171
Herrnhutisk do.....	—	1284	1051	1140	1120	1126	—
Hele Befolkningen	1337	1245	1137	1206	1174	1165	1171

i Landsdelen, alene med Undtagelse af Holsteinsborg. En Sammenligning mellem Antallet af Kønnene i Julianehaab og Godthaab Distrikter viser, at medens Kvinderne indenfor den derværende tidligere herrnhutiske Menighed var forholdsvis langt stærkere repræsenteret end i det andet Kirkesamfund, er Forholdet omvendt i Julianehaab Distrikt, hvor det svage Køn forekom talrigst i den danske Menighed, i hvert Fald i de efter 1820 i Tabellen anførte Aar, uagtet der her som næsten overalt i Landsdelen fødes flere Drenge end Piger.

Af de i de sidste 40 Aar fødte Børn er 50,7 % Drenge, 49,3 % Piger, men medens der indenfor den tidligere herrnhutiske Menighed i Aarene 1880—99 fødtes lige mange Drenge og Piger, var Tallene for den danske Menigheds Vedkommende henholdsvis 51 % af de første mod 49 % af de sidste.

Antallet af Enkemænd og Enker, dels absolut, dels i Relation til den samlede Befolkning indenfor de to Kirkesamfund, findes anført i hosstaaende Tabel K, hvorefter Enkerne, som man maatte formode, er langt talrigere end Enkemæn-

Tabel K. Enkemænd, Enker og gifte Kvinder.

Aar	Dansk Menighed					Herrnhutisk Menighed					Begge
	Enkemænd		Enker		Gifte Kvinder	Enkemænd		Enker		Gifte Kvinder	Enker
	Antal	pro mille af Befolkningen	Antal	pro mille af Befolkningen		Antal	pro mille af Befolkningen	Antal	pro mille af Befolkningen		pro mille af Befolkningen
1815.....	13	9	105	73	182	2	4	46	98	69	79
1840.....	18	17	70	65	156	11	10	63	58	170	61
1860.....	31	23	68	50	156	25	21	101	83	142	65
1880.....	23	19	91	74	153	8	8	89	85	165	79
1899.....	24	17	94	67	205	13	11	93	77	212	71
1919.....	41	13	174	54	497	—	—	—	—	—	—

dene. Aarsagen er her som overalt i Landsdelen den samme: Mandens anstrengende og farefulde Erhverv, der kræver mange Ofre og virker stærkt opslidende.

Efter et Gennemsnit for de sidste 20 Aar fandtes i Distriktet 450 Enker for 100 Enkemænd.

Dødsaarsager. De mest paalidelige Oplysninger paa dette Omraade er, som foran omtalt, Statistikken over »Omkomne i Kajak« og de forefaldne Ulykkestilfælde af anden Art. Her skal dog nævnes, at Lungetuberkulosen er stærkt udbredt i Landet og en af de Sygdomme, der hyppigst angives som Dødsaarsag. 15 % af samtlige Dødsfald i Distriktet i Løbet af de sidste 20 Aar skyldes efter Opgivelserne denne Sygdom.

I Aarene 1901—19 er 111 af Distriktets Fangere omkomne i Kajak, og 66 Mennesker døde som Følge af anden ulykkelig Hændelse, deraf 7 ved Vaadeskud. Procentvis udgør Kajakulykkerne 6 % af samtlige Dødsfald, de andre Ulykkestilfælde 4 %.

Ægteskaber. Ægteskabsfrekvensen er betydelig, idet ca. 31 % af Distriktets nuværende Befolkning er Gifte. Som den hosstaaende Tabel L viser, er Antallet

Tabel L. Oversigt over Antallet af Gifte pro mille af den samlede Befolkning.

1803	1815	1825	1840	1880	1900	1919
238	260	293	298	280	313	308

af Ægteskaber steget betydeligt i Tidens Løb, hvilket uden Tvivl skyldes Samfundsforholdene, der medførte, at det i gamle Dage ikke var tilraadeligt for en ung Mand at gifte sig, før han var i Stand til at forsørge en Familie; medens dette Hensyn nu til Dags ofte tilsidesættes, da man i værste Fald har Forsørgelses- og Fattigvæsenet at falde tilbage paa.

Hvor almindelige Dobbeltægteskaberne har været før Kristendommens Indførelse, vides ikke. I Mandtalslisterne for Julianehaab er det dog for enkelte

Aars Vedkommende angivet, hvor mange Dobbeltægteskaber der findes i Distriktet, og da man tillige kender Antallet af Dobte og Udobte, er det derigennem muligt at udregne, hvor hyppig Ægteskaber af denne Art maa antages at have været blandt den hedenske Befolkning for Kristendommens Indførelse. I 1803 fandtes 9 Mænd med 1 og 1 Mand, der havde 2 Medhustruer, blandt Distriktets 794 udobte Indfødte, hvilket for hele Befolkningen vilde give 22 Mænd med 2 eller flere Hustruer. Man kan herefter regne, at ca. 11 % af samtlige Ægtemænd for Egedes Tid samlevede i Ægteskab med 2, sjældnere med flere Hustruer, men de angivne Tal maa dog sikkert betragtes som Mindstemaal for Antallet af Dobbeltægteskaber. I Aarene 1808—16 beløb Gennemsnittet af disse sig til 8, i 1817 fandtes 11, i 1820 5 og i 1824 2 Dobbeltægteskaber. Endnu i 1840 havde en Mand ved Frederiksdal 2 Hustruer, men han hørte antagelig til de fra Østkysten indvandrede Hedninger.

Blandingsracen. Som foran omtalt, er det en ret almindelig Opfattelse, at Distriktets Indfødte i sin Tid er blandet med de gamle Nordboere. Som Støtte for denne Paastand henvises til de Indfødtes Udseende, der i flere Retninger afviger betydeligt fra den rene eskimoiske Type med det brede Ansigt, den lille Næse og den undersætsige Krop; men noget yderligere Bevis herfor har man ikke, lige saa lidt som det er muligt at angive Omfanget af den Blanding, der antagelig har fundet Sted. Det maa dog anses for sandsynligt, at Eskimoerne har dannet Hovedstammen af Befolkningen, der har optaget det fremmede Element i sig og ikke omvendt, uagtet Nordboerne er Distriktets egentlige Hjemstavnsfolk, der beboede Landet Aarhundreder, forinden Eskimoerne trængte ind nordfra.

Indblandingen af evropæisk Blod efter Kolonisationens Begyndelse er derimod yderst ringe. I 1803 opgives Antallet af Blandinger og deres Afkom til 28 Personer, i 1815 til 20 Blandinger, hvis Afkom beløb sig til 41 Individer, i 1830 opgives 94, i 1840 105 og i 1848 193 Blandinger med Afkom, hvilket svarer til ca. 8 % af hele Befolkningen, men selv om deres Antal vedvarende stiger, kan man næppe regne, at mer end højst 10 à 12 % af Distriktets Befolkning, bortset fra en mulig Indblanding fra de gamle Nordboere, er Efterkommere af Europæere.

Missionerne. Baade den danske og den herrnhutiske Mission har medvirket ved Kristendommens Indførelse i dette Distrikt. Spiren hertil blev lagt ved Oprettelsen af Herrnhuter-Stationen Lichtenau i Agdluitsoĸ Fjorden i 1774, Aaret før Kolonien Julianehaab blev anlagt. Da den danske Missionær boede ved Kolonistedet, var det naturligt, at den nordlige Del af Distriktet til og med Sârdloĸ henlagdes under den danske, Agdluitsoĸ Fjorden og dens nærmeste Omgivelser under den herrnhutiske Mission. Efterhaanden som de sydlige Handelspladser oprettedes, dannede der sig danske Menigheder paa nogle af disse og de nærmestliggende Steder, saaledes ved Sydproven, Anlæget Nanortalik og de tæt ved denne liggende Bopladser Sigssarigsoĸ og Tuapait, hvorved denne Del af Distriktet blev ret blandet. Den Syd herfor boende Befolkning blev der foreløbig set bort fra, men den regnedes dog oprindelig som henhørende under den danske Mission, indtil Herrnhuterne, ved Oprettelsen af Missions-Stationen Frede-

Tabel M. Oversigt over døbte og udøbte Grønlændere under den danske og den herrnhutiske Mission.

Aar	Dansk Menighed		Herrnhut. Menigh.		Begge Menigheder		
	Døbte	Udøbte	Døbte	Udøbte	Døbte	Udøbte	Tilsammen
1803	623	744	380	50	1003	794	1797
1815	691	741	431	40	1122	781	1903
1820	812	570	498	89	1310	659	1969
1822	—	—	—	—	1418	524	1942
1826	925	70	799	124	1724	194	1918
1829	989	14	921	101	1910	115	2025
1840	1084	»	1072	9	2156	9	2165
1850	1404	»	1181	48	2585	48	2633
1861	1385	»	1199	20	2584	20	2604
1887	1279	»	1084	50	2363	50	2413
1892	1280	»	1156	23	2436	23	2459
1899	1406	»	1214	»	2620	»	2620
1900	2654	40					2694

riksdal, i 1822 optog Missionsvirksomheden i hele den sydlige Del af Landet, som derefter underlagdes dem.

I hosstaaende Tabel M er der givet en Oversigt over Antallet af døbte og udøbte Grønlændere indenfor de to Kirkesamfund i enkelte af Aarene mellem 1803 og 1900. De Lister og Indberetninger, hvorpaa Tabellen bygger, tør næppe antages at være paalidelige paa alle Punkter, men Tallene viser dog i store Træk Gangen i Udviklingen. I Lichtenau Missionariat døbtes den sidste Hedning ca. 1828, og indenfor den danske Mission var alle kristnede omkring 1832. Derimod blev den egentlige Missionsvirksomhed i Frederiksdals Missionariat, der omfattede samtlige Bosteder Syd for Nanortalik, fortsat med kortere eller længere Mellemrum næsten til det Øjeblik, da Herrnhuterne hjemgik, hvilket skete i 1900, som Følge af den stadige Indvandring af Østlændinge. Saaledes ankom endnu i 1892 21 Hedninger fra Østkysten; men de sidst indvandrede Østlændinge, der omfattede 40 Personer og tilflyttede Frederiksdal i Aaret 1900, kristnedes dog under den danske Mission af Missionær Fr. Balle.

De meddelte, at de udgjorde den sidste Rest af de sydlige Østlændinge, saaledes at hele den tidligere — i grønlandsk Forstand — tætbefolkede Del af Østkysten mellem Lindenow Fjord og Sermilik, Syd for Angmagssalik, nu var helt folketom. I 1920 var dog 106 Angmagssalikere bosat Syd for Sermilik.

Indenfor den danske Mission er Tilvæksten i de 98 Aar, hvorover Tabellen spænder, meget ringe, idet Menigheden mellem 1803 og 1899 kun voksede med 39 Personer, hvilket imidlertid skyldes den Omstændighed, at hele den sydlige Del af Vestkysten med en Befolkning paa over 300 Individer, som ovenfor omtalt, ca. 1822 underlagdes Herrnhuterne. Derimod er den herrnhutiske Menighed tredoblet i det samme Tidsrum, væsentlig som Følge af den store og stadige

Indvandring fra Østkysten. En nøjagtig Opgørelse over Tilvækstens Størrelse indenfor de to Kirkesamfund lader sig dog ikke opstille.

Evropæerne i Distriktet omfattede oprindelig kun de i Tjenesten Fastansatte Læger, Præster og Handelsbetjente med Familier. Deres Antal beløb sig i 1840 til 42 Personer, i 1880 til 41, i 1901 til 35, i 1911 til 106 og i 1919 til 55. Aarsagen til den stærke Stigning i Aarene efter 1901 skyldtes Anlægget af Kobberminen Ivnatsiaĸ i Kagssimiut Kommune og senere det efter Minens Nedlæggelse oprettede Grafitbrud paa Amitsoĸ i Nanortalik Kommune. Antallet af Funktionærer og Arbejdere ved Bruddet udgjorde 28 Mand i 1919, de øvrige 27 Danske omfattede de under Styrelsen og Kirkevæsenet ansatte Embedsmænd og Funktionærer med Familier.

ØKONOMI OG SAMFUNDSFORHOLD

De Forhold, hvorunder de grønlandske Erhverv drives i Julianehaab Distrikt, synes paa visse Punkter at have præget de derboende Indfødte. De er ikke alene langt mere forsynlige med Indsamling af Vinterforraad end deres nordligere boende Landsmænd, men ogsaa lettere modtagelig for nye Impulser paa Erhvervslivets Omraade end disse. Styrelsens Forsøg paa Indførelsen af Faareavl har saaledes vundet almindelig Paaskønnelse og bevirket, at et betydeligt Antal Indfødte har anskaffet sig Faar eller Geder, hvorimod Grønlænderne andetsteds undertiden har modtaget de nye Erhverv med nogen Mistro eller endog stillet sig fjendtlig overfor dem. I en Indberetning til Direktionen gør Distriktets Købmand allerede i 1784 opmærksom paa, at: »Grønlænderne er langt forsigtigere og eftertænksommere med at forsyne sig om Sommeren til Vinteren, om Fangst aldeles skulde slaa fejl, end Grønlænderne ved andre Steder, thi foruden at de og passe Angmagssat-Fangst og dermed forsyner sig, tørrer de om Sommeren alt det Kød, som de have tilovers og bevarer om Vinteren. Enhver Grønlænder forsyner sig og om Sommeren med 1—2 à 3 Porrosekker (*pôruseĸ*) Spæk, hver omtrent paa en halv Tønde til Vinteren, og forinden en Grønlænder er forsynet med dette, afgiver han ikke noget Spæk til Handelen«. Denne Skildring svarer i det Store og Hele til Forholdene den Dag i Dag, men hertil kommer, at den Bemyndigelse, Købmændene før Forstanderskabets Indførelse havde til Uddeling af danske Produkter til Grønlænderne i Trangstid, slet ikke benyttedes i Julianehaab Distrikt paa Grund af dets store Omfang, hvorimod denne saakaldte Sultekost udstykkedes i rigelig Mængde i de øvrige Distrikter, hvis Befolkning derved demoraliseredes, idet Udsigten til at leve paa Handelens Bekostning om Vinteren ganske automatisk svækkede Erhververnes Interesse for Indsamling af det nødvendige Vinterforraad. I Julianehaab Distrikt er Befolkningen derimod ikke taget under Armene paa samme Maade, men har været henvist til at klare sig selv, og dette sunde Princip har uden Tvivl skabt en selvstændig og modstandsdygtig Race, der langt bedre forstaar at indrette sig under de skiftende Forhold end deres nordligere bosende Landsmænd og at udnytte de Muligheder, Indførelsen

af nye Erhverv rummer. Det er saaledes karakteristisk, at en stor Del af Befolkningen interesserer sig for Husdyrhold, der i Løbet af ganske faa Aar har vundet stor Udbredelse i Distriktet, hvor man ligeledes i den senere Tid har oprettet talrige Foreninger med forskelligartede Formaal, men alle sigtende til at hjælpe hinanden gensidig. Af saadanne kan nævnes 3 Byggeforeninger henholdsvis for Nanortalik—Frederiksdal, Lichtenau og Sârdlok, en halv Snes Understøttelsesforeninger, 1 Sygekasse og 2 Syge- og Begravelseskasser. Beløbene, de forskellige Foreninger raader over, er vel smaa, men disse Foreninger har alligevel deres store Betydning, fordi de udvikler og styrker Samfølelsen mellem Grønlænderne, hvilket nok kan tiltrænges.

Thi uagtet Erhververne i Følge Overleveringen er pligtig at hjælpe de gamle og Enkerne og at støtte hinanden indbyrdes ved Bjærgningen af Sødyr og under Fællesfangst, mangler Grønlænderne i Almindelighed ganske Evnen til Samarbejde, naar det gælder anden praktisk Virksomhed. Andelstanken er dem fuldstændig fremmed. Det har saaledes været umuligt at bevæge de Indfødte til at drive Angmagssat-Fangst i Fællesskab, til Trods for, at Administrationen har stillet store Garn til deres Raadighed. Fiskerne i Agdluitsok Fjorden kan ikke forsone sig med den Tanke at eje Baad og Redskaber i Fællesskab med andre og dele Udbyttet; selv i saadanne Tilfælde, hvor to Mand i maanedsvis fisker fra samme Baad, falder det dem ikke ind at dele Udbyttet, men der holdes strengt paa, at hver af dem faar netop de Fisk, der er taget paa egne Kroge, selv om de begge benytter det samme Antal.

Rink oplyser, at der i 1853 fandtes følgende Erhververe i Distriktet: 304 gode og almindelige Fangere, 120 maadelige Fangere, 39 begyndende Fangere og 45 Fiskere med Kajak samt 66 Drenge, ligeledes med Kajak.

Da denne Klassificering ikke synes baseret paa den samme Skala, der danner Grundlaget for Inddelingen af Erhververne i de øvrige Distrikter, er en Sammenligning mellem Forholdene den Gang og nu for saa vidt vanskeligere, som man ikke kan lægge de enkelte Erhververes Fangstudbytte til Grund herfor. Antager man imidlertid, at der under de »gode og almindelige Fangere« er indbefattet dem, der producerer 30 Sæler og derover, til de »maadelige« saadanne, hvis Udbytte ligger mellem 9 og 30, medens en lavere Produktion skyldes begyndende Fangere og Drenge, faar man efter et Gennemsnit for 1916, 1918 og 1919 som Resultat 257 gode og almindelige Fangere, 199 maadelige Fangere, ca. 176 slette Fangere, Begyndere og Drenge, hvortil kommer ca. 120 Fiskere.

De enkelte Erhververes Produktion maa herefter antages ikke at være væsentlig ændret, eller i alt Fald ikke formindsket saa meget som i de øvrige Distrikter, om end Fiskernes Antal er blevet større i den mellemliggende Tid.

Af Kajakker findes 768 i Distriktet, hvoraf 507 tilhører Folk, som efter Kommuneraadenes Bedømmelse regnes for Fangere, 103 Fiskere, 123 Drenge og 35 Fastlønnede o: Kivfakker og Kateketer.

En Inddeling af de Indfødte efter Erhverv er vel ikke mulig, da største Delen af Befolkningen skiftevis er henvist til at leve af Sælfangst, Fiskeri, Rævefangst

og Fuglejagt efter Aarstiden og Forholdene, men paa den anden Side er Erhvervet i højere Grad specialiseret end i de nordligere Distrikter, idet der endnu findes talrige Erhververe, der næsten udelukkende giver sig af med Sælfangst, medens andre kun lever af Fiskeri. Til den første Klasse maa, som allerede foran omtalt, henregnes en stor Del af Erhververne ved Kagssimiut, Sarkamiut, Karmat og Akuliarusek, alle ved Sagdlît og Isua, til Dels Tuapaiterne og Nanortalikerne samt næsten hele Befolkningen ved Bopladserne i de sydligste og østligste Sunde i Distriktet.

Er der rigeligt med Fugle, drives der vel ivrig Jagt paa disse, og en Tid af Vinteren kan Befolkningen ved de nordlige Pladser være henvist til Fiskeri af Uvak og Rødfisk, men Sælfangsten er dog gennemgaaende saa gunstig, at de jævnt gode Fangere for en stor Del lever af Sælkød og Fugle i Forbindelse med de opsparede Forraad, og i de sydligste Sunde giver Fangsten et saa godt Udbytte, at de dygtigste Erhververe indtil for faa Aar siden overhovedet aldrig havde nødig at ty til Fiskeriet.

Fiskerne er hjemmehørende ved de Bopladser i Agdluitsok Fjorden og i Narssaks Omegn, der ligger i Nærheden af de 3 Fiskestationer. For disse oprettedes, var Indvaanerne i disse Egne, men særlig ved de længst inde liggende Steder i den tætbefolkede Agdluitsok Fjord, yderst ugunstigt stillede i økonomisk Henseende, da Fuglene efterhaanden var forjaget fra Fjorden, og Bestanden af Sæler udtømt. De havde ganske vist rigeligt med Hellefisk og sultede ikke, men da Fisken var uden Handelsværdi, kunde de ikke tilvejebringe det allernødtørftigste til Klæder og andre Fornødenheder, medens de nu i mange Retninger klarer sig bedre end Fangerne, fordi Fiskeriet af Hellefisk — i Modsætning til alt andet Eksportfiskeri i Landsdelen — kan drives jævnt hele Aaret rundt. Af alle de nye Erhverv, man har søgt oparbejdet i de senere Aar, er Fiskeriet af Hellefisk saaledes det eneste, hvis Udbytte er stort nok til helt og holdent at ernære dem, der giver sig af dermed; det er med andre Ord det eneste uafhængige Erhverv, de hidtil anstillede Forsøg har formaaet at skabe. Befolkningen ved Angmagssivik, Ilivermiut, Nûgârssuk samt adskillige af Erhververne ved Lichtenau og Sydprøven giver sig næsten udelukkende af med dette Erhverv i Forbindelse med Torskefiskeriet, der i de senere Aar har været drevet i Agdluitsok Fjorden om Efteraaret. Ved Flid og Paapasselighed kan en dygtig Fisker tjene 350—400 Kr. aarlig; men Kosten er ensformig, og da Grønlænderne vanskelig kan undvære Sælkød til Afveksling, og Livet paa Fangstøerne virker lige saa tiltrækkende, deltager adskillige dog i Klapmydsefangsten fra Midten af Maj til hen i August Maaned. Ved Angmagssivik og Ilivermiut forlader dog kun 10 Familier Hjemstedet, ved Nûgârssuk rejser derimod alle, og det samme er Tilfældet ved Sydprøven, naar undtages 3 Erhververe, og endelig bliver 6 Familier hjemme ved Lichtenau. Man kan saaledes regne, at langt over Halvdelen af Befolkningen ved Agdluitsok Fjorden deltager i Klapmydsefangsten.

For Befolkningen i Omegnen af Narssak har Fiskeriet ikke tilnærmelsesvis den samme Betydning, da Bestanden af Sæler ikke er saa udtømt som i Agdluit-

sok, og saa længe der er Mulighed for at faa Sæler, interesserer Grønlænderne sig ikke for Fiskeriet. Den allerstørste Del af Befolkningen deltager derfor i Klapmydsefangsten, og kun et Faatal af Erhververne ved Narssak bliver hjemme hele Sommeren. Ernæringsforholdene er derfor overordentlig gunstige i denne Egn, og Kosten afvekslende, Sælkød og Spæk i Sommertiden, Kød og Fisk om Efteraaret og om Vinteren.

Endelig er Resten af Befolkningen mindre gunstig stillet end de ovenfor omtalte Indvaanere, fordi Sælfangsten om Vinteren er daarlig, og Adgangen til at skaffe sig Indtægt ved Salg af Fisk ikke staar den aaben; men adskillige af Fjordbeboerne har dog en god Fortjeneste af Rævefangsten, saaledes Befolkningen ved Igaliko og Kekertarssuârak. Foruden disse maa hertil regnes Befolkningen i Julianehaab og Sârdlok Kommuner, Igdlorpaiterne, Sermilikerne og til Dels Nanortalikerne, Igdlukasikerne, Frederiksdalerne og enkelte andre. Om Sommeren tager de som alle andre Del i Klapmydsefangsten. Saalænge denne varer, udfolder der sig et broget Folkeliv paa Øerne. Flensede og uflensede Sæler ligger henslængt paa Klipperne, som driver af Tran og Blod; der aflægges Besøg i Telte og Hytter, sladres og drikkes Kaffe uden Ophør; man tager Revanche for den lange, ensformige, isolerede Tilværelse paa Bopladserne i den lange Vintertid. Ernæringsforholdene er saa gunstige som overhovedet mulig i denne Tid, man svælger i Kød og Spæk, Børn og Kvinder strutter af Fedme.

Efter Hjemkomsten fortsættes Sælfangsten i det Omfang, Forholdene tillader, men Befolkningen ved de nævnte Steder lever dog, navnlig i Norddistriktet, væsenligst af Fisk og Fugle, og hen paa Vinteren maa man, naar det opsparede Forraad af Tørkød er forbrugt, mange Steder nøjes med Fisk, især Rødfisk, der forekommer ved de fleste Bopladser, sparsomt dog i Syddistriktet, ved Nanortalik, Frederiksdal og andre Steder. Paa enkelte Pladser drives desuden lidt Hajfiskeri, men Ernæringsforholdene er dog jævnlig mindre gode, og Mangelen paa Kontanter følelig, indtil Sælfangsten hen paa Foraaret paany skaber gunstige Levevilkaar for Befolkningen.

Man skulde antage, at Fangerne under saadanne Omstændigheder vilde være tilbøjelige til at søge Hjælp hos det kommunale Understøttelsesvæsen, men dette er ingenlunde Tilfældet; thi dels medfører en saadan Hjælp — i hvert Fald naar Trangen er selvforskyldt — Repartitions-Fortabelse, og dels er Befolkningen fra gammel Tid uvant med at søge Hjælp hos andre, selv om Erhvervet en Overgang skulde svigte. Understøttelse kræves derfor kun i yderste Nødsfald og har, som hosstaaende Oversigt (Tabel N) viser, kun andraget gennemsnitlig 117 Kr. aarlig i 1917—19, hvilket svarer til ca. 4 Øre pr. Individ af den samlede Befolkning.

Understøttelsen til Enker, uforsørgede Børn og gamle Erhververe er dog noget rundeligere og bestaar især af Tøj og Skind til Klæder. Værdien af det udleverede udgør 880 Kr. aarligt svarende til 27 Øre pr. Individ af Befolkningen; men herunder er blandt andet ogsaa medregnet de bevilgede Fødemidler, som dog kun fordeles med stor Sparsomhed, da den Hjælp, Grønlænderne gensidig

Tabel N. Oversigt over Kommunekassernes Indtægter og Udgifter gennemsnitlig for Aarene 1917—1919.

Kommuner	Begyndelses Beholdning	Indtægt i Kroner				Udgift i Kroner				Slutnings Beholdning
		Indhandlings Afgift	Afgift for Fastlønnede	Andre Indtægter	Indtægt ialt	Understøttelser	Fattighjælp	Repartition	Andre Udgifter	
Kagssimiut..	625	775	23	106	1529	74	1	539	142	773
Narssaĸ	902	972	21	97	1992	49	»	784	95	1064
Julianehaab .	658	521	144	81	1404	97	»	504	126	677
Sârdloĸ.....	396	515	8	75	994	91	»	340	204	359
Sydprøven ..	1752	2102	41	215	4110	223	23	1440	321	2103
Sagdlît	342	329	8	57	736	28	2	308	63	335
Nanortalik ..	813	999	51	136	1999	179	»	623	199	998
Pamiagdluk .	400	456	19	41	916	68	28	311	70	439
Sangmissoĸ .	328	471	12	50	861	71	63	232	82	413
Ialt....	6216	7140	327	858	14541	880	117	5081	1302	7161

yder hinanden, i Reglen gør Understøttelser af den Art overflødig. I Julianehaab Distrikt følger man nemlig endnu, i hvert Fald ved de mindre Bopladser, den gamle foran allerede omtalte eskimoiske Vedtægt, der paabyder, at der af hvert indbragt Sødyr uddeles lidt Spæk og Kød til alle Huse paa Pladsen, og en tilsvarende Fordeling finder ligeledes Sted paa Fangstøerne, hvor Enkerne ved at opspare den dem tilkommende Flensebid er i Stand til ved Fangstens Ophør at afhænde for adskillige Kroner Spæk. Det er indlysende, at den Hjælp Fangerne saaledes yder deres uforsørgede Landsmænd er langt større og, samfundsmæssig set, mere værdifuld, end den Nødhjælp med Føde, Forsørgelsesvæsenet bevilger, og som i Almindelighed bestaar af lidt Rugmel og Spæk uddelt i smaa Rationer for nogle faa Dage ad Gangen.

For at opretholde Fangstturnusen om Sommeren og være i Stand til at befordre saa at sige hele Befolkningen til og fra Fangstøerne, maa Grønlænderne kunne tilvejebringe et tilstrækkeligt Antal Skind til Betræk paa Konebaadene, som er de mest praktiske, for ikke at sige de eneste Fartøjer, der er anvendelige i Storisen. Hidtil er dette uden Vanskelighed lykkedes, men Skindforbruget er da ogsaa betydeligt og beløb sig i Perioden 1915—19 til over det dobbelte af, hvad der eksempelvis anvendtes ved Sukkertoppen, nemlig 4,7 Skind aarlig pr. Individ mod 4,6 Skind i 1876—80; men medens der i denne sidste Periode solgtes 2,9 Skind pr. Individ til Handelen, afhændede Grønlænderne kun 0,5 Skind i 1915—19, og Skindindhandlingen er, bortset fra Befolkningsantallet, gaaet 78 % ned. Ved enkelte Steder har man endog i de sidste Aar haft Besvær med at skaffe de fornødne Skind til Veje. Saaledes henlaa der i Narssaĸ Kommune i Sommeren 1919 4 ubetrukne Konebaadsstel, og enkelte Steder maa man af Mangel paa Transportmidler befordre Indvaanerne i 2 Hold til Fangstøerne; men gennemgaaende er de Indfødte ret vel forsynet med Konebaade, hvoraf der i 1919 fandtes 130 Stk.

i Distriktet, hvilket svarer til 25 Individer pr. Baad, mod 115 i 1900 eller 23 Individer pr. Baad og 93 i 1880 = 24 pr. Konebaad. Herunder er dog ogsaa de Fastlønnede medregnet, saaledes at Gennemsnitstallet pr. Konebaad i Virkeligheden er noget lavere.

For at man kan danne sig et Skøn over Befolkningens Indtægter gennem Salget af de grønlandske Produkter i Tiden før og efter at Handelen havde paabegyndt Indhandlingen af nye monopoliserede Produkter, henvises til hosstaaende Beregning over Værdien af, hvad der gennemsnitlig er indhandlet i Aarene 1902—04 og 1917—19 samt i 1911 (Tabel O). Det fremgaar heraf, at Grønlændernes Fortjeneste i Perioden 1917—19 er 62 % større end i 1902—03. Heraf

Tabel O. Beregning over Værdien af indhandlede grønlandske Produkter før og efter Iværksættelsen af de nye Erhverv i 1902—04, 1911 og 1917—19.

I Aarene	Oprindelig indhandlede Produkter							Nye Produkter				Oprindelige og nye Produkter tilsammen
	Spæk og Sælskind	Haj- og Torskelever	Bjørneskind	Ræveskind	Fjer	Andre Produkter	Ialt	Fugleskindstæpper	Helleflesk	Torsk og Uvak	Ialt	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1902—04 ..	28097	1183	616	1670	1363	320	33249	»	»	»	»	33249
1911.....	24624	11115	1520	2016	1876	936	42087	1038	903	—	1941	44028
1917—19..	18330	9501	1712	8830	2360	124	40857	2674	7151	2944	12769	53626

falder ganske vist de 18 % paa de oprindelig indhandlede Produkter, men af disse er det væsentlig Hajlever, Bjørne- og navnlig Ræveskind, der, delvis paa Grund af Prisforhøjelse, giver forøget Indtægt, hvorimod Udbyttet af Sælfangsten er gaaet 35 % tilbage. Værst er det gaaet ud over Sælskindene. Ved Salg af Sælskind og deraf forarbejdede Genstande har Grønlænderne kun haft en Fortjeneste af 520 Kr. aarlig i Perioden 1917—19, mod 2880 Kr. i Perioden 1902—04.

Der er saaledes ingen Tvivl om, at Sælfangsten er gaaet tilbage i Julianehaab Distrikt ligesom alle andre Steder i Sydgrønland. Baade den nedadgaaende Indhandling og det formindskede Antal Sæler, der fanges nu til Dags, peger begge i samme Retning; men dette har ikke hidtil haft en Omlægning af Erhvervet til Følge paa lignende Maade som i Holsteinsborg Distrikt, hvor næsten alle Erhververe udelukkende lever af Eksportfiskeri om Sommeren, medens kun et mere begrænset Antal Erhververe i Julianehaab Distrikt har skilt sig ud fra Fangernes Række og er beskæftiget med Fiskeri. Til Gengæld er disse i Stand til at leve heraf hele Aaret, og der er herigennem skabt Betingelser for en særlig Klasse af Fiskere, der er i Stand til at leve ganske uafhængigt af Sælfangsten.

Forbruget af evropæiske Handelsvarer er steget ligesom i de øvrige Distrikter, men dog gennemgaaende mindre end i disse, fordi Grønlændernes Fortjeneste ikke er gaaet op i samme Forhold. At der af visse Produkter er brugt mindre i den sidste end i den første Periode, skyldes Rationeringen under Verdenskrigen. Iøvrigt henvises til omstaaende Oversigt over Gennemsnitsforbruget

Tabel P. Oversigt over det aarlige Gennemsnitsforbrug af vigtigere Handelsvarer i 1902—04 og 1917—19.

Aar	Gryn, Ærter og Ris	Udsendte Brød-sorter	Melsorter	Shirting Stovter	Sirts Bomulds-tøjer og Kjoletøjer	Hele Udhandlings-beløbet
	kg	kg	kg	m	m	Kr.
1902—04.....	19700	17400	37100	14300	5600	77397
1917—19.....	19400	15700	79100	21400	16900	133118

i Tabel P, hvorefter Udhandlingsbeløbet for samtlige evropæiske Handelsvarer androg 133118 Kr. aarlig i Perioden 1917—19 eller 72 % mere end i 1902—04. I Sammenligning hermed er det til Indkøb af Kaffe, Sukker og Tobak anvendte Beløb steget mindre voldsomt, nemlig kun 27 %; men det er dog i sig selv ret betydeligt og udgjorde i Perioden 1917—19 34828 Kr. aarlig eller ca. 65 % af hele Indhandlingsbeløbet. Forbruget — de Fastlønnedes medregnet — er dog mindre end ved de nordligste af Kolonierne, hvor Befolkningen anvender 76—

Tabel Q. Oversigt over den gennemsnitlige aarlige Udhandling af Kaffe, Sukker og Tobak i 1902—04 og 1917—19.

Aar	Kaffe	Sukker	Tobak	Til Beløb ialt
	kg	kg	kg	Kr.
1902—4.....	6146	9725	4258	27324
1917—19.....	5598	23603	4312	34828

80 % af Fortjenesten ved Salg af de grønlandske Produkter til Indkøb af Kaffe, Sukker og Tobak.

Handelens faste Folk lever under tilsvarende Lønvilkaar som i de øvrige Kolonidistrikter i Landsdelen. Om Sommeren er den store Stab af Fastlønnede ved Julianehaab og de derboende Danske ret vanskeligt stillet paa Grund af det herskende Forbud mod Jagt paa Fugle. Da hele Fangerbefolkningen samtidig opholder sig paa Fangstøerne er de afskaaret fra at skaffe sig de allernødvendigste »Forfriskninger« og udelukkende henvist til at leve af Proviant fra Butikken.

Ved Udgangen af Finansaaret 1919 var følgende Tjenestemænd ansatte i Distriktet:

Under Handelen: 2 Kolonibestyrere (henholdsvis ved Kolonien og Nanortalik), 1 Assistent, 1 Volontær, 1 Fiskemester, 1 Galeasefører, 1 Leder af Faareavlsforsøget, alle Danske, samt 40 Underbetjente, alle Indfødte.

Disse havde følgende Lønninger: 1 Mand 960 Kr. aarlig, 1 Mand 830 Kr., 5 Mand fra 600—699 Kr., 5 Mand fra 500—599 Kr., 8 fra 400—499 Kr., 11 fra 300—399 Kr., medens Resten, ialt 9 Mand, havde under 300 Kr. aarlig. 7 Udliggere havde desuden fra ca. 400—ca. 700 Kr. hver i Procenter af Indhandlingen pr. Aar.

Under Handelen var endvidere 1 Læge og 1 Sygeplejerske, begge Danske, samt 15 fungerende og 4 pensionerede Jordemødre, alle Indfødte. Af disse var 1 Jordemoder lønnet med 372 Kr. aarlig, 1 med 300 Kr., 12 Jordemødre havde fra 100—200 Kr., Resten, ialt 5, under 100 Kr. hver.

Under Kirke- og Skolevæsenet var samme Aar ansat 3 Førstepræster, deraf 1 Dansk og 2 Indfødte samt 32 Kateketer og 9 Læsere, alle Indfødte, der var lønnet, som følger: 1 Kateket 660 Kr., 5 Kateketer fra 500—599 Kr., 1 Kateket 420 Kr., 2 Kateketer fra 300—399 Kr., 9 fra 200—299 Kr., 14 fra 100—199 Kr., medens 1 af Læserne havde 120 Kr., Resten, 8 Mand, fra 10—87 Kr. hver.

Nye Lønninger. Fra 1. April 1920 er der imidlertid fastsat følgende nye Lønningsbestemmelser for indfødte Tjenestemænd i Grønland:

1. Administrationens Personale:

Medhjælpere hos Inspektørerne en Begyndelsesløn af 1500 Kr. aarlig stigende i Løbet af 9 Aar til 2400 Kr.

Bogtrykkere en Begyndelsesløn af 250 Kr. stigende i Løbet af 26 Aar gennem 10 Lønningsklasser til 800 Kr.

2. Handelens Personale:

Grønlandske Underbetjente er lønnet som Administrationens Bogtrykkere.

3 Sundhedsvæsenets Personale:

Jordemødre med dansk Jordemoder-Eksamen fra 360—600 Kr. Jordemødre, der er uddannet i Danmark, men uden at have opnaaet Eksamen, fra 180—300 Kr. Er Uddannelsen sket hos en Læge i Grønland, er Lønnen fra 120—240 Kr., medens de uuddannede saakaldte Fødselshjælpersker har et Honorar af indtil 120 Kr. aarlig.

4. Kirke- og Skolevæsenets Personale:

Seminarieuddannede Kateketer har en Begyndelsesløn af 400 Kr. stigende gennem 8 Lønningsklasser i Løbet af 21 Aar til 800 Kr.

Af kateketskoleuddannede Kateketer har Mænd 240 Kr. stigende hvert 3. Aar med 30 Kr. til 480 Kr., Kvinder 120 Kr. stigende til 240 Kr.

Privatuddannede Kateketer fra 150—300 Kr. Lærere (uuddannede) et Honorar fra 50—150 Kr. aarlig.

Desuden tildeles der alle fast ansatte Tjenestemænd et aarligt Brændselstillæg, der efter de paagældendes Stilling og Lønvilkaar varierer fra 12—30 hl Kul samt visse

Særlige aarlige Tillæg. Saaledes tilkommer der Bogtrykkere og Handelens Underbetjente, som er faglærte i Danmark, 300 Kr., hvorimod de, der vel har modtaget Uddannelse dér, men ikke er udlærte, faar 120 Kr.

For at opmuntre Grønlænderne til at lægge sig efter Dansk, gives et aarligt Honorar af 120 Kr. til alle Fastlønnede, som behersker det danske Sprog. Endvidere har Overkateketer et Løntillæg af 200 Kr. og Udstedsbestyrere, der kan aflægge Regnskab, 60 Kr. aarlig.

Medens Pensionen tidligere fastsattes efter et Skøn af Administrationen,

er der nu givet bestemte Regler herfor, delvis svarende til dem, der gælder for Tjenestemænd i Danmark. Fra 0—5 Aar udbetales der saaledes $^2/_{20}$ af Pensionsindtægten o: den faste Lønning og enkelte af Tillægene og derefter stigende hvert 5. Aar, indtil Tjenestemanden efter det 30. Tjenesteaar opnaar en Pension svarende til $^2/_3$ af Pensionsindtægten. Fastlønnedes Enker er der tilstaaet en Pension af fra $^1/_8$—$^1/_5$ af Mandens Lønning, og i Byggehjælp kan der ligesom tidligere bevilges Fastlønnede et rentefrit Laan.

Til Dækning af Udgifterne ved Pensioneringen udreder hver Tjenestemand 2,5 % af sin faste Lønning med Alderstillæg og Brændselsdeputat.

I Julianehaab Distrikt er Antallet af de Erhververe, der af Ligegyldighed forsømmer at anskaffe sig Kajak og derfor ikke kan drive Fangst, meget lavere end ved de nordlige Kolonier. Man finder derfor hverken ved Kolonistedet eller Nanortalik, endnu mindre ved de øvrige Bosteder i Distriktet, den — særlig fra Kolonistederne i de nordlige Egne — kendte Type af Mandfolk, der lever af forefaldende Arbejde, lidt Fiskeri eller andet tilfældigt Erhverv. Adskillige Fiskere i Sydprøvens Kommune har dog ingen Kajak, da de er i Stand til at drive Erhvervet alene ved Hjælp af Pram, og efterhaanden vil dette Erhverv sandsynligvis udvikle sig paa Sælfangstens Bekostning i samme Omfang, som denne gaar tilbage, og Fiskeriet udvides til andre Egne, hvor Betingelserne for et selvstændigt Fiskeri er til Stede.

Hvorvidt det vil være muligt for hele Befolkningen at leve af Fiskeri alene, muligvis i Forbindelse med Kvægavl, er et Spørgsmaal, som kun en meget detailleret Undersøgelse af Fiskerigdommen i Distriktets Fjorde vil kunne give Besked om.

FANGST OG FANGSTMETODER
FANGSTDELING

Da de Forhold, hvorunder en Del af Sælfangsten drives i Julianehaab Distrikt, ikke er de samme, som ved de nordlige Kolonier, er Fangstmetoderne som Følge deraf ogsaa lidt anderledes. Dette gælder dog væsentligt Klapmydsefangsten mellem Storisen, som jo kun undtagelsesvis blokerer den nordlige Del af Kysten, hvor Betingelserne for den særegne, til Drivisen knyttede Fangstteknik, der er mest typisk udviklet i Julianehaab Syddistrikt, saaledes ikke er til Stede, og Metoden derfor ukendt.

Sødyrfangst. Kajakfangst. I den nordlige Del af Distriktet jages Klapmydsen i Almindelighed paa ganske samme Maade som de øvrige Sælarter, idet den skydes eller harpuneres fra Kajak uden Hensyn til, om den ligger i Vandet eller har søgt op paa Isen. Fangeren anbringer sig derimod aldrig eller kun rent undtagelsesvis paa Isen for at skyde herfra, saaledes som det er Skik i den midterste og sydlige Del af Distriktet, hvor den fede Klapmyds skydes med Riffel fra Iskant, efter at Fangeren har lokket den til sig ved at efterligne Klapmyd-

sens Stemme, skrabe i Isen eller ved i liggende Stilling at efterabe dens Bevægelser. For at kunne skyde sikrere, benytter Fangeren en lille trebenet Stol som Underlag for Riflen. Den anbringes under Roningen ovenpaa Kajakken; og det gør et underligt Indtryk paa een at se en fuldt udrustet Kajakmand udstyret med dette ejendommelige »Redskab«.

Medens den fede Klapmyds opholder sig i Vandet, søger den magre i Reglen op paa Isen, hyppig i Selskab med andre Sælarter. Idet Fangeren nærmer sig Sælen, og denne faar Øje paa Kajakken, efterligner han Sværdfiskens Stemme, hvorfor Sælen i Forskrækkelsen søger længere ind paa Isen, samtidig med at store Taarer — efter Fangernes Paastand — triller ned af Kæberne paa Dyret. Kan Fangeren ikke komme den paa Skud fra Kajakken, gaar han op paa Isen, hvor han dræber Sælen med et Riffelskud eller et Harpunstød.

I aabent Vand drives Kajakfangsten i langt højere Grad end nordpaa udelukkende med Riffel eller hyppigere med Haglbøsse, navnlig i den midterste og sydligste Del af Distriktet, hvor kun et Faatal af de ældre Fangere forstaar at bruge Harpunen, og det omtales som en Mærkelighed, naar dette sker. Besynderligt er det, at Fangerne i den Syd for Nanortalik liggende Del af Distriktet, hvor Sælfangsten ikke alene giver bedst Udbytte, men næsten er det eneste Erhverv, ikke holder den gamle eskimoiske Fangstteknik i Hævd.

Harpunen bruges næsten ikke som Fangstvaaben mere, men kun for at sikre Kajakmanden Byttet, og Blæren gøres derfor mindre og mindre. Adskillige Fangere, særlig de, der kun deltager i Klapmydsefangsten mellem Storisen, hvor Blæren til Nød kan undværes, har endog helt afskaffet den. Ved ikke at benytte Blæren i Aabentvands-Fangst gaar dog mange Sæler tabt.

I fangstteknisk Henseende staar Erhververne hernede, særlig i Midter- og Syddistriktet, derfor langt tilbage for Midtgrønlænderne.

Af andre Fangstmetoder benyttes:

Aandehul-Fangst endnu overalt i Norddistriktet, særlig paa Blankis, men udøves sjældnere og sjældnere, efterhaanden som Remmesælerne er gaaet saa stærkt tilbage i Antal, at Fangsten af denne Sæl næsten er ophørt om Vinteren. Metoden er derimod gaaet helt af Glemme i Syddistriktet undtagen ved Nûk, hvor Betingelserne er gunstige for denne særegne Fangst, som derfor endnu benyttes her, tilmed i dens oprindelige Form ved Hjælp af Harpunen alene.

Ved Sangmissoĸ drives en særegen Fangst af Netsider paa Steder, hvor Storisen er sammenfrosset med Vinterisen. Ved paa en særegen Maade at skrabe i Isen kommer Sælerne frem i Strømvandet ved Isfjældene eller større Skosser, hvor de da skydes.

Glatis-Fangst kendes slet ikke og har ikke været benyttet i mange Aar, om overhovedet nogensinde.

Kagssimassut-Fangst er ret almindelig i Norddistriktet, men skal være helt ukendt ved Nanortalik og sydefter, undtagen ved Kernertoĸ, hvor Betingelserne for denne Fangstmetode er gunstig.

Isgarn-Fangst drives kun rent forsøgsvis, snart et, snart et andet Sted i

Distriktet, ofte kun af en enkelt Fanger; i Øjeblikket saaledes ved Sârdlok, Narssak og muligvis Igaliko.

Spærregarn-Fangst er helt ukendt.

Fællesfangst er tidlig gaaet af Brug i Distriktet og nævnes som sjælden allerede i 1795, men ejendommeligt nok benyttes denne Metode nu og da ved Fangst af Hvidfisk, der i Vintertiden søger ind i Ûnartok Fjorden, hvor de da jages med Blærepil, fordi ingen af Fangerne formaar at tage dem med Harpun.

Fangstdeling. Ligesom i de nordlige Distrikter tilkommer der i Almindelighed de Erhververe, der i Julianehaab Distrikt bistaar en Fanger ved Bjærgningen af et Sødyr, visse Parter af Dyret. Reglerne for Parteringen er i det Store og Hele ens for hele Distriktet, men ligesom andetsteds i Landsdelen gives der ved de fleste Bopladser visse fra de øvrige noget afvigende Vedtægter, og da en Oversigt over disse lokale Særbestemmelser af Pladshensyn ikke kan gives, skal man indskrænke sig til en nærmere Redegørelse for de Vedtægter, der gælder for Deling af Sæler ved Sydprøven.

Har Fangeren ved Bjærgningen af en Klapmyds været assisteret af en Hjælper, tilkommer der denne omtrent Halvdelen af Sælen, der deles ved et Snit paa langs midt igennem Ryg og Bryst, men saaledes at Hovedet tilhører Fangeren. Har han haft to Hjælpere, beholder han selv Hovedet, Brystet og Halvdelen af Ryggen mellem Halsen og et Tværsnit nedenfor den ene Luffe, denne iberegnet; den anden Luffe tilkommer 2. Hjælper, medens Resten af Dyret deles ligelig mellem denne og 1. Hjælper. Grunden til dette ejendommelige Forhold, at 2. Hjælper faar mere end 1. Hjælper, kan ikke angives, da Grønlænderne ikke selv ved det. I Syddistriktet lader man 1. og 2. Hjælper dele lige, men tildeler 1. Hjælper Luffen. Er der 3 Hjælpere, deles Sælen paa ganske tilsvarende Maade, kun med den Forskel, at Luffen med et Par Ribben berøves 2. Hjælper til Fordel for 3. og saaledes fremdeles. Parteringen omfatter baade Kød, Spæk og Skind, men gælder kun den første Klapmyds, der tages paa Fangstøerne om Foraaret, og selv om Fangeren har været ene om Drabet, er han dog pligtig at uddele Fangeparter enten til mødende eller hjemmeværende, der paa en eller anden Maade demonstrerer deres Ret hertil. Vedtægten overholdes dog ikke mere, da adskillige Fangere, særlig de, der ikke har Udsigt til at gøre en større Fangst, nægter at udpartere andet end Kødet, medens de selv beholder Spækket og Skindet. Af alle de andre Klapmyds, der tages under Klapmydsetrækket paa Fangstøerne, gives ikke Fangeparter. Af Klapmyds, der fanges fra Hjemmet eller fra Fangstøerne, men udenfor Klapmydsetrækket, gives derimod altid Fangeparter efter de ovenfor angivne Regler, idet dog kun Kødet fordeles, hvorimod Spæk og Skind tilhører Fangeren ubeskaaret.

Det samme gælder alle andre Sæler undtagen Atak og Blaasider. Af disse gives der vel Fangeparter i Sommerhalvaaret mellem 1. Marts og 1. September, men ikke Resten af Aaret, undtagen af den første Sæl, der tages under det nordgaaende Træk efter 1. September.

Hovedparten af de anførte Vedtægter gælder med nogen Modifikation ogsaa

i den øvrige Del af Distriktet, men der eksisterer dog, som foran berørt, adskillige herfra afvigende Regler. Saaledes gives der ved Sârdlok ikke Part af Netsider, som tages udenfor Fjordene i Tiden mellem September og Marts. Ved Narssak deles kun den første Netside, som tages, naar flere Fangere driver Fangst i Fælling udenfor Hjemstedet, men ikke de øvrige, og saaledes fremdeles. Bestemmelser om, hvornaar Retten til Fangeparter hører op, er — som man kunde vente — ikke ens overalt. Ved de fleste Bopladser er Fangeren fritaget for Uddeling af Fangeparter, hvis han har paabegyndt Bugseringen, inden Hjælperne kommer til. Ved Sârdlok skal Fangeren have forladt Fangststedet, ved Narssak maa han være i Nærheden af Husene, og ved Julianehaab danner »hvide Næs« Grænsen.

Der kan ikke være Tvivl om, at Fangerne, — muligvis er det en Følge af Udviklingen, — efterhaanden søger at indskrænke Fangeparterne og at begrænse den Hjælp, der ydes Bopladsfællerne ved Uddeling af Kød og Spæk af de hjembragte Sæler. For en Menneskealder siden blev der saaledes givet Fangeparter ved Fangst af alle Klapmyds, altsaa ogsaa af dem, der toges under Klapmydsetrækket fra Fangstøerne, men denne Skik synes nu kun at respekteres ved de sydligste Pladser og enkelte af de nordligste, derimod ikke i Midterdistriktet. Og den Uddeling, der tidligere fandt Sted overalt, er nu helt bortfaldet paa de store Pladser eller indskrænket til den nærmeste Familie, og begrænset ved Smaastederne, saaledes at de Kød- og Spækstykker, der tildeles Bopladsfællerne, er mindre nu end tidligere. Paa den anden Side findes der en enkelt og muligvis flere Bopladser, hvor man er gaaet den modsatte Vej. Dette er saaledes Tilfældet ved Kángue, hvor der nu til Dags gives Fangeparter af Ataken, der for en lille Menneskealder siden ikke udparteredes til Hjælperne, og der uddeles Kød og Spæk i samme Omfang som tidligere.

TEKNIK

Medens Fangstredskaber, Kajakudstyr, Transportmidler og Beklædningsgenstande ganske ligner de tilsvarende, der benyttes i de øvrige Kolonidistrikter i Sydgrønland, er Kajakkerne i Julianehaab Distrikt af en noget anden Form.

Kajakker. Hvad disse angaar henvises til nedenstaaende Skema, der angiver Gennemsnitsmaalene paa 3—5 Kajakker ved 8 i Distriktet liggende og langs Kysten jævnt fordelte Bopladser.

Maalene viser, at der er en ret stor Forskel mellem de enkelte Kajakformer, baade hvad Kajakkernes Længde og Stævnenes Form angaar. Længden varierer saaledes mellem 589 cm ved Karmat og 535 cm ved Sangmissok, sydligst i Distriktet, hvor Kajakkerne er betydelig kortere end ved nogen af de andre Bopladser. Maalene, der angiver For- og Agterstævnens Længde, viser en hertil svarende Forskel, og det er paafaldende, at Stævnene, der er størst ved Narssak i Norddistriktet, aftager ret regelmæssigt sydefter, saaledes at Sangmissokernes Kajakker ikke alene er de korteste i Distriktet, men de er tillige forsynet med de korteste Stævne. Stævnenes Højde over Kølen er i Modsætning hertil paa det allernærmeste

Lokalitet	Kajakkernes							
	Længde	Bredde	Højde i Kajakhullet		Forstævnens		Agterstævnens	
			forrest	bagest	Længde	Højde	Længde	Højde
	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm
Kagssimiut	552	50,5	24	17,5	88	24	73,5	18
Karmat	589	51,5	25	18,5	94,5	23	78	17,5
Narssaĸ	564	51,5	24	18,5	109	23	90,5	19
Sârdloĸ	549	53	23	17,5	92,5	24	83,5	18,5
Akuliaruseĸ.....	559	49	23	18	84	20	85	17,5
Nanortalik.....	555	51	23	17,5	80,5	21	72,5	17
Frederiksdal	565	51	24	19	65	22,5	66	20
Sangmissoĸ	535	50	24	18	65	19	57	21,5

ens overalt, men den Omstændighed, at Afstanden mellem Kajakspidsen og Køllinien kun er ringe, bevirker, at Kajakkerne er fladere af Udseende end de midtgrønlandske og uden disses Rejsning, elegante Form og fine Linier.

Større Interesse frembyder en Sammenligning mellem en midtgrønlandsk, en sydvestgrønlandsk og en østgrønlandsk Kajak, den sidste fra Angmagssalik. Gennemsnitsmaalene paa disse tre Typer findes anført i hosstaaende Tabel og viser,

Lokalitet	Kajakker							
	Længde	Bredde	Højde i Kajakhullet		Forstævnens		Agterstævnens	
			forrest	bagest	Længde	Højde	Længde	Højde
	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm	cm
Midtgrønlandsk Kajak...	515	49	26	19	85	33	59	24
Sydvestgrønlandsk do....	559	51	24	18	86	22	77	19
Østgrønlandsk do.	585	48	20	17	125	17	105	16

at den sydvestgrønlandske er en Overgangsform mellem de to andre med Tilknytning til begge. Det er derfor paafaldende, at Kajakkerne ved Sangmissoĸ, der tilhører indvandrede Hedninger fra den sydlige Del af Østkysten, i ingen Henseende ligner Østgrønlændernes, men alle har sydvestgrønlandsk Form, endog i udpræget Grad, for saa vidt som de er kortere og har mere afstumpede Stævne end denne. Dette tyder paa, at de sydlige Østlændinge har været stærkere knyttet til Vestgrønlænderne end til Angmagssalikerne, og dette er saa meget mere sandsynligt, som deres Fangstredskaber ogsaa ligner Vestgrønlændernes. I Syddistriktet fastholdes Kajakstellets forskellige Dele ved Hjælp af Sœm, medens man ellers overalt bruger Surringer.

Fangstredskaber. Som nedenstaaende Fortegnelse over disse viser, er Dupharpunen det Hovedvaaben, der anvendes almindeligst i Julianehaab Distrikt.

Af Vingeharpuner forekommer den særegne Form, *ernangnaĸ naparia-*

lik, der bruges ret almindeligt nordpaa, slet ikke. Naar denne Harpun, — der ligesom Dupharpunen er forsynet med to Tappe, der er anbragt paa Siderne af Harpunskaftet og tjener til Fremdrift, — ikke har faaet Indpas, skyldes det maaske Mangel paa Materiale til Fremstilling af Vingerne (Renshorn, Hvalben eller sjældnere Hvalrostand). Fangerne i Julianehaab Distrikt benytter udelukkende Typen *kakivigssalik*, men enkelte af disse, antagelig ca. $^1/_3$ har dog en særegen Form, der adskiller sig fra den originale *kakivigssalik* deri, at Kastetræet, naar Harpunen udslynges, ikke griber ind i et mellem Vingerne anbragt Udsnit, men støder imod en paa Enden af Harpunskaftet anbragt, bagtil svagt udhulet Tap, af ganske samme Form som den, der findes paa Fuglepilen af gammeldags Form. Desuden er den bageste Del af Harpunskaftet firkantet, Vingerne korte og hyppigt ikke indfalset i Træet, men anbragt saaledes ovenpaa dette, at kun $^1/_3$ af Benet rager bagud.

Den 4. Form af Vingeharpuner har bred Skraaplade uden Indskæring mellem Vingerne og Kastetræet en hertil svarende bred Hage. Den kaldes *kilik* eller *misartalik* og skal tidligere have været almindelig udbredt i Distriktet, men bruges nu kun af Drenge.

Harpuner af denne Form skal kunne udslynges med stor Kraft, men Kastet er mere usikkert, og karakteristisk nok finder man i Kap Farvel Egnen ganske enkelte Redskaber af denne Form, men omdannet til *kakivigssalik*, idet Skraafladen senere er forsynet med Udsnit, hvori Hagen paa Kastetræet da griber ind. Vingeharpunen med Skraaflade menes at stamme fra Østkysten. Det maa dog bemærkes, at de sidst indvandrede Hedninger brugte Dupharpuner.

Harpunspidser. Af disse bruges flere Former. De almindeligst anvendte har to Modhager, der slutter tæt til Stammen, og Harpunen er lige afskaaret bagtil. I Kap Farvel Egnen og muligvis andre Steder findes enkelte Harpunspidser, der kun har en enkelt eller ingen Modhager, men er skraat afskaaret bagtil, og endelig benytter nogle Fangere i Syddistriktet en tredie Slags med lang smal Jernod (ligesom ved Angmagssalik) indfalset i en ligeledes smal Stamme af Ben og bagtil forsynet med to Spidser, der tjener som Modhager. I de senere Aar er der fremstillet Harpunspidser med Modhagerne anbragt paa Jernodden.

Skjulsejl og Kajakror anvendes almindeligt i Distriktet. Skjulsejlet er i Modsætning til det, der benyttes ved de nordlige Kolonier, indrettet saaledes, at det kan drejes, naar Kajakmanden ikke ønsker at benytte det. Oprindelig anbragtes det paa den forreste Del af Kajakken og drejedes ved Hjælp af to Snore, men det er nu flyttet hen umiddelbart foran Kajakstolen, saaledes at Kajakmanden kan stille det med Haanden.

Konebaade. De almindeligst anvendte er 14 Skinds Baade, der gennemsnitlig er 975 cm lange, 170 cm brede foroven, 120 cm i Bunden og 70 cm dybe.

Med Hensyn til Antallet af Kajakredskaber henvises til omstaaende Oversigt herover, affattet kommunevis i Aaret 1919.

Det er ejendommeligt at bemærke, hvor slet forsynet denne udprægede Fangerbefolkning er med de Fangstredskaber, der anses nødvendige til et kom-

Fortegnelse over de vigtigste Fangstredskaber i de enkelte Kommuner, Aar 1919.

Kommuner	Kajakker	Blærer	Harpun		Lænser	Blærepil	Mammerak	Fuglepil	
			Dup	Vinge				gammel	ny
Kagssimiut	75	43	43	3	49	»	1	20	37
Narssak	80	40	49	5	44	»	»	28	35
Julianehaab	89	53	54	2	55	»	»	60	»
Sârdlok	42	22	23	0	23	2	»	42	»
Sydprøven	191	71	74	1	73	29	»	171	»
Sagdlît	23	9	11	0	10	»	»	17	»
Nanortalik	126	52	51	5	65	6	»	114	»
Pamiagdluk	70	30	30	6	42	1	1	67	»
Sangmissok	72	26	22	6	32	1	»	55	1
Ialt	768	346	357	28	393	39	2	574	73

plet Kajakudstyr, sammenlignet med Erhververne i de øvrige Kolonidistrikter. I Holsteinsborg Distrikt er saaledes 56 % af samtlige Kajakker fuldt udrustede med Harpun, Blære og Lænser, i Sukkertoppen Distrikt er Procenten 66, i Godthaab 73, i Frederikshaab 48, hvorimod kun 45 % af alle Kajakejere i Julianehaab Distrikt har det nødvendige Udstyr med Fangstredskaber. Da det er Antallet af Kajakker, der danner Grundlaget for Sammenligningen, er denne ganske vist til Ugunst for Erhververne i Julianehaab Distrikt, hvor et forholdsvis større Antal Individer af den mandlige Befolkning udenfor den egentlige Fangerklasse er i Besiddelse af Kajak, men selv om man kun tager Hensyn til denne Klasse, vil en nærmere Undersøgelse bekræfte, at Sælfangerne i Julianehaab Distrikt er daarligere forsynet med et komplet Kajakudstyr af eskimoiske Redskaber end Erhververne andetsteds i Landsdelen. Grunden hertil er, som foran berørt, at Fangsten hovedsagelig foregaar mellem Storisen, hvor selv slet udrustede Fangere er i Stand til nu og da at bjærge en Sæl, og Fristelsen til at nøjes med det mindst mulige Udstyr er derfor nærliggende. At dette gaar ud over Fangsten er indlysende. Jo mere ufuldkommen Kajakudstyret er, og jo mere Benyttelsen af de gamle eskimoiske Fangstvaaben gaar i Glemme, desto daarligere er Erhververne stillet i Kampen for Tilværelsen, og det Tidspunkt er næppe fjernt, da det i hele Distriktet vil være umuligt at finde en eneste Sælfanger, der er i Stand til at udnytte de gamle Fangstredskaber fuldt ud eller at harpunere en Sæl.

DANSKE ERHVERV

Havebrug. Haveurter dyrkes i noget større Omfang end andetsteds i Landsdelen, men giver ikke væsentlig større Udbytte. Kartofler trives dog ret godt, men de bliver mere vandede og er mindre velsmagende end danske Kartofler. Medens det længere mod Nord i Almindelighed kun er de Danske, der giver sig

af med Havebrug, interesserer adskillige af Grønlænderne i Julianehaab Distrikt sig for Dyrkning af Urter, og man ser derfor jævnlig Smaahaver med Roer, Radiser og lignende foran Grønlænderhusene, navnlig i den nordlige Del af Distriktet. Ved Igaliko dyrkes en Del Roer, der opnaar en ret anselig Størrelse og benyttes som Kreaturfoder. Faareavlsstationen og enkelte Indfødte har forsøgsvis saaet Byg, der trives udmærket, opnaar samme Højde som i Danmark og sætter undertiden Aks, men modnes ikke. Det slaas i grøn Tilstand og benyttes som Vinterfoder til Køer, Geder og Faar.

Om **Husdyrhold,** der næppe kan henregnes til egentlige danske Erhverv, da det har været drevet af enkelte Indfødte lige fra Kolonisationens Begyndelse og i de senere Aar har vundet stor Udbredelse blandt Distriktets andre Indfødte, henvises til »de grønlandske Erhverv; Produktionen« (Side 459).

Minedrift. Af de Mineralier, der findes i Julianehaab Distrikt, har hidtil kun Kobbermalm og Grafit været Genstand for Brydning, henholdsvis paa Nordsiden af Alángorssuak Halvøen ved Kobbermine Bugten og paa Amitsok Øen i Sarkâ Løbet nær Sermersôk Sundet.

Ved Kobbermine Bugten fandt en Grønlænder i Aaret 1852 paa den yderste Pynt af en 600 m lang, lav Odde, der skyder sig ud fra de bagved liggende Højfjælde, Kobbermalm, der i en Aarrække var Genstand for Brydning. Minen, der efter den paagældende Grønlænder fik Navnet Josvaminen, men af Kobbermineselskabet kaldtes Ivnatsiak, er nu nedlagt. Da baade Driften og de overordentlig vanskelige Forhold, hvorunder der arbejdedes paa dette isolerede Sted med evropæisk Mandskab, frembyder stor Interesse, er der Grund til at omtale dette Foretagende nærmere.

Kobberminen Ivnatsiak[1]**).** (Fig. 14). Den første Geolog, der besøgte Stedet, var Rink, som afgav en Indberetning til Indenrigsministeriet i 1853. Samme Aar kom en Ekspedition under Ledelse af Englænderen Robinson til Minen efter at have opgivet at finde mere gedigent Sølv ved Julianehaab, hvilket var Ekspeditionens egentlige Formaal. Der var denne Sommer udsprængt ca. 20 Tons Malm, og der blev bygget et meget primitivt Hus, hvor den norske Bjærgingeniør Friis sammen med nogle Arbejdere tilbragte den følgende Vinter, der var usædvanlig streng. I Vinterens Løb blev der udsprængt ca. 30 Tons. Skibet, som skulde hente denne Ladning og medbringe Proviant og Materialer til et nyt Hus, forliste. Endnu et Skib blev senere sendt til Stedet, men ogsaa dette forliste, og det var i Særdeleshed de vanskelige Besejlingsforhold, der var Skyld i, at Forsøgene den Gang blev opgivet.

I 1904 blev der tildelt Grosserer Bernburg af København Koncession til i Grønland at bryde forskellige Mineralier og Metaller, blandt andet Kobber. Denne Koncession blev i 1907 overdraget til »Grønlandsk Minedrifts Aktieselskab«.

Da det nævnte Selskab overtog Koncessionen, forelaa der en Driftsplan, som var godkendt af den daværende Direktør Roscher fra Sølvværket i Kongs-

[1]) Ved M. Ib Nyeboe.

berg. Arbejds-Hypotesen for denne Plan var, at de forskellige Diabasgange, der findes i den Chlorit og Glimmerskifer, der danner Bjergarten paa Stedet, skulde modes paa en Dybde, der blev anslaaet til ca. 100 m, og da Malmaarerne er udskilt i Nærheden af disse Diabasgange, skulde man altsaa paa den nævnte Dybde kunne vente en værdifuld Ertsaare.

I Dagen forekommer Ertsen i mange mindre og to udprægede Aarer; den ene af de sidstnævnte er kun tilgængelig ved Lavvande, den anden og bredeste ligger nogle Meter over Havet i en Længde af ca. 80 m. Mægtigheden er fra 8 til 43 cm, og Gennemsnitsanalysen af Ertsen paa en Dybde af indtil 46 m er ca. 3,5 % Kobber. De ædle Metaller, som findes i Ertsen, udgør 1,5 gr Guld og ca. 250 gr Solv pr. Ton Erts. Angaaende de nærmere geologiske Forhold henvises til Side 417.

Selskabet opsendte i 1907 nogle Arbejdere og et mindre Kraftanlæg, hvilket var nødvendigt af Hensyn til at holde Minen fri for Vand; i de følgende Aar byggedes en Del Huse, og Kraftanlæget blev udvidet, indtil man i 1911 var naaet ned paa en Dybde af 90 m, hvor Diabasgangen, man havde fulgt, udvidede sig og formentlig forenede sig med andre, men samtidig aftog Kobberindholdet i Gangen. Medens dette havde været 6—7 % i de øverste Lag, var det allerede paa den halve Dybde nede paa ca. Halvdelen heraf, men til Gengæld var Gangen tilsvarende bredere, og paa den fulde Dybde var Forholdet noget lignende; Gangen udvidede sig, og den procentvise Tilstedeværelse af Kobber i Ertsen blev mindre.

For at kunne behandle en Kobbererts i Grønland maa den være saa ren, at den kan smelte uden først at opberedes paa anden Maade, for Eksempel ved Vaskning. Af den oprindelige Erts blev der i en mindre Ovn, der blev opstillet ved Minen, udsmeltet en Del, som gav et godt Resultat, men en saa lav procentholdig Erts som 2 % maa først koncentreres paa anden Maade, før den kan smeltes, og da et saadant Koncentrationsanlæg er meget bekosteligt og derfor kræver Tilstedeværelsen af meget store Mængder af Erts, kunde der ikke være Tale om at fortsætte. I 1913 og 1914 blev Minen besøgt af amerikanske Minegeologer, da der kunde tænkes at være Mulighed for, at der, som Rink allerede antog, fandtes andre og større Forekomster paa samme Egn. Der blev ved disse Undersøgelser påavist, at der paa hele Alángorssuak Øen og paa Øerne imellem dette Land og Sánerut Landet findes større Partier af kobberholdig Skifer med indtil 2 % Kobber, som, hvis de var beliggende under andre Himmelstrøg, vilde kunne bære en økonomisk Behandling. Til en Sammenligning kan anføres, at Mansfeld-Forekomsten indeholdt 0,6 %, Cu, Montana-Forekomsten 1,41 % Cu og kun Rio Tinto og de bedste Sulitelma Malme har over 2 % Cu.

Paa det Tidspunkt, da de ovennævnte Fakta var konstateret, blev Driften delvis indstillet, for helt at ophøre i 1914, og Anlæget, der foruden selve Skakten bestod af Kraftanlæg, Beboelseshuse og Provianthuse, og som var opført under meget vanskelige Forhold, er delvis flyttet til Amitsok, hvor Selskabet samtidig begyndte Grafitbrydning. Beliggenheden af Josvaminen, blandt andet i Nær-

heden af det berygtede Kap Desolation, havde stillet store personlige Fordringer til det Mandskab, som i Aarenes Løb beboede Stedet. Arbejdsstyrken bestod af ca. 20 Mand, hvoraf Halvdelen var norske Minører og Resten danske Arbejdere, under Ledelse af norske Stigere. Da der ikke fandtes nogen virkelig Havn, var Stedet vanskeligt at besejle, og Folkene maatte til enhver Tid være klar til at sikre Minens Baade i de stærke Storme, som Egnen dér hjemsøges af.

Grafitbruddet Amitsoĸ[1]) (Fig. 15) ligger, som nærmere omtalt under »Bopladser i Julianehaab Distrikt« (Side 528), nær ved Sydspidsen af Amitsoĸ Øen, hvor M. Ib Nyeboe i 1911 fandt grafitførende Gnejs-Granit, og da Grafit hører til de Mineralier, som »Grønlandsk Minedrifts Aktieselskab« har Ret til at minere, blev der — efter at der i 1914 og 1915 var foretaget en Del Undersøgelser — anlagt de nødvendige Huse for Overvintring, og siden 1916 har der været Helaarsdrift paa Stedet. Krigsaarene umuliggjorde imidlertid Opsendelsen af nødvendige Maskiner, saaledes at det først er efter Krigen, at Anlægget har kunnet udbygges.

Der forekommer 3 Hovedaarer, af hvilke de to nordligste i Dagen er forholdsvis korte, medens den tredie er ca. 600 m lang og har en Bredde af 4 til 15 m. Den rigeste Part af hele Forekomsten udgør over Halvdelen af Længden med en Gennemsnitsbredde paa ca. 12 m, som svarer til ca. 10000 Tons pr. Meter i Dybden. Med Hensyn til Forekomstens Mægtighed i Dybden kan intet siges med Bestemthed, men de geologiske Forhold tyder paa, at den er betydelig.

Saalænge Prøvedriften stod paa, blev der drevet i Dagen, men nu er der anlagt Skakt, og Driften foregaar altsaa under Jorden. Forekomstens Gennemsnitshøjde over daglig Vande er ca. 20 m, og man er nu paa en Dybde af ca. 40 m, og altsaa 20 m under Havets Niveau. Grafiten er krystallinsk; den har et Gennemsnits-Kulstofindhold paa ca. 22 % og Bjergarten, hvori den forekommer, indeholder foruden Grafit, Glimmer og Svovl. I Nærheden af Minen, umiddelbart ved Vandet, er opstillet en Grafitmølle, hvor Grafiten knuses og renses foreløbig til et Koncentrat paa ca. 50 a 60 %, som er et Mellemprodukt, der vil blive yderligere koncentreret paa Forbrugsstederne.

Ved Anlægget, der ledes af en teknisk uddannet Driftsbestyrer, beskæftiges ca. 25 Mand, og med en saadan Styrke vil der, naar Anlægget er udbygget, kunne udmineres og opberedes ca. 10000 Tons Erts aarlig.

»Grønlandsk Minedrifts Aktieselskab« har et mindre Skib, der besejler Amitsoĸ 1 Gang aarlig, men Befordring af Funktionærer til og fra Grønland sker dog i Reglen over Julianehaab med et af Handelens Fartøjer.

For Minens Beboere gælder tilsvarende Isolationsbestemmelser som for Kryolitbruddet Ivigtût. Det er saaledes Funktionærer og Arbejdere tilladt at drive Jagt og Fiskeri i Minens nærmeste Omegn, men de maa ikke besøge grønlandske Bosteder eller Fangstpladser uden særlig Tilladelse.

Det er ligeledes Grønlænderne forbudt at lade sig engagere som Arbejdere

---

[1]) Tekniske Oplysninger ved M. Ib Nyeboe.

ved Minen, handle med dennes Beboere eller overhovedet at besøge Stedet. Ønsker de Indfødte at sælge ikke monopoliserede Produkter til Funktionærerne eller Arbejderne, maa det ske gennem Bestyreren af Nanortalik, der ligeledes besørger Indkøb af Fuglevildt, Fisk og lignende til Minen.

I Modsætning til Ivnatsiak, hvor Indkøb af grønlandske Fødemidler var rent illusorisk paa Grund af den store Afstand fra beboede Pladser, er der ved Amitsok en Mulighed for at komplettere den danske Kost med en Del af Landets Produkter, men Opsendelsen af Proviant til Minen er besværligere, og Forbindelsen med Danmark mindre hyppig end ved Ivnatsiak paa Grund af det lange Tidsrum, hvori Distriktet er afskaaret fra Omverdenen.

HANDEL, BESEJLING OG ADMINISTRATION

Handel. Indhandling af grønlandske Produkter og Udhandling af Varer foregaar ved Kolonistedet og Anlæget Nanortalik samt ved Udstederne Kagssimiut, Narssak, Sârdlok, Sydprøven, Sagdlît, Pamiagdluk, Sangmissok og under Klapmydsefangsten tillige ved Nunarssuak paa Kitsigsut Øerne Syd for Nanortalik. Hellefisk og Havtorsk er Genstand for Indhandling ved Fiskestationerne Narssak, Karsorsat og Sarfâ, de to sidste i Agdluitsok Fjorden.

Ligesom i de øvrige Kolonidistrikter er den daglige Handelstid fastsat til normalt 2 Timer ved Kolonien og Nanortalik, hvorimod der handles hele Dagen ved Udstederne.

Indhandlingen beløb sig i 1919 til 2584 Tdr. Sælspæk, 882 Tdr. Hajlever, 56 Bjørneskind, 1077 blaa og 988 hvide Ræveskind, 73 store og 1414 smaa Sælskind, 5032 kg Fuglefjer, 14 store og 285 smaa Ederfugleskindstæpper, 127388 kg Hellefisk, 169162 kg Havtorsk og 68900 kg Uvak m. m. til et samlet Beløb af 66141 Kr.

Udhandlingen. I 1917—19 blev der afhændet evropæiske Varer til et Beløb af 133118 Kr. gennemsnitlig pr. Aar, fordelt paa følgende Sorter: Proviantsorter 30613 Kr., Skyderekvisitter 8693 Kr., Urtekram 34500 Kr., Malervarer 183 Kr., Manufakturvarer 26486 Kr., Isenkram 3784 Kr., Værktøj og Redskaber 431 Kr., Emaillerede Varer 524 Kr., Tobak 11617 Kr., Porcellæn 745 Kr., Trævarer 6638 Kr., Rebslagervarer 1436 Kr., Blikkenslagervarer 344 Kr., Skrivematerialier m. m. 434 Kr., Fadeværk 328 Kr., Brændsel m. m. 3417 Kr. og Kommissionsgods 2945 Kr.

Besejling. Udstedernes Besejling foregaar i Reglen i Tiden fra Slutningen af Marts til Slutningen af December. Der togtes saaledes længere end i de øvrige Kolonidistrikter og navnlig meget senere paa Aaret, fordi Hovedforsyningen først ankommer til Kolonien i Oktober, sjældnere dog i November Maaned. Togtningen er tilmed vanskeligere end andetsteds i Landsdelen, fordi Storisen ofte lægger Hindringer i Vejen for Fartøjerne, og det er ikke ualmindeligt, at en enkelt Rejse til Sagdlît eller endog til Narssak kan vare een Maaned eller

derover. Fartøjerne maa da møjsommeligt arbejde sig frem fra Havn til Havn, der heldigvis findes i stort Antal langs Kysten. Der foretages ca. 55 Togter aarlig.

Kolonien har følgende Transportfartøjer: Motorskonnerten »Bjørnen« (laster ca. 400—450 Tdr.), Sejlgaleasen »Emma« (320 Tdr.), Dæksbaaden »Maagen«, der er stationeret ved Nanortalik og besørger Togtningen til Nunarssuaĸ og de to sydligste Udsteder, Pamiagdluk og Sangmissoĸ, (105 Tdr.), Dæksbaaden »Sælen« (50 Tdr.) og Motorbaaden »Kaleralik« (18 Tdr.).

Koloniens Besejling foregaar normalt med følgende Fartøjer: Et fragtet Skib, der afgaar hjemme fra i August, S/S »Hans Egede«, der paa sin 4. Rejse ankommer til Kolonien i Oktober, S/S »Godthaab« efter endt Besejling af Angmagssalik i Oktober, og endelig et Skib med Kul fra Kulbruddet.

Paa Grund af Storisen, der i Reglen spærrer Farvandet til hen i August, regnes Julianehaab for en af de Kolonier, der er vanskeligst at besejle, med mindre Farvandet er isfrit, i hvilket Tilfælde Besejlingen er let, da Kysten har flere stærkt fremtrædende Anduvningspunkter, Kitdlavât, Malene Fjældet og længere inde Redekammen, Ilímaussaĸ, Kirkefjældet med flere, der alle er let kendelige og paa Grund af deres store Højde ses i lang Afstand, naar Vejret er klart. Farvandet udenfor Igaliko Fjorden og dennes Munding er tilmed rent; men selv om Hovedmassen af Isen er borte, maa man dog regne med, at de snævre Sunde kan være tilstuvet af Storisskosser, der hindrer Gennemsejlingen og tvinger Skibene til at gøre Omveje.

Indsejlingen til Kolonien foregaar i Almindelighed enten gennem Torssukátak ad den i Distriktsbeskrivelsen nærmere omtalte indenskærs Rute, eller Skibene søger Kysten tværs over Julianehaab Bugten, idet Kursen lægges direkte mod Mundingen af Igaliko Fjorden og derefter ind mellem Akia og Pârdlît Øerne til Kolonien. Er der Is mellem Øerne, og Fjordmundingen blokeret, holder Skibene ofte ind i Mundingen af Bredefjord eller Skovfjord for herfra at naa Kolonien, enten gennem Løbene mellem Yderøerne, eller for de Fartøjers Vedkommende, der har søgt ind til Bredefjord, ofte indenom Tugtutôĸ.

I den gamle Sejlskibstid var Torssukátak Løbet den almindeligst benyttede Sejlrute, medens Dampskibene nu til Dags i Reglen søger Kysten tværs over Julianehaab Bugten.

Administration. Kommuner. Distriktet er i kommunal Henseende delt i 9 selvstændige Kommuner, nemlig Kagssimiut med Bopladserne Sarĸamiut, Keĸertarssuârаĸ og Karmat, Narssaĸ med Niaĸornaĸ, Tugdlerúnat, Kángue og Igaliko, Julianehaab med Kangermiutsiait, Sârdloĸ med Kaersoĸ, Sydprøven med Lichtenau, Nûgârssuk, Angmagssivik, Ilivermiut, Sarfâ, Akuliaruseĸ, Igdlorpait, Igpik og Kanajormiut, Sagdlît med Isua, Nanortalik med Sermilik, Tuapait og Igdlukasik, hvortil kommer Grafitbruddet Amitsoĸ, Pamiagdluk (Ilua) med Frederiksdal og Anordliuitsoĸ samt Sangmissoĸ med Nûk, Itivdleĸ og Kernertoĸ.

I Følge de ved kongelig Anordning fastsatte Kommunegrænser udgør Ka-

ngermiutsiait en Del af Sârdlok Kommune, men behandles i Praksis som hørende ind under Julianehaab Kommune.

Landsraadskredse. Distriktet er inddelt i 5 Landsraadskredse, af hvilke 1. Kreds omfatter Kommunerne Sangmissok og Pamiagdluk (Valgsted Pamiagdluk), 2. Kreds: Kommunerne Nanortalik og Sagdlît (Valgsted Nanortalik), 3. Kreds: Sydprøvens Kommune (Valgsted Sydprøven), 4. Kreds: Kommunerne Sârdlok og Julianehaab (Valgsted Julianehaab), 5. Kreds: Kommunerne Narssak og Kagssimiut (Valgsted Narssak).

Retsvæsen. Kolonidistriktet er i retslig Henseende delt i 2 Distrikter: Julianehaab, omfattende Kommunerne Kagssimiut, Narssak, Julianehaab og Sârdlok; Nanortalik omfattende Kommunerne Sydprøven, Sagdlît, Nanortalik, Pamiagdluk og Sangmissok.

I hvert af de 2 Retsdistrikter er oprettet en blandet Domstol, hvem samtlige i Retsdistriktet bosatte Indfødte er underlagt i kriminelle Sager, hvorimod de i privatretslig Henseende hører ind under de paagældende Kommuneraad.

Sparekassen. I Julianehaabs Afdeling af Sydgrønlands Sparekasse henstod den 1. Januar 1919: 46920 Kr. 55 Øre paa 259 Konti. Der blev i 1919 indskudt 54472 Kr. 86 Øre og hævet 26193 Kr. 22 Øre, medens Rentetilskrivningen var 2594 Kr. 86 Øre.

Handelen forestaas af en Kolonibestyrer, der i 1919 til sin Assistance havde 1 Kolonibestyrer (ved Nanortalik), 1 Assistent og 1 Volontær (alle Danske), samt 8 Udstedsbestyrere (alle Indfødte), een ved hvert af Udstederne.

Handelens og derunder Lægevæsenets Bygninger, der omtales nærmere under »Bopladser i Julianehaab Distrikt«, havde ved Regnskabsafslutningen 1919 en bogført Værdi af 36911 Kr., hvortil kommer Fiskeristationernes Bygninger til en Værdi af ca. 25000 Kr.

Af Fartøjer findes i Distriktet foruden de foran omtalte Transportbaade »Bjørnen«, »Emma«, »Maagen«, »Sælen« og »Kaleralik« endvidere ved Julianehaab: 2 Storbaade og 3 Joller til Transportfartøjerne, 3 Lossepramme, 1 Havnejolle, 1 Slup, 1 Pram, ved Narssak, Sârdlok og Sydprøven en Pram eller Jolle hvert Sted, ved Nanortalik, foruden Dæksbaaden »Maagen«, 1 Jolle og 1 Pram.

Samtlige Fartøjer med tilhørende Inventarier har en bogført Værdi af 155328 Kr.

Inventarierne er vurderet til 18740 Kr.

Driftsomkostningerne beløb sig gennemsnitlig i Perioden 1917—1919 til 19171 Kr. pr. Aar; heraf medgik: Materialier og Varer til Vedligeholdelse af Huse og Fartøjer 7614 Kr., Løn til Lejede ved Kolonien og Udstederne 5155 Kr., Kajakposter 476 Kr., Festtraktement 1045 Kr., Brændsel til Togtning og Bagning 1833 Kr., Udgifter til Tranbrænding 1444 Kr. og andre Udgifter 1604 Kr.

Fiskeristationerne. Der findes 3 Fiskeristationer i Distriktet, nemlig Narssak ved Udstedet af samme Navn, Karsorsat nær Sydprøven og Sarfâ 18 km indenfor Mundingen af Agdluitsok. Karsorsat bestyres af en dansk Fiskemester, de to andre Stationer af Indfødte. Ved Karsorsat er endvidere ansat 1 Bødker.

og 1 Fastlejet, ved Sarfâ 2 Fastlejede, hvorimod Bestyreren af Narssak kun benytter dagvis lejede Arbejdere.

Driftsomkostningerne ved de 3 Stationer beløb sig i 1919 til 10972 Kr. ialt, Fiskemestrenes Løn ikke medregnet herunder. (Jfr. iøvrigt Oversigten).

Driftomkostninger ved Fiskeristationerne Narssak, Karsorsat og Sarfâ i Aaret 1919.

	Fast-ansatte og Fastlejede	Bygninger og Inventar	Administration m. m.	Togtning	Behandling af Fiskene	Ialt
	Kr.	Kr.	Kr.			
Narssak	»	164	79	»	2094	2337
Karsorsat	675	311	229	149	3918	5282
Sarfâ	648	142	»	»	2563	3353

Faareavlsforsøget ledes af en Dansk, der til sin Assistance har en Kivfak og en Elev.

Til Forsøget hører en Motorbaad og Robaad med Tilbehør, alt vurderet til et Beløb af 5543 Kr.

Driftomkostningerne beløb sig i 1919 til 4135 Kr. deraf Lønninger til Medhjælperne 1020 Kr., Vedligeholdelse af Bygninger og Fartøjer m. m. 1670 Kr., Indsamling af Foder 433 Kr., andre Udgifter 1012 Kr.

Kirke- og Skolevæsen. Distriktet er inddelt i 3 Præstegæld, nemlig Julianehaab Præstegæld, omfattende Kommunerne Kagssimiut, Narssak, Julianehaab og Sârdlok, Lichtenau Præstegæld: Sydprøven, Sagdlît og Nanortalik Kommuner med Undtagelse af Bopladsen Igdlukasik, og Frederiksdal Præstegæld, hvortil hører Bopladsen Igdlukasik samt Kommunerne Pamiagdluk og Sangmissok. Hvert Præstegæld staar under Ledelse af en Førstepræst.

I Julianehaab Præstegæld findes 1 Kirke (Julianehaab), 5 Kapeller (Kagssimiut, Narssak, Igaliko, Kangermiutsiait og Sârdlok) og 2 selvstændige Skolebygninger (Julianehaab og Kaersok). I Kapellerne ved Kagssimiut og Narssak er der indrettet særskilte Skolelokaler, hvorimod Børneundervisningen ved Igaliko, Kangermiutsiait og Sârdlok foregaar i selve Kapellet (Skolekapeller).

I Præstegældet var i Aaret 1919 ansat følgende Tjenestemænd: 1 Førstepræst (Dansk), 5 seminarieuddannede, 5 kateketskoleuddannede og 2 privatuddannede Kateketer samt 3 uuddannede Læsere, ialt 15 Indfødte.

Skolebørnenes Antal beløb sig til 237, deraf 22 ved Kagssimiut, 5 ved Sarkamiut, 12 ved Kekertarssuârak, 12 ved Karmat, 39 ved Narssak, 4 ved Niakornak, 4 ved Tugdlerúnat, 8 ved Kángue, 15 ved Igaliko, 72 ved Julianehaab, 12 ved Kangermiutsiait, 16 ved Sârdlok og 16 ved Kaersok.

Af disse 237 Børn undervises de 73 af seminarieuddannede Kateketer, 63

af kateketskoleuddannede, 21 af privatuddannede, 8 af Læsere og 72 af seminarieuddannede og Læsere i Forening. 192 Børn undervises i Skoler eller Kapeller, 45 i de respektive Kateketers eller Læseres Huse.

I Lichtenau Præstegæld findes 2 Kirker (Lichtenau og Nanortalik), 5 Kapeller (Sydproven, Angmagssivik, Akuliarusek, Igdlorpait og Sagdlît) og 2 selvstændige Skoler (Lichtenau og Nanortalik). Endvidere er der indrettet selvstændige Skolelokaler i Kapellerne ved Sydprøven, Angmagssivik, Igdlorpait og Sagdlît, medens Akuliarusek har Skolekapel.

I 1919 var der ansat følgende Tjenestemænd i Præstegældet: 1 Førstepræst, 8 seminarieuddannede, 2 kateketskoleuddannede og 1 privatuddannet Kateket samt 6 uuddannede Læsere, alle Indfødte.

Antallet af Skolebørn udgjorde ialt 260, deraf 39 ved Sydprøven, 20 ved Lichtenau, 15 ved Nûgârssuk, 24 ved Angmagssivik, 12 ved Ilivermiut, 1 ved Sarfâ, 22 ved Akuliarusek, 20 ved Igdlorpait, 8 ved Igpik, 2 ved Kanajormiut, 11 ved Sagdlît, 9 ved Isua, 50 ved Nanortalik, 12 ved Sermilik og 15 ved Tuapait. 177 Børn undervises af seminarieuddannede Kateketer, 23 af kateketskoleuddannede, 9 af privatuddannede og 51 af uuddannede Læsere. Af Børnene modtager 198 Undervisning i offentlige Skolelokaler eller i Kapellerne, 62 i Kateketernes eller Læsernes Huse.

I Frederiksdal Præstegæld er der 1 Kirke (Frederiksdal) og 4 Kapeller (Igdlukasik, Pamiagdluk, Anordliuitsok og Nûk) samt 1 selvstændigt Skolelokale (Frederiksdal). Særskilt Skolelokale findes i Kapellet ved Igdlukasik, medens Pamiagdluk, Anordliuitsok og Nûk har Skolekapeller.

Følgende Tjenestemænd var ansat i Præstegældet: 1 Førstepræst, 4 seminarieuddannede, 2 kateketskoleuddannede og 3 privatuddannede Kateketer, alle Indfødte.

Der fandtes 142 Skolebørn, nemlig 31 ved Igdlukasik, 37 ved Frederiksdal, 4 ved Pamiagdluk, 12 ved Anordliuitsok, 23 ved Nûk, 7 ved Sangmissok, 20 ved Itivdlek og 8 ved Kernertok. Af disse 142 Børn undervistes 91 af seminarieuddannede Kateketer, 12 af kateketskoleuddannede og 39 af privatuddannede. Endelig modtog 107 af Børnene Undervisning i offentlige Lokaler (Skoler eller Kapeller), 35 i Kateketernes Huse.

Lægevæsenet. Handelsdistriktet udgør eet Lægedistrikt, Julianehaab, under Ledelse af en Distriktslæge, der er bosat ved Kolonistedet. Her findes et godt indrettet Sygehus med 3 Sygeværelser, Operationsstue, Værelse til Sygeplejerskeń og med Plads til 15 Patienter. Ved Nanortalik et Sygehus, der dog kun har Plads til 4 Patienter.

Til sin Assistance har Lægen en dansk Sygeplejerske samt 15 Jordemødre, hvoraf 2 er uddannet i Danmark. I Marts 1919 var der ansat en Jordemoder ved hver af de følgende Pladser: Kagssimiut, Kekertarssuârak, Narssak, Igaliko, Julianehaab, Kangermiutsiait, Sârdlok, Sydprøven, Lichtenau, Angmagssivik, Igdlorpait, Sagdlît, Nanortalik, Igdlukasik og Frederiksdal.

I 1919 havde Lægevæsenet, foruden Lønninger til Personalet, Anskaffelse

af Medicin og lignende, følgende Udgifter: Lægens Rejser 383 Kr., Huse og Fartøjers Vedligeholdelse 806 Kr., Sygetransport 13 Kr., Fødselshjælp 88 Kr. Diverse Udgifter 520 Kr., ialt 1810 Kr.

Hertil kommer Udgifter ved Driften af Sygehuset ved Julianehaab 1586 Kr., der fordeler sig saaledes: Forplejning 759 Kr., Betjening 145 Kr., Brændsel og Lys 425 Kr., andre Udgifter 257 Kr.

Kostdagenes Antal var 2305, og Udgifterne pr. Kostdag androg 32,5 Øre.

BOPLADSER I JULIANEHAAB DISTRKT

Udstedet Kagssimiut.

Kagssimiut (ɔ: et Sted omgivet af sammenhængende Højder) ligger paa Sydsiden af den østligste større Ø i Skærgaarden mellem Káĸaligaitsiaĸ og Bredefjord umiddelbart Nord for »nordlige Maageløb«, hvor dette udmunder i Kagssimiut Bredningen. Nedenfor Pladsen er der to Smaabugter, adskilt fra hinanden ved en smal, lav, fremspringende Pynt, Nũnguaĸ. Af Bugterne benyttes den østligste som Udskibningssted, men da begge er aabne mod Syd, let fyldes med Storis og desuden er usikre ved sydlige og sydøstlige Vinde, ankres der i Reglen i en lille Bugt tæt Vest for Udstedet i Læ af den større Ø Kimatulivik, der dækker Sydsiden af Maageløbet. Kysterne er stejlt affaldende, og Farvandet flere Steder grundet eller skærfyldt.

Pladsen har spredt liggende Huse paa et nøgent, isskuret Terræn, der skraaner ned imod de to Bugter og er omgivet af ganske lave, stærkt kuperede, men blødt afrundede Fjælde. Umiddelbart indenfor Nũnguaĸ, midt mellem Bugterne, ligger den hvidkalkede Udliggerbolig, bag denne Butikken, og paa Skraaningen nær Havnebugten Pakhusene. Grønlænderhusene er jævnt fordelt over hele Terrænet nedenfor det noget højere liggende Kapel. Nũnguaĸ og de foranliggende Øer skjuler delvis Udsigten til det aabne Hav, som kun skimtes ud over Havnemundingen (Fig. 16). Afstanden til Kipisarĸo er indenskærs 75 udenskærs 98 km., til Julianehaab 66 km.

Kagssimiut udgør i Forbindelse med Bopladserne Sarĸamiut, Keĸertarssuâraĸ og Karmat een Kommune, Kagssimiut, hvis Nordgrænse falder sammen med Distriktets, medens Østgrænsen fra Havet gaar ind Øst om Karmats Øgruppe til Imartuneĸ, hvorfra den bøjer Syd om Tugtutôĸ til Bredefjord, som den følger til Nûk og videre Nord om denne Ø gennem Bugten Kaleragdlit til Indlandsisen. Udstedet hører til 5. Landsraadskreds (Valgsted Narssaĸ) og er underlagt den blandede Domstol i Julianehaab Retsdistrikt og samme Steds Præstegæld.

Ved Kagssimiut er der følgende offentlige Bygninger, Handelen tilhørende:

Udliggerbolig (opført 1850), 11 × 7,2 m, af Graasten med 3 Stuer og Køkken, skummel.

Butik, 8,9 × 5 m, af Graasten,

Spækhus med Proviantloft (opf. 1852), 9,1 × 6,3 m, af Graasten, samt Fadeværkshus og Krudthus.

Kirkevæsenet tilhørende:

Kapel, 7,8 × 5,1 × 2,5 m indvendigt Maal, af Bræder med Prædikepult, Alter og Knæfald. Paa Loftet er et Skolerum, 3,7 × 2,9 ×1,9 m stort.

Endvidere findes 21 Grønlænderhuse, nemlig Type I: 6 danskbyggede Huse med højt Tag, alle opført af Sten, spækket med Kalk. De er forsynet med Komfurer og et tilbygget Bislag af Træ eller Sten. Et enkelt har Køkken i Bislaget, et andet 2 Stuer. Type II: 4 dansk-grønlandske Huse med højt Tag, alle har Komfur eller Ovn og Bislag af Tørv og Sten. Type III: 7 grønlandske Huse med fladt Tag, alle med Komfur eller Ovn og Bislag af Tørv, det ene har rundbygget Igalek. Type IV: 1 Hus uden Ovn, Bislag af Træ med rundbygget Igalek. Type V: 3 Huse, hvoraf to er forsynet med Ovn.

De til Type I og II hørende Huse er alle renlige og velholdte, enkelte er desuden forsynet med Møbler og har et helt dansk Præg.

Befolkningen udgjorde 31—12—1919 ialt 128 Personer.

Under Handelen var ansat 1 Udligger og 1 Jordemoder, under Kirkevæsenet 1 seminarieuddannet Katekèt (alle Indfødte).

Af Erhververne var 27 Fangere, 2 Fiskere, 6 Drenge og 2 Fastlønnede forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig i 1919 til 1 Hvidfisk, 335 store og 664 smaa Sæler, 46 blaa, 66 hvide Ræve og 1 Bjørn.

Indhandlingen ved Handelsstedet udgjorde s. A. 275 Tdr. Sælspæk, 9 Tdr. Hajlever, 3 Bjørneskind, 535 Ræveskind, 5 store 19 smaa Sælskind, 123 Tæpper og 909 kg Fjer m. m. til et Beløb af 8410 Kr. Man kan dog ikke gaa ud fra, at hele Indhandlingsbeløbet altid kommer Kommunens Erhververe til gode, idet en Del af Produkterne meget vel kan være indleveret af andetsteds hjemmehørende Grønlændere, hvilket er almindeligt i Distriktet under Klapmydsefangsten, naar de Indfødte opholder sig udenfor Hjemstedskommunen. Men da den Andel af Indhandlingsbeløbet, der tilkommer de enkelte Kommunekasser, kun beregnes paa Grundlag af, hvad Kommunens egne Erhververe afhænder, udleveres der Sælgerne — sammen med Betalingen for Produkterne — de saakaldte Kontrolmærker, der samles af Hjemstedskommunens Kommuneraadsformand og tilstilles Inspektøren, der beregner Indhandlingsafgiften heraf. Den Kontrolmærkerne paalydende Værdi svarer altsaa — sammenlagt — til, hvad der, indenfor den enkelte Kommune, er udbetalt dennes egne Erhververe for de i Aarets Løb indleverede grønlandske Produkter. Aar 1919 er der i Kagssimiut Kommune indleveret Kontrolmærker til et Beløb af 8058 Kr.

Udhandlingen beløb sig samme Sted til 11939 Kr., deraf for 1298 Kr. Kaffe med Tilsætning, 907 Kr. Sukker og 954 Kr. Tobak.

Gennemsnitsindtægten pr. Familie à 5 Personer i Kommunen androg det paagældende Aar ca. 185 Kr.

Fangerne ved Kagssimiut er udmærkede Kajakroere, da de hovedsagelig

driver Fangsten i det aabne Hav. 13 Mand formaar at rejse sig efter Kæntring, og 4 er kajaksvimle. Ved Stedet er der 5 Konebaade, 6 grønlandske Telte og 20 Rifler.

Bopladsen Sarkamiut.

Sarkamiut ligger paa Fastlandskysten ved Mundingen af Sermitsialik ikke langt fra Omdrejningen til Ikerasagssuak og i lave Omgivelser. Afstanden til Kagssimiut er 17 km.

Ca. 3 km indenfor Ikerasagssuak afsætter Sermitsialik en mindre Bugt, der skyder sig ind bag en lille Odde, paa hvis Østside Husene er opført paa et skraanende, noget kuperet Terræn, og hvorfra der er Udsigt tværs over Fjorden til Kagssimiut Øerne. I Bugten tæt bag Odden er der en brugelig Ankerplads.

Sarkamiut hører til Kagssimiut Kommune, 5. Landsraadskreds (Valgsted Narssak), Julianehaab Retsdistrikt og sammes Præstegæld.

Ved Stedet findes et Kapel, 4,3 × 3,7 m, af Sten samt 4 Grønlænderhuse, hvoraf de to er dansk-grønlandske og begge med Komfur, de to andre maa henregnes til Type III, men kun et af disse har Ovn.

Befolkningsantallet den 31—12—1919 var 28 Personer. Stedet har en privatuddannet Kateket. 6 Fangere, 2 Drenge og 1 Fastlønnet var forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet i 1919: 57 store 148 smaa Sæler, 68 blaa 75 hvide Ræve.

En Del af Fangerne, der er dygtige Kajakroere, er tilflyttet fra den i 1905 nedlagte Boplads Itivdliatsiak paa Nunarssuit. 3 Mand kan rejse sig efter Kæntring, og 1 er kajaksvimmel.

Ved Stedet findes: 2 Konebaade, 2 grønlandske Telte og 5 Rifler.

Bopladsen Kekertarssuârak.

Kekertarssuârak ligger 8 km Nord for Kagssimiut paa Østsiden af en ganske lille, lav og ret jævn Ø i den sydlige Del af Kôrnok Løbet, der forbinder Kagssimiut Bredningen med Imartunek. Husene ligger stærkt spredte paa et jævnt Terræn nær Øens Nordspids, hvor en ubetydelig Vig, der ikke er dækket for østlig Vind, benyttes som Havn. Bag Øen hæver sig den ret høje Kârusulik Ø, og foran har man Udsigt til det lavere, stærkt kuperede Kanertêk Land og Løbet, der Syd om dette fører ind imellem en Del store Øer til Bredefjord.

Kekertarssuârak hører til Kagssimiut Kommune, 5. Landsraadskreds (Valgsted Narssak), Julianehaab Retsdistrikt og samme Steds Præstegæld.

Stedet har 9 Grønlænderhuse, nemlig:
Type I: 3 Huse af Sten spækket med Kalk, alle har Komfur og Træbislag, Type II: 1 Hus (Ovn), Type III: 3 Huse, Komfur eller Ovn, Bislag af Tørv med Kogested og Type IV: 2 Huse, hvoraf det ene har Ovn. Adskillige af Grønlænderne har desuden smaa Tørveskure til Oplag af Tørfisk m. m.

Husene, hørende til de to første Typer, er pyntelige, velholdte og delvis forsynet med Bohave.

Befolkningen beløb sig den 31—12—1919 til ialt 45 Indvaanere. Ved Stedet er ansat en kateketskoleuddannet Kateket, i hvis Hus Børneundervisningen foregaar, og en Jordemoder.

Af Erhververne var 10 Fangere, 4 Drenge og 1 Fastlønnet forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet udgjorde s. A. 130 store og 302 smaa Sæler, 132 blaa og 64 hvide Ræve.

Erhververne er opvakte og driftige. Adskillige har anlagt Smaahaver, hvor der dyrkes Roer, Kartofler, Rabarber o. l., og enkelte driver Faareavl. Man sporer gennem alt dette en Bestræbelse, der rækker langt ud over det ensidige Sælfangerstandpunkt og i sig rummer Udviklingsmuligheder, som derimod aldrig har givet sig tilsvarende Udslag blandt den midtgrønlandske Befolkning.

Erhververne regnes for ret gode Kajakroere, 8 Mand angives saaledes at kunne rejse sig efter Kæntring, og 2 er kajaksvimle. Ved Stedet er der 3 Konebaade, 1 Stovts- og 4 grønlandske Telte samt ialt 10 Rifler.

Erhvervsturnus for Kagssimiut, Sarkamiut og Kekertarssuârak. Januar—Marts. I disse Maaneder driver Fangerne lidt Klapmydse- men navnlig Sortsidefangst, der dog taber sig i Marts. De tages mest fra Fangstpladsen Sydøst for Kekertarmiut Øerne udenfor Udstedet og for Sarkamiuternes Vedkommende i Mundingen af Sermitsialik. Desuden skydes der mange Lomvier og især Ederfugle, der hovedsagelig opholder sig omkring Kekertarmiut Øerne og langs Iskanten ud for Sarkamiut. Bopladsgrønlænderne driver dog ved Siden heraf ivrig Netsidefangst og Rævejagt i Fjordene, og der tages mange Rødfisk fra Kekertarssuârak.

April—August. Naar Klapmydsen indfinder sig, rejser en Del af Fangerne ved Sarkamiut til Fangstpladsen Upernivik, Øst for Kákaligaitsiak Fjordens Munding, Resten sammen med de fleste fra Kekertarssuârak til Kagssimiut, hvorfra der drives Fangst, indtil Angmagssatterne indfinder sig. De øses forskellige Steder, men især ved Alerât paa Kingigtok, og naar de omkring Slutningen af Juni er tørret, vender de fleste af Kagssimiuterne hjem, medens enkelte telter paa Yderøerne Uvingassut og Takisôk. Sarkamiuterne gaar alle til Uvingassut, hvor de sammen med enkelte fra Kekertarssuârak bliver, indtil det magre Klapmydsetræk er forbi, hvorefter alle vender hjem til Bopladserne i Slutningen af August. Den magre Klapmyds maa søges langt til Søs, ofte helt Syd for Kekertat, der ligger 24 km SV. for Uvingassut. Turen tager over eet Døgn, fra den ene Dags Morgen til den følgende Dags Eftermiddag, men her findes altid Sæler.

September — December. Efter Hjemkomsten i August indsamles Skovbrænde i Sermitsialik, og derefter begynder Rævejagten, der drives jævnsides Atak- og Netsidefangst, og — for Kekertarssuârakernes Vedkommende — tillige Fiskeri af Rødfisk Aaret ud. I Oktober indfinder Ederfuglen sig, men de forskellige Erhverv hæmmes ofte af daarligt Vejr i Efteraarsmaanederne.

Bopladsen Karmat.

Karmat (o: Murene) ligger paa Sydsiden af den vestlige, større Ø i Arkipelaget mellem Skovfjord og Bredefjord umiddelbart ved Mundingen af denne sidste, 16 km fra Kagssimiut og 50 km fra Julianehaab. Hovedmassen af Øerne i Gruppen ligger Syd og Øst for Karmat Øen, hvis Sydkyst falder ret stejlt af mod det ca. 1 km brede Sejlløb, der fører forbi Bopladsen. Husene ligger terrasseformig paa et stærkt skraanende Terræn, hvorfra man overser de paa Sydsiden af Sejlløbet liggende Øer, der dækker Bopladsen mod Sø fra det aabne Hav. Et Par Hundrede Meter Øst for Bopladsen afsætter Løbet en ubetydelig Vig, der benyttes som Baadehavn, men har en vanskelig tilgængelig, stejl Kyst.

Karmat hører til Kagssimiut Kommune, 5. Landsraadskreds (Valgsted Narssaĸ), Julianehaab Retsdistrikt og Præstegæld.

Ved Stedet findes 9 Grønlænderhuse, nemlig:
Type II: 4 Huse, alle med Komfur og Bislag af Tørv og Sten, Type III: 4 Huse, hvoraf to er forsynet med Ovn. Alle har Bislag af Tørv indrettet med Igaleĸ og Proviantrum. Type V: 1 Hus uden Ovn.

Befolkningen beløb sig i 1919 til 56 Personer. Stedet har en kateketskoleuddannet Kateket, i hvis Hus Børnene undervises. Af Erhververne var 11 Fangere, 2 Drenge og 1 Fastlønnet forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet var i 1919: 263 store og 437 smaa Sæler, 23 blaa og 53 hvide Ræve.

Fangerne, hvoraf 7 kan rejse sig efter Kæntring, ejede 2 Konebaade og 2 grønlandske Telte, samt 11 Rifler. Ved Stedet boede en Enke efter en i Kajak forulykket Fanger.

Erhvervsturnus. I Januar til Marts drives saa godt som udelukkende Fangst af Atak i Mundingen af Bredefjord og paa Fangstpladsen ved Augpalârtut, de yderste Øer Syd for Karmat; endvidere skydes en hel Del Lomvier og Ederfugle, og fra Februar fiskes mange Rødfisk Nord for Karmat Øen, hvor der findes en betydelig Rødfiskebanke.

April—August. Ataken og den fede Klapmyds tages fra Bopladsen, den magre fra Fangstpladsen Kisermiut i Juli og August. Angmagssatter øses ved Tûgdlik, Syd for Torssukátak, i Bredefjord, men kun Kvinder og gamle Folk deltager heri, medens Fangerne forbliver paa Fangstøerne.

I September—December er Fangstforholdene ganske som ved Kagssimiut, idet Befolkningen lever af Atakfangst, Lomvier og Ederfugle, der kommer i Oktober, Lomvierne dog først. Tyndis, der i store Flager jævnlig driver ud af Bredefjord, hæmmer dog ofte Sælfangsten.

Udstedet Narssaĸ.

Narssaĸ ligger i Bunden af en 0,7 km lang, smal Vig paa den sydvestlige Spids af Ilímaussaĸ Halvøen tæt Nord for Tunugdliarfik Fjordens Munding og 37 km fra Julianehaab. Bag Udstedet breder sig en jævn, indad svagt stigende

Slette, der mod Øst fører hen til Foden af det stejle, kuplede Kákarssuak Fjæld, hvorfra Føhnvinden blæser med voldsomme Kast; mod Nord gaar Sletten over i et stærkere, bølget Terræn, der udmunder i den i Distriktsbeskrivelsen omtalte Gletscherdal. Kysterne er ganske lave, og Farvandet foran til Stadighed fyldt med Isfjælde og Kalvis, der hyppig spærrer Passagen til Udstedet. Umiddelbart indenfor Vigen ligger Handelens Huse og Kapellet paa et ganske jævnt

Terræn, og bag disse Bygninger Grønlænderhusene i Rækkefølge, omgivet paa begge Sider af smukke, grønne Engdrag. Vigen danner en sikker Havn med god Holdebund. Udsigten over det isfyldte Farvand til Tugtutôks blødt afrundede Fjældkupler er pragtfuld (Fig. 17). Ved en lille Bugt 2 km Nord for Stedet ligger 6 Huse, der egentlig danner en selvstændig Boplads, Narssârak, men regnes som hørende til Udstedet. Narssak danner i Forbindelse med Bopladserne Niakornak, Tugdlerúnat, Kángue og Igaliko een Kommune, Narssak, der mod Vest grænser til Kagssimiut, mod Syd til Julianehaab Kommune, idet Grænsen følger en Linie fra Havet ind gennem Skovfjord mellem Hollænder Øen og Simiutak til Mundingen af Kangerdluarssuk og tværs igennem denne til Overbæringsstedet, der fører til Kakortok Fjorden. Herfra gaar Grænsen i østlig Retning ind gennem Landet til Nordbopladsen Sigssardlugtok og tværs over Igaliko Fjorden til Kagssiarssuk.

Narssak hører til 5. Landsraadskreds (Valgsted Narssak), Julianehaab Retsdistrikt og Præstegæld. Udstedet har følgende offentlige Bygninger, Handelen tilhørende:

Udliggerbolig (opf. 1883), 9,4 × 6,3 m, af Graasten. Har 3 Stuer og Køkken samt Butik paa Loftet.

Spækhus med Proviantloft (opf. 1887), 7,2 × 6,9 m, af Graasten, og Krudthus. 2 km SØ. for Udstedet ligger ved en lille Bugt Fiskeristationen med et Salteri, hvor Hellefisk og Torsk opkøbes og behandles.

Kirkevæsenet tilhørende:

Kapel (opf. 1907), 10,7 × 6,3 m, af Træ. Det har Alter med stort Kors, Prædikestol og Knæfald. En Del af Kapellet er afdelt til Skolelokale, der er forsynet med store Fløjdøre, saaledes at det ogsaa kan benyttes af Kirkegængerne under Gudstjenesten.

Endvidere 20 Grønlænderhuse, nemlig: Type I: 6 Huse, deriblandt 1 Stenhus med Træfaçade, Resten er opført af Træ; alle har Komfur, 2 er indrettet med 2 Værelser, 3 har Køkken i Træbislaget, og adskillige er forsynet med Møbler, Type II: 4 Huse alle med Komfur eller Ovn, Type III: 7 Huse, hvoraf 2 har Komfur, 4 Ovne og Type IV: 3 Huse, alle med Ovn.

De fleste er smukke og pyntelige, enkelte med dansk Præg. Desuden findes en Del Stalde med Sten- eller Tørvemure.

Ved Narssârak: 6 Huse, hvoraf 5 hører til Type III, 1 til Type V. Kun 2 af disse Huse har Ovne.

Befolkningen beløb sig i 1919 til 162 Personer.

Under Handelen var ansat: Udligger, Fiskemester og Jordemoder, under Kirkevæsenet en seminarieuddannet Kateket (alle Indfødte). 27 Fangere, 9 Fiskere, 3 Drenge og 1 Fastlønnet havde Kajak.

Fangstudbyttet var: 209 store, 776 smaa Sæler, 90 blaa, 67 hvide Ræve og 1 Bjørn.

Indhandlingen ved Handelsstedet androg i 1919: 92 Tdr. Spæk, 113 Tdr. Lever, 4 Bjørneskind, 511 Ræveskind, 1 stort og 3 smaa Sælskind, 11 Tæpper, 461

kg Fjer, 31000 kg Hellefisk, 8240 kg Havtorsk og 23280 kg Uvak, til et samlet Beløb af 7895 Kr. Kontrolmærkernes paalydende Værdi var ialt 9017 Kr.

Udhandlingen beløb sig s. A. til 11620 Kr., deraf for 720 Kr. Kaffe, 915 Kr. Sukker og 845 Kr. Tobak.

Gennemsnitsindtægten pr. Familie i Kommunen bliver ca. 165—170 Kr.

Erhververne ved Narssaĸ beskæftiger sig i Sommertiden med Sælfangst, som drives fra Yderøerne, men efter at Indhandlingen af Hellefisk er blevet obligatorisk, giver de sig mere og mere af med Fiskeri, om end i mindre Omfang end Befolkningen i Agdluitsoĸ Fjorden. Ved Kohold og Faareavl skaffer enkelte sig nogen Indtægt, idet der sælges en Del Uld, Kød og Smør, men Størrelsen heraf kan ikke nærmere angives.

Fangerne er jævnt gode Kajakroere, 11 Mand formaar at rejse sig efter Kæntring og 10 er kajaksvimle.

Ved Narssaĸ findes 5 Konebaade samt 2 ubetrukne Konebaadstel, 4 Stovts- 4 grønlandske Telte og 22 Rifler.

Bopladsen Niaĸornaĸ.

Niaĸornaĸ (ɔ: Hovedet) er beliggende i en Afstand af 13 km fra Narssaĸ paa Vestsiden af N. Sermilik og umiddelbart paa Pynten Syd for Mundingen af Kangerdluarssuk. Det Bopladsen nærmest omgivende Terræn er ret lavt; men paa den anden Side af den til Stadighed isfyldte Fjord, hæver en mægtig forreven Fjældvæg sig stejlt op af Vandet, og bag denne skimter man en Del af Ilímaussaĸs afrundede prægtige Tinde. Terrænet, hvorpaa de spredt liggende Huse er opført, skraaner jævnt ned imod Fjorden, men Stedet har ingen Havn.

Niaĸornaĸ hører til Narssaĸ Kommune, 5. Landsraadskreds (Valgsted Narssaĸ), Julianehaab Retsdistrikt og Præstegæld.

Ved Stedet findes 10 Grønlænderhuse, nemlig, Type I: 1 Hus har Mure, halvt af Graasten, halvt af Træ og Komfur, Type II: 2 Huse, begge med Komfur og Type III: 7 Huse, 4 med Komfur, 2 med Ovne; de fleste har Ildsted i Bislaget, 1 har Husgang og kun 2 særskilt Igaleĸ.

Befolkningen udgjorde i 1919 51 Personer. Stedet har en uuddannet Kateket, der underviser Børnene i et Grønlænderhus. 9 Fangere, 2 Fiskere og 3 Drenge var forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig s. A. til 88 store og 371 smaa Sæler, 44 blaa og 28 hvide Ræve samt 3 Bjørne.

5 Fangere kan rejse sig efter Kæntring, og 1 er svimmel. Ved Stedet findes 3 Konebaade, 2 grønlandske Telte og 13 Rifler.

Bopladsen Tugdlerúnat.

Tugdlerúnat er beliggende 16 km NV. for Narssaĸ i en lille, aaben Bugt umiddelbart Vest for den sydligste Spids af Halvøen mellem N. Sermilik og Kangerdlua Bugten, tværs for Narssaĸ Løbet. Husene ligger ret spredte paa en smuk,

ganske jævn, delvis kratbevokset Slette, der mod Nord og Øst er omgivet af en høj, ganske brat Fjældvæg. Fra Pladsen er der Udsigt til den store Ø i Mundingen af Kangerdlua og ned imod Bredefjordens Munding.

Tugdlerúnat hører til Narssaĸ Kommune, 5. Landsraadskreds (Valgsted Narssaĸ), Julianehaab Retsdistrikt og Præstegæld.

Stedet har 4 Grønlænderhuse hørende til Type III, alle forsynet med Komfur eller Ovn, Bislag af Tørv og firkantet eller afrund Igaleĸ.

Befolkningsantallet beløb sig i 1919 til 21 Personer. En uuddannet Kateket besørger Børneundervisningen. 3 Fangere, 1 Fisker og 1 Dreng har Kajak.

Fangstudbyttet var: 20 store og 98 smaa Sæler, 27 blaa og 18 hvide Ræve.

Ingen af Fangerne, der besidder 1 Konebaad (ubetrukken i 1919) og 5 Riffer, er i Stand til at rejse sig efter Kæntring, 1 er kajaksvimmel.

Erhvervsturnus ved Narssaĸ, Niaĸornaĸ og Tugdlerúnat. Januar—Marts. I de tre Vintermaaneder er Erhvervet usikkert og tilfældigt. Ataken forekommer sparsomt, men der findes i Sermilik en Del Netsider, som især jages af Niaĸornaĸerne. Remmesælen var tidligere almindelig, men fanges nu saa sjældent, at Befolkningen ikke kan skaffe de nødvendigste Kobberemme til Veje, og Ederfuglen er ligeledes forjaget, fordi den aldrig havde Ro paa Ædepladserne i Tunugdliarfik. Derimod findes mange Lomvier, og fra Februar giver Fiskeriet af Hellefisk et godt Udbytte, det samme gælder Hajfangsten.

April—August. Enkelte Klapmyds indfinder sig i April, og hvis der er Storis udenfor, forekommer der mange Netsider, men disse Sæler tages ellers mest paa Vinterisen i N. Sermilik, hvor de dog forekommer meget sparsommere end før, samt mellem Kalvisen paa Fjorden og ud for dens Munding. Narssaĸernes Fangstplads ligger ud for Stedet og i Skovfjordens østligste Del forbi Igdlutalik, Niaĸornaĸerne jager mest i N. Sermilik, og Tugdlerúnaterne i Kangerdlua. En Del Ederfugle skydes, naar de inden Afrejsen flokkes i April, paa hvilket Tidspunkt Lomvien er forsvundet. Fiskeriet giver derimod mindre Udbytte i disse Maaneder. Naar det store Klapmydsetræk begynder i Slutningen af Maj, flytter to af Fangerne ved Narssaĸ til Fangstpladsen paa Igdlorssuatsiaĸ Syd for Simiutaĸ i Mundingen af Skovfjord, Resten først naar Angmagssattiden er forbi ɔ: hen i Juni. Bopladsgrønlænderne rejser dog ikke før i Slutningen af Maaneden, medens Halvdelen af Erhververne ved Narssaĸ slet ikke forlader Stedet. Alle *kíparsimassut* ɔ: de der er vestude (de der flytter til Fangstøerne) telter paa Igdlorssuatsiaĸ og vender tilbage herfra i Midten eller Slutningen af August. Narssaĸernes Angmagssatplads er i Mundingen af den sydlige Kangerdluarssuk, eller ved selve Udstedet, eller de øser sammen med Niaĸornaĸerne ved Igdlorssuit i nordlige Kangerdluarssuk. Tugdlerúnaterne øser Fisk ved Nûgkasik paa Vestsiden af Landet lidt indenfor Bopladsen.

September—December. Efter Hjemkomsten fra Fangstøerne indsamles Hø og Brændsel fra Fjordene. Fiskeri af Hellefisk og Havtorsk til Eksport drives

meget ivrigt til November. Senere fanges Ræve, og der skydes mange Ryper og Harer samt Lomvier. Fangsten af Smaasæler drives hele Efteraaret, men Udbyttet af Sælfangsten er ringe, da Atakerne ikke naar ind til Narssak.

Bopladsen Kángue.

Kángue ligger paa den lave, sydligste Pynt af Kángue Øen i Skovfjord, 17 km fra Narssak 23 km fra Julianehaab. Husene er opfort paa et skraanende, noget fugtigt Terræn i lave Omgivelser. Stedet har ingen Havn.

Kángue hører til Narssak Kommune, 5. Landsraadskreds (Valgsted Narssak), Julianehaab Retsdistrikt og Præstegæld.

Bopladsen har 5 Grønlænderhuse, hvoraf de 3 hører til Type II, Resten til Type III. Alle har Ovn eller Komfur, et enkelt Husgang, Resten Bislag.

Befolkningen udgjorde i 1919 31 Personer. Ved Stedet er ansat en kateketskoleuddannet Kateket. 5 Fangere, 1 Fisker og 1 Dreng havde Kajak.

Fangstudbyttet var s. A. 68 store og 222 smaa Sæler, 14 blaa og 33 hvide Ræve.

Kun 1 Fanger kan rejse sig efter Kæntring, og 3 er kajaksvimle. Ved Stedet fandtes 2 Konebaade (deraf 1 ubetrukken) og 3 grønl. Telte samt 4 Rifler.

Erhvervsturnus. I Vintermaanederne lever Befolkningen næsten udelukkende af Fuglejagt og Fiskeri af Havkat, Hellefisk og Uvak. Den 10. April kommer de første Klapmyds, der ligesom de »fede« tages fra Bopladsen, og først i Begyndelsen af Juli drager Befolkningen til Fangstpladsen Igdlorssuatsiak. Angmagssatter tages ved Ekalugârssuit, og efter Hjemkomsten fra Fangstoerne drives Fangst af Atak i Forbindelse med Fuglejagt og Fiskeri Resten af Aaret.

Bopladsen Igaliko.

Igaliko ligger inderst i Igaliko Fjorden paa en betydelig Slette Vest for Fjordens Kíngua. En Del lave Fjælde begrænser Sletten nærmest mod Vest, og paa den modsatte Side af Fjorden skimter man over Igának Fjældets Affald Igdlerfigssaliks vældige Skrænter og høje Top. Et Bakkedrag med ret jævne Skraaninger til begge Sider skiller Igaliko Sletten fra Tugnugdliarfik. Husene ligger ikke som ved andre Bopladser i Grønland umiddelbart ved Kysten, men midt paa den med Ruiner fra Nordbotiden oversaaede Slette. Bopladsen har ogsaa i andre Retninger et eget Præg, idet alle eller de fleste Huse er opført af røde Sandsten og er omgivet af indhegnede Roemarker. Nedenfor Husene findes en god Baadehavn. Afstanden til Narssak er 35 km, til Julianehaab 50 km.

Igaliko hører til Narssak Kommune, 5. Landsraadskreds (Valgsted Narssak), Julianehaab Retsdistrikt og Præstegæld.

Ved Stedet findes et Kapel, der ogsaa benyttes til Undervisning, 6,3 × 4,3 × 1,88 m (indvendigt Maal), af Sten og med Alter, Knæfald og Prædikepult samt 12 Grønlænderhuse, hvoraf de 7 hører til Type I, 1 til Type II og 4 til Type III. Baade Kapellet og de til Type I hørende Huse er

forsynet med ganske flade Tage af Hensyn til den orkanagtige Føhnvind, der blæser ved Stedet. Stenmurene er tættet med Kalk, Ler eller Tørv. 4 Huse er sammenbygget to og to, og alle har Bislag med Komfur eller Ildsted.

Desuden findes paa Pladsen 6 Kostalde, 2 Faarestalde og 9 Hølader. Staldene har lave Sadeltage af Træ, den største er 6 × 4 × 1,6 m og indrettet med 7 Baase. Af Høladerne er enkelte tilbygget Staldene, de øvrige fritliggende og dækket med Tørvetag.

Befolkningen udgjorde i 1919 67 Indvaanere. Stedet havde Jordemoder og en kateketskoleuddannet Kateket. 11 Fangere, 1 Fisker, 1 Dreng og 1 Fastlønnet var forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig s. A. til 32 store og 158 smaa Sæler, 205 blaa og 170 hvide Ræve samt 4 Bjørne.

Da Befolkningen ikke er i Stand til at leve af Kvægavl alene, driver den grønlandsk Erhverv paa ganske tilsvarende Maade som andre Indfødte. Erhververne er dog gennemgaaende tarvelige Kajakroere, og ingen formaar at rejse sig efter Kæntring; 3 er kajaksvimle. Ved Stedet findes 1 Træbaad, 4 Konebaade, 2 Stovts- 1 grønlandsk Telt og 14 Rifler.

Erhvervsturnus. I Vintermaanederne drives væsentlig Rævefangst og Fiskeri af Hellefisk, hvoraf der findes mange i Tunugdliarfik, samt en Del Netsidefangst, særlig i N. Sermilik. I Juli rejser største Delen af Befolkningen paa Fangst til Ũmánaĸ, Ũmánartût eller Kârusulik, og efter Hjemkomsten fra Fangstøerne samles Hø, mest fra de gamle Nordbotomter, samt Skovbrænde. Der tages lidt Laks i Bunden af Tunugdliarfik i August, men iøvrigt holder man sig til andet Fiskeri og senere til Rævejagt. Hen paa Efteraaret tages ganske enkelte Sæler, men Fiskeriet er Befolkningens Hovedernæring, da Ataken og Søfuglene kun rent undtagelsesvis søger ind til Stedet.

Kolonien Julianehaab.

Ca. 11 km. indenfor Igaliko eller — som den nu oftere benævnes — Julianehaab Fjordens Munding afsætter Fjorden paa Nordsiden bag det stærk fremspringende, lave »hvide Næs« en mindre Bugt, i hvis Bund der udmunder et Dalstrøg, som er gennemstrømmet af en kort, vandrig Elv og i vestlig Retning fører ind i Landet. Medens Dalen længst ude er ganske snæver, udvider den sig efterhaanden indad og afgiver Plads til en betydelig Sø, der strækker sig 6 km. ind i Landet og er omgivet af jævnere eller stejlere Skrænter med frodig Lynghede og paa Solsiden med betydelige Krat af Pil og Birk. Paa et ganske smalt, fladt Plateau langs Elvmundingen og op ad de Skraaninger, der omgiver denne, ligger Landsdelens største, om end ikke folkerigeste Koloni, Julianehaab paa 60° 42′9 N. Brd. 46° 01′ V. Lgd. Den nærmeste Omegn er bakket og stærkt kuperet med ret nøgne, blødt afrundede Fjælde, der paa begge Sider af Søen har en Højde af 400 m, men bliver lavere udad mod Kysten, der har jævne Skraaninger mellem »hvide Næs« og Kolonien, men falder stejlt af paa Stræk-

ningen mellem denne og Omdrejningen til Kakortok Fjorden. Kolonien ligger saaledes ret indelukket og kan ikke overses af udefra kommende, for de er naaet ind til Havnebugten; men den Udsigt, der herfra træder frem for Beskueren, er til Gengæld baade afvekslende og malerisk med den lille hyggelige, frit liggende Kirke bag den brede Elvmunding, indrammet af Handelens hvide Pakhuse og de smaa Grønlænderhytter opad Skrænterne, og som Baggrund for Billedet en langstrakt Bjærgryg, der paa tværs af Dalstroget lukker for Udsigten i det fjærne. (Fig. 18).

Hovedmassen af Kolonibygningerne er anbragt paa det flade Terræn Øst for Elven. Her ligger saaledes nærmest Skibshavnen og halvvejs skjult bag en stor indhegnet Have den gamle Bestyrerbolig med et vældigt Tag. Den er omgivet af forskellige Bygninger: Provianthus, Mandskabshus, Bageri, og herfra fører ind imellem og langs med en Række Huse — Assistentbolig, Værksteder og Pakhuse — en planeret Vej til Broen over Elven lidt nedenfor Kirken. Bag Bestyrerboligen og højere end denne er der opført en Række Grønlænderhuse tæt inde under en lav, ganske brat Fjældvæg, der — bag om det højtliggende Baadsmandshus — længere mod Nord gaar over i et højtliggende, fladere Plateau med en Mængde spredt liggende Grønlænderhuse.

Paa den modsatte Side af Elvmundingen og forbundet med Bestyrerboligen ved en lang Bro ligger Tranbrænderiets og Tranhusenes lange, hvidkalkede Længer nedenfor den vestlige med talrige Grønlænderhuse oversaaede Dalskraaning. Fra Tranbrænderiet fører en Vej langs Elven til den inderste Bro forbi Præstens Have, der dækker Skraaningen nedenfor den højtliggende Præstebolig; og paa Bakketoppen bag denne findes Sygehuset og Lægeboligen, hvorfra der er fri Udsigt saavel over Fjorden som over en Del af Søen med dens smukke Omgivelser. Endelig er Kirkegaarden anbragt Syd for Lægeboligen paa et højtliggende Plateau, der skraaner ned mod Fjorden. Den gør et kummerligt og fattigt Indtryk og er end ikke omgivet med Stakit.

Drikkevandet tages fra Elven, men da Køer og Faar jævnligt strejfer om langs Bredden, og Terrænet skraaner stærkt ned mod denne, er Vandet udsat for Forurening.

Under Kolonibestyrerne C. Langskovs og O. Hastrups Bestyrelse af Kolonien blev Farvandet og det lave Land indenfor en ved Havnen liggende fremskudt lille Ø, Kastelspynten, udfyldt, og der blev anlagt en stor Kaj indenfor denne. Udskibningsforholdene, der tidligere var utilfredsstillende, er derved i høj Grad forbedret, og Skibene i Stand til at losse og lade lige saa hurtigt som i Hjemmet. Losning og Ladning foregaar nu fra Broer paa begge Sider af Elvmundingen dels nedenfor Spækhuset, dels ud for Pakhuset paa det opfyldte Terræn, samt ved en stor Kaj indenfor Kastelspynten paa den mod Skibshavnen vendende Side.

Havnen er aaben mod Syd, men iøvrigt ret sikker. Paa Vestsiden udenfor Elvmundingen er Farvandet langs Landet grundet og skærfyldt. De større Skibe ankrer inderst i Havnebugten paa 12 m. Dybde og med Agterfortøjnin-

gen anbragt i Bunden af Bugten, hvorfra Føhnen kan blæse med voldsom Kast fra NØ. Afstanden mellem Ankerpladsen og Kastelskajen er ca. 150 m.

Julianehaab danner i Forbindelse med Bopladsen Kangermiutsiait een Kommune, Julianehaab, der mod Nord støder til Narssaĸ Kommune, mod Syd følger Grænsen en Linie fra Havet til Akias vestligste Pynt, derfra tværs igennem Øen og ad Tuno indenom Kangeĸ til Bunden af den lille Fjordarm Semiseĸ eller Savik indenfor Kangerdluarssorujuk. Bopladsen Kangermiutsiait ligger saaledes udenfor Kommunegrænsen, men betragtes i Reglen som hørende til Julianehaab Kommune.

Stedet hører til 4. Landsraadskreds (Valgsted Julianehaab) og er Sædet for den blandede Domstol i Julianehaab Retsdistrikt og for den Gejstlige, hvem Præstegældet er underlagt.

Julianehaab har følgende offentlige Bygninger, under Handelen:

Bestyrerbolig med Butik og Lagerrum paa Loftet (opf. 1804), 16,3 × 11,3 m, af Stokværk. Den har 5 Stuer, Kontor og Loftskamre.

Assistentbolig (opf. 1890), 13,5 × 8,8 m, af Bindingsværk og Bræder med to Lejligheder, hver paa 3 Værelser og Køkken.

Fartøjsførerbolig (opf. 1849), 12,6 × 5,6 m, af Graasten med 2 Stuer og Køkken.

Mandskabshus (opf. s. A.), samme Størrelse, med 2 Stuer og Køkken.

Gl. Proviantbod (opf. 1853), 20 × 8,8 m, af Sten.

Ny Proviantbod (opf. 1914), 13,8 × 10 m, af Bindingsværk og Bræder.

Tømrer- og Bødkerværksted (opf. 1781), 12,2 × 6,3 m, af Bindingsværk med Bræder og delt i 2 Rum.

Smedie (opf. 1871), 9,4 × 6,9 m, af Graasten.

Bageri (opf. 1863), 7,5 × 5 m, af Bindingsværk og Bræder.

Spækhus med Proviantloft (opf. 17?), 20 × 8,8 m, af Graasten.

Tranbrænderi (opf. 1878), 20,7 × 8,5 m, af Graasten, med Skur 7,5×5,6 m.

Endvidere: Bryghus, Baadehus, Materialhus, 2 Kulhuse, Fadeværkshus, Krudthus og Stald, ialt 19 Bygninger.

Lægebolig (opf. 1886), 13,2 × 8,8 m, af Bindingsværk og Planker med 4 Stuer, Køkken og Loftsværelse.

Ny Sygehus (opf. 1908), 15,1 × 8,8 m, af Bindingsværk og Planker med 3 Sygestuer til 15 Patienter, Operationsstue og Værelse til Sygeplejersken samt

Gamle Sygehus (Sten) og Apotek (Tørv).

Under Kirkevæsenet:

Kirke (opf. 1832), 14 × 11 × 3,6 m indvendig, af Bindingsværk og Bræder, rødmalet med grønt Tag og forsynet med et lille ottekantet Klokketaarn. Kirken er oprindelig bygget i Stil med de norske Bjælkekirker, med smukke, firkantede Vinduer. Ved Reparationen i 1911 blev den — arkitektonisk set — ødelagt, idet Klinkebelægningen fjærnedes, og over Vinduerne anbragtes rundbuede Popstykker, der ganske ændrede Vinduernes Udseende. Indvendig bæres Loftet af to Søjlerækker, 5 i hver Række, med indbyggede Rundbuer, ligeledes

senere tilføjet. Kirken har Orgel og Alter med Altertavle (Jesus stiller Stormen paa Søen, af Anker Lund.)

I Kirken hænger en smuk Malmlysekrone og en lille Brig, F. VI 1840, »lavet af nogle overvintrende Skibsfolk«. Paa Kalk og Disk er indgraveret »Til Julianehaabs Kirke« og paa en lille Sygekalk »Til Gronlands første Kirke fra Hans Egedes Datterdatters Datter«.

Præstebolig (opf. 1872), 11,3 × 7,9 m, af Stokværk og med 4 Værelser, lukket Veranda, Køkken og 2 Loftsværelser, samt Stald og Udhus.

Skole (opf. 1909), 17,3 × 7,8 m, af Bræder med 2 Klasseværelser og Forsamlingssal samt Ligkapel.

Ved Stedet findes 58 Grønlænderhuse, nemlig:

Type I: 26 Huse alle med Komfur paa 3 nær, der har Ovne. 3 af Husene har 2 Stuer, 6 er indrettet som danske Lejligheder, og adskillige andre har et mer eller mindre komplet Udstyr af Møbler. I 10 af Husene er der særskilt Køkken, enten i Huset eller Bislaget. Medens de fleste Huse er opført af Træ, har 7 af disse dog Mure udelukkende af Sten; et enkelt har Træfaçade, men er iøvrigt opført af Sten, andre har Stenmur i Gavlene eller paa Bagvæggen, men Bræder paa de andre Sider.

Type II: 23 Huse, hvoraf et enkelt har 2 Værelser. De fleste af Husene er forsynet med Komfurer, enkelte har dog Ovne og adskillige Igalek i Bislaget, der er af Tørv.

Type III: 7 Huse, hvoraf tre er forsynet med Bræder over det flade Græstørvtag for at undgaa Tagdryp i Huset. Alle har Komfur eller Ovne.

Type IV: 1 Hus og Type V: 1 Hus, begge med Ovn.

Flere af de grønlandske Huse er halvt nedgravet. Det samme er Tilfældet adskillige Steder i Distriktet, men gennemgaaende sjældnere her end ved de nordlige Distrikter. De fleste af Husene med fladt Tag har en kort *påk*.

Til Brændsel benyttes Tørv, Skovbrænde og Lyng; i de senere Aar er Brugen af Kul dog blevet almindelig, og de Fastansatte faar nu Brændselsdeputat i Kul.

Befolkningen udgjorde den 31—12—1919 21 Evropæere og 390 Indfødte.

Under Styrelsen var ansat: 1 Kolonibestyrer, 1 Assistent, 1 Volontær, 1 Galeasefører, 1 Forsøgsleder ved Faareavlsforsøget, samt 1 Læge og 1 Sygeplejerske, alle Danske. Endvidere følgende Indfødte: 1 Formand, 2 Fartøjsførere, 3 Tømrere, 1 Smed og Bøssemager, 1 Maskinsmed, 5 Bødkere, 2 Kolonister og 6 Lærlinge samt 1 Jordemoder og ved Faareavlsforsøget 1 Medhjælper.

Under Kirkevæsenet: 1 Førstepræst (Dansk), 2 seminarieuddannede Kateketer og 1 Læser (Indfødte). Af Stedets Erhververe havde 46 Fangere, 9 Fiskere, 13 Drenge og 6 Fastlønnede Kajak. 25 Mand over 16 Aar ejede ikke et saadant Fartøj. Af disse 25 var dog 16 Mand Fastansatte, og enkelte andre forrettede jævnlig Tjeneste som Lejede ved Handelen eller Institutioner under denne.

Fangstudbyttet beløb sig i 1919 til 1 Hvidfisk, 520 store og 1307 smaa Sæler, 60 blaa og 67 hvide Ræve.

Indhandlingen i Kommunen udgjorde 127 Tdr. Spæk, 48 Tdr. Lever, 8 Bjørneskind, 148 blaa 148 hvide Ræveskind, 8 smaa Sælskind, 690 kg Fjer og 12 700 kg Havtorsk. De indleverede Kontrolmærkers paalydende Værdi beløb sig til 5244 Kr.

Udhandlingsbeløbets Størrelse kan ikke opgives og har for saa vidt ogsaa mindre Interesse, som det ogsaa indbefatter de Danskes og de Fastlønnedes Forbrug.

Gennemsnitsindtægten pr. Familie à 5 Personer kan anslaas til ca. 200—210 Kr. ved Julianehaab og til 80—90 Kr. for Kangermiutsiaits Vedkommende.

Koloniens Fangere, hvoraf 23 angives at kunne rejse sig efter Kæntring, besidder 9 Konebaade, 6 Træbaade, 4 Stovts- og 4 grønlandske Telte samt 65 Rifler. 2 Kvinder er Enker efter Fangere, der er omkomne i Kajak.

Bopladsen Kangermiutsiait.

Kangermiutsiait ligger umiddelbart Øst for Mundingen af Bugten Tasiussaĸ paa Sydsiden af Akia, 2,5 km fra Sundet Ikerasak, 19 km fra Julianehaab og 11 km fra Sârdloĸ. Husene er opført, dels indenfor en lille Vig, der danner en brugelig Baadehavn, dels paa Pynten mellem Vigen og Havet paa et noget fugtigt Terræn og i lave Omgivelser med Udsigt over Havnepynten til Ũmánaĸ Øens brede Rygning. Kangermiutsiait ligger indenfor Sârdloĸ Kommunens Grænser, men regnes i Almindelighed som hørende til Julianehaab; Bopladsen hører endvidere til 4. Landsraadskreds, Julianehaab Retsdistrikt og Præstegæld.

Ved Stedet findes et Skolekapel, 4,9 × 3,8 × 2,15 m (indvendig), af Træ og med Orgel, samt 9 Grønlænderhuse, nemlig Type II: 2 Huse begge forsynet med Komfur, Type III: 6 Huse, hvoraf 2 har Komfur, 2 Ovne og Type IV: 1 Hus uden Ovn.

Befolkningen beløb sig den 31—12—19 til 63 Personer. Stedet har seminarieuddannet Kateket og Jordemoder. 12 Fangere, 2 Drenge og 1 Fastlønnet havde Kajak.

Fangstudbyttet var i 1919 174 store og 333 smaa Sæler, 17 blaa og 14 hvide Ræve samt 3 Bjørne.

6 Erhververe angives at kunne rejse sig efter Kæntring, og 1 Enke har mistet sin Mand ved Kajakulykke. Ved Stedet findes 3 Konebaade og 13 Rifler.

Erhvervsturnus ved Julianehaab og Kangermiutsiait. Januar—Marts. Sælfangsten er i Modsætning til tidligere daarlig, men der tages dog nu og da enkelte Netsider, dels i Aandehul, dels om Foraaret som Kagssimassut ved Kirkeruinen, i Kangerdluarssuk og i Kangerdluarssorujuk. Ederfuglejagten har ligeledes tabt sig, men der skydes mange Lomvier paa Fjorden, navnlig naar der

ikke er Tyndis; og er der Islæg, fiskes en Del Hajer. I Nødsfald fiskes Rødfisk og Uvak, som altid kan skaffes. Fangstpladsen er i Mundingen af Julianehaab Fjorden.

April—August. Midt i Marts kommer de første Klapmyds; det er dem, der om Vinteren har opholdt sig ude ved Havkysten og nu søger ind i Fjordene som *neriniat*. Desuden findes adskillige Netsider, særlig hvis der er Storis, og Maj regnes for den egentlige Netsidemaaned. Fuglejagten er daarlig i April, da Lomvien er sky og begynder at trække nordpaa. Rødfiske-Fiskeriet er derimod fortrinligt i denne Maaned, men drives kun, naar der ikke findes Sæler. 16. Maj flytter alle Grønlænderne paa 6 Erhververe nær ud paa Fangstøerne, fordelt paa 7 Pladser: paa Ûmánaĸ, Sârdloĸ Øerne og de Syd herfor liggende Øer til Ûmánartût kujatdlît. I Slutningen af Maj sendes Kvinder og gamle Mænd paa Angmagssatfiskeri, der drives ved Târtoĸ og varer 3 Uger, hvorefter Fiskerne gaar hjem eller tilbage til Fangstøerne, som samtlige Fangere forlader, naar det fede Klapmydsetræk er forbi. Er der Storis vender dog de fleste tilbage til Øerne, hvor de forbliver til 25. August eller lidt senere.

September—December. Efter Hjemkomsten fortsættes Fangsten af Klapmyds, hvoraf der endnu forekommer en Del, og senere jages Atak. Der indsamles Brændsel, skydes mange Ryper og tages lidt Laks, men Hovederhvervet er Fiskeri af Torsk, der i de senere Aar har været Genstand for Indhandling. De fiskes i betydelig Mængde til Eksport, og en Del tørres til Vinterforraad. Omkring Midten af Oktober kommer Lomvien; den skydes i ret betydelige Mængder, og naar Torskefiskeriet er forbi, fiskes Rødfisk til Husbehov, hvorimod Netsiderne forekommer meget sparsomt om Efteraaret.

Udstedet Sârdloĸ.

Sârdloĸ ligger paa den sydvestlige Spids af en lille, lav Ø midt i Skærgaarden Syd for Mundingen af Kangerdluarssorujuk, 29 km fra Julianehaab. Sejlløbet fører umiddelbart forbi Stedet, der mod Havsiden er dækket af to Tvillingøer; men Brændingen udenfor kan være saa voldsom, at Dragsuget mærkes inde i den lille, ret aabne Havnebugt foran Husene, der ligger gruppevis ret tæt sammenbygget paa et lavt, noget fugtigt og overordentlig stærkt kuperet Terræn.

Sârdloĸ danner i Forbindelse med Bopladsen Kaersoĸ een Kommune, Sârdloĸ, der mod Nord grænser til Julianehaab, mod Syd til Sydprøvens Kommune, idet Grænsen følger en Linie fra Havet Øst om Keĸertarssuaĸ og ind gennem Torssukátak til Bunden af Tasiussaĸ. Stedet hører til 4. Landsraadskreds (Valgsted Julianehaab), Julianehaab Retsdistrikt og Præstegæld.

Stedet har følgende offentlige Bygninger, under Handelen:

Udliggerbolig (opf. 1853), 7,8 × 5 m, af Sten og med 1 Stue, Køkken og Bislag,

Spækhus med Proviantloft (opf. 1853), 9,7 × 5 m, af Sten,

Fadeværkshus med Butik paa Loftet (opf. 1897), 7,5 × 5 m, af Sten og Krudthus.

Under Kirkevæsenet: Skolekapel, 8,5 × 5,4 × 2,3 (indvendig), af Træ og med Alter og Knæfald.

Endvidere 16 Grønlænderhuse, nemlig:

Type I: 2 Huse af Sten, spækket med Kalk og begge med Komfur, Type II: 5 Huse (Komfur eller Ovn), Murene af Sten med Tørv som Forbandt, hvorfor de danner Overgang til Type I, Type III: 4 Huse, hvoraf eet har Ovn, Type IV: 4 Huse (eet med Ovn) og Type V: 1 Hus uden Ovn.

Hertil kommer et Kommunen tilhørende dansk-grønlandsk Hus til Forsamlingslokale. Husene er gennemgaaende usle og slet bygget.

Befolkningen udgjorde i 1919 85 Personer. Stedet har Udligger, Jordemoder og privatuddannet Kateket. 15 Fangere, 4 Fiskere, 3 Drenge og 2 Fastlønnede var forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet i 1919 var 161 store og 278 smaa Sæler, 12 blaa og 14 hvide Ræve.

Indhandlingen udgjorde s. A.: 248 Tdr. Spæk, 260 Tdr. Lever, 2 Bjørneskind, 104 Ræveskind, 8 store 162 smaa Sælskind, 480 kg Fjer og 20 Tæpper, alt til et Beløb af 5523 Kr., men et væsentlig Kontigent heraf er leveret af Grønlændere andetstedsfra.

I Følge Kontrolmærkerne havde Indvaanerne i Kommunen leveret Produkter til et Beløb af 3796 Kr.

Udhandlingen androg 8073 Kr.

Gennemsnitsindtægten pr. Familie i Kommunen beløb sig til ca. 140 Kr.

Erhververne, af hvilke 12 Mand formaar at rejse sig efter Kæntring, medens 3 er kajaksvimle, ejer 2 Konebaade, 2 Isgarn og 20 Rifler.

Bopladsen Kaersoĸ.

Kaersoĸ (ɔ: Klippen) er beliggende paa Fastlandskysten indenfor en lille Bugt, der skærer sig ind paa Sydsiden af den brede Halvø, som fra Landet mellem Kangerdluarssorujuk og Torssukátak skyder sig ud i sydlig Retning, tæt ved Omdrejningen til sidstnævnte Fjord og i ret lave Omgivelser. De fleste af Stedets Huse er opført paa et noget højtliggende, ganske jævnt og tørt Terræn paa Nordsiden af Bugten og skraat over for dennes Munding, Resten af Husene ved Fjæren nedenfor. Mundingen af Bugten er snæver og grundet, men indenfor udvider den sig til et rummeligt Bassin, der danner en fortrinlig Havn. Afstanden til Sârdloĸ er 10 km.

Kaersoĸ hører til Sârdloĸ Kommune, 4. Landsraadskreds (Valgsted Julianehaab), Julianehaab Retsdistrikt og Præstegæld.

Ved Stedet findes Skole af Tørv og Sten og med Panel indvendig. Skolen har Stedets Kateket, Aron Stak, ladet opføre for egen Regning, udelukkende af Interesse for sin Lærergerning.

Endvidere 12 Grønlænderhuse, nemlig:

Type I: 1 Hus med Mure af Sten og med Komfur, Type II: 2 Huse, Mure af Sten med Tørv som Forbandt, begge med Komfur, Type III: 8 Huse, hvorat de 4 har Komfur, det ene Ovn og Type IV: 1 Hus uden Ovn og med rundbygget Igalɛĸ. Kun et enkelt Hus har en typisk, men kort *pâĸ*.

Husene er godt bygget, gennemgaaende renlige og danner i alle Maader en Modsætning til Forholdene ved Sârdloĸ.

Befolkningen, der tidligere hørte til den herrnhutiske Menighed, beløb sig i 1919 til 71 Personer. Stedet har kateketskoleuddannet Kateket. 13 Fangere, 2 Fiskere og 3 Drenge var forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet androg s. A. 1 Hvidfisk, 2 Niser, 233 store og 456 smaa Sæler, 34 blaa og 27 hvide Ræve.

13 Erhververe forstaar at rejse sig efter Kæntring, og 3 er kajaksvimle. Ved Stedet findes 4 Konebaade, 2 grønlandske Telte og 17 Rifler.

Erhvervsturnus ved Sârdloĸ og Kaersoĸ. Januar—Marts. I Vinterhalvaaret driver Sârdloĸerne næsten udelukkende Fangst i det aabne Hav, medens Kaersoĸerne hyppigere søger ind i Smaafjordene i Torssukátak, særlig om Foraaret. Klapmydsen forekommer dog nu til Dags i ringe Mængde til Søs, og det samme gælder Ataken. De to Sælarter tages af Sârdloĸerne paa Fangstpladserne SV. for Simiutaĸ og mellem Tuluartalik og Imilik (Syd for Udstedet) samt i Forbindelse med Kaersoĸerne i Imartuneĸ mellem Ũmánarssuaĸ og Kaersoĸ Landet. Paa disse Steder findes ogsaa undertiden lidt Netsider, der dog mest skydes fra Iskant. Remmesælen forekommer sjældent og fanges saa godt som aldrig i Vintertiden. Ederfuglene er ligeledes gaaet meget stærkt tilbage, særlig i de sidste 3—4 Aar. De skydes nu kun tilfældig paa Fangstpladserne, medens de tidligere jagedes daglig paa deres regelmæssige Træk ind og ud af Fjordene, hvorunder en Fanger kunde tage ca. 20 Fugle paa et Aftentræk.

Lomvien optræder derimod i saa betydelig Mængde i Vintermaanederne, at Befolkningen — især ved Sârdloĸ — for en Del lever af disse Fugle i Forbindelse med lidt Fiskeri af Rødfisk og Hajer. I Almindelighed er det derfor ikke nødvendigt at ty til de opsparede Forraad før i April.

April—August. I April søger Klapmydsen ude fra ind mod Kysten, og er der Storis, kommer der samtidig talrige Netsider, særlig i Maj. Adskillige tages dog ogsaa i Fjordene af Kaersoĸerne. Omkring 20. Maj flytter Halvdelen af Sârdloĸs Befolkning ud paa Imilik, medens Resten — navnlig de, der ikke ejer Konebaad, — bliver ved Hjemstedet og driver Klapmydsefangst herfra. I Juni sendes Kvinder, Børn og gamle Folk til Angmagssatpladsen ved Itivdliarssuk, hvorfra de vender tilbage senest i Begyndelsen af Juli. Paa samme Tid vender Fangerne hjem fra Fangstøerne med det oplagrede Kød og Spæk. En Del af dem flytter dog igen ud, men denne Gang paa de nærmeste Øer for herfra at fortsætte Fangsten til Slutningen af August. Alle Kaersoĸerne rejser i Klapmydsetiden til Kagssitsiaĸ, ved S. Ũmánartût, undertiden, men sjældnere dog først efter at de har samlet Angmagssat, der tages ved Itivdliarssuk. Efter at

have hjembragt tørret Kød fra den fede Klapmydsefangst, telter de paa Ũmánarssuk, Simiutaĸ eller andre Øer til hen i August, da de vender hjem.

September—December. Efter Hjemkomsten fortsættes Fangsten af Klapmyds, der dog kun forekommer i ringe Mængde og langt til Søs, ligesom der i Oktober faas enkelte Atak og senere nogle Netsider i Fjordene. Der indsamles Brændsel, og naar Lomvien indfinder sig i Oktober, lever Befolkningen for en Del af denne Fugl, der tages med Fuglepil, samt af Sælfangst og lidt Fiskeri.

Udstedet Sydprøven.

Sydprøven (gr. Agdluitsup på ɔ: Agdluitsoĸs Munding) er beliggende ved den yderste Pynt af Fastlandskysten, umiddelbart Vest for Agdluitsoĸ Fjordens Munding. De fleste Huse er opført paa Nordsiden af en ubetydelig Vig, der i vestlig Retning skærer sig ind i Landet, enkelte tæt Syd for denne og Resten længere mod Vest nær en lille Bugt. Mellem de nordligst liggende Huse, der nærmest Vigen er gruppevis tæt sammenbygget, findes Handelens Bygninger. Terrænet er lavt og kuperet, stærk afslebet af Isen og næsten nøgent, men frodigere og jævnere omkring den vestligere spredt liggende Gruppe af Huse, der bebos af Folk, som tidligere hørte til den herrnhutiske Menighed. (Fig. 19). Vigen benyttes som Havn, men med stærk sydvestlig Dønning er den ikke fri for Dragsug. Paa den sydlige Havnepynt er opstillet en Varde, hvori der er indfattet en Metalplade med Inskription til Minde om den fra Holm og Gardes Konebaadsekspedition bekendte »Hansêraĸ«, der virkede i mange Aar som Kateket ved Sydprøven. Fra Udstedet er der en storslaaet Udsigt til Sermersôĸs og Ũnartoĸ Fjordens prægtige Fjældlandskaber.

I et Dalstrøg umiddelbart Nord for Udstedet og ganske nær dette ligger Fiskeristationen Karsorsat, tæt indelukket af omgivende Fjældknolde, indenfor en smal Vig, der danner en brugelig Havn. Afstanden til Julianehaab er 57 km udenskærs, 55 km indenskærs.

Sydprøven danner i Forbindelse med Bopladserne Lichtenau, Nûgârssuk, Angmagssivik, Ilivermiut, Sarfâ, Akuliaruseĸ, Igdlorpait, Igpik og Kanajormiut een Kommune, Sydprøven, der mod Nord grænser til Sârdloĸ, mod Syd og Øst til Sagdlît og Nanortalik Kommuner, idet Grænsen følger en Linie fra Havet gennem Sermersôĸs nordvestlige Pynt til Kitdlavât, hvorfra den bøjer mod NØ. til »Skeerne« og videre tværs over Angmalortoĸ og gennem N. Sermilik til Fjordens Bund. Udstedet og alle de nævnte Bopladser hører til 3. Landsraadskreds (Valgsted Sydprøven), Lichtenau Præstegæld, og er underlagt den blandede Domstol i Nanortalik Retsdistrikt.

Sydprøven har følgende offentlige Bygninger, under Handelen:

Udliggerbolig (opf. 1832), 7,5 × 5 m, af Stokværk og med 2 Stuer og Køkken,

Proviantbod med Butik paa Loftet (opf. 1838), 10,7 × 6,9 m, af Graasten,

Fig. 17. Udstedet Narssaĸ. I Baggrunden Káĸarssuaĸ. O. Bendixen fot. d. $^{17}/_{7}$ 1919.

Fig. 18. Kolonien Julianehaab, set fra Havnen. John Møller fot.

Fig. 19. Udstedet Sydprøven med Havnen i Forgrunden.
John Møller fot.

Fig. 20. Den tidligere herrnhutiske Missionsstation Lichtenau, set fra Syd med Kirken i Forgrunden. John Møller fot.

Spækhus og Bødkerværksted (opf. 1881), 15 × 6,6 m, af Graasten samt Krudthus og Gedestald.

Ved Fiskeristationen Karsorsat: Vaaningshus (opf. 1912), 8,2 × 7,5 m, af Bindingsværk og Planker og med 3 Værelser, Køkken og Loftsværelse.

Fiskehus (opf. 1910), ca. 16,7 × 8,6 m, til Indhandling og Fiskerensning samt Oplagsskur med Halvtag, Agnskur og Petroleumshus.

Under Kirkevæsenet:

Kapel, 10,3 × 5 × 2 m (indvendig), af Graasten. Paa Loftet er indrettet Skolelokale, 5,2 × 4 × 1,87 m.

Ved Stedet findes endvidere 30 Grønlænderhuse, nemlig:

Type I: 6 Huse, hvoraf 3 har Mure af Sten, spækket med Kalk, og Panel indvendig. Det ene Hus har 2 Lejligheder, hver paa 2 Stuer, et andet har en 2-Værelses og en 1-Værelses Lejlighed, et tredie Hus 2 Værelser. I to af Husene er indrettet særskilt Køkken med Komfur, et tredie har muret Ildsted. Alle Lejlighederne er forsynet med en Ovn eller et Komfur. Type II: 7 Huse med Mure, der hovedsagelig bestaar af Sten, hyppig anbragt i regelmæssige Skifter med ringe Iblanding af Tørv; enkelte har Igalek i Bislaget, og alle er forsynet med Komfur eller Ovn. Type III: 16 Huse, alle — paa 3 nær — forsynet med Komfur eller Ovn. De fleste har Igalek i Tørvebislaget, der er tilbygget Husgavlen, og ganske enkelte en kort fremspringende Husgang som en Levning fra den gamle typiske *pâk*. Type IV: 1 Hus med Komfur. Endvidere findes et Hus ved Itivdlínguak, lidt indenfor Udstedet.

Paa Øerne Ujaragtarfik tunugdlek og avatdlek, umiddelbart Vest for Udstedet, findes fortrinlige, aldeles regelmæssige, skarpkantede Byggesten.

Befolkningen udgjorde i 1919 1 Evropæer og 216 Indfødte.

Under Handelen var ansat en Fiskemester (Dansk), 1 Udligger, 1 Bødker, 1 Jordemoder, og under Kirkevæsenet 1 seminarieuddannet Kateket og 1 Læser (alle Indfødte).

32 Fangere, 11 Fiskere og 5 Drenge var forsynet med Kajak. 7 Mand udenfor Tjenesten, deraf dog 3 Fastlejede, manglede Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig i 1919 til 2 Hvidfisk, 498 store og 660 smaa Sæler, 10 blaa og 13 hvide Ræve samt 1 Bjørn.

Indhandlingen i Kommunen var s. A. 192 Tdr. Spæk, 38 Tdr. Lever, 5 Bjørneskind, 126 Ræveskind, 1 stort og 20 smaa Sælskind, 666 kg Fjer, 12 Tæpper, 96382 kg Hellefisk, 148212 kg Havtorsk og 45626 kg Fjordtorsk til et samlet Beløb af 14622 Kr.

I Følge Kontrolmærkerne havde Kommunens egne Beboere afhændet Produkter til et Beløb af ialt 19492 Kr.

Udhandlingen androg s. A. 28514 Kr., deraf for 3207 Kr. Kaffe, 2265 Kr. Sukker og 2931 Kr. Tobak.

Gennemsnitsindtægten pr. Familie i Kommunen var ca. 250 Kr.

Af Erhververne ved Udstedet kan 19 Mand rejse sig efter Kæntring, 8 er kajaksvimle, og 1 Kvinde er Enke efter en i Kajak forulykket Fanger. Ved Stedet findes 7 Konebaade, 5 Træbaade og Fiskepramme, 1 Stouts- og 2 grønlandske Telte, 49 Rifler og enkelte Langliner.

Bopladsen Lichtenau.

Lichtenau (gr. Agdluitsok eller Kernertok), tidligere herrnhutisk Missionsstation, ligger paa Vestsiden af Agdluitsok Fjorden, 6 km indenfor Fjordmun-

dingen paa en lille Halvø, der skyder sig frem imellem to Smaabugter, af hvilke den sydligste benyttes som Baadehavn, men er lav og grundet. De gamle Missionsbygninger har en overordentlig smuk Beliggenhed paa det lave, frodige, men ret smalle Terræn mellem Kystens høje, grønklædte Skraaninger og en lille nogen Fjældkuppel paa Halvøens yderste Pynt. (Fig. 20). Stedet ligger saaledes ret indelukket, men fra Vaaningshuset, der er opført øverst paa Plateauet, og hvorfra det planerede Terræn skraaner jævnt ned mod begge Bugterne, har man dog Udsigt til det Indre af Agdluitsoĸ Fjorden og det mægtige Akuliaruserssuaĸ. (Fig. 5).

En Del af Grønlænderhusene ligger omkring Havnebugten, de øvrige sammen med Kirken paa Pladsen umiddelbart nedenfor Vaaningshusets Have mellem denne og Havnebugten.

Lichtenau hører til Sydprøvens Kommune og er i retslig og gejstlig Henseende sidestillet med dette Udsted (jfr. Side 512).

Paa Pladsen findes følgende offentlige Bygninger, Kirkevæsenet tilhørende:

Præstebolig, 18 × 6,3 m, i to Etager; Underdelen af Graasten, Overbygningen af Træ. I Stuen findes Skolelokale, 5,3 × 4,7 × 1,8 m, og Oplagsrum. 1. Sal, der bebos af Førstepræsten, hvem Lichtenau Præstegæld er underlagt, har 7 Værelser og Køkken.

Kirke, 13,7 × 7,8 × 2,7 m (indvendig), af Bindingsværk og Mursten med lavt Tag og Spir. I Kirken findes Alter, Prædikepult, Orgel, Knæfald og Døbefont.

Endvidere Stald og Udhuse samt 22 Grønlænderhuse, nemlig:

Type I: 2 Huse, det ene med 2 Værelser, begge Huse har Komfur samt Ildsted i Bislaget, Type II: 8 Huse, 4 med Komfur to med Ovn, alle har Igaleĸ i Bislaget og Type III: 12 Huse, hvoraf 9 har Komfur eller Ovn.

Befolkningen, der tidligere hørte til den herrnhutiske Menighed, udgjorde i 1919 126 Personer.

Ved Stedet var der ansat en Førstepræst og en seminarieuddannet Kateket samt 1 Jordemoder (alle Indfødte). 16 Fangere, 10 Fiskere og 3 Drenge samt 1 Fastlønnet havde Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig i 1919 til 2 Hvidfisk, 196 store, 167 smaa Sæler og 9 Ræve.

14 Fangere forstaar at rejse sig efter Kæntring, og 1 er kajaksvimmel. Ved Stedet findes 4 Konebaade, 7 Træbaade og Pramme, 1 Stovts- og 1 grønlandsk Telt, 18 Rifler og 22 Langliner.

Bopladsen Nûgârssuk.

Nûgârssuk (ɔ: den ejendommelige Pynt) ligger paa Vestsiden af Agdluitsoĸ Fjorden 12 km indenfor Sydprøven paa en nøgen Pynt, der skyder sig ud i Fjorden Nord for en rummelig Bugt. Husene er anbragt i 2 Grupper, den ene paa et lavt snævert Plateau indenfor den 2—300 m lange Havnebugt, den anden paa det højere Terræn Nord herfor med fri Udsigt over Fjorden og den smukke Dal, hvormed Bugten afsluttes.

Nûgârssuk, der blev anlagt i 1916, hører til Sydprøvens Kommune og er i retslig og gejstlig Henseende sidestillet med dette Sted (jfr. Side 512). Paa Pladsen findes 6 Grønlænderhuse, henhørende til Type III og alle med Komfur eller Ovn.

Befolkningen, der tidligere hørte ind under den herrnhutiske Mission og er tilflyttet fra Kînâlik af Hensyn til Fiskeriet i Agdluitsoĸ, udgjorde i 1919 52 Personer. Ved Stedet er ansat en seminarieuddannet Kateket, der underviser Børnene i et Grønlænderhus. 4 Fangere, 4 Fiskere og 1 Dreng var s. A. i Besiddelse af Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig i 1919 til 1 Hvidfisk, 51 store og 57 smaa Sæler, 6 Ræve og 1 Bjørn.

Erhververne, hvoraf 6 formaar at rejse sig efter Kæntring, ejer 1 Konebaad, 1 Træbaad, 1 grønlandsk Telt og 6 Rifler.

Bopladsen Angmagssivik.

Angmagssivik ligger 20 km indenfor Sydprøven paa Østsiden af Agdluitsoĸ, netop hvor Fjorden bøjer mere østlig, inden den deler sig i to Arme. Husene er opført paa en stor, ganske jævn, noget fugtig Slette, der nogle Hundrede Meter bag Bopladsen gaar over i et bakket Terræn med lave, jævne Skraaninger, hvorover Asatdluts og Akuliaruserssuaĸs mægtige Fjældkupler hæver sig.

Af Hensyn til det fugtige Terræn ligger Husene ret spredte, delvis i Rækkefølge langs den ganske lave, flade Strandbred. Foran Bopladsen findes en ubetydelig Vig, der benyttes som Havn, men dog ikke yder tilstrækkelig Dækning for Baade i stormfuldt Vejr.

Angmagssivik hører til Sydprøvens Kommune og er i retslig og gejstlig Henseende sidestillet med dette Sted (jfr. Side 512).

Paa Pladsen findes Kapel, 8,2 × 5,7 × 2,4 m (indvendig), af Bræder med Spaan. Kapellet har Alter, Knæfald, Prædikepult og Orgel samt Kirkeklokke. Paa Loftet er indrettet Skolelokale, 4,3 × 3,5 × 1,9 m.

Endvidere i 1918 19 Grønlænderhuse, nemlig:

Type II: 1 Hus med Komfur og Igaleĸ, Type III: 13 Huse, hvoraf 5 har Komfur, 1 Ovn, Type IV: 1 Hus uden Ovn, og Type V: 4 Huse, det ene med Komfur, et andet med Ovn.

Husene er usle og slet bygget, men er dog betydelig forbedret, siden Fiskeriet begyndte. Enkelte har typisk *pâĸ* med tilbygget fritliggende Igaleĸ.

Befolkningen, der tidligere hørte ind under den herrnhutiske Mission, omfattede i 1919 106 Personer. Ved Stedet var der ansat en uuddannet Læser samt Jordemoder. 12 Fangere og 11 Fiskere havde Kajak, 3 Mand var ikke i Besiddelse af Kajak.

Fangstudbyttet var s. A. 1 Hvidfisk, 143 store og 142 smaa Sæler, 36 blaa og 11 hvide Ræve.

Erhververne, af hvilke 8 angives at kunne rejse sig efter Kæntring, medens 2 er kajaksvimle, ejer 1 Konebaad, 7 Baade og Fiskepramme, 2 Stovtstelte og 15 Langliner samt 17 Rifler.

Ilivermiut.

Ilivermiut (ɔ: Beboerne ved Gravene) ligger paa samme Fjordside som Angmagssivik, men 0,5 km nærmere Fjordmundingen og ca. 19 km fra Sydprøven. Husene er ligesom ved Angmagssivik opført paa en Slette, men denne er mindre af Omfang og omgivet af lave Fjældknolde. Stedet har ingen Havn.

Ilivermiut, der hører til Sydprøvens Kommune, er i retslig og gejstlig Henseende ganske sidestillet med denne Plads (jfr. Side 512).

Ved Stedet fandtes i 1918 14 Grønlænderhuse, nemlig:

Type III: 5 Huse, 2 med Komfur 1 med Ovn, Type IV: 4 Huse, hvoraf 3 er forsynet med Ovn og Type V: 5 Huse, af hvilke kun det ene har Ovn.

Husene er alle usle og slet bygget; enkelte har kort Husgang og Igalek af midtgrønlandsk Form, og flere af Ovnene bestaar kun af Rester af en Kakkelovn med indmuret Komfurgryde.

Befolkningen, der tidligere hørte til den herrnhutiske Menighed, udgjorde i 1919 79 Personer. Ved Stedet var ansat en Læser, men Børnene undervises i Skolelokalet ved Angmagssivik. 8 Fangere, 7 Fiskere og 1 Dreng havde Kajak, 2 Mand manglede et saadant Fartøj.

Fangstudbyttet var s. A. 66 store, 33 smaa Sæler og 19 Ræve.

Af Erhververne angives 3 Mand at kunne rejse sig efter Kæntring, 2 er kajaksvimle, og 1 Kvinde er Enke efter en forulykket Fanger.

Ved Stedet findes 1 Konebaad, 4 Fiskepramme, 11 Rifler og 10 Langliner.

Fiskeristationen Sarfâ.

Sarfâ ligger paa samme Fjordside som Ilivermiut, men 1,5 km nærmere Fjordmundingen og 18 km fra Sydprøven. Husene er opført paa et fladt Terræn i Læ af en høj Fjældkuppel paa Nordsiden af en lille, ret grundet Bugt, der længer inde udvider sig til et betydeligt Bassin. Bugten danner en brugelig Havn for Smaabaade. Af offentlige Bygninger findes:

1 Fiskehus (Salteri), 16,7 × 8,6 m, af Bræder, et Petroleumshus og et interimistisk Oplagshus af Vragbræder. Paa Loftet over Fiskehuset er indrettet Lejlighed til Lederen af Fiskeristationen.

Foruden Stationens Bygninger er der paa Stedet kun 2 Grønlænderhuse (Type I og II), der ejes af to Fastlejede, hvoraf den ene har Baad.

Befolkningen omfattede 11 Personer.

Stationslederen har Kajak og producerede i 1919 9 Ræveskind.

Indhandlingen og Vareomsætningen ved Sydprøven er saa stor, at der paatænkes anlagt et Udsted ved Sarfâ.

Bopladsen Akuliarusek.

Akuliarusek er beliggende lidt indenfor Spidsen af den, yderst, ganske lave Fastlandspynt mellem Agdluitsok og Ũnartok Fjorden, skraat overfor Sydprøven og 4 km fra dette Udsted. Terrænet, hvorpaa Husene ligger, er smaakuperet, stærkt isskuret og vegetationsfattigt.

Akuliarusek hører til Sydprøvens Kommune og er saavel i retslig som i gejstlig Henseende sidestillet med dette Sted (jfr. Side 512).

Paa Bopladsen findes Skolekapel, 7,3 × 4,8 × 2,2 m (indvendig), af Bræder og med et lille Spir. Det lille smukke Kapel har den sædvanlige Udstyrelse.

Endvidere 16 Grønlænderhuse, nemlig:

Type II: 2 Huse (Komfur og Ovn), Type III: 13 Huse, hvoraf 3 har Komfur, medens Resten opvarmes ved Spæk, og Type IV: 1 Hus uden Ovn. To Huse er sammenbygget, 2 har typisk *pâk* og Igalek.

Befolkningen, der tidligere hørte til den herrnhutiske Menighed, udgjorde i 1919 117 Personer.

Ved Stedet er ansat en seminarieuddannet Kateket. 19 Fangere, 1 Fisker, 3 Drenge og 1 Fastlønnet havde Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig i 1919 til 1 Nise, 371 store og 320 smaa Sæler, 10 Ræve og 1 Bjørn.

Erhververne. Stedet rummer en udpræget Fangerbefolkning, der er dygtigere til Sælfangst og giver sig mindre af med Fiskeri end Erhververne andetsteds i Kommunen. 17 Fangere kan rejse sig efter Kæntring, 2 er kajaksvimle og 2 Kvinder er Enker efter forulykkede Fangere.

Ved Stedet findes 6 Konebaade, 1 Træbaad, 2 grønlandske Telte og 21 Rifler.

Bopladsen Igdlorpait.

Igdlorpait (ɔ: en Mængde Huse, en By), der er en gammel herrnhutisk Missionsstation, ligger paa Vestsiden af Tugtutuârssuk nær Øens lave Nordpynt og 13 km fra Sydprøven. Husene er spredt over en betydelig, ganske jævn, græsklædt Slette, der mod Vest er begrænset af lave afrundede Fjældkupler. Mod Øst er der Udsigt over Ũnartok Fjordens prægtige Bjærgland. Havn findes ikke, men med N. og SV. Vind er der Læ ved en lille Pynt nedenfor Husene.

Igdlorpait hører til Sydprøvens Kommune og er i gejstlig og retslig Henseende sidestillet med dette Sted (jfr. Side 512).

I den gamle Missionsbolig er der indrettet Kapel i den østlige, Skole i den vestlige Halvdel af Huset. Kapellet er 8,9 × 7,2 × 2,3 m og har Orgel og det sædvanlige Udstyr, Skolen er 5,1 × 7,2 m.

Endvidere findes 21 Grønlænderhuse, nemlig:

Type I: 2 Huse, det ene har 3 Værelser og begge Køkken samt Komfur og Ovn, Type II: 1 Hus med Komfur og Igalek, Type III: 11 Huse, hvoraf 1 har Komfur og 2 Ovne, Type IV: 3 Huse uden Ovne og Type V: 4 Huse, alle uden Ovne. Kun 1 Hus har *pâk* med fritliggende Igalek.

Befolkningen, der tidligere hørte til den herrnhutiske Menighed, udgjorde i 1919 120 Indvaanere.

Ved Stedet er ansat en seminarieuddannet Kateket og Læser samt Jordemoder. 16 Fangere, 4 Fiskere, 6 Drenge og 1 Fastlønnet havde Kajak, medens 3 Mand manglede Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig i 1919 til 251 store, 290 smaa Sæler og 24 Ræve.

Af Erhververne angives 15 Mand at kunne rejse sig efter Kæntring, og 2 er kajaksvimle, medens 4 Kvinder er Enker efter forulykkede Fangere. Erhververne ejer ialt 6 Konebaade, 2 grønlandske Telte og 25 Rifler.

Bopladsen Igpik.

Igpik (ɔ: Klinten) ligger paa Sydsiden af Ũnartoĸ, ganske nær Øens lave Østpynt, 18 km fra Sydprøven. Husene er spredt liggende paa et smukt, græsbevokset, jævnt skraanende Terræn med en lille Skraaning ned mod Fjæren og i ganske lave Omgivelser. Stedet har ingen Havn, og Farvandet foran dette er stærkt grundet. Igpik hører til Sydprøvens Kommune og er saavel i retslig som i gejstlig Henseende sidestillet med dette Udsted. (Jfr. Side 512).

Paa Pladsen findes 6 Grønlænderhuse, hvoraf 5 maa regnes som hørende til Type III, 1 til Type IV. Kun to af Husene har Komfur. De er alle smukt og pynteligt bygget af Kvadersten i regelmæssige Skifter med tynde Tørvelag som Forbandt.

Befolkningen, der hørte til den tidligere herrnhutiske Menighed, udgjorde i 1919 33 Indvaanere.

Ved Stedet, hvor der er ansat en kateketskoleuddannet Kateket, var 4 Fangere, 2 Fiskere og 2 Drenge forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig i 1919 til 18 store og 20 smaa Sæler, 17 blaa og 19 hvide Ræve.

Befolkningen lever mest af Fiskeri, og ingen af Erhververne kan rejse sig efter Kæntring. Ved Stedet findes 1 Konebaad og 6 Rifler.

Bopladsen Kanajormiut.

Kanajormiut (ɔ: Beboerne ved Ulkestedet) er beliggende paa Sydsiden af den sydligste, ganske lave, stærkt isskurede Ø i Kanajormiuts Øgruppe, umiddelbart Vest for en lille Bugt, der har en brugelig Havn. Husene er opført paa den nøgne Klippe tæt ovenfor Fjæren og med Udsigt til Sermersôĸs og Angmalortoĸs vældige Fjældskraaninger. Afstanden til Sydprøven er 21 km udenom, 24 km indenom Tugtutuârssuk Øen. Kanajormiut hører til Sydprøvens Kommune og er i retslig og gejstlig Henseende ligestillet med dette Udsted. (Jfr. Side 512).

Paa Pladsen findes 4 Grønlænderhuse, hørende til Type III og alle sammenbygget i Forlængelse af hinanden. Kun et af Husene har Komfur.

Befolkningen, der tidligere hørte til den herrnhutiske Menighed, udgjorde i 1919 15 Personer.

Ved Bopladsen, hvor der er ansat en Læser, var 4 Fangere og 1 Fisker forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet var s. A. 71 store 76, smaa Sæler og 3 Ræve.

Erhververne, af hvilke 3 Mand kan rejse sig efter Kæntring, ejede 2 Konebaade og 1 grønlandsk Telt samt 4 Rifler.

Erhvervsturnus i Sydprøvens Kommune. Januar—Marts. Sælfangsten giver kun ringe Udbytte i disse Vintermaaneder. Syd og Sydvest for Arnârĸat (9 km S. f. Udstedet) findes dog en Del Atak i Januar, og i Bassinet Øst for denne Øgruppe indad mod Fjordmundingen enkelte Klapmyds. I Februar bliver Atakerne samt Blaasiderne talrigere, men aftager paany i Marts. Fangsten af disse Sælarter drives udelukkende af enkelte Fangere fra Sydprøven og af Akuliarusekerne. Befolkningen ved Igdlorpait, Igpik og Kanajormiut lever for en stor Del af Uvak. Er der Islæg, tages dog enkelte Atak fra Iskanten, der ligger mellem Itivdlek paa Tugtutuârssuk og Fastlandspynten Nûgdlît, Øst herfor. Desuden skydes en Del Ederfugle, og i Marts faar Fangerne nogle faa Kagssimassut i S. Sermilik og Ũnartoĸ. Overalt, men særlig i Sydprøvens Omegn, er Ederfuglene aftaget stærkt, men der findes mange Lomvier, som ogsaa væsentlig bidrager til Befolkningens Ernæring i de 3 Vintermaaneder. Den øvrige Befolkning i Agdluitsoĸ Fjorden holder sig derimod udelukkende til Fiskeriet, særlig af Hellefisk, der giver udmærket Udbytte i Vintermaanederne. Ņetsiderne er helt forsvundet fra Fjorden.

April—August. I Slutningen af Marts og Begyndelsen af April kommer en Del Klapmyds, men de udnyttes kun fra de yderstliggende Bopladser, medens Fjordbeboerne fortsætter Fiskeriet, indtil Udflytningen til Fangstøerne finder Sted, hvilket sker mellem 15. og 20. Maj. I Sydprøven telter de allerfleste paa Inuarugdligaĸ, Resten gaar til Angisôĸ S. f. Sagdlît Øerne. Den øvrige Befolkning i Kommunen driver Fangst fra samme Øgruppe, undtagen enkelte Fangere fra Igdlorpait. Disse slaar sig ned ved Kangeĸ paa Sermersôĸ. Som omtalt under »Økonomi og Samfundsforhold« (Side 471) deltager Hovedparten af Befolkningen i Klapmydsefangsten; men adskillige — særlig ved Angmagssivik og Ilivermiut — vel omtrent Halvdelen herfra — bliver hjemme og fortsætter Fiskeriet.

I Juni sendes Kvinder, Børn og gamle Folk fra Fangstpladserne ind til Fastlandskysten for at øse Angmagssat. Igpikerne og Igdlorpaiterne fisker ved Inuvaĸ i Ũnartôĸ, alle de andre ved Angmagssivik eller i Nærheden af denne Plads. Naar Fisken er tørret, gaar Kvinderne tilbage til Fangstøerne eller afhentes af Fangerne. Er der ingen Storis ved Klapmydseøerne, og Fangsten som Følge deraf daarlig, gaar Sydprøverne og Fjordbeboerne hjem i Slutningen af Juni, i modsat Fald tages det magre Klapmydsetræk med. Kanajormiuterne og Akuliarusekerne bliver paa Fangstøerne til Begyndelsen eller Midten af August, og Igpikerne rejser hjem 30. Juli omtrent paa samme Tid som Igdlorpaiterne.

September—December. Efter Hjemkomsten fortsættes Fangsten af Klapmyds, idet enkelte magre soger helt ind til Kanajormiut Øerne og Nûgdlît. I de senere Aar har storste Delen af Kommunens Befolkning dog udelukkende været beskæftiget med Fiskeri af Havtorsk, efter at Handelen har begyndt at indhandle Fisken. Fiskeriet varer fra Hjemkomsten i August til Oktober, men udebliver Fisken, er Erhvervet i Efteraarsmaanederne ikke væsentlig anderledes end ved de øvrige Bopladser i Distriktet. Der indsamles Brændsel fra Fjorden, ved de yderstliggende Bosteder drives Atakfangst, Fiskeri og fra Oktober Jagt paa Lomvier, medens Befolkningen i Agdluitsoĸ Fjorden udelukkende holder sig til Fiskeri og — i Forbindelse med de øvrige Indfødte — Rævefangst.

Udstedet Sagdlît.

Sagdlît (ɔ: de yderste Øer) ligger paa en af de østligste, ganske lave Øer i Sagdlît Øgruppen, 5 km udenfor den midterste Del af Sermersôĸs Vestkyst, 80 km fra Kolonien, 28 km fra Nanortalik og 23 km fra Sydprøven. Handelens Huse er opført paa et jævnt Terræn, saa tæt ved Vandet, at Dønningen skal kunne kaste Skumstænk op paa Vinduerne; Kapellet paa en lidt højereliggende Plads bagved, og Grønlænderhuse er grupperet omkring en noget fugtig Slette midt paa Øen. Et grundet, snævert Sund, hvori der, umiddelbart nedenfor Husene, er Ankerplads for Smaabaade, fører Øst om Pladsen nordpaa ud gennem Arkipelaget. Fra Udstedet overser man Sermersôĸs vældige, spaltede Fjældvæg (Fig. 21). Sagdlît er den mest isoleret liggende Boplads i Sydgrønland, om Sommeren jævnlig omgivet af Drivismasser og om Vinteren uden Forbindelse med Omverdenen paa Grund af det stormfulde Vejr og det urolige Hav. Klimaet er raat og fugtigt; Gennemsnitstemperaturen i Sommermaanederne endog lavere end ved Holsteinsborg, og kun i solvarme Somre kan de allernøjsomste Køkkenurter trives herude. Dog findes der saa meget Græs paa Øerne, at Udliggerens lille Gedeflok kan friste Livet om Sommeren, men Vinterfoderet maa hentes fra Fjordene, og Dyrene holdes paa Stald hele Vinterhalvaaret. Da der intet Vand findes paa Øerne, maa Befolkningen smelte Is til Drikkevand. Vinterisen lægger sig aldrig omkring Øerne.

Sagdlît og Bopladsen Isua danner i Forening een Kommune, Sagdlît, der mod Øst støder til Sydprøven og Nanortalik Kommuner, idet Grænsen mod disse følger en Linie fra Havet gennem Sermersôĸs N.V.-Pynt til Kitdlavât og derfra til Øens Sydspids Kangeĸ. Udstedet hører til 2. Landsraadskreds (Valgsted Nanortalik), Nanortalik Retsdistrikt og Lichtenau Præstegæld.

Stedet har følgende offentlige Bygninger, under Handelen:

Udliggerbolig (opf. 1848), 14,4 × 5,3 m, af Graasten og med 3 Værelser og Køkken.

Spækhus, paa Loftet Butik (opf. 1870), 9 × 6,3 m, af Graasten,

Proviantbod (opf. 1857), 8,2 × 6,3 m, af samme Materiale samt Fadeværkshus og Krudthus.

Under Kirkevæsenet:

Kapel, 8,5 × 4,4 × 2,08 m (indvendig), af Bræder. Et 1,8 m bredt Rum i Kapellet er udskilt til Skole. Kapellet har Orgel og det sædvanlige Udstyr.

Endvidere 10 Grønlænderhuse, nemlig:

Type II: 4 Huse, alle med Komfur, og Type III: 6 Huse, hvoraf 3 har Komfur, 2 Ovn og alle IgalɛK i en Tilbygning til Husgavlen.

Befolkningen, der tidligere hørte til den herrnhutiske Menighed, udgjorde i 1919 51 Personer.

Ved Stedet er ansat 1 Udligger, 1 Jordemoder og 1 seminarieuddannet Kateket. 8 Fangere, 5 Fiskere, 1 Dreng og 1 Fastlønnet var forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet var i 1919 203 store, 266 smaa Sæler og 3 Ræve.

Indhandlingen ved Handelspladsen beløb sig s. A. til 479 Tdr. Spæk, 309 Tdr. Lever, 3 Bjørneskind, 113 Ræveskind, 6 store, 45 smaa Sælskind, 165 kg Fjer og 11 Fugleskindstæpper til et samlet Beløb af 7612 Kr.

I Fl. Kontrolmærkerne havde Kommunens egne Beboere dog kun afhændet Produkter til et Beløb af 2182 Kr. ialt.

Udhandlingen androg s. A. 10168 Kr., deraf for 1070 Kr. Kaffe, 744 Kr. Sukker og 1032 Kr. Tobak.

Gennemsnitsindtægten pr. Familie i Kommunen kan anslaas til 160 Kr. aarlig.

Erhververne, hvoraf 6 Mand er i Stand til at rejse sig efter Kæntring, er fortrinlige Kajakroere. De ejer 4 Konebaade og 12 Rifler.

Bopladsen Isua.

Isua (ɔ: dens Afslutning, nemlig Øens) er, som Navnet hentyder til, beliggende tæt ved KɛKertarssuatsiaK Øens Nordspids, PingorssuaK, paa Østsiden af Øen, 13 km Nord for Sagdlît i lave Omgivelser. Husene ligger ikke, som det ellers er almindelig Skik i Grønland, umiddelbart ved Fjæren, men paa en ret stor, græsbevokset Slette, der er skilt fra Havet ved et kuplet Fjældparti, og under Forbisejlingen faar man kun Øje paa det sydligste af Husene i Bunden af en ubetydelig Vig, der kun daarlig kan benyttes som Havn.

Isua hører til Sagdlît Kommune, 2. Landsraadskreds (Valgsted Nanortalik), Nanortalik Retsdistrikt og Lichtenau Præstegæld.

Ved Stedet findes 4 Grønlænderhuse, hvoraf 1 hører til Type II (Komfur), 2 til Type III, begge med Komfur, og 1 maa henregnes til Type IV, men er uden Ovn.

Befolkningen, tidligere henrørende til den herrnhutiske Menighed, udgjorde i 1919 27 Personer.

Stedet har privatuddannet Kateket, i hvis Hus Børneundervisningen foregaar. 5 Fangere, 2 Drenge og 1 Fastlønnet havde Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig i 1919 til 134 store, 139 smaa Sæler og 7 Ræve.

Erhververne, af hvilke 4 er i Stand til at rejse sig efter Kæntring, ejer 2 Konebaade og 6 Rifler.

Erhvervsturnus i Sagdlît Kommune. Sælfangsten drives hele Aaret rundt. Om Vinteren er der saaledes en Del Atak særlig indenfor Øerne. Sagdlîterne tager ogsaa adskillige Lomvier Vest for Øgruppen. I Kangerdluaĸ Bugten paa Nordsiden af Sermersôĸ skyder Isuaerne baade Ederfugle, Lomvier og enkelte Netsider.

I Slutningen af Maj flytter Befolkningen ved Isua til Sagdlît, og efter Hjemkomsten herfra hentes Skovbrænde ved Kanajormiut. Som Angmagssatplads benyttes Angmagssivik eller Inuvaĸ.

I Juli og August drives der ved Sagdlît Øerne et omfattende Fiskeri af Hajer, der forekommer talrigere her end andetsteds i Distriktet, vistnok som Følge af, at de mange Sæler, der gaar tabt, synker til Bunds og tiltrækker Hajerne. Om Efteraaret er der udmærket Atakfangst, naar de store Stimer fra Oktober til November passerer Øerne paa Vej nordefter, og medens denne Fangst kun har ringe Betydning for de længere inde liggende Pladser, hvortil Trækket kun strejfvis naar ind, og hvorfra de fleste Sæler igen forsvinder, bliver adskillige Vinteren over i Farvandene omkring Sagdlît ligesom nordligere i Landsdelen. I Oktober begynder Jagten paa Lomvier, og Atakfangsten fortsættes Aaret ud.

Anlægget Nanortalik.

Nanortalik (ɔ: Bjørnestedet) (60° 08′,2 N. Brd. 45° 13′ V. Lgd.) er beliggende paa den sydligste, smalle Pynt af en Halvø, der fra Nanortalik Øens Østside skyder sig mod S.Ø. i Retning af Tasermiut Fjordens Munding. Anlægget er paa de 3 Sider omgivet af Vand, men vel dækket mod det aabne Hav af et Arkipelag af spredt liggende, ganske lave Smaaøer, blandt hvilke den største sydfra skyder sig ind i Bugten Vest for Anlægget. Terrænet, hvorpaa Husene ligger, og Halvøen indenfor er ganske lavt og jævnt, men overstrøet med en talrig Mængde Flytteblokke, der danner store Hobe midt inde mellem Husene, over hvis Tage en enkelt, pyramideformig vældig Blok rager op og tjener som »Udkig« for Anlægget. Dets Huse er gruppevis ret tæt sammenbygget, Handelsbygningerne indenfor den lille Havnebugt, der skyder sig nordvestlig ind i Pynten, Grønlænderhusene dels kredsformig udenom, dels paa begge Sider af Havnen, der er snæver og tilbøjelig til at fyldes med Storis, men iøvrigt vel beskyttet og med god Ankerbund. Farvandet mellem Øerne udenfor er ret grundet og skærfyldt. Endelig ligger den store, rummelige, hvidmalede Kirke lidt Nord for Havnen. Dens Taarn ses langvejs fra oppe i Sermersôĸ Sundet (Fig. 22). Fra Anlægget er der fri Udsigt til alle Sider over det flade Land, mod Øst til det mægtige, massive Tusardluarnâĸ, mod Vest til Sigssarigsoĸ Fjældets jævne, grønne Skraaning, og mod Nord skimter man et kuperet Fjældlandskab med Kitdlavâts sylspidse Toppe. Afstanden til Kolonien er udenskærs 108 km, indenskærs 113 km.

Nanortalik, hvis rette grønlandske Navn, Ilivileĸ, endnu benyttes af Grønlænderne, danner i Forbindelse med Bopladserne Tuapait, Sermilik og Igdlukasik samt Grafitbruddet Amitsoĸ een Kommune, Nanortalik, der mod Nord støder

ANLÆGET
NANORTALIK.

Maalestok 1:2500.

0 50 100 Meter

Opmaalt af O. Bendixen 1919.

Handelens Bygninger.

1. *Bestyrerbolig.*
2. *Gl. Bestyrerbolig.*
3. *Proviantbod med Butik.*
4. *Spækhus.*
5. *Indhandlingshus.*
6. *Trankogeri.*
7. *Bödkerværksted.*
8. *Mandskabshus.*
9. *Bageri og Bryghus.*
10. *Gedestald.*

Fl. *Flagstang med Udkig.*

Kirkevæsenets Bygninger.

11. *Kirke.*
12. *Skole.*

Lægevæsenets Bygninger.

13. *Sygehus.*

14 u. 15. *Konebaadsexpeditionens Observations- og Proviantbuse.*

Eskimoiske Bygninger.

til Sydprovens og Sagdlît Kommuner, mod Syd til Pamiagdluk, idet Grænsen følger en Linie fra Havet Nord om Kitsigsut til Fastlandskysten Syd for Igdlukasik og derfra ind gennem Landet Nord om Amitsuarssuk Fjorden. Anlægget hører til 2. Landsraadskreds (Valgsted Nanortalik), Lichtenau Præstegæld, og er Sædet for den blandede Domstol i Nanortalik Retsdistrikt.

Stedet har følgende offentlige Bygninger, under Handelen:

Bestyrerbolig (opf. 1904), 12,6 × 8,8 m, af Bræder og med 4 Stuer, Køkken og Loftsværelse.

Gl. Bestyrerbolig (opf. 1836), 10,3 × 6,3 m, af Stokværk.

Proviantbod med Butik (opf. 1897), 9,4 × 6,3 m, af Bindingsværk.

Spækhus (opf. 1852), 15 × 8,2 m, af Sten.

Indhandlingshus (opf. 1853), 9,7 × 5 m, af Sten.

Tranbrænderi (opf. 1839), 9,4 × 6,9 m, af Sten.

Værksted (opf. 1848), 8,2 × 6,3 m, af Sten.

Envidere Fadeværkshus, Mandskabshus, Bageri og Bryghus, Stald samt Krudthus og Sygehus med 2 Sygestuer og Værelse til Sygeplejersken.

Under Kirkevæsenet:

Kirke (opf. 1913) af Planker. Den er bygget i samme Stil som en dansk Landsbykirke med Langskib, 11,2 × 7,7 × 4,5 m (indvendig), femkantet Kor, 5,3 × 4,1 m, 2 smaa Pulpiturer, Vaabenhus og Taarn med Taarnur. Loftet bæres af 6 Søjler; Bjælker, Bænke og Alteret er rødmalet.

Skole, 13,2 × 4,7 × 2,5 m, af Bræder, har 2 Klasseværelser og Kateketværelse.

Endvidere 27 Grønlænderhuse, nemlig:

Type I: 4 Huse, hvoraf det ene har 3 Værelser, to Huse har 2 Værelser og et Hus 1 enkelt Stue. To af Husene har særskilt Kokken og alle 1 eller 2 Kakkelovne. Type II: 5 Huse, hvoraf de 2 har to Værelser, og alle Komfur. Type III: 13 Huse, 8 med Komfur, 5 med Ovn. Type IV: 2 Huse, det ene med Ovn. Type V: 3 Huse, hvoraf det ene har Ovn.

Hertil kommer 3 Huse paa modsat Side af Bugten bag Anlægget under Sigssarigsoĸ Fjældets Skraaning. Af disse hører 1 til Type II, 2 til Type III. Stedet, der hedder Nanortalik, hvilket Navn blev overført paa Anlægget, da dette i sin Tid flyttedes fra Sigssarigsoĸ til dets nuværende Plads, er anlagt af Hensyn til den Faareavl, Bopladsens Indvaanere driver.

Befolkningen udgjorde i 1919 5 Evropæere og 284 Indfødte.

Ved Stedet er der ansat følgende Tjenestemænd, under Handelen en Kolonibestyrer (Dansk), 2 Fartøjsførere, 4 Bødkere og 1 Kolonist samt een i Danmark uddannet Jordemoder og Sygeplejerske, under Kirkevæsenet 2 seminarieuddannede Kateketer (alle Indfødte).

46 Fangere, 1 Fisker, 12 Drenge og 3 Fastlønnede havde Kajak.

Fangstudbyttet var i 1919 827 store, 449 smaa Sæler, 21 blaa, 40 hvide Ræve og 1 Bjørn.

Indhandlingen ved Handelsstedet beløb sig s. A. til 347 Tdr. Spæk, 3

Tdr. Lever, 7 Bjørneskind, 244 Ræveskind, 30 Klapmydseskind, 122 smaa Sælskind, 1165 kg Fjer og 118 Tæpper m. m. til et Beløb af ialt 7078 Kr. If. Kontrolmærkerne havde de i Kommunen hjemmehørende Erhververe leveret Produkter til et Beløb af 9030 Kr.

Udhandlingen beløb sig til 24220 Kr., deraf for 3450 Kr. Kaffe, 1885 Kr. Sukker og 2075 Kr. Tobak.

Gennemsnitsindtægten pr. Familie i Kommunen udgjorde — bortset fra de Fastlønnede — ca. 120 Kr. aarlig. Af Erhververne kan 24 Mand rejse sig efter Kæntring, medens 2 er kajaksvimle, og 4 Kvinder er Enker efter forulykkede Fangere. Befolkningen ejer 12 Konebaade, 2 Træbaade, 2 Stovts-, 2 grønlandske Telte og 51 Rifler.

Bopladsen Tuapait.

Tuapait (ɔ: Stenrovsen) ligger paa Nordsiden af Tasermiut ca. 1 km indenfor Fjordmundingens yderste Pynt og 4 km fra Nanortalik. Husene er opført inderst i en ganske lille Vig paa et smalt, grønklædt, noget fugtigt Plateau, der mod Øst begrænses af en lav, stejl Fjældvæg tæt ved Husene. Indefter hæver Terrænet sig op imod en noget højere, brat Væg, en Udløber fra det bagved liggende Tusardluarnâĸ Fjæld, der ikke ses fra Stedet.

Kysten ligger aaben ud imod Havet, og fra Stedet er der Udsigt til de lave Smaaøer foran Fjordmundingen. Tuapait hører til Nanortalik Kommune, 2. Landsraadskreds (Valgsted Nanortalik), Nanortalik Retsdistrikt og Lichtenau Præstegæld.

Ved Stedet fandtes 9 Grønlænderhuse, nemlig:

Type II: 2 Huse, begge med Komfur, i Tilbygningen til det ene Hus var indrettet Gedestald, Type III: 5 Huse, 2 med Komfur og Type V: 2 Huse, begge uden Ovn.

De fleste er elendigt bygget, fugtige og sikkert i høj Grad usunde.

Befolkningen udgjorde i 1919 66 Personer. Stedet har kateketskoleuddannet Kateket, i hvis Hus Børneundervisningen foregaar. 13 Fangere og 3 Drenge var i Besiddelse af Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig i 1919 til 203 store og 101 smaa Sæler, 59 blaa og 44 hvide Ræve.

Næsten alle Fangerne formaar at rejse sig efter Kæntring, 3 er kajaksvimle, og 3 Kvinder er Enker efter forulykkede Fangere.

Ved Stedet findes 4 Konebaade, 3 grønlandske Telte og 13 Rifler.

Erhvervsturnus ved Nanortalik og Tuapait. Januar—Marts. Erhvervsforholdene ved de to Pladser er ganske ens. I Vintermaanederne er der lidt Fangst, særlig af Netsider i Tasermiut og Sermersôĸ Sundet, endvidere af Klapmydseunger (*natserssuatsiaĸ*), der opholder sig Vinteren over langs Kysten i indenskærs Farvande, og endelig tager Fangerne enkelte Atak fra Iskant eller i Kajak ud imod Kitsigsut. Af Ederfugle findes adskillige. De trækker regelmæssigt ind

og ud af Tasermiut, men er saa sky, at Jægerne ikke kan komme dem paa Skud. Derimod giver Jagten paa Lomvier godt Udbytte.

I Marts bliver Sælfangsten daarligere, hvorfor Grønlænderne fisker Uvak og klarer sig iøvrigt med de opsparede Forraad. Hellefisk og Rødfisk findes, men kun i ringe Mængde og tages ikke.

April—August. Naar Vinterisen bryder op, er der flere Netsider, og samtidig viser de første Klapmyds sig. De synes ikke at opholde sig udenfor Kysten om Vinteren som i Norddistriktet, men kommer sydfra, talrigst, naar der er Storis. Lomvien forsvinder i April, og Fiskeriet drives kun til Husbehov.

Udflytningen til Fangstøerne finder Sted i Begyndelsen af Maj. Nanortalikerne telter ved Kangeĸ, Sermersôĸ Øens Sydspids, paa Siorartussoĸ Øerne foran Kangeĸ, enkelte paa Keĸertaĸ, SV. for Nanortalik, og ganske faa paa Kitsigsut, Tuapaiterne ligger paa Tukingassoĸ, S. f. Handelsstedet paa Kitsigsut. Angmagssat-Fiskeriet drives paa lignende Maade som andetsteds af Kvinder. Nanortalikernes Angmagssatplads er ved Bopladsen Sermilik og i Kangikitsoĸ indenfor, Tuapaiternes i Tasiussaĸ bag Igdlukasik Øen.

21. Juni rejser Fangerne hjem, men en Del flytter senere ud paa Kitsigsut, hvor de forbliver, saalænge det magre Træk varer.

September—December. Efter Hjemkomsten hentes Brændsel, Birk og Enebær, fra Tasermiut, og Fangsten af den fede Atak, der kommer sydfra i Flokke, begynder. Trækket foregaar længere til Søs end tidligere, da Dyrene søgte indenfor Øerne, og er helt forbi i November. Rævefælderne opstilles, Lomviejagten begynder i Oktober og fortsættes Aaret ud, jævnsides Fiskeri af Uvak og i de senere Aar af Havtorsk for at spare paa Vinterforraadene. Ved Nanortalik lyder der de samme Klager som overalt langs Kysten, at Vintersælerne, Netsider og Remmesæler efterhaanden er gaaet meget tilbage i Antal, saaledes at det nu er vanskeligt for Befolkningen at skaffe de uundværlige Kobberemme til Veje.

Bopladsen Sermilik.

Sermilik ligger paa det brede, ret lave Kystland mellem S. Sermilik Fjordens Hovedløb og den lille Fjordarm Kangikitsoĸ, umiddelbart indenfor det Sted, hvor Sermiliks 3 Udløb forenes, 23 km fra Sarĸâs Udløb i Sermersôĸ Sundet og 42 km fra Nanortalik. Fra det høje Land bag Bopladsen sænker Højfjældet sig ret brat og stærk kuperet ned imod den jævne, frodige og brede Pynt, hvor de spredt liggende Huse er opført, tæt ved Omdrejningen til Kangikitsoĸ. Farvandet foran er stærk grundet, og fra Stedet, der ikke har nogen Havn, er der Udsigt til Amitsoĸs stejle Østside med den lave isskurede Nordpynt og Sarĸâ Løbets forrevne Fjældskraaninger.

Sermilik hører til Nanortalik Kommune, 2. Landsraadskreds (Valgsted Nanortalik), samme Steds Retsdistrikt og Lichtenau Præstegæld.

Ved Stedet findes 9 Grønlænderhuse, hvoraf 4 maa henregnes til Type III, 3 til Type IV og 2 til Type V. Husene er usle, slet bygget og daarligt ved-

ligeholdt. Det ene har Komfur, et andet Ovn, medens Resten af Husene maa opvarmes ved Spæk.

Befolkningen, der tidligere hørte til den herrnhutiske Menighed, udgjorde 48 Personer i 1919. Den er, selv efter grønlandske Forhold, meget fattig, og adskillige er usselt klædte, fordi Indtægterne er saa minimale i Vintertiden. Ved Stedet er ansat en Læser, i hvis Hus Børneundervisningen foregaar. 8 Fangere, 3 Fiskere og 1 Dreng havde Kajak.

Fangstudbyttet var i 1919 111 store og 59 smaa Sæler, 20 blaa og 32 hvide Ræve.

Erhververne, af hvilke 3 Mand kan rejse sig efter Kæntring, medens 1 er kajaksvimmel, ejede 1 Konebaad, 1 Telt af Stovt og 8 Rifler.

Erhvervsturnus. I Vintermaanederne lever Befolkningen næsten udelukkende af Fiskeri, mest Uvak og Hellefisk. Nu og da skydes en Del Lomvier, der søger ind til Bopladsen, naar Fjorden er isfri. Kun sjældent forvilder Sælerne sig ind i Fjorden, men i April tages dog lidt Kagssimassut. 1. Maj flytter Fangerne til Kangeĸ, Sagdlît eller Kitsigsut og vender tilbage ca. 1. August. En Del af Familierne bliver dog hjemme, øser Angmagssat og lever iøvrigt udelukkende af Fiskeri. Efter at *kíparsimassut* er vendt tilbage, drives Laksefiskeri i Kangikitsoĸ til September, Resten af Aaret fiskes Havtorsk, Uvak og Hellefisk, og fra December skydes en Del Lomvier. Netsider forekommer slet ikke i Efteraarsmaanederne, og Ederfuglen naar aldrig ind til Stedet.

Grafitbruddet Amitsoĸ.

Amitsoĸ ligger paa den sydøstlige Side af den store Amitsoĸ Ø ved S. Sermiliks sydlige Udløb i Sermersôĸ Sundet og ganske nær Øens Sydspids, Karra. Kysten ved Grafitbruddet er lav, men falder næsten helt stejlt af mod Løbet, og kun ved selve Fjæren er der et jævnere, smalt Plateau, hvor Grafitmølle, Maskinhus og Depotbygningerne er opført. Ovenover disse og ud til Siderne har Fjældet smalle Bænke, der er udvidet ved Sprængning, og hvorpaa Bruddets øvrige Huse, Kontor, Funktionærbolig og Mandskabshus, er anbragt (Fig. 15). De lokale Forhold er saaledes højst ugunstige, og hertil kommer, at der ikke findes Havn ved Stedet, selv om det ganske vist er muligt at ankre ud for Pladsen, da Løbet ligger indenskærs og ret vel dækket, men baade stormfuldt Vejr og Storis kan, naar som helst, tvinge Fartøjerne til at søge Havn, hvoraf der er flere paa Fastlandskysten.

Da Søer og Elve ikke findes i Nærheden af Anlægget, er der udsprængt Bassiner i Klippen, hvor Regn og Smeltevand opsamles — naar Vandet ikke hentes fra Elvene paa Fastlandet lige over for. Fra Stedet er der en smuk Udsigt til den høje, kuperede Fastlandskyst lige over for, og paa Plateauet over Bruddet har man for sig et af de mest storslaaede Panoramaer, et Alpeland, der søger sin Lige selv i Grønland. Paa Fastlandet Tasermiut Fjordens forrevne Fjælde, mod Vest Sermersôĸs spidse Klippetinder og mod Nord Ũnartoĸ Fjordens stærk vekslende

Fig. 21. Udstedet Sagdlît med Sermersôĸ i Baggrunden.
O. Bendixen fot. d. $^{22}/_{7}$ 1919.

Fig. 22. Anlæget Nanortalik. O. Bendixen fot. d. $^{20}/_{8}$ 1919.

Fig. 23. Herrnhuternes tidligere Missionsstation Frederiksdal. Vestsiden af Amitsuarssuk Fjorden i Baggrunden. John Møller fot.

Fig. 24. Udstedet Sangmissoĸ, set mod Vest.
O. Bendixen fot. d. $^{26}/_{7}$ 1919.

Alpeland. Fra Bruddet, der i 1919 havde 28 Indvaanere, er der 19 km til Nanortalik, ca. 95 km til Julianehaab.

Distriktets Bestyrer fungerer som Statens Kontrollør, der fører Tilsyn med, at de for Bruddet gældende Isolationsbestemmelser overholdes, men herom henvises nærmere til »Danske Erhverv« (Side 485).

Bopladsen Igdlukasik.

Igdlukasik (ɔ: de solle Huse) ligger paa den vestlige Side af den store Igdlukasik Ø ganske nær dennes Sydspids og 29 km Syd for Nanortalik. Baade Hovedøen og de talrige Smaaøer, der ligger Vest for Stedet og dækker Bopladsen mod det aabne Hav, er ganske lave, vegetationsfattige og delvis dækket af skarpkantet Forvitringsgrus. Et snævert Sund med rivende Strøm, der fører Storisskosserne med voldsom Fart forbi Stedet, bevirker, at det ofte er forbundet med Vanskelighed at lande. Ankerplads findes lidt Nord for Husene i den lille Bugt, Kagssitsiaĸ paa Øens Vestside, og flere Steder mellem Øerne.

Husene er opført i to ikke langt fra hinanden liggende Grupper, den sydligste med tæt sammenbyggede Huse op ad en lille Skraaning nedenfor Kapellet.

Igdlukasik hører til Nanortalik Kommune, 2. Landsraadskreds (Valgsted Nanortalik), samme Steds Retsdistrikt og Frederiksdal Præstegæld.

Ved Stedet findes Kapel, 7,4 × 5 × 2,25 m (indvendig), af Bræder og tarvelig udstyret. Paa Loftet er indrettet Skolelokale, 4,4 × 2,6 × 1,9 m.

Endvidere 29 Grønlænderhuse, nemlig:

Type II: 5 Huse, 4 har Komfur, Type III: 10 Huse, hvoraf 6 har Komfur og 1 er forsynet med Ovn, Type IV: 6 Huse, 3 med Komfur og Type V: 8 Huse, hvoraf kun det ene har Ovn. 6 Huse har typisk, men kort *pâĸ*.

Stedet svarer godt til sit Navn; thi intet Steds i Landsdelen finder man saa primitive, usle og slet byggede Huse som her. I den sydligste Gruppe er Husene anbragt terrasseformig over hinanden, adskillige med opdyngede Møddinger op ad Bagvæggen og Taget fra det bagved liggende Hus, saaledes at Møddingvandet trænger gennem Murene ind i Husene og maa ledes bort ved Hjælp af Render gennem Formuren. Flere Huse er som Følge deraf fugtige og usunde. Der findes udmærkede Tørv i Nærheden, men gode Byggesten kan ikke skaffes fra Omegnen.

Befolkningen, der tidligere hørte til den herrnhutiske Menighed, udgjorde i 1919 161 Personer. Stedet har seminarieuddannet Kateket og Jordemoder. 28 Fangere og 8 Drenge ejede Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig s. A. til 726 store og 527 smaa Sæler, 49 blaa og 36 hvide Ræve samt 5 Bjørne.

Af Erhververne angives 28 Fangere at kunne rejse sig efter Kæntring, 4 er kajaksvimle, og 1 Kvinde er Enke efter en i Kajak forulykket Fanger. Ved Stedet fandtes 7 Konebaade, 7 grønlandske Telte, deraf dog kun eet dobbelt, samt 30 Rifler.

Erhvervsturnus. Januar—Marts. Sælfangsten er, modsat tidligere, daarlig i Vintermaanederne, og Befolkningen lever mest af Uvak, Lomvier og Ederfugle, hvoraf der endnu forekommer mange netop i denne Egn.

April—August. I April findes lidt Klapmyds, og 6.—10. Maj flytter hele Befolkningen til Takisôĸ, en af de vestligste af Kitsigsut Øerne, men undertiden foretrækker Erhververne andre Fangstpladser, der er gunstigere for Isens øjeblikkelige Beliggenhed. Angmagssatter øses i Tasiussaĸ indenfor Kôrnuarssuk Løbet, og naar Fiskene er tørret og magasineret, vender Kvinderne tilbage til Fangstøerne, der forlades midt i August.

September—December. Efter Hjemkomsten fiskes Uvak, og enkelte Konebaade gaar i September til Kipingajak paa Østkysten for at jage Sæler, der endnu forekommer i stort Antal her. Turen varer en Maanedstid, og efter Hjemkomsten drives Atakfangst, indtil disse Sæler forsvinder, hvilket sker senest i December. Der skydes mange Lomvier, lidt færre Ederfugle og fiskes Uvak Aaret ud, ligesom der tages en Del Ræve, men Sælfangsten giver ringe Udbytte.

Udstedet Pamiagdluk.

Pamiagdluk (ɔ: Halen, nemlig af Øen), der undertiden, men mindre rigtigt, kaldes Ilua, ligger inderst i en nogle Hundrede Meter lang, ganske smal Vig, der i nordlig Retning skærer sig ind i Pamiagdluk Øens sydligste Pynt, 56 km fra Nanortalik, ca. 170 km indenskærs fra Kolonien. Vigen fortsættes i en snæver, stærk kuperet Kløft, tæt omgivet af lave afrundede Fjældkupler, der spærer for Udsigten. Handelens Huse ligger til højre, umiddelbart ved Bunden af Vigen, Grønlænderhusene i to Grupper, dels bag Handelsbygningerne, dels paa venstre Side af Kløften. Vigen danner en sikker Havn.

Pamiagdluk udgjør i Forbindelse med Bopladserne Frederiksdal og Anordliuitsoĸ een Kommune, Pamiagdluk, der mod Nord støder til Nanortalik, mod Øst til Sangmissoĸ Kommune, idet Grænsen mod denne sidste følger en Linie fra Havet gennem Mundingen af Ikerasak, Vest for Eggers Ø, til Itivdliaĸ og herfra gennem Anordliuitsoĸ Løbet og vestefter til Itivdlerssuaĸ. Pamiagdluk hører til 1. Landsraadskreds (Valgsted Pamiagdluk), Nanortalik Retsdistrikt og Frederiksdal Præstegæld.

Udstedet har følgende offentlige Bygninger, under Handelen:

Udliggerbolig (opf. 1865), 11,3 × 7,5 m, af Graasten og med 2 Stuer og Køkken,

Proviantbod (opf. 1872), 7,5 × 6,3 m, af Bindingsværk med Bræder,

Spækhus (opf. 1848), 11,3 × 7,5 m, af Sten og

Fadeværkshus med Butik paa Loftet (opf. 1898), 8,8 × 5 m, af Sten, samt Krudthus.

Ved Sommerpladsen Nunarssuaĸ paa Kitsigsut findes endvidere:

Udliggerbolig (opf. 1869), 6,9 × 4,4 m, af Sten og Tørv,

Spækhus, paa Loftet Butik (opf. 1888), 10 × 7,5 m, af Sten, samt Krudthus.

Under Kirkevæsenet ved Pamiagdluk:

Skolekapel, 6 × 3,7 × 1,9 m. (indvendig), med det sædvanlige, her meget tarvelige Udstyr. Af Bræder med Spaan.

Ved Pamiagdluk fandtes endvidere 8 Grønlænderhuse, hvoraf 1 hører til Type II, 5 til Type III og 2 til Type IV. Kun 2 af Husene har Komfur, et tredie Ovn.

Befolkningen, tidligere under den herrnhutiske Mission, beløb sig i 1919 til 54 Personer. Stedet har Udligger og kateketskoleuddannet Kateket (begge Indfødte). 7 Fangere, 2 Drenge og 2 Fastlønnede havde Kajak.

Fangstudbyttet udgjorde i 1919: 153 store og 267 smaa Sæler, 5 Ræve og 1 Bjørn.

Indhandlingen, dels ved Handelsstedet, dels ved Nunarssuaĸ paa Kitsigsut, hvor Udliggeren opholder sig under Klapmydsefangsten for at handle med de udflyttede Grønlændere, beløb sig s. A. til 758 Tdr. Spæk, 24 Tdr. Lever, 19 Bjørneskind, 74 Ræveskind, 21 Klapmydseskind, 425 smaa Sælskind, 300 kg Fjer og 4 Tæpper m. m. til et Beløb af 8996 Kr.

I Følge Kontrolmærkerne havde Kommunens Erhververe dog kun leveret for 4184 Kr. Produkter.

Udhandlingen beløb sig s. A. til 10486 Kr., deraf for 2223 Kr. Kaffe, 842 Kr. Sukker, 1197 Kr. Tobak.

Gennemsnitsindtægten pr. Familie i Kommunen udgjorde ca. 100 Kr.

Af Erhververne er 6 Mand i Stand til at rejse sig efter Kæntring, 1 er kajaksvimmel, og 1 Kvinde er Enke efter en i Kajak forulykket Fanger. Erhververne ved Stedet ejede 2 Konebaade, 2 grønlandske Telte og 11 Rifler.

Erhvervsturnus. Januar—Marts. Fangstforholdene er som ved Igdlukasik, og Befolkningen lever for en stor Del af Jagt paa Lomvier og af Fiskeri, men der er flere Sæler, saavel Atak som Netsider, end ved Igdlukasik, og mange Rødfisk.

April—August. I Begyndelsen af Maj flytter Befolkningen til Kitsigsut, hvor den telter forskellige Steder, men dog i Reglen paa Kingigtuarssuk, og hvorfra den vender tilbage ca. 20. Juli eller lidt senere, hvis Fangstforholdene er gode. Angmagssatter tages i Amitsuarssuk.

September—December. Efter Hjemkomsten tages mange Rødfisk, men Fangsten af Atak og Netsider er gennemgaaende god, og Befolkningen lever væsentlig heraf i Forbindelse med Jagt paa Alke Aaret ud.

Bopladsen Frederiksdal.

Frederiksdal (gr. Narssaĸ) hed oprindelig Friedrichsthal og er opkaldt efter Frederik den VI. Den gamle herrnhutiske Missionsplads ligger paa en lille, ganske lav Halvø, som skyder sig ud fra den ret høje Fastlandskyst paa Østsiden af Amitsuarssuk Fjordens Munding lige over for det gamle Herjulfsnæs og 22 km Nord for Pamiagdluk. Foran de gamle, tæt sammenbyggede Missionshuse

midt paa Halvøen breder sig en smuk planeret, græsbevokset Slette ned mod den gamle, i Sagaerne omtalte »Sandhavn« paa Sydsiden af Halvøen, og Nord for denne ud imod Amitsuarssuk findes en mindre, bedre dækket, men grundet Havn, Kagssitsiaĸ. Nedenfor Missionshusene og Vest for Græssletten ligger Grønlænderhusene ordnede i Rækker. Mod Syd overser man den skraanende Pynt Nord for Kôrnoĸ Løbet, mod Nord Amitsuarssuks prægtige Fjældtoppe (Fig. 23).

Frederiksdal hører til Pamiagdluk Kommune, 1. Landsraadskreds (Valgsted Pamiagdluk), Nanortalik Retsdistrikt og Frederiksdal Præstegæld.

Ved Bopladsen findes følgende offentlige Bygninger, Handelen tilhørende:

Depothus 4,4 × 2,8 m af Sten. Heri opbevares en Del vigtigere Varesorter, der paa Grund af Stedets afsides Beliggenhed udhandles i Vintertiden til Befolkningen af Kateketen.

Kirkevæsenet tilhørende:

Præstebolig, 11,5 × 8,7 m, af Planker med Spaan og med 3 Værelser, Køkken og forskellige Proviantrum, Oplagshus og Gedestald.

Kirke, 9,7 × 10,6 × 2,4 m (indvendig), af Bræder med Spaan og et lille Klokkespir. Kirken er smukt udstyret og har Alter med Dug, 2 Alterstager, Prædikestol og Orgel. I Gavlen af Kirken er indrettet et Skolelokale, 7 × 3 m.

Ved Stedet findes endvidere et Fangerne tilhørende Forsamlingshus samt 31 Grønlænderhuse, nemlig:

Type I: 1 Hus med 2 Værelser, Komfur og Køkken, Type II: 13 Huse, hvoraf 11 har Komfur, 2 har Ovn, Type III: 15 Huse, 3 med Komfur 6 med Ovn og Type V: 2 Huse, begge uden Ovn.

Husene er gennemgaaende gode og velbyggede, og hertil har den ved Stedet værende Byggeforening i høj Grad bidraget.

Befolkningen, tidligere hørende til den herrnhutiske Menighed, beløb sig i 1919 til 157 Indvaanere, af hvilke adskillige er indvandret fra Østkysten.

Ved Stedet er ansat en Førstepræst, der staar i Spidsen for Præstegældet, og to seminarieuddannede Kateketer samt en Jordemoder (alle Indfødte). 31 Fangere, 1 Fisker, 8 Drenge og 2 Fastlønnede havde Kajak.

Fangstudbyttet udgjorde i 1919 565 store og 536 smaa Sæler, 4 Ræve og 2 Bjørne.

Af Erhververne kan 25 Mand rejse sig efter Kæntring, 3 Kvinder er Enker efter forulykkede Fangere.

Stedets Erhververe ejer 10 Konebaade, 1 Stovts- og 9 grønlandske Telte samt 32 Rifler.

Erhvervsturnus. Januar—Marts. Befolkningen lever i disse Maaneder væsentlig af Fisk (udelukkende Uvak) og Lomvier; der drives dog ogsaa lidt Sælfangst, dels i Torssukátak, dels udenfor Øen Nunarssuaĸ Syd for Bopladsen, men med ringe Udbytte.

April—August. Er der Storis i April, giver Fangsten af Netsider et ualmindelig godt Udbytte. Fra 10 Maj til Slutningen af Juni, eller undertiden til Slut-

ningen af Juli, ligger Befolkningen paa Kitsigsut, og er der Storis i August, fanges endnu godt efter Hjemkomsten. Angmagssatplads i Tasiussaĸ, tidligere i Amitsuarssuk.

September—December. Naar Storisen forsvinder, og den stærke Sø-gang indfinder sig, drives mest Torske- og Uvakfiskeri, og fra Oktober skydes mange Lomvier. Sælfangsten er derimod meget ringe, og Atak-Trækket giver intet Udbytte, fordi Sælen holder sig langt fra Kysten.

Bopladsen Anordliuitsoĸ.

Anordliuitsoĸ (ɔ: Stedet uden Blæst) ligger paa det brede, lave Forland, der fra Højfjældene paa Pamiagdluk Øen skyder sig ud til og strækker sig langs med Anordliuitsoĸ Løbet, omtrent midtvejs mellem Ilua Fjorden og Utorĸarmiut Løbet, 23 km fra Pamiagdluk. Husene er opført og ret spredt liggende yderst paa Pynten Syd for en stor Bugt, der danner en udmærket Havn og skyder sig hen imod de stejle Fjælde bag Bopladsen, hvorfra der er Udsigt saavel til disse som til Ivnarssuaĸ Fjældets aldeles bratte Væg paa Østsiden af Løbet.

Anordliuitsoĸ hører til Pamiagdluk Kommune, 1. Landsraadskreds (Valgsted Pamiagdluk), Nanortalik Retsdistrikt og Frederiksdal Præstegæld.

Paa Bopladsen findes Skolekapel, 5 × 4,2 m, af Træ og tarvelig udstyret.

Endvidere 10 Grønlænderhuse, nemlig:

Type III: 7 Huse, hvoraf kun eet har Komfur, Type IV: 3 Huse, alle uden Ovn. To Huse er sammenbygget, og eet har fritliggende Igaleĸ tilbygget Husgangen.

Befolkningen, tidligere hørende til den herrnhutiske Menighed, beløb sig i 1919 til 45 Indvaanere. Stedet har privatuddannet Kateket. 12 Fangere, 4 Drenge og 1 Fastlønnet ejede Kajak.

Fangstudbyttet var s. A. 185 store og 327 smaa Sæler, 7 Ræve og 1 Bjørn.

Af Erhververne angives 9 Fangere at kunne rejse sig efter Kæntring, 2 er kajaksvimle, og 1 Kvinde er Enke efter en forulykket Fanger. Erhververne ejer 2 Konebaade, 2 grønlandske Telte og 13 Rifler.

Erhvervsturnus. Januar—Marts. Om Erhvervsforholdene i de sydlige Fjorde gælder i al Almindelighed, at Sælfangsten om Vinteren er bedre end andetsteds i Distriktet. Ved Anordliuitsoĸ fanges saaledes jævnt i de 3 Vintermaaneder og da navnlig i de to første af disse. Der tages væsentlig Netsider og enkelte Atak, ligesom der skydes en Del Lomvier, der forsvinder i Marts. Ederfugle forekommer derimod omtrent slet ikke, og Fiskeriet er underordnet eller drives næsten kun i Marts.

April—August. I Slutningen af April eller lidt senere bryder hele Befolkningen op for at rejse til Fangstøerne, hvor den i Reglen telter paa Takisôĸ eller Kingigtuarssuk, og hvorfra man vender tilbage i August.

August—December. Er der Storis, efter at Befolkningen er naaet hjem, jages Netsider; i modsat Fald fiskes Havtorsk, indtil Lomvien indfinder sig, hvorefter Befolkningen udelukkende lever af Fuglejagt og Sælfangst Resten af Aaret.

Udstedet Sangmissoĸ.

Sangmissoĸ (ɔ: Det Sted, der vender imod en) er beliggende yderst paa den spidse Pynt, som fra Christian den IV's Ø skyder sig frem i vestlig Retning mellem Fjorden Tangnera og Sundet Ikeĸ, 200 km fra Kolonien. Grønlænderhusene ligger yderst paa den lave, svagt kuperede Pynt, der hæver sig jævnt indad, Handelens Bygninger inderst i en lille aaben Vig, som Fjorden afsætter umiddelbart Nord for Husene. Vigen danner en brugelig, noget grundet Havn, men ligger aaben mod nordlige Vinde og fyldes let med Storis. Sangmissoĸ er en af de smukkest beliggende Pladser i Landsdelen, med en vid Udsigt over det isfyldte Farvand og det storslaaede Landskab, der paa alle Sider omgiver Stedet. (Fig. 24).

Sangmissoĸ danner i Forening med Bopladserne Nûk, Itivdleĸ og Kernertoĸ een Kommune, Sangmissoĸ, der omfatter Landsdelens sydligste og østligste Del. Mod Vest støder den til Pamiagdluk Kommune, mod Nord til Lindenow Fjorden og er iøvrigt omgivet af Have. Udstedet hører til 1. Landsraadkreds (Valgsted Pamiagdluk), Nanortalik Retsdistrikt og Frederiksdal Præstegæld.

Ved Stedet findes følgende offentlige Bygninger, Handelen tilhørende:

Udliggerbolig, 11,3 × 4,9 m, af Bindingsværk og Planker, med 2 Stuer og Køkken samt

Spækhus, paa Loftet Butik, 7,5 × 5,6 m, af Bræder.

Pladsen har 7 Grønlænderhuse, nemlig:

Type II: 2 Huse begge med Komfur og Loft af Strøer, dækket med Tørv, Type III: 2 Huse, det ene med Ovn og Type V: 3 Huse, ét med Komfur. Kun to af Husene har en typisk *pâĸ*, de øvrige Bislag af Tørv med Ildsted.

Befolkningen, tidligere hørende til den herrnhutiske Menighed, beløb sig i 1919 til 49 Indvaanere, de fleste er indvandrede fra Østkysten.

Ved Stedet er ansat en Udligger og en privatuddannet Kateket (Indfødte). Børneundervisningen foregaar i et Grønlænderhus. 8 Fangere, 2 Drenge og 2 Fastlønnede var forsynet med Kajak.

Fangstudbyttet udgjorde i 1919 188 store og 501 smaa Sæler, 6 Ræve og 1 Bjørn.

Indhandlingen ved Handelstedet beløb sig s. A. til: 66 Tdr. Spæk, 8 Tdr. Lever, 5 Bjørneskind, 62 Ræveskind, 1 stort og 660 smaa Sælskind og 190 kg Fjer, alt til et Beløb af 1577 Kr. De indleverede Kontrolmærker viser imidlertid, at Kommunens Erhververe har solgt Produkter for 4358 Kr. ialt.

Udhandlingen beløb sig i 1919 til 4106 Kr.

Gennemsnitsindtægten pr.-Familie i Kommunen var ca. 100 Kr.

Erhververne, af hvilke 7 Mand kan rejse sig efter Kæntring, medens 3 er kajaksvimle, ejer 2 Konebaade, 2 grønlandske Telte og 10 Rifler.

Bopladsen Nûk.

Nûk (Pynten) er beliggende paa Halvøen, der i sydlig Retning skyder sig ud i Ilua Fjorden mellem Kangikitsoĸ og Kangersuneĸs Fjordarme, ca. 400 m

indenfor Halvøens yderste, spidse Pynt, ca. 40 km fra Yderkysten og 30 km fra Sangmissoĸ. Terrænet er lavt, smaakuperet og oversaaet med en Del ganske lave, afrundede Fjældkupler, mellem hvilke de ret spredt liggende Huse er opførte tværs over den smalle Tange, de fleste dog paa Solsiden ud imod Kangersuneĸ. Paa den modsatte Side af Stedet er der Anlægsplads for Baade i en ubetydelig Indskæring, der dog er ganske ubrugelig som Havn. Bopladsen er omgivet af et storslaaet arktisk Landskab med 2000 m høje, bratte, forrevne Fjældvægge og prægtige Gletschere, der i fantastiske Former glider ned ad Fjældsiderne.

Nûk hører til Sangmissoĸ Kommune, 1. Landsraadskreds (Valgsted Pamiagdluk), Nanortalik Retsdistrikt og Frederiksdal Præstegæld.

Ved Stedet findes Skolekapel, 7,3 × 5 × 2,45 m, af Bræder, tarvelig udstyret med det almindelige Tilbehør.

Endvidere 18 Grønlænderhuse, nemlig:

Type III: 9 Huse, deraf 5 med Komfur, 1 med Ovn, Type IV: 3 Huse, samtlige uden Ovne og Type V: 6 Huse, af hvilke det ene har Komfur, et andet Ovn.

Mange af Husene er slet bygget, enkelte væsentlig af Tørv med regelmæssige Lag af Sten imellem Tørvene, og 5 har typisk *pâĸ* med fritliggende Igaleĸ tilbygget Husgangen.

Befolkningen, der tidligere hørte til den herrnhutiske Menighed, udgjorde i 1919 113 Indfødte. Ved Stedet er ansat en seminarieuddannet Kateket. 15 Fangere, 6 Fiskere, 5 Drenge og 1 Fastlønnet havde Kajak.

Fangstudbyttet var s. A. 295 store, 395 smaa Sæler, 46 Ræve og 4 Bjørne.

Af Erhververne kan 12 Mand rejse sig efter Kæntring, 1 Kvinde er Enke efter en i Kajak forulykket Fanger. Erhververne ejede 5 Konebaade, 5 Telte og 23 Rifler.

Bopladsen Itivdleĸ.

Itivdleĸ (ɔ: et Overbæringssted, her til Itivnera, der udmunder Øst for Kap Farvel) er beliggende i Ikeĸ Sundet paa Eggers Øens ganske lave, ret jævne Nordside, 7 km fra det aabne Hav, 19 km fra Sangmissoĸ. Husene er opført paa en ubetydelig Skraaning indenfor en lille, grundet Vig, der danner en brugelig Havn. En jævn, nøgen Slette fører i vestlig Retning over til Itivnera, og ind ad Landet til begrænses Udsigten af et Fjæld, der skraaner ganske jævnt ned mod det lave Land, der paa alle Sider omgiver Itivdleĸ, som er den sydligst beboede Plads i Grønland. Itivdleĸ var tidligere Udsted, men i 1909 blev dette flyttet til Sangmissoĸ.

Stedet hører til Sangmissoĸ Kommune, 1. Landsraadskreds (Valgsted Pamiagdluk), Nanortalik Retsdistrikt og Frederiksdal Præstegæld.

Ved Stedet findes 12 Grønlænderhuse, nemlig:

Type III: 8 Huse, hvoraf 3 har Komfur, 1 har Ovn, Type IV: 2 Huse, begge uden Ovn og Type V: 2 Huse, ligeledes uden Ovn.

Husene er usle og daarligt vedligeholdt, to er sammenbygget, og enkelte har typisk *pâĸ* og Igaleĸ.

Befolkningen, der tidligere hørte til den herrnhutiske Mission, beløb sig i 1919 til 72 Indvaanere. Stedet har privatuddannet Kateket. Børneundervisningen sker i et Grønlænderhus. 12 Fangere, 3 Fiskere, 8 Drenge og 1 Fastlønnet havde Kajak.

Fangstudbyttet beløb sig i 1919 til 230 store og 408 smaa Sæler, 7 Ræve og 5 Bjørne.

Erhververne, af hvilke 8 kan rejse sig efter Kæntring, ejede i 1919 2 Konebaade, 2 grønl. Telte og 16 Rifler.

Bopladsen Kernertoĸ.

Kernertoĸ (ɔ: den sorte) er den østligst beliggende Boplads i Landsdelen. Den ligger dog ikke paa selve Østkysten, men paa Østsiden af Sundet Tunua, 3 km Nord for Ikeĸ, 27 km fra Sangmissoĸ. Husene er opført paa en lille Afsats paa en lav, stærkt skraanende, forreven Klippeside. Fra Pladsen, der ikke har nogen brugelig Havn, er der Udsigt tværs over Sundet til de vilde, forrevne, kløftede og ganske nøgne Fjælde paa Christian d. IV's Ø.

Kernertoĸ hører til Sangmissoĸ Kommune, 1. Landsraadskreds (Valgsted Pamiagdluk), Nanortalik Retsdistrikt og Frederiksdal Præstegæld.

Stedet har 6 Grønlænderhuse, hvoraf 1 hører til Type III og har Komfur, 3 til Type IV og 2 til Type V, alle uden Ovn. De er usle og slet bygget.

Befolkningen, der tidligere hørte til den herrnhutiske Mission, udgjorde i 1919 29 Personer.

Stedet har kateketskoleuddannet Kateket, der underviser Børnene i et Grønlænderhus. 4 Fangere, 2 Fiskere, 2 Drenge og 1 Fastlønnet havde Kajak.

Fangstudbyttet var i 1919 87 store, 202 smaa Sæler og 3 Bjørne.

Af Erhververne angives 3 Mand at kunne rejse sig efter Kæntring, 1 Kvinde er Enke efter en i Kajak forulykket Fanger.

Erhververne ejede 1 Konebaad, 1 grønlandsk Telt og 8 Rifler.

Erhvervsturnus i Kommunen. Januar—Marts. I disse Vintermaaneder lever Befolkningen hovedsagelig af Netsider og Lomvier. De første forekommer endnu i ret stor Mængde, — særlig hvis Storisen fryser sammen med Vinterisen — om de end efter Grønlændernes Paastand er gaaet stærkt tilbage, og Fangsten giver mindre Udbytte end tidligere, da en Fanger ofte tog indtil 4 Sæler daglig gennem en længere Periode. Store Sæler forekommer derimod ikke i Sundene undtagen strejfvis, og kun Kernertoĸerne, der jager en Del i det aabne Hav, faar enkelte Atak og nu og da en Remmesæl. Ved Nûk, hvor Sælfangsten er daarligst, fiskes mange Rødfisk og endnu flere Hellefisk, ved de øvrige Pladser tages kun nødtvungent Uvak og Ulke i Marts og April, hvis Sælfangsten svigter.

April—August. Allerede i Slutningen af April brydes der op til Fangstøerne paa Kitsigsut, Befolkningen ved Nûk gaar til indre eller ydre Kingigtuarssuk,

Sangmissoĸerne til Kangerdluatsialik, Kernertoĸerne til Kârusugtôĸ, Itivdleĸerne gaar undertiden kun til Keĸertat ud for Ikerasak, da de mangler Konebaade, og flere af Befolkningen bliver hjemme. Fra Fangstøerne brydes op i Juli, men Hjemstedet naas først i August, dels fordi man gør Ophold undervejs, og dels er Vejen ofte ufremkommelig paa Grund af Storis. Angmagssatter samles hyppigt ikke, men Befolkningen tilforhandler sig, hvad de ønsker, fra Landsmænd.

September—December. Er der Storis, fanges efter Hjemkomsten mange Netsider, i modsat Fald drives Fiskeri af Havtorsk, indtil Netsiderne og Lomvierne indfinder sig i November, hvorefter Befolkningen udelukkende lever deraf. Adskillige gaar i Konebaad til Kipingajak eller Aluk paa Østkysten, hvor de ofte forbliver en Maanedstid, og strejfer herfra med Kajak op til Lindenows Fjord, i hvis Munding der altid findes alle Sorter Sæler. Atakens Efteraarstræk ned langs Østkysten udnyttes især af Kernertoĸerne; det begynder i September, men er allerede forbi inden Oktober Maaneds Udgang.

O. Bendixen.

HISTORIE

1. Nordbotiden.

Nordboruinerne i Julianehaabs Distrikt er paa Grund af det her rigeligt forhaandenværende holdbare Byggemateriale, den røde Sandsten, der fattes i Vesterbygden, de bedst egnede til at give Nutiden et Begreb om de gamle Nordboers Byggeskik og gennem de her gjorte Fund, der er rigere end nordpaa, vindes et fyldigere Billede af deres Levesæt. De største Ruingrupper omfatter indtil en Snes Huse, næsten alle beliggende paa den gødede Hjemmemark (Tun), og anlagte, enten ved en Elv, et Ferskvand eller en Fjordstrand nær et bekvemt Landgangssted. Boligerne er, som paavist af D. Bruun, i Overensstemmelse med den gamle paa Island til Dels endnu brugelige Byggeskik. I deres ældste Skikkelse laa Beboelseshusene i én Række, Side om Side, senere i to Rækker bag hinanden, med Gavlene fremadvendt; undertiden ogsaa med Udbygninger paa Bagsiden. Murene var af Sten og Græstørv, hyppigst i vandrette Lag i godt og vel Mandshøjde; Gulvet af fast stampet Ler eller Grus. Ildstederne i de enkelte Stuer var anbragt paa flade Sten eller i Fordybninger, omsatte med Sten. Langs Væggene fandtes Bænke eller Sovepladser, hvoraf Spor endnu er kendelige. Af Bohave omtales i Fostbrødresaga Grimas Stol med Billedet af Thor og hans Hammer udskaaret. Tagene bestod vistnok af Lægter med Lag af Græstørv over. Dækket over Røg- og Lysaabningen i Tagryggen var til at tage af. Langs Husene er der fundet Afløbsrender. Tæt op ad Boligerne, eller sammenbyggede med dem, laa de smaa, firkantede Forraads- eller Arbejdsrum, og ved Ildhuset Kokkenmoddingen. Staldbygninger, hyppigst af Jord eller Tørv, til Husdyrene, Køer og Faar, Geder, Heste og Hunde fandtes overalt ved Husene. Kostaldene var gennemgaaende ca. 4 m brede, saa at Køerne stod i to Rækker langs Ydersiderne, adskilte ved Bomme af store, flade Sten. Hestestaldene var indrettede lignende, dog med Baa-

sene langs den ene Længdevæg, og laa lidt fjernere fra Boligen. Umiddelbart op til de trange Stalde laa aabne tagløse Hølader til Foder for Kvæget om Vinteren. Yderst i Hjemmemarken eller hinsides denne var Folde, hvor Dyrene dreves sammen eller bjergedes i Uvejr. Høet samledes nær og fjernt fra, ogsaa fra Fjældene.

Ved Siden af Husdyravl drev Nordboerne Fiskeri i Fjordene og de lakserige Elve; de jagede Sæler og Hvaler, Hvalrosser og Bjørne og gik om Sommeren paa Jagtudflugter, der strakte sig helt op til det hidtidige danske Koloniomraades nordligste Grænse. Kendskabet til Nordboernes daglige Liv er væsentlig hentet fra Udgravninger i Køkkenmøddinger og Hustomter, hvor man har fundet en Mangfoldighed af Brugsgenstande, som Spisekar af Vegsten, hvis sønderslaaede Stykker atter tjente som Vægte for Væve og forsynedes med Bomærker, Runer eller primitiv Ornamentering. Hjemmespinding og Vævning, navnlig af Vadmel, har været dyrket med Flid, hvilket de i Gravene fundne Ligdragter viser. Man finder Knive, Nagler og Søm af Jern, hvilket Nordboerne sammen med Korn til Føde har tilbyttet sig mod Hvalrostænder, Remme af Hvalroshud, Sæltjære osv. Udover Jagtglæderne bestod Sommerlivets Adspredelser i Sport, saasom Bueskydning, Væddekampe, Springen om Kap fra Sten til Sten, opsatte i en lang Række, som det endnu er kendeligt. Vinteraftenens Ensformighed kortedes med Spil med Brikker eller »Skindlege« (Trækken Krog). Til Julegildet droges Væggene med Tæpper, og man bryggede Øl af Malt, hidført af de norske Købmænd. Iøvrigt fordrev man Tiden, ligesom paa Island, ved at fortælle Sagn og synge Viser. Om et eller flere af Eddakvadene ved man, at de er bleven til paa Grønland, og Beretningerne om Nordboernes Liv fortæller ikke alene om blodige Gerninger og mørk Overtro, men ogsaa om smukke og gode Følelser.

Den første Landkending, Erik den Røde paa sin Opdagerfærd tog af Grønland, var ved Midjøklen — den isklædte Kyst mellem $65^1/_2$ og $63^3/_4$ N. Br. paa Østkysten — »og det Sted, som kaldes Blaaserk«, muligvis Ingolfs Fjæld; »og drog da derfra sønder med Landet« — altsaa om Kap Farvel. »Den første Vinter var han paa Eriksey næsten i Midten af den østligere Bygd«, hvilken Ø, »fyrir mynni Eiriksfjarðar« (Tunugdliarfik Fjord) kan være Igdlutalik (Tv. IV). Det følgende Foraar drog han ind i Fjorden og udsøgte sig der en Bolig. Om Sommeren drog han til den vestre Ubygd og gav mange Steder Navne. Han var den anden Vinter i Eriksholme ved Hvarfsgnipa (Kendingsstedets Fjældspids), hvilket tidligt antoges at være Sermersôks Søndre Kangek, saaledes at Navnet Hvarf, efter Eggers' Bestemmelse, allerede har Plads her paa hans Kort, medens det senest, med Urette, henlægges til Nunarssuits stejle, golde Fjælde (Kap Desolation), der rager ud i Davisstrædet og er Styremærket for alle Skibe, der søger Landkending langs det sydligste Grønlands Kyst. Den tredje Sommer drog han helt Nord paa til Snefjæld (Sermilik) og ind i Rafnsfjord (Ũnartoĸ);

da mente han at være kommen ud for Eriksfjordens Bund. Da vendte han om og var den tredje Vinter i Eriksø. Da hans Fredløsheds Tid var forbi, drog han hjem til Island, han sogte herfra (985—86) atter tilbage til Grønland og bebyggede Landet; han boede paa Brattahlid i Eriksfjord. Følgende Mænd, der gik med ham til Grønland og tog Land og Bosæde, nævnes i Landnamsbogen: Herjulf tog Herjulfsfjord (Amitsuarssuk), han boede paa Herjulfsnæs (Ikigait); Ketil Ketilsfjord (Tasermiut), Rafn Rafnsfjord (Ũnartoĸ), Solve Solvedal (ved Ilua), Helge Thorbrandsson Alptafjord (Sermilik), Thorbjorn Glora Siglufjord (Agdluitsoĸ), Einar Einarsfjord (Igaliko), Hafgrim Hafgrimsfjord (Eĸaluit) og Vatnahverfi (Sogruppen Øst herfor), Arnlaug Arnlaugsfjord; men nogle drog til Vesterbygden.

Nordbobygdernes senere Skæbne er i Hovedtrækkene meddelt i Alm. Oversigt 140 ff., hvortil henvises. Den følgende topografiske Oversigt hviler i alt væsentligt paa G. Holms, Daniel Bruuns, Finnur Jónssons og M. Clemmensens Undersøgelser. Ved Citater af Ivar Baardsens Grønlands Beskrivelse (Medd. om Gr. XX 320—29) er taget Hensyn til en i Rigsarkivet beroende, ældre Afskrift med afvigende Læsemaader.

Den nordlige Del af Østerbygden fra Tigssaluk til Kitsigsut Øerne er omtalt under Frederikshaabs Distrikts Historie. Efter de fem (S. 370) nævnte Fjorde (Bergthorsfjord, Steinfjord, Arnlaugsfjord, Thorvaldsfjord og Dyrefjord) følger i Fjordfortegnelserne (om hvilke se nærmere M. o. Gr. XX) Mjóvafjörðr d. v. s. den trange Fjord, hvilket passer paa Torssukátak (se Tv. IV), der fører ud til den næstfølgende Fjord Breiðafjörðr, hvis Navn svarer til det grønlandske Ikerssuaĸ; dennes sydlige Side dannes af den store, langagtige Ø Tugtutôĸ, der maa være Langey, som af Ivar siges at ligge »vester længer for Landet, og i den Ø ligger 8 store Bondegaarde, og Domkirken ejer al Øen uden Tienden, der ligger til Hvalsø Kirke«. Af disse Gaarde er de 4 fundne.

Bredefjord er den ydre Fortsættelse af Isafjörðr (i Fjordlisterne), hvilken Betegnelse svarer til det grønlandske Navn paa (Nordre) Sermilik. Som Sidefjord til denne nævnes Utibliksfjörðr (hos Bjørn Jónsson) eller Makleiksfjördr (hos Arngrim), begge vistnok forskrevne Navne, hvilken Fjord er den fra Sermilik mod NV. udgaaende Kangerdluarssuk, i hvilken der findes en Nordboruin. De næstliggende »Miðfirðir« (Midtfjorde) er ifølge Thorlacius Fællesnavnet for de tre fra Isafjörðr udgaaende Fjorde: Strandafjörðr, Miðfjörðr og Kollufjörðr, hvilket passer paa de fra Sermilik mod Øst udgaaende Fjorde: Kangerdluk, med lange lige »Strandir« (Kyst), Tasiusârssuk og Tasiussaĸ, der alle opviser Nordboruiner. Ved den sidstnævnte nordligste ligger Ruiner af 4 Gaarde, af hvilke en meget stor ved Tingimiut (Tv. IV, 2; M. o. G. VI, 92; XVI, 215). Talrige Ruiner mellem Tasiussaĸ og den inderste Del af Tunugdliarfik viser, at denne græsrige Egn har været stærkt beboet. Nær Bunden af den sidstnævnte Fjord ligger ved et smukt Vandfald den store Ruingruppe ved Kordlortoĸ (Tv.

IV, 39, Samleren VI 1136, M. o. G. VI 85). Kirken paa Garðanes, der siges at have ligget i Miðfirðir, og hvis Sogn maa have omfattet netop den førnævnte Egn, er mulig den af G. Holm, D. Bruun og senest af M. Clemmensen undersøgte Ruin ved Isarok paa Randen af en ret høj Brink, opført af regelmæssigt tilhugne Sandsten. Muren staar endnu i en Højde af 1,72 m, men maa, efter de sammenfaldne Sten at dømme, have været dobbelt saa høj. Grønlænderne i ældre Tid holdt den for at være en Kirkeruin, her fandtes der fordum »firkantede Sten med Sirater« (Tv. IV 1, M. o. G. VI 90; XVI 232; XLVII 323).

Om Eriksfjord, »hvor alle de rigere Mænd tog Ophold« (Grønlands hist. Mindesm. II 639), der hos Ivar Baardsen angives at ligge næst efter Kambstadfjord, hedder det: »Først i Fjorden ligger en Ø, Halvdelen af den hører til Domkirken, og Halvdelen til Dyrnes Kirke. Dyrnes Kirke er det største Kirkesogn i Grønland, og ligger denne Kirke om Skibsborde paa venstre Haand, som man sejler ind i Eriksfjord. Dyrnes Kirke ejer alt ind udi Midfjord. Midfjord skyder ud fra Eriksfjord ret i Nordvest, og noget længere inde i Eriksfjord ligger Solarfjælds Kirke. Den ejer hele Midfjord. Længere inde i Fjorden ligger nok en Kirke, som hedder Leyder Kirke; hun ejer alt ind i Botnen og ud paa den anden Side til Burefjæld, men alt ud fra Burefjæld hører Domkirken til. Dertil ligger og en stor Gaard, som hedder Bratteli, hvor Laugmanden boer paa. Nu siges derefter at fare til Øer: Vester længer fra Langø ligger fire Øer, som hedder Lambøer, og Lambøer Sund, og derfor hedder det Sund, som ligger imellem, Lambøer Sund; da ind længer til Eriksfjord ligger et andet Sund, som hedder Fossasund, hvilket ligger til Domkirken og i Indgangen til Eriksfjord. Der Norden for Eriksfjord ligger to Viger, som hedder Ydrevig og Indrevig, thi de ligger saa til«.

At Eriksfjorden er Tunugdliarfik Fjorden, kan siges med absolut Sikkerhed. Beliggenheden af Eriks Ø er omtalt ovenfor. Dyrnæs kunde være Nûgârssuk ved Indgangen til Eriksfjord Øst for Narssak overfor Eriks Ø (Igdlutalik), hvor der ses ret ukendelige Rester af Nordboruiner, udslettede ved Anlæggelsen af Udstedet, og man har fundet Skeletter (jfr. Gr. hist. Mm. III 865). Ivar kender ikke den i Flatøbogen til Eriksfjord henlagte (med den ved Dyrnæs identiske?) Kirke ved Harðsteinaberg, der nævnes før Brattahlid Kirke. Da der ved Sitdlisit (Tv. IV 23), hvilket Ord netop betyder haard Sten eller Hvæssesten, er fundet Ruiner (M. o. G. XVI 272), har man villet søge Kirken blandt disse, hvorved man dog sikkert kommer for nær Brattahlid Kirke. Den næste Kirke efter Dyrnæs er Kirken »undir Sólarfjöllum« (de af Solen beskinnede Fjælde), hyppigst nævnt i Flertal. Disse Fjælde antager D. Bruun og M. Clemmensen at være det høje Fjældparti Nord for Kordlortok Dalen (R 33) helt inde i Fjorden. Forf. af nærværende mener, efter Selvsyn og stedkyndige Folks Udsagn, at Solfjæld maa være Nunasarnak, der har Form af en langstrakt Kegle, skilt fra det øvrige Land ved en Dal, der gaar i Fjordens Retning, saa at det kommer til at staa ganske isoleret. Bag dette Fjæld, som Solen altid beskinner, findes en Odde, Tunuarmiut (de der bo bagved), hvilket Navn allerede findes paa Arctanders Kort med An-

tydning af Rudera. Ogsaa Giesecke nævner Ruiner bag Bjerget i den lange Dal. Her har D. Bruun 1894 paavist en Gruppe af 11 Ruiner (M. o. G. XVI 263 ff.), og af disse opfylder en enkelt ifølge M. Clemmensen (ib. XLVII 319) nogle af Betingelserne for at kunne have været en Kirke, der efter sit Sogns Udstrækning maa have været lille. Her bør altsaa ogsaa søges den Gaard, der indehavdes af den rige Bonde FORNE, der omtales i Digtet om Skjald Helge, som boede hos ham, samt ogsaa af den kloge og dygtige Mand HALL, den mægtigste efter Einar Sokkesen (Gr. hist. Mindesm. II 506, 712).

I Fjordens indre Del ved Kagssiarssuk (R. 29) ligger Ruinerne af Erik den Rødes Gaard Brattahlið, Lovsigemændenes Sæde, Grønlands ærværdigste Oldtidslevning. Navnet stemmer udmærket med Landskabet omkring Ruinerne, hvor Lien og Bratningen bagved træder tydeligt frem. Boligen omfatter foruden Vaaningshuset 12 Udhuse (Stalde og Forraadsrum), grupperede omkring samme. Selve Boligen (Plan i M. o. G. XVI 288) har mindst 8 Rum; Hoveddøren fører fra det frie ind til Stuen mod Øst, herefter følger en bred Gang mod Vest, til venstre Ildhuset eller Køkkenet med Udgang til Møddingen; for Enden af Gangen Soverummet (Skáli) med en Forhøjning af Ler og Grus som en Bænk langs Væggen; paa Nordsiden 3 Rum, af hvilke det midterste formentlig har været Fadeburet. Op til Huset et udskilt Rum (Pakhus), der meget vel kan være den »Skemma«, hvori Thorkel Lejfsøn og hans Gæst Thormod Kolbrunarskjald sov om Sommeren, og som i Følge Fostbrødresaga ikke stod i Forbindelse med de øvrige Huse (Grl. hist. Mm. II 319). Af Udhuse skelnes 2—3 Kvægfolde med Hølader, 5 Forraadshuse og 3—4 Folde til Høstakke.

Lovsigemandens Sæde forblev i Erik den Rødes Efterslægt til den uddøde i Mandsstammen ca. 1030 (se Alm. Overs. 140). I Ægteskab med THJODHILDE havde Erik Sønnerne THORSTEN og LEIF DEN HELDIGE, desuden vistnok to uægte Børn, THORVALD og FREYDIS. Leif, der opdagede Vinland, Nordamerikas Østkyst, omvendte mange, deriblandt Moderen, men Faderen forblev ved Hedenskabet. Af mærkelige Begivenheder paa Brattahlid kendes THORFIN KARLSEFNIS Bryllup med den vidtkendte GUDRID THORBJØRNSDATTER 1007, og her lagdes Planen til hans Vinlandsfærd.

Nord for Aaen ses de meget sammenstyrtede og overgroede Ruiner af den Kirke, Thjodhilde Aar 1000 opførte, den første i Grønland, »der holdt hun og de andre, som antog Kristendommen, deres Bønner« (IVARS »Leyder Kirke«). Den maaler 15,40 × 8,50 m og er opført af store Sandstenskvadre i en Tykkelse af 1,50 m. Uden om Kirken strækker sig Kirkegaardsdiget af Sten, skjulte af Marehalmstuer, der ogsaa dækker en Række andre Ruiner. Ovenfor Kirken ses Ruiner af en Gruppe Udhuse (Tv. IV R 28—34) med store Kostalde og Hølader. Det i Angivelsen af Kirkens Sogneudstrækning nævnte Burfjæld kan efter dets Beliggenhed (Navnet dannet af bur, der betegner et temmelig stejlt, oven til hvælvet, frit staaende Fjæld) være Igdlerfigssalik (Finnur Jónsson).

Paa den modsatte Side af Brattahlid ved Kiagtut (R. 44) findes Ruiner af en lille Gaard, der kan være Stokkenæs, som Erik den Røde skænkede sin

Ven Thorbjørn fra Lögarbrekka (Gr. hist. Mm. I 383). Her boede ca. 1025 Skuf og hans Husfælle Bjarne, en klog og vennesæl, dygtig og kunstfærdig Mand (ib. II 317).

I Eriksfjordens Bund laa Gamla Bygd (Tv. IV 40) tæt op til Jøklerne, her boede det i Fostbrødresaga nævnte Ægtepar Gamle, en stor Fisker, og hans lægekyndige Hustru Grima, der optog og i et Aar plejede den i Kampen med Thordis Søn Falgejr haardt saarede Thormod Kolbrunarskjald, som efter at være helbredet, fandt Ly i et Udhus paa Stokkenæs hos førnævnte Skuf. Paa Stedet er fundet ialt 12 Ruiner (M. o. G. XVI 308).

Usikker er Beliggenheden af den i Fostbrødresaga nævnte Þormóðshellir, til hvilken Skuf og Bjarne førte Thormod, efter at denne paa Tinge havde dræbt Thorgrim. Den siges at have ligget lige ved Søkanten, i en Klint paa en Side af Fjorden, lige over for Stokkenæs. Over og under Hulen var Klipperne meget stejle, og meget vanskelige at bestige. Foran Hulens Dør var en stor Plet Jord begroet med Græs, men førlige Mænd kunde kun med Nød og Næppe løbe fra Klintens Spids ned paa Græspletten (Gr. hist. Mm. II 346). Om Undersøgelser efter denne Hule se M. o. Gr. XVI 347.

Lambøer maa være de i Fortsættelse af den ovfr. nævnte Langø (Tugtutôk) liggende Øer, en stor og flere mindre, med Sundet Nord for disse. Her omkring maa ogsaa Fossasund søges. Ydrevigen ligger antagelig ved Narssak, medens Indrevigen maaske er Tunuarmiut.

Om Einarsfjord hedder det hos Ivar: »Naar man indsejler i Einars Fjord, ligger paa venstre Haand en Vig, som hedder Thorvaldsvig, og længer inde i Fjorden ligger paa samme Side (om Bagbord) et lidet Næs, som hedder Klining, og længer endnu inde en Vig som hedder Gravevig (Grantevig), og fra Gravevig længer ind ligger en stor Gaard, som hedder Dalr, hører Domkirken til. Og om Styrbord, som indsejles til Domkirken, som stander ind udi Botnen, ligger en stor Skov, der haver Domkirken alt sit Fæ, baade smaat og stort, og Domkirken ejer al Einarsfjorden og sammeledes den store Ø, som ligger uden for Einarsfjorden, som hedder Rinsø«.

Bestemmende for Domkirkens Beliggenhed er et Sted i Flatøbogen (Gr. hist. Mm. II 707), der handler om en paa Gardar Ting ført Sag, at der skulde indgaas Forlig paa Eid, og at den ene af Parterne lagde ind »i en skjult Vig, et kort Stykke Vej fra Bispesædet«. Tinget har altsaa ligget ved Gardar, og begge paa Eidet, d. v. s. en smal Landstrimmel mellem de to Vande; denne kan kun være Igaliko Tangen, og Einarsfjord maa være Igaliko Fjord.

Thorvaldsvig og Grave(Grante)vig er de to Indskæringer paa Fjordens stejle Vestside (Tv. IV 80 og 79). Gaarden Dalr har derefter ligget ved Sigssardlugtok i den af Kûgssuak gennemstrømmede Dal, hvor der er fundet mærkelige Ruiner (Tv. IV 59; M. o. G. VI 105 ff.).

Af Gardar Domkirke kan man paa selve Stedet vanskeligt danne sig en tydelig Fremstilling, fordi Grønlænderne i Aarhundreder har fjernet og vedblivende benytter de bedste Sten til Husbygningen. Da Arctander 1778 saa Ruinen,

stod Muren endnu paa sine Steder i en Højde af 1,75 m (Samleren VI 1209 ff.). D. Bruun har bestemt Kirkens Maal og Grundplan (M. o. G. XVI 327): Længde 26,40 m; Bredde af Skibet 11,30 m og af det oprindelige Kor 7,50 m udv. Maal. Af Kirkegaardsmuren er den nordre Side bevaret, medens den østlige er opbrudt. Af Gaardenes Tomter staar kun to, i Øjne faldende Ruiner af store Sandstensblokke (Jvfr. M. o. G. XLVII 327).

Gardar Domkirke var viet til St. Nikolaus og er den største af de hidtil fundne Nordbokirker, oprindelig kun 2 × 2 m i Længde og Bredde mindre end Olavskirken i Nidaros, og beslægtet med de tidligste af Olav Tryggveson i Norge opforte Kirker. Af de grønlandske er Gardars Kirke den eneste, hvis Kor er smallere end Skibet. Paa Sydenden var en Dør, men ingen for Nordenden. Da det faste Bispesæde oprettedes 1126, og Biskoppen (se Indl. S. 140) tog Ophold her, har han enten kort efter paabegyndt Bygningen af Domkirken eller foretaget en Udvidelse med Korsarme af en allerede forhaandenværende Kirke, idet Hvalsø Kirke jo fra først af var Bygdens Hovedkirke. Da der i Fortællingen om Einar Sokkeson siges, at der 1132 ringedes til Højmesse ved Bispestolen, andetsteds med »Klokkerne«, maa Domkirken i dette Aar have været fuldført og haft i det mindste to Klokker. Ved Igaliko er der fundet flere Stykker Klokkemalm, ogsaa en Bøjle, efter hvilken at dømme selve Klokken er anslaaet til en Højde af 15—16 Tm. og en Vægt af ca. 500 Kilo. Paa Kirkegaarden er fundet ikke faa Lig med Rester af Trækister og Tøjer samt en Ligsten med Indskrift i Runer: »Vigdis M'(arkus eller Magnus) Datter hviler her. Gud glæde hendes Sjæl«.

Nord for den lange Jordvold, der danner Hjemmemarkens Grænse, nær Stranden, hvor Skibe og Baade maa have lagt til, har M. Clemmensen 1910 i Overensstemmelse med de skrevne islandske Kilder paavist Beliggenheden af den gamle Tingslette og fundet i alt mindst 13 Tomter af Tingboder. Ligesom paa Island havde hver, der mødte paa Tinge, sin hævdvundne Teltplads, en firkantet Vold af Jord og Sten, over hvilken Boden blev tjeldet »med herlige Tæpper«, som det hedder i Fostbrødresaga. I Jordvolden findes Gennemgange, og fra den østligste af disse har Stien ført til Tingpladsen (M. o. G. XLVII 334). Ruinen paa Skæret kan tænkes at have tjent til Opbevaringssted for Skibsgrejer, der tilhørte de Folk, der opholdt sig paa Tinge (ib. 328, Fig. 25, 18; II 40; XVI 341). Læser man paa Stedet Fortællingen om Thormod Kolbrunarskjald, som delvis er knyttet til Gardar Ting, undres man ved at Beretningerne lige til Enkeltheder stemmer med de topografiske Forhold.

Ved Indgangen til Einarsfjordens Østside findes en Bugt, der maa være Hafgrimsfjörðr, den 7. i Landnamsbogens Fjordliste, eftersom den sættes i Forbindelse med Vatnahverfi, o: en Gruppe af Søer med Bygder, det vandrige Terræn mellem Ekaluit og Kagssiarssuk; hele denne Strækning har været stærkt bebygget, som en stor By (M. o. G. VI 128; XVI 389). Ved Ekaluit findes Ruiner af en enkelt Gaard, og den herværende Kratskov er maaske Rester af den af Ivar nævnte Skov.

Igaliko Fjordens østre Arm maa være identisk med Austfjörðr, der paa

Nordsiden har to lange Næs. Af kirkjan undir höfða i Austfirði, der nævnes i Flatøbogen, er bevaret Ruiner i en Højde af 1,50—2,20 m af udsøgte, regelmæssige Sten, dens udvendige Maal er 16,82 × 7,16 m; Sidemuren 1,30 m. Østgavlen er noget tykkere; Vestgavlen er sammenstyrtet; paa Nordgavlen ud mod Fjorden ses en Dør. Udenom Kirken løber en Mur, der indhegner Kirkegaarden, hvis Areal er 900 m² (M. o. G. VI 115 ff.; XVI 368 ff., XLVII 341). I Læ af en mod V. liggende Fjældknude (Høfde) ligger en Gaard ved en Elv og nærved en lille, velbevaret Ruin af Sten, maaske et Oplagshus, afb. i M. o. G. VI, Tv. XXIX—XXX.

Paa Nordsiden af Austfirði mellem de to før nævnte Næs, i den saakaldte »Foxhavn« (hvor Fox opankrede i 1860), laa sikkert de i Fostbrødresaga nævnte Skjálgsbuðir (af Mandsnavnet Skjálg), Hytter af Jord og Sten, opførte ved Stranden, »hvor Handelsskibene laa« (se Fortællingen om Einar Sokkesøn, Gr. hist. Mm. II 710), og hvis Ruiner man mener at have fundet. Nærved laa ogsaa Gaarden Hamarr ɔ: fremstaaende Klippeknude, hvilket passer med Beliggenheden af Ruinen ved Isertarfik (Tv. IV 60) paa Nordsiden af Bugten. Paa det længste af Næssene, Löngunes, boede Godordsmanden, den mægtige Thorgrim Trolle, hvem Thormod Kolbrunarskjald dræbte til Hævn, fordi han havde fældet hans Fostbroder Thorgeir (G. hist. Mm. II 317; M. o. G. XX 312).

Skæret eller Holmen, hvor Thormod skjulte sig efter Overfaldet paa Ljótr paa Langenæs, og om hvilket siges, at Søen ved Springvandstide gik hen over det, medens det ellers var tørt, passer udmærket paa den ovfr. nævnte maleriske Ruin af store, udsøgte Sten. Gaarden Vik, hvor Bonden Grimur, der hjalp Thormod, boede, maa have ligget i en lille Vig paa Nordsiden af Fjordbunden, hvor der er fundet Tomter af en mindre Gaard (Tv. IV 48).

Den ovennævnte Rinsø (Hreinsey) er efter Ivar »saaledes kaldet, fordi om Høsten løber der mange Rensdyr; der er og med Biskoppens Forlov almindelig Jagt; paa denne Ø er den bedste Talgsten, som paa Grønland kan findes, saa naturlig god, at de gør deraf Gryder og Kander, og er den Sten saa stadig, at Ild ikke kan fortære hannem; og der gøres store Kar af paa 10 eller 12 Tønder«. Som M. Clemmensen oplyser, har Grønlænderne paa Øen Akia ud for Igalikofjorden brudt i det derværende Vegstensbrud i lange Tider, sandsynligvis lige fra Nordbotiden. Bruddet er vistnok tømt, hele Kløften synes oprindelig at have været en stor Aare af Vegsten. Denne ligner nøjagtig mange af de ved Igaliko fundne, forarbejdede Stykker af Kar, der maa have haft en ret anselig Størrelse. Da der ved alle de hidtil udgravne Ruingrupper er fundet Rensdyrknogler, er det rimeligt, at der ogsaa her i Nordbotiden har været Rener, som har givet Øen dens Navn. Graah omtaler Nordboruiner paa Akia.

»Næst Einarsfjord«, hedder det hos Ivar, »ligger Hvalsø Fjord, der ligger en Kirke, som hedder Hvalsø Fjords Kirke; hun ejer al Fjorden, ogsaa al Kamstadfjord, som næst ligger. Udi denne er en stor Hovgaard, som hører Kongen til og hedder Tjodhildestad. Vester længer ligger en Ø, som hedder Langø,

og i den Ø ligger otte store Bondegaarde. Domkirken ejer al Øen uden og inden, men Tienden ligger til Hvalso Kirke« (S. 539). I Landnamsbogen siges, at Thorkel Farserk, Fætter til Erik den Røde paa begges mødrene Side, drog til Grønland med Erik og tog Hvalsø Fjorden i Besiddelse tilligemed den største Del af Landstrækningen mellem Eriksfjord og Einarsfjord, hvorpaa han bosatte sig i Hvalsø Fjord. Fra ham nedstammer Hvalsø Fjordens Beboere. Thorkel blev jordet paa Hjemmemarken i Hvalsø Fjord »og har stedse ladet mærke til sig [ɔ: gaar igen] i de derværende Boliger«.

Hvalsø Kirke, hvis Identitet med Kakortok forlængst er godtgjort, og hvis Ruin, den bedst bevarede i Grønland af alle Nordboruiner, er omtalt ovfr. (S. 339) og beskrives af H. Egede, der saa den 1723 som den næsten uforandret staar den Dag i Dag, saaledes (hdskr.): »Kirken er 8 Favner lang og vel $3^1/_2$ Favn bred inden til, og Muren mest en Favn tyk, udi Højden er den 2 à 3 Favner; den haver 2 Døre paa den søndre Side og 1 stor Dør paa den vester Ende. Paa den norder Side har været ikkun 1 Vindue, men paa den sønder Side 4 Vinduer, vide inden til og snevre uden til; nok derforuden et stort Vindue i hvert Røst. Muren er endnu hel og vel ved Magt og med Kalk forset imellem Stenene, uden alene paa det søndre Hjørne var den revnet og nogle Sten saavel som noget af Røstet affalden. Stenene udi Bygningen var endel meget store, slette og jævne, ligesom de var hugne, og den hele Bygning vel og kunstig med buntede Stene, sært hvid sammensat. Kirken er med en stor Kirkegaardsmur omkringgivet«. Kakortok Kirke er ifølge M. Clemmensens Undersøgelser (M. o. G. XXXIV 149; XLVII 288) nærmest i Slægt med de ældste irske og af disse paavirkede ældste norske Kirker paa Shetlands og Ørken Øerne, hvilket er saa meget mere rimeligt, som de første Missionærer i Grønland har været Irer. Kirken kan være bygget kort efter Kristendommens Indførelse i Grønland (jvfr. S. 399). Oplysninger fra dens sidste Tid foreligger i tre nu kun i Afskrifter fra 1625 bevarede Breve, hvoraf det ene er udstedt 1409 paa Gardar af Sira Eindride Andresøn, officialis paa Grønland, og Sira Paal Halvardsson, som vidner at have lyst til Ægteskab mellem Thorstein Olafsson og Sigrid Bjørnsdatter i den hellige Kirke paa 3 Søndage i Paahør af mange Danemænd, baade inden- og udenlandske. Det andet Brev fra 1414 udsiger, at Brandur Halldorsson, Þorður Jorundsson, Þorbiørn Bárdarsson og Jón Jónsson var til Stede, da førnævnte Par med Brudens Frænde, Sæmund Oddsons Raad og Samtykke viedes 1408 næste Søndag efter Korsmesse (14. Sept.) i Hvalsø i Grønland. Det tredie Brev melder, at ogsaa Sæmund overværede Brylluppet. Om Thorstein Olafsson vides, at han var fra Akre i Skagefjord paa Island og at han senere blev Lagmand paa Øen og Kongens Lenshovding. Ti Aar efter denne Bryllupsfest er Kirken antagelig bleven lagt øde ved det store Overfald af Skrællingerne. Grønlændernes Sagn fortæller, at de sidste Nordboer i Landet bukkede under i Kampe med de indfødte ved Kakortok, rum Tid efter at de ellers var udryddede overalt i Grønland.

Hvalsey i Fjordmundingen er Øen Arpatsivik, hvor man endnu kan se

Hvaler tumle sig. Til denne Ø knytter sig et Sagn om Nordboernes Kampe med Skrællinger (i dets ældste kendte Form meddelt i Ann. f. nord. Oldkyndighed 1836—37, 128 ff.).

Ved Ruinen findes Rester af en Kirkegaard og flere til en Gaard hørende Tomter, hvor Thorkel Farserk kan have boet.

Kambstaðafjörðr, som dens rette nordiske Form for Navnet maa have været, er opkaldt efter en Gaard Kambstaðir, der tænkes at have ligget under et Fjæld med Takker af kamlignende Form, og et saadant, der paa grønlandsk hedder kitdlavât ɔ: Redekam, ligger Nordøst for Bunden af Kangerdluarssuk mellem Eriksfjord og Hvalsø Fjord. I samme Fjordbund laa formentlig Þjoðhildar staðir, saaledes opkaldt efter Erik den Rødes Hustru og mulig identisk med Hólastaðir, der siges at ligge mellem de nævnte Fjorde. Hornafjörðr, der nævnes hos Arngrim, maa nærmest henføres til Akugdleĸ Fjord, der har en skarphjørnet Form (se Tv. IV 95), og i hvis Bund der er fundet Ruiner (M. o. G. XVI 424). I Fjordlisterne nævnes dernæst Ófundinn fjörðr, hvis Navn antyder, at den har unddraget sig Opmærksomheden indtil man pludselig har opdaget den; efter M. Clemmensen turde det være den lille Fjord Sermisek, hvis Munding ikke er let at finde (M. o. G. XLII 354).

Den næste Fjord i Fortegnelsen er Siglufjörðr, der kun kan være Agdluitsok med dens to Arme Amitsuarssuk og Sioralik, mellem hvilke ligger det 1600 m høje Fjæld Akuliarusersuaĸ. Ruingrupperne i Fjorden er undersøgte og beskrevne af P. O. Walløe, Arctander (Samleren VI 1198) og i nyeste Tid særlig af Frode Petersen (M. o. G. XVI 408 ff.); paa Vestsiden Kangerdluluk og Nipisat (Tv. IV 93—92). Indenfor Bunden af Amitsuarssuk (91) vælder mellem en større og en mindre Sø en høj Fos, formentlig Stedet for den af Ivar nævnte Gaard Foss med en stor Fiskesø fuld af Fisk. I en af de nævnte Fjordarme, antagelig den første, maa Vága Kirke have ligget. I Fjordens nordvestlige Arme ligger de af Arctander beskrevne (se ndfr.), af G. Holm udgravede Ruiner (Samleren VI 1192 ff; M. o. G. VI 122).

Ûnartoĸ Fjorden var paa Grund af sine allerede i skrevne islandske Overleveringer nævnte, varme Kilder en af de første Fjorde i Østerbygden, som lod sig bestemme med Sikkerhed. Det hedder hos Ivar: »Næst Ketilsfjord ligger Rafnsfjord, og langt ind udi den Fjord ligger et Søster Kloster Ordinis Sancti Benedicti; det Kloster ejer alt ind i Botnen og ud fra Vaage Kirke, som er viet til St. Oluf Konning. Vaage Kirke ejer alt Land uden for Fjorden. Ind i Fjorden er mange Holme, og Klostret ejer Hælvten med Domkirken. Udi i disse Holme er meget varmt Vand, som om Vinteren er saa hedt, at intet kan komme der nær, men om Sommeren er det maadelig hedt, saa at man kan bade der udi, og mange fange der Helsebod.«

Egede omtaler Ûnartoĸ Ø med dens hede, sydende Vand, som han dog ikke selv saa; Guvernør E. Paars havde 1730 paa sit Program at anlægge den sydligste Koloni ved Ûnartoĸ, hvorom Grønlænderne fortalte, at de selv i den strengeste Kulde kogte deres Fisk ved Kilden, og at der her fandtes Mure af de

forrige Kristnes Boliger, saaledes et Par Mile derfra et Murværk i 2 Favnes Højde, omgivet af gamle Træer. Senere besøgte P. O. Walløe Ûnartok Ø og nævner de skarpe og svovlagtige Dunster, der opsteg af Kilderne, medens selve Vandet var behageligt og læskeligt at drikke. Den udforligste Beskrivelse af Fjorden ned til vore Dage skyldes Arctander (Samleren VI, 1184 ff.). Ved Anik, $^1/_2$ Mil »ind af den sydre Side, Øst op«, saa han to Ruiner, den ene (aldeles forfalden), 50×30 Skridt, medens den anden, af flade store graa Sten; var 18×8 Al. I Fjordbunden paa den vestlige Side af Elven 2 Rudera af Sten med Mellemlag af Tørv 19×9 Al., i to lige Afdelinger med Indgang paa NO.-Siden af Elven. Paa Nordsiden saa han Ruinerne ved Sarkarmiut og Narssarssuak, en Fjerdingvej Vest for S. Tomter af 6 Huse. Kildernes Antal angives til 3, boblende med opsydende Vandperler, ligesom det var i fuld Kogning, dog ikke hedere, end man kunde taale at holde sin Haand deri. Om Vinteren og ved kold Nordenvind var de varmere. Den største Kilde, som han i Omkreds anslaar til at være 30 Skridt, var af Grønlænderne indhegnet med et Lag Sten. Ved den mellemste Brønd stod en Ruin, 8 Al. lang, paa sine Steder $^3/_4$ Al. høj.

Senere besøgtes Ûnartok af Giesecke og Graah, 1880 af G. Holm, der beskrev Ruinerne ved Sarkarmiut, hvor Klostret maa have ligget (G. hist. Mm. III, 806); 1894 eftersøgtes Ruinerne forgæves (M. o. G. VI 409); Kilderne undersøgtes geologisk bl. a. af N. Hartz (1889) og A. Jessen (1894), se M. o. G. XVI, 128.

Mellem Hrafnsfjord og Ketilsfjord nævnes i Fjordlisterne Alptafjörðr, (Svanefjord), som maa være Søndre Sermilik, der kun frembyder ringe Mulighed for Beboelse. Da den 998 toges i Besiddelse af den fredløse Helge Thorbrandssøn, har alle græsrige Fjorde allerede været besatte.

Om Ketilsfjord siger Ivar, at den er »Vesten for Herjulfsnæs, og der er fuldbygt. Uppaa højre Haand, som man indsejler i Fjorden, ligger et stort Os, som store Elve løber udi; hos det Os stander en Kirke, som hedder Auros Kirke, som vigt er til det hellige Kors; hun ejer alt ud til Herjulfsnæs, Øer, Holme, Vrag, alt ind til Pétursvik. Ved P. ligger en stor Bygd som hedder Vatnsdals (Vazdalr) Bygd, og nær denne er et stort Vand, to Uger Søs bred, fuldt med Fiske. Pétursvik Kirke ejer alt Vatnsdals Bygd. Fra denne Bygd ligger et stort Kloster, som Canonici regulares er udi, som er viet til St. Olufs og St. Augustinus; førnævnte Kloster ejer alt ind i Botnen og alt ud paa den anden Side.« Ketilsfjorden er umiskendelig den for sin Skønhed berømte Tasermiut Fjord. Aros Kirke (Kirken ved Aamundingen eller »kirkja i vík«) maa søges, hvor flere Elve, deriblandt Kûgssuak (den store Elv) fra en lille Sø munder ud i Fjorden eller Vigen Tasiussak, hvor der er fundet Ruiner (se Tv. IV, 109; M. o. G. VI, 133). Vatnsdalen er Kínguadalen oven for den store Sø (Vatn) Taserssuak, Pétursvik den lille Vig neden for samme. De herværende Ruiner, blandt hvilke Vazdalr Kirke maa være, er beskrevne af A. Arctander (Samleren VI 1177 ff.) og G. Holm (anf. St.). Munkeklostret har antagelig ligget ved Tasermiutsiak (Gr. hist. Mm. III, 804 f.).

De i Fortegnelserne efter Ketilsfjord nævnte Øer Hrakbjarney og Lun-

dey (af Lunde, Søpapegoje) er vel Nanortalik og Sermersôĸ. Helliseyjarförðr med Hellisey maa have ligget Vest for Herjulfsnæsset (Ikigait) i den brede Fjord, hvori ligger en langstrakt Ø, Igdlukasik, der skulde være Huleøen, dog er der hidtil ikke konstateret nogen Hule her.

Herjulfsnæs har Navn efter Herjulf Baardsen, der if. Landnamsbogen af sin Frænde Landnamsmanden Ingolf fra Island fik Landstrækningen mellem Vaag og Reykjanæs og drog til Grønland, da Erik den Røde bebyggede det. Han tog Herjulfsfjorden i Besiddelse og blev en meget ypperlig Mand. Paa hans Skib var en kristen Mand fra Syderøerne (Hebriderne), som forfattede Digtet »Hafgerdingardrapa«. Herjulfs Søn Bjarne boede her efter Faderen; han skal if. Flatøbogen have været den første, som, før Lejf den Heldige, fandt Vejen til Nordamerikas Østkyst, men hans historiske Eksistens betvivles. Om Herjulfsnæs hedder det hos Bjørn, at det er sydligst, og dér Hvarfsgnipa Vest for. Arngrim nævner Kirken Herjulfsnæs (ved Herjulfsfjord), og denne er med tilhørende Kirkegaard sikkert paavist at være beliggende paa det nordre Næs af Amitssuarssuk Fjord, der siges at udmunde Vest for Melrakkanæs (Rævenæs) — det nuværende Narssaĸ. Hvor der i nyeste Tid har været et Udsted, Ikigait, er der paa en lav Tange fundet Ruiner af en Kirke med tilhørende Kirkegaard. Denne sidste ligger saa nær Stranden, at Havet til Stadighed bortriver mere og mere af Jordsmonnet. 1914, da Forf. var der, havde et Strømskyl kort forinden udhulet det og blottet Rester af Kister og Skeletter. Kirkegaarden vil i indeværende Aar blive gjort til Genstand for en længe tiltrængt, arkæologisk Gennemforskning. Her er bl. a. fundet en Ligsten af Granit med følgende Indskrift i Majuskler: »Her hviler Hro(ar) Kolgrimssøn«; en Ligklædning af Uld, et Trækors, Kister af Træ og Levninger af Skeletter.

Til Herjulfsnæs knytter sig forskellige Beretninger. En handler om Thorkel, »en overmaade brav Mand«, der levede her paa en Tid, da der herskede Hungersnød i Grønland paa Grund af mislykket Fiskeri. Han modtog gæstfrit den skibbrudne Thorbjørn fra Lögarbrekka, der var paa Vej fra Island til sin Ven Erik den Røde, og som overvintrede her, hvorefter han byggede paa Stokkenæs (se S. 541). Skjald Helges Digt beretter om en anden Indbygger af Herjulfsnæs, Bonden Skegge, kaldet den prude, en ypperlig Mand, der nød Folkets Yndest, og gift med Thorun. Skegge drog til Grejpar, »Grønlands Bygds Ende«, men vendte ikke tilbage, myrdet, som man paa Herjulfsnæs troede, af den herboende lumske gamle Bonde Thorvard Hreims Sønner, der blev erklæret for fredløse. Helge ægtede den rige Enke Thorun, der tilskyndede ham til at dræbe hendes første Mands Banemænd. Endelig berettes om Biskop Øgmund, at han saa sent som 1520 blev forslaget til Herjulfsnæs.

»Ved Herjulfsnæs,« siger Ivar, »ligger en Havn, som hedder Sand, almindelig Havn for Nordmænd og Købmænd.« Denne Havn maa være Vigen lige overfor Ikigait, ved Narssaĸ.

Øst for Narssaĸ maa søges Tofafjörðr, der hos Arngrim og Bjørn siges at være den sydligste Fjord næst efter Melrakkanes; det maa da være Torssukátak.

Som den østligste Bygd nævner Bjørn Sølvadalr, opkaldt efter Sølve, der if. Landnamsbogen tog denne i Besiddelse, Ivar har paa dette Sted Skagefjord, benævnt efter en Skage. Da de hidtil kendte østligste Nordboruiner er fundne ved Ilua Fjordens to Arme Kangikitsoĸ og Vigen ind til Igdlorssuit (se S. 408), vil Skagefjord og Sølvedal formentlig være at søge her (M. o. G. VI 137).

Endelig findes der hos Ivar Oplysninger om nogle ubeboede Fjorde og Øer, der bør søges i Omegnen af Grønlands Sydspids. »Langt Øst af Skagefjord ligger en Fjord, som hedder Berufjord, og frem i Fjorden ligger et langt Rev tvært for Indgangen, saa at ingen store Skibe maa dér indkomme uden naar der er Storm og Strøm, og naar som stor Strøm indfalder, da løbe mange utallige Hob Fisk i samme Fjord, og der fattes aldrig Fiskeri, dog med Bispens Forlov, thi det ligger til Domkirken. I samme Fjord ligger et stort Hul, som hedder Hvals Hul; naar Strømmen derudi indfalder, løber alle Hvalfiske i samme Hul. Øster leder ligger en Fjord, hedder Allumlenger, hvilken er smal yderst i Gabet og bredere længer ind, og saa lang, at ingen ved Ende paa samme Fjord, han haver ingen Strøm i sig, han er og fuld med smaa Holmer, der er og Fugleæg, han er og med slet Land paa begge Sider, og der vokser saa langt Græs, som man ikke før har set.» En anden Kilde nævner: »en Strøm, som kaldes Hafhverfi, paa den østlige Side af Landet, dernæst Spalsund, dernæst Drangø.« Disse Steder er endnu ikke identificerede, dog er der gættet paa, at Fjorden »længer end alle« er Ikerasaggssuaĸ (Prins Christians Sund), Drangey skulde være Eggers Ø. Om Finsboder Havn længer Øst til Isbjergene og Korsør se G. Holms Redegørelse M. o. G. LX og under 'Angmagssaliks Historie.

Distriktets Historie efter Grønlands Genopdagelse.

M. Frobisher gik 1578 i Land et Sted paa Grønlands sydlige Vestkyst, som han, der rejste med Zeniernes, 1558 udgivne Kort, antog for at være deres Fantasiland Frisland. Da Davis syv Aar senere fik Kysten paa 61° n. Br. i Sigte, begreb han, at dette ikke kunde være rigtigt, fordi den laa saa langt Syd for Zeniernes Engrœnland. Han kaldte Landet Desolation og den nordlige Del for London Coast, men da Frobishers Rejesberetninger ikke indeholder Længdebestemmelser, henlagde han de af denne opdagede og opkaldte Lokaliteter til denne Kyst, hvorfor han lod Frobisher Strait, beliggende Nord for Labrador, gaa tværs gennem Grønland, og anbragte en Ø Syd for Strædet, som han kaldte Reg. Elizabeths Foreland, hvor han gik i Land baade 1585 og 1586. Til Nordsiden af Strædet henlagde han Frobishers Meta incognita, sit eget Desolation og London Coast, saaledes som det ses paa Molyneux' Globe 1592 og The new Map 1600. Fejltagelsen gentoges paa Hudsons (1612) og andre Kort, hvor Frisland er anbragt paa 62° n. Br. Øst for Desolation nær Kap Discord paa Østkysten af Grønland. James Hall saa ligesaa lidt som Davis Landet mellem 64° og Kap Desolation.

Kap Farvel forekommer paa Grønlandskortene tidligst paa Hessel Gerritsz'

Kort fra 1612. Da Hall 14. Maj 1612 paa sin sidste Grønlandsfærd fik Landets Sydspids i Sigte, holdt han denne for at være Kap Farvel, »saaledes kaldet af Kaptajn Davis, da han først fandt Landet 1585, fordi han ikke kunde komme Landet nær paa 6 eller 7 Mile paa Grund af Is,« men Navnet forekommer ikke i hans Rejseberetninger, i hvilke kun om hans anden Rejse til Grønland 1586 siges, at han 15. Juni opdagede Land paa 60° n. Br. og 47 v. L., men blev hindret i at gaa i Land, da Isen laa i 10—20 til 50 Mil ud fra Kysten; adskilligt tyder paa, at Hall maa have hentet denne sin Viden som Deltager i Davis' 2. Rejse. Jens Munk omtaler i Navigatio septentrionalis, at han saa Grønlands sydligste Spids, »hvilken Englænderne kalder Kap Farvel og ligger paa 60°30'«, en Gradbestemmelse, der er lige saa meget for nordlig, som Hessels — 59° — er for sydlig. Det Forbjerg, J. Munk har set, er, hvis Breddebestemmelsen er rigtig, snarest Kap Tordenskjold.

1624 indberettede Adrian Dirxen Leversteyn fra Delft til Generalstaterne, at den af ham udsendte Skipper Marten Arendsz (se S. 291) havde opdaget et Land, der fra Fretum Davis strakte sig op til 65°, og hvis Sydpynt han havde omsejlet og til Ære for Generalstaterne havde kaldet Statenhoek, hvilket Navn findes afsat paa Joris Carolus' Kort fra 1634. I det 1636 af Christian IV udstedte Privilegium for et københavnsk Interessentskab med Besejling af selve Grønland for Øje, omtales »Kap Farvel eller Statenhoved.«

Om Kap Farvels virkelige Beliggenhed har der nær op til Nutiden hersket Usikkerhed (se S. 412). Paa sin første Grønlandsrejse tog Hall Landkending af et Forbjerg efter hans Angivelse paa 59° 50′ n. Br., af hvilket han giver en Landtoning, og som han kalder Kap Christian. Dette Forbjerg kan ikke være andet, end den vestlige Spids af Eggers Ø, der endnu lyder dette Navn, og hvis rette geografiske Bestemmelse paa det nærmeste svarer til hans Angivelse.

Baade paa Gerritsz' Kort og et i det Kgl. Bibliotek i Stockholm bevaret Kort fra o. 1607 findes begge Forbjerge tydeligt markerede, paa det første henholdsvis som »Cape Farewell« og »Halls Cape«, men allerede 1635 gøres Kap Christian identisk med Kap Farvel, senere bl. a. af D. Danell. I 1726 nævner Bergenskompagniet Kap Farvel, nu kaldet Prins Christian, paa $59^1/_2$° n. Br. Forvirringen øgedes yderligere ved at de hollandske Søkort fra o. 1700 begynder at henlægge Kap Farvel til Sydvestspidsen af Sermersôk (S. 552). Paa P. O. Walløes Tid gjaldt kun Navnet Statenhuk for Øen Ũmánârssuk, og han omtaler, at Grønlænderne kalder Statenhuk Putulik (se S. 551). Som ejendommeligt for de herværende høje Fjelde anfører Walløe, at naar han stod mellem dem ved højlys Dag, klar Luft, ja endog i Solskin, kunde han se Stjernerne klart paa Himlen; Giesecke gør gældende, at Statenhuk paa de fleste Kort urigtigt betegnes som et fast Land, da det dog bestaar af en Række (4) store Øer, af hvilke den yderste, sydligste, mellem Grønlænderne kaldes Kangerssuak eller Kangek kujatdlek, og den næste, runde, Ũmának. Graah holder Ũmánarssuak eller Kangek kujatdlek for at være »det Forbjerg, Hollænderne har kaldt Statenhuk, og Englænderne, eller, som nogle mene, vore Søfarende, kalder Kap Farvel«. 1831 bestemte han

Beliggenheden af Ûmánarssuak til 59°48′ n. Br. og 43°53′ v. L. G. Holm, der angiver dets Bredde at være 59°45′ n. Br., dets Længde overensstemmende med Graah, identificerer Ûmánarssuak med Kap Farvel; Forbjerget Vest for dette er if. ham Kangerssuak kujatdlek (det sydligste Forbjerg).

Betegnelsen Cap Desolation skyldes Hall og er, som det ses paa Gerritsz' Kort, efter ham bleven fæstet til Nunarssuit.

Minder om Hollændernes Kendskab til Distriktet er foruden Navnet Statenhuk, Hollænderøen (Isarut). Paa Nanortalik har Hollænderne o. 500 m over Havet rejst 7 Varder. Ved Putulik (Avatdlerssuak?) ved Statenhuk benyttede de sig (if. P. O. Walløe) af de gode Havne og Ankergrunde paa Øen for at forsyne sig med fersk Vand.

Paa sin Rejse sydefter 1723 fra Frederikshaabegnen naaede Hans Egede 20. Aug. Agdluitsok Fjord (»Aggelusuach«) og besøgte Nordboruinerne ved Sioralik og Amitssuarsuk samt det herværende Birkekrat, gik 23. Aug. inden for Sermersôk (»Sarmisiach«) og naaede Dagen efter til Nanortalik, hvor Grønlænderne viste ham Vraget af et i Maj ved Statenhuk forlist Skib, hvorfra de havde fjernet alt, hvad de kunde overkomme, og bjerget dets store Skibsanker. Her nødtes han til at vende om paa Grund af Baadsbesætningens Uvilje mod at gaa videre af Frygt for Efteraarsstormene, den isførende Strøm og de sydpaa levende, vilde og barbariske Folk. Ved sin Omtale af Øen »Nagtoralik« anfører P. O. Walløe 1753 følgende: »Hr. Hans Egede endte her i Nærheden sin for en Del Aar tilbage foretagne Undersøgelsesrejse. Man viste mig lige overfor Øen et Skibsanker fra et hollandsk Skib, som var forlist her i Nærheden for en Del Aar siden, og som Grønlænderne havde trukket noget op fra Søkanten, men Skibet var sunket paa saa dybt Vande, at man ej kunde se noget til Vraget.« Nøjere bestemmes Stedet af A. Bruun (1778): »Fra Nanortalik tog jeg hen til en anden Ø, Kisak kaldet, hvor jeg et Par 100 Skridt fra Søen af i et lidet, ferskt Vand lod opstage et svært Skibsanker, hvorpaa Fligene var afslagen (hvilke og hjemskikkes). Efter Grønlændernes Fortælling skal her for mange Aar siden være forlist et Skib, hvis Vrag endnu med lavt Vande er til Syne, og dette tilsatte Skibs Mandskab har baaret Ankeret op af Vandet, hvor jeg nu først tog det, men først gjorde det unyttigt.« Ved Forf.s Ophold her 1914 paavistes Stedet som den lille Sø paa Spidsen af Fastlandet lige overfor den østfor liggende Ø Kanek. Fjeldet bag Søen hedder Nagtoralínguit. Paa Hjemvejen herfra kom Egede indenom Akia forbi Arpatsivik 26. Aug. til Kakortok Kirkeruin, som han beskriver udførligt (se S. 545), sejlede forbi »Tunnuliarbik«, og passerede atter 1. Septbr. Torssukátak.

Større Betydning for Julianehaabs Distrikts Udforskning end Egedes Rejse fik det mindeværdige Opdagertogt, Østkystens Genopdager Peder Olsen Walløe foretog 1750—51 med Støtte fra Missionskollegiet og Handelskompagniet. Frygten for at skulle lide Forlis og Sult og mulig at blive myrdet af Sydlændingene, gjorde det vanskeligt for ham at finde Rejseledsagere, indtil det lykkedes ham at bevæge to Matroser fra Godthaab, Bornholmere af Fødsel, og 4 Grønlænderinder til at ro den Konebaad, hvormed han foretog Ekspeditionen. Midt

i August gik han fra Frederikshaab og naaede 11. Sept. ind i Tunugdliarfik Fjorden, som han beskriver udførligt, ogsaa de derværende Nordboruiner, og her forblev han i flere Uger. Af Hensyn til Isspærringen foretrak han fremfor denne Fjord at vælge Igaliko Fjorden til Vinterkvarter. Nær ved det Sted, hvor Kolonien Julianehaab senere anlagdes, opførte han sit Vinterhus, som han kaldte »Første Vinter«. Ved Foraarets Komme indfandt sig to godlidende Mænd fra Ikermiut paa Østkysten, der havde været to Somre og en Vinter om at naa fra deres Boplads til Hukken. I April 1752 brød Walløe op, gik ind i Agdluitsoĸ Fjorden for at oppebie Sydlændingene, der her gik paa Angmagssat-Fangst, og fulgte med over 400 indfødte til Sildepladserne; medens de opholdt sig her, var han inde i Sioralik, forsøgte at bestige et højt Fjeld (dog næppe Akuliarusersuak) og undersøgte Nordboruinerne i Nærheden. 10. Juni var han ved Kagdlumiut og besøgte de varme Kilder ved Ũnartoĸ. Ledsaget af de to Østlændinge gik han ved Midsommertid til Søs inden om Sermersôĸ med Kangeĸ, de Danskes Kap Farvel, og passerede Nanortalik og Kaersoĸ, hvor Egede vendte om. Han hastede, uden at ænse Advarsler, forbi Ikigait og Pamiagdluk, opgav af Hensyn til den stærke Strøm Tanken om at gaa gennem Prins Christians Sund og roede, efter at have lagt op paa den store Ø Igdlorssuatsiaĸ Øst for Ilua, gennem Ikerasak og Ikek Sundene, med Statenhuks Ø til Højre i S. S.V. mod Havet. Gennem det tredie Sund Ikerasakasik naaede han Udløbet af Kipisarĸo, og som den første Dansker slog han 6. Juli Telt paa Grønlands østre Side ved Teltpladsen Ulingneĸ, hvor han forblev i 16 Dage og fra tre herværende Familier indhentede Oplysninger om Østlændingene (se S. 651). Fra Ulingneĸ gik han til den nærliggende Ø Kipingajak ved et lille krumt Indløb, hvor Folkene fra Frederiksdal endnu gaar paa Fangst. Hjemsøgt af Storme, Kulde og Sult naaede han til Igalâlik ud for Mundingen af Prins Christians Sund (2. Aug.), hvor der laa mange Grønlændere paa Klapmydsefangst. Videre gik Vejen forbi Kap Hvitfeld og Lindenows Fjord, paa hvis Nordside, paa den yderste Ø ud mod Havet, Sagdlia, han slog Telt ved Naniseĸ. Herfra saa han Isen ligge Mile vidt fast under et Næs mod Øst, Kangeĸ, af Graah kaldet Kap Walløe. Her nødtes Walløe af sine Ledsagere til at vende om (8. Aug.), gik gennem Prins Christians Sund og tog Vinterkvarter i Kagdlumiut i Agdluitsoĸ Fjorden, hvorfra han i Juni 1753 vendte tilbage til Frederikshaab.

Af senere Undersøgelsesrejser i Julianehaabs Distrikt bør fremhæves de i 1777—79 af Købmand A. Bruun i Julianehaab og hans Assistent Aron Arctander foretagne, i det særlige Øjemed at finde Steder, egnede til Kvægavl, hvilket overalt førte dem til de gamle, græsrige Nordbobygder, hvis Ruiner Arctander nøje har beskrevet, deriblandt en Del nu forsvundne eller forstyrrede, og mange, der først i nyeste Tid er genfundne af G. F. Holm og D. Bruun. Arctanders Dagbog er trykt i Ugeskriftet Samleren VI (1792) og udgivet af H. P. v. Eggers, der her fandt »den omstændelige Landets nyere Beskrivelse«, han savnede, da han ad anden Vej var bleven overbevist om, at Østerbygden havde ligget i Julianehaabs Distrikt, og nu paa Arctanders Kort med stor Sikkerhed kunde

anbringe de gamle Navne (se Indl. S. 154). A. Bruuns Dagbog for 1777—78, der er bevaret i Manuskript, tjener til at kontrollere Arctanders Optegnelser, den er tillige mere personlig præget og frembyder særlig Interesse, fordi han har berettet om sine Sammentræf med skibbrudne fra det store Forlis, der 1777 ramte de hollandske og hamborgske Hvalfangere ved Østkysten (se Geogr. Tidsskr. 1878 II).

Ved Angnertussok, 2 Mil fra Narssalik, traf han 1777, 25. Okt., de første forliste, ialt 17 Mand, drivende i en Chalup, som han førte til Frederikshaab. Den 28. Nov. indkom 19 Mand, deriblandt Kommandor Peter Andresen, Skibet »Jacobus« fra Hamborg; 20. Dec. Kmdr. Jellert Jansen Grot, Skibet »Anna« fra Zerdam med 15 Mand i 2 Konebaade. 16. Marts indkom til Arsuk Kmdr. Martin Jansen, Skibet »Witte Paard« fra Hamborg, med 10 Mand, der havde fristet Livet ved Muslinger og Tang. Atter undervejs traf han 28. Marts ved Kangârssuk Kmdr. Engelbret Jansen med Styrmand og 5 Mand i Konebaad paa Vej til Frederikshaab; de havde overvintret hos Grønlænderne i 16 Uger. 19. Maj traf han ved Nanortalik to Hollændere, og endelig fik han af tre, ved Kaersitsiak, $2^1/_2$ Mil fra Itivddlerssuak teltende Familier, Nys om, at der hos dem sydpaa Vinteren over havde boet to andre Hollændere, hvoraf den ene var bleven myrdet, medens den anden, der skulde have lidt samme Skæbne, Dagen før var flygtet og nu ved Bruuns Omsorg blev fundet i en elendig Forfatning og bragt til Kræfter igen.

Efter at H. P. v. Eggers 1792 havde paapeget Østerbygdens rette Beliggenhed, lod Det kgl. Nordiske Oldsskriftsselskab dels ved Dr. C. Pingel, der 1828 berejste Distriktet, dels ved Embedsmænd i Landet foretage Undersøgelser efter derværende Ruingrupper, og det indvundne Materiale bearbejdedes af J. J. A. Worsaae i Antiquarisk Chorographie af Grønland«, i 3. Bd. af det monumentale Værk »Grønlands historiske Mindesmærker« (1838—45).

To Aar før »Kommissionen for Ledelsen af de geol. og geogr. Undersøgelser i Grønland« nedsattes, udsendtes 1876 en Ekspedition til Julianehaabs Distrikt, der berejstes af K. J. V. Steenstrup, A. Kornerup og G. F. Holm. Steenstrup udarbejdede et geologisk Kort og hjembragte en betydelig Samling Mineraler herfra. 1880 undersøgte og optog G. F. Holm, C. L. Petersen og E. Th. Groth Terrænkort over 40 Ruingrupper, med ialt 300 Ruiner fra Østerbygden (Kakortok, Igaliko og S. Kagssiarssuk), af hvilke mange udgravedes. Aaret efter fortsatte Holm og Geologen Cand. polyt. Sylow Kortlægningen fra N. Sermilik (61°) til Kap Farvel, der første Gang betraadtes af Evropæere, og naaede op ad Østkysten til Kangerujuk ($60^1/_4$°). 1890 kortlagdes Strækningen mellem Tigssaluk og Julianehaab af J. C. D. Bloch og H. J. Lassen, og 1893—94 Skærgaarden fra Kitsigsut til Igdlukasik af T. V. Garde, C. Moltke, Frode Petersen og A. H. Jessen. Den af G. Holm begyndte Ruinforskning fortsattes 1894 ved Daniel Bruun's omfattende Udgravninger af Beboelsesruiner fra Østerbygden samt af Kirkeruinerne ved Igaliko og Kagssiarssuk, hvilke Undersøgelser i Forbindelse med Finnur Jónssons Paavisninger i Medd. om Grønl. XX (1898): »Grønlands gamle Topo-

grafi efter Kilderne« førte til nye og værdifulde Resultater paa dette Omraade. 1910 undersøgte M. Clemmensen Kirkeruinerne i Julianehaab Distrikt, og endelig foretog K. Stephensen og K. Birket Smith 1912 henholdsvis zoologiske og arkæologiske Forskninger i Distriktet.

Om Befolkningen i Julianehaabs Distrikt, dens oprindelige Hjemstavn, dens Særpræg og Vandringer se ovfr. især 445 og 466 og K. Birket Smith: Medd. om Grønl. LVI.

Julianehaabs danske Mission omfattede 1827 988 voksne og Børn; den forestodes af en Missionær, en Kateketformand og 15 Kateketer, bl. hvilke en Prøvekateket, og en Lærerinde.

Fra 1850 (31. Dec.) findes en interessant af Præsten H. Vesterboe udarbejdet Folketælling over hele Julianehaabs Missionariat, der da talte 1397 døbte og 5 udøbte, 1192 Grønlændere og 210 Blandinger; 626 af Mand- og 776 af Kvindekøn; 191 gifte Mænd, 24 Enkemænd, 186 ugifte over og 225 ugifte under 12 Aar af Mandkøn, 199 Koner, 57 Enker, 234 ugifte over og 286 under 12 Aar af Kvindekøn. De beboede Pladser var den Gang: Julianehaab (17 grønl. Huse, 45 Familier, 171 Mennesker). Lille Kakortok (2 H., 8 F., 32 M.). Karangmiut (1 H., 3 F., 12 M.). Igaliko (2 H., 2 F., 12 M.). Itivdliarssuk (1 H., 9 F., 35 M.). Upernivik (1 H., 3 F., 10 M.). Sydprøven ɔ: Inugssuk (4 H., 10 F., 34 M.). Sagdlît (2 H., 2 F., 19 M.). Sârdlok med Kârusuk (1 H., 11 F., 52 M.). Ikerasak (1 F., 5 M.). Inugssuk (1 H., 1 F., 4 M.). Upernivik (1 H., 14 F., 58 M.). Ũmának (3 F., 12 M.). Kangermiutsiait (4 F., 20 M.). Pârdlît (1 H., 3 F., 17 M.). Itivdlilik (1 H. 6 F., 26 M.). Igdlukasik (10 F., 42 M.). Ikerasârssuk (5 F., 22 M.). Avatdlermiut (1 H., 8 M., 40 M.). Nalikâgdluk (6 F., 28 M.). Sigssardlugtok (6 F., 19 M.). Niakornârssuk (4 H., 8 F., 30 M.). Narssak (3 H., 2 F., 16 M.). Narssârak (2 H., 6 F., 21 M.). Nûk (1 H., 3 F., 21 M.). Ukîvigssugssuak (3 H., 9 F., 15 M.). Igdlo (1 H., 3 F., 10 M.). Akúnek (13 F., 54 M.). Kekertarssuârak (7 F., 29 M.). Kagssimiut (16 F., 80 M.). Kákaligaitsiak (4 H., 8 F., 36 M.).) Sarkak (1 F., 7 M.). Nunarssuit (2 H., 8 F., 28 M.). Sigssarigsok (2 H., 7 F., 37 M.). Tuapait (4 H., 8 F., 49 M.). Itivdlek (1 H., 7 F., 28 M.). Tasiussak (1 H., 5 F., 26 M.). Igpingmiut (1 H., 1 F., 8 M.). Ikigait (3 H., 4 F., 19 M.). Pamiagdluk—Ilua (1 F., 5 M.). Narssak (1 H., 2 F., 8 døbte, 5 udøbte).

Kolonien.

Nær ved det Sted, hvor Kolonien anlagdes, opførte P. O. Walløe et Hus, hvori han overvintrede 1751, og som han gav Navn af Første Vinter; selv beskriver han det saaledes: »Murene var paa Landets Maade bygt af Tørv og Sten, lagt lagvis paa hinanden; Husets Længde var 10, Bredde 5, og dets Højde 3 Alen, men omtrent det halve af Højden var nedgravet eller udhulet i Jorden. Tagets Underdel bestod af Træstykker, hvilke dels var hele, dels gennemkløvede, dernæst lagt kryds og kvær paa hverandre, hvoroven paa var lagt to Lag brede Tørv med Græssiderne mod hverandre. Taget var fladt, saa man kunde spadsere ovenpaa, Vinduerne vare i Tallet 2, hvilke vendte imod Vesten, Ruderne var forfær-

digede af Tarmeskind, Indgangen eller Døren, som Grønlænderne bruger den, lang, smal og trang. Indgangen inderst i Huset til Stuen er et Hul eller Aabning til at krybe opad derind, for hvilket man lukker med et gammelt Sælhundeskind, og saaledes er Døren færdig med Laas, Hængsler og Tilbehør; paa Væggen i Stuen anbringer man, i Stedet for Panelværk, Krækkebærris, hvorpaa man igen hefter Teltskind. Ved den bageste Væg slaar man nogle Brædder til en Briks, hvorpaa man lægger Skind. Lamper blev anbragt at hænge uden for Briksen til Lys og Varme samt at koge Mad ved. I den søndre Ende af Hytten blev opført en liden Skorsten eller Kamin af Tørv og Sten med et lidet gennem Taget opgaaende Rør til at koge Mad og for at give en behageligere Varme og Lysning, end den Lamperne kan give. Paa denne Skorsten betjente vi os af Tørv eller opdrevet Træ. Kaminen og dens Skorsten var den eneste Indretning i vores Hus, som gjorde det forskelligt fra Grønlændernes«. P. O. Walloe valgte Stedet, fordi her var en god Skibshavn og meget god Sælhundefangst.

I Sommeren 1775 udsendtes af Direktionen for Handelskompagniet Anders Olsen sydpaa for at finde et godt og bekvemt Anlægssted for en ny Koloni. Nær ved P. Olsen Walløes »Første Vinter« rejste han Vaaningshuset, og Kolonien fik efter Enkedronning Juliane Marie Navnet »Julianeshaab«, analogt med Christianshaab og Frederikshaab, først i nyeste Tid forvansket til Julianehaab. A. Olsen bestyrede Kolonien til 1780, da han sogte og fik sin Afsked paa Grund af Svagelighed og blev Kvægavler i Igaliko. Om hans Ophold her minder en Sten i Søen bag Kolonien, hvor han har indhugget et Kors, derunder Christian VII's Navnechiffer, og derunder atter Bogstaverne A O S og Aarstallet 1777. Til Erindring om Julianehaabs Grundlægger har pietetsfulde Beboere af Kolonien ved Bredden af Søen opført et lille hyggeligt Lysthus, kaldet Anders Olsens Minde.

P. O. Walløe, der endte sine Dage som Lem i Vartov, noterede i sin Dagbog med Tak, at man havde ladet »hans ringe Hytte blive staaende til et Erindringsminde«. Paa en stor, høj Sten nær Tomten af dette Hus lod Forf. 1914 ved sit Ophold her indhugge Indskriften: Peder Olsen Walløe Første Vinter 1751.

I 1802 omtaler Insp. N. Rosing Bull Julianehaab som et meget fordelagtigt Sted, og at Grønlænderne af den danske Menighed har Ord for at benytte Fordelene omkring deres Bosteder.

Paa Kirkegaarden findes Gravminder over Assistent og Anlægsbestyrer Olaf Gudmundsen Scheving (f. 1. Juli 1816 paa Flatø paa Island, d. 11. Juni 1872 ved Sydprøven), Missionær Hans Peter Bech (d. 14. Febr. 1842) og Kirsten Motzfeldt (f. 26. Febr. 1805, d. 13. Maj 1853).

Akia (Hreinsey), se ovfr. S. 544, lige over for Kolonien, kaldes af Giesecke Mathiesens Land, af Graah Mathæus' eller Mathias' Land; Navnet skyldes Brødremissionæren Matthæus Stach, der overvintrede her paa Øen ved Kangínguak 1765—66, om hvilket Ophold han har efterladt en udførlig Beretning (Cranz, Forts. der Historie v. Grönland 1770, 215 ff.). Lidt Øst for Bopladsen Kangermiutsiak paa Sydsiden findes den af Graah (Undersøgelsesrejse S. 41) beskrevne Hule, der atter 1910 er bleven undersøgt af M. Clemmensen (M. o. Gr. XLVII,

349). En god Mil Vest for Kolonien ligger en Hule af Granit i Form af en Bagerovn, der allerede 1795 lød Navnet Uglespils Bagerovn, ogsaa nævnt af Giesecke. Omtrent en Mil Syd for Julianehaabs Bugten paa Vej mod Igaliko ligger Frederik VII's Ø, ogsaa kaldet Kobbermine Øen. Den herværende Mine, der allerede 1806 undersøgtes af Giesecke (Kobberø), indviedes 18. Okt. 1851 i Julianehaabs Kirke ved en ret kuriøs Festlighed (Grønl. Selsk. Aarsskr. 1904).

Kagssimiut (S. 494) blev som god og sikker Havn og udmærket ved Kiporkak-Fangst anlagt 1834.

Igaliko (S. 459 og 503). De siden H. Egedes Komme til Landet atter og atter opdukkende Planer om at indføre rationel Kvægavl i de gamle Nordbobygder i Distriktet virkeliggjordes af den oftere nævnte, fortjente Pionér Anders Olsen fra Egedes Hjemstavn Senjen. Efter at være afgaaet som Bestyrer af Julianehaab blev han efter 40 Aars brydsom Tjeneste i Handelen atter en fri Mand og nedsatte sig som Kvægavler og Jordbruger i Bunden af Igaliko Fjordens nordlige Arm ved Itivdliarssuk, et Sted, han paa sine Rekognosceringsrejser østpaa havde følt sig tiltrukket af. Af Stenene fra Gardar rejste han sit Hus og blev den første Bonde og tillige Selvejer i Grønland, idet Handelen 1784 gav ham Brev paa Huset. Beskedent begyndte han sin Bedrift med 2 Kreaturer og fortsatte den med Held til sin Død 1786. Selv havde han gravet sin Grav uden for sit Hus, hvor den endnu ses, dækket af en mægtig, flad Sten. Bedriften fortsattes af hans Søn Johannes Andersen, hvem Giesecke i sin Dagbog har sat et smukt Minde. Hans Søn Povl Egede (f. 1799), der blev en gammel Mand, vedligeholdt Køer og Faar, men levede med sin Familie, 1850 i alt 19 Personer, mest af Fiskeri og nogen Sælfangst. Rink skildrer Stedet og Familien som han fandt dem 1857: »Til det store Vaaningshus i to Afdelinger hørte en Stald og nogle mindre Bygninger, hvoriblandt et Forraadshus, dannet af Indgangen til en af Ruinerne, saa at den mægtige Sten, der dækkede den, var benyttet som Tag. Kvægavlen dreves meget ordentligt; der holdtes snart flere, snart færre Kreaturer, alt eftersom Vinteren tvang dem til at slagte eller ikke. Kvægbestanden var flere Gange nær ved at uddø, men man havde dog hidtil slæbt sig igennem; de daværende unge Mænd var ret flinke Folk, saa at den lille Koloni efter Rinks Mening nok fortjente at blive hjulpet op.« Povl Egede havde i sine to Ægteskaber 13 Børn, af hvilke Søren Egede (f. 1833), død for et Par Aar siden, i mange Aar residerede som en Patriark over sin Klan (Grønl. Selsk. Aarsskr. 1914).

Lichtenau (S. 469) anlagdes 1774 af Brødremissionærerne Jens Sørensen og Gottfried Grillich, og endnu samme Aar tog i alt 90 indfødte Bolig her, med hvilke de allerede paa Missionsrejser var kommet i Berøring. I den følgende Vinter var Tallet vokset til næsten 200; faa Aar senere var Antallet af de døbte 205. 1802 angives Tallet til 405; 1828 var de sidste Hedninge flyttet til Lichtenau. 1834 hørte under Missionsstationen 671 indfødte. Det første Vaaningshus var opført af Graasten og Ler, »en anselig Bygning, men uden Tag, da der manglede Materialer, videre er deres nuværende Kommoditeter ynkværdig jammerlige« (A. Bruun 1778). I Tidens Løb omskabte Brødrene Stedet ved ratio-

nel Havedyrkning til en af de skønneste Bopladser i Grønland. Her fødtes 1814 Sprogforskeren Samuel Kleinschmidt. Efter Herrnhuternes Hjemgang virkede her 1905—12, som eneste Dansk, Østgrønlands første Missionær F. C. P. Rüttel. Paa Kirkegaarden ses Mindestene over Missionærerne Caspar Koegel (f. 5. Sept. 1801 i Bönigheim i Württemberg, kom 1829 til Grønland, virkede 25 Aar ved Lichtenfels, d. 19. Okt. 1862), Carl August Gericke (f. 20. Aug. 1818 i Sommerfeld, kom 1852 til Grønland, d. 1866) og Gustav Rudolf Gysin (f. 15. Maj 1844 i Gnadenthal i Sydafrika, kom 1879 til Grønland, d. 8. Okt. 1888 ved Igdlorpait, der 1864 oprettedes som Missionsstation). Paa Toppen af en Klippe nærved er udhugget Anders Olsens, hans Hustrus og den første Missionærs Navne.

Nanortalik (S. 523). 1778 bestemte Købmand Bruun, at Assistent Caspar Alsbach, Hans Egedes Datterson, skulde tage Bolig her og i Baad togte rundt for at indsamle Spæk, der ellers af de omboende Grønlændere blev henkastet, og Skindvarer. 1797 oprettedes Nanortalik som Handelsanlæg, Julianehaabs ældste Købmandsbolig blev flyttet hertil, et grønlandsk Hus opførtes og en Konebaad anskaffedes. Den første Udligger var David Kleist, »en øvet Snighandler i det store, der indhandlede Produkterne fra Grønlænderne i Tasermiut og Østen for Stedet«. Indhandlingen var i de første Aar c. 350 Tdr. Spæk, og 1803 siges, at Grønlænderne fra »Østerbygderne« mere og mere samlede sig ved Nanortalik. Det første Hus laa ved Sigssarissok, men flyttedes 1830 til dets nuværende Plads Iluilek, ved hvilken Lejlighed de endnu af Kbmd. J. Mørch sete Nordboruiner blev udslettet. Paa N. overvintrede Graah 1828—29 og G. Holm 1883—84 og 84—85.

Ikigait, Østprøven (S. 451), anlagdes 1834 som Udsted med to Huse. 1850 boede her 4 Familier med 19 Medlemmer, Udliggeren, Underassistent J. C. W. Chemnitz, Stamfader til denne nu saa talrige Slægt, og her fødtes hans Søn, Førstepræst i Lichtenau J. A. B. I. Chemnitz (1853). Den sidste Udligger døde 1877, og Stedet nedlagdes, men hans Enke og Datter boede her, efter at deres Hus var nedbrændt, som Eneboersker til deres Død (M. o. G. XXV 16).

Frederiksdal (S. 531). For at finde Pladsen til en 4. Missionsstation saa langt mod Syd som muligt, foretog den tyske Brødremissionær Johan Conrad Kleinschmidt fra Lichtenau 1822 en Rejse sønderpaa, hvis Resultat blev Anlæggelsen af Stationen Friedrichsthal 1824. De to første Aar boede Brødrene i de af dem opførte grønlandske Huse, indtil det nuværende Menighedshus med Kirke opførtes 1826 paa Tomterne af en herværende Nordbogaard; Tømmeret opsendtes fra København til Julianehaab og blev herfra mojsommeligt stykkevis transporteret i Konebaade til Frederiksdal. Graah betegner 1828 Frederiksdal som »uden Sammenligning det skønneste Anlæg i Grønland, der gør Bygmesteren Missionær Johan Arnold de Fries megen Ære«. Det første Aar (1826) var her allerede samlet 209 døbte, 75 udøbte og 35 paa Prøve, samt 120 Børn, 1834 var her 330 døbte, endnu 1879—88 blev døbt 53 Hedninge fra Østkysten. Kleinschmidt, der er fortjent som Oversætter af det ny Testamente, virkede her til sin Død 1832. Efter Missionens Ophør var ovennævnte J. A. B. I. Chemnitz Overkateket og senere Førstepræst her 1901—12.

Louis Bobé.

Danske Embedsmænd ved Julianehaab.

Inspektør (for det sydligste Grønland). Dr. phil. H. J. Rink 1853—57.

Bestyrere: A. Olsen 1773—80; N. M. Thomsen 1780—87; (C. Mathiesen kst. $^{19}/_{9}$—$^{27}/_{10}$ 1787; J. C. v. K. Lund 1787—94; J. C. Mørch 1794—1843 (E. Schytte kst. 1806—07); W. M. Olrik 1813—20; R. Jensen 1820—21; J. Monrad 1822—26; J. M. Mathiesen 1826—27; G. H. Wolff 1827—34 (J. M. Mathiesen kst. 1830—32); F. Lassen 1834—50 (O. V. Kielsen kst. 1841—42 (J. H. Lytzen ad interim fra $^{12}/_{4}$ 1842; O. V. Kielsen 1846—47); H. Biilmann 1850—52; O. V. Kielsen 1852—53; B. A. H. Tvede 1853—56; J. N. Møller 1856—61; A. E. B. Høyer 1861—63; F. L. Larsen 1863—67; J. G. Kursch 1867—72; E. Hansen 1872 (U. F. Rosing kst. $^{31}/_{10}$ 1872—73); H. F. A. Hansen 1873—80; (C. J. A. Ryberg 1880); C. E. O. Lytzen 1880—92 (C. P. E. Brummerstedt kst. 1884—85, J. C. Simony 1885); C. P. E. Brummerstedt 1892—1902 (C. Ringsted 1895—96); H. C. G. Jørgensen 1902—07; O. P. C. Kock 1907—09; C. S. Langskov 1909—10; J. C. G. Baumann 1910—11; C. S. Langskov 1911—16 (P. H. Ibsen kst. 1913—14); O. Hastrup 1916—

Præster: (R. Berg 1774). — H. Buch 1779—88; N. G. Titchen 1788—94; L. Gudde 1794—1800; R. Knudsen 1800—06; C. F. Fleischer 1806—11; (under Frederikshaab 1811—12; derefter ingen Missionær i Sydgrønl. til 1815; under Godthaab 1815—17); P. G. Wanning 1817—24; (ingen Miss. 1824—26); M. V. Esmann 1826—35; J. F. Jørgensen 1835—41; H. P. Bech 1841—42; (under Frederikshaab 1842—43); H. F. J. H. Vesterboe 1843—51; C. E. Janssen 1851—53; U. P. C. Nissen 1853—61; C. H. Rosen 1861—68; M. C. J. Anthon 1868—74; L. T. Ostenfeldt 1874—77; (under Frederikshaab 1877—79); O. C. Skaarup 1879—87; E. Æ. Lützen 1887—92; P. M. T. E. Frantzen 1892—1900; P. H. Vibæk 1900—04; N. F. S. Balle 1904—08; C. F. Wagner 1908—10; E. Jespersen 1910—

Hjælpepræster: J. A. B. J. Chemnitz 1883—84; F. C. P. Rüttel 1892—94.

Læger: J. H. Lytzen 1838—50 (tillige Assistent); A. J. S. Haalland 1851—55; L. H. Prosch 1855—62; J. H. Gundelach 1863 og 1864—71 (Assistent A. P. C. Tegner fung. 1863—64); O. Jessen 1872—77; H. O. J. Schmedes 1877—82; C. L. T. J. Lindemann 1882—92; F. E. T. Jørgensen 1892—97; G. A. N. Meldorf 1897—1903; H. Deichmann 1903—06; R. V. G. Bentzen 1906—21 (C. M. Norman-Hansen kst. 1910—11, H. L. Christensen 1916—17).

Bestyrere af Nanortalik: Blanding, Bødker David Lars Emanuel Kleist 1797—1820; J. Arøe 1820—26; J. A. A. Arøe 1826—34; O. Kielsen 1834—35; H. Ager(?) 1835—36; J. A. A. Arøe(?) 1836—38; O. Kielsen 1838—41; E. Balling 1841—42; P. H. Motzfeldt 1842—45; J. C. E. Kauffeldt 1845—50; J. H. Lytzen

(tillige Læge) 1850—63; C. E. O. Lytzen 1863—69; L, F. Mathiesen 1869—70; U. F. Rosing 1870—74 (Underass. J. F. Holm 1872—73); Underass. J. F. Holm 1874—75; H. M. Rosenstand 1875—79; R. Müller 1879—81; C. J. P. Ryberg 1881—83; J. M. C. Bang 1883—84; H. M. Rosenstand 1884—85 (J. P. E. Lund kst. 1885); J. C. Simony 1885—88; A. P. R. Jørgensen 1888—92; V. Møller 1892—93; C. Ringsted 1893—95; K. O. Bugge 1895—96; J. Frandsen 1896—99; K. O. Bugge 1889—1903; C. P. L. Mathiesen 1903—08; O. Hastrup 1908—10; C. P. L. Mathiesen 1910—12; (Udligger Søren Nielsen kst. 1912—13); C. Simony 1913—15; C. P. L. Mathiesen 1915—

Præster i Frederiksdal: N. F. S. Balle 1900—01; J. A. B. J. Chemnitz 1901—12; M. M. J. Storch 1912—14 (under Lichtenau 1814—17); L. G. A. B. Egede 1917—

Præster i Lichtenau: N. F. S. Balle 1901—04; F. C. P. Rüttel 1904—12; J. A. B. J. Chemnitz 1912—

H. Ostermann.

ANGMAGSSALIK DISTRIKT

BELIGGENHED OG AFGRÆNSNING

Angmagssalik Distrikt ligger paa Grønlands Østkyst og er den sydligste Del af Kong Christian IX's Land.

Ved Navnet Angmagssalik forstodes oprindelig kun Strækningen, hvor der fangedes Angmagssatter, nemlig Egnen omkring Kingâk i det indre af Angmagssalik Fjord, hvortil Folk fra hele Omegnen kommer i Angmagssat-Tiden. Navnet overførtes af de sydligere Østgrønlændere til hele den Egn, hvorfra Folk tog til Angmagssat-Pladsen, nemlig Angmagssalik Distrikt. Da Handels- og Missionsstationen oprettedes 1894, kaldtes denne Angmagssalik, og Øen, hvorpaa den ligger, fik derefter Navn efter Stationen.

Angmagssalik Distrikt grænser mod Syd til den mægtige Isfjord Ikerssuak, i hvilken der udmunder tre store Bræer, og som skiller Kivdlâk (Dannebrogs Ø) paa Kong Frederik VI's Kyst fra Sujunikajik paa Kong Christian IX's Land. Ikerssuak er ca. 20 km bred og noget længere, samt ligger paa $65^1/_2{}^\circ$ N. Br. og $39^1/_2{}^\circ$ V. Lgd.

Imod Nord begrænses Distriktet af Steenstrups nordre Bræ, en mægtig Bræ, der gaar lige ud til Havet i den ca. 30 km brede Ikerssuak paa $66^1/_2{}^\circ$ N. Br. og $34^1/_2{}^\circ$ V. Lgd.

Kystens Hovedretning fra Sujunikajik til Kap Dan (Naujánguit, Sydpynten af Kulusuk Øen) er Øst, og herfra til Steenstrups Bræ NØ. Syd for den sydlige Ikerssuak og Nord for den nordlige er Kystens Hovedretning mellem NNØ. og NØ. t. Ø. Distriktets Udstrækning langs Kysten er ca. 260 km. I Midten af Distriktet ligger Indlandsisen ca. 100 km bag de yderste Øer, men nærmer sig paa begge Sider hurtigt til Kysten, især mod Vest.

Distriktet begrænses altsaa af to Ikerssuak'er, og ligger som en Oase mellem golde og nu ubeboede Kyststrækninger.

INDSKÆRINGER, KYSTER OG ØER

Søndre Ikerssuak (Fig. 5). Den sydlige Isfjord Ikerssuak betragtes som den farligste Isfjord, der skal passeres paa den sydlige Del af Grønlands Østkyst og er derfor ilde berygtet af Grønlænderne. Den er opfyldt af Is i alle Størrelser fra store Isfjælde til smaat Kalvis. Mange store Isfjælde staar paa

Fig. 1. Aluk — 60°08′ N. Br. — set fra Nunatsuk.
Knutsen fot. d. $^{11}/_{8}$ 1885.

Fig. 2. Iluilek — 60°52′ N. Br. — set fra Kasingartôk.
Knutsen fot. d. $^{29}/_{6}$ 1884.

Fig. 3. Graahs Fjælde — 61°02′ N. Br. — set fra Kangerdluluks Nordside. Knutsen fot. d. $^{30}/_{7}$ 1885.

Fig. 4. Tingmiarmiut Ø — 62°43′ N. Br. — Knutsen fot. d. $^{18}/_{7}$ 1885.

Grund i Mundingen af Fjorden og danner en Barrière for den indenfor liggende Kalvis, der saasnart Vejret er stille, fryser sammen, saa at det ofte i lange Tider kan være umuligt at passere denne Strækning. Det var fra Dannebrogs Ø, at Graah den 21. August 1829 blev nødt til at vende om, efter at Isen i tre Uger havde lagt uovervindelige Hindringer i Vejen for videre Fremtrængen. Konebaads-Ekspeditionen passerede Ikerssuak den 26. August i 1884 og den 5. Juli i 1885.

Mellem Ikerssuak og Sermilik. 60 km Øst for Ikerssuak skærer Isfjorden Sermilik (Egede og Rothes Fjord) sig langt ind i Landet. Paa Strækningen mellem disse to Fjorde er der flere store Indskæringer.

Den vestligste og største af disse hedder Ugssugtussok. Den begrænses mod Ikerssuak af en lang, smal, 420 m høj Halvø og den 220 m høje Ø Sujunikajik. En anden lang smal Halvø, Akiliarisek, skyder sig fra Fastlandet ud i Bugten. I denne Havbugt og Øst for den indtil Forbjerget Nûkajik ligger en stor Mængde Øer, der skilles ved smalle Sunde. De har afrundede Former og er forholdsvis lave og frodige. Den største af disse Øer er den 190 m høje Kitak, og Sundet inden om denne og den vestligere liggende Ø hedder Ikerasârssik. Indenfor Øerne ligger en smal Landbræmme mellem Fastlandets Is og Havet. Et enkelt Sted træder Indlandsisen tæt ud til Havet, men skilles dog herfra ved en ganske smal Strimmel Land. I 1885 brød Vinterisen i Ugssugtussok op i Begyndelsen af Juli.

Til denne Egn, der hedder Inigssalik, rejser Angmagssalikerne hyppigt paa Grund af den gode Fangst og opholder sig der saavel Sommer som Vinter.

Øst for Inigssalik træder Indlandsisen tilbage fra Kysten og giver Plads for høje, tildels vildt forrevne Fjælde, mellem hvilke der findes frodigt bevoksede Dalstrøg og Kløfter. I saadanne Dalstrøg ligger gamle Hustomter ved Narssârssik og Ilarkat.

Mellem Nûkajik og det smukke iøjnefaldende 1000 m høje Forbjerg Kârusuernek findes to større Indskæringer, der adskilles fra hinanden ved en lav Landstrækning, paa hvis yderste Ende ligger et Fjæld Tungujortok. Den vestligste Indskæring hedder Supôrtup kangerdlua, og i dens Indre ligger høje smukke Fjælde og flere ret betydelige Bræer.

Sermilik. Øst for Forbjerget Kârusuernek gaar den store Isfjord Sermilik, med Hovedretning N. t. Ø. $^1/_4$ Ø., ca. 100 km ind i Landet. Den er i den ydre Del ca. 10 km bred, men bliver bredere længere inde og har mange fremspringende Pynter paa begge Sider og store Indskæringer især paa Vestsiden. Efter ovennævnte Hovedretning af Fjorden deler den sig i en østlig og vestlig Arm, i hvilke der udmunder mægtige Bræer, især i den vestre Arm, ligesom en stor Bræ udmunder mellem disse paa Fjordens Nordside.

Den yderste Del af Fjordens Vestside er høj og fjældrig. Her ligger flere mellem 1000 og 1200 m høje Fjælde, af hvilke skal nævnes Kingâk, Augpalârtorssuit og Persserajik.

Det nævnte Forbjerg Kârusuernek er adskilt fra Kingak ved en lav Tange, der hedder Torssukátak. Over denne foregaar Forbindelsen mellem Sermilik og

Inigssalik, naar Vejen uden om Forbjerget ikke kan passeres, især om Foraaret. Nord for Augpalârtorssuit gaar en lakserig Fjord ved Navn Kaporniarkat ind i Landet.

Nord for det høje Fjældparti gaar en stor Indskæring, hvori der udmunder flere Bræer, ca. 20 km Nord paa ind i Landet. Denne er af Dr. Quervain kaldt Petersens Bugt efter Kolonibestyrer Johan Petersen ved Angmagssalik. Øst for Bugten ligger den store Ø Kekertarssuatsiak, og paa Fastlandet Nord for denne strækker sig parallelt med Kysten tre Fjældrækker, der skilles ved smalle Indskæringer, hvoraf den vestligste er ca. 12 km lang. Til Bunden af denne Fjord foretog Dr. Quervain i 1912 — efter sin Slæderejse over Indlandsisen (se Historie) — sin Nedstigning med al Bagage fra Indlandsisen, der her laa 835 m over Havet. Nord for Kekertarssuatsiak ligger tæt ved Kysten flere mindre Øer, hvoraf den nordligste hedder Umigtuarajuit. Paa Fastlandet inden for denne var anbragt et Depot for Quervain.

Landet paa den nordlige Del af Sermilik Vestkyst er mindre højt og afrundet, og Indlandsisen ligger tæt bag ved. I de store Indskæringer Tasiussak og Tasiussârssik træder Indlandsisen flere Steder helt ud i Vandet, men uden at kalve. Inde i sidstnævnte Bugt ligger en lille Ø Pikiutdlek, og der indenfor, i en lille forladt Brædal, fandt cand. mag. Kruuse en forholdsvis rig Vegetation; mest fremtrædende var et $^1/_2$ m højt Pilekrat med Kroner indtil 1 m høje, og over dette en rig Urteli. Bugten beskyttes af Halvøen Akiliarisek, hvorpaa der ligger et større Maagefjæld, der hedder Siarkigsek. Saavel herinde som et Par Steder sydligere er der gamle Bopladser.

Udfor Akiliarisek ligger midt i Sermilik den vanskelig tilgængelige Ø Amagâk. Denne saavel som Tasiussârssik besøgtes i 1902 af Kruuse.

Paa Nordsiden af Fjorden er Fjældene bratte, afrundede og isskurede, og har en Højde af over 600 m. Bag Fjældene hæver Indlandsisen sig jævnt til en betydelig Højde.

Der er ingen store Indskæringer i Østsiden af Sermilik og ingen Bræer gaar ud i den. I den inderste Del ses de 2000 m høje, spidse Fjælde, der ligger omkring Bunden af Angmagssalik Fjord, medens den øvrige Del af Fjordbredden er omgivet af temmelig lave, afrundede Fjælde.

Nord for Halvøen Nûk fører et stort Dalstrøg over til Kingorssuak, Bunden af Angmagssalik Fjord. I Dalstrøget, der kaldes Itivdlek, er der flere Søer og Elve, der løber til begge Sider.

Sydligere er en lille Bugt, Igdlerajik, hvorfra et Dalstrøg, der jævnlig benyttes som Slædevej, fører over til Fjorden Ikerasaussak. Syd for denne Bugt er der en mindre Indskæring ved Saputit, hvor der er mange Laks. Ved den bratte Klippevæg Ivnarssuak er et Maagefjæld. Issi har tidligere været benyttet til Boplads. Indenfor ligger Fjældet Akordluiak og udenfor en Ø, Pikiutdlek med Rugeplads for Ederfugle og Terner.

Den yderste Trediedel af Sermilik Østside begrænses af den store Angmagssalik Ø, der afskæres fra Fastlandet af det lange Sund, Ikerasagssuak. Dette forbinder Angmagssalik Fjord med Sermilik, men ved sidstnævnte Fjord gor Sundet

et Knæk mod Syd, saaledes at den lave Halvø Merkuitsoĸ spærrer Hovedretningen af Sundet. Denne Halvø er dannet af lave, stærkt forvitrede Gnejsklipper, gennemsat af Kvarts- og Kalkspatgange, og har et tyndt Lag meget uren og los Grafit. I Fortsættelse af Merkuitsoĸ ligger en lille, lav Ø, Ingmikêrtorajik, der skilles fra Halvoen ved et ganske smalt Løb, Tiniteĸilâĸ, der falder tørt ved Lavvande, som Navnet jo antyder (Fig. 6). Løbet Syd om Øen, der danner Forbindelsen mellem Ikerasagssuaĸ og Sermilik, hedder Sarfaĸ paa Grund af den stærke Strøm. Her er fortrinlige Fangepladser; i Juni kan her undertiden fanges Angmagssatter i ringe Mængde. Tæt indenfor Ikerasagssuaĸs Udløb i Sermilik er der paa Angmagssalik Ø en lille Bugt, Kuarmiut, der fortsættes af en Dal med lakserig Elv. Fjældene paa begge Sider af Dalen danner parallelle Kæder med vildt takkede, spidse Kamme.

Angmagssalik Øs Vestside har kun mindre Indskæringer, men ud for den sydlige Del ligger en stor Mængde smaa Øer, paa hvilke Fjordens fleste Bopladser ligger. De vigtigste Øer er Angmâĸ, Igdlitalik og Íkáteĸ. Syd for en Indskæring ved Sivinganeĸ kommer en Bræ ned til Vandfladen. Den omgiver den 5 km fra Kysten liggende, ca. 1000 m høje Nunatak, Mitdluagkat. Noget sydligere, indenfor den største Øgruppe, er der et stort Dalstrøg, mellem to mægtige, omtrent 1000 m høje Fjældkæder, af hvilke den sydlige er den lange, til dels flade Fjældryg Ungutoĸ. Gennem dette Dalstrøg er der Forbindelse med Tasiussaĸ ved Angmagssalik Station. Sydligst ved Fjordens Munding ligger det spidse, isolerede Fjæld Kingigtit, som løber ud mod Syd i et Næs, der hedder Naujatalik.

Bræen i den østre Arm af Sermilik kommer ud gennem et stort Dalstrøg. Efter Grønlændernes Udsagn kan man gennem Dalstrøget se Fjældene i det indre af Fjorden Kangerdlugssuatsiaĸ. De fortæller ogsaa, at Bræen kun afgiver smaat, meget snavset Kalvis og, at denne Arm tidligere skal have staaet i Forbindelse med den vestre Arm af Sermiligâĸ, men at Sundet, der forbandt de to Fjorde, nu er stoppet af Bræen.

Den mægtige Bræ i Sermiliks vestre Arm kommer umiddelbart fra selve Indlandsisen, der hæver sig til en betydelig Højde og begrænser Horizonten saa langt man kan se. Denne Bræ producerer store Mængder af Isfjælde og Kalvis, og kalver hele Aaret rundt.

Kruuse har, som nævnt, været inde paa Øen Amagâĸ, det længste nogen Europæer har været inde i Fjorden, og herfra set den mægtige Midtbræ, der staar med høj, kalvende Kant ud i Fjorden, og det indre af denne helt opfyldt med Kalvis.

Fra 20 til 100 km NNØ. for Sermilik Fjordens Bund ligger, omgivet af Is, det af Quervain opdagede »Schweitzer Land«, hvis højeste Fjæld Mt. Forel er 3440 m højt.

Angmagssalik Ø og Ikerasagssuaĸ. Angmagssalik Ø ligger som omtalt mellem Sermilik og Angmagssalik Fjord og afskæres fra Fastlandet ved Ikerasagssuaĸ. Øens største Længde i Nord og Syd er 40 km og dens største Bredde i Øst og Vest 30 km.

Langs Øens Omkreds er høje Randfjælde, som mange Steder falder brat af mod Havets Overflade. Det indre af Øen optages af tre større Indsøer, af hvilke den ene ligger højere end den anden med Stigning fra Syd til Nord. Søerne staar i Forbindelse med hverandre ved Elve. Talrige Smaasøer findes oppe mellem Fjældene, alle med Afløb til de store Søer. Den sydligste af disse, Kordlortoĸ Sø, har Afløb til Øens største Indskæring, Tasiussaĸ.

Angmagssalik Ø, hvis Vestside er omtalt under Sermilik, har ret store Indskæringer paa Syd- og Østsiden. Den vestligste af disse er Bugten ved Naujatalik, udfor hvilken ligger en større Ø og flere ganske smaa. Den omgives mod Vest af det omtalte Kingigtit Fjæld, der Syd fra ligner en Sukkertop, og mod Øst af det ligeledes omtalte bratte Ungutoĸ Fjæld, der Øst for Bugten danner et lille Vandfald, Kordlortoĸ, og som fortsættes mod SØ. ud til Havet og ender i et stejlt Forbjerg, Orssuluviaraĸ. Noget østligere mellem to Bugter ligger Angmagssalik Øs sydligste Punkt, det stejle Forbjerg Orssuluviaĸ (Fig. 10).

Ca. 5 km Øst for Orssuluviaĸ findes Angmagssalik Øens største Indskæring Tasiussaĸ, som Nordenskiöld opdagede 1883 og kaldte Kong Oscars Havn. I en lille Vig paa dens Vestside blev Missions- og Handelsstationen oprettet 1894 (Fig. 8). Tasiussaĸ er $7^1/_2$ km lang og paa det bredeste 5 km bred. En ca. 2 km lang, smal Halvø, der hedder Amákâĸ, strækker sig fra Bugtens Bund mod Syd. Den er lav, temmelig flad og har flere Smaasøer. Dens største Højde er 55 m. Øst for denne Halvø er der en lille lukket Bugt, hvori udmunder en stor, rivende Elv, der danner Afløbet fra den ovenfor omtalte Kordlortoĸ Sø og strømmer gennem en snæver Kløft, som kun et enkelt Sted udvider sig til en Dal. Kordlortoĸ Sø er, ifølge Kruuse, ca. 6 km lang og 2—3 km bred, og er flere Steder over 100 m dyb, men største Delen dog kun 1 à 10 m. Ved dens østlige Side ligger en Ø, som hæver sig ret stejlt i Modsætning til Søens jævne Bredder.

I Nærheden af Halvøen Amákâĸ ligger flere Øer, Fugleøerne, og i den nordøstlige Bugt en noget større, 48 m høj Ø. Fra en lille Bugt, Kiligtarajivit, Øst for denne Ø, fører en ret stejl Slædevej til Nabofjorden Sarfakajik.

Ved Tasiussaĸs vestlige Bred ligger det pyramideformede, 620 m høje Fjæld Amagâĸ (Præstefjæld) (Fig. 9), Nord for hvilket det omtalte Dalstrøg med flere Søer fører over til Sermilik.

Nord for Dalstrøget hæver Kordlortoĸ Fjældene sig til betydelig Højde. Landet paa Nordsiden af Tasiussaĸ er forøvrigt forholdsvis lavt.

Tasiussaĸ er det frodigste Sted i hele Distriktet med meget afvekslende Naturforhold og fremfor alt med mere Lavland end nogen anden Del af Kysten. Inden for denne Bugts nærmeste Omgivelser vokser næsten alle de Fanerogamer, som er fundet i Distriktet. Fem Lakseelve udmunder i Tasiussaĸ.

Øst for Tasiussaĸ og skilt fra denne ved en Halvø, hvis højeste Punkt er 200 m, ligger Bugten Sarfakajik med flere Øer. I Mundingen holder Strømskæringer som oftest aabne Vaager, hvorfor der er god Fangst. Paa Sydsiden af den Øst for liggende Bugt er en lille Tange ved Amitsuarssik. Bag Østsiden af Bugten hæver et pragtfuldt Fjæld, Kingigtorssuaĸ, sig fra Havet; det er det yderste

Fjæld af en mægtig Fjældkæde, der strækker sig i nordvestlig Retning ind i Landet bag Sarfakajik og Tasiussaĸ. Denne Fjældkæde (Fig. 7, 8 og 10) har flere spidse Toppe med mellemliggende Sadler og naar ca. $7^1/_2$ km NØ. for Stationen en Højde af 1005 m. Halvøerne Syd for Kingigtorssuaĸ er forholdsvis lave og har afrundede Former.

Øst for Kingigtorssuaĸ gaar Bugten Tasiussârssik 4 km Nord paa. Bunden omgives af høje, meget bratte Fjælde, mellem hvilke der er mindre Bræer, der dog ikke naa ud i Bugten. Mellem Bunden af denne Bugt og den østligere Kasigiarmiut ligger et meget kendeligt spidst Fjæld, der er 700 m højt. Øst for dette er Landet ved Kasigiarmiut meget lavt, og i Bugten ligger en stor Mængde smaa Øer. Paa den yderste lave Tange af den mellem 200 og 300 m høje Halvø mellem de to sidstnævnte Indskæringer, ligeover for Kingigtorssuaĸ, overvintrede Konebaads-Ekspeditionen 1884—85. Her er nu bygget et Hus som Tilflugtssted for Rejsende om Vinteren. Stedet kaldes Tasiussârssik kitdleĸ (ydre) i Modsætning til en Grønlænder-Boplads, der ligger ca. 1 km NØ. derfor og kaldes Tasiussârssik kangigdleĸ (indre). Mellem disse to Bopladser er en lille Bugt med stærk Strøm, Sarfârssik.

Paa Øens Østside efterlader Fjældene mange Steder langs med Kysten lavere Strækninger med afrundede Former. Her gaar fra Angmagssalik Fjord en stor Indskæring mod NV. Den hedder ogsaa Tasiussaĸ og er omgivet af høje Fjælde. Den fortsættes ind i Landet af et stort Dalstrøg, der gaar i Retning af Sermilik. Udenfor Tasiussaĸ ligger en lille Ø, Kernertuarssuit, med Vinterhus.

Nord for denne Indskæring forbindes Angmagssalik Fjord med Sermilik af det ovenfor omtalte Sund Ikerasagssuaĸ, der er over 35 km langt og ca. 4 km bredt. Det gaar i NV. indtil det tæt ved Sundets Udløb i Sermilik gør et Knæk til SV. Den spærrende Halvø Merĸuitsoĸ og udenforliggende Ø samt Løbene paa begge Sider af denne er omtalt under Sermilik.

Sundet begrænses paa begge Sider af høje, spidse Fjælde, som dels gaar brat ned til Vandet, dels efterlader ved dette jævnt stigende Stenpartier. Flere Bræer gaa helt ned til Sundet, men kalver ikke. Ved Knækket, hvor den lave Halvø spærrer for Fjordens Hovedretning, ligger paa Sundets Nordside en stor Bræ, der ved en smal Sandslette skilles fra Sundet, og lige Vest herfor det høje, pyramidalske Fjæld Neriniartuaraĸ, der er det vestligste høje Fjæld paa Sundets Nordside, saa at man fra Angmagssalik Fjord kan se tværs igennem Sundet til de afrundede Fjælde paa Sermilik Fjordens Vestside, bag hvilke man ser Indlandsisen hæve sig.

Paa Sundets Sydside, omtrent 4 km Vest for en stor fremspringende Pynt, ligger paa en lille Pynt lige over for to store Bræer, der støde sammen, en varm Kilde *Ûnartek*. Kilden pibler frem i Vandskorpen under Højvandsmærket, men Vandmængden er højst ubetydelig. Den har en Temperatur af 25° C og ingen fremtrædende Lugt eller Smag.

Tæt ved Sundets Udløb i Sermilik er den tidligere omtalte Bugt Kuarmiut.

Angmagssalik Fjord gaar først 30 km i NØ. t. N. og er ca. 5 km bred, derefter drejer den om til NNV. og fortsættes 35 km ind i Landet; de inderste 20 km er den kun 2 km bred.

Ved Angmagssalik Fjords Vestside er der Nord for Ikerasagssuaĸ flere Indskæringer, hvoraf den største hedder Tasiussârssik. Halvøen ved Fjordens Drejning hedder Keĸertaussaĸ, paa hvilken der er Boplads.

Østsiden af Fjordens ydre Del begrænses af temmelig store, ca. 800 m høje Øer, hvis Fjelde ofte er spidse og skarpkantede. Den yderste af disse hedder Kulusuk Ø. Paa dens NØ.-Side ligger det 640 m høje, kendelige, kuppelformede Fjeld, Kalerajueĸ, der har Navn efter et skaalformet Bræleje paa Vestsiden (Fig. 11). Øen bliver lavere mod Syd og falder brat af mod Havet, hvilket Næs, Naujánguit, ligger ved Kystens Omdrejning fra Retning Øst til Nordøst og kaldes Kap Dan. Øens Vestkyst er stærkt indskaaret, og udenfor ligger en Mængde smaa, lave Øer og Skær. Her ligger bl. a. Bopladserne Nôrssît, Kangârssik og Kulusuk. Ved den sidstnævnte, der ligger ved en lille Bugt, som er en god Skibshavn, er i 1909 anlagt en Missionsstation. Den nordvestlige Del af Øen er lav og her findes flere Sletter. Indenfor Bopladsen Kangârssik er der ved den ene Ende af en Slette, som naaer ned til en Indsø, et snevert Pas mellem Højdedragene; her findes Levninger af en Skydemur, der i gamle Dage har været brugt paa Rensdyrjagt (Fig. 11). Den sydligste lille, nøgne Klippe ligger paa ca. 65°30′ N. Br. og 37° V. Lgd.

Nordvest for Kulusuk Ø og skilt fra denne ved Sundet Tunoĸ ligger en ret stor Ø, Anava, med et 250 m højt Fjæld. Paa den nordlige Del af Anava ligger flere Bopladser, og paa en af de sydligste af de Vest for denne liggende mange Smaaøer en Boplads, Nunakitsit.

Den store Ø lige Nord for Kulusuk Ø, og skilt fra denne ved Sundet Ikeraasârssik, er gennemskaaret af to lave Dalstrøg, som lette Slædeforbindelsen mellem Beboerne ved Angmagssalik Fjords Munding og Sermiligâĸ Fjord samt med det indre af Fjorden. Langs den sydlige Side af det sydlige Dalstrøg ligger tre pyramideformede Fjælde, og paa Toppen af det østligste af disse staar en mægtig obeliskformet Stenblok, som kan ses paa meget lang Afstand, fortoner sig som en Varde og kaldes Tâtsukajik (det daarlige Menneske). Kysterne af denne Ø er meget indskaarne, og mange Smaaøer og Skær ligger ud for dem. Flere Bræer hænger mellem de spidse Fjælde. Paa Sydpynten af den vestligste Del af Øen ligger Bopladsen Umîvik.

Ved Nordpynten af den nordligere liggende Ø er en Boplads, Kumarmiut, og paa en Gruppe Smaaøer Vest for denne en anden Boplads Ingmíkêrtoĸ.

Den næste større Ø ligger ved Fjordens Omdrejning, og dens sydligste Del har en Højde af 870 m. Den danner Østsiden af Angmagssalik Fjordens Fortsættelse, Ikerasak. Dette Sund begrænses paa begge Sider af 600—900 m høje stejle Fjælde. Ved dets Sydende ligger en Gruppe smaa, lave Øer, Fugleholmene, dækket af lav Krækkebær-Hede og med rig Algevegetation langs de stejle Kyster. Her er mange Ederfugle og Terner.

Den sydvestlige Del af Øen paa Vestsiden af Ikerasak ligger lige for Angmagssalik Fjords brede Del og har et temmelig stort, bakkeformet Underland, som er ret frodigt bevokset. Der er altid meget stærk Strøm ved Ikerasaks Munding, hvorfor Vinterisen kun sjældent ligger fast i længere Tid, men der er aabent selv ved Midvintertid. Det er derfor et godt Fangststed, og flere bebodde Steder, nemlig Nôrajik og Kangârssik, ligger paa Sydsiden af Øen.

Denne Ø skilles fra Fastlandet af Sundet Tunoĸ, der gaar parallelt med Ikerasak. I Sundet er mange smaa Indskæringer og Øer, samt en ganske smal Passage, Sarfaĸ, der paa Grund af den voldsomme Strøm kun kan passeres ved stille Vande, og endelig Overbæringsstedet Itivdliarssik, der er et smalt, bugtet Løb, der ikke kan passeres af Baade ved Højvande og ved Ebbetid opløses i en Række Damme.

Nord for Indløbet til Tunoĸ blev 1915 oprettet en Missionsplads ved Kûngmiut.

Paa modsat Side af Angmagssalik Fjord, Nord for Halvøen Kekertaussaĸ, gaar den lange, smalle Fjord Ikerasaussaĸ langt ind i Landet. Vanddybden grunder helt op ved Fjordens Bund. Herfra fører et Dalstrøg over til Sermilik; Vandskellet ligger 7 km fra Fjordens Bund og er ca. 300 m højt. Nærmest Fjorden er der smaa Pile- og Birkekrat, der gennemstrømmes af flere Bække. En mindre Del af Dalbunden dækkes af lav, tæt Lynghede, der gaar over i tæt Lichenhede. Dette Dalstrog benyttes jævnlig af de Indfødte som Slædevej mellem Sermilik og Angmagssalik Fjord. Østligere findes et andet og smallere Dalstrøg, bevokset med Lynghede, hvori en rivende Elv, der løber i en stejl Kløft, kommer fra en Indsø. Ved Elvens nedre Løb findes mange Kvaner.

Nord for Ikerasaussaĸ er Bugten Sioraĸ; her er en stor frodig Lynghede, der klæder Fjældsiden til 300 m Højde. Et Dalstrøg (Fig. 12), der gennemstrømmes af en Elv, gaar ind i Landet og ender i en Bræ, dannet af tre mindre og forsynet med to smukke Midtmoræner. Den slutter paa en stenet Bundmoræne, hvorover to Brælve flyder fra to smukt udviklede Porte. Lige over for Bræen paa den sydeksponerede Li findes Kvaner, højst 70 cm høje. Kruuse beskriver Dyrelivet paa dette Sted saaledes[1]):

»Dagen ($^{21}/_{7}$) var en af de varmeste, vi har haft; Kl. 2 Em. var Lufttemperaturen 22,5°. — — — — Dyrelivet var ogsaa særdeles livligt, Myggene var usædvanlig brydsomme, talrige røde Sommerfugle sværmede og kopulerede livligt; paa Lichendækket var Phasyle polaria almindelig, og en lille Art Eupithesia, som er meget sky og vanskelig at skelne fra Lichenerne, saas et Par Gange. Mellem Lyngen tog jeg den tykke, klodsede Natsværmer Hadena exulis og nogle Biller — —. Endelig saas overalt en Mængde Fluer — —, og smaa gulbrune eller sjældnere de store sorte Edderkopper gjorde livlig Jagt i Lyngen. I denne saas Reder med flyvefærdige Unger af Graasisken — —, og to Kuld Rypekyllinger — — samt Edderfugleunger — —, og en Lom — — færdedes i en lille Sø i det

[1]) M. o. Gr. XLIX. S. 123.

indre af den sydlige Del. I det hele taget er disse Dale nogle af de hyggeligste og fra Naturens Haand smukkeste i Distriktet. Deres flade Bund og frodige Solsider danner en meget smuk Modsætning til de øde Skyggesider med de mange smaa dekorative Lokalbræer«.

Ud for Bugtens Sydpynt ligger en lille Fugleø, Ingmíkêrterajik. Paa Sydsiden af denne findes en gammel Husruin paa en lille Klippe, der forbindes med Øen ved et lavt, græsbevokset Terræn.

Nord for Bugten Siorak skyder en Halvø sig ud i Fjorden fra det Sted hvor denne bliver smal. Paa Sydsiden af Halvøen er flere smaa Vige, og udenfor ligger en lille Ø. I Klipperne her omkring findes meget tydelige Skurstriber, der gaar i Fjordens Retning. Dette Sted hedder Kingâk eller Angmagssivik og det er det, der har givet hele Distriktet Navn (Fig. 13). I Fjorden søger omkring Midten af Maj og Juni den lille Fisk Angmagssak (Mallotus villosus) ind i store Masser for at gyde, og her samles derfor alle Distriktets Beboere for at deltage i Fangsten. Denne fra et økonomisk Synspunkt vigtige Fisk gyder kun her og i den nærmeste Omegn, undertiden indtil Kûngmiut, og ikke i Mængde noget andet Sted i Distriktet, eller paa Grønlands Østkyst. Hele Jordbunden paa den sydlige Del af Halvøen er, ifølge Kruuse, en stor Køkkenmødding, hvor Græs og Blomster gror i overvældende Frodighed i den kvælstofholdige Jordbund. Ved Kingâk findes en gammel Boplads.

Lidt indenfor Kingâk og paa modsat Side af Fjorden er der en større Indskæring Tasiussak, paa hvis Østside der er en Bræ og paa Vestsiden et 1170 m højt, pyramideformet Fjæld (Fig. 13). Paa Sydpynten af den smalle Tange, som skiller den fra Fjorden, ligger en gammel Boplads, Misugtok, og ud for denne en lille Holm, som er det Inderste, hvortil Angmagssatterne gaar ind.

Fra Kingâk bliver Fjorden meget smal og gaar i lige Linie mellem 1000—1500 m høje Fjælde henved 20 km ind i Landet. Mellem Fjældene langs Fjordens Bredder findes mindre Bræer, der ikke naar Vandgangen, men har store Endemoræner, der fortsættes som Rev ud i Fjorden. Lige for Fjordens Bund ligger et 1400—1800 m højt Fjæld, Kilikitak (Fig. 13 og 14), der er delt ved en lang parabolsk Dal, som skærer sig ca. 600 m ned mellem Toppene og ligger i Forlængelse af Fjorden. I det inderste af denne grunder det dybe Vand pludselig op, saa at den ved Lavvande falder tør paa en Strækning af 2 km. Derfra fortsættes Fjorden af en stor Sandslette, som gaar ind mod Bundfjældets Fod. Denne Egn kaldes Kíngorssuak (Fig. 14). Den omgives af et storslaaet, vildt forrevet Bjerglandskab med flere ca. 2000 m høje spidse Tinder. Talrige Bræer snor sig mellem Fjældene, men naar ikke ned til Fjorden, og Afløbet fra dem samles i en forgrenet Elv, der gennemstrømmer Sandsletten. Et stort Dalstrøg fører Vest efter til Sermilik, og i dette ligger to Søer, der samler Afløbet fra Bræer og Fjælde og udtømmer det i Elven, hvori der er talrige Laksørreder. Gennem dette Dalstrøg er der undertiden Slædeforbindelse mellem Sermilik og Angmagssalik Fjords Beboere.

Ved Kingorssuak er en meget yppig Vegetation, om hvilken Kruuse skriver[1]):

»Tæt Nord for vor Teltplads (paa Østsiden af Fjorden) i 30—70 m Højde over Havet dækkes Bjergfoden af det største Pilekrat i Distriktet. Buskene (Salix glauca) naar over 1 m Højde over Jorden, og Stammerne, der ligger hen ad Jorden med deres nedre Del, kan være over 3 m lange og 3 cm i Diameter ved Grunden. Hvert Individ har 3—6 Stammer, der udgaar fra en meget gammel, knoldformet, oftest meget oplost, underjordisk Grunddel. Stammerne naar sjælden over 40—60 Aarringe. Grunddelens Alder kan ikke bestemmes. Gennem Krattet snor Forgreningerne af en lille klar, rolig Bjergbæk sig og forsyner den friske Muld med rigelig Fugtighed. Allerede ved vort første Besøg ($^{21}/_{6}$) var Sneen forlængst fuldstændig bortsmeltet fra Krattet og Buskene i Udspring, men Blomstringen endnu ikke begyndt. Pilekrattet var ojensynlig afhængigt af den rigelige Vandforsyning; thi uden for dennes Omraade fandtes, som over det meste af Bjergfoden, en frodig Lynghede, hvori Pilen var sjælden og med sine krogede Kortskud kun naaede 15—20 cm over Jorden.

I Krattet blomstrer Arabis alpina; Lycopodium annotinum og Aspidium Dryopteris staar frisk grønne og fuldt udviklede. De øvrige Skovbundsplanter er ikke komne i Blomst endnu; men det hele lugter saa frisk skovbundsagtig hjemligt og er saa grønt, at man kan drømme sig paa en langt sydligere Breddegrad. Dertil kommer, at Insektlivet er rigt. Store, sorte, langbenede Edderkopper løber om paa Mulden, smaa graa Sommerfugle — — flyver om mellem Humler — —, og Fluer og Myg sværmer, de sidste lidt mere end behageligt, skønt de endnu ikke er blevne til den Plage, de var ved vort andet Besøg paa Stedet«.

Lynghede dækker overalt Fjældenes Skraaninger og dannes især af Krækkebær og Blaabærlyng, der paa Dalens østlige Side har en Højde af 10—20 cm over Jorden. Det 1540 m høje Fjæld, Kákarssuak, bærer i 5—600 m Højde en frodig Urteli med Kvaner og Bregner. Overalt i Dalen er frodigt og der findes en Del Blomsterplanter, som ellers ikke findes i Distriktet.

De frodigste Lokaliteter er ved Foden af det høje, kløvede Fjæld, Kilikitak. I et tæt, vaadt Dække ved Bredden af Indsøen findes smaa Kvanhaver. De fleste Kvaner er 90 cm høje, men der findes Kæmper paa 114 cm Højde og med 8 cm Omkreds ved Grunden. »Hele Lokaliteten, som strækker sig over et Areal af 20—30 Hektar, er i høj Grad begunstiget af Naturen, Jordbunden er næringsrig og fugtig uden at blive sur. Ekspositionen er Syd, og intet højt Fjæld findes i denne Retning indenfor 6—8 km Afstand. Bag ved hæver Kilikitak sine stejle Skraaninger til 1600 m Højde og giver Læ for N.- og NV.-Vinde, tidlig bliver Lokaliteten snebar og udsat for Solens varmende Straaler, og Taagen naar kun sjælden helt herind«.

Mellem Angmagssalik og Sermiligâk. Mellem Øerne Øst for den brede Del af Angmagssalik Fjord fører mange Sunde, men Hovedforbindelsen med Ser-

[1]) M. o. Gr. XLIX. S. 75—77.

miligâk fører gennem det ovenfor nævnte Sund Ikerasak, der gaar i Fortsættelse af Angmagssalik Fjord. Saavel dette Sund, som det ligeledes nævnte Løb Tunok fører ud i en Bugt (ved Sioralik), hvis nordre Bred er meget malerisk: Smukke, vildt forrevne Fjælde skilles fra hverandre ved dybe Dalstrøg, hvori der er flere Bræer, og høje, spidse, skarptakkede Tinder ses i Baggrunden. Herfra gaar Sundet Íkátek over til Sermiligâk (Fig. 15). Høje, bratte Fjælde omgiver Sundet paa begge Sider, og store Sten- og Grusskred foran Fjældene danner saa godt som overalt et jævnt stigende, grøntbevokset Forland. Paa Nordsiden af Sundet gaar et stort Dalstrøg ind i Landet (Fig. 16). Det er omgivet af spidse, bratte Fjælde, mellem hvilke der findes flere smaa Bræer, og midt i Dalstrøget ligger en betydelig Sø, hvorfra en lakserig Elv danner Afløbet til Sundet. Dalstrøget er bevokset med en ret frodig Lynghede, dannet af Krækkebær- og Blaabærlyng og Pilebuske. Pilen dominerer og bliver paa flere Steder til lavt Krat. Paa den modsatte Side af Sundet gaar en ret betydelig Bræ, der dog intet Opland har, lige ned til Stranden, som den dog skilles fra ved en lille Endemoræne.

Sermiligâk Fjord er ca. 40 km lang og 4—8 km bred. Den Ø, der begrænser Íkátek Løbet, danner Vestsiden af den ydre Del af Fjorden. Den sydlige Del af denne Ø er meget lav og nøgen, og mange lave Smaaøer og Skær ligger ud for dens Kyst og ude i Fjorden. Den modsatte Side af Fjorden begrænses af høje bratte Øer, der er blottede for al højere Plantevækst. De to største af disse Øer er Erik den Rødes Ø og Leifs Ø (Manigsikajik). Paa den højeste Top, 485 m, af Erik den Rødes Ø og paa et 750 m højt Fjæld paa Leifs Ø er der Varder, i hvilke der ligger Beretning om, at Landet er taget i Besiddelse i Kongen af Danmarks Navn og kaldt Kong Christian IX's Land. Fra begge disse Øer har man Overblik over det Indre af Landet (Fig. 17 og 18), der er et Kaos af 1500—1900 m høje, tildels snebedækkede Fjældtoppe og kendelige Spidser, over hvilke det ca. 2300 m høje Ingolfs Fjæld rager op. Flere Bræer ses mellem Fjældene, men ingen større isdækkede Partier. Bugten paa Østsiden af Erik den Rødes Ø kaldes Kissuit paa Grund af de store Mængder af Drivtømmer, som samles der. Omkring denne Ø ligger flere smaa, bratte, nøgne Klippeøer, hvoraf skal nævnes den 460 m høje Itivdlisat, Uigerdlek (240 m) og Uigerdlerssuak (370 m).

Paa Fastlandet lige over for Leifs Ø, skilt fra denne ved Sundet Sarfak, ligger en lang, ca. 1000 m høj Halvø, der ved en lav, smal Tange staar i Forbindelse med Landet.

Sermiligâk Fjord deler sig i to Arme, fra hvilke brede Bræer kommer ned til Havet mellem høje, spidse Fjælde. Den østlige Bræ er lav og har kun ringe Hældning. Som nævnt ovenfor fortæller Grønlænderne, at der mellem den vestre Bræ og Sermilik østre Bræ i gamle Dage har gaaet et Sund, som nu er opfyldt af Bræen. Begge Bræerne kalver kun lidt om Foraaret, naar Vinterisen bryder op, og staar formentlig ikke i Forbindelse med Indlandsisen.

Sundene mellem Øerne Øst for den ydre Del af Fjorden fryser kun sjældent til; thi stærke Strømskæringer vedligeholder store aabne Vaager. Sermiligâk er

derfor en fortrinlig Fangeplads, og der findes Bopladser paa de lave Øer Puissâk og Nunakitsit i Midten af Fjordens ydre Del, og paa flere Steder i Fjorden.

Sermiligâk til Nordre Ikerssuak. Inden om Leifs Ø fører Sarfak og derefter Ikerasak Øst ud. Ikerasak begrænses af stejlt affaldende Fjælde. Paa Sundets Nordside skærer Fjordene Kangerdluarssikajik og Sangmilik sig ind i Landet. Den første deler sig i to Arme; den østlige Arm har en Hængebræ i Bunden, og den vestgaaende, der afskærer den tidligere nævnte Halvø, skilles kun fra Sermiligâk ved en lav Tange. Sangmilik har en Bræ i Bunden, og østligere gaar en Bræ med jævn Overflade ud til Ikerasak.

Fra Leifs Ø til Kap Nordenskiöld har Kysten flere mindre Indskæringer, der alle har Bræer i Bunden, nemlig Jernø Bugt, Bjørnebugt (Kavdlunâk) og Depot Fjord, der har to Arme, nemlig Ikerasakitsek og Nutugkat. Kystlandet har stejle, ofte næsten lodrette Fjælde ud mod Havet, medens ind over Landet de mest vilde, forrevne Fjældformer tegner sig Side om Side. Mellem Jernø Bugt og Bjørnebugt vælter mellem vilde, stejle Fjældtoppe en ca. 6 km bred Bræ, Apugsinek, sig umiddelbart ud i Havet. Brævæggen er ca. 12 m høj og den brydes paa Midten af to Nunatakker, der falder stejlt af mod Havet. Paa hele Strækningen findes uden for Kysten høje, brataffaldende Øer, nemlig Jernø (Sikivitsik), Kujutilik, Gruso (Apugtitek), Moræneø (Itivdlerssuak), Steno, Depotø (Ananak), Nipínerkit o. fl. Fig. 19 viser Landet Nord for Apugsinek, set fra Gruso.

Kujutilik østlige Del har henimod 600 m høje Fjælde og skilles ved en Lavning fra en Halvø med et meget kendeligt 280 m højt, spidst Fjæld, der falder stejlt af til et ganske smalt Sund. Paa den modsatte Side af Sundet findes paa Fastlandet ved Fjældplateauets stejle Affald en meget gammel eskimoisk Boplads. Moræneø, der ligger Øst for Apugsinek, har flere ca. 600 m høje Fjældspidser. Depotø er kun adskilt fra Fastlandet ved et ganske smalt og kort Sund. Øen har stejlt affaldende Fjælde, kun paa NV.-Siden findes en mod Havet jævnt skraanende Kløft. Paa denne Ø findes Ruiner af to gamle Bopladser, den ene paa Østsiden, den anden paa Nordsiden. Paa Depotø udlagde Amdrup 1899 et Depot, der skulde hjælpe ham paa hans Baadrejse 1900 Nord fra langs den tidligere ukendte Kyststrækning.

Mellem Øerne og Fastlandet og mellem Øerne indbyrdes findes mange Løb og Sunde, i hvilke der er en rivende Strøm, som, i Forbindelse med den næsten altid tilstedeværende svære Drivis, gør Kysten farlig at befare.

Nord for Kap Nordenskiöld ligger den 10 km lange Storø (Sârdlermiut), der paa Midten hæver sig til ca. 1000 m Højde. Paa Sydsiden findes en lille Vig, der formentlig vil være en god Skibshavn. Mellem Storø og Fastlandet fører Ødesund ind til den store Fjord Kangerdlugssuatsiak. Paa Sundets Vestside ligger høje, næsten for al Vegetation blottede, stejle Fjælde. Fra Bunden af Vestfjord (Ersserigsek), en lille Sidearm til Sundet, fører, ifølge Grønlændernes Udsagn, en Forbindelsesvej over til Bunden af Depot Fjords nordlige Arm (Nutugkat). Dette Sted hedder Makeriak og benyttes til Overbærested for Kajak, naar Storisen spærrer ved Næsset udenfor.

Mellem Storø og Kap Japetus Steenstrup gaar den store Fjord Kangerdlugssuatsiaĸ vistnok over 35 km langt ind i Landet. Den deler sig i to Arme, begge med ret betydelige Bræer i Bunden. Paa dens Nordside skærer den korte Nordfjord sig ind. Det omgivende Fjældlandskab er imponerende vildt, med stejle, spidse Tinder, der i det foran nævnte Ingolfs Fjæld paa Nordsiden af Kangerdlugssuatsiaĸ naar en Højde af ca. 2300 m. Længere inde i Landet ligger endnu højere Fjælde.

Talrige eskimoiske Husruiner paa Fastlandet saavel udenfor som indenfor Nordfjord samt paa Storø og Eskimo Ø vidner om, at denne Fjord tidligere har været meget beboet.

Mellem Kap Steenstrup og Ikerssuaĸ er der flere Indskæringer; sydligst den ca. 13 km lange Nigertussoĸ, der deler sig i to Arme, af hvilke den nordlige har en ret betydelig Bræ. Paa Nordsiden af Fjorden, lidt indenfor Mundingen, hvor Fjældene er mindre stejle, ligger en Husruin og uden for denne en Gruppe Smaaøer og Skær. Ud for Halvøen mellem Nigertussoĸ og Fjorden Nord for ligger en lille ca. 300 m høj, aldeles utilgængelig Ø. Nord for det 750 m høje Kap Wandel (Fig. 20) findes endnu to mindre Indskæringer, af hvilke den nordligste er den 5 km lange smalle Vahls Fjord.

Nordre Ikerssuaĸ er ca. 30 km bred, og Bræen indenfor falder i tre Arme, af hvilke de to sydligste hedder Steenstrups nordre og søndre Bræ. Især den midterste Arm, der er ca. 12 km bred, er meget produktiv og producerer store Isfjælde. De største er jugeret til at være 50 m høje og 600 m lange. Brævæggen antages at være 50—65 m høj paa det højeste.

Ikerssuaĸ passeredes i Baad af Amdrup i 1899 den 14. og 30. Juli og i 1900 den 24. August.

HAVET OG HAVISEN

Danmark Stræde er ved Angmagssalik Distrikt paa det smalleste 500 km bredt. Fra Nordvest-Island til Grønland, netop Nord for Angmagssalik Distrikt, strækker sig en undersøisk Ryg, paa hvilken der højst er 600 m Dybde, medens der Nord og Syd for denne er Dybder paa 1500 og 2000 m. Denne Ryg afstænger Ishavets kolde Bundvand fra at trænge Syd paa.

Dybden langs Kysten er ikke kendt, men det synes dog som om der i en Afstand af ca. 60 km ikke er større Dybder end 300 m. I en Afstand af ca. 20 km ud for Tasiussaĸ er taget et Lodskud paa 250 m.

Den isførende, østgrønlandske Polarstrøm løber Syd paa langs med Kysten og presser Isen Nord for Angmagssalik tæt ind til Land, men ud for Angmagssalik spredes Isen som Regel, selv om den ligger tæt pakket saavel Nord som Syd herfor. Aarsagen hertil er, at en Del af den varme Irminger-Strøm (der gaar Nord paa i den østlige Del af Danmark Stræde) bliver ved Ryggen mellem Island og Grønland bøjet af mod Vest af den østgrønlandske Polarstrøm og kommer ind mod Grønlands Østkyst paa Angmagssaliks Bredde. Den varme Strøm virker fortærende paa de Nord fra gennem Danmark Strædets smalleste Del kom-

mende Ismasser, og drejer nær Kysten af i sydlig Retning som Understrøm. Ismasserne spredes formentlig tillige paa samme Bredde, dels fordi de store Isfjælde strander paa Island—Grønland Ryggen og danner en Barrière for Pakisen, som først brydes løs, naar tilstrækkelig Afsmeltning har fundet Sted, og dels paa Grund af Kystretningens skarpe Drejning mod Vest ved Kap Dan. Som medvirkende Aarsag til Isens Spredning kan ogsaa nævnes den stærke Strøm mellem de talrige Øer, som findes her, og den, i Sammenligning med det omkringliggende Land, større Afsmeltning fra den for Indlandsis blottede Skærgaard. Disse Omstændigheder, nemlig den varme Strøms opløsende Indvirkning paa Isen i Forbindelse med Isens Spredning, bevirker, at Angmagssalik Distrikt er lettere tilgængelig fra Havet end den sydlige Del af Østkysten, hvor Strømmen atter samler Isen og presser den ind mod Kysten.

Afstanden, hvortil Storisen Syd for Angmagssalik strækker sig ud fra Land, kan i Gennemsnit regnes til 80—100 km, men kan blive meget større, ligesom Farvandet ogsaa kan være fuldstændig isfrit. I August Maaned er Isbæltet som Regel ca. 20 km bredt. Isbæltets Bredde er meget afhængig af Vinden. Naar Isen spreder sig, bliver Isbæltets Bredde større, men Kystvandet befries for Is, og Isen bliver lettere at passere. Som Regel kan anføres, at alle Vinde mellem Nord og Øst pakker Isen ind mod Kysten, medens alle Vinde fra SØ. gennem Syd til NV. vil aabne Isen og befri Kystvandet for Is, dersom Forholdene er normale. Stille Vejr vil som Regel have samme Virkning som sydlige og vestlige Vinde, altsaa bevirke, at Isen aabner sig. Nordvest-Vinde kan drive Ismasserne langt tilsøs.

Efter Observationer, der er udført siden Stationen ved Angmagssalik er oprettet, har Meteorologisk Institut givet følgende almindelige Oversigt over Isforholdene ud for dette Sted[1]):

»I Januar og Februar er der altid et tæt Isbælte langs Kysten; aabent Vand kan dog ses i Horizonten; Render eller Vaager kan findes, ligesom Landvandet kan blive over 4 km bredt. Der kan mærkes svær Søgang helt ind til Kysten med tilsvarende Brydninger i Isbæltet.

I Marts ligger Isbæltet stadig langs Kysten; vestlig Storm driver ofte Isen saa langt til Søs, at den netop ses i Horizonten, men naar Kulingen er forbi, nærmer Isen sig atter Kysten. Vinterisen brydes ofte i denne Maaned.

I April og Maj er der stadig Storis overalt, men det aabne Hav kan, om end sjældent, ses udenfor Isbæltet.

Juni adskiller sig en Del fra de andre Maaneder, idet der i ét Aar (1911) blev isfrit midt i Maaneden udfor Angmagssalik; vel hører dette til Undtagelserne, men der er dog i Juni saa megen Spredning i Isen, at Dampere i nogle af Aarene let kunde have gaaet gennem Isbæltet. Som usædvanlig ugunstigt maa det regnes, at Isen ligger tæt til Land i uoverskuelige Mængder (1905); men i dette Aar udeblev ogsaa den isfri Sæson helt. Donning og Søgang mærkes tidt i denne Maaned, et Tegn paa, at Isbæltet gennemgaaende er blevet smallere.

---

[1]) Nautisk Meteorologisk Aarbog 1917.

Juli. Hvert 3. Aar kan Kysten blive isfri hen mod Slutningen af Maaneden; ofte er Isbæltet meget smalt, 20—30 km bredt, og det aabne Hav ses udenfor; men det kan hænde, at Isen ligger tæt til Kysten i store Masser; dog sker dette sikkert kun i første Halvdel af Maaneden. I det isrige Aar 1905 laa der dog tæt Is til 22. Juli.

August. Hvert andet Aar er der isfrit hele Maaneden eller her bliver isfrit i Maanedens Løb. Findes Is, er den meget spredt, og Skibe kan komme igennem. Kun i 1 Aar (1907) i Perioden forværredes mod Sædvane Isforholdene i August, idet Ismasserne tiltog saa stærkt i Bredden, at de ikke kunde overses fra 300 m høje Kystfjælde; Isen holdt sig da tæt og ubevægelig ind til Kysten.

I September er Kysten næsten hvert Aar isfri; der kan dog i enkelte Aar ligge et smalt Isbælte med spredt Is. Aaret 1907 danner en Undtagelse. August samme Aar var der jo — som ovenfor anført — megen Is; i September kom Isen i Drift, men Isbæltet var dog saa bredt, at Stationen ikke blev besejlet det Aar; først i Slutningen af Maaneden var der saa at sige aabent Vand ind til Kysten.

Oktober er den mest isfri Maaned, kun i ganske enkelte Aar kan Isen optræde.

I November begynder Isen atter at sætte mod Syd og gennemsnitlig d. 6. passerer den Angmagssalik; et Par Uger efter ligger Isen tæt pakket mod Kysten, og bliver liggende saaledes Aaret ud«.

Isens Drift fra Angmagssalik og Syd paa foregaar om Vinteren med en Gennemsnitshastighed af højst 18 km i Døgnet. Om Sommeren synes Hastigheden at være meget større; der er gentagne Gange maalt Hastigheder af over 40 km i Døgnet. Tæt under Kysten er Hastigheden dog formentlig meget mindre.

Mange Isskosser (Skrueis) kan have en Højde af 8—10 m over Havet. En Del Isfjælde følger med Drivisen.

Naar Storisen om Vinteren kommer til Land og der indtræffer Frost og stille Vejr, fryser Isen sammen langs Kysterne til et dækkende Hele. Dette har dog som Regel ingen Varighed, thi Dønningen kan spores gennem et forholdsvis bredt Isbælte. Skønt man saaledes fra større Højder ikke kan se aabent Vand, kan der dog spores Dønning inde ved Kysten. Den bryder ofte Isen op og denne fjerner sig fra Kysten. Skønt Isen saaledes gentagne Gange kan fryse sammen til en dækkende Masse for derefter at bryde op igen, har der som Regel fra Midten af Januar samlet sig saa store sammenhængende Ismasser ud for Kysten, at Brændingen fuldstændig ophører, og Isen bliver liggende fast sammenpresset i længere Tid.

Saasnart Storisen fryser sammen udfor Kysten, tildækkes selvfølgelig ogsaa Fjordene med Vinteris, men før den Tid; og naar Storisen bryder op, er Brændingen saa stærk, at kun de mere dækkede Farvande er tillagte.

Stærke Strømskæringer holder dog saa godt som altid store aabne Vaager vedlige i Fjordenes Mundinger. Hele den ydre Del af Angmagssalik Fjord kan saaledes betragtes som et eneste stort Strømsted, der, selv om Storisen ligger tæt pakket til Horizonten, Kulden er stærk og Vejret stille, ikke lægger til med et

fast Isdække. Ogsaa den ydre Del af Sermiligâk fryser kun sjældent til; thi stærke Strømskæringer vedligeholder store, aabne Vaager.

Bræerne i Sermilik, især den mægtige Bræ i vestre Arm, producerer store Mængder af Isfjælde og Kalvis, thi den kalver hele Aaret rundt og kan fylde hele den indre Del af Fjorden med Kalvis. Fjorden fryser derfor hurtigt til, men bryder ogsaa snart op igen. Der kan gaa hele Vintre, hvor Fjorden kun har været fast tillagt med Vinteris i enkelte Dage. Bræerne i Sermiligâk kalve derimod efter Sigende kun lidt om Foraaret, naar Vinterisen bryder op. Enkelte Aar, naar Kulden er særlig streng, og der samtidig indtræffer en længere stille Periode, kan Fjordene fryse helt til, dog sjældent mer end nogle Uger.

Mange Steder i snævre Løb er der altid saa stærk Strøm paa Grund af lokale Forhold, at Vinterisen ikke kan danne et fast Isdække, men hvor der selv ved Midvintertid er aabent Vand; saaledes skal nævnes Løbet Ikerasak, der gaar i Forlængelse af Angmagssalik Hovedfjord, og Løbet Sarfaĸ, der fra Sermiligâĸ fører Øst efter Nord om Leifs Ø.

Enkelte Steder i mere dækkede Farvande, hvor der er stærke Strømskæringer, kan Isen bortsmelte meget hurtigt, saa at der langt inde i Fjordene kan være store Vaager, medens den ydre Del af Fjordene endnu er tillagt.

Naar Storisen begynder at sprede sig, bryder Vinterisen op i de ydre Farvande og Fjorde; dette sker som Regel i sidste Halvdel af Marts eller April.

I de indre Farvande, hvor der ingen Strøm er, lægger Vinterisen sig i Slutningen af September og bliver liggende indtil Slutningen af Juni eller Begyndelsen af Juli, i enkelte Aar endog til langt ind i August.

Temperaturen af Overfladevandet er udfor Angmagssalik i August (efter 11 Observationer) + 1°,4 C., og i September (efter 27 Observationer) + 2°,3 C. Fra Oktober har man kun en enkelt Observation, der viste + 4°,3 C.

Ved Tasiussârssik (Holms Overvintringssted) er det gennemsnitlige Tidsinterval fra Maanekulmination til Højvande $4^t\ 06^m$, og Forskellen mellem Høj- og Lavvande ved Springtid $3^1/_4$ m og ved Slaptid 1 m.

TERRÆN. BJÆRGARTER. MINERALIER

Angmagssalik Distrikt er højt og klippefuldt. Kysten er meget indskaaren. Fjorde skærer sig dybt ind i Landet og forbindes ved flere Sunde, som afskærer tildels store Øer, og mindre Øer ligger mange Steder ved Kysten.

I Egne, som ligger fjernt fra Indlandsisen, udmærker Fjældene sig ved deres alpine Former, skarpe, spidse Takker, forvitrede Sider og store Urer. Derimod er Fjældene lige ved Indlandsisen, hvor denne er gaaet tilbage, forholdsvis lave, afrundede, ganske glatte og uforvitrede.

Fjældenes Højde ved Kysterne er henved 1000 m, og længere inde hæver talrige Toppe sig til 1500 m, men kun enkelte er maalt over 2000 m. Det højeste maalte Fjæld er Ingolfs Fjæld, der er 2300 m højt.

Fjældene hæver sig i Almindelighed direkte fra Havets Overflade; endog

selve Yderkystens Fjælde naar af og til 1000 m, og mange af Fjordenes Grænsefjælde er endnu højere.

Fjældsiderne ved Havet er ofte meget stejle; næsten lodrette Fjældvægge paa 500 m Højde er ikke ualmindelige. Højfjældet har ofte meget stor Hældning, medens Toppene ender i vildt forrevne, takkede, spidse Tinder.

Fjældene i Fjordene bestaar som Regel af to Partier, Bjergfoden og Højfjældet. Bjergfoden er i de store Fjorde skuret af Isen i Fjordens Retning, idet de store Bræer engang har haft deres øvre Grænse ved betydelig Højde og afpoleret den. Bjergfoden er ret ensartet med en mindre Hældning. Højfjældet er derimod langt stejlere, og Isbevægelsen har dér gaaet fra Toppen ned mod Hovedbræen. I Højfjældskammen er ofte indskaaret Sækdale, hvor der endnu er Lokalbræer.

Foruden de store Bræer, der kommer fra Indlandsisen, er der mellem Fjældene overalt mange mindre Bræer, især paa de indre Strækninger, men disse kalver ikke. Store Strækninger af Firn er ikke iagttaget. Store Bundmoræner ses ved Kíngorssuaĸ i Angmagssalik Fjord og i Íkátek, Sundet mellem Angmagssalik og Sermiligâĸ Fjordene. Ved Anerdlijuitsoĸ (65°35′), tæt Vest for Tasiussaĸ, findes flere store Jættegryder under Højvandsmærket.

Der findes ingen Højsletter af større Udstrækning. Dalstrøgene mellem Fjældene er i Almindelighed snevre. Lavlandet har kun ringe Udstrækning, og selv de Steder hvor saadant findes, er det som oftest stærkt kuperet. Der findes kun meget faa større Sletter.

Bjergarterne i Angmagssalik Distrikt kan, ifølge Kruuse, i Almindelighed betegnes som udelukkende metamorphe Dannelser fra den archæiske Tid gennemsat af Eruptiver, især Graniter, der hist og her danner betydelige, stærkt fremtrædende Bjerge, som ofte er begrænsede af bratte, paa sine Steder lodrette Brud. I mindre Antal og af ringe Betydning er nyere Eruptiver, der kun findes som Gange. De metamorphe Bjergarter er dels Gnejser, dels Amfiboliter og i ringere Omfang Glimmerskifere.

I Mineralogia Groenlandica er omtalt de Mineraler, der er kendt fra Angmagssalik Distrikt. De skal her kun omtales ganske kort, især for nærmere at betegne Findestedernes Beliggenhed.

Ved Inigssalik, den vestligste Del af Distriktet, findes Vegsten (Talk). De hjembragte Prøver bestaar af en temmelig uren, graalig, tæt Talk.

Ved Arferssuaĸ, paa Sermilik Fjords Østside, findes Muskovit (Kaliglimmer) krystalliseret i Pegmatit; de enkelte Individer er overalt afbrudt af mellemliggende Kvarts. Afbrydes undertiden af Biotit. Farven af Muskoviten svagt brunlig, af Biotiten sort.

Ved Tinitekilâĸ, paa Sydspidsen af Halvøen Merkuitsoĸ i Sermilik, er fundet store Stykker bladet og skællet, temmelig løs Grafit sammen med Kvarts og enkelte Straalstenindivider. Tillige findes Kalkspat, indeholdende Kvarts-Krystaller og smaa sekskantede Grafitskæl.

Ved Issi, paa Sermiliks Østside, forekommer en øst-vestgaaende Zone af Brecciebjergart, hvori der er Partier af Vegsten. En stor Blok af temmelig uren

Fig. 5. Søndre Ikerssuaĸ — 65°30′ N. Br. — set fra Sujunikajik.
Knutsen del.

Fig. 6. Bopladsen Tiniteĸilâĸ — 65°54′ N. Br. — i Sermilik.
Joh. Petersen fot.

Fig. 7. Indløbet til Tasiussaĸ paa Sydsiden af Angmagssalik Ø. Kingigtorssuaĸ Fjælde. G. Amdrup fot. Sept. 1899.

Fig. 8. Angmagssalik. Stationen set fra SV. t. V. I Baggrunden Kingigtorssuaĸ Fjælde. Th. N. Krabbe fot.

Vegsten ligger paa en lille, lav Odde. I Gnejsen er indesluttet store Partier af Hornblende-Bjergarter, udvalsede i Gnejsens Strøgretning.

Ved den stejle Fjældvæg Ivnarssuak paa Sermilik Fjordens Østside er flere Steder fundet Asbest og Straalsten. Den sidste sammen med Muskovit. Pastor Rüttel skriver i sin Dagbog:

»En stor Overraskelse ventede os dog, da vi med Baaden sejlede hjemad langs det samme Fjæld (Ivnarssuak), thi et Steds i den stejle Fjældvæg fandtes der en stor Kloft, som tildels huler sig dybt ind i Fjældet, og midt i Kløften ligger der en vældig Blok. Da vi havde hørt, at der ogsaa der skulde findes Asbest og tillige Vegsten, sejlede vi derhen med Baaden og saa da til vor Overraskelse, at hele Blokken var en vældig Klump Asbest, der præsenterede sig nærmest som et Mønster af sirlige Rimfrost-Stjerner. Jeg forsøgte at hugge noget løs, men havde for daarligt Fodfæste til, at det ret vilde lykkes. Jeg saa da, at jeg ved at hoppe fra Sten til Sten kunde komme bag om Blokken, dybere ind i Klofften, og saa der ikke blot store løse Stykker Asbest ligge spredt mellem Stenene forneden, men højt op ad Fjældvæggen sad Asbest-Stjerner ved Asbest-Stjerner. Skuet gjorde paa mig som Lægmand et helt betagende Indtryk. — —«.

De indsamlede, tildels meget store Stykker, bestaar af Asbest, Bronzit og Biotit. Asbesten danner radialstraalende Masser, imellem hvilke de andre Bestanddele findes indlejret, saa at Asbesten reduceres til fine Naale, der strækker sig ind mellem de andre Mineraler. Asbesten selv er af en meget god Beskaffenhed, fin og let sønderdelelig. Bronziten findes i Form af store uregelmæssige, krystallinske Individer, der paa talrige Steder er gennemtrængt af Asbesttraade og Glimmerskæl.

Ved Kasigíssat, paa Sydkysten af Angmagssalik Ø tæt Vest for Orssuluviak, gaar langs Stranden en Grønstensgang, hvoraf Fragmenter staar tilbage som uhyre Bautastene, medens Gnejsgraniten udenfor er forvitret bort. Her er fundet storkornet Marmor med rigelig Chondrodit. Marmorets Farve er svagt gullig hvid.

Ved Tasiussak (Bugten ved Stationen) bestaar Bjergarten hovedsagelig af en brunlig, yderst let forvitrende Gnejs, bestaaende af Feldspat, Kvarts, Bronzit og Biotit.

Endvidere er fundet Bronzit sparsomt i mørkegraa, næsten tæt Bronzitdiabas, og Hypersthen som Bestanddel i en finkornet Pyroxengnejs.

Ved den ydre Del af Angmagssalik Fjord træffes en meget granatrig Gnejsgranit. Fra Anava, Øst for Mundingen, findes Granit i regelmæssig, skriftgranitisk Sammenvoksning med Kvarts i en Pegmatitgang, og ved Aluit, en lille Ø Sydvest for Anava, findes Granat krystalliseret i Gnejs. Ved sidstnævnte Sted findes ogsaa Muskovit i løse Glimmerblade uden omgivende Bjergart. Farven paa nogle Stykker er hvidlig brun med meget stærk Perlemorsglans, paa andre mørkebrun.

Fra Grafitø, en lille Ø tæt under Nordsiden af nordre Ikerasak (Øst for Sermiligâk), omtales Lag af tæt Grafitskifer af Mægtighed 11 cm.

I Grusgraven paa Nordsiden af Bjørnebugt (66°05′) findes i en Hornblende-Bjergart uregelmæssig formede Korn af en farveløs, frisk Oliven og af en mørkegrøn Spinel.

METEOROLOGISKE FORHOLD

Fra den vestlige Del af Atlanterhavet trækker talrige Stormcentrer i nordøstlig Retning mellem Grønland og Island gennem Danmark Stræde, altsaa over Havet udfor Angmagssalik Distrikt. Lufttrykket er derfor ved Angmagssalik underkastet store og pludselige Forandringer. I Løbet af de Aar, i hvilke der har været foretaget Observationer, har Barometret vist en Forskel mellem 708 og 790 mm. Middellufttrykket har været 755,7 mm. Der kan indtræffe Forandringer i Barometerstanden paa 2—3 mm i Løbet af en Time. Forandringer af over 20 mm i Løbet af 24 Timer indtræffer hyppigt.

Paa Grund af de store og hyppige Forandringer i Lufttrykket skulde man vente, at der var hyppige og stærke Storme. Det er der imidlertid ikke ved Missions- og Handelsstationen, hvor Observationerne foretages. Denne ligger nemlig ikke gunstigt for Observationer af Vind, fordi den er omgivet af høje Fjælde omtrent paa alle Sider, og Vindstille derfor er ret hyppig, nemlig 51 Procent for hele Aaret. Dette Tal vilde sikkert have været lavere, dersom Observationerne havde været foretagne paa et mindre beskyttet Sted ude ved Kysten.

Ved Tasiussârssik, hvor Konebaads-Ekspeditionen 1884—85 overvintrede umiddelbart ved Kysten, var Vejret meget uroligere. Under det 8 Maaneders lange Ophold var Procenten af »Stille« kun 17, medens nordlige og nordøstlige Storme af føhnagtig Karakter var hyppige. Der blev gennemsnitlig noteret 7 Dage med Storm om Maaneden. Dette var dog muligvis en usædvanlig stormende Vinter.

I Stormene kan Vindens Hastighed være meget stor, over 50 Meter pr. Sekund, men i Almindelighed er der ved Stationen kun en let Brise. I Løbet af Sommermaanederne fremhersker sydlige Vinde, men om Efteraaret og Vinteren derimod nordlige Vinde; disse sidste efterfølges imidlertid ofte af østlige og vestlige Vinde.

Luftens Middeltemperatur er i Maanederne Maj til September over Frysepunktet, højst i Juli, nemlig 6°6 C. I de øvrige 7 Maaneder er Middeltemperaturen under Frysepunktet. Februar er koldest, nemlig ÷ 10°4. Aarets Middeltemperatur er ÷ 2°0. I alle Aarets Maaneder kan der indtræffe saavel Frost som Tøvejr. I Maanederne Juli til September kan Temperaturen stige til en ret betydelig Højde, saaledes er under Føhnstorme i Sommermaanederne noteret 25°. Den laveste Temperatur, ÷ 31°, er observeret i Februar. Temperaturen kan i Løbet af meget kort Tid udvise betydelige Svingninger. Saaledes er der observeret, at Temperaturen under Føhnvinde er steget indtil $13^1/_2$° i Løbet af to Timer. Temperaturen stiger eller falder hyppigt 3° og mere i en Time. Antallet af Dage med Frost har i Gennemsnit været 260 om Aaret.

Middeltal og Extremer 1895—1918.

	Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Oktober	November	December	Aaret
Middellufttryk mm.....	748,6	752,4	755,6	757,6	761,6	760,3	759,0	759,6	755,8	754,8	752,7	749,6	755,7
Højeste Maanedsmiddel og Aarsmiddel	762,3	769,1	768,8	766,5	768,2	767,8	764,5	763,8	761,1	764,8	760,9	761,6	758,6
Laveste Maanedsmiddel og Aarsmiddel	741,1	741,2	743,7	746 1	756,7	754,2	754,4	753,9	750,6	748,1	743,3	739,1	752,4
Absolut højeste Stand	789,4	788,5	783,8	781,7	783,7	779,4	774,1	772,5	778,0	786,0	779,1	786,2	789,4
Absolut laveste Stand	707,6	713,2	721,4	717,3	736,6	733,7	739,2	739.5	725,8	721,1	718,4	711,0	707,6
Middeltemperatur C.....	÷ 8,5	÷10,4	÷ 8,1	÷ 4,5	0,8	4,9	6,6	5,9	3,3	÷ 1,3	÷ 5,4	÷ 7,2	÷ 2,0
Højeste Maaneds- og Aarsmiddel	÷ 2,5	÷ 4,6	÷ 4,8	÷ 1,2	3,4	7,1	8,5	7,7	5,1	2.9	÷ 1,4	÷ 1,7	÷ 1,0
Laveste Maaneds og Aarsmiddel	÷14,8	÷16,9	÷13,0	÷ 8,2	÷ 1,6	3,4	5,7	4,5	1,2	÷ 5.5	÷ 8,7	÷13,7	÷ 3,3
Absolut højeste Temperatur.	8,9	15,2	11,1	14,1	16,2	25.3	24,8	25,2	21,2	13,4	12,7	8,2	25,3
Absolut laveste Temperatur.	÷30,3	÷30,7	÷28,4	÷25,4	÷15,7	÷ 5,6	÷ 3,0	÷ 5,7	÷ 7,6	÷13,6	÷25,2	÷29,4	÷30,7
Middel af de maanedlige og aarlige Maximumstemp...	3,5	2,1	5,8	9,4	12,0	15,8	18,4	17,4	13,4	8,6	5,1	4,2	20,3
Middel af de maanedlige og aarlige Minimumstemp....	÷21,8	÷24,4	÷21,9	÷19,5	÷10,2	÷ 3,1	÷ 1,5	÷ 1,9	÷ 4,3	÷ 9,8	÷16,9	÷20,2	÷26,0
Middel-Fugtighedsgrad % .	83	82	80	78	77	74	72	72	73	79	80	81	77
Middelskydække, %.....	69	62	61	64	68	63	56	55	65	69	68	68	64

Direktøren for Meteorologisk Institut har ladet udarbejde ovenstaaende Tabeller for Angmagssalik Station efter Observationer foretagne i Aarene 1895—1918.

Middeltal og Extremer 1895—1918

	Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Oktober	November	December	Aaret
Vindhyppighed o/o.													
N	10,3	8,7	5,9	6.2	3,7	2,7	1,7	2,7	8,0	12,0	13,8	10,8	7,2
NE	9,6	7,6	8,2	5,5	5,0	3 8	3,9	3,0	7,6	6,8	7,7	9,4	6,5
E	9.2	5,4	4,8	5,5	4,9	6,2	7,5	6,8	5,8	6,4	4,9	7,0	6,2
SE	2,4	2,1	3,0	3.2	4,5	5,9	6,2	4,3	3.2	2,4	2,0	1 9	3,4
S	4,3	4,3	4.7	7,2	12,5	20,5	22,5	18,3	10,5	5,4	3,4	2,7	9,7
SW	2,3	2,3	2,8	1,8	2,0	2,7	1,7	2,2	1,7	2,2	3,3	2,7	2,3
W	11,4	10,7	10,9	9,2	6,7	3,7	3,7	3,7	4,0	8,5	13,5	11,1	8,1
NW	6,8	6,7	6,2	5,5	2,8	2,6	2,7	4,0	3,0	7,3	7,4	6,6	5,1
Stille	43,8	52,1	53,5	56,0	58,0	51,8	50,1	55,1	56,1	49,0	43,9	47,9	51,4
Middel-Vindstyrke (0—6)	0,9	0,7	0,7	0,6	0,5	0 5	0,6	0,5	0,6	0,6	0,7	0,8	0,6
Middelnedbør mm	89	43	53	64	73	52	52	63	108	154	86	70	907
Højeste Maaneds- og Aarssum mm	279	132	140	178	233	106	172	154	227	472	281	232	1485
Mindste Maaneds- og Aarssum mm	15	8	15	7	6	17	5	11	13	17	20	5	556
Maximum af Nedbør i 24 Timer mm	86,8	51,2	42,3	54,8	125,5	38,3	42,0	81,5	39,3	100,0	82,0	80,3	125,5
Antal Dage med:													
Nedbør	17	14	16	15	15	12	10	10	16	16	16	19	176
Sne	17	14	15	14	10	2	0	0,1	5	13	15	17	122
Hagl	0,6	0,1	0,2	0,3	0,5	0,1	0	0	0,3	0,4	0,3	0,7	3,5
Taage	0,8	1,4	1,3	3,1	7,0	9,4	7.8	6,8	3,6	2,5	1,5	0,4	46
Torden	0,1	0	0,1	0	0	0,04	0	0	0,04	0	0,04	0,04	0,3
Frost	30	28	30	29	23	11	4	5	15	26	29	30	260
Storm	1	1	1	0,4	0,1	0 06	0	0,3	0,2	0,3	0	0,5	4,7
Nordlys	8	9	10	3	0	0	0	0,4	7	8	8	7	60

Det gennemsnitlige Antal af Dage om Aaret, hvorpaa der har været Nedbør, er 176. Nedboren har været mer eller mindre ligelig fordelt over alle Aarets Maaneder, skønt færrest i Juni til August. Den meste Nedbør falder som Sne. Mængden af Nedbor er meget forskellig i de forskellige Aar og i de forskellige Maaneder. Saaledes var der i et Aar 1485 mm Nedbør og et andet kun 556 mm; en Oktober Maaned havde 472 mm, en anden 17 mm. Nedboren kan paa en enkelt Dag være meget stor; saaledes kan 7 Maaneder af Aaret vise Tilfælde af 50—100 mm Nedbør i Løbet af 24 Timer. Den største Nedbør, der er maalt i 24 Timer, var 125,5 mm i Maj 1903.

Mængden af Skyer er gennemsnitlig iagttaget til 6,4 (ifølge Skala 0—10).

Der har været Taage gennemsnitlig i 46 Dage af Aaret, mest i Sommermaanederne.

Lynild og Torden er ret sjældent og forekommer især om Vinteren. Jordrystelser er derimod hyppige og kan være ret stærke.

Nordlys forekommer meget hyppigt om Vinteren og især i Tiden før Midnat. Den overvejende Del optræder paa den sydlige Himmel og især i Form af Buer, Baand og Straaler. Dog viser der sig ikke sjældent pragtfulde Nordlyskroner i Zenith.

Stationen ved Angmagssalik ligger noget Nord for Maximumsbæltet for Nordlysets Hyppighed. Dette gaar gennem det sydlige Grønland, omtrent ved 61° Br., og Nord paa gennem Danmark Stræde mellem Island og Grønland, over Jan Mayen og mellem det nordlige Norge og Spitzbergen.

Kompassets Misvisning 1921 er ved Stationen omtrent 43° vestlig og aftager omtrent 10′ aarlig.

PLANTEVÆKST

I Medd. om Grønl. XLIX har Kruuse meddelt sine Undersøgelser om Angmagssalik-Egnens Vegetation. Her skal kun gives en meget kort Oversigt.

Naar Sneen om Foraaret smelter paa Landet, er dette bedækket med en ret frodig Vegetation. Hvilken Vegetation en Lokalitet har, afhænger af mange Forhold, nemlig Jordbund, Fugtighed, Eksposition og Hældning. For at være en gunstig Lokalitet, maa den have sydlig Eksposition og Læ for Nordvest-Føhnerne, der, i Modsætning til de fugtige Nordøst-Storme, er tørre og varme. Det er dog Vandtilførslen i Jordbunden, der især bestemmer Vegetationsformationerne. Gunstigst for Vegetationen er en jævn eller svagt aftagende Vandtilførsel, som varer hele Sommeren eller i hvert Fald først standser ved Frugtsætningstiden i August. Den kraftigste Vegetation optræder der, hvor Vandet stadig siver ned over Planterne, medens man kan iagttage en aftagende Frodighed og Udvikling efterhaanden som Fugtigheden aftager.

De frodigste Formationer er Urtelien og Kratfloraen. Hvor Vandet tidligt paa Sommeren aftager betydeligt i Mængde eller er tilstede i utilstrækkelig Grad, optræder Lyngheden og Fjældmarken. Endelig, hvor Vandet stagnerer og gennemvæder Jorden fuldstændig, findes Kærene.

I Angmagssalik-Egnen er der i det Hele taget kun fundet 184 Arter af Karplanter, henhørende til 42 Familier. De forskellige Formationer har en Mængde fælles Arter, hvad jo ogsaa er ganske naturligt, da der af de 184 Arter næppe mere end 100 Arter kan betegnes som almindelige. Det er mere paa Individernes Form, Udvikling og Størrelse, at man skal kende Formationerne.

Der er ingen udpræget Forskel mellem et goldt Yderland og et frodigere Indre. Gennemsnitlig er der paa hver Lokalitet, der er undersøgt, fundet ca. 70 Arter. Den rigeste Lokalitet har 142 Arter og den fattigste 21. Paa en Lokalitet, der ligger tæt ved det aabne Hav ved Kap Dan, fandtes, tilmed paa en ugunstig Aarstid, 62 Arter.

Krattene vokser i Dalene eller Sænkningerne mellem Fjældene, hyppigst paa Steder stærkt hældende mod Syd, og hvor Jorden holdes fugtig af det fra Klipperne nedsivende Vand. Krattene dannes næsten udelukkende af Pil; der er kun iagttaget ganske enkelte Birkekrat og endnu færre Enebærkrat. En Blanding af Arterne finder dog Sted paa flere Steder.

Det højeste Krat er fundet i Kíngorssuaĸ (se Side 569), hvor Pilebuskene kan blive over 1 m høje, men i Almindelighed er de meget lavere. Grenenes Længde er mellem $^1/_2$ og 3 m, og de ligger oftest et Stykke henad Jorden, inden de hæver sig opad. Birken hæver sig sjældent over $^1/_3$ m over Grunden. Enebærkrat havde i Ikerasaussaĸ en Højde af $^3/_4$ m, og i Akiliariseĸ (nær Bunden af Sermilik) henved 1 m. Bundvegetationen i Krattene er gennemgaaende ret fattig.

De samme gunstige Betingelser som Krattene kræver, maa ogsaa Urtelierne have. Disse to Vegetationsformer træffes derfor ofte sammen, saaledes at Urterne træffes i Kratbunden, men de kan ogsaa findes adskilte. Dækket i Urtelierne er oftest højt, frisk grønt, i Modsætning til Lynghedens brune Farve, og prydet med mange Blomster. Ved smaa Bække i det indre af Landet, hvor der er Læ og rigeligt Vand, og hvor Jordbund og Eksposition er særlig god, findes Kvanhaver, Strækninger, hvor Vegetationen er præget af Grønlands anseligste Urt, Kvanen, der kan være meget frodig. En rig Mosvegetation danner i Almindelighed Dækket. Kvanhaver er iagttaget i Kíngorssuaĸ og Ikerasaussaĸ. Græslier og Græsmarker har ikke stor Udstrækning. Ligeledes findes Kærformationer kun i ringe Udstrækning.

De mest udbredte Formationer er Lynghede og Fjældmark. Af Lynghedens Buske er det kun Revling (Krækkebær) og Mosebølle, der spiller nogen Rolle; Firkantlyng er kun fundet paa en enkelt Fjældside i Kíngorssuaĸ (Cassiope Fjæld). Pil, Birk og Alperose m. fl. forekommer jævnligt, men er dog af underordnet Betydning. Mellemrummene er overalt dækket med Urter og Lichener, som ikke lader noget af Jorden aabent.

Det er Revling og Bølle, som præger Lyngheden, enten hver for sig eller i Blanding, og Buskenes Højde varierer meget stærkt; paa de frodigste Lokaliteter kan de naa en Højde af henad $^1/_3$ m.

Straks efter at Vinterdvalen er ophørt, blomstrer Revling-Planterne. De sætter rigelig Frugt, men denne udvikler sig langt fra paa alle Lokaliteter. De gode Bær-

steder, hvor Bærrene modnes, er faa og søges med Iver af de Indfødte. Bøllen blomstrer senere, og dens Bær er langt sjældnere og bliver paa de fleste Steder ikke modne.

Paa stejle Steder, hvor Vandingen er god, gaar Lyngheden jævnt over til Urteli eller Pilekrat uden paaviselig Grænse; paa magre, svagt hældende Steder gaar den lige saa umærkeligt over i Fjældmarken.

Fjældmarken findes saavel paa flade Steder som paa kuperede og stejle Steder og har i Almindelighed en meget stor Udstrækning. Højden over Havet har ingen Betydning, men des mere Vandmangel og slette Læforhold. Den har et meget forskelligt Udseende og højst forskellig Flora, der varierer lige fra den yderste Goldhed til smilende, om Sommeren forholdsvis blomsterrige Skrænter, der danner Overgang til Urteli og Lynghede. Alle Lynghedens Buske kan forekomme i Fjældmarken, men medens de i Lyngheden danner et tæt Dække, hæver de sig i Fjældmarken næppe over Grunden, som de ikke formaar at dække. De øvrige Arter kan staa med Meters Mellemrum og er ikke dækket af Undervegetation, men overalt ser man den nøgne Bund. Der findes mange Steder Mosser, men disse danner kun lave, smaa Tuer, der staar spredte.

Mos-Heder findes kun i ringe Udstrækning og især paa Fugleholme. Lichen-Heder er endnu sjældnere. Overfladen af Havstokke og Terrasser er dog ofte dækket af smaa Sten, som atter er overbevoksede med skorpeformede Lichener i en saadan Grad, at Bunden er fuldstændig dækket.

DYRELIV

Efterfølgende Oplysninger om **Pattedyr** i Angmagssalik Distrikt er for største Delen taget fra »Fauna Groenlandica«.

Polarræv — *okitsernak* — saavel hvid som blaa, er almindelig. Den er altædende, holder af Bær, tager unge Ryper og andre Fugleunger. Om Vinteren maa den ofte lide Hunger; den forfølger Bjørnens Spor og maa nøjes med Resterne af Bjørnens Maaltider. Den er meget tyvagtig og forvoven.

Isbjørn — *nanok, pisugtok* — er almindelig. Den optræder periodisk med Storisen, og hvis der om Vinteren ikke kommer megen Is, kommer der heller ikke mange Bjørne. De fleste Bjørne kommer i Februar. Naar de indfinder sig er de som oftest magre, men bliver hen paa Sommeren meget fede. Grønlænderne siger, at Bjørnen indretter sig en Hule i Sneen paa Land, hvori den opholder sig indelukket en Maaneds Tid; kun et Par Gange i den Tid forlader den Hulen for at fange Sæler. Hannens Hule ligger nær Stranden; Hunnens længere oppe paa Land. Fra Angmagssalik Distrikt søger de fleste Bjørne atter Nord efter, følgende Kysterne for at søge Føde. Det paafølgende Aar følger de atter med Drivisen Syd paa. Paa Grund af de bedre Fangstmidler dræbes nu flere af de Bjørne der ses end tidligere. Naar Antallet af dræbte Bjørne derfor ikke engang er forøget i Forhold til Tilvæksten i Befolkningen (se Tabel D, S. 635), maa det bero paa, at Bjørnenes Antal er i Aftagende. I de sidste 10 Aar er der gennemsnitlig fanget 94 Bjørne om Aaret.

Hvalros — *auvek* — ses sjældent, men der fanges dog som Regel enkelte hvert Aar.

Remmesæl — *angnek*, *puissersivak* — findes ret almindelig Aaret rundt, men dog ikke nær saa ofte som Ringsæl.

Spættet Sæl (Spraglet Sæl) — *nunak* — findes almindelig Aaret rundt, men er dog mindre talrig end de andre Sæler. Den er almindeligst i Angmagssalik Fjord. I Juni føder den sine Unger, og i den Tid ses den liggende paa Stene.

Ringsæl (Netside) — *saggak*. Den gamle Han: *takânâlik* (den med Penis) — er almindelig hele Aaret rundt. Den fanges oftest i Fjordene, om Sommeren dog ogsaa uden for dem. Fra Begyndelsen af April kryber den op paa Isen, i Tasiussak dog senere. Ungerne fødes i April.

Sortside — *nalagínak* — kommer to Gange aarlig trækkende til Angmagssalik, i Juli og i September. I Juli kommer baade unge (Blaasider) og gamle ude fra, og de findes derefter enkeltvis, indtil Isen begynder at lægge sig fast. I September kommer de i Stimer og vandrer da mod Syd.

Blæresæl (Klapmyds) — *neriniartek* — plejer at komme til Angmagssalik i April Nord fra i ringe Tal for igen at forsvinde sidst i Maj; i Juli kommer den tilbage Syd fra i større Mængde, dog ikke i Stimer, og den er derefter at se til hen paa Efteraaret. I Juli følges den af Ungerne.

Nordhval — *arfek* — findes ikke nu ved Angmagssalik Distrikt. Efter Grønlændernes Sigende skal denne Hval tidligere have vist sig hyppigt, og man fangede dem paa lignende Maade som i Vestgrønland. Fra Begyndelsen af det 19. Aarhundrede ophørte den at komme til Kysten.

Vaagehval (Sildepisker) — *tikâgugdlik* — ses som Regel, naar Isen er gaaet bort.

Pukkelhval — paa vestgrønlandsk *kiporkak*, kaldes ved Angmagssalik *arfek* — ses med Aars Mellemrum, naar Storisen er gaaet bort.

Spækhugger — *kajarniak*, *napajugtok* — skal efter Grønlændernes Sigende enkelte Gange være set og fanget ved Angmagssalik.

Hvidfisk — *kilalivarnak* — ses og fanges af og til i Juli og August.

Narhval — *kiarpalugtok* — fanges ret almindeligt. Den kommer som Regel fra Maj til August, en sjælden Gang med Aars Mellemrum om Vinteren. Den gaar ind i Fjordene, i Særdeleshed i Sermilik.

Marsvin — *nîsak* — ses med Aars Mellemrum, naar der er meget lidt Is.

Snehare — *ukalek* — findes ikke i Angmagssalik Distrikt, men skal efter Grønlændernes Sigende tidligere have levet der.

Rensdyr — *tugto* — har tidligere levet ved Angmagssalik, men er udryddede. Paa Kulusuk Øen ses endnu Levninger af en Skydemur, der har været brugt til Rensjagt. En lille Fjord, Syd for nordre Ikerssuak, har Navn efter Rensdyr, nemlig *Tugtilik*.

Moskusokse — *pangnek* (dette Navn bruges paa Vestkysten om den fuldvoksne Rensdyr-Han, og i andre eskimoiske Sprog om store Han-Pattedyr i Al-

mindelighed) — findes ikke i Distriktet. Grønlænderne fortæller, at den tidligere har levet der, men dette er muligvis kun en Overførelse af Minder fra andre Egne.

Hunden — *kûkiaĸ* — er de Indfødtes eneste Husdyr. Den er middelstor med spidst Hoved og opstaaende Ører, samt stærkt krollet Hale. Pelsen er meget tyk og i Almindelighed hvid med enkelte sorte eller brune Pletter. Helt hvide Hunde med rundere Hoved er ikke sjældne.

Ifølge »Fauna Groenlandica« kendes nedennævnte **Fugle** fra Angmagssalik Distrikt. Enkelte af disse er dog iagttaget senere.

De efterfølgende Fugle yngler i Distriktet:

Stokand — *pigsekátarteĸ, pikingârnakajik.*

Havlit — *agterajik.*

Ederfugl — *malêrsertaĸ, ugpatekortôk* — ret almindelig.

Toppet Skallesluger — *arpâjeĸ, asaleĸ, nuerniagarnaĸ.*

Rype — *erĸerniagaĸ, miteriagaĸ, nákatagaĸ.* — I milde, forholdsvis snefri Vintre er der mange Ryper; men enkelte Vintre meget faa.

Rødstrubet Lom — *karkarkaoĸ* — yngler overalt ved Indsøerne.

Islom — *kardlîmiortoĸ* — almindelig ynglende ved Indsøerne. Midt i Maj ses den overalt, hvor der er aabent Vand.

Præstekrave — *kusurârteĸ.*

Sortgraa Ryle — *sigssarmiutaĸ.*

Graamaage — *kusêĸ, tingmiaĸ, tingmiardluk.*

Ride — *tâterâĸ.*

Havterne — *imerĸutailaĸ.*

Tejste — *kúparmioĸ* (Revnebeboer), *nuerniageĸ.*

Alk — *sârigsît.*

Søkonge — *kutsûlaĸ, kutsularajeĸ.*

Jagtfalk — *nápalekitseĸ.*

Ravn — *tingmiakasik, ĸernertikasik* — er meget almindelig.

Engpiber.

Stenpikker — *ingersiôĸ.*

Graasisken — *pivîk tututôĸ.*

Laplandsværling — *ivssormijitaĸ.*

Snespurv — *piserajik, piseĸ.* — Store Flokke i Begyndelsen af April. Almindelig i September.

Man ved med Sikkerhed kun, at Ederfugl, Rype og Ravn til Stadighed opholder sig i Distriktet, medens det er tvivlsomt, om de her efter nævnte Fugle til bestemte Tider trækker andre Steder hen, nemlig: Stokand, Havlit, Skallesluger, Ryle, Graamaage, Tejste, Søkonge og Jagtfalk. Stokand og Tejste bliver i Distriktet saalænge der er aabne Vaager, og enkelte overvintrer ved Strømstederne; det samme gør undertiden ogsaa Skallesluger og Havlit. Derimod maa man bestemt antage, at de øvrige omtalte Fugle er Trækfugle, nemlig: Lom, Islom, Præstekrave, Ride, Havterne, Engpiber, Stenpikker, Graasisken, Laplandsværling og Snespurv.

Efterfølgende Fugle er iagttaget i Distriktet, men ikke ynglende, eller indfinder sig til Tider efter Grønlændernes Sigende:

Sangsvane skal undertiden vise sig.

Blisgaas, Bramgaas, Sædgaas og Bjergand er skudt enkelte Gange.

Stormfugl (*mâlemôĸ*) er iagttaget flere Gange.

Gejrfugl — *isarukitseĸ* — En Grønlænder ved Angmagssalik fortalte 1885, at hans Bedstefader i Kangerdlugssuatsiaĸ havde fanget en *isarukitseĸ* »en meget stor Fugl, der havde ganske smaa Vinger med korte Fjer« og som »kunde opholde sig under Vandet lige saa længe som en Sortside«.

Lunde (Søpapegøje) er iagttaget en enkelt Gang.

Skarv. Ynglede tidligere ved Sermilik, men ses nu kun sjældent.

Havørn — *nagtoralik* — er sjælden, men kendt af Grønlænderne.

Sneugle — *kînalik* (med Ansigt), *tingmiakasîp nania* (Ravnens Fjende?) — er sjælden.

Endelig forekommer følgende Fugle tilligemed flere andre tilfældigt i Distriktet:

Krage, en enkelt skudt.

Stær, en enkelt skudt.

Hvid Vipstjert, ses af og til.

Af større Fuglefjælde (med Maager) findes mindst 2 i Sermilik, nemlig ved Ivnarssuaĸ (paa Østsiden) og Siarĸigseĸ (paa Vestsiden, lidt udenfor den vestre Arm af Fjorden). Af mindre Fuglefjælde kan nævnes et Fjæld ved Naujatalik (ved Østsiden af Sermilik Munding) og Falkefjæld (paa Østsiden af Kíngorssuaĸ), hvor Fuglelivet dog kun er sparsomt.

Af Fugleholme er der ligeledes kun faa og sparsomt beboede. Her kan nævnes en lille Holm i Misugteĸ Tasiussaĸ, Holmen Ingmíkêrtorajik og Fugleholme ved Ikerasak, alle i Angmagssalik Fjord.

Følgende **Fisk** er iagttaget i Angmagssalik Distrikt:

Rødfisk — *tautorigaoĸ*. Yngel: *iterdlernat* — er fundet drivende i Isen udenfor Tasiussaĸ, og taget i Travl paa 280 m uden for Kysten samt i Sermilik. Yngel findes i store Mængder paa *angmagssat*-Pladsen, naar *angmagssaten* kommer dertil i Slutningen af Maj og Juni. Blæresælen bringer undertiden Fisken til Overfladen af Havet. Fiskes efter 1916 med Langline ved *angmagssat*-Pladsen.

Ulk — *ĸivaĸeĸ* — er almindelig hele Aaret rundt i hele Distriktet.

Hundestejle — *kakilisaĸ* — findes i Ferskvandssøerne ved Angmagssalik.

Stenbider — *nipisa* — er ikke ualmindelig.

Aalekvabber — *narasêraussaĸ* — findes ved Kingaĸ.

Graafisk (Polartorsk) — som Angmagssalikerne kalder *ûvaĸ* — findes det meste af Aaret i stor Mængde, dog kun paa enkelte Steder, talrigst ved selve Stationen, hvor den fra Oktober til henimod Foraaret fiskes i Mængde.

Torsk — *sârugdlik* — fiskes undertiden om Efteraaret i Mængde i Omegnen af Kulusuk.

Onos reinhardi Collet. Et Eksemplar taget af en Grønlænder med Fuglepil paa *angmagssat*-Pladsen.

Macrurus fabricii. Et Eksemplar blev tæt ved Orssuluviaĸ bragt til Overfladen af en Blæresæl.

Hellefisk — *kaleralik* — flyder under visse Forhold ved flere Steder i Fjordene op fra Havbunden, eller bringes op af Blæresælen. Fiskes efter 1916 med Langline ved *angmagssat*-Pladsen.

Laksørred — *kániagaĸ*, *kaporniagaĸ* — almindelig ved alle Elve af sædvanlig Størrelse i Distriktet, ja selv i lerede Bræelve. Fisken gaar op i Elven fra Slutningen af Juli til den sidste Halvdel af September og overvintrer i Indsøerne. Naar Isen i Elvene bryder op, gaar den atter tilsøs og er da meget mager.

Lodde (*angmagssaĸ*) — *kêrsagaĸ* — kommer i Reglen i store Mængder til *angmagssat*-Pladsen, Kingaĸ (Angmagssivik), i sidste Halvdel af Maj for at gyde, og bliver der til ind i Juli Maaned.

Haj (Havkal) — *narajarteĸ* — er almindelig og gaar helt op til det indre af Fjordene.

Helleflynder — *nartârnaĸ* — er flere Gange fundet drivende paa Havets Overflade. Med Langline er fisket en enkelt paa ca. 150 kg.

BEMÆRKNINGER TIL AFSNITTENE OM BEBYGGELSE OG DEN GRØNLANDSKE BEFOLKNING

Angmagssalikerne er i alle Retninger i en Overgangsperiode mellem deres særegne gamle Kultur og Vestgrønlændernes europæiske Kultur, nemlig det Standpunkt, som de indtog, førend Europæernes Ankomst til Angmagssalik i Slutningen af forrige Aarhundrede, da de saa godt som fuldstændig stod uden Forbindelse med den civiliserede Verden og bevarede deres ældgamle Kultur, og det Standpunkt, som Vestgrønlænderne indtager, efter at den europæiske Kultur i et Par Aarhundreder har gjort sin Indflydelse gældende.

Overgangen sker med rivende Hastighed, saaledes at Angmagssalikernes tidligere sociale og kulturelle Forhold muligvis allerede i Løbet af nogle Aar fuldstændig har tabt sit Særpræg, saa at der ingen Grund vilde være til ikke at omtale dem i disse Forhold sammen med Vestgrønlænderne. Men da dette endnu ikke kan gøres, vil man, frem for at søge at beskrive Forholdene, som de for Øjeblikket i denne Overgangsperiode er, foretrække at give en kort Fremstilling af deres sociale Forhold og deres materielle og aandelige Kultur paa deres tidligere Standpunkt, selv om dette i adskilligt allerede hører til et forbigangent Standpunkt, idet man selvfølgelig skal nævne de væsentligste Forandringer, som allerede har fundet Sted.

BEBYGGELSE. HUSET MED INVENTAR ANTAL AF BEBOERE

Angmagssalik Distrikt er den Del af Grønlands Østkyst som frembyder de bedste Betingelser for Eskimoernes Kamp for Tilværelsen. Her findes en Øgruppe, hvorved der dannes talrige Stræder og Sunde, medens store Fjorde skærer sig dybt ind i Landet. Indlandsisen er derved trængt langt tilbage fra Kysten, og skønt de store Øer er høje og klippefulde, findes der dog talrige Pynter og mange smaa Øer, som egner sig til Bebyggelse for Eskimoerne. Desuden løber der en rivende Strøm mellem de talrige Øer, og denne Strøm holder ofte Sundene aabne, selv om Storisen ligger fastfrossen udenfor Kysten. Der er derfor talrige aabne Vaager, som Sælerne søger til, og som letter Fangsten for de Indfødte. Sælfangsten kan praktisk talt finde Sted hele Aaret rundt. Desuden findes her meget Drivtømmer, som er af stor Betydning for Husbygning.

I Almindelighed overvintres kun i de tre store Fjorde: Sermilik, Angmagssalik og Sermiligâĸ, men Inigssalik er dog ofte beboet om Vinteren, og ved Kangerdlugssuatsiaĸ finder af og til Overvintring Sted. Længere Rejser og Overvintring paa fjernere Steder foretages undertiden, saavel Syd paa til Pikiutdleĸ paa 65° Br., Umîvik paa $64^1/_4$° Br. og Igdluluarssuk paa $63^1/_2$° Br , som Nord paa til Kialineĸ mellem $66^3/_4$° og $67^1/_4$° Br.

Faste Bopladser kan ikke opgives, thi en Angmagssalik-Husstand bor som Regel ikke fra Aar til Aar paa samme Vinterplads, men paa forskellige, saaledes at mange Bopladser ikke beboes hvert Aar. Derimod staar Folkene i Reglen i Telt hvert Aar paa samme Sommerplads.

Angmagssalikerne lever mere spredt om Vinteren end om Sommeren, thi Vinterhusene ligger i Almindelighed langt fra hverandre i Nærheden af Steder, hvor Strømmen vedligeholder aabne Vaager den største Del af Vinteren. Der findes paa hver Boplads kun ét beboet Hus, hvori der kan bo mange Familier. Derimod opslaar Beboerne om Foraaret og Sommeren deres Telte paa ganske enkelte Steder, hvor den rigeste Fangst kan finde Sted, og hvor de derfor samles i ganske faa Grupper. I hvert Telt bor kun sjældent mere end én Familie.

Angmagssalikerne flytter som Regel i Telt i April. Fra sidste Halvdel af Maj til Slutningen af Juni Maaned er hele Befolkningen fra Distriktet samlet inde ved *angmagssat*-Pladsen, Kingaĸ i Angmagssalik Fjord. Naar de drager derfra spredes de, indtil de atter — fra Midten af Juli til Slutningen af August — samles i store Grupper til Sommerfangsten, der finder Sted ved Mundingerne af de to store Fjorde, Sermilik og Angmagssalik.

Naar Sommerfangsten tager af, spredes Beboerne, idet hver Familie nu drager til det Sted, hvor man har bestemt at overvintre; men forinden aflægges dog som oftest Besøg ved en af de lakserige Elve. (De almindeligst benyttede Teltpladser for Klapmydsejagt og Laksefangst ses paa Side 590.)

Som nævnt foran bor en Familie ofte ikke i samme Hus hver Vinter, og Sammensætningen af Husbeboerne forandres ogsaa ofte fra Vinter til Vinter. Paa de

fælles Sommer-Fangstpladser aftales ny Arrangementer for Vinteren, for hvem der skal bo sammen, og hvor de skal bo. Usikkerheden i Fangstforholdene paa de forskellige Vinterbopladser foraarsager, at Folkene ofte ønsker at forsøge ny Fangstpladser.

Det er dog ikke ny Bopladser, der tages i Besiddelse, eller ny Huse der bygges, thi ved hvert Sted, der egner sig til Boplads, findes mindst én Husruin.

Naar Folkene kommer til Bopladsen, repareres de gamle Mure. Fra det tidligere Hus medbringes Bjælker, Stolper og andet Træværk til Tag og Briks. Husenes Længde kan naturligvis forøges eller formindskes ved Tværmure, men de fleste Huses Form og Dimensioner er sikkert forblevet uforandret fra gamle Dage, kun Tagene maa altid fornyes. I Slutningen af September flytter Folkene ind i Vinterhusene.

Da der, som omtalt, ikke findes faste, hver Vinter beboede Steder, skal her nævnes, hvilke Bopladser, der har været beboede i enkelte bestemte Vintre:

$18^{84}/_{85}$ (Side 590). Ved Sermilik Fjord: Sivinganârssik, Íkátek, Sivinganek og Akerningnak; ved Angmagssalik Fjord: Tasiussârssik, Nôrssît, Kangârssik, Umîvik, Ingmíkêrtok, Kúmarmiut og Nôrajik; ved Sermiligâk: Nunakitsit.

$18^{94}/_{95}$ (Side 591). Ved Sermilik Fjord: Íkátek og Sivinganek; ved Angmagssalik Fjord: Tasiussak, Amitsuarssik, Kingnerajuit, Kangârssik, Kingigterajik og Sierartêk; ved Sermiligâk: Nunakitsit.

$19^{01}/_{05}$ (Side 591). I Inigssalik-Egnen: Inigssalik, Torrutak og Kekertaussak; ved Sermilik Fjord: Sivinganârssik, Íkátek, Igdlitalik og Sivinganek; ved Angmagssalik Fjord: Tasiussak, Kernertuarssuit, Puilortulok, Kangârssik, Sierartêk, Umîvik, Kúmarmiut, Nôrajik og Ilerfit; ved Sermiligâk: Nunakitsit.

$19^{14}/_{15}$ (Side 592). I Inigssalik-Egnen: Isortok; ved Sermilik Fjord: Ajagitâk, Kákalik, Kekertarssuatsiak, Ivnartalik, Kípa, Íkátek, Ukîverajik, Akerningnak, Tinitekilâk; ved Angmagssalik Fjord: Tasiussak, Kasigiarmiut (Kigtdluarajuit), Kernertuarssuit, Kangârssik, Kulusuk, Kingigterajik, Sierartêk, Ikerasak, Nôrajik, Îorkuatsat, Ilerfit; ved Sermiligâk: Sujunerajik, Kierfik og Nunakitsit.

Den vestligste af disse Bopladser er ved Inigssalik og den østligste ved Sermiligâk; men foruden disse Bopladser har mindst 8 andre Pladser været beboet siden 1885. (Hvorledes alle disse Bopladser grupperer sig omkring de store Stromsteder ses Side 592). Skøndt flere Bopladser muligvis har været beboet hvert Aar i denne Aarrække, kan man dog kun regne Missionsstationerne, som faste Bopladser. Dette er ogsaa de eneste Steder, hvor den gamle Skik, at der paa hver Boplads kun findes ét beboet Hus, ikke mere overholdes. Ved Tasiussak, Kulusuk og Kungmiut fandtes 1920 henholdsvis 4, 3 og 2 beboede Grønlænderhuse (excl. Kateketernes). Fordelingen af Beboerne paa de forskellige Bopladser i Vinteren $19^{14}/_{15}$ ses paa Tabel A, S. 593 og i $18^{84}/_{85}$ paa Tabel B.

Indvendig maalt er Husenes gennemsnitlige Længde 8 m, Bredde 5 m og Husgangens Længde 7 m. Flere Huse er 10 m lange.

Under *angmagssat*-Fangsten staar alle i Telt ved Kingâk. De mærkede Teltpladser er de almindeligst benyttede ved Sælfangsten fra Midten af Juli til Slutningen af August, og ved Laksefangsten derefter og til ind i September.

Bopladser benyttede i Vinteren 1884—85. Endvidere var der 1 Boplads med 42 Personer ved Umîvik paa 64¼° Br. Antal Personer Nytaar 1885 var ialt 413 i 13 Huse.

Bopladser benyttede i Vinteren 1894—95. Endvidere var der ca. 3 Bopladser med 118 Personer ved Pikiutdlek og Syd derfor. Antal Personer Nytaar 1895 var ialt 352 i ca. 11 Huse.

Bopladser benyttede i Vinteren 1904—05. Endvidere var der 2 Bopladser i Inigssalik-Egnen. Antal Personer Nytaar 1905 var ialt 474 i 20 Huse, af hvilke 3 tilhørte Staten.

Bopladser benyttede i Vinteren 1914—15. Endvidere var der 1 Boplads i Inigssalik-Egnen. Antal Personer Nytaar 1915 var ialt 599 i 29 Huse, af hvilke 5 tilhørte Staten.

Vinterbopladser benyttede efter 1885, og Strømsteder med aabne Vaager eller usikker Is hele Vinteren igennem. Man ser, at Bopladserne grupperer sig om Strømstederne.

Fig. 9. Angmagssalik. Stationen set fra SØ. I Baggrunden Præstefjæld (Amagâk) og Kordlortok Fjælde. F. Rüttel fot. d. $^{11}/_{6}$ 1904.

Orssuluviak. Ungutok Amagâk. Kingigtorssuak.

Fig. 10. Sydsiden af Angmagssalik Ø set fra Kulusuk Ø. W. Thalbitzer fot. 1906. Efter Medd. om Grønland Bd. XXXIX.

Fig. 11. Kalerajuek og den store Slette paa Kulusuk Ø med Levninger af Rensdyr Skydemure. W. Thalbitzer fot. 1906.
Efter Meddelelser om Grønland Bd. XXXIX

Fig. 12. Sierak Dalens Bund. Angmagssalik Fjord. Chr. Kruuse fot.
Efter Meddelelser om Grønland Bd. XLIX.

Bopladser, der ikke vides at have været beboet efter 1885, betegnes herefter som Ruiner. Af Pladser, hvor saadanne findes, kendes i Distriktet ca. 50. I dette Antal er medregnet 9 Pladser i Omegnen af den ostligst liggende store Fjord

Tabel A. Befolkning i Angmagssalik Distrikt 1914—15.

Vinteren 1914-15	Mandkøn					Kvindekøn					Tilsammen af begge Køn	Huse	Telte	Kajakker	Konebaade	Slæder	Riffler
	Gifte	Enkemænd	Ugifte	Under 12 Aar	Tilsammen	Gifte	Enker	Ugifte	Under 12 Aar	Tilsammen							
Inigssalik Egnen:																	
Isortoĸ	2	0	1	3	6	2	0	4	7	13	19	1	2	3	2	2	4
Sermilik Fjord:																	
Ajagitâĸ	2	0	0	2	4	2	0	1	2	5	9	1	1	2	1	2	3
Kâkalik	3	0	0	8	11	3	0	1	2	6	17	1	1	3	1	2	5
Keĸertarssuatsiaĸ	3	0	1	3	7	3	1	2	6	12	19	1	2	3	1	2	4
Ivnartalik	4	0	1	8	13	4	1	2	5	12	25	1	3	5	2	4	5
Kípa	1	0	1	1	3	1	0	1	3	5	8	1	1	2	1	2	4
Íkáteĸ	2	0	4	4	10	2	1	0	2	5	15	1	2	6	1	2	6
Ukîverajik	3	1	4	7	15	3	1	1	10	15	30	1	3	6	1	4	8
Akerningnaĸ	5	0	1	8	14	5	2	1	3	11	25	1	2	5	1	4	6
Tiniteĸilâĸ	4	1	6	7	18	4	4	1	11	20	38	1	3	8	3	5	9
AngmagssalikFj.:																	
Tasiussaĸ	14	1	8	23	46	14	4	12	18	48	94	5	4	17	2	13	17
Kasigiarmiut	3	1	2	8	14	3	1	1	7	12	26	1	2	6	2	4	6
Kernertuarssuit	2	0	1	5	8	2	1	0	5	8	16	1	1	3	1	2	4
Kangârssik	2	2	2	5	11	2	0	2	4	8	19	1	2	4	1	3	6
Kulusuk	10	2	5	12	29	10	2	4	13	29	58	3	4	14	3	9	14
Kingigterajik	3	0	2	2	7	3	1	0	7	11	18	1	2	3	1	3	4
Sierartêĸ	4	0	1	6	11	4	3	2	8	17	28	1	3	5	1	3	5
Ikerasak	3	0	2	7	12	3	1	0	5	9	21	1	2	4	1	3	5
Nôrajik	5	0	2	3	10	5	1	1	6	13	23	1	2	6	1	2	6
Îorĸuatsat	3	0	3	2	8	3	1	0	2	6	14	1	3	4	2	2	5
Ilerfit	3	0	3	5	11	3	2	0	8	13	24	1	2	5	2	3	5
Sermiligâĸ:																	
Sujunerajik	3	0	4	6	13	3	1	2	3	9	22	1	2	5	1	3	6
Kierfik	4	0	0	3	7	4	1	1	7	13	20	1	1	4	1	4	5
Nunakitsit	2	0	0	4	6	2	1	1	1	5	11	1	1	3	1	2	4
Hele Distriktet	90	8	54	142	294	90	30	40	145	305	599	30	51	126	34	85	146

Kangerdlugssuatsiaĸ. Paa disse 9 Pladser er fundet 28 Husruiner. Halvdelen af disse er af samme Type, som de nu benyttede Huse, men gennemgaaende mindre, nemlig 5,8 m lange og 3,7 m brede, og den anden Halvdel har været ganske smaa, nemlig 2,5 × 3 m, altsaa kun beregnet paa en enkelt Familie. Enkelte af de smaa Ruiner var bygget indeni de store og maa altsaa være nyere end disse.

Husene i Angmagssalik Distrikt bestaar af lange, omtrent rektangulære Rum med parallelle For- og Bagmure. Huset er i Almindelighed bygget paa skraatliggende Terræn, tæt ved Havet, og med Forsiden, hvorpaa Vinduer og Husgang findes, vendende mod Havet. Der tages mindre Hensyn til Kompasretningen for Huset end til det passende Terræn og let Adgang til Havet.

Murene er bygget af Græstørv og Sten og byggede ned i Jorden, saaledes at Overkanten af Bagmuren, der er noget længere end Formuren, hyppig er i Niveau med Jordoverfladen. Tagryggen, der er af svært Drivtømmer og ofte be-

Tabel B. Befolkning i Angmagssalik Distrikt 1884—85.

Vinteren 1884-85	Mandkøn					Kvindekøn					Tilsammen af begge Køn	Huse	Telte	Kajakker	Konebaade	Slæder
	Gifte	Enkemænd	Ugifte	Under 12 Aar	Tilsammen	Gifte	Enker	Ugifte	Under 12 Aar	Tilsammen						
Sermilik Fjord:																
Paa Rejse.....	6	0	5	8	19	7	3	5	8	23	42	1	3	10	3	c. 3
Íkátek	10	0	9	7	26	13	0	7	12	32	58	1	4	19	4	- 4
Sivinganârssik ..	8	0	4	2	14	9	1	5	2	17	31	1	2	12	0	- 2
Sivinganek	8	0	2	4	14	8	1	0	8	17	31	1	2	8	2	- 2
Akerningnak ...	3	0	0	2	5	3	2	0	2	7	12	1	1	3	1	- 1
AngmagssalikFj.:																
Tasiussârssik ...	7	0	4	6	17	8	1	5	4	18	35	1	5	10	3	- 4
Umîvik	5	0	2	3	10	5	0	1	3	9	19	1	2	7	0	- 2
Kúmarmiut	6	0	5	3	14	6	1	4	3	14	28	1	2	9	2	- 2
Ingmíkêrtok ...	9	0	3	8	20	9	2	1	5	17	37	1	3	10	2	- 3
Nôrajik.....	10	1	5	4	20	11	1	8	7	27	47	1	4	12	2	- 3
Nôrssît	6	0	0	8	14	6	0	2	3	11	25	1	4	7	4	- 4
Kangârssik.....	8	0	2	5	15	9	1	2	7	19	34	1	4	9	3	- 4
Sermiligâk:																
Nunakitsit	3	0	1	1	5	4	0	2	3	9	14	1	1	3	2	- 2
Hele Distriktet..	89	1	42	61	193	98	13	42	67	220	413	13	37	119	28	c. 36

Antallet af de anførte Slæder er ikke nøjagtigt og muligvis for lille; de fleste Hunde var nemlig slagtede under Trangstid den foregaaende Vinter.

staar af flere Stykker, ligger over hele Husets Længde, i Almindelighed lidt nærmere Bagmuren end Formuren. Den hviler paa svære runde Støtter (afbarkede Træstammer, der som Drivtømmer er kommen fra Sibiriens Floder). Fra Tagryggen ligger svært Tværtømmer ud til Murene, og derimellem anbringes spinkelt Træværk. Træværket tildækkes med store Plader Græstørv; disse dækkes atter med gamle kasserede Baadeskind, der holdes paa Plads med Sten. Husets indvendige Højde under Tagryggen er i Almindelighed lidt over 2 m og aftager mod For- og Bagvæg (Pl. XVIII, Fig. 35).

Den lange, lave Husgang er bygget af samme Materiale som Huset og udgaar i Almindelighed fra Midten af Forsiden og omtrent perpendikulær paa denne. Selve Indgangen fra det Fri er ret høj og ofte dannet af Træværk; men længere inde er Gangen knap 1 m høj og $^3/_4$ m bred. Det inderste af Gangen ligger ca. $^1/_2$ m dybere end Husets Gulv og dannes ofte af selve den faste Klippe, medens Husets Gulv som oftest er belagt med store, flade Sten. Døre kendtes ikke tidligere, men nu anbringes som oftest en Dør for Enden af Husgangen.

I Almindelighed findes der tre Tarmskinds Vinduer, hvoraf det ene er mindre end de andre og sidder over Husgangen, medens de to andre sidder hver paa sin Side af denne. Naar Tarmskindene er rene, er de saa gennemsigtige, at Solen kan skinne igennem. Nu er Tarmskinds Vinduerne saa godt som overalt afløst af Glasruder.

Det indre af Væggene er dækket med Græstørv, beklædt med Skind, naar saadanne haves. Langs hele Bagvæggen strækker sig en Træbriks, der gaar hen til Støtterne; den er $^1/_2$ m høj og ca. 2 m bred og hviler paa en Afsats af Sten og Græstørv. Langs Forvæggen og ved Endevæggene er smalle Træbrikse. Ved Vinduerne fortsættes Briksen ind i de dybe Vinduesnicher. Hovedbriksen deles ved Støtterne mellem de forskellige Familier, saa at et Stykke Skind, hvis Yderende er fastgjort til Støtten og Inderenden ophængt under Taget og som naar $^1/_2$ m over Briksen, danner Skillevæggen mellem Familierummene. Skindet gaar dog ikke helt ind til Væggen, men efterlader en Gang langs Husets Bagside, hvor man altsaa kan færdes fra det ene Rum til det andet. Hovedbriksen er beklædt med Skind og benyttes til Sovepladser af de gifte Folk med ugifte Døtre og Smaabørn, og om Dagen til Sidde- og Arbejdspladser for Kvinder og Børn. Langs Bagsiden ligger Skindtæpper med Bjørneskindskant, hvormed Folkene dækker sig om Natten.

Hver gift Kone har sin Lampe staaende paa en Platform af Sten foran Briksen og ved den ene Side af Familierummet, saaledes at to Nabokoner har Lamperne staaende paa en fælles Platform. Lampen er udskaaret af Vegsten og hviler paa en udhulet Træklods, hvori den overflydende Tran opsamles.

Udenfor Lamperne staar Vandballerne, der er af fortrinligt Bødkerarbejde og forsynet med Tværstokke, der sidder fast i to forlængede Staver. Et Stykke frossen Sne anbringes mellem Tværstok og Randen. Det afsmeltede Vand øses op med en Træøse eller drikkes gennem et Sugerør.

Over Lampen hænger oppe under Taget en Tørrehæk, hvorpaa Kamikker og andre Klædningsstykker tørres, og fra hvilken Vegstens-Gryden hænger saaledes, at den kan forskydes enten ind over Lampen eller tilbage, fri af denne.

I Rummet under Briksen staar Urinballer, Spækkar og Kødbakker. Urinballerne er lavet ligesom Vandballerne, men uden Tværstok. Spækkarrene er af alle Størrelser og Former og forfærdigede som Spaanæsker. Kødbakkerne dannes af udhulede Træklodser i alle Størrelser. Foran eller under Briksen staar

Mændenes Kasser, hvori opbevares alt der vedrører deres Redskaber og Værktøj. Mer eller mindre benyttes dog nu Kar, Kasser m. m. fra Handelen.

Paa Støtterne, som adskiller Brikserummene, hænger Fruentimmernes Knive, Redekamme, broderede Skindlapper med Synaale og alle andre Slags Syartikler. Et vigtigt Husgeraad var tidligere Fyrtøjet.

Den Hustype, der findes ved Angmagssalik, nemlig Langhuset, hvori der bor mange Familier, benyttedes ogsaa ved Hans Egedes Ankomst til Grønland paa den sydlige Del af Vestkysten, men kendes forøvrigt ikke fra andre Eskimoer. Saavel fra et socialt som et økonomisk Standpunkt har det store Fordele for Eskimoerne at bo flere i samme Hus. Derved vil blandt andet Tilfældigheder, som en Familieforsørgers daarlige Fangst eller Sygdom, ikke faa saa megen Indflydelse paa Familiens Eksistens, thi Husbeboerne deler altid Fangsten. Naar der nu enkelte Steder er flere Huse paa samme Boplads, deles dog Fangsten med Pladsfællerne.

Da den store Mængde Drivtræ, der kommer ind til Angmagssalik Distrikt, har gjort det muligt at tilvejebringe Træværket, der fordres til Tagkonstruktionen i et stort Hus, kan man ikke undres over, at de praktiske Eskimoer har indført Langhuset med dets mange Fordele.

Angmagssalikerne har gennem Folkene, der tidligere beboede den sydligere Del af Østkysten, i mindst et Par Aarhundreder ved Handelsrejser haft indirekte Forbindelse med Beboerne paa den sydlige Vestkyst. Thalbitzer mener derfor, at man næppe kan tilskrive Angmagssalikernes Forfædre Opfindelsen af Langhuset, men at det er kommen til dem Syd fra ligesom Jern og andre Sager fra den udenforstaaende Verden og at det muligvis er en Efterligning af de gamle Nordbo Huse. Steensby mener, at Langhuset er en Udvikling af det almindelige Eskimohus, efterat Beboerne — til Understøttelse af Taget — i Stedet for Sten eller Hvalribben var kommen i Besiddelse af tilstrækkelig stort Drivtømmer.

Efter at Stationen er oprettet, vil Langhusene muligvis her ligesom paa Vestkysten atter blive forladt, og Befolkningen overgaa til at bebo flere mindre Huse tildels paa samme Boplads, hvorved det gamle Fællesskab mellem Husbeboerne ophører.

Nedenfor er anført Antallet af Huse og af den grønlandske Befolkning i Angmagssalik Distrikt ved Nytaar i forskellige Vintre med 10 Aars Mellemrum.

	Antal af Personer	Antal af Huse	Gennemsnit Personantal pr. Hus	Bemærkning
Vinteren 1884—85....	413	13	32	
— 1894—95....	352	c. 11	32	Stationen oprettet
— 1904—05....	474	19	25	
— 1914—15....	599	30	20	

Hertil skal bemærkes følgende:
1) Af det nævnte Antal Personer i 1884—85 overvintrede 42 i Umîvik paa 64½° Bredde. 2) I Vinteren 1894—95 var der kun 234 Personer i Distriktet, fordi mange dengang var rejst Syd paa; af disse kom 118 næste Sommer tilbage og er derfor medregnet i det ovenfor opgivne Antal. 3) I 1904—05 og 1914—15 er i de anførte Antal medregnet flere Vestgrønlændere, som nu var bosat i Distriktet, og af Husene tilhørte henholdsvis 3 og 5 Staten.

Den 1. Januar 1920 var Antallet af Beboerne ialt 651, af hvilke 9 var Danske, alle hørende til Bestyrerens Familie. Grønlænderne fordeler sig saaledes:

	Mandkøn	Kvindekøn	Tilsammen
Østgrønlændere	296	327	623
Vestgrønlændere	9	10	19
Tilsammen...	**305**	**337**	**642**
Gifte	89[1])	88	177
Enkemænd eller Enker	4	36	40
Ugifte	88	81	169
Under 12 Aar	124	132	256

[1]) 1 Vestgrønlænders Kone boer paa Vestkysten.

Heraf var 1 Førstepræst, 3 Kateketer, 5 Fastlønnede og 127 Fangere.

Af de 642 Grønlændere boede 74 i 8 Huse (deraf 4 Statens) ved Missions- og Handelsstationen, indbefattet Grønlænderpynten; 74 i 4 Huse (deraf 1 Statens) ved Missionspladsen Kulusuk; 47 i 3 Huse (deraf 1 Statens) ved Missionspladsen Kûngmiut, og Resten, 447 Personer, var fordelt paa 20 Bopladser med 1 Hus hvert Sted. Af disse Huse ligger 3 med 107 Personer Nord for Angmagssalik-Egnen, nemlig ved Kangerdlugssuatsiaĸ, Kialineĸ og Nualik; 9 Huse med 186 Personer ved Angmagssalik Fjord; 3 (deraf 1 Statens) med 48 Personer ved Sermilik Fjord, og 5 Vest og Syd for Sermilik — nemlig i Inigssalik-Egnen 3 Bopladser med 57 Personer, ved Pikiutdleĸ 1 Hus med 21 Personer og ved Igdluluârssuk 1 Hus med 28 Personer.

Paa de 3 Bopladser Nord for Angmagssalik-Egnen boede altsaa i Gennemsnit 36 Personer i hvert Hus, medens der paa de 17 sidstnævnte Bopladser kun boede 20 Personer pr. Hus.

Der fandtes ialt 29 Grønlænderhuse, 61 Telte, 136 Kajakker (4 Fangere havde hver 2 Kajakker), 81 Slæder med ca. 410 Slædehunde, 36 Konebaade, 168 Rifler og ca. 100 Isgarn.

DEN TIDLIGERE BEBYGGELSE NORD OG SYD FOR ANGMAGSSALIK DISTRIKT

Det er ovenfor nævnt, at Angmagssalikerne undertiden foretager lange Rejser for at overvintre paa fjernere Steder, nemlig Nord paa til Kialinek mellem 66°50′ og 67°20′ Br. og Syd paa til Pikiutdlek paa 65°, til Umîvik paa 64°19′ og til Igdluluarssuk paa 63°37′ Br.

Angmagssalik Distrikt strækker sig, som omtalt, Nord paa til den store Isstrøm Nordre Ikerssuak, og er den sydligste Del af Kong Christian IX's Land. Dette Navn har hele Kyststrækningen til Scoresby Sund (Fig. 21, 22, 23 og 24).

Kysten Nord for Nordre Ikerssuak falder i tre Partier, idet Indlandsisen fra ca. 67°20′ til 68° Br. træder umiddelbart ud til Havet, medens den saavel Syd som Nord for ligger bag Kystfjældene.

Paa det sydligste Parti, **mellem Ikerssuak og Aggas Ø** (67°20′) er Kysten indskaaren af mange smaa Fjorde. Indlandsisen ligger næppe mere end 20 km bag Kysten. Den nordlige Del af denne Strækning hedder Kialinek, og ud for denne ligger en Del smaa Øer.

Det mellemste Parti, **mellem Aggas Ø** og den mægtige Isfjord **Kangerdlugssuak** (ca. 68° Br.) er isdækket. En Samling af mægtige Bræer skyder sig ud i Havet mellem en Række Fjældkæder. Kysten, der altid blokeres af Is, er formentlig utilgængelig. Langt til Søs ud for Kysten ligger kun enkelte smaa Øer, af hvilke særlig skal nævnes Nordre Aputitêk.

Paa det nordligste Parti, **fra Kangerdlugssuak til Scoresby Sund** falder takkede, forrevne Basaltfjælde stejlt af mod Havet. Øer mangler saa godt som fuldstændig, undtagen paa den aller nordligste Del. Der er mange korte Fjorde, og flere store Bræer træder ud i Havet og i Fjordene, men selve Indlandsisen ligger for største Delen langt bag Kysten.

Angmagssalikerne fortæller, at man tidligere ofte rejste til Kialinek for at overvintre. Der skal være gode Fangepladser for Narhvaler og Bjørne, men Forholdene er ellers i ingen Retning saa gunstige som i Angmagssalik Distrikt. Amdrup, der i 1899 undersøgte Egnen, beretter at hele den flade, isopfyldte Skrækkens Bugt, mellem Kap Hildebrandt og Kap Warming, kan betragtes som et stort Strømsted, og som saadant er Egnen særlig egnet til eskimoisk Bebyggelse. Han fandt adskillige Hustomter baade her og nordligere, nogle af disse var meget store ligesom Husene ved Angmagssalik, andre ganske smaa, nemlig kun til én Familie. De fundne Hustomter skal her nævnes:

Paa Lilleø, SV. for Kap Warming, findes en lille Hustomt, udelukkende bygget af Sten, men som dog øjensynlig ikke har været fuldført. Paa Kap Warmings Sydspids ligger en 11 m lang Hustomt, og paa NØ.-Pynten af den store Nord for liggende Ø er der en stor og to smaa, ret gamle Hustomter. Ved Foden af de høje Fjælde mellem Kruuses Fjord og Solos Fjord ligger den gamle Boplads Nualik (67°15½′ Br.) paa en ca. 65 m høj Halvø. Her fandt Amdrup et 8 m langt Hus, hvori alle Beboerne, der i 1882 var rejst Nord paa fra Angmagssalik, var

dode ret pludselig, sandsynligvis ved Forgiftning. I Nærheden af dette Hus ligger tre ældre Husruiner.

Det nordligste Sted, som Angmagssalikerne vides at have overvintret paa, er Øen Nordre Aputitêk (67°47′ Br.), hvor der paa SV.-Siden er tre gamle Hustomter, dog af forskellig Alder. Forøvrigt findes ingen Bopladser paa den isdækkede Strækning mellem Nualik og Isfjorden Kangerdlugssuak.

Angmagssalikerne fortalte 1884, at Efterkommerne af de Folk, som var rejst til Kialinek, var rejst over den brede Fjord Kangerdlugssuak og længere Nord paa. De viste ved Tegning og Beskrivelse, at de kendte denne mægtige Isfjord, og sagde, at den altid var opfyldt af Isfjælde og kun sjældent frøs til.

Paa Østsiden af Fjordens Munding fandt Amdrup en gammel eskimoisk Boplads paa Sydsiden af Skærgaards Halvøen (68°07′ Br.). Halvøen var omgiven af en Mængde smaa Øer og Skær. Fangstforholdene har sikkert været gode. Paa Bopladsen fandtes 8 Hustomter, hvoraf de fire var meget gamle, og talrige Grave. Husene er smaa, og Manglen af Græstørv har gjort, at de er byggede udelukkende af Sten.

Paa hele Kyststrækningen herfra til Scoresby Sund er kun fundet 7 smaa Ruiner paa Toppen af den lille Ø Dunholm (69°55′ Br.) og et Par Ruiner paa Tangen, som Stewart Ø sætter ind i Bræen.

Man maa efter det her anførte formode, at Kysten mellem Angmagssalik Distrikt og Scoresby Sund aldrig har haft nogen fast Bebyggelse. Til dens sydlige Del er Folk fra Angmagssalik, paa Grund af de gode Fangstforhold, af og til rejst op og har overvintret. Paa dens nordlige Del har Folk i gamle Dage overvintret som et Stoppested paa deres Vandring langs Kysten mellem Angmagssalik og Scoresby Sund.

Medens man saaledes maa antage, at der aldrig har været nogen fast Bebyggelse paa Kysten, der mod Nord støder til Angmagssalik, stiller det sig anderledes paa Kysten mellem Angmagssalik Distrikt og Julianehaab Distrikt, som Graah kaldte Kong Frederik VI's Kyst, thi her har større Strækninger fra gamle Dage været ret godt beboet.

Kysten er ca. 650 km lang og falder i flere Underafdelinger. Det, som bestemmer Grænserne for disse, er Indlandsisens større eller mindre Udbredelse. Der findes to lange Strækninger, paa hvilke Indlandsisen saa godt som overalt gaar ud til Havet. Den sydlige af disse ligger omkring 62° Bredde og den nordlige fra $63^3/_4°$ til $65^1/_2°$ Bredde. Kysten deles derved i fire Partier, nemlig saaledes:

1. Fra Kap Farvel til Napassorssuak Fjord ($61^3/_4°$ Br.),
2. Fra Napassorssuak Fjord til Mogens Heinesens Fjord (62°20′ Br.),
3. Fra Mogens Heinesens Fjord til Bernstorffs Fjord (63°40′ Br.),
4. Fra Bernstorffs Fjord til Søndre Ikerssuak ($65^1/_2°$ Br.).

Fra Kap Farvel til Napassorssuak Fjord. Hele denne Strækning er stærkt indskaaren. Den sydligste Del dannes af en Gruppe ret store Øer, afskaarne fra Fastlandet af mange Sunde. Mellem den sydligste Ø, Eggers Ø, og Christian

IV's Ø gaar det brede Sund Ikeĸ, og Nord om sidstnævnte Ø det lange, smalle Sund Ikerasarssuaĸ = Prins Christians Sund. Nordligere er Landet indskaaret af en halv Snes, indtil 55 km lange Fjorde med nogenlunde parallelle Hovedretninger og parallelle med de ovennævnte Sunde. De længste af disse er Kangerdlugssuatsiaĸ = Lindenows Fjord, Iluileĸ Fjord = Danells Fjord, Kangerdluluk, Ingiteit Fjord, Auvarĸat Fjord, Anoritôĸ Fjord og endelig paa Grænsen til næste Afsnit Napassorssuaĸ Fjord.

Der findes ikke som paa Vestkysten en stor Skærgaard udenfor Kysten, men kun en Del mindre Øer, der ligger spredt langs denne. Fjældene er umiddelbart ved Kysten gennemgaaende lave og har afrundede Former, men falder brat af mod Havet og efterlader kun hist og her en smal Kyst foran sig. Enkelte Fjælde har dog spidse Takker og naar over 1000 m Højde. Fjældhøjderne tiltager indefter i Landet, og i det inderste af de dybe Fjorde træffes overalt bratte, forrevne Fjældpartier af over 2000 m Højde.

I det indre af Grønlands Sydspids, indtil Iluileĸ Fjord, er der ingen Indlandsis, men den vestlige Del er et pragtfuldt Bjerglandskab med store sammenhængende Bræer, medens den lavere østlige Del er dækket af Is, som ligger i Høje og Dale efter det nedenunder liggende Terræn, og op over Isdækket rager alle Fjældtoppe.

Nord for Iluileĸ Fjord findes ikke noget større isfrit Fjældlandskab indenfor Kystfjældene, men Indlandet dækkes her af Indlandsisen. Den formaar dog ikke at forcere Kystfjældene, og kun paa enkelte Steder naar den ud til den yderste Kyst. Hvor den imidlertid ikke som en oversvømmende Masse kan naa frem, udsender den Isbræer gennem Slugter og Dalstrøg. Strækningen udmærker sig derfor ved en stor Rigdom paa Bræer, medens ingen af Fjordene dog kan betegnes som egentlig Isfjord. Indlandsisen har aldrig dækket Yderlandet og Øerne. Denne Strækning danner en jævn Overgang til det næste Bælte.

Det indre af Fjordene er saa godt som altid spærret af et Kaos af sammenfrossen Kalvis, Vinteris og Storis, hvorfor det er vanskeligt at naa ind i dem med Baad.

Der er paa denne Strækning saa godt som ved hver Fjord fundet gamle Bopladser, men det maa dog antages, at kun den sydlige Del, nemlig Syd for Iluilek, har haft fast Bebyggelse. Her skal nævnes nogle Oplysninger om denne Strækning, særlig om Bebyggelsen.

Paa begge Sider af Indløbene til Sundene Ikeĸ og Prins Christians Sund findes mange Hustomter, særlig umiddelbart Nord for sidstnævnte Fjord, hvor Landet ved Nunatsuk er forholdsvis lavt og har ret frodig Græs- og Lyngvegetation. Her er ogsaa mange Grave. Endog paa en ganske lille Ø, ca. 6 km indenfor det østlige Indlob til Prins Christians Sund, hvor Graah i April 1829 var indespærret 4 Uger af Storisen, forefandtes Hustomter og Grave. Nord for Nunatsuk ligger den høje Ø Aluk, der tidligere ved Sommerens Klapmydsejagt var Samlingssted mellem Østgrønlændere og Vestgrønlændere. (Fig. 1).

Ved den store Lindenows Fjord findes mange Hustomter og Grave, især

paa Nordsiden. Den største Ruingruppe er ved Narssak ($60^1/_2°$ Br.), ca. 20 km indenfor Fjordens Munding. Den ligger paa en frodig Slette, hvorfra der er meget bekvem Overgang gennem et Dalstrog med Soer og en større Elv til den nordligere liggende Nanusek Fjord. Mellem Eskimoruinerne ligger den eneste Nordboruin, der er fundet paa Østkysten. Den blev fundet 1881 af den herrnhutiske Missionær Brodbeck. Ved Stranden findes høje Sten, hvorpaa Grønlænderne om Vinteren anbragte deres Konebaade.

Paa Kysten Nord for Lindenows Fjord findes Hustomter paa en lille Ø 4 km Vest for Kap Walloe og ved Mundingerne af Fjordene Kangerdluarak og Kutak. Smaaoerne Vest for Kap Walløe danner en fortrinlig lille Havn.

Paa det sydligste Næs af den høje Ø Iluilek (Fig. 2), altsaa Nord for Indløbet til den store Danells Fjord, ligger en gammel Boplads Vest for Udløbet af en ret betydelig Bræ. Nord for Iluilek ved Serkit nûat ligger paa Halvøens sydøstlige Pynt et Par Hustomter.

Paa Sydsiden af Kangerdluluk Fjord hæver sig de mægtige, skønne Graahs Fjælde, hvis højeste Top er 1550 m (Fig. 3). Paa Nordsiden af Fjorden, ca. 15 km indenfor Mundingen, ligger ved dens Indsnævring en gammel Boplads. Bag denne hæver sig de høje, bratte, nordlige Kangerdluluk Fjælde, paa hvis stejle Affald det myldrer med Krækkebær og Blaabær.

I den yderste Del af Ingiteit Fjordens Nordside ligger en Mængde lave Smaaøer og Skær, og paa Kysten indenfor ligger flere gamle Hustomter paa nogenlunde frodigt bevoksede Steder. Graah skriver, at han paa et enkelt Sted ved Fjorden har fundet 16 gamle, forladte Huse, det største Antal han noget Sted har truffet. Det maa antages, at disse Huse er meget smaa, hvert kun beregnet til én Familie.

Paa Nordsiden af Auvarkat Fjordens Munding ligger den gamle Boplads Auvarkat, tæt ved et dybt, frodigt Dalstrog. Ved Auvarkat ligger en, allerede af Graah omtalt, 4-pundig Kanon, der efter Østlændingernes Fortælling i sin Tid er fundet liggende ude paa Storisen, og ved Hjælp af Fangeblærer er bugseret til Land af Kajakker.

Paa Nordsiden af Anoritôk Fjordens Munding ligger paa en ret anselig græsbevokset Slette ved Foden af lave Fjælde den tidligere Boplads Anoritôk, hvor der er mange Hustomter og Grave. Sletten begrænses ud mod Fjorden af en mægtig gammel Moræne, der ligger i Fjordens Længderetning. Paa en frodig bevokset lille Ø udenfor findes ogsaa Hustomter og Grave. Mange Bræer, der tildels afgiver ret store Isfjælde, udmunder i Fjorden.

Et kort Stykke Syd for Napassorssuak Fjord ligger paa Enden af en lang, godt bevokset Tange en gammel Boplads, Inugssuit, hvor der er en god lille lukket Havn.

Fra Napassorssuak Fjord til Mogens Heinesens Fjord. Denne over 60 km lange Kyststrækning er et mod det indre jævnt stigende Plateau, der næsten helt er dækket af Indlandsisen, hvorover kun enkelte spredte Toppe rager op. Ind-

landsisen har paa denne Strækning tidligere dækket alt Land. Kysten er meget fattig paa større Indskæringer og har et overordentlig øde Udseende med en stor Mængde Bræer. Den største, der hedder Puisortoĸ, er 5 km bred. Den har haft Ry for at være meget farlig at passere, men den Egenskab, som ligger i Navnet — det Sted hvor noget (nemlig Is) dukker op af Vandet — finder ikke Sted her, idet Bræen ikke er nogen Isstrøm, der afgiver større Isfjælde.

Udfor denne Kyststrækning ligger lige Nord for Napassorssuaĸ Fjord den lange, stærkt indskaarne Ø, hvis to østligste Forbjerge er Kap Daniel Rantzau og Kap Cort Adelaer. Paa Sydsiden af Bugten mellem disse to Forbjerge er et snævert Indløb til en udmærket beskyttet og rummelig Havn. Paa Nordsiden af Bugten er en Tange, Karra akúnâĸ, med gode Teltpladser.

Paa den isdækkede Kyst Syd for Mogens Heinesens Fjord kommer Kystlandet hist og her til Syne som Smaaøer i Isen. Paa en saadan, ca. 15 km Syd for Fjorden, ligger som en Oase den tidligere benyttede Teltplads Ingerĸajagfik.

Udenfor Mogens Heinesens Fjord Sydside findes gamle Hustomter og Grave paa en af de smaa Holme indenfor den høje Ø Ikermiut.

Mogens Heinesens Fjord er ca. 40 km lang, og det inderste af Fjorden er noget af det mest storslaaet skønne og vilde i det sydlige Grønland. Fjordens Bredder er meget sneklædte, og mange større Bræer udmunder i den. Det eneste Sted, hvor det er muligt at bo, er paa Nordsiden af Fjorden, 4 km indenfor Mundingen, hvor der er en lille Bugt omgiven af nogle Skær. Her findes et Par gamle Hustomter og Grave.

Fra Mogens Heinesens Fjord til Bernstorffs Fjord. Denne Kyststrækning har i Modsætning til den sydligere Del af Kysten en ret anselig Skærgaard, en ret frodig Vegetation og et langt bredere Yderland. Et højt Fjældland stænger Vejen for Indlandsisen og holder den tilbage i lang Afstand. Der findes tre store Fjordpartier, nemlig ved Tingmiarmiut, ved Ũmánaĸ og ved Akorninarmiut. Mange mindre Indskæringer og Sunde frembringer ret store Øer; disse og Skærgaarden giver Egnen et ganske andet Udseende end den sydligere Del af Kysten. Indlandsisen ligger bagved hele Partiet og sender sine Arme ud i Fjordene. Her har tidligere været forholdsvis stor Bebyggelse.

Udfor den sydligste Ø, Nagtoralik, ligger nogle smaa Skær, som efter et grønlandsk Sagn skal have været Skuepladsen for en Kamp mellem en Europæer og en Grønlænder.

Den indskaarne og frodigt bevoksede Ø Uvdlorsiutit har flere Toppe paa 640 m. Ved Eĸalungmiut paa SV.-Pynten findes flere gamle Huse. Noget Nord for Midten af Øens Vestside findes paa Affaldet af Højderyggen nogle Vegstenslejer, hvorfra Befolkningen tidligere fik Materiale til deres Kogekar og Lamper. Graah beretter, at der paa en lille Slette, Narssaĸ, der ligger SV. for Uvdlorsiutit Sydpynt, ligger 10 forladte Huse.

Tingmiarmiut er egentlig Navnet paa en gammel Boplads (62°41′ Br.), der ligger Øst for et lille brat Fuglefjæld paa den sydvestlige Spids af Egnens

største Ø; men Øen, den store Fjord og hele Egnen har faaet dette Navn. En anden Boplads ligger ved Sanerak, Vest for det nævnte Fuglefjæld. Tingmiarmiut Øen er pragtfuld; den er et Højland paa ca. 470 m Højde, hvorfra en brat, vildt forreven Bjergkæde med mellemliggende Bræer rager op. Flere Fjældspidser er over 1200 m høje (Fig. 4).

Efter Grønlændernes Udsagn findes paa Fastlandet ved Arfa sagdliarusek, bag en lavere Fjældryg en Indsø, i hvilken man har set Dyr af Størrelse og Udseende som Netsider krybe op paa Vinterisen.

Griffenfeldts Ø ligger paa Sydsiden af Sehested Fjordens Munding. Den er langstrakt og stærkt indskaaren. Ved Foden af det 690 m høje kendelige Fjæld Ũmának, der har givet hele Egnen Navn, ligger den gamle Boplads (62°52′ Br.).

Ifølge et Sagn har en Grønlænder og en Europæer her haft et Væddemaal. Et Toug spændtes fra Ũmának til Fastlandet, og i et Kar sogte de at sætte over ved at følge Touget. Grønlænderen kom godt over, men Europæerens Arme gik af ved Skulderleddet. Paa Ũmánaks Skyggeside skal der være en Opstabling af Sten, hvor Touget har været fastgjort.

Nord for Sehested Fjordens Munding ligger Øen Uivfak, paa hvis Vestside der er en Hustomt. Udfor Øens NØ.-Side ligger en Del smaa lave, ret frodig bevoksede Øer, hvorpaa der ved Itugdlermiut findes flere Hustomter.

Egnen omkring den ca. 50 km lange, høje Ø, Skjoldungen, med Nord for liggende Øer hedder Akorninarmiut. Skjoldungen strækker sig i nordvestlig Retning ind i Fastlandet og skilles derfra ved lange, forholdsvis smalle Sunde. Paa Fastlandet af det sydlige Sund fandt Graah ved Amitsuarssuk (63°13′ Br.) en lille Bugt, der danner en ypperlig Havn med 5 à 10 m Vand og fast Sandbund. Denne Havn, der ved udenforliggende Smaaøer og Skær er sikker for Drivisen, kaldtes Caroline Amalies Havn. Længere inde i Sundet paa et frodigt bevokset Næs, Kôrnok, paa Skjoldungens SV.-Side findes to gamle Huse, i hvilke der var en Mængde Skeletter. I Nærheden laa flere Grave, der paa to nær var tomme og utillukkede.

NV. for Skjoldungen gaar en lille Vig, omgiven af en ret betydelig Slette ind i Fastlandet. I Bunden af Vigen udbreder sig en rummelig Dal, der gennemstrømmes af en lakserig Elv. Mange smaa Elve styrter ned fra de omgivende Fjældes Bræer. Jordbunden dækkes af $^2/_3$ m højt Krat, Lyng og Græs. Dette var den skønneste og frodigste Egn, Graah havde set paa Østkysten. Den hedder Ekalungmiut, og Graah kaldte den Dronning Marias Dal. Her samledes tidligere de omboende Grønlændere nogle Dage om Aaret for at fange Laks og indsamle Krækkebær og Kvaner som Forfriskninger til Vinteren. Graah var her sammen med 200—250 Grønlændere, der hengav sig til Munterhed og Glæde. Fjældene paa Fastlandet indenfor Skjoldungen naar en Højde af 1800—2000 m.

Nord for Skjoldungen ligger mange Øer, af hvilke de fleste ligesom Fastlandet er forholdsvis lave, afrundede og tildels frodigt bevoksede. Paa flere af dem findes gamle Bopladser, saaledes to paa Øen Imarsivik, hvor Graah overvintrede 1829—30, og én ved Orkua paa Sydsiden af den høje, lille Ø Kiasigssak.

Kortet over Egnen omkring Graahs Vinterkvarter, nemlig mellem Forbjergene Kitsigsormiut og Kap Moltke, er i Hovedsagen støttet paa Graahs.

Ved det ene Hus ved Akorninarmiut var der 1884 et temmelig unaturligt Forhold imellem Antallet af mandlige og kvindelige Individer, idet der af de 21 Beboere kun var 5 mandlige, medens hele Resten var kvindelige, selvfølgelig mest Børn. Man kan derfor ikke undres over, at der var en Pige paa omtrent 20 Aar, som havde Kajak og fangede godt. Hun var eneste Barn af en Mand, som var Dværg. En yngre Pige, der var Datter af en Mand, som havde fire Døtre, men ingen Sønner, havde ligeledes Kajak. Disse to unge Piger var klædt fuldstændig som Mandfolk, og opførte sig og behandledes af de øvrige Folk som saadanne. Da de havde vist os deres Færdighed i Kajakroning og Kasten med Harpun og Fuglepil, og vi derefter tillod dem at vælge nogle Sager af Tuskhandelskassen, valgte de selvfølgelig ikke Fruentimmersager men Pilejern og Kniv.

Egnen Syd for Bernstorffs Fjord hedder Igdluluarssuk, og er bekendt for god Bjørnefangst. Uden for Kysten ligger en Del smaa Øer. Paa Sydsiden af Øen Sagdliarusek, der ligger tæt ved Fjordens Munding, er en lille Bugt, hvis Bredder er forholdsvis frodig bevokset. Her ligger flere Hustomter. Paa Kekertarssuak, den største af Øerne, skal efter Grønlændernes Udsagn findes to Bjørnefælder.

Fra Bernstorffs Fjord til Søndre Ikerssuak. Paa denne ca. 220 km lange Kyststrækning træder Indlandsisen saa godt som overalt ud til Havet eller Fjordsiderne, kun afbrudt af enkelte Fjælde eller mindre Fjældpartier, der danner Øer i den dækkende Is. Paa den sydlige Del findes foruden Bernstorffs Fjord, der producerer mange Isfjælde, to store Fjordpartier, nemlig Gyldenløves Fjord ved Umîvik og Køge Bugt ved Pikiutdlek. Den sidste er helt omgiven af Is, der hæver sig indefter til den dækkende Indlandsis og afgiver mange Isfjælde, som man træffer Syd efter langs hele Kysten. Paa denne Strækning findes ud for Kysten kun faa og smaa Øer, men mellem Køge Bugt og Ikerssuak findes mange og ret store Øer, som med ét Navn hedder Graahs Øer. Den nordligste af disse, som ligger ved Sydsiden af Ikerssuak, hedder Dannebrogs Ø.

Ved de nordlige Mundinger af Fjordene ved Umîvik (64°20′ Br.) og Pikiutdlek (ca. 65° Br.) findes Bopladser, der stadig har været benyttet til Overvintring paa Rejserne Syd efter fra Angmagssalik Distrikt, og som endnu undertiden benyttes.

Ved Umîvik findes mange gamle Hustomter ved Utermiut, Pâtûterajuit, Kiatak og Itivssâk. Tre Konebaadsbesætninger fra Sermilik, ialt 42 Mennesker, overvintrede 1884—85 her i ét Hus.

Ved Pikiutdlek findes flere gamle Huse paa Ole Rømers Ø og Sneedorffs Ø, og et Vegstens Leje paa Øen Akitsek.

Foruden disse Steder, som paa Grund af den gode Fangst har været benyttet til Overvintring, er der fundet enkelte Hustomter paa flere øde Steder af denne

Kyst, saaledes paa den lille Ø Kekertarssuatsiak (63°55′ Br.), paa den lille Ø Ukîverajik (64°43′ Br.), paa Vestsiden af Dannebrogs Ø ved Igtugtuluk, og flere Ruiner paa Øen Vest for ved Igdlit (65°18′ Br. og 39°37′ Lgd.). Ruinerne ved Ukîverajik og Igtugtuluk er bygget udelukkende af Sten uden Anvendelse af Græstorv. Paa Næsset Pamiagdlûssak og flere af Smaaoerne her udfor findes gamle Teltpladser.

Nansen foretog 1888 sin Bestigning af Indlandsisen fra den lille Nunatak Vest for Kiatak ved Umîvik. Han passerede en Del Nunatak'er inde paa Indlandsisen; den vestligste — Gaméls Nunatak — laa 75 km VNV. for Kiatak og var ca. 1960 m høj.

Dannebrogs Ø var det nordligste Sted, hvortil Graah naaede 1829. Den er meget indskaaren, men ikke høj. Den sydligste bratte Pynt kaldte han Holms Næs. Paa den nordøstlige 216 m høje Halvø staar Graahs Varde, som er synlig paa lang Afstand. Nord for denne Ø skiller den mægtige Isstrøm Ikerssuak Kong Frederik den VI's Kyst fra Kong Christian den IX's Land, og danner Sydgrænsen for Angmagssalik Distrikt (Fig. 5).

Angmagssalikerne har, som nævnt ovenfor, gennem Folkene, der tidligere boede paa den sydligere Del af Østkysten, mindst et Par Aarhundreder ved Handelsrejser haft indirekte Forbindelse med den sydlige Vestkyst, særlig for at komme i Besiddelse af Jernvarer. Deres Rejser gik til det nærmest beboede Sted Syd for, nemlig Igdluluarssuk. Det var en Rejse fra Sermilik Fjord paa 300 km over store Isfjorde og øde, isdækkede Egne. Paa Hjemrejsen efter Handelen overvintrede de ved Umîvik eller Pikiutdlek, hvor der, skønt Landet var begravet under Is, har været gunstige Betingelser for Sælfangst. Disse Overvintringssteder ligger paa store Isfjordes Nordsider i Nærheden af deres Mundinger, hvor Øer ligger ud for Kysten.

Nogle Steder, hvor der findes Hustomter paa denne øde Kyststrækning mellem Igdluluarssuk og Angmagssalik Distrikt, har dog ikke kunnet opfylde Betingelserne for god Fangst. Man maa antage, at Folkene her paa Tilbagerejsen har mødt Ishindringer, saa at Vinteren har overrasket dem og tvunget dem til Overvintring. Paa saadanne Steder, f. Eks. ved Ukîverajik og Igtugtulik, har Folkene været tvunget til at bygge smaa Huse og undertiden udelukkende af Sten uden Anvendelse af Græstorv.

Det isfri Distrikt mellem Mogens Heinesens Fjord og Bernstorffs Fjord har lignende, men dog ikke saa gunstige Betingelser for Bebyggelse, som de der findes i Angmagssalik Distrikt. Denne Kyst har været beboet lige til Slutningen af forrige Aarhundrede. Ved Tingmiarmiut, Ûmának, Akorninarmiut og Igdluluarssuk, hvor de store Bopladser har ligget, findes mellem de talrige Øer og ved Fjordenes Mundinger Stromsteder, hvor Sælfangsten har kunnet finde Sted største Delen af Aaret. Ligesom hele Angmagssaliks Befolkning om Foraaret samles ved Kingâk for der at samle angmagssat, saaledes har formentlig Beboerne fra disse Pladser i Slutningen af Sommeren haft et Samlingssted i den frodige Dronning

Marias Dal (Ekalungmiut), NV. for Skjoldungen, for at fange Laks og samle Krækkebær og Kvaner.

Beboerne af denne Kyststrækning, som Angmagssalikerne har holdt Handelsforbindelse med, har atter haft Handelssamkvem med Beboerne paa den sydligste Del af Grønland. Det var ved Klapmydsefangsten om Efteraaret ved Aluk, at Grønlænderne fra Øst- og Vestkysten traf sammen og drev Tuskhandel med hverandre. Afstanden fra Tingmiarmiut til Aluk er 300 km. Nogle Østlændinge drog endog over til Vestkysten, saaledes fortæller Walløe, at i 1751 kom 4 Østlændingbaade fra Ikermiut (62°17′ Br.) til Vestkysten for at overvintre; de havde været to Somre og en Vinter undervejs, inden de naaede Grønlands sydligste Del. Da der blev anlagt Missions- og Handelsstationer nærmere ved Kap Farvel, nemlig ved Nanortalik (ca. 1795), Frederiksdal (1824) og Pamiagdluk (ca. 1848), blev Aluk opgivet som Samlingsstedet, og Østgrønlændernes Rejser fortsattes lige til Vestkysten. De almindeligste Overvintringspladser paa Rejserne til og fra Handelsstedet har været i Omegnen af Kangerdlugssuatsiak (Lindenows Fjord) eller ved Iluilek; men gamle Hustomter findes overalt, ogsaa i de nordligere, meget øde Fjorde, og viser, at disse ogsaa har været benyttet til Overvintringssteder. I Almindelighed ligger de gamle Hustomter her, ligesom paa den nordligere Del, paa Fjordenes Nordsider i Nærheden af Mundingerne, især hvor der er Øer udenfor.

Graah antog, at hele Folkemængden paa den sydlige Østkyst i Sommeren 1829 ikke var 600 Mennesker, og at der i 1832 kun var omtrent 480, fordi mange af Beboerne havde forladt Østkysten og nedsat sig ved Frederiksdal og Nanortalik. Han tilføjer, at Kysten efter alles Udsagn tidligere havde haft en betydelig større Befolkning.

Udvandringen til Vestkysten tog Fart, da Frederiksdal blev anlagt 1824. Indtil 1828 incl. var Antallet af Østlændinge, som var døbt i Frederiksdal, 248. Da Graah begyndte sin Ekspedition, var Udvandringen i Aftagende, men tiltog derefter atter; fra 1829—1833 var Indvandringen 130. Efter den Tid aftog Indvandringen, og fra 1836 maa den betragtes som ophørt, idet der dog omkring 1848, da Stationen Pamiagdluk var anlagt, og 1859 atter indvandrede mindre Antal.

I 1884, da Konebaads-Ekspeditionen kom til Østkysten, var Antallet af de sydlige Østlændinge kun 135, der fordelte sig paa Bopladserne som nedenfor anført:

1884	Huse	Grønlændere
Tingmiarmiut	2	37
Ũmának	2	36
Akorninarmiut	2	44
Igdluluarssuk	1	18
Ialt...	7	135

Naar der her er opført, at der ved Bopladserne er to Huse, er det ikke derved sagt, at disse ligger paa samme Sted, men kun i samme Egn. Som Eksempel skal nævnes, at der ved Tingmiarmiut var to Huse, hvoraf det ene laa paa en lille Tange Øst for Fuglefjældet, som Bopladsen har Navn efter, og det andet ved Sanerak paa Vestsiden af samme Fjæld. Man maa antage, at der her ligesom i Angmagssalik Distrikt kun var ét beboet Hus paa hvert Sted.

I Løbet af Aarene efter 1884 vandrede alle Beboerne fra den sydlige Østkyst Syd paa og indlemmedes i Julianehaabs Distrikt; de sidste 38 i Aaret 1900.

For at standse og muligvis fastholde Østgrønlænderne paa deres Rejse til Vestkysten, blev i 1893 oprettet en mindre Missionsstation i Forbindelse med Handelssted ved Ikek Sundet ved Grønlands Sydspids, hvor der er meget gunstige Erhvervsbetingelser. De gamle Bopladser Sangmissok og Kernertok ved Nordsiden af Sundet, samt Itivdlek og Tinitekilâk ved Sydsiden blev nu atter beboede af de tilvandrende Østgrønlændere. Stationen blev anlagt ved Itivdlek, men blev 1907 flyttet til Sangmissok.

Angmagssalikerne, hvem Brugen af Jern til Vaaben og Værktøj var blevet en Nødvendighed, var nu, da Beboerne fra den sydlige Østkyst var bortrejst, tvunget til at foretage de lange, besværlige Handelsrejser langs hele Kysten, Rejser, der havde en Varighed af 3—4 Somre og 2—3 Vintre. Nogle Angmagssaliker var da ogsaa 1893 paa Rejse bestemt paa at bosætte sig paa Vestkysten, men vendte tilbage, da de erfarede, at der vilde blive anlagt en Missions- og Handelsstation ved Angmagssalik. Denne blev oprettet 1894 og har gjort fuldstændig Fyldest. Den sydlige Østkyst er nu ubeboet, og Grønlænderne foretager ikke mere Rejser langs denne ugæstmilde Kyst.

DEN GRØNLANDSKE BEFOLKNING

Angmagssalikerne er nu de eneste Beboere paa Grønlands Østkyst. Det er rene, ublandede Eskimoer uden paaviselige Spor af fremmede Elementer. De har været uden direkte Paavirkning ude fra den øvrige Verden før 1884, da »Konebaads-Ekspeditionen« kom op til dem fra Vestkysten. Denne Ekspeditions Opdagelse af Angmagssalik førte til Oprettelsen af en Missions- og Handelsstation paa dette Sted i 1894, og de sidste af Østkystens Beboere samledes derefter i denne Egn.

Angmagssalikerne er middelhøje, stærktbyggede og velproportionerede. Hovedets Form er mesaticephal med Tendens til Dolicocephali. Længden af Ansigtet er lidt kortere end dets Bredde, og Underansigtet er forholdsvis bredt. Ansigtstrækkene er markerede. Næsens Form er meget forskellig; ofte ses fremspringende, lige og velformede Næser, af og til store og buede, men dog ogsaa brede og flade. Regnbuehindens Farve i Øjnene er brun, hyppigst mørkebrun. Munden er kraftig, ofte noget fremstaaende og omgivet af smalle Læber. Tænderne er stærke og i Almindelighed velstillede, men bliver i en forholdsvis ung

Alder afslidte ind til Gummerne. Hovedhaaret er glat, stridt og rigeligt; dets Farve er i Almindelighed sortebrunt. Skaldede Folk ses ikke, og kun enkelte gamle Folk har graahvidt Haar. Mændene har ret udviklet Skægvækst, men de unge udrykker ofte Skægget.

Kroppen er kraftigt bygget, og navnlig er Brystet ualmindelig stærkt udviklet. Hals og Nakke er velformet. Halsen synes kort paa Grund af det store, hvælvede Bryst. Underlivet er velformet og ikke meget fremstaaende; dets Omfang er en Del mindre end Brystets. Armene er meget kraftigt udviklede, men dog ikke lange, medens Benene er mindre udviklede i Forhold til det øvrige Legeme. Hænderne er smaa, fyldige og velskabte med hvide Negle. Enkelte har dog lange, knoglede Fingre. Fødderne er smaa og ret velformede, men dog ofte brede med lav Vrist.

Mændenes Gang er elastisk, let og med udadvendte Fødder, derimod er Løbet tungere, vraltende, med stive Arme, krogede Knæer samt med korte, hurtige Skridt. Fruentimmernes Gang er tung, vraltende og lidt foroverbøjet. De er stærkt hjulbenede, og Armene holdes stift ud til Siden med indadvendte Albuer.

Hudfarven er paa de ubedækkede Steder, altsaa navnlig i Ansigtet, i Almindelighed gulbrun. Paa den bedækkede Del af Legemet er Farven lysere og maa kaldes lys oliven. Kvinderne er en Del lysere end Mændene. De Partier, som ogsaa paa europæiske Folkeslag er stærkt pigmenterede, har hos Østgrønlænderne en blaasort Farve. Paa nyfødte Børn er iagttaget en tydelig blaasort Plet paa Krydset, som taber sig i Løbet af de første Leveaar.

Huden er meget blød og fin paa de Steder, der er bedækket med Klæder, naar Folk er i det Fri. Behaaringen af Kroppen er ikke meget udviklet.

Angmagssalikernes **Sprog** er meget blødere end Vestgrønlændernes. Naar de taler, lægger de ofte Eftertryk paa Ordenes Slutningsstavelser og udtaler dem i en højere Tone, og da tillige flere Bogstavlyde er forskellige fra Vestgrønlændernes og nogle helt udelades, er der en betydelig Forskel i Lyden af de to Dialekter. Følgende Bogstaver i det vestgrønlandske Sprog fremtræder i det østgrønlandske som vedføjet: u = i, o = e, p og f = b, t = d, k = g, s = j eller l, ʁ = r. Som Eksempler paa Lydomskiftning kan nævnes: Tasiussârss*i*k, Íkát*e*ʁ og Nûka*j*ik, og paa Udeladelse af Bogstaver: Amasalik (i Stedet for Angmagssalik).

I selve Udtrykkene for mange af de almindeligste og vigtigste Begreber er der betydelige Afvigelser mellem det vestgrønlandske og Angmagssalikernes Sprog; men Forskellighederne i Benævnelserne, skriver Rink, ligger ikke saa meget i Anvendelsen af ny eller fremmede Stamord og Tillægsord som i Omskrivning ved Hjælp af andre bekendte Stamord eller Tillægsord. De vigtigste af saadanne Afvigelser er fremkomne ved den gamle Skik hos de Indfødte, at de i Tilfælde af Dødsfald undgaar at nævne de Afdødes Navne, og derfor, naar disse er hentede fra Benævnelserne paa et Dyr, en Genstand eller et Begreb, maa

Fig. 13. Det Indre af Angmagssalik Fjord ved Angmagssatpladsen Kingâĸ.
I Baggrunden Kilikitseĸ og tilhøjre Misugtoĸ Fjæld.
W. Thalbitzer fot. Sommeren 1906.

Fig. 14. Det Inderste af Angmagssalik Fjord, Kingorssuaĸ med Fjældet Kilikitseĸ.
Knutsen fot. d. $^{25}/_{9}$ 1884.

Fig. 15. Den østlige Del af Sundet Íkátek, Vest for Sermiligâk.
Knutsen fot. d. $^{23}/_{9}$ 1884.

Fig. 16. Dalstrøg ved Íkátek paa Nordsiden af Sundet. Knutsen fot. $^{23}/_{9}$ 1884.

ogsaa Benævnelserne paa disse forelobig helt forandres eller omskrives. Rink paaviser, at denne Skik, som jo ogsaa er bekendt fra andre eskimoiske Lande, overalt maa have haft en vis Begrænsning, da jo ellers Sproget helt maatte have forandret sig, og en almindelig Forvirring imellem dets Dialekter maatte være indtraadt i Aarenes Løb. Dels kan Forandringen af et saadant Ord ikke have udstrakt sig til alle deraf afledede Ord, dels maa den have indskrænket sig til en vis Tid og en vis Kreds af den Afdødes Bekendtskab, alt i Lighed med andre Sørgeskikke. Uden Tvivl har Reglerne i saa Henseende været forskellige hos de forskellige Eskimostammer, og efter alle Sprogprøver og andre Oplysninger at dømme, kender vi ingen Stamme, hos hvilken det kan antages at have en saa omfattende og gennemgribende Indflydelse som hos Angmagssalikerne. Ja, de overholder denne Regel for Sorg med en saadan Konsekvens, at de ligefrem nægter at kende Ord, som man dog med Sikkerhed maa forudsætte ikke kan være dem fremmede. Dette er fremtrædende i afledede Ord og navnlig i Stednavne, ved hvilke det dog har været dem umuligt at gennemføre Reglen. Grunden til, at denne Sørgeskik har kunnet udvikle sig saa ensidigt ved Angmagssalik, maa søges i den store Isolering.

Her skal nævnes nogle Eksempler paa vestgrønlandske Ord, som tillige gælder alle de øvrige Eskimo-Dialekter, medens Angmagssalikerne betegne dem ved Ord, der tillige har anden Betydning, og ligesom blot er en Omskrivning af hine særegne Ord:

	Vestgrønland	Angmagssalik	Bogstavelig Betydning
Bær	paormaĸ	pukugaĸ	det som plukkes.
Hale	pamioĸ	uniakagtaĸ	hvad der slæber efter.
Hvid. . . .	ĸaĸortoĸ	akisugtoĸ	som giver Genskin.
Kajak . . .	ĸajaĸ	sarĸit	Vandremiddel.
Kastetræ .	norssaĸ	ajagsit	Frastødningsmiddel.
Laks. . . .	eĸaluk	kaporniagaĸ	den som stikkes.
Mand . . .	angut	tiggak	stinkende Hansælhund.
Ravn . . .	tuluvaĸ	tingmiakajik	den tossede Fugl.
Remmesæl.	ugssuk	angneĸ	den største.
Sover . . .	sinigpoĸ	ilángauvoĸ	er berøvet en Del af sin Virketid.
Spæk. . .	orssoĸ	mingugtoĸ	det fedtende, tilsølende.
Øje	isse	takungnit	Synsredskab.

Andre Ord som Angmagssalikerne har forskellige fra Vestgrønlænderne, skriver Rink, synes at være af ældre Oprindelse og tyder paa særegne Ordstammer, som Vestgrønlænderne ikke nu benytter, og atter andre Ord er dels fundne i andre eskimoiske Dialekter, dels i det gamle af *angákoĸ*erne benyttede Sprog, og dels knyttede til Sagnfortællingerne. Som Eksempel paa Begreber, som findes benævnte paa disse Maader, skal her nævnes:

	Vestgrønland	Angmagssalik	Svarende til
Barn	nâlungiaĸ	tigimiaĸ	Mackenzie Dialekt.
Fader (min)	angutiga	naggiviga	*angákoĸ* Sprog.
Gryde	iga	ûtsit	— —
Ja	âp	îm, îmilâ	særegen Stamme.
Hund	ĸingmeĸ	kûkiak	— —
Maane	ĸáumat	aningat	mytisk Navn.
Musling	uiloĸ	kiligitsaĸ	særegen Stamme.
Nej	nâgga	êĸe, eĸêla	— —
Ræv	teriangniaĸ	oĸitsernaĸ	— —
Solen	seĸineĸ	ĸaumâvaĸ	*angákoĸ* Sprog.
Yderpels	ĸalipâĸ	atátsit	Alaska Dialekt.

Angmagssalikernes **Klædedragt** var før deres Forbindelse med Europæerne udelukkende af Skind, mest af Sælskind, men delvis ogsaa af Bjørneskind og Ræveskind (Pl. XVIII, Fig. 35 og Pl. XX, Fig. 39).

Saavel Mænd som Kvinder bar Inderpels med Haarene indefter (*ánorâĸ*) og Yderpels med Haarene ud efter, forsynet med Hætte til at trække op over Hovedet. *Ánorâĸ*'en er saa vid over Brystet, at Armene med Lethed kan trækkes ud af Ærmerne og holdes inde paa Kroppen, hvilket hyppigt gøres, naar det er koldt. Kvindernes Pelse (*amaut*) er meget vide over Ryggen og har store Hætter, i hvilke de bærer de smaa Børn. Baade Mænds og Kvinders Pelse naar ned over Hofterne.

Folkene bærer ogsaa to Par Benklæder, begge Par med Haarene ud efter. Inderbenklæderne (*náitit*) er det eneste Klædningsstykke, Folkene har paa i Huset, og bæres kun af Anstændighedshensyn. Mændenes *náitit* er ganske smalle og sidder fast omkring Laarene, medens Kvindernes kun bestaar af et lille trekantet Skindstykke, der holdes paa Plads ved Remme over Hofterne. Unge Piger og Drenge bruger ikke *náitit*, førend de er giftefærdige.

Mændenes Yderbenklæder gaar ned over Knæerne og bindes uden paa Støvlerne, medens Kvindernes kun naar ubetydeligt under Skrævet, og da Støvlerne kun naar til Knæerne, er Laarene ganske blottede.

Støvlerne, der gaar op til Knæerne, bestaar af Inderstøvler eller Strømper med Haarene indefter og Yderstøvler, der i Almindelighed er af Vandskind, men dog ofte om Vinteren lodne. Støvlesaalerne er bøjet op højt over Foden og der fastsyet til Skafterne, saa at de faar Udseende af Træsko.

Over *ánorâĸ*'en bæres i fugtigt Vejr eller i Kajak en Tarmskindspels af samme Snit som denne. I Kajak bruges om Vinteren og i Søgang udenpaa Tarmskindspelsen en Vandskindspels, hvis nedre Rand spændes fast om Ringen om Kajakhullet. Om Sommeren, naar Kajakpelsen ikke bæres i Kajak, bruges en Overtræks-Halvpels af Form som en afstumpet *ánorâĸ*, og som tidligere var syet af hvidt, afhaaret Skind, og en anden Halvpels af Vandskind, hvis Underkant spændes om Kajakhullet, og hvis Overkant holdes oppe ved Seler af Sæltænder, som Kajakmanden har over Skuldrene.

Om Sommeren, naar Kajakmanden ikke slaar sin Hætte op over Hovedet, bærer han i Kajak en Hue med Skygge af Træ eller Skind og lavet af et helt Ræveskind med Halen hængende ned ad Ryggen, eller en Hue af Kalotform og rigt broderet.

Foruden de ovennævnte *náitit*, som saavel er Mændenes som Kvindernes vigtigste Husdragt, bar Manden tidligere en Amuletrem, der sad korsvis over Ryg og Bryst, og Kvinderne bærer Ørenlokker, udskaarne af Tand eller Tin, Halsbaand og Armbaand af Skind og Perler.

De fleste Mænd og alle Kvinder bar langt Haar; Mændenes hang løst og holdtes tilbage fra Ansigtet ved Haarholdere, indsyet med Perler, medens Kvindernes Haar paa vanlig Eskimovis sættes op i en bred Top og ombindes med et Haarbaand, hvorfra Perler hang ned over Haaret. I det Fri binder Kvinderne ofte et Tørklæde omkring Hovedet. Det bestod tidligere af et broderet Skind eller af Remmesælens fine Overhud, hvori Haarrødderne sidder. Et Hovedtørklæde af sidstnævnte Art er sort og ligner Tøj.

Ved Fangsten benyttes endelig følgende Klædningsstykker: Kajakvanter, Vanter af Sælskind med Haarene ud efter, eller af Bjørneskind, Overtrækssko eller Sandaler af Bjørneskind, Skygger, Øjenskærme, udskaarne af en Træklods og rigt prydet med udskaarne Ornamenter af Ben eller Tand, og endelig Snebriller af Træ, enten med en Sprække til at se igennem, eller udskaaret som en Halvmaske.

Angmagssalikernes Klædedragt er naturligvis blevet forandret, efter at de i Butikken har kunnet faa Bjørneskindene og Ræveskindene godt betalt, og de har kunnet købe europæiske Klædningsstoffer og Klædningsstykker. Der bruges derfor ikke mere Ræveskinds-Huer eller Bjørneskinds-Pelse og Benklæder m. m., men mellem deres Klædningsstykker findes snart det ene, snart det andet europæiske Stykke. De elegante Huer af hvidt Ræveskind afløstes af flade Huer af tyndt blaat Bomuldstøj med Skygger af Skind. Tøjet var udspændt over en Træring, og over Pullen sættes over Kors et smallere rødt Baand paa et bredere hvidt. Nu bruges Sportshuer, Stormhuer og Kasketter fra Butikken.

De vestgrønlandske Kateketer med Hustruer har ogsaa indvirket stærkt paa Klædningsstykkernes Snit, altsaa paa Moden. Jeg skal nævne et Par Eksempler:

Kvindernes Pelse, der tidligere gik ned over Benklæderne, er nu kortere for at Luksusartiklen, den hvide Særk, efter vestgrønlandsk Mode kan ses; ja, de er endog gaaet videre end paa Vestgrønland, idet de har ment, at den oprindelig blændende hvide Særk er for smuk til at skjules og derfor lader den hænge frit ned udenpaa Benklæderne, hvorved tillige opnaas en Tilnærmelse til de europæiske Damers Skørter. Denne Mode er dog heldigvis atter ved at forsvinde.

De karakteristiske og hensigtsmæssige, højt over Foden bøjede Støvlesaaler bruges ikke mere; man syer nu Støvlerne ligesom paa Vestkysten med lave Saaler, hvilket giver Foden en smukkere Form.

Af Angmagssalikernes oprindelige Klædedragt er nu kun Kvinde*ánorâk*'en og *amaut*'en tilbage. Mændene klæder sig nu som deres vestgrønlandske Landsmænd.

Angmagssalikernes **Samfundsliv** er grundet paa Regler, hvis Tvang de stiltiende anerkender som lovmæssige, og hvis Overtrædelse udsætter dem for Samfundets Misbilligelse.

Det er Familien, som danner den snævreste Samfundskreds; uden om den ligger Husfællernes Samfund, hvorimod Forbindelser mellem Beboerne af de forskellige Vinterbopladser kun indskrænker sig til tilfældig Hjælp under Trangstider.

Angmagssalikerne anerkender det som deres første sociale Forpligtelse at staa deres Husfæller og nærmeste Slægtninge bi. Som tidligere nævnt findes der kun ét beboet Hus paa hver Vinterplads. Et saadant Hus afgiver Bolig for indtil en halv Snes Familier, som ofte kan være delt i flere Slægter. Som Overhoved i Huset raader til en vis Grad den ældste Mand, naar han er en god Fanger eller har været det og har Sønner, som er dygtige Fangere. Denne »Ældstes« Stilling beror maaske mest paa en stiltiende Anerkendelse af hans Autoritet, hvilket viser sig derved, at han betragtes som Vært ved Fremmedes Besøg, at han bestemmer Husets Deling og Ordning, og afgør, hvem han vil have boende i Huset. Han bestemmer, naar der skal flyttes i Hus, thi alle Familier maa samtidig flytte ind for at faa Huset opvarmet af de mange tændte Lamper.

Enhver er pligtig til at tage Del i det fælles Arbejde med Husbygning, Teltslagning og paa Rejserne. Mændene laver selv deres egne Redskaber og sørger for Erhvervet, medens Kvinderne flænser og tilbereder de fangne Dyr, passer Børnene og koger Maden. Alt beror paa den gensidige Hjælp, og alt Udbytte af Jagten deles ud efter visse Regler til alle i Huset, saa at ingen kommer til at lide Nød, saalænge der er Fangst. Det hengemte Vinterforraad nyder ogsaa alle Husfæller godt af, medens det dog tilkommer Ejermanden at bestemme, hvorvidt Forraadet skal tages ind.

Kun Fangere nyder Anseelse hos de andre; naar Folk i en yngre Alder mister Evnen til at fange, er de ofte Skive for de andres Spot. Saasnart Ynglingen er blevet dygtig Fanger, kan han gifte sig, og den gamle Mand holder ikke op med at gaa paa Fangst, førend Svaghed tvinger ham dertil.

Naar Folkene flytter i Telt, bor som Regel kun de nærmeste Slægtninge sammen, hvorved alt Fællesskab ophører, som har hersket mellem Husfællerne, og Familiens Overhoved er nu den raadende.

Husliv. Kvinderne tilbringer største Delen af Tiden paa deres Brikseplads, hvor de sidder med Benene overkors og ingen andre Klæder har paa end *náitit*. Her sidder de og præparerer Skind, snor Senetraad, syer Klæder og broderer. Ofte vasker de sig i Urinballen og sætter Haaret op i en bred Top. Tillige passer de Børnene og Gryden, hvis den hænger over Lampen; men altid har de noget at bestille, thi har de ikke anden Beskæftigelse, sysler de med Lampepinden i Lampen for at holde denne brændende med en smuk, klar Flamme. Disse Lamper brænder nemlig Dag og Nat, selv om det er nok saa lyst og nok saa varmt. Skønt de mange Mennesker og mange Lamper foraarsager en kvælende Hede i Huset, er Luften dog ikke saa slet, som man skulde antage, naar man erindrer,

at der i Huset er baade Spæk, halvraadent Kød og Urinballe; men den lavtliggende Husgang befordrer en god Ventilation uden at Varmen slipper ud.

Familiefædrene sidder foran paa Briksen med Fødderne paa den foranstaaende Kasse, medens de ugifte Mænd har Plads paa Vinduesbriksen. Har Mændene Arbejde paa Kajakken, og det er koldt udenfor, tages den ind i Huset, hvor den fylder meget paa Gulvpladsen. Arbejder Mændene ikke paa deres Redskaber, bestiller de i Reglen intet uden at spise, sove, fortælle om deres Jagt eller øve sig i Trommesang, hvis de skal optræde mod en Modstander. Naar der er Lejlighed til Fangst, er Mændene selvfølgelig største Delen af Dagen ude.

Folkene er meget befængt med Utøj i Haaret og tilbringer ofte Tiden med at fange dem i hinandens Hoved og derefter alvorlig stikke dem ind i Munden paa Ejermanden. Det betragtes som et daarligt Tegn, naar Utøj forlader et Menneske, thi da antager de, at det er sygt og inden kort Tid skal dø.

Man har ingen faste Spisetider, men naar man har rigelig med Proviant, hænger Gryden næsten altid over Ilden, og man spiser hele Dagen igennem. Dog maa man regne det for Hovedmaaltidet, naar Fangeren kommer hjem om Aftenen; thi da spiser han og Familien, hvad Konen har færdig til ham, som oftest førend den hjembragte Fangst er skaaret op. Sælerne trækkes om Vinteren ind i Huset, hvor de flænses, et Arbejde, der undertiden besørges af Mændene selv.

Meget Sælkød spises raat, enten tørret eller i halvraadden, gæret Tilstand; ligeledes Hajkød. Endvidere spises Bjørnekød, Fisk, især Laksørred og *angmagssat* m. m., og i Trangstider Hundekød, Ræve og Ravne m. m. Der spises meget frisk Grønt, Rødder og Bær af forskellige Arter, der opbevares til Vinteren i Spækposer. Frisk Tang og Muslinger spises hele Aaret rundt; i Trangstider kan det endog være et Hovednæringsmiddel. Den eneste Drik er Vand.

I Almindelighed lægger Angmagssalikerne sig tidligt til at sove om Aftenen; kun ved ekstraordinære Lejligheder, som naar der er Besøg, ved hvilke der udføres *angákoĸ*-Kunster, Trommedans eller Lege, kan de holde ud til langt ud paa Natten.

De gifte Folk ligger paa Briksen med Fødderne ind mod Væggen, medens de ugifte Kvinder ligger ved Fodenden. De ugifte Mænd og større Drenge saavel som tilfældige Gæster ligger paa Vinduesbriksen.

Familien. Familiebaandet, det vil sige Blodets Baand, betragtes som en Forpligtelse til at staa hinanden bi under alle Omstændigheder. Derimod betragtes Ægteskabet ikke som Familiebaand. Medens Familieskabet holdes strengt i Agt, betragtes Konen kun som Mætresse eller Tjenestepige, ved hvilken man kan skille sig, naar det skal være. Først naar Konen har faaet et Barn, er hendes Stilling mere sikker.

Som det sig hør og bør, er Manden Nummer eet i Familien; efter ham kommer Sønnerne, selv om de er ganske smaa, idet de betragtes som de vordende Fangere, der skal underholde Forældrene paa deres gamle Dage. Saalænge Forældrene lever, bliver de fleste af Sønnerne boende hos dem og bidrager til deres Underhold. Hvor der er flere Sønner, flytter undertiden de yngre til deres Ko-

ners Familier. Saalænge Faderen lever, beholder han faderlig Myndighed over Sønnerne, som bor hos ham. Hvor der ingen Sønner er i Familien, træder i Stedet Plejesøn eller Svigersøn.

Hver Families Overhoved har sit Telt og sin Konebaad, og hver Fanger sin Kajak og i Almindelighed sin Slæde med Hundespand.

I Huset er, som omtalt, Briksen ved Hjælp af Skind delt mellem de forskellige Familier, saaledes at hver Familie har sin Baas, ligesom de gifte Sønner og Enker. Hver Familiemoder har sin Lampe og fører sin Husholdning.

Fødsel. Saasnart Konen bliver frugtsommelig, betragter Ægtefællen hende som Moder til den vordende Fanger, hvorfor hun bliver behandlet med mere Omhyggelighed end tidligere. Da hun selv er meget interesseret i, at Barnet skal blive en Dreng, anlægger hun i den Hensigt forskellige Amuletter.

En ældre Kone assisterer ved Fødslen, under hvilken den frugtsommelige ligger paa Albuer og Knæer, undertiden dog ogsaa paa Ryggen. Navlestrengen overskæres med en Muslingeskal eller ogsaa bider Moderen den selv over. Efterat Barnet dernæst er vasket i Urinballen, stryger Moderen det omkring Munden med sin Finger, som er dyppet i Vand, og nævner samtidig Navnene paa de Afdøde, som Barnet skal opkaldes efter, først og fremmest den sidst Afdøde i Samfundet. Disse Navne kaldes Barnet dog ikke ved, men det faar et Kendingsnavn.

Vanskabte Børn og syge Børn, som antages ikke at kunne leve, ligesom Børn, hvis Moder dør under Fødslen, og som ingen anden kan give Die, bliver kastet i Vandet eller levende begravet.

Børnene ammes, indtil de mindst er et Par Aar gamle, hvilket dog ikke forhindrer, at de allerede, medens de er ganske smaa, faar tørret Blod og andet at spise.

Saalænge Børnene er smaa, bæres de i det Fri paa Moderens eller en Piges Ryg, siddende i Amauten. De opvokser i den mest ubundne Frihed; særlig Drengebørnene behandles fra den spæde Barndom med den største Hensynsfuldhed, idet Forældrene i dem ser deres Alderdoms Støtter. Forældrene nærer stor Kærlighed til Børnene og straffer dem aldrig, selv om de er nok saa genstridige. Man maa dog beundre, hvor velopdragne de smaa alligevel er.

De almindeligste Lege blandt Grønlænderbørnene er Boldspil, Jagt, Roning i Kajak og Konebaad m. m. Af Sten danner de Figurer, der skal forestille Konebaade, Kajakker, Telte og Huse. De udfører Legen med en naturlig Evne til Fremstilling af de Forhold der f. Eks. i Konebaad kan mødes i isopfyldt Farvand, eller i Kajakken, naar en Sæl skal harpuneres.

Det afhænger af Forældrenes Velstand, i hvilken Alder Drengen faar Kajak; den almindelige Alder er dog 12 Aar. Men allerede tidligere deltager de i Isfangst og i Landjagt efter Ryper, Ræve og Ravne.

Børnene gaar i Hus og Telt nøgne. Først i omtrent 16 Aars Alderen anlægges *náitit*, »thi da skammer de sig for at gaa fuldstændig nogne«. Saasnart Ynglingen har faaet *náitit* paa, »begynder Kvinderne at smile til ham, og han er parat til at gifte sig«. De unge Piger gaar med udslagent Haar, men nogen Tid efter at

de har faaet *náitit* paa, sættes Haaret op i Top som Tegn paa, at de er giftefærdige.

De voksne Børn nærer Hengivenhed for deres Forældre og sørger godt for dem, naar de bliver gamle.

Ægteskab. Manden gifter sig i en tidlig Alder, nemlig saa snart han er i Stand til at forsørge en Kone, som kan holde hans Tøj i Orden og berede hans Fangst. Af den Grund forekommer der ofte besynderlige Ægtepar, idet et ganske ungt Menneske kan være gift med en Kone, der kunde være hans Moder. Disse tidlige Giftemaal er Grund til hyppige Skilsmisser; thi saasnart Ægtefolkene af en eller anden Grund er ked af hinanden, skilles de igen, saa det er ganske almindeligt, at de har været gift tre, fire eller flere Gange uden at faa Børn. Medens Søskendebørn som Regel ikke gifter sig med hinanden, er det ikke ualmindeligt, at sammenbragte Børn gør det.

Dygtige Fangere har ofte to Koner. Naar én Kone ikke kan overkomme Beredningen af de Skind, Manden erhverver, antages en anden, undertiden paa Opfordring af den første. Ligeledes antages undertiden en anden, for at Manden sikkert kan have to Roersker til sin Baad. Hver Kone har sin Lampe og Gryde ved hver sin Side af Briksebaasen. Flere end to Koner kendes intet Eksempel paa.

Man kan anslaa Antallet af levende Børn, som hver Kvinde faar, til 3 à 4, dog er 7 à 9 Børn ikke nogen Sjældenhed; der kendes Eksempel paa Tvillinger.

Ægteskaber fuldbyrdes vistnok sjældent uden Tvang over for Bruden; thi enten hun synes om Manden eller ikke, føler hun sig forpligtet af Sømmelighedshensyn til at vise Modstand og Uvillie mod Ægteskabet. Selve Giftermaalet sker uden nogen som helst Ceremoni. Det hænder ikke sjældent, at en Mand bortfører en anden Mands Hustru.

Mændene behandler i Almindelighed deres Koner godt og er dem mere behjælpelig end paa Vestkysten, thi de slaar Telt og trækker Fangsten op i Hus eller Telt. Det er ikke usædvanligt at se unge Ægtefolk kærtegne hinanden meget intimt. Skinsyge er ikke ualmindelig. Konerne er meget lydige mod deres Mænd og er bange for ikke at gøre dem til Behag. Imellem gamle Ægtefolk er der det smukkeste Forhold; dog kan Konen, naar hun bliver gammel, blive negligeret for en yngre Kones Skyld, især naar hun ingen Børn har.

Den Ømhed, Manden viser overfor Konen, er dog ikke større, end at han, naar det er knappe Tider, kan rejse paa Gæsteri og blive borte i længere Tid, idet han saa lader Kone og Børn sørge for sig selv. Uenighed mellem Ægtefolk er ikke sjælden, og den afgøres ved, at Konen faar en Dragt Prygl eller et Knivstik i Arm eller Laar. Hermed er Striden ofte afgjort, og Forholdet lige saa godt som tidligere, især hvis Konen har Børn. Men har hun ingen Børn, sker det ikke sjældent, at Konen eller Manden, naar Lejlighed gives, gaar sin Vej uden at sige noget, og Ægtefolkene er da skilte.

En almindelig Leg om Vinteren i festlige Anledninger er »Lampesluknings-

leg«, som ogsaa kunde kaldes »Konebytning«. I denne Leg deltager saavel gifte som ugifte. En god Vært lader altid Lamperne slukke om Aftenen, naar der er Gæster i Huset.

Bor Folkene i Telt, finder ingen Lampeslukningsleg Sted, men da kan to Mænd komme overens om at bytte Koner for kortere eller længere Tid. Men andre end den, man holder officielt Bytte med, maa Konerne ikke have Omgang med. Om Vinteren ved Lampeslukningsleg hersker der derimod tilsyneladende fuldstændig Frihed.

Skønt Sædelighedsfølelsen, som man ser, ikke er særlig stor, er der dog mange Træk, som tyder paa, at de dog langtfra er blottet for en saadan Følelse.

Sygdom og Død. Angmagssalikerne er en sund og stærk Race, men opnaar dog ikke nogen høj Alder; der er ikke mange, der bliver over 60 Aar gammel. Det er meget sjældent, at Folk har et svageligt Helbred; Grunden dertil er vel den, at de svagelige dør i Løbet af de første Aar efter Fødslen, thi der kan jo ikke gøres noget for at holde dem i Live. Tværtimod var det ikke sjældent, at Børn, der ved deres Fødsel antoges at være svagelige, straks ombragtes af deres Forældre eller deres Husfæller.

De hyppigste Sygdomme er Forkølelsessygdomme, Sneblindhed og Hudsygdomme (Bylder). Veneriske Sygdomme kendes ikke.

Mange Fangere omkommer i Kajak, og tidligere døde mange af Hungersnød.

Naar Folk bliver alvorligt syge, og der ikke er nogen Hjælp eller Udsigt til, at de kan komme sig, bliver de kede af at lide og gør da ofte selv Ende paa Lidelserne ved at kaste sig i Havet. Ofte er Aarsagen dertil, at deres nærmeste lader dem vide, at »de jo ikke mere har noget at leve for«.

Naar et Menneske er død, iføres Liget sine bedste Vinterklæder. Mændene faar Kajakpelsen paa, Hætten trækkes op over Hovedet, og Pelsen sammenbindes mellem Benene. En Kobberem slaaes omkring Benene, og Liget slæbes ud gennem Husgangen eller gennem Vinduet uden nogen som helst Ceremoni. Kun den allernærmeste Familie besørger Ligets Paaklædning og Udslæbning, thi de Personer, der har rørt ved Lig, maa i lange Tider afholde sig fra mange Ting. Folk der føler, at Døden er nær, styrter sig ofte selv i Havet for at være sikker paa at komme der; thi naar ingen Slægtning begraver dem, er der muligvis ingen der føler sig forpligtet til at gøre det.

Dersom en af Forfædrene er omkommen i Kajak, hvilket som oftest er Tilfældet, bliver den Afdødes Lig kastet i Havet. Andre Lig begraves paa Klipperne ofte helt sammenbøjet og flere i samme Grav, som tildækkes med Sten. I begge Tilfælde henlægges den Afdødes fornemste Redskaber i en Klipperevne, som tildækkes.

Angmagssalikerne har mange ejendommelige Sørgeskikke, saavel i deres daglige Færden som ved Fangsten, og maa afholde sig fra mange forskellige Ting. Disse Sørgeskikke maa overholdes strengt, hvis det skal gaa de efterlevende godt. Virkelig dyb Sorg er dog ikke sjælden.

Angmagssalikernes Vinterforraad bestaar af tørret Sælkød, hele frosne Sæler, Poser med Spæk, forfærdigede af Sælskind. Saadanne Poser indeholder ogsaa *tugdlerúnat*, Bær, Bjørnespæk, Laller, Skindskrab, Hvalhud o. s. v. *angmagssat* trukne paa Skindsnore og oprullet i store Ruller, kan ogsaa bidrage i ikke uvæsentlig Grad til Vinterforraadet.

Det tørrede Kød, i Bundter saa at hvert Bundt indeholder Kødet af en Sæl, opbevares liggende i Fjældklofter eller Huler fjærnt fra Huset, ofte paa Steder, hvor det er vanskeligt at komme til om Vinteren, for at man ikke skal komme i Fristelse til at bruge det, førend det er nødvendigt. Derimod henlægges de hele Sæler, som fanges om Efteraaret, tæt ved Huset for at fryse. Spæk, hvoraf Folk gerne har meget rigeligt i Vinterforraad, ligger i Stengrave i Nærheden af Huset.

I Løbet af Vinteren kommer i Reglen en Sultetid, nemlig naar der ikke er Fangst, og de hele, frosne Sæler slipper op. Om der end er rigeligt af Hajkød og tørret Sælkød samt Muslinger og spiselig Tang, siger Folk dog, at de sulter.

Sultetiden kan dog gaa over til virkelig Hungersnød, naar der har været Misfangst om Sommeren, og naar Storisen kommer ind til Land, presses ind i Fjordene tidlig om Vinteren og fryser fast der, saa at al Fangst bliver umulig. Folkene bliver da først nødsaget til at spise deres Hunde, paa et Par enkelte nær. Noden har en halv Snes Aar førend Stationens Oprettelse været saa stor, at mange Mennesker døde af Sult, og de efterlevende fortærede Ligene af de døde Mennesker. Det fortælles, at Folk i enkelte Tilfælde ved saadan Hungersnød har faaet Smag for Menneskekød. Dog vides intet bestemt om, at Lyst til Menneskekød har været Aarsag til Mord.

Missions- og Handelsstationen har gentagne Gange hjulpet Folkene over vanskelige Hungerperioder uden Tab af Menneskeliv.

Rettergang. Folk fra en Boplads kan ofte ligge i Fjendskab med Folk paa en anden Boplads. Dette hindrer dog ikke, at de tilsyneladende staar paa bedste Fod med hverandre, naar de kommer sammen.

Fjendskaber kan opstaa paa mange Maader, meget ofte paa Grund af ægteskabeligt Indgreb eller paa Grund af Tyveri, Ødelæggelse af en andens Ejendom eller anden Forhaanelse af Folks Rettigheder. Ofte ligger Aarsagen langt tilbage i Tiden og er næsten glemt.

For disse Forbrydelser var den offentlige Menings Dom den eneste Domstol. Paatalen skete ved Trommesang, ved hvilken Parterne »synger hinanden paa«. Den ene Part drager sammen med Familie og Slægt i Konebaade afsted til den andens Opholdssted, hvor de modtages paa det bedste. De mødes festligt pyntede i den lyse Sommeraften under aaben Himmel, og Tilskuerne slaar Kreds om dem. Modstanderne staar nogle Skridt fra hinanden, hver med sin Tromme i Haanden. De skiftes til dansende at synge Smædeviser mod hinanden. Den »Dansende« bliver staaende omtrent paa samme Sted, noget skrævende og i bøjede Knæ. Trommen holdes fast ud for Brystet med venstre Haand, og med Trom-

mestokken i højre slaar han tre smaa Slag ad Gangen paa Randen af Trommen ligeoverfor Haandtaget. Under stadig Trommen vugger han sig i Knæene, vrider og vrikker med Overkroppen, medens han samtidig i syngende Tone haaner, nedrakker og latterliggør sin Modstander; han fnyser, puster og støder ham med sin Pande i Ansigtet. I Sangen er indflettet langtrukne Omkvæd (ajâ—jâ—), som synges med af hele Forsamlingen. Medens den ene agerer, staar den anden Part rolig og tager mod alt, ladende fuldstændig ligegyldig over for Modpartens Ord, Gebærder og Skaller. Saaledes vedbliver de skiftevis Time efter Time; Tilhørerne giver med høje Skrig deres Mening til Kende og søger at hidse den ene Part til at støde den anden.

En saadan Trommekamp er ikke afgjort ved ét Møde, men gentages Aar efter Aar. Afgørelsen af hvem der er Sejrherren fremgaar kun af Tilhørernes Bifalds- eller Mishagsytringer. Intet virker saa kraftigt paa Grønlændernes Sind som Latterliggørelse.

Mord har været hyppige ved Angmagssalik, ikke blot Barnemord og Heksemord, men ogsaa almindelige Mord udøvede af Hævn eller Skinsyge; thi naar en Mand ikke føler sig tilfredsstillet ved den Hævn, han kan faa over sin Fjende ved Trommesang, er der ikke andet Middel end Mord.

Det udføres altid som Snigmord, hvor Morderen, ofte med Medhjælpere, uden forudgaaet Undsigelse, sniger sig til bagfra at bibringe den intetanende Modpart Dødsstikket med Kniv eller Harpun. Et saadant Mord kan drage en hel Række andre efter sig, fordi Tankegangen og Slægtskabsfølelsen byder, at Mord maa hævnes med Mord. Den Myrdedes Slægt, og selvfølgelig da især den nærmeste Slægtning, bør hævne Drabet ved at dræbe Morderen; men saa føler atter dennes Slægt sig forpligtet til at blodhævne dette Drab, og saa fremdeles. Dette fremkalder en Utryghed, der er højst uhyggelig, saa at endog Fangere af Frygt for at blive overfaldne, ikke har turdet gaa til deres Erhverv paa Søen uden i Selskab med deres Paarørende.

Saadanne Mord har paa Grund af Overtroen faaet et særligt raat Præg, fordi man ikke blot frygtede for de Efterlevendes Hævn, men ogsaa for den Dræbtes egen. For at berøve den Dræbte hans formentlige Evne til at kunne hævne sig, parterede man Liget, og anbragte de forskellige Dele paa helt forskellige Steder.

Mellem 1885 og 1893 blev der dræbt 9 Mænd, 2 med Kniv paa Landjorden og 7 med Harpun fra Kajak. Siden Stationens Oprettelse har man ikke hørt om noget Mord.

Angmagssalikernes Gæstfrihed er stor, naar Folk om Vinteren fra en anden Boplads kommer paa Besøg. Har de stort Forraad af frosne Sæler, er det et utroligt Fraadseri, der finder Sted. Den ene Sæl trækkes ind i Huset efter den anden for at fortæres. Hvad Gæsterne ikke kan spise, faar de med sig ved Afrejsen, ved hvilken de ofte har Kajakken eller Slæden fuldt lastet.

Foruden at tjene til Rettergang er Trommedans og Sang Folkenes bedste Fornøjelse om Aftenen. I Stedet for Nidviser synges Sange, der er overleveret dem fra gamle Dage, ledsaget af Trommeslag og de besynderlige Kropvridninger, der udgør Dansen. Sangeren staar med halvt tillukkede Øjne og med en stillestaaende Grimace paa Ansigtet, der dog af og til afbrydes ved at fnyse og le. Sangene er monotone, og Melodierne kun lidet afvekslende. Det er de samme Melodier, som anvendes ved Stridssangene. De har alle lange Omkvæd af »ajâ—jâ«—, og alle Tilhørerne deltager ofte i Omkvædene. Ved Sangen søger de at efterligne Elvenes Brusen. De fortæller, at naar de lægger sig til at sove ved en Elv, hører de de Afdødes Sang, og det er denne, de søger at efterligne. Hver Mine, hver Tone, hver Lyd, hver Bevægelse er traditionel.

Angmagssalikerne har flere andre Lege, af hvilke her kun skal nævnes Uâjertek-Legen, hvor en Mand i en naragtig, komisk Udklædning forskrækker de andre og løber rundt efter dem under Spektakel og Raab.

Deres almindeligste Fortællinger handler selvfølgelig om Jagt og Rejser. Men i de lange Vinteraftener fordrives Tiden med at fortælle gamle Sagn, der er helt gennemtrængt af de Indfødtes Forestillinger om det overnaturlige. Halvdelen af Sagnene man kender fra Angmagssalik er enten identiske med eller har Elementer tilfælles med Sagnene fra Vestgrønland. Folkene har stor Fortælleevne og Fremstillingsevne. Fortælleren er idelig i Bevægelse med Arme, Ben, Hoved og Øjne, og forandrer Stemmen efter de forskellige agerende Personer.

Angmagssalikerne deler Aaret efter Maanetændinger. De udgaar fra den Tænding, der kommer, efterat Asît ɔ: Stjernen Atair er set første Gang i Morgendæmringen, eller fra den første Tænding efter den korteste Dag. Maanederne benævnes alene efter deres Nummer efter første Tænding. Folk kan bestemt forud sige, naar det er den korteste Dag, naar de har set Asîts Stilling i Morgendæmringen.

Det var tidligere Skik paa den korteste Dag, at et Skind blev taget ind, tilberedt og syet til Klædning for det ældste Barn, som endnu samme Dag skulde iføres den. Paa den Dag holdes Fest med Traktement, Trommedans og andre Fornøjelser.

Naar Solen har staaet stille paa sit laveste i fem Dage, gaar den atter op efter, og Menneskene bliver meget glade; og naar Solen staar op paa det Sted, hvor tidligere Asît stod op, begynder Foraaret.

Angmagssalikerne har gode Evner, og de er i Besiddelse af megen Lærenemhed. De har en meget udpræget Stedsans, saa at de nøje kan beskrive, ja tegne Kort over Egne, som de har besøgt en Snes Aar tilbage i Tiden. Har de overvintret et fjærnt Sted, kan de nøje angive, hvor Solen stod paa Himlen paa bestemte Tider af Dagen eller Aaret, samt hvor lang Tid der maa bruges til at rejse fra det ene Sted til det andet, naar der ingen Forhindringer er. Selvfølgelig var Korttegning i Form af Grundrids noget ganske nyt for dem. Maaden, hvorpaa de illustrerede deres Land, var ved at skære det ud i Træ. Derved havdes den

Fordel, at ikke alene Landets Konturer, men ogsaa dets Udseende og Fjældformer til en vis Grad kunde gengives.

»Grønland er en Ø«, siger Angmagssalikerne. En Fortælling handler om en Mand fra Angmagssalik, som under mange Æventyr rejste hele Landet rundt i en Konebaad.

Langt ude i Havet mod Øst, fortæller de, ligger en stor Ø, som hedder Akilineĸ. Ikke alene Beboerne, men ogsaa Dyrene skildres der som umaadelig store. Man siger, at naar man i klart Vejr gaar tilfjælds, kan man se Skyerne, som hænger over Akilineĸ.

»Den første Jord, der blev til«, fortæller Sagnet, »havde hverken Hav eller Bjerge, men var ganske glat. Da Han deroppe ikke syntes om Menneskene paa Jorden, ødelagde han den. Jorden slog Revner, hvori Menneskene faldt ned og blev til *ingnerssuit* (Aander), og Vandet strømmede til overalt. Da Jorden blev til paany, var den fuldstændig dækket af Isbræ. Denne gik efterhaanden bort, og der faldt to Mennesker ned fra Himlen, fra hvilke Jorden blev befolket. Man kan hvert Aar se, at Isbræen er i aftagende. Mange Steder ses endnu Mærker fra den Tid, Havet stod over Fjældene.«

Da saa godt som alle Angmagssalikerne nu er døbte, skal her kun kort omtales deres Overtro, saaledes som den tidligere var. Det maa antages, at mange af de hedenske Skikke endnu overholdes, særlig de der vedrører Fangsten, men til Dels ogsaa de gamle Forbud og Afholdsregler, der angaar Dødsfald og Barnefødsel. Ogsaa Amuletter og Tryllebønner vil sikkert ikke straks kunne forlades. Overtroen gennemtrængte nemlig hele deres Kultur og daglige Liv. Til Overtro maa ogsaa henregnes Folkenes Tatovering, hvormed der altid forbandtes en bestemt Tanke.

Angmagssalikerne tror paa Tilværelsen af en Mængde Aander (*ingnerssuit*) og overnaturlige Væsener, der befolker Himmel og Hav, Luft og Jord. Disse Aander og Væsener kan paa forskellig Vis gribe ind i Menneskenes Liv til Gavn eller Skade, mest det sidste. Man maa derfor paa alle mulige Maader søge at værne sig mod disse og mod de Ulykker, Livet kan medføre. Dertil er Amuletterne et Hjælpemiddel, ligesom til at faa et eller andet Ønske opfyldt. Hver Amulet har sin særegne Virkning. Man anbringer dem derfor ikke blot i sine Klædningsstykker paa sin Person, men ogsaa i sit Telt, paa sin Kajak m. m. Men kommer man trods Amuletterne i Fare, anvender man Trylleformularer, gamle, tildels uforstaaelige Remser.

Ved Sygdom, Misfangst og lignende henvender man sig til Angákoĸerne om Hjælp. *Angákoĸ*en er Mellemledet mellem Menneskene og Aandeverdenen. Det er Mænd, der efter lang Tids Uddannelse og Indvielse har faaet særlig Evne til at komme i Forbindelse med Aandeverdenen. De formaar i Modsætning til andre Mennesker at se disse Væsener, at faa Svar fra dem og at foraarsage deres Indgriben i Menneskets Liv.

*Angákoĸ*ens Virksomhed gaar hyppigst ud paa at helbrede syge Mennesker.

Dette opnaas ved, at *angákoκ*en under mystiske Kunster spørger sine Hjælpeaander (*tôrnat*) om, hvor den Syges Sjæl er, byder dem at opsøge den og bringe den tilbage. Al Sygdom er nemlig Tabet af Sjæl. I hver Del af det menneskelige Legeme er der nemlig en lille Sjæl, og hvis en Del af Menneskets Legeme er sygt, er det fordi den lille Sjæl har forladt denne Del. I de fleste Tilfælde anses Sjæletabet at stamme fra, at enten ildesindede Mennesker (Hekse) ved Tryllemidler har drevet den ud, eller at højere Magter har fjærnet den til Straf for Overtrædelse af Forbud. *Angákoκ*en hidkalder da under Kunsterne sine Aander for ved deres Hjælp at finde det Sted paa Jorden, i Himlen eller Havet, hvor den mistede Sjæl er, for derefter at faa den hentet tilbage til den Syges Legeme, som derved helbredes.

*Angákoκ*en udfører sine Kunster i Huset. Han sidder i Mørke foran Husgangen med bagbundne Hænder paa et udbredt Skind, og tilkalder sine Hjælpeaander under nervepirrende Trommen, Larmen og Raaben. Man hører ham forhandle med Aanderne. Hans Hovedaand er Tôrnârssuk, der lever i Havet. For at komme i Forbindelse med ham maa *angákoκ*en benytte en Mellemmand Aperkitek, der overbringer Tôrnârssuk *angákoκ*ens Spørgsmaal, og bringer *angákoκ*en Svar tilbage. Begge staar i hans Tjeneste og er hverken gode eller onde Aander, men lystrer deres Herre. *Angákoκ*en maa undertiden under Kunsterne flyve til de højeste Aander, nemlig Maanemanden eller Havkvinden. Man siger, at han under Ledsagelse af sin Hjælpeaand flyver gennem Luften i sammenbøjet Stilling og med bagbundne Hænder. En saadan *angákoκ*-Forestilling er vel egnet til at paavirke overtroiske Mennesker.

*Angákoκ*erne frygtes for deres store Magts Skyld, som de mod Fjender kan bruge til Sjælerøveri, og de kan forvolde megen Fortræd, f. Eks. ved at angive et andet Menneske som Sjælerøver; men man søger dem dog som Hjælpere. Derimod har man kun fjendske Følelser mod Heksene (*ilisîtsut*), der kun søger ved hemmelige Kunster, at volde deres Fjenders Død. Det er derfor ogsaa *angákoκ*ernes Sag under deres Kunster at modarbejde Heksene. Særligt frygtede er disse, fordi man mener, at de af forskellige livløse Sager kan sammensætte et Uhyre (*tupilak*), som de ved deres Kunster kan gøre levende og sende ud for at dræbe deres Fjender.

Troen paa Hekseri medfører undertiden højst uhyggelige Tilstande og gyselige Mord, idet man tror, at febersyge Mennesker, der taler i Vildelse, har Heksegerninger paa Samvittigheden, og at det er af Vigtighed, at den Syge bekender disse for at kunne leve. Derfor anvender man Vold mod dem, som ikke bekender deres formentlige Misgerninger.

Der findes en Mængde Forbud og Afholdsregler især for Barselkvinder og for Sørgende, og der er mange Skikke at iagttage ved Sælfangsten. Disse Skikke overholdes af Frygt for Aanderne, og Overtrædelse af dem kan blive Aarsag til Ulykke ikke alene for Vedkommende selv men for hele Samfundet.

Angmagssalikerne kendte Myter om Menneskenes og Verdens første Tider ligesom mystiske Anelser om en Verdensundergang. De Dødes Sjæl kommer

enten til et Land i Himlen eller dybt under Havet; det sidste er det lykkeligste.

Til Slutning skal bemærkes, at Angmagssalikerne er opvakte, kløgtige og forstaar godt at gøre sig de Ting nyttige, som de kommer i Besiddelse af. De er udholdende og dristige i deres Færden paa Fangst. De er livlige og begavet med stor Forestillelsesevne. De er høflige, gæstfri og føjelige i deres Opførsel overfor hverandre, men samtidig forsigtige for ikke at støde, indesluttede og mistænksomme. Dybere Følelser som Kærlighed, Hengivenhed eller Venskab træffes kun sjældent.

GRØNLANDSKE ERHVERV

De vigtigste Erhverv i Angmagssalik Distrikt er Jagten paa Bjørne og Sæler. Som Bierhverv drives Lakse- og *angmagssat*-Fangst. Denne sidste er dog meget vigtig for Befolkningen, da den under heldige Forhold giver et stort og udmærket Supplement til dennes øvrige Vinterforraad af tørret Kød m. m. Endvidere fanges forskellige Arter Søfugle, saasom Alke, Tejste, Ederfugle og Maager, og af Landvildt: Ræve og Ryper.

Af Bierhverv har, for selve Stationens Vedkommende, foruden *angmagssat*-Fangst, kun Alkejagt og Fangst af Graafisk nogen Betydning.

Hajer fiskes saa godt som overalt, saasnart der er Islæg, men ikke saa meget som de kunde, fordi Leveren ikke er Genstand for Indhandling af Monopolhandelen. Ulke, Muslinger, Rejer og Snegle m. m. tages næsten hele Aaret rundt, idet der altid findes et Strømsted, større eller mindre, ved hver Vinter-Boplads.

Helleflynder, Hellefisk og Rødfisk findes, men har hidtil ingen Betydning haft for Befolkningen; dog har de siden 1916 anstillede rationelle Forsøg med Langline vist, at der i alt Fald ved Kûngmiut i Angmagssalik Fjord findes Hellefisk og Rødfisk i rigelig Mængde og kan fiskes under heldige Vejr- og Isforhold.

De forskellige Fangster og Fangstmetoder falder aarligt til følgende Tider:

I de tre første Maaneder af Aaret drives især Jagt paa Netsider, som fanges ved aabne Strømsteder eller fra Iskanten, naar Strøm og Søgang bryder Isen itu, hvilket meget ofte sker overalt ved Yderkysten ved selve Angmagssalik- og Sermilik Fjord. Naar Vejrforholdene er rolige, og det indtræffer med stærk Frost, saa Vandene lukkes, drives derimod Fangsten gennem Aandehuller med Isharpun og Riffel, samt ved Hjælp af *itsuartit* (Kiggefangst).

Bjørnejagten, der som Regel begynder i sidste Halvdel af Januar og kulminerer i Marts og April, foregaar — naar Vinteren er streng, og Vejret nogenlunde roligt, saa at Fjord- og Storis danner et sammenhængende Hele — ved Hjælp af Slæde og er meget vigtig for Distriktets Beboere, da den saa at sige er det

eneste Erhverv, som giver de Indfodte Lejlighed til at faa en større Udbetaling af Kontanter til Anskaffelse af kostbarere Ting fra Butikken saasom Rifler, Ammunition, Træmaterialer m. m.

Foruden Bjørne- og Sæljagten drives der ogsaa i de nævnte Vintermaaneder Fiskeri af Hajer og Graafisk, samt Fangst af Ræve og Ryper.

I Marts, ja undertiden allerede i Slutningen af Februar, naar det indtræffer med Mildning og Solskin, begynder Netsiden inde i Fjordene at sole sig paa Isen, og Folkene benytter sig da af *aorniarpoĸ*-Fangst. Denne bestaar i, at Fangeren lister sig ind paa Sælen ved at krybe og efterabe Sælens Bevægelser og Lyde.

Aorniarpoĸ-Fangsten vedvarer til langt hen i Maj, ja undertiden i de indre Forgreninger af Fjordene endog til langt ind i Juni og Juli Maaned. Medens de ydre Dele af Angmagssalik- og Sermilik Fjord nemlig de fleste Vintre som Regel kan være mere eller mindre aabne paa Grund af Stromskæring, Søgang eller Dønning, saa at der her praktisk talt kan fanges fra Kajak og Isflager næsten hele Aaret rundt, er dette ikke Tilfældet længere inde i Fjordene og i den nordlige og sydlige Del af Angmagssalik Omraadet, altsaa fra Sermiligâĸ Nord efter og fra Sermilik Fjord Vest over, hvor Islæget gennemgaaende ligger fast fra Marts til hen i Maj og Juni, enkelte Aar endog til ind i Juli. Saasnart Teltlivet og Rejserne derfor begynder, hvilket som Regel sker i April, før eller senere, alt som Foraaret indtræffer tidligt eller sent, fanges opkrøbne Sæler, forinden Folkene drager paa *angmagssat*-Fangst.

Rejserne paa denne Aarstid foregaar ved Kombination af Konebaad og Slæde, idet man roer, hvor der er Vand, og anbringer Konebaaden med Tilbehør paa Slæder, hvor der er Is, og saaledes fortsætter Rejsen til man finder en passende Teltplads eller naar Bestemmelsesstedet (se Side 641).

I April, sjældnere i Slutningen af Marts, fanges i Reglen Aarets første Klapmydser og samtidig som oftest ogsaa de første Narhvaler. Længere hen paa Foraaret, nemlig i Maj og Juni, fanges hovedsagelig Netsider og Remmesæl, der er opkrøbne paa Isen. Disse sidste afgiver som bekendt de bedste Konebaads- og Kajakskind samt Saaleskind og Fangeremme. Remmesælen maa derfor siges, at være et af de uundværligste, om ikke just det vigtigste Dyr for Angmagssalikerne.

Naar Folkene om Foraaret flytter i Telt, bliver nogle Familier næsten altid staaende i Telt ved Vinterpladserne, medens andre, som ovenfor nævnt, rejser ud for at fange opkrøbne Sæler; men i sidste Halvdel af Maj eller Begyndelsen af Juni samler saa godt som alle Folkene sig efterhaanden ved Kingâĸ i det Indre af Angmagssalik Fjord for at fange *angmagssat*. De Indfodte bliver gerne her til omkring Slutningen af Juni. Naar de drager derfra, spredes de, indtil de tager ud til Sommerfangst-Pladserne.

Omkring Midten af Juli samler hele Befolkningen sig ved Yderkysten, ved Mundingen af de store Fjorde; Hovedteltpladserne i Sermilik Fjord er paa Øen Angmâĸ og ved Ikerasakitseĸ, og ved Angmagssalik Fjord i Omegnen af Kulusuk og Kap Dan, hvor saa den store Sommerfangst foregaar, navnlig af Klapmydser

og unge Netsider (se Side 590). Her samles da Vinterforraad af tørret Kød og Spæk.

Fra Slutningen af Juli til hen i August er der som Regel godt Træk af Klapmydser og omtrent samtidig til ind i Oktober af Sortsider og Blaasider, hvorefter Trækkene ophører, men de nævnte Sælarter ses og fanges dog af og til hele Tiden, saalænge der ved Kysten og Fjordene findes aabne Steder.

Denne Fangst kan dog mislykkes, naar der ingen Storis er. Da der saaledes i 1912 fra Juli til langt hen paa Efteraaret aldeles ingen Is var ud for Angmagssalik Fjord og som Følge deraf altid var saa megen Søgang, at Grønlænderne som Regel ikke turde gaa ud paa Fangst, blev Følgen, at de fleste enten gik og smaasultede eller fortærede det tidligere paa Sommeren indsamlede Vinterforraad.

Sommerfangsten ved Yderkysten varer ved til Folkene omkring Slutningen af August Maaned tager tilbage til deres Vinter-Bopladser, men forinden slaar de fleste sig paa Vejen ned ved et af de Steder, hvor der findes Laks, ikke for at samle til Vinteren, thi dertil giver de sig som Regel ikke Tid, men vistnok nærmest for at faa dem en kærkommen Variation i den ensformige Kost. Naar Folkene kommer til Vinter-Bopladserne samler de Vinterforraad af hele uopskaarne Sæler, Bær og forskellige Slags Grøntsager.

Som foran berørt, indfinder Bjørnene sig i Angmagssalik Distrikt ved Midten af Januar og er talrigst i Marts—April, hvorefter Trækket — der ved Land næsten altid foregaar fra Syd til Nord — gradvis aftager for igen at tage til hen paa Sommeren til ind i August. Vandringen af Bjørne ophører omtrent helt med Storisens Forsvinden fra Kysten i September Maaned. I Efteraarsmaanederne og Begyndelsen af Vinteren ses og fanges derfor forholdsvis faa Bjørne.

Bjørnen fanges dels paa Vandet fra Kajak og paa Hav- og Storisen, og dels paa Land saavel naar den vandrer, som naar den ligger i Hi. I sidste Tilfælde slaaes der Hul enten i Forkant af eller i Taget af Hulen, og Bjørnen stikkes da med Lænser eller skydes med Riffel gennem dette, idet den, naar den bor i Hule, sjældent søger at undfly.

Remmesælen, der ligesom Netsiden findes hele Aaret rundt, er om Foraaret og Efteraaret temmelig talrig, men optræder aldrig i Flok eller Stimer. Den spraglede Sæl, som tidligere var ret almindelig paa Østkysten, er efterhaanden bleven meget sjælden, antagelig som Følge af, at den er bleven for meget efterstræbt ved Yngleplads erne, især i Yngletiden.

Narhvalen fanges af og til fra April til Efteraaret. Hvalrossen er sjælden, og Hvidfisken er det endnu mere, idet den kun ses og fanges med flere Aars Mellemrum.

Ved Handelsstationen fiskes, som foran berørt, fra Oktober til hen paa Foraaret mange Graafisk med Pilk. Hajen forekommer derimod alle Vegne og til næsten alle Tider, men fanges dog kun fra Oktober til hen i Februar eller Marts Maaned. Tidligere foregik Fangsten paa den Maade, at man huggede et aflangt

Fig. 17. Landet Nord for Erik den Rødes Ø. Knutsen fot. d. $^{20}/_{9}$ 1884.

Fig. 18. Udsigt mod NØ. fra Varden paa Leifs Ø. Knutsen fot. d. $^{21}/_{9}$ 1884.

Fig. 19. Landet norden for Bræen Apugsinek set fra Toppen af Grusø 66°01′,5 N. Br. G. Amdrup fot. d. $^{27}/_{6}$ 1899.
Efter Medd. om Grønland Bd. XXVII.

Fig. 20. Kap Wandel — 66°19′ N. Br. — set fra Øen SSV. for.
G. Amdrup fot. d. $^{25}/_{8}$ 1900.
Efter Medd. om Grønland Bd. XXVII.

Hul i Isen, hvorigennem der ved Hjælp af Sten sænkedes gammelt Spæk eller Hundekroppe, og ved selve Vaagen anbragtes en Pose med Blod m. m. som Lokkemiddel. Idet Blodet i Posen langsomt sivede ud, og Trannen fra det sænkede Spæk flod op, bevirkede dette, i Forbindelse med Hujen og Skrigen fra Folkene, at Hajerne kom op til Vandets Overflade i Vaagen, hvorpaa de blev harpunerede og halet op paa Isen. Nu bruges saa godt som udelukkende Snorer til denne Fangst.

Jagten paa Fugle har ved Angmagssalik gennemgaaende ingen videre Betydning, da Fuglelivet i det Hele taget er ret sparsomt. Kun Alken kan enkelte Vintre, fra November til henimod Foraaret, indfinde sig i Flokke, svømmende i Vaager og fanges da i stort Antal med Fuglepil.

Rypen findes om Vinteren ret sparsomt, men kan enkelte Vintre optræde forholdsvis talrig, hvilket næsten altid er Tilfældet For- og Efteraar. Den spiller som Føde ingen Rolle, og jages især for at sælges til de Danske, medens den tidligere kun blev fanget af Børn og i Trangstider.

Ræven fanges i Fælder fra Oktober til hen paa Foraaret.

Naar om Foraaret Sælerne paa Grund af vedvarende Kulde eller særlig uheldige Vejrforhold i længere Tid ikke viser sig paa Isen for at sole sig, og Vinterforraadene samtidig slipper op, og der paa Vandet danner sig Nyis, som umuliggør al Færdsel, kan det ske, at der indtræder Sultetid, og da er det godt for Folkene at have et Strømsted i Nærheden, hvorfra man kan forskaffe sig forskellige Slags Tangarter, Muslinger og Ulke til at friste Livet ved.

Med Hensyn til Fangstmetoderne kan endvidere bemærkes følgende:

Ved Sælfangst fra Kajak bruges udelukkende Harpun, dog har i de senere Aar enkelte Indfødte af de vestgrønlandske Kateketer lært at skyde fra Kajak.

Fra Kajakken benyttes endvidere til Fangst paa mindre Sæler Blærepil og Fuglepil, dog benyttes denne sidste, som Benævnelsen jo ogsaa tyder paa, hovedsagelig til Fangst af Fugle, navnlig Ederfugle, Alke og Tejste.

Fangst ved Aandehuller, som bestaar i at lure ved Sælens Aandehul for at harpunere eller skyde den, naar den kommer op for at aande, bruges overalt i Distriktet.

Aorniarpok-Fangst, der tidligere foregik med den almindelige Harpun eller *itsuartit* anbragt paa en lille Slæde, som Jægeren skubbede foran sig, er i de senere Aar næsten helt afløst af Skydesejl og Riffel, ganske som i Vestgrønland.

Fangsten ved Hjælp af *itsuartit* (Kiggefangst), som efter Riflens Indførelse omtrent var gaaet af Brug, er i de senere Aar igen kommen mere og mere i Brug, og det er at haabe, at den trods Garn- og Skydefangst stadig maa kunne hævde sig, da nævnte Fangstredskab er let og billigt at anskaffe og under heldige Forhold kan skaffe Fangeren et godt Udbytte.

Om Efteraaret og Vinteren, altsaa i den Tid Sælerne ikke kan synke, benyttes nu næsten udelukkende Riffel, saavel fra Iskant, Isskosser som fra Land.

Den 1. Januar 1920 fandtes der i Distriktet 168 Rifler.

Fangst med Isgarn, der indførtes fra Vestkysten i 1915, giver et godt Ud-

bytte, men drives endnu kun ved selve Stationen og Missionspladserne Kulusuk og Kûngmiut af de Fastansatte, assisterede af de ved disse Steder boende Indfødte.

Den 1. Januar 1920 fandtes der ca. 100 Isgarn.

Ægsamling har ingen videre Betydning i Angmagssalik Distrikt, idet der kun yngler forholdsvis faa Fugle. Der samles ganske vist en Del Æg, især Terne-, Ederfugle- og Tejsteæg, men de spises som Regel med det samme.

Naar Folkene har slaaet sig ned ved deres Vinterhuse, plukkes der, saalænge Landet er snefrit, Bær og indsamles flere Slags Grøntsager, saasom Løvetand og *tugdlerúnat*, som opbevares til Vinterforraad i Spækposer.

Folkene opsamler Drivtømmer ved Kysterne, hvortil det føres i forholdsvis rigelig Mængde af Polarstrømmen. Det Tømmer man hyppigst træffer er Fyr. Stammerne er dels oprevne med Rod, dels omhuggede. Det er ikke sjældent at se Drivtømmer paa 6 m Længde og med en Diameter af $^1/_3$ m. I Bugten Kissuit paa Østsiden af Erik den Rødes Ø ophobes og samles meget Drivtømmer.

Indtil for nogle Aar siden var Drivtømmer det eneste Træ, som Angmagssalikerne kunde komme i Besiddelse af og benyttedes derfor til Bygning af Hus, Telt, Konebaad og Kajak samt til Redskaber, Kar m. m.

Vedtægter. Ved Fangst af de forskellige Dyr iagttages følgende gamle Vedtægter: Den der først opdager en Bjørn, selv om det kun er et lille Barn, har Ret til Dyrets Skind og visse Dele af Kødet, i alle Tilfælde Hovedet, Brystet og Hjertet. Den der skyder, harpunerer eller berører Dyret først, har Ret til det ene Laar, den næste til det andet, og den tredie til det ene Forben, den fjerde det andet Forben, endelig faar den femte den nederste Del af Ryggen med Bækken- og Halepartiet. Resten med Indvolde m. m. fordeles mellem de øvrige Jagtdeltagere eller Bopladsfæller.

Har en Fanger været ene om at dræbe en Bjørn, har han naturligvis Ret til hele Dyret, og hvis der har været flere Bjørne, til dem alle. Har der været flere Jægere om en Flok paa 2 eller flere Bjørne, har den, der først har opdaget Dyrene, imidlertid kun Ret til Skindet m. m. af Moderdyret. Har en Mand opdaget og dræbt en eller flere Bjørne og har rigget dem til eller er begyndt at bugsere eller køre dem hjem, kan ingen med Rette fordre at faa Part i Kødet. Er der tre Mand om lige saa mange Bjørne, beholder de ikke hver sit Dyr udelt, men giver gensidig hverandre Part. Hvis der kun er to Mand paa Jagten, faar den, der opdager f. Eks. tre Bjørne (en Moder med to Unger), Skindene af Moderdyret og den ene Unge.

Naar Bjørnen ligger i Hi, altsaa har Hule, tilkommer Skindet m. v. den, der først opdager Bjørnens Spor og ikke den, som ser Hulen eller Bjørnen først, medmindre denne ses før Sporet.

Foruden Bjørnen gives der kun Part i Hvalros, Narhval og Remmesæl, og disse Dyr fordeles paa lignende Maade som Bjørnen, dog med den Forskel, at der i visse Tilfælde følger Ribben med til dem, hvem Baglemmerne tilkommer.

Hvalros og Narhval parteres med Skind, idet Huden af disse Dyr er en meget

yndet Spise. Sortside, Netside og spraglet Sæl deles ikke i Parter, og Klapmydsen kun, naar den fanges liggende paa en Isskosse, men ikke naar den fanges i Vandet.

Hvis der kun er to Mænd om en af de Sæler, der giver Ret til Part, deles den paa den Maade, at Dyret flækkes paa langs indtil Skulderpartiet, saa at Fangeren faar hele den ene Side med vedhængende Hoved og Bryst, medens den anden Mand faar Resten med paasiddende Ryg og Hale.

Hajen blev tidligere, da den udelukkende fangedes paa Havoverfladen med Harpun, delt i Parter. Den der saa den først, betragtedes som Fangeren, altsaa paa samme Maade som med Bjørnen. Nu da den saa godt som udelukkende fanges ved Hjælp af Snøre og Pilk, gælder denne Skik ikke mere.

Naar der findes Drivhval, har enhver Ret til at flænse i den; er det derimod et mindre Dyr, der findes drivende, f. Eks. en Sæl, er det Finderens udelte Ejendom.

Drivtømmer og lignende er ligeledes Finderens Ejendom, for saa vidt som Vedkommende tager det med sig hjem eller anbringer det over Højvandsmærket, saa det kan ses, at det er fundet og anbragt paa Stedet.

GRØNLANDSK TEKNIK

Kajakkens almindelige Udrustning til Sæl-, Narhval- og Bjørnefangst er følgende:

Kajakaare, Dup- eller Vingeharpun med Kastetræ, Harpunline, Dobbelt- eller Enkelt-Fangeblære, Kajakstol, Lænser med Kastetræ, Blærepil og Fuglepil med fælles Kastetræ, lille Haandlænser, Bugserremme, Bugserblære, Kajakkniv, Blodpropper, Stok til at dræbe Narhval med, Redskab til at stikke Tarmene ind i den dræbte Sæl, Kajakskraber. Riffel med Ammunition. Hel- eller Halvpels og Kajakvanter.

Kajakken havde oprindelig, ligesom i Nordgrønland, Bagstævnen opbøjet, og tillige havde Forstævnen noget Spring; medens Oversiden af de nuværende Kajakker omtrent er vandret som i Sydgrønland. Den opbøjede Bagstævn var formentlig praktisk, naar Manden med Forstævnen i Haanden slæbte Kajakken over jævn Is. Dens Længde er ca. 550 cm. Til Betræk anvendes i Almindelighed to Remmesælskind. I 1920 fandtes 136 Kajakker i Distriktet. (Se Tabel C.)

Benspidsen paa Harpunskaftet (*igimaĸ*) er omtrent dobbelt saa lang som den tilsvarende i Vestgrønland, medens den løse Harpunspids (*savikátak*) er mindre og smallere end Vestgrønlændernes. Dette er formentlig praktisk, fordi en lang *igimaĸ* kan trænge længere ind i Dyret end en kort og derfor dræbe hurtigere, og den forholdsvis smalle *savikátak* frembringer mindre Saar end en bred, hvorved Dyrets Blodtab bliver mindre, hvilket er en betydelig Fordel.

Medens Vingeharpunen tidligere var den almindeligste i Distriktet, bruges nu overvejende Dupharpun.

Dobbelt-Blæren er særegen for Angmagssalik og har blandt andet den For-

del fremfor Enkelt-Blæren, at selv om den ene Blære skulde blive ødelagt, kan den anden dog fungere og forhindre Fangsten i at undslippe eller synke. Dobbelt-Blæren bestaar nemlig af to selvstændige Blærer, forfærdigede af smaa Netsideskind, der forbindes indbyrdes ved Remme og Træstykket (*pâguaĸ*), der tjener til at fastholde Blæren paa Kajakken. Pustehullerne, saavel paa Dobbelt-Blæren som paa Enkelt-Blæren, er anbragt umiddelbart bagved Forlallerne, medens de i Vestgrønland altid er anbragt paa selve disse. Grunden til denne Forskel maa søges i den Omstændighed, at Faren for at Proppen i Pustehullet kan stødes af ved at komme i Berøring med Isen er større i Øst- end i Vestgrønland, hvorfor den er anbragt paa et mindre udsat Sted. Dobbelt-Blæren, som jo har mange Fordele, bliver mere og mere sjælden ved Angmagssalik, vistnok fordi Enkelt-Blæren tager sig bedre ud paa Kajakken og er nemmere at lave. (Pl. XII, Fig. 23.)

Hundeslæden benyttes om Vinteren til Sæl- og Bjørnejagt. Slæde med Seletøj og Skagler, Pisk, Bjørnelænser, Isharpun med Tuk (til Fangst ved Aandehul) og trebenet Fangststol. Slædeharpun eller *itsuartit*, Kniv med Skede, forskellige Slags Blodpropper. Riffel med Pose og Ammunition samt Skydesejl.

Slæderne, der trækkes af 3—10 Hunde, er lidt kortere og noget smallere end de vestgrønlandske. Tværstykkerne er tætsluttende — altsaa uden Mellemrum — og Opstanderne forholdsvis lave men meget brede forneden. Mederne blev altid tidligere beslaaet med Ben af Hval, Narhval eller Bjørn, men beslaas nu undertiden med Jern. (Pl. XVII, Fig. 32.)

Dimensionerne af en Slæde af almindelig Størrelse er: Længde ca. 165 cm, Bredde forneden ca. 40 cm, Højde ca. 19 cm og Opstandernes Højde ca. 43 cm. Fordelene ved denne Slædeform til Rejser i Østgrønlands som oftest med Storis opfyldte Fjorde fremfor den vestgrønlandske er ganske iøjnefaldende.

Fangstkniven bæres om Vinteren i en Skindskede, der hænger i en Rem om Halsen indenfor Yderpelsen. Fangeren bruger paa Slædeture som Regel Bjørneskinds-Pels, -Benklæder og -Støvler, eller ogsaa, hvilket nu er almindeligst, Sælskinds-Yderpels kantet med Bjørneskind, og Sandaler af Bjørne- eller Hundeskind for at dæmpe Lyden af Fodtrinene.

I 1920 fandtes 81 Slæder med ca. 410 Hunde i Distriktet.

Til Fiskeri benyttes følgende Redskaber: Cylinderformet *angmagssat*-Øse, *angmagssat*-Lyster, Bennaal til at trække *angmagssat* paa Kobberem. Tregrenet Laksefork med Modhager, togrenet Fiskeharpun til Fangst af Laks og Graafisk gennem Hul hugget i Isen, Lokkemiddel bestaaende af en i Vegsten udskaaret Fisk, paa hvilken der sidder smaa Benstykker paa gennemskaarne Penneposer. Tregrenet Ulkefork. Musling-Skraber eller Øse. Laksedæmning. Til Fangst af Graafisk og Ulke benyttes nu udelukkende Pilk og Snøre med Krog. Til Fangst af Hellefisk og Rødfisk bruges Langliner og Pilke.

Til Fuglefangst benyttes, foruden Fuglepil, Snarer, Doner og Fælder af forskellig Slags. Maager fanges paa en lille krum Benpind, der er skjult i et Stykke Spæk og midt paa gjort fast med en tynd Snor. Naar Maagen sluger Spækket, der flyder paa Vandet, drejer Pinden sig, naar Snoren strammes, paa tværs i dens Hals.

Tabel C.

Vinteren	Mandkøn	Kvindekøn	Tilsammen	Antal Kvinder pr. 1000 Mænd	Huse	Telte	Kajakker	Konebaade	Slæder	Rifler	For 1000 Indfødte: Huse	Telte	Kajakker	Konebaade	Slæder	Rifler
1884—85....	193	220	413	1140	13	37	119	28	c.36	—	31	90	288	68	c.87	—
1895—96....	—	—	247	—	10	23	48	12	27	15	40	93	194	49	109	61
1896—97....	—	—	372	—	14	26	69	20	30	—	38	70	185	54	81	—
1897—98....	—	—	372	—	13	27	73	20	31	—	35	73	196	54	83	—
1898—99....	—	—	358	—	16	27	79	18	29	—	45	75	221	50	81	—
1899—1900..	—	—	403	—	15	30	87	21	40	—	37	74	216	52	100	—
1900—01....	—	—	411	—	17	29	89	24	46	—	41	71	217	58	112	—
1901—02....	209	227	436	1086	18	34	90	27	52	—	41	78	206	62	119	—
1902—03....	212	236	448	1113	19	33	99	27	52	—	42	74	221	60	116	—
1903—04....	201	227	428	1129	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1904—05....	218	256	474	1174	19	39	107	30	68	111	40	82	226	63	143	234
1905—06....	233	268	501	1150	23	40	108	35	65	—	46	80	216	70	130	—
1906—07....	—	—	520	—	23	45	117	38	74	124	44	87	225	73	142	238
1907—08....	250	289	539	1156	21	47	123	36	70	132	39	87	228	67	130	245
1908—09....	253	292	545	1154	21	46	126	34	65	139	39	84	231	62	119	255
1909—10....	252	302	554	1198	23	45	126	34	66	156	42	81	227	61	119	282
1910—11....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1911—12....	274	302	576	1102	26	48	134	36	65	156	45	83	233	63	113	271
1912—13....	278	315	593	1133	24	49	126	35	81	156	40	83	212	59	137	263
1913—14....	287	315	602	1098	28	51	132	35	83	151	47	85	219	58	138	251
1914—15....	294	305	599	1037	30	51	126	34	85	146	50	85	210	57	142	244
1915—16....	298	304	602	1020	28	55	136	32	80	142	47	91	226	53	133	236
1916—17....	298	317	615	1064	27	57	136	29	84	162	44	93	221	47	137	263
Gennemsnit .	..	..	..	1117												

Femaaret:	Gennemsnit for 1000 Indfødte: Huse	Telte	Kajakker	Konebaade	Slæder
1896—97 — 1900—01.....	39	73	207	54	91
1901—02 — 1905—06.....	42	78	218	63	127
1906—07 — 1910—11.....	41	84	228	65	125
1911—12 — 1915—16.....	46	85	220	58	133

Antallet af Beboere i Huse og Telte bliver mindre.
Antallet af Kajakker og Konebaade er omtrent uforandret, dog noget tiltagende.
Antallet af Slæder er tiltagende.

Til Maagefangst bruges ogsaa Doner, anbragt paa Toppen af en kort Stok, der sættes i Strandkanten paa et Stykke Spæk. Ryper fanges i Doner af gennemskaarne Penneposer, der sidder paa Enden af en 8—9 m lang, tynd Stage. Til

denne Fangst benytter Jægeren sig af en Slags Fløjte af Træ og Tarmskind, ved hvis Lyd Rypen trykker sig, idet den antager, at Lyden kommer fra en Rovfugl. Ryper fanges ofte ved Stenkast. Ravne fanges i Fælder, men undertiden skydes de med Flitsbue. Svaner harpuneres, idet man hælder Tran paa Vandet, saa at de ikke kan flyve op. Nu skydes de fleste Fugle med Haglbøsse.

Ræve fangedes indtil for faa Aar siden i Fælder af den gammeldags Type med Falddør der lukkede Ræven inde, men nu bruges meget den Slags, der ved Dyrets Berøring med Lokkemaden falder ned over det og dræber det.

Til Fangst om Vinteren paa Landjorden og fra Fastis benyttes ofte Skier, hvis Underside er beklædt med Skind med Haarene udefter. Skier var dog ikke kendt før Europæernes Ankomst.

Konebaadene er Familiens Transportfartøj og er forsynet med Aarer, Styreaare og Renser. Om Vinteren ligger den surret paa Træstøtter med Bunden i Vejret til Opbevaring af Telt og andet.

Konebaadene er mindre end Vestgrønlændernes, nemlig 8—9 m lange, og de er mere sammenfalsede og sammentappede end de vestgrønlandske. Til Betræk anvendes 5—10 Remmesæl-, Sortside- eller Klapmydseskind; de førstnævnte foretrækkes. I 1920 fandtes 36 Konebaade i Distriktet. (Pl. XV, Fig. 28.)

Teltene er store og vel vedligeholdte. Den største Bredde er gennemsnitlig 4—5 m og den største indvendige Højde ca. 2 m. De bestaar af en Buk, hvorpaa der i en Halvkreds lægges 14—16 lange Lægter, som med den anden Ende hviler paa Jord eller Klippe. Alle Telte er forsynede med dobbelt Betræk af sammensyede Sælskind. Det ydre Betræk bestaar af 10 til henved 20 store afhaarede Sælskind, indsmurte i Tran for at kunne holde Regn og Fugtighed ude. Hertil anvendes undertiden gamle Konebaadsbetræk. Det bestaar som Regel af tre Bredder, saaledes at den øvre Bredde gaar et Stykke ud over den nedenfor liggende. Det indre Betræk er af 12—15 behaarede Skind, der vender Haarsiden indefter, og er som oftest i et Stykke, men dette dækker heller ikke mere end det Parti, der gaar fra Bukken og til den bageste Del af Teltet. Indgangen er forsynet med et Forhæng, som er sammensyet af Remmesælens Tarme og præpareres paa den Maade, at det som Regel danner smukke mørke og lyse Striber. De lyse Tarmskind fremkommer ved Frostbehandling, de mørke ved Soltørring. Undertiden benyttes præparerede Hajskind. I 1920 fandtes 61 Telte i Distriktet. (Pl. XIX, Fig. 37 og Pl. XX, Fig. 39.)

Husgeraad m. m. Lamper af Vegsten med Lampestol og -Pind. Fyrtøj, bestaaende af Fyrbor med Rem, Haandtræ og Fyrklods. Gryder af Vegsten, Sleve, Skeer og Fiskeskeer af Træ og Ben. Kødgaffel. Vandballe, Vandøser, Drikkerør, Bæger paa Skaft. Kasser til Værktøj m. m. Spækkar, Kødfade og Skaale, Æsker, Skindposer til Mos m. m., Bærerem. Tørrehæk, Kroge til Tørring, Urinballe. Redekamme af Tand og Ben, Knive indlagt med Hajtænder. Kamiutstok, Snushorn, Tromme og Trommestok m. m.

Fyrtøjet anvendes ikke mere. Vegstens-Gryder og meget af det øvrige nævnte bliver efterhaanden ogsaa sjældent.

Ornamentik. Angmagssalikerne forstaar paa en fortrinlig Maade at udnytte og bearbejde det Materiale, der staar til deres Raadighed, nemlig Træ, Ben og Tand. Saavel Fangstredskaber som Husinventarium (Kar, Fade m. m.) er udarbejdet i smukke Former og ofte prydede med Ornamenter.

Sælen danner Motivet i de fleste udskaarne Ornamenter. Som Afslutning paa Redskaber og Genstande af alle Slags findes meget hyppig en simpel Dekoration, som ofte kun bestaar af et omhyggeligt udskaaret Hak. En realistisk Gengivelse af Sælkroppen har udviklet sig til en konventionel Form, nemlig til en tredelt Figur, som forestiller Sælens Baglaller med mellemliggende Hale. Figuren simplificeres ved ofte at udelade Halen, saa at den bliver tvedelt og kun bestaar af et Hak, der saaledes er en stiliseret Fremstilling af Bagkroppen af en Sæl.

Mændenes Kajakudstyr som Kastetræ, Kajakstol, Skygger og Øjenskærme er ofte prydet med mange, smaa, flade Relieffigurer, udskaarne i Tand. Disse heftes med Bennagler paa Genstanden. Det overvejende Antal Figurer forestiller Sæler, men der findes dog andre, der forestiller Tôrnârssuk, Narhvaler, Fugle, Mennesker m. m. Disse Figurer er som Ornamenter fuldstændig stiliserede. Dette gælder især den simplificerede Sælform, der ofte fremstilles ved en tilspidset Oval, som ved at sættes i Forbindelse med andre af samme Slags danner Monstre.

Husgeraad som Kar og Kødfade er forarbejdede særdeles smukt og praktisk, nemlig med Benskinner pløkket paa Randens Overkant. Vandkar er undertiden forsynet med et Sugerør, der gaar gennem en af Staverne og har Mundstykke paa Randen. Vandkar og Bægre kan være paalagt Relieffigurer ligesom de ovennævnte paa Kajakudstyr.

Som Pynt paa Synaaleskind benyttes undertiden en Slags Fryndser, der bestaar af Menneskefigurer. Paa disse udarbejdes kun Hovedet, medens Kroppen gives en meget langstrakt Form, og i dens nederste Ende skal et lille Hak antyde Benene. Sandsynligvis er denne Menneskeform fremkommen af Skikken at anvende udskaarne Menneskefigurer i Amuletremme.

Paa smaa Genstande, som Spænder, Haandtag m. m., der er udskaarne af Tand, findes en Ornamentering bestaaende af sorte Prikker ordnede saaledes, at de danner Mønstre. De er dannet af smaa, borede Huller, der fyldes med en sodet Masse.

Mændene anvender ikke alene et stort Arbejde paa at pryde alle Nyttegenstande, men tillige paa fuldstændige Luksusgenstande og paa Legetøj til Børnene. Der forekommer mange billedlige Fremstillinger, hvor der er lagt an paa at efterligne Naturen saa meget som muligt. Særlig lykkes denne Bestræbelse for Dyrenes Vedkommende. Dyrefigurerne udmærker sig ved en særdeles god Karakteristik af hver Arts Ejendommeligheder.

Kvinderne anvender ogsaa stor Omhu og meget Arbejde paa Syning af Klæderne[1]). Af disse er det især *náitit* og Støvler, der prydes med det smukkeste

[1]) Klæderne er omtalt i et tidligere Afsnit, der omhandler Befolkningen, Side 610.

Broderi. De største Broderier anvendes dog paa Skindposer, Synaaleskind m. m. Saa godt som alle Broderier bestaar af smalle Skindstriber, der paasys Skind af en anden Farve. Af Farver haves dog ikke andre end Skindets naturlige lyse og mørke. De almindeligste Ornamenter bestaar af retlinede Figurer, der dannes af lange Skindstriber, der fastholder korte, afskaarne Striber, der ligger paa tværs af de lange; men der findes ogsaa bølgeformede og zigzagformede Ornamenter samt concentriske Cirkler.

Værktøj m. m. Alle Fangstredskaber med Undtagelse af Riffel og Haglbøsse forfærdiges i Landet selv af Fangeren, dels af indenlandsk og dels af europæisk Materiale. Til Forfærdigelse af alt det forannævnte brugte Angmagssalikerne indtil Stationens Oprettelse meget faa Redskaber.

For Mændenes Vedkommende indskrænkede disse sig til en ret og en krum Snittekniv, Knæbeskytter af Træ, Fingerbeskytter i Støvleform af Skind, Drilbor med Bue og Mundstykke, Mejsel af Jern eller Sten, Haandsav og Buesav. Til at smidiggøre Kobberemme med anvendes et Ben- eller Træstykke med Huller.

For Kvindernes Vedkommende bestod Redskaberne først og fremmest af det for alle grønlandske Kvinder uundværlige Redskab, Kvindekniven, som dog har en anden Form end den paa Vestkysten almindelige. Den bestaar af et Haandtag med to Arme, mellem hvilke Bladet sidder. Endvidere Skindskraber, Skrabebræt, Hvæssejern, hjemmelavede Synaale, Stenhammer, Synaalebor, Rynkeben, Pren, Syring af Saaleskind, Naaleskind, Kroge til Senetraad og Syringe, Redskaber til Snoning og Fletning af Senetraad.

Skindberedning. Medens det er Mændenes Arbejde at forfærdige Befordrings- og Fangstredskaber og andre Arbejder i Træ og Ben, paahviler det Kvinderne at bygge Hus, at flænse de fangne Sæler, fordele Kødet og Spækket mellem Husfællerne, tilberede Skindene og sy Klæder, Konebaads- og Kajakbetræk deraf.

Saasnart Sælen er flænset, skæres Spækket fra Skindet og dette rulles sammen for senere at skrabes paa Spæksiden. Efter Skrabningen kommer Skindene i Urinballen, for at Fedtet rigtig kan trække ud, skylles derefter i Vand, udspiles og tørres. Skal Skindene benyttes til Klæder, blødgøres de, inden de tilskæres og syes. De saakaldte hvide Skind, paa hvilke Narven er fjernet, samt Tarmskind, som skal benyttes til Tarmskindspelse eller Forhæng til Teltet, behandles med flere Hold dels koldt dels lunket Vand, og udsættes hver Gang for Frostens Indvirkning. De bliver ved denne Behandlingsmaade ikke alene hvidere men ogsaa blødere end Skind, der er tørrede direkte ved Solvarmen.

Skind, der er bestemte til Kajak- eller Konebaadsbetræk, skrabes ikke men tilberedes ved at henligge, indtil Haar og Narv losner sig og kan tages af. Remmesæl- og Sortsideskind, der skal benyttes til Støvlesaaler, skrabes heller ikke, men lægges i Urinballen, indtil Haarlaget — men ikke Narven — løsner sig, hvorefter

det tages op, afhaares, skylles og udspiles til Tørring. Skind, der skal benyttes til Fangeblærer, befries for Narv og Haar ved at ligge nogen Tid i Urinballen, skylles derefter i Vand og bleges i Luften.

Mørke Skind — altsaa Skind med paasiddende Narv, som det bruges til Kajakkerne i den nordlige Del af Vestgrønland — skal tidligere have været i Brug baade til Kajakbetræk og Fangeblærer, navnlig af Folk, der boede i det Indre af Fjordene, fordi de mørke Skind efter Sigende faldt sammen med det forholdsvis mørke Kystland, saa at det blev lettere for Fangerne at nærme sig Sælerne uden at blive opdagede af disse. Naar der nuomstunder benyttes mørke Skind til Kajakbetræk, er det som Regel Skind, der er farvede ved at tilberedes med Blod.

Sener til at sy Klæder m. m. med, tages af de forskellige større Dyr som Narhval, Bjørn og de store Sæler. Det er særlig Sælernes Hale med de mange Sener, og Narhvalens og Bjørnens Ryg- og Muskelsener, der anvendes. Endvidere benyttes til Traad Remmesælens, Sortsidens og Klapmydsens Spiserør samt Hundetarme. De sidstnævnte strimles ud, medens Senerne trævles ud, rulles, snoes og flettes i forskellige Tykkelser, eftersom de skal bruges til finere eller grovere Syning. Til at brodere med benyttes i Reglen fint, trævlet Senetraad, undertiden dog meget fint snoet Senetraad. Til Syning af Kajak- og Konebaadsskind anvendes groft flettet Senetraad.

DANSKE ERHVERV

Indtil 1915 har der ved Angmagssalik været meget lidt af danske Erhverv, idet der udover lidt Fjerkræhold og Havebrug ikke er foretaget større Forsøg, fordi man i den første Aarrække efter Stationens Oprettelse var fuldt optaget af vigtigere Arbejder, der ikke levnede Tid til at anstille Forsøg i Retning af Fiskeri, Gartneri m. m.

Høns, som trives godt, er indført 1897; Duer og Ænder 1904. Medens Høns og Dueholdet siden er fortsat med Held, blev Andehold straks opgivet, blandt andet fordi Ænderne ikke, som Tilfældet var med Hønsene, kunde holdes indespærrede, hvilket er nødvendigt af Hensyn til de løsgaaende Hunde.

En Ged, som kom derop i 1909, blev allerede samme Aar saa ilde tilredt af Hundene, at den maatte slagtes. Ellers er der vist ingen Tvivl om, at Geder kunde trives ved Stedet lige saa godt som i en Del af Nordgrønland. Hunde og Gedehold synes imidlertid ikke at kunne forenes, skønt Befolkningen ved Angmagssalik i Almindelighed holder deres Hunde bundne af Hensyn til deres Depoter af hele uopskaarne Sæler m. m.

Af Havesager dyrkedes, i alt Fald indtil for nogle Aar siden, Majroer, Radiser, Spinat, Salat og Karse samt Rabarber, alt paa Friland. Med Undtagelse af Rabarber, der ikke rigtig kunde trives, antagelig af Mangel paa passende Gødning, trivedes alle de øvrige Sager udmærket.

I Mistbænk kunde der sikkert dyrkes endnu flere Arter og med bedre Udbytte, hvis dette blev forsøgt, hvad man hidtil ikke har haft Lejlighed til.

Laksefiskeri med Garn, som før Stationens Oprettelse var fuldstændig ukendt af Befolkningen, blev af Personalet drevet med Held, dog kun til egen Forsyning.

Bjergværksdrift har aldrig været forsøgt i Distriktet udover de Indfødtes Brydning af Vegsten til Lamper og Gryder, skønt der flere Steder findes baade Grafit og Asbest; denne sidste endog i stor Mængde.

HANDEL OG BESEJLING

Lige fra den Tid Handelsstationen blev oprettet, indhandledes kun Bjørneskind, Ræveskind og Sælskind, og disse sidste endog kun for saa vidt Befolkningen skønnedes at kunne undvære dem. Af Spæk indhandledes kun saa meget, som det ved Stationen ansatte Personale behøvede til eget Forbrug. Udhandlingen var indskrænket til de for Befolkningen aller nødvendigste Varer, navnlig Ammunition, Isenkram, visse Tøj- og Trævarer samt hollandsk Rulletobak.

Det var paa det strengeste forbudt Stationens Personale at give spirituøse Drikke til de Indfødte, eller at sælge eller overlade dem europæisk Proviant. Den eneste Undtagelse herfra var, naar det under indtræffende almindelig Misfangst maatte gælde om at afværge Hungersnød, i saa Tilfælde kunde der gratis uddeles groft Rugmel.

I de senere Aar er Udhandlingen dog efterhaanden udvidet til at gælde andre Varer, saaledes at der nu udhandles omtrent de samme Varer som i Vestgrønland, undtagen Kaffe og enkelte andre Luksusvarer. Derimod er Indhandlingen af grønlandske Produkter stadig indskrænket, saa at Spæk og Hajlever den Dag i Dag ikke er Genstand for Indhandling, ligesom Indhandlingen af Sælskind under visse Forhold enten helt eller delvis kan standses.

Indhandlingen af Produkter og Udhandling af Butiksvarer er ved Handelsstationen i de første halve Snes Aar efter dennes Oprettelse foregaaet uden Hensyn til Søn- og Helligdage, saa at sige til enhver Tid paa Døgnet, af Hensyn til Distriktets meget spredte og som oftest fjernt boende Befolkning, der jo, navnlig i de første Aar, var fuldstændig ukendt med Tidsregning og Klokkeslet, og saaledes lige saa godt kom paa Helligdagene som paa Søgnedagene, lige saa godt meget tidligt som meget sent paa Døgnet.

I de senere Aar er der, efterhaanden som Befolkningen er blevet mere oplyst, sket en væsentlig Forandring heri, saa at der nu i hvert Tilfælde handles til en bestemt Tid med selve Handelsstedets Beboere. Med de omboende og tilrejsende Folk handles der derimod stadig til enhver Tid, dog sjældent Søn- og Helligdage, da Folkene nu saa godt som alle kender Ugedagene.

Ved Stationens Oprettelse indførtes Pengetegn af Zink med paastemplet Værdi. Fra 1917 kan tillige benyttes de almindelige Kreditsedler, som bruges ved Kolonierne paa Vestkysten, samt dansk Skillemønt.

Handelsstedets Netto-Produktion ses paa Tabel D og var i Finansaaret 1919—20 100 Stk. Bjorneskind, 38 Stk. hvide og 2 Stk. blaa Ræveskind samt 1356 Stk. Sælskind. I Lobet af Aaret for Skibets Afgang 1920 er i Distriktet indhandlet 180 Bjorneskind.

Indtægten ved Salget af de fra Stationen indhandlede grønlandske Produkter udgor aarlig, efter Gennemsnit for Finansaarene 1911—15, ca. 25000 Kr.[1])

Handelsstationens Udhandling androg 1914—15 11464 Kr. 39 Øre og fordelte sig saaledes: Proviantsorter: 1631 Kr. 20 Øre, Skyderekvisitter: 1249 Kr. 84 Øre, Urtekram: 1754 Kr. 15 Øre, Manufakturvarer: 1939 Kr. 60 Øre, Uld-

Tabel D.

Finansaaret:	Produktion				I Femaaret:				
	Bjørneskind	Ræveskind		Sælskind	Antal af		Gennemsnit af Folketal	For 1000 Indf.	
		hvide	blaa		Bjørneskind	Ræveskind		Bjørneskind	Ræveskind
1894—95	24	9	2	53					
1895—96	30	11	6	181					
1896—97	83	2	2	283					
1897—98	62	21	7	265					
1898—99	69	28	12	521	353	82	383	922	214
1899—1900	71	5	2	591					
1900—01	68	2	1	674					
1901—02	66	33	12	1030					
1902—03	68	26	12	1106					
1903—04	114	17	7	920	437	145	457	956	317
1904—05	111	8	2	887					
1905—06	78	21	7	1144					
1906—07	103	49	19	1209					
1907—08	104	72	24	1066					
1908—09	50	19	9	1049	431	246	545	791	451
1909—10	105	9	7	1711					
1910—11	69	30	8	1236					
1911—12	80	33	10	1870					
1912—13	72	23	4	1432					
1913—14	158	23	4	1671	499	148	594	840	249
1914—15	100	12	1	1599					
1915—16	89	34	4	1537					
1916—17	67	24	4	1717					
1917—18	88	20	4	2160					
1918—19	125	21	2	1428					
1919—20	100	38	2	1356					

Antallet af fangne Bjørne er ikke forøget i Forhold til Tilvæksten af Befolkningen. Det stigende Antal Rifler har heller ikke haft Indflydelse paa denne Fangst. — Rævefangsten er meget uregelmæssig.

[1]) Beretn. og Kundg. 1913—17, Side 516.

gods: 1237 Kr. 57 Øre, Isenkramvarer: 655 Kr. 08 Øre, Værktøj: 76 Kr. 37 Øre, Emaillerede Varer: 138 Kr. 10 Øre, Tobak: 1581 Kr. 19 Øre, Procellæn, Fajance og Glas: 46 Kr. 65 Øre, Trævarer: 151 Kr. 89 Øre, Rebslagervarer: 166 Kr. 15 Øre. Lamper m. m. 27 Kr. 50 Øre, Skrivematerialer m. m. 46 Kr. 03 Øre, Brændsel og diverse Materialer: 6 Kr. 00 Øre, Kommissionsgods: 575 Kr. 52 Øre, Grønlandske Produkter: 181 Kr. 55 Øre.

Værdien af de til Stationen udsendte Proviantsorter og Handelsvarer udgør aarlig efter Gennemsnit af 5 Aar (1911—1915) ca. 15000 Kr.[1]).

Handelsstationens Besejling har lige fra Begyndelsen været foretaget med Skibe, som var byggede med dette vanskeligt tilgængelige Sted for Øje, nemlig stærke Træskibe med Sejl- og Dampkraft. Naar undtages Aarene 1896 og 1907, da Besejlingen paa Grund af usædvanlig uheldige Isforhold ikke lykkedes, er det ellers gaaet godt.

Da Kysten udfor Angmagssalik som Regel først er aaben omkring Midten af August Maaned, foregaar Besejlingen af Stationen først i Slutningen af ovennævnte eller Begyndelsen af den paafølgende Maaned, i 1913 dog først i Begyndelsen af Oktober grundet paa, at Vejr- og Isforholdene det Aar var usædvanlig ugunstige.

Næst efter 1896 har Aarene 1905, 1907, 1910 og 1913 været de uheldigste Isaar, medens Aarene 1900—1903, 1908, 1909 og 1912 har været de bedste med Hensyn til Stationens Besejling. De mellemliggende Aar kan nærmest betegnes som middelgode.

Skibene har i den forløbne Aarrække paa Grund af Isforholdene kun i 1901 og 1914 været opholdt nogle Dage udover de til Skibets Ekspedition nødvendige Antal Dage.

I Aarene 1895, 1897 og 1909 er Stationen blevet besejlet med fragtet Skib paa Grund af henholdsvis »Hvidbjørnen«s og »Castor«s Forlis, og det sidstnævnte Aar, fordi S/S »Godthaab« var udlejet til den grønlandske Kirkesag i Anledning af Anlæggelsen af Missionsstationen ved Kap York.

I 1908, 1919 og 1920 blev Stationen besejlet 2 Gange af S/S »Godthaab«. I 1908 ankom Skibet den 19. August og afgik til Dyrefjord paa Island den 25. s. M. Det kom tilbage den 6. September og efter Ophold ved Kulusuk og Stationen gik Skibet hjem den 16. s. M. I 1919 ankom Skibet til Angmagssalik den 9. September og gik efter endt Losning til Reykjavik for at hente ny Last. Det kom tilbage til Stationen den 25. September og afgik til Vestkysten den 30. s. M. I 1920 anløb »Godthaab« Stationen den 2.—7. og den 19.—24. September.

Til Besejling af Stationen anslaas aarlig 8000 Kr.

ADMINISTRATION

Befolkningen ved Angmagssalik bereiser Strækningen mellem Kialineк mod Nord og Igdluluarssuk mod Syd, ved hvilke Steder en Del Folk med Aars Mellemrum overvintrer. Ellers er i Almindelighed kun Strækningen mellem

[1]) Beretn. og Kundg. 1913—17, Side 516.

Inigssalik i Syd og Kangerdlugssuatsiak mod Nord beboede og betragtes derfor som Angmagssalik Distrikt. Dette er ikke som de vestgrønlandske Distrikter delt i Kommuner.

Handelen forestaas af en Handelsbestyrer, der direkte er underlagt Styrelsen af Grønland, og til Tider er bistaaet af en Medhjælper. I Aaret 1899 blev den første Indfødte ansat i Handelens Tjeneste som Kivfak, og siden 1914 har der været 2 indfødte Kivfakker ved Stedet paa Grund af det forøgede Arbejde.

Handelens Huse, Baade, Inventar etc., er bogførte til en Værdi af Kr. 8738,09.

De sædvanlige aarlige Driftsomkostninger beløb sig i 1914—15 til Kr. 13752,98, deraf til Kirke- og Skolevæsen Kr. 4709,77.

Kirke- og Skolevæsen. Distriktet udgør et Præstegæld, og selve Handelsstationen er Bostedet for Præsten og en Kateket. Ved Kulusuk paa Øen af samme Navn har der siden 1909 været ansat en Overkateket, og ved Kûngmiut i det Indre af Angmagssalik Fjord siden 1915 en indfødt østgrønlandsk Kateket. Saavel de to vestgrønlandske, som den østgrønlandske Kateket har faaet deres Uddannelse ved Seminariet i Godthaab, den sidste dog kun ved et treaarigt Kursus.

Den 16. April 1899 blev de første Hedninger døbt ved Angmagssalik, ialt 8 Personer, hvoraf de tre var Børn.

Den 31. December 1915 var af Distriktets 602 Individer kun 164 udøbte tilbage. I 1920 er omtrent alle Distriktets Beboere døbte.

Kun ved de Steder, hvor der findes Kateketer, nemlig Tasiussak, Kulusuk og Kûngmiut, er der regelmæssig Skolegang fra Oktober til hen i April Maaned. Undervisningsfagene er: Grønlandsk (Læsning og Retskrivning), Religion, Geografi, Skrivning, Regning, Naturhistorie og Sang.

Foruden at der undervises af saavel Førstepræsten som Kateketerne ved de nævnte tre Steder, underviser nogle af de mest oplyste Indfødte efter Tid og Lejlighed ved flere af de andre Bopladser i Distriktet, ligesom de Voksne gensidig underviser hverandre, navnlig i Religion og Salmesang.

Ved et Sted som Angmagssalik, hvor Alt er saa nyt, kan Resultatet af Undervisningen naturligvis kun være ufuldkommen, og kan saaledes ikke sammenlignes med andre Steder i Grønland. Naar man imidlertid tager Tiden i Betragtning og betænker, hvor faa Aar det er siden, at Befolkningen var hedensk, maa man forbavses over, at Angmagssalikerne allerede nu er komne saa vidt som de er. Der findes næppe heller noget mere lærelystent, videbegærligt og i mange Retninger begavet Folkefærd end Østgrønlænderne. Det er derfor ikke nogen vanskelig Opgave at undervise dem; det hele kommer paa en Maade ganske af sig selv.

Kirke- og Skolevæsenets Udgifter i hele Præstegældet udgjorde 1915: 4709 Kr. 77 Øre, deraf til Kateketlønninger, Rejser etc. 1660 Kr. 00 Øre, til Missionsbygningernes Vedligeholdelse m. m. 138 Kr. 69 Øre, til Skoleis og Kirkers Renholdelse, Inventariets Anskaffelse m. m. 511 Kr. 08 Øre, Præstens Lønning 2400 Kr.

Lægevæsenet. Naar bortses fra enkelte Lægebesøg, nemlig i Aarene 1898—99 (Amdrups Ekspedition), 1904—06, 1908 (disse Aar opsendtes Læge med Skibet, der udførte Besejlingen) og 1912 (Quervains Ekspedition) er Lægevæsenet varetaget dels af Missionæren og dels af Handelsbestyreren, før 1904 af Missionæren og efter den Tid af Handelsbestyreren. Det bemærkes, at Medlem af Amdrup Ekspeditionen cand. med. KNUD POULSEN vakcinerede ca. $^2/_3$ af hele Befolkningen. Den derefter med Skibet opsendte Læge, TH. N. KRABBE vakcinerede de Folk, han kom i Forbindelse med, som ikke allerede var det, og senere har Bestyreren vakcineret.

I Aaret 1905 blev den første indfødte Jordemoder, efter at have faaet et Aars Uddannelse paa Fødselsstiftelsen, ansat ved Handelsstationen. 1910 kom en Vestgrønlænderinde, ligeledes uddannet paa Fødselsstiftelsen, dertil. Siden 1916 har den førstnævnte virket i Sermilik, medens den anden stadig er bosiddende ved selve Stationen, men begge maa selvfølgelig foretage Rejser til de forskellige Steder i Distriktet, saa ofte som det gøres nødvendigt, og Forholdene tillader det.

1916—17 var der paa Foranledning af den grønlandske Kirkesag og paa dennes Bekostning opsendt en dansk Sygeplejerske til Angmagssalik.

Lægevæsenets Udgifter 1915 androg — bortset fra Udgifterne til Jordemødre, Medicin- og Forbindsstoffer — 132 Kr. 83 Øre, nemlig til Sygekost m. m. 112 Kr. 58 Øre og Kontant 20 Kr. 25 Øre.

MISSIONÆRER OG BESTYRERE

Pastor F. C. P. RÜTTEL var ansat som Missionær ved Angmagssalik fra Stationens Oprettelse 1894 til 1904. Under hans Rekreationsophold i København fra 1902 til 1903 ledede den grønlandske Kateket HENDRIK LUND Missionsgerningen. I 1904 afløstes Rüttel af Førstepræst CHRISTIAN ROSING, der tidligere havde været Overkateket i Vestgrønland. I 1909 tiltraadte Overkateket SEIER ABELSEN Ledelsen af Missionspladsen ved Kulusuk.

Kolonibestyrer JOHAN PETERSEN var ansat som Handelsbestyrer ved Angmagssalik fra Stationens Oprettelse til 1915. Under hans Rekreationsophold i København fra 1909 til 1911 lededes Forretningerne i 1909—10 af Medhjælper SØREN NIELSEN og i 1910—11 af Medhjælper JØRGEN CHEMNITZ. Fra 1915 har Assistent A. T. HEDEGAARD fungeret som Bestyrer.

HANDELS- OG MISSIONSSTATIONEN ANGMAGSSALIK VED TASIUSSAK

Handels- og Missionsstationen Angmagssalik ligger paa Sydsiden af Øen af samme Navn ved den store Bugt Tasiussak. Stationen ligger ved en lille Vig paa Vestsiden af Bugten, ca. 4 km inden for det yderste af dennes Munding, paa 65°36′40″ N. Br. og 37°33′26″ V. Lgd.

Vigen begrænses paa Nordsiden af en aflang Ø, skilt fra Landet ved et smalt Løb, der falder tørt ved Lavvande. I det indre af Vigen udmunder en Lakseelv, og Nord for denne ligger Stationen paa jævnt stigende Land. Da den indre Del af Havnen grunder stærkt op og ved Ebbetid falder tør, ankrer Skibet ude ved Havnemundingen i 26—30 m Vand og fortøjer i Land. Ankerbunden er Sand og Ler.

Er Havnen tilpakket med Is, kan man søge beskyttet Ankerplads i den nordlige Del af Tasiussak, inden for Fugleoerne og Øst for Halvoen Amákâk, hvor Skibet kan ligge paa Svaj.

Kun med østlige Vinde kan Isen presse ind paa Ankerpladserne og genere Skibet.

Tasiussak er i Almindelighed tillagt med Vinteris fra Slutningen af November til Slutningen af Juni.

Syd for Stationen paa Toppen af det 128 m høje Udkigsfjæld er anbragt en Mast, som er rejst, for at man i paakommende Tilfælde derfra kan signalisere til Skibet om Isens Beliggenhed under Kysten og ved Havnemundingen.

Ved selve Stationen ligger nærmest Havnen Proviantbod og Kulhus, dernæst paa en ca. 15 m høj Klippe Kirken og det gamle Amdrupske Hus, noget højere oppe Butiksbygningen, Kateketboligen, den midlertidige Bolig m. fl., og længst oppe i ca. 30 m Højde Præstebolig, Bestyrerbolig og Medhjælperbolig (se Fig. S. 645). De fleste Bygninger ligger i retv. Øst-Vest. Endelig er der nogle Boliger for de Indfødte, der er i Stationens Tjeneste. Den øvrige Del af den indfødte Befolkning bor i tre Huse paa Næsset Øst for Stationen, den saakaldte Grønlænderpynt, der ligger ca. 10 Minutters Gang fra denne. Nordvest for Stationen ligger Krudthuset ved en lille Vig, Agdlortok, ca. 1 km fra de nærmeste af Stationens Huse. En lille Bæk, der har sit Udspring i et Kær bag Præsteboligen, løber mellem Stationens Bygninger og ud i Havnen Nord for Proviantboden.

Omegnen af Tasiussak er, som omtalt, en særlig frodig og i alle Retninger begunstiget Plet med meget afvekslende Naturforhold. Stationens Omgivelser maa siges at være storslaaet smukke, idet hele Bugten med Undtagelse af Landet ved Sarfakajik, som er forholdsvis lavt — er omgivet af smukke, tildels takkede Fjælde, mellem hvilke der fører Lavninger eller Dalstrøg mod Vest og Nord (se Fig. 8 og 9).'

Fra Orssuluviak og det 596 m høje Sømandsfjæld, som ligger Sydvest for Stationen, har man, naar Vejret er klart, en Udsigt saa pragtfuld, at man vistnok ikke har den smukkere noget Sted ved Kolonierne i Vestgrønland. Mod Vest og Sydvest ser man Landet helt ned forbi Pikiutdlek og Umîvik (64°20′), mod Nordvest og Nord dels Indlandsisen og Fjældtoppene paa Vestsiden af Sermilik Fjord og dels de takkede og forrevne Fjælde i det indre af Angmagssalik Fjord, og mod Øst Kulusuk Øen med det kullede, karakteristiske Kalerajuek Fjæld. Endelig ser man mod Øst og Syd Havet, om Sommeren og Efteraaret enten helt eller delvis aabent, men altid med store Masser af Isfjælde svømmende paa den

mørkeblaa Havflade. Om Vinteren og Foraaret ser man derimod i Reglen kun den uendelige, hvide Ismark med enkelte mørke Vaager og Render hist og her, især i Nærheden af de yderste Skær ved Kap Dan.

Fra Stationen kan Slædeforbindelse om Vinteren holdes vedlige gennem Dalstrøgene mellem Fjældene til Bopladserne i Sermilik Fjord og Inigssalik, medens Slædeforbindelsen til Bopladserne ved Angmagssalik Fjord og Sermiligâk, naar Havisen er brudt ved Yderkysten, foregaar over et højt Pas inden for Kingigtorssuak Fjælde.

Fra Stationen Angmagssalik er følgende de almindeligste Slæderuter (se Figur S. 641).

1) Til de sydlige Bopladser ved Sermilik Fjord — Íkátek og Sivinganârssik — gaar Slædevejen Nord paa i Tasiussak og derefter Nord om Præstefjæld (Amagâk) og Vest paa gennem Dalstrøget med flere smaa Søer og en større, der fører til det store Dalstrøg i Sermilik Fjord, Nord for Ungutok Fjæld. Nedstigningen ved Sermilik er ret stejl.

2) Til de nordlige Bopladser ved Sermilik Fjord — Sarfak og Tinitekilâk — gaar Vejen Nord paa i Tasiussak, Øst om Halvøen Amákâk og over de tre store Søer. Herfra gaar en Sidevej mod Vest til Akerningnak.

3) Til Angmagssalik Fjord gaar Vejen gennem den nordøstlige Bugt af Tasiussak og Vest og Nord om Kingigtorssuak Fjældrække og Fjældene inden for Tasiussârssik, hvorefter Nedstigningen finder Sted gennem et Dalstrøg Syd for Tasiussak i Angmagssalik Fjord.

4) Til de ydre Bopladser ved Angmagssalik Fjord gaar Vejen over Tasiussak Øst paa til Sarfakajik, Amitsuarssik og Tasiussârssik, og derpaa tværs over Angmagssalik Fjord, hvis denne er tillagt. Ved Tasiussârssik er opført et Tilflugtshus for Befolkningen paa deres Rejser om Vinteren til og fra Stationen, da hele den ydre, vestlige Kyst af Angmagssalik Fjord som oftest er ubeboet.

Angmagssalik er en af Meteorologisk Instituts Stationer og derfor forsynet med mange meteorologiske Instrumenter. Observationerne varetages af Handelsbestyreren (jfr. S. 578).

Angaaende Klimaet skal bemærkes, at Vintrene gennemgaaende ikke er særlig strenge, og Somrene ikke synderlig varme. Vejrforholdene er temmelig ustadige med fremherskende øst- og nordøstlige Vinde, der som Regel holder Temperaturen omkring Frysepunktet. Regn og Slud er ret hyppig, navnlig om Efteraaret og Begyndelsen af Vinteren. Senere bliver Vejrforholdene noget roligere, hvilket som Regel er Tilfældet fra Slutningen af Februar til henimod April Maaned. Fra Maj til hen i September er Vejrforholdene som Regel rolige.

Føhnvinde er ikke sjældne og kan om Vinteren i Løbet af nogle faa Timer faa Temperaturen til at stige fra 15 Graders Kulde til lige saa mange Graders Varme. Nordvest-Føhnen kan blæse som orkanagtig Storm. Vinden kan ryste Husene og udsætte dem for Bombardement af Sten og Isklumper. Flere Gange

Fig. 21. Kap G. Holm — 66°35′ N. Br. — set fra Nanertalik.
G. Amdrup fot. d. $^{29}/_{7}$ 1899.
Efter Medd. om Grønland Bd. XXVII.

Fig. 22. Glatslebne kullede Toppe paa Østsiden af Kangerdlugssuak
— 68°08′ N. Br. 31°34′ V. Lgd. G. Amdrup fot. d. $^{8}/_{8}$ 1900.
Efter Medd. om Grønland Bd. XXVII

Fig. 23. Nunap isua — 68°08′ N. Br. 30° V. Lgd. Mægtig Talus paa Østsiden af Indløbet til Jensens Fjord. G. Amdrup fot. d. $^{6}/_{8}$ 1900.
Efter Medd. om Grønland Bd. XXVII.

Fig. 24. Kap Garde — 68°18′ N. Br. 29°05′ V. Lgd. — set fra Vigen vestenfor. G. Amdrup fot. d. $^{5}/_{8}$ 1900.
Efter Medd. om Grønland Bd. XXVII.

Medens Fjorden ved *angmagssat*-Pladsen og flere andre Steder i Maj er aaben, ligger Isen endnu fast i Fjordene paa Steder, hvor ingen Strømskæring finder Sted.

De almindeligste Slæderuter, som om Vinteren benyttes mellem Bopladserne og Missions- og Handelsstationen.

er der anrettet betydelige Beskadigelser paa Stationens Bygninger. Østlige Storme kan ogsaa optræde orkanagtigt og ledsages af voldsom Regn.

Taagen er ikke særlig fremherskende, idet den, selv om den staar langs Kysten, ligesom holdes ude af de Stationen omgivende Fjælde.

Den laveste Temperatur er ÷ 31 Grader og den højeste + 25 Grader Celsius, hvilke Temperaturer indtraf i Aaret 1899 henholdsvis i Februar og Juli Maaneder.

Jordrystelser er ved Angmagssalik meget almindelige og kan til Tider være saa stærke, at Husene ryster, Vinduer og Kakkelovne klirrer, ja selv Isskosserne paa Havet dirrer. Fænomenet kan lyde som en fjern Torden eller Kanonade og kan vare Timer og Døgn med kun korte Afbrydelser.

I Efteraaret og Vinteren 1904—05 var Jordskælvene saa hyppige og stærke, at de Indfødte fra Nabohusene en Dag kom over til Stationen for at spørge, om Verden ikke var ved at forgaa, thi de havde en Tradition om, at naar der i Løbet af en Dag kom flere end 6 Stød, skulde Verden forgaa.

Skønt Solen ved Handelsstationen i den saakaldte Mørketid ikke er nede under Horizonten ved Middagstid, kan den dog ikke fra selve Stationen ses fra den 26. November til den 17. Januar, da den i nævnte Tidsrum er i Skjul bag Udkigsfjældet i Syd.

Foruden de Indfødte, der er i Stationens Tjeneste og bor ved selve Stationen, er der, som nævnt, 2 à 3 Huse ved Grønlænderpynten, i hvilke der indtil 1915 boede 50 til 60 Mennesker for at modtage Daabsundervisning. Denne varede i Reglen to Vintre, hvorefter Folkene, efter at være blevne døbte, rejste bort og gav Plads for andre.

Den 1. Januar 1920 bestod Befolkningen af 9 Danske, der alle hørte til Handelsbestyrerens Familie, og 74 Grønlændere. Af disse boede 37 ved Grønlænderpynten, og Resten, hvoraf 12 Vestgrønlændere, ved selve Stationen. 8 af Beboerne var Embeds- og Bestillingsmænd (iberegnet en Jordemoder) og 14 Fangere (se forøvrigt Tabel A, Side 593).

Befolkningen er her, ligesom overalt i Distriktet, flinke Fangere og dertil ihærdige og energiske, hvad enten de er paa Fangst eller paa Rejse, naar der blot er den mindste Udsigt til et Resultat; men udebliver Sælerne i længere Tid eller Fangeren er uheldig og ikke kan ramme, taber han let Energien, idet han i saa Fald tilskriver sit Uheld overnaturlige Magter. Som Kajakroere staar de en Del tilbage for Sydgrønlænderne.

Med Hensyn til deres Økonomi kan det vistnok med Rette siges, at den gennemgaaende er bedre end ved de fleste andre Steder i Grønland. Aarsagen hertil kan blandt andet søges i den Omstændighed, at Kampen for Tilværelsen og de usikre Livs- og Erhvervsforhold mere end andre Steder i Grønland har lært eller tvunget Befolkningen til i Tide at økonomisere med deres Forraad.

Manglen paa Bierhverv kan til visse Tider af Aaret være temmelig følelig, thi større Landvildt mangler jo ganske, og Fiskeriet giver foreløbig ikke noget

udover Laks, Ulke og Angmagssat om Foraaret og Sommeren, og Graafisk om Vinteren. Der har derfor før Stationens Oprettelse og Riflens Indførelse, naar det indtraf med uheldige Is- og Vejrforhold, været Hungersnød, hvorunder hele Bopladser er uddøde; men den Slags Katastrofer er nu heldigvis udelukket, da Folkene nu med deres forholdsvis moderne Vaaben altid vil kunne skaffe sig det fornødne til Livets Ophold selv under de vanskeligste Forhold. Da Hellefisk, Helleflynder og Rødfisk findes i Distriktet, vil de nu iværksatte Fiskeriforsøg forhaabentlig bevirke, at der ad Aare under Misfangstperioder vil kunne fiskes med større Udbytte end hidtil.

Med Hensyn til Penge er Økonomien ikke meget bevendt, idet Folkene som Regel omsætter dem i Varer, straks efter at de har faaet dem, selv om de er kommet i Besiddelse af et Par Hundrede Kroner eller mere. Undertiden gemmes dog nogle af Pengene, men det varer sjældent mere end et Par Dage, førend de kommer i Tanke om, at de nødvendigvis maa have et eller andet for de resterende Kontanter.

Brændselsspørgsmaalet spiller foreløbig ingen større Rolle i Distriktet, da der er tilstrækkelig Spæk og Lever, og Husene, paa et Par Undtagelser nær, udelukkende opvarmes ved Hjælp af Vegstenslampen.

Indtil 1915 var der af Grønlænderhuse kun to, der var forsynet med Komfur, af disse var det ene beboet af en af Handelens Kivfakker, og begge laa ved selve Handelsstedet.

Af Grønlænderhusene var der indtil sidstnævnte Aar kun et af den saakaldte dansk-grønlandske Type, nemlig af Bindingsværk med højt Tag og Jordmur, ellers er de øvrige Huse af den oprindelige gammeldags Type.

I 1920 fandtes ved Stationen 5 Huse, 5 Telte, 18 Kajakker, 2 Konebaade, 7 Slæder, 25 Rifler og 35 Isgarn.

Ved Stationen bor Præsten og en Kateket, Handelsbestyreren, der til Tider bistaas af en Medhjælper, samt en Jordemoder; endvidere tre indfødte Kivfakker. Læge og Sygehus fandtes endnu ikke 1920.

Stationens offentlige Bygninger er: Kirke og Skole i samme Bygning, Præstebolig, Bestyrerbolig, Kateketbolig, Medhjælperbolig, Jordemoderbolig, Kivfakboliger, den saakaldte midlertidige Bolig, Proviantbod, Butik og Oplagshuse, Vaskehus, Kulhuse og Krudthus. Endvidere det Amdrupske Hus med et Par smaa Observatorier.

Kirken er opsendt og rejst 1903, fuldført 1908. Den er en 13,7 m lang og 6,6 m bred Bygning med Længderetning Øst og Vest, bygget af Bindingsværk med Bræddebeklædning; firkantede Vinduer; højt spaantækt Tag med et lille Spir i den østre Ende. I denne Ende er indrettet Skolestue. Bygningen er tjæret med hvidmalede Vinduer og Dør.

Kirken er indvendig ca. 2,5 m høj, har fladt Loft, fra hvilket hænger en mindre Lysekrone af Messing; paa Væggene er anbragt trearmede Messinglampetter. Paa hver Side af Midtergangen findes en Række Bænke, og paa Sydsiden ved

Alteret er Prædikestolen. Knæfaldet ved Alteret er betrukket med Voksdug, medens selve Alteret er betrukket med rødt Fløjl med Guldfryndser og forgyldt Kors. Alterbilledet, der forestiller Kristus paa Korset med knælende Kvinder ved dettes Fod, er malet af Kunstneren Anker Lund. Paa Alteret er to større Messingstager samt Kalk og Disk af Sølv. Døbefonten er af mat Egetræ med Døbefad af Tin. I Kirken er Orgel. Til Rejsebrug findes en lille Sølvkalk, skænket af afdøde Pastor Rüttel.

Præsteboligen, opført 1894—95, er et Bindingsværkshus med Brædde-beklædning. Bygningen er 11,3 m lang og 6,9 m bred og er spaantækt samt forsynet med Bislag. Den indeholder 4 Værelser, Køkken og Korridor. Indvendig fører en Trappe op til Loftet, hvor der er et større Værelse.

Kirkegaarden ligger bagved Præsteboligen.

Bestyrerboligen, opført 1895, er ligeledes et Bindingsværkshus med Brædde-beklædning. Taget er dækket med Spaan. Boligen er 9,4 m lang og 6,9 m bred, har 4 Værelser nede og et paa Loftet, hvortil fører en udvendig Trappe. Indtil 1904 var der kun 3 Værelser nede, men dette Aar tilføjedes paa den vestre Gavl en Tilbygning, hvori foruden et mindre Værelse blev indrettet forskellige Udenoms-bekvemmeligheder. Fra denne Bolig til Butikken har der siden 1912 været Telefon.

Ved disse 2 Boliger er der Indhegning med Tørreplads og en lille Have.

Kateketboligen, opført 1900 af Bindingsværk med Brædde- og Plankebeklædning (oprindelig var der Jordmur uden om). Der findes 2 Værelser, og Taget er dækket med Tagpap.

Medhjælperbolig, opført 1911, er forsynet med 2 større Stuer og et lille Gæstekammer samt Kokken. Den er en Bindingsværksbygning med Brædde- og Plankebeklædning og tækket med Pap. Den er 11,3 m lang og 4,7 m bred.

Jordemoderbolig, opført 1912 af Bindingsværk, beklædt med Tagpap, er 4,9 m lang og 3,8 m bred. Den har to Værelser med et Komfur.

Kivfakbolig, opført 1901 af Bindingsværk med Jordmur, er delt i 2 Rum, af hvilke det ene er forsynet med et Komfur. Den er 6,3 m lang og 3,1 m bred.

Kivfakbolig, opført 1903, erhvervet af Staten 1918. Bindingsværk med Jordvold udenom; delvis med Tagpap. 5,0 m lang og 3,7 m bred.

Den midlertidige Bolig, opført 1894, der det første Aar benyttedes som Bolig for hele Stationens Personale, er nu indrettet til Bolig for Besøgende, efter i nogle Aar at have været benyttet som Sygehus og Jordemoderbolig. Den er af Bindingsværk med Bræddebeklædning, 9,1 m lang og 4,7 m bred.

Proviantboden, opført 1894, er af Bindingsværk med enkelt Brædde-beklædning og over det hele beklædt med tjæret Tagpap. Den er 8,8 m lang og 4,4 m bred.

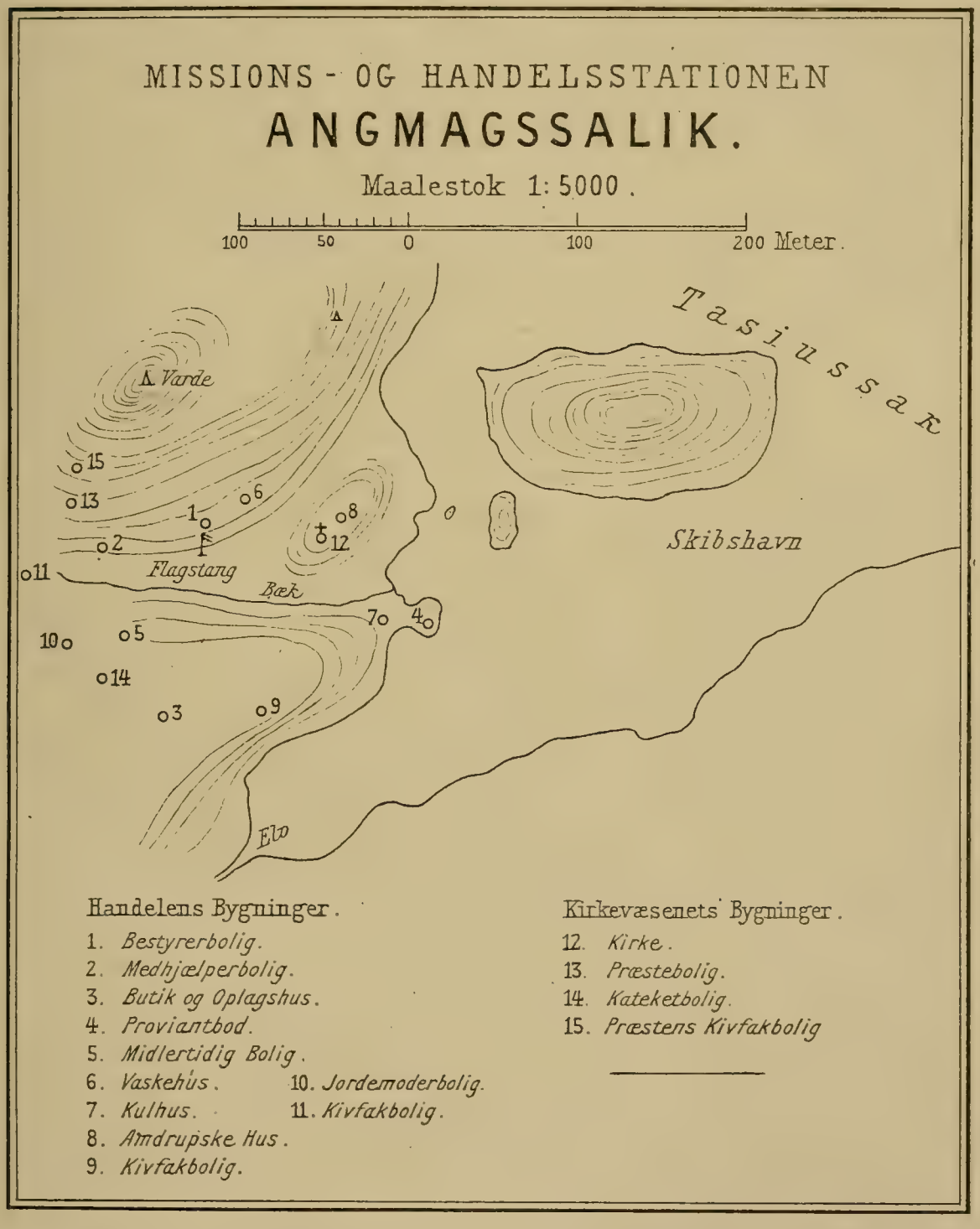
Butik og Oplagshus, opført 1899, er 8,8 m lang og 4,4 m bred, og ganske bygget som Proviantboden.

Vaskehus, opført 1913, er af Bindingsværk. Længde 3,8 m, Bredde 2,8 m.

Kulhus, opført 1901, af Græstørv med Bræddetag. Det er 9,4 m langt og 6,3 m bredt; delvis ombygget 1918.

Nyt Kulhus, opført 1918; Bindingsværk med Brædder, og Tag klædt med Tagpap. Det er 6,2 m langt og 5,6 m bredt.

Det Amdrupske Hus er af Bindingsværk med Yder- og Inderklædning og udvendig beklædt med Tagpap. Det er 6,3 m langt og 3,8 m bredt og har et

Bislag. Huset er ombygget 1919 og benyttes til Værksted. Hertil hører nogle smaa Observatorier, som benyttes til Materialskure, og hvori der er støbte Betonpiller.

Pakhus, opført 1919 af Bindingsværk med Bræddebeklædning og Tagpap. Det er 8,9 m langt, 6,4 m bredt og 4,7 m højt.

Krudthus er opført 1915 af Cement med Bræddetag til Erstatning for det gamle, der var af Jord og Sten med Bræddetag.

Alle Træhuse er tjærede og har hvidmalede Vinduer.

Ved Tasiussârssik, Konebaads-Ekspeditionens Overvintringssted 1884—85, blev i 1913 opført et dansk-grønlandsk Hus af Bindingsværk med Jordmur, dels til Støtte og Udgangspunkt for Fiskeriforsøg og dels som Tilflugtssted for Befolkningen paa dens Rejser om Vinteren til og fra Stationen, da hele den ydre, vestlige Kyst af Angmagssalik Fjord som oftest er ubeboet.

Ved Íkátek i Sermilik Fjord blev 1916 opført et Hus for Jordemoderen. Det er af Bindingsværk, klædt med Brædder og Tagpap. Længde 5,0 m og Bredde 4,4 m.

Missionspladsen Kulusuk.

Under Handels- og Missionsstationen Angmagssalik hører over en Snes Bopladser, men da der ved hver kun findes ét beboet Hus, skal her kun omtales de Bopladser, hvorved der er ansat Kateketer, og først Bopladsen Kulusuk, hvor der siden 1909 har været ansat en vestgrønlandsk Overkateket. Den ligger ved en lille Bugt paa Nordvestsiden af Øen af samme Navn, ved Østsiden af Mundingen af Angmagssalik Fjord.

Bugten vender mod Nord og danner en udmærket Havn med blød Lerbund. Med nordøstlige Vinde kan Isen dog belemre Havnen. Den er let at besejle og kan derfor bruges som Nødhavn, idet Skibet ude fra enten kan gaa direkte ind gennem det smalle Løb eller, hvis det er belemret med Is, kan søge op mod Bopladsen Umîvik og derefter bag om Øerne forbi Apugsinerajik til Missionspladsen.

Saavel Nord som Syd for Kulusuk findes altid i Nærheden flere andre Bopladser, og om Sommeren samles alle Angmagssalik Fjords Beboere her i Omegnen til Klapmydsefangst. Dette Sted har, som nævnt under Historie, Østgrønlænderne tidligere givet hele Distriktet Navn efter.

Den 1. Januar 1920 boede ved selve Missionspladsen 74 Personer, hvoraf 7 Vestgrønlændere. 11 var Fangere (se iøvrigt Tabel A, Side 593).

Kateketboligen er en Bindingsværks Bygning og blev opført 1908—09. Den er 11,3 m lang og 4,7 m bred, og ligger i Retning Øst—Vest med Façaden mod Syd, saa at Bagsiden af Huset altsaa vender mod Havnen. Den vestlige Ende af Bygningen er indrettet til Kirke og Skole, medens Resten er Bolig for Kateketfamilien. Bygningen er malet gul og har rødt Tag. Foruden dette Hus findes her tre Grønlænderhuse.

De Indfødte fortæller, at der ved Kulusuk er gamle Nordboruiner; men ved Udgravning er der ikke fundet noget, der afgjort kunde tyde paa, at de udpegede Huse nogen Sinde har været beboet af Ikke-Eskimoer.

Der fortælles, at Hvalfangst paa dette Sted skal have været almindelig i tidligere Tid. Der er ved Udgravning fundet Hvalbarder.

Missionspladsen Kûngmiut.

Kûngmiut ligger tæt ved Bopladserne Ilerfit og Simiutak paa Østsiden af det indre af Angmagssalik Fjord, Nord for Tunok og ca. 10 km. fra Angmagssatpladsen ved Kingâk. Ved Kûngmiut blev 1915 ansat en indfødt østgrønlandsk Kateket og bygget et dansk-grønlandsk Hus, dels til Bolig for Kateketen og dels til Skole og Kirke. Her er to Grønlænderhuse, og 1. Januar 1920 ialt 47 Personer. I denne Egn findes altid flere Bopladser paa Grund af de gode Fangstforhold ved Stromstedet ved Ikerasaks Udløb i Angmagssalik Fjord.

Fra 1916 fiskes her Hellefisk og Rødfisk med Langliner paa Foranledning af Professor Adolf Jensen.

De Indfødte fortæller, som nævnt under Historie, at der ved Kûngmiut er gamle Nordboruiner. Det eneste, som er fundet, der muligvis kunde stamme fra andre end Grønlænderne, er en firkantet Stensætning paa Toppen af det nærmeste Højdedrag. Det har dog ikke været mulig at bestemme, om denne er af ikke-eskimoisk Oprindelse.

ANGMAGSSALIK DISTRIKTS HISTORIE

Skønt Angmagssalik Distrikt formentlig opdagedes af Nordboerne mere end hundrede Aar tidligere end den øvrige Del af Grønland, er vort Kendskab til Distriktets Historie i gamle Dage kun meget ringe. Aarsagen hertil er, at det ikke egnede sig saa godt til Kolonisation som Vestkysten.

Kort Tid efter at Nordboerne var begyndt at nedsætte sig paa Island, blev Nordmanden Gunbjørn, Ulf Krages Søn, paa Rejse til Island forslaaet mod Vest og kom til nogle Øer. Efter at have forladt disse, saa han samtidig Jøklen paa Landet bag Øerne og Snefjælds Jøkel paa Island. Afstanden mellem Island og det ny opdagede Land kan altsaa ikke have været stor, og det maa derfor have været Øerne ved Danmark Strædets smalle Del, i Angmagssalik Distrikt, som han havde opdaget, og som senere kaldtes Gunbjørns Øer eller Gunbjørns Skær. Dette var omtrent Aar 877[1]).

Gunbjørn kan ikke have fremstillet de nyopdagede Øer som smaa eller afmalet Landets Beskaffenhed særlig ufordelagtigt, thi omtrent hundrede Aar senere bestemte Snæbjørn Galte og Rolf af Rødesand — af hvilke førstnævnte maatte rømme bort fra Island paa Grund af Manddrab — sig til at optage en Landstrækning paa de af Gunbjørn opdagede Øer til Beboelse. De sejlede ud fra Grimsaaens Munding i Borgarfjord og fandt Landet, hvor de overvintrede.

Da Erik den Røde 982 som fredløs blev tvunget til at forlade Island, sagde han »at han agtede at søge det Land, som Gunbjørn, Ulf Krages Søn saa, da han blev forslaaet af en Storm mod Vesten, forbi Island, og fandt Gunbjørns Skær;

[1]) Oplysninger om gamle Beretninger, der antages at angaa Angmagssalik Distrikt, findes i M. o. Gr. LVI, Nr. 8: »Gunbjørns Skær og Korsøer«.

— — — Erik satte sin Kaas lige fra Snefjælds Næs. Men han kom fra Havet ved Midjøklen og det Sted, som kaldes Blaasærk. Derfra tog han langs med Kysten mod Syd, for at erfare om Landet der var beboeligt«.

Erik den Røde kom altsaa ikke til Gunbjørns Skær, men til »Midjøklen«, formentlig den Syd for Angmagssalik Distrikt liggende Strækning, hvor Indlandsisen saa godt som overalt træder ud til Havet. Det er tvivlsomt, om han har set Fjældene ved Angmagssalik.

I de gamle Kursforskrifter hedder det, at »fra Snefjelds Næs, hvor Vejen er kortest til Grønland, er der over Havet 4 Dages Sejlads mod Vesten«, medens Ivar Baardsøn, der i det 14. Aarhundrede en lang Aarrække var Forvalter paa Bispesædet Gardar, skriver: »Item fraa Sneffelznes aff Issland som er stackist till Grønnland 2 dage och thou netters seyling rett i vester at zeylle och da liger Gunbiernershier rett paa mittveyen emellum Grønnland och Issland, thette vaar gammell seylling, men nu er kommen is udaff landnordenbotne, saa ner forskreffne sher, att ingen uden liffs fare denn gamble leed seyle, som her effter hørres«.

I de første 200 Aar efter Nordboernes Kolonisation af Grønland maa man derfor antage, at Sejladsen mellem Island og Bygderne i Grønland fandt Sted paa den Maade, at man nærmede sig Grønlands Østkyst ved Danmark Strædets smalle Del for at faa dets Fjælde i Sigte og for derefter, saavidt mulig, at beholde disse i Sigte under den videre Sejlads Syd paa udenfor den drivende Storis. Denne Besejling, der er længere end den direkte, maatte for Datidens Søfarende anses for den sikreste. Paa Hjemvejen til Island er Kursen vel sat langs Grønlands Østkyst udenfor Isen, indtil Fjældene i Angmagssalik Distrikt er komne i Sigte, hvorefter Kursen er sat over mod Island.

Mange Skibe er dog, ifølge »Kongespejlet«, forliste i Isen langs Grønlands Kyst, og Folkene har søgt ind til Landet. Vi kender gennem Ivar Baardsøns Beretning et saadant Skibbrud, der fandt Sted omtrent 1028, hvorved Kong Olaf den Helliges Søstersøn, Finn Fegin, og andre druknede. De efterlevende kom til en Havn, der senere kaldtes Finnbudir, begravede de Døde og rejste store Stenkors paa Gravene. Efter Kong Olaf den Helliges Ordre bragte senere den grønlandske Skibsfører Lodin Ligene tilbage. Der siges, at Havnen Finnbudir ligger »Øst for Jøklerne paa Grønland«, og maa formentlig være Tasiussak, hvor nu Missions- og Handelsstationen ligger.

Efter Finnbudir omtaler Ivar Baardsøn en stor Ø, der hedder Korsø, hvor der er almindelig Jagt efter Hvidbjørne, men kun med Biskoppens Tilladelse, fordi Øen tilhører Domkirken. Men da Ivar kom til Grønland formentlig 150 Aar efter, at den gamle Besejling ikke mere benyttedes, og derfor Forbindelsen med denne Del af Østkysten var ophørt, er Beretningen naturligvis mindre korrekt. Domkirkens Eneret til Bjørnejagten kan i alt Fald ikke have haft nogen praktisk Betydning. Denne Ø maa formentlig være Angmagssalik Øen, og har muligvis faaet sit Navn efter de store Stenkors, som blev rejst over Finn Fegin og hans Mænd ved Havnen Finnbudir.

Middelalderens islandske Annaler fortæller, at Asmund Kastanraste i 1189

kom tilbage til Bredefjord paa Island fra Grønland og Korsøer — antagelig Økomplekset ved Angmagssalik[1]) — paa et Skib, som næsten alene var sammenføjet med Trænagler og sammenbundet med Dyresener. Han havde ogsaa anløbet Finnbudir. Aarsagen til at dette er nævnt i Islands Annaler, maa antages at være, at det var en Sjældenhed, ja en Mærkværdighed endnu paa de Tider at benytte denne Sejlrute, og maaske i Særdeleshed at anløbe den derværende Havn. Kastanraste har formentlig været en af de sidste, der har benyttet den gamle Sejlrute langs Østkysten til Angmagssalik Distrikt, og som har anløbet den der liggende Havn.

Ved den ny Sejlrute til Grønland, hvorved man vilde undgaa al Isen ved Grønlands Østkyst, sættes Kursen ikke mere for at faa dennes Fjælde i Sigte, og de der liggende Øer, Gunbjørns Skær og Korsøer tabte fuldstændig deres Betydning for Sejladsen til Grønlands Bygder og gik i Løbet af hundrede Aar tildels i Forglemmelse. Da derfor Præsterne Adalbrand og Thorvald, Helges Sønner, Aaret 1285 fandt Land Vest for Island — Nyland eller Dunøer — mente man, at det var en ganske ny Opdagelse. Kong Erik sendte derfor 1289 Lande-Rolf til Island for at opsøge det ny Land, og Rolf drog omkring paa Island for at opfordre Folk til at deltage i Nylands-Rejsen. Da det imidlertid i senere Annalhaandskrifter hedder, at Helgesønnerne sejlede i Grønlands Ubygder ɔ: Østkysten, kan ikke noget andet Sted end Angmagssalik Distrikt være fremstillet saa attraaværdigt, at Kong Erik kunde ønske at lade det opsøge. Det synes dog ikke som om Rolfs Rejse er kommen til Udførelse, muligvis fordi han paa Island har faaet at vide, at Landet allerede kendtes.

Der gaar atter hundrede Aar, inden vi hører noget om Landet her. Denne Gang er det fra en af Islands rigeste og mest ansete Mænd, Bjørn Einarsen af Vatnsfjord ogsaa kaldet Bjørn Jorsalfarer, der sikkert var en af de mest berejste Mænd blandt sine samtidige i Norden. Sammen med tre andre islandske Skibe fordreves Bjørn 1385 med sit Skib til Grønland, hvor de paa Grund af Havisen opholdt sig to Vintre i Østerbygden. Bjørn anløb Gunbjørns Øer og erfarede, at de var beboede. Han sendte tre af sit Følge i Land paa den største Ø, men vovede ikke at foretage nogen nærmere Undersøgelse. Da Bjørn Einarsen 1389 rejste til Bergen, blev han sat under Tiltale for ulovlig Handel paa Grønland, til hvilken Dronning Margrethe paastod, at Kronen var eneberettiget, men han frikendtes, fordi han ikke var sejlet dertil med Forsæt.

Efter atter hundrede Aars Forløb udsendte Kong Christian I ca. 1476 Skipperne Pining[2]) og Pothorst med nogle Skibe for efter den portugisiske Kon-

[1]) Den i »Grønlands historiske Mindesmærker« udtalte Formodning, at saavel Gunbjørn Skær som Korsøer er identiske med Økomplekset ved Angmagssalik, er sikkert rigtig. Man kan dog næppe antage, at Korsøer er identisk med hele Økomplekset, ligesom det ikke heller er nødvendigt at identificere Gunbjørn Skær med hele Komplekset. Muligvis er Gunbjørn Skær den Øgruppe, der ligger nærmest Island, nemlig Øst for Sermiligâk Fjord, og Korsøer den Øgruppe, der ligger mellem Sermiligâk og Angmagssalik Fjord.

[2]) Didrik Pining blev senere Lensmand paa Island og Admiral.

ges Opfordring, at opsøge nye Lande og Øer i Norden. De traf sammen med Eskimoerne, som de drev Handel med, men senere havde fjendtlige Sammenstød med. Der siges, at de »paa Klippen Hvidsærk foran Grønland og beliggende imod Snefjelds Jøkel paa Island ud imod Havet har oprejst og lavet et stort Sømærke (baa) for de grønlandske Sørøveres Skyld, som anfalder andre Skibe med mange smaa Baade uden Køl i stor Mængde, idet de overrasker dem«. Der er formentlig stor Sandsynlighed for, at Pinings Station, der vender mod Snefjælds Jøkel, har været i Angmagssalik Distrikt, skønt Navnet Hvidsærk paa de Tider vistnok i Almindelighed betegnede Indlandsisen. Angmagssalik er det Sted, der paa Grund af de særlige Isforhold er lettest at besejle og havde, i Anledning af sin gunstige Beliggenhed, sikkert ogsaa den Gang den største Befolkning.

Under Kong Frederik den II udrustedes 1579 en Ekspedition, hvis Formaal var atter at knytte Forbindelsen med den gamle Nordbokoloni paa Grønland. Den lededes af Englænderen Jacob Allday, som man sagde, vidste Besked med Besejlingen af Grønland. Om denne Rejse opbevares flere Afskrifter af en Dagbog, ført ombord af Skibspræsten Kristiern Nielsen. Man ser af Dagbogen, at det ikke har været Besejlingen af Østerbygden, som Allday var bekendt med, thi han sejlede fra Bergen Nord om Island — medens de gamle Kursforskrifter fra Bergen viser Syd om denne Ø — og søgte i de sidste Dage af August Maaned gentagne Gange at naa ind til Grønlands Østkyst. Skibene kom ganske tæt ind under Kysten, ja endog paa 4 km.s Afstand, men en Strimmel Is forhindrede Landgang. Isen mindskedes dog mere og mere, men en voldsom NØ.-Storm drev Skibene atter langt til Søs, og da Nætterne nu blev lange og mørke, vendte de tilbage med uforrettet Sag.

Flere Oplysninger i Dagbogen tyder paa, at det var Kysten ud for Angmagssalik, hvor Allday gjorde Forsøgene paa at naa ind til Landet, og Tidspunktet paa hvilket han gjorde Forsøgene, nemlig i Slutningen af August, altsaa netop paa den Tid, hvor man med Rette kunde vente, at Adgangen til Angmagssalik Distrikt var nogenlunde isfri, kan ogsaa tyde paa, at han virkelig har vidst Besked med Besejlingen af denne Kyst, muligvis gennem Frobishers Ekspeditioner. Allday ønskede dog at komme op til Landet noget tidligere paa Aaret, hvis han det paafølgende Aar atter skulde gøre Forsøg paa Landgang.

I 1581 udsendte Kongen Mogens Heinesen til Grønland paa en Ekspedition med samme Formaal som Alldays. Om denne har vi kun meget sparsomme Oplysninger. Heinesen udgik ogsaa fra Bergen og fulgte formentlig samme Vej som Allday. Han fik Grønlands Østkyst i Sigte, men svær Drivis hindrede ham i at nærme sig denne.

Grønlandske Annaler fortæller, at da Clemens paa Latrum i Adelvigen forfulgtes af Øvrighedspersonerne, undløb han fra Island ved at gaa ombord paa et engelsk Skib, vistnok mellem 1586 og 1596. Skibet sejlede op under den øst-

lige Del af Gunbjørns Øerne, hvorfra man ikke kunde overse deres Udstrækning. Folkene gik i Land med to Baade, af hvilke den ene blev fyldt med Gejrfugle, den anden med Torsk. Clemens fortæller, at der var Overflødighed af Fangst og godt Græs paa disse Øer, skønt de fra Søen kun syntes at bestaa af Skær og øde Holme. Han fortalte ogsaa, at han derfra kunde se Toppen af Islands Fjælde.

I den første Halvdel af det 17. Aarhundrede fortæller Annalerne, at de Engelske efter mange Folks Mening tilfører de Folk, der bor paa Gunbjørns Øer, alle Nødvendighedsvarer, og at dette var den bedste Plads til at faa Last, samt at Rejsen dertil aldrig var længere end 6 til 8 Dage. Sildig paa Sommeren har man set, at et stort Skib plejer at sætte Kurs til den Kant af Havet. Da den engelske Skibsfører, som førte dette Skib, døde, havde ikke andre Dristighed til at sejle derhen. »Tillige behøver man desmindre at frygte for Havisen, som det lakker mere ud paa Sommeren og August Maaned er begyndt«.

Den her nævnte rette Tid for Besejlingen af denne Kyst blev ikke iagttaget af David Danell paa hans Rejse 1652. Ekspeditionen udrustedes af Generaltoldforvalter Henrik Müller, som af Kong Frederik III havde faaet Bevilling til at lade Grønland opsøge og besejle. Danell fulgte den samme Vej som Jacob Allday, idet han gik Nord om Island og fik det høje Land ved Angmagssalik i Sigte. Han angav nøjagtige Breddebestemmelser af sit Skibs Plads, hvorfra han paa 60 til 80 km Afstand pejlede Fjældene, og han sejlede tæt ind ved de vestligere liggende Øer; men da Rejsen blev foretaget i Begyndelsen af Juni Maaned, hindrede Drivisen ham i at gøre Landgang. Ved Navnet »Kong Friderichs Capo, som er det øfuerste lannd eller øfuerste øe effter derris tyche paa det sted«, har Danell mulig kun villet benævne det yderste høje Land, han saa, men da det efter Beretningen skal ligge paa omtrent $65^1/_2°$ Bredde, og paa et noget senere tegnet Kort ligger ved Kystens Omdrejning, maa det antages, at det er det meget kendelige Fjæld Kalerajuek paa Kulusuk Øen, hvis sydligste Pynt er Kap Dan, som Danell har opkaldt efter Kongen.

Først hundrede Aar senere, da Vestkysten var blevet koloniseret, hører vi atter noget om denne Kyststrækning, og denne Gang var det gennem Beboerne fra Østkysten.

Peder Olsen Walløe bragte paa sin bekendte Baadrejse til Grønlands Østkyst 1751—1753 de første sikre Efterretninger om denne Kyst og dens Beboere. Han traf sammen med flere Østlændinge, af hvilke nogle havde boet i Sermilik i Angmagssalik Distrikt, og af disse indhentede han meget udførlige Oplysninger saavel om Landet som om Folkene og deres Levevis. Om de første Østlændinge han traf sammen med sagde han: »Nogle af disse saakaldte Innuktoromarsut eller Menneske-Ædere besøgte mig idag — — — men de syntes dog ey saa Barbareske eller farlige, som man havde udraabt dem fore«.

Walløe fortæller om Folkenes Udseende, Sprog, Klædedragt og Redskaber, Telte og Baade. »Man havde derovre ikke set Folk, der lignede os, ey heller store eller andre Huse end den Slags, deres Landsmænd bygger«.

Det eneste Landvildt, der fandtes paa Østkysten, var Ryper og hvide Bjørne. I Havet var der mange Klapmydser og andre Sælarter, som om Vinteren fangedes ved Hjælp af Slæder og Hunde, og man »opvartede ved de Huller eller Aabninger paa Iisen, hvor disse Søedyr som Sædvane udkræver at komme op og drage Aande udi og da begegnede man dem med hoshavende Redskaber, hvormed Sælhunde dræbtes — — —«.

Der var ikke noget Slags Fiskeri, ikke engang efter Lodder. »Alleneste disse Sild eller Lodder angaaende, vidste man at sige af, at de ikke fandtes paa denne vidtløftig, uden alene paa et Sted, hvilket Steds Navn de sagde, var Kollosub. Men her var alligevel Landet saa iisriigt, at Vedkommende, som fisker denne Lodde-Sild, i fattest af saa meget issbart Land, maa udbrede deres Tælteskind over Iisen, for at behandle og tørre disse Lodder, eller som Grønlænderne kalder dem nemlig Angmagset derpaa«.

Alt Landet paa Østsiden var, foruden nogle Øer og korte Næs, aldeles tildækket med Is. De beboede Steder paa Østkysten var Auarkome (Auvarĸat), Ikkermione (Ikermiut), Omereme (Umîvik), Nazamione (Narssamiut) og Sermilik. En Mand ved Navn Kingulik, der havde boet ved Sermilik, fortalte, at førend Isen var tiltaget saa overmaade meget, havde man fra Sermilik »kunnet fare ad et Revier, som til den Tid gik tværs gennem Landet fra den østre til den vestre Side — — —« samt tillige, at længere end til hans Hjemsted dristede sig nu ingen at komme af den Aarsag, at der skal være en Malstrøm, som svælger store Isbjerge, »tilforn har der været Vey at komme sig der forbi, inden omkring, men nu er denne Passage, efter Kinguliks Sigende, ogsaa tillige med det øvrige lukket og tillagt formedelst Is«.

Angmagssalik er, som bekendt, det eneste Sted paa Østkysten, hvor der fanges Angmagssat. Vi ser af Walløes Beretning, at Stedets Navn allerede dengang var omdøbt til Kollesub, altsaa det samme Navn, som Beboerne i 1884 kaldte Stedet for, nemlig Kulusuk (jfr. M. o. Gr. X, Side 55) efter den beboede Egn paa den store Ø i Mundingen af Angmagssalik Fjord. Dette er et fortrinligt Fangststed for Sæler, og her bor mange Folk.

Fortællingerne om tidligere Sunde fra Sermilik Fjord saavel Nord efter som tværs over Landet er formentlig gamle Traditioner, thi noget ganske lignende fortaltes 1884 (jfr. M. o. Gr. IX, S. 206). Bræen i den østlige Arm af Sermilik kommer ud gennem et stort Dalstrøg, gennem hvilket man kan se Fjældene i det indre af Kangerdlugssuatsiaĸ. Man siger, at denne Arm tidligere skal have staaet i Forbindelse med Sermiligâĸ Fjord, men at Sundet nu er blevet stoppet af Bræen. Den mægtige Bræ i den vestlige Arm af Sermilik kommer umiddelbart fra selve Indlandsisen, der hæver sig til en betydelig Højde. Skønt Bræen er meget høj, ved man dog ligeledes at fortælle om denne Fjordarm, at den i gamle Dage har dannet et Sund, der gik gennem Landet til Vestkysten.

Man maa antage, at der bag disse gamle Traditioner, som omtrent uforandret fortælles med over 130 Aars Mellemrum, ligger noget historisk; men muligvis angaar disse Fortællinger et ganske andet Sted, hvor Folkene har opholdt

sig under deres lange Vandring til deres nuværende Boplads, hvor Sundene er blevet lokaliserede.

Af de ovenstaaende korte Uddrag af Walløes Dagbog vil man se, hvilke udførlige og fortrinlige Oplysninger om Grønlands Østkyst, endog om Angmagssalik Distrikt, Walløe har forstaaet at skaffe sig.

David Cranz har sine Oplysninger om Østlændingerne fra Herrnhuter Missionærerne og to danske Kobmænd, og da disse igen har dem fra de samme Kilder som Walloe, stemmer de i Almindelighed med dennes; jeg skal derfor kun tilføje et Par supplerende Bemærkninger.

Østlændingerne fortalte, at de havde været saa langt mod Nord, at Solen om Sommeren ikke gik under Horizonten, men oplyste Fjældene ved Midnat. Angaaende Menneskeædere forklarede de, at de under Hungersnød vilde hellere skaane deres Hunde, som var dem til stor Nytte, end unyttige Personer som gamle Mennesker og forladte Børn. Om deres Klædedragt fortælles, at de har andre Moder end Vestgrønlænderne, de havde f. Eks. Tarmskindspelse med lange Snipper og prydet med Ornamenter. Det er naturligvis en Overdrivelse, naar Østgrønlænderne fortæller, at der et Sted, hvor der bor saa mange Mennesker, at en stor Hval knap er tilstrækkelig til et Maaltid, men det henviser til Angmagssalik Distrikt, som af de øvrige Østlændinge betragtedes som forbavsende rigt befolket.

Angaaende Østgrønlændernes Handel fortæller Cranz, at de især mangler Jern og Ben. For at faa dette, har de i de senere Aar gjort farlige Rejser for at komme i Forbindelse med Vestkystens Grønlændere. »De bringe Ræve- og Sælskind, Kobberemme og Vegstens Kar, lægger deres Varer hen, og er tilfreds, hvormange slette Synaale eller stumpe Knive man lægger til dem i Stedet for«. De forbavses meget over Linned og Uldtøj og den Slags udenlandske Varer, men bryder sig ikke om at faa det.

Vi hører nu ikke noget om denne Del af Grønlands Østkyst førend 1786—1787, da Løwenørn, Egede og Rothe gjorde forgæves Forsøg paa ad Søvejen at trænge ind til Kysten for at finde Østerbygden, som man den Gang mente havde ligget her. Løwenørn saa den 3. Juli Landet paa ca. 100 km Afstand og pejlede et højt Fjæld, hvis Beliggenhed senere er bestemt fra Orlogsskonnerten »Ingolf« 1879, som kaldte det Ingolfs Fjæld. Egede og Rothe saa paa deres Rejser Landet gentagne Gange og var det endog den 20. August paa ca. 20 km Afstand nær, tog Landtoninger af Kysten og iagttog en stor Fjord.

Walløes Udtalelse om, at Østgrønlænderne ikke var saa slemme, som de blev udraabt for, bekræftedes i et Brev fra Kolonibestyrer Mørch i Julianehaab 1810. Han fortæller om Østgrønlænderne: »Jeg har lært at kende nogle af de sidste, endog indtil Holsteinsborgs Højde. Disse, som forhen ansaas for Kannibaler, vare de frommeste Folk, man kan tænke sig. Man veed at tale om Folk indtil Jakobshavns Højde, man har ingen synderlig Omgang med dem; og de staa derfor endnu i hiint Rygte«.

De udførlige Oplysninger om Angmagssalik Distrikt, som Walløe havde modtaget, kunde man vente bekræftede og supplerede af W. A. Graah paa hans Ekspedition til Grønlands Østkyst 1829—30, men dette blev kun i ringe Grad Tilfældet.

Fra det Sted, hvortil Graah 1829 naaede længst, nemlig til Øerne Vest for Ikerssuak, der begrænser Angmagssalik Distrikt, fik han Øje paa 2 maaske 3 Øer i ØNØ., og antog disse for de af Danell 1652 opdagede Øer. Paa sit Kort indførte han foruden disse Øer Navnene: Kap Dan, Kap Thyge Brahe og Egede og Rothes Fjord, samt skrev paa Fastlandet indenfor »Mindre Is og Sne end sædvanlig«.

Kap Tycho Brahe er det 1000 m høje Forbjerg Kârusuernek paa Vestsiden af Sermilik. Mellem de Tegninger, Egede og Rothe har taget, findes, som nævnt, en hvorpaa der er en Fjord. Saavel Bredden af Skibets Plads som Pejlingerne af Fjorden og Landet paa begge Sider af denne stemmer med, at denne Fjord er Sermilik. Det fremgaar af Graahs Tegning og Pejling af Kap Dan, at det er Forbjerget Orssuluviak paa Angmagssalik Ø, han har givet dette Navn. Efter hans Mening har det været det fjerneste Land han saa, og han har derfor aflagt det paa Kortet ved Kystens Omdrejning. De store Øer paa den modsatte Side af Angmagssalik Fjord har han rigtignok set, men han har antaget dem for mindre Øer, som laa ham betydeligt nærmere, hvorved de kom til at ligge længere fra Fastlandet. Han kaldte dem Danells Øer eller Gunbjørns Skær. De findes imidlertid ikke paa det Sted, hvor Graah har anbragt dem, og kan paa det Sted, de i Virkeligheden ligger, ikke passe til de af Danell omtalte Øer. Navnet Kap Dan er derfor flyttet fra Orssuluviak til det sydligste Næs, Naujánguit, af den sydligste store Ø, fordi Graah sikkert har ment at betegne Kystens Omdrejningspynt ved dette Navn. I alle Tilfælde er det dette, som man senere har forstaaet derved, og Øen med det 640 m høje, halvrunde, kendelige Fjæld Kalerajuek ligger netop paa dette Sted og ses paa lang Afstand saavel Vest fra som NØ. fra.

Det paafølgende Aar traf Graah paa Øen Tâterât (63°50′) en gammel Mand, som fortalte, at »han engang havde været paa et Sted kaldet Sermilik, en stor Isblink, 6—8 Dages Rejse Nord for Omevik. Imellem Omevik og Sermilik var nu ingen Folk, men for mange Aar siden havde der ved det sidste Sted boet to Familier[1]). Norden for Sermilik havde hverken han eller nogen af hans Landsmænd været, og man troede, at ingen Mennesker opholdt sig der«.

Dette maa bero paa en Misforstaaelse af Graah, eller muligvis har de medrejsende Grønlændere vildledet ham for at faa ham fra at gøre yderligere Forsøg paa at rejse derop; thi i 1885 fortalte en gammel Mand ved Navn Sanersak fra Nôrssît, at han var begyndt at gaa med *náitit* og fange Sæler, men endnu ikke gift, da den første Efterretning om »*Kavdlunâk*«, der havde bygget Varden ved Ikerssuak, kom op til Angmagssalik. Den bragtes af en Mand fra Sermilik, der havde været Syd paa og havde mødt *Kavdlunâk* samme Sommer (1830).

---

[1]) I Graahs Dagbog 1830 S. 32 staar: »Paa dette sidste Sted stode 2de Familier«.

Navnet Angmagssalik blev ikke nævnt for Walløe, men naaede os først 1849, nemlig da der fra Julianehaab sendtes Ethnografisk Museum et Par Genstande fra »Angmarsalik«, som man sagde var et Sted paa Østkysten, der laa nordligere end det Sted, hvortil Graah naaede.

Næste Gang vi hører om Navnet er 1861, da Assistent U. Rosing bragte i Erfaring, at der 17 Dages Rejse med Kajak Nord for Aluk fandtes det nordligste beboede Sted paa Østkysten, der kaldtes Angmagssalik. Der fortælles, at mange Mennesker boede deroppe, og at nogle Aar tidligere var 13 Konebaade derfra rejst Nord paa, men kun 3 af disse vendte tilbage, hvorfor man antog, at de andre var forulykket paa Vejen, thi Kysten var meget farlig. Endvidere fortaltes, at de gamle Maader at fange Sæler paa, som ikke mere brugtes paa Vestkysten, anvendtes endnu ved Angmagssalik, og nogle Harpuner var endnu forfærdigede af Ben i Mangel af Jern.

I 1879 foretog Orlogsskonnerten »Ingolf«, Kaptajn Mouriér, hydrografiske Undersøgelser i Danmark Stræde, og havde samtidig til Opgave at forøge vort Kendskab til Grønlands Østkyst. »Ingolf« fulgte fra 6. til 11. Juli Iskanten ud for denne Kyst. Rejsen var begunstiget af udmærket Vejr, saa at man, trods den ret betydelige Afstand, havde Kysten i Sigte fra 70° til 65°40′ Bredde. Der bestemtes flere kendelige, høje Fjælde, deriblandt det tidligere nævnte Ingolfs Fjæld, og Nord for dette saas en bred Bræ, nemlig den nordre Ikerssuak, der begrænser Angmagssalik Distrikt mod Nord. Afstanden var imidlertid for stor til, at man kunde bestemme Kystkonturerne.

Nuværende Admiral Wandel, der var Næstkommanderende paa »Ingolf«, fremsatte den Anskuelse, at skulde man fra Søen naa Grønlands Østkyst Syd for Scoresby Sund, havde de nyere Undersøgelser og Oplysninger givet Anvisning paa det Sted, hvor et eventuelt Forsøg skulde gøres, nemlig mellem 65° og 66° Bredde, i Læ af den Isbarriere, der dannes af Isfjældenes Grundstødning paa den tværs over Danmark Strædets smalleste Del liggende Ryg mellem Island og Grønland.

Det var ogsaa her, at A. E. Nordenskiöld den 4. September 1883 naaede ind til Kysten med Damperen »Sofia« og ankrede Kl. 6 Em. i Tasiussak (65°36′ Bredde), som han kaldte Kong Oscars Havn. Dette var saaledes det første Skib, som i den nyere Tid gik gennem Isbæltet paa den omtalte Kyststrækning og ind til Kysten. Nordenskiöld blev liggende her til næste Dag, men traf ingen Eskimoer. Han gik derfor Nord efter langs Isbæltet for at gøre Forsøg paa at naa ind til Landet nordligere. Han opgav det imidlertid, men omtaler, at det saa ud som om der Syd for Ingolfs Fjæld skar sig en dyb Bugt ind mellem Kystfjældene. Det har formentlig været Indlobet til Kangerdlugssuatsiak, som han har set.

Paa Kortet over Kong Oscars Havn er Navnet Kap Dan anbragt paa Sydsiden af en Ø, der kaldes Kong Christians Ø, og er aflagt 13 km ØNØ for Orssuluviak Pynt. I denne Retning og Afstand ligger ingen Ø men Pynten af den

mægtige Fjældkæde Kingigtorssuak, Vest for Tasiussârssik. Navnegivningen maa bero paa en Misforstaaelse. Den store Kulusuk Ø Øst for Angmagssalik Fjord, hvis sydligste Pynt er Kap Dan, er nemlig ikke tegnet paa det svenske Kort.

Samtidig havde Kommissionen for Grønlands Undersøgelse bragt en fornyet Undersøgelse af Østkysten fra Kap Farvel til omtrent 66° Bredde paa Bane, særlig for at faa afgjort Spørgsmaalet, om Nordboernes Østerbygd havde ligget der.

Forslaget til denne Ekspedition, der i Almindelighed kaldes »Konebaads-Ekspeditionen«, samt til en Skibsekspedition, hvis Opgave det skulde være at undersøge Kysten fra 66° Bredde og Nord efter, støttede sig til en Betænkning af Kaptajn C. Normann.

Konebaads-Ekspeditionen udførtes i Aarene 1883—1885 og lededes af de daværende Premierløjtnanter G. Holm og T. V. Garde. Holm havde allerede i 1880 og 1881 berejst Julianehaab Distrikt, og dér truffet sammen med Østgrønlændere, som fuldstændig bekræftede de af Walløe og Rosing bragte Oplysninger om, at der langt Nord paa, efter Beskrivelsen i Omegnen af Kap Dan, skulde findes en stor beboet Plads, der kaldtes Angmagssalik, om hvis Herligheder Østgrønlænderne havde udbredt sig meget, og hvor man derfor endnu kunde antage, at den gamle Østerbygd kunde have ligget.

Ekspeditionen ankom til Nanortalik i Eftersommeren 1883 og udlagde samme Aar et Proviantdepot paa Østkysten, hvorefter den overvintrede ved Nanortalik.

1884 rejste man atter opad Østkysten under stadig Kamp med Drivisen. Den 23. Juli lykkedes det at passere den frygtede Bræ Puisortok og ankom den 28. til Tingmiarmiut paa $62^3/_4°$ Bredde. Her deltes Ekspeditionen, idet den ene Afdeling under Gardes Ledelse gik Syd paa og undersøgte Fjordene paa den allerede passerede Strækning, hvorefter den atter overvintrede i Nanortalik.

Holm fortsatte Rejsen Nord paa med Hovedekspeditionen, nemlig Nordmanden cand. min. Hans Knutsen, Tolken Johan Petersen, den grønlandske Styrer, Kateket Johannes Hansen, 1 Kajakmand og 6 Roersker, fordelt paa 2 Baade. Den 26. August passerede man fra Graahs nordligste Punkt paa Dannebrogs Ø den mægtige Isfjord Ikerssuak, der danner Grænsen af Angmagssalik Distrikt, og den 1. September ankom man til det Sted ved Angmagssalik Fjord, som man valgte til Overvintring, nemlig Tasiussârssik kitdlek.

Derefter berejstes og undersøgtes den største Del af Distriktet. Resultatet var i Hovedsagen negativt, thi der fandtes ikke ringeste Antydning af, at Østerbygden kunde have ligget paa Grønlands Østkyst; men Ekspeditionen traf sammen med Beboerne, en Eskimostamme paa 413 Mennesker, der ikke tidligere havde været i Forbindelse med Civilisationen.

I Løbet af Vinteren lykkedes det ved Hjælp af Tolken og Kateketen at lære Befolkningen at kende. Det var livlige, opvakte Folk, som med Begærlighed hørte paa, hvad Kateketen fortalte om Religion og Moral, og som, da Ekspedi-

tionen næste Aar atter skulde drage bort, ivrigt udtalte Ønsket om at blive oplærte i Kristendommen. De var tillige ved Ekspeditionen blevet delagtige i flere af Civilisationens Goder, som de nodig fremtidig vilde give Afkald paa. Da de nu erfarede, at Vejen til Vestkysten ikke var saa lang som tidligere antaget, siden Ekspeditionen havde kunnet rejse derop paa en Sommer, vilde de gerne rejse derover; men Ekspeditionens Medlemmer anmodede dem indtrængende om at blive deroppe. Man havde nemlig under Opholdet bragt i Erfaring, at Skibe hver Eftersommer uden Hindring af Is kunde komme ind til Kysten, og ansaa det derfor for højst sandsynligt, at der i Løbet af nogle Aar vilde blive oprettet en fast Station deroppe.

Efter Overvintringen rejste man den paafølgende Sommer atter Syd paa og modte ved Ũmának paa 63° Bredde Gardes Afdeling af Ekspeditionen, der fuldt ud havde løst sin Opgave, og som bragte frisk Forsyning af Proviant. I Fællesskab tilbagelagdes Vejen til Vestkysten, fra hvilken Ekspeditionen samme Aar rejste til København.

Det blev ved Hjemkomsten besluttet at oprette en Missionsstation i Forbindelse med et mindre Handelsanlæg ved Angmagssalik, men paa Grund af forskellige Forhold kom Foretagendet først til Udførelse 10 Aar efter Konebaads-Ekspeditionens Ankomst dertil.

Imidlertid gik Dr. Fridtjof Nansen i Juli 1888 ombord i Sælfangeren »Jason« ind til Østkysten ved Angmagssalik for at foretage sin berømte Skitur tværs over Indlandsisen. Det var hans Hensigt at lande ved den store Sermilik Fjord (Egede og Rothes Fjord). Det lykkedes ham imidlertid ikke; han forlod »Jason« i Baad 20 km udenfor Sermilik, for at trænge gennem Isen ind til Kysten, men blev, som bekendt, af Strømmen ført Syd paa med Isen og landede først langt sydligere.

Den omtalte Ekspedition, som skulde undersøge Kysten fra 66° Bredde til Scoresby Sund, udsendtes 1891 med Sælfangeren »Hekla« under Ledelse af Premierløjtnant Ryder. Det lykkedes den imidlertid ikke at naa ind til denne Kyststrækning. Ekspeditionen overvintrede i Scoresby Sund, hvis store Fjordkompleks den opmaalte og undersøgte, og besøgte paa Hjemvejen fra 10. til 26. September 1892 Tasiussak ved Angmagssalik, samme store Bugt, som Nordenskiöld var inde i 1883. Ryder foretog en Baadrejse Nord efter, men naaede ikke ud over, hvad der allerede var kendt.

Da den af Konebaads-Ekspeditionen bebudede Oprettelse af en Station ved Angmagssalik endnu ikke havde fundet Sted, var en Del af Beboerne blevet utaalmodige af at vente og var, da »Hekla« kom, rejst Syd paa for at drage til Vestkysten. Ryder bragte imidlertid Beboerne Underretning om, at Stationen vilde blive oprettet to Aar senere, og opfordrede dem derfor til at blive deroppe og samle Bjørneskind sammen for at have noget at handle med, naar Stationen blev anlagt.

Befolkningen var fra 1884 til 1892 aftaget fra 413 Individer til 294; men nogle af de bortrejste vendte dog senere tilbage.

I 1894 oprettedes endelig Missions- og Handelsstationen ved Angmagssalik under Ledelse af Kaptajn Holm, der førte den kgl. Grønlandske Handels Skruebarkskib »Hvidbjørnen«. Førend jeg omtaler denne Anlæggelse, maa jeg dog berøre, at der ifølge Grønlændernes Beretning i Efteraaret 1893 kom en Sejlbrig med 9 Mands Besætning til Angmagssalik. Den var indrettet paa at drive Handel med de Indfødte og i den Hensigt forsynet med Tøjvarer, Jernkram m. m. Kun Kaptajnen maatte handle, men den øvrige Besætning gjorde det ogsaa og afhændede da formentlig alle deres gamle Klædningsstykker. Udbyttet af Handelen for Skibet har været alle de til den ventede Station samlede Bjørneskind, Ræveskind m. m.

Efter at have handlet vilde Kaptajnen atter afsejle, men paa Grund af Vindstille og stærk Strøm opgav man Rejsen, vendte om og overvintrede ved Kulusuk. Skibet var rigeligt forsynet med Proviant for hele Vinteren. Efter Overvintringen afsejlede Skibet tre Dage førend »Hvidbjørnen«s Ankomst.

Som omtalt oprettedes Stationen 1894. »Hvidbjørnen«, der overførte Personalet og Materiellet ankom til Tasiussak den 26. August og gik til Ankers dybt inde i Bugten, samme Sted, hvor »Hekla« havde ligget 1892. Da Egnen her ikke egnede sig til Anlæg af Stationen, undersøgte man næste Dag den nærmeste Omegn for at finde den for Stationen mest passende Plads. Resultatet af denne Undersøgelse blev, at man valgte det Sted, der laa i det indre af den lille Vig, i hvilken Nordenskiöld ankrede 1883 med »Sofia«, hvortil saa »Hvidbjørnen« gik. Tasiussak var ikke beboet, men havde en god Beliggenhed midt imellem de to store beboede Fjorde Angmagssalik og Sermilik.

Personalet bestod af Missionæren, Pastor F. C. P. Rüttel med Hustru, Handelsbestyrer Johan Petersen, der gentagne Gange tidligere havde været deroppe, nemlig som Tolk med Konebaads-Ekspeditionen 1884—85 og med Ryder 1892, samt to Haandværkere. Det var Meningen, at en paa Seminariet i Godthaab uddannet grønlandsk Kateket med Familie ogsaa skulde have været derop, men da Kateketen blev farlig syg, umiddelbart før han skulde gaa om Bord i det Skib, som skulde føre ham fra hans Hjemstavn i Vestgrønland, maatte hans Rejse opgives.

Foruden Proviant og anden Forsyning til Stationen til flere Aar medførte man to Baade og Materialer til tre Huse, nemlig et Proviánthus, et foreløbigt Beboelseshus for hele Personalet samt Missionærens Bolig. Alle Husene var af Træ, og Materialet fuldstændig tilpasset hjemme fra.

Fra 28. August til 5. September lossedes »Hvidbjørnen«. Provianthuset byggedes færdigt, og Provianten henstuvedes i det. Alle Materialer til det foreløbige Beboelseshus transporteredes op til Byggepladsen; Huset rejstes og kom under Tag. Den 8. September forlod Hvidbjørnen Tasiussak, og Stationen var saaledes overladt til sig selv.

Missionærens Hus byggedes i Forsommeren 1895, og Handelsbestyrerens, der kom op med Skibet 1895, samme Efteraar. Endelig byggedes en lille Kirke, der indviedes 23. August 1908. En mindre Missionsplads, der ledes af en vestgrønlandsk

Kateket, anlagdes i 1909 ved Kulusuk, og en anden, der ledes af en østgrønlandsk Kateket, blev 1915 anlagt ved Kûngmiut.

Den sydligste Del af Østkysten, hvor Konebaads-Ekspeditionen havde truffet 135 Mennesker, var ved Aarhundredets Slutning ikke mere beboet, idet alle var dragne Syd paa og havde nedsat sig i Nærheden af den sydligste Handelsplads paa Vestkysten.

Ved Oprettelsen af Stationen ved Angmagssalik var der skabt gunstige Betingelser for Undersøgelsen af Østkysten fra 66° Bredde op til Scoresby Fjord. Allerede 1898 tilstod Carlsberg-Fondet de nødvendige Midler til at foretage denne Undersøgelse.

Carlsberg-Fondets Ekspedition til Østgrønland 1898—1900 lededes af Premierløjtnant G. Amdrup. Den faldt i to Dele, af hvilke den ene udførtes 1898—99, den anden 1900.

31. August 1898 kom Amdrup med fire danske Ledsagere til Stationen, hvor de byggede et Overvintringshus og Observatorier. Paa Baadrejse fra 21. Juni til 18. August 1899 naaede Ekspeditionen 67°22′ Br., altsaa forbi Angmagssalik Distrikts Nordgrænse, nemlig Ikerssuak paa $66^1/_2$° Br. Hele Distriktet var saaledes nu kortlagt. Amdrup supplerede ogsaa Opmaalingerne af den tidligere kortlagte Del af Distriktet paa flere Steder.

I 1900 sejlede Amdrup med Ekspeditionsskibet »Antarctic« ind til den nordlige Del af Østkysten. Efter at have bygget et Hus til eventuel Overvintring ved Kap Dalton, forlod Amdrup Skibet 21. Juli med tre danske Ledsagere, og det lykkedes ham under meget besværlige og farefulde Forhold med Baad at befare og opmaale Kyststrækningen Syd paa til Stationen ved Angmagssalik, hvortil han ankom 2. September. Amdrup og hans Ledsagere afhentedes af »Antarctic«, der opholdt sig ved Angmagssalik fra 11. til 18. September.

Endelig skal kun nævnes de Ekspeditioner, som senere har besøgt Angmagssalik Station.

Cand. mag. Chr. Kruuse opholdt sig ved Angmagssalik fra September 1901 til September 1902 for at foretage botaniske Undersøgelser. Ekspeditionen blev bekostet af Carlsberg-Fondet. Kruuse foretog med en Motorbaad flere Rejser, paa hvilke han supplerede Kortet, særlig i det indre af Sermilik.

Cand. mag. William Thalbitzer opholdt sig ved Stationen ved Angmagssalik fra Efteraaret 1905 til Efteraaret 1906 særlig for at studere de Indfødtes Sprog, Aandskultur og Folklore. Ogsaa denne Ekspedition bekostedes af Carlsberg-Fondet.

Kaptajn Ejnar Mikkelsen anløb paa sin Ekspedition med »Alabama«, for at eftersøge Mylius-Erichsens Dagbøger og Beretninger, Stationen ved Angmagssalik fra 27. til 30. Juli 1909 for at forsyne Ekspeditionen med Hunde. Isbæltet var ret bredt, men Isen meget spredt og lagde ingen Hindring ivejen for Sejladsen. Stationen har hverken før eller senere været besejlet saa tidlig paa Aaret.

Dr. A. de Quervain af Zürich med tre Ledsagere foretog 1912 en Vandring

over Indlandsisen fra Eke i Jakobshavn Distrikt og med Sermilik Fjord i Angmagssalik Distrikt som Maal. I den Anledning havde Kolonibestyreren efter Aftale udlagt et Depot, hvori der blandt andet fandtes Kajakker, paa Sermilik Fjords Vestside, lige over for den lille Ø Umigtuarajuit. Quervain kom efter en fuldstændig efter Programmet udført Overskriden af Indlandsisen til dennes Rand ved Sermilik 21. Juli og fandt det udlagte Depot. Han opdagede 20—100 km NNØ. for Sermilik Fjordens Inderste et Fjældparti, som han kaldte »Schweitzer Land«; det ligger omgivet af Is, og dets højeste Fjæld Mt. Forel er 3440 m højt. Quervain supplerede Kortlægningen af Sermilik Fjords Vestkyst. Efter at flere Indfødte fra Østsiden af Fjorden var kommen til Hjælp, gik Quervain med disse i Kajak til Stationen, til hvilken han ankom 1. August, og hvorfra der da udsendtes en Baad til Afhentning af hans Ledsagere. Ekspeditionen forlod Angmagssalik med Skibet, der bragte Stationen den aarlige Forsyning.

Forfatteren Knud Rasmussen opholdt sig ved Angmagssalik i September 1919 ca. 3 Uger — nemlig mellem S/S »Godthaab«s to Besejlinger af Stationen — for at indsamle østgrønlandske Folkesagn.

Ligesom Gunbjørn paa Rejse til Island for over 1000 Aar siden blev forslaaet mod Vest og kom til Angmagssalik Distrikt, saaledes endte i 1919 Skonnerten »Ami« af Nakskov ligesaa langt fra sit Bestemmelsessted.

»Ami« kom fra Cadix med Salt, havde anløbet Falmouth for Ordre og var bestemt til Flatey i Brede-Bugt paa Island. Den 22. Juli afgik »Ami« fra Falmouth, og den 11. August havde man den sidste observerede Plads, der var 57° 122′ N. Br. og 23° V. Lgd. Efter en haard Storm af NØ. fik man Land i Sigte den 18. August. Ved Middag observeredes Bredden 64° 52′, og man pejlede Pynten af Landet, som man antog for Latrabjerg paa Nordsiden af Brede-Bugt, i misv. ØNØ. Kaptajnen mente derfor, at man var ca. 3° østligere end Bestikket og styrede op efter Landet. Mod Aften blev det stille, diset Luft og Taage. Næste Dag saa man flere Isflager og Isfjælde, og ved Midnatstid var Skibet omgivet af Is. De paafølgende Dage var det stille Vejr, og »Ami« laa oftest uden Skibsmagt i stærk Strøm mellem Isflagerne. Af og til saa man Landet, men uden Kending, og ofte var det diset Luft og Taage. Isen skruede tættere og tættere sammen om Skibet. Den 22. s. M. frygtede Besætningen for, at Skibet skulde blive knust af Isen og forlod det derfor med Baadene 65 km Syd for Sermilik Fjord. Besætningen, der ialt bestod af 5 Mand, naaede om Aftenen efter 16 Timers Roning i tæt Is til Land ved Næsset Kekertaussak, Vest for Sermilik.

Dagen efter kom Folkene i Forbindelse med nogle Grønlænder-Familier, som stod i Telt i Nærheden. Det var et sjældent Held, at de forliste traf Grønlændere paa denne Kyststrækning Vest for Sermilik. Den vilde have været ubeboet, hvis ikke en Grønlænders Sygdom havde forhindret Folkene i tidligere paa Aaret at rejse til Sommerfangstpladserne ved Sermilik Fjord, hvortil de rejste nogle Dage senere.

Kaptajnen var imidlertid blevet sneblind. Grønlænderne modtog de for-

liste med Glæde, var dem meget behjælpelige, og udviste en meget stor Gæstfrihed. De gav de forliste Underretning om den nærliggende Angmagssalik Station, og to af dem roede sammen med to Matroser til Stationen for at hente Hjælp.

I Stationens Havn laa netop det norske Motor-Fangstskib »Polarulv« af Bodø klar til Afgang, efter at have opholdt sig der i nogle Dage for Reparation og Motoreftersyn. »Polarulv« afgik straks og forcerede med Fare for Havari gennem Isen ind til Land for at afhente Resten af den forliste Besætning, hvormed den gik til Stationen. Her opfordrede Handelsbestyreren Kaptajnen til at medtage »Ami«s Besætning til Norge, hvilket han gik ind paa, skønt han derved maatte opgive videre Fangst for dette Aar. »Polarulv« afgik fra Angmagssalik den 27. August. De paafølgende Dage fulgte den langs Iskanten Vest paa for muligvis at faa Øje paa det forladte Skib; men da dette ikke lykkedes, gik den til Tromsø, hvor »Ami«s Besætning blev landsat.

Det maa siges at være et stort Held i Uheld, at Besætningen af »Ami« faa Dage efter at have forladt Skibet drivende i den østgrønlandske Polarstrøm, var ombord i et Skib paa Vej til Hjemmet.

Kaptajnen paa »Ami« udtalte senere i Forhør, at Aarsagen til den store Forsættelse mod Vest maatte bero paa NØ.-Storm og stærk Strøm, muligvis i Forbindelse med Kronometerfejl eller Kompasfejl. Man maa dog antage, at en medvirkende Aarsag var, at Kaptajnen havde været syg og var den eneste Navigatør ombord.

Der er, som omtalt ovenfor, Rimelighed for at Nordboer og andre i gamle Dage gentagne Gange har været inde ved Angmagssalik Egnen (Gunbjørns Skær og Korsøer) og muligvis ogsaa er blevet tvunget af Forholdene til at overvintre her. Der opstaar derfor det Spørgsmaal, om der skulde findes Minder efter dem. De Indfødte mener, at der er saadanne, og fortalte Kolonibestyrer Joh. Petersen i 1909, at der fandtes Ruiner, der ikke er af eskimoisk Oprindelse, ved Kulusuk og Kûngmiut.

Ved Kulusuk er der foretaget Udgravninger, men uden at finde noget, der afgørende kunde tyde paa, at de udpegede Huse nogensinde har været beboet af Ikke-Eskimoer. Ved Kûngmiut fandt Petersen paa Toppen af det nærmeste, ca. 125 m høje Højdedrag en firkantet Stensætning, bygget af store, udsøgte Sten, der var anbragt skiftevis, hvilken Bygningsmaade i Almindelighed ikke bruges af Grønlænderne. Da der imidlertid paa dette Sted findes mange regelmæssigt kløvede Sten, antager han dog, at det ikke er umuligt, at Ruinen er en gammel Eskimograv. Det har altsaa ikke kunnet bestemmes, om Ruinen var af ikke-eskimoisk Oprindelse.

Efter det Kendskab vi har til Angmagssalik Egnen, er det vistnok meget tvivlsomt, om man vil kunne finde synlige Minder om tidligere Beboelse af Ikke-Eskimoer.

GUSTAV HOLM og JOHAN PETERSEN.

BIOGRAFISKE OPLYSNINGER

Grønlands første Personalhistoriker var afdøde Kolonibestyrer J. C. Joensen. Hans med stor Dygtighed udarbejdede Værk »Danske i Grønland« burde rettelig — suppleret og kompletteret — have haft Plads her, hvis ikke dets Offentliggørelse paa anden Maade var bleven sikret. Disse af mig gennem mange Aar samlede Oplysninger træder da i dets Sted.

Følgende Forkortelser og Tegn er anvendt i Fremstillingen.

Up. — Upernivik. Pr. — Prøven. Um. — Ũmánaĸ. Rb. — Ritenbenk. Apr. Ejl. — Arveprinsens Ejland. Jhv. — Jakobshavn. Clshv. — Claushavn. Chb. — Christianshaab. Em. — Egedesminde. Ghv. — Godhavn. Kpr. Ejl. — Kronprinsens Ejland. Hd. Ejl. — Hunde Ejland. Hb. — Holsteinsborg. Skt. — Sukkertoppen. Ghb. — Godthaab. Fkn. — Fiskernæsset. Fhb. — Frederikshaab. Iv. — Ivigtût. Jhb. — Julianehaab. Nan. Nanortalik. Ang. — Angmagssalik. Nordgr. — Nordgrønland. Sydgr. — Sydgrønland. Kbh. — København.

Insp. — Inspektør. Ovbt. — Overbetjent. Ubt. — Underbetjent. Klb. — Kolonibestyrer. Ass. — Assistent. Vol. — Volontør. Udl. — Udligger. Kbm. — Købmand. O-Ass. — Overassistent. U-Ass. — Underassistent. Hv-Ass. — Hvalfangerassistent. Bst. — Bestyrer. Miss. — Missionær. Fpr. — Førstepræst. Prv. Mhj. — præsteviet Medhjælper. o. O-Kat. — ordineret Overkateket. O-Kat. — Overkateket. Kat. — Kateket. Spr. — Sognepræst. Pv. — Provst.

udg. — udgaaet. udn. — udnævnt. entl. — entlediget. hjg. m. P. — hjemgaaet med Pension. hjg. u. P. — hjemgaaet uden Pension. Prm. — Permission. kst. — konstitueret. dim. — dimitteret. Stud. — Student. c. th. — cand. theol. l — laudabilis. h — haud illaudabilis. n — non contemnendus. ord. — ordineret. f. — født. db. — døbt. † — død. * — gift med.

Udnævnelses- og Avancementsdata er som Regel ikke medtaget. Heller ikke Giftermaal efter Hjemgangen. H. Ostermann.

Aars, Ludvig Jensen (Degn og Skoleholder Jens Nielssøn A. — Boel Mortensdtr.) f. 9. Jan. 1740 Hørdum † 1772 Up. Skolegang Thisted. 1759 Kontorist Gudbrandsdalen, 1762 Kristiania, 1763 Vestindien, 1764 Ass. Skt., hjemkaldt 1770 for at forebygge indfødt Giftermaal. 1771 Ass. Up.

Ager, Henning (Guldsmed A. — Enkemadame Eveile) f. 1808 (db. 29. Nov.) Nexø † 25. Juni 1850 Ghv. 1832 Ass. Skt., 1834 Jhb., 1835 Nan., 1837 Ghb., 1839 kst. Kbm. Fhb., 1841 Ghb., 1843 Ass. Skt., 1847 Kbm. Ghv. Prm. 1833—34,

1842—43. Ivrig Vaccinator. — 1839 * Juliane Marie Andersen (Overkontrollør Chr. A. — Anne Andersen) f. 15. Juni 1819 Glostrup † efter Manden.

Søster * Ass. N. P. Svanberg. Dt. Bolette * Kolonist Hendrik Kleist, Ghb.

Alsbach, Caspar Eggert Thrane (Miss. L. J. A.) f. 1753 (db. 19. Aug.) Stubbekbg. † 1795 Kbh. 1770 Kateketelev Ghb. Stud. 1775, 22. Dec. (e privata Grønl.), 1776 grønl. Seminarist sammen med en Broder Jacob A. 1777 Ass. Fhb., 1778 Jhb., 1780 Fhb., 1785 O-Ass. Ghb., 1791 Kbm. Fhb., hjemkaldt 1794 (slet Regnskabsforelse). Dygtig i grønlandsk, flink Kateket. — 7. Juli 1780 Jhb. * Friderica Christina Olsen (Kbm. Anders O. — Grl.inde Tuperna) f. 14. Jan. 1756 Skt. † 27. Jan. 1827 Ghb. Hun 15. Febr. 1797 2° * Kateket, Blanding Adam Johnsen Bech, f. 7. Sept. 1770 Fhb. † 16 Febr. 1822 Ghb.

Gennem Datteren Kirstine Methea, f. 9. Apr. 1781 † 18. Aug. 1855 Ghb., 12. Juli 1806 * Lars Albrechtsen Lynge, Blanding, er Alsbach Stamfader til den store sydgrønlandske Familie Lynge, der saaledes cognatisk nedstammer fra Hans Egede.

Alsbach, Hans Egede (Miss. L. J. A.) f. 1751 (db. 5. Sept.) Stubbekbg. † 1783. 1777 Ass. Jhv. entl. Sept. 1781.

Alsbach, Laurids (Lars) Jakobsen (Krigskommissær, Proviantforv. Jakob A. — Mettea Dau, senere * Hans Egede) f. 5. Okt. 1712 Laurvig † 1762 (bgr. 11. Nov.) Stubbekbg. 1733 Stud. (dim. af Past. Augustinus Schielderup). 1734—35 Huslærer Norge, 1736 Baccalaur, 27. Okt. 1738 c. th. (n). 1739 Miss. Chb., ord. 11. Marts, hjg. 1743. 1744 Spr. Vardal, Aggershus Stift, 1750 Stubbekbg. Afholdt af Grønl. — 27. Nov. 1743 (Trinit. K. Kbh.) * Kirstine Matthea Rasch Egede (Hans E. — Gjertrud Rasch) f. 13. Aug. 1715 Kirkevaag, Lofoten † 19. Apr. 1786 Kbh., Priorinde Budolphi Kloster.

I deres Hus døde Hans Egede og sidste Hustru. Sønner se ovenfor.

Amdrup, Georg Carl (Overretsass. Carl Emil A. — Jeannette Ricard) f. 19. Nov. 1866 Kbh. Kommandør i Søetaten. K.^{2} F. M. i Guld. Medl. af Kommiss. for de geogr. og geolog. Undersøg. i Grl. Ledede Carlsbergfondets Eksped. til Østgrl. 1898—1900. Ekspeditionens Resultater i »Meddelelser« Bd. 27—30 og delvis i 39 og 49 samt i »Observations astronomiques, météorologiques et magnétiques de Tasiusak« o. a. St.

Andersen, Carl (Insp. N. A. A.) f. 16. Nov. 1878 Sundby. 1897 Stud. Sorø, 1904 cand. med. & chir. (h_I). 1904 prakt. Haderup, 1906 Lime. 1908 kst. Distrikslæge Ghb. (fast ans. 26. Aug. 1909), 1913 Skt. Prm. 1912—13, 1917—18. Prakt. Taulov 1919. — 17. Dec. 1904 Kbh. * sin Kusine Ernesta Camilla Petræa Carlsen (Bøssemager Niels Pet. Chr. C. — Anna Kathrine Hasle) f. 3. Apr. 1883 Kbh.

Andersen, Christian Engelbrecht, f. 29. Jan. 1815 † 17. Febr. 1893 Kbh. 1836 exam. jur. (I), Fuldmægtig. 1851 Ass. Rb., 1854 kst. Bst. Ghv., 1862 Klb. Rb., entl. 1872. Prm. 1859—60, 1870—72. * Ottomine Johanne Mørch † 2. Marts 1908 Kbh.

Andersen, Einar (Insp. N. A. A.) f. 29. Sept. 1880 Sundby. Sorø Akademi.

1898 Vol. Pakhuskontoret, 1901 Jhv. (kst. Bst. 20. Nov. 1901—18. Marts 1902), 1904 Pr., 1905 Up., 1906 Ass. Um., 1907 Pr., 1908 Up., 1910 Um., 1912 kst. Bst., 1914 Rb., 1915 Klb., 1916 Jhv., 1917 Rb., 1918 Up. Prm. 1909—10, 1919—21.

Andersen, Johannes Raaberg, f. 1743 † 4. Apr. 1784 Skt. Vajsenhusbarn. 1760 Kateketelev Ghb., 1762 U-Ass., hjg. 1766. 1767 U-Ass. Ghb., 1771 Kat., arbejdede paa Kilángait-Øerne; 1774 Fhb., 1776 Jhb., 1782 Fhb., 1783 Skt. Dygtig og nidkær som Kateket. — 1772 Ghb. * Grl.inde Maria Sammop, db. 3. Aug. 1760 Skt. som halvvoksen † 25. Dec. 1785 Jhb.

Andersen, Niels Alfred (Kbm. Niels A.), f. 22. Febr. 1843 Roskilde † 13. Jan. 1900 Sorø. 1863 Stud. Rosk.; Lærer. 1870 Ass. Pakhuskont., 1873 Bogholderkont. 1882 Klb. Em. 1883 Insp. Nordgr. Entl. 31. Dec. 1898. R* 1895, virk. Justitsrd. 1899. Prm. 1888—89, 1897—99. — 1875 Kbh. * Martha Elisabeth Ingeborg Carlsen, f. 26. Sept. 1854 Rosk. † Juni 1911 Kbh.

Sønner se ovenfor. Hustrus Søster * Klb. P. J. Petersen.

Andersen, Svend Aage (Repræsentant Sv. Aug. A. — Anna Marie Hillmann) f. 21. Okt. 1898 Kbh. Prleks. Landmaalerelev 1916. 1918 Vol. Skt.

Anthon, Moritz Christian Julius (Justitsrd., Toldinsp. Jørg. Chr. A. — Juliane Etzardine Caroline Comtesse Holstein) f. 1. Sept. 1829 Aarhus † 27. Febr. 1920 Kbh. 1849 Stud. Horsens, 26. Sept. 1858 c. th. (n), Miss. Up. s. A., ord. 12. Maj; 1868 Jhb., entl. 1874 Prm. 1866—68. 1876 Spr. Hurup, 1888 Vejrum, entl. 1906. — 14. Maj 1858 Kbh. * Anna Mathilde Elisabeth Heboe (Kopist i Hof- og Statsretten Peter Chr. H. — Eva Louise Petersen) f. 14. Aug. 1837 Kbh. † før Manden.

Arctander, Aaron (Spr. Aron A. — Margrethe Aalum) f. 1735 Hammerfest † 29. Aug. 1825 Kbh. Stud. 1770. Privatiserede i Nordland. 1777 »recognoscerende Ass.« Jhb., entl. 1779. Undersøgte Nordboruiner (»Samleren« Bd. VI 1793). Var 1790 Skoleholder Kbh. og havde 1811 en »Undervisningsanstalt« i Badstuestræde.

Arendrup, Rasmus (Kbm. Poul A. — Lovise Aagaard) f. 20. Nov. 1728 Helsingør † 31. Dec. 1781 Helsingør. Ass. Sydbay, hjg. 1757. Mistede 1756 »3 Fingre af Frost fordærvede og derfor maatte afskæres«. Var med til at opbringe et holl. Skib paa forbudt Territorium og førte det hjem som Skipper. 1758 Sekltnt. i Flaaden, 1763 Prltnt., 1770 Kptltnt., 1781 kar. Kapt.

Dattersøn Miss. J. C. V. Funch.

Arentz, Jens Christian (Pv., Spr. Hans A. — Abel Catharina v. Krogh) f. 5. Sept. 1763 Jelse, Chr.sands Stift † 1828 Farsund. 1783 Stud. Bergen. 1793 kst. O-Ass. Ghv. 1795 Kmd. Jhv., entl. 1801. 1802 kgl. Insp. for Fiskeriselskabet i Farsund, entl. m. P. 1811.

Arnkiel, Jørgen (Michel Jørgensen A. — Anna Sophia) f. 1746 Sakskbg. † efter 1800. 1770 kst. Kbm. Rb. 1771 Ass. Jhv. 1773 Up., men hjemkaldtes s. A. for at hindre Ægteskab med en udøbt. 1774 Ass. Jhv. 1780 Kbm. Um., entl. 1782, hjg. u. P. 1783 (uord. Regnskabsfør.). Havde senere Ansætt. hos sin Svoger, Auktionsdir. Bjerregaard i Kristiania. — 1. Jan. 1775 Jhv. * Grl.inde Maren

(Takpana) f. ca. 1749 Rb., db. 4. Dec. 1774 Clshv. »Den af sin Mand ganske forglemte Kone« fik 1791 20 Rd. i Pension, levede 1805 i Rb. med voksen Søn og Datter, men var død 1815.

Arntz, Frederik Waldemar (Oberstltnt. Hans A. — Gunhild Faith) f. 9. Juni 1810 Slagelse † 7. Sept. 1882 Florashøj v. Fredensborg. 1832 Ass. Ghb., 1833 kst. Kbm., 1835 Sktp., 1836 Ass. sst.; 1838 Hv-Ass. Hb., 1841 Klb. Em., 1846 Ghb., 1854 Skt., hjg. m. P. 1857. Prm. 1837—38, 1852—54; Familien hjemgik 1851. Klasselotterikollektør. — 1838 * Louise Margrethe v. Beck (Løjtn. v. Hestgarden Joh. Friderich v. B. — Cathrine Christine Harboe) f. 6. Apr. 1815 Kbh. † 26. Febr. 1886 Florashøj.

Sødskendebarns Søn Miss. H. G. Baadsgaard.

Aronsen, Magnus (Tømrer, Baadsmd. Aron Theson — Grl.inde Margrethe) db. 23. Sept. 1764 Hb. † 11. Nov. 1805 Ghv. Oplært af Miss. Holm. Kat. Hb., 1786 Jhv., 1795 Kateketformand Ghv. Særdeles dygtig Lærer, talte og skrev flydende dansk. — 29. Jan. 1785 Hb. * Wibecke Margrethe, udøbt Arnaralak (Enke Attungunna, db. Pauline) f. 1762, db. 2. Apr. 1780 Hb. * 11. Febr. 1842 Jhv.

Broder se nedenfor; Søster * J. F. Egede.

Aronsen, Matthias (Broder til foregaaende) db. 14. Nov. 1762. Hb. † 14. Febr. 1800 Kpr. Ejl. Oplært af Miss. Jæger, 1778—80 i Danmark 1780 Kat. Hb., 1787 Ghv., 1788 Em. 1797 afsk. 1789—91 Formand for Hvalfangsten paa Manîtsok, ansøgte 1798 om at blive Ass. Talte og skrev flydende dansk. — 14. Aug 1785 Hb. * Susanne (Grønl. Zacharias — Lisbeth) f. 1760 (db. 17. Apr. 1763) Hb. † 1828 Hd. Ejl.

Arøe (Aarøe), Immanuel (Spr. Jacob A. — Anna Dorothea Thune) f. 20. Apr. 1758 Edø, Trondhj. Stift † 11. Maj 1834 Nan. 1787 Ass. Hb., 1789 O-Ass. Kerrortussok, 1790 Hb., 1793 Skt., hjg. m. Prm. 1794, entl. 1795. Kbm. Kbh. 1815 kst. Kbm. Skt., 1817 Ass. Jhb., 1820 Nan., entl. 30. Juni 1826. Blev ilde tilredt ved en Krudteksplosion i Skt. 1794. — 29. Juli 1796 Kbh. * Christence Møller (Andreas M.) f. ca. 1770 † 1830 Nan.

Arøe, Jacob Andreas Augustinus (Søn af foreg.) f. 5. Febr. 1803 Kbh. † 22. Apr. 1870 Kbh. Med Forældrene til Grønl. 1815, konf. 22. Febr. 1818 Jhb. 1819 Vol. Jhb., 1824 Hb., 1825 Nan., 1826 Ass., 1827 kst. Kbm., 1834 Kbm. Fhb., 1836 Nan., 1838 Fhb.; hjg. m. P. 1839. Prm. 1835—36. — * Frederikke Dorthea Gram, f. 1802 † 10. Marts 1857 Kbh.

Aschlund, Søren Brøndsted (Kammerraad, Landinsp. Arent A. — Helene Cathrine Brøndsted) f. 22. Sept. 1801 Nykbg. Sj. † 10. Marts 1865 Kbh. 1822 Stud. Frborg. 1823 grønl. Alumnus, 11. Juli 1828 c. th. (n), ord. 13. Marts 1829. Miss. Um. Entl. 1830 (mentale Forstyrrelser).

Asgrimsen, Haldur, f. 1826 Island † smst. Islandsk Købmand. 1855 Fiskeriformand Fkn. 1858 Ass. 1861 fung. Klb. Fhb., 1863 Fkn., 1865 Fhb., 1870 Hb., entl. m. P. 1873. Prm. 1860—61, 1869—70. — * Engilrad † Aug. 1915 Island.

Astrup, Ananias Christian (Bogholder Hans Chr. A. — Henrikke Marie Ivendorff) f. 1769 (db. 3. Febr.) Bergen † 21. Sept. 1840 Kbh. Konditionerede hos

Amtmand Koren og 1790 hos Sorenskriveren i Voss. 1804 Ass. Fhb., 1805 Kbm., hjg. med Galeasen »Sælhunden« 1811, entl. m. P. Kancellist i Generalkommissariatet, Krigsassessor.

Baade, Daniel, f. 1689 † 20. Okt. 1769 Trondhjem. Var 1725 Skriver i Ghb., 1727 Ass. — Efter Hjemkomsten Kontorist Bergen. 1733 Undervrager Trondhjem, 1736 Overvrager. Død som Pensionist. — Sønnesøn se nedenfor.

Baade, Peder (Skipper og Handelsmand Hans B. — Berete Maria Balch) f. 1755 (db. 12 S. e. Trin.) Bjørnør † 4. Dec. 1810 Kbh. 1776 Stud. Trondhjem. 1782 Kbm. Em., havde i Begyndelsen mange Vanskeligheder p. Gr. af gammel Slendrian og magtede ikke Stillingen. Entl. 1787, men forblev 2 Aar i Landet for at ordne sine Regnskaber, boede i Jhv. og Ghv. 1789 hjg. m. P. Efterlod i Manuskript: Beskrivelse af Egedesmindes Distr. med Forslag til Handelens Forbedring.

Baadsgaard, Hans Georg (Ritmester Aug. Ludv. B. — Sophie Faith) f. 8. Dec. 1865 i Randers, 1885 Stud., 27. Jan. 1892 c. th. (n). Alumnus 1887, 1892 2. Miss. Jhv., ord. 18. Maj, 1894 Um., entl. 1904. Prm. 1900—01. 1906 Spr. Skelund-Visborg, 1916 Skæve. — 7. Sept. 1889 Kbh. * Mathilde Agnes Jensen, f. 25. Sept. 1868 Kbh. Moders Fætter Klb. F. W. Arntz. Næstsødskendebarns Søn Fpr. H. Ostermann.

Bache, Erik Vilhelm (Gehejmekonferensraad, Stiftamtmd. Chr. Pet. B. — Sophie Amalie Kjerrumgaard) f. 19. Dec. 1871 Kbh. † Maj 1912 ved Baadforlis i Magelhan Strædet. 1889 Vol. Ghb., 1892 Jhb., 1895 Ghb., 1896 Ass., entl. 1900. Prm. 1894—95, 1898—1900. Bosat i Argentina. — 20. Juni 1897 Ghb. * Emma Eleonora Neergaard (Skolelærer J. L. N.) f. 26. Jan. 1872, Kregome. Ægteskabet opløst.

Balle, Knud (Miss., Seminarieforst. N. E. B.) f. 28. Juli 1877 Ghb. 1897 Stud. Kbh., 22. Jan. 1904 c. th. (h_I). Alumnus 1900. Prv. Mhj. Up. 1905, ord. 31. Maj, 1908 Frp. Up. 1910 Ghb., 1913 Em. Pv. f. Grønl. 1912—19. Kommissionsmedl. 1920—21. Prm. 1911—12. Oversat Bunyans En Pilgrims Vandring. — 17. Maj 1905 Viborg 1° * Esther Helweg-Larsen (Stiftsprovst Vilh. Ludv. H.-L. — Thyra Lorentzen) f. 20. Marts 1881 Kbh. † 21. Marts 1906 Up. — 27. Marts 1912 Christianssted, St. Croix, 2° * Anna Budtz-Jørgensen (Fabrikant Otto B.-J. — Karen Marie Mikkelsen) f. 15. April 1878 Kbh.

Balle, Nikolaj Edinger (Spr. Hans Pet. Ovesen B. — Nanny Henriette Jacobine Schack) f. 12. Apr. 1839 Olstrup † 13. Nov. 1900 Ghb. 1858 Stud. Herlufsholm, 23. Juni 1864 c. th. (h_I), Alumnus Ehlers Koll. »Allerede fra Barndommen havde han haft Tanken og Sindet henvendt paa Hans Egede og Grønland«. 1865 Prv. Mhj. og Seminarielærer Jhv., ord. 3. Maj, 1867 tillige Miss. Um., 1869 kst. Seminarieforst. Jhv., 1870 Miss. og Seminarieforst. Ghb.; bestyrede periodevis tillige Hb., Skt. og Fhb. Prm. 1875—77, 1883—84, 1890—91, 1897—98. 1895 R*. Hans lange og nidkære Virksomheds Betydning for den grønl. Kirke og Menighed lader sig ikke udmaale. — 12. Apr. 1869 Jhv. * Kathrine Justine Fleischer (Klb. K. G. F.) f. 16. Dec. 1849 Up. † 20. Aug. 1918 Frberg.

Sønner se her. Dotre * Klb. O. R. Binzer og J. F. O. Mathiesen.

Balle, Nikolaj Frederik Severin (Miss. og Seminarieforst. N. E. B.) f. 26. Aug. 1871 Ghb. 1890 Stud. Nykbg., 17. Juni 1897 c. th. (h1). Alumnus 1897. Miss. Frederiksdal 1900, ord. 2. Maj, 1901 Lichtenau, 1901 Jhb., Frp. 1905, 1909 Ghb., 1910 Seminarieforst., 1919 Pv. f. Sydgr. Kommissionsmedl. 1920—21. Prm. 1908—09, 1919—20. Forf. og Oversætter af Seminarielærebøger. — 28. Juli 1902 Taarbæk * Astrid Eleonora Thorborg (Distriktslæge Jens Christensen T. — Agnethe Marie Levinsen) f. 1. Juni 1881 Hornsyld.

Balling, Emanuel Joachim (Forv. kgl. grl. Hndl. Jonathan B. — Anna Marie Stub) f. 28. Nov. 1799 Kbh. † 5. Febr. 1866 Sydprøven. Sømand. 1830 Ass. Hb., 1831 Ghb., 1832 Fhb., 1833 Jhb., 1834 Hb., 1835 Skt., 1836 Hv-Ass. Hb., 1837 Skt., 1838 Fkn., 1839 Hb., 1843 Jhb., entl. 1859. Udligger Sydprøven.

Balwig, Morten Pedersen (Borger Peder B. — Maren Andersdtr.) f. 1742 (db. 30. Marts) Ringkbg. † 20. Jan. 1808 Mariager. 1760 Stud. Ribe, 7. Marts 1764 c. th. (n). Skolebest. Svendborg. 1773 Kat. Chb., 1775 Miss., ord. 11. Aug. af H. E. Saabye, 1777 Em., hjg. ud. Tilladelse 1780. 1782 Spr. Mariager-Hem-Sem, 1789 Pv. — 1766 * Maren Olsen (Garver Johannes O. — Gjertrud Johannesdtr.) f. 1736 (db. 10. Nov.) Kristiania † 1818 Mariager. Hun kom først til Grønl. 1774.

Bang, Jakob Magnus Christian (Skibsfører grl. Hndl. Chr. Asmus B. — Karen Helena Nolsøe) f. 11. Nov. 1849 Kbh. Styrmandseks. 1867, Reserveltnt. i Marinen. 1875 Styrmd. i Grønlandsfart, 1877 Jagtfører Ghb., 1879 Vol. Jhb., 1883 Ass. Nan., 1884 Kagssimiut, 1886 Jhv., 1887 kst. Bst., 1890 Ass. Rb., entl. 1891. Prm. 1885—86. Fyrass. Bornholm, Fyrmester Anholt. — * Emma Marie Margrethe Schlichting, f. 21. Maj 1858 Rendsborg.

Bang, Peter Lorentz, f. ca. 1760 † Marts 1803. 1783 Sekltnt. Arvepr. Fr.'s Regim. 1785 Fændrik, entl. 1786. 1786 Ass. Chb. (Bst. Clshv.), 1787 kst. Kbm. Chb., 1788 Um., entl. 1789 for Sygdom. Hans Afsked beklagedes stærkt af Insp. — Toldbetjent.

Barchalia, Stephan Vilhelm (Distriktslæge Ludv. Pet. B. — Hulda Marie Cecilie Margr. Petersen) f. 19. Nov. 1884 Endelave. 1902 Stud. Sorø, 1910 cand. med. & chir. (l). 1910—12 Kand. paa Finsens Inst. og forsk. Hosp. 1912 kst. Distriktslæge Jhv. 1914 Kand. Rigshosp., s. A. Distriktslæge Ghb. Prm. 1919—20. — 24. Juni 1914 Ghb. * Regine Kirstine Louise Guldager (Tømrer Jørgen Jakob Jonas G. — Kathrine Sara Lynge) f. 19. Nov. 1889 Jhv., uddannet som Sygeplejerske Kbh. 1912—14.

Barfoed, Frederik Theodor (Spr. Hans Pet. B. — Georgine Dorthea Albertine Benzon) f. 5. Maj 1818 Ausumgaard † 23. Apr. 1879 Kjøng. 1837 Stud. Viborg, 15. Jan. 1844 c. th. (n). 1853 Miss. og Seminarielærer Ghb., ord. 11. Marts, 1855 Miss. Fhb., entl. 1863. 1864 Spr. Bjergby-Mygdal, entl. 1878. — 2. Marts 1853 Aalborg * Petrine Kjerulff (Spr. Jacob Hansen K. — Caroline Sophie Frederikke Lund) f. 14. Marts 1830 Flade † 6. Febr. 1880 Stockholm.

Basse, Carl Emil, f. 19. Dec. 1852 Kbh. † 17. Aug. 1916 Fredensborg. 1883 Vol. Hb., 1886 Ass., 1889 Fkn., 1892 Kontrollør Iv., entl. 1900. Prm.

1891—92, 1898—1900. Ansat Helsingørs Gasværk; Gasværkskasserer Aalborg, senere Fredensborg. — 9. Dec. 1879 * Julie Emilie Mathilde Hansen, f. 5. Juni 1855.

Bast, Jacob Haagen (Spr. Chr. Friedrich B. og 1. Hustru) f. 1782 (db. 1. Dec.) Vallensved † 9. Maj 1838 Kbh. 1800 Stud. priv. 1803 Ass. Ghv., s. A. Hv-Ass. Vester Ejl., 1807 O-Ass. Kpr. Ejl., 1808 Kbm. Em., entl. 1814. Ass. kgl. grl. Hndl.s Pakhuskontor, 1824 Pakhusforv., senere Kasserer kgl. grl. og færøiske Handel.

Baumann, John Christian Gustav (Bagermester Friedrich Wilhelm B. — Erasmine Jensen) f. 27. Apr. 1863 Kbh. 1887 Vol. Fhb., s. A. Ghb., kst. Bst. her 1889—90 og 1892—94, Skt. 1894—97; 1898 Kontrollør Iv., 1899 kst. Bst. Fhb., 1902 Klb., 1905 Ghb., 1907 Hb., 1910 Jhb., 1912 Skt., entl. 1917. Prm. 1897—98, 1904—05, 1911—12, 1916—17. — 24. Apr. 1892 Ghb. * Sofia Binzer (Kapt. i Hæren Aug. B. — Henriette Amalie Dohlmann) f. 4. Marts 1863 Rendsborg.

Hustrus Broder Klb. O. R. Binzer, Fætter Distriktslæge C. L. Binzer.

Bech, Hans Peter (cand. theol. J. P. B. — S. Süpplier) f. 1809 Oure † 14. Febr. 1842 Jhb. 1832 Stud. priv., Huslærer; 11. Febr. 1841 c. th. (n). Alumnus 1837, Miss. Jhb. 1841, ord. 2. Apr. Periodisk sindssyg.

Beck, Johann, f. 7. Juni 1706 Kreuzendorf, Schlesien † 19. Marts 1777 Lichtenfels. 1734 Miss. Ny Herrnhut, 1764 Forstander f. Brødremiss. i Grønl. Prm. 1745—47, 1758—59. — 19. Aug. 1736 Ny Herrnh. * Rosina Stach (Søster til Math. S.) f. 1714. Hjg. til Tyskland 1778.

Sønnerne Joh. Ludw. og Jacob fortsatte Faderens Værk, og Familien virkede i Grønl. til 1850.

Beldring, Hans Peter Johannes (Justitsrd., Renteskriver Jonas B. — Anna Lovise Thorsroth) f. 27. Nov. 1800, Kbh. † 11. Maj 1844 Brekka, Island. 1818 Stud. priv., 12. Jan. 1823 c. th. (h), ord. 16. Apr. Miss. Um., hjemkaldt 1828. 1832 cand. chir. (h), 15. Aug. s. A. Distriktskirurg Island.

Bendeke, Claus (Kancellird. Andreas B. — Amalie Margrethe Rosenkrantz Lerche) f. 7. Febr. 1764 Vang, Hedemarken † 29. Maj 1828 Christianssand. 1783 Stud. Helsingør, 19. Marts 1788 cand. jur. (l), 1795 Insp. Sydgr., 1797 Nordgr., hjg. for Svagelighed 1801, entl. 1803. 1804 Amtmd. Hedemarken, 1816 Overretsassessor Chr.sand, 1823 Justitiarius. Medlem af Eidsvoldforsamlingen.

Bendixen, Ole (Skolelærer Peder Olesen — Christiane Christensen) f. 7. Dec. 1869 Søften. 1888 4. Kl. Hovedeks. Aarhus, 1890 Sekltnt. 1893 Vol. Ghv., 1894 Em., s. A. Rb., 1897 Em., fung. Best. af Ghv., 1899 Ass., fg. Bst. Rb. 1902 Fm. Handelens Kont., 1903 Insp. Sydgr. entl. 1914. Prm. 1901—02, 1913—14. Undersøgelsesrejser i Sydgr. 1916, 1918—19, Medforfatter af »Grønland«. 1914 R. af Vasaord. — 17. Okt. 1914 Kbh. * Emmy Elliot, f. 17. Aug. 1879 Kbh., flerårig Lærerinde i Grønl., Kommunelærerinde.

Bentzen, Niels Peter Julius, f. 15. Okt. 1839 Kbh. † 22. Sept. 1884 Em. 1859 Bødker i Grønl., 1862 Udligger, 1873 U-Ass., 1876 Vol. Em. (Agto), 1877 Clshv., 1878 kst. Bst. Chb., 1879 Ass. Em., 1880 Up., 1882 kst. Bst. Um., 1883

Klb. Em. Prm. 1872—73. — 2. Maj 1873 * Sørine Nielsine Mouritzen, f. 26. Dec. 1845.

Bentzen, Regnar Vilhelm Gerhard (Lærer Herman Vilh. B. — Jensine Jensen) f. 11. Okt. 1869 Horsens. 1888 Stud. Horsens, 1895 cand med. & chir. (l). Reservelæge Garnisons Sygeh. s. A., 1896 prakt. Skaarup. 1897 Læge Iv., 1899 Distriktslg. Jhv., entl. 1905. Prakt. Ribe og V. Kippinge. 1906 Distriktslg. Jhb. Kommissionsmedl. 1920—21. Prm. 1904—05, 1910—11, 1916—17. — 15. Juni 1905 Horsens * Bertha Constance Jensen (Justitsrd., Landinsp. Niels J. — Christina Brodersen) f. 23. Maj 1877 Nakskov.

Hustrus Søster * Dir. Daugaard-Jensen.

Bentzon, Johan Carl (Garver Lindgren B.) f 24. Juni 1815 Kbh. † 7. Marts 1870 Jelling. 1836 Stud. Slagelse, 1844 cand. med. (h_I). 1845 prakt. Skjelskor, 1848 Distrlg. Ghb. 1849 Underlæge i Hæren, 1851 prakt. Glückstadt, 1852 Jelling, Seminarielæge. — 10. Jan. 1849 Ghb. * Julie Christiane Marcussen (Møller Jakob M. — Mette Marie Juul) f. 25. Febr. 1825 Store Mølle v. Næstved † 22.Dec. 1891 Jelling.

Bergh, Jens Aage (Kunstarkæolog Theodor B. — Johanne Andresen) f. 29. Maj 1869 Kbh. 1892 Vol. Bogholderkontoret, 1893 Vol. Ghb., entl. 1894. Revisor kgl. grl. Hndl.

Bernhardt, Johan Georg Daniel, Kirurg Ghb. 1721, blev 1724 Bogholder smst. Hjg. 1725 p. Gr. af en Knælidelse.

Bertelsen, Alfred Leopold (Politifuldm. Fred. Emil Vald. B. — Marie Christine Ingstrup) f. 5. Marts 1877 Roskilde. 1895 Stud. Rosk., 1902 cand. med. & chir. (l), s. A. Medl. af »Den literære Grønlandseksped.«, 1904 Kand. Alm. Hosp., s. A. kst. Distrlg. Jhv., 1905 Um., fast Ansætt. 1906. Kommissionsmedl. 1920—21. Vidensk. Forfatter. Prm. 1910—12, 1917—18. — 21. Juli 1910 Um. * Regine Elisabeth Johanne Nielsen, f. Fleischer (Ass. J. C. P. F. og 1. Hustru) f. 30. Marts 1875 Agto, uddannet Jordemoder.

Berthelsen, Frederik (Miss. B. Laersen) f. 27. Apr. 1750 Ghb. † 13. Jan. 1828 Ghb. Oplært af Faderen og Miss. Bruun og Gregersen. 1765 Kat. Skt., 1782 O-Kat., 1795 Ghb., 1797 Skt., 1814 Miss. Ghb., ord. 9. Juli 1815 Hb. af Miss. Hartz, entl. 1826. Energisk og dygtig, bekæmpede det Habakukske Sværmeri; talte og skrev dansk. — 1. Dec. 1772 Skt. 1° * Ædel (Sælfanger Job) db. 6. Jan. 1768 som Voksen, † 12. Maj 1775 Skt. — 24. Sept. 1776 Skt. 2° * Hedevig Kogguk, db. 4. Nov. 1764 som halvvoksen, † 1799 Skt. — 29. Juli 1799 Skt. 3° * Augusta, db. 15. Sept. 1776 Skt. † 27. Jan. 1832 Ghb.

Berthelsen, Jacob (Miss. B. Laersen) f. 22. Aug. 1759 Skt. † 21 Sept. 1811 Hb. Oplært af Faderen. 1783 Kat. Ghb., 1784 Fhb., 1788 Jhb., 1792 O-Kat. Fhb., 1795 Ghb., 1807 Hb. Talte dansk; dygtig Vaccinator. — 10. Dec. 1783 Ghb. * Christence, f. 2. Juli 1762 Ghb. † efter Manden.

Berthelsen, Josef (Miss. B. Laersen) f. 1745 (db. 24. Aug.) Ghb. † 1800 Hb. af Kopper. Oplært af Faderen. 1764 Kat. Skt., 1791 O-Kat. Hb. Dygtig og

dansktalende. — 13. Jan. 1768 Skt. * Eliseba, db. 6. Jan. 1767 som Voksen, † 1800 af Kopper.

Berthelsen, Ernek Jens Lars Johan (O-Kat. R. S. J. B. B. og 1. Hustrū) f. 5. Febr. 1855 Ghb. † 11. Juli 1889 Um. 1875 Seminarist Ghb., uddannet i Danm. 1875—77 og 1880—83, eksam. af Biskop Martensen, ord. 18. Apr. 1883. Ord. O-Kat. Ghb. s. A., 1884 Hb., 1885 Um. — 18. Maj 1884 Ghb. * Laura Johanne Frederikke Holm (U-Ass. Joh. Fred. H. — Juliane Bolette Møller) f. 9. Dec. 1861 Sârdlok, Jhb. Distr.

Datter * kst. Pr. Storch. Hustrus Søster * Frp. J. A. B. I. Chemnitz.

Berthelsen, Rasmus Storm Josva Berthel (Sælfanger Jens Chr. B., Sønnesøn af Miss. B. Laersen — Esther Sophia Kleist) f. 10. Juli 1827 Hb. † 4. Jan. 1901 Ghb. Oplært af Miss. Wandall og C. J. O. Steenberg, uddann. i Danm. 1844—47. 1847 Seminarielærer Ghb., O-Kat. Grønlands populæreste Salmedigter, Komponist. 1897 DM. — 2. Juli 1848 Fkn. 1° * Anne Sophia Berglund (Kivfak Jonas Sivert B. — Ane Sophia) f. 9. Dec. 1829 Fkn. † 21. Sept. 1878 Ghb. — 10. Aug. 1879 Ghb. 2° * Esther Ane Karen Juliane Lynge (Tømrer Marcus Nissen Myhlenphort L. — Sophie Abigael Kreutzmann) f. 5. Sept. 1845 Gbh. † 22. Juni 1880 Gbh. — 17. Okt. 1880 Gbh. 3° * Sara Gjertrud Louise Poulsen (Sælfanger Josva Ludv. P. — Elisabeth Ingeborg) f. 14. Maj 1842 Sardlok † efter 1907.

Søn se ovenfor. Dt * Missionspræst Olsen. Dattersøn Fpr. L. G. A. B. Egede.

Beyer, Herman Valentin Høst (Dyrlæge Pet. Georg Grove B. — Emma Helene Claudine Eleonora Høst) f. 27. Apr. 1856 Kirialgd. v. Grenaa. 1880 Vol. Bogholderkont., 1881 kst. Ass. Jhv., 1882 Ass. Em., 1884 fg. Bst. Ghv., 1885 Ass. Pr., 1887 kst. Bst. Em., 1889 Klb. Up., entl. 1893. Prm. 1888—90. Dir. Kbh.s kommunale Arbejdsanvisningskont. — 28. Marts 1890 Kbh. * Cecilie Pauline Carri Wivet Sandholt (Kemiker, Fabriksejer i Norge Paul Anton S. — Karen Krogstad) f. 9. Jan. 1868 Kbh. Ægteskabet opløst.

Bichel, Jon Sigurd Øgmundsson (Propr. Heinrich Klaus Detlef B. — Sophie Øgmundsson) f. 29. Nov. 1888 Spanghede. 1908 Stud. Horsens, 1915 cand. med. & chir. (l). 1915 Reservelg. Svendbg., 1916 Distrlg. Em., entl. 1920. — 9. Aug. 1916 Kbh. * Alma Kirstine Petersen (Kbm. Rasmus P. — Christine Jørgensen) f. 13. Nov. 1888 Odense, Sygeplejerske.

Bidstrup, Jens Nicolaj (Kptltnt. i Bornholms Milice Niels B.) f. ca. 1750 Bornholm † efter 1800. 1768 »Volonteur i Krigs-Standen«, 1772 Sergeant og Kompagniøkonom Kbh. 1778 Ass. Skt., 1781 O-Ass. Ghb., afsat 1784 (Drukkenskab og slet Bestyrelse). 1786 Hv-Ass. Ghv., 1787 Igdlutsiak, s. A. Ass. Jhv., entl. 1791. — 6. Aug. 1781 Skt. * Kirsten Berthelsdtr. Laersen (Miss. B. L.) f. 1756 (db. 6. Marts) Ghb. † Aug. 1791 under Hjemrejsen.

Inspektør, Missionærer og Kolleger sammenskød 250 Rd. til Familiens »første Underhold« i Danmark.

Bidstrup, Jørgen Nicolaj (Degn v. Alm. Hosp., Stud. Nicolaj B. — Ce-

cilie Ottesen) f. 1801 Kbh. † 24. Aug. 1858 Agto. 1821 Bødker Kpr. Ejl., 1824 Jhv., 1838 Hjælpeass., 1842 U-Ass. Agto. — 1826 Jhv. * Anna Kristine Ravnholdt (Baadsmd., Sejlmager Niels Rasmussen R. — Anna Kristine Dalager) f. 10. Sept. 1805 Jhv. † 25. Okt. 1875 Agto.

Hustrus Morfader Kbm. C. C. Dalager.

Biilmann, Holger (Spr. Morten Johansen B. — Jacobine Jacobsen) f. 20. Juni 1797 Tunø † 6. Aug. 1864 Kbh. 1822 Ass. Gbh., 1823 kst. Kbm., 1826 Kbm. Skt., 1850 Jhb., entl. 1853. Kst. Insp. 1848—49. Prm. 1835—37, 1849—50, 1852—53. 1858 Overgraver Trinit. Kirke Kbh. Kammerraad. — 19. Dec. 1836 Grevinge * Johanne Elisabeth Laurine Bang (Konsistorialrd., Spr. Lauritz B. — Elisabeth Vogt) f. 28. Sept. 1815 Balslev † 1. Juli 1882 Kbh.

Bing, Anders (Andreas) Jespersen (Hospitalsforst. Jesper Madzen Havnsøe — Karen Andersdtr.) f. 19. Marts 1702 Trondhjem † 6. Juli 1760 Frederikshald. 1724 Stud. Trondhjem, 1729 Bakkalaur og 5. Dec. c. th. (h). Studerede Matematik og Fysik. 1734 Miss. Chb., ord. 2. Apr., 1735 Ghb., entl. 1739. 1740 res. Kap. Sdr. Frederikshald, 1755 Spr. Ndr. Fr.hald. — Ca. 1730 Kbh. * Marie Andersdtr. Steenberg, Enke efter ostind. Skipper Welling.

Stedsøn Miss. Ped. Welling; Søstersøn Miss. C. Drejer.

Binzer, August Reinhardt (Distrlæge C. L. B.) f. 28. Dec. 1890 Ghb. † 4. Nov. 1918 Ribe. 1910 Stud. Ribe, 1914 1. Del af jur. Eks., 1915 Vol. Jhb., entl. 1917.

Binzer, Carl Ludvig (Spr. Otto B. — Charlotte Christiane Erslew) f. 26. Nov. 1855 Øster Lygum. 1873 Stud. Kbh., 1881 cand. med. & chir. 1881 kand. Diakonissestift., 1882 prakt. Ruds Vedby, 1883 Kand. Kommunehosp. Kbh. 1885 Distrlg. Ghb., entl. 1891. S. A. prakt. Svendborg, 1896 Distrlg. Ribe, 1915 Amts- og Kredslæge. — 24. Apr. 1885 Kbh. * Julie Birgitte Elisabeth Clausen (Skovrider Henrik Georg C. — Sara Jeanette Smidth) f. 12. Febr. 1862 Dyrehavegd. v. Svendbg.

Søn se ovenfor; Fætter se nedenfor; Kusine * Klb. Baumann.

Binzer, Otto Rudolph (Kapt. i Hæren August B. — Henriette Amalie Dohlmann) f. 26. Apr. 1871 Kbh. 1889 Stud. Kbh., 1890 cand. phil. 1894 Vol. Bogholderkontoret, 1895 Vol. Hb., 1900 Ass. Ghb., 1904 kst. Bst. Fhb., 1910 do. Chb., 1914 Klb., 1915 Hb., 1919 Rb. Prm. 1904—05, 1914—15, 1920—21. — 3. Maj 1901 Ghb. * Kathrine Balle (Miss. og Seminarieforst. N. E. B.) f. 5. Okt. 1881 Ghb.

Fætter se ovenfor; Søster * Klb. Baumann; Hustrus Søster * Klb. J. F. O. Mathiesen.

Bistrup, Aage Carlheger Erik Østerberg (Klb. L. H. C. B.) f. 26. Aug. 1884 Skt. 1901 4. Kl. Hovedeks. 1902 Vol. Pakhuskont., 1904 Vol. Jhb., 1905 Fhb., 1907 Ghb., 1909 Ass. Jhb., 1910 Fhb., s. A. Hb., 1912 Jhv., 1913 kst. Bst. Ghv., 1916 Rb., 1919 Up. Prm. 1911—12, 1917—19.

Bistrup, Henning (Skibsfører Peter Hansen B. — Rebekka Jonasdtr.) f. 5. Aug. 1798 Kbh. † 26. Jan. 1877 Kbh. Styrmand. 1827 Haandskriver og Galeasefører Ghv., 1828 Hv-Ass., 1830 Ass. Ghb., 1831 kst. Kbm. Rb., 1833 Ghv., 1835

Jhv., 1837 Kbm. Ghb., 1845 Fkn., 1849 Skt., 1856 Ghb., 1857 Skt. entl. 1859. Prm. 1836—37, 1841—42, 1854—56. — 30. Juni 1830 Ghv. 1° * Cathrine Lucie Winding (Kbm. Johs. W.) f. 19. Juni 1813 Jhv. † 20. Dec. 1840 Ghb. — 1842 Kbh. 2° * Laura Jakobine Kirstine Hammer (Skibsfører Peter H. — Anne Cathrine Grønbeck) f. 30. Sept. 1811 Kbh. † 22. Maj 1878 Kbh.

Søn se nedenfor; 1. Hustrus Søstre * Kbm. R. Møldrup, J. A. Mørch og H. Rosing.

Bistrup, Laurits Hans Christian (Klb. H. B. og 2. Hustru) f. 7. Marts 1850 Skt. † 15. Aug. 1914 Kbh. I Handels- og Maskinistlære. 1876 Vol. Bogholderkont., 1878 Vol. Ghb., 1882 Ass. Skt., 1885 kst. Bst. Ghb., 1888 Klb., 1890 Skt., entl. 1912. Prm. 1889—90, 1900—01, 1911—12. 1908 R*. Boede i Gentofte. — 7. Marts 1878 Kbh. * Anna Vilhelmine Østerberg (Forgylder August Ø.) f. 14. Apr. 1848 Kbh.

Søn se ovenfor; Døtre * Klb. Langskov og Ass. C. Simony.

Bjerrum, Jess Lassen (Gaardejer Peter B. — Anne Jessdtr. Møller) f. 25. Juni 1807 Farup † 24. Okt. 1875 Vandborg. 1829 Stud. Ribe, 24. Okt. 1833 c. th. (n). 1831 Alumnus, 1835 Miss. Em.-Jhv., ord. 27. Marts; entl. 1843. 1844 Spr. Nørre Omme-Bregninge, 1862 Vandborg-Ferring. — 4. Aug. 1838 Um. * Christiane Ursin (Bogbinder Peter U. — Marie Kirstine Olsen) f. 5. Juli 1812 Kbh. † efter Manden.

Hustrus Søster * Klb. W. C. Hansen.

Bjørn, Christen Larsen, f. ca. 1715 Kristiania † 1754 Jhv. 1753 O-Ass. Jhv. (Instruks 30. Marts).

Søstersønner Kbmdene. Andr. Bruun, Carl Bruun og (rimeligvis) Joh. Henr. Bruun.

Bjørn, Christian Frederik Schnell (Foged Peter B. — Ancke Lorentze) f. 31. Marts 1740 Astrup, Brøns Sogn † 7. Marts 1817 Jerslev. 1757 Stud. priv., 18. Juni 1759 c. th. (n). Uord. Mhj. Jersi. 1761 Alumnus, 1763 Miss. Ghb., ord. 23. Marts, entl. 1767. 1769 Spr. Tæbring-Outrup-Rakkeby, 1784 Pv., 1787 Spr. Tversted-Uggerby-Bislev, 1805 Jerslev-Hellum, entl. 1816. — 1863 Kbh. 1° * Elisabeth Cathrine Altenhoff † 1788 Tversted.

Blichfeldt, Henrik (Spr. Villads B. — Anna Cathrine Møller) f. 1782 Sæby. Oplært ved Kobmandshandel Aalborg. 1815 Ass. Bb., 1816 Em., 1817 Um., afsk. 1821 for Gæld (3450 Rd.).

Bloch, Friedrich Peter Aemil (Kammerraad, Herredsfoged Cæsar Friedrich Ernst B. — Abel Cathrine Petersen) f. 4. Juni 1801 Glückstadt † 20. Apr. 1877 Kolding. 1821 Stud. Rosk., 1831 cand. chir. (1. Kar.). 1832 prakt. Glückstadt, 1836 Ringsted, 1838 Roskilde. 1839 Distrlg. Ghb., entl. 1846. 1848 Distrlg. Kolding, entl. 1867, Kancelliraad. — 6. Marts 1839 Glückstadt *Vilhelmine Augusta Elise Hartmann (Friedrich Heinrich Wilh. H. — Caroline Amalie Rehhof) f. 22. Okt. 1807 Glückst. † 16. Juni 1874 Kolding.

Bloch, Niels Brønlund (Propr. Gjevert B. — Kirstine Poulsdtr. Egede) f. 19. Marts 1720 Bredstrand, Øksnes i Lofoten † 16. Juli 1792 Lier. 1741 Stud.

Bergen, 1742 Alumnus, 1743 Kateket og Aftensangsprædikant Vartov, 5. Jan. 1747 c. th. (n). S. A. Miss. Chb.-Clshv., ord. 11. Jan., entl. 1754. 1755 Feltpræst v. Fodgarden, 1756 Spr. Tind, 1774 Lier, entl. 1791. Nidkær og sprogkyndig Miss., gronl. Salmedigter. Autobiografi Personalhist. Tidsskr. 1 Rk. IV Bd. — 1747 * Karen Mortensdatter Wiibe (Borger Morten Jorgensen W. — Birgithe Hansdtr.) f. 17. Maj 1720 Roskilde † 15. Aug. 1775 Lier. Hun hjemrejste med Børnene fra Grønland 1752.

Halvbroder Kbm. P. J. Moltzou. Halvsøsters Søn O-Ass. P. L. Hind. Morbroder Hans Egede.

Blythmann, Charles Alexis f. 1844 † 5. Apr. 1874 Pr. 1869 Ubt., 1871 Vol. Up. Omkom paa en Slæderejse ved at drukne i et Strømsted. — 1873 * Marie Christine Christiansen (Ass. Hans C.) f. 13. Jan. 1840 Pr. † efter 1900, Jordemoder.

Bohn, Rørd Ocke, 1815—18 Leder af Hvalfangsten Ghv. Senere Skibsfører kgl. grl. Hndl. Boede 1833 i Klintum paa Føhr. * en Datter af Hvalfangerkommandør B. Olufs.

Bolbroe, Carl August Ferdinand (Klb. P. G. L. B. — Grønl.inde Maren Elisabeth Bibiane) f. 24. Nov. 1833 Em. † 28. Okt. 1878 Chb. Manufakturist, Handelsrejsende. 1855 Vol. Ghv., 1859 kst. Bst., 1861 Ass. Pr., 1865 Klb. Em., 1870 tillige Chb. Kst. Insp. 1866—67, 1870—71, 1875—76. Prm. 1860—61, 1873—74. — 1. Maj 1861 * Kristiane Ottilia Levinsen (exam. jur. Jens L. — Frederikke Fugmann) f. 20. Febr. 1838 Usserød † 23. Febr. 1912 Kbh.

Bolbroe, Poul Georg Lauri (Spr. Niels Jacob B. — Petronelle Georgine Saabye) f. 19. Juni 1810 Klemensker † 17. Aug. 1885 Hasle. 1829 Kontorist Nordgr.'s Inspektoratskontor, 1830 tillige Hv-Ass. Ghb., 1834 Ass. Em., s. A. Clshv., 1839 kst. Kbm. Chb., 1840 Kbm. Up., entl. 1843. Prm. 1837—38. Ansat v. slesvigske Toldvæsen. 1870 Strandkontrollør Gilleleje, entl. 1881; Justitsraad. — 9. Juli 1834 Ghv. * Johanne Marie Lassen f. 1802 † 11. Juni 1881 Gilleleje.

Borch, Jacob (Kbm. Rasmus Sørensen — Dorte Marie Prom) f. 27. Dec. 1722 Kallundborg † 4. Nov. 1801 Karleby. Tog Efternavn efter sin Mormoder Sofie Borch. 1744 Stud. Slagelse, Huslærer 7 Aar, 1. Aug. 1755 c. th. (n), Alumnus s. A. 1757 Miss. Hb., ord. 23. Marts. Boede i Diskobugt til 1758 p. Gr. af Miss. Thranes Selvmord, derefter Grundlægger af Missionen ved Sydbay og Amerdlok, entl. 1763. 1764 Spr. Karleby-Horreby-N. Ørslev.

Borchersen, Hjalmar Morell (Sagfører, Godsforvalter Jørgen B. — Leonore Lisette Morell) f. 4. Nov. 1888 Hammel. 1906 Stud. Viborg, 1915 cand. med. & chir. (h_I). Reservelæge Faxe og Hjørring Sygehuse. 1916 kst. Distrlg. Jhv., 1917 Um., 1918 Distrlg. Skt. Prm. 1920—21, prakt. Bøvlingbjerg. — 7. Maj 1916 Himmeløv * Olga Johanne Margrethe Pedersen (Landmand Niels P. — Jovine Mikkelsen) f. 9. Maj 1893 Roskilde, Sygeplejerske.

Boye, Eduard Caspar (Salmedigteren, Spr. Casp. Johs. B. — Marie Adolphine Birchner) f. 10. Maj 1830 Søllerød † 9. Jan. 1883 Kbh. 1848 Haandskriver

Ghb., 1849 Vol. Skt., 1850 Rb., 1851 Ass. Clshv., 1854 Em., 1856 Clshv., 1858 kst. Bst. Rb., 1862 Klb. Chb., 1870 Um., entl. 1882. Prm. 1865—66, 1869—70, 1880—82. Insp. Grønlænderhjemmet Kbh. — 11. Okt. 1855 Em. * Emilie Franziska Künitzer (Skræddermester Johann Chr. Martin K. — Christiane Catharina Rentz) f. 24. Aug. 1835 Kbh. † 9. Juli 1916 Kbh.

Boyesen, Henrik, 1782—85 Hvalfangerkommandør Isefjords Anlæg.

Booysen, Riewert, f. ca. 1750 Føhr. 1787 Kommandør Kystskibet »Taasinge Slot« v. Fortunebay, 1791 Hvalfangerkommandør Ghv.'s Anlæg, entl. 1796. Prm. 1790—91, 1792—93. Skibsfører kgl. grl. Hndl., entl. 1803.

Brandt, Rasmus Jensen (Baadsmd. i Flaaden Jens Olsen B. — Anne Dorthea Magnusdtr.) f. 1772 (db. 29. Juni) Chrhavn † 12. Juli 1818 Ghv. 1786 Haandskriver Ghv., 1792 Hv-Ass. Clshv., 1793 Ass. Jhv., 1797 Up., 1805 Ghv., 1806 Hv-Ass., 1813 Ass. og Fuldmægtig hos Insp. Talte og skrev flydende grønl., oversatte forsk. Fortællinger og oplærte Indfødte i Skrivning. Oprettede Anlæget Prøven. Foretog i Krigsaarene 1807—14 flere Rejser til Upernivik. — 11. Juni 1797 Em. * Abigael Dorf (Hv-Ass. C. D.) f. 28. Juni 1775 Em. † 8. Sept. 1848 Nivâk.

Datter * Kirurg Lytzen.

Bram, Eskild Sønnichsen (Gaardejer, senere Møller i Haderslev Sønnich Eskildsen B. — Maria Petersen) f. 1773 Stobbum v. Kristiansfeld † 11. Febr. 1815 Klim. 1791 Stud. Haderslev, 12. Juli 1796 c. th (n). 1799 Alumnus, 1802 Miss. Jhv.-Um., ord. 22. Apr., entl. 1813. Nidkær Miss. og ivrig for Skolevæsenet. 1808 kst. Kbm. Jhv. 1814 Spr. Klim-Torup-Vust. — 13. Apr. 1803 Em. 1° * Sophie Dalager (Ass. A. P. D.) f. Marts 1786 Jhv. † 19. Marts 1804 Jhv. — 14. Sept. 1804 Em. 2° * Pouline Irgens (Ass. H. P. I. — Pige Anna Kristine Dalager) f. 28. Febr. 1787 Jhv. † 11. Juli 1865 Agto.

Brasen, Christoph, Kirurg, boede ved Ny Herrnhut 1767—68, prakt. som Læge, samlede Mineralier og tog meteorol. Observ. 1771 Leder af Missionsstat. Nain, Labrador, omkom ved Forlis 15. Sept. 1774.

Bretting, Aage Einar (Postmester Peter Aug. B. — Magdalene Kirstine Torstenson). 1905 Stud. Kbh., 1910 cand. polyt. (1. Kar.). Driftsbst. Kaersuarssuk Kulbrud 1910—12 og 1916—17, Ekspedition for Kulundersøgelser 1915 og 1918. — 5. Marts 1916 Kbh. * Ingeborg Helga Antoinette Linnemann (Fuldmægtig Frantz Ferd. Emil L. — Karoline Schmidt) f. 8. Sept. 1893 Kbh.

Breum, Frederik, 1818 Hv-Ass. Hd. Ejl., entl. 1821.

Brummerstedt, Conrad Poul Emil (Kapt. Erik Conr. Fred. B. — Emilie Cecilie Rosengren) f. 28. Juni 1857 Frberg. 1876 Vol. Hb., 1879 Ass., 1881 kst. Bst. Ghb., 1883 Ass. Jhb., 1884 kst. Bst., 1885 Klb. Hb., 1892 Jhb., entl. 1903. Kst. Insp. 1891—92. Prm. 1888—89, 1895—96, 1902—03. — 28. Aug. 1882 Ghb. * Anna Johanne Kathrine Mathiesen (Klb. Jonathan M.) f. 25. Okt. 1865 Fhb.

Hustrus Brødre Klb. C. P. L. og J. F. O. Mathiesen.

Bruun, Andreas (Borger Andr. B. — Maria Larsdtr. Bjørn,) f. 1737 Kristiania

† 1788 Kbh. Ubt. Rb., deltog i Recognoscering af Up. 1767—68, anlagde 1769 Up. som forel. Forsøg. 1771 Kbm. Up., entl. 1775. Prm. 1770—71. 1777—79 »Rekognoscerings Chef« i Jhb. Distr. Pakhus-, Proviant- og Ekvipageforvalter Kanalkompagniet Kbh.

Morbroder O-Ass. C. L. Bjørn.

Bruun, Carl (Broder til foreg.) f. 23. Maj 1730 Kristiania. Ubt. Fkb., 1765 Ass., 1774 Kbm., 1779 hjemkaldt p. Gr. af de over ham indkomne vægtige Klager.

Bruun, Johan Henrik (rimeligvis Broder til de to foregaaende) f. 1733 Kristiania † 1796 Kbh. (?) Lojtn. i Flaaden. Anlagde 1758 »Kolonien Nordsoack« og flyttede den senere til Um. Bestyrede den som Kbm. til 1770. Kaldes 1772 Byskriver. Senere Pakhusskriver, fra 1786 Pakhusforvalter kgl. grl. Hndl., entl. 1792.

Bruun, Rasmus Berthelsen (Kbm. Berthel Nic. B. — Agathe Sager) f. 17. Apr. 1725 Koge † 17. Jan. 1771 Slagelse. 1744 Stud. Køge, Huslærer i Magleby hos Spr. Mort. Ohnsorg. 15. Nov. 1749 c. th. (n). 1747 Alumnus, 1752 Miss. Chb., ord. 29. Marts; entl. 1760. Dygtig Sprogmand og Oversætter. 1761 Spr. St. Peders K. Slagelse. — 7 Juli 1752 Kbh. * Malene Cathrine Jensdtr. Windekilde (Spr. Jens Hansen W. — Dorothea Christiane Nielsdtr. Fridtz) f. 28. Marts 1720 Torup.

Bryder, Hans Jensen (Gaardejer Jens Søren Jensen B. — Dorthe Kirstine Jensen) f. 16. Aug. 1887 Frydendal, Samsø. 1906 Stud. Sorø, 1914 cand. med. & chir. (h_I), Vikar Helsingør og Reservelæge i Hæren. 1915 Distrlg. Up., entl. 1920. Kredslæge Birkelse. — 5. Juni 1915 Næstved * Astrid Johanne Hertz (Amtsvejass. L. Th. H. — Olivia Knudsen) f. 24. Juni 1887 Næstved, Sygeplejerske.

Brønlund, Nikolaj Isak Jørgen (Sælfanger Jak. B. — Concordia) f. 14. Dec. 1877 Jhv. † Nov. 1907 Nordøstgrønl. 1901 Seminarist Ghb., Kat. Kangek. 1902—04 Medl. af »den literære Eksped.« 1904 til Danmark. 1906 Medl. af »Danmarkseksped.«, fulgte Mylius-Erichsen og Hagen paa deres Undersøgelsestur og reddede med utrolig Energi Undersøgelsens Resultater. — Mindesten i Godthaab.

Buch, Ambrosius Petersen (Kbm. Peter B. — Anna Flor) f. 1714 (db. 18. Nov.) Bragernæs † 26. Juni 1760 Moseby Præstegd. 1726 i Huset hos Præsten Hans Struch i Marslev. 1734 Stud. Assens, Huslærer Norge i 3 Aar, 1743 c. th. (l). 1740 Alumnus, 1746 Miss. Fhb., ord. 25. Apr., men kom først til Grønl. 1747, entl. 1754. 1759 Spr. Aastrup. Dygtig og nidkær.

Buch, Hans (Rektor Marcus B. — Anna Clod) f. 2. Febr. 1753 Herlufsholm † 14. Jan. 1821 Høje Taastrup. 1771 Stud. Frbg., 23. Marts 1779 c. th. (h). S. A. Miss. Jhb., ord. 7. Marts. Grundlagde Missionen i Jhb. Distr. Entl. 1788. 1790 Spr. Sæby, 1799 Høje Taastrup, Pv. s. A. — 16. Aug. 1782 Hb. * Christiane Maria Severine Holm (Haandværker Joh. Pet. H. — Lovise Fischer) f. 1760 † 16. Aug. 1820 Høje Taastrup.

Hustrus Broder Miss. C. Holm.

Bugge, Konrad Olsen (Spr. Georg Nic. B. — Frederikke Marie Olsen) f. 14. Nov. 1862 Omø. Sømand. 1885 fung. Vol. Jhb., 1887 Vol., 1892 Fhb., 1893 Ass., 1894 Jhb., 1895 Nan., 1896 Jhb., 1899 Nan., 1903 Klb. Ghb., 1905 Fhb.,

1907 Ghb. Prm. 1897—98, 1906—07, 1915—16. — 26. Sept. 1890 Jhb. * Hedvig Clausen (Fabriksbst. Peter Georg C. — Charlotte Marie Margr. Formann) f. 27. Febr. 1873 Karlskrona.

Hustrus Søster * Miss. E. Æ. Lützen.

Bull, Niels Rosing (Pv. og Spr. Jens Lemvig B. — Ane Johanne Grøn) f. 6. Sept. 1760 Kvernes † 9. Dec. 1841 Aarhus. 1782 Sekltnt., 1787 Prltnt., 1789 afsk. som kar. Kpt. 1796 succederende Insp. Sydgr., 1797 Insp., entl. 1802. 1804 Told- og Konsumptionsinsp. Slagelse, 1812 Aarhus. 1811 Justitsrd., 1828 Etatsrd., 1836 R*. — 26. Juli 1797 Hb. * Else Sophia v. Meldal (Oberstltnt. Joh. Michael M. — Else Margr. Hammond) f. 1769 (db. 15. Juni) Meldalen † 2. Juli 1813 Aarhus.

Buschmann, Johan (Spr. Augustinus B. — Anna Barbara Thams, Enke efter Foged N. Rasch) f. 27. Aug. 1764 Næsne, Nordland † 27. Jan. 1820 Trondhjem. Styrmand først paa Koffardi-, senere paa Orlogsskib. 1790 Hv-Ass. Igdlutsiak, 1791 O-Ass. Ghv., entl. 1793. Var 1800 Toldbetj. for Jostnøen og Magerøen i Finmarken, 1804 Bergen, senere Overtoldbetj. Throndhj. — 19. Apr. 1790 Kbh. * Georgine Marie Larsdtr. Holte (»meget skikkelige og exemplariske Forældre«) f. 27. Jan. 1763 Kongsberg † 27. Nov. 1838.

Hans Moders første Mand havde været Kbm. i Grønland.

Büchler, Johann Conrad (Mesterkok Johann Georg B. — Bolette Larsdtr. Høegh) f. 11. Juni 1768 Kbh. † 16. Juli 1853 Kbh. 1792 Stud. priv., Huslærer, 8. Sept. 1799 c. th. (n). 1800 Miss. Hb., ord. 25. Apr., entl. 1804. En svag og uduelig Miss. 1808 Spr. Staby-Madum, afsat 1825. — 24. Maj 1800 Kbh. * Mette Marie Simonsen, f. 1771 + 15. Sept. 1839 Staby.

Bülow, Emilius v., f. 3. Juli 1811 Odense † 8. Juni 1886 Kbh. Stud. Herlufsh., cand. phil. 1841 Ass. Ghb., 1843 Skt., 1844 Fkn., 1847 Ghb., 1849 kst. Kbm. Fkn., 1852 Klb. Jhv., 1859 Ghb., entl. 1866. Prm. 1850—52, 1863—64. — 18. Juni 1842 Ghb. * Sophie Regine Fredine Stilling, f. 22. Febr. 1814 Kbh. † 31. Dec. 1888 Kbh. Var Husbestyrerinde hos Distrlg. Bloch i Ghb.

Bæhr (Bähr), Hartvig David, var 1814 Ass. Skt., hjg. 1816.

Bøggild, Osvald Vilhelm (cand. pharm., Boghandler Ove Henr. B. — Caroline Schüerer) f. 5. Aug. 1839 Dronninglund † 1920 Kbh. 1856 Stud. Aalborg, 23. Jan. 1865 c. th. (h_I), Kommunelærer Kbh. 1866 Alumnus, 1867 Miss. og Seminarielærer Jhv., ord. 27. Marts, 1869 kst. Seminarieforst., 1870 Miss. Um., 1872 Hb.-Em., 1875 Jhv.-Em., entl. 1877. 1878 Spr. Skørping-Frær, 1891 Gadstrup-Syv, entl. 1811. Oversætter (Salmer og Fortællingen »Simon af Kyrene«). — 17. Marts 1867 Kbh. * sin Kusine Caroline Henriette Fritzsche (Hofglashndlr. Carl Edvard F. — Vilhelmine Schüerer) f. 17. Nov. 1839 Kbh. † 1918 Kbh.

Fættersøn Miss. Baadsgaard; Kusines Dattersøn Frp. H. Ostermann.

Bøhnisch, Friederich, f. 16. Apr. 1710 Kuhnewalde, Mähren † 29. Juli 1763 Ny Herrnhut. Haandværker. 1734 herrnhut. Miss. Prm. 1743—45, 1749—51, 1759—61; Rejse til New York 1749. — 4. Juli 1740 N. Herrnh. * Anna Stach (Søster til Math. S.) f. 1724, 8. Aug. 1766 2° * Medhjælper Johann Zacharias.

Cappelen, Peter Andreas v. (Spr. Johan v. C. — Marthe Sophie Landt) f. 3. Marts 1756 Ulvstein (Dimmesunds Præstegd.) † 18. Jan. 1800 Lom; 1777 Stud. priv., 16. Marts 1779 c. th. (h). 1783 Miss. Um., ord. 21. Marts; entl. 1792. Skulde 1793 have været Viceprovst, men kunde ikke blive enig med Missionskollegiet om Betingelserne. 1793 Spr. Ulvstein-Hareid, 1797 Lom i Gudbrandsdalen. Dygtig og driftig Miss., virkede tillige for Grønlændernes økonom. Fremgang (Garnfangst). Forf. af: Beskriv. af Omenaks Bugten (Mskr.). — 4. Apr. 1783 Kbh. 1° * Kirstine Gleerup † Vinteren 1791 Um. Hun var for Sygdom i Danmark 1789—90 og led paa Oprejsen Skibbrud i Diskobugt, hvorved hun mistede alt sit Gods.

Cappelen, Severin Martinus (Broder til foreg.) f. 1766 (db. 6. Nov.) Ulvstein † 24. Sept. 1833 Flekkefjord. Exam. jur. 1796 Haandskriver Ghv., s. A. Ass. Apr. Ejl., 1798 Jhv., s. A. Rb., 1799 Hv-Ass. Nûgssuak, entl. 1800, men maatte overvintre, hjg. 1801. Toldbtj. Ekersund, 1813 Toldkasserer Flekkefjord.

Carstens, Sofus Marius (Etatsrd., By- og Herredsfoged C. M. Rasmussen) f. 11. Febr. 1864 Ærøskbg. Sekltnt. Artilleriet. 1887 Vol. Rb., 1888 Jhv., 1890 Ghv., entl. 1893. Prm. 1892—93. Forretningsmand Odense. Politifuldmægtig Holstebro. 1887 1° * Marie Vilhelmine Dorothea Berg (Justitsrd., Kreditforeningsdir. B. — Regine Dorscheus) f. 6. Marts 1869 Hunderupgd. † 13. Jan. 1898.

Chemnitz, Jens Anton Barsilai Ignatius (Bødker, U-Ass. Jens Carl Wilh. C. — Maria Elisabeth Egede) f. 24. Nov. 1853 Østpr. 1874 Semin. Ghb., undervist i Danm. 1875—77 og 1880—83, eksam. af Bisk. Martensen, ord. 18. Apr. 1883. S. A. o. O-Kat. Jhb., 1885 Hb., 1900 Lichtenau, 1901 Fr.dal, 1905 Fpr., 1912 Lichtenau. Prm. 1905—06, 1911—12. 1901 DM., 1912 R*. — 10. Juni 1884 Ghb. * Ane Marie Jacobine Cathrine Holm (U-Ass. Joh. Fred. H. — Juliane Bolette Møller) f. 13. Febr. 1858 Avigait.

Sønner og Brodersøn se nedenfor. Hustrus Søster * o. O.-Kat. E. J. L. J. Berthelsen.

Chemnitz, Karl Johan Kornelius John Niels (O-Kat. Kristian Johs. Naaman C. — Marie Kathrine Hansen) f. 28. Aug. 1886 Narssalik † 28. Marts 1919 Jhv. 1909 Semin. Ghb. (ug?), uddann. Danm. 1909—11, Elev Blaagaards Semin. 1911—15. 1915 Seminarielærer Ghb., 1917 O-Kat. Jhv.

Farbroder se ovenfor. Morbroder o. O-Kat. H. A. J. Hansen.

Chemnitz, Karl Johan Pavia (Fpr. J. A. B. I. C.) f. 5. Maj 1884 Jhb. 1906 Semin. Ghb. (ug?),uddann. Danm. 1906—08. 1908 Seminarielærer Ghb., 1910 kst. Fpr. Up., ord. 1. Juni Ghb., 1912 Fpr., 1913 Em., 1914 Ghv., 1915 Fhb., 1919 Ghb. Kommissionsmedl. 1920—21. — 17. Aug. 1913 Up. * Ellen Johanne Groth (Propr. Carl G. — Vilhelmine Petersen) f. 27. Juni 1882 Boelshøjgd. v. Storehedinge.

Chemnitz, Nikolaj Adolf Valdemar (Fpr. J. A. B. I. C.) f. 18. Dec. 1885 Hb. Handelsuddann. i Danmark. 1910 fg. Vol. Ghb., 1911 Vol., 1914 Ass., 1917 Em., 1919 Hb., 1920 kst. Bst. Skt. — 1919 Em. * Margrethe Møhl (Vol. H. M. — Pige Gjertrud Frederikke Siegstad) f. 1900 Em.

Hustrus Halvøster * Frp. L. G. A. B. Egede.

Christensen, Holger Lützhøft (Spr. Christen Pet. C. — Agnes Sophie Jensigne Lützhøft) f. 8. Sept. 1886 Oddense, Salling. 1905 Stud. Horsens, 1913 cand. med. & chir. (l). Kst. Distrlg. Jhb. 1916—17.

Christensen, James Chr., se Heerup.

Christensen, Johan Henrik (»af god Familie«) † 19. Aug. 1816 Um. 1785 Kolonist Chb., 1787 Baadsmand, 1788 Skriver, 1789 kst. Ass. Up., 1791 U-Ass. Rifkol, 1793 Ass. Em., 1804 Hv-Ass. Kpr. Ejl., 1807 Ass. Rb., 1813 Um. Der meldte sig ingen Arvinger ved Skiftet efter ham (Kapital 1157 Rd.)

Christiansen, Hans (Avlsbruger Chr. Rasmussen — Ane Hansdtr.) f. 1787 Ulkebøl † 25. Juli 1867 Pr. 1820 Matros Ghv., 1823 Formd. Up. (fg. Kbm. 1829—30), 1831 U-Ass. Pr., 1836 Ass., entl. 1858. — 19. Juli 1827 Up. * Sara Christine (Baadsmd. Jens Jacobsen — Grl.inde Cathrina) f. 1806 Up. † 20 Febr. 1859 Pr.

Datter * Vol. Blythmann.

Christophersen, Gottfred Martin Quirinius (Skolelærer Martin Severin C. — Mette Marie Mandra) f. 27. Maj 1815 Kbh. † 23. Marts 1875 Koldby. 1833 Stud. priv., 22. Jan. 1840 c. th. (h). Alumnus s. A. 1841 Miss. Up., ord. 6. Jan., 1846 Seminarieforst. Jhv. (boede 1846—47 i Ghv. og 1847—48 Em., da Seminariet ikke var færdigt), entl. 1850. 1851 Spr. Skjoldborg-Kallerup, 1859 Søndbjerg-Odby, 1872 Koldby. Dygtig Skolemand. — 30. Marts 1840 * Laura Helene Harss (Gartner Henrik H. — Cathrine Guldberg) f. 4. Juni 1820 Rygaard v. Roskilde † 31. Marts 1903 Rosk.

Cortzen, Broder Sixtus Nikolaj (Pv. Søren Juul Pedersen C. — Anna Brorson) f. 25. Nov. Tversted † 18. Okt. 1803 Em. Fuldmægtig Løvenborg. 1803 Haandskriver Ghv., s. A. Ass. Em. Blev pludselig sindssyg 7. Okt. — 24. Marts 1800 * Cathrine Louise Tetzler (Michael T. — Marie Kirstine Lorentzen) f. 1776 (db. 25. Apr.) Kbh. † 31. Dec. 1852 Um., 2° og 3° * Kbmd. Hount og H. M. Fleischer. Hun kom først til Grønl. 1804.

Søn se nedenfor.

Cortzen, Severin Michael (Søn af foreg.) f. 19. Sept. 1802 Kbh. † 19. Juli 1881 Niakornat. 1818 Haandskriver Ghv., 1822 Em., 1827 Ass., 1828 Apr. Ejl., 1829 Um., 1830 kst. Kbm. Up., 1838 Ghv., 1840 Bst. Niakornat m. Tit. af Kbm., entl. 1870, men vedblev at bestyre Stedet som Udligger til sin Død. — 20. Nov. 1825 Em. * Cathrine Leerberg (Tømrer Christen Christensen L. — Grl.inde Mathilde) f. 4. Nov. 1805 Vester Ejl. † 25. Juli 1868 Niakornat.

Dt. * U-Ass. C. F. V. Henriksen.

Cranz, David, f. 1723 Naugard, Pommern † 6. Juni 1777 Gnadenfrei, Schlesien. Skriver hos Grev Zinzendorf. 1761—62 Studierejse til Grønl., oph. sig i Ny Herrnhut og Lichtenfels. 1766 Præst Rixdorf, 1771 Gnadenfrei. Forf. til: Historie von Grönland (I—II 1765, Forts. 1771).

Dahl, Olaver (Oláfur) Gundlögsen (Sysselmand Gundlögr Oláfson — Ingun Magnusdóttir) f. 5. Sept. 1745 Sølvenæs, Island † 9. Marts 1788 Kbh. 1766

dim. fra Holar, 1772 Stud. Helsingør, 1774 til Island, 2. Juni 1778 c. th. (n). 1777 Alumnus, 1779 Miss. Up., ord. 7. Apr., entl. 1787. Grundlagde Miss. i Up., hvor hans Helbred ødelagdes. — 7. Apr. 1779 Kbh. * Birgitha Christiane Evertsen.

Dalager, Andreas Peter (Kbm. C. C. D.) f. Dec. 1758 Rb. † 22. Jan. 1820 Jhv. 1775 Ass. Jhv., 1781 Hv-Ass. — 1782 Jhv. * Agathe (udøbt Nungursana — Cæcilie Arnigavsak) f. Dec. 1762 Jhv. † 25. Apr. 1840 Jhv.

Datter * Miss. Bram.

Dalager, Christopher Carl (Toldbtj., Visitør Jens Laursen D. — Anna Goe) f. 8. Apr. 1726 Dragsminde v. Rødby † 1. Jan. 1799 Apr. Ejl. 1745 Ass. Jhv., 1746 Kbm. Chb., 1752 Fhb., 1755 Rb., 1771 Jhv., 1784 Apr. Ejl. Prm. 1750—52, 1754—55. Anlagde Rb. og Arp. Ejl. (Klokkerhuk), Medanlægger af Up. 1777 Med. pro meritis. — 24. Maj 1759 Jhv. * Juliane Marie, f. 1734 (døbt som halvvoksen) † 7. Maj 1817 Jhv.

Sønner se ovfr. og ndfr. Datterdøtre * Miss. Bram og U.-Ass. J. N. Bidstrup. Broder Kbm. L. D. Søster * Kbm. M. A. Fersleff.

Dalager, Christopher Carl (Kbm. C. C. D.) f. 23. Dec. 1766 Rb. (db. 9. Marts 1767) † 26. Juni 1842 Agto. 1786 Harpunér Apr. Ejl., 1788—89 i Danm., 1795 Formd. Hd. Ejl., 1818 Udstedsbst. Agto, 1819 U-Ass. (1824—25 fg. Ass. Em). — 6. Nov. 1793 1° * Pouline (udøbt Nungursana — 2. Hustru Kannuak) f. 1771 (db. 22. Maj 1791) † 22. Juli 1838 Agto. — 14. Juli 1840 Agto 2° * Karen Gjertrud Kathrine (Sælfanger Jakob — Augustine) f. 28. Nov. 1816 † 19. Febr. 1870 Kangârssutsiak.

Dalager, Jens Jakob (Kbm. C. C. D.) f. 1763 Rb. † 21. Dec. 1825 Apr. Ejl. 1782 Fmd. v. Hvalfangsten Apr. Ejl., 1789 Assistentsgage og Officersdeputat, 1813—16 fg. Bst. Apr. Ejl. Særdeles dygtig Hvalfanger, mistede sin Førlighed ved at blive slaaet af en Hval. — 14. Nov. 1787 1° * . . . Dorf † Dec. 1789; 1794 2° * Marie Dorf (begge Døtre af Ass. C. D.) f. 1767 Em. † 27. Okt. 1812. 1815 3° * Enke Mette Christiansen, f. 30. Juli 1775 Jhv. † 20. Jan. 1842 Jhv.

Dalager, Lars (Toldbtj., Visitør Jens Laursen D. — Anna Goe) f. 1722 Rødby † 7. Jan. 1772 Vadsø. Ca. 1740 Ass. Ghb., 1742 Fhb., 1743 Kbm., 1754 Ghb., entl. 1767. 1759 Bestalling som »Missions-Assistent«, men afslog det. Prm. 1748—50, 1752—54. 1768 Kbm. i Finmarken. Dygtig, men meget kolerisk og laa i stadig Strid med den danske Mission. Foretog en Vandring paa Indlandsisen 1751. Forf. af »Grønlandske Relationer« (1758).

Daugaard-Jensen, Jens (Hotelejer Peder Johs. Jensen — Petrine Daugaard) f. 24. Marts 1871 Skovgaarde. 1892 exam. jur., Fuldmægtig Terndrup. 1893 Vol. kgl. grl. Hndl., 1894 Vol. Um., 1895 Ass. Kont. Kbh., 1898 Fuldmægtig, 1900 Insp. Nordgr., 1912 Dir. for Styrelsen af Kol. i Grl. Prm. 1905—06. Hjemkaldt Vintrene 1906—07, 1908—09, 1909—10, 1910—11, 1911—12. 1913 R*, 1921 DM. R. N. St. O. 3. — 5. Maj 1900 Nakskov * Ida Louise Catharine Jensen (Justitsrd., Landinsp. Niels J. — Christina Brodersen) f. 16. Nov. 1875 Nakskov.

Hustrus Søster * Distrlg. Bentzen.

Deichmann, Henrik (Skolebst. Lauritz Bartholomæus D. — Julie Elisab.

Holm) f. 25. Jan. 1871 Faaborg. 1890 Stud. Kbh. 1891—92 Medl. af Ryders Eksped. til Østgrl. 1898 cand. med. & chir. (h_I). 1900 Læge p. Amdrups Eksped. til Østgrl. 1902 Undersøgelsesrejse (Kønssygd.) Fhb. Distr. 1903 Distrlg. Jhb., 1906 Hb., 1910—11 Vikar Um., entl. 1912. Prm. 1908, 1910, 1911—12. Privatis. Kbh., Militærlæge i Serbien. Godslæge Brahetrolleborg. — 25. Juli 1894 Søllerød * Christine Elisabeth Lund (Propr., Læge Henr. Sigward L. — Johanne Marie Helene Mürer) f. 12. Apr. 1869 Øverød, Malerinde.

Djurhuus Jacob, f. 22. Apr. 1860 Klaksvig † 26. Nov. 1883 Rb. Handelskontorist i Danmark. 1878 Ass. Bogholderkont., 1880 Ass. Rb., 1881 Forretningsfører Ghv., 1882 Ass. Jhv.

Dorf, Carl Johansen (Kbm. J. P. D.) f. 1748 Em. † 10. Marts 1815 Rb. 1754 Kateketelev Clshv., 1765 »Jungmand« Em., 1770 U-Ass., 1773 Ass. Ghv., 1781 Hv-Ass. Rb. — 1770 Em. * Juliane f. ca. 1751 (db. 18. Marts 1769 Clshv.) † 30 Apr. 1819 Ghv.

Døtre * Ass. R. J. Brandt og Formd. J. J. Dalager.

Dorf, Jacob Johansen (Kbm. J. P. D.) f. 1755 Rb. † 19. Juni 1769 ved at kæntre med en Spækjolle i Em.'s Havn. Uddannet i Danmark 1769—74. 1794 Ubt. Um., 1778 Ass. Em. — 1777 Um. * Maren Jacobsdatter Møller (Kat. Jac. Poulsen M. — Grønl.inde Rebecca) f. 11. Febr. 1758 Jhv. † 29. Maj 1797 Em. (1788 2° * Baadsmd. Rasmus Andersen, f. 25. Dec. 1749 Nordfjord † 1810 Em., Søn af Gaardbruger Rasm. A. og Hustru Anne).

Dorf, Johannes Pedersen (Peder Christensen Ravn — Anne Hansdtr.) f. 1719 (db. 5. Febr.) Dronninglund † 4. Jan. 1787 Em. Sendtes som en af Severins »skikkelige Bønderkarle« 1740 til Chb., 1741 Kat. (entl. 1765), fra 1750 15 Rd. aarl. for at »giøre Compagniet hvad Tieneste han kan«, 1754 Rekognosceringsrejse til Sarkak, 1755 Ass. Rb., 1757 Jhv., 1760 Em., 1761 Kbm. Em., entl. 1778. Efterlod ifl. Testam. 100 Rd. til fattige og nødlidende Grønlændere. — 1747 Chb. * Mette, f. 1727 (db. 16. Juli 1741 Chb.) † 23. Maj 1782 Em.

Sønner se ovenfor. Døtre * Kbmd. N. F. Irgens og C. G. Lidemark.

Dorff, Peder Boyesen (Foged Peter Frantzen D. — Anna Hoff) f. 1756 (db. 18. Juni) i Land Sogn, Norge † efter 1801. 1782 Ass. Chb., 1785 O-Ass. Kpr. Ejl., entl. 1787 (Sygdom). Var Dec. 1800 tilstede ved et Familieskifte.

Fætter Insp. J. F. Schwabe.

Drachardt, Christian Lauritsen (Kbm. Lauritz D. — Marie Høystrup) f. 1711 (db. 26. Juni) Skelskør † 1778 Nain. Efter Faderens Død (ca. 1722) opdraget hos Farbroderen Spr. Chr. D. i Skellerup. 1731 Stud. Nyborg, 1736 c. th. (n). 1737 Alumnus, 1739 Miss. Ghb., ord. 11. Marts, entl. 1751. Sluttede sig til Herrnhuterne, levede efter Hjemkomsten i Herrnhut som Maler paa en Fabrik. 1765 Missionsrejse til Labrador og levede derefter 5 Aar i Fullace i Yorkshire. 1771 Miss. Nain i Labrador. — 6. Aug. 1745 Ny Herrnh. * Rosina Thieme † 1. Jan. 1751 Ny Herrnhut.

Draskau, Henrik Christian Vilhelm (Revisor kgl. grl. Hndl. Ludv. Fred. D. — Anne Cathrine Larsdtr. Zachariæ) f. 18. Aug. 1845 Kbh. † 23. Apr. 1890 Rb.

1862 Ass. Kbh.'s Magistrat, 1874 Konsulatsskriver Hamburg, 1875 Korrespondent, 1877 Proviantforv. i Marinen, 1878 Ass. Overformynderiet. 1886 fg. Vol. Chb., 1887 Jhv., 1888 Vol. Rb. — 27. Aug. 1877 * Helene Christine Vilhelmine Malmstrøm, f. 20. Okt. 1853 Ystad.

Drejer, Caspar (db. Jesper) (Klokker Erik Mortensen D. — Margr. Jespersdtr. Bing) f. 1737 (db. 18. Aug.) Trondhjem † 18. Apr. 1788 Torvestad. 1756 Stud. Trondhj., 1757—60 i Huset hos sin Morbroder i Frederikshald, 1760—62 Huslærer Sandholt, 4. Maj 1763 c. th. (n). 1764 Alumnus, 1765 Miss. Clshv., ord. 17. Apr., entl. 1770. 1772 Spr. Torvestad p. Karmøen.

Morbroder Miss. A. Bing.

Egede, Hans Povelsen (Sorenskriver Povel Hansen E. — Kirsten Jensdtr. Hind) f. 31. Jan. 1686 Harstad † 5. Nov. 1758 Stubbekbg. (bgr. 21. Dec. Kbh. Nik. Kirkegd.). 1704 Stud., 1705 c. th. (n), 1707 res. Kap. Vaagan, Lofoten, entl. 1718. 1721 Miss. Grønland, hjg. 1736, Lærer ved det grønl. Seminarium Kbh., 1740 Superintendant. — 1707 Kvæfjord 1° * Gjertrud Nielsdtr. Rasch (Lensmand Niels R. — Nille Nielsdtr.) f. ca. 1673 Vebbestad † 21. Dec. 1735 Ghb. (bgr. 5. Okt. 1736 Kbh. Nik. Kirkegd.) — 20. Sept. 1737 Kbh. 2° * Mettea Dau, f. Jan. 1691 † 22. Okt. 1761 Stubbekbg. (1° * Proviantforv. Jak. Alsbach † 1719; 2° * Major Caspar Eggerts Thrane † 1736).

Sønner Miss. Poul E. og Kbm. Niels E. Datter * Miss. L. J. Alsbach. Dattersøn Miss. H. E. Saabye. Brodersøn Miss. Ped. E. Søstersønner Miss. N. B. Bloch og Kbm. P. J. Moltzau. Søsterdattersøn O-Ass. P. L. Hind. Broderdattersøn Miss. W. A. Meyer.

1. Hustrus Broder Styrmd. N. R., Brodersøn Kbm. N. A. R., Søstersøns Søn Miss. N. N. R.

Egede, Jørgen Frederik (Kbm. Niels Rasch E.) f. 1748 (db. 26. Marts) Aalborg † 26. Juni 1807 Nexø. 1769 Stud. jur., 1776 Kbm. Hb., afsk. 1785, hjg. 1786. 1798 Insp. Frederiks Stenbrud v. Nexø. — 29. Sept. 1786 Hb. 1° * Johanne Aronsdatter Theson (Tømrer, Baadsmd. Aron T. — Grønl.inde Margaretha) f. 1757 (db. 29. Marts) Hb. † i Danmark.

Søn Ass. P. N. E.

Egede, Lars Gerhardt Andreas Boas (Sælfanger Anders Kr. Fred. Edv. E. — Ane Sophie Frederikke Berthelsen). 1912 Semin. Ghb. (mg×), uddann. i Danm. 1912—14. 1914 O-Kat. Em., 1916 Ghv., 1917 o. O-Kat. Frederiksdal, ord. 13. Juni Jhv., 1920 Fpr. — 3. Sept. 1916 Em. * Karen Agathe Siegstad (Blanding Gjertrud Frederikke S.) f. 29. Aug. 1897 Em.

Ætling af Kbm. Anders Olsen. Hustrus Halvsøster * Ass. N. A. V. Chemnitz.

Egede, Niels Rasch (Hs. Egede) f. 1710 Vaagan † 31. Aug. 1782 Kbh. 1731 Handelsmand Ghb., 1739 Kbm. Ghb., 1740 Chb., entl. 1743. 1745 Overvrager, Vejer, Maaler og Postmester Chr.sund, s. A. Vejer, Maaler og Vrager Aalborg. 1759 Kbm. Em. 1762 Hb., 1776 Insp. ov. Hvalfangsten Hb., hjg. 1781. 1764 kar. Kapt., 1774 Med. pro meritis. Virkede tillige som Missionsmedhjælper. Prm.

1764—67. — 31. Marts 1746 Kbh. * Elisabeth Eleonore Bruun (Marinekapt. Jørg. Fred. B. — Lovise Jantzen) f. 1721 Kbh. † 8. Juli 1785 Kbh.

Søn Kbm. J. F. E. Datter * Miss. Wiborg.

Egede, Peder (Res. Kap. Jens E. — Cathrine Marie Hind) f. 9. Maj 1722 Miklebostad, Senjen, † 2. Juli 1789 Fet. Undervist af Pastor Burchard i Kvæfjord, 1742 Stud. Trondhj., 19. Sept. 1746 c. th. (l). 1743 Alumnus, 1749 Miss. Jhv., ord. 28. Apr., 1754 Chb., entl. 1756. Informerede Vajsenhusbørn i grønlandsk. Boede en Tidlang hos sin Fætter N. B. Bloch i Tind. 1760 Spr. Fet, Aggershus Stift, Pv. Grønlandsk Salmedigter.

Blev gift med sin Fætter, Kbm. P. J. Moltzaus Enke.

Egede, Poul Hansen (Hs. Egede) f. 9. Okt. 1709 Vaagan † 3. Juni 1789 Kbh. 1728 til Kbh., undervist af Stud. Ped. Poulstrup, 1731 Stud. priv. 1734 c. th. (n). S. A. Miss. Ghb., ord. 2. Apr., 1736 Chb., entl. 1740. 1741 Pr. Vartov. 1758 Pv. for Grl., 1761 Professor, 1774 Dir. f. Vajsenhuset, 1779 tit. Biskop. Forf. af Grammatik og Leksikon, Oversætter af Ny Test., Thomas à Kempis o. fl.

Datter * Miss. H. C. Glahn.

Egede, Poul Nicolaj (Kbm. Jørg. Fred. E. — 2. Hustru Cecilie Magdalene Hansen) f. 25. Apr. 1803 Nexø † 27. Okt. 1839 Niakornat (bgr. 17. Marts 1840 Um.). 1823 Kopist Rentekammerets Forstkontor. 1829 Ass. Jhv., 1830 Niakornat. — 21. Aug. 1832 Um. * Henriette Christine Giøe (Propr. Markus G. — Mette Christine Thaning) f. 21. Apr. 1806 Iselingen † 23. Apr. 1874 Kbh.

Egtved, Carl Søren Vilhelm (Søn af efterflg.) f. 1801 Thorshavn † 9. Juli 1828 Ghv. 1817 Vol. Færøsk Handels Kont. 1822 Ass. Ghv., s. A. Hd. Ejl., 1824 Clshv., 1826 tillige kst. Kbm. Chb., 1827 Kbm. Ghv. S. A. Med. f. ædel Daad p. Gr. af sin Virksomhed for Vaccination.

Egtved, Søren (Thomas Sørensen — Margr. Helene Egtved) f. 12. Marts 1764 Vejle † efter 1830. 1785 Haandskriver Ghb., s. A. Hv-Ass. Kerrortussok, 1786 Ass. Hb., 1787 atter Hv-Ass. Kerr., 1789 Kbm. Hb., entl. 1794. 1795 kgl. Handelsforv. Thorshavn, entl. 1805. Boede 1830 Sølyst v. Fredensborg. — 5. Aug. 1791 Hb. * Christiana Carolina Heidtner (Forv. kgl. Uldmagasin Martin Wilh. H. — Johanna Christiane Køhlern) f. 1766 (db. 21. Juni) Chr.havn, † før 1820.

Eilertsen, Niels Julius (Forst. for Irvingianermenigh. Niels Fred. E. — Johanne Christine Lorentzen) f. 12. Dec. 1882 Rønne. 1900 Stud. Rønne, 1910 cand. med. & chir. (h_{II}). Reservelg. Ribe Amtssygeh. 1911 kst. Distrlg. Hb., s. A. Jhv. 1912 prakt. Klemensker, 1915 Kommunelg. Femø. — 30. Marts 1911 Svaneke * Ingeborg Julie Sonne (Kbm. Olaf Mathias Koefoed S. — Andrea Juliane Kure) f. 17. Marts 1885 Svaneke.

Elberg, Hans (Skibsfører grl. Hndl. Niss Jepsen E.) f. 22. Apr. 1808 Klistrup † 13. Aug. 1888 Kbh. Styrmand. 1844 Fartøjsfører Jhb., 1849 Udligger Arsuk, 1850 Ass. Hb., 1854 Klb., entl. 1873. Prm. 1870—72. — 31. Juli 1838 Kbh. 1° * Martha Helena Cathrina Lindberg (Skibsfører kgl. grl. Hndl.) f. 14. Dec. 1811 Kbh., omkom med »Baldur« 1856. Kom først til Grl. 1846. — 14. Sept. 1861 Hb. 2° * Antoinette Elisa Adolphine Preisler (Landmd. Sophus

Georg P. — Sanne Marie Michaeline Dantzer) f. 11. Aug. 1828 Lyngby † efter Manden.

Sonner se nedenfor. 2. Hustrus Søster * Miss. og Seminarieforst. H. F. Jørgensen.

Elberg, Niss Lauritz (Søn af foreg.) f. 21. Juni 1843 Kbh. † 23. Sept. 1885 Chb. Kontorist Kbh. 1860 Vol. Ghv., 1862 Rb., 1867 Chb., 1870 Pr., 1871 kst. Bst. Up., 1874 Klb. Ghv., 1875 Rb., 1878 Up., 1885 Chb. Prm. 1884—85. — 25. Aug. 1867 Jhv. * Emma Maren Louise Vilhelmine Broberg (Kolonikok Carl Vilh. B. — Helene Schultz) f. 28. Dec. 1835 Ghv. † 3. Marts 1902 Em.

Elberg, Peter Anton Marius (Broder til foreg.) f. 4. Nov. Nordborg, Als † 30. Marts 1879 Rb. 1862 Udligger Sarfánguak, 1868 Vol. Up., 1871 Agto, 1872 Ass. Um., 1877 Klb. Ghv., 1878 Rb. — 11. Juni 1870 Ghv. * Kathrine Else Lydia Kleist, f. 7. Okt. 1845 Hb. † 8. Marts 1912 Ikerasak.

Elmquist, Geert Hardius Larsenius (Skibsinsp. Jens Herskind E. — Jensine Kirstine Pontoppidan) f. 27. Sept. 1862 Korsør. 1884 Sekltnt. Infanteriet. 1885 Vol. Um. 1887 kst. Ass., 1888 Ass., 1893 fg. Bst. Ghv., entl. 1897. Prm. 1889—90, 1896—97. Dampvaskeriejer Aarhus. — 10. Juli 1887 Um. 1° * Charlotte Louise v. Bülow (Toldforvalter Fritz v. B. og Hustru, f. Wildenradt) f. 12. Dec. 1859 † 6. Marts 1889 Um. — 11. Maj 1890 2 * Mariane Wulff (Varemægler Anders Herskind W. — Johanne Cathrine Hansen) f. 7. Okt. 1864 Svenstrup v. Aalborg.

Enghel, Christen Andersen, f. Okt. 1761 Nibe † 2. Jan. 1789 Up. 1784 Haandskriver Ghv., s. A. Hv-Ass. Isefjords Anlæg, 1786 Kbm. Up. — 10. Juli 1786 Ghv. * Judithe Thorning (O-Ass. A. C. T.) f. 19. Aug. 1764 Em. † 28. Sept. 1797 Chb.

Hustrus Søster * Kbm. A. L. Nørgaard.

Engholm, Johan Peder (Marskandiser Martin Peder E. — Johanne Kirstine Lintzmeyer) f. 1797 (db. 17. Sept.) Kbh. † 1. Okt. 1882 Kbh. 1828 Ass. Fhb., 1830 kst. Kbm., 1835 Hv-Ass. Hb., 1836 Kbm. Skt., 1837 Hb., entl. 1840. Prm. 1834—35. Skibsekviperingshndlr. Kbh. — 1835 * Charlotte Mariane Hansen (Landsoverrets og Hof- og Statsretsprokurator Jørgen H. — Johanne Margr. Gamsmark) f. 28. Apr. 1807 Næstved † eft. 1893.

Ernst, Carl Edvard (Kbm. Hans Jørg. E. — Anna Maria West) f. ca. 1796 Kbh. † 11. Marts 1831 sst. Sømand. 1820 Hv-Ass. Ghv., 1822 Kbm., 1824 Skt., entl. 1825. Prm. 1823—24. Møller paa Amager (1828). — 1824 * Johanne Petrine Petersen, † efter Manden.

Søster * Dir. Motzfeldt.

Esmann, Magnus Wilhelm (Spr. Herman E. — Gjertrud Sophie Borgen) f. 19. Juli 1799 Lemvig † 3. Okt. 1870 Nørresundby. 1819 Stud. Ribe, 17. Marts 1825 c. th. (n). S. A. Miss. Jhb.-Fhb., ord. 30. Marts, men kom først til Grl. 1826, entl. 1835. 1836 Spr. Brøndum-Nebel, 1853 Øsløs-Vesløs-Arup, entl. 1866. — 8. Marts 1826 * Ditlevine Karenline Abigael Staal (Kbm. Peder S. — Anne Marie Benzon) f. 6. Apr. 1801 Stubbekbg. † 12. Jan. 1877 Nørresundby.

Essemann, Aage (Gross. Charles Michael E. — Johanne Karoline Rosted)

f. 15. Nov. 1888 Kbh. 1908 Handelseks. Kont. Kbh. 1914 Vol. Skt., 1916 Ghb., 1918 Ass. Jhb. Prm. 1920—21.

Eulner, Theodor Christian (fyrstelig Landevejs Kommissær og Broingeniør Carl Aug. E. — Maria Carolina Stahl) f. 31. Juli 1765 Trendelburg, Hessen, † 8. Marts 1801 Ghv. 1781 Apoteksdisc. Marburg, 1785 »Svend«, 1786 Hamburg, studerede her Kirurgi. 1788 Kompagnikir. Norge, deltog i Felttoget til Sverige, 1791 paa kir. Akademi, dim. 1793. S. A. Læge Nordgr. Skød sig selv efter Sygdom.

Evensen, Johan Christian (Kbm. Joen Peter E. — Amalie Christine Olsen) f. 9. Jan. 1870 Thorshavn † 3. Marts 1913 Em. 1887 Vol. Pakhuskont., 1891 Vol. Up., 1893 Ass. Pr., 1895 Um., 1902 kst. Bst., 1905 Klb. Rb., 1907 Um., 1908 Em. Prm. 1898—99. — 22. Marts 1899 Næs * sin Kusine Margrethe Frederikke (Frida) Evensen (Pv. Jens Chr. E. — Anna Maria Nicoline Lützen) f. 2. Juni 1879 Suderø.

Fætter Klb. J. C. Joensen. Fætters Søn Ass. O. E. Olsen. Hustrus Morbroder Miss. E. Æ. Lützen.

Fabricius, Christen Hansen (Pv. Hans Sørensen F. — Marie Achton) f. 1736 Rudkbg. † 5. Aug. 1786 Lejrskov. 1752 Stud. Odense, 2. Aug. 1756 c. th. (l). 1759 Miss. Rb., ord. 28. Marts, 1760 Jhv., hjg. 1763 (Øjensygdom). 1765 Spr. Lejrskov-Jordrup.

Halvbroder se nedenfor.

Fabricius, Otho (Pv. Hans Sørensen F. — Else Cathrine Jacobsdtr. Ursin) f. 6. Marts 1744 Rudkbg. † 20. Maj 1822 Chr.havn. 1762 Stud. priv. Nyborg, 1763 Bakkalaur, 25. Febr. 1768 c. th. (h). 1765 Alumnus, 1768 Miss. Fhb., ord. 23. Marts, entl. 1773. 1774 Spr. Drangedal, Aggershus Stift, 1779 Hobro-Skellerup, 1781 Rise, 1783 Kbh. Vajsenhus, 1789 Frelsers K. 1780 Medl. Vidensk. Selsk., 1803 Prof., 1815 R*, 1818 tit. Biskop og Dr. theol. Dygtig og nidkær Miss., zool. og etnogr. Forf. Besørgede 2. Udg. af Grammatik, Ordbog og Ny Test.

Adoptivdatters Søn Miss. M. F. D. Hammer.

Fabricius, Vilhadius (Wildhardus) Christlieb, f. 1739 Aabenraa † eft. 1790. 1757 Stud. priv. 1778 Kirurg Isefjords Anlæg, entl. 1781. 1782 kir. Eks., s. A. Amtskir. Kbh.

Falck, Michael f. 1764 † 1809 Trondhjem. 1785 Stud. Bergen. 1788 Ass. Skt., 1789 kst. Kbm., 1791 Kbm. Ghb., men tiltraadte ikke, da Storis hindrede Nedrejsen, entl. 1792 (Sygdom).

Falck, Gert (Kammerraad Mathias Heiberg Bache) f. 15. Dec. 1769 Gulloug, Lier † 8. Juni 1818 Kbh. Handelsuddannelse. 1794 Kbm. Fhb., entl. 1801, hjg. 1802. Skænkede en Altertavle til Fhb. Kirke. — 1794 * Maren Haldore Olsen (Steen O. — Else Marie Nielsdtr.) f. 1761 (db. 18. Febr.) Kbh. † 24. Aug. 1798 Fhb.

Fasting, Ludvig (Kammerraad, Amtsforv. Jens Martin F. — Christiane Charlotte Oxenbøll) f. 21. Juli 1789 Christianssæde, Lolland † 24. Nov. 1863 Kbh. 1808 Stud. Herlufsh., Alumn. Ehlers Koll., Lærer Kgl. Landkadetkorps. Med-

stifter af Studenterforeningen (menes at være »den gæstfri Valentin« i P. M. Mollers: En dansk Students Eventyr). 1828 Insp. Nordgr., entl. 1843. Prm. 1831—32, 1837—39. 1850 kst. Dir. Kbh. Fattigvæsen. — 1828 * Beate Sophie Elisabeth v. Bergen (Sekr. Johann Daniel v. B. — Beate Antoinette Schnabel) f. 27. Marts 1799 Chr.havn † 1888 Kbh.

Fencker, Edgar Christian (Major Aug. Karl Fred. F. — Mette Cathr. Dreier) f. 7. Jan. 1844 Odense † 15. Dec. 1904 Kbh. 1862 Prleks. Univ. 1864 Reserveaspirant. 1868 Vol. Up., 1869 Rb., 1870 Um., 1872 Jhv., 1875 kst. Bst. Ghv., s. A. Chb., 1878 Klb. Ghv., 1880 Chb., 1884 Up., 1890 Rb., 1892 Insp. Sydgr., entl. 1899. Prm. 1893—94, 1897—99. — 6. Aug. 1876 Ghv. * Hansigne Lundsteen (Spr., Landstingsmd. Petrus L. — Christiane Marie Elisab. Hansen) f. 5. Okt. 1843 Vorgod.

Søn se nedenfor. Datter * Insp. R. Stephensen. Hustrus Søster * Insp. Krarup Smith.

Fencker, Karl Frederik Hannibal Anton (Søn af foreg.) f. 27. Dec. 1879 Ghv. 1897 Kontorist Gbh., 1898 Vol. Up., 1902 Ass., 1907 fg. Bst. Ghv., 1908 Ass. Pr., 1911 fg. Bst. Ghv., 1914 Klb. Em. Prm. 1906—07, 1913—14. — 16. Maj 1907 Odense * Ragnhild Anna Cronfelt (Lektor Niels Nic. Simeon C. — Julie Christine Jørgensen) f. 8. Marts 1886 Odense.

Hustrus Søster * Klb. Vinterberg.

Fersleff, Andreas Mathias (Kbm. M. A. F. — Anne Hiller) f. 1728 (db. 23. Nov.) Bergen, † efter 1763. 1750 Ass. Chb., entl. 1752 p. Gr. af »hans Legemes Svagheds Constitution«.

Fersleff, Mathias Andreas (Nordlandshandlende Anders Jensen Fierslov) f. 1701 Bergen (?) † 18. Marts 1763 Helsingør. Sømand. 1723 Ass. Ghb., 1726 Kbm. (Bogholder), entl. 1731. 1734 Kbm. Ghb., 1738 Chb., entl. 1739. 1741 Borgmester Helsingør. 1727 Rekognosceringsrejse til Diskobugt. Indgav 1747 Betænkn. om »Grønlands videre Besejling og Etablering i Tiden« og var 1750 tilforordnet for at give Underretn. om den grl. Handel; udarbejdede Forslag til Instruks for grl. Købmænd. — 30. Sept. 1728 Bergen 1° * Anne Larsdatter Hiller † ca. 1735. — 3. Maj 1741 Kbh. 2° * Anne Kirstine Dalager (1718—1790), Søster til Kbmd. L. og C. C. D.

Søn se ovenfor.

Fischer-Nielsen, Peter Johannes Poulsen (Murermester Peter F.-N. — Karen Marie Johnsen) f. 11. Marts 1882 Randers. 1900 Stud. Rand. 1908 cand. med. & chir. (h_I). Reservelg. 1909 kst. Distrlg. Jhv. 1910 prakt. Manø, 1912 Utterslev.

Fleischer, Carl Ludvig Severin (Klb. K. G. F.) f. 26. Jan. 1846 Ghv. † 4. Nov. 1919. 1866 Udl. Kpr. Ejl., 1868 Haandskriver Ghv., 1869 Udl. Clshv., 1873 kst. Bst. Chb., 1874 do. Rb., 1875 Vol. Jhv., 1878 Ass. Clshv., s. A. kst. Bst. Chb., 1880 Ass. Um., 1883 Rb., entl. 1885, s. A. Udstedsbst. Kekertak, entl. 1917. Prm. 1870—71. — 12. Maj 1872 Jhv. 1° * Karen Johanne Eunike Andersen (dansk Formd. Jens A. — Frederikke Broberg) f. 9. Jan. 1847 Ghv. † 31.

Marts 1873 Clshv. — 21. Aug. 1885 Jhv. 2° * Augustine Martha Larsen (dansk Baadsmd. Hans Pet. L. — Sigrid Kirstine Marie Aronsen) f. 11. Dec. 1853 Jhv.

Fleischer, Christian Frederik (Sorenskr. Michael F. — Catharine Vilhelmine Castberg) f. 5. Sept. 1781 Sogndal † 25. Juli 1848 Sørum. 1797 Stud. Bergen, 29. Juli 1800 c. th. (n). Huslærer og uord. Medhj. Norge. 1806 Miss. Jhb., ord. 28. Febr. Led meget i Krigsaarene og maatte 1811 flytte til Ghb., hjg. 1812. 1814 Spr. Bjelland, 1828 Lyster, 1834 Kragerø, 1839 Sørum-Frogner. — 24. Juni 1804 * Ingeborg Marie Heiberg (Kapt. Hans Knagenhielm H. — Anne Sophie Falch) f. 2. Sept. 1781 † 24. Sept. 1835 Kragerø.

Fætre Kbmd. F. D. S. og H. M. Fleischer. Hustrus Fætre Brødrene C., D. W. og E. C. Heiberg.

Fleischer, Frederik Diderik Sechmann (Stiftspv. Philip F. — Anna Hegelund Christie) f. 23. Febr. 1783 † 3. Sept. 1849 Aarhus. 1802 Stud. Bergen, Jurist. 1804 Ass. Rb., 1805 Hv-Ass. Apr. Ejl., 1808 kst. Kbm. Rb., s. A. O-Ass. Kpr. Ejl. 1814 Kbm., 1815 Ghv. 1815—17 kst. Insp. Entl. 1818. Kbm. Aarhus, Kammerraad.

Fætre Miss. C. F. F. og Kbm. H. M. F.

Fleischer, Hans Mossin (Stiftspv. Knud Geelmuyden F. — Christence Jensine Nordahl) f. 2. Maj 1789 Bergen † 17. Juni 1870 Um. 1807 Haandskriver Ghv., 1808 Ass. Apr. Ejl., 1811 kst. Kbm. Rb., 1813 Hv-Ass. Ghv., 1815 Kbm. Ghv., 1817 O-Ass. Kpr. Ejl., 1818 Kbm. Ghv., 1820 Um., entl. 1851. 1839 Pakhusforv. kgl. færøsk Hndl., men afslog Udnævnelsen. 1844—45 kst. Insp. — 4. Sept. 1809 * Cathrine Louise Tetzler, Enke eft. Kbm. Hount.

Sønner Kbm. K. G. F. og Haandskr. L. F. F. Fætre se ovenfor.

Fleischer, Jens Christian Poul (Klb. K. G. F.) f. 30. Nov. 1847 Up. 1868 Elev Up., 1869 Udl. Krp. Ejl., 1871 Clshv., 1872 Ghv., 1873 Vol. Em., 1874 Up., 1875 Agto, 1876 Em., 1877 Agto, s. A. Ass. Up., 1878 Pr., 1880 kst. Bst. Ghv., 1881 Ass. Rb., 1883 Um., entl. 1886, s. A. Udstedsbest. Igdlorssuit, 1889 Ikerasak. — 1. Juni 1874 Jhv. 1° * Maren Emilie Mathilda Henningsen (dansk Baadsmd. Hans H. — Elisabeth Salome Lea Petersen) f. 9. Apr. 1849 Chb. † 15. Maj 1889 Igdlorssuit. — 2. Marts 1895 Um. 2° * Karen Nikoline Regine Amalie Therkelsen (dansk Bødker Rasmus T. — Ane Karen Kirstine Regine Titussen) f. 4. Jan. 1874 Um.

Datter * Distriktslg. A. L. Bertelsen.

Fleischer, Johan Philip (Kapt. Philip F. — Kirstine Michelsdtr.) f. 1756 (db. 30. Sept.) Gjerpen † 15. Febr. 1786 Up. 1782 Ass. Up., kst. Kbm. 1784—85.

Brodersøn Ass. U. F. Fleischer.

Fleischer, Johan Sechmann (Kapt. Herman Reinhold F. (faldt ved Gadebusch) — Megtele Anna Marie Sechmann) f. 15. Sept. 1702 Dragsholm † 28. Febr. 1789 Voss. 1717 Søkadet, 1724 Sekltj. i Landetaten, stud. Jura 2 Aar. 1728 Proviantforv. Ghb., genanlagde Nipisane, foretog Rekognosceringsrejse til Nordgr., hjg. 1731. 1733 Sorenskr. Hardanger, entl. 1775. 1735 Kancellird., 1777 Etatsrd. — Aug. 1735 Bergen * Cathrine Geelmuyden (Kancellird., Stadthauptmand

Knud G. — Anne Beate Storch) f. 11. Juni 1705 Bergen † 17. Aug. 1774 Kinservik.

Sønnesønner Miss. C. F. og Kbmd. F. D. S. og H. M. Fleischer. Brodersøn Ass. J. P. Fleischer. Hustrus Brodersønner Overkbm. N. C. og Kbm. J. v. d. W. Geelmuyden.

Fleischer, Johan Ulrik Frederik (Kbm. K. G. F.) f. 11. Marts 1852 Up. † 30. Nov. 1872 Ghv. 1871 Vol. Jhv., 1872 Haandskriver Ghv.

Fleischer, Knud Geelmuyden (Kbm. H. M. F.) f. 31. Maj 1815 Ghv. † 30. Maj 1877 Jhb. 1833 Vol. Um., 1838 Hv-Ass. Ghv., 1842 Apr. Ejl., 1843 kst. Bst. Ghv., 1846 Kbm. Up., 1858 Pr., 1859 Klb. Jhv. Forlod aldrig Grønl. — 18. Sept. 1841 Ghv. * Regine Magdalene Paulussen (Sælfanger Paulus — Susanne) f. 15. Aug. 1816 Um. † 2. Apr. 1889 Jhv.

Sønner Ass. C. L. S. og J. P. C. samt Medhj. K. N. og Haandskriver J. U. F. Fleischer. Døtre * Miss. og Seminarieforst. N. E. Balle og Miss. C. V. Rasmussen.

Fleischer, Knud Niels (Kbm. K. G. F.) f. 1. Aug. 1854 Up. † 4. Sept. 1900 Ghv. 1878 Ubt. Em., 1879 Vol. Chb., 1880 Up., 1885 Udl. Kangâtsiak, 1886 Agto, 1892 Akugdlît, 1893 Medhj. Chb., 1895 Ghv. Prm. 1884—85. — 1. Sept. 1887 Em. * Elise Christiane Nielsen (Klb. O. F. V. Nielsen) f. 25. Apr. 1860 Clshv. † 1. Aug. 1909 Kbh.

Fleischer, Ludvig Ferdinand (Kbm. H. M. F.) f. 10. Okt. 1812 Rb. † 29. Sept. 1831 Atlanterhavet (styrtet ned fra Masten). 1828 Haandskriver Ghv. Sømand med Handelens Skibe.

Fleischer, Uldrich Friderich (Kapt. i Infanteriet Andreas Jacob v. F. — Anna Christiana Lemvig) f. 1777 (db. 7. Sept.) Borre, Norge † 29. Dec. 1804 ved at drukne paa en Slæderejse. 1798 afsk. af Krigstjenesten med Fændriks Kar. 1803 Ass. Um., Bst. af Forsøget Ûmánatsiak.

Farbroder Ass. J. P. Fleischer.

Fog, David (Spr. Lars F. — Else Kirstine Bendtz) f. 24. Sept. 1780 Steenstrup † 2. Juni 1837 Kbh. 1798 Stud. Odense. 1804 Ass. Hb., 1806 Skt., hjg. 1811 med Galeasen »Sælhunden«. Ca. 1821 Rodemester Kbh.

Frandsen, Niels Peter Johannes (Forstraad Frands F. — Josephine Møller) f. 10. Okt. 1862 Jægersborg † Dec. 1920 Kbh. 1885 Vol. Ghv., 1886 Skt., 1889 Ass., 1896 Nan., 1899 Klb. Ghb. 1901 Hb., entl. 1907. Prm. 1892—93, 1900—01, 1906—07. Fuldmægtig kgl. grl. Hndl.

Frantzen, Poul Moth Thestrup Engberg (Landboskoleforst. Knud F. — Henriette Laurine Engberg) f. 22. Dec. 1864 Lumby v. Odense. Jan. 1892 c. th. (h_{II}). 1892 Miss. Jhb., ord. 18. Maj, entl. 1900. S. A. Spr. Sønderby. — 10. Apr. 1892 Odense — Henriette Juliane Elisabeth Lassen (Kbm. Hans Carl Chr. L. — Marie Buchwaldt) f. 26. Juli 1863 Viborg.

Frederiksen, Hans Jørgen, 1839 Hvalfangstleder Ghv. og Fører af Slupskibet »Neptunus«. Entl. 1841.

Frederiksen, Valdemar Christoffer (Skibsfører Jens F. — Ane Andersen) f. 28. Dec. 1872 Troense. 1891 Stud. priv. Kbh., Jan. 1901 c. th. (h_{II}), s. A. Alum-

nus, ord. 11. Juni 1902 Ribe. 1902 Prv. Mhj. og Seminarielærer Ghb., 1903 Miss. Hb., 1905 Fpr. Forf. af Lærebøger i Dansk og Regning. — 4. Juni 1902 Kbh. * Agnes Emonia Margrethe Ingeborg Theilgaard (Overhornblæser Edmund Viggo T. — Anna Cathrine Nielsen) f. 20. Jan. 1875 Kbh.

From, Frederik Christian (Forvalter, Brygger Andreas F. — Jonna Maria Wulff) f. 31. Okt. 1760 Gunderslevholm † 8. Apr. 1823 Lille Hedinge. 1776 Stud. Herlufsh., 3 Aar Huslærer i Jylland, 13. Apr. 1785 c. th. (n), 1787 Miss. Em., ord. 28. Marts. 1790 Miss. Jhv., entl. 1792. 1796 Spr. Lille Hedinge-Havnelev. — 17. Apr. 1787 Kbh. * Caroline Mathilde Holm (Overkbm. Island Ole Pedersen H. — Christiane Margarethe Dreas) f. 1767 (db. 8. Maj.) Chrhavn. † 23. Dec. 1852 Kbh.

Fugl, Jakob Mathias (Degn Hans Henrik F.) f. 1774 Astrup † 2. Sept. 1801 Kpr. Ejl. 1793 Stud. Viborg, 26. Apr. 1798 c. th. (n), 1801 Miss. Jhv., ord. 1. Marts. Samme Dag, som han med Skibet ankom til Kpr. Ejl., forsvandt han under en Spadseretur paa Øen Nunarssuak og formodes enten falden i en Klipperevne eller styrtet i Havet. Grønlænderne paastod, at han var taget af »de underjordiske«.

Funch, Johan Christian Vilhelm (Oberstltnt. Johan Chr. F. — Christiane Magdalene Arendrup) f. 12. Maj 1802 Kbh. † 8. Marts 1867 Sorø. Plejesøn af Kammerherre H. R. Grabow v. Juel til Nordruplund. 1824 Stud. Herlufsh., 9. Jan. 1829 c. th. (n). 1826 Alumnus, 1829 Miss. Jhv., ord. 8. Okt., boede i Roskilde til 1830, 1831 Miss. Um., entl. 1837. Skoleholder Næstved, 1838 Spr. Tostrup-Roum, 1849 Brøndum-Hvidbjerg, entl. 1861. Indviede Um.'s Kirke 9. Aug. 1835. Forf. til »7 Aar i Nordgrønland« (Vibg. 1840). — 12. Marts 1830 Kbh. * Isidore Sophie Tønnesen (Farver Jonas T. — Cathrine Marie Jacobsen) f. 21. Nov. 1807 Næstved † 2. Juli 1888 Sorø.

Morfader Ass. R. Arendrup.

Funch, Joachim Melchior Holten Friboe (Oberstltj. Frederik Chr. F. — Vibeke Margrethe Petrea Friboe) f. 4. Apr. 1806 Køge † 12. Dec. 1880 Kbh. 1828 Stud. Randers, 14. Jan. 1834 c. th. (h). 1835 Miss. Ghb., ord. 27. Marts; entl. 1841. 1842 Spr. Alling-Tulstrup, 1850 V. Egede-Braaby, entl. 1872. — 26. Maj 1843 Kbh. * Thora Anine Jacobine Elise Børgesen (Etatsrd., Kontorchef Peter Andr. B. — Anne Jacobsen) f. 9. Maj 1817 Kbh. † 5. Nov. 1889 Kbh.

Gandrup, Jens Johannes Sørensen, (Førstelærer P. S. G. — Thea) f. 28. Okt. 1882 Fjerritslev. 1903 dim. Ranum Semin. 1906 Seminarielærer Ghb., entl. 1908. Lærer Aarhus Kommunesk. 1920 mag. scient.

Garde, Thomas Vilhelm (Kontreadmiral Hans Georg Friboe G. — Anna Christine Elisab. Knudsen) f. 22. Okt. 1859 Kbh., Kontreadmiral og Chef for den flydende Defension, K[1] DM. pp. Næstkmd. paa Konebaadsekspedition til Østkysten 1883—85, deltog 1887 i »Fylla«s Grønlandstogt og førte »Hvidbjørnen« fra 1889. Udg. Kort og Beskr. af den sydl. Del af Østkysten (Medd. o. Gr. X), Den danske Konebaads-Expedition (med G. Holm) og Vejledning til Besejling af Kolonierne i Vestgrønland.

Geelmuyden, Jacob van der Wida (Kbm. Geert G. — Johanna Margaretha

van der Wida) f. 1704 Bergen † 1768 (bgr. 31. Dec.) Grimstad. 1723 Ass. Ghb., 1724 Kbm. Nipisane, hjg. 1731. 1733 Skibskontrollør Kbh., søgte 1734 Nordmøre Fogderi. 1736 Kbm. Ghb., 1742 Fhb., entl. 1743. Kbm. og Skibsreder Grimstad, Monsterskriver Chrsands Stift, kst. Byfoged Arendal og Risør. Udg. Hans Egedes »Perlustration« 1. Udg. 1729.

Halvbroder se nedenfor. Søskendebarn * Joh. Sechmann Fleischer.

Geelmuyden, Niels Christian (Kbm. Geert G. — Cornelia Marie Lindgaard) f. 1706 Bergen † 15. Aug. 1770 Kbh. Bogholder v. Bergenske Kompagni. Islandsk Kbm., 1751 Overkbm. for Disko Bugt. 1756 Ducør for Opfindelse af en Finkepresse.

Geisler, Johan Christian (Organist, senere kgl. Kontrollør i Hjørring Ludvig Chr. G. — Anna Elisabeth Bruun) f. 30. Dec. 1779 Kbh. † 27. Maj 1836 Em. Efter Faderens Død opdraget hos sin Bedstefader Joh. Chr. G., »Spisemester« p. Herlufsholm. 1799 Stud. Herlufsh., 1801 Ass. Ghv., s. A. Hv-Ass. Hd. Ejl., 1802 Ghv., 1803 O-Ass. Kpr. Ejl., 1807 Kbm. Chb., 1826 Em. Kst. Insp. 1826 og 1831—32. — 15. Juni 1827 Em. * sin mangeaarige Husholderske Karen Nicolaisdatter (National Harpunér Nicolai — Allersunna, senere døbt Maria) f. 20. Maj 1784 Ghv. † 16. Marts 1861 Em.

Døtre * Klb. Zimmer og O-Kat. og Seminarielærer V. F. Steenholdt.

Geraae, Jens Andersen, f. ca. 1720 Geraa, Dronninglund Sogn, † 26. Aug. 1782 Rb. 1740 Tømrer Chb., 1757 Rb., 1758 Ass. Um., 1774 O-Ass. Rb. Prm. 1773—74. — 1754 Chb. 1° * Grl.inde Tupera † ca. 1770 Um. — 1. Marts 1774 Kbh. (Vartov) 2° * Mette Møller † efter 1800 Kbh.

Døtre * Ass. Monefeldt. Sønnedtr. * Kbm. W. M. Olrik. 1. Hustrus Søsterdtr. * Kirurg Lerch.

Gerhardt, Johan Poul (Akademikirurg Joh. Vilh. G. — 1. Hustru) f. 1754 (db. 12. Marts) Sorø † 10. Juni 1788 Up. Eks. v. kirurg. Amfitheater. 1780 Medl. af kirurg. Disputerselsk. 1787 Ass. og Kirurg Up.

Gill, Jonas (Gaardbruger Gunnar Christensen — Terbora Jensdtr. Eje) f. 1. Apr. 1738 Gild, Oddernes Sogn, † 23. Jan. 1807 Høland. 1758 Stud. Chrsand, 16. Juni 1762 c. th.(n), 1765 Miss. Um., ord. 17. Apr.; entl. 1771, men maatte overvintre Ghb. til 1772. Grundlagde Missionen i Um. 1773 Spr. Næs, Hallingdal, 1783 Høland, Nedre Romerige, entl. 1805.

Ginge, Andreas Christensen (Trompeter Hestgarden Chr. G. — Maren Eriksdtr.) f. 2. Marts 1754 Kbh. † 6. Sept. 1812 Ebeltoft. Forsøgte forsk. Professioner, men fik Brok af Overanstrængelse og kom 1770 i den lærde Skole. 1776 Stud. Randers, 20. Dec. 1781 c. th. (h). 1782 Miss. Ghb., ord. 19. Apr. Led meget ved Fortrædeligheder fra Hernhuterne og Insp. B. Olrik. Suspenderede sig selv 1787 p. Gr. af en Fejltagelse ved Nadveruddeling og hjemgik, men rejste atter op 1788, entl. 1792. Tog astronom. og meteorol. Observat., offentliggj. i Vidensk. Selsk. Skr. 1788. 1793 Spr. Tæbring-Outrup-Rakkeby, 1796 Hellevad-Hellum-Ørum, entl. 1804. — 13. Febr. 1782 Kbh. * Christiane Elisabeth Lehmann (Skomager Albinus L. — Anna Christiansdtr. Jensen) f. 19. Dec. 1758 Kbh. † 5. Marts 1803 Hellevad.

Giesecke, Karl Ludvig (Skræddermester Johann Georg Metzler — Sibylla Magdalena Gøtz) f. 6. Apr. 1761 Augsburg † 5. Marts 1833 Dublin. Kgl. prøjsisk Bergraad. Berejste Grønland for mineralog. Undersøgelser fra 1806, men kunde p. Gr. af Krigen med England først rejse hjem 1813. Havde den længste Tid Standkvarter i Ghv. Professor Royal Dublin Society. Hans Rejsedagbøger er udg. af Johnstrup 1878 og af K. I. V. Steenstrup 1910 (Medd. om Grl. Bd. 35).

Gjerløff, Christian (Kbm. Poul G. — Marie Fussing) f. 26. Aug. 1747 Kbh. † 22. Nov. 1821 Hvidbjerg. 1765 Stud. priv., 22. Juni 1768 c. th. (h). 1773 Prv. Mhj. Jhv., ord. 26. Marts, 1777 Miss. Um., entl. 1783, men overvintrede Ghv. til 1784. Forflyttelsen til Um. var meget langvarig, 18 Dage, 2 Børn blev syge af Kulde og den frugtsommelige Hustru nedkom straks efter Ankomsten og fik et Knæk, der i Forening med slette Boligforhold forkortede hendes Liv. 1786 Spr. Hvidbjerg-Lyngs, 1803 Pv. — 21. Apr. 1773 Kbh. 1° * Anna Cathrine Blom, f. 1740 † 26. Apr. 1784 Ghv. (bgr. Kbh.).

Glahn, Henrik Christopher (Provst Adam Vilhadt Henriksen G. — Inger Kirstine Weffling) f. 16. Dec. 1738 Alling † 21. Juli 1804 Riserup. 1755 Stud. priv., 28. Maj 1761 c. th. (n), Alumnus s. A. 1763 Miss. Hb., ord. 23. Marts. 1769 Pv. f. Grl., men entl. s. A. 1771 Spr. Kinservik, Hardanger, 1778 Tingsted, 1781 Nr. Vedby-Nr. Alslev, s. A. Pv., men frasagde sig dette Embede. 1779 Prof. i Grønlandsk. Gav Initiativ til Produktindsamling til Bekostn. af Kirke i Hb. Udg. forsk. Afhandlinger i Norsk Videnskabsselsk. Skr., Anmærkn. til Cranz' Hist. Hans Dagbøger udg. af Grl. Selsk. 1921. — 14. Aug. 1771 Kbh. * Gjertrud Kirstine Egede (Poul E. — Elisab. Marie Frauen) f. 17. Nov. 1748 Kbh. † 11. Febr. 1816 Nr. Vedby.

Glomstad, Jens Peter Hansen (Lensmd. Hans Mogensen — Ingri Olsdtr. Glomstad) f. 1752 (db. 19. Nov.) Aamot, Østerdalen † 23. Apr. 1788 Jhv. Sorenskriverfuldm. Gudbrandsdalen. 1782 O-Ass. Kpr. Ejl., 1784 Kbm. Jhv. — 7. Aug. 1784 Jhv. * Johanne Dorothea Mechlenburg (Lensmd. Geert Christensen M. — Adriana Jochumsdtr. Conders) f. 18. Nov. 1756 Kvernes, Nordmøre † 18. Okt. 1835 Frydensberg v. Kragerø (30. Aug. 1793 2° * Jørgen Rendtler, f. 1750 Kragerø † 24. Maj 1833 sst., Kbm. og dansk Vicekonsul).

Hustrus Fætter Insp. M. N. Myhlenphort.

Gløersen, Hans Frisach (Sorenskr. Gløer Olsøn G. — Magdalene Frisach) f. 1749 (db. 29. Juli) Ullensaker † 9. Sept. 1784 Um. Juridisk Student. Ansat kgl. grl. Hndl. Kbh. 1782 Ass. Rb., 1783 Kbm. Up., hjg. m. Prm. 1784 for Sygdom, men død paa Skibet i Um. Havn.

Godske, Christian (Graver Chr. G. — Anna Christine Gregersen) f. 1. Febr. 1810 Kbh. † 1845. 1830 Stud. Kbh., mange Aar Huslærer; 4. Juli 1844 c. th. (n). 1841 Alumnus, 1845 Miss. Um., ord. 9. Apr. Omkom med Hustru og Barn med Brig »Tordenskjold«, som forsvandt sporløst paa Oprejsen.

Morfader Miss. L. Gregersen.

Graah, Wilhelm August (Højesteretsassessor Peder Hersleb G. — Eleonora Sophie Bech) f. 24. Okt. 1793 Kbh. † 16. Sept. 1863 Kbh. 1813 Sekltnt. i

Flaaden, 1820 Prltnt., 1830 Kaptltnt., 1840 Kapt., 1831 R*, s. A. Dir. grl. og færosk Handel. 1823—24 Kortopmaaling i Nordgr., 1828—31 Rejse til Østgrl. for at opsoge Østerbygden. Udg. »Voxende Situationskort over Grønl.« (1825) og »Undersogelsesrejse til Østkysten af Grønl.« (1832). Inspektionsrejse til Grl. 1836. — 1831 Kbh. * Maren Cathrine West (Insp. W.) f. 28. Maj 1810 Kbh., konf. 12. Aug. 1824 Ghv. † 14. Juni 1879 Skanderborg.

Gregersen, Laurits (Vognmand Gregers Terchildsen — Rebecca Ruud) f. 14. Okt. 1731 Kbh. † 28. Juli 1811 Todbjerg. 1750 Stud. Frborg, 11. Marts 1760 c. th. (n). 1759 Alumnus, 1760 Miss. Ghb., ord. 1. Maj, entl. 1764. Ordinerede B. Laersen. 1765 Spr. Todbjerg-Mejlby. Afhandling om Herrnhuterne, dat. 1765 (Sorø Akademis Manuskriptsaml.). Dattersøn Miss. Godske.

Grewe, Caspar (Kbm. Axel G. — Helene Marie Ferslew) f. 8. Jan. 1755 Nysted † 23. Sept. 1816 Sorbymagle. 1775 Stud. Nykbg., Huslærer Horbelev, 1. Marts 1780 c. th. (n); s. A. Miss. Clshv., ord. 16. Juni, 1787 Miss. Jhv., entl. 1790. 1791 Spr. Sorbymagle-Kirkerup. — 26. Juli 1780 Sakskbg. 1° * Else Christence Werløs (Spr. Cort Jørg. Pedersen W. — Anna Marie Olufsdtr.) f. 19. Sept. 1755 Vester Ulslev † 21. Sept. 1782 Clshv. — 14. Dec. 1785 Clshv. 2° * Bolette Jensdtr. Mørk (dansk Kat. Jens Pedersen M. — Grønl.inde Magdalene) f. ca. 1761 Clshv. † efter 1796. Hun rejste 1794 til Grl. paa Besøg og var der endnu 1796.

Grill, Paul, f. ca. 1730, † Juni 1770 Stege. 1755 Ass. Skt., entl. 1758 for at forebygge Ægteskab med en udøbt.

Grundeitz, Harald Christian, f. 24. Dec. 1783 Stockholm † 4. Maj 1866 Ikerasak. 1805 Inspektørtjener Ghv., 1806 Kok Kpr. Ejl., 1807 Matros Ghv., hjg. 1813. 1815 Garnspinder Um., 1822 Udstedsbst. Ikerasak, U-Ass. Bekendt for Driftighed som Garnfanger og særdeles dygtig Foregangsmand. — 26. Dec. 1819 Um. * Cathrine Broberg (svensk Bodker Niels Vilh. B. — Maren Lyngby) f. 3. Maj 1787 Up. † 18. Dec. 1820 Um.

Hustrus Broderdøtre * Klb. N. L. Elberg og Thygesen samt Ass. C. L. S. Fleischer.

Grønbech, Jochum (isl. Underkbm. Hans G. — Anna Maria Langwagen) f. 1724 Kbh. † Efteraar 1767 Fhb. 1745 Ass. Jhv., 1748 Kbm. Fhb., 1752 Kat. sst., bestyrede Missionen selvstændigt 1759—61. — Ca. 1750 Fhb. * Maren (Sælfanger Naaman — Euniche) f. ca. 1730 (db. 1745) † 6. Aug. 1774 Fhb.

Steddattersøn af Jak. Severin. Broder se nedenfor.

Grønbech, Segud Hansen (Broder til foreg.) f. 1716 Kbh. † 29. Marts 1761 Tirstrup. 1735 Stud. priv., 1739 Hører Slagelse, 1. Aug. 1743 c. th. (n). 1744 Miss. Chb., ord. 19. Marts. Hjg. 1746, da han var »bange for Grønlænderne og umulig kunde lære Sproget«; tilbod i Stedet at gaa som Miss. til Finmarken. Kabinetspr. Nysø, 1749 Spr. Tirstrup-Fuglslev. — 12. Marts 1744 Kbh. * Anna Jensdatter Hoff (Guldsmed Jens H.) † efter Manden.

Grønlund, Ezechiel. Skræddersvend. 1789 Ass. Ghv., s. A. Em., entl. 1793.

Grønvald, Mathias (Forpagter Peder Jørgensen G. — Anna Cathrine Grønvald) f. 21. Jan. 1784 Allesø † 13. Marts 1836 Sandager. 1805 Ass. Hb. (ankom 7. Sept. til Fkn. og gik langs Kysten i Konebaad), 1811 Kbm. sst., entl. 1827. Møller i Sandager. — 23. Juli 1815 Hb. 1° * Rohde Olsen (dansk Formd. Jørgen O. — Grønl.inde Gunilda) f. 29. Dec. 1794 Hb. † 24. Maj 1821 Hb.

Søster * Kbm. Rosbach.

Gudde, Lars (Tømrer Peder Larsen G. — Else Kirstine Jørgensdtr. Lemand) f. 30. Sept. 1763 Trondhj. † 8. Febr. 1812 Flade. 1781 Stud. Trondhj., 28. Okt. 1793 c. th. (h). 1794 Miss. Jhb., ord. 21. Marts, entl. 1800. 1802 Vikar Spjellerup-Smerup, 1804 Spr. Flade-Gjerum-Fladstrand.

Gundelach, Johan Heinrich (Byfoged Fred. Christopher G. — Frederikke Albertine Blom) f. 12. Dec. 1834 Lemvig † 27. Juni 1895 Nykbg. F. 1855 Stud. Aarhus, 1863 cand. med. & chir. (h_I). 1863 Rejse til Jhb. for at undersøge Sundhedsforholdene. 1864 Distrlg. Jhb., entl. 1871. S. A. Distrlg. Tarm, 1879 Nykbg. F.; Sygehuslæge. 1892 R*. — 22. Marts 1864 Frberg * sin Kusine Emma Otterstrøm (Kancellird., Kasserer Chr. Rasmus O. — Marie Agnethe Elisab. Blom) f. 17. Maj 1838 Aarhus † 15. Juni 1914 Kbh.

Haalland, Andreas Steener Iversen (Sømand Steener I. — Gjertrud Marie Voght, adopteret Haalland) f. 8. Okt. 1814 Kbh. † 11. Marts 1855 Kbh. 9. Apr. 1839 cand. med. & chir. (l). 1840 Distrlg. Vestmanø, Island, entl. 1845. 1851 Distrlg. Jlh., entl. 1855. — 8. Apr. 1848 2° * Karen Johanne Madsen (Frugthndlr. And. M. — Anne Marie Cathrine Olsen) f. 8. Apr. 1831 Kbh. † 26. Juli 1898 Kbh. (2° * Urtekr. Steensballe).

Haase, Bernhard Ludvig Christian (Pakhusforv. Joh. Fred. H. — Anne Cathrine Kjølner) f. 23. Maj 1819 Kbh. † 27. Juli 1903 Kbh. 1836 Stud. priv., 30. Apr. 1844 c. th. (h). 1845 Alumnus, 1846 Miss. Um., ord. 8. Apr., entl. 1855. 1856 Spr. Øsse-Næsbjerg, 1876 Landet-Ryde, entl. 1887. Artikler om Grl. i forsk. Tidsskrifter; enkelte Sange p. Grl., deribl. en endnu kendt og yndet Sang til Um.'s Pris. — 15. Apr. 1846 Kbh. * Hansine Christine Louise Henriette Bech (Sekretær Fred. Vilh. B. — Marie Jacobine Cornelia Dahl) f. 4. Dec. 1819 Kbh. † 10. Apr. 1903 Kbh.

Hachild, Conrad, var Kbm. Chb. i hvert Fald 1739—40.

Hammeken, Andreas Christian (Kapt., Legationsraad Louis Joseph H. — Antoinette Dorothea Lütken) f. 5. Aug. 1812 Kbh. † 20. Juli 1860 St. Hans Hosp. 1828 i Huset hos Insp. Holbøll, konf. Ghb. 25. Jan. 1830. S. A. Vol. Ghb., 1831 Hb., 1833 Ass. Ghb., 1835—36 kst. Kbm., 1841 kst. Kbm. Fkn., 1843 Ass., 1845 Ghb., 1847 Skt., 1848 kst. Kbm. Hb., 1850 Ass. Skt., 1856 kst. Bst. Fkn., 1858 Ass. Skt., entl. 1859. Prm. 1844—45. — 16. Juli 1847 Skt. * Marie Malmberg, f. 2. Okt. 1826 Norge † 17. Marts 1859 Skt.

Hammer, Regnar (Kaptltnt. Otto Chr. H. — Henriette Hastrup) f. 25. Febr. 1855 Wyck. 1875 Sekltnt. i Marinen, 1876 Prltnt., 1890 Kapt., 1902 Kommandør, 1903 Chef Søværnets Officersskole, 1910 Ekvipagemester, entl. 1915. K^1, DM. p. p.

1879—80 Ophold i Disko Bugt for Kortlægning og Undersøgelser af Indlandsisen. Led Skibbrud med »Hvidbjørnen« 1895. Medforfatter af »Grønland«.

Hammer, Johannes Pedersen, f. ca. 1750 † efter 1800. 1773 Hv-Ass. Ghv., 1778 Fortunebay, 1782 Ass. Skt., 1783 kst. Kbm., 1784 Ass. Ghb., entl. 1785. Levede 1800 i Kbh. »under trængende Omstændigheder.«

Hammer, Morten Fabricius Dan (Amtsprovst Hans H. — Else Cathrine Fabricius) f. 28. Marts 1808 Koldby † 7. Apr. 1874 Sdr. Kongerslev. 1831 Stud. priv., 15. Marts 1837 c. th. (vix non). 1834 Alumnus, 1837 Miss. Um., ord. 3. Maj, entl. 1846. 1847 Spr. Raabjerg, 1857 Sdr. og Nr. Kongerslev-Komdrup. Emne for C. Plougs Digt »Afsked med en Grønlandsfarer« og formelt set Forbillede for H. Pontoppidans »Isbjørnen«. — 28. Marts 1837 * Cathrine Margrethe Haar (Pv. Hans Nic. H. — Ulrikka Gleerup) f. 7. Okt. 1808 Dybe † efter 1890. Moders Adoptivfader Biskop O. Fabricius. Farmoders Søster * Miss. Winsløv.

Hammond, Johan Christopher (Foged p. Inderøen Jacob Nic. H. — Catharina Hedding) f. 1731 (db. 11. Maj) Beitstaden † 14. Apr. 1778 Um. Forældreløs inden sit 8. Aar. 1752 Ass. Chb.-Clshv. (Em. 1759—60), 1766 tillige Kat., 1770 Kbm. Um. — 13. Aug. 1758 Chb. * Grønl.inde Amalia, f. ca. 1735 † 1775 Um. Deres Børn »er duelige Grønlændere og blandt de bedste Fangere ved Omenak« (1799).

Hans Hendrik (Sælfanger Benjamin — Ernestine) f. 1834 Fkn. † 11. Aug. 1889 Ghv. Deltager i Kanes, Hayes', Halls (»Polaris«) og Nares' Eksped. Drev med en Del af »Polaris«-Ekspeditionen $6^1/_2$ Md. paa Isflager fra 78 til 53° n. Br. og reddede sammen med Eskimoen Joe ved sin Fangst alle de Skibbrudne. 1865 Matros Up., 1878 Fartøjsfører Ghv. — Ca. 1859 Kap York 1° * Merkut (senere døbt Birgitte Judithe) † 24. Juli 1881 Ghv. — 16. Febr. 1882 Ghv. 2° * Enke Juliane Judithe Nikoline Ravn, f. 14. Nov. 1837 † efter Manden.

Hansen, Einar, f. 1814 Reykjavik † 31. Okt. 1872 Jhb. 1847 Ass. Fkn., 1848 Jhv., s. A. Apr. Ejl., 1850 Clshv., 1851 Klb. Um., 1872 Jhb. Prm. 1870—72. — * Sophie Williami Matthiesen † 1852 Um.

Hansen, Hans Andreas Jakob Theophilus (U-Ass. Hans H. — Grønl.inde Hansine Marsilie) f. 28. Nov. 1860 Narssalik † 28. Okt. 1909 Rb. Ledsagede Miss. Ostenfeld til Danm. 1877—78. 1882 dim. Ghb. Sem., s. A. Kat. Fhb., 1884 Ghb., 1887—89 uddannet i Danm., ord. 20. Marts 1889 Kbh. S. A. o. O-Kat. Ghb., 1890 Um., 1895 Em., 1899 Ghb., 1900 Lichtenfels, 1909 Rb. Salmedigter. — 10. Juni 1883 Ghb. * Emilie Bolette Juditha Motzfeldt (Kat. John Timotheus David Thomas M. — Ane Sophie Guri Birgithe Møller) f. 7. Aug. 1865 Nan.

Søstersøn O-Kat. K. J. K. J. N. Chemnitz. Hustrus Farfader Ass. P. H. Motzfeldt, Morbroder Bogtrykker L. P. S. M. Møller.

Hansen, Hans Frederik A., f. 1827 † 1897 Kbh. Handelskommis. 1856 Vol. Ghv., 1857 Jhv., 1859 Ass. Pr., 1860 kst. Bst. Up., 1861 Ass. Rb., 1862 kst. Bst. Ghv., 1870 Klb. Skt., 1873 Jhb., entl. 1880. Prm. 1869—70.

Hansen, Johannes Christian Hans (Hansêrak) (dansk Tømrer P. H.) f. 4. Apr. 1837 Jhb. † 18. Juni 1911 Sydpr. 1858 dim. Ghb. Semin. O-Kat. Sydpr.

Overvintrede ved Angmagssalik 1884—85 m. Holms Eksped. Hans Dagbog herfra oversat af Signe Rink. 1886 DM. — 11. Aug. 1861 Jhb. 1° * Ellen Dorthe Magdalene Salome †.

Hansen, Peter, f. 5. Sept. 1877 Kbh. † 31. Okt. 1915 Em. Matros grl. Hndls. Skibe. Medl. af Danmarkseksped. Fartøjsfører Em. F. M.[2] — 1913 Em. * Jørgine Sofie Frederikke Elisabeth Andersen (Sælfanger Jørgen A. — Bodil Andersen) f. 10. Aug. 1892 (2° * O-Kat. Peter Olsen).

Hansen, Wilhelm Christian, f. 25. Maj 1806 Kbh. † 13. Dec. 1879 Kbh. 1830 Hv-Ass. Apr. Ejl., 1831 Ghv., 1836 kst. Bst. Ghv., 1838 Up., entl. 1840. Prm. 1833—34. Ass. færøsk Pakhus. Lotterikollektør. Kammerraad. Mistede alt sit Gods ved Fartøjsforlis 1830. — 1834 Kbh. * Anne Kirstine Ursin (Bogbinder Peter U. — Marie Kirstine Olsen) f. 18. Nov. 1810 Kbh. † 16. Juli 1894 Kbh.

Hustrus Søster * Miss. Bjerrum.

Harries, Carl Frederik (Forpagter Nikolaj Aug. Theod. H. — Ane Marie Quitzau) f. 23. Dec. 1872 Hanstedgaard. 1889 4. Kl. Hovedeks. Horsens. S. A. Vol. kgl. grl. Hndl. 1893 Vol. Em., 1894 Ghv., 1895 Em., 1897 fg. Bst. Ghv., 1898 Ass. Pr., 1903 Um., 1905 kst. Bst. Chb., 1907 Em., 1908 Chb., 1910 Up., 1911 Klb., 1915 Insp. Sydgr. Prm. 1902—03, 1914—15. Kommissionsmedl. 1920—21. — 12. Apr. 1903 Bregninge * Ellen Gunhilda Therese Struck (Insp. Friedrich Wilh. S. — Catharina Anna Jensen) f. 17. Aug. 1878 Vrøj.

Hartz, Bernhard (Bernt) (Bergskriver John H. — Birgitte Lucie Bryhn) f. 15. Juli 1781 Svorkmo † 20. Febr. 1822 Gudum. 1799 Stud. Trondhj., først 1801 indskrevet Kbh. Univers. ved Støtte af trondhjemske Borgere, 20. Jan. 1806 c. th. (h). S. A. Miss. Em., ord. 28. Febr., 1813 Jhv., entl. 1816. 1817 Spr. Gudum-Fabjerg. Oplevede hele Krigsperioden 1807—14 i Grl. og var 1813—15 eneste Miss. i Landet; ordinerede Fr. Berthelsen 1815. Fik ved Hjemkomsten 300 Rd. i Vartpenge og 200 i Gratiale. — 6. Sept. 1807 Em. * Sara Margrethe Lammerssen (Ass. J. F. L. — Ane Dorf) f. 7. Febr. 1790 Um. † 21. Apr. 1869 Lemvig.

Hastrup, Morten (Propr. Harald Sigurd H. — Marie Grønvold) f. 7. Apr. 1855 Hjortshøjlund † 30. Marts 1892 Aalborg. 1874 Stud. Frborg, 1882 cand. med. & chir. (h_I). Læge og Observator paa Meteorolog. Eksped. Ghb. 1882—83, kst. Distrlg. Jhv. 1883—84. 1886 prakt. Frberg., 1887 Gudumlund. Udg. en Lægebog p. Grønl.

Hastrup, Oluf (Particulier Jens H. — Petra Hansine Aneline Petersen) f. 5. Febr. 1875 Frberg. Deltog som frivill. Lærling i »Fyllas« Grønlandstogt 1889. Sømand og Fører af mindre Fartøj. 1895 Vol. Jhb., 1899 Kontrollør Iv., 1903 Ass. Hb., 1904 Ghb., 1908 Nan., 1910 Skt., 1912 Klb. Skt., 1916 Jhb. 1913—15 kst. Insp. Prm. 1902—03, 1906—08, 1915—16. Kommissionsmedl. 1920—21. — 14. Apr. 1908 Frberg * Julie Gnatt (Fabrikant Carl Heinrich Rudolph G. — Julie Caroline Møller) f. 24. Nov. 1888 Kbh.

Hatting, Vilhelm Hans Lytzen (Spr. Jens Marius Immanuel H. — Jaco-

bine Marie Lytzen) f. 1. Okt. 1895 Roskilde. 1915 Vol. Revisionskont., 1917 Vol. Em., 1918 Jhv., s. A. Up., 1920 Ass. Pr.

v. Haven, Lambert Christian (Spr. Fred. Chr. v. H. — Ane Marie Reinsholm) f. 21. Okt. 1846 Hassing † 1920 Ebeltoft. 1867 Stud. Vibg., 1874 cand. med. & chir. (h_I). S. A. prakt. Solbjerg v. Skanderborg, 1876 Distrlg. Jhv., entl. 1881. 1882 Distrlg. Grindsted, 1887 Ebeltoft, 1915 Kredslæge. — 1. Maj 1875 Sundbyvester * Johanne Andrea Margrethe Pedersen (Kbm. Niels P. — Jensine Bothilde Lund) f. 2. Sept. 1847 Højer.

Hayen, Jacob (Skipper Volkert H. — Henriche) f. 1799 Føhr † sst. 1842 Ass. og Hvalfangerkommandor Hb., 1852 Klb. Ghb., entl. 1856. Prm. 1850—51. — * Elena Rivertz (kom først til Grl. 1846).

Hedegaard, Alfred Tycho, f. 25. Dec. 1872 Karlebo. Fra 1887 Matros grl. Hndls. Skibe, 1894 Baadsmd., 1898 Udstedsbst. Kaersut, 1907 Fartøjsfører Em., 1912 Udstedsbst. Agto, 1915 Handelsbst. Ang. — * Elise Karoline Damm f. 26. Sept. 1875 Kbh.

Heerup (Christensen), James Christian, f. 21. Juni 1856 Kbh. Navneforandr. 1875 Vol. Pakhuskont., 1876 Vol. Up., 1877 Jhv., 1879 Ass. Em., entl. 1881. Prm. 1880—81 (Sygdom). Sparekassedirekt. og Borgmester Frederiksværk.

Heiberg, Christen (Spr. i Strandebarm Christen H. — Engel Maria Christie) f. 26. Sept. 1762 Kinservik † 30. Maj 1800 Kerrortussok. Styrmand. 1793 Ass. Jhb., 1796 O-Ass. Kerrortussok. Prm. 1797—98. — 1795 * Elsebet Steenberg (Spr. Schack Aug. S. — Johanne Gjertrud Weinschenck) f. 31. Aug. 1767 Gjerlev † 4. Febr. 1851.

Brødre se nedenfor. Kusine * Miss. C. F. Fleischer, Kusines Søn Kbm. G. H. Wolff.

Heiberg, David Werner (Broder til foreg.) f. 1774 Jølster † 18. . . Vestindien. 1794 Vol. Hb., Harpunér v. Hvalfangsten, 1799 Hv-Ass. Kerrortussok, 1801 Ass. Hb. (kst. Bst. 1802), 1803 Haandskriver Ghb., entl. 1804. Handelsbtj. Bergen, Kbh. og Vestindien. Foretog 1802 en Embedsrejse til Ghb., hvorfra han afgik 29. Okt. og efter utrolige Strabadser kom til Hb. 4. Dec. — Insp. Bull bemærker om ham: »Gør neppe Vunderværk ved sit lille Pund«.

Heiberg, Edvard Christie (Broder til foreg.) f. 10. Apr. 1764 Kinservik † 10. Juni 1809 paa Rejse fra Kbh. til Trondhjem. 1785 Stud. Bergen. 1790 Ass. Jhb., 1794 Kbm. Hb., 1801 Rb., 1803 Jhv., entl. 1804. Prm. 1793—94 »for at sutinere juridisk Examen«. Udg. »Hvalfangsten paa Stradt David« (Kbh. 1805). 1808 Overvrager Trondhjem. — 1798 * Cornelia Eleonora Castonier (Major Carl v. C. — Eleonora v. Suckow) f. 24. Jan. 1779 Kbh. † 17. Apr. 1822 Kbh.

Heide, Peter Rudolph (cand. theol., Degn Martin H. — Johanne Margr. Winding) f. 29. Sept. 1756 Kirke Værlose † 1826 Boddum. 1776 Stud. Kbh., Huslærer flere Aar, 22. Jan. 1783 c. th. (h). 1784 Miss. Hb., ord. 21. Apr., entl. 1793. 1794 Spr. Kollerup-Skræm, 1811 Boddum-Ydby. Havde mange Fortrædeligheder af og førte en forbitret Kamp mod Insp. B. Olrik. — 26. Apr. 1784 Kbh. * Kirstine Tønnesen, f. 1758 † Marts 1853 Refs.

Heilmann, Arent Christopher (Spr. Joh. Ernst H. — Karen Buch) f. 5. Apr. 1781 Kerteminde † 10. Juli 1830 Ringsted. 1802 Ass. Hb., men maatte overvintre Skt., 1804 O-Ass. Fkn., 1823 kst. Insp. Sydgrl., men frasagde sig Embedet, entl. 1824. Prm. 1815—16. Ivrig Vaccinator.

Sønnesøns Sønnesøn se nedenfor.

Heilmann, Karl Klemens Peter (Sælfanger, Tømrer og Udstedsbst. Jacob Søren Apollo H. — Henriette Karen Petronelle Berthelsen) f. 10. Maj 1892 Ghb. 1912 dim. Ghb. Semin., 1912—14 uddann. Kbh., 1914 O-Kat. Fhb., 1915 Jhv., 1917 kst. Fpr. Up., ord. 13. Juni Jhv., 1920 Fpr. — 13. Juni 1915 Ghb. * Kirstine Louise Dina Rosing (Sælfanger Ulrik Gerth R. — Marie Aline Kreutzmann) f. 12. Juni 1894 Kangâmiut.

Faders Oldefader se ovenfor, Moders Oldefader Miss. Fr. Berthelsen. Hustrus Farfader Ass. P. F. Rosing, Oldefader Ass. J. E. Kreutzmann.

v. Helm, Johan † før 1746. Skibskirurg i Flaaden, 1711 Garnisonskir. Frederiksort, 1728 Kir. Nipisane, hjg. 1731. Var 1733 Barber og Kir. i Grenaa og Omegn.

Henriksen, Carl Frederik Vilhelm f. 26. Apr. 1834 Kbh. † 28. Dec. 1905 Niakornat. 1854 Bødker Rb., senere Udstedsbst. Igdlorssuit, 1882 U-Ass. Niakornat. — 25. Juli 1860 Um. * Marie Caroline Elisabeth Cortzen (Kbm. S. M. C. — Cathrine Leerberg) f. 31. Marts 1840 Niakornat † 1906 sst.

Henckel, Frederik (Stadskirurg Joh. Fred. H. — Anne Cathrine Bahus) f. 1702 (db. 12. Apr.) Ribe † 20. Aug. 1758 Bergen. 1725 Kirurg Ghb., hjg. 1727. 1730 Stadskir. Bergen, 1749 Regimentsfeltskær sst.

Hilcker, Johan Ludvig f. ca. 1758 † 6. Apr. 1824 Kbh. Handelsmand Kbh., 1794 Kbm. Ghb., 1795 Skt., entl. 1799. Pakhusforvalter kgl. grl. Hndl.

Hind, Peter Lorentz (cand. th. Jens H. — Geschen Kirstine Søeblad) f. 1729 (db. 11. Dec.) Øksnes, Lofoten † 17. Sept. 1794 Ghb. Forældrene naaede aldrig at blive gift. Faderen druknede 1733 paa Rejsen til sit nye Embede Røst-Værø, og Moderen blev senere * Gæstgiver Hans Peter Diche. Sønnen kom paa Vajsenhuset. 1745 Kat. Chb., 1752 Ass. Jhv., 1756 O-Ass. sst., men overtog først Bestyr. 1757. 1771 afsk. p. Gr. af slet Regnskabsførelse og ansat paa Prøve som O-Ass. Rb., afsat fra Bestyrelsen 1774 og beordret til Ghb. som Ass. Overvintrede paa Nedrejsen ved Hbg. 1775—76. Entl. 1782. Insp. Olrik vilde have ham hjemsendt og anbragt i Vartov som Egede-Slægtning. — 23. Okt. 1757 Jhv. * Lovisa, f. ca. 1739 (db. 4. Marts 1753) † 10. Sept. 1796 Ghb. To af deres Sønner omtales 1810 som berygtede Danskhadere.

Faders Fætter og Moders Morbroder Hans Egede; Moders Halvbrødre Miss. N. B. Bloch og Kbm. P. J. Moltzou.

Hiort, Jens (utvivlsomt i Slægt med Schoutbynacht H. og Hustru Elisab. Müller). Var i Ghb. i hvert Fald 1727, da han erklærede at ville blive flere Aar i Landet, hvis han blev »befordret til en Officeris Tjeneste«. 1728 Ass. Ghb., 1729 Nipisane, entl. 1731. 1732 Kbm. Ghb., 1734 Chb., entl. 1735. — 15. Sept. 1729 Ghb. * en Soldaterenke.

Hiorth, Schach Carl (Kontrollør Andreas H. — Dorothea Gad) f. 16. Jan.

1777 Ronne † efter 1837 Kbh. Handelsbtj. Kbh.; 1800 Ass. Fhb., 1801 Jhb., 1803 O-Ass. Fkn., 1804 Kbm. Hb., entl. 1811. Var 1822 »Fuldmægtig« Kbh. Forliste 26. Apr. 1803 med Transportfartøj mellem Jhb. og Nan. og reddede med Nød og Neppe Livet efter sammen med 3 Mand i en lille Jolle at være drevet 12—14 Mil. — 23. Juli 1805 Hb. * Christine Fredericke Bentsen (Hjulmand Bent B.) f. 1780 (db. 31. Dec.) Vinderød † efter 1837 Kbh.

Datter * Kbm. C. C. D. Wolf, Moster * Miss. Winslöv. Søstersøn Miss. Mossin.

Holboll, Carl Peter (Botan. Gartner Fred. Ludv. H. — Juliane Frederica Kompffe) f. 31. Dec. 1795 Kbh. † 1856, forlist med »Baldur«. 1821 Sekltnt. i Flaaden, afg. 1825 med Kaptltnt.s Karakter. 1822—24 Rejse i Grl. for at studere Hvalfangsten og indsamle Naturalier til Museer. 1825 Insp. Nordgr., 1828 Sydgr. Udg. bl. a. »Ornitol. Bidrag til den grl. Fauna« (1843). — 21. Aug. 1825 Ghv. * Hanna Theresia Sophie Petersen, f. 13. Maj 1810 Kbh. † 21. Juni 1856.

Holm, Christopher (Haandværker Johan Peter H. — Lovise Fischer) f. 6. Okt. 1747 Kbh. † 31. Aug. 1819 Elmelunde. 1770 Stud. Nykbg., 1771 Bakkalaur, 31. Aug. 1774 c. th. (n.). 1773 Alumnus, 1775 Miss. Ghb., ord. 31. Marts. 1777 Miss. Hb., entl. 1784. 1785 Spr. Elmelunde. Udg.: Et Par Ord i Anl. af Hr. Edward Christie Heibergs Forslag til Hvalfangstens Drivt paa Stradtdavid (Kbh. 1806). — 20. Apr. 1775 Kbh. * Mette Elisabeth Saabye (Spr. Jørgen Nielsen S. — Petronelle Egede) f. 16. Sept. 1753 Strynø † 1832.

Søster * Miss. H. Buch. Hustrus Broder Miss. H. E. Saabye.

Holm, Gustav Frederik (Kapt. i Marinen Pet. Chr. H. — Louise Margr. Hetsch) f. 6. Aug. 1849 Kbh. Kommandor i Marinen. 1876 Deltager i Steenstrups Eksped. til Jhb. Distr. 1880—81 Eksped. til Sydgr. for at kortlægge Oldtidsminderne i Jhb. Distr., og rekognoscere for Østkystrejse. 1883—85 Leder af Konebaadseksped. til Østkysten. *Angmagssaliks Opdager.* Rejsens Resultater offentliggj. i Meddel. om Grl. Bd. 9—10 og i »Den danske Konebaadseksped.«. — * Anna Mathea Rosenstand, f. Heiberg, Enke eft. Klb. H. M. Rosenstand.

Holm, Joachim. Var 1787 Kontorist grl. Handel Kbh. 1788 Hv-Ass. Fortunebay, 1789 O-Ass. Ghv., 1791 Clshv., entl. 1792. Levede 1803 Kbh. »i smaa Kaar«. — 27. Aug. 1790 Ghv. * Ane Marie Melefsky (Insp. Willes »Fosterdatter«) f. ca. 1771, konf. Ghv. 25. Maj 1790.

Holm, Johan Frederik, f. 1829 Kbh. † 27. Apr. 1884 Ghb. 1852 Baadsmd. Em., 1856 Matros m. Handelens Skib »Titus«. S. A. Udstedsbest. Avigait, 1858 Sârdlok, 1860 Østprøven, 1872 Sagdlît (Bst. Nan. 1872—73 og 1874—75), 1875 Kagssimiut, 1876 Fkn. 1863 U-Ass. Prm. 1881—82. — 19. Juli 1857 Fhb. * Juliane Bolette Møller (Kbm. J. N. M. — Pige Cathrine) f. 23. Marts 1828 Fkn. † 20. Aug. 1875 Jhb.

Døtre * Fpr. J. A. B. I. Chemnitz og o. O-Kat. E. J. L. J. Berthelsen.

Holm, Jørgen, f. ca. 1726 Norge. 1746 Stud. Trondhj. 1750 Ass. Chb., 1754 O-Ass. Jhv., 1756 Sydbay; var 1767 Ass. Rb., entl. 1768. Haard og brutal.

Holten-Nielsen, William Christian (Oberstltnt. Einar H.-N. — Ottilia Sophie Hegermann-Lindencrone). 1912 Vol. Up., entl. 1916.

Hount, Christian Friedrich (Spr. Jacob Nielsen H. — Sophie Cathrine Holst) f. 1. Maj 1767 Igen, Als, † 20. Apr. 1808 Jhv. 1786 Stud. Chrsand, 21. Jan. 1795 cand. jur. (h). 1799 Ass. Um., 1801 Ghv., 1802 Kbm. Jhv. Kst. Insp. 1803—04. — 25. Aug. 1804 Jhv. * Cathrine Louise Cortzen, f. Tetzler, Enke efter Ass. B. S. N. Cortzen.

Datter * Kbm. Fr. Lassen.

Hveysell, Niels (Skoleholder Peder H. — Anne Margrethe) f. 27. Marts 1752 Hvirring † 15. Apr. 1829 Romø. Holdt til Studeringerne af en Fru de Lichtenberg. 1773 Stud. Horsens, Huslærer til 1779, 26. Juni 1781 c. th. (h). 1784 Miss. Skt., ord. 21. Apr., entl. 1792. 1794 Spr. Romø. Kæmpede mod det Habakukske Sværmeri 1789—90. — 17. Maj 1784 Vartov * Charlotte Amalie Lillienschiold de Svanenhielm (Kbm. Jonas L. de S. — Birgitte) f. 29. Apr. 1763 Chb. † 10. Juli 1824 Romø.

Hvidsted, Michael Jacobsen, f. 1747 † 18. Dec. 1795 Kbh. Opdraget paa Vajsenhuset i 10 Aar. 1764 Kat. Hb., entl. 1779. 1781 Ass. Hb., hjg. 1784. 1786 Kat. Fhb., entl. 1791, men overvintrede Jhb. til 1792. Prm. 1777—78. Særdeles dygtig Kajakroer.

Hviid, Andreas Christian (Prof., Regensprovst Andr. Chr. H. — Marie Sophie Munk) f. 31. Dec. 1788 Kbh. (eft. Faderens Død) † 31. Maj 1863 Nexø. Kaldtes »Lindens Broder«, fordi Regenslinden plantedes paa hans afdøde Broders Fødselsdag. 1808 Stud. priv., 14. Jan. 1819 cand. jur. (h). 1821 Ass. Fhb., 1822 kst. Kbm., 1823 Ass. Fkn., entl. 1824. 1838 Ass. Lotteriet Kbh., entl. 1852. 1857 By- og Herredsskriver Nexø-Aakirkeby. — * Margrethe Augusta Karstens, f. 18. Okt. 1789 † 3. Dec. 1853 Kbh.

Hønne, Andreas Fridsch (Spr. Chr. Jensen H. — Margrethe Wandel Blangsted) f. 1. Nov. 1792 V. Vedsted † 3. Okt. 1867 Ribe. 1811 Stud. Ribe, 13. Jan. 1817 c. th. (l). S. A. Miss. Hb., ord. 9. Apr., entl. 1823. Tilbød forgæves at gaa til Up. som Miss. 1824 Spr. Roager, entl. 1860. Udg. Thomas à Kempis: Kristi Efterfølgelse i ny Oversætt. (1824).

Høyer, Albert Emil Blichfeldt (Kapt. Søren Feodor H. — Marie Knuthsen) f. 8. Sept. 1827 Odense † 1. Jan. 1879 Lyngby. Prltnt. i Hæren, deltog i Krigen 1848—50, DM. 1849. 1855 Vol. Fhb., 1857 Jhb., 1858 Ass., 1861 Klb. sst., 1863 Fhb., men kom der først Aaret efter p. Gr. af Storishindringer. 1870 Klb. Rb., entl. 1875. Kst. Insp. Sydgr. 1868—69. Prm. 1865—66, 1869—70. — 27. Aug. 1858 Jhb. * Emma Caroline Andersen (Fartøjsfører Jens A. — Caroline Petersen) f. 24. Aug. 1841 Kbh.

Ibsen, Aage Rolf (Kbm. Vilh. Feodor Edvard I. — Louise Mathilde Hedevig Gøtke) f. 17. Dec. 1847 Rødby † 25. Nov. 1915 Rødby. 1866 Stud. Odense, 1876 cand. med. & chir. (h_I). S. A. prakt. Hørning, 1878 Rødby, 1880 Distrlg. Ghb., entl. 1885. 1886 Distrlg. Læsø, entl. 1887. S. A. prakt. Rødby, Politi- og Fattiglæge, Medl. af Byraadet 1897. Forfatter: »Nordlys«, »Søster Helene« etc.

— 23. Marts 1877 Ostofte * Marie Magdalene Plambock (Slagtermester Jørg. P. — Johanne Horup) f. 1. Apr. 1851 Bandholm.

Søn se nedenfor.

Ibsen, Poul Hermann (Søn af foreg.) f. 22. Febr. 1881 Ghb. 1901 Vol. Jhb., 1904 Fhb., 1905 Jhv., 1906 Em., s. A. Up., 1907 Um., 1908 Ass., 1911 kst. Bst. Fhb., 1913 Jhb., 1914 Kontroll. Iv., 1915 kst. Bst. Fhb., 1917 Klb. — Prm. 1910—11, 1916—17. — 4. Aug. 1907 Um. * Ane Marie Hansine Pedersen (Gaardejer, Kreaturkommiss. Niels P. — Ane Skov) f. 29. Nov. 1877 Haarby, Privatlærerinde (Jhb. 1903—04, Ghb. 1906—07).

Hustrus Søsterdt. * Fpr. H. B. S. Ostermann.

Ingemann, Johan Henrich (Øltapper Peter I. — Mette Marie Hellesen) f. 17. Febr. 1820 Kbh. † 18. Juli 1866 Agto. 1848 Bødker Fhb., 1850 Hb., 1852 Udstedsbst. Kangek, 1854 Narssalik, 1856 Ikerasak, 1860 kst. Ass. Pr., 1861 Vol. Jhv., 1862 Em., 1863 Ass. Chb., 1864 Em. Hjg. 1852, men forliste, kom ind til Ghb. og ansattes da som Udstedsbst. — 21. Sept. 1865 * Wilhelmine Frederikke Eva Jensen (dansk Tømrer Fred. Emil J. — Abelone Rebekka, Jordemoder) f. 13. Okt. 1842 Jhv., (5. Jan. 1887 2° * Sælfgr. Hans Nik. Møller, f. 10. Marts 1851).

Irgens, Henning Poul (Jernværksejer Poul Holst I. — Birgithe Marie Ziegler sal. Holmboe) f. 30. Apr. 1758 Lesje † 1808 Romedal. 1778 Stud. 1782 Ass. Um., 1783 Rb., 1784 Jhv., entl. 1786. Landhandler Romedal.

Irgens, Niels Fogh (Pv., Spr. Chr. Fred. Christensen I. — Anna Marie Nielsdtr. Fogh) f. 1750 Greve (db. 15. Febr.) † 5. Juni 1787 Chb. 1770 Ass. Chb., 1778 Kbm. Em., 1783 Kbm. Chb., entl. 1787. Prm. 1782—83. Meget venligsindet mod Missionen. — 6. Sept. 1772 Em. * Ane Dorf (Kbm. J. P. D. — Mette) f. 1752 (db. 3. Dec.) Clshv. † 14. Okt. 1827 Em. som Enke efter Ass. Lammerssen.

Irminger, Carl (Kammerherre, Viceadmiral Carl Ludv. Chr. I. — Henriette Georgine Viborg) f. 12. Maj 1845 Kbh. † 12. Sept. 1874 Ghb. (omkom i Kajak). 1870 Vol. Jhb., 1873 Fhb., 1874 Ghb.

Jacobsen, Charles Ernest, f. 13. Febr. 1820 † 12. Aug. 1865 Frejlev. Cand. phil. 1844 Ass. Apr. Ejl., entl. 1848. Lærer Frejlev. Faldt paa en Rejse gennem Isen og forfrøs begge Fødder. — 9. Juni 1847 Apr. Ejl. * Eva Eleonora Knudsen (Sælfanger Ole Hendrik K. — Maren Marias Datter) f. 13. Sept. 1826 Rb. † 9. Dec. 1847 Apr. Ejl.

Jacobsen, Christian Frederik (Skolelærer Jac. Nielsen — Johanne Sørensen) f. 1788 (db. 20. Marts) Bislev † 2. Nov. 1859 Kjettrup. 1800—03 Købmandslære Nibe, 1810 Stud. Aalborg, Huslærer, 22. Okt. 1816 c. th. (n). S. A. Alumnus, 1817 Miss. Um., ord. 9. Apr. 1817, entl. 1823. 1824 Spr. Brovst, entl. 1858. Udg. Breve til en Missionær (Aalb. 1828).

Jacobsen, Fredrik Christian (Militærperson Harald J. — Anne Christine Mortensdtr.) f. 1790 † 3. Aug. 1834 Kbh. 1815 kst. O-Ass. Fkn., 1816 Ass. Skt.,

1817 Kbm. Ghb., 1822 Fhb., entl. 1823. Prm. 1819—20. Krigsassessor. — 1819 Kbh. * Juliane Charlotte Jacobsen (kgl. Lakaj Fred. J. — Anne Kirstine Petersen) f. 3. Juni 1798 Kbh. † 12. Okt. 1883 Kbh.

Jacobsen, Georg, f. 1779 i Vigerslev † Jan. 1839 Liunge. Cand. phil., stud. Theol. flere Aar, derefter Skolelærer i Nordsjæll., Literat. 1825 Ass. Em., 1826 Kbm. Up., førte tillige Overtilsyn med Missionen, entl. 1828. 1830 Skolelærer Liunge. Mistede alt sit Gods ved en Jagts Forlis i Diskobugt. Fik 1827 Med. f. ædel Daad for Virksomhed ved Vaccination. — 20. Juli 1826 Em. 2° * Andrea Dorothea Hansen.

Jacobsen, Niels Jacob (Kancellird., Boghndlr. Lars J. — Ane Marie Mortensen Hassing) f. 27. Jan. 1850 Randers † 23. Aug. 1889 paa Hjemrejsen. 1869 Stud. Randers, 1878 cand. med. & chir. (h_{II}). 1881 prakt. Valby, 1884 Distrlg. Jhv., entl. 1889. — 20. Maj 1883 Kbh. * Flora Sophie Christiane Jensen (Skomagermester Jens Christensen J. — Marie Elisabeth Skibye) f. 18. Jan. 1858 Kbh. † 30. Dec. 1896 Kbh., (2° * Ass. i Kbh. O. V. Bauditz).

Jansen, Hans Peter (Parykmager Mikael J. — Maria Christiane Hansdtr.) f. 1767 (db. 14. Marts) Kbh. † 27. Apr. 1825 Saltum. 1787 Stud. priv., 3. Nov. 1790 c. th. (n). 1791 Miss. Em., ord. 25. Febr. 1792 Miss. Um., 1797 Jhv., entl. 1801. 1802 Spr. Nimtofte-Tøstrup, 1807 Saltum-Hune. Dygtig og samvittighedsfuld Miss. 1795 af Handelsdir. en Sølvkaffekande for Iver for Garnfangsten. — 26. Apr. 1791 Kbh. 1° * Lucie Christine Baumann (Gartner Bertel B. — Anna Marie) f. 1765 (db. 15. Marts) Vejle † 27. Marts 1803 Nimtofte.

Janssen, Carl Emil (Kontorchef Rentekamret Poul Ernst J. — Karen Børresen) f. 20. Dec. 1813 Kbh. † 9. Apr. 1884 Kbh. 1833 Stud. Kbh., 27. Okt. 1840 c. th. (h), Lærer. 1843 Alumnus, 1844 Miss. Hb., ord. 22. Marts. 1848 kst. Seminarieforst. Ghb., 1849 Miss. sst., 1851 Jhb., 1853 Seminforst. Ghb., entl. 1857. 1858 Spr. Sørbymagle-Kirkerup, 1872 Værslev-Jordløse, entl. 1881. Revideret grl. Salmebog og Ritual, udg. Verdenshist. Dagbog udg. 1913 v. Rist og Clausen. — 8. Nov. 1849 Ghb. * Louise Sophie Frederikke Luplau (Spr. Ludv. Ferd. L. — Marie Elisab. Bernburg) f. 8. Maj 1827 Vallø † 17. Maj 1895 Valby.

Søster * Miss. og Seminforst. C. J. O. Steenberg.

Jantzen, Jacob Johan, f. 24. Jan. 1874 Tæbring. 1899 Vol. Jhb., 1902 Ass., s. A. Kontrollør Iv., entl. 1904. Prm. 1901—02, 1903—04.

Jappen, Rivert. 1789 Styrmd. Kystskibet »Taasinge Slot«, 1790 Kommandør, Overleder af Hvalfangsten, 1792 Bst. Ghv.s Anlæg, entl. 1793. Førte Kystskibet »Nepisene« ved dets Forlis 1790. Fik 1791 offic. Anerkend. for »modfuld Optræden ved nærgaaende Begegnelser og Fornærmelser« fra 4 engelske Hvalfangermandskabers Side.

Jensen, Hans Peter Rasmus Lars (U-Ass. Rasm. J. — Birthe Mariane Johanne Geisler) f. 24. Maj 1887 Disko Fjord. 1905 Udliggerlærl. Chb., 1907 Tolk og Skriver Ghv., 1908 Jhv. Bogtrykkeruddann. Kbh. 1909—12, Bogtrykker Ghv. — 1913 * Methe Andersen.

Jensen, Lars (Husmand Jens Olsen — Kirsten Pedersdatter) f. 1802 (db. 21. Nov.) Brøndbyvester † 1. Apr. 1862 Fkn. Tømrer. Opførte Jhb. Kirke 1831 og fik derefter Lyst til at forsøge sig som Kvægholder, 1833 ansat v. Nordproven. 1836 Ass. Jhb., 1837 Skt., 1843 Ass. og O-Tømmermd. Ghb., 1846 Ass. Hb., 1848 Fhb., 1849 Fkn., 1851 Fhb., 1852 Klb. sst., 1858 Fkn. Prm. 1845—46, 1852—53, 1857—58. — 1835 1° * Jeanette Gjærmann, f. 1797 † 14. Apr. 1855 Fhb. — 1858 2° * Ida Frederikke Klüwer (Henrich K. — Helene Kirstine Meelhoff) f. 14. Apr. 1824 Holsteinborg, Sjæll. † efter Manden.

Dt. * Ass. B. E. C. Sørensen.

Jensen, Peter Christian (Gaardejer Jens Nielsen — Kirstine Christensen) f. 17. Apr. 1841 Skibsted † 2. Nov. 1899 Nørs. 1862 Stud. priv., 23. Juni 1868 c. th. (h_{II}). 1869 Miss. Up., ord. 28. Apr., 1874 Miss. Fhb., entl. 1879. 1880 Spr. Nors-Tved. — 12. Maj 1869 Mov * Ide Nina Elisabeth Knuthsen (Spr. Theodor K. — Anne Rosine Krumm (Keyser) f. 4. Sept. 1846 Holbæk.

Hustrus Broder Klb. H. C. R. Knuthsen.

Jensen, Rasmus (Husmd. Hans J. — Marie Pedersdtr.) f. 1791 (db. 4. Sept.) Aaderup v. Næstved † efter 1840 Kbh. 1818 Ass. Fhb., 1819 kst. Kbm. Ghb., 1820 Jhb., 1821 Ass. Hb., 1822 Kbm. Fhb., entl. 1827. Ansat v. grl. Hndl. Kbh. 30. Sept. 1821 Hb. * Enke Kirsten Godtfredsen (Gaardejer Anders Rasmussen Bødker — Maren Jacobsdtr.) f. 1784 (db. 10. Okt.) Voer † efter 1840.

Jensen, Richard (Skipper, Fiskegross. Lauritz Pet. J. — Marie Mette Brønnum) f. 13. Sept. 1888 Frhvn. 1904—11 Lærl. og Ekspedient Kbh. 1912 Ass. Dansk arkt. Stat. Ghv., entl. 1920.

Jensen, Sophus Frits, f. 1. Okt. 1874 Kbh. Handelskommis. 1899 Vol. Fhb., 1902 Ghb., 1903 Fhb., 1904 Ghb., entl. s. A.

Jentoft, Hartvig (Sgpr. Hans Hansen J. — Ingeborg Hartvigsdatter) f. 1696 i Borge, Lofoten † 28. Juli 1784 Petviken. 1721 Bogholder og Kbm. Ghb., hjg. 1724, atter ans. 1725, dog vistnok kun for 1 Aar. Kbm. og Gæstgiver Petviken, Buksnes, Lofoten. Grønlands første Kbm.

Jepsen, Frederik. 1823 Hvalfangerkommandør Ghv., entl. 1826.

Jespersen, Erik (Landmaaler, Bygningsinsp. Chr. Jesper Jac. Pet. J. — Thora Alvilda Christine Erichsen) f. 25. Juli 1875 Rønne. 1893 Stud. Rønne, 9. Juni 1900 c. th. (h_I), Huslærer. 1903 Alumnus, 1904 Prv. Mhj. og Seminlærer Jhv., ord. 11. Apr., 1906 Fpr. Em., 1907 Um., 1910 Jhb. Prm. 1909—10, 1915—16, 1920—21. — 11. Maj 1900 1° * Martha Christine Kofod (Amtssygehusinsp. Mathias K. — Emilie Lind) f. 15. Jan. 1879 Olsker † 6. Juni 1905 Jhv. — 3. Juli 1910 Kbh. 2° * Gudrun Larsen (Gross. Peter Heinrich L. — Louise Ingrid Vilhelmine Petersen) f. 1. Marts 1885 Kbh.

Jessen, Johan (Forpagter Jes J. — Elisab. Cathrine Hammerich) f. 26. Dec. 1782 Marienborg, Møen † 25. Maj 1852 Røgen. 1800 Stud. Vordingbg., 18. Juli 1804 c. th. (n). 1806 Miss. Fhb., ord. 28. Febr., entl. 1812. 1813 Spr. Røgen-Sporup. Led meget ved utilstrækkelig Forsyning under Krigen m. England og

kom derfor til Ghb. 1811 for at søge Hjemrejselejl., men vendte tilbage, da han erfarede, at der dog vilde komme lidt ny Forsyning til Fhb.

Jessen, Jørgen. 1759 Ass. Sydbay, entl. 1763.

Jessen, Otto (Kammerherre, Overførster Nic. Jac. J. — Henriette Selma Baronesse Dirckink-Holmfeld) f. 10. Nov. 1842 Ulstrup † 13. Dec. 1896 Brædstrup. 1862 Stud. Randers, Huslærer, 1872 cand. med. & chir. (h_I). S. A. Distrlg. Jhb., entl. 1877. 1878 Distrlg. Brædstrup, entl. 1896. — 27. Marts 1872 Kbh. 1° * Anna Krebs (Prof., Overlærer Conrad Pet. Jul. K. — Helene Augusta Elisab. Castberg) f. 28. Sept. 1852 Kbh. † 27. Sept. 1882 Brædstrup.

Jochimssen, Mathis (Borger Jochum Matthiesen — Kirsten Heidemark) f. ca. 1680 Frhald. † eft. 1733. Kbm. Strømstad og Frhald, Konsumptionsforpagter og Mølleejer. 1729—32 Eksped. til Island bl. a. for at undersøge Svovlværker. 1732—33 Eksped. til Grønl. for at søge Metaller og Mineralier samt undersøge Muligh. for Agerbrug og Kvægavl. Berejste Landet fra 61° til Nipisane.

Joensen, Johan Carl, f. 25. Sept. 1857 Thorshavn † 2. Okt. 1907 sst. Manufakturist Thorshavn. 1880 Vol. kgl. grl. Hndl. Kbh. 1881 Vol. Hb., 1883 Em., 1885 Ass., s. A. kst. Bst. Ghv., 1886 Chb., 1887 Ass. sst., 1888 kst. Bst. Um., 1890 Ghb., 1891 Chb., 1892 Em., 1900 Um., entl. 1904. 1890—91 kst. Insp. Sydgr., 1898—1900 Nordgr. Prm. 1889—90, 1897—98, 1902—04. Grønlandsk Personalhistoriker. — 1. Maj 1890 Skæve * Amalie Müller (Sysselmd. Hans Christopher M.) f. 21. Juli 1866 Thorshavn.

Fætter Klb. Evensen. Hustrus Brødre Klbr. P. og R. Müller.

Johnsen, Páll Thorbergur, f. 25. Juli 1833 Island † 27. Maj 1881 sst. Isl. Kbm. 1870 Vol. Em., 1873 Jhv., 1874 Rb., 1875 Ass. Em., entl. 1878. Prm. 1876—77. — 10. Sept. 1856 * Nanna Sophie Julie Johnsen, f. 23. Febr. 1842 Island. Var 1901 Oversygeplejerske Fr.berg Hosp.

Jordan, Johan Vilhelm. 1723 Kirurg Ghb., 1725 Nipisane, hjg. s. A.

Juncker, Otto Alexander, f. 26. Marts 1853 Kbh. Manufakturist. Ekspedient v. sjæll. Jærnbaner. Vol. grl. Hndl. Kbh. 1878 Vol. Em., 1880 Ass. og Regnskabsfører sst., 1884 Klb. Chb., 1885 Rb., 1890 Jhv., 1891 Um., entl. 1895. Prm. 1883—84, 1894—95.

Just, Abraham Nilssøn (Kbm. Niels J. — Maren Thorsdtr.) f. 1707 Chrsand † 25. Okt. 1787 sst. Var i hv. Fald 1733 Skriver og Ass. Ghb. Skipper og Gæstgiver Chrsand.

Jürgensen, Christian August (Kordegn Pet. J. — Christine Sophie Buntzen) f. 23. Nov. 1797 Kolding † 2. Aug. 1867 Kbh. 1819 Stud. Kolding, Lærer, 21. Juli 1825 c. th. (n). 1826 Miss. Ghb., ord. 10. Febr. 1831 Miss. Hb., entl. 1835. Prm. 1828—29. 1836 Spr. Engom, 1851 Emmerlev, entl. 1863. Udg. Breve fra Grønl. (Dansk Religionsblad 1826—32). — 23. Nov. 1828 Kbh. * Marcussine Cathrine Wolf (Miss. N. G. W.) f. 23. Sept. 1807 Ghb. † 9. Nov. 1880 Kbh.

Hustrus Broder Kbm. C. C. D. Wolf.

Jæger, Hans Jørgen Adolphsen (Spr. Ad. Jørgensen J. — Ida Marie Eegh) f. 11. Nov. 1741 Munkebjergby † 16. Juni 1796 Damsholte. 1757 Stud. Herlufsh.,

Aug. 1762 c. th. (h). 1765 Alumnus, 1768 Miss. Hb., ord. 23. Marts, entl. 1778. S. A. Vicepr. Tingsted, 1779 Spr. Mariager, 1782 Damsholte. Indviede Hb. Kirke 6. Jan. 1775. — 4. Maj 1768 Sollerod * Ida Sophie Herrested (Landmd. Chr. H. — Cathrine Frigast) f. 1745 Dronninggaard † 16. Juli 1829 Stubbekbg.

Jørgensen, Andreas Peter Rye (Miss. og Seminforst. H. F. J.) f. 24. Aug. 1860 Ghb. 1879 Vol. grl. Hndl. Kbh., 1881 Vol. Fhb., 1882 Ghb., 1885 Ass. Jhb., 1888 Nan., 1892 Klb. Fhb., entl. 1897. Prm. 1895—97. Lotterikollektør Valby. — 9. Juni 1885 Ghb. * Katharina Magdalene Andrea Emilie Andersen, f. 30. Aug. 1860 Kbh.

Jørgensen, Carl Julius Emil (Malermester Pet. Wilh. J. — Maren Petersen) f. 31. Juli 1816 Kbh. † 21. Juni 1891 Kbh. 1835 Stud. Kbh., 26. Okt. 1841, 31. Okt. 1842, 27. Okt. 1843 c. th. (n) og 9 Juli 1844 c th. (h). 1845 Alumnus, 1846 Prv. Mhj. Hb., ord. 8. Apr. 1846 Semin.lærer Ghb., 1848 Miss. Hb., entl. 1857. 1858 Spr. Bedsted-Grurup, entl. 1879. Lærer og Pr. Grønlænderhjemmet Kbh. — 12. Apr. 1846 Kbh. 1° * Agnes Christine Hansine Henriette Klüwer (Kopist Hans K. — Joh. Christine Henr. Rosendahl) f. 2. Febr. 1824 Kbh. † 19. Sept. 1849 Hb. — 28. Maj 1852 Fhb. 2° * Henriette Bolette Meyer (adopt. af Klb. E. E. M.) f. 24. Febr. 1825 Skt. † 12. Juni 1909 Kbh.

Jørgensen, Fritz Emil Thorvald (Kbm. Hans Chr. J. — Adelaide Svendsen) f. 20. Okt. 1863 Roskilde. 1882 Stud. Rosk., 1889 cand. med. & chir. (l). 1889—92 Hospitalsuddann. 1892 Distrlg. Jhb., entl. 1897. S. A. prakt. Rosk. — 28. Maj 1892 Kbh. * Anna Margrethe van Deurs (Søminemester Lauritz van D. — Caroline Frandsen) f. 6. Febr. 1864 Kbh.

Jørgensen, Haldor Ferdinand (Provst, Landstingsmd. Otto Fred. Chr. J. — Charl. Christine Emilie Tøxen) f. 4. Dec. 1831 Kbh. † 1. Apr. 1904 Kbh. 1851 Stud. Kbh., 22. Jan. 1855 c. th. (h_{II}). S. A. Prv. Mhj. og Semin.lærer Ghb., ord. 25. Apr., 1857 Semin.forst., entl. 1869. 1872 Spr. Førslev, 1881 Haudrup-Solrød, entl. 1902. R* 1869 Lektor i Grl., udg. bl. a. Kleinschmidts Ordbog, Bibeloversætt. (færdig 1900) og Salmebog. — 27. Apr. 1855 Kbh. * Ida Emilie Augusta Preisler (Landmd. Sophus Georg P. — Sanne Marie Michaeline Dantzer) f. 9. Nov. 1837 Kbh. † 5. Okt. 1906 Haudrup.

Sønner se oven- og nedenfor. Hustrus Søster * Klb. H. Elberg.

Jørgensen, Herjulf Carl Georg (Søn af foreg.) f. 10. Sept. 1856 Ghb. † 7. Juni 1911 Randers. 1884 Vol. Up., 1886 Ass. sst., s. A. fg. Bst. Ghv., 1894 Klb. Ghb., 1899 Hb., 1902 Jhb., 1910 Hb., entl. 1911. Prm. 1893—94, 1901—02, 1907—10. 1884 * Mine Pouline Andrea Bach, f. 16. Marts 1859 Randers.

Hustrus Søstersøn Ass. S. A. Møller.

Jørgensen, H. N. P. f. 1811. 1842 Ass. Ghv., 1843 Clshv., entl. 1844. Kirurg og Barber i Rusland.

Jørgensen, Jørgen Frederik (Degn Rasm. J. — Sophie Amalie Berg) f. 18. Okt. 1807 Opager † 7. Marts 1876 Trige. 1827 Stud. Nykbg., 19. Apr. 1831 c. th. (n). 1829 Alumnus, 1832 Miss. Ghb., ord. 28. Marts, 1835 Jhb., 1841 Fhb., entl. 1842. 1843 Spr. Tisted-Binderup-Durup, 1850 Mygind-Krogsbæk-Skørring,

1865 Trige-Ølsted. Folketingsmd. 1849—51. — 12. Febr. 1832 Birkerød * Marie Sophie Michaeline Rist (Overkrigskommissær Hans Ulrik R. — Anne Susanne Margrethe Fischer) f. 2. Sept. 1808 Nykbg. Sj. † 16. Febr. 1874 Trige.

Kahrs, Christian Friele (Kbm. Søren K. — Margrethe Marie Friele) f. 1771 (db. 14. Maj) Bergen † 15. Febr. 1822 Bergen. Vol. i Generaltoldkammeret. 1794 Ass. Skt., 1796 O-Ass. Ghb., entl. 1799. Kbm. Bergen, 1806 ekstra Toldbtj. sst., 1815 Overtoldbtj. — 4. Maj 1794 1° * Inger Christine Bredal (Kbm. Ivar Nielsen B. — Anna Rennord) f. 14. Aug. 1771 Bergen † 15. Juni 1814.

Kall, Peter Julius, f. 1806 Fr.havn † 5. Marts 1878 Fr.havn. 1823 Ass. Skt., 1825 kst. Kbm. sst., 1826 Ass., 1827 Kbm. Hb., entl. 1830. 1834 Dir. for priv. Handelsetabl. Grønl. Kbm. Fr.havn, svensk-norsk Vicekonsul, Kommerceraad.

Kauffeldt, Johan Christoph Ehrenfried, f. 7. Jan. 1816 † 12. Nov. 1885 Frberg. 1835 Ass. Ghb., 1837 Fkn., s. A. Ghb., 1840 Fhb., 1845 Nan., entl. 1850. Prm. 1848—49. 1851 kst. Handelsforv. Færøerne, entl. 1855. Kammerraad. — 9. Aug. 1842 Fhb. * Louise Sophie Frederikke Caddel, f. 28. Dec. 1823 Augustenborg † 20. Aug. 1878 Kbh.

Kettelsen. Jürgen, f. 1770 Føhr † 1835 Oldsum, Føhr. 1795 Styrmd. Ghv.s Anlæg, 1796 Hvalfangerkommandør og Bst. sst., entl. 1802. — 30. Aug. 1798 Ghv. * Dorothea Booysen (Hvalfangerkmd. Riewert B.) f. ca. 1775 Føhr † eft. Manden.

Kielsen, Ove (Kapt., Kbm. Kield Peter K. — Else Cathr. Carlsen) f. 25. Jan. 1803 Nysted † 12. Apr. 1842 Jhb. (ved at styrte ned fra en Klippe). 1827 Ass. Skt., 1829 Jhb., 1834 Nan., 1835 Fkn., 1836 Ghb., 1838 Nan., 1841 kst. Kbm. Jhb. Prm. 1833—34, 1837—38. Ivrig Vaccinator. — 29. Aug. 1835 Jhb. * Frederikke Anne Sophie Sødring, f. 1811 † 16. Febr. 1882 Frberg (2° * Madsen).

Fætter se nedenfor.

Kielsen, Ove Valentin (Major Kjeld Fred. K. — Benthea Cathrine Kielsen) f. 2. Jan. 1803 Kbh. † 1. Jan. 1864. Manufakturist. 1824 Ass. Fhb., 1827 kst. Kbm. Ghb., 1829 Hv-Ass. Hb., 1831 kst. Kbm. Ghb., 1833 Fkn., 1845 Klb. Ghb., 1846 Jhb., entl. 1853. Foretog en Vandring ind paa Indlandsisen fra Hb. Prm. 1832—33, 1841—43, 1849—52. Kommissionsmedl. 1851. Boede 1854 Wodroffs Mølle Kbh., senere paa Lolland. — 1833 * Anne Dorthe Juul (Styrmd. Diderich J. — Maren Westrup) f. 27. Jan. 1809 † 26. Okt. 1856 Frberg.

Kieding, Christian. 1718 Feltskær Norge, 1719 Garnisonskirurg Bergen, 1726 Kir. grl. Hndl., 1727 Ghb., entl. 1734. Hjg. (Sygdom) 1731—32. Fik 1735 p. Gr. af Svaghed 40 Rd. af Søkvæsthuset.

Kirchheiner, Emil C. F. J. (Kbm. P. G. K. — Pige Maren) f. 1831 Em. † 19. Okt. 1852 Um. Uddann. i Danmark. 1848 Vol. Ghv., 1850 Um.

Kirchheiner, Peder Goische (Spr. Joh. Jak. K. — Benedikte Erikke Thomasine Wadskiær) f. 18. Okt. 1800 Stubbekbg. † 30. Marts 1875 Jhv. 1827 Ass. Clshv., 1828 Em., 1831 kst. Kbm. sst., 1832 Jhv., 1836 Em., 1839 Ass. sst., 1844 Clshv., 1849 Jhv., entl. 1871. Prm. 1834—35. — 25. Marts 1835 * Johanna

Sebelina Kruse (Styrmd. N. H. K. — Lucilia Marie) f. 24. Febr. 1805 Kbh. † 8. Dec. 1840 Em.

Klær, Holger Sverdrup (Herredsfgd. Chr. Alb. K. — Mathilde Ingeborg Bagger) f. 3. Apr. 1856 Tønder. 1874 Stud. Ribe, 1882 cand. med. & chir. (h_I). S. A. kst. Distrlg. Jhv., 1883—89 Hospitalsuddann., 1889 Distrlg. Jhv., entl. 1899. 1900 prakt. Egebjerg. 1905 Distrlg. Jhv., 1912 Hb., entl. 1914. Prm. 1895—96 og 1909—10. Lægekonsulent Styr. af Grønl. 1908 R*. Udg. Afhandl. i Lægetidsskr. samt »Dansk Indflyd. i Grønl.« (1906). — 30. Marts 1913 Hb. * Yrsa Williamine Laurine Gunilla Segner Hansen (Forretningsfører Laur. Viktor H. — Augusta Juliane Segner) f. 31. Maj 1884 Kbh.

Kjer, Jacob (Søn af efterfølg.) f. 17. Apr. 1825 Hb. † 13. Jan. 1905 Frberg. 1846 Stud. Aarhus, 20. Jan. 1853 c. th. (n). S. A. Alumnus, 1855 Prv. Mhj. og Semin.lærer Jhv., ord. 25. Apr., 1857 Miss. Hb., entl. 1868. Indviede Skt.'s Kirke 1865. 1870 Spr. Ansager, men trak sig tilbage p. Gr. af Tunghørighed. Hjælpepr. flere Steder. Udg. grønl. Læsebog »Atuainiutit« (1880), Medarb. p. Bibelovers. og Salmebog. Skildret af Herm. Bang i »Stille Existenser«. — 24. Dec. 1854 Kbh. * Caroline Ferdinandine Margrethe Berth (Ritmester Jac. B. — Christiane Skeel) f. 17. Okt. 1828 † eft. Manden.

Kjer, Knud (Spr. Jac. K. — Abelone Møller) f. 2. Okt. 1802 Løsning † 14. Marts 1865 Skærbæk. 1819 Stud. Horsens, 8. Apr. 1823 c. th. (h). 1823 Miss. Hb., hjg. for Sygd. 1831. 1833 Spr. Todsø-Erslev, 1838 Skjødstrup-Elsted, 1856 Skærbæk. Grønl. Salmedigter. Udg. Salmebog (1834 og 1856), oversat Ross' Rejse. — 1823 1° * Jacobine Cecilie Satterup (Pv., Spr. Poul S. — Anna Marie Satterup) f. 2. April 1799 Dannemarre † 8. Jan. 1824 Aalborg (hjemrejste m. samme Skib, som de kom op med). — 7. Juli 1824 Em. 2° * Caroline Christiane Røhr (Degn Fred. Ludv. R. — Margr. Cathr. Hansen) f. 20. Apr. 1804 Uggerslev † 6. Maj 1874 Skærbæk.

Kleinschmidt, Johan Conrad (Emanuel K. — Maria Bomberg) f. 29. Dec. 1768 Ober-Dorla † 23. Dec. 1832 Fridrichsthal. 1793 Miss. Ny Herrnhut, anlagde Fr.thal 1824 og havde allerede 1828 en Menigh. paa over 300. Oversat Ny Test. (1823). Prm. 1812—13, 1823—24. — 25. Juni 1800 Ny Herrnh. 1° * Anna Margrethe Hammeleff, f. 30. Okt. 1772 Stiding, Holsten † 9. Maj 1812 Lichtenfels. — 3. Maj 1813 England * Christina Peters fra Christiansfeld; hun rejste til Europa 1835.

Kleinschmidt, Samuel Petrus (Søn af foreg.) f. 27. Febr. 1814 Lichtenau † 8. Febr. 1886 Ghb. 1823 paa Institut Kleinwelke, Sachsen, 1828 Apotekerdisc. Zeist, Holland, 1836 Lærer Chr.feld, 1840 Miss. Lichtenau, senere Katketlærer Ny Herrnhut. Udtraadte 1859 p. Gr. af Uoverensstemmelse ang. Kirketugt og fordi han ikke vilde gifte sig. S. A. Seminarielærer Ghb. Paabegyndte 1856 ny Bibelovers. og udgav en Række Læreboger; Grammatik der grönl. Sprache (Berlin 1851), Grl. Ordbog (Kbh. 1871), Skaber af det grl. Skriftsprog. Fader til Forstanderskabstanken. 1885 F. M. i Guld.

Kleist, David Lars Emanuel (dansk Bødker Chr. Larsen K. — Grl.inde

Else) f. 4. Jan. 1758 Fhb. † 23. Maj 1826 Nan. Plejesøn af Kbm. D. E. C. Wulf, opdr. i Danm. Bødker Fhb., 1797 Udstedsbst. Nan. — 9. Aug. 1782 Fhb. * Helena, db. voksen 5. Juli 1778 † før Manden.

Søster og Dt. * Kbm. J. C. Mørch.

Knudsen, Aage Henry Kristian (Arkivar v. Hæren Carl Jørg. K. — Sophie Holm) f. 21. Okt. 1890 Kbh. Handelsbtj. Vordingbg., Stubbekbg. og Svendbg. 1904—09, Lagerforvalter og Repræsentant Kbh. 1909—13. 1907 Handelseks. 1914 Vol. Em., 1916 kst. Bst. Ghv., s. A. Vol. Jhv., 1917 Ass., 1920 kst. Bst. Rb. — 17. Aug. 1920 Kbh. * Else Marie Smidt (Toldkontr. Harald S. — Julie Marie) f. 29. Maj 1901 Kbh.

Knudsen, Rasmus (Gaardfæster Peder K. — Kirsten Hansdtr.) f. 23. Marts 1775 Stenløse, Fyn † 29. Apr. 1851 Møllegaard. Undervistes af Stedets Præst. 1793 Stud. Odense, 3 Aar Huslærer, 17. Jan. 1800 c. th. (n). 1798 Alumnus, 1800 Miss. Jhb., ord. 25. Apr., entl. 1806. 1810 Spr. Ho-Oksby, 1829 Allesø-Næsby-hovedbroby, entl. 1844.

Knuthsen, Hjalmar Christian Reinholdt (Spr. Theod. K. — Anne Rosine Krumm (Keyser)) f. 26. Juni 1859 Sdr. Jernløse. 1876 Vol. Ghv., s. A. Rb., 1877 Ghv., 1879 Chb., 1880 Ass. Jhv., 1881 kst. Bst. Rb., 1885 Klb. Em., 1894 Um., entl. 1900. Kst. Insp. Nordgr. 1882—83. Prm. 1887—88, 1892—94, 1899—1900. Berejste 1903 Nordgr. som Leder af en Bernburgsk Eksped. for mineral. Eftersøgelse. — 7. Sept. 1880 Chb. * Augustine Margrethe Stybe f. 20. Dec. 1854 Kbh.

Kock, Oscar Peter Cornelius, (Lærer Richard Morety Alfred K. — Eleonora Juliane Storch) f. 23. Okt. 1860 Krungerup, Lolland. Handelsbtj. Thorshavn. 1884 Vol. Jhb., s. A. Kontroll. Iv., 1886 Vol. Fhb., 1887 Ass., 1891 Skt., 1894 Hb., 1895 Klb. Fhb., 1900 Skt., 1901 Ghb., 1903 Em., 1907 Jhb., entl. 1911. Kst. Insp. Sydgr. 1902—03. Prm. 1890—91, 1899—1900, 1909—11. — 1. Aug. 1886 Fhb. 1° * Gudrun Valborg Pauline Pålsson (Kbm. Antonius Venceslaus P. — Hansine Pauline Gregersen), f. 24. Sept. 1865 Tveraa † 19. Juni 1887 Fhb. — 15. Maj 1891 Kbh. 2° * Mathilde Elisa Amalie Kierulf, f. 9. Apr. 1872 Kbh. Ægtesk. opl.

Koppel, Gustav (Justitsrd., Prokurator Menca K. — Rosalie Fanny Bendixen) f. 14. Nov. 1869 Kbh. † 21. Okt. 1910 Frberg. 1887 Stud. Kbh., 1894 cand. med. & chir. (l). 1895 prakt. Sundbyerne, 1896—1900 Kand. og Reservelæge paa Hospitaler, 1901 Læge Iv., 1902 Distrlg. Ghb., entl. 1907. 1908 prakt. Frberg.

Koren, Wilhelm Frimann (Kbm. Niels K. — Christine Theting) f. 3. Maj 1765 Bergen † 24. Maj 1849 Trudsholm. 1791 Stud. Bergen. 1798 Ass. Apr. Ejl., 1799 Em., 1800 Hv-Ass. Hd. Ejl., 1801 Kbm. Em., entl. 1808, men afskaaret fra Hjemrejse ved Krigen. Inspektoratsfuldmægtig Ghv. Hjg. 1808, Skibet opbragtes ved Norges Kyst, men han og Kapt. frigaves. 1810 Vol. og 1813 Kopist Matrikelkont. Kbh., entl. 1827 og tog 1830 Bolig paa Trudsholm v. Roskilde.

Faster * Miss. Sylow.

Kornerup, Søren Bruun (Kbm., Forligskomm. Rasm. K. — Karen Margr.

Bruun) f. 8. Nov. 1801 Præstø † 8. Jan. 1844 Apr. Ejl. 1830 Ass. Clshv., 1834 kst. Bst. Chb., 1836 Apr. Ejl., 1838 Em., 1839 Apr. Ejl. Prm. 1835—36, 1842—43. — 7. Juli 1833 Ghv. * Andrea Danieline Thaning (Brændevinsbrænder, Forligskomm. Jens T. — Mariane Lund) f. ca. 1806 Koge † 21. Maj 1835 Clshv.

Krabbe, Ole, † 5. Apr. 1783 Up. Var 1779 Ass. Chb., 1782 Kbm. Up.

Krabbe, Thomas Neergaard (Bogholder Mads Nik. K. — Elvira Johanne Neergaard) f. 2. Aug. 1861 Hvalsø. 1879 Stud. priv., 1889 cand. med. & chir. (h_I). S. A. Læge Arsuk, entl. 1890. 1891 kst. Distrlg. Nykbg. Sj., s. A. Distrlg. Ghb., entl. 1901. Prm. 1898—99. Tilsynsrejser til Ang. 1904, 1906, 1908, til Kap York 1909. Privatiserer Sundby. — 13. Juni 1891 Kbh. * Johanne Emilie Louise Schlegel (Metaltrykker Carl Louis S. — Johanne Nielsen) f. 27. Okt. 1864 Kbh.

Kragh, Jens Michael Peter (Miss. Peder K. — Anne Marie Lidemark) f. 2. Dec. 1820 Em. † 19. Dec. 1901 Støttrupgaard. 1842 Stud. Randers, 8. Maj 1848 c. th. (h_{II}). 1849 Miss. Up., ord. 18. Jan. 1850, entl. 1858. 1859 Spr. Gislum-Vonsild, 1868 Strandby-Farsø, entl. 1896. — 20. Maj 1848 Kbh. * Johanne Eleonora Lund (Forp. Søren L. — Birthe Hansen) f. 3. Sept. 1824 Næsbyholm † 28. Maj 1896 Farsø.

Kragh, Peder (Gaardejer Michael K. — Kirstine Pedersdtr.) f. 20. Nov. 1794 Gimming † 25. Marts 1883 Øsby. 1813 Stud. Randers, 8. Okt. 1817 c. th. (l). Tænkte paa at gaa som Miss. til Indien, men fik ved Egedernes Skrifter Interesse for Grl. 1817 Alumnus, 1818 Miss. Em., ord. 13. Marts, entl. 1828. 1829 Spr. Gjerlev-Enslev, 1838 Lintrup-Hjerting, 1850 Øsby, entl. 1881. R*. Overmaade energisk Miss., sprogdygtig Oversætter og Forf. p. Grl. Dagbog udg. Haderslev 1875. — 26. Aug. 1819 Jhv. 1° * Anne Marie Lidemark (Kbm. C. G. L. — Eleonora Dorf) f. 23. Apr. 1797 Jhv. † 1. Febr. 1836 Gjerlev.

Søn se ovenfor. Dt. * Miss. N. P. Simonsen.

Kragh, Peter Christian f. Aabenraa † efter 1815. Gjorde som Styrmd. Rejser p. Grl. 1806 Ass. Jhb., 1807 tillige Fører af Galeasen »Sælhunden«. I Nødstilstanden under Krigen 1807—14 førte han 1811 dette Skib til Norge, overfyldt med Passagerer, og førte det atter en Tur til Grl. 1812. 9. Febr. 1815 Skipperborgerskab Bergen.

Kragstedt, Frederik Christian, f. ca. 1763 † eft. 1800. 1787 Ass. Skt., 1788 Kbm. sst., hjemsendt 1789 for at forebygge Giftermaal med en Indfødt. 1790 Kbm. Um., entl. 1793 for Svagelighed.

Krarup Smith, se Smith.

Kraul, Hans Peter, f. 22. Sept. 1863 Middelfart † 25. Marts 1915 Kbh. 1881 Sekltnt. Artill. 1885 Vol. Em., 1887 fg. Ass., 1888 fg. Bst. Ghv., 1890 Ass. Jhv., 1891 Rb., 1894 kst. Bst. sst., 1896 Up., 1900 Klb., entl. 1912. Prm. 1895—96, 1904—05, 1910—12. Boede paa Ourø.

Kretzmer (kaldet Kreutzmann), Johan Ernst, f. 1784 † 25. Okt. 1853 Kangâmiut. 1798 konf. Viby (Fyn), opholdt sig da paa Hverringe, 1801 i Tjeneste Odense. 1806 Matros Skt., 1810 Frmd. sst., 1823 Best. »Forsøget Kangâmiut«, 1830 U-Ass., 1834 kst. Ass. Skt., 1835 Ass., 1838 Hb., 1839 Skt. (Kangâmiut).

— 16. Sept. 1815 Skt. * Eunyche Marie Møller (dansk Bødker Hans Christensen M. — Pige Abigael Ludvigsdtr.) f. 1795 Em. † 7. Marts 1860 Kangâmiut. Sønnedtr. * Fpr. Kr. Rosing, Datterdtr. * O-Kat. R. Berthelsen, Sønnesøns Datter * Fpr. Heilmann.

Kristensen, Harald Vilhelm (Førstelærer Fred. K. — Marie Hansen) f. 5. Marts 1876 Kbh. 1894 Stud. Kbh., Jan. 1900 c. th. (l). 1899 Alumnus, 1900 Seminarielærer Ghb., ord. 2. Maj, entl. 1902. Seminarielærer Silkeborg, 1905 res. Kap. Ribe Domk. og Spr. Seem, 1912 Spr. Verninge, 1920 Ønslev—Eskildstrup. — 21. Apr. 1900 Ballerup 1° * Andrea Sørine Andresen f. 12. Nov. 1875 Rudkbg. † 20. Marts 1902 Ghb.

Kristensen, Kristian Peter (Gaardejer Kr. K. — Lene Kjestine Hansen) f. 30. Aug. 1851 Bollerslev † 1886 Kbh. 1872 Stud. priv., 19. Juni 1876 c. th. (h_I). 1877 Miss. Jhv., ord. 24. Jan., 1879 Miss. Em., 1881 Up., entl. 1886. — 5. Juni 1877 Førslev * Lovise Frederikke Andersen (Lærer Jens Pet. A. — Edele Dorthea Marie Rudolph) f. 6. Nov. 1858 Arløse.

Krogh, Johan Madsen (Gaardejer Mads Christiansen K. — Ane Sophie Petersen) f. 22. Juli 1879 Ø. Ulslev. 1893 Kontorist Nykbg. F. Herredskont., 1896 Stiftamtskont. 1901 Sekltnt. Inf. 1902 Vol. Ghv., 1904 Up., 1905 Um., 1907 Em., 1908 Ass. Hb., 1909 Jhv., 1912 kst. Bst., 1919 Klb. Prm. 1906—07, 1916—17. Medarb. paa »Grønland«. — 8. Aug. 1909 Hb. * Clara Kristine Poulsen Nymann (Propr. Christen Poulsen N. — Ane Marie Larsen Nymann) f. 23. Sept. 1889 Kettinge.

Krogh, Thomas Georg (Spr., Magister Jens Andreas K. — Birgitte Margr. Heiberg) f. 22. Okt. 1771 Bergen † 1801. 1792 Stud. Bergen. 1794 Ass. Fhb., 1795 Hb., 1799 O-Ass. Ghb., 1800 Kerrortussok, 1801 Kbm. Hb., hjg. 29. Okt. s. A. med Skibet »Diskofjorden«, som forliste totalt nær Færøerne.

Kruuse, Peter, var 1772 Ass. Em., 1773 Skt. Skal være død som sindssyg i »Pesthuset« Kbh.

Kursch, Carl Frederik (Klb. G. K.) f. 1. Jan. 1855 Chb. 1876 Vol. grl. Hndls. Kont. Kbh., 1878 Vol. Jhv., entl. 1880. Kbm. Ordrup.

Kursch, Georg, f. 1820 † 27. Apr. 1883 Kbh. 1851 Ass. Em., 1852 Klb. Ghv., 1854 Chb., 1856 Rb., 1859 Skt., 1867 Jhb., entl. 1872. Prm. 1858—59. Kommissionsmedl. 1877. — * Emma Rothweiler.

Sønner se nedenfor og ovenfor.

Kursch, Vilhelm Georg (Søn af foreg.) f. 15. Juli 1853 Ghv. † 24. Okt. 1911 Kbh. 1883 Vol. Fbh., 1886 Ghb., 1887 Udstedsbst. Fkn., 1888 Arsuk, 1903 Ass. Jhb., entl. 1908. Prm. 1897—98. — 1883 * Theresia Marie Frederikke Islin, f. 17. Maj 1855 Kbh.

Kühnel, August Gottlieb (Auditør Aug. Gottl. K. — Johanne Magdalene Meyer) f. 19. Sept. 1806 Nyborg † 17. Aug. 1862 Liseborg. 1823 Stud. Nyborg, 27. Okt. 1830 cand. jur. (h.). 1839 Inspektoratsfuldm. Ghv., 1842 Ass. sst., entl. 1843. 1847 Underretsprok. Holstebro, 1853 Overretsprok. Viborg.

Laersen, Berthel, f. 1721 † 10. Dec. 1782 Skt. Vajsenhusbarn. 1739 Kat. Ghb., 1757 Skt., 16. Marts 1764 Miss., ord. Juni Ghb. (af Gregersen og Bjørn). Dygtig i Grl. og en nidkær og betydelig Miss., herrnhutisk paavirket. Gav betydelige Bidrag til Oversætt. af ny Test. Plantesamler. — 1744 Ghb. * Susanna, f. c. 1728 (db. 27. Nov. 1740 Ghb.) † 25. Febr. 1779 Skt.

Sønner Miss. F. Berthelsen og Kat. Jac. og Jos. Berthelsen. Døtre * Kbm. Bidstrup og Storm.

Lammerssen, Johann Friederich (Tjener Jac. Lammers — Margaretha Elisabeth Törper) f. 14. Juli 1763 Chrhavn † 12. Febr. 1826 Jhv. 1784 Ass. Ghv., 1785 Up., 1787 Clshv., 1788 O-Ass. Kpr. Ejl., 1789 Kbm. Um., 1790 Ass. Em., 1791 Jhv., 1793 Clshv., 1823 Jhv. — 29. Maj 1788 Chb. * Ane Irgens, Enke efter Kbm. N. F. I.

Datter * Miss. B. Hartz.

Landorph, Jørgen Brodersen (Assessor Broder L. — Anne Kirstine Viborg) † 1741. 1720 Søkadet, 1721 Prmltnt. i fyenske Inf., 1728 Kaptajn, s. A. Kommandant Nipisane, entl. 1731.

Lange, Carl Emil (Gross. Michael Chr. L. — Anne Marie Rummer) f. 7. Aug. 1817 Kbh. † 30. Marts 1857 Rb. 1844 Silkekræmmer Kbh. 1851 Vol. Ghv., 1852 Ass. Em., 1854 Clshv., 1856 Rb. — 10. Sept. 1853 Em. * Maria Charlotte Steenberg † 26. Aug. 1854 Clshv.

Lange, Frederik Rosbach (Bødker Lars Chr. L. — Grl.inde Petrine, kaldet Bertheline) f. 4. Juli 1822 Ghv. † 21. Apr. 1899 Kekertak. 1842 Nationalmatros Clshv., 1857 Udstedsbst. Ikamiut, 1874 Kekertak, entl. 1887. — 29. Febr. 1844 Clshv. 1° * Birgitte Eva (Michel Okatek — Eva) f. 15. Okt. 1823 Jhv. † 4. Nov. 1872 Ikamiut. — 1874 2° * Ida Sofie Kirstine Hansen, f. 19. Nov. 1838 Hd. Ejl.

Broder U-Ass. N. J. A. Lange.

Lange, Jacob Peter (Byfoged Laurs Pederssøn L. — Riise Margr. Schultz) f. 1749 (db. 22. Okt.) Chr.sund, konf. 21. Juni 1767 Jhv., † 2. Maj 1784 Jhb. 1764 Kat. Jhv., 1771 Um., 1774 Fhb., 1775 Ass. Jhb. Prm. 1770—71, 1773—74. Sprogdygtig, men svagelig og tungsindig.

Lange, Nicolai Jens Andreas (dansk Bødker Lars Chr. L. — Petrine, kaldet Bertheline) f. 12. Juni 1828 Ghv. † 16. Aug. 1905 Sarkak. 1848 Nationalmatros Chb., 1856 Udstedsbst. Akugdlît, 1874 Nûgssuak, 1888 Sarkak, U-Ass. s. A., entl. 1904. — 16. Sept. 1849 Chb. 1° * Sophie Hedevig Dorthea Lundblad (Nationalmatros David L. — Judithe Hvass) f. 1829 Em. † 4. Juni 1851 Chb. — 28. Febr. 1852 Clshv. 2° * Maren Sara Brønlund (Nationalmatr. Kristen Sørensen B. — Dorthea Johannesdtr.) f. 28. Jan. 1827 Clshv. † 1. Marts 1853 Akugdlît. — 10. Febr. 1857 Chb. 3° * Birthe Pernille Brønlund (Søster til 2. Hustru) f. 4. Febr. 1837 Clshv. † efter Manden.

Lange, Ole Pedersen (Provst Peder Willumsen L. — Karen Olufsdtr. Torm) f. 7. Jan. 1703 Fr.borg † 14. Okt. 1766 Sørum. 1721—24 Huslærer Vardal, 1728 Miss. Ghb., 1729 Nipisane, entl. 1731. S. a. Spr. Urskog, entl. 1750. Forf. af et latinsk Digt til Hans Egedes Pris.

Lange, Svend Vilhelm Libert (Kassekontrollør Fr. L. — Anna Libert) f. 18. Maj 1900 Fr.berg. 1917 Vol. Styr. af Grl., 1919 Vol. Em., 1920 Jhv., entl. s. A.

Langer, Jens Christian (Gaardejer Niels Jensen — Nicoline Christensen) f. 14. Dec. 1866 Ølby. 1887 Stud. Viborg, 6. Febr. 1894 c. th. (h II). S. A. Alumnus, 1895 Miss. Jhb., ord. 29. Maj, 1897 Miss. Fhb., entl. 1904. 1906 Spr. Fausing—Auning, 1919 Vorning—Kvorning—Hammershøj. Navneforandring 1913.— 7. Juni 1895 Stenløse * Georgine Dorthea Ida Kellermann (Teglbrænder Vulf Ludvig K. — Henriette Hermandine Grünwald) f. 11. Dec. 1865 Slagelse.

Langskov, Christian Sigvald Jensen (Kbm. Christen Jensen — Marie Kirstine Højslev) f. 24. Sept. 1872 Viborg. 1886—92 Kontorist. 1893 Sekltnt., 1894—97 Bogholder Kbh. 1897 Vol. Skt., 1900 Ass., 1905 Jhb., 1911 kst. Bst., 1912 Klb., 1916 Skt. Prm. 1904—05, 1913—14, 1920—21. — 6. Juni 1902 Skt. * Sigrid Vilhelmine Østerberg Bistrup (Klb. L. H. C. B.) f. 12. Jan. 1881 Ghb.

Larsen, Harald Christian (Gaardejer Søren Chr. L. — Mette Marie Thomsdatter) f. 19. Sept. 1885 Holte (Vendsyssel). 1905 Stud. priv., 1910 cand. med. & chir. (l.). S. A. kst. Distrlg. Jhv., entl. 1911. S. A. prakt. Fr.berg, 1912 Søborg Villaby, 1915 Ass. Rigshosp. Øjenafd. — 15. Marts 1908 Kbh. * Meta Olivia Astrid Egebjerg (Furagehndlr. Peter Petersen E. — Ane Christine Christensen) f. 25. Jan. 1888 Kbh.

Larsen, Lars Frederik, f. 10. Febr. 1820 † 15. Apr. 1902 Kbh. 1844 exam. jur. (I). S. A. Hv-Ass. Ghv., 1846 kst. Bst., 1847 Ass. Em., 1849 Clshv., 1850 Klb. Chb., 1863 Jhb., entl. 1867. Prm. 1854—56, 1862—63. Kommissionsmedl. 1877. — 25. Juli 1847 Ghv. * Maria Elisabeth Bloch.

Lassen, Frederik (Forvalter Nic. L. — Dorthea Kaare) f. 25. Marts 1798 Stoense † Jan. 1872 Ordrup. 1821 Ass. Em., 1822 Ghv., 1823 Niakornat, 1825 Ghv., s. A. kst. Kbm., 1827 Kbm. Clshv., 1829 Chb., 1830 Hb., 1834 Jhb., 1851 Fkn., entl. 1856. Kst. Insp. Sydgr. 1832—33. Prm. 1833—34, 1837—38, 1841—42, 1846—47, 1850—51. Kammerraad 1847. — 17. Aug. 1823 Um. 1° * Sophia Frederikke Hount (Kbm. C. F. H.) f. 31. Juli 1806 Jhv. † 15. Apr. 1833 Ghb. — 1834 2° * Inger Hedevig Elisabeth Tryde (Lotterikollektør Anders Holst T. — Cathrine Marie Elisab. Pfeiffer) f. 22. Apr. 1801 Esrom † 24. Marts 1864 Kbh.

Sønner se nedenfor.

Lassen, Frederik („Frits") Andreas Asmus Christian Valdemar Gabriel Tryde (Søn af foreg.) f. 6. Sept. 1838 Jhb. † 2. Jan. 1920 Næstved. 1855 Vol. Jhb., 1857 Fhb., 1858 Ghb., 1864 Clshv., 1868 Ass., 1869 Ghv., 1872 Klb. Hb., 1879 Ghb., 1882 Skt., 1883 Ghb., entl. 1885. Kst. Insp. 1882—84. Prm. 1863—64, 1881—82. Klasselotterikoll. Præstø, entl. 1918. — 1. Juli 1868 Em. * Emma Michaeline Jakobine Tryde (Propr. Fred. Wilh. T. — Frantzine Emilie Hulevad) f. 7. Marts 1835 † 5. Jan. 1900 Præstø.

Lassen, Hans Nicolai Christian (Halvbroder til foreg.) f. 7. Sept. 1824 Um. † 1898 Kbh. 1845 Vol. Fhb., 1846 Ass. Fkn., 1849 Ghb., 1850 Jhb., 1851 Fkn., 1852 Ghb., 1858 kst. Bst., 1859 Ass. Skt., 1873 kst. Bst., 1874 Ass., entl. 1876. Prm. 1856—57.

Lassen, Nicolai (Handelsmd. Peter L. — Marie Nielsen) f. 1724 Sønderborg † efter 1761. 1751 Stud. Sønderbg., 12. Apr. 1753 c. th. (n). 1752 Alumnus, 1754 Miss. Jhv., ord. 18. Marts, entl. 1755. Gift 4. Maj 1757 Holmens K. Kbh. og søgte endnu 1761 Missionskollegiets Anbefaling til Befordring, men er rimeligvis død kort efter.

Sønneson Kbm. Fr. Lassen.

Lassen, Rudolph Friederich (Kbm. Jens L. — Karen Fester) f. 10. Aug. 1760 Alten, Finmarken † 13. Jan. 1811 Storvorde. 1772 Disc. i Roskilde Skole, senere i Kbh. 1778 Stud. Skalholt, Island, 11. Apr. 1782 c. th. (h). 1784 Alumnus, 1787 Miss. Up., ord. 28. Marts. 1789 Miss. Ghv., 1792 Jhv., entl. 1797. 1798 Spr. Storvorde-Sejlflod. Energisk og dygtig Miss., offentliggj. »Tanker om blandede Ægteskaber i Grønland« (Minerva 1795). — 31. Marts 1787 Kbh. * Charlotte Thura (Glarmester og Bedemand Terkil Hansen T. — Susanne Cathr. Hansdtr. Guldberg) f. 1763 (db. 13. Marts) Roskilde † 15. Okt. 1828 Kbh.

Lauf, Elias Peter Isak (Sælfanger David Alauphesen — Karen Siegstad) f. 21. Jan. 1894 Akigsserniak. Seminarist Ghb. 1915, til 1918 uddannet i Danmark. Seminarielærer og O-Kat. Ghb., ord. 28. Aug. 1920 Kbh.

Laugesen, Christopher † 1. Febr. 1731 Ghb., Barber og Kirurg.

Leigh, Nikolaj Christian (Provst Søren L. — Karen Cold) f. 1760 (db. 18. Okt.) Ringsaker † 22. Dec. 1825 Roskilde. 1781 exam. jur. (I). 1782 Ass. Jhv., 1784 O-Ass. Rb., 1787 Kbm., entl. 1790. 1793 Byskriver Nykbg. S., senere i Roskilde samt Herredsfoged Ramsø-Tune Herreder. Justitsraad.

Lerch, Johan Frederik (Michael Friederich L. — Charlotte Margrethe) f. 2. Febr. 1780 Rendsborg † 1. Maj 1855 Clshv. 1800 immatrik. v. kirurg. Akademi. Kompagnikirurg. 1802 Kirurg Ghv., 1827 Clshv., entl. 1839. Højst original, stejl og selvraadig. Udg. Underretning for Jordemødre. — 2. Aug. 1835 Clshv. * sin mangeaarige Husholderske Sara Tambour (dansk Tømmermd. og Skoleholder Peder Pedersen T. — Antonette) f. 23. Dec. 1781 Jhv. † 7. Nov. 1857 Clshv.

Hustrus Moster * Kbm. Geraae.

Libeck, Christoffer Nikolaj (Husmd. Hans Andersen — Rønnow Halvorsdtr.) f. 11. Aug. 1748 Gran, Norge † 4. Juni 1809 sst. I 21 Aar Kontorist paa Sorenskriverkontor, derefter Korporal i Hæren. 1782 Hv-Ass. Fortunebay, 1783 O-Ass. Ghv., entl. 1789. Boede til 1795 i Kbh., derefter i Norge. — 2. Sept. 1787 Ghv. * Birgithe Charlotte Sandgreen (Kbm. Sv. S.) f. 8. Febr. 1766 Hb. † 1. Nov. 1829 Hd. Ejl. Hun vendte tilbage til Grl. 1795, hvor hun nogle Aar var Inspektoratstolk.

Lidemark, Caspar Gottlieb (Parykmager Peder L. — Elisab. Christophersdtr.) f. 1758 (db. 27. Apr.) Kristiania † 19. Dec. 1797 Kbh. 1782 Hv-Ass. Clshv., 1784 O-Ass. Kpr. Ejl., 1785 Kbm. Up., 1786 tjenstledig Ghv., 1787 Bst. Ghv. Anlæg, s. a. Kbm. Em., 1791 Jhv., entl. 1795, hjg. 1796. — 19. Aug. 1789 Em. * Eleonora Dorf (Kbm. J. P. D. — Pige Elisabeth) f. 14. Marts 1770 Em. † 21. Apr. 1837 sst., Jordemoder.

Datter * Miss. P. Kragh.

Lindemann, Carl Ludvig Theodor Ibsen (Kbm. Fred. Ferd. L. — Helene Amalie Walseth) f. 24. Okt. 1853 Nykbg. F. 1872 Stud. Nykbg., 1879 cand. med. & chir. (h_I). S. a. prakt. Skjelby, 1882 Distrlg. Jhb., entl. 1892. 1893 prakt. Skive, 1895 Distrlg., 1915 Kredslg. — 3. Juni 1879 Kbh. * sin Kusine Flora Martine Conradine Walseth (Melhndlr. Niels Iversen W. — Emilie Constance Weiner) f. 20. Sept. 1857 Kbh.

v. Linden, Carl Frederik, f. Altona † 7. Sept. 1781 Guinea. Overmester i Flaaden. 1777 Kirurg Hb., entl. 1780. S. a. Kirurg Guinea.

Lindenhan, Johann (Advokat Christopher L. — Inger Margr. Meylandt) f. 1736 Haderslev † 27. Aug. 1805 Randbøl. 1757 Ass. Jhv., 1760 Rb., entl. 1763. 1773 Ass. v. Kolonierne paa den jyske Hede, senere kgl. Insp. sst. Udg. en Afhandling om Hvalfangstens Opkomst (paa Tysk).

Lindorff, Jacob Frederik Theodor (Fuldmægtig Fred. Georg L. — Louise Amalie Brummer) f. 1823 † 17. Okt. 1859 under Hjemrejsen. 1841 Stud. priv., 19. Okt. 1847 cand. med. & chir. (h_I). 1848 Underskibslæge, 1850 prakt. Stege, 1853 Distrlg. Ghb., entl. 1859. — 27. April 1853 * Louise Amalie Klenau (Major Jørgen Christopher K. — Cathrine Jensine Kirstine Kehlet) f. 6. Marts 1828 † 1872 Kbh. (2° * norsk Kapt. Heyerdahl).

Lindow, Harald (Sagfører Ivar Petersen — Ida Lindow) f. 11. Juni 1886 Sdr. Broby. 1905 Stud. priv., 1910 cand. jur. (h_I); Ass. Universitetskvæsturen. 1911 Ass. Nordgrl. Inspektorat, 1912 kst. Fuldmægtig kgl. grl. Hndl., 1913 Insp. Nordgr. Kommissionsmedl. 1920—21. — 19. Aug. 1913 Korsør * Herdis Torkildsdatter Winther (Spr. Torkild Kristian W. — Dagmar Vedel) f. 19. Apr. 1893 Nykbg. Mors.

Lintrup, Jens Koch (Peder Jensen L. — Marie Kirstine Felding) f. 31. Maj 1756 Kolding † 30. Juni 1808. 1776 Stud. Kolding, 3. Okt. 1785 c. th. (n). Som Student Huslærer paa Falster og blev 1782 Alumnus paa Glahns Anbefal. 1786 Miss. Em., ord. 26. Marts. 1787 Miss. Clshv., entl. 1792. 1794 Spr. Kyndby-Krogstrup, entl. 1808. — 23. Maj 1786 * Johanne Sophie Svane, f. 1758 † 19. Jan. 1823 Kbh.

Lorentzen, Carl (Distr.dyrlæge Vilh. L. — Augusta Frederikke Emilie Louise Ringheim) f. 22. Jan. 1860 Viborg. 1879 Stud. Vibg. 1886 cand. med. & chir. (l.). S. A. Læge Arsuk, entl. 1887. Specialist i Mavesygd. Kbh., Dr. med. og tit. Professor.

Lorentzen, Christian, f. ca. 1764 † efter 1809. 1785 Ass. Hb., 1786 Skt., 1787 Kbm. Hb., entl. 1789. Var 1800 Toldbtj. Rasvaag v. Farsund, forflyttet el. død 1809.

Lund, Andreas Molbech (Prokur. Gregers L. — Anna Margr. Molbech) f. 1749 (db. 14. Febr.) Stange, Hedemarken † 27. Nov. 1820 Skanderborg. 1769 Stud. priv., 1770 2 Eks. Korrespondent kgl. grl. Hndl. 1789 Insp. Sydgr., bestyrede tillige Ghb. 1791—92, entl. 1795. Amtsforvalter Skanderborg. — * Sofia Amalia Westphalen, f. 1765 † 16. Sept. 1816 Skanderborg.

Broder Kbm. J. C. v. K. Lund.

Lund, Bent Jacobsen, f. 1722 † 24. Sept. 1774 Kbh. 1741 Ass. Chb., 1743 Kbm., 1746 O-Ass. Jhv., hjg. 1748. 1750 Kbm. Chb., entl. 1753. 1757 Konsumptionsskriver Kbh.s Porte.

Lund, Johan Anton, f. 1794 † 12. Dec. 1854 Vejrø. 1819 Ass. Hb., 1828 Kbm. Fhb., 1829 Fkn., entl. 1830. Prm. 1827—28. 1827 Med. f. ædel Daad for Iver med Vaccination. Fyrinsp. Vejrø. — 1828 * Anna Sophie Gahr (adopteret af sin Morbroder Chr. Schneider) f. 1806 Kbh. † 31. Marts 1829 Fhb.

Lund, Jørgen Christoph v. Koppelow (Prokur. Gregers L. — Anna Margr. Molbech) f. 2. Nov. 1756 † 10. Marts 1822 Aarhus. 1782 Ass. Gbh., 1784 Kbm. Skt., 1787 Jhb., entl. 1794. Udstod paa Rejse til Jhb. »de haardeste Fatiguer, Frost, Hunger og Dødsangester«. 1809 Postmester Aarhus. — 24. Aug. 1788 Jbh. * Birgithe Christine Windekilde Rasch (exam. jur., Handelsmd. og Gæstgiver Jørgen Peter R. — Marie Benedicte Selmer) f. 12. Nov. 1756 Næs, Hallingdal † 16. Juni 1843 Aarhus.

Broder Insp. A. M. Lund.

Lund, Peder Jacob Eskild (Formand Hendrik Kleist L. — Bodil Marie) f. 2. Sept. 1825 Jbh. † 7. Juni 1899 Sydprøven. Oplært i Danm., konf. 1843 Taarnby, Amager; Elev Skaarup Semin. 1847 Mhj. Jbh., 1848 Udligger og Kateket Ilua, 1859 Udl. Sydprøven., 1862 Vol. Jhb., 1876 Ass., entl. 1879. Udstedsbest. Sydpr. — 14. Nov. 1847 Jbh. sin Kusine * Okaline Juliane Marie Motzfeldt (Ass. P. H. M. — Kirsten Lund) f. 7. Sept. 1826 Jhb. † 7. Febr. 1888 Sydpr.

Lunde, Niels Larsen, f. 1752 † 19. Jan. 1810 Kbh. 1778 Hv-Ass. Kerrortussok, 1785 Kbm. Hb., 1786 Hv-Ass., 1787 Kbm. Skt., hjg. 1788. 1789 Hv-Ass. Igdlutsiak, 1790 Kbm. Rb., 1799 Jhv., entl. 1800, men overvintr. Ghv., hjg. 1801. Bud v. Fattigvæsenet. — 2. Juni 1789 Kbh. * Frederica Dorthea Swenstrup † ca. 1809 Kbh.

Datter * Kbm. Johs. Winding. Broderdtr. * Kbm. Chr. Fr. Rousing.

Lützen, Edvard Ægidius (Lærer Andr. Chr. L. — Eva Margr. Frederikke Jacobsdtr.) f. 18. Okt. 1857 Sandegjerde, Thorshavn. 1877 Stud. Sorø, 21. Juni 1882 c. th. (l). 1883 Miss. Ghb., ord. 7. Marts, 1884 Fbh., 1887 Jbh., entl. 1892. 1893 Spr. Lyngby-Albøge. Udg. »Atuagagssiat«, et opbygg. Aarsskrift (Ghb. 1898). — 14. Marts 1883 Kbh. * Emilie Birgithe Clausen (Kbm. Peter Georg C. — Charl. Marie Margr. Formann) f. 16. Dec. 1864 Aalborg.

Søsterdtr. * Klb. Evensen. Hustrus Søster * Klb. C. O. Bugge.

Lybert, Isaak (Kbm. Søren Andersøn L. — Anna Isaaksdtr. Riber) f. 1762 Bragernæs † ca. 1814 Nordmøre. 1785 Ass. Skt., 1786 O-Ass. Fkn., 1789 Ass. Skt., 1791 O-Ass. Kerrortussok, entl. 1793. Kst. Sorenskriver Nordmøre.

Lye, Eskild Olsen, f. 1727 † efter 1770. 1749 Stud. Kristiania. S. A. Kat. Fhb., 1751 Ass. sst., hjg. s. A. for Sygdom. 1752 Degn Gjerslev, 1768 Herredsskriver Arts-Løve Herreder, entl. et Par Aar efter.

Lyngbye, Anders Pedersen, f. ca. 1730 † 24. Febr. 1786 Up. ved i Sinds-

forvirring at drukne sig selv i et Garnhul i Isen. 1761 Tømmermd. Jhv., 1771 Up., 1772 Ass. sst., entl. 1782. — 1768 Jhv. * Grønl.inde Benedicta, f. c. 1748 (db. 5. Marts 1768 Jhv.) † 11. Sept. 1788 Up.

Datter * Ass. N. L. Steenholdt.

Lynge, Lars, f. ca. 1725 † 5. Apr. 1803 Chb. 1750 Bødker Cbh., entl. 1794. — 1754 Cbh. * Grønl.inde Maren, f. 1737 Cbh. † Nov. 1785 sst.

Stamfader til den store sydgrønlandske Slægt Lynge.

Lytzen, Carl Emil Olfert (Kirurg J. H. L.) f. 6. Aug. 1839 Jhb. † 4. Apr. 1896 Kbh. 1856 Vol. Nan., 1858 Jhb., 1861 Nan., 1863 Ass. sst., 1869 kst. Bst. Fhb., 1874 Klb. Skt., 1880 Jhb., entl. 1893. Prm. 1873—74, 1884—85, 1892—93. 1894 Pakhusforv. kgl. grl. Hndl., entl. 1896. — 5. Sept. 1866 Jhb. 1° * Maria Euphemia Rosen (Spr. David R. — Anna Elisabeth Halse) f. 2. Febr. 1842 Lille Lyngby † 21. Nov. 1871 Fhb. — 1874 * 2° Hanne Florentine Henriette Schacke † 1. Jan. 1913 Kbh.

Broder se nedenfor. 1. Hustrus Søster * Miss. Rosen.

Lytzen, Hans Marinus (Kirurg J. H. L.) f. 24. Marts 1836 Jhv. † 10. Febr. 1854 Jhb. (Vaadeskud). 1851 Vol. Jhb.

Broder se ovenfor.

Lytzen, Johannes Haberdorff (Generalmajor, Kammerherre Hans Staal Lytzen — Marie Laurentze Haberdorff) f. 20. Okt. 1803 Kbh. † 4. Dec. 1863 Nan. 1823 Stud. Herlufsh., 1830 cand. chir. (II. Kar.). 1830 Kirurg Clshv., 1832 Jhv., 1838 Kir. og Ass. Jhb., 1850 Bst. Nan. Prm. 1835—36. — 7. Juli 1833 * Lovise Tabitha Elisabeth Brandt (Ass. Rasm. B. — Pige Tabitha) f. 25. Okt. 1813 Ghv. † 3. Sept. 1884 Nan.

Sønner se ovenfor.

Løchte, Johannes Jacob Kjeld (Skræder Johs. Hansen Løgte — Elisabeth Sivertz) f. 6. Marts 1786 Kbh. † 9. Febr. 1857 Ingstrup. 1804 Stud. Nykbg. F., Lærer i Sprog og Matematik, 13. Jan. 1817 c. th. (n). 1816 Alumnus, 1817 Miss. Jhv., ord. 9. Apr., entl. 1823. Ivrig for Skolevæsenet. 1824 Spr. Hornum-Hyllebjerg-Flejsborg, 1828 Kollerup-Skræm-Hjortdals, 1841 Ingstrup-Hjermitslev-Alstrup.

Maigaard, Michael Christian, f. 27. Maj 1859 Kbh. † 13. Febr. 1919 Kbh. 1878 Snedkersvend, 1880 Hustømrer Jhv., 1881 Udstedsbst. Hd. Ejl., 1883 Kangâtsiak, 1885 Vol. Rb., 1887 Ass., 1888 Em., 1889 Um., 1894 kst. Bst. Chb., 1897 Klb., entl. 1902. Prm. 1887—88, 1901—02. Foretog 1886 sammen med Peary en Indlandsisvandring fra Pâkitsok. Ans. ved Frberg Sporvejsselsk. — 10. Juli 1891 Um. * Alma Johanne Jensen, f. 27. Marts 1865 Kbh.

Magnusson, Thorkel (Præst Magnus T.) f. 1752 Island † eft. 1800. 1767 Elev Kbh.s Vajsenhus, 1768 Kateketelev Ghb., 1770 Kat., hjg. 1783. Skulde atter opgaa 1784 som Leder af en Kateketskole, men opgav det, formentl. for Sygdom. Oph. sig paa Island til 1800, da han kom til Kbh. for at søge Ansættelse.

Farbroder Provst Thorhallesen.

Martini, Johan Frederik, 1789 Haandskriver Ghv., 1790 Ass., entl. 1791.

Mathiesen, Carl Peter Lauritz (Klb. Jonathan M.) f. 24. Apr. 1867 Fkn. 1886 Ubt. Hb., 1890 Udstedsbst., 1891 Vol. Ghb., 1892 Hb., 1893 Jhv., 1894 Clshv., 1896 Chb., 1897 Ass., 1899 Jhb., 1903 Nan., 1911 Klb.,1912 Fhb., 1915 Nan. Prm. 1898—99, 1908—10. — 4. Sept. 1900 Jhb. * Eva Sofie Elisabeth Hutzen (Landmd. Carl Alexander H. — Eline Carlsen) f. 6. Aug. 1873 Bjørnemosegaard v. Faaborg.

Broder Klb. J. O. F. Mathiesen. Søster * Klb. Brummerstedt.

Mathiesen, Jens Mathias (Skibsfører grl. Hndl. Lauritz M. — Juliane Marie Lund) f. 13. Febr. 1800 Kbh. † 27. Juni 1860 Korsør. Styrmd. grl. Hndl. 1820 Ass. Jhb., 1827 Kbm. Fhb., 1830 Jhb., 1832 Fhb., entl. 1833. Prm. 1825—26. Ledsagede 1829 Graah paa Vej til Østkysten som Tolk. Møller i Jonstrup, 1841 Fyrinsp. Hesselø, entl. 1853. — 26. Juni 1828 Jhb. * Elisabeth Emilie Dreier (Kobbersmed Hans D. — Karen Lunøe) f. 11. Apr. 1802 Brede † Jan. 1897 Roskilde.

Søn Klb. L. F. Mathiesen.

Mathiesen, Johannes Otto Frederik (Klb. Jonathan M.) f. 15. Juli 1870 Gbh. 1888 Handelseks. Kbh., Kontorist D. F. D. S. 1892 Vol. Chb., 1893 Em., 1894 Clshv., s. A. Jhv., 1899 Ass. Chb. 1902 kst. Bst. Rb., 1903 Ass. Chb., 1904 Em., 1905 fg. Bst. Ghv., 1906 Ass. Pr., 1907 kst. Bst. Rb., 1911 Klb., 1913 Em., 1914 Um. Kst. Insp. 1918—20. Prm. 1901—02, 1912—13. Kommissionsmedl. 1920—21. — 20. Juni 1906 Em. * Elisabeth Balle (Miss. og Semin.forst. N. E. B.) f. 29. Aug. 1883 Kbh.

Broder Klb. C. P. L. Mathiesen. Søster * Klb. Brummerstedt. Hustrus Brødre Provsterne F. og K. Balle, Søster * Klb. O. R. Binzer.

Mathiesen, Jonathan (Snedkermester Peter M. — Johanne Cathrine Schou) f. 4. Aug. 1814 Chr.havn † 2. Dec. 1885 Skt. (Vaadeskud). 1838 Bodker Fhb., 1843 Jhb., 1845 Udstedsbst. Sagdlît, 1848 Arsuk, 1858 U-Ass. Fhb., 1862 Vol. Arsuk, 1863 kst. Bst. Fhb., 1864 Kontr. Iv., 1865 Vol. Fhb., 1866 Ass. Fkn., 1869 Klb. Ghb., 1871 Kontr. Iv., 1873 Klb. Fhb., 1875 Ghb., 1879 Hb., 1885 Skt. Prm. 1841—42, 1849—50, 1857—58. — 1865 Fhb. * Juliane Ottine Wiberg (Lærer Carl Emil W. — Birthe Cathrine Jørgensen) f. 14. Apr. 1834 Kbh. † 11. Juni 1909 Kbh.

Sønner se ovfr. Dt. * Klb. Brummerstedt. Hustrus Br. Miss. Wiberg.

Mathiesen, Lorentz Frederik (Kbm. J. M. M.) f. 23. Nov. 1832 Fhb. † Marts 1921 Kbh. Købmand Køge. 1859 Vol. Jhv., 1860 Rb., 1861 Up., 1865 kst. Ass. Pr., 1869 Ass. Nan., 1870 Klb. Ghb. 1875 Fhb., 1880 Skt., entl. 1885. Kst. Insp. 1873—74. Prm. 1868—69, 1882—83. — 30. Aug. 1870 Ghb. * sin Kusine Karen Marie Elisabeth Dreyer, f. 22. Aug. 1840 Brede † før Manden.

Mathiesen, Louis Victor (Malermester Mathias Jørgen M. — Julie Gotfredine Jørgensen) f. 3. Dec. 1865 Kbh. 1883 Vol. grl. Hndl. Kbh., 1886 Vol. Up., 1888 Em., 1890 Chb., 1891 Ass., 1892 kst. Bst., 1894 Ass. Em., 1896 fg. Bst. Ghv.,

1897 Em., 1898 Ghv., 1899 Um., 1900 Klb. Em., 1903 Um., entl. 1914. Prm. 1896—97, 1907—08, 1913—14. Ass. Revisionskontoret. 1920 Kasserer Kbh. — 10. Juli 1890 Up. * Margrethe Dorthea Koch (Spr. Viktor Kr. Hjort K. — Maren Christine Wanning) f. 16. Dec. 1867 Øland † 17. Aug. 1916 Kbh.

Hustrus Morfader Miss. P. G. Wanning.

Mathiesen, Niels Christian (Landmd. Bernth M. — Elisabeth Hildeborg) f. 1753 (db. 23. Sept.) Karrebæk, † før 1824 Kbh. 1785 Ass. Jhv., 1790 O-Ass. Kerrortussok, 1791 Kbm. Skt., entl. 1794. »Mathiesens Land« v. Jhv. skal have Navn efter ham. — 28. Juli 1791 Hb. * Juliana Christina Holm (Gæstgiver Hans Danielsen H. — Johanne Nielsdtr.) f. 22. Dec. 1754 Sundbyvester, levede som Enke 1824 Kbh.

Meldorf, Gustav Axel Nielsen (Forpagter Hans Nielsen — Frederikke Vilhelmine Caspersen) f. 6. Aug. 1866 v. Helsingør † 3. Juni 1912. 1888 Stud. priv., 1895 cand. med. & chir. (l). Prakt. Lillerød og Kbh. 1897 Distrlg. Jhb., entl. 1903. Prakt. Ballerup, Kommunelæge. 1909 Lægekonsulent f. Grl. 1910 Skolelæge Fr.berg. Udg. flere Arb. om Sygdomsforhold i Grl. — 9. Marts 1897 Kjettrup * Carola Hansen (Distr.dyrlæge Julius H. — Laura Nielsen) f. 26. Dec. 1873 Fjerritslev.

Meyer, Edvard Emil, f. 11. Okt. 1803 † 21. Sept. 1879 Kbh. 1827 Ass. Hb., 1829 kst. Kbm. Ghb., 1830 Skt., 1832 Ghb., 1833 Hb., 1839 Fhb., entl. 1853. Kst. Insp. 1839—40, 1850—51. Prm. 1831—32, 1837—39, 1845—46, 1852—53. — 1832 Kbh. * Adamine Spliid, f. 22. Maj 1814 Kbh. † 4. Maj 1903 Kbh.

Adoptivdtr. * Miss. C. A. E. Jørgensen.

Meyer, William Alexander (Lærer Henrik Georg M. — Anna Kirstine Egede) f. 9. Okt. 1757 Bergen † 2. Okt. 1812 Harring. 1778 Stud. Bergen, 14. Okt. 1783 c. th. (n). 1779 Alumnus, 1784 Miss. Fhb., ord. 24. Apr., 1792 tillige Miss. Ghb., entl. 1794. 1795 Spr. Sdr. Haa-Hørsted, 1804 Harring-Stagstrup, s. A. Provst. — 28. Apr. 1784 Kbh. * Margrethe Lucie Reistrup (Grovsmed Peder R. — Marie Jensine) † eft. Manden.

Morfaders Broder Hans Egede.

Mielche, Christian Ulrik Top (Kbm. Ernst August Fred. M. — Anna Sophie Dorthea Top) f. 3. Maj 1838 Næstved † Jan. 1920 Ordrup. 1850 Stud. Herlufsh., 22. Jan. 1857 c. th. (h_{II}). 1858 Miss. Um., ord. 12. Maj, entl. 1867. 1870 Spr. Henne-Lønne, 1885 Hvorslev-Gjerning, entl. 1906. — 10. Marts 1861 Rb. 1° * Hanne Dorthea Nielsen (Udstedsbst. Niels Rudolph N. — Karen Dorthea Pedersen) f. 31. Marts 1841 Nûgssuak † 28. Dec. 1868 Kbh.

Miltzau, Henrik Balthasar (Henrik M. — Beate Larsdtr.) f. 1699 Frederikshald † 11. Juni 1766 Kragerø. 1718 Stud. Viborg, 1725 c. th. 1728 Miss. Ghb., 1730 Nipisane, entl. 1731. 1732 res. Kap. Kragerø, 1738 Spr.

Moltzau, Johan Frederik (Kbm. P. J. M.) f. ca. 1752 Ghb. † 4. Jan. 1825 Urskog. Oph. sig i Chb. i hvert Fald fra 1771, rimeligvis som Kateketelev. 1773 U-Ass. Rb., 1776 Ass., 1778 Hv-Ass. Jhv., entl. 1782. Boede 1788 i Fet Præstegd. hos sin Stedfader Peder Egede. Senere Klokker i Urskog.

Moltzau, Poul Jochumsen (Spr. Jochum Fred. M. — Kirstine Egede) f. 1715 Øksnes, Lofoten, † Jan. 1755 Kbh. 1741 Ass. Ghb., 1743 Kbm., entl. 1754. — * Marie Amble, f. Maj 1715 † 1805 (bgr. 22. Juli) Hurdalen, 2° * Miss. Peder Egede.

Søn se ovenfor. Halvbroder Miss. N. B. Bloch. Halvsosters Søn O-Ass. P. L. Hind. Morbroder Hans Egede.

Monefeldt, Andreas, f. ca. 1755 † 6. Aug. 1814 Kbh. 1776 Ass. Rb., entl. 1781. Fik Tilbud om Genantagelse, men modtog det ikke. Var 1796 »Handels-Assistent« Kbh., 1813 Kontorist, senest Forvalter. — Aug. 1781 Jhv. 1° * Kirsten Geraae, f. 1764 Um. † 17. Apr. 1791 Kbh., 29. Dec. 1796 2° * Maren Geraae (begge Døtre af O-Ass. J. A. G. og 1. Hustru).

Monrad, Jørgen (Spr. Johs. Antoniussen M. — Anna Ingeborg Stine Carstensen) f. 1780 (db. 19. Dec.) Hvejsel † 28. Juni 1853 Kbh. 1802 Stud. Horsens. 1804 Ass. Jhb., 1807 Ghb., 1810 Fkn., 1811 Kbm. Fhb., 1822 Jbh., entl. 1827. Prm. 1815—16. Dygtig Kajakroer. Klædehandler Kbh. Kammerraad. — Apr. 1816 * Ane Marie Petersen, f. 30. Maj 1793 Kbh. † 2. Marts 1864 Kbh.

Mortensen, Harald Emanuel (Skomagermester Hans M. — Theodora Camilla Madsen) f. 30. Apr. 1876 Gentofte. 1894 Stud. Kbh., 15. Juni 1903 c. th.(n). 1904 Alumnus, Vikar Hellerup Kommuneskole. 1907 Prv. Mhj. Jhv., ord. 5. Juli. 1908 Distrpr. Rb., 1909 Ghv., 1912 Fpr., 1916 Ghb. Prm. 1914—15. — 19. Apr. 1906 Gentofte * Margrethe Elisabeth Johnsen (Handelsgartner Niels J. — Maren Nielsen) f. 14. Okt. 1878 Gentofte.

Motzfeldt, Peter Hanning (Oberstltj. Lorentz Marcus Hanning — Marie Sophie Motzfeldt) f. 13. Dec. 1774 Skogn, Trondhjem Stift † 7. Okt. 1835 Kbh. Exam. jur., 1794 Ass. Ghv., 1795 O-Ass. Kpr. Ejl., 1799 Kbm. Rb., 1801 Insp. Nordgr. 1817 Medlem af Direktionen for Handelen paa Færøerne og Grl. Justitsrd. Prm. 1803—04, 1815—17.

Motzfeldt, Peter Hanning (Insp. P. H. M. — Pige Cecilie Dalager) f. 18. Marts 1804 Jhv. † 22. Juli 1871 Kagssimiut. 1819 Vol. Rb., 1822 Hb., 1824 Ghb., 1825 Ass. Jhb., 1831 Udstedsbst. Nordproven, 1832 Ass. Fhb., 1835 Jhb., 1837 Hv-Ass. Hb., 1838 Ass. Skt., 1839 Fkn., 1840 kst. Kbm. Hb., 1841 Ass., 1842 Nan., 1845 kst. Bst. Fhb., 1846 Ass., 1848 Jhb., 1850 Anlægsbst. Kagssimiut. — 28. Juni 1830 Jhb. 1° * Kirsten Jensen Lund (dansk Tømrer Christen Jensen L. — Cecilie Cathrine Kleist) f. 26. Febr. 1805 Jhb. † 13. Maj 1853 Kagssimiut. — 9. Maj 1855 2° * Prisca Bodil Susanne, f. 28. Dec. 1835 † efter Manden.

Morfader Ass. A. Dalager. Søn se nedenfor, Datter * Ass. P. J. E. Lund.

Motzfeldt, Gerhardt Andreas Christen Christian (Søn af foreg.) f. 21. Febr. 1833 Fhb. † 22. Maj 1855 Kerrortussok. Uddannet i Danmark (konf. 1847 Ballerup). 1848 Vol. Jhb., 1849 Fhb., 1851 Jhb., 1852 Fhb., 1853 Bst. Logen Kerrortussok. — 27. Aug. 1854 Hb. * sin Kusine Helene Juliane Nikoline Sivertsen (Sælfanger John S. — Agathe Amalie Motzfeldt) f. 19. Jan. 1830 Hb.

Mossin, Ludvig Andreas (Major Chr. Pet. M. — Gjertrud Elisab. Georgine Hiorth) f. 21. Juni 1819 Rønne † 1856. 1838 Stud. Rønne, 21. Jan. 1845

c. th. (h). S. A. Alumnus, 1846 Miss. Up., ord. 8. Apr. 1850 forflyttet til Fhb. men maatte følge med til Danmark, da Skipperen ikke turde anløbe. 1851 Miss. Fhb., Prm. 1855; skulde oprette en »Opdragelses- og Forsørgelsesanstalt« Hb. 1856, men forliste med »Baldur« paa Oprejsen. — 1846 * Annine Wilhelmine Cathinka Hasselriis (Byskriver Chr. H. — Cathr. Richter) f. 9. Sept. 1819 Hasle † 1856.

Morbroder Kbm. S. C. Hiorth.

Munk, Lars Olsen (dansk Baadsmd. Ole Christophersen M. — Alethe Olesdtr. Willadsen Sandgreen) f. 1772 Chb. † 8. Juni 1855 Ikamiut. 1788 Bødkerlærl. Kbh., 1795 Svend. 1797 Bødker Up., 1805 Udligger Tasiussak, 1813 Bødker Kpr. Ejl., senere Chb., entl. 1828. Udligger Ikamiut. Særdeles dygtig Erhverver og bekendt Foregangsmand. (Rink: Nordgr. II 116). — 1797 1° * Kajuinna Christine Marie Sandgreen (Kbm. Sv. S.) f. 16. Sept. 1773 Ghv. † 1801 Up. — 2° * Anine Pouls-datter † 28. Nov. 1847 Ikamiut.

Muus, Nikolaj Daniel (Spr. Poul M. — Kirsten Angell Vølquarts) f. 1748 (db. 28. Apr.) Snaasen, Trondhjems Stift † 4. Juni 1829 Store Stensig, Understed Sogn. 1771 Ass. Up., entl. 1773. 1775 Ass. Um., 1778 Kbm., 1780 Up., 1782 Um., 1787 Chb., entl. 1789, hjg. 1790. Boede i Mariager. 1792 Ass. Skt., 1793 O-Ass. Kerrortussok, 1794 Kbm. Skt., 1795 Ghb., 1796 Ass. Jhb. 1800 Kbm. Fkn., 1801 Fhb., entl. 1805. — 1779 Jhv. * Cecilia Christina Lillienschiold de Svanenhielm (Kbm. J. L. de S.) f. 19. Juni 1759 Chb. † 11. Dec. 1804 Fhb.

Dt. * Ass. Vogth. Hustrus Søster * Miss. Hveysell.

Muxoll, Hans Heinrich (Kontorist Anthon M. — Sophie Frederiche Søegaard) f. 3. Maj 1807 Kbh. † 25. Okt. 1851 Rungsted. 1833 Kontorist Ghv., s. A. Ass. Rb., 1834 Kontorist Ghv., 1836 Ass., 1837 Clshv., 1838 kst. Kbm. Rb., 1840 Ghv., entl. 1843. Prm. 1835—36, 1839—40. — 24. Apr. 1836 Kbh. * Ane Cathrine Faxøe (Marketender Chr. Christensen F. — Juliane Marie Berggreen) f. 22. Juli 1811 Kbh. † efter Manden.

Myhlenphort, Jørgen Meyer (Spr. og Pv. Ivar M. — Helle Margrethe Meyer) f. Dec. 1729 Grytten, Romsdalen † 28. Juni 1797 Kbh. 1745 Stud. priv., 22. Apr. 1760 c. th. (n). 1755 Alumnus, 1761 Miss. Fhb., ord. 27. Febr., entl. 1768. 1773 atter Miss. Fhb., entl. 1775. »Lejepræst« Kbh.

Fætters Søn se nedenfor.

Myhlenphort, Marcus Nissen (Kbm. Johan Kristoffer M. — Anna Elisabeth Mechlenburg) f. 26. Febr. (opgiver selv 28. Febr.) 1759 Chr.sund. † 7. Dec. 1821 Ghb. Stud. jur. 1786 Hv-Ass. Igdlutsiak, 1787 O-Ass. Kpr. Ejl., 1788 Kbm. Jhv., 1791 Em., 1801 Hb., 1802 Insp. Sydgr. 1790 Medaille for »Nidkærhed for Handelens Vel«. Særdeles ivrig for Isgarnfangsten, som han indførte i Em. Distr. Forf. af en særdeles dygtig og nøjagtig Distriktsbeskriv. af Em. og en instruktiv Afhandl. om Isgarnfangsten i Diskobugten (publ. i Geogr. Tidskr. 25. Bd., 1919).

Søskendebarn * Kbm. Glomstad. Faders Fætter se ovenfor.

Myhre, Carl Frederik (Ass. C. L. M. — Wilhelmine Frederiche Linnemann) f. 22. Okt. 1860 Chr.havn. Gjorde som Sømand bl. a. en Rejse til Ivigtût.

1878 Vol. grl. Hndl. Kbh., 1879 Huslærer Em., 1880 Vol. Agto, 1881 Ghv., 1882 Em., 1883 Ghv., 1884 Ass. Jhv., 1886 Chb., 1887 Pr., 1891 kst. Bst. Jhv., 1892 Klb. Rb., 1901 Chb., entl. 1904. Prm. 1886—87, 1894—95, 1899—1901. — 20. Apr. 1887 Kbh. * Emma Caroline Fischer (Fabrikant Philip Aug. F. — Gustava Albertine Svedgreen) f. 1. Apr. 1859 Kbh.

Myhre, Carl Ludvig (Major Carl Fr. M. — Erasmine Frederikke Schmidt) f. 23. Okt. 1814 Kbh. † 5. Sept. 1890 Kbh. 1834 Vol. Ghv., 1840 Bst. Arsuk, 1842 Ass. Fkn., 1843 Hb., 1845 Em., entl. 1848. Proviantforv. Linieskibet »Chr. VIII«, blev fanget og sat paa Segeberg. 1852 Boghndlr. Flensborg, 1854 Chr.havn, Privatiserede fra 1883. Deltog i Krigen 1864 som Proviantforv.

Müller, Poul (Sysselmand Hans Christopher M.) f. 15. Dec. 1861 Thorshavn † 19 Nov. 1901 Jhv. 1881 Vol. grl. Hndl. Kbh., 1883 Vol. Chb., 1885 Ass. og kst. Bst., 1891 Ass. Jhv., 1892 kst. Bst., 1893 Klb. Prm. 1886—88, 1897—98. Broder se nedenfor.

Müller, Rasmus (Sysselmd. Hans Christopher M.) f. 17. Febr. 1854 Thorshavn † 20. Febr. 1917 Haslev. 1875 Vol. Ghb., 1876 Fkn., s. A. Jhb., 1879 Ass. Nan., 1881 Kagssimiut, 1883 kst. Bst. Fhb., 1884 Klb., 1887 Skt., 1891 Hb., entl. 1900. Prm. 1882—83, 1890—91, 1899—1900, Berejste 1903 Chb. og Dele af Em. Distr. som Leder af en Bernburgsk Eksped. Udg. »Vildtet og Jagten i Sydgrønland« (1906). Justitsraad. 1906 R*. — 1883 1° * Anna Kathrine Guldager, f. 2. Okt. 1856 Slesvig † 21. Juli 1907 Kbh.

Møhl, Hans Christian, f. ca. 1758 † 3. Febr. 1843. Ansat ved Købmandshandel i Provinserne. 1805 Ass. Up., 1806 Ghv., s. A. Rb., 1809 V. Ejl., 1811 kst. Kbm. Em., 1815 O-Ass. Kpr. Ejl., 1816 Prædikat af Kbm., 1817 p. Gr. af Sygdom sat udenfor Nr. med fuld Gage, hjg. 1818 med Forbehold af sin Plads. Kammerraad.

Møhl, Hjalmar Christian (Styrmd. Hans Chr. M. — M. Petersen), f. 8. Okt. 1874 Bergen † 16. Maj 1904 Jhv. Boghandlerlærl. 1897 fg. Vol. Rb., 1898 fast ansat efter Indfødsrets Opnaaelse, 1899 Em., 1902 Um., 1903 Jhv.

Møldrup, Anthon Frederik Søren (Kbm. Rasm. M.) f. 31. Jan. 1844 Up. Oplært i Danmark. 1863 Handelsbetj. Hadsund, 1864 Reserveltnt. 1866 Udl. Up., 1867 Vol. Rb., 1870 Chb., 1871 Ass. Rb., s. A. Jhv., 1873 fg. Bst. Ghv., 1874 Ass. Pr., 1877 kst. Bst. Jhv., 1879 Ass. Um., 1880 kst. Bst., 1882 Klb., 1892 Jhv. men hjg. med samme Skib p. Gr. af Sygdom, entl. 1893. Prm. 1878—79, 1882—83, 1888—89, 1891—92. Ledede 1871 en af Insp. Krarup Smith udsendt Indlandsiseksped. fra Sydostbugten. — 21. Juli 1874 Um. * Margrethe Marie Henriette Boye (Klb. E. C. B.) f. 19. Juli 1856 Em. † 15. Juli 1881 Um.

Møldrup, Rasmus (Spr. Jens M. — Mette Marie Riber) f. 1. Juli 1807 Brabrand † 28. Febr. 1860 Em. 1836 Haandskriver Ghv., 1839 Ass. Clshv., 1843 kst. Kbm. Up., 1846 Hv-Ass. Ghv., 1850 kst. Bst. Ghv., 1852 Rb., 1857 Ass. Em. Kst. Skifteforv. Ngrl. 1838, kst. Insp. Sommer 1839. Ivrig Sygebehandler, førte Sygejournal og distribuerede Medicin. — 10. Sept. 1839 Ghv. * Martha

Frederikke Winding (Kbm. Johs. W.) f. 22. Apr. 1818 Jhv. † 10. Febr. 1866 Clshv.

Søn se ovenf. Hustrus Søstre * Kbmd. H. Bistrup, J. A. Mørch og H. Rosing.

Møller, Christian (Bymøller Jeppe Eggertssøn — Gertrud Maria Nicolaisdtr. Thommesen) f. 1769 (db. 10. Dec.) Svendbg. † 23. Maj 1802 Jhv. 1780 Elev Vajsenhuset Kbh., 1784 Ass. finmarkske Hndl. 1792 Ass. Chb., s. A. kst. Kbm. sst., 1794 fast ansat, 1801 Jhv. — Levede i naturligt Ægteskab med Kbm. Enghels Enke, Judithe Thorning, som døde, inden Ægteskabstill. opnaaedes.

Møller, Ernst Viggo (Klb. Jørg. N. M.) f. 4. Marts 1844 Hb. † 9. Juli 1891 Kbh. Ans. v. Dampskibs- og Ekspeditionsforretn. Kbh., 1871 Vol. Ghb., 1874 Ass. Fkn., 1877 Skt., 1878 Klb. Jhv., 1887 Chb. Prm. 1876—77, 1890—91. — 16. Marts 1877 * Andrea Sophie Valerius, f. 15. Sept. 1846 Kbh. † 1921.

Broder Ass. V. Møller, Søster * Dir. Rink.

Møller, Hans Peter Christian (Regimentskirurg Joachim Otto M. — Anna Marie Elisab. Roholdt) f. 2. Nov. 1810 Helsingør † 18. Okt. 1845 Rom. 1830 Stud. priv., 6. Maj 1837 c. th. (h). Ljnt. ved Livkorpset. Foretog Rejser til Godthaabsegnen 1838 og 1839 for Naturforskning, 1840 for Undersøg. af Ameralikfjordens Nordboruiner. 1843 Insp. Nordgr., entl. 1845. Strandede sent paa Efteraaret 1843 paa Diskos Sydvestkyst og maatte gaa til Fods ad meget besværl. Veje til Ghv., hvorved hans Helbred ødelagdes og han maatte hjg. m. Prm. 1844.

Søstre * Insp. C. S. M. Olrik.

Møller, Jacob Poulsen, f. 1732 † 31. Dec. 1782. Opdr. Vajsenhuset Kbh. 1751 Kateketelev Chb., Kat. der, Jhv. og Rb. Ophavsmand til det Jakobshavnske Sværmeri 1764—65, hjemsendt 1765. 1766 Kat. Um., entl. 1769 for sværmerske Tendenser, hjg. 1775. 1776 Kat. Hb., 1778 Em., hjg. 1781; Omkom paa Oprejse 1782 ved Skibet »Sukkertoppen«s Forlis paa Norges Kyst. Dygtig i grønl. og i Begyndelsen energisk som Lærer og Missionsarbejder. — 1756 Chb. * Rebecca, døbt som halvvoksen Ghb. † Aug. 1771 Um.

Dt. * Formd. A. A. Sandgreen. Søstersøn Kbm. J. L. Mørck.

Møller, John Peter Kristian (Bogtr. L. P. S. M. M.) f. 19.Nov. 1867 Ghb. 1887—89 uddann. i Danm. Bogtrykker, Fotograf og Inspektoratstolk. Medl. af Landsraadet. — 3. Nov. 1889 1° * Mariane Ingeborg Karitas Nielsen (Kat. Kristoffer N. — Beate Poulsen) f. 28. Sept. 1870 Kôrnok † 28. Maj 1913 Ghb. — 13. Apr. 1914 2° * Sofie Kristiansen (Sælfanger, Kommuneraadsmedl. Johan K.) f. 26. Nov. 1893 Ghb.

Møller, Jørgen Nielsen (Landmd. Niels Jørgensen — Karen Rasmusdtr.) f. 17. Nov. 1801 Skydebjerg † 6. Juli 1862 Kbh. Exam. jur., 1825 Ass. Ghb., 1826 kst. Kbm., 1827 Fkn., 1829 Ass. sst., 1830 Kbm., 1833 Fhb., 1839 Em., 1841 Hb., 1856 Jhb., entl. 1861. Kst. Insp. 1836—37, 1846—47, 1856—57. Prm. 1833—35, 1848—50, 1854—56. Kammerraad. — Apr. 1835 * Antonette Ernestine Constantine Tommerup (Handlsmd. Carl Fred. T. — Johanne Margrethe Johansen) f. 18. Okt. 1813 Odense. Senere 2° * cand. theol., Skoleinsp. Niels Wolff, f. 3. Juni 1821 Skt. (Kbm. Gerh. Heiberg W.).

Sønner Klb. E. V. Møller og Ass. V. Møller, Dt. * Insp. Rink.

Møller, Lars Peter Silas Mathæus (Tømrer Peter Erik M. — Anna Karen Elisab. Lynge) f. 9. Jan. 1842 Ghb. 1857 Bogtrykkerlærl. Ghb., 1861—62 i Kbh. Bogtrykker Ghb. og Red. af »Atuagagdliutit«. F. M., 1917 R*. — 10. Febr. 1867 Ghb. * Louise Malene Kristiane Rasmussen (dansk Fartøjsforer Peter R. — Ane Kathrine Platou) f. 28. Juni 1847 Ghb.

Sønner Bogtr. og Fotogr. J. P. K. Møller og Xylograf S. P. K. Møller. Hustrus Morfader Insp. C. A. Platou.

Møller, Peder, 1750 Ass. Jhv., entl. 1752 (Svaghed).

Møller, Stephen Pavia Kristian (Bogtr. L. P. S. M. M.) f. 17. Sept. 1882 Ghb. † 11. Marts 1909 Ghb. Oplært hos Xylograf Paulli, Kbh. 1905—06. Skriver hos Insp., Xylograf og Kunstmaler. Ophavsmand til Vækkelsen 1907. — 19. Aug. 1906 Ghb. * Hansine Lynge (2° * Kat. Jakob Olsen, Ujaragsugssuk).

Møller, Svend Aage (Gross. Mathias Chr. M. — Thyra Marie Margr. Bach) f. 13. Aug. 1891 Lyngby. 1913 Vol. Jhv., 1916 Ass. Em., 1917 Up., entl. 1920.

Moster * Klb. H. C. G. Jørgensen.

Møller, Valdemar (Klb. Jørg. N. M.) f. 12. Apr. 1845 Kbh. † 1. Okt. 1914 Kbh. 1869 Styrmandseks. 1877 Fartøjsfører Rb., 1878 Up., 1879 Vol. sst., 1880 Em., s. A. kst. Bst. sst., 1882 Ass. Up., 1883 Pr., 1886 Kontrollør Iv., 1892 kst. Bst. Fhb., s. A. Ass. Nan., 1894 Fhb., entl. 1900. Prm. 1885—86, 1893—94, 1899—1900.

Broder Klb. E. V. Møller, Søster * Dir. Rink.

Mørch, Jens August (Kbm. M. H. M.) f. 8. Nov. 1798 Hb. † 25. Dec. 1856 Rb. Handelskommis Kbh. 1824 Hv-Ass. Hd. Ejl., 1825 Ass. Niakornat, 1826 Hv-Ass. Apr. Ejl., 1828 Ass. Up., 1830 Ghv., 1831 Kbm. Rb., entl. 1854. Prm. 1829—30, 1852—54. — 19. Aug. 1829 Jhv. * Anthonette Dorothea Winding (Kbm. Johs. W.) f. 2. Aug. 1810 Ghv. † 24. Nov. 1869 Clshv.

Søn Klb. J. H. M. Mørch; Hustrus Søstre * Kbmd. H. Bistrup, R. Møldrup og H. Rosing.

Mørch, Johan Christian, f. 15. Okt. 1768 Fr.hald † 27. Aug. 1830 Bergen. 1785 Ass. Fhb., 1789 O-Ass. Fkn., 1790 Kbm. Fhb., 1794 Jhb., entl. 1814. Prm. 1806—07, 1813—14. Oversætter af bl. a. Wielands: Oberon og Forf. af »Hans Egedes Aftensamtaler«. 1814 Kasserer v. Maleværket og Landværtskommissionen Bergen, 1820 Toldkasserer. 1815—16 Red. af Ugebladet »Bjørgvin«. — 4. Dec. 1791 Fhb. 1° * Sophia Magdalene Kleist (dansk Bødker Chr. Larsen K. — Else) f. 9. Apr. 1770 Fhb. † 23. Nov. 1802 Jhb. — 13. Okt. 1805 Jhb. 2° * første Hustrus Broderdtr. Erica Kleist (Bodker og Udligger David Lars Emanuel K. — Helene) f. 26. Okt. 1785 Fhb. † efter Manden.

Mørch, Johannes Herman Mads (Kbm. J. A. M.) f. 27. Apr. 1834 Rb. † 16. Sept. 1889 Kbh. 1842 til Danmark. 1857 Manufakturhndlr. Horsens. 1859 Hjælpeass. grl. Hndl. Kbh., 1862 Vol. Ghv., 1863 Em., 1868 Ass. Pr., 1870 Em., 1872 Agto, 1875 kst. Bst. Chb., 1876 Ghv., 1877 Ass. Um., 1879 kst. Bst. Rb., 1882 Klb., entl. 1883. Prm. 1871—72, 1881—82.

Mørch, Mads Hvass (Pv. Otto Himmelstrup Bollesen M. — Christine Augusta Hvass) f. 16. Sept. 1765 Gjerding † 15. Nov. 1831 Thorshavn. 1890 Ass. Fhb., 1791 Skt., 1792 Kbm. Ghb., 1794 O-Ass. Kerrortussok, 1799 Kbm. Skt., entl. 1804. Prm. 1796—97. 1805 kgl. Handelsforv. Færøerne. Kammerraad. — 21. Marts 1797 Aalborg * Anna Juul Schou (Kbm. Jens S. — Anna Krogh) f. 25. Dec. 1774 Aalbg. † 31. Jan. 1859 Kbh.

Søn Kbm. J. A. Mørch.

Mørch, Severin Christian Tobias Simeon (Kateketfmd. Hans Peter Mørck — Johanne Birgitte Charlotte Møller) f. 15. Sept. 1840 Um. † 6. Sept. 1916 Up. 1855 Elev Jhv. Semin., dim. 1858, derefter 1 Aar i Danm. 1859 O-Kat. Up., undervist i Kbh. 1872—74, ord. 13. Maj 1874, Præst Up., 1881 Jhv., 1882 Em., 1887 Up., entl. 1908. Atter midlert. fung. 1913—14. 1895 DM. Udg. en Prædikensaml. (1903). — 2. Dec. 1866 Up. * Marie Regine Lynge (Sælfanger Jakob Georg Nielsen L. — Sophie Mathilde Cortzen) f. 30. Marts 1850 Up. † 1917 sst.

Farfader se nedenfor. Hustrus Morfader Kbm. S. M. Cortzen. Hustrus Søsterdøtre * Distrlg. S. V. Barchalia og ord. O-Kat. S. P. C. Rosing.

Mørck, Johan Lorentz (Insp. Jørgen Petersen M. — Cathrine Ane Elisabeth Møller) f. 1783 (db. 11. Apr.) Fr.berg † 10. Dec. 1834 Jhv. 1805 Ass. Rb., 1806 Ghv., 1807 Hv-Ass. V. Ejl., 1808 kst. Kbm. Em.; 1809 Hv-Ass. Hd. Ejl., 1813 V. Ejl., 1814 Kbm. Em., 1826 Ass. sst., 1827 Hd. Ejl., 1830 Jhv. Kst. Insp. Sommer 1825. — 13. Aug. 1830 Jhv. * sin mangeaarige Husholderske Birgithe Nielsen (Ass. Lars N. — Pige Justina) f. 1. Jan. 1784 Um. † 29. Marts 1870 sst.

Sønnesøn se ovenfor. Alle Efterkommerne staver deres Navn Mørch.

Mørk, Jens Pedersen, f. 1720 † 4. Dec. 1780 Clshv. Vajsenhusbarn. 1739 Kat. Chb., 1752 Clshv. Fik 1745 Tilladelse til »at studere der i Landet« for at blive Miss., men blev aldrig ordineret. Særdeles dygtig i grønl. og bekendt for Nidkærhed. — 1747 Chb. * Magdalena, f. ca. 1731 † 18. Maj 1796 Clshv.

Dt. * Miss. Grewe.

Nielsen, Christian August, f. 5. Jan. 1867 Randers. 1881 Handelslærl. Faxe, 1885 Kommis Kbh. 1891 Vol. Em., 1892 Chb., s. A. Jhv., 1893 Ass. Up., 1899 Jhv., 1901 fg. Bst. Ghv., 1904 kst. Bst. Chb., entl. 1909. Prm. 1898—99, 1905—09 (for Sygdom).

Nielsen, Jens, 1822 Ass. Fhb., entl. 1825.

Nielsen, Johan Georg Rasmus (Spr. Joh. Geo. N. — Johanne Marie Dreyer) f. 3. Juni 1816 Fæmø † 13. Nov. 1881 Vesterborg. 1834 Stud. Nykbg., 10. Jan. 1842 c. th. (h). 1839 Alumnus, 1842 Miss. Fhb., ord. 30. Marts, entl. 1850. Kommissionsmedl. 1851. S. A. Spr. Fæmø, 1860 Landet-Ryde, 1875 Vesterborg-Birket. — 6. Apr. 1842 * Justine Cathrine Elisabeth Schwartz (Stadsmusikant Joh. Fred. Ernst S. — Sara Nesser) f. 19. Febr. 1815 Slagelse † 20. Dec. 1898 Kbh.

Nielsen, Lars. Var 1766 Tømrer Jhv., 1772 Ubt. Rb., 1781 Ass. Um., Leder af Kulbrydningen og Allun- og Vitriolkogeriet. 1787 kst. Kbm. Um., hjg. 1788. Var 1789 Portner grl. Hndls. Plads Kbh. og endnu ansat der 1806.

Nielsen, Octavius Frederik Vilhelm, f. 16. Maj 1833 † 5. Okt. 1878 Kbh. 1852 Vol. Um., 1854 Rb., 1855 Ass., 1856 Pr., 1858 Clshv., 1865 kst. Bst. Chb., 1866 Ass. Clshv., 1867 Klb. Skt., entl. 1869. Prm. 1868—69. — 10. Jan. 1854 Um. * Emma Louise Fleischer (Underoffic. Frederik F. — Cathrine Margrethe Fencker) f. 4. Marts 1832 Helsingor, Plejedtr. af Kbm. H. M. Fleischer og konf. Um. 1848 † ca. 1900 Fr.berg.

Datter * Mhj. Knud Fleischer.

Nielsen, Rasmus Jørgen (Gaardejer Lars Chr. N. — Karen Petersen) f. 29. Marts 1876 Hundstrup, Fyn. 1894 Stud., 22. Juni 1901 c. th. (l). Klokker Diakonissestift. 1904 Alumnus, 1906 Prv. Mdh. Rb., 1908 kst. Fpr. Ghb., 1909 Um., 1910 Fpr., 1911 Em., 1913 Ghb., Prm. 1916—17. 1917 Spr. Grinderslev-Grønning. — 20. Juni 1906 Middelfart * Minna Tidemann, f. 12. Okt. 1870 Middelfart.

Nielsen-Seest, Waldemar (Overlærer Peter Nielsen — Cathrine Jensen) f. 4. Apr. 1859 Horsens † 16. Marts 1892 Arsuk. 1878 Stud. Horsens, 1889 cand. med. & chir. (h_I). Reservelæge i Flaaden. 1891 Læge Arsuk.

Nissen, Ulrik Peter Christian (Søkrigskommiss., Fyrinsp. Chr. Fred. N. — Ane Cathrine Olsen) f. 13. Apr. 1819 Kbh. † 7. Juli 1883 Kbh. 1837 Stud. Kbh., 11. Maj 1849 c. th. (h_{II}). 1852 Prv. Mhj. Jhv., ord. 24. Apr. 1853 Miss. Jhb., 1863 Miss. og Semin.forst. Jhv., entl. 1873. Prm. 1869—70. Omhyggelig og grundig Lærer; ivrig for Tanken om indfødte Præster. 1873 Spr. Ugilt-Taars, entl. 1881. — 15. Marts 1852 Kbh. * Sophie Hedvig Dorscheus (Oberstltnt. Fred. Immanuel Kofod D. — Charlotte Hedvig Sophie Banner) f. 23. Dec. 1821 Kbh. † 23. Nov. 1903 Ø. Jølby.

Sønnesøn cand. theol. Aage Nissen, Seminarielærer Ghb. 1920.

Norman-Hansen, Carl Martin (Overlæge Joh. Math. H. — Anna Marie Tauson) f. 7. Jan. 1861 Helsingør. 1878 Stud. priv., 1885 cand. med. & chir. (l). Øjenspecialist. I Amerika 1887—92. Rejser i Rusland 1897 og 1906, i Island og Grønland 1908—10. 1910 kst. Distrlg. Jhb., 1913 Ghb., 1914 Læge Ivigtût. Udg. bl. a. »De glade Smils Boplads« (1909), »I Joklens Favn« (1912) og Operaen »Kaddara« (1921).

Nyholm, Wilfred, f. 1838 † 8. Marts 1890 Kbh. Exam. jur. 1882 Vol. Grl., entl. s. A.

Nørgaard (Nørregaard), Andreas Lauridsen (Gaardejer Laurids Hansen — Anna) f. 1758 (db. 28. Maj) Hammelef v. Haderslev † Dec. 1791 Gr. Ejl. 1787 Haandskriver Ghv., s. A. Hv-Ass. Igdlutsiak, 1789 Kbm. Up., 1791 Chb. Boede 1790—91 uden Ansætt. paa Kpr. Ejl. eft. Up.s Nedlæggelse. Omkom af Sult og Kulde sammen med en dansk Baadsbesætning efter at være rejst ud paa Spæktogt 23. Nov. 1791, fandtes 7. Febr. og begravedes 14. Febr. 1792 Chb. Enken fik af Direktionen en Solvtepotte »som et Erindrings Tegn for den Yndest, hendes afdøde Mand ved sit gode Forhold havde erhvervet sig«. — 20. Maj 1789 Clshv. * Inger Thorning (O-Ass. A. C. T.) f. 26. Aug. 1769 Em. † 30. Juni 1845 Chb.

Hustrus Søster * Kbm. Enghel.

Nørregaard, Johan Christian (Justitsrd., Pakhusforv. Jens N. — Anna

Cathr. Jacobsen) f. 28. Febr. 1807 Kbh. † 4. Dec. 1870 Kbh. 1833 Hv-Ass. Ghv., s. A. Ass. Em., 1835 Rb., 1836 kst. Kbm., 1837 Ass. Kpr. Ejl., hjg. p. Gr. af Sygdom 1838. Ass. Pakhuskont., senere Pakhusforvalter. Kammerraad. — 11. Aug. 1835 Em. * Hansine Elisabeth Dorthea Dampe (Dr. phil. Jac. Jacobsen D. — Dorthea Kirstine Boye), f. 3. Marts 1813 † 18. Marts 1871 Kbh.

Søn se nedenfor.

Nørregaard, Thorvald Vilhelm Christian (Søn af foreg.) f. 29. Okt. 1847 Kbh. † 5. Dec. 1887 Arsuk. 1875 Vol. Jhb., 1876 Kontroll. Iv., 1878 Vol. Fhb., entl. 1881. S. A. Udstedsbst. Avigait, 1883 Arsuk. — * Johanne Marie Ingestrup, f. 8. Juli 1848.

Nøsted, Knud Diderik (Hørfabrikant Ole Knudsen N. — Helene Marie Mortensen) f. 18. Febr. 1816 Kbh. † 11. Nov. 1853 Kbh. 1832 Stud. priv., studerede Filologi, Bst. af Privatskole, 12. Jan. 1843 c. th. (h). S. A. Miss. Em., ord. 29. Marts. 1850 Semin.forst. Jhv., hjg. m. Prm. p. Gr. af Sygdom 1852.

Ohnsorg, Morten Jacobsen Martinsen (Morten O. — Maria Jacobsdtr.) f. 1707 Bjeverskov † 1774 (bgr. 27. Apr.) Magleby. 1729 Stud. Kbh., 21. Marts 1732 c. th. (h). 1734 Miss. Ghb., ord. 2. Apr., entl. 1740. 1741 Spr. Fæmø, 1742 Strøby-Varpelev, 1749 Magleby-Holtug. — 6. Apr. 1734 1° * Margrethe Dorothea Heyde, f. 1711 † 1743 (bgr. 23. Jan.) Strøby.

Olrik, Bent (Spr. Benjamin O. — Elisab. Margr. Brix) f. 27. Jan. 1749 Bergen † 3. Aug. 1793 Christiansborg, Guinea. 1768 Stud. Bergen. 1779 Insp. for Hvalfangsten, overvintr. Jhv. 1780—81. 1782 Kammerraad og Insp. Sydgr., hjemkaldtes 1789 p. Gr. af Klager fra Missionærerne; laa i Strid med alle Europæere i Landsdelen. 1792 Guvernør Guinea. — 10. Maj 1782 Kbh. * Maria Hedevig Solle (Amts- og Stadskirurg Joh. Christoffer S. — Dina Beate Møller) f. 1764 Kbh. † 21. Aug. 1799 Kbh.

Broder Hv-Ass. og Kir. O. T. Olrik. Fætre Kbmd. M. og W. M. Olrik.

Olrik, Christian Søren Marcus (Kbm. W. M. O.) f. 13. Okt. 1815 Jhb. † 14. Dec. 1870 Kbh. 1833 Stud. 1846 Insp. Nordgr., 1866 Dir. grl. Hndl. Prm. 1850—52, 1858—59, 1860—61, 1862—63, 1864—65. Justitsrd. R*. Zoolog. — 11. Maj 1846 Helsingør 1° * Sophie Agnes Møller, f. 19. Aug. 1820 Helsingør † 8. Jan. 1862 Kbh. — 12. Febr. 1863 Kbh. 2° * Margrethe Elisabeth Møller, f. 7. Okt. 1812 Helsingør † 12. Apr. 1902 Kbh. (Begge Dtr. af Regimentskir. Joachim Otto M. og Anne Marie Elisab. Roholdt).

Sønnesøn se nedenfor. Hustruers Broder Insp. H. P. C. Møller.

Olrik, Harald (Distrlg. Chr. Vilh. Magnus O. — Johanne Christiane Borries) f. 26. Apr. 1883 Fr.værk. 1906 Vol. Hb., 1907 Em., s. A. Ghv., 1911 Ass., 1914 Pr., entl. 1917. Prm. 1909—10, 1914—17 (Sygdom). — 1910 Kbh. * Frances Heegaard.

Farfader Dir. C. S. M. O.

Olrik, Michael (Justitsrd., Borgmester, Hospitalsforst. Chr. Magnus O. — Anna Margr. Jegind) f. 28. Febr. 1772 Helsingør † 6. Nov. 1815 sst. 1796 Ass.

Ghv., 1799 Hd. Ejl., 1800 O-Ass. Kpr. Ejl., 1803 Kbm. Ghv., hjg. 1807 m. Prm. Skibet opbragtes af Engl., men O. landsattes ved Glückstadt.

Broder Kbm. W. M. Olrik. Fætre Insp. B. O. og Hv-Ass.og Kir. O. T. O.

Olrik, Ole Tonder (Spr. Benj. O. — Elisab. Margr. Brix) f. 1756 (db. 12. Maj) Hosanger † 4. Febr. 1799 Koge. Apothekerdisc. Bergen, Kirurg. 1781 Hv-Ass. og Kir. Fortunebay, 1782 Ghv.s Anlæg, entl. 1787. Særdeles dygtig Hvalfangstleder og dristig Harpunerer. Toldkontroll. Ringsted, senere Toldkasserer Koge.

Broder Insp. B. Olrik. Fætre se ovfr. og nedfr.

Olrik, Wilhelm Mathias (Justitsrd., Borgmester, Hospitalsforst. Chr. Magn. O. — Anna Margr. Jegind) f. 2. Nov. 1780 Helsingør † 18. Okt. 1833 Kbh. 1800 Stud. Helsingør. 1802 Ass. Skt., 1804 Kbm. sst., 1813 Jhb., entl. 1820. Ivrig Vaccinator. 1822 Brændevinsbrænder Kbh., Forsørgelsesforst. Artikler om grl. Forhold Kbhavnsposten 1830—33. — 8. Marts 1818 Jhb. (Ægteskabet »deklareret« af Kateketen under Præstemangel 11. Dec. 1814) * Lea Kirstine Geraae (Bødker Søren Jensen G. — Okalena Margr. Andersdtr. Olsen) f. 8. Apr. 1794 Jhb. † 11. Apr. 1828 Kbh.

Søn Insp. C. S. M. Olrik. Broder Kbm. M. O. Fætre Insp. B. O. og Hv-Ass. og Kir. O. T. O. Hustrus Farfader O-Ass. J. A. Geraae, Morfader Kbm. And. Olsen.

Olsen, Anders (kaldet Andreas Nordlænder), f. ca. 1718 Senjen, Lofoten † 11. Dec. 1786 Igaliko. 1740 Kolonist Ghb., 1750 Ass., 1754 O-Ass. Fkn., 1755 Kbm. Skt., 1765 Hvalfangstleder Hb., 1767 Kbm. Skt., 1773 Jhb., entl. 1780. Kvægavler Igaliko. Anlægger af Fkn., Skt. og Jhb. Foretog 1783 en Opdagelsesrejse rundt Kap Farvel. Sluttede sig til Herrnhuterne. —10. Aug. 1752 Ghb. * Tuperna, f. ca. 1725 (db. 1728 af Hans Egede) † 10. Febr. 1789 Igaliko.

Døtre * O-Ass. C. E. T. Alsbach og Kbm. N. M. Thomsen. Datterdatter * Kbm. W. M. Olrik.

Olsen, Anders Peter (Husmd. Ole Andersen — Maren Johanne Larsen) f. 22. Marts 1862 Musse. Sekltnt. 1886 Vol. Ghv., 1888 Up., 1891 fg. Ass. Pr., 1892 kst. Bst. Up., 1897 Jhv., 1898 Ass. Em., 1899 fg. Bst. Ghv., 1901 kst. Bst. Rb., 1902 Klb. Jhv., 1912 kst. Insp., entl. 1914. Prm. 1896—97, 1905—06. Kontorchef Styr. af Grl. — 25. Juli 1888 Up. * Ludovika Nielsen (Murer Niels Theodor N. — Andrea Josephine Molich) f. 27. Marts 1862 Kbh.

Olsen, Gustav Karl Eli (O-Kat., DM Thomas Kristoffer Samuel O.) f. 27. Dec. 1878 Hb. Seminarist Ghb., dim. 1901. S. A. Kat. Napassoĸ, 1905 Hb., 1907 O-Kat. Jhv.; Missionspræst Kap York, ord. 20. Juli 1909 Jhv. — 27. Maj 1900 Ghb. * Ane Sophie Karen Berthelsen (O-Kat. Rasm. S. J. B. B. — Sara Gjertrud Louise Poulsen) f. 7. Febr. 1882 Ghb.

Olsen, Olav Even (Skoleinsp. Johan Chr. O. — Ida Christoffersen) f. 19. Marts 1889 Kbh. 1911 Kornet, 1921 Sekltnt. 1912 Vol. Em., s. A. Ghv., 1913 Um., 1914 Ass., 1916 fg. Bst. Ghv., 1918 Rb., 1919 Ass. Pr. Prm. 1920—21.

Faders Fætter Klb. J. C. Evensen.

Olufs, Boh, f. 1779 † 1836 Keitum, Sild. 1825 Hvalfangerkommandør Hb.,

1832 Ass. sst., entl. 1835. — * Wilhelmine Jappen (Hvalfangerkmdr. Rivert J.) f. 1785. Hun kom først til Grl. 1828.

v. Osten, Johan Andreas (Stedsøn af Skrædder Nik. Dystrup og Anne Hansdtr.) f. ca. 1714 † Marts 1767 Kbh. 1731 Stud. Kerteminde, Lic. med., 1742 Læge Ghb., entl. 1744. Udtog af Dagbøger i Tidsskr. »Samleren« 1788—90.

Ostenfeld, Lauritz Theodor (Mølleejer Rasm. Sørensen O. — Marie Christiane Friis) f. 10. Aug. 1841 Skjørring. 1861 Stud. Randers, 20. Juni 1867 c. th. (h_I). 1868 Prv. Mhj. og Seminarielærer Ghb., ord. 6. Maj. 1869 Miss. Fhb., 1874 Jhb., entl. 1877. Paa Rejsen fra Ghb. til Fhb. 1869 forliste han med Skibet »Mariane«, hvorfra dog alle reddedes. 1878 Spr. Hjerm, 1898 Hem-Hindborg-Dølby, entl. 1904. Bor Aabyhøj v. Aarhus. — 9. Maj 1868 Aarhus * Christiane Augusta Bursche (Kbm. Hans Chr. B. — Ane Marie Mørch Secher) f. 10. Maj 1842 Aarhus.

Ostermann, Andreas (Væver Andr. O. — Marie Andersdtr.) f. 2. Jan. 1771 Bogense † 27. Maj 1838 Randlev. 1789 Stud. Odense, Huslærer 4 Aar, 29. Apr. 1796 c. th. (h). S. A. Alumnus, 1797 Miss. Um., ord. 31. Marts. 1799 Miss. Em., entl. 1803. Laa længe syg paa Fr. Hosp. efter Hjemkomsten. 1808 Spr. Søndbjerg-Odby, 1823 Randlev-Bjergager.

Ostermann, Hother Berthel Simon (Kbm. Chr. Andreas Leopold O. — Bertha Franziska Augusta Marie Gjølbye) f. 12. Juni 1876 Aarslev v. Randers. Apotekerdisc. 1892—94. 1896 Stud. priv., Huslærer Viksø. 15. Jan. 1901 c. th. (h_I). 1899 Alumnus, 1901 Prv. Mhj. Jhv., ord. 5. Juni. 1902 Miss., 1903 kst. Semin.forst. 1904 Miss. Em., 1905 Fpr., 1906 Ghb., 1907 Jhv. Prm. 1910—11, 1919—21. 1921 Spr. Greve-Kildebrønde. Oversætter og Forfatter; Medarb. af »Grønland«. — 11. Juni 1901 Valby * Marie Kirstine (Dina) Andersen (Kbm. og Gæstgiver Jens A. — Caroline Pedersen) f. 28. Jan. 1878 Haarby.

Mormoders Fætter Miss. O. V. Bøggild, Fættersøn Miss. H. G. Baadsgaard. Hustrus Moster * Klb. P. H. Ibsen.

Otto, Carl Ernst Christian Lembcke-(Gross. Engelbrecht Carl O. — Emilie Christine Rasmussen) f. 20. Aug. 1882 Fr.berg. 1904 Vol. grl. Hndl. Kbh. 1905 Vol. Jhv., 1909 Up., 1911 Ass. Pr., 1914 kst. Bst. Chb. Prm. 1911—12. — 19. Maj 1912 Fr.berg * Ida Louise Vilhelmine Michelsen (Rentier Michael M. — Ida Emilie Henriette Madsen) f. 20. Apr. 1878 Fr.berg.

Paars, Claus Enevold (Ritmester Claus Herluf P. — Dorothea Kaas) f. 18. Febr. 1683 Ullerup † 12. Maj 1762 Korsør. 1702 Underoff., 1709 Fændrik, 1710 Sekltnt., 1718 Kapt. Aalborg nationale Regiment, 1728 Major og Guvernør Grl., entl. 1731. 1742 Kommandant Korsør, 1746 Oberstltnt., 1758 Oberst.

Petersen, Axel Carl Emil (Hofbogbinder Carl P. — Vilhelmine Wortziger) f. 1876. Sekltj. 1900 Vol. grl. Hndl. Kbh., 1902 fg. Ass. Em., 1903 Kontroll. Iv., 1915 Klb. Prm. 1902—03, 1914—15. — 30. Aug. 1903 Kbh. * Yrsa Mathilde Augusta Hansen, f. 8. Maj 1883 Kbh.

Petersen, Johan Carl Christian, f. 28. Juni 1813 Kbh. † 24. Juni 1880

Kbh. Gjorde som Somand bl. a. en Islandsrejse, derefter udlært som Bødker. 1833 Bodker Ghv., 1836 Fmd.; kvæstede ved Kongesalut højre Haand, 1838 Udl. Kpr. Ejl., 1839 atter Fmd. Ghv., 1840 Up., senere Udstedsbst., entl. 1874. Prm. 1835—36, 1839—40, 1845—46, 1856—57. Dygtig i grønl. og ivrig Jæger og Hundekusk. Ledsagede Penny 1850, Kane 1853 og Mac Clintock 1857—59 og viste sig uvurderlig som Tolk, Baadstyrer og Ishavslods. Udg. »Erindr. fra Polarlandene« (1857) og »Den sidste Franklin-Exped.« (1860). Fyrmester p. Hjelm. Nød Pension fra England. DM, engl. arkt. Medaille og svensk Guldmed. — 24. Sept. 1836 Ghv. * Ida Berthe Seyer (Matros Niels S. — Grl.inde Mette) f. 14. Juni 1807 Ghv. † 11. Nov. 1874 Kbh.

Petersen, Carl Frederik (Farver Carl Fred. Rasm. P. — Oline Rasmine Therkildsen) f. 7. Dec. 1867 Vejle † 31. Dec. 1912 Skt. 1886 Stud. Viborg, 1895 cand. med. & chir. (h_I). S. A. prakt. Mejlby, Kommunelæge. 1901 Kommunelg. St. Thomas—St. Jan, 1907 Hospitalslg. Frederikssted, 1908 prakt. Fæmø, 1909 Distrlg. Skt. — 8. Nov. 1896 Kbh. * Valborg Barfoed (Forv. Mart. Vilh. B. — Frederikke Margr. Nicoline Sandberg) f. 19. Marts 1875 Køge.

Petersen, Frederik W. G. (Skomager J. B. P.). Vol. grl. Hndl. Kbh. og nød 8 Mdrs. Uddann. p. Kommunehospitalet. 1874 Vol. Jhv., 1875 Rb., hjg. 1876, entl. 1877.

Petersen, Hans Carl Peter (Kasserer grl. Hndl. Chr. Lauritz P.) f. 7. Juli 1882 Kbh. 1900 Vol. Grl. Hndl. Kbh., 1901 Vol. Ghv., 1902 Up., 1904 Ghv., 1905 Em., entl. 1907. Prm. 1906—07. Ans. Burmeister & Wain.

Farbroder Klb. P. J. Petersen.

Petersen, Hendrik Theodor (Udstedsbst. Andreas Martin P. — Grl.inde Karen Margrethe Hansen) f. 28. Febr. 1864 Sagdlît † 26. Okt. 1907 Kbh. 1883—85 Tolk Holm og Gardes Eksped. 1886 Udstedsbst. Fkn., 1889 fg. Vol. Fhb., 1891 Vol., 1892 Ghb., 1895 Ass. Fkn., 1897 Fhb., 1898 Ghb., 1901 Hb., 1903 Em., 1904 fg. Bst. Ghv., 1905 Rb., 1906 Ghv., hjg. m. Prm. 1907. — 29. Maj 1895 Fhb. * Eleonora Vilhelmine Charlotte Olsen, f. 31. Dec. 1863 Kbh.

Broder se nedenfor, Morbroder O-Kat. Johs. Hansen.

Petersen, Johan Christian August (Broder til foreg.) f. 12. Marts 1867 Sagdlît. 1883—85 Tolk Holm og Gardes Eksped. 1888 Udstedsbst. Kpr. Ejl., 1891—92 Medl. af Ryders Eksped. t. Østkysten, 1893 af Gardes til Jhb. 1894 Bst. Angmagssalik, 1904 Klb., entl. 1916. Prm. 1903—04, 1909—11, 1915—16. DM. — 1. Sept. 1895 Ang. * Ane Sørensen (Gaardejer Jens S. — Abelone Jørgensen) f. 2. Aug. 1867 Jersi.

Petersen, Johan Peter, f. 1798 † 11. Maj 1850 Chb. Oplært ved Klædehandelen. 1822 Hv-Ass. Ghv., 1823 Apr. Ejl., 1824 kst. Kbm. Rb., 1825 Hv-Ass. Apr. Ejl., 1826 Ass. Niakornat, 1829 kst. Kbm. Ghv., 1830 Kbm. Chb. Kst. Insp. 1837—39. Prm. 1834—35, 1839—40.

Petersen, Peter Jürgen (Skibsekviperingshndlr. Hans Hansen P. — Maria Christiansen) f. 24. Sept. 1857 Flensborg † 6. Dec. 1893 Chb. 1876 Ass. hos Arkitekt i Aalborg, 1877 hos Bygningsinsp. Kbh. 5 Aar paa Kunstakademiets Skoler.

1878 Vol. grl. Hndl. Kbh. 1879 Vol. Rb., 1880 Clshv., 1881 kst. Ass. Chb., 1882 Ass., 1883 fg. Bst. Ghv., 1884 Em., 1885 Ass. Skt., s. A. kst. Bst., 1887 Klb. Fhb., 1892 Chb. (men maatte overvintre i Sydgrl. til 1893). Prm. 1889—90. — 19. Aug. 1883 Em. * Anna Sophie Carlsen, f. 2. Sept. 1860 Roskilde.

Hustrus Søster *. Insp. N. A. Andersen.

Petersen, Peter Rasmus, f. 17. Maj 1725 † 3. Juni 1782 Kbh. (bgr. Nik. Kirkegd.). Ass. Fhb. rimel. i hvert Fald fra 1759, 1761 Kbm. sst., entl. 1774. »En from og god Mand« (Missionskollegiet).

Petersen, Elias Kristian Frederik (O-Kat. Kr. P.) f. 11. Maj 1853 Kerrortussok. 1868 Lærer Skt., 1877 dim. Ghb. Semin., s. A. Hjælpekat. Skt., 1879 Kat. Kangâmiut. Uddann. i Danm. 1880—81. S. A. O-Kat. Skt., ord. 17. Juni 1902 Ghb. — *Ane Skifte.

Pfaff, Christian Georg Frederik (Oberst Erich P. — Johanne Agathe Faber) f. 23. Dec. 1823 Kbh. † 2. Apr. 1882 Kbh. 1843 Stud. priv., kst. Underlg. i Hæren 1849—50, 19. Jan. 1854 cand. med. & chir. (h_I). S. A. Distrlg. Jhv., entl. 1876. — 15. Maj 1854 Halsted * Sophie Hedevig Bagge (Apotheker Chr. Joseph Steen B. — Charl. Amalie Dorph) f. 21. Jan. 1828 Nakskov † 26. Marts 1917 Kbh.

Phaff, Andreas Christopher, f. ca. 1730 † 22. Apr. 1784 Ghb. 1778 udsendt for at gøre mineral. Undersøg.; Leder af Kulbrud Um., 1782 Vegstensbrud Ghb.

Pind, Jens (Ritmester, Jægermester Jens P. — Anna Pind) f. ca. 1865 Tustrup; Sekltnt. 1885 Vol. Jhb., entl. 1886. Farmer Nordamerika.

Platou, Christian Alexander (Res. Kap. Michael P. — Johanne Ottone Broch) f. 8. Dec. 1779 Hillerød † 18. Dec. 1827 Ghb. 1796 Stud. Frborg. 1803 Ass. Jhb., 1804 Ghb., 1805 O-Ass. sst., 1811 p. Gr. af Ødselhed med betroede Varer degraderet til Ass. Skt., 1812 Hb., 1821 Kbm. Ghb., 1822 kst. Insp., 1824 fast ans. Prm. 1819—20. — Levede i naturl. Ægtesk. m. Bolette Margrethe Raun (Kbm. H. H. R.), f. 17. Juli 1782 Fkn. † 8. Jan. 1833 Ghb., og efterlod sin Formue til hende og deres 4 Børn.

Datterdatter * Bogtrykker L. P. S. M. Møller.

Platou, Peter Ludvig Wessel Brown (Justitsrd., Kasserer Øresunds Toldkammer P. — Louise Jacobine Bøschen) f. 26. Juni 1819 † Sept. 1853 v. Skibsforlis i Østersøen. Sømand. 1847 Ass. Hb., 1850 Em., entl. 1851. — 22. Juli 1848 Hb. * Maren Christine Juliane Ancher (Superkargo Mads A. — Birgitte Kirstine Bruun) f. 3. Apr. 1809 Kbh. † 23. Okt. 1878 Kbh.

Plum, Christian Ferdinand (Vinhndlr. Klaus P. — Kathrine Kirstine Juul) f. 1796 (db. 10. Juni) Hørsholm † 5. Sept. 1832 Jhv. Gjorde Tjen. i Generalkommissariatet 6—7 Aar. 1818 Hv-Ass. V. Ejl., 1821 kst. Kbm. Ghv., 1822 O-Ass. Kpr. Ejl., 1825 Kbm. Rb., 1831 Jhv. Prm. 1827—28. — 22. Maj 1818 Kbh. * Anne Marie Ahrentzen (Koffardikapt. Jens Jørgen A. — Johanne Maria Westburg) f. 19. Juni 1796 † 14. Nov. 1883 Vordingborg.

Porsild, Morten Pedersen (Snedker Peter Pedersen — Jensine Marie Jensen) f. 1. Sept. 1872 Glibstrup. 1893 Stud. Roskilde, 9. Apr. 1900 mag. scient.

(Botanik). 1898 Medl. af Steenstrups Eksped. til Disko og ledede 1902 selv en lignende. Oprettede 1906 den danske arktiske Station v. Ghv. Har siden berejst Vestgrl. fra 66°30′ til 72°30′ i vidensk. Øjemed og offentliggjort mangfold. Afhandlinger, af hvilke de, der omhandler arktiske etnogr. og naturvidensk. Emner, fortrinsvis findes i »Meddel. om Grl.« — 11.Aug. 1897 Storehedinge * Johanne Kirstine Nielsen, kaldet Stevns (Hjulmd. Chr. N. — Kirsten Nielsdtr. Hansen) f. 29. Marts 1870 Sierslev.

Potter, Thomas (Gross. Th. P. — Inger Dorothea Hertz) f. 17. Nov. 1800 Kbh. † 8. Maj 1879 Odense. 1820 Stud. priv., studerede Kirurgi $1^1/_2$ Aar; Huslærer; 20. Apr. 1827 c. th. (h). 1825 Alumnus og fortsatte efter Eksamen det kir. Studium m. særl. Hens. til grl. Sygdomme. 1828 Miss. Em., ord. 5. Okt. 1827, entl. 1833 p. Gr. af Sygd. og hjemgik 1834. 1836 Spr. Allested—Vejle, entl. 1867. — 10. Nov. 1821 * Ane Margrethe Christophine Budde (Spr. Robert B. — Petronelle Kirstine Budde) f. 7. Okt. 1799 Nidløse † 23. Febr. 1875 Odense.

Poulsen, Niels † efter 1798. 1787 Hv-Ass. og Kirurg Ghv.'s Anlæg, entl. 1790 p. Gr. af »et uartigt og utilbørligt affattet Brev« til Direktionen. Var rimel. Underkirurg St. Hans Hosp. Kbh. Dec. 1798.

Praem, Christen (Spr. Ole Bagger P. — Sophie Tancke Obel) f. 7. Juni 1798 Øsløs † 7. Juni 1871 Præstø. 1817 Stud. Aalborg, 15. Jan. 1823 c. th. (n). S. A. Miss. Jhv., ord. 16. Apr., entl. 1830. Foretog Rejser til Up. Rejste 1826 hjem uden Tillad. for at blive gift, men vendte ugift tilbage Aaret efter; under Danmarksopholdet Kap. Græse—Sigerslev. 1830 Hjælpepr. Trinit. K. Kbh., 1831 Spr., Skivum—Giver entl. 1861.

Prosch, Ludvig Henrik (Justitsrd., Toldkammererer Hans Gustav Mouritz P. — Augusta Caroline Thune) f. 21. Sept. 1825 Helsingør † 31. Okt. 1877 Silkeborg. 1845 Stud. Fr.borg, studerede først Theologi, 27. Jan. 1855 cand. med. & chir. (h_{II}). S. A. Læge Jhb., entl. 1862. 1863 Distrlg. Læsø, 1868 Silkeborg og Amtsygehuslg. — 27. Aug. 1856 Jhb. * sin Kusine Leonide Cecilie Helene Prosch (Kancellist, Overkrigskommissær Joh. Henr. Vilh. P. — Caroline Sofie Brement) f. 10. Jan. 1827 Kbh. † eft. Manden.

Raae, Peder (Kbm., Skibsfører, Maanedsltnt. Mouritz R. — Nicoline Raae) f. 10. Nov. 1825 Aarhus † 24. Dec. 1889 Kbh. 1843 Stud. Aarh., 10. Maj 1849 c. th. (h_{II}). 1851 Prv. Mhj. og Semin.lærer Ghb., ord. 5. Febr., entl. 1853. Hjælpepr. forsk. Steder, 1856 pers. Kap. Refsnæs. 1857 Prv. Mhj. og Sem.lærer Jhv., 1858 Miss. Em., entl. 1861 (Sygdom). Hjælpepr. forsk. Steder. 1863 Vicepastor Jernved, entl. 1871. — 24. Apr. 1857 Frberg * Laura Dorothea Enkebølle (Kammerraad, Kasserer Sorø Akad. Jens Pet. E. — Else Larsen) f. 9. Okt. 1831 Tersløsegaard † 4. Jan. 1903 Kbh.

Rachlew, Jacob, f. ca. 1744 † 27. Febr. 1784 Kbh. Opdr. paa Vajsenhuset. 1760 Kateketelev Ghb., 1763 Kat. Grundlagde 1769 en Mission paa Egillsø i Pisugfik og boede der 10 Aar i en grl. Hytte. 1782 Kat. Jhb., men maatte overvintre Fhb. Prm. 1783 og skulde atter være udgaaet som Leder af en Læreanstalt

for indfødte Kateketer. Særdeles sprogdygtig; Salmedigter. Flere Gange foreslaaet til Ordination. — 1774 Ghb. * Mariane, f. ca. 1753 Ghb. † Aug. 1780 Pisugfik.

Randulff, Peter Nicolai (Foged p. Inderøen Petter With R. — Anna Dobberdine Rosted) f. 1766 (db. 6. April) Beitstaden † 23. Apr. 1817 Stavanger. Konditionerede hos Sorenskriver Norge. 1791 Haandskriver Ghv., 1792 Hv-Ass., 1793 Kbm. Um., entl. herfra 1799, men kunde ikke rejse hjem p. Gr. af sin Hustrus Sygdom, fg. Ass. Ghv., hjg. 1800. Fyrinsp. Rundø og Postekspeditør Aalesund, 1804 Postmester, entl. m. Vartpenge 1812. Senere Told- og Konsumptionskasserer Stavanger, Overkrigskommissær. — 12. Aug. 1794 Um. * Christophora Lucie Hammond (Kbm. Thomas H. — Ingeborg Marie Lyng) f. 13. Juni 1771 Borgund † 28. Apr. 1838 Stavanger.

Rasch, Nicolai Nielsen (Slagter Niels Thomassen R. — Karen Bentsdtr. Trønning) f. 1725 (db. 1. Febr.) Trondhjem † 26. Nov. 1781 Skydebjerg. 1751 Stud. Bergen, 29. Okt. 1753 c. th. (n). 1754 Miss. Fhb., ord. 18. Marts, entl. 1759 (Sygdom). 1761 Spr. Skydebjerg—Orte (afløste P. Welling). — 13. Marts 1754 Kbh. * Cathrine Belwarth (Skomager B. — Agnete Noer) † 13. Maj 1798. Hun kom først til Grl. 1755.

Farmoders Søster Gjertrud Rasch, Faders Fætter se nedenfor.

Rasch, Niels Axelsen (Lensmd. Axel Nielsen R. — Beret Lucie Røst) f. ca. 1714 Vebbestad † 22. Nov. 1757 Vinge, Lofoten. 1734 Stud. Tr.hjem, 1736 Kbm. Ghb., 1737 Chb. Foretog 1740 en Rejse til Nordland, hvorfra han medbragte 6 »stærke og raske« Kolonister til Grl. (deribl. And. Olsen). 1742 atter Kbm. Chb., 1745 Foged Vesteraalen, Andenes og Lofoten.

Faders Søster Gjertr. Rasch. Hans Hustru blev i sit 2. Ægteskab Moder til O-Ass. J. Buschmann.

Rasch, Niels Nielsen (Lensmd. Niels R. — Nille Nielsdtr.) f. ca. 1677 Vebbestad † 1720 Bergen. Rejste som Styrmd. paa Grønland og tog 1713 Borgerskab som Skipper i Bergen; *er formentlig den Svoger, som gav Hans Egede Meddelelser om Grønland og Grønlænderne.*

Rasmussen, Arnold August Christian, f. 26. Juni 1893 Kbh. 1913 Vol. Jhb., 1917 Ass. Hb., 1920 kst. Bst. Jhb. Prm. 1919—20.

Rasmussen, Christian Vilhelm (Lærer Lars R. — Ane Kirstine Lange) f. 25. Nov. 1846 Skrodsbjerg † 10. Nov. 1918 Lynge. 1865 Stud. Herlufsh., 19. Jan. 1872 c. th. (h_I). 1869 Alumnus, 1873 Prv. Mhj. og Semin.lærer Jhv., ord. 7. Maj. Hjg. 1874 for Rekreation efter at have mistet Hustru og Barn og ligget farlig syg af Gigtfeber. 1875 Miss. Um.—Rb., 1877 Jhv., entl. 1895. Prm. 1884—85, 1891—93. Bestyrede periodevis tilligè baade Um. og Em. 1879 Visitatsrejse til Up. Udg. Grl. Gramm. (1888) og sammen med J. Kjer Dansk-Grl. Ordbog (1893). Deltog i Bibeloversætt., oversat Balslevs Bibelhist. og udgivet ny Salmebog (1907). 1896 Spr. Lynge—Uggeløse, 1904 Lektor og Ministeriets Konsulent. R*. — 21. Febr. 1873 Kbh. 1° * Karen Henriette Vilhelmine Clausen (Skomagermester Henr. Ancher C. — Anna Nicoline Cathr. Bisserup) f. 2. Dec. 1849 Kbh. † 27. Febr. 1874 Jhv. — 15. Nov. 1875 Jhv. 2° * Sophie Lovise Susanne Fleischer (Klb. K. G. F.) f. 13. Okt. 1842 Rbk. † 11. Juli 1917 Lynge.

Søn se nedenfor. Hustrus Søster * Miss. og Semin.forst. N. E. Balle.

Rasmussen, Knud Johan Victor (Søn af foreg.) f. 7. Juni 1879 Jhv. 1898 Stud. Kbh., cand. phil. Polarforsker, Folklorist og arktisk Forfatter. Leder af Stationen »Thule«. R* F. M. 1 N St. O^2 p. p. — 11. Nov. 1908 Kbh. * Dagmar Theresia Andersen (Etatsrd., Folketingsmd., Entreprenør Niels A. — Thora Amalie Husen) f. 10. Aug. 1882.

Rasmussen, Mads (Gaardejer Rasmus Hansen — Anne Larsdtr.) f. 14. Juli 1860 Bregnemose, Fyn. 1880 Stud. Soro, 24. Jan. 1890 c. th. (n). 1886 Alumnus, 1890 Miss. Jhv., ord. 23. Apr., 1892 Fhb., 1897 kst. Semin.forst. Ghb., 1900 Miss. Jhv., 1901 Semin.forst., 1905 Fpr., entl. 1907. Prm. 1898—1900, 1903—04 (Sygdom). Hjælpepr. og Vikar forsk. Steder. 1918 Spr. Helgenæs.

Rasmussen, Nicolai Julius (Forp. Rasmus R. — Jacobine Hassel) f. 1777 (db. 27. Juni) Rønninge † 3. Okt. 1824 Ghv. 1796 Stud. Odense. 1800 Ass. Rb., 1801 Ghv., s. A. Um., 1803 Kbm., Prm. 1808, men kunde ikke komme hjem p. Gr. af Krigen m. Engl.; Ass. og Fuldm. hos Insp. Ghv., 1813 Kbm. Rb., 1824 kst. Insp. Prm. 1815—16. — 29. Juli 1804 Um. 1° * Christina Volchersen (Sognedegn John. Henr. V. — Gjertrud Marie Ibsdtr.) f. 25. Apr. 1782 Uldum † 9. Dec. 1807 Um. — Apr. 1816 2* ° Kbh. Mette Marie Kloe (Hans Nielsen K.) f. 1790 (db. 10. Jan.) Aakirkeby † 13. Apr. 1860 Kbh.

Datter * Kbm. C. A. Stephensen. 2. Hustrus Søster * Kbm. G. H. Wolff.

Rasmussen, Peder (Gaardfæster Rasm. Mikkelsen — Marie Christensdtr.) f. 22. Febr. 1743 Hennetved † 2. Juni 1808 Herslev. 1763 Stud. Nyborg, 23. Maj 1770 c. th. (h). 1768 Alumnus, 1771 Miss. Um., ord. 22. Marts, entl. 1777, men maatte overvintre til 1778. Berejste som den første Præst Up. paa Hjemrejsen. 1782 Spr. Herslev—Gjevninge.

Barndomsven af O. Fabricius, der »nævner ham, som fordum David, min Broder Jonathan«. Nidkær og energisk Miss. (Provst Sverdrups Indberetn.). »En ganske brav Mand, som ikke sparer sin Flid« (Biskop Balles Visitatsindberetn. 1785).

Rasmussen, Rasmus Christian (Propr. Nicolai R. — Marie Dreier) f. 11. Dec. 1808 Karlslund v. Køge † 1. Juli 1856 St. Jan. 1830 Stud. Randers, 1838 cand. chir. (2. Kar.). Hospitalstjen., 1840 Bataillonskir. Horsens, 1842 Underlæge Kbh. 1846 Distrlg. Ghb., entl. 1853. Prm. 1848—49. 1856 Læge St. Jan.

Raun, Hans Henrik, f. ca. 1731 Assens † 22. Juli 1801 Lichtenfels. 1755 Ass. Ghb., 1766 O-Ass. Fkn., 1786 Kbm. Fhb., 1790 Fkn., entl. 1800. Fik et Sølvbæger, vog 18 Lod, for Driftighed ved Garnfangsten. Sluttede sig til Hernhuterne. — 31. Jan. 1758 Ghb. * Grønl.inde Esther (Sælfanger Johan Ludvig — Magdalene Cathrine) f. ca. 1740 (db. 1755 Ghb.) † 9. Aug. 1795 Fkn.

Ringsted, Carl, f. 15. Maj 1863 Kbh. † Efteraar 1896 (forlist med »Castor«). Sekljnt. 1884 Vol. Ghb., 1885 Fkn., 1886 Ass. Ghb., 1888 kst. Bst. Hb., 1893 Ass. Nan., 1895 Klb. Jhb. Prm. 1896. — 4. Sept. 1886 Ghb. * Henriette Lovise Clausen (Ejer af Helagergaards Teglværk C.) f. 22. Dec. 1864 Tved (Fyn).

Rink, Hinrik Johannes (Gross. Johs. R. — Agnese Hedde) f. 28. Aug. 1819 Kbh. † 15. Dec. 1893 Kristiania. 1838 Stud. Soro, 1843 Guldmedaille for en

kemisk Prisopgave, 1844 Dr. phil. v. Kiels Univers. Deltager i »Galatheas« Jordomsejling. 1848—51 mineralog. Undersøgelsesrejse Nordgr., kortlagde tillige store Strækninger og foretog Undersøgelser af Indlandsisen, som resulterede i hans epokegør. Afhandling »Om Isens Udbredning og Bevægelse over Nordgrønlands Fastland« (1853). 1851 Medl. af grl. Kommiss. og berejste i den Anl. Sydgr. 1852. 1853 Klb. Jhb. og kst. Insp. i det sydligste Grl., 1857 kst. Insp. Sydgr., fast ans. 1858, entl. 1868. 1871 Dir. kgl. grl. Hndl., entl. 1882. 1862 R*, 1869 Justitsrd. Medl. af Vidensk. Selsk. og af Kommiss. for Ledelsen af de geol. og geogr. Undersøg. i Grl. — Hovedværker: Grl., geogr. og statist. beskr. (1852—57); Danish Greenland, its people and products (1877); Eskim. Eventyr og Sagn (1866—71); The Eskimo tribes (1887). Oprettede Forstanderskaberne i Grl. og »Grønlænderhjemmet« i Kbh. Startede Tidsskriftet »Atuagagdliutit«. — 1853 Frberg * Nathalia Sophia Nielsine (Signe) Caroline Møller (Klb. Jørg. Nielsen M.) f. 24. Jan. 1836 Fhb. † 19. Apr. 1909 Kristiania. Udg. forsk. Fortællinger og Noveller fra Grl. og bl. a. oversat Johs. Hansens (Hansêraks) Dagbog fra Angmagssalik.

Ritter, Johan (Isenkræmmer; Borgerkapt. Christopher R. — Maria Elisab. Wohn) f. 19. Dec. 1782 Kbh. † 21 Sept. 1855 Kbh. 1801 Stud. Kbh., 1802 Ass. Ghv., s. A. Hd. Ejl., 1803 Hv-Ass. Ghv., 1807 kst. Kbm., 1808 Rb., entl. 1811. 1818 Hv-Ass. Apr. Ejl., tit. Kbm., 1819 Ghv., entl. 1820. Prm. 1806—07. Kgl. Proviantforvalter. — 1807 Kbh. 1° * Louise A. C. D. v. Hein (v. H. — Amalia v. d. Lancken) f. 8. Juli 1783 Pentzlin, Mecklenborg. Ægtesk. opløst 1818.

Roderiguez, Hans Jacob (Degn i Hunseby Carl Hans R. — Anna Kristine Dahl) f. ca. 1735 Nakskov † Dec. 1755 Fhb. 1755 Ass. Fhb. Omkom paa Rypejagt under Snestorm ved Juletid.

Rodschier, Nicolaj. 1778 Ass., Em., entl. 1781.

Rosbach, Frederik Friedlieb (Oberst Ditlev R. — Stenette Marie Hammond) f. 13. Apr. 1788 Tingvold † 26. Juli 1821 Hd. Ejl. (styrtet i Havet fra en Klippe). 1804 Haandskriver Ghv., 1805 Ass. Rb., s. A. Ghv., 1806 Up., 1809 kst. Kbm. sst., 1811 Hv-Ass. Rb., 1812 Apr. Ejl., 1815 kst. Kbm. Rb., 1816 Hv-Ass. Apr. Ejl., 1818 Hd. Ejl., Løn og Titel som Kbm. — 2. Aug. 1816 Rb. * Mette Cathrine Grønvald (Forp. Peder Jørgensen G. — Anna Cathr. Grønvald) f. 26. Febr. 1788 Allesø † 11. Jan. 1818 Apr. Ejl.

Fætter Kbm. G. H. Wolff. Hustrus Broder Kbm. M. Grønvald.

Rosen, Christian Heilmann (Spr. Fred. Carl R. — Bodil Marie Mandix) f. 27. Febr. 1832 Hals † 13. Okt. 1914 Sorø. 1849 Stud. Nykbg., 17. Jan. 1855 c. th. (l), Lærer Opfostringshuset. 1858 Prv. Mhj. og Semin.lærer Ghb., ord. 24. Marts. 1861 Miss. Jhb., entl. 1868. Kommissionsmedl. 1877. Har skrevet Bladartikler om grl. Forhold. 1869 Spr. Rold—Vebbestrup, 1881 Faarevejle—Dragsholm, entl. 1903. — 22. Apr. 1858 Lille Lyngby * sin Kusine Caroline Adelaide Rosen (Spr. David R. — Anna Elisabeth Halse) f. 14. Sept. 1835 Trankebar † 13. Juli 1918 Sorø.

Hustrus Søster * Klb. C. E. O. Lytzen.

Rosendahl, Philip (Sagfører Sophus Emil R. — Elise Ottosen) f. 31. Maj 1893 Sakskbg. 16. Juni 1916 exam. jur. (I. Kar.). 1913—14 Journalfører Styr. af Grl., 1916 Vol. Jhb., 1919 Ass. Fhb. — 3. Nov. 1918 Jbh. * Agnes Johanne Erichsen (Maskinmester C. Thorvald E. — Manna Ronberg) f. 28. Nov. 1894 Kbh.

Rosenstand, Henrik Martinus (Kammerrd., Kontorchef grl. Hndl. Andreas Reinhardt R. — Laura Wellmann) f. 1845 Kbh. † 12. Juni 1885 Nan. 1862 ansat grl. Hndls. Kontor Kbh. 1873 Ass. Jhb., 1875 Nan., 1880 Klb. Fhb., 1884 Nan. Prm. 1879—80, 1883—84. — * Anna Mathea Heiberg (2° * Kommandør G. F. Holm).

Rosenstand, Otte (Spr. Peder Nielsen R. — Marie Kirstine Heug) f. 1762 Rodding † 4. Jan. 1837 Fredensborg. »Har i en Del Aar conditioneret hos Embedsmænd«. 1795 Reserveass. Ghv., 1796 Ass. Um., 1799 Kbm. sst., entl. 1803. Brækkede Okt. 1798 paa en Spadseretur til Fjælds sit Ben og henlaa uden Lægetilsyn til Foraaret, hvorfor Foden blev stiv. Ans. ved grl. Hndl. Kbh., Forvalter (?).

Rosenvold, Andreas (Godsforv. Peter R. — Sophia Rosenvold) f. 7. Maj 1768 Nakskov † 19. Apr. 1846 Nørre Bjert. 1791 Stud. Nykbg., 15. Jan. 1796 c. th. (n.) 1792 Alumnus, 1796 Miss. Fhb.—Ghb., ord. 1. Apr.; entl. 1806. Med. pro meritis for at have forebygget Børnekoppernes Udbredelse. 1807 Spr. Sdr. Gjørding—Vejrup, entl. 1840. — 1. Apr. 1796 Kbh. 1° * Stephine Balck (Guldsmed, Borgerkapt. Christopher B. — ? Torstensen) f. 1768 Kbh. † 2. Aug. 1827 Sdr. Gjørding.

Hustrus Moster * Provst Thorhallesen.

Rosing, Hans (Konsistorialrd., Spr. Ulr. Fred. R. — Anna Christine Klingberg) f. 1803 (db. 7. Aug.) London † 5. Juli 1865 Kbh. Exam. jur.; 1824 Ass. Ghv., 1825 Hd. Ejl., 1826 Em., 1827 Jhv., 1829 Apr. Ejl., 1830 kst. Kbm. Jhv., 1831 Ghv., 1834 Kbm. Jhv., 1835 Ass. sst., 1836 atter Kbm., entl. 1853. Prm. 1833—34, 1852—53. — 1. Sept. 1829 Jhv. * Maria Kristina Winding (Kbm. Johs. W.) f. 6. Apr. 1806 Up. † 13. Juni 1880 Kbh.

Sønner se nedenfor. Hustrus Søstre * Kbmd. H. Bistrup, R. Moldrup og J. A. Mørch.

Rosing, Hans Christian Theodor (Ass. Pet. Fred. R.) f. 20. Dec. 1866 Kbh. 1888 dim. Ghb. Semin., s. A. Kat. Atangmik, 1889 Ghb., 1901 O-Kat. 1903—04 undervist i Danmark, 1904 Miss. Ang., ord. Kbh., 1905 Fpr. Prm. 1913—14. — 6. Juli 1890 Skt. * Malene Karoline Klara Kreutzmann (Udstedsbst. Jens K.) f. 2. Apr. 1869 Kangâmiut.

Søn se nedenfor. Hustrus Farfader Ass. J. E. Kreutzmann.

Rosing, Peter Frederik (Kbm. H. R.) f. 30. Aug. 1835 Jhv. † 14. Apr. 1911 Kangâmiut. 1856 Vol. Ghb., 1858 Fhb., 1861 Fkn., 1865 kst. Bst. sst., 1866 Vol. Fhb., 1867 Hb., 1874 Ass., 1876 Skt., entl. 1882. S. A. Udstedsbst. Kangâmiut, entl. 1887. — 19. Sept. 1862 Fkn. * Haldora Helene Margrethe Caroline Petrussen (Sælfanger Jehu P. — Guri Ane) f. 4. Aug. 1842 Fhb. † 4. Aug. 1901 Kangâmiut. Uddannet Jordemoder Kbh. 1866—67.

Søn se ovenfor.

Rosing, Svend Peter Christian (Fpr. H. C. T. R.) f. 9. Jan. 1892 Ghb. 1915 dim. Ghb. Semin. (ug?), uddann. Danm. 1915—17. 1917 O-Kat. og Semin.-lærer Ghb., 1918 O-Kat. Ghv., ord. 21. Juli Em. — 25. Aug. 1918 Jhv. * Birthe Sofie Agathe Guldager (Tømrer Jørg. Jak. Jonas G. — Kathrine Sara Lynge) f. 17. Sept. 1898 Jhv.

Hustrus Søster * Distrlg. Barchalia.

Rosing, Ulrik Frederik (Kbm. H. R.) f. 1830 Jhv. † 7. Febr. 1910 Kbh. 1848 Vol. Jhb., 1849 Ghv., 1852 Ass. Jhb., 1853 Fhb., 1854 Jhb., 1855 Ghb., entl. 1856. Prm. 1850—52 (Øjensygd.). 1859 Vol. Jhb., 1860 Udstedsbst. Sårdlok, 1863 Vol. Jhb., 1870 Ass. Nan., 1872 kst. Bst. Jhb., 1873 Ass. Nan., 1876 Ghb., 1878 Kontroll. Iv., entl. 1884. Prm. 1874—76, 1882—83.

Rossen, Hans Christian (Gaardejer Jes Hansen R. — Thrienke Jørgensen Kócks) f. 24. Febr. 1885 Ødis † 17. Febr. 1917 Up. 1904 Stud. Kolding, studerede tysk Filologi. 24. Jan. 1910 c. th. (h_I). 1908 Alumnus, 1910 Prv. Mhj. Ghb., ord. 14. Juni. 1911 Distriktspr. Rb., 1914 Fpr. Up. Artikler om grl. Forh. i Dag- og Ugeblade; udg. Lærebog i Dansk for Grønlændere (trykt Ghb.). — 15. Juni 1910 * Martha Margrethe Petersen (Gaardejer Rasm. P. — Marie Rasmine) f. 4. Dec. 1885 Askeby.

Rousing, Christian Frederik (»Sieur« Peder Chr. R. — Marie Anne Hansen) f. 16. Febr. 1772 Randers † 4. Okt. 1833 Kbh. 1794 Ass. Em., 1795 Hv-Ass. Hd. Ejl., 1799 O-Ass. Kpr. Ejl., 1800 Kbm. Ghv., 1803 Rb., 1808 Jhv., entl. 1816. Forv. færøsk Hndl. — 7. Juni 1801 Ghv. * Marthe Marie Møller (Arbejdsmd. Jacob Nielsen M. — Maren Larsdtr. Lunde) f. 1777 (db. 8. Maj) Kbh. † 14. Dec. 1852 Kbh.

Hustrus Morbroder Kbm. N. L. Lunde.

Rudolph, Christian Nicolai (Regimentskir. Friederich Wilh. Caspar R. — Anne Christiane Bentzen) f. 9. Febr. 1811 Kongsvinger † 13. Aug. 1882 Kbh. 1826 Stud. Kiel, 1830 Kompagnikir., 1833 cand. chir. (1. Kar.), s. A. Bataillonskir. 1839 Distrlg. Jhv., entl. 1854. Prakt. Ballerup 1854—56. 1856 Klb. Em., 1858 Up., tillige Læge, entl. 1874. Prm. 1851—53, 1860—61, 1871—72. Kommissionsmedl. 1877. Justitsrd. — 28. Marts 1839 Kbh. 1° * Emilie Nicoline Caroline Bahs (Skomagermester Jacob Jørg. B.) f. 28. Okt. 1816 Kbh. † 5. Maj 1852 Kbh. — 3. Maj 1861 2° * Christiane Nicoline Serine Marie Magdalene Rehm (Murer Joh. Ditlev R. — Veronica Popholt) f. 22. Juli 1828 Sorø † 24. Marts 1913 Kbh.

Rüttel, Frederik Carl Peter (Lærer Andreas Peter R. — Catharina Nissen) f. 6. Juni 1859 Gaarslev † 15. Marts 1915 Thurø. Manufakturhndlr. 1883 Stud. priv., Jan. 1891 c. th. (h_I), ord. 1892. Oph. sig til 1894 i Jhb. for at lære Sproget. 1894 Miss. Ang., 1904 Fpr. Lichtenau, entl. 1912. Prm. 1902—03. R*. — 6. Maj 1892 Kbh. * Helga Margrethe Westerberg, f. 12. Febr. 1863 Kbh. † 16. Dec. 1918.

Ryberg, Carl Julius Peter (Overgraver Joh. Pet. R. — Cathrine Smith) f. 4. Dec. 1854 Kbh. 1873 Vol. grl. Hndl. Kbh. 1875 Ass. Fhb., 1879 Jhb., 1881

Nan., 1883 Klb., 1884 Insp. Sydgr., 1891 Kontorchef grl. Hndl. Kbh., 1902 Direktør, entl. 1912. R* DM. pp. Konferensraad. — 1° * Malvina Vilhelmine Louise Guldberg, f. 8. Nov. 1851 Helsingør † 18. Marts 1904 Kbh.

Ryder, Carl Hartvig (Bagermester F. V. R. — Henriette Husmann) f. 12. Sept. 1858 Kbh. 1879 Sekltnt. Marinen, 1881 Prljnt., 1897 Kapt., entl. 1907. Dir. Met. Inst. K^2 DM pp. Deltager i met. Eksped. Ghb. 1882—83, i Kortlægningseksped. 1885; Leder af Eksped. til Up. Distr. 1886—87 og til Østgr. 1891—92. Resultat offentliggj. i Medd. om Grl. VIII og XVII—IXX.

Røhr, Christian, f. ca. 1753 † 22. Nov. 1785 Ghb. 1785 Ass. Ghb. Omkom sammen med to andre danske ved en Spækbaads Kæntring paa Handelstogt til Kangek; »en Byge kastede Jollen om«.

Røjkjær, Kristen (Lærer Laust R. — Karen Marie Madsen) f. 21. Maj 1881 Jerslev. 1902 Seminarist Jonstrup. Vikar Kbh. Kommunesk., 1904 fast ansat. 1909 Semin.lærer Ghb., entl. 1920. Prm. 1914—15, 1919—20. Forf. af grl. Regnebog. Lærer Kbh.s Kommunesk. — 29. Nov. 1908 Haslund * Agnes Jensen Vejby (Gaardejer Jens Chr. Petersen — Kathrine Juliane Konnerup) f. 26. Maj 1881 Jerslev.

Rønning, Niels Christian (Degn i Husby Søren Chr. R.) f. 12. Juli 1769 Fredericia † 10. Okt. 1801 Kbh. 1788 Stud. Fredericia, 28. Jan. 1793 c. th. (h). S. A. Miss. Hb., ord. 5. Apr., hjg. 1800 p. Gr. af Benskade og maatte indlægges paa Fr. Hosp., hvorfor han ikke kunde gaa op igen 1801. Meget afholdt af Grønl.

Saabye, Hans Egede (Spr. Jørgen Nielsen S. — Petronelle Egede) f. Juli 1746 Strynø † 31. Aug. 1817 Udby. 1764 Stud. Roskilde, 26. Marts 1767 c. th (h). 1768 Alumnus, 1770 Miss. Clshv. — Chb., ord. 27. Apr., entl. 1778. Dygtig i Grønl., nidkær og afholdt. Udg. »Brudstykker af en Dagbog holden i Grønland i Aarene 1770—78« (1816), oversat p. svensk, tysk, engl. og hollandsk. Dagbogen danner Grundlaget for Ingemanns »Kunnuk og Naja eller Grønlænderbørnene«. 1779 Spr. Vaalse, 1792 Raklev, 1799 Værslev—Jordløse, 1811 Udby (Fyn). — 28. Apr. 1770 Hvedstrup * Vibeke Margrethe Thye (Spr. Laur. Munch Thye — Karen Weldingh) f. 14. Marts 1748 Hvedstrup † 5. Marts 1833 Valby.

Morfader Hs. Egede. Dattersøn Ass. P. G. L. Bollbroe.

Sandgreen, Asarpane Andreas (Kbm. Sv. S.) f. 13. Apr. 1768 Hb. † 17. Nov. 1827 Hd. Ejl. Oplært af Provst Sverdrup 1780—84. Talte og skrev dansk. 1784 Kat. Jhv., men gik 1787 i Handelens Tjeneste p. Gr. af utilstrækkelig Løn. 1792 Kat. Kpr. Ejl., 1793 atter i Handelens Tjeneste. 1796—97 Hvalfangstleder Up., derefter Harpunér og Formand Kpr. Ejl., entl. 1827. — 1786 Jhv. 1° * Ane Marie Grætze (dansk Bødker Michel Vilh. G. — Grl.inde Marianne, senere * Provst Sverdrup) f. ca. 1766 Jhv. † Marts 1786 sst. — 5. Okt. 1791 Ghv. 2° * Karen Jacobsdatter Møller (dansk Kat. Jac. P. M.) f. ca. 1770 Um. † 7. Apr. 1798 Kpr. Ejl. — 10. Sept. 1798 Ghv. 3° * Lucia (en engl. Matros — Grl.inde Birgithe) f. ca. 1781 Kpr. Ejl. (db. 7. Sept. 1787 Clshv.) † Okt. 1808 Kpr. Ejl. — 24. Okt. 1811 4° * Inger, f. 1771 (db. 8. Maj 1791) † 17. Marts 1820 Kpr. Ejl.,

Enke efter Grønl. Amajunna. — 13. Sept. 1821 5° * Else Petersdatter (Grl. Peter Igsaiak — udøbt Aviak) f. 6. Maj 1795 Ghv. † 25. Marts 1833 Hd. Ejl. (som Enke efter Matros Carl Tellesen).

Sønnedtr. * O-Kat. og Semin.lærer W. F. Steenholdt.

Sandgreen, Svend, f. 1734 Sverige † 17. Febr. 1793 Kbh. 1759 Ubt. Hb., 1764 Ass. »for sin skikkelige Opførsels Skyld«, 1773 O-Ass. Ghv., 1783 Kbm., men s. A. efter Ansøgning Bst. af Hvalfangeranlæget Fortunebay, entl. 1788, hjg. 1789 sammen med sine Døtre og Svigersøn. Anlagde »den nye Logie paa Eiland Disco« (ɔ: Godhavn). Kaldes af O. Høegh Guldberg »en flittig og duelig Mand« og fik for Dygtighed i Hvalfangst foruden 2 Medailler en kgl. Æresgave best. af en Sølvkaffekande. — 1765 Hb. * Grl.inde Karen, f. ca. 1736 (db. 13. Apr. 1760 Hb.) † 1783 Ghv.

Søn se ovenfor, Datter * O-Ass. C. N. Libeck. Gennem Sønnen Stamfader til den dygtige nordgrl. Slægt Sandgreen.

Sandholt, Abraham Martinus (Studiosus, Degn Thomas Ebbesøn S. — Mette Maria Hviid) f. 1740 (db. 29. Sept) Børglum † før 1809 Kbh. Haandværker (Snedker). Var Ass. Ghb. i hvert Fald fra 1773. 1776 Ass. Hb., 1779 Kbm. Fhb., 1786 Hb., hjg. 1787 som Følge af Konflikter med Insp. B. Olrik. Boede 1790 i Garver Hoffmanns Enkes Gaard ved Nørrevold. — * Ane Marie, f. ca. 1736 † 4. Febr. 1809 Kbh.

Saxtorph, Harald (Spr. Svend Vilh. S. — Petrine Jensine Altenwelt) f. 1829 Fjaltring † 11. Maj 1884 Kbh. Prljnt. i Infanteriet. 1853 Vol. Ghv., 1855 Jhv., 1857 Ass. Rb. (kst. Bst. 1858), 1860 Ass. Em., 1865 Kontrollør Iv., entl. 1871. Prm. 1864 for at deltage i Krigen (som Kaptajn). — 1865 * Anna Frederikke Wilhelmine Margrethe Gyllich † 12. Apr. 1885 Kbh.

Schade, Jens Parelius (Spr. Frants Henrik Jensen S. — Johanne Nørregaard) f. 1760 Rødby † 8. Aug. 1812 Um. 1780 Ubt. Em., 1784 Missionskok Clshv., 1786 Kat. sst., 1791 Um., 1796 U-Ass. sst., 1806 Ass. (bestyrede 1795 Forsøget Kakilíssat, 1797 Ũmánatsiak, 1802 Niakornat, 1805 Nûgssuak). Forfrøs og mistede paa en 2 Døgns Slæderejse 1790 sin halve Næse og et Par Fingre, og brækkede paa en lignende Rejse 1802 sit ene Ben, som blev stift derefter. Schades Øer i Ũmánaksbugten har Navn efter ham. — 7. Sept. 1787 Clshv. 1° * Grl.inde Gjertrud, † 11. Maj 1789 Clshv. — 17. Juni 1790 Clshv. 2° * Grl.inde Kristine (udøbt Tuiak) f. ca. 1756 (db. 23. Maj 1777 Clshv.). Hun levede 1812, men var død ved Boets Skifte 1818.

Schade, Johan Diderich (Raadm., Økonom Duebrødre Kloster i Roskilde Caspar S. — Elisab. Birgithe v. Essen) f. 1727 Roskilde † 14. Maj 1784 Kbh. 1746 Ass. Ghb., 1755 O-Ass. Fkn., hjg. 1766 af Helbredshensyn. Prm. 1749—50.

S. var Brodersøn af polsk Ministerresident Hans S., der blev dræbt i Kbh. 9. Okt. 1703.

Scheefuss, Johan Georg. 1777 Kirurg ved Hvalfangstanlæget paa Bonneøerne (Manîtsok v. Em.), entl. 1780.

Scheen, Jeppe Andreas (Parykmager Svend Heinrich S. — Henriette

Eriksdatter) f. 1763 (db. 18. Nov.) † 2. Febr. 1805 Kbh. 1790 Hv-Ass. og Kirurg Ghv., 1791 Hv-Ass. Igdlutsiaĸ, 1794 Vinterass. Nûgssuaĸ, 1796 Hv-Ass. Hd. Ejl., 1799 Apr. Ejl., 1801 kst. Kbm. Rb., s. A. Ass. sst., entl. 1802. Ass. grl. Hndl. Kbh. Fik 1791 Anerkendelse for »modfuld Optræden« ved »nærgaaende Begegnelser og Fornærmelser« fra engl. Hvalfangere.

Scheving, Olaf Gudmundsen (Agent Gudmund S.), f. 1. Juli 1816 Flatey, Island † 11. Juni 1872 Sydprøven. Islandsk Kobmand. 1854 Vol. Hb., 1858 Ass. Skt., 1859 Hb., 1860 Fkn., 1861 Jhb., entl. 1867. Udstedsbest. Sydpr. — * Vilhelmine Frandsen, hjg. efter Mandens Død.

Schmedes, Hugo Otto Johannes (Forpagter Gotfred August Anton S. — Louise Hellmers) f. 25. Aug. 1848 Assendrup † 5. Maj 1899 Hammel. 1866 Stud. Sorø, 1875 cand. med. & chir. (h_I). Vikar og Amanuensis. 1877 Distrlg. Jhb; entl. 1882. 1883 Distrlg. Fejø, 1892 Sæby, 1898 Hammel (Frijsenborg Lægedistr.). — 17. Apr. 1877 Testrup * Hilda Sophie Mathilde Cathrine Juhl (Lærer Berthel J. — Johanne Reehoff) f. 16. Marts 1854 Haderslev.

Schou, Henrik (Forvalter Henr. S. — Cathrine Enevoldsdtr. Wagaard) f. 1776 Voergaard † 17. Febr. 1823 Kbh. 1794 Stud. Aalbg., 1. Nov. 1798 c. th. (h). 1803 Miss. Em., men maatte rejse hjem 1805 p. Gr. af Skørbug. S. A. Feltpræst, 1808 Spr. Branderup, Sønderjyll., 1813 Tisted—Binderup—Durup, 1820 Farstrup—Lundby. Ansøgte 1815 om atter at komme til Grønl., men blev ikke antaget.

Schultz, Børge Johan (Major Christopher Jørgen S. — Johanne Crantz Eeg) f. 1764 (db. 24. Juli) Ringsaker † 18. Aug. 1826 Breli, Toten, »efter flere Aars vedvarende Sygdom«. 1788 exam. jur. (I Kar.), 1790 Insp. Nordgrl., entl. 1796 p. Gr. af svækket Helbred, men forlod først sit Embede 1797. 1800 Foged i Totens Fogderi. — 12. Juli 1790 Ejdsvold * sin Kusine Martinette Christine Schultz Eeg (Foged Romsdalen Jacob Andreas E. — Elisabeth Leganger) f. 1753 (db. 2. Juli) Vedø † efter Manden.

Hustrus Søster * Kbm. J. C. Steen.

Schultz, Carl Emil Block (Skibsmaskinmester v. Statsbanerne Johan Henr. S. — Amalie Block Schultz) f. 3. Aug. 1895 Masnedø. Uddannet paa Købmandsskolen. 1914 Vol. grl. Hndl. Kbh. 1916 Vol. Skt.

Schultz, Fridrich Christian (»af respectable Familie«). 1792 Haandskriver Ghv., hvor hans Slægtning, Insp. Schultz, manuducerede ham i Jura. 1793 Em., entl. 1794. Rejste i Foraaret 1795 til Ostindien.

Schultz-Lorentzen, Christian Wilhelm (Malermester Fred. Otto Lorentzen — Hedvig Cathrine Schultz) f. 14. Nov. 1873 Tyrstrup v. Chr.feld. 1891 Stud. Kbh., 21. Juni 1897 c. th. (l). 1894 Alumnus, 1898 Semin.lærer Ghb., 1899 Miss. Em., 1901 Seminarieforst. Ghb., 1905 Fpr., 1906 Pv. f. Grl., entl. som Seminarieforst. 1910. Prm. 1905—06, 1910—12. 1912 Spr. Frelsers K., Kbh., 1919 Lektor i Grønl. Udg. grl. Gramm., Lærebøger, Salmer (Medredaktor af sidste Udg. af grl. Salmebog.); Artikler og Afhandl. om Grl.s Historie og grl. Forhold. — 12. Maj 1898 Kbh. * Sophie Nikoline Christensen (Snedker Mads C. — Elsine Mogensen) f. 12. Marts 1872 Aarhus.

Schwabe, Johan Frederik (Sorenskriver Hans Henrik S. — Rebecca Hoff) f. 13. Febr. 1749 paa Gaarden Saxlund i Stange, Hedemarken, † 2. Sept. 1821 paa sin Ejendomsgaard Rør i Ringsaker. 1766 Stud. Odense. I 8 Aar edsvoren Fuldmægtig og kgl. adjungeret og kst. Sorenskriver i Norge. 1779 Insp. for Hvalfangsten, overvintrede 2 Gange i Disko Bugt. 1782 Kammerrd. og Insp. Nordgr., entl. 1786. Oprettede »Hjælpekassen for trængende Grønlændere«. 1788 Medl. af grl. Handelskommission. Eksekutor i Poul Egedes Bo. 1788 Laugmand Hedemarken og Oplandene. — 29. Okt. 1781 Bragernæs * Birgitha Henrichsdatter (Henrich Larsen — Pernille Andersdtr.) f. Jan. 1754 † efter Manden.

Fætter O-Ass. Ped. Boyesen Dorph.

Schwanenflügel, L. 1855 Ass. Grl., entl. s. A.

Schythe, Eylert, f. 1779 † 11. Aug. 1817 Kbh. Exam. jur., 1803 Ass. Jhb., 1806—07 kst. Kbm. Hjg. med Galeasen »Sælhunden« 1811. Ivrig Vaccinator. Købmand Kbh. — * Annethe Christine Been (Organist Christen Jensen B. — Anna Margr. Sophie Seerup) f. 9. Jan. 1779 Kallundborg † 2. Dec. 1847 Kbh.

Søn cand. polyt. Jørgen Christian S. (Schytte), Undersøgelsesrejsende i Nordgrl. 1838 (Biogr. Lexikon XV 412).

Schønheyder, Morten Smith (Etatsrd., Borgmester Morten Smith S. — Henriette Margrethe Könemann) f. 12. Juni 1821 Næstved † 28. Febr. 1886 Fr.berg Sygehjem. 1856 Vol. Gbh., 1857 Fhb., 1858 Nan., 1859 Udstedbst. Østpr., 1861 Vol. Fbh., 1865 Fkn., 1866 Gbh., 1867 Skt., 1868 Ghb., 1871 Ass. Fkn., 1872 Fhb., 1873 Kontrollør Iv., entl. 1877. Prm. 1860—61, 1876—77.

Simonsen, Niels Peter (Smedemester Peter S. — Susanna Johansdatter) f. 11. Febr. 1821 Vejle † 16. Febr. 1882 Understed. 1841 Stud. priv., 10. Juli 1851 c. th. (h_{II}). 1853 Semin.lærer Jhv., ord. 11. Marts. 1855 Miss. Um., 1858 Semin.-forst. Jhv., entl. 1863. 1864 Spr. Understed—Karup, entl. 1882. — 17. Marts 1853 Kbh. * Ane Sophie Eleonora Kragh (Miss. P. K. — Ane Marie Lidemark) f. 16. Aug. 1828 Atlanterhavet (kaldet Sophie efter Skibet) † efter Manden.

Hustrus Broder Miss. J. M. P. Kragh.

Simony, Christian (Propr. Julius S. — Laura Vilhelmine Jespersen) f. 15. Aug. 1881 Bredholt, Sal Sogn. Oplært ved Handelen Stubbekbj. 1904 Vol. Hb., 1906 Skt., 1911 Ass. Jhb., 1913 Nan. 1915 Ghb., 1916 kst. Bst. Fhb. Fuldmægt. Styrelsen Kbh. 1918—21. Prm. 1910—11, 1917—18. Sekretær ved Kommissionen 1920—21. — 24. Juni 1908 Skt. * Carla Østerberg Bistrup (Klb. L. H. C. B.) f. 11. Jan. 1887 Skt.

Farbroder se nedenfor. Hustrus Broder Ass. A. C. E. Ø. Bistrup; Søster * Klb. Langskov.

Simony, Johan Christian (Stiftsamtmd., Minister Carl Frederik S. — Anne Sophie Faber) f. 10. Febr. 1845 Kbh. Cand. phil., 1882 Vol. Fhb., 1883 Jbh., 1884 Ass., 1885 Nan., entl. 1888. Kbm. Aalborg.

Broderson se ovenfor.

Skaarup, Otto Kristoffer (Højskolelærer Chr. Pet. Schaarup — Charlotte Sophie Cornelia Schousboe) f. 18. Marts 1851 Flakkebjerg † 8. Apr. 1900

Terslev. 1869 Seminarist (I), Huslærer. 1874 Stud. priv. 19. Juni 1878 c. th. (h_I). 1879 Miss. Jhb., ord. 30. Okt. 1878. Til 1884 tillige Miss. Fhb., entl. 1887. Spr. Terslev—Ørslev. — 19. Jan. 1879 * Louise Marie Christensen (Lærer Jens C. — Susanne Marie Brammer) f. 25. Sept. 1849 Hulby, Taarnby Sg. † 28. Juli 1921.

Skram, Johannes William Kristoffer (Dir. sjæll. Jærnbaner Joh. Chr. Gustav Schram — Johanne Margrethe Klein) f. 11. Aug. 1831 Kbh. † 24. Apr. 1904 Kbh. 1851 Stud. Sorø, 22. Jan. 1858 c. th. (h_{II}). 1859 Semin.lærer Jhv., ord. 11. Maj. 1861 Miss. Em., entl. 1872. Bestyrede tillige Up. under Vakance 1868—69. 1873 Spr. Grønbæk—Svostrup, 1885 Damsholte, entl. 1902. — 15. Maj 1859 Hasle * Georgine Marie Sophie Dumreicher (Forvalter Aug. Fred. D. — Elise Georgine Boethe) f. 28. Juli 1837 Bregentved.

Smidt, Holger Nathanael (Spr. Carl Marcus S. — Henriette Christine Jacobsen) f. 1. Dec. 1877 Tjustrup. 1895 Stud. Roskilde, 1903 cand. med. & chir. (l). 1903—06 Hospitalsuddann. 1906 Læge Iv., 1907 Kandidat Fr. Hosp., 1909 Reservelg. Randers Sygeh., 1910 kst. Distrlg. Hb., 1911 prakt. Vejle. 1913 i holl.-indisk Tjeneste.

Smidt, Lars Abelsen (Sælfanger Abel S. — Lydia) f. 1781 (db. 20. Okt.) Skt. † 1. Jan. 1846 Ghv. 1807 Kat. V. Ejl., 1818 Em., 1825 Up. (Missionær), 1827 Hd. Ejl., 1831 Ghv., entl. 1841. — 9. Nov. 1806 Em. * Johanne, f. 1786 (db. 24. Apr. 1796 Em.) † efter Manden.

Smidt, Jens Larsen, f. ca. 1736 Sverige † 3. Okt. 1806 Ũmánatsiaĸ. 1759 Ass. Em., 1773 Kbm. Skt., 1783 degraderet til Ass. for Gæld, hjemsendt 1784. 1787 Ubt. Em., 1788 Hv-Ass. Hd. Ejl., entl. 1794 for Gæld (3000 Rd.). 1793 Ass. Ghv., 1795 Ũmánatsiaĸ. — 1764 Em. * Grønl.inde Sara, f. 1742 (db. 1761 Hb.) † 18. Dec. 1816 Fkn.

Smidt, Ove Christian. Var 1764 Ass. Jhv., 1766 Ghb., entl. 1768. Blev »sine Sanser berøvet« og † under Hjemrejsen.

Smith, Sophus Theodor Krarup (Kancellird., Birkedommer Troels S. — Sophie Dorothea Krarup) f. 8. Febr. 1834 Krogsdal v. Holstebro † 28. Maj 1882 Ghv. 1850 Stud. Viborg, 1857 cand. polyt. Ass. Indenrigsministeriet, senere mineral. Museum. Rejser til Grønland: 1861 (Ivigtût—Hb.) og 1863 (Iv.), paa den sidste meget farlig og langvarig Hjemrejse, hvor de stivfrosne Sejl blæste fra Masterne; først Juleaften kom Skibet til Hamburg. 1867 kst. Insp. Nordgr., fast ans. 1872. Udrustede og udsendte 1871 en Slædeekspedition ind paa Indlandsisen. Prm. 1870—71, 1875—76. R* Vasaord. — * Johanne Margrethe Lundsteen (Spr., Landtingsmd. Petrus L. — Christiane Marie Elisab. Hansen) f. 12. Juni 1841 Vorgod † 1916.

Sommer, Christian Christoffer Ludvig Frederik (Oberstltnt., Dir. for Rosenborgsaml. Christopher Hinrich S. — Sophie Cathrine Marie Prøsilius) f. 30. Jan. 1817 Kbh. † 11. Maj 1897 Kbh. 1834 Stud. priv., 17. Okt. 1844 cand. med. & chir. (h_{II}). 1845 Ass. Jhv., tillige Amanuensis hos Distriktslægen; hjg. m. Prm. 1848. Deltog i Krigen som Læge 1849, prakt. Slangerup s. A., 1858 Distrlg. Suderø, 1860 kgl. Læge St. Jan., entl. 1867, men deltog i Krigen 1864

som Skibslæge bl. a. p. »Rolf Krage«; 1868 prakt. Sofiendal v. Nakskov, privatiserede fra 1873. R*. — 5. Maj 1845 Hillerød * Louise Camilla Henriette Albertine Hassler (Krigsrd., Revisor Hans Henr. H. — Louise Frederikke Obdrup) f. 16. Apr. 1813 Kbh. † 15. Dec. 1861 St. Jan.

Sommer, Johan Erich (Degn i Bodilsker Magnus S. — Anna Sophie Saabye). 1775 Ass. Up., entl. 1778. Derefter Ass. grl. Hndl. Kbh.

Sommer, Mogens (Broder til foreg.). 1778 Ass. Skt., 1779 Hv-Ass. Fortunebay, 1780 Ass. Chb., entl. 1781.

Sontum, Ulrich, f. 1773 Norge. 1793 Stud. Bergen. 1797 Haandskriver hos Insp. Bull Ghb., 1799 Ass. Hb., 1901 O-Ass. Ghb., 1803 Kbm., entl. 1805.

Stach, Christian (Fætter til efterflg.). Kom til Grl. 1733 som Hernhutermiss. sammen med Fætteren og Chr. David. Var i Tyskland 1736—37 og hjg. 1738.

Stach, Mathäus, f. 4. Marts 1711 Mankendorf, Mähren, † 21. Dec. 1787 Wachau, Nord Carolina. Uldspinder. Flygtede 1728 til Hernhut, hvor han gjorde Tjeneste ved Vajsenhuset. Kom til Grl. 1733 sammen med ovennævnte Fætter og Chr. David og grundlagde Ny Hernhut. Hjemrejse 1740—42, under hvilken han 1741 ordineredes i Marienborn og fik kgl. Anerkend. som »de grønl. Brødres ordentlige Lærer«. Atter Hjemrejse 1747—49, under hvilken han besøgte Amerika. Hjg. 1751, men aflagde Sommerbesøg i Grl. 1752 og 1754. 1758 atter til Grl., hjg. 1771. Foretog 1765—66 Rekognosceringsrejse til Jhb. Distr. og overvintrede paa Øen Akia. Udg. grl. Grammatik og Leksikon. »En Guds Fyrste i Menigheden, graanet med Ære i sit Panser« (Zinzendorf). — 4. Febr. 1741 * sin Kusine Rosina Stach (forlod Grl. for stedse 1751).

Stage, Jens Rasmussen (Spr. Rasm. Jensen S. — Marie Hansdtr. Kluncher) f. 22. Aug. 1732 Snodstrup. † 18. Aug. 1780 Fjellerup. 1750 Stud. Fr.borg, Huslærer, 19. Okt. 1756 c. th. (n). 1758 Miss. Clshv., ord. 8. Marts. Havde p. Gr. af svagt Helbred faaet Løfte om Ghb., men vilde 1759, da han skulde dertil for at afløse Bruun, ikke fra Clshv., fordi han havde »vundet Indgang« blandt Befolkningen, og nødte derved Bruun til at blive et Aar længere i Ghb. Entl. 1765. 1766 Spr. Fjellerup—Glæsborg.

Steen, Johan Christian (Borger Hans Jensen S.) f. 15. Dec. 1764 Kolding. 1785 Styrmd. og Harpunér »Taasinge Slot« v. Fortunebay. 1789 O-Ass. Krp. Ejl., 1795 Ghv., 1800 Kbm. Chb., entl. 1807. Foretog Handelstogter til Up. Distr. 1794 og 1795. Indførte Fangst af Hvidhvaler i Aabentvandsgarn i Ghv. og Chb. Boede 1808 paa Hitterø i Norge. — 24. Sept. 1793 Ghv. * Johanna Henricha Eeg (Foged Jac. Andreas E. — Elisabeth Leganger) f. 1769 (db. 30. Juli) Molde. Hustrus Søster * Insp. B. J. Schultz.

Steenberg, Carl Junius Optatus (Spr. Jacob S. — Cathrine Marie Svanekiær) f. 4. Juni 1812 Hyllested (Aarhus Stift) † 20. Juni 1872 Sanderum. 1831 Stud. Aarhus, 2. Maj 1839 c. th. (h). 1835 Alumnus, 1840 Miss. Hb., ord. 4. Marts. 1845 Seminarieforst. Ghb., entl. 1853. Prm. 1844—45, 1848—49. Kommissionsmedl. 1858 og 1872. Udg. bl. a. Bibelhist. (1854). 1854 Spr. Gudum—Fabjerg, 1869 Sanderum. — 14. Apr. 1849 Kbh. * Emma Octavia Janssen (Kontorchef

Rentekammeret Poul Ernst J. — Karen Børresen) f. 14. Apr. 1829 Kbh. † 24. Juni 1900 Kbh.

Broder se nedenfor. Hustrus Broder Seminarieforst. C. E. Janssen.

Steenberg, Jacob Christian August (Broder til foreg.) f. 1826 Aarhus † 1877. 1848 Stud. Aarh., 19. Juni 1861 c. th. (n). 1863 pers. Kap. Viby, ord. 20. Jan. 1865 Prv. Mhj. og Semin.lærer Ghb., 1866 kst. Seminarieforst., entl. 1867 p. Gr. af Sindssygdom. — * Elisa Tørsleff, f. 1844 Assens † 8. Dec. 1918 Kbh.

Steenholdt, Niels Larsen (Brændevinsbrænder Just Larsøn S. — Inger Nielsdatter Bang) f. 1766 (db. 26. Marts) Kbh. † 4. Maj 1827 Em. 1786 Bødker Up., 1790 Rb., 1796 Udligger Nûgssuak, 1799 Bødker Rb., 1800 Udl. Nûgssuak, 1805 U-Ass. Up., 1806 Pr., overtog 1811 Up. og blev ene tilbage der 1813. 1818 Inspektoratsfuldmægtig Ghv., 1823 fung. Ass. Em., entl. 1827. — 26. Aug. 1789 Up. * Ane Lyngbye (Ass. And. Pedersen L. — Grønl.inde Benedicta) f. 1767 (db. 13. Sept.) Jhv. † 11. Febr. 1830 Em.

Søn se nedenfor.

Steenholdt, Wittus Frederik (Søn af foreg.) f. 18. Aug. 1808 Up. † 13. Febr. 1862 Jhv. Undervist af Miss. Ped. Kragh. O-Kat. og Semin.lærer Jhv. Talte og skrev flydende Dansk. Udg. og Oversætter af Skolebøger (Erslew III 222; Nekrolog »Folkets Avis« 1862 Nr. 243). — 8. Sept. 1830 Em. 1° * Ane Clara Geisler (Kbm. J. C. G.) f. 21. Dec. 1812 Chb. † 13. Jan. 1857 Jhv. — 28. Aug. 1857 Jhv. 2° * Birgithe Charlotte Kirstine Sandgreen (Tømrer Levi Christopher S. — Karen Motzfeldt) f. 14. Okt. 1836 Rb. † 11. Juli 1859 Jhv. — 21. Sept. 1860 Jhv. 3° * Mathilde Kirstine Jørgensen (Sælfanger Jørgen Christopher Nanânge — Caroline) f. 4. Apr. 1822 Jhv. † 14. Aug. 1868 Rodebay.

Steenstrup, Knud Johannes Vogelius (Forpagter Joh. Pet. S. — Sinned Claudine Lund) f. 7. Sept. 1842 Høstemark Mølle, Mov, † 6. Maj 1913 Kbh. 1863 cand. pharm. 1866 Ass. mineral. Museum. 1871 Ledsager af den svenske Eksped. efter de af Nordenskiöld fundne Meteoriter, som af S. ved en ny Grl.rejse Aaret efter paavistes ikke at være saadanne, men Udskillelser af Jærn i Basalten. S. besøgte indtil 1899 Grl. 9 Gange og tilbragte 11 Somre og 2 Vintre i Landet, én Gang $2^1/_2$ Aar i Træk. Størst Betydning har S.s Undersøgelser over det grl. Jærn, den kulførende Formation, den røde Sandsten i Jhb. Distr. samt over Gletschere og Isbjerge, men han var forøvrigt Polyhistor paa det grl. Omraade. Statsgeolog, Æresdr. Kbh. Univ., Medl. af Videnskab. Selsk. og forsk. udenlandske lærde Selskaber. R* DM.

Steinlein, Christian Frederik (Sten- og Billedhugger Joh. Valentin S. — Maren Lund) f. 1756 (db. 25. Juli) Hillerød. Var inddømt i Tugthuset paa Livstid p. Gr. af Falsk, men benaadedes mod at gaa til Grl. som Ass. med Forbud mod at vise sig i Kongerigerne. Hans Ansætt. vakte stor Utilfredshed bl. Kollegerne i Grønland. 1796 Ass. Skt., 1800 O-Ass. Ghb., 1801 Fkn., entl. 1803, da Forbudet mod hans Hjemrejse ophævedes, hjg. 1804. Fik »lidet Vartpenge« og havde 1805 »Haab om Næringsvej«. — * Ane Kirstine Flint (Gaardejer Ole F. — Ellen) f. 1764 (db. 8. Juli) Jægerspris.

Stender, Christian Friedrich Wilhelm (Dr. med. Daniel S. — Vilhelmine Margr. Christine Hansen) f. 5. Dec. 1831 Schönberg v. Kiel † efter 1880 Barmstedt, Holsten. 1850 Stud. Göttingen, 1855 med.-chir. Eks. Kiel, s. A. Dr. med. & chir. sst. S. A. Underlg. i Hæren Næstved, 1857 Rendsborg, 1858 Itzehoe, entl. 1860. S. A. Distrlg. Ghb., entl. 1866. Prakt. Pinneberg, senere Barmstedt.

Stephensen, Claudius Andreas (Handelsfaktor John S. — Ellen Cathrine Berg) f. 6. Marts 1801 Berufjord, konf. 1816 Frue K., Kbh., † 26. Dec. 1829 Up. 1821 fg. Ass. Ghv., s. A. Ass. Kpr. Ejl., 1823 kst. Bst. Ghv., 1825 Hd. Ejl., 1827 Rb., 1828 Ghv., 1829 Kbm. Up. Havde før Udrejsen »nydt Undervisning i Lægekunsten« og førte Sygejournal. Foretog 1825 en Handelsrejse til Up. og deltog sammen med Miss. P. Kragh i en Eksped. til Øen Kingigtorssuak for at undersøge Findestedet for den 1824 fundne Runesten. — 16. Febr. 1826 Ghv. * Jacobine Petrine Margrethe Rasmussen (Kbm. Nic. Jul. R.) f. 3. Okt. 1806 Um., levede 1838 i Odense. Der indsamledes bl. Funktionærerne i Nordgrønland 300 Rd. til deres 3 Børn, som anbragtes hos forsk. Danske i Grønland. En Datter blev g. m. en hernhutisk Miss.

Stephensen, Hannes Peter, f. 1833 † 22. Marts 1908 Kbh. Ass. grl. Hndl. Kbh. 1870 Insp. Sydgr., 1883 Kontorchef grl. Hndl., 1890 Direktør, entl. 1902. Etatsrd. R* DM pp. Prm. 1873—74, 1882—83.

Stephensen, Regnar (Herredsfuldm. S. — Christiane Møhl) f. 11. Jan. 1866 Vejle † 9. Juni 1902 Skt. Cand. jur., 1892 Vol. Ghb., 1893 Ass. grl. Hndl. Kbh., 1896 Fuldm., 1898 fg. Insp. Sydgr., 1899 Insp. — * Cathrine Emilie Elisabeth Fencker (Insp. E. C. F.) f. 14. Maj 1877 Ghv.

Storch, Mikael Mathias Johannes (Sælfanger David Gustav Hans S. — Ane Sofie Johanne Salomine Sibylle Samuelsen) f. 24. Apr. 1883 Manermiut. 1906 dim. Ghb. Semin. (ug?), uddann. i Danmark 1906—09. 1909 O-Kat. Jhv., 1910 kst. Fpr. sst., ord. 21. Juni, 1911 Ghb., 1912 Frdal., oph. sig 1914—15 i Jhv. m. Prm., 1915 Rb., 1919 kst. Pv. Nordgr. Kommissionsmedl. 1920—21. Udg. Lærebøger og Novellen »Singnagtugak« (overs. paa Dansk af Kn. Rasmussen: En Grønlænders Drøm). — 1909 Ghb. 1° * Ane Jensine Emilie Berthelsen (ord. O-Kat. E. J. L. J. B.) f. 11. Okt. 1880 Um. † 1. Maj 1913 Ghb. — 16. Maj 1915 Jhv. 2° * Emilie Johanne Justine Margrethe Frederiksen (Sælfanger Johan Fr. — Louise Therkelsen) f. 27. Juli 1893 Ikerasak, Um. Distr.

Moders Oldefader Miss. Fr. Berthelsen.

Storm, Hans Rasmussen (Spr. Rasm. Pedersen S. — Helene Sophie Guldager) f. 1734 (db. 11. Nov.) Mørke † 1. Aug. 1781 Ghb. 1760 Ass. Skt., senere Hb., 1763 Kbm. Skt., 1767 Ghb. — 23. Dec. 1765 Skt. * Maria Elisabeth Berthelsdatter Laersen (Miss. B. L.) f. 1747 (db. 6. Aug.) Ghb. † 17. Febr. 1779 sst. Deres Datter Christiane Helene døde Vinteren 1789 i Kbh. af Sorg over at have tabt Kbm. Glomstads Barn ud af et Vindue, hvorved Barnet slog sig ihjel.

Streitmann, Andreas, 1777 Kirurg ved Hvalfangstanlæget paa »Hvaløerne« (Kpr. Ejl.?), hjg. 1780.

Svanberg, Niels Peter (Tømrersvend Ole Nielsen S. — Bolette Helene Hjorth) f. 6. Juli 1813 Chr.havn † ca. 1872 Kerteminde. 1831 Tømmermd. Ghb., 1834 Skt., 1842 Udligger Ghb., 1845 Napassoĸ, 1849 Jhb., 1853 Sârdloĸ, 1856 Ass. Jhb., 1859 Ghb., 1862 kst. Bst. Fkn., 1863 Ghb., 1864 Ass. sst., 1868 kst. Bst. Skt., entl. 1870. Prm. 1858—59. Ualmindelig dygtig i grønl. — 20. Maj 1849 Skt. 1° * Grl.inde Malone Caroline Martha Haldora, f. 20. Sept. 1829 † ca. 1855. — 1859 2° * Juliane Charlotte Ager, f. 1817 Kbh. † 4. Maj 1860 Ghb.

2. Hustrus Halvbroder Kbm. H. Ager.

Svanenhielm, Jonas Lillienschiold de (Propr. Morten de S. — Cecilia Christina Lillienschiold) f. 1726 Svanø, Bergens Stift, † 27. Dec. 1801 Romø. Skriver Amtmds.kontor Stavanger, 1746 Rentekammeret Kbh., 1748 v. grl. Hndl. 1750 O-Ass. Jhv., 1753 Kbm. Chb., entl. 1783, hjg. sammen med Datteren og Svigersønnen Muus 1790. Prm. 1774—75 »til Raadførsel med de nye Herrer«. Hans Koloniøkonomi var berømt. — 13. Aug. 1758 Chb. * Grl.inde Birgithe, f. 1732 Fhb. † Maj 1775 af Kopper paa Rejse fra Kbh. til Grl., begr. i Grimstad.

Døtre * Miss. N. Hveysell og Kbm. N. D. Muus.

Sverdrup, Jørgen Jørgensen (Godsforvalter Jørgen Andersen S. — Margrethe Pedersdtr. Angel) f. 16. Dec. 1732 (efter Faderens Død) Nord Herø, Helgeland, † 22. Apr. 1810 Avaldsnes, Karmøen v. Haugesund. Oplærtes først til Kontorist, men besluttede 18 Aar gl. at studere for at komme til Klarhed i relig. Tvivl. 1755 Stud. Trondhj., 17. Febr. 1762 c. th. (l). 1760 Alumnus, 1764 Miss. Jhv., ord. 6. Apr. — 1773, 6. Apr. Viceprovst og Visitator Nordgr., entl. 1788 med 400 Rd. i Vartpenge og et Værelse paa Vajsenhuset til Beboelse. Prm. 1772—73. Energisk og nidkær Miss., fik afgørende Betydn. for Diskobugtens Kristianisering og skaffede Missionen en hidtil ukendt Position bl. Europæerne i Nordgr. Rejste sammen med Menigheden Zionskirken i Jhv. — 1789 Spr. Avaldsnes, entl. 1806. 1792—96 Provst Karmsund Provsti. — 26. Okt. 1767 Clshv. * Grl.inde Marianna Grætze, f. ca. 1739 † 9. Maj 1785 Jhv., Enke efter dansk Bødker Michel Vilhelm G.

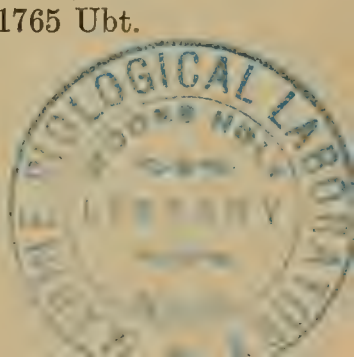
Steddatter * Harpunér Andr. A. Sandgreen.

Swindt, Nikolai Frederik. Skibskirurg. 1778 Kirurg Ghv., hjg. 1784. Udrejste straks efter til Guinea, hvor han var Fæstningskirurg i hvert Fald 1784—97. — 14. Aug. 1778 Kbh. * Marie Cathrine Due.

Sylow, Arnoldus v. Westen (Skriver og Amanuensis p. Raadhuset Peter S. — Birthe Maria v. Westen, Søster til »Lappernes Apostel« Th. v. W.) f. 1706 Trondhj., † 23. Juli 1763 Haus, Bergens Stift. Efter Faderens Død tog Morbroderen sig af ham. 1725 Stud. Trondhj., 8. Marts 1740 c. th. (n). S. A. Miss. Ghb., ord. 18. Marts. 1742 Miss. Fhb., entl. 1746. Energisk Miss., men streng og pietistisk. Medtog ved sin Hjemrejse 4 grl. Drenge og 1 Pige. 1747 Spr. Haus. — 29. April 1740 Kbh. 1° * Enke Karen Lund (Mønsterskriver L.) † 1748 Haus. Hun ledsagede ham ikke til Grønland.

2. Hustru, Rebekka Christine Koren, var Faster til Kbm. K.

Søebeck (Siöbäck), Daniel, f. ca. 1730 Sverige † ca. 1805 Kbh. 1765 Ubt.

Skt. m. Løfte om at blive Ass.; var endnu 1769 Ubt. og hjemgik midt i 1770-erne. 1782 Inspektørkok Ghv., 1786 U-Ass. Rb., 1788 kst. As., entl. 1803. — 1765 Kbh. * Anna Helena Søefeldt † 1798 Rb. Familien (Hustru og 1 Datter) kom ud 1790. Datteren fulgte 1797 Insp. Schultz til Norge og var i hans Hus endnu 1802.

Søeby, C. G. W. Driftsbestyrer Kaersuarssuk Kulbrud 1905—10.

Søndergaard, 1778 Ass. Um., entl. 1781.

Sørensen, Balduin Fernando (Sadelmager Carl Peter S. — Anne Marie Larsen) f. 12. Nov. 1832 Kbh. † 13. Okt. 1888 Næstved. 1853 Stud. Kbh., 25. Juni 1862 cand. med. & chir. (h_{II}). Kand. Alm. Hosp. s. A. 1866 Distrlg. Ghb., entl. 1880. 1882 Læge Arsuk, entl. 1885. Kst. Kontrollør Iv. 1882—83. Prm. 1873—74. 1885 prakt. Haudrup, 1887 Karrebæk. — 25. April 1866 * Emma Jensine Jacobine Thomsen (Høker Thomas T. — Inger Marie Jensen) f. 9. Sept. 1844 † Okt. 1918 Kbh.

Sørensen, Bent Erik Christian, f. 1823. 1853 Vol. Fkn., 1854 Fhb. 1855 Fkn., 1856 Skt., 1859 Ass. Up., 1861 Chb., entl. s. A. Prm. 1858—59. — 30. Juni 1855 Fhb. * Caroline Elisabeth Jensen (egtl. Lundmann, men adopt. af Klb. Lars J.), f. 1825.

Sørensen, Otto. 1746 Ass. Jhv., ca. 1750 Fbh. Rømte fra Grl. 1753 med et fremmed Hvalfangerskib og forlod Hustru og 3 Børn. Hustruen havde villet forlade ham Aaret før, fordi han levede forargeligt. — 17. Nov. 1748 Jhv. * Grl.inde Elisabeth, Enke. Hun fik 1754 Tillad. til event. nyt Ægteskab tidligst 3 Aar efter Mandens Rømning og blev 1758 i Clshv. »med en af de bedste Fangere forsynet«.

Sørensen, Peter Christen (Spr. Fred. Christopher Vilsen S. — Karen Schierup) f. 16. Nov. 1875 Vorgod. 1895 Stud. Sorø. Tandlægestud. til 1897; 1904 cand. med. & chir. (h_I). S. A. Vikar, 1905 prakt. Grevinge, 1907 Amanuensis Ørsted, 1908 Kand. Aarhus Kommunehosp., 1909 Reservelg. Krabbesholm Sanator., 1910 prakt. Faarevejle, 1912 Distrlg. Ghb., 1913 Jhv., 1919 Kredslæge Herning. Prm. 1916—17. — 16. Okt. 1911 Hyllested * Juliane Nielsine Henriksen (Urmager Niels H. — Juliane Lund) f. 8. Nov. 1884 Vivild, Sygeplejerske.

Sørensen, Rasmus (Lærer J. S.) f. 31. Maj 1887 Albæk † 7. Juli 1921 Um. 1897 Stud. Randers, Juni 1903 c. th. (h_{II}). 1900 Alumnus, 1904 Miss. Um., ord. 11. Apr., 1905 Fpr., 1907 Em., 1911 Um. — 31. Juli 1903 Kbh. * Camilla Thorvaldine Poulsen (Brolægger Jens P. — Else Johanne Jensen) f. 8. Okt. 1875 Kbh., Sygeplejerske.

Sørensen, Thøger (Smed Søren Thøgersen — Johanne Marie Nielsdatter Hauge) f. 20. Maj 1835 Bjerre † 30. Apr. 1917 Stege. 1851 Privatlærer Raarup, 1855 Seminarist Jhv., 1857 til Danmark for at studere. 1859—60 Huslærer Agersted Prgd., 1860 Stud. priv., 1861—63 Semin.lærer Jhv., 25. Jan. 1866 c. th. (h_I) . S. A. Miss. Up., ord. 25. Apr., 1868 Hb., 1872 Semin.forst. Jhv., 1875 Ghb., entl. 1877. Kommissionsmedl. 1872; Medl. af permanent Komm. for Grønlændernes Anliggender 1878. Udg. grl. Salmesamlinger (1872 og 1875); Bladartikler. 1877 Spr. Ulvborg-Raasted, 1882 Vrejlev-Hæstrup, entl. 1895. — 9. Marts 1866 Kbh.

* Sofie Frederikke Charlotte Nielsen (Musikdir. Søren Vilh. N. — Birthe Johanne Dorothea Nielsen) f. 17. Nov. 1831 Kbh. † 15. Febr. 1915 Stege.

Hustrus Søsterson Fpr. K. O. G. Wassmann.

Tegner, Anthon Peter Christian (Litograf, Portrætmaler Chr. Martin T. — Mette Helene Wiborg) f. 16. Sept. 1830 Trondhj. † 24. Dec. 1883 Kbh. Studerede Medicin i Tyskl., Engl. og Kbh. 1859 Vol. Ghv., 1860 Em., s. A. Chb., 1861 Um., 1863 Jhb. (tillige fung. Læge), entl. 1865. 1868 Skibslæge p. dansk Fiskeriselskabs Skibe v. Island, 1870 jus. practicandi p. Island, Læge Vopnafjord til 1880. — 17. Okt. 1856 Aarhus 1° * Cathrine Marie Bille (Spr. Joh. Vald. B. — Jensine Johanne Amalie Tietcke) f. 10. Apr. 1837 Sennels. Ægtesk. opløst.

Thaarup, Karnis Ingvar Smith (Propr. Chr. T. — Sørine Schøtte) f. 7. Okt. 1826 Fyn † 25. Febr. 1883 Sårdlok. 1856 Vol. Hb., 1860 Ass., 1867 Fhb., 1872 Fkn., 1873 Skt., 1874 Fhb., 1875 Udstedsbst. Avigait, 1878 Kagssimiut, 1882 Sårdlok. Prm. 1881—82. — 25. Juli 1858 Hb. * Agathe Stine Sivertsen (Mandskabsformd. John S. — Agathe Amalie Motzfeldt) f. 6. Juli 1835 Hb. † 28. Nov. 1870 Fhb.

Hustrus Søster * Vol. E. A. C. C. Motzfeldt.

Thomsen, Ass. Up. Maatte »som en Krøbling og af Skørbug« hjg. 1780.

Thomsen, Niels Møller, f. ca. 1755 Haarslev † 28. Maj 1791 Chb. 1775 Ass. Fbh., 1780 Kbm. Jhb., hjg. 1787. 1789 Kbm. Chb. — 6. Juli 1783 Jhb. * Ane Maria Olsen (Kbm. And. O. — Tuperna) f. 19. Maj 1758 Skt. † 16. Febr. 1818 Ghb. Hun opholdt sig i Danmark 1779—82.

Hustrus Søster * O-Ass. C. E. T. Alsbach.

Thorhallesen[1]), Egil (Spr. Þórhalli Magnusson — Bóthildur Egilsdóttir) f. 11. Nov. 1734 Borg, Island, † 16. Jan. 1789 Bogense. Efter Faderens Død 1746 opdraget af Provst, senere Biskop i Skalholt Jonas Finnæus. Dim. Skalholt 1753 og kondicionerede nogle Aar paa Isl., bl. a. i Hiterdal. 1759 indskr. Kbh. Univ., 28. Marts 1765 c. th. (n). Ca. 1761 Alumnus, ord. 20. Apr. 1765 og udsendt af Handelskompagniet for at undersøge Nordboruiner og Mulighederne for Kolonisation af Islændere i Ghb. Distr. 1767 Miss. Ghb., 1773 Viceprovst og Visitator Sydgr., entl. 1775. Oprettede Kateketmissioner forsk. Steder i Distr. og vandt dette tilbage fra Hernhuterne. Udg. »Efterretn. om Rudera af de gl. Nordmænds og Islænderes Bygninger paa Grl.s Vesterside« (1776) samt grl. Katekismus og Bønnebog. Hans Visitatsindberetn. »Beskr. af Missionerne i Grl.s søndre Distr.« er udg. 1914 af Grl. Selsk. ved L. Bobé. 1776 Spr. Bogense-Skovby, 1780 Pv.

Brodersøn Kat. T. Magnussen.

Thorning, Adam Christian (Spr. Anders Pedersen T. — Geske Cathrine Arentsdtr. Printzler) f. 1726 Gjol † 4. Maj 1807 Kpr. Ejl. Somand, muligvis Skibstømmermd. Ansat i Grl. 1754. 1759 Tømmermd. Em., 1773 Ass. sst., 1778 Hv-Ass. Kpr. Ejl., 1782 O-Ass. Rb., 1784 Ass. Em., 1788 Hv-Ass. Clshv., entl 1792.

---

[1]) Kaldes ofte — ved en morsom Misforstaaelse — Hr. Hallesen.

Boede i Chb. til 1797 og derefter Kpr, Ejl. — 22. Aug. 1764 Em. * Grl.inde Maria, f. 1742 † 11. Aug. 1824 Chb.

Døtre * Kbmd. Enghel og A. L. Nørgaard.

Thorsen, Oscar Johannes Valdemar (Skibsinsp. grl. Hndl. Niels Victor Jul. Theodor T. — Kirsten Caroline Johansen) f. 27. Sept. 1896. 1914 Vol. Styrelsen af Grl., 1915 Vol. Up., 1917 Um., 1920 Ass.

Thrane, Severin (Kbm. Peter Severin Holbech — Cecilie Nikolajsdtr. Holst, 2° * Jak. Thrane, som adopterede hendes Børn) f. 19. Sept. 1725 Tønsberg † Maj 1757 Chb. 1742 Stud. Fr.borg, Huslærer 4 Aar Norge, 5. Nov. 1748 c. th. (n), atter Huslærer i Norge 6 Aar. 1754 Alumnus, 1755 Miss. Clshv., ord. 24. Maj. Svag af Helbred, tungsindig og melankolsk, hvilket i Forbindelse med Vanskeligheder i hans Gerning bragte ham til at begaa Selvmord.

Thron, Oluf Nicolaj Willemann (Klasselotterikoll., Ljnt. Oluf Nic. Olsen — Emilie Ludovica Justine Willemann) f. 11. Dec. 1869 Kbh. Navneforandr. 1906. 1891 Sekltnt., 1893 Vol. grl. Hndl. Kbh., 1894 Vol. Ghv., 1895 Up., 1898 Um., 1899 Rb., 1901 Ass. Chb., 1904 Skt., 1906 kst. Bst. Hb., 1907 Chb., 1908 Ghv., 1910 Fhb., 1911 Hb., 1912 Klb., 1916 Um. (fg. Ass.), 1918 Ghv. Prm. 1903—04, 1915—16. — 15. Marts 1904 Kbh. * Olga Marie Sophie Olesen (Skaktmester Jens Cecilius O. — Sophie Mathilde v. Løbner) f. 18. Juli 1867 Vrold, Skanderup.

Thurdersen, Thurder, f. p. Island † 22. Nov. 1785. 1769 Hustømrer Em., 1781 Ass. sst., 1784 Rb. Søgte Hjemgang og Embede 1782, men raadedes til at blive, da han ikke »er saa vel beløben i de Videnskaber, som fordres til Embede«. Omkom sammen med 4 danske Matroser ved Forlis paa en Togterejse til Sarkak. Endnu 1794 havde ingen Arvinger meldt sig i hans Bo.

Thygesen, Jens Karsten Nielsen, f. 17. Apr. 1843 Lumby v. Odense † 24. Dec. 1880 Em. Ansat v. Toldvæsenet, deltog i Krigen 1864. 1867 Volontørelev Ghv., 1868 Vol. Em., 1869 kst. Ass. Chb., 1870 Ass. Em., 1873 kst. Bst. sst., 1874 Klb. Up., 1879 Em. og Ghv. Prm. 1878—79. — 23. Okt. 1869 Em. * Tabitha Martha Sophie Broberg (Kolonikok Carl Vilhelm B. — Helene Schultz) f. 24. Aug. 1833 Ghv. † 14. Febr. 1902 Em.

Hustrus Søster * Klb. N. L. Elberg, Kusine * Ass. C. L. S. Fleischer.

Titchen, Niels Glævertsen (Kommercerd. Niels G. T. — Bodil Valholm) f. 12. Apr. 1766 Ødemark † Juni 1795 Fhb. 1783 Stud. Roskilde, 10. Okt. 1786 c. th. (n). S. A. Alumnus, 1788 Miss. Jhb., ord. 14. Marts. Skibet maatte p. Gr. af Storisen gaa til Fkn., hvorfra han var $1^1/_2$ Md. om at komme til Jhb. 1794 Miss. Fhb. — * Birthe Cathrine. Hjg. eft. Mandens Død.

Toftegaard, Thøger. 1750 Ass. Fhb. † der 12. Febr. 1751.

Topp, Albert (Klokker Niels Albertssen) f. 9. Marts 1697 Leganger † 31. Okt. 1742 Aafjorden. 1717 Stud. Bergen, Huslærer Voss, 1722 c. th. (h). 1723 Medhj. hos Hs. Egede (lønnet af Bergenskompagniet), ord. 16. Apr. 1724—25 Miss. Nipisane, entl. 1727 p. Gr. af sin »kleinige Legems Constitution«. »Flittig, tro og retsindig« (Hs. Eg. Rel. 224). Gjorde efter Hjk. Rede for Missionens Tilst.

overfor den under Statholder D. v. Vibe og Bisk. Deichmann nedsatte Kommission i Christiania. Forf. »Relation ov. Grønlændernes brugelige Sprog« (Mskr.). 1728 Spr. Aafjorden, Trondhj. St., 1742 res. Kap. Nykirken, Bergen, men døde inden Tiltrædelsen.

Transe, Christian (Sognedegn Lauritz Mathiesen T. — Christiane Dorschæus) f. 3. Jan. 1746 Ejlby † 28. Febr. 1808 Rønne. 1765 Stud. Odense, 12. Dec. 1770 c. th. (h). 1771 Alumnus (har studeret »i Haab om denne Post«), 1775 Miss. Fhb., ord. 31. Marts. Foresloges af Pv. Sverdrup til Pv. i Sydgr., men hjg. 1784. 1785 Spr. Rønne-Knudsker. — 3. Apr. 1775 Kbh. 1° * Agnethe Marie Margrethe Juul † 6. Apr. 1783 Fhb. (begr. 9. Juni).

Tvede, Bendix Andreas Heide (Kammerrd., Sysselmd. M. H. T.) f. 1825 Island † 20. Juli 1871 Rayville (U. S. A.). Handelsass. Isl., 1850 Ass. Fkn., 1853 kst. Bst. Jhb., 1857 Fhb., 1861 susp. p. Gr. af Forsømmelighed, entl. 1862. Indførte isl. Hajkroge i Grl. Udvandret til Amerika. — * Marie Andresine Hansen, f. 1829 † efter Manden. Hun kom først til Grl. 1851.

Tulle, Hans Hansen (Spr. Hans Larsen T. — Magdalene Cathrine Enevoldsdtr. de Falsen) f. 29. Juli 1743 (efter Faderens Død) Hjørlunde † 30. Juni 1810 Sdr. Odalen. 1761 Stud. Køge, 17. Juli 1765 c. th. (n.). S. A. Alumnus, 1769 Miss. Em., ord. 5. Maj. Ank. med Skibet til Skt., hvorfra han rejste videre i Baad langs Kysten. Fik kun halv Løn indtil Miss. Drejer gik hjem 1770. Grundlagde Miss. i Em. og Ghv., flyttede til Jhv. 1772—73 under Sverdrups Prm. Entl. 1777, men turde ikke rejse p. Gr. af sen Aarstid og overlastet Skib, overvintrede i Clshv. til 1778. 1780 Spr. Solbjerg-Sundby, 1785 Sdr. Odalen, Aggershus St., — 15. Juli 1773 Jhv. * Bolette Dorothée Scharffenberg (Kancellird., Arkivar Chr. Rud. S. — Dorothea Dürkop) f. ca. 1748 Kbh. † 1. Febr. 1815 Moen, Odalen.

Verder, Vilhelm (Friis Hansen; Navneforandr. 1907) f. 1877 Kbh. Sekltnt. 1905 Vol. Ghb., hjg. 1908, entl. 1909. Gross. Kbh.

Vesterboe, Hans Frederik Ivar Henrik (Spr. Martin V. — Frederikke Christine Falkenthal) f. 21. Dec. 1813 Gyrstinge † 1. Jan. 1878 Helsingør. 1832 Stud. Roskilde, Huslærer Lyngby, 14. Jan. 1840 c. th. (n.). 1841 Alumnus, 1843 Miss. Jhb., ord. 29. Marts, entl. 1851. 1852 Hjælpepr. Blidstrup, 1854 Spr. Flade-Draaby, entl. 1874. — 29. Marts 1843 Kbh. * Ida Vilhelmine Behrend (Vekselmægler Chr. Vilh. B. — Anne Kirstine Meyer) f. 20. Marts 1819 Kbh. † 16. Dec. 1869 Flade.

Hustrus Morfader Miss. W. A. Meyer.

Vibæk, Poul Hansen (Gaardejer Jens Sørensen — Maren Poulsdatter) f. 15. Juni 1864 Bordrup. Navneforandr. 1905. Studerede først østerlandsk Filologi. 22. Jan. 1889 c. th. (n). 1887 Alumnus, 1889 Miss. Jhv., ord. 30. Apr., 1890 kst. Semin.forst. Ghb., 1891 Miss. Jhv.-Em.-Um., 1893 Em., 1895 Jhv., 1900 Jhb., entl. 1904. Prm. 1899—1900. Udg. 100 Timer i Grl. (1900) og adsk. Artikler og Afhandl. om Grl. 1907 Spr. Taarnby, Amager. — 20. Marts 1888 * Severine Marie Henrichsen, f. 20. Juli 1864 Bredmose v. Varde.

Vinterberg Axel Kristian Marius (Toldbtj., Fmd. f. Kbhvns. Frilager Hans Sørensen (V). — Sofie Pouline Normann) f. 13. Nov. 1876 Kbh. Navneforandr. 1908. Maskinsmed og Maskintegner; som saadan Rejser i Tyskland. 1899 Vol. Ghb., 1900 Hb., 1901 Rb. (kst. Bst. 1902), 1904 Jhv., 1905 Ass. Em., 1910 fg. Bst. Ghv., 1911 Ass. Pr., 1912 kst. Bst. Rb., 1914 Klb. Up., 1919 Hb. Prm. 1906—07, 1918—19. — 18. Aug. 1912 Ghv. * Ingeborg Sigrid Cronfelt (Lektor Niels Nicolaj Simeon C. — Julie Christiane Jørgensen) f. 7. Nov. 1891 Odense.

Hustrus Søster * Klb. K. F. H. A. Fencker.

Vogth (Voigt), Adam Gottlob (Gartner Friederich Chr. V. — Ellen Kirstine Hiort) f. 1767 (db. 12. Dec.) Kbh. Ass. grl. Hndl. Kbh., Proviantforv. Søværnet. 1801 Ass. Fhb., 1802 Kbm. Hb., 1804 degraderet til Ass. Skt. for Regnskabsforsømm., entl. 1806 p. Gr. af Drukkenskab og Gæld (4000 Rd.). — 13. Aug. 1802 Fhb. * Kirsten Angell Muus (Kbm. N. D. Muus) f. 29. Aug. 1786 Um.

Vahl, Jens Laurentius Moestue (Prof. Martin V. — Anneken Dorothea Elisab. Dedekam) f. 27. Nov. 1796 Kbh. † 12. Nov. 1854. 1819 cand. pharm., studerede Botanik. Fulgte 1828 Graah til Grl. og deltog delvis i hans Rejse til Østkysten. Derefter berejste han til 1836 hele Vestkysten til Up. Besøgte senere Spitsbergen som Medlem af en fransk Eksped. 1840 Ass. v. bot. Haves Samlinger, 1842 Æresdoktor Rostock Univ. Efterlod i Mskr. Udkast til en Flora Groenlandica.

Wagner, Carl Ferdinand (Spr. Ludvig Carl Moritz W. — Nancy Cecilie Margr. Grønvold) f. 7. Aug. 1871 Alminde. 1889 Stud. Birkerød, 16. Juni 1896 c. th. (h_I). 1894 Alumnus, 1897 Miss., ord. 3. Marts, men kom paa Gr. af Besejlingsvanskeligheder ikke til Grl. og fungerede som Hjælpepr. St. Stefans Sogn, Kbh. 1898 Miss. Jhv,, 1900 Hb., 1902 Em., 1904 Ghb., 1905 Fpr. og kst. Semin.-forst., 1907 Fpr. Ghb., 1908 Jhb., entl. 1910. Prm. 1906—07. 1911 2. res. Kap. Aarhus Domkirke. Udg. Artikler om og Skildr. fra Grl., navnlig i Højskolebladet. — 25. Maj 1897 Kbh. * Ellen Marie Johanne Elisabeth Blankensteiner (Fuldm. Georg Michael Stanislaus B. — Johanne Kristine Ellen Marie Thomsen) f. 21. Nov. 1879 Kbh.

Walerius, E.... Jens Gottlieb, f. 1800 † før 1849. Violinist kgl. Kapel. 1819 Ass. Apr. Ejl., 1821 Hv-Ass. Hd.-Ejl., 1822 kst. Kbm. Ghv., s. A. Hv-Ass. V.-Ejl., 1823 Clshv., entl. 1824 p. Gr. af Overhørighed mod Insp.s Ordre. Opholdt sig 1826 »i Udlandet«.

Walløe, Peder Olsen (Skipper og Husejer Ole Joensen W.) f. 1716 Kbh. † 24. Juli 1793 Kbh. 1737—39 Bødker Chb., atter 1740—42. 1743 Ass. Chb., 1748 Bevilling som »Frihandler« i Ghb. Distr. 1749 Rejse til Jhb. Distr., overvintrede i Agdluitsok, 1750—51 i Kangek, Ghb. Distr., 1751—53 Undersøgelsesrejse til Østkysten (efter Missionskollegiets Opfordr.), boede første Vinter ved det nuvær. Jhb., den anden ved Kagdlimiut i Agdluitsok. Entl. 1754. Artikler om Østerbygden i »Aftenposten«. Hans Dagbog udg. 1787 af O. Fabricius i »Sam-

leren«. Skipper og Handelsmd. i Ronne til ca. 1786, senere Pakhusopsynsmd. Kbh. 1787 Lem i Vartov.

1748 omgikkes han med Planer om at gifte sig med en Indfødt og nedsætte sig i Ameralikfjorden som Jordbruger og Kvægavler sammen med andre Danske, deribl. Broderen Hans Olsen, der var grl. gift og døde som Tømmermd. i Skt., hvor hans Efterslægt længe hørte til Foregangsmændene.

Wandall, Erik Adolf (Spr. Hans W. — Marie Kirstine Wiberg) f. 13. Dec. 1807 Vorbasse † 29. Aug. 1869 Strø. 1824 Stud. Odense, 3 Aar Huslærer, 19. Jan. 1833 c. th. (h). 1830 Alumnus, 1834 Miss. Em., ord. 30. Apr., 1835 Hb., entl. 1840. 1842 Spr. Tolstrup—Stenum, 1849 Strø, s. A. Lektor i Grl., 1869 tit. Prof. Udg. en grl. Regnebog (1845) og en Geografi (1848), begge i et meget slet Sprog.

Wanning, Poul Gotfred (Møller Claus Poulsen W. — Johanne Sophie Svane) f. 5. Dec. 1793 Gudum v. Slagelse † 20. Jan. 1864 Als. 1813 Stud. Nykbg., 19. Okt. 1816 c. th. (h). S. A. Alumnus, 1817 Miss. Jhb.—Fhb., ord. 9. Apr., hjg. 1824 p. Gr. af Hustruens Sygd. Reddede Kirkeruinen i Kakortok, idet han gjorde Indberetn. om, at Kbm. agtede at anvende dens Sten til et Spækhus. 1825 Spr. Brøndum—Vester Nebel, 1835 Torslev—Lendum, 1851 Als. — 1817 Kbh 1° * Juliane Marie Sophie Krausse (Slotsforv.) f. 29. Okt. 1799 † 1825.

Datterdatter * Klb. L. V. Mathiesen.

Wassard. Var Ass. Jhv. fra før 1755, men fik 1756 Ordre til Hjemgang p. Gr. af Drukkenskab.

Wassmann, Knud Otto Georg (Krigsass. Charles Fred. Louis W. — Valborg Olivia Victoria Nielsen) f. 4. Dec. 1876 Kbh. † 22. Febr. 1914 Fhb. 1895 Stud. Kbh., Jan. 1903 c. th. (h_{II}). 1903 Prv. Mhj. Ghb., 1904 Miss. Fhb., 1905 Fpr. Prm. 1911—12. Artikler om Grl. i forsk. Tidsskr. og Blade. — 3. Apr. 1903 Kbh. * Anna Elisabeth Nicoline Eschricht (Kommunelærer Charles E.) f. 6. Juli 1881 Kbh.

Welling, Peder Andersen (Ostind. Skipper And. W. — Marie Andersdtr. Steenberg, 2° * Miss. Andr. Bing) f. 15. Juli 1717 Kbh. † 9. Apr. 1761 Skydebjerg. Oph. sig med sin Moder og Stedfader i Grl. 1734—39. 1739 Stud. priv., 2. Aug. 1742 c. th. (n). 1739 Alumnus, 1743 Miss. Chb., ord. 10. Apr. Aalborg, hjg. 1748 p. Gr. af haardnakket Sygd., agtede at gaa ud igen, men maatte opgive det. Særdeles dygt. i grl. 1751 Spr. Skydebjerg—Orte. — 11. Marts 1743 Kbh. * Elisabeth Jørgensdatter Lund (Brygger Jørg. Jensen Lund) f. ca. 1720 Kbh. † 1785 (bg. 25. Sept.) Eggerup.

West, Johannes, f. 2. Apr. 1782 † 11. Okt. 1835 Kbh. Exam. jur. Kopist og Fuldm. Rentekammeret. 1817 Insp. Nordgr., hjg. 1824, entl. 1825. * Ane Elisabeth Fuchs f. 23. Febr. 1771 † efter Manden.

Datter * Direktør Graah. Søster * Kbm. O. A. Winding.

Westergaard, Viggo (Tandlæge, Kapt. C. R. W.) f. 17. Nov. 1874 Aarhus † 2. Juli 1912 St. Andst. 1893 Stud. Aarh., 1900 cand. med. & chir. (l). Reservlg. Hæren og prakt. Aarh. til 1904. Skibslg. D. F. D. S. og Ø. K. 1906 kst. Distrlg. Jhb., s. A. Chb., entl. 1907. 1908 prakt. Skagen, 1909 Lem, 1910 St. Andst.

Wetzel (Wedzel), Henrik (Væver Henrik Henriksen — Else Jensdtr.) f. 1711 (db. 26. Juli) Næstved † 31. Maj 1760 Støvring. 1733 Stud. Kbh., Lærer i Næstved og i Jylland, 25. Okt. 1736 c. th. (l), atter Lærer Jyll. 1740 Miss. Chb., ord. 7. Maj. I Danm. 1741—42 for at gifte sig paany. Entl. 1744. 1746 Spr. Støvring—Mellerup. — 18. Marts 1740 Gentofte 1° * Anna Marie Hammeløe † 1741 Chb. — 1742 2° * Gjertrud Maria Koch † 1758 (begr. 26. Maj) Støvring.

Wiberg, Johannes Emil (Sang- og Musiklærer Carl Emil W. — Birthe Cathr. Jørgensen) f. 26. Apr. 1832 Kbh. † 20. Febr. 1914 Kbh. 1851 Stud. Nykbg., 26. Juni 1857 c. th. (h_{II}), Lærer Kbh. Kommunesk. s. A. 1864 Miss. Fhb., ord. 10. Febr., 1868 Semin.forst. Ghb., entl. 1870. Mistede 1866 Synet paa det ene Øje. 1871 Spr. Dejbjerg—Hanning, 1880 Østbirk—Yding, 1885 Bregninge, Ærø, entl. 1907. R*. — 30. Apr. 1859 Søllerød 1° * Johanne Mariane Eveline Petersen (Lærer Jac. Josias P. — Ane Dorthea Emilie Mertz) f. 22. Jan. 1833 Søllerød † 28. Marts 1885 Østbirk.

Søster * Klb. J. Mathiesen.

Wiborg, Thomas Christensen (Kæmner(?) Chr. W. — Ida Sophia Magnussen) f. 19. Dec. 1744 Chr.sand † 26. Febr. 1783 Ghb. 1765 Stud. Chr.sand, 1767 Huslærer hos Spr. Grøgaard, Skibtved, 1769 hos Prof. C. F. Wadskiær, med hvem han var i Slægt. Søgte Alumnusplads 1767, 68, 69, antaget 1770, blev 1773 »Adjunctus« hos Viceprovst Thorhallesen, Ghb., ord. 26. Marts. 1775 Miss. Ghb., entl. 1783 men † forinden. Anlagde Kateketmissioner i Karajat og Kôrnok. — 30. Juni 1775 Hb. * Gjertrud Louise Egede (Kbm., Kapt. Niels E.) f. 1757 (db. 20. Apr.) Aalborg † 1. Okt. 1794 Asminderød.

Hustrus Broder Kbm. J. F. Egede.

Wichmann, Godtfred Adolph, † 20. Apr. 1780 Jhv. 1778 Kirurg Jhv. og Apr. Ejl.

Wilhelmi, Philip, † 16. Okt. 1779 Em. 1777 Kirurg Kpr. Ejl.

Wille, Jens Clausen (Saltdrager Claus Nicolaisen W. — Anne Jensdatter) f. 3. Dec. 1750 Chr.havn † 27. Marts 1820 Altona. 1779 Korrespondent grl. Hndl. Kbh., senere Revisor. 1786 Insp. Nordgr., entl. 1790. 1806 3. og admin. Direkt. v. Fiskeri- og Handelsinstitutet Altona, 1816 Generalkrigskommissær. Oversætter af Komedier (Erslew III, 559 og Suppl. III 617). — 28. Maj 1786 Kbh. * Sophia Hedevig Lund (Kammertjener hos Grev A. G. Moltke, Joachim Hendrich L. — Christina Amalie Bing) f. 1763 (db. 19. Sept.) Kbh. † 28. Febr. 1812 Altona.

Willumsen, Johannes Andreas, † 1775 Up. Var Ass. Jhv. 1766, 1773 Up., 1775 Kbm. sst.

Wilsbech, Hans (Pakhuskarl grl. Hndl. Anders W.). 1773 Ass. Um., 1777 Ghv., entl. 1778.

Winding, Johannes (Spr. Peder Andersen W. — Marie Overgaard) f. 1774 (db. 16. Nov.) Hassing † 3. Jan. 1833 Rb. 1796 Stud. Aalborg. 1800 Ass. Ghv., 1801 Apr. Ejl., 1803 Juli—Aug. kst. Kbm. Rb., 1804 Aug.—Sept. do. Jhv., s. A. Ass. Ghv., 1805 Kbm. Up., 1809 Ghv., 1811 hjg. m. Prm., 1812 atter udgaaet

med dette Aars seneste Skib til Ghb., hvorfra han gik i Baad til Nordgr. og ankom sent paa Efteraaret. Da her ingen Kbm.post var ledig, ansattes han Dec. 1812 som Ass. Rb., men naaede kun Jhv. og blev der som Ass., til han 1816 overtog Kolonien som Kbm., entl. 1830, boede et Par Aar paa Hd. Ejl., derefter hos Svigersønnen Mørch i Rb. — 8. Okt. 1809 Ghv. * Kirsten Lunde (Kbm. N.L. L. — Pige Sara) f. 3. Febr. 1784 Hb. † 10. Dec. 1834 Rb. Erholdt Ægteskabstilladelse 1806, men Vielsen kunde ikke finde Sted af Mangel paa Præst; Indskud i Enkekassen betragtedes som foreløbig Legitimation.

Døtre * Kbmd. H. Bistrup, R. Moldrup, J. A. Mørch og H. Rosing. Eneste Søn, Nationalmatros Peter Fred. W., omkom 11. Okt. 1833 paa et Kultogt. Fætter se nedenfor.

Winding, Ole Adolf (Pv. Jens Philip W. — Hedevig Sabine Friedenreich) f. 9. Sept. 1779 Vestervig † 27. Juni 1847 Nykbg. p. F. Student og exam. jur. 1802 Ass. Ghv., 1803 Rb., 1804 Hv-Ass. Apr. Ejl., 1805 Ass. Um., 1808 kst. Kbm. sst., fast ans. 1814, 1820 Kbm. Ghv., 1821 Kpr. og Hd. Ejl., hjg. m. Prm. 1822, entl. 1823. 1822 Juni—Aug. kst. Insp. 1824 Told- og Konsumptionskasserer Nykbg. F., Kammerraad. — 16. Febr. 1819 Ghv. 1° * Frederikke West † 16. Sept. 1819 Um.

Fætter se ovenfor. Hustrus Broder Insp. West.

Winther, Rudolph. 1753 Ass. Ghb., entl. 1754 p. Gr. af forargelig Opførsel.

Winsløw, Christian (Degn p. Næsbyholm Jacob W. — Elisabeth Stub) f. 1752 Alsted, Sjæll. (Aarstallet egen Opgivelse i Vitaprokollen i Sjæll.s Bispearkiv, Daaben findes ikke i Kirkebogen, men en aaben Plads viser, hvor den skulde have staaet) † 9. Apr. 1812 Povelsker. 1770 Stud. Fr.borg, Huslærer, 25. Juli 1780 c. th. (h). 1781 Miss. Em., ord. 23. Marts, hjg. 1786 uden Tillad. p. Gr. af Sygdom. 1788 Spr. Povelsker. — 27. Marts 1781 * Marie Gad (Pv. Jørgen Jensen G. — Elisabeth Hansdtr. Hammer) f. 2. Jan. 1758 Vejby † 20. Aug. 1841 Rønne.

W.s Brodersøn var den berømte Skuespiller Carl W., og hans Fætter Lægen, Prof. Fred. Chr. W.

Hustrus Søstersøn Kbm. S. C. Hiorth og Søstersøns Søn Miss. M. F. D. Hammer.

Wolf, Andreas Christian (Spr. Kristen W. — Johanne Marie Giessing) f. 2. Maj 1781 Kbh. † før 1851 Præstø. 1806 Ass. Kerrortussok, 1812 Skt., 1813 Kbm. Ghb., hjg. m. Prm. 1817. Kbm. Præstø. Ledede Maj—Juni 1812 et Togt med flere Fartøjer til Kpr. Ejl. efter Proviant, ankommen fra England Sept. 1811.

Broder Miss. N. G. W. Fættersøn Miss. J. F. R. W.

Wolf, Carl Christian Didrich (Miss. N. G. W.) f. 20. Juni 1807 Hb. † 14. Febr. 1847 Skagen. 1829 Ass. Skt., 1832 kst. Kbm., 1833 Ass. Skt., 1836 Fhb., entl. 1840. Ivrig Vaccinator. Toldbetj. Skagen. — Juni 1831 Skt. * Nisine Dorothea Hiorth (Kbm. S. C. H.) f. 5. Maj 1806 Hb., 6. Maj 1860 2° * Jens Julius Møller, Skrædermester, Chr.havn.

Wolf (Volf), Jacob Frederik Rudolph (Landmaaler Hans W. — Bolette Cathrine Hansen) f. 9. Apr. 1816 Vordingborg † 1. Okt. 1887 Fr.berg. 1837 Stud. priv., 10. Nov. 1845 c. th. (h). 1850 Semin.lærer Jhv., ord. 18. Jan. 1851 Semin.forst., entl. 1858. 1859 Spr. Hedensted—Store Dalby, entl. 1880. — 2. Febr. 1850 Kbh. * Hansine Elisabeth Antoinette Ottilia Kjerulff (Ekvipagemester i asiatisk Komp. Peter Didrik K. — Julie Marie Rohde) f. 25. Marts 1817 Kbh. † efter Manden.

Faders Fætre Kbm. A. C. W. og Miss. N. G. W.

Wolf, Niels Giessing (Spr. Kristen W. — Johanne Marie Giessing) f. 6. Aug. 1779 Kbh. † 16. Okt. 1848 Kbh. 1796 Stud. Vordingborg, 13. Jan. 1803 c. th. (h*), uord. Mhj. hos sin Fader, 1803 Miss. Hb., ord. 6. Apr. 1804. Forflyttedes 1807 til Ghb. for at skulle være Forstander for en Læreanstalt, som dog ikke blev til noget p. Gr. af Krigen m. England. Udstod meget som Følge af den utilstrækkelige Forsyning i Krigsaarene og maatte 1809 hjemsende sin Familie, som landsattes i Bergen og bogstavelig maatte betle sig igennem til Kbh. Selv hjemgik han 1811 med den overfyldte Galease »Sælhunden«. Hjælpepr. hos sin Fader i Tingsted, 1813 Spr. Præstø, 1821 Pr. Citadellet Kbh., 1823 Vartov, 1839 Helligaands K., entl. 1848. Afløste 1822 Fabricius som Lektor i grl., 1834 tit. Prof. Dygtig i grl. og udg. flere Skolebøger samt Dele af Gl. Test. Hans Dagbog 1809—11 offentliggj. i Kirkehist. Saml. 5. Rk. III. 468—504. — 6. Aug. 1806 Hb. * Augusta Margrethe Didrichsen (Justitsrd., Sekr. v. Landhusholdningsselsk. Didrich D. — Severine Marie Hellesen).

Søn se ovenfor, Dt. * Miss. C. A. Jürgensen. Broder Kbm. A. C. W., Fættersøn Miss. J. F. R. W.

Wolff, Gerhard Heiberg (Spr. Niels W. — Cathrine Rachløw Heiberg) f. 3. Sept. 1781 Sogndal † 12. Apr. 1855 Kbh. 1801 Stud. Bergen. 1805 Ass. Fhb., 1811 Kbm. Ghb., 1813 Skt., 1824 Fkn., 1827 Jhb. Forliste 4. Maj 1809 med Jagten »Libertas« i Isen 9 Mil s. f. Fhb. og reddede sig med yderste Nød i Land med Folkene. Prm. 1815—16, 1830—32. 1834 Kasserer grl. og færøisk Hndl. Justitsrd. — 1815 * Anne Margrethe Kloe (Hans Nielsen K.) f. 24. Apr. 1787 Aakirkeby † 4. Apr. 1862 Kbh.

Moders Fætre O-Ass. C. Heiberg, Ass. D. W. Heiberg og Kbm. E. C. Heiberg. Hustrus Søster * Kbm. N. J. Rasmussen.

Wulf[f], Christian Friederich Andreas (Fændrik Andreas W. — Catharina Maria Krummenauen) f. 11. Okt. 1736 Bredsten † 10. Juni 1809 Kbh. Opdraget p. Vajsenhuset. 1751 Kateketelev Chb., 1752 Kat. Clshv., 1757 Kat. og kst. Ass. Sydbay, 1758 Ass., 1763 Hb., 1764 Kbm. sst., entl. 1767. Gjorde Katekettjeneste til 1765. »Flid og alvorlig Lyst til at lære« (Miss. N. B. Bloch). 1768 Pakhusskriver grl. Hndl., var 1785 Pakhusforvalter ved v. den islandske og finmarkske Hndl., senere Grosserer.

Broder se nedenfor.

Wulf[f], David Emanuel Christian (Fændrik Andr. W. — Catharina Maria Krummenauen) f. 1728 Kbh. † 11. Apr. 1808 Kbh. Matros i Kinafart. 1752 Ass.

Fhb., 1754 kst. Kbm. sst., 1755 fast ans., hjg. 1761 af Helbredshensyn. Var 1774 Pakhusskriver v. det octr. alm. Handelskomp. Kbh., 1784 Brygger og ejede Bryggergaarden i Kompagnistr. 1792—1808 en af Stadens 32 Mænd, 1795 Stadskæmner.

Wulff, Carl Vilhelm (Justitsrd., Møller Hans Andreas W. — Caroline Christiane Poulsen) f. 6. Dec. 1811 Elkjærholm, Vester Nebel, † 26. Marts 1880 Falslev. 1832 Stud. priv., stud. Medicin i flere Aar, 7. Maj 1844 c. th. (h). 1848 Semin.lærer Jhv., ord. 10. Maj. 1850 Miss. Em., entl. 1858. Var 1851—53 kst. Distr.læge Nordgr. under Rudolphs Permission. Behandlede bl. a. Koppeepidemien 1852. 1859 Spr. Falslev, 1872 tillige Vindblæs. — 8. Marts 1848 * Marie Sophie Juliane Andrea Moth (Ltnt., Toldbtj. i Dragør Carl Frederik M. — Mette Kirstine Møller) f. 9. Marts 1815 Kallundborg † 21. Sept. 1890 Hadsund.

Zeeb, Magnus Bernhard (Portner St. Petri Plejehus Johan Jacob Zeeb — Cathrina Elisabeth Budorffer) f. 1766 (db. 9. Okt.) Fr.berg † 22. Sept. 1798 Rb. Gjorde fra 1785 Tjeneste som Hvalfangermatros p. det ved Fortunebay stationerede »Taasinge Slot«; 1787 Haandskriver hos Kbm. Ghv., 1788 Ass. Um., 1792 Bst. af Anlæget Ûmánatsiaĸ, 1796 Igdlutsiaĸ (Rb.) død »heel pludselig«. »Gjør udmærket Tjeneste, men kan foreløbig ikke blive Købmand, da han næppe endnu er istand til at hæve sig over det Kammeratskab, som hans første Ansættelse i Landet kvalificerede ham til« (Direktionen 1794); dog indløb efter hans Død Udnævnelse til O-Ass. ved det planlagte Nyanlæg Nûgssuaĸ—Upernivik. — 5. Juni 1788 Ghv. * Grl.inde Rachel, f. ca. 1768 Ghv., db. voksen, † 20. Juli 1819 Um. (13. Marts 1806 Um. 2° * Tømmermd. Niels Pedersen, ans. 1784 Ghv. † 27. Marts 1822 Um.).

Zeebs Søster var den for sin Skønhed og Ynde bekendte Sophie Cornelia Z. (1763—1839), Frederikke Bruns Veninde, * Forvalter v. færøisk Hndl. Bernhard Henrik Hilcker, Broder til Kbm. Joh. Ludv. H. — Zeebs grønl. Efterkommere har gennemgaaende smukke og fine Ansigtstræk.

Zimmer, Nicolai (Spr. Conrad Z. — Marie Elisabeth Nielsen) f. 25. Jan. 1810 Veggerby † 31. Maj 1894 Fr.berg. 1829 Stud. Aalborg., 29. Okt. 1834 cand. jur. (h). 1837 Institutbst. Kbh. 1842 Ass. Jhv., 1843 Hv-Ass. Ghv., 1844 kst. Kbm. Jhv., s. A. Ass. Em.. 1846 Kbm. sst., entl. 1865. Kst. Insp. 1845—46, 1850—52, 1858—59, 1860—61, 1862—63, 1864—65. Prm. 1856—58. — 6. Sept. 1846 Em. * Karen Margrethe Maria Geisler (Kbm. Joh. Chr. G. — Grønl.inde Karen) f. 22. Dec. 1824 Chb. † 1. Febr. 1901 Fr.berg. Hun stiftede et Legat paa 15,000 Kr., hvoraf Renterne aarl. uddeles fortrinsvis til Medlemmer af den store Geislerske Familie i Nordgr.

Østerbye, Poul Johannes (Kbm. Andreas Peter Ø. — Johanne Margrethe Christoffersen) f. 11. Okt. 1857 Kbh. 1876 Stud. Sorø, 1883 cand. med. & chir. (l). Kand. og Reservelg. 1883—87. 1887 Læge Arsuk, entl. 1888. 1889

prakt. Laurbjerg, 1890 Skibslg. til Amerika, 1893 prakt. Skibby, 1895 Faaborg v. Varde, 1901 Lou, 1907 Distr.lg. Hornslet, 1915 Kredslg.

Østergaard, Christen Christensen (Gaardejer Christen Iversen — Anne Cathrine Christensdatter) f. 14. Juli 1804 Østergaard, Hee Sogn, † 21. Marts 1883 Husby. 1824 Biskolelærer Velling. Henvendte sig samtidig til Dansk Missionsselskab for at blive uddannet til Miss. og blev ved Selskabets Hjælp 1828 Stud. priv. Kbh., 30. Okt. 1832 c. th. (n). 1833 Miss. Up., ord. 24. Apr., hjg. Sept. 1841, men kom først til Kbh. efter Nytaar 1842. Døbte over 70 Hedninger. 1842 Spr. Sdr. Felding—Assing, 1850 Husby—Sdr. Nissum, entl. 1877. Stiftede et Legat for Hedningemiss. i Grl. og Santalistan. — 30. Marts 1833 1° * Lovise Nicoline Hedevig Garnæs (Spr. i Kolding Johan G. — Vita Elisabeth Boserup) f. 30. Marts 1802, Ourdal, Norge, † 30. Okt. 1837 Up.

TILFØJELSER

Overvintrende Ekspeditionsrejsende og enkelte Funktionærer, om hvem Oplysninger er fremskaffet efter ovenstaaendes Trykning.

Eberlin, Peter Johan Alexej Conradt (Birkedm. Adolph Emanuel Conradt E. — Alfrida Gade) f. 15. Juni 1862 Samsø, † 13. Maj 1900 paa Hjemvejen fra Australien. 1881 cand. phil. Deltog som Botaniker og Geolog i den danske Konebaadseksped. til Østgrønland 1883—85 og hjembragte store Samlinger af Planter, Laver og Mineralier. Har offentliggjort flere Bidrag til Grønlands Geologi og Botanik. Udvandrede til Australien.

Engell, Magnus Cornelius, f. 26. Juni 1869 Stubbegaard v. Rønne. 1889 Stud., 1895 cand. mag., 1899 Dr. phil. Lærer Kbh., i nogle Aar Skolebest. Hellerup. Geograf. Foretog Sommeren 1902 Undersøgelser og Opmaalinger i Orpigssuit og Jhv.s Isfjord, og 1903—04 i Pâkitsoĸ, Atâsund og Torssukátak.

Hansen Kalby, Anders (Parcellist Hans H. — Karen Marie Karlsen) f. 4. Juni 1864 Kalby, Olstrup Sogn. Ansat i Grønland 1899. Udstedsbst. og Fiskerileder Fiskenæsset, U-Ass. — 1901 Ghb. * Laurine Nielsine Marie Larsen (Bødker, Parcellist Rasmus Chr. L. — Johanne Christiansen) f. 17. Febr. 1875 Fjenneslev.

Hartz, Nicolai Eeg Kruse (Skotøjshndlr. Carl Pet. H. — Christine Margrethe Bøggild) f. 23. August 1867 Randers. 1885 Stud. Rand., 1895 mag. scient., (Bot.), 1909 Dr. phil. — 1896 Ass. v. Danm.s geol. Undersøgelse, entl. 1913, Lærer Statens Lærerhøjskole, entl. 1919. Grosserer. Deltager i Eksped. til Sydgrl. 1889, til Nordgrl. 1890 og til Østkysten 1891—92. 1900 videnskab. Leder af Carlsbergfondets (Amdrups) Eksped. til Østgrl. Har offentliggjort en Række Arbejder om Grønlands Botanik.

Koch, Johan Peter (Spr. Carl Bendix K. — Elise Knudine Teilmann) f. 15. Jan. 1870 Vestenskov. 1890 Sekltnt., s. A. Prltnt., 1903—06 v. Generalstaben, 1907 Kpt., 1917 Oberstltnt., Leder af Hærens Flyvertjeneste. R., DM., FM² p. p. Deltager i Carlsbergfondets (Amdrups) Eksped. til Østgrønland 1900. Kartograf Danmarks Eksped. 1906—08 og Leder af Slædeeksped. til Kap Bridgman 1907. Foretog Indlandsiseksped. 1912—13. Udg. »Gennem den hvide Ørken« (1913) og »Survey of Northeast Greenland« (1917).

Kruuse, Christian, f. 6. Juni 1867 Lilleø pr. Korsør. 1889 cand. pharm.,

1890 Stud. 1895 mag. scient. (Bot.). 1903 Lærer Randers Statsskole, 1906 Adjunkt. Deltager i Eksped. til Disko og N. Strømfjord 1897 samt i Amdrups Østkystekspeditioner 1898—1900. Har offentliggjort flere Arbejder om Grønlands Botanik.

Moltke, Harald Viggo Greve (Greve Oscar M. — Karen Marie Jensen) f. 14. Decbr. 1871 Helsingør. Gennemgaaet Kunstakademiet 1889—93. Sekltnt. i Hæren. Deltager i Steenstrups Eksped. til Disko 1898, i A. Poulsens Nordlyseksped. til Island 1899—1900 samt i Den danske literære Grønlandseksped. 1902—04, paa hvilken han under Slæderejsen over Melvillebugten angrebes af en tyfuslignende Sygdom og længe laa dødelig syg v. Kap York. Har foruden sit Speciale Nordlysbilleder malet en meget stor Række ypperlige Typer fra Grønl., saavel Landskaber som Personer. Fremhæves kan f. Eks. den imponerende Skitse af Vajgattets Nûgssuakskyst, »Grønlænder med sin Slæde ved Udsigten over Jakobshavns Isfjældsbanke i Morketiden« samt »Knud Rasmussen rekognoscerer paa Indlandsisen«.

Mylius-Erichsen, Ludvig, f. 15. Januar 1872 Viborg (Politibtj., Herredskontorist Peter Henrik Eriksen — Caroline Marie Antoniussen) † Efteraar 1907 Nordøstgrønl. 1895 Stud. priv. Kbh., 1896 cand. phil., Journalist. Leder af Den danske literære Grønlandseksped. 1902—04 og af Danmarksekspeditionen til Østgrl. 1906—08, kortlagde Danmarksfjorden og opdagede Peary Lands Landfasthed med Grønland, men omkom paa Tilbagerejsen sammen med sine Ledsagere Hagen og Brønlund.

Nielsen, Niels Laurits (Landmd. Mads N. — Ane Kirstine Nicoline Iversen) f. 19. Juni 1877 Uggerslev, Fyn. Ansat i Grønl. 1903. Udstedsbst. og Fiskerileder Kangâmiut, Skt. Distr., U-Ass. Kommissionsmedl. 1920—21. 1908 * Gundil Tabitha Cecilie Kreutzmann, f. 21. Sept. 1886 Kangâmiut.

Nielsen, Søren, f. 1861 Chrhavn. 1881 Bødker Rb., Udstedsbst. Ujaragsugssuk, senere Tasiussak, Up. Dstr. U-Ass. Kommissionsmedl. 1920—21. — 1884 * Dorthe Jakobine Susanne Pjétursson (Isl. Fartøjsfører P. og grønl. Hustru) f. 1867 Rb.

Nygaard, Jeppe No, f. 14. April 1872 Ulfborg. 1906—12 Ass. Dansk arkt. Stat. Disko, 1913—15 Leder af Faareavlsforsøg i Ghbsfjorden. Handelsbestyrer Thule.

Thalbitzer, William (Fabrikejer Albert Thalbitzer — Elisabeth Simony) f. 5. Febr. 1873 Helsingør. 1891 Stud., 1899 Cand. mag. Videnskabelige Undersøgelsesrejser i Vest- og Østgrønland 1900—01, 1905—6 (Angmagssalik) og 1914; 1920 Docent ved Universitetet i grønlandsk (eskimoisk) Sprog og Kultur. Litterære Arbejder: A Phonetic Study of the Eskimo Language (1904); The Ammassalik Eskimo (M. o. Gr. XXXIX 1914); Eskimoiske Digte fra Østgrønland (1920) o. a.

ETYMOLOGISK NAVNEREGISTER

Nedenstaaende gor ikke Krav paa at være fuldt udtømmende, men tilsigter kun at give Forklaring paa saadanne Stednavne, som er gængse og oversættelige. H. Ostermann.

Agdlerûssat — De kæbebenlignende.
Agdluitsoĸ — Stedet der mangler Sælaandehuller.
Agdluitsup pâ — A.'s Munding.
Agdlumersat — Dykkepladsen(?).
Agiaĸ — Violinen el. Gnidestenen(?).
Agiatsiait — De temmelig smaa Gnidesten(?).
Agíssat — Flt. af agiaĸ, se dette.
Agpalersalik — Stedet med Lomviungerne.
Agpaliarssuit — Søkongerne.
Agpalilik — Lomvifjæld-Øen.
Agpamiut — Lomvi-Folket.
Agpánguit — De smaa Lomvier.
Agpat — Lomvierne.
Agpatsiait — Stedet hvor der findes nogle Lomvier.
Agssakait — Nedrullestedet.
Aipe — Ledsageren.
Aĸigsserniaĸ — Rypejægeren.
Akerningnaĸ — Mellempladsen.
Akerortôĸ — Den knastrige.
Akia — Den lige overfor liggende Side (af Sundet, Fjorden el. lign.).
Akiamiut — De der bor paa den modsatte Side (af Sundet, Fjorden el. lign.).
Akiliâ — Den modsatte Side (af Sundet el. Fjorden).
Akínâĸ — Det modstaaende.
Akivdlorigseĸ — Ekkoet.
Akordlugiaĸ — Porfyr(?).
Akorna — Mellemrummet.
Akugdlínguaĸ — Det lille mellemste.
Akugdlît — De mellemste.
Akuliaruseĸ — Mellemlandet (»Næseroden«).
Akuliaruserssuaĸ — Det store Mellemparti.
Akuliarusínguaĸ — Det lille Mellemparti.
Akúnâĸ — Mellemstationen.
Alángoĸ — Skyggesiden.
Alángorssuaĸ — Den store Skyggeside.
Alángua — Dens Skyggeside.
Aleĸarssua — Hans ældre Søster.
Alianaitsoĸ — Den yndige.
Alianaitsúnguaĸ — Den lille, yndige Plet.
Amagâĸ — Hjærtet.
Amarortalik — Ulveøen.
Ameragdla — Den egentlige Barkefjord(?).
Ameralik — Barkefjorden.
Amerdloĸ — Det smalleste af to (Løb).
Amínera — Det smalleste.
Amitsoĸ — Den smalle.
Amitsuarssuk — Den ejendommelige Smalning.
Amitsuatsiaĸ — Den temmelig snævre (Fjord, Bugt).
Ana — Latrin, Gødning.
Anânâ — Dens Moder.
Anariartorfik — Lokumet.
Anarnê — Møglugten.
Anarnitsut — De møglugtende (Øer).
Anarsivik — Stedet, hvor der er fundet Latrin (Gødning).
Ânât — Deres Bedstemoder.
Anerdliuitseĸ = Anordliuitsoĸ.
Anêrsarfik — Friluftspladsen.
Angákugssarfik — Angákoĸ-Øvelsespladsen.
Angîârtarfik — Lokumet.
Angissoĸ — Den store.
Angissorssuaĸ — Den meget store.
Angissúnguaĸ — Den middelstore.
Angmagssalik — Angmagssatstedet.
Angmagssivik — Angmagssat-Øsestedet.
Angmalortoĸ — Den runde (Rundø).
Angneĸ — Den største (af dem).
Angnertussoĸ — Den vældige.
Angnikitsoĸ — Den lille.
Angujartorfik — Stedet hvor man gaar hen for at fange Sæler.
Aniggoĸ — Udgangsstedet.
Aniserfik — Udflytningsplads.
Anordliuitsoĸ — Stedet hvor det aldrig blæser.
Anoritôĸ — Blæsehullet.
Aorfit — Hvalrosserne.
Apoĸátaĸ — Den der støder imod.
Apusineĸ — Snedriven.
Aputaiuitsoĸ — Det evigt sneklædte.
Aputitôĸ — Det snerige.
Aputitôrssuaĸ — Det store snerige.
Arfagfik — Hvalfangestedet.
Arfersiorfik — Hvaljagtstedet (-fjorden).
Arfertuarssuk — Stedet hvor der ofte er Hvaler.

Arfiorfik — Hvalflænsestedet.
Arĸatâĸ — Nedstigningsstedet (fra Rensjagt paa Fjældet).
Arĸitsoĸ — Det navnløse.
Arnârĸat — De smaa Kvinder.
Arsivik — Overflodspladsen.
Arssalik — (Fjældet) med Aske paa el. med en Knude paa.
Asalûssat — Kajakstolen.
Asissut — Udøerne.
Atâ — Dets (Landets) Underdel, Forlandet.
Ataneĸ — Forbindelsen (Sammenhængen).
Atangmik — Sammenhængen.
Atanikerdluk — Det smalhalsede (Forland).
Atiligssuaĸ — Stedet med de mange Navne.
Augpalugtuarssuk — Det aparte røde.
Augpilagtoĸ — Den el. det røde.
Augpilagtorssuaĸ — Det store røde (Fjæld).
Aukarneĸ — Det af Strømmen opskaarne (Strømstedet).
Aulatsivik — Pilkestedet.
Aumarûtigssat — Kullene.
Aumat — Gløderne.
Ausiait — Edderkopperne.
Autdlainiarfik — Jagt — (ɔ: Bøsseskyde-) pladsen.
Anvfâ — Dets Rensjagtdistrikt.
Avalerna — Vestsiden.
Avangnardleĸ — Den nordligste.
Avangnardlît — Flt. af forrige.
Avatarpait — De mange Fangeblærer.
Avatdleĸ — Den yderste.
Avatdlerpârssuaĸ — Den alleryderste.
Avigait — Den halverede.
Avssaĸútaĸ — Den der spærrer Vejen.

Eĸaluarssuit — De store, ejendomm. Laks.
Eĸalugssuit — Store Lakseplads.
Eĸaluit — Laksørrederne.
Eĸalungmiut — Laksepladsboerne.
Eĸe — Mundvigen.
Eĸerĸoĸ — Lillefingeren.
Eĸinga — Dens Mundvig.
Eĸûtat — Tangstedet.
Erĸordleĸ — Den bageste.
Erĸua — Dens bageste Ende.
Evĸitsoĸ — Det rene.

Igaliko — Det tidligere Kogested.
Igánaĸ — Det grydelignende(?).
Igaussaĸ — Det grydelignende.
Igdleĸ — Briksen.
Igdlerfigssalik — Kistefjældet (det der har en Kiste ovenpaa).
Igdlerfiussaĸ — Kistefjældet (det der ligner en Kiste el. Kasse).
Igdlip nûa — Briksenæsset.
Igdlitalik = Igdlutalik.
Igdlorpait — Husmængden.
Igdlorssuaussaĸ — Det der ligner et stort Hus.
Igdlorssuit — De mange Huse.
Igdluerúnerit — Stedet der er berøvet sine Huse.
Igdlukasik — Usselhytten.
Igdluko — Hustomten.
Igdlukúnguaĸ — Den lille Hustomt.
Igdlulik — Husstedet.
Igdluluarssuit — Storhytterne.
Igdlumiut — Husefolket.
Igdlutalik — Huspladsen.
Igdlut nunât — Hus-Landet.
Igdlutsiaĸ — Den lille Husplads.
Igfigsôĸ — Det græsrige.
Igíniarfik — Skydepladsen.
Igpigârssuaraĸ — Den lille Brink-agtige.
Igpik — Brinken.
Igpínguarssuk — Den ejendommelige lille Brink.
Igssingassúnguaĸ — Den foroverbøjede.
Igssua — Dens Testikel.
Íka — Det flade Vand.
Íkagteĸ = Íkátoĸ.
Íkagtuaĸ — Det som stadig er grundt.
Ikamiut — De derhenne i Nord(?).
Íkardluk — Skæret.
Íkardlugssuaĸ — Storskæret.
Ikârissat — Overgangsstedet.
Íkátoĸ — Det grunde (Vand).
Íkátut — Grundene.
Ikerasak — Sundet.
Ikerasakitseĸ = Ikerasakitsoĸ.
Ikerasakitsoĸ — Smallesund.
Ikerasârssik = Ikerasârssuk.
Ikerasârssuk — Det ejendommelige Sund.
Ikerasatsiaĸ — Det temmelig smalle Sund.
Ikerasaussaĸ — Det sundlignende.
Ikermiut — Midtfjordsøerne.
Ikerssuaĸ — Bredefjord.
Ikertôĸ — Bredefjord.
Ikineĸ — Brandstedet.
Ikorfat — Underlagene.
Ilimanaĸ — Forventningspladsen.
Ilímaussaĸ — Det harpuntaplignende.
Ilivertalik — Gravpladsen.
Ilordleĸ — Den inderste.
Ilua — Dens Indre.
Iluilârssuk — Det ejendommeligt ølignende Landstykke.
Iluileĸ — Landstykket, der ligner en Ø.
Ilulialik — (Søen, Bugten) med Isfjælde i.
Ilulíssat — Isfjældene.
Ilúngua — Det lille Inderparti.
Imartuneĸ — Havbredningen.
Imartunínguaĸ — Den lille Bredning
Imermiut — Vandstedsbeboerne.
Imerigsoĸ — Den vandrige.
Imilik — Vandstedet.
Inaluartût — Indvoldstedet.
Inaluk — Indvoldene.
Inigssalik = Inugtalik — Stedet hvor der er et Menneske.
Iníngуit — Fuglerederne.
Íngia — Dens Spids.
Ingmíkêrtorajik — Den lille, der ligger for sig (en Ø).
Ingnangnaĸ — Det fyrtøjslignende.

Ingnerit — Ilden.
Inorersut — Morderne.
Inuarutdligkat — De underjordiske.
Inugarfik (Inuarfik) — Mordstedet.
Inugsuk — Varden.
Inugsugssulik — Storvardeøen.
Inugsugtût — Stedet med de mange Varder.
Inugssuarmiut — De der bor ved den menneskerige (Fjord).
Inukavsait — De sølle Mennesker.
Iperaĸ — Vægemos-Øen.
Ipiutârssuk — Den ejendommelige Tange.
Isârungmiut — Indgangsbeboerne.
Isârut — Indgangen.
Isa — Fældestedet (hvor Fuglene fælder).
Issip ilua — Øjets Indre.
Isordlerssuaĸ — Den store yderste.
Isorssuaĸ — Det store Endepunkt.
Isortoĸ — Den uklare.
Isortuarssuk — Den udpræget uklare.
Isua — Pynten.
Isuamiut — De der bor paa Enden af den (Øen).
Isúnguaĸ — Den lille Landspids.
Iterdlak — Bugten.
Iterdlagssuaĸ — Storfjorden.
Itipilua — Dens el. dets skidte Rumpehul.
Itivdlêraĸ — Den lille Lavning (Overkørsels- el. Overbærested).
Itivdlerssuaĸ — Den store Lavning (Overkørsels- el. Overbærested).
Itivdliarssik = Itivdliarssuk.
Itivdliarssuk — Den ejendommelige Lavning (Overkørsels- el. Overbærested).
Itivdlîssaĸ — Stedet der ligner et Overgangssted.
Itivneĸ = Itivdleĸ — Lavningen.
Itsakuarssuk — Den aparte Teltskindstump.
Ituvssâlik — (Øen) med Dalsænkningen.
Ivait — Rugepladsen.
Iviangernat — Brysterne.
Iviangiussat — De pattevortelignende.
Ivigssat — Det græsbevoksede.
Ivigssuartôĸ — Græsø.
Ivigtussoĸ — Den græsrige.
Ivigtût — Det græsrige.
Ivisârĸut — De røde Ørreder.
Ivisârtoĸ — Det brunrøde.
Ivisât — De brunrøde (Sten).
Ivnajuagtoĸ — Bratfjæld.
Ivnalik — Bratnings-Øen.
Ivnalínguaĸ — Den lille Bratnings-Ø.
Ivnânganeĸ — Den stejle Bratning.
Ivnánguit — Smaabratningerne.
Ivnarssuaĸ — Storbratningen.
Ivnârssuit — De ejendommelige Bratninger.
Ivnârssulik — (Øen) med den stejle Bratning.
Ivnartalik — Bratningsøen.
Ivssortussoĸ — Den tørvrige.
Ivssugtussoĸ — Den tørvrige.
Ivssuitsussoĸ — Den tørvløse.
ĸaersorssuaĸ — Storklippen.
ĸaersorssuatsiaĸ — Den mellemstore Klippe.
ĸaersuarssuk — Den ejendommelige Klippe.
ĸaersut — De nogne Klipper.
ĸagdlo — »Øjenbrynet« (ɔ: en Fjældkedel, der omslutter en Sø ɔ: »Øjet«).
ĸagdlumiut — Øjenbrynsboerne.
ĸagdlúnguaĸ — Det lille »Øjenbryn«.
ĸagsse — Bjærgkedel el. Bugt omgivet af Fjælde og med smal Munding.
ĸagssertôĸ — (Fjorden) der er rig paa lukkede Bugter.
ĸagssiarssuk — Den aparte smalmundede Bugt.
ĸagssimavfît — Stederne, hvor Sælerne kryber op.
ĸagssimiut — Beboerne ved den smalmundede Bugt.
ĸagssit — Flt. af ĸagsse.
ĸajâ — Kajaken.
ĸajartalik — Kajakfjældet el. -stedet.
ĸajartoriaĸ — Kajakøvelsesplads (Elv el. Sø).
ĸákaliaĸ — Det lavede Fjæld.
ĸákaligaitsiaĸ — Den med et mindre Fjæld udstyrede (Ø).
ĸákalik — Fjældøen el. Fjældpartiet.
ĸákarssuaĸ — Det vældige Fjæld.
ĸákarssuatsiaĸ — Det temmelig store Fjæld.
ĸákartôrssuaĸ — Storfjældspartiet.
ĸákartôĸ — Bjærgpartiet.
ĸákat nâlagât — Bjærgenes Hersker.
ĸákatoĸaĸ — Gamlefjæld.
ĸákatsiaĸ — Det temmelig store Fjæld.
ĸaĸortoĸ — Det hvide.
ĸaĸortuatsiaĸ — Det temmelig hvide.
ĸaĸugdlugssuit — Malemukfjældet (De mange Isstormfugle).
ĸalerajueĸ — Det hvælvede.
ĸalagtôĸ — Den stærkt boblende.
ĸalutautâ — Øsekarret.
ĸalutautit — Øsekarrene (Spiseskeerne).
ĸamarnit — Lurepladserne.
ĸámavik — Lurepladsen.
ĸaneĸ — Munden.
ĸapiarfik — Skindskraberen.
ĸarajaĸ — Rundagtig Bugt ml. Fjælde.
ĸârajugtoĸ — Det hvælvede.
ĸârajugtuarssuk — Den ejendommelige hvælvede (Ø).
ĸarârtoĸ — Stedet, hvor Søen stadig bryder.
ĸardlínguit — De smaa Bukser.
ĸavdlunâĸ — Danskeren.
ĸavdlunânguit — De smaa Danske.
ĸardlortaut — Fløjten.
ĸarmat — Murene.
ĸârusuerneĸ — Stedet hvor der har været en Hule.
ĸârusuit — Flt. af ĸârusuk.
ĸârusuk — Hulen.
ĸasigialik — Stedet hvor der er spraglede Sæler.

ĸasigiánguit — De smaa spraglede Sæler.
ĸasigíssat — De spraglede Sæler.
ĸáungulik — Stedet med Iskant.
ĸavdlunâp nunâ — Danskerpladsen.
ĸilángalik — Søpapegøjestedet.
ĸeĸertaĸ — Øen.
ĸeĸertakavsak — Den usle Ø.
ĸeĸertâraussat — De der ligner Smaaøer.
ĸeĸertarmiut — Øboerne.
ĸeĸertarssuaĸ — Storøen.
ĸeĸertarssuârak — Den lille Storø.
ĸeĸertarssuatsiaĸ — Den temm. store Ø.
ĸeĸertârssuit — Flt. af ĸeĸertârssuk.
ĸeĸertârssuk — Den ejendommelige Ø.
ĸeĸertasugssuk — Den forholdsvis store Ø.
ĸeĸertaussaĸ — Halvøen.
ĸeporĸaussaĸ — Den pukkelhvallignende.
ĸernertek = ĸernertoĸ — Den sorte.
ĸernertortalik — Stedet med de sorte Pletter.
ĸernertuarssuit — De store bestandig sorte.
ĸerrortussoĸ — Stedet med mange Stenrøvser.
ĸîanartek — Frysestedet.
ĸilángait — Søpapegøjerne.
ĸilángârssuit — De ejendommelige Søpapegøjer.
ĸilakitsoĸ — Stedet med den begrænsede Himmel.
ĸilersiut — Bindselet.
ĸilertikitsoĸ — Den med den lille Haartop.
ĸilertínguit — Kvinde-Haartoppene.
ĸingâtsiaĸ — Den temmelig lille Næse.
ĸíoĸe — Maaske: Det spinkle.
ĸipingajak — Det krogede.
ĸímatulivigssuaĸ — Det store Vinterforraadssted.
ĸíngorssuaĸ — Den store Fjordbund.
ĸíngua — Dens (Fjordens, Bugtens) inderste Vig.
ĸíngua avangnardleĸ — Den nordligste Fjordbund.
— kujatdleĸ — Den sydligste Fjordbund.
ĸingnivik — Kød-Gemmestedet.
ĸíngussâk — Det som ligner en Fjordbund.
ĸingaĸ — Næsen.
ĸíngaĸ — Hakfjældet.
ĸingâk — Den skarpe Fjældkant.
ĸingarssuaĸ — Stornæsen.
ĸingârssuaĸ — Den store skarpe Fjældkant.
ĸingartarssuaĸ — Det store Skinneben.
ĸipingassoĸ — Det snoede (vindskæve).
ĸipisarĸo — Det snoede (Løb).
ĸiporĸaĸ — Knølhvalen.
ĸissugtût — Den drivtrærige.
ĸitermiut — Midtfolket.
ĸitingussait — De lændelignende.
ĸivítut — Fjældgængerne.
ĸuagssugssuaĸ — Den store Bjærgaas.
ĸuiartorfik — Pissoiret (hvor man lægger til Land for at lade Vandet).
ĸordlortek = ĸordlortoĸ.
ĸordlortoĸ — Vandfaldet.
ĸorfît — Natpotterne.
ĸôrĸut — Flt. af ĸôroĸ.
ĸôrnoĸ — Snævringen (smalt Sund mellem Fjælde).
ĸôrnuarssuk — Den ejendommelige Snævring.
ĸôroĸ — Dalen.
ĸôrormiut — Dalboerne.
ĸôrorssuaĸ — Stordalen.
ĸugdlugíssat — Ormene.
ĸugssuk — Svanen.
ĸúmarfik — Pissoir-Øen.
ĸutdligssat — Lampeemnerne.
ĸutdlikorssuit — Lampestumperne.
ĸuvnermiut — Kløftboerne.
ĸuvnerssuaĸ — Den store Klipperevne (Kløft).
ĸuvnilik — Klippekløftstedet.

Kakilíssat — Hundestejlerne.
Kamigtalik — Støvlepladsen.
Kánala — Maaske af kánaĸ ɔ: Konebaadsrælingens Spids.
Kangâmiut — Forbjærg-Folket.
Kangârssik = Kangârssuk.
Kangârssuk — Det ejendommelige Forbjerg (»Hukken«).
Kangârssutsiaĸ — Det temmelig store, ejendommelige Forbjerg.
Kangâtsiaĸ — Det temm. lille Forbjerg.
Kangeĸ — Forbjerget.
Kangerdluarssikajik = Kangerdluarssukasik — Den sølle ejendommelige Bugt.
Kangerdluarssuk — Den ejendommelige Bugt el. Fjord.
Kangerdluarssuk tugdleĸ — Den nærmeste Fjord.
— ungatdleĸ — Den fjærneste Fjord.
Kangerdlugssuaĸ — Storfjorden.
Kangerdluluk — Den elendige Bugt.
Kangermiutsiait — De temmelig mange Forbjergboere.
Kangersuneĸ — Fjorden med de mange Forbjerge.
Kangigdleĸ — Den østligste.
Kangikitsoĸ — Stedet med det lille Forbjerg.
Kangilineĸ — Stedet længst mod Øst.
Kangitôĸ — Det brede Forbjerg.
Kangiussaĸ — Det som ligner et Forbjerg.
Kângnaitsoĸ — Stedet hvor der aldrig sultes.
Kaniorĸat — Ulkeyngelen.
Kanísut — Ulkene.
Kapisigdlit — Skællaksene.
Kaporniagkat — Laksene.
Karrarmiut — Pyntboerne.
Karrat — Den yderste Ende, Tampen, Pynten af en Udø, en Isfjældsbanke el. lign.
Káutoríssat — Stedet hvor der hamres
Kavfit nûat — Kaffenæsset.
Kiagtût — De varme.
Kigatagssuaĸ — Den store furede.
Kigatak — Furen.

Kigatánguaĸ — Den lille furede.
Kigtorsaĸ — Den afrykkede.
Kigtorssalik — Stedet (Øen) med Sænkningen.
Kilagtut — De fnattede.
Kilisaut — Skraberen.
Kilúngait — Kantningen.
Kĩnâlik — Ansigtsfjældet.
Kĩnarigsut — De skarpe.
Kĩnaussaĸ — Det ansigtslignende.
Kíngatsiaĸ — Den temmelig lille histude.
Kingigterssuaĸ = Kingigtorssuaĸ.
Kingigtoĸ — Det stejle.
Kingigtorssuaĸ — Det store stejle.
Kíngigtuarssuk — Den ejendomm. stejle.
Kingingnerssuaĸ — Den allerstejleste.
Kíngmernat — Tyttebærrene.
Kipaĸ — Den afskaarne Stump.
Kipako — Stumpen (den skarpt afskaarne).
Kissavaussaĸ — Det snegleformede (Fjæld).
Kítdlavât — De takkede, Fjældkammene.
Kitdlerpait — De aller vestligste.
Kitdliârak — Den lille vestlige (Ø).
Kitdliarssuaĸ — Den store vestlige (Ø).
Kitdlît — De vestligste.
Kitdlûssut — Det der ligner et Arnested.
Kitsigsorssuit — De store i Vest.
Kitsigsuarssuit — De ejendommelige (Øer) i Vest.
Kitsigsúnguit — De smaa vestlige (Øer).
Kivssâĸ — Den krukkeklippede.
Kuánersôĸ — Det kvanrige Sted.
Kuánilik — Kvanestedet.
Kuánit — Kvanerne.
Kûaraĸ — Lilleelv.
Kûgánguaĸ — Den lille Elvstrøm.
Kûgarmiut — Elvboerne.
Kugssanga — Skraaningen.
Kugssinerssuaĸ — Det store Elvleje.
Kugssiníngуaĸ — Det lille Elvleje.
Kûgssuaĸ — Storelven.
Kugssuk — Heksen.
Kuíngíngêĸ — Svinetrynen.
Kũk — Elven.
Kũk angnertuneĸ — Elven med det største Delta.
Kûlínguaĸ — Den lille Elvplads.
Kũnguaĸ — Lilleelv.
Kũnguarssuk — Den ejendomm. lille Elv.

Majoraríssat — Stederne hvor man maa gaa imod Strømmen.
Majorartoriaĸ — Den lange Opstigning.
Majorĸaĸ — Den besværlige Opstigning.
Majorĸarssuatsiaĸ — Den temmelig store besværlige Opstigning.
Majuala — Det opadstigende.
Maligiaĸ — Rimel.: Bølger fra Dønning.
Maligíssat — Flt. af maligiaĸ.
Manermiut — De der bor ved Lampemosstedet.
Manertôĸ — Den stærkt mosklædte.
Mánik — Ægget.
Manîtdlat — Ujævnhederne.
Manîtsoĸ — Det ujævne.
Manîtsorĸut — Det ujævne.
Manîtsuarssuit — De ejendomm. ujævne.
Marasissoĸ — Plumringsstedet.
Marraĸ — Leret.
Mátãngassut — De afklædte (Øer).
Mato — Døren.
Merĸuitseĸ = Merĸuitsoĸ.
Merĸuitsoĸ — Den skaldede.
Miaggoĸ — Hundeglammet(?).
Misugteĸ — Den dyppede.
Mitdlorfik — Kastestedet.
Mitdluagkat — Pattevorterne.
Mitdlûvfik — Kastestedet.
Mussartût — Stedet, der er rigt paa Skærmplanter med spiselig Rod.

Naggorfik — Drillepladsen.
Nagssugtôĸ — Den Renshorn-rige (Fjord el. Plads).
Nagtoralik — Ørne(boet).
Naĸerdloĸ — Den jævnt skraanende Lavning.
Naĸerdlorssuaĸ — Den store Lavning.
Naĸigtaissoĸ — Dejtruget.
Nakajanga — Den hældende.
Nákariaĸ — Faldgruben (Faldestedet).
Nako — Skelettet.
Naligaĸ — Pejlingsmærket(?).
Nâlagánguaĸ — Den lille Herre.
Nalûmassortoĸ — Vand Sneppen.
Nâlungiussaĸ — Spædbarnet.
Nãngissat — Hoppestenene.
Náparutiligssuaĸ — Baake-Øen.
Napassoĸ — Det opretstaaende.
Napassorssuaĸ — Den store opretstaaende.
Napassuligssuaĸ — Den store med oprejst (Spids).
Napassut — Flt. af napassoĸ.
Nardluneĸ — Den lige (Fjord).
Nardlusôĸ — Det lige.
Narssaĸ — Sletten.
Narssalik — Slettestedet.
Narssarmiut — Sletteboerne.
Narssârssik = Narssârssuk.
Narssârssuk — Den ejendommelige Slette.
Nasaĸ — Hatten.
Nasaussaĸ — Hatfjæld.
Naserssorfik — Udkigstedet.
Natsilik — Fjordsælstedet.
Natarnivínguaĸ — Det lille Helleflyndersted.
Natsilivik — Fjordsælegnen.
Naternaĸ — Det gulvlignende.
Naujardlugtût — Stedet der er rigt paa Svartbagmaager.
Naujarssuit — Maageflokkene el. Stormaagerne.
Naujat — Maagerne.
Naujât — Maageungerne.
Naujatalik — Maageboet.
Navdlortoĸ — Det overknækkede.
Navdlua — Knæleddet.
Navdluarssuk — [1]) Det ejendomm. Knæled. [2]) Sønderslagningsstedet (hvor Isen plejer at sønderslaas).

Neria — Grovæderen (ɔ: Fjorden opsluger de udskydende Isfjælde).
Neriniartuarak — Den lille stedseædende (ɔ: Klapmyds).
Nersernalik — Det beundringsværdige.
Nerutussok — Det brede.
Niakernârssik = Niakornârssuk.
Niakok — Hovedet.
Niakornak — Det hovedformede (»Hovedet«).
Niakornârssuk — Det aparte Hoved(lignende).
Niakua — Dens (dets) Hoved.
Niakúngunak — Stedet hvor man faar Hovedpine.
Nigavfik — Snarestedet.
Nigerdlek — Den sydvestligste.
Nigertussok — Stedet hvor der hyppig blæser Sydvestvind.
Niggersek — Stedet hvor det blæser Sydvest.
Nipisat — Stenbiderne.
Nîsat — Marsvinene.
Nitserfik — Udkigstedet(?).
Nivâk — Snævringen(?).
Nivko — Det tørrede Kød.
Nôrajik = Nôrujuk — Lillenæs.
Nôrdlît — De yderstboende paa Næsset.
Norssaerserfik — Stedet hvor Kastetræet er tabt.
Nôrssît = Nôrdlît.
Nuerniagkat — Tejsterne.
Nûgâk — Det fremspringende Næs.
Nûgârmiut — Næssefolket.
Nûgârssik = Nûgârssuk.
Nûgârssuk — Det stærkt fremspringende Næs.
Nûgssuak — Stornæsset.
Nûgssûtâ — Det der gør Stornæsset til et saadant.
Nûk — Næsset.
Nûk kiterdlek — Det mellemste Næs.
Nukagpiarssuak — Pebersvenden.
Nukarît — Brødrene.
Nûkavsak — Det sølle Næs.
Nuliarfik — Parringsstedet.
Nûluk — Det sølle Næs.
Nunakitsit = Nunakitsut — Stedet hvor der kun er lidt Land.
Nunangiak — Udflugtstedet for Bærsamling.
Nunánguit — Smaalandene.
Nunarssuak — Storlandet.
Nunarssuit — Storlandene.
Nunatakasik — Den usle Landstump.
Nunatsiak — Det temmelig store Land.
Nûssak — Det som ligner et Næs.
Nutârmiut — De nybeboede.
Nuvfiumanek — Det fremskudte Næs.

Okak — Tungen.
Okaitsortalik — Skarve-Fjældet.
Okaitsut — Skarvene.
Okûtalik — Skærmbrædtet (Stedet med Læskjul).
Oriartorfik — Spyttepladsen.
Orpik — Skoven.
Orpigsôk — Den rigt kratbevoksede.
Orssuiagssuak — Kryolitstedet (Feldspatstedet).
Orssuluviak — Det skæve (Fjæld).
Okúmiat — Mundfulden (indelukket Bugt med Smaaøer).

Pâkavsâ — Dens sølle Indløb el. Munding.
Pâkitsok — Den snævermundede (Fjord).
Pâgtorfik — Skindspilested.
Páinivik — Limurtstedet.
Pamiagdluk — Korthalen.
Pamiua — Dens Hale.
Pâmiut — De der bor ved Mundingen.
Pangnertôk — Stedet med de mange Rensbukke.
Pania — Datteren.
Paornat — Krækebærrene.
Paotût — De sværtede.
Pátorfik — Stedet for et ægteskabeligt Opgør.
Pâtussôk — Den bredmundede.
Perdlerfik — Ihjelsultestedet.
Perdlertut — De ihjelsultede.
Persserajik = Persserajuk — Stedet hvor det altid fyger.
Perutussut — Det teltstenrige Sted.
Pikiutdlek = Pikiulik.
Pikiulik — Det overskyllede(?).
Pingo — Maagetuen.
Pingorssuak — Den store Maagetue.
Pinguarssuk — Den ejendomm. Maagetue.
Pisigsarfik — Bueskydestedet.
Pisugfik — Gaa-Stedet.
Pitoraivik — Stormstedet(?).
Pitugfik — Fortøjningspladsen.
Portusôk — Den høje.
Pôrusek — Spækposen.
Puagiarssuk — Betydn. usikker. Maaske af puak — Lunge.
Puilassok — Kilden.
Puissâk — Ferskvandsinsektet.
Putdlat — Rævefælden.
Putdlatit — Flt. af putdlat.
Puto — Hullet.

Sagdlek — Det foran liggende.
Sagdliarusek — Afsatsen.
Sagdliarusínguak — Den lille Afsats.
Sánerut — Tværstangen.
Sangmissok — Det som vender imod Beskueren.
Sangmissorssuak — Det store hidvendte (Fjæld).
Sangmissuarak — Det lille (Fjæld), som vender imod Betragteren.
Sáningassok — Korsøen.
Sáningassua — Tværøen.
Sârdlat — Den foranliggende(?).
Sârdlok — Den tyndslidte.
Sârdlugssuak — Storskraaningen.
Sarfánguak — Det lille Strømsted.

Sarfarajik — Stedet hvor der hyppig er Strøm.
Sarfarfik — Strømstedet.
Sarfârssik = Sarfârssuk.
Sarfârssuk — Storstrømmen.
Sarfartôĸ — Det stærke Strømsted.
Sarĸaĸ — Solsiden (»Solstad«).
Sarĸardlît — De yderste paa Solsiden.
Sarĸarigsoĸ — Den skønne Solside.
Sarĸartâ — Dets Solside.
Sarpiussaĸ — Det hvalstjertlignende.
Sãtoĸ — Den lave (flade).
Satsigsúnguit — De smaa fremskudte (Øer).
Satsigsut — De fremskudte (Øer).
Sãtuarssuit — De ejendommelige Fladøer.
Sãtukujôĸ — Fladøen.
Sãtúnguit timât — Landet indenfor de smaa Fladøer.
Sãtut — Fladøerne.
Savêrneĸ — »Skarveskriget« (Efterlign. af Skarvenes »Savê, Savê«?).
Savfiorfik — Smedeøen.
Saviarĸat — De smaa Knive.
Savigssivik — Jernstensøen.
Savik — Kniven.
Savît — Knivstedet.
Savssat — De fremskudte (Øer).
Seĸineĸarajugtoĸ — Det hyppigt solbeskinnede.
Serfalik — Tejstpladsen.
Serfarssuit — Tejsteflokkene.
Serfartût — De tejstrige.
Serfat — Tejsterne.
Sermêrdlat — Det isbræløse.
Sermermiut — Bræfolket.
Sermersût — De brælædte.
Sermiarssuit — Storjøklerne.
Sermiligâĸ — Den skønne Bræfjord.
Sermiligârssuk — Den aparte Isfjord.
Sermilik — Stedet med Isbræ.
Sermituaĸ — Den lille Jøkel.
Sêrsíneĸ — Det isklædte Elvleje
Sieraĸ = Sioraĸ.
Sieralik = Sioralik — Sandstedet.
Sierartêĸ = Siorartôĸ — Det sandede.
Sigguk — Næbet.
Sigssardlugtoĸ — Stedet med den daarlige (vanskelige) Strandbred.
Sigssarigsoĸ — Den skønne Strandbred.
Sikuijuitsoĸ — Stedet der aldrig er fri for Is.
Simiutaluk — Den daarlige Prop.
Simiutarssuaĸ — Storproppen.
Simiutat — Propperne.
Singarnaĸ — Den graa.
Sinigfik — Sovestedet.
Sioragdlit — Sandøerne.
Sioraĸ — Sandet.
Sisimiut — Rævehuleboerne.
Sisorartoĸ — Den glidende.
Sitdlisit — Slibestenene.
Sitsungassoĸ — Stejlskraaningen.
Sivinganârssik — Den ejendommelige Skraaning.
Sivinganeĸ — Skraaningen.
Soraĸat — Hvalbarderne.
Suikagssuaĸ — Den massive.
Sujunerajik — Det lille Hoved.
Súkat — Søjlerne.
Sulugssuk — Det vingeagtige.
Sulugssugut — Rygfinnen (Finnefjældet).
Súngoĸ — Det kluntede (»Bulen«).
Supôrtup kangerdlua — Blæsefjorden.

Takisseĸ = Takissoĸ — Den lange.
Takisûkasik — Den sølle lange (Ø).
Talerua — Dens (Øens) Lalle.
Talerulik — Stedet med Lallen.
Talerûssaĸ — Lallen (det der ligner en L.).
Talorssuit — Skydeskjulet.
Tangnera — Den længste.
Tarajornitsoĸ — Det salte.
Tarrartûtaussaĸ — Det spejllignende.
Târtoĸ — Den mørke.
Tartunaĸ — Det nyreformede.
Tartûssaĸ — Det som ligner en Nyre.
Taseĸ uigordleĸ — Tilhæng-Søen.
Taseralik — Øen med Smaasøer.
Tasermiut — Beboerne ved Søen.
Tasermiutsiaĸ — Den lille Boplads ved Søen.
Tasersiaĸ — Den erhvervede Sø.
Taserssuaĸ — Storsøen.
Tasiussaĸ — Den indsølignende (Bugt).
Tasiussârssik = Tasiussârssuk. — Den ejendomm. indsølignende Havbugt.
Tasiussarssuaĸ — Den store indsølignende Havbugt.
Tâterait — De 3-taaede Maager.
Tatsip atâ — Søens Underland.
Tavdlorutit — Hagebindene.
Terĸarnat — Det Sted, hvor man blæses hen.
Terĸîngaĸ — Den overhængende Bratning.
Tiggak — Den stinkende Hansæl.
Tigssaluk — Fjældet, der ser ud som om det udspyr Røg.
Tikâgutâ — Dens Haandgreb.
Timerdlît — De inderste (bageste).
Tingmiarmiut — Fuglepladsboerne.
Tiningnertôĸ — Stedet med meget stærkt Lavvande.
Tiniteĸilâĸ = Tinuteĸissâĸ.
Tinuteĸissâĸ — Sundet, der løber tørt ved Lavvande.
Tivssarigsoĸ — Det vellugtende.
Toĸulineĸ — Den visnede.
Torssukâtak — Storløbet.
Tovĸussâĸ — Det teltlignende.
Tovĸussârssuk — Det ejendommelige teltlignende.
Tuapagssuit — Rullestenspartierne.
Tuapait — Rullestenene.
Tuapaussat — Det der ligner en Rullestens-Strandbred.
Tugdlerúnat — De løglignende Urter.
Tûgdligtalik — Ømmertøen.
Tugssâĸ — Smalhalsen.
Tugtoĸortôĸ — Rensdyrøen.

Tugtulik — Ren-Øen.
Tugtutôĸ — Den rensdyrrige.
Tugtutuârssuk — Rensdyrsgebetet.
Tukingassoĸ — Det tværliggende.
Tulagtarfik — Landingspladsen.
Tuluartalik — Ravnepladsen(-øen).
Tulugkât — Ravneungerne.
Tunertôĸ — Indianer-Øen.
Tungmeralik — Stedet der er forsynet med Trin el. Trædesten.
Tungujorteĸ = Tungujortoĸ — Den grønne.
Tuno — Bagsiden.
Tunorĸo — Det der ligger bagved.
Tunorĸussâĸ — Den man skal bagom.
Tunugdleĸ — Det bageste.
Tunugdliarfik — Det Sted, som man rejser bagom til.
Tunúngassoĸ — Det bagudvendende.
Tupertalik — Teltøen el. Teltstedet.
Tusardluarnâĸ — Ekkoet.

Ugarsiorfik — Torskepladsen.
Ugpatdluk — »Træbenet« (det sølle Laar).
Ugpik — Uglen.
Ugssugtussoĸ — Det remmesælrige Sted.
Ugssuit — Remmesælene.
Uiartagaĸ — Det man plejer at sejle udenom.
Uigerdleĸ = Uigordleĸ.
Uigordleĸ — Tilhænget.
Uigordliarssuk — Det ejendomm. Tilhæng.
Uilormiut — Muslingefolket.
Uitdlut — Muslingerne.
Uivfak — Maaske: den sidste Pynt, man skal udenom.
Ujaragssuit — De store Sten.
Ujaragsugssuk — Den ret store, ejendommelige Sten.
Ujaragtarfik — Stenhentningspladsen.
Ujaragtôrssuaĸ — Det stenfyldte Plateau.
Ujaraligssuaĸ — Den med de mange Sten.
Ukalilik — Hareøen.
Ukîverajik — Den sædvanlige Vinterplads.
Ukîvigssalik — Stedet med (gode) Vinterpladser.
Ukîvik — Vinterpladsen.
Ulamertorssuaĸ — Den store runde.
Uligssat — Stedet hvor der er Hustagstørv.
Uligtarfik — Højvandsstedet.
Uluâ — Dets Kind.
Ulúnguarssuaĸ — Det krumknivagtige (Fjæld).
Ulússat — Kinderne.
Ũmánaĸ — Det hjærteformede.
Ũmánârssugssuaĸ — Den store udpræget hjærteformede.
Ũmánârssuk — Det aparte hjærteformede.
Ũmánartût — Fjældpartiet med de mange hjærteformede Toppe.
Ũmánatsiaĸ — Det der omtrent ligner et Hjærte.
Ũmataussaĸ — (Fjældet) som ligner et Hjerte.
Umiamáko — Der er Konebaadene!
Umîarfik — Forlisstedet.
Umiartorfik — Konebaads-Udflugtsstedet el. Togtepladsen.
Umiassugssuk — Det der er af Form som en Konebaad.
Umiaussat — De konebaadslignende.
Umigtuarajuit — Stedet hvor der altid staar Tykning.
Umîvik — Konebaads-Landtagningspladsen.
Umîvínguaĸ — Det lille Konebaads-Landingssted.
Ũnarteĸ = Ũnartoĸ.
Ũnartoĸ — Den hede.
Ũnartuarssuk — Det ejendommelige hede.
Ungilak — Det kløende.
Ungôriarfik — Stedet hvor man gaar hen at jage Sødyr op.
Ungôrsivik — Stedet hvor man jager Sødyr ind.
Ungussivik — Stedet, hvor man omringer (Sødyrene).
Upernivik — Sommerpladsen.
Utorĸarmiut — Gammelplads-Boerne.
Uvingassoĸ — Den hældende.
Uvkusigssat — Vegstensfjældet.

STEDREGISTER

De kursiverede Tal henviser til den almindelige Oversigt i Bind I, de fede Tal til det Sted, hvor vedkommende Lokalitet findes særligt omtalt eller beskrevet. De vedfojede Distriktshenvisninger betyder som følger:

Ang.	= Angmagssalik	Distr.	Ghb.	= Godthaab	Distr.	S.	= Sukkertoppen	Distr.
C.	= Christianshaab	—	H.	= Holsteinsborg	—	Th.	= Thule	—
E.	= Egedesminde	—	J.	= Jakobshavn	—	Um.	= Umánaĸ	—
Fhb.	= Frederikshaab	—	Jhb.	= Julianehaab	—	Up.	= Upernivik	—
G.	= Godhavn	—	R.	= Ritenbenk	—			

Academy Fjord I 539.
Acultlek, C. I 145. Se Akugdlît.
Adelvigen, Island II 650.
Advance Bugt I 542.
Agdlagartagdlip Kangerdlua H. II 88.
Agdlortoĸ, Ang. II 639.
Agdluitsoĸ Fjord, Jhb. II 377 384 **400—01** 402 403 430 433 440 443 445 447 449 452 453 456 458 459 469 472 473 489 491 501 512 515 516 518 520.

Agdlumersat, Ghb. I *18*. II **190** 269 291. Se Bjørnesundet.
Aggas Ø II 598.
Agissat, C. I 93 106 115 117 122 148.
Agíssat, E. I 43.
Agnafjörðr I *142*.
Agpalârsalik Ø, Up. I 437. Se »Horse Head«.
Agpaliarssuit Ø, Th. I 524.
Agpalisiorfik, Up. I 437 453 **505**.
Agpamiut, S. II 99 104 107 118 124 125 126 137 141 142 **149—151 172**.
Agpánguit, Ghb. II 201.
Agparssuit Ø, Th. I 534. Se Haklyut Ø.
Agparssuit, Up. I 438. Se Cape Shackleton, Up.
Agpat, C. I 92 118 136.
Agpat, R. I 227 **251—58**.
Agpat, Th. I 539.
Agpat, Um. I 363 **420**.
Agpat Fuglefjæld, Th. I 530.
Agpat Ø, Th. I 531. Se Saunders Ø.
Agpat Ø, Um. I **345**.
Agpatsiat, Up. Fuglefjæld I 434.
Agssakait Isbræ, Um. I 353.
Agto, E. I 4 10 15 20 31 41 42 43 48 61 80 **86—89** 90.
Agtorssuit, Ghb. II 242.
Aipe, Up. I 453 **494**.
Ajagitâĸ, Bopl., Ang. II 589.
Aĸigsserniaĸ, E. I 4 20 87 **89**.
Aĸitseĸ II 604.
Aĸitsoĸ, G. I 324.
Akeiksermiut, E. I 90. Se Aĸigsserniaĸ.
Akerningnaĸ, Bopl., Ang. II 589 640.
Akerningnap Kangerdlua I *22*.
Akia Øen, Jhb. II 376 378 384 399 402 403 415 444 445 447 450 490 506 508 544.
Akiamiut-Dal, C. I 95 100.
Akiliariseĸ, Ang. II 561 582.
Akingnaĸ, J. I 191.
Akínguit, G. I 312.
Akordlugiaĸ, Ang. II 562.
Akornga, H. II 25.
Akorninarmiut II 602 603 605.
Akre, Island II 545.
Akugdleĸ, Fhb. II 304 305 306 310 320 324.
Akugdleĸ, G. I 272. Se Mellemfjord.
Akugdleĸ Fjord, H. II 4 25 80.
Akugdleĸ Fjord, Jhb. II 384 391 402.
Akugdlerssuaĸ, Ghb. II 186 200.
Akugdlínguaĸ, C. I 95 146.
Akugdlínguaĸ, E. I 73.
Akugdlît, E. I 5 20 49 76 **78**.
Akugdlît, J. I 181.
Akugdlît, Udst., C. I 91 93 96 100 101 104 105 106 108 109 111 113 114 115 116 117 119 120 122 135 **142—146** 148 150.
Akuliaruseĸ, H. II 80.
Akuliaruseĸ, Th. I 525 526.
Akuliaruseĸ, Boplads, Jhb. II 447 451 453 473 493 512 **518**.
Akuliaruseĸ Øen, Jhb. II 392 401 403 410 416.
Akuliaruserssuaĸ, G. I 276.
Akuliaruserssuaĸ, J. I 153.
Akuliaruserssuaĸ, Jhb. II 395 401 f. 515 516.
Akuliaruserssuaĸ, Th. I 526.
Akuliarusínguaĸ, H. II 6 9.
Akuliarusínguaĸ Halvø, Um. I 347.
Akunâĸ, C. I 105 147.
Akúnâĸ, Ghb. II 198 288.
Akúnâĸ, Bopl. R. I 211 214 220 233 243 249 260 262 **263** 265.
Akúnâĸ, Udst., E. I 1 6 10 20 28 42 43 46 47 **60—62** 63 64 65 88.
Akúnârmiut, Th. I 539.
Akúneĸ, Jkh. II 554.
Alabama Havn I *168*.
Alángoĸ, R. I 223 270.
Alángordleĸ, C. I 91 94.
Alángordlia, Ghb. II 188.
Alángorssuaĸ, E. I 4 80 82 83 84 85.
Alángorssuaĸ, Jhb. II 386 387 392 414 417 486 487.
Alángorssuaĸ Fjældet, Jhb. II 386 387.
Alangorssuaĸ Halvø, Um. I **345**.
Alángua, S. II 105 106 117 133 153.
Alángua Fjord, S. II 105 164.
Alángua Løbet, Jhb. II 404 450.
Alerât, Jhb. II 390 391 497.
Aleĸarssuaĸ, H. II 3.
Alertalik, E. I 5.
Alianaitsoĸ, C. I 143 144 145.
Alianaitsúnguaĸ, R. I 220.
Alison Bugt, Up. I 436 522.
Allumlenger Fjord II 549.
Alptafjord II 539 547. Se Sermilik.
Aluk, Jhb. II 412 417 426 446 600 606 655.
Aluit, Ang. II 577.
Âmagâĸ, Ang. II 562 563 564 640. Se Præstefjæld.
Âmáĸâĸ, Ang. II 564 639 640.
Amarĸoĸ, S. II 104 110 157.
Amârtajâĸ Pynten, Jhb. II 413 414.
Amdrups Land I *168*.
Amdrups Ø I 521.
Ameragdla, Ghb. II 177 180 **187** 200 244 258 270.
Ameralik, Ghb. I *7 18 140 142*. II 176 180 186 **187** 193 244 258 270. Se Lysafjörðr.
Amerdloĸ Fjord, H. I *18*. II 2 4 7 **10** f. 12 15 25 26 31 67 74 77 88 89 90 91. 171.
Amerdlúnguaĸ, S. II 99 107.
Amitsoĸ Bugt, Up. I 431.
Amitsoĸ, Grafitbrud, Jhb. II 446 448 471 487 **488—89** 490 523 **528—29**.
Amitsoĸ-Ø, Jhb. II 404 **405** 407 417 424 447 448 450 486 527 528.
Amitsuarssik, Ang. II 564 589 640.
Amitsuarssuk, C. I 92 93.
Amitsuarssuk, E. I 2 7 4 43 50.
Amitsuarssuk, Fhb. II 307.
Amitsuarssuk, Ghb. II 180 **185** 257 267.
Amitsuarssuk, H. II 3.
Amitsuarssuk, Jhb. II 385 387 **401** 402 409 427 444 447 458 525 531 532.

Amitsuarssuk, S. II 105 106 110 119 133 157 164.
Ana, R. I 261.
Analandet, R. I 209 210 222 245 248 261.
Anânaĸ, Ang. II 571.
Anarmiut, G. I 324.
Anarnê, Fhb. II 299 308 310 356 360.
Anârssuit, E. I 46 60.
Anartalik, G. I 324.
Anava, Ang. II 566 577.
Andafjörðr I *142.*
Anders Olsens Sund, H. II 13 f. 16 32 82 171.
Anders Olsens Varde, II 171.
Anerdlijuitsoĸ, Ang. II 578.
Angâkugssarfik, G. I 296 312.
Angineĸ, Fhb. II 308.
Angissoĸ Øen, Jhb. II 410.
Angissúnguaĸ, Ghb. II 187 244.
Angnertussoĸ, C. I 117.
Angnertussoĸ, Ghb. II 190.
Angnikitsoĸ, Jhb. II 411 416.
Angnikitsup kûa, Jhb. II 416.
Angmâĸ, Ang. II 563 623.
Angmalortoĸ, Jhb. II 404 **405** 417 450 512 519.
Angmalortoĸ, S. II 100 113.
Angmalortoĸ-Bakken, C. I 136.
Angmagssalik I *2 8 20 23 120 149 152 155 160 166* 185 567.
Angmagssalik Fjord I *23.* II 560 565 **566—69** 574 575 576 588 623 646 647 649 652 655.
Angmagssalik, Koloni II **638—46** 659—60.
Angmagssalik Ø I *143.* II 562 **563—65** 577 648. Se Korsøer.
Angmagssalik Ø II 562 **563—65** 577 648.
Angmagssivik, Ang. II 568 587.
Angmagssivik, Ghb. II 265 283.
Angmagssivik, S. II 106 119.
Angmagssivik, Boplads, Jhb. II 401 445 447 473 493 512 **516—17** 520 523.
Angmagssivik, Fjord, S. II 97 106 107 117 120 165 168 169.
Angujartorfik, S. II 97 100 101.
Aniggoĸ, Ghb. II 179 180 189 266.
Anordliuitsoĸ, Boplads, Jhb. II 411 444 448 450 451 490 493 **533.**
Anordliuitsoĸ Løbet, Jhb. II 385 410 411 530 533.
Anoritôĸ, Fhb. II 371.
Anoritôĸ, R. I 152.
Anoritôĸ, Th. I 542 543. Se Kap Inglefield.
Anoritôĸ Fjord II 600 601.
Anoritôĸ Fjæld, Jhb. II 405.
Anoritôĸ Isfjord I *14.*
Anoritũnguit, Fhb. II 311.
Aorfiorfik, Ghb. II 201.
Apokâtak Ø, Jhb. II 391.
Apugsineĸ, Ang. II 571.
Apugsinerajik, Ang. II 646.
Apússaivik Ø, Th. I 523.
Aputainuitsoĸ, Jhb. II 374 375 393 398.
Aputitêĸ, Ang. II 571. Se Grusø.
Aputitêĸ, Nordre II 598 599.
Arfagfiarssuk Fjord, Fhb. II 308.
Arfagfik Fjord, Fhb. II 308 311 318 368 370.
Arfersiorfik Fjord, E. I *17 171* 1 2 **4—5** 7 10 13 25 27 28 34 50 79 80. II 2.
Arferssuaĸ, Ang. II 576.
Arfertuarssuk Fjord, Um. I 347.
Arfit, E. I 3 16 87.
Arĸitsoĸ, E. I 79.
Arnârĸat Ø, Jhb. II 403 416 520.
Arnat, Jhb. II 450.
Arnat ĸavdlunât II 6. Se Nûgssuaĸ H.
Arnlaugsfjörðr I *142.* II 539. Se Arsuk Fj.
Arpatsivik, Jhb. II 385 399 406 450.
Arpik, Up. I 436.
Arpik Ø, Up. I 435.
Arsivik, J. I 165 180 182 205 206 **207—08.**
Arsuk I *163.*
Arsuk Fjord, Fhb. I *18.* II 299 306 308 309 310 311 312 314 316 318 321 324 365 370.
Arsuk, Udst., Fhb. II 5 297 299 303 311 314 323 324 337 341 343 347 348 **365—68** 370 372.
Arsuk Øen, Fhb. II 299 308 310 314 324 365 417.
Arveprindsens Eiland I *15 17* 147 151 154 157 167 178 184 192 205 207 210—11 224 226—27 237 242—44 251 253 254—55 259 264.
Asissut, G. I 324.
Assumiut, H. II 90 93. Se Asungmiut.
Astrups Kystland I 523.
Asungmiut, H. II 67 70.
Asungasungâĸ, G. I 314.
Atâ, R. I 210 212 213 220 241 243 248 253.
Atâ-Sund, (Ikerasak), J. I 154 162 174 205.
Atâ, Udsted, J. I 151 153 156 157 165 167 168 172 178 179 180 181 185 **205—07.**
Ataneĸ, E. I 13.
Ataneĸfjord, E. I 3 4 28 34 45 85.
Atanikerdluk, R. I 210 211 219 227 232 240 243 245 248 270.
Atangmik, Udsted, S. II 95 108 118 124 138 139 140 142 160 **165—70.**
Atdlangassoĸ, Jhb. II 415.
Atdlît, J. I 191.
Attanarme, E. I 47 82. Se Ataneĸfj.
Auarĸat I *21.* II 600 601 651.
Augpalârtoĸ, E. I 12.
Augpalârtoĸ, Ghb. II 202 255.
Augpalârtoĸ, Up. I 430 453 **491.**
Augpalârtoĸ Ø, Up. I 434.
Augpalârtorssuit, Ang. II 561 562.
Augpalârtut, Jhb. II 498.
Augpilagtorssuaĸ, H. II 7 10 15 25 54 76.
Augpilagtúnguaĸ, E. I 12.
Aukarneĸ, R. I 248.
Aulatsivik, E. I 4 20 25 43 45 46 47 48 75 80 82 **83—84.**
Aumarûtigssarssuaĸ, R. I 220.
Aumarûtigssat, G. I 296 331.
Aunârtoĸ, Th. I 542.
Aurós Kirke II 547.

Aurora Havn, Jhb. II 388.
Ausiait, E. I 6 57.
Austfjörðr II 543.
Austmannadal, Ghb. II 287. Se Østmannadalen.
Autdlainiarfik, J. I 173.
Avangnardleĸ, Fhb. II 304 305.
Avangnardleĸ, R. I 251.
Avangnardleĸ, S. II 103.
Avangnardlît, C. I **139—141**. Se N. Huse.
Avangnardlît, Th. I 541.
Avatarmiut, Jhb. II 392 414.
Avatarpait, G. I 273.
Avatarpait, R. I 209.
Avatdleĸ Fjord, H. II 11 16 17 19 20 25 26 38 47 80 81 82 94.
Avatdlermiut, Jhb. II 554.
Avatdlerssuaĸ Øen, Jhb. II 411.
Avigait, Boplads, Fhb. II 323 **350** 351.
Avigait, Udsted, Fhb. II 297 300 323 326 329 337 341 346 347 348 **349** 350 352 353 355 370. Se Kuánit.
Avdlângissat, G. I 294.
Avdlorarfingmiut, J. I 182.
Avĸússuaĸ, Ghb. II 191.
Avssaĸútaĸ, H. II 26 74 75.
Avssánguit Løbet, Jhb. II 413.

Baals Revier, Ghb. II 184 279 280. Se Godthaab Fjord.
Baches Peninsula I 542.
Baffins Bugt I *1 3* 1 6 273 285 524. II 4.
Baffins Landet I *3* 549. II 4.
Balgoni Ø I 523. Se Igssûssarssuit.
Balles Ø I 522.
Balls River, Ghb. II 271. Se Baals Revier.
Bardin Bugt el. Fjord I 533 539. Se Natsilivik, Th.
Barrière Bugt I 525.
Bass Rock I **168**.
Bear Sound, Ghb. II 291. Se Bjørnesundet.
Benton Bay I *28*.
Bergen II 649 650.
Berggreens Havn, J. I 153.
Bergthorsfjörðr I *142*. II 539. Se Tigssaluk Fj.
Bernstorffs Fjord I *22*. II 599 600 604 605. Se Kangerdlugssuaĸ.
Berufjord II 549.
Bjørlings Ø I 532.
Bjørneborg Rejsehus, Up. I 439.
Bjørnebugt, Ang. II 571 578. Se Kavdlunâĸ.
Bjørne Øen, Ghb. II 180 184 244 251 252.
Bjørneøen (Disko), I 214.
Bjørnesundet, Ghb. I *18*. II 176 190 204 268 270. Se Agdlumersat.
Blaafjæld (Uivfaĸ), G. I *170* 278 282 293 314.
Blaasærk II 538 647. Se Ingolfs Fjæld.
Blochs Ø I 521.
Blosseville Kyst I *24*.
Blæsedal, (Itivneĸ), G. I 281 297 311 317.
Bonke Ejland I *152*.
Booths Fjord I 533.
Borgarfjord, Island II 647.
Borgs Havn, Fhb. II 297.
Bowdoin Fjord I 534.
Boye's Sø, (Taserssuak el. Isortoĸ) I 212.
Brattahlið I *139 140 142*. II 539—41.
Brede-Bugt, Island II 660. Se Bredefjord.
Brede Bugt, J. I 152 185 190 203.
Brededal, (Itivdleĸ) I 281 311 332.
Bredefjord, Island II 649. Se Brede Bugt.
Bredefjord, Jhb. II 374 376 378 379 383 386 388 390 **391** 392 393 395 399 414 417 440 443 444 446 450 490 494 496 498 502. Se Ikerssuaĸ.
Breidafjörðr II 539.
Brielsche Haven, Ghb. II 291.
Brownes' Øer, Th. I 522.
Brown Islands, Up. Se Kingigtut atdlît.
Bryants Ø I 521 523. Se Apússaivik, Th.
Bryghusbugten, C. I 127 130 131.
Buksefjorden, Ghb. I *18*. II 179 **188** 189 192 193 214 261 270.
Burefjæld II 540.
Bushnan Ø I 521 523 526.

Cap se Kap.
Carey Øer I 532.
Carlsberg Fjord I **26**.
Caroline Amalies Havn II 603.
Cassiope Fjæld, Ang. II 582.
Christian d. IV's Ø, Jhb. II 410 411 426 430 448 534 536 600.
Christianshaab I *15 17 126 151 158 159* 106 110 115 116 118 **124—34** 135.
Christianshaabs Landet I 95.
Christen Friis' Kap I 45.
Claushavn, Udsted, C. I *152 162* 91 94 104 106 107 108 110—17 119 126—27 132 **134—41**.
Clemens Markhams Bræ I 536.
Conical Rock I 530. Se Jának Ø.
Crimson Cliffs Land I 530. Se Saneraĸ, Th.
Crystal Palace Cliffs I 536. Se Kordlortorssuit, Th.
Cumberland Island I **150**. II 23.
Cunninghams Fjord, H. I **148**. II 88. Se Sdr. Kangerdluarssuk.

Dalr, Nordbogaard II 542.
Dalrymple Rock I 531 539.
Danmarks Fjord I *8 27 167 168* 567.
Danmarks Havn I *8 167 168*.
Danmarks Havn, H. II 88.
Danmarks Strædet I *1*. II 374 572 578 581 647 ff. 655.
Danmarks Ø I *25 165*.
Danells Fjord I *20*. II 600 601. Se Iluileĸ Fjord.
Dark Head, Up. I 432. Se Niaĸornaĸ.
Danells Øer II 654.
Dannebrogs Ø, Ang. II 560 561 604 605 656. Se Kivdlâĸ.
Davis Strædet II 1 4 6 7 18 23 25 67 95 96 111 374 375 377 385.
De Dødes Fjord I 526 527.

Delftshaven, S. II 170.
De Longs Fjord I *27 169.*
Depotbugten, H. II 8 17.
Depot Fjord, Ang. II 571.
Depotø, Ang. II 571. Se Anânaĸ.
Depotøer I 522.
Desolation II 549.
Devil's Thumb, Up. I 447 518 521.
Disko Banke I 6.
Disko Bugt, I 1 5 6 11 17 60 92 117 135 273 293 306 322 324. II 4 f. 9 89.
Disko-Fjord, Udsted, G. I 272 284 286 290 295 296 300 306 **336—341.**
Disko Øen I *15 16 17 150 152 170* 157 192 209 210 214 220 221 224 227 236 238 244 246 259 264 270 280 283 286 288 289 290 300 301.
Dove Bugt I *8 26 168.*
Drangø II 549. Se Eggers Ø.
Dronning Louises Land I *8 26 168.*
Dronning Louises Ø, Jhb. II 412.
Dronning Maries Dal II 603 605. Se Eĸalungmiut.
Duck Islands, Up. I 438. Se Kitsigsorssuit Øer, Up.
Dunholm II 599.
Dunira Bugt I 525.
Dunøerne I *144.* II 649. Se Nyland.
Dyrefjord II 539.
Dyrefjord, Island II 636.
Dyrefjörðr I *142.* Se Kôrnoĸ.
Dyrenes Kirke II 540.
Døcher Smiths Gletscher I 525.

Ederfugleholmen I 531.
Egede og Rothes Fjord II 561 654 656. Se Sermilik.
Egedesminde I *15 17 126 152 162.*
Egedesminde, Koloni I **51** ff.
Eggers Ø, Jhb. II **411—12** 448 451 530 535 549 550 599.
Eid II 542.
Einarsfjord II 539 **542—44.** Se Igaliko.
Einarsfjord I *141 142.* Se Igaliko Fj.
Eĸaluarssuit Elv, Up. I 433.
Eĸalugârssuit, H. II 8 12 25.
Eĸalugârssuit, Jhb. II 503.
Eĸalugiaĸ, Ghb. II 270.
Eĸalugialik, S. II 106.
Eĸalugkat, Fhb. II 311.
Eĸalugssuit, E. I 3 18 19 45 46.
Eĸalugssuit, H. II 2 9 13 25.
Eĸalugssuit ikerasât, Jhb. II 413.
Ekaluk, S. II 106 108 120 161.
Eĸaluit, C. I 117.
Eĸaluit, Fhb. II 305 306 308 314 317 321 358 368.
Eĸaluit, Ghb. II 187 194 234 255 **287** 291.
Eĸaluit, Jhb. II 399 444.
Eĸaluit Sø, Th. I 526.
Eĸalúnguaĸ, Ghb. II 193.
Eĸalúnguit, E. I 19.
Eĸalúnguit, G. I 272 276 294.
Eĸalúnguit, H. II 13.
Eĸalúnguit, R. I 243.
Eĸalungmiut II 603 606. Se Dronning Marias Dal.
Eĸe, C. I 94 104 106 107 109 116 117 122 137 140 **141—142.**
Eĸe, J. I 162 185 206 207.
Eĸût, E. I 46.
Eĸerĸoĸ, C. I 117.
Ellerslie Bugten, Fhb. II 308 318 325.
Ellerslie Havn (Igdlorssuit), Fhb. II 370.
Ellesmere Land I *28* 536 542.
Engrænland II 549.
Erdlua, Jhb. II 416.
Erfalik, H. II 13 f. 25.
Erik den Rødes Ø I *143.* II 570.
Eriksey, Eriks Ø, Jhb. II 538 540. Se Igdlutalik.
Eriks Fjord I *139 142.* II 539 **540—42** 545. Se Tunugdliarfik Fj.
Eriksholme, Jhb. II 538 539.
Erĸordleĸ, Up. I 436 453 **502.**
Eskimo Ø, Ang. II 572.
Ersserigseĸ, Ang. II 571. Se Vestfjord.
Etah I *28 170* 535 536 541 543 550.
Evighedsfjorden, S. I *18.* II 87 95 97 98 99 100 101 102 103 104 107 110 113 117 118 144 148 **171—72** 450.
Evĸitsoĸ, G. I 336 341.
Eyafjörðr I *143.* II 87. Se Itivdleĸ.
Eysunes (Kulnæsset), R. I 214.

Faltings Havn, Ghb. II 271. Se Harbour of Hope.
Finnbuðir I *143 144.* II 648 f. Se Bugten Tasiussaĸ (Kolonien Ang.'s Havn).
Finnefjældet, S. II 105.
Finsboder II 549. Se Finnbuðir.
Fiskefjorden I *15 18 148.* II 170.
Fiskenæsfjorden, Ghb. II 187 **189** 201 225 269.
Fiskenæsset, Loge, Ghb. I *18 148 152 159.* II 29 176 177 189 193 202 204 233 236 **261—64 291** f.
Fitz-Clarens Rock I 533.
Fladøer (Sãtut), Up. I 432.
Fladøerne, Um. I 345. Se Sãtut.
Flagstangsbakken, J. I 196.
Flagstangs Øen, Ghb. II 281.
Flatey, Island II 660.
Fortunebay, G. I *152* 272 278 300 302 304 305 306 314 316 322.
Foss, Nordbogaard II 546.
Fossasund II 540 542.
Foxhavn II 544.
Frederik VI.s Kyst I *20.*
Frederiksdal, Bopl., Jhb. I *159.* II 383 409 416 417 426 427 431 446 447 460 469 470 472 474 490 492 493 530 **531—33** 557 606.
Frederikshaab I *15 18 151 153 159.*
Frederikshaab, Koloni II 323 330 334 335 347 348 349 **353—58** 359 361 364 **371—72.**
Frederikshaabs Isblink I *15 18.* II 190 198 270 297 298 299 301 **303** 306 312 314 315 317 318 320 321 370 371 377 378 393.
Frisland II 549.

Frobisher Stræde I *151*. II 274 370 549.
Fugleholmene, Ang. II 566.
Fugleøerne, Ang. II 564 639.
Fyllas Banke, Ghb. II 177 242.

Gaaseland I *25*.
Gades Gletscher I 524.
Gaméls Nunatak II 605.
Gamla Bygd II 542.
Gardanes II 540.
Gardar, Bispesæde II 648.
Gardar i Einarsfjord I *141 142 146*.
Gardes Ø I 521.
de Geers Øer I 521.
George Ø I 526. Se Kekertat, Th.
Germania Land I *8 26 168*.
Gieseckes Isfjord, Up. I *13* 436 **437**.
Gieseckes Sø, E. I *17* 3 8 14 19 46.
Gilberts Sound, Ghb. II 271.
Gl. Sukkertoppen II 171. Se Kangâmiut.
Godhavn I *15 17 126 152 153 161 162*.
Godhavn, Logen, I 49 **310—324**.
Godthaabs Fjorden I *18 140 142 150 151 159*. II 19 **184—86**. Se Rangafjörðr, Baals Revier.
Godthaab I *3 15 18 150 151 154 159 161 163*.
Godthaab, Koloni II 17 203 **242—49** 279 **287—90**.
Graahs Fjælde II 601.
Graahs Varde 605.
Graahs Øer I *22*. II 604.
Grafitø, Ang. II 577.
Grant Land I *28*.
Granville Fjord I 532 533 539. Se Iterdlagssuak Fjord, Th.
Gravevig II 542.
Grejpar II 548.
Griffenfelds Ø I *22*. II 603. Se Ûmának Ø.
Grimsaaen II 647.
Grundene, H. II 13 16 23 87.
Grusø, Ang. II 571. Se Apugtitêk.
Grædefjord I *18*. II **188—89** 192 194 202 213. Se Kangerdluarssugssuak.
Grædefjorden, Bopl., Gdh. II 204 262 **266—67**.
Grønne Dal, Fhb. II 314 318 370.
Grønne Ejland, E. I 5 20 25 28 43 64 **65** 93 94 100 103 105 106 111 118 121.
Grønsund, H. II 88.
Gunbjørn Skær I *143 144*. II 647 649 654 661.
Gunbjørns Øer II 647 649 651.
Gyldenløves Fjord, Ang. I *22*. II 604. Se Umîviup kangerdlua.

Haabets Koloni I *150*.
Haabets Ø, Ghb. II 92 **182—84** 191 205 227 249 272.
Hafgrimsfjord II 539 543. Se Ekaluit.
Hafhverfi II 549.
Haklyut Ø I 534 535. Se Agparssuit Ø.
Halls Bassin I *28*.
Halls Inlet I *25*.
Hamarr, Nordbogaard II 544.
Hamborglandet, S. II 104 107 113 117 120 151 157 170.
Hamborger Sund, S. II 170.
Hammers Ø I 521.
Harbour of Hope, Ghb. II 271. Se Faltings Havn.
Harðsteinaberg II 540.
Hare Ø I 214 342.
Hareøen (Kajok), E. I 51.
Hayes Gletscher I 522.
Haye's Halvø I *28*.
Heklas Havn I *25*.
Hellefiskebanke, Lille, Ghb. II 96 177.
Hellefiskebanke, Store, H. II 2 4.
Helleflynderbanke, E. I 6.
Hellisey II 548.
Helliseyjarfördr II 548.
Herbert Ø I 534 535 539 540. Se Kekertarssuak Ø, Th.
Herjulfsfjord II 539. Se Amitsuarssuk.
Herjulfsnæs II 539 547 **548**. Se Ikigait.
Hjortetakken, Ghb. II 186 235 243.
Hólastaðir II 546.
Hollænderhavn, S. II 170.
Hollænder Øen, Jhb. II 392 500.
Holms Land I *26*.
Holms Ø, Up. I 439 518 521 523 525. Se Kiatagssuak.
Holsteinsborg I *15 18 152 153 159*.
Holsteinsborg, Koloni II 26 35 57 **67—73**.
Hornafjörðr I *142*. II 546.
Horse Head, Up. I 437. Se Agpalârsalik.
Hrafnsfjörðr I *142*. Se Ûnartok Fj.
Hrakbjarney II 547.
Hubbards Bræ I 539.
Humboldt Bræen I *8 14 28 169* 541 542 543.
Hunde Ejland, Udsted, E. I 1 5 6 7 11 15 18 20 28 32 42 43 47 **65—69** 118.
Hurry Inlet I *26*.
Hutberg, Ghb. II 285. Se Pisigsarfik.
Hvalfisk Ejland I 118.
Hvalsey (Hvalsø) II 545.
Hvalseyjar Fjord I *142*.
Hvalseyjar Kirke I *145*. Se Kakortok Kirkeruin.
Hvalsø Fjord II 544 f.
Hvalsø Kirke, Jhb. II 450 539 543 **545**. Se Kakortok.
Hvarfsgnipa II 538 539 548. Se Kap Desolation.
Hvide Næs, Jhb. II 384.
Hvidsærk (Klippe) I *144*. II 650.

I. A. D. Jensens Øer I 522.
Igaliko, Boplads, Jhb. II 429 430 433 437 439 446 448 459 460 474 481 486 490 492 493 500 **503—04** 554 556.
Igaliko Fjord, Jhb. I *19*. II 374 376 381 384 394 397 **399** 400 401 402 404 417 418 421 422 423 428 433 440 444 446 450 490 500 503. Se Einarsfjord.
Igaliko Sletten, Jhb. II 503.

Igaliko-Tangen, Jhb. II 423 446.
Igánaĸ, E. I 20 76 **77** 78.
Igánaĸ Fjæld, Jhb. II 421 422 503.
Igánap sarĸâ, Fjord, Jhb. II 377 383 387 390 417.
Igaussaĸ, Fhb. II 299 302 308 310 311 324 356 359.
Igfigsôĸ, Th. I 530 539.
Igdlerajik, Ang. II 562.
Igdlerfigssalik, Jhb. II 398 503 541.
Igdlit II 605.
Igdlitalik, Bopl., Ang. II 563 589.
Igdlíssat ikerasât, Jhb. II 416.
Igdlo, C. I 95.
Igdlokasik, G. I 297.
Igdlôrfik, Fhb. II 364.
Igdlerssugssuaĸ Fjord, Th. I 526. Se Sidebriksfjorden.
Igdlorpait I *159*.
Igdlorpait, G. I 272 297.
Igdlorpait, Missionsplads, Jhb. II 403 447 460 493 512 **518—19** 520.
Igdlorssuatsiait, C. I 117.
Igdlorssuatsiait, Jhb. II 451 457.
Igdlorssuatsiaĸ, Jhb. II 416 451 502 503.
Igdlorssuaussaĸ, R. I 211 268.
Igdlorssuit, E. I 16 18 87.
Igdlorssuit, Jhb. II 450.
Igdlorssuit, R. I 230 243 **261** 262.
Igdlorssuit, Um. I 342 363 **423**.
Igdlorssuit Sund, Um. I 346.
Igdluerúnerit, Ghb. II **183** f. **282—83**.
Igdlukasik, Boplads, Jhb. II 447 450 490 492 493 523 525 **529—30** 531 554.
Igdlukasik Skærgaard, Jhb. II 416.
Igdlukasik Øen, Jhb. II 379 381 385 389 392 394 409 410 416 417 425 447 458 527 529.
Igdluligssuaĸ, H. II 31 86.
Igdluligssuaĸ, S. II 156.
Igdluligssuaĸ, Up. I 453. Se Igdlulik, Up.
Igdluligssuaĸ Ø, Up. I 439.
Igdluko, E. I 85.
Igdlukúnguaĸ, R. I 220 248.
Igdlulik, Up I 453 **507**. Se Igdluligssuaĸ, Up.
Igdluluarssuit, G. I 257.
Igdluluarssuit, J. I 154 182 184 206 207.
Igdluluarssuit, Th. I 535 540.
Igdluluarssuk, Ang. II 588 598 604 605. Bopl. 597.
Igdluluarssuk Fjord I *22*.
Igdluluarssuk Isfjord I *14*.
Igdluluarssuk, R. I 245 266.
Igdlumiut, G. I 337.
Igdlumiut, C. I 117 140.
Igdlumiut, J. I 167 180 190 191 192 193 195.
Igdlumiutsbakken, J. I 180 197. Se Kũnguarssuk.
Igdlúnguaĸ, G. I 337.
Igdlúnguaĸ, Ghb. II 284.
Igdlut, Fhb. II 324.
Igdlut, S. II 102 147.
Igdlut nunât, E. I 2.
Igdlutalik, E. I 45 46 71 73.
Igdlutalik, J. I 155 157 182 185.
Igdlutalik, Jhb. II 538. Se Eriksey.
Igdlutalik, S. II 108 160.
Igdlutalik Øen, Jhb. II 392 424 450 502.
Igdlutsiaĸ, R. I 227 248 249.
Igdlutsiait, G. I 296.
Igíniarfik, E. I 4 11 13 14 15 19 20 25 41 42 43 48 75 **80—82** 84 85 86 87 198.
Igpik, E. I 4.
Igpik, G. I 314.
Igpik, Boplads, Jhb. II 403 447 493 512 **519** 520 554 (Igpingmiut).
Igssua Ø, Um. I 344 **345**.
Igssûssarssuit Ø, Th. I 523 524. Se Leven Ø og Balgoni Ø.
Igtugtuluk II 605.
Ika Fjord, Fhb. II 302 **309** 311 314 318 321 325 368 369 370.
Ikamiut, S. II 118 123 126 133 141 142 153 156 **157—158**.
Ikamiut, Udsted, C. I 5. 7 91 93 101 105 106 108 109 111 113 114 115 116 119 120 127 128 142 143 145 **146—150** 181.
Ikamiut Ø, E. I 1 13 49 63.
Íkardlugssuaĸ, H. II 2.
Ikâríssat, Ghb. II 191 203 205 234 244 **250**.
Íkátek, Ang. II 563 570 576 589 640 646.
Íkátoĸ, Ghb. II **188** 193 269 291.
Íkátoĸ Fjord I *18*.
Íkátut, Ghb. II 185 193 249.
Ikeĸ Løbet, Jhb. II 380 382 385 410 411 430 448 534 535 536 600 607.
Ikerasagssuaĸ, Ang. II 562 563 **565** 566.
Ikerasagssuaĸ, Jhb. II 410 413 414 438 446 496.
Ikerasagssuaĸ avangnardleĸ, Jhb. II 378 383 388 389 403.
Ikerasagssuaĸ kujatdleĸ, Jhb. II 378 383 388 389 403.
Ikerasak, Ang. II 566 570 571 577 647. Bopl. 589.
Ikerasak, Bopl., E. I 4 20 45 47 88 **89**.
Ikerasak, Fhb. II 299 308 310 324.
Ikerasak, Ghb. II 287.
Ikerasak, H. II 14 32 85.
Ikerasak, Jhb. II 380 385 391 412 414 415 508 530 537 Bopl. 554.
Ikerasak, R. I 248.
Ikerasak, S. II 105 106 108 119 124 126 138 142 157 160 162 **164—165**.
Ikerasak, Udst., Um. I 342 345 362 **407**.
Ikerasaĸ, Up. I 489.
Ikerasak kangigdleĸ, Jhb. II 392.
Ikerasak kitdleĸ, Jhb. II 392.
Ikerasakitseĸ, Ang. II 571 623.
Ikerasakitsut, C. I 117.
Ikerasánguaĸ, R. I 210.
Ikerasâraĸ, Jhb. II 413.
Ikerasârssik, Ang. II 561 566.
Ikerasârssuk, Bopl., E. I 3 20 45 47 80 **84—85**.
Ikerasârssuk, Fhb. II 299 302 305 308 309 310 311 324 358 359 360 368 369.

Ikerasârssuk, G. I 324.
Ikerasârssuk, Ghb. II 265.
Ikerasârssuk, Bopl., H. II 7 11 23 26 35 77 **81—82**.
Ikerasârssuk, Jhb. II 379 380 392 404 405 407 414 415 416 Bopl. 554.
Ikerasârssuk, S. II 97 102 106 110 120 150 160.
Ikerasârssuk, Bopl. Up. I 437 453 **503**.
Ikerasârssuk avangnardlek, Jhb. II 415.
Ikerasârssuk kujatdlek, Jhb. II 415.
Ikerasatsiak, S. II 107.
Ikerasaussak, Ang. II 562 567 582.
Ikermiut II 602 606 651.
Ikermiut, Fhb. II 310.
Ikermiut, Up. I 453 **507**.
Ikerssuak Bugt, Ang. I *22 23*.
Ikerssuak Isfjord I *14*.
Ikerssuak, Nordre, Ang. II **572** 598 655 659.
Ikerssuak, Søndre, Ang. II **560—61** 599 604 654 656.
Ikertôk, Jhb. II 445.
Ikertôk, Fjord, H. II 2 4 6 7 **11** 15 22 23 26 30 31 32 38 74 77 80 81 85 86 87 88 89.
Ikigait, Jhb. II 409 416 451 554 **557**.
Ikinek, G. I 276 340.
Ikorfat, Bopl., R. I 230 233 243 260 **262—263**.
Ilarkat, Ang. II 561.
Ilerfit, Bopl., Ang. II 589 647.
Ilímaussak Fjæld, Jhb. II 395 398 417 418 420 422 423 426 490 501.
Ilímaussak Halvø, Jhb. II 422 440 446 498.
Iliortarfik, Jhb. II 422 423.
Ilivermiut, Boplads, Jhb. II 401 447 473 493 512 **517** 520.
Ilivertalik, Ghb. II 193 262.
Ilivilek, S. II 107.
Ilordlek, J. I 152 153 156 157 206.
Ilua Fjord, Jhb. I *19*. II 375 377 385 394 397 **408** 409 410 417 423 427 443 448 533 534.
Iluait, Fhb. II 299 308.
Iluilârssuk, Boplads, Fhb. II 310 323 324 329 337 347 348 355 356 **359—61** 372.
Iluilârssuk Bugten, Fhb. 359.
Iluilek I *20*.
Iluilek Fjord II 600. Se Danells Fjord.
Iluilek Ø II 601.
Iluilik, E. I 46.
Iluilik, Sø, H. II 10.
Ilulialik, C. I 95 96 98.
Ilulialik, Ghb. II 177 180 181 **185** 194 255.
Ilulialik, J. I 155.
Ilulialik Sø, Up. I 433.
Ilulíssat, J. I 198.
Ilúngua Bugt, Jhb. II 385 406 409 451.
Imaersartok, Fhb. II 307.
Imarsivik II 603.
Imarsivik Ø I *22*.
Imartunek, Fhb. II 361.
Imartunek, Jhb. II 383 390 391 392 443 444 446 494 496 511.
Imartuninguak, Ghb. II 178 181 191.
Imartuninguak, H. II 77.
Imerigsok, C. I 117.
Imerigsok, G. I 324 327 331.
Imerigsok, Ghb. II 282 283.
Imermiut, Bopl. E. I 20 25 28 88 **90**.
Imilik, Jhb. II 511.
Imilik, S. II 156.
Independence Fjord I *7 27 167 169* 534.
Indre Kitsigsut, Jhb. II 387 418.
Indrevig 540 542.
Ingerkajagfik II 602.
Ingia Fjord, Um. I 347.
Ingia Halvø, Um. I 347.
Ingia Isstrøm, Um. I 353.
Ingigsok, R. I 211 220 221.
Ingik, S. II 104 107 120 144.
Ingilait Fj., Østgr. I *21*.
Ingiteit Fjord II 600 601.
Inglefield Bugt I *7 28 161* 543.
Inglefield Fjord I 533 534 539.
Inglefield Land I 541 542.
Ingmíkêrtok, Bopl., Ang. II 566 589.
Ingmíkêrtorajik, Ang. II 563 568.
Ingnerit Fjord, Um. I **346**.
Ingnerits Halvø, Up. I *16* 432.
Ingnerits Isstrøm, Um. I 352.
Ingolfs Fjæld, Ang. I *23*. II 538 572 575.
Inigssalik, Ang. II 561 576 588 589 597 637 640.
Ininguit, Fhb. II 308 366.
I. P. Kochs Fjord I *27 28*.
I. P. Kochs Land I 433.
Inuarfigssuak Fjord, Th. I 542.
Inuarugdligak, Jhb. II 520.
Inuarutdligkat, E. I 90.
Inuarutdligkat Løbet, Jhb. II 413.
Inuarutdligkat Ø, Jhb. II 403.
Inugarfik, S. II 105 164.
Inugssuarmiut Fjord I *22*.
Inugssuit, II 601.
Inugsugtôk, Fhb. II 368.
Inugsugtussok, H. II 13 f. 32.
Inugsuk, C. I 117.
Inugsuk Ø, Up. I 435 509.
Inugsulik, E. I 45 48 74 75.
Inugsulik, S. II 171.
Inugsulik Ø, Up. I 439.
Inugsut, S. II 101.
Inukavsait Sund, Um. I 346.
Inuvak, Jhb. II 385 520 523.
Iorkuatsât, Bopl., Ang. II 589.
Iperarssuak (Tørveø), E. I 51.
Ipiutak, J. I 185 203.
Ipiutarssuak, E. I 2.
Ipsens Havn, Jhb. II 414.
Irminger Strøm I *2*. II 572.
Ironstone Mount I 525.
Isafjörðr I *142*. II 539. Se Sermilik Fj., Ghb.
Isa Løbet, Fhb. II 308 311.
Island II 572 578 581 636 647 ff.
Island, C. I 95 119.
Isordlerssuak, S. II 101 109.
Isortok, Jhb. II 387 404.
Isortok, Bopl., H. II 9 26 35 66 69 **73—74**.
Isortok Fjord I *5*.

Isortoĸ, Nordre, H. II 1 2 3 6 7 **9** f. 13 15 25.
Isortoĸ, Søndre, S. II 21 87 89 91 **93** 94 95 96 97 98 99 101 103 104 105 106 107 110 111 114 115 116 117 118 119 132 153 157 158 171.
Isortuarssuk, Ghb. II 200.
Isortuarssuk, H. II 2 9 10 16 25 74.
Issaussat, Jhb. II 450.
Issoĸ, Boplads, Fhb. II 372.
Issi, Ang. II 562 576.
Isuamiut, E. I 6.
Isua Pynten, Fhb. II 308 325.
Isua, Boplads, Jhb. II 447 448 450 453 473 490 493 521 **522** 523.
Isua Pynt, Jhb. II 391 403 415 444.
Isuitsoĸ, S. II 105 110.
Isúnguaĸ, R. I 214 220 243 248 264 268 270.
Iterdlagssuaĸ Fjord, Th. I 533 539. Se Granville Fjord.
Iterdlak, Fhb. II 305 351.
Itivdleĸ, Ang. II 562.
Itivdleĸ, G. I 281.
Itivdleĸ, Ghb. II 180 186 198 244 257.
Itivdleĸ, Th. I 533 539.
Itivdleĸ, Bopl., Jhb. II 385 412 416 448 451 490 493 496 520 534 **535—36** 554 607.
Itivdleĸ Fjord, H. I *18 148* 97. II 1 2 7 **12** f. 17 27 32 87 89 100.
Itivdleĸ, Udsted, H. II 1 7 27 35 66 **82—85** 87 88 94.
Itivdlêraĸ, E. I 2.
Itivdlermiut, E. I 48 61 64.
Itivdlerssuaĸ, Ang. II 571. Se Moræneø.
Itivdlerssuaĸ, E. I 2 4 25 47.
Itivdlerssuaĸ Bugt, Jhb. II 404 407 409 422 427 530.
Itivdliaĸ, Jhb. II 412 530.
Itivdliarssik, Ang. II 567.
Itivdliarssuk (Isstrøm) I *13* 352.
Itivdliarssuk, E. I 2 43.
Itivdliarssuk, Jhb. II 402 511.
Itivdliarssuk, R. I 243 245 248 260.
Itivdliarssuk Fjord, Um. I **345**.
Itivdliatsiaĸ, Jhb. II 450.
Itivdliatsiaĸ Bugten, Jhb. II 383 385 386 387 388 391 413 417.
Itivdliatsiarssuk, Jhb. II 402.
Itivdlikasik, Jhb. II 407 424 425.
Itivdlisat, Ang. II 570.
Itive, Ghb. II 185.
Itivneĸ, H. II 1 11 16.
Itivneĸ, G. I 282.
Itivneĸ, S. II 100 113 116.
Itivnera, Jhb. II 412 535.
Itivníguaĸ, S. II 169.
Itivssâĸ II 604.
Itugdlermiut II 603.
Ituvssâlik, Bopl., Up. I 453 **507**.
Ituvssâlik Ø, Up. I 438.
Iviangernat, C. I 94.
Iviangernat, R. I 211 264.
Iviangiussat, Ghb. II 191 258.
Iviangiussat, Jhb. II 418 419.
Ivigssat, Th. I 533.
Ivigssuartôĸ, S. II 99.
Ivigtût Fjord, Fhb. II 299 300 302 308 309 320 323 368.
Ivigtût Halvøen, Fhb. II 297.
Ivigtût, Kryolitbrudet, Fhb. I *18 163*. II 299 302 303 309 310 311 312 315 316 318 320 321 323 330 337 340 **343—46** 347 348 357 366 367 **368—69** 488.
Ivisârĸut, G. I 272 294 297.
Ivisârtoĸ, Ghb. II 180 186.
Ivisât, Ghb. II 181.
Ivnajuagtoĸ, Ghb. II 177 185 201 255.
Ivnalik, Bopl., E. I 20 31 43 76 **77—78**.
Ivnalugssuaĸ, Th. I 524. Se Kap Melville.
Ivnânganeĸ I 529. Se Kap York.
Ivnarssuaĸ, Ang. II 562 577.
Ivnarssuaĸ, Fhb. II 302.
Ivnarssuaĸ, Ghb. II 184 201.
Ivnarssuaĸ, S. II 116.
Ivnarssuaĸ Fjæld, Jhb. II 406 411 424 533.
Ivnârssulik, E. I 4.
Ivnârssulik, G. I 324.
Ivnarssuit, Up. I 436 453 **497**.
Ivnartalik, Bopl., Ang. II 589.
Ivnatsiaĸ, Kobberminen, Jhb. II 386 471 **486—88** 489.
Ivssorigsoĸ, J. I 203.
Ivssorigsut, G. I 324.

Jakobshavn I *15 17 126 151 159 160 161 162 163* 95 98 114 116 118 132 II 171.
Jakobshavns Isfjord I *13 15 17 171* 15.
Jakobshavn Koloni I 151 167 **187—202**. II 17.
Jakobsholm, C. I 92 94 111 138 140.
Jakobsholmen, Ghb. II 186.
Jakobsskæret, H. II 54 67 72.
Jameson Land I *26*.
Jának Ø I 530. Se Conical Rock.
Jan Mayen II 581.
Jernø, Ang. II 571. Se Sikiyitsik.
Jernø Bugt, Ang. II 571.
Johanne Havn, Jhb. II 414 415.
Josvaminen, Jhb. II 486.
Julianehaab I *15 19 126 152 154 155 162*.
Julianehaab Bugt I *19*. II 5 374 375 380 382 383 385 386 392 394 418 440 490.
Julianehaab Fjord II 381 382 383 392 399 400 408.
Julianehaab Halvøen II 394 400.
Julianehaab, Koloni II 18 62 374 378 379 381 384 386 388 392 394 399 413 414 415 417 418 423 428 429 430 433 444 445 446 448 449 455 460 466 467 469 474 477 482 486 488 490 491 492 493 494 498 500 503 **504—08** 509 510 512 529 554.
Julianehaab Søen, Jhb. II 383.
Jøkelbugten I *14*.
Jørgens Fjord (Mellemfjord), G. I 341.

Kaersoĸ, Fhb. II 351.
Kaersoĸ, G. I 312 318.
Kaersoĸ, Up. I 434 453. Se Kingigtoĸ Up.

kaersoĸ, Boplads, Jhb. II 402 415 447 490 492 509 **510—11.**
kaersoĸ Halvø, Jhb. II 402 415 447.
kaersoĸ Øerne, Jhb. II 403.
kaersormiut, C. I 117 140.
kaersorssuaĸ, J. I 154.
kaersorssuaĸ Ø I 434. Se Sandersons Hope.
kaersuarssuk, Kulbrud, Um. I 115 178 362 **403** f.
kaersut, Udst. Um. I 342 362 400.
kagdlo, R. I 248.
kagsserssuaĸ, Udst. Up. I 324 430 436 453 **494.**
kagsserssuaĸ Land, Up. I 436.
kagssertôĸ Isfjord I *22.*
kagssiarssuk, Jhb. II 376 397 398 399 402 417 422 500 541.
kagssimiut Bugt, Jhb. II 414 446 494.
kagssimiut, Udst., Jhb. II 374 383 386 390 391 414 415 440 444 446 452 453 458 471 473 489 490 492 **494—96** 497 498 500 554.
kagssimiut Øerne, Jhb. II 391 446 450 496.
kasigíssat, G. I 273 297.
kagssigssat, Jhb. II 414.
kagssínguit, Bopl., Ghb. II 185 204 **257—58.**
kagssit, Fhb. II 298 309 320 322 349 364 365.
kagssit, H. II 31 93.
kagssit, Jhb. II 445.
kagssit Fjord, Fhb. II 301 **305** 306 314 323 351 353.
kagssitsiaĸ, Jhb. II 511 529 532.
kâgssûp inâ, J. I 185.
kajâ, I 157.
kajâ-Landet, C. I 95 117 119.
kajartalik, Fhb. II 299 311.
kákaitsut, Th. I 542.
kákaligaitsiaĸ, Jhb. II 450 Bopl. 554.
kákaligaitsiaĸ Fjord, Jhb. II 375 388 389 391 413 494 497.
kákaligaitsiaks Øgruppe, Jhb. II 388 457.
kákalik, Bopl., Ang. II 589.
kákarolek, S. II 103.
kákarssuaĸ, Ang. II 569.
kákarssuaĸ, C. I 122 128.
kákarssuaĸ, Ghb. II 190.
kákarssuaĸ, Jhb. II 397 398 499.
kákarssuaĸ, R. I 251 254.
kákarssuatsiaĸ, J. I 191.
kákartôĸ, Fhb. II 347.
kaĸortup Sagdlia, Jhb. II 413 414.
kákat nâlágât, S. II 103.
kákatoĸaĸ, Fjæld, H. II 11.
kákatsiaĸ, Fjæld, H. II 12 88. Se Mount Cunningham.
kaĸortoĸ Fjord, Jhb. II 384 **399** 400 414 418 500 505.
kaĸortoĸ Halvø, Jhb. II 413 450.
kaĸortoĸ Kirkeruin I *145.* Se Hvalsø Kirke.
kaĸortoĸ, Lille, Jhb. II 554.
kaĸortorssuaĸ Fjæld, S. II 97 98 109.
kaĸugdlugssuit Halvø, Um. I **345.**
kaĸuk, Ghb. II 181 **182** f. 194 205 209 249 251 252 314. Se Nipisat Sundet.
kaleragdlit, Jhb. II 390 459 494.
kalerajuek, Ang. II 566 639 651.
kaleralik, Jhb. II 390 443.
kalerît, Jhb. II 416.
kamassup kingingnera, Ghb. II 182.
kanertêĸ, Jhb. II 391 496.
kángue, Boplads, Jhb. II 392 446 450 482 490 492 500 503.
kángue Øen, Jhb. II 392 446 503.
kapiarfigssalik Ø, Th. I 522. Se Thom Ø.
karajaĸ, C. I 92.
karajaĸ, Bopl., Um. I 363 **413.**
karajaĸ Isfjord I *30* **344.**
karajaĸ, Lille, Um. I *171* 344 352.
karajaĸ Isbræ, Store, Um. I *10 171.*
karajat, Ghb. II **188** 258.
karangmiut, Jhb. II 554.
karatsap nunatâ, Um. I **345.**
kardlît, Ghb. II 206.
kardlúnguaĸ, R. I 219.
kârĸat, J. I 182.
karmat, Boplads, Jhb. II 392 414 415 441 444 446 453 473 490 492 494 **498.**
karmat Pynten, Jhb. II 413.
karmat Skærgaard, Jhb. II 383 386 387 392 414.
karmat Ø, Jhb. II 392 414 444 446 450 498.
karsorsaĸ, E. I 2 5.
karsorsat, Fiskestation, Jhb. II 489 491 512.
karsorsat Løbet, Jhb. II 415 458 459.
kârusuarssuk, Jhb. II 444.
kârusuernek, Ang. II 561 654.
karusugtôĸ, Jhb. II 537.
karusuk, Bopl., Ghb. II 184 203 244 **251—52.**
kârusulik, Ghb. II 187 193.
kârusulik, H. II 14 54.
kârusulik, Jhb. II 496 504.
kasigialik Fjord, Fhb. II 299 302 **307** 311 321 324 364.
kasigiarmiut, Bopl., Ang. II 565 589.
kasigiánguit, Ghb. II 249.
kasigiánguit, H. II 13.
kasigiánguit, S. II 107.
kasigiarssiut, J. I 182.
kasigíssat, Ang. II 577.
kasitsiaĸ, Jhb. II 416.
kátat Fjæld, Th. I 534.
kavdlunâĸ, Ang. II 571. Se Bjørnebugt.
kavdlunânguit, S. II 108.
kavdlunâp igdlua, C. I 117 119.
kavdlunârmiut, J. I 191.
kavdlunât Pynt, Up. I 434.
kavdlunâtsiait, S. II 120.
kekertaĸ, Fhb. II 305 306 324.
kekertaĸ, G. I 272 293.
kekertaĸ, J. I 152 154 179 202.
kekertaĸ, Jhb. II 527 537.
kekertaĸ, Udsted, R. I 209 212 222 224 225 228 229 230 231 232 233 236 239 240 241 242 245 247 **258—261** 262 263.
kekertaĸ Ø, Up. I 438.
kekertakavsak, J. I 154.
kekertakavsak, R. I 209 210.

кекertalik Fjord, H. II 11 17 23 25 38 47 72 77 81 82 86.
кекertánguaĸ, Ghb. II 193.
кекertarmiut, C. I 117.
кекertarmiut, E. I 49.
кекertarmiut, H. II 54 67 72.
кекertarmiut, Bopl., S. II 118 141 142 153 156 **157**.
кекertarmiut Øer, Jhb. II 414 497.
кекertarssuaĸ, G. I 275.
кекertarssuaĸ, Jhb. II 384 385 390 399 403 415 418 450 509.
кекertarssuaĸ, S. II 99.
кекertarssuaĸ, Th. I 540.
кекertarssuaĸ Ø, Th. I 534. Se Herbert Ø.
кекertarssuaĸ Ø, Th. I 531. Se Wolstenholme Ø.
кекertarssuaĸ Ø, Um. I **347**.
кекertarssuaĸ Øen Fhb. II 307 308 314 323 349 352 364.
кекertarssuârаĸ, Boplads, Jhb. II 371 374 390 492 493 494 **496—97** 554.
кекertarssuatsiaĸ I *18*.
кекertarssuatsiaĸ, Ghb. II 180.
кекertarssuatsiaĸ, H. II 86 88.
кекertarssuatsiaĸ, Bopl., Ang. II 562 589.
кекertarssuatsiaĸ, Bopl. E. I 5 20 25 43 46 47 48 70 **76—77** 78 82.
кекertarssuatsiaĸ, Ghb. II 265.
кекertarssuatsiaĸ Øen, Jhb. II 403 416 424 447 522.
кекertarssuit, Th. I 532.
кекertârssuk Land, Th. I 534.
кекertat, Jhb. II 412 497.
кекertat, Th. I 524 526 534 539.
кекertat, Bopl., Um. I 363 **421**.
кекertat Øer, Um. I 345.
кекertasugssuk, C. I 93.
кекertasugssuk, Fhb. II 302.
кекertasugssuk, Jbh. II 379 416.
кекertatsiaĸ, Jhb. II 412.
кекertaussaĸ, Ang. II 566 567 589.
кекertaussaĸ, E. I 2.
кекertaussaĸ, H. II 16.
кекertaussaĸ Pynt, Up. I 432.
кernertoĸ, Boplads, Jhb. II 411 448 480 490 493 514 534 **536—37** 607.
кernertoĸ Øen, Jhb. II 411 443.
кernertuarssuit, Bopl. Ang. II 565 589.
кerrortussoĸ, Udsted, H. II 1 10 26 31 33 35 36 47 57 64 66 71 **74—77** 79 93 94.
кerrortussoĸ Øen, Jhb. II 392 414.
кerrujût Øen, Jhb. II 415.
кierfik, Bopl., Ang. II 589.
кilakitsoĸ, J. I 191.
кilángait, Ghb. II 293.
кilángait Bugten, Ghb. II 291.
кilángalik, C. I 111.
кilángarmiut, Ghb. II 206.
кilángârssuit, Ghb. II 260.
кilaussarfik, Ghb. II 187 287.
кilersiut, J. I 152 153 177 182 203 206 208.
кilertikitsoĸ, Jhb. II 410.
кilertínguaĸ Fjæld I *170*.
кimatulivik, Jhb. II 494.
кimugseriarssuaĸ, Th. I 526. Se Melville Bugt.
кingâĸ, Ang. II 560 561 568 623 647.
кingâĸ, Ghb. II 185 191.
кingaĸ, H. II 86.
кingaĸ kangigdleĸ H. II 12.
кingaĸ kitdleĸ, H. II 12.
кingarssuaĸ, J. I 185.
кingartaĸ Ø, Up. I 432.
кingartût, R. I 219.
кingatsiaĸ, H. II 88. Se Queen Annes Cape.
кingatsiaĸ, S. II 104 107.
кingmiunekarfik Ø I 534.
кingnerajuit, Ang. II 589.
кingnivik Halvø I 347. Se Cap Cranstown.
кíngordlerssuaĸ, Fhb. II 309.
кíngorssuaĸ, Ang. II 562 **568—69** 576 582.
кíngua, S. II 101.
кíngua avangnardleĸ, S. II 102.
кíngua kujatdleĸ, S. II 102 103.
кínguadal, Jhb. II 406 409 436 444.
кíngúnguaĸ, J. I 187. Se Kanelen.
кioĸe, Fhb. II 347.
кioĸe Halvø, Um. I 346.
кipingajak, Jhb. II 409 411 442 530 537.
кipingassoĸ, Bopl., E. I 4 20 25 47 48 50 **79—80** 82.
кipisarĸo II 297 298 299 309 311 314 315 325 369 386 411 413 414 417 426 494.
кissugtût, Ghb. II 235 244.
кissuit, Ang. II 570.
кiterdleĸ, J. I 207.
кiterdlît, Jhb. II 416.
кitermiut, J. I 154 156 182.
кitingussait, R. I 219.
кivdlâĸ, Ang. I *22* II 560. Se Dannebrogs Ø.
кivítoĸ-Hule, C. I 146.
кivítut, G. I 276 281 297 317 335 337 341.
кordlortoĸ, Ang. II 564.
кordlortoĸ, Jhb. II 398.
кordlortorssuit Fjælde, Th. I 536. Se Crystal Palace Cliffs.
кôrĸut, Ghb. II 185 201 244 285.
кôrĸut, S. II 164 165.
кôrĸut, Th. I 531.
кôrnoĸ Løbet, Ghb. II 184 252.
кôrnoĸ, Udsted, Ghb. II 176 180 184 193 194 f. 202 203 209 229 236 **252—55**.
кôrnoĸ, Jhb. II 391 394 408 410 416 426 427 446 450 496 532.
кôrnoĸ Fjord, Fhb. II 299 303 **309** 311 370.
кôrnuarssuk, Jhb. II 379 409 416 444 530.
кôroĸ Fjord, Jhb. II 397 398 417 421 422.
кôrorssuaĸ, H. II 15.
кôrorssuaĸ, R. I 213.
кôrorssuaĸ, S. II 158.
korfît Banke I 524.
кôruarssuaĸ, H. II 12.
кuagsip tunua, Jhb. II 416.
кuagssugaĸ, Fhb. II 308.
кuagssúnguaĸ, Ghb. II 243.
кuarmiut, Ang. II 563 565.
кugssuk, Ghb. II 181 184 197 198.

Kugssugkat, S. II 153.
Kuiartorfik Øen, Fhb. II 309 311.
Kuilik, E. I 51.
Kulusuk, Bopl., Missionsstation, Ang. II 566 589 597 636 638 **646** 659 661.
Kulusuk Øen, Ang. II 560 566 623 639 651 652 656.
Kúmarfik, G. I 324 327 329.
Kúmarmiut, Bopl., Ang. II 566 589.
Kutdligssat, R. I 220 221 243 248 270 271 280 290.
Kuvnek, Jhb. II 390.
Kuvnerit, Fhb. II 320.
Kuvnilik, Ghb. II **190** 193 269.

Kâgfik, H. II 32 85.
Kâka, E. I 61.
Kambstaðir II 546.
Kamigtalik, Fhb. II 368 369.
Kamstadfjord II 544 **546**.
Kana, Th. I 539.
Kánala, E. I 5.
Kanajormiut, Boplads, Jhb. II 405 447 493 512 **519—20** 523.
Kanjaormiut Øer, Jhb. II 405 416 424 519 521.
Kane Bassin I *28* 542.
Kanelen, J. I 187. Se kíngúnguak.
Kangagasik, S. II 108.
Kangâmiut Udsted,, S. II 23 83 95 104 107 115 120 124 125 131 132 134 135 137 138 139 140 141 142 **143—47** 148 149 151 153 158 159 170 171 172.
Kangârssik, Bopl., Ang. II 566 589.
Kangârssugssuak, Ghb. II 189 266.
Kangârssuk, E. I 43 49 69.
Kangârssuk, Fhb. II 304 305 309 310 311 324.
Kangârssuk, Ghb. II 177 182 190 193.
Kangârssuk, H. II 10 13 23 73 88. Se Queen Sophias Cape.
Kangârssuk, J. I 182 203.
Kangârssuk, R. I 209 234 251 252 253 257.
Kangârssuk, S. II 105 106 108 157 165.
Kangârssutsiak, Bopl., E. I 5 20 28 45 63 69 70 **72—73**.
Kangâtsiak, Udst., E. I 1 5 10 14 15 19 20 24 25 31 42 43 48 50 **73—76** 77 79 82.
Kangek, Østgr. I *21*. Se Kap Discord.
Kangek, Ghb. I *159*.
Kangek, H., I *15*.
Kangek, H. II 1 2 7 13 25 86.
Kangek, R. I 211 212 223 230 237 245 251 254 257.
Kangek Halvø, Up. I 432.
Kangek, Udsted, Ghb. II 176 184 193 203 224 227 229 236 **238—42** 244 **283—84**.
Kangek Ø, E. I 3 45.
Kangek Øen, Jhb. II 378 403 405 415 416 424 425 444 506 520 521 527 528.
Kangerdlua, Jhb. II 390 501 502.
Kangerdlua Bugten, Fhb. II 387.
Kangerdluak Bugten, Jhb. II 523.
Kangerdluak Fjord, Jhb. II 422.
Kangerdluarak II 601.
Kangerdluarssikajik, Ang. II 571.
Kangerdluarssorujuk, Ghb. II **188** 206.
Kangerdluarssorujuk, Jhb. II 378 384 402 403 415 443 447 506 508 509 510.
Kangerdluarsugssuak, J. I 153 154 156 167 203 206.
Kangerdluarssugssuak, S. II 95 101 104 107 111 113 115.
Kangerdluarssugssuak, Fjord II 1 13 f. 20.
Kangerdluarssugssuak Fjord, Ghb. I *18*. Se Grædefjord.
Kangerdluarssuk, E. I 3.
Kangerdluarssuk, Fhb. II **305** 306 310 314 324 358 360.
Kangerdluarssuk, G. I 272 276 336.
Kangerdluarssuk, Jhb. II 500 501 502 508.
Kangerdluarssuk, S. II 96 101 102 103 104 110 115 118 124 126 137 141 142 144 149 150 153 156 **158—60**.
Kangerdluarssuk tugdlek, H. II 10. Se Kangerdluarssuk, Søndre.
Kangerdluarssuk ungatdlek, H. II 10. Se Kangerdluarssuk, Nordre.
Kangerdluarssuk Fjord, Jhb. I *30*.
Kangerdluarssuk Fjord, S. II 102 104 110 144 170.
Kangerdluarssuk Fjord, Um. I 346.
Kangerdluarssuk Fjord, Nordre, H. II 3 7 **11** f. 72 77 86.
Kangerdluarssuk Fjord, Søndre, I *148*. II 1 3 7 72 73 85 86 88. Se Cunningham Fjord.
Kangerdluarssuk Isstrøm, Um. I 352.
Kangerdluarssukasik, Fhb. II 310.
Kangerdluarssúnguak, Fhb. II 355.
Kangerdluarssúnguak, S. II 117.
Kangerdluarssúnguak Fjord I *18*.
Kangerdluarssúnguak Fjord, H. II 12 82.
Kangerdluatsiak, J. I 187 198.
Kangerdluatsialik, Jhb. II 537.
Kangerdlugssuak, H. II 87.
Kangerdlugssuak, S. II 87 99. Se Søndre Strømfjord.
Kangerdlugssuak, Th. I 534 539.
Kangerdlugssuak Fjord, Th. I 533. Se Whale Sund.
Kangerdlugssuak Fjord, Um. I 347.
Kangerdlugssuak Fjord, Østgr. I *22*. Se Bernstorffs Fj.
Kangerdlugssuak Isfjord, Um. I *14* 353.
Kangerdlugssuak Isfjord II 598 599.
Kangerdlugssuatsiak, se Evighedsfjorden.
Kangerdlugssuatsiak, Ang. II 563 571 **572** 588 593 597 637 655.
Kangerdlugssuatsiak, Fjord, Ang. I *23*.
Kangerdlugssuatsiak Fjord, Østgr. I *20 143*. Se Lindenows Fjord.
Kangerdlugssuatsiak Fjord, Østgr. I *21*. Se Mogens Heinesens Fjord.
Kangerdluk, Fhb. II 364.
Kangerdluk, G. I **340**.
Kangerdluk, Jhb. II 377 408 409 445.
Kangerdluk, R. I 209.
Kangerdlukasik, C. I 91 95.
Kangerdlukasik, Fhb. II 310 361.

Kangerdluluk II 600 601.
Kangerdluluk, C. I 128.
Kangerdluluk, E. I 82.
Kangerdluluk, Ghb. II 182.
Kangerdluluk Bugten, Jhb. II 401.
Kangerdluluk Fjord I *21.*
Kangerdlúnguaĸ, Fhb. II 352.
Kangerdlúnguaĸ, S. II 151 152.
Kangerdlutsiaĸ Bugten, Jhb. II 411.
Kangermiutsiait, Boplads, Jhb. II 447 490 492 493 506 **508—09** 554.
Kangersuneĸ, C. I 92 93 94 96 100 106 110 142 145 146.
Kangersuneĸ, Ghb. II 180 **184** 185 **186** 251 257.
Kangersuneĸ, Jhb. II **408—09** 412 448 534.
Kangerujuk, Jhb. II 412.
Kangia, Jhb. II 412.
Kangia, S. II 105 106 110 117 119 133 157 163 164 165.
Kangialiartarfik, Ghb. II 178 181 244.
Kangigdlermiut, Bopl. Ghb. II 192 204 263 **268—69.**
Kangigdlît, J. I 190.
Kangigdlît atât, S. II 151 152.
Kangikitdleĸ, G. I 272 276 281.
Kangikitsoĸ, Jhb. II 385 404 407 **408** 409 444 447 448 527 528 534.
Kangilerna, Jhb. II 444.
Kangilineĸ, Boplads, Fhb. II 310 323 330 337 347 348 355 **358—59** 370.
Kangilineĸ Øen, Fhb. II 310 322 323 358.
Kângnaitsoĸ, Ghb. II **189** 202.
Kangiussaĸ, Ghb. II **185** 201 249.
Kanísut, Ghb. II 184 249 251 285.
Kap Ackland I 539.
Kap Adelaer I *21.*
Kap Agassiz I 542.
Kap Alexander, Th. I 517 **529** 535 536.
Kap Athol I 539.
Kap Brewster I *1 19 23 25.*
Kap Bridgman I *1 25 27 167.*
Kap Calhoun I *28.*
Kap Chalon I 535 540. Se Pitoraivik Th.
Kap Christian II 550.
Kap Columbia I 567.
Kap Comfort, Fhb. II 370.
Kap Cort Adelaer II 602.
Kap Cranstown I 347. Se Kingnivik.
Kap Dalton, Ang. I *24 166.*
Kap Dan, Ang. I *23.* II 560 566 573 582 623 639 651 654 655. Se Naujánguit.
Kap Daniel Rantzau II 602.
Kap Desolation, Jhb. I *19.* II 387 488 538 551.
Kap Discord I *21.* II 438 549. Se Kangeĸ.
Kap Duddley Digges I 518.
Kap Egede, Jhb. II 416.
Kap Farvel I *1 2 3 14 15 19 20 151 163.* II 41 274 316 374 375 377 378 380 381 382 405 410 411 431 441 442 452 484 535 538 541 599 606 656. Se Statenhuk.
Kap Fischer I *21.*
Kap Glacier I *167 169.*
Kap Hildebrandt II 598.
Kap Hvitfeld II 552.
Kap Inglefield. I 541 542 543. Se Anoritôĸ, Th.
Kap Japetus Steenstrup, Ang. II 572.
Kap Juel I *22.*
Kap Melville I 521 523 524 525 539. Se Ivnalugssuaĸ, Th.
Kap Moltke II 604.
Kap Murdoch I 524 525.
Kap Nordenskiöld, Ang. II 571.
Kap Parry I *28* 533.
Kap Rigsdagen I *167.*
Kap Robertson I 540.
Kap Savik, Th. I 526.
Kap Scott I 541.
Kap Seddon I 467 520 521 522 523. Se Tugtuligssuaĸ.
Kap Schackleton I 438. Se Agparssuit Ø.
Kap Thyge Brahe II 654.
Kap Tordenskjold (Kunerínaĸ) I *21.* II 550.
Kap Trolle I *21.*
Kap Walker I 522 523. Se Nûgssuaĸ, Th.
Kap Walløe II 601.
Kap Wandel, Ang. II 572.
Kap Warming II 598.
Kap York I *28 165 169* 517 518 520 525 527 **529** 530 548 549 550 564.
Kap Melville Land I 524.
Kap Walker Land I 523.
Kap York Bugten I 526 527 II 20.
Kapisigdlit, Ghb. II 180 185 198 200 224 257.
Kapitaĸ, Jhb. II 390.
Kaporfik, Fhb. II 302.
Kaporfik, Jhb. II 390.
Kaporniarĸat, Ang. II 562.
Karra, Ghb. II 251 257.
Karra, Jhb. II 416 424 448 528.
Karra, S. II 117.
Karrat, Bopl., Um. I 363 **427.**
Karrat Bugt I 344 **347.**
Karrat Fjord I *16.*
Karrats Isfjord, Um. I **347** 353.
Karrat Ø, Um. I **347.**
Kattesund, H. II 88.
Kejser Franz Josephs Fjord I *6 26.*
Kennedy Kanal I *1 28.*
Ketilsfjord (Ketilsfjörðr) I *142.* II 539 546 **547.** Se Tasermiut.
Kiagtût Bræ, Jhb. II 397 398.
Kialineĸ I *23.* Se Skrækkens Bugt.
Kialineĸ, Bopl., Ang. II 588 597 598 636.
Kiasigssaĸ II 603.
Kiatagssuaĸ, Up. I 521. Se Holms Ø, Up.
Kiataĸ II 604.
Kiataĸ, Th. I 539.
Kiataĸ Ø, Th. I 534. Se Northumberlands Ø.
Kiligtarajivit, Ang. II 564.
Kilikitaĸ, Ang. II 568 569.
Kilúngait, Ghb. II 176.
Kin of Sal, S. II 170. Se Ũmánaĸ, S.
Kînâlik, Fhb. II 297 299 315 320 325.
Kînâlik, Jhb. II 375 392 393 451 516.
Kînaussaĸ, Ghb. II 185 191 204 257.

Kînarigsut Fjældet, S. II 95.
Kingigterajik, Bopl., Ang. II 589.
Kingigtit, Ang. II 563 564.
Kingigtoĸ, E. I 3 8.
Kingigtoĸ, Ghb. II 184 244.
Kingigtoĸ, H. II 15.
Kingigtoĸ, Bopl., J. I 167 180 191 193 195.
Kingigtoĸ, Jhb. II 390 392 497.
Kingigtoĸ, Udst. Up. I 434 453 **480**. Se Kaersoĸ, Up.
Kingigtoĸ kangigdleĸ, Jhb. II 390.
Kingigtoĸ Næsset, Fhb. II 371.
Kingigtorssuaĸ, Ang. II 564 f. 640 656.
Kingigtorssuaĸ Ø, Up. I 435.
Kingigtuarssuk, E. I 66.
Kingigtuarssuk, Jhb. II 530 533 536.
Kingigtúnguit, J. I 185.
Kingigtut atdlît, Up. I 435. Se Brown Islands.
Kingutilik, Ghb. II **190** 206 265.
Kípa, Bopl., Ang. II 589.
Kípako Ø, Up. I 437.
Kirkefjældet, Jhb. II 490.
Kirkegaardsbugt, C. I 138.
Kisaĸ, Jhb. II 551.
Kistefjæld, S. II 102 103 156.
Kitak, Ang. II 561.
Kitdlavât, Ghb. II 188.
Kitdlavât, Jhb. II 387 400 418 419 490 512 521 523.
Kitdlerpait, G. I 312.
Kitdliaĸ, E. I 75.
Kitdliat, E. I 25 74 82.
Kitdlît, G. I 324.
Kitdlũssat, G. I 296.
Kitsigsormiut II 604.
Kitsigsorssuit Øer, Up. I 438. Se Duck Islands, Up.
Kitsigsut, E. I 4 16 87.
Kitsigsut, G. I 324 327 331.
Kitsigsut, Ghb. II 181. Se Koek Øerne.
Kitsigsut, Jhb. II 374 381 394 410 416 425 426 440 441 489 527 528 530 531 533 536.
Kitsorsaĸ, Up. I 453 **506**.
Kitsorsaĸ Ø, Up. I 438.
Klockerhuk, C. I 118.
Klokkerhuk, R. I *152* 165 184 199 203 210 212 227 229 243 246 255 260 264.
Kobbe Fjorden, Ghb. II **186**.
Kobbermine Bugten, Jhb. II 297 309 315 374 375 376 386 387 389 413 486.
Kobbermine Øen, Jhb. II 384 415.
Koek Øerne, Ghb. II 181 **186** 193 205 279 282. Se Kitsigsut.
Kokkinek, R. I 246.
Kollafjörðr II 539.
Kong Christians Fjord, H. II 88.
Kong Christian IX's Land I *23*. II 560 570 598 605.
Kong Christians Ø II 655.
Kong Frederik VI's Kyst II 560 599 605.
Kong Frederik den VIII's Land I *26*.
Kong Oscars Fjord I *26*.
Kong Oscars Gletscher I 523 525.
Kong Oscars Havn, Ang. II 564 655.
Kong Vilhelms Land I *165*.
Kôrnoĸ Fjord I *142*. Se Dyrifjörðr.
Korsøer I *143 144*. II 549 648 f. 661. Se Angmagssalik Ø.
Krauls Ø, Up. I 439.
Kreutzmanns Elv, S. II 117.
Kronprins Christians Land I *26 27*.
Kronprinsens Ejland I *15 126* 47 68 272 285 289 290 291 293 294 298 300 302 306 308 311 **324—31**.
Kruuses Fjord II 598.
Kûa, Ghb. II 182.
Kuánersôĸ I *18*. II 301 305 306 308 321 324 337 353 358 360.
Kuánerssuit, G. I 272.
Kuánit, G. I 313.
Kuánit Fjord, Fhb. II **308** 368 370.
Kuánit, Udst., Fhb. II 310 317 323 337 347 348 **349—50** 351 352 353 370. Se Avigait.
Kuánit Øen, Fhb. II 305 306 310 314 322 323 349.
Kûgánguaĸ, R. I 221 227.
Kugsinerssuaĸ, R. I 220.
Kugssanga, Jhb. II 450.
Kugssangassorssuaĸ, Ghb. II 186 251.
Kûgssuaĸ, Ghb. II 177 179 181 189 255.
Kûgssuaĸ, J. I 157 158.
Kûgssuaĸ, Jhb. II 385 406 444.
Kûgssuaĸ, R. I 212 213 219.
Kûgssuaĸ, S. II 100.
Kûgssuaĸ, Indre, S. II 100.
Kûgssuaĸ, Ydre, S. II 97 100 101 109 112.
Kugssuk, R. I 253 255.
Kûgtartokasik, Fhb. II 299.
Kuíngingêĸ, Jhb. II 406 425.
Kuinisut, Th. I 534 539.
Kujutilik, Ang. II 571.
Kûk (Kome), R. I 213 216.
Kûk (»Kome«), Isbræ, Um. I 353.
Kûk, Bopl., Up. I 437 453 **505**.
Kukik, Ghb. II 205.
Kûksvej, R. I 253.
Kûlârtoĸ, H. II 12.
Kullen (Agpalilik), E. I 51.
Kumagtût, H. II 8 242.
Kûnait, Fhb. II 308 309 310 314 323 366 368 370.
Kûngmiut, Bopl., Missionsstation, Ang. II 567 589 597 **647** 659 661.
Kûngmiut, Boplads, Fhb. II 311 324.
Kûnguaĸ, C. I 95.
Kûnguarssuk, J. I 180 197. Se Igdlumiatsbakken.
Kutak II 601.
Kvane Fjord, Fhb. I *18*. II 302 303 **305** 306 310 317 318 321 322 323 347 349 370 372.
Kvane Øen, Fhb. II 302 306 349 358.
Kællinghætten, Fjæld, H. II 26 67 69.
Køge Bugt, Ang. I *22*. II 604. Se Pikiutdleĸ.

Labrador II 4.
Lancaster River, Ghb. II 271. Se Ameralik.

Lady Franklins Bay I 542.
Laksebugten, C. I 92 126 130 144. Se Ekaluit, C.
Lakseelven, Fhb. II 370. Se Ekaluit, F.
Laksefjorden, Up. I *8 16* **433** f.
Lamberts Land I *26 167 168.*
Lambøer II 540 542.
Lambøer Sund II 540.
Langebugt, R. I 210 212 227 236 254 257. Se Kangerdluk.
Langesund, E. I 69 93 148.
Langey II 539.
Langøen, Up. I 434.
Latrabjerg, Island II 660. Se Latrum.
Latrum, Island II 650. Se Latrabjerg.
Leifs Ø, Ang. I *143.* II 570 575. Se Manigsikajik.
Leirufjörðr, H. I *142.* II 87. Se Sdr. Isortok.
Lerbugten (Marrait), C. I 92.
Leven Ø I 523. Se Igssûssarssuit.
Leverbugt, J. I 187 197.
Leyder Kirke II 540.
Lichtenau, Boplads, Jhb. I *159.* II 417 424 444 447 460 469 470 473 492 493 512 **514—15 557.**
Lichtenfels, Bopl., Ghb. I *18 159.* II 189 203 204 221 263 **264—66 291—92.**
Liefde Bay (Kærlighedsbugt) G. I 321.
Lindenows Fjord I *20.* II 374 375 407 412 413 446 470 472 534 537 552. Se Kangerdlugssuatsiak.
Littleton Øen I 550.
Liverpool Kyst I *25.*
Loðinsfjörðr I *143.* II 87. Se Evighedsfjorden.
London Coast II 549.
Lundey II 547.
Lyngmarksbugten, G. I 308 312.
Lyngmarksfjældet, G. I 312 313.
Lysufjörðr (Lysefjorden) I *142.* II 270.
Løgarbrekka, Island II 548.
Løngunes II 544.

Majorkak, G. I 281.
Majorkak, S. II 95 103 105.
Majorkaríssat, Ghb. II 269.
Majorkarssuatsiak, R. I 213.
Majuala, Ghb. II 185 194.
Makeriak, Ang. II 571.
Makleiksfjörðr II 539.
Maklykout (Makelik Out), J. I 118 182 183 198.
Malegat, R. I 210 211.
Malemuk Fjæld I *26.*
Malene Fjæld, Jhb. II 387 490.
Malene, Lille, Ghb. II 186 191 242.
Malene, Store, Ghb. II 186 191 242.
Maligiak, H. II 2 6 **11** 16 54 81 82 86.
Maligiak, G. I 282 297 337 341.
Maligiak Bugt, Up. I 431.
Maligiánguit, H. II 73.
Maligíssap nûa, S. II 160.
Maligíssat, Jhb. II 416.
Mâlutôk, Ghb. II 194.
Manermiut, Udsted, E. I 1 5 10 19 20 42 43 47 **69—71** 77.
Manigsikajik, Ang. II 570. Se Leifs Ø.
Mánik, R. I 213 219 228 243 249.
Manîtsok I 301.
Manîtsok, C. I 105 118.
Manîtsok, Fhb. II 323.
Manîtsok, Ghb. II 251.
Manîtsok, Jhb. II 390.
Manîtsok, S. II 99 104 107 113 118 120 151 156 171 172.
Manîtsok (Bunke Ejland), E. I 4 6 18 20 45 46 48 51 54 **59.**
Manîtsok Ø, Up. I 435.
Manîsorkat, Th. I 531.
Manîtsorssuak, H. II 14 30 54 76 89.
Manîtsuarssuit, S. II 107.
Manîtsup tunua, Jhb. II 390 440 443 459.
Marnup itivnera Bugten, Jhb. II 411.
Marrak, G. I 277 296 306 308 316 333 336.
Marrak, Ghb. II 190 194.
Marrak, J. I 206.
Marrak, R. I 219.
Marshall Bugt I 542 543.
Mc'Cormick Fjord I 534.
Melrakkanæs II 548.
Melville Bugt I *1 2 14 15 27 28 166 170* **518** 524 525 526. Se kimugseriarssuak, Th.
Melville Monument I 521 522. Se Usûssarssuak, Th.
Merkuitsok, Ang. II 563 565.
Merkuitsok, Ghb. II 176 261 293. Se Skinderhvalen.
Meta incognita II 549.
Meteorbugten I 525 526.
Meteorite Ø I 525 526 539. Se Savigssivik Ø.
Miðfirðir II 539.
Midfjörðr II 539.
Midjøklen II 538 648.
Milnes Land I *25.*
Misugtok, Ang. II 568.
Mitdlorfik Bugt, Up. I 431.
Mitdluagkat, Ang. II 563.
Mjovafjörðr II 539.
Mogens Heinesens Fjord I *21.* II 599 601 602 605. Se Kangerdlugssuatsiak.
Mohns Gletscher I 524.
Morells Gletscher I 524.
Moræneø, Ang. II 571. Se Itivdlerssuak.
Mount Cunningham II 88. Se kakatsiak, H.
Mount Dundas I 532. Se Ûmának, Th.
Mt. Forel, Ang. I *6.* II 563 660.
Mount Haffner I 524.
Mount Rigny I *24.*
Mt. Schurmann, Up. I 441.
Mount Hatcliffe, Ghb. II 271. Se Hjortetakken.
Mudderbugten (Akajarua), R. I 220 223 224 240 268 272 281 286 292 294 296 332.
Mussel Sund, H. II 88.
Müllers Havn, H. II 88.

Nagssugtôk, E. I 1 2. II 8 87. Se Nordre Strømfjord.

Nagssugtôĸ, Bugt, H. II 3 8 f. 21 87 89.
Nagtoralik II 602.
Nagtoralik, Bopl., E. I 20 80 82 **85**.
Nagtoralik, H. II 7 12 86.
Nagtoralik, Jhb. II 551.
Nagtoralínguaĸ, H. II 67 69.
Naĸerdloĸ, R. I 243 248.
Naĸerdloĸ, S. II 101.
Nakajánguaĸ, S. II 100.
Nákariaĸ, Ghb. II 178 191 205.
Nakatagssaĸ Ø, Up. I 433.
Nâlagánguaĸ, H. II 13.
Nalûmassortôĸ Fjæld, Jhb. II 406.
Nâlungialigssuaĸ, Th. I 522.
Nãngissat, E. I 5.
Nãngissat, G. I 297 337.
Nanortalik, Anlæg, Jhb. I *126 150 162*. II 374 375 376 378 389 394 407 409 415 417 428 429 430 431 444 447 448 451 453 462 463 464 469 470 471 472 474 477 479 480 489 490 491 492 493 512 521 **523—26** 527 529 530 557 606 656.
Nanortalik Løbet, Jhb. II 381 450.
Nanortalik Øen, Jhb. II 379 385 407 415 416 417 445 447 523.
Nansens Gletscher I 523 525.
Nanuseĸ Fjord II 601.
Náparíssat, H. II 13.
Napassoĸ, Udsted, S. II 95 98 99 107 108 117 118 119 120 124 126 131 135 136 137 138 140 141 142 **160—64** 165 170. Se Kipingassoĸ.
Napassorssuaĸ, Jhb. II 407.
Napassorssuaĸ Fjord I *21*. II 599 600 601.
Napassut Øer, Fhb. II 302 325.
Napîtdlak, C. I 124.
Nardlusôĸ Sund, Jhb. II 385 410 416.
Narssaĸ II 601.
Narssaĸ, Fhb. II 308 314 347 349.
Narssaĸ, H. II 10 75.
Narssaĸ, S. II 158.
Narssaĸ, Th. I 533 539.
Narssaĸ, Udsted, Ghb. II 176 177 193 204 236 244 **258—60**.
Narssaĸ, Udst., Jhb. II 374 384 386 396 397 405 413 431 439 443 444 445 446 449 450 452 453 458 459 460 473 474 475 481 482 489 490 491 492 494 496 **498—501** 502 503 506 554.
Narssaĸ-Fjæld, Jhb. II 395 398.
Narssaĸ Sund, Jhb. II 392 398 421 443 446 501.
Narssalik, Udst., Fhb. II 297 310 311 312 317 321 323 324 337 343 346 347 348 356 358 359 **361—64** 365 366.
Narssalik Fjord I *18 162*.
Narssaliks Isfjord, Fhb. II 301.
Narssalik Øen, Fhb. II 306 308 323.
Narssâraĸ, Boplads, Jhb. II **500** 554.
Narssarmiut, Ang. II 651.
Narssarmiut, C. I 117 140.
Narssarmiut, Bopl., S. II 118 123 124 125 141 142 **147** f. 170 171.
Narssârssik, Ang. II 561.
Narssarssuaĸ, Jhb. II 397 398 421.
Narssarssuaĸ, Ghb. II 181 184 243.
Narssârssuk I 532.
Narssârssuk, E. I 82.
Narssârssuk, Fhb. II 305 330 353.
Narssârssuk, Jhb. II 422 423.
Nasánguaĸ, Jhb. II 395.
Nasaussaĸ, Fhb. II 304.
Nasaussaĸ, S. II 107.
Nasaussaĸ Pynt, Up. I 438.
Naserssorfik, Th. I 521.
Natdla, Fhb. II 324.
Naternaĸ, E. I 1 5.
Natsilik, Ghb. II 178 **182** 213.
Natsilik, S. II 95.
Natsilivik, Th. I 533 534 539.
Natsilivik Bugt I 533. Se Bardin Bugt.
Natsingnaĸ Fjæld, Jhb. II 425.
Naujait, Ghb. II 201 265.
Naujait, Bopl., Up. I 436 453 **496**.
Naujait kangerdluat, Ghb. II 263.
Naujâĸ, R. I 219.
Naujánguit, Ang. II 560 566 654. Se Kap Dan.
Naujãnguit, Ghb. II 267.
Naujarssuit, H. II 80.
Naujarssuit, Jhb. II 423.
Naujat, E. I 47.
Naujât, Bopl., R. I 230 261 **262** 264.
Naujatalik, Ang. II 563.
Navdlortoĸ, Th. I 524 539.
Navdluarssuk, J. I 151 152 155 173.
Navssâĸ, E. I 76.
Navy Cliff I *27* 534.
Neĸe, Th. I 540.
Nepisene, H II 92. Se Nipisat, H.
Nepisat Sundet, Ghb. II 178 **182** f. 191 197 280 288. Se Kaĸuk.
Neria, Boplads, Fhb. II 323 343 347 348 361 **364—65**.
Neria Fjord, Fhb. II 298 302 **307** 318 321 322 323 330 337 364 365.
Neriniartuaraĸ, Ang. II 565.
Nerutussoĸ, Fhb. II 298 302 **305** 306 310 317 321 322 323 330 349 353 372.
Nessersorfik, E. I 48 88.
Niaĸoĸ, H. II 82.
Niaĸornaĸ, C. I 92 117.
Niaĸornaĸ, Fhb. II 349.
Niaĸornaĸ, Ghb. II 255.
Niaĸornaĸ, H. II 25.
Niaĸornaĸ, J. I 152 182.
Niaĸornaĸ, R. I 209 210 211 243 245 249 253 259 261 265.
Niaĸornaĸ, Boplads, Jhb. II 383 390 392 404 416 440 444 445 459 490 492 500 **501** 502.
Niaĸornaĸ Pynt, Up. I 432. Se Dark Head.
Niaĸornánguaĸ, H. II 86.
Niaĸornârssuk, Bopl., E. I 4 20 25 43 75 80 **82—83**. Jhb. II 554.
Niaĸornat, Ũm. I 342 362 **397**.
Niaĸornatsiaĸ, Jhb. II 384.
Niaĸornatsiaup ikerasâ, Jhb. II 378 384.

Niakúngunak Fjord, S. I *18.* II 97 105 106 107 108 114 116 168 169.
Niakûssat, Ghb. II 270.
Nidaros II 543.
Nigavfik, H. II 14 127.
Nigerdlek, Fhb. II 304 305 306 314.
Nigerdlît, Th. I 538 539.
Nigertussok, Ang. II 572.
Nioghalvfjerds Fjorden I *14.*
Nîortût (Sylen), R. I 220.
Nipínerkit, Ang. II 571.
Nipisat I *151 158.*
Nipisat, H. II 12 f. 14 64 76 89 **91—93** 171 275.
Nipisat, Jhb. II 401.
Nîsat, C. I 117 119 126 143.
Nivâk, Boplads, E. I 5 **7** 20 28 43 46 48 60 61 62 **63—65** 69.
Nivâk Bugten, E. I 1 13 19.
Nivâk Sundet, I 92 93 105 106 122 147.
Niviarsiat, Jhb. II 398.
Nôrajik, Bopl., Ang. II 567 589.
Nordenskiölds Fjord I *28.*
Nordenskiölds Gletscher I 523.
Nordfjord, Ang. II 572.
Nordfjord (Kangersôk), G. I 273.
Nordlige Umánartût, Jhb. II 403.
Nôrdlît, Ghb. II 278 279. Se Ny Herrnhut.
Nordlysets Løb, Jhb. II 414 415.
Nordost Bugt I *16* **344.**
Nordre Huse, Bopl. C. I 104 106 107 109 116 137 **139—141.**
Nordre Ikerssuak Isfjord I *14.*
Nordre Isortok I *18.*
Nordre Kangek, Fhb. II 307 311.
Nordre Laksebugt, G. I 273 316. Se Ekaluit.
Nordre Maageløb, Jhb. II 391 414 494.
Nordre Næs, J. I 182 185 195.
Nordre Sermilik Fjord, Jhb. II 394 **395** 396 398 417 418 422 433 443 446 453 456 459 500 502 504 512.
Nordre Sermiliks Bræ, Jhb. II 378 379 382 383 398.
Nordre Storø, Fhb. II 306 312 314 322 323 352.
Nordre Strømfjord I *15 17* **1—3** 8 32 61 79. II 1 2 3 4 6 **8—9** 13 15 17 22 23. Se Nagssugtôk.
Nordre Sunde, Up. I 433.
»Nordstjernen« I 534.
Nordøstrundingen I *168.*
Norssaerserfik, Fhb. II 308 310.
Norssak, G. I 324.
Nôrssît, Bopl., Ang. II 566 589 654.
North Star Bay I *28 161* 532 543 544.
Northumberlands Ø I 531 534 535 539. Se Kiatak, Th.
North Water, Th. I 517.
Nûa, Ghb. II 187 194 287.
Nûâlik, Bopl., Ang. II 597 598.
Nûâlik Halvø, Ang. I *23 24.*
Nuerssorfît, E. I 2.
Nûgâk, Bopl., R. I 210 211 230 233 243 249 259 **261—62.**
Nûgârssuk, E. I 53 61.
Nûgârssuk, Ghb. II 184 255.
Nûgârssuk, R. I 242 270.
Nûgârssuk, Boplads, Jhb. II 384 385 397 401 443 447 451 473 493 512 **515—16** 540.
Nûgdlît, Jhb. II 520 521.
Nûgssuak, H. II 6.
Nûgssuak, Th. I 522. Se Kap Walker.
Nûgssuak Halvø I *16 170* 7 157 192 209 210 212 214 216 217 220 221 222 225 228 230 234 237 238 243 244 245 248 254 259 262 264 267 268 270 290.
Nûgssuak Halvø, Up. I 438.
Nûgssuak Pynten, Jhb. II 409.
Nûgssuak, Udst., Um. I *152* 342 362 **392** f.
Nûgssuit, Th. I 542.
Nûgssûtâ, Bopl., Um. I 362 **396.**
Nûk, Ang. II 562.
Nûk, C. I 92 96 100 105 106 117 118 119 142 148.
Nûk, Fhb. II 302.
Nûk, G. I 296.
Nûk, R. I 243.
Nûk, Bopl., E. I 20 45 49 60 **62—63** 64 73.
Nûk, Boplads, Jhb. II 408 440 443 444 448 453 480 490 494 **534—35** 536 554.
Nûk Ø, Jhb. II 390.
Nûk kakortok, H. II 80.
Nûk kiterdlek, R. I 209 220.
Nukagpiak, S. II 105 116.
Nukagpiarssuak, Ghb. II 191.
Nûkajik, Ang. II 561.
Nukarît, Ghb. II 192 291 293. Se Tre Brødre Havnen.
Nuliarfik, Bopl., Um. I 363 **428.**
Nûluk, Fhb. II 325.
Nûluk, Ghb. II 287.
Nûluk, Jhb. II 400 458.
Nûlûp kákâ, Jhb. II 422.
Nunagigsok, Ghb. II 287.
Nunakitsit, Bopl., Ang. II 566 571 589.
Nunangiak Bugten, Ghb. II 287.
Nunarssüak, E. I 4 47.
Nunarssuak, G. I 324.
Nunarssuak, S. II 107.
Nunarssuak, Sommerplads, Jhb. II 530 531.
Nunarssuak Ø, Jhb. II 410 416 426 489 490 532.
Nunarssuatsiak, Bjærg, Jhb. II 421.
Nunarssuit, Jhb. I *15 17 18 19.* II 375 379 380 381 383 386 388 Bopl. 554.
Nunarssuit Ø, Jhb. II **387** 417 438 450 496 538.
Nunasarnak, Jhb. II 384 397 421 422.
Nunasarnaussak, Jhb. II 418 419.
Nunasernak, Fhb. II 298 306.
Nunatak, J. I 151.
Nunatak, R. I 222.
Nunatarssuak, Ghb. II 186 200.
Nunatarssuak, J. I 152.
Nunatarssuak, Th. I 539.
Nunatârssuk, Ghb. II 186.
Nunatsiak, E. I 6.
Nunatsuk II 600.

Nũnguaĸ, H. II 67 69 80.
Nũnguaĸ, Jhb. II 494.
Nûpiluk, H. II 13.
Nûssaĸ, R. I 220 229 245.
Nutârmiut, Fhb. II 329.
Nutârmiut, Bopl., Up. I 433 437 453 **503**.
Nutugkat, Ang. II 571.
Nyeboes Kanal, Jhb. II 413 414.
Ny Herrnhut, Ghb. I *150 159*. II 221 243 278 279 **290—91**.
Nyland Ø I *144*. II 649. Se Dunøerne.
Ny Sukkertoppen II 172.
Nytaarsøerne I *23*.

Ófundinn fjörðr II 546.
Oĸaitsoĸ, E. I 6 51.
Oĸaitsorssuit, Fuglefjæld, H. II 23.
Oĸaitsúnguit, J. I 154.
Oĸaitsut, E. I 68.
Oĸaitsut, J. I 204. Se Rodebay.
Oĸaĸ, G. I 324 329.
Oĸúmiat, S. II 95 108.
Oĸûtalik, E. I 3.
Ole Rømers Ø II 605.
Olriks Fjord I 533 534 539.
Orĸordlît, Th. I 539.
Orpigsôĸ, C. I 92 93 95 96 98 99 105 110 143 146.
Orpigssuit, C. I 92 95 98 100.
Orpik, Up. I 433.
Orssuluviaĸ, Ang. II 564 577 639 654 655.
Orssuluviaraĸ, Ang. II 564.
Orssusivik, Jhb. II 379 444.

Pâ, S. II 103 104.
Paggiviup ikerasâ, Fhb. II 305.
Pâkitsoĸ, se Nigavfik, H.
Pâkitsoĸ, S. II 108.
Pâkitsoĸ, gl. Boplads, J. I 183.
Pâkitsoĸ Fjord, J. I *30 170* **152—54** 157 164 182 184 185 202 244.
Pâkitsoĸ Land, J. I 202 206.
Pamiagdluk Pynten, Fhb. II 324 366.
Pamiagdluk, Udst., Jhb. II 374 385 411 416 417 444 447 489 490 492 493 525 **530—31** 533 534 554 606.
Pamiagdluk Øen, Jhb. II 408 **410—11** 427 447 448 456 530 533.
Pamiagdlûssaĸ II 605.
Pamiua, J. I 202.
Pâmiut, Fhb. II 353 371.
Pâmiut, Jhb. II 416.
Pangnãnguit, G. I 297.
Paotût, R. I 213 217 219.
Parker Snow Bugt I 530.
Parker Snow Fjord I 539.
Parker Snow Point I 539.
Parârssuk, H. II 67 69.
Pârdlît, Jhb. II 384 392 414 444 490 554.
Parry-Skærene, G. I 310 324.
Pâtauvfik, J. I 185.
Pâtusôĸ, Fhb. II 314.
Pâtussoĸ, Ghb. II 180 **185**.
Pâtussoĸ Fjord I *20*.
Pâtûterajuit II 604.

Peary Kanal I *167 168 169* 567.
Peary Land I *167* 567.
Peary Ø I *27*.
Pearys Gletscher I 523 525.
Perdlerfik, Um. I 346 363 **422**.
Perdlertût, G. I 297.
Persserajik, Ang. II 561.
Perusussoĸ, Jhb. II 385 410 411.
Perutussut, se Taseralik.
Petermanns Fjord I *28*.
Petermanns Fjæld I *6*.
Petersens Bugt, Ang. II 562.
Pétursvik II 547.
Pikiulik, J. I 203.
Pikiutdleĸ, Ang. II 562 588 598 604 639. Bopl. 597.
Pikiutdleĸ (Bugt) I *22*. Se Køge Bugt.
Pikiutdleĸ Isfjord I *14*.
Pims Ø I 542.
Pingo, Fhb. II 366.
Pinguarssuk, C. I 137.
Pingut Fjæld, Up. I 433.
Pingorssuaĸ, Jhb. II 522.
Pisigsarfik, Ghb. II 180 184 **185** 186 198 204 256 257 270 284—85.
Pisugbigme, S. II 170. Se Pisugfik.
Pisugfik, S. II 92 98 107 108 115 167.
Pisugfik Øerne II 170 271 279 281.
Pitoraivik, Th. I 535 540. Se Kap Chalon.
Pitorĸeĸ, Bopl., J. I 167 190 191 192.
Pitugfik Bræ, Th. I 531.
Portukê Ø, S. II 160.
Portusôĸ, S. II 151 152.
Prins Christians Fjord, H, II 88. Se Pustefjorden.
Prins Christians Sund I *19 20*. II 375 385 410 411 412 426 440 600.
Præste Fjorden, Ghb. II 285 f.
Præstefjæld, Ang. II 564 640. Se Âmagâĸ.
Præstefjældet, H. II 13 54 69.
Prøven, Anlægget, Up. I 430 432 452 **481** f.
Prøvens Fjord, Up. I **432**.
Puagiarssuk, C. I 117 122 148.
Puagiarssuksnæsset, C. I 105.
Pûgutâ Ø, Up. I 435.
Puilortuloĸ, Ang. II 589.
Puissâĸ, Bopl., Ang. II 571.
Puissilik, Th. I 527.
Puissortoĸ Isbræ I *21 22*. II 602 656.
Pustefjorden, H. II 88. Se Prins Chr.'s Fjord.
Pustevig, H. II 88. Se Pustefjorden.
Putdlat, E. I 51.
Putuerneĸ, Fhb. II 307 364 365.
Putugoĸ, Fhb. II 365.

Queen Annes Cape II 88. Se Kingatsiaĸ, H.
Queen Sophias Cape. Se Kangârssuk, H.
de Quervains Havn, J. I 158.

Radcliff Point I 540.
Rafnsfjord II 538 546 547. Se Ũnartoĸ Fjord.
Ramelsfjord, H. II 88. Se Amerdloĸ Fjord.
Rangafjörðr I *142*.

Ravne Øerne, Ghb. II 186 205 282.
Ravns Storø, Ghb. II 190 192 269.
Redekammen, Jhb. II 490.
Red Head, Th. I 518 521.
Reg. Elizabeths Foreland II 549.
Renland I *25.*
Renland, Lille I 521. Se Tugtulik Land.
Renland, Store I 521 522.
Rensselaer Bugt I 542 549.
Rensselaer Harbour, Th. I 542 543.
Rensøen, Ghb. II 283.
Reykjanæs, Island II 548.
Reykjavik II 636.
Rifkol, E. I *152* 4 45 49. II 171. Se Ũmánaĸ.
Rif van de Zuydbay, H. II 89. Se Ukîvik.
Rinks Gletscher, Th. I 525.
Rinks Havn, Jhb. II 387.
Rinsø II 542 544. Se Tugtutôĸ.
Ritenbenk I *15 17 126 152.*
Ritenbenk, Koloni, I 209 210 230 241 242 243 **251—58.**
Ritenbenks Kulbrud, I 220 **247—50.**
Robertson Fjord I 535.
Robeson Kanal I *1 28.*
Rode-Bay I 198. Se Rodebay.
Rodebay, Udsted, J. I 118 151 152 166 167 168 169 172 178 179 180 181 182 184 185 190 **202—05.**
Rommelpotten, II 89. Se N. Strømfjord.
Ryders Bugt, Up. I 436 439.
Ryders Ø I 521.
Rypeholmssundet, C. I 117.

Sabine Øer I 523.
Sadlen, Ghb. II 184 191 235 251.
Sagdleĸ, C. I 93 142 144.
Sagdleĸ Ø, Um. I 345.
Sagdlerssua, S. II 144.
Sagdlerssuaĸ, E. I 4.
Sagdlerssuaĸ, H. II 4 13 f. 26 27 77 85.
Sagdlia Ø, Jhb. II 415.
Sagdliarusеĸ, C. I 95.
Sagdliarusеĸ, J. I 182.
Sagdliarusеĸ, Um. I **344.**
Sagdlît, Udst., Jhb. II 374 381 394 415 416 429 441 445 447 453 458 473 489 491 492 493 512 **521—22** 523 525 554.
Sagdlît Øerne, Jhb. II 520.
Sâgtússat Holme, Jhb. II 413.
Saja, Ghb. II 269.
Sakkame, R. I 244. Se Sarĸaĸ.
Salve Ø I 526. Se ĸeĸertat, Th.
Sand, Nordbohavn II 548.
Sandbugten, C. I 92 109 136. Se Itivdleĸ.
Sandersons Hope, Up. I 434. Se Kaersorssuaĸ Ø.
Sandhullet, S. II 102.
Sandnæs Kirke, Ghb. II 187.
Sánerut, H. II 3.
Sánerut, Jhb. II 387.
Sánerut, Boplads, Fhb. II 297 308 309 310 311 313 324 370.
Sánerut Ø, Jhb. II 413 414.
Saneraĸ II 603 607.
Saneraĸ, Th. I 530. Se Crimson Cliffs.
Sangmilik, Ang. II 571.
Sangmissoĸ, S. II 102.
Sangmissoĸ, Udst., Jhb. II 374 411 412 416 417 440 448 480 482 483 489 490 492 493 530 **534** 535 536 607.
Sangmissorssuaĸ, Ghb. II 201.
Sangujait, Ghb. II 181 249.
Sáningassoĸ Ø, Up. I 433.
Sáningassoĸ Øen, Jhb. II 411.
Sáningassua, Jhb. II 415.
Sáningassuata ikerasâ Løb, Jhb. II 378.
Saputit, Ang. II 562.
Saputit, R. I 213 230 248 262.
Sârdlat, C. I 117 143 144 145 147.
Sârdlermiut, Ang. II 571. Se Storø.
Sârdloĸ, J. I 195.
Sârdloĸ, Bopl., Ghb. II 184 197 202 229 244 **250—51.**
Sârdloĸ Halvø, Jhb. II 402 403.
Sârdloĸ Udst., Jhb. II 374 379 381 394 415 423 424 441 444 445 447 450 453 458 472 474 481 482 489 490 491 492 493 508 **509—10** 511 512 554.
Sârdloĸ Øer, Jhb. II 402 509.
Sarĸâ Løbet, Jhb. II 404 405 407 425 448 486 527.
Sarĸaĸ, G. I 296 312.
Sarĸaĸ, Boplads, H. II 14 27 35 36 54 66 83 **85—87.** Jhb. II 554.
Sarĸaĸ, Udsted, R. I 209 211 213 219 223 227 228 229 230 231 233 234 235 236 237 239 240 241 242 245 249 252 259 263 **264—67.**
Sarĸamiut, Bopl., Jhb. II 383 389 446 450 453 473 490 492 494 **496** 497.
Sarĸamiut timâ, Jhb. II 439.
Sarĸardleĸ, C. I 91.
Sarĸardlît, C. I 92.
Sarĸardlît, E. I 5 9 15 28 43 50 53 60 61 62 63 67 69 71 76.
Sarĸardlît, G. I 297.
Sarĸardlît, Bopl. H. II 6 11 26 35 36 54 66 77 **80—81** 82.
Sarĸarigsoĸ, Fhb. II 298 306 310 321 351.
Sarfâ, Fhb. II 299 305 322 351.
Sarfâ, Bopl., Jhb. II 401 444 447 458 459 489 491 492 493 512 **517.**
Sarfaĸ, Ang. II 563 567 575. Bopl. 640.
Sarfaĸ, Fhb. II 299 305.
Sarfaĸ, H. II 3 10.
Sarfakajik, Ang. II 564 639.
Sarfánguaĸ, C. I 92 94 111.
Sarfánguaĸ, Udsted, H. II 1 4 7 10 f. 25 26 35 54 57 66 **77—80** 81 82 83 94.
Sarfánguaĸslandet, H. II 11 23 30 75 76 91.
Sarfap nûa, Jhb. II 390.
Sarfârak, Ghb. II 178 191.
Sarfârssik, Ang. II 565.
Sarfarssuaĸ, Strømsted, E. I 2 **8.**
Sarfarssuaĸ, Ghb. II 190.
Sarfarssuaĸ, S. II 169.
Sarfârssuĸ, J. I 153.
Sarfartôĸ, E. I 4 **7.**
Sarfartôĸ, Jhb. II 402.
Sarfartôĸ, S. II 97 99 100 101 110 117.

Sarfatsiait, Ghb. II 181 182.
Sarpiussaĸ, C. I 92 119.
Sarpiussat, C. I 117.
Sarpiussat, H. II 10.
Sãtoĸ, E. I 47.
Sãtoĸ, G. I 273 291.
Sãtoĸ, Bopl., Up. I 437 453 **504—05**.
Sâtordlûssaĸ, S. II 116.
Sãtormiut, S. II 170.
Sãtormiut Øerne, S. II 172.
Sãtorssuaĸ, E. I 5.
Satsigsúnguit, Ghb. II **182**.
Satsigsut, Ghb. II **182** 205.
Sãtuarssuit, E. I 6.
Sãtuatsiaĸ, S. II 137 154 156 157.
Sãtúnguaĸ, C. I 121.
Sãtut, C. I 117.
Sãtut, E. I 25 43 89.
Sãtut, J. I 182.
Sãtut, Bopl., Um. I 342 363 **413** f.
Sãtut, Up. I 432. Se Fladøer.
Saunders Ø I 531 532 539 550 564. Se Agpat Ø, Th.
Savêrneĸ, J. I 152 178 182 185.
Savfiorfik, Bopl., Up. I 436 453 **502**.
Savigssivik Ø, Th. I 526 539. Se Meteorite Ø.
Savik, C. I 92 94 111 124 128 130 132.
Savssánguit, H. II 13 16.
Savssat, se Grundene.
Savssivik, Ghb. II 227 249.
Schades Øer, Um. I 347.
Schinderwael, Ghb. II 293. Se Skinderhvalen.
Schweitzer Land, Ang. II 563 660.
Scoresby Fjord II 659.
Scoresby Land I *26*.
Scoresby Sund I *1 12 14 25 155 165 166*. II 598 599 655 657.
Serfalik, Th. I 540.
Sehested Fjord II 603.
Semiseĸ Fjord, Jhb. II 402 506.
Serĸit nûat II 601.
Sermermiut, J. I 182 185.
Sermersôĸ, S. II 170. Se Hamborgland.
Sermersôĸ Løbet, Jhb. II 381 385 394 404 407 415 424 486 523 625 527 528.
Sermersôĸ Øen, Jhb. I *19* II **405** 415 416 417 424 425 443 446 447 450 512 519 520 521 523 527 538.
Sermersût, S. II 158.
Sermersût Øen, Fhb. II 307 308 309 310 312 314 370.
Sermiarssuit, R. I 213.
Sermiarssuit, Bopl., Um. I 362 **391**.
Sermiarssuit Isbræ, Um. I 353.
Sermiliarssuk I *18*.
Sermiligâĸ Fjord, Ang. I *23 143*. II 563 566 569 **570—71** 575 588 589 640 649.
Sermiligârssuk, Fhb. II 301 302 303 **307** 311 318 319 320 321 324 361 364.
Sermilik, S. II 96 97 102 103.
Sermilik, Bopl., Jhb. II 383 390 398 464 423 447 470 490 493 523 **527—28**.
Sermilik Fjord, Ang. I *23*. II **561—63** 564 575 576 582 588 589 597 623 639 640 646 651 657 660. Se Egede og Rothes Fjord.
Sermilik Fjord, Fhb. I *18*. II 297 **302** 303 **306** 307 309 310 319 321 337 361 363 365 370.
Sermilik Fjord, Ghb. I *18*. II 176 180 **188** 189 200. Se Isafjörðr.
Sermilik Fjord, Jhb. II 405 470 496 527.
Sermilik Fjord, Um. I **345**.
Sermilik Isfjord I *13*.
Sermilínguaĸ, S. II 96 103 116 118 157.
Sermínguaĸ, S. II 100 109.
Sermitsiaĸ, S. II 101 102 103.
Sermitsialik Fjord, Jhb. II 376 379 383 386 387 388 **389—90** 391 393 417 418 446 496 497.
Sermitsialiks Isbræ, Jhb. II **390** 396.
Sêrsíneĸ, Fhb. II 305 358.
Sêrsínilik, H. II 9.
Shannon Ø I *168* 567.
Sherard Osborne Fjord I *8 28 169*.
Siarĸigseĸ, Ang. II 562.
Sibirien II 594.
Sidebriksfjorden, Th. I 526 527. Se Igdlerssugssuaĸ Fjord.
Sierartêĸ, Ang. II 589.
Sigguk Pynt, Up. I 432. Se »Zwarte Hoek«.
Siglufjord, Jhb. II 400 539 **546**. Se Agdluitsoĸ.
Sigssarigsoĸ, J. I 182.
Sigssarigsoĸ Fjæld, Jhb. II 523.
Sigssarigsoĸ, Bopl., Jhb. II 407 425 469 525 554.
Sigssardlugtoĸ, Bopl., Jhb. II 450 500 554.
Sikivitsik, Ang. II 571.
Sikuijuitsoĸ, J. I 151 152 160.
Sikûssaĸ I 523 526 527.
Simiutaĸ, E. I 3.
Simiutaĸ, Ghb. II 187.
Simiutaĸ, H. II 88.
Simiutaĸ, J. I 153.
Simiutaĸ, S. II 97 98 99 107 127 149.
Simiutaĸ, Bopl., Ang. II 647.
Simiutaĸ Løbet, Jhb. II 379 415 444 500 502 511.
Simiutaĸ Ø, Jhb. II 512.
Simiutalik, E. I 4 45 46 49.
Simiutarssuaĸ, E. I 4 45 46.
Simiutat, E. I 3.
Singarnaĸ Pynt, Up. I 434.
Sinigfik, G. I 281 296.
Siorаĸ, Ang. II 567.
Siorаĸ, G. I 297 337 341.
Siorаĸ, Th. I 531.
Sioralik, Ang. II 570.
Sioralik, E. I 25.
Sioralik, Jhb. II 376 400 **401** 447.
Sioralínguaĸ, E. I 51.
Siorartussoĸ Øerne, Jhb. II 527.
Sisimiut, H. II **67**.
Sitsivik, S. II 157.
Sivinganârssik, Ang. II 589.
Sivinganeĸ, Ang. II 563 589.
Sivinganeĸ Øen, Jhb. II 411.

Skagbofjorden, H. II 88. Se Ikertôĸ.
Skagefjord II 549.
Skagefjord, Island II 545.
Skalø, Up. I 432.
Skansen, Udsted, G. I 272 290 292 293 294 295 296 298 300 306 **331—36.**
Skarvefjæld (Tunugssuaĸ), G. I 281 293 311 313.
Skarve Øen, Fhb. II 353.
Skinderhvalen, Ghb. II 177 190 191 192 193 235 291. Se Merĸuitsoĸ.
Skjálgsbudir II 544.
Skjoldungen II 603.
Skovfjord, Jhb. II 379 383 386 388 391 **392** 395 414 443 446 450 490 498 500 502 503. Se Nardluneĸ.
Skrækkens Bugt I *23.* II 598. Se Kialineĸ.
Skærfjorden. I *168.*
Skærgaards Halvøen II 599.
Slamfjord I *5.*
Smallesund, Fhb. II 311.
Smallesund, R. I 261.
Smith Sund I *1 28* 529 535 549.
Sneedorffs Ø II 604.
Snefjæld II 538.
Snefjælds Jøkel II 647 650.
Snefjælds Næs II 648.
Solarfjæld II 540.
Solarfjælds Kirke II 540.
Solos Fjord II 598.
Sorĸat Isbræ, Um. I 353.
Spalsund II 549.
Spiering Bay I 117.
Spitzbergen II 272 581.
Spraglenæs, I 195.
Spækholmen, C. (Kuilik) I 124 127 132 134 139.
Statenhuk I *150.* II 412 550 551. Se Kap Farvel.
Statenland I *150.*
Steenstrups nordre Bræ, Ang. II 560.
Steenstrups Gletscher I 522 525.
Steenstrup's Søer, R. I 213.
Steinsfjörðr (Steinfjord) I *142.* II 539. Se Arpagfik Fj.
Stenø, Ang. II 571.
Stewart Ø II 599.
St. George Fjord I *28.*
Stokkenæs II 541 542 548.
Store Koldewey Ø I *26.*
Storø, Ang. II 571. Se Sârdlermiut.
Storøen, Um. I **344.** Se Sagdliarusek.
Storøen, Ghb. II 180 **184** f. 244 252.
Storøen, Bopl., Fhb. II 310 323 326 330 336 337 347 348 349 **352—53** 358 366 368.
Straat Davis II 170 272.
Strandafjörðr II 539.
Straumsfjörðr, H. I *143.* II 87. Se Sdr. Strømfjord.
Straumsnes, H. II 87.
Strømfjord, Nordre. Se Nordre Strømfjord.
Strømfjord, Søndre. Se Søndre Strømfjord.
Svartenhuk Halvø I *15 16* 214 **347 431** 509.
Svartifjörðr I *142.*
Swartevogelbay, R. I 230 244 251 254 257.
Sydbay, H. I *152.* II 9 89 90 **93—94.** Se Ukîvik, H.
Sydlige Umánartût Ø, Jhb. II 403 511.
Sydost Bugten, C. I *15* 92 94 96 110 111 117 147.
Sydprøven, Udst. Jhb. II 374 385 401 403 415 416 423 424 444 445 447 453 458 469 473 479 481 489 491 492 493 **512—14** 515 516 517 518 519 520 521 525 554.
Sølvadalr, Bygd II 549.
Sølvedal II 539.
Sømandsfjæld, Ang. II 639.
Søndre Isortoĸ Fjord, S. I *18.* II 105.
Søndre Kangeĸ, Fhb. II 307 308 310 311 370.
Søndre Maageløb, Jhb. II 391 414.
Søndre Sermilik Isfjord, Jhb. I *14.* II 385 394 404 405 407 417 422 424 435 443 444 447 520 527 528.
Søndre Siorarssuit, Jhb. II 421.
Søndre Storø, Fhb. II 306 310 312 349 358.
Søndre Strømfjord, S. I *18.* II 1 4 11 95 96 97 98 **99—101** 103 104 107 111 116 119 144 148 150.
Søndre Uperniviks Ø, Up. I 432.
Søndre Upernivik, Udst. Up. I 430 432 452 486.
Sugar Loaf, Up. I 438. Se Umánaĸ, Up.
Sugar Loaf Bugt, Up. I 436 438.
Sugar Loaf Bugtens Isbræer I *13.*
Suikagssuaĸ, Jhb. II 406.
Sujunikajik, Ang. II 560 561 589.
Súkat, Th. I 530.
Sukkertoppen, Koloni I *15 18.* II 1 6 95 108 118 **151—57** 158 171 172 f.
Sulugpâvarsiorfik, Fiskeplads, H. II 25 76.
Sulugssugut, Ghb. II 185.
Sulugssugut Ø, Jhb. II 414.
Sulugssugutâ, Jhb. II 409.
Sulugssugutip sarkâ, Ghb. II 185.
Súngoĸ, H. II 9 16.
Supôrtup kangerdlua, Ang. II 561.
Sutherland Ø I 536. Se Uigo Ø, Th.
Suvdlâraĸ, Jhb. II 416.
Suvdlorssuaĸ, R. I 214.
Suvdlua, C. I 91.

Takisôĸ, Jhb. II 388 450 497 530 533.
Takissoĸ, Ghb. II 206 269.
Takissuatsiaĸ, E. I 66.
Talerulik, S. II 107 160.
Talorssuit, Ghb. II 191.
Tangnera, Jhb. II 385 411 444 534.
Tarajornitsoĸ, E. I 5.
Tarajornitsoĸ, Jhb. II 383 387.
Tarajornitsoĸ, S. II 100.
Tartê, Ghb. II 202 251.
Târtoĸ Bugten, Fhb. II 308 311.
Târtoĸ, Jhb. II 399 509.
Tartunaĸ, R. I 229 230 233 239 243 249 265 267.
Tartûssaĸ Halvø, Um. I 347.
Taseralik, Fangstplads, H. I 3 15 18 28

61 67 71 75 84 148. II 9 13 23 74 77 89 201.
Tasek Søen, Jhb. II 421.
Tasermiut Fjord, Jhb. I *20*. Se Ketilsfjörðr.
Tasermiut, Jhb. II 375 378 379 385 394 404 **405—06** 407 408 409 412 416 417 424 425 426 431 433 435 437 439 443 447 451 452 523 526 527 528.
Tasermiutsiak, Jhb. II 406 409.
Tasersiak, S. II 95.
Taserssuak, Fhb. II 297 304 351 353.
Taserssuak, Ghb. II 181 182 244.
Taserssuak, S. II 95.
Taserssuak Fjord, Jhb. II 400 406 f. 409 425.
Taserssuak Søen, Jhb. II 436.
Tasíngortok, Up. I 437.
Tasivigssuak, R. I 213.
Tasiussak, Ang. II 562 564 572 576 577 589 638 ff. 648 657.
Tasiussak, C. I **91—92** 94 95 96 98 101 103 104 108 109 110 111 117 119 126 130 135 236 140 151 160.
Tasiussak, E. I 4 8 48 80 83.
Tasiussak, Fhb. II 298 299 302 **307** 314 318 364 365.
Tasiussak, G. I 316.
Tasiussak, R. I 209 212 224 230 258 259 261.
Tasiussak, S. II 106 110 119.
Tasiussak, Bopl., Jhb. II 554.
Tasiussak, Udsted, Up. I *171* 430 436 452 453 **498—502**.
Tasiussak Bugt, Jhb. II 508.
Tasiussak Bugt, Up. I 436.
Tasiussak Fjord, Jhb. II 384 385 387 398 399 402 406 411 416 417 422 527 530.
Tasiussánguak Fjord, Fhb. II 299 **305**.
Tasiussârssik, Ang. II 562 565 566 578 589 640 646 656.
Tasiussârssik kangigdlek, Ang. II 565.
Tasiussârssik kitdlek, Ang. II 565.
Tasiussarssuak, C. I 96 98 100 103 121 146 148.
Tasiussarssuak, E. I 1 5 10 43.
Tasiussarssuak, Ghb. II **190** 206 268.
Tasiussarssuak, Jhb. II 379 385 406 409.
Tasiussarssuak, S. II 101 116 117 169.
Tasiussârssuk, E. I 82.
Tasiussârssuk, Ghb. II 179 261.
Tâterâkasik, Jhb. II 379 416 424.
Tâterârssuit kiterdlît, Fuglefjæld, H. II 23.
Tâterârssúit kitdlît, Fuglefjæld, H. II 23.
Tâterât II 654.
Tâterât, E. I 4.
Tâterât, S. II 102 103 116.
Tatsip atâ, H. II 9 74.
Tâtsukajik, Ang. II 566.
Taylors Havn, Fhb. II 370. Se Utorkarmiut.
Tekîngak, E. I 80.
Terkanat, S. II 107 113 120.
Tessiursak, C. I 119. Se Tasiussak, C.
Thom Ø, Th. I 520 522 523. Se Kapiarfigssalik.
Thorvaldsfjörðr I *142*. Se Ika Fjord.
Thorvaldsvig II 542.
Three Sisters Øer I 533.
Thule I *169 170* 527 530 531 532 539 540 549 566.
Tiggak, H. II 3 8.
Tigssaluk Fjord, Fhb. II 301 303 **308** 311 321 324 368 370.
Tigssaluk, Udst., Fhb. II 270 291 298 302 307 311 324 329 370.
Tikeraussak, Th. I 539.
Timerdlît, H. II 94.
Timerdlît, Bopl., S. II 102 118 123 124 125 126 141 142 **147—48**.
Tindingen, Fhb. II 307 310 311 312 324 370. Se Kingigtorssuak.
Tingmiakulugssuit, Up. I 434.
Tingmiánguit, H. II 14.
Tingmiarmiut II 602 605 606 656.
Tingmiarmiut Fjord I *21*.
Tingmiarmiut Ø I *21*.
Tiningnertôk, Fhb. II 298 304 305 351.
Tiningnertôk, Jhb. II 406.
Tinitekilâk, Bopl., Ang. II 563 576 589 640.
Tipitôk, E. I 56.
Tipitôk, S. II 152.
Tjodhildestad, Nordbogaard II 544 546.
Tofafjörðr II 548.
Tôrnârssuk, Fhb. II 302 307 308 311 316 370 372.
Tôrnârssuk Fjæld, Jhb. II 412.
Tôrnârssuk Ø, Jhb. II 427 451.
»Torngarsuit« II 371. Se Tôrnârssuk, Fhb.
Torrutak, Ang. II 589.
Torssukátak, Ang. II 561.
Torssukátak, Jhb. I *19*. II 286 299 302 308 311 368 370 375 380 383 384 385 386 **387—88** 390 391 393 394 408 410 411 413 414 418 425 444 447 450 490 498 509 510 511 532 539.
Torssukátak Bugten, Jhb. II 403 427.
Torssukátak Isfjord, R. I *8 13 15 17* 154 156 158 205 207 **209—10** 211 212 222 227 228 230 232 233 234 235 239 241 243 245 248 258 260 261 262 264.
Torssukátak Øen, Jhb. II 451.
Torvaldsfjord II 539.
Tovkussâk, S. II 107.
Tre Brødre, Ghb. II 180 190 191 206.
Tre Brødre Havnen, Ghb. II 293.
Trost Eiland, H. II 88. Se Kekertarssuatsiak.
Tuapagssuit, H. II 10.
Tuapait, Ghb. II 287.
Tuapait, Bopl., Jhb. II 406 447 469 490 493 523 **526—27** 554.
Tugdlerúnat, Bopl., Jhb. II 375 390 391 411 444 446 459 490 492 500 **501—03**.
Tûgdligtalik, Bopl., Um. I 363 **416**.
Tûgdlik, Jhb. II 391 498.
Tugssâk, C. I 93 111 117 121 128 142 145 147.
Tugssâk, Bopl., Up. I 436 453 **496—97**.
Tugssâk Ø, Up. I 435.
Tugtokortôk Ø, Up. I 437.

Tugtuligssuaĸ, Th. I 467 521. Se Store Renland.
Tugtulik, E. I 4 43 80 82 87.
Tugtulik Land I 521. Se Lille Renland.
Tugtutôĸ, Jhb. II 389 391 392 414 439 445 450 490 494 500 539. Se Rinsø.
Tugtutuârssuk, Ø, Jhb. II 385 403 415 416 424 439 447 451 519 520.
Tukingassoĸ, Jhb. II 527.
Tukingassoĸ Ø, Up. I 432.
Tuluartalik, E. I 47.
Tuluartalik, Fhb. II 297 310 311 324 351.
Tuluartalik, Ghb. II 176 192 205 206 282.
Tuluartalik, Jhb. II 387 511.
Tulugkat, Jhb. II 416.
Tunertôĸ, E. I 5
Tungmeralik, Ghb. II 185.
Tungujortoĸ, Ang. II 561.
Tuno, S. II 98 104 107 120 144 150. Se Hamborg Sund.
Tuno Fjord, Jhb. II 384 403 506.
Tunoĸ, Ang. II 566 567 570 647.
Tunorĸo, Bopl., Up. I 453 **481**.
Tunorĸussâĸ, S. II 107 108.
Tunorssuaĸ, E. I 79 82.
Tunua Sundet, Jhb. II 411 443 448 536.
Tunugdleĸ, E. I 5 73 79.
Tunugdliarfik Fjord, I *19 30 139*. II 384 393 394 **396—98** 399 400 417 420 421 422 423 433 443 444 446 498 502 503 504 512.
Tunugdlît, Jhb. II 402.
Tunúngassoĸ, Bopl., E. I 4 20 45 82 **85—86**.
Tunúngassoĸ, H. II 12 86 88.
Tunúnguaĸ Sund, Jhb. II 385 409 416.
Tuperssuatsiaĸ, Jhb. II 420.
Tuperssuartût, Ghb. II 242.
Tupertalik, E. I 45 46 47 73.
Tupilak, E. I 49 51.
Tusardluarnâĸ, Jhb. II 406 447 523 526.

Ubekendt Ejland, Um. I **346**.
Udkig (Kaĸaliaĸ), G. I 313.
Ûgarsiorfik, Bopl., Ghb. II 202 204 213 263 **267—68**.
Uglespils Bagerovn II 556.
Ugpatdluk, R. I 219.
Ugssugtussoĸ, Ang. II 561.
Ugssuit, E. I 2.
Uigerdleĸ, Ang. II 570.
Uigerdlerssuaĸ, Ang. II 570.
Uigo Ø I 536. Se Sutherland Ø.
Uigordleĸ, R. I 213.
Uiordleĸ, G. I 324.
Uiordlerssuit, G. I 324.
Uivfaĸ II 603.
Uivfaĸ, G. I 279 297.
Uivfaĸ, H. II 7 73.
Ujaragssuit, Ghb. II 177 180 **185—86** 193 194 251 284.
Ujaragsugssuk, Udsted, R. I 209 211 220 221 223 224 227 228 229 230 231 233 234 235 236 239 240 241 242 245 249 264 **268—71** 281 299 332.
Ujaragtarfik avatdleĸ, Jhb. II 514.
Ujaragtarfik tunugdleĸ, Jhb. II 514.
Ujaragtarfik Ø, Jhb. II 385 450.
Ujarasurksuk, R. I 270. Se Ujaragsugssuk.
Ukalilik (Hare Øen), Um. I 345.
Ukîverajik, Bopl., Ang. II 589.
Ukîvik, Fhb. II 310 311 324.
Ukîvik, H. II 9 13 31 77 90 93. Se Sydbay.
Ukîvik, S. II 164.
Ulamertokasik, Fhb. II 310 361.
Ulatalik, Jhb. II 416.
Uligtarfik, Ghb. II 182.
Ulkebugten, H. II 10 69.
Ulomik, Ghb. II 281.
Uluâ, Up. I 452 489.
Ulússat, J. I 151 208 212 243.
Ulússat, Th. I 539.
Ũmánaĸ II 602 603 605 657.
Ũmánaĸ, E. I 45. Se Rifkol.
Ũmânaĸ, Fhb. II 307 310 311 355.
Ũmânaĸ, Jhb. II 387 403 411 415 504 508 Bopl., 554.
Ũmánaĸ, Th. I 539.
Ũmánaĸ, Th. I 532. Se Mount Dundas.
Ũmánaĸ, Bopl. Ghb. I *159*. II 180 185 202 204 209 224 **256—57** 285.
Ũmánaĸ Bugt, Um. I 344.
Ũmánaĸ Fjord I *22*. Se Sehested Fjord.
Ũmánaĸ Fjorden, Um. I *6 15 16 171*.
Ũmánaĸ Fjæld, S. II 103 106 108 120 153 157 171.
Ũmánaĸ Fjæld, Up. I 438. Se Sugar Loaf Up.
Ũmánaĸ, Koloni I *15 152* 121 213 214 225 244 245 248 249 259 278 304 362 **382—91**.
Ũmánaĸ Løbet, Ghb. II 184.
Ũmánaĸ Ø, Fhb. II 307 309 351 361.
Ũmánaĸ Ø, S. II 170.
Ũmánaĸ Ø, Um. I **344**.
Ũmánaĸ Ø, Østgr. I *22*. Se Griffenfelds Ø.
Ũmánalik Øen, Jhb. II 403 415.
Ũmánarssuaĸ, Jhb. II 379 384 402 412 415 511 512.
Ũmánarssuaĸ, S. II 104 107.
Ũmánârssugssuaĸ, H. II 2 13 f. 31 64 76 77 86 89 90.
Ũmánârssugssuaĸ, S. II 127 149.
Ũmánarssuit, S. II 171.
Ũmánârssuk, E. I 3.
Ũmánârssuk, H. II 90.
Ũmánârssuk Øen, Jhb. II 402.
Ũmánartût, Jhb. II 504.
Ũmánartût kujatdlît, Jhb. II 509.
Ũmánat II 120 144.
Ũmanatsiaĸ, Bopl., Um. I 362 **411—12**.
Ũmánatsiaĸ Ø, Um. I 344 **345**.
Ũmataussaĸ, H. II 10 13.
Umiamáko Isstrøm, Um. I 353.
Umîarfik Fjord, Up. I **431** 509.
Umiartorfik Isbræ, Um. I 353.
Umiasugssuk Fuglefjæld, Up. I 434.
Umiatsialivik, H. II 10 13 f. 26 73 77.
Umigtuarajuit, Ang. II 562 660.
Umîviarssuk, Ghb. II 286 287.
Umîvik I 7.

Umîvik II 600 651.
Umîvik, E. I 50.
Umîvik, H. II 8 10.
Umîvik, Bopl., Ang. II 566 588 589 597 598 639 646.
Umîvît, Ghb. II 191.
Umîviup kangerdlua I *22*. Se Gyldenloves Fjord.
Ũnartek, Ang. II 565.
Ũnartok, Bopl., R. I 230 233 235 236 243 248 269 **271**.
Ũnartok Fjord, Jhb. II 376 385 **403—04**, 405 416 424 443 447 450 481 512 518 519 520 528 538 **546—47**.
Ũnartok Øen, Jhb. II 424 426 450 451.
Ũnartorssuak, G. I 313.
Ũnartuarssuk, R. I 221 240 258 263.
Ungilak, Fhb. II 358.
Ungôriarfik, H. II 3.
Ungôrsivik, S. II 104 107 127 149.
Ungussivik, G. I 297.
Ungutok, Ang. II 563 564 640.
Upernaviarssuk, E. I 88.
Upernaviarssuk, Up. I 434.
Upernavik, G. I 312 337.
Upernavínguak, G. I 324.
Upperniviarssuk, S. II 149.
Upernivik, E. I 68.
Upernivik, G. I 296 304 322.
Upernivik, Ghb. II 176 **182** 205 228.
Upernivik, S. II 95 96 108 165.
Upernivik, Bopl., Um. I 363 **426—27**.
Upernivik Fangstplads, Jhb. II 497.
Upernivik Isfjord I *13 16 435*.
Upernivik, Koloni I *1 15 16 152 162* 430 434 453 **471—80**.
Upernivik Næsset, Ghb. II 302.
Upernivik Næsset, Jhb. II 379 402 415 444.
Upernivik Ø, Um. I **346**.
Upernivik Ø, Jhb. II 391 402 415 450 554.
Upperniviksøerne, C. I 117.
Usûssarssuak Ø, Th. I 521. Se Melville Monument.
Utermiut II 604.
Utibliksfjörðr II 539.
Utorkait, S. II 120.
Utorkánguit tâterârssuit, Fuglefjæld, H. II 23.
Utorkarmiut, Bopl., Ghb. II 188 204 **261**.
Utorkarmiut, Jhb. II 385 410 416 447 533.
Uvdlorsiutit II 602.
Uvingassut Ø, Jhb. II 497
Uvkusigssak, Ghb. II 284.
Uvkusigssat, Udsted, Um. I 342 363 **417** f.
Uvkusigssat Fjord, Um. I *16*, 347 **430**.

Vaag, Island II 548.
Vága Kirke II 546.
Vahls Fjord, Ang. II 572.
Vajgat I *15 16 17 152 164* 209 213 216 222 223 225 232 236 238 243 244 248 254 258 264 268.
Vajgats Atâ, R. I 220.
Vatnahverfi II 543.
Vatnsdals Bygd II 547.
Vatnsfjord, Island II 649.
Vesterbygd I *18 140 142 154*. II 270 f.
Vester Ejland, Boplads, E. I 5 7 10 11 15 19 20 28 42 45 46 47 48 50 69 **71—72**.
Vestfjord, Ang. II 571. Se Ersserigsek.
Vik, Nordbogaard II 544.
Viktoria Fjord I *28*.
Vildtland I *27*.

Wandels Land, Up. I 439 521.
Whale Sund I 533 539. Se Kangerdlugssuak Fjord, Th.
Wilcox Head, Up. I 439.
Wilde Bay I 117.
Wilkinsons Islands, Ghb. II 271.
Witteblink (Ysblink), Fhb. II 370.
Wolstenholme Fjord I 531 532 533 539.
Wolstenholme Sund I *28 161* 534.
Wolstenholme Ø I 531. Se kekertarssuak Th.
Women Islands I 435 509.

Yarasosuk, R. I 270. Se Ujaragsugssuk.
Ydrevig II 540 542.
Yngvar Nielsens Bræ I 526.

Zimmers Kløft, J. I 191. Se kôrorssuak.
Zuydbay II 89, 93. Se Sydbay.
Zuykerbrood, S. II 170.
Zwarte Hoek, Up. I 432. Se Sigguk.

Østerbygd I *19 140 142 146 147 151 154 155*.
Østmannadalen, Ghb. II 187 287. Se Austmannadal.

SAGREGISTER

Administration I 43 115—17 179 241 298 373 387 468. II 141 347—48 490—91.
Alkefugle I *67*.
Alken II 23 116.
Angákok'er II 620—21.
Angmagssat, se Lodde.
Atanefloraen I 216.
Atuagagdliutit I *138*.
Avangnâmiok I *138*.
Aviser II 235 f.

Baadruter II 107 191—92 310—11 413—17.
Bardegarn I *83*.

Bebyggelse I 105—07 167 229 295 361 452. II 118 202—05.
Befolkningsstatistik I 54 107 168 232 297 364 456. II 38—42 127 215—21 331 f. 463—65 597.
Befordringsmidler II 56 f. 60.
Besejling I 114—15 240. II 140 235 346—47.
Bjørne II 441 457 583.
Blaamusling I 19.
Blandet Domstol I *129*.
Blisgaasen I 15 102 164 223 291. II 22 115.
Blærepil I *83*.
Blæresælen I 16 291.
Bogtrykkeri I *138*, 319. II 235.
Bræerne I 98 158 222 283.
Bue og Pil I *83*.

Dagligt Liv bl. Polareskimoerne I 554.
Den grønlandske Kirkesag I *131 161* 566.
Det danske Missionsselskab I *131 161*.
Det kgl. octroyerede alm. Handelskompagni I *152*.
Domkirke, Nordboernes II 542—43.
Drivtræ II 626.
Dunproduktion II 36 125.
Dybdeforhold i Fjorde I *5*.
Dyregeografi I *70*.
Dyrelivet I 101 163 224 290. II 115.
Dømmende Myndighed I *129*.

Ederfugl I *66 111 112* 17 104 165 293. II 22 115.
Ekspedition, Alabama t. Nordøst Grld. I *168*.
Ekspedition, Carlsbergfondets t. Østgrld. I *166*.
Ekspedition, Christoffersens I 525.
Ekspedition, Danmarks- I *26 42 46 166*.
Ekspedition, Danske Ingolf- I *58 71*.
Ekspedition, den danske literære Grønlands- I *166* 520 521 565 566.
Ekspedition, Graahs I *22*.
Ekspedition, Halls, »Polaris« 1872—73 I 550.
Ekspedition, Hayes 1861—62 I 550.
Ekspedition, G. Holms 1883—85 I *23*.
Ekspedition, Kanes I 541 549.
Ekspedition, J. P. Kochs I *44* 433.
Ekspedition, C. L. Myhres I 525.
Ekspedition, Nansens I *44*.
Ekspedition, 1. Thule I *7 169* 567.
Ekspedition, 2. Thule I *8 28 29 169* 521 529 542 567.
Ekspedition, 3. Thule I 567.
Ekspedition, 4. Thule I 567.
Ekspedition, 5. Thule I 567.
Ekspedition, »Tjalfe« I *114 115*.
Ekspedition 1869—70, tyske Nordpols-, »Hansa« I *23*.
Ekspedition 1869—70, anden tyske Nordpols- I *26 42 165*.
Erhverv I 172 233 297 365 458. II 120.
Erhvervsturnus I 30 108. II 72 622—24.

Faareavlsforsøg II 492.
Falken I 102. II 22.
Fangst II 136.
Fangstdeling II 55 136 229 341 481—82 626—27.
Fangsthuse II 30 119 205 449.
Fangstmaader. Kajakfangst I *102* 31 109 136 174 235 367. II 227 f. 341 625—26.
Fangstredskaber I 34—35. II 56—60 232 f. 483—84.
Fangstrejser II 47.
Fangstudbytte I *108*.
Fauna groenlandica I *57*.
Fisk II 586—87.
Fiskebanker II 2.
Fiskemetoder I 33. II 56 228 341.
Fiskeredskaber I *83*. II 233 343 628.
Fiskeri I *113* 228. II 37—38 54 125 213 330 443 458—59 624—25.
Fiskeristationer II 491—92.
Fiskerne I 28.
Folketal I *89*.
Forbrug af Handelsvarer II 225 f.
Forstanderskaber I *124*.
Fuglefjælde I 227 360 450 II 23 201 320.
Fuglejagten I *111* 18. II 36 f. 125 213 330 625.
Fugleliv II 9.
Fuglepil I *82*.
Fællesfonden I *127*.
Fælleskasserne I *127*.
Føhnvinde I *36 39 43*.

Gardar Ting II 543.
Garnfangst I *103 104*. II 211 329.
Gejrfugl I *67*.
Glacialdannelser II 313—15.
Glatisfangst I *103*.
Graaanden I 102 225 291. II 115.
Graafisk (Polartorsk) I 104.
Grafit I *30 35* 350 379 512.
Grafitbrud II 488—89 528—29.
Grønlandshval I *101*.
Grønlandssælen I 16 102 164 225. II 24 116.

Haaising I 19 295.
Haandværk og Husflid I *118*.
Haj II 25.
Hajfangst II 36.
Halsbaandlemmingen I *59*.
Handelen I 44 240.
Handel og Samfærdsel I *118*.
Hans Egedes Kolonisation I **150**.
Hans Egedes Rejse 1723 I *154*.
Haren I 15 102 163 225 290. II 21.
Harpun I *82*.
Havdybder II 2 f.
Havebrug I 41—42. II 64 233 f. 343 481—82 633—34.
Havet I 93 155 210 273. II 96.
Havets Temperatur II 3 f.
Havkalen I *67 111 115* 18 104 165 228 294.
Havkat I *117* 19. II 25.
Havlitten II 22 115.
Havtorsk II 445.
Havørnen II 22.
Hellefisk I *68 114* 18 104 165 223 294.

Helleflynder I *68 114* 18. II 25 117.
Henkogning, af Laks II 214 234.
Herrnhutiske Mission I **157.**
Historie, Grønlands, i korte Træk I *138.*
Hollændernes Sejlads i Davis Strædet I *150.*
Hunde I *118.*
Husdyr I *117—118.*
Husdyrhold II 234 459—62 486.
Husinventar I 23. II 28 f. 595 f.
Husliv, østgrønl. II 612—13.
Hustomter II 30—32 120 205—06 324—25 449—51 568 571—72 593 598—605.
Hustyper I 563. II 27 f. 204 324 448—49 594—96.
Hvaler I *64.*
Hvalfangst I *153.* II 64.
Hvalros I *62 101* 16 102 164 225 291. II 23 116 201.
Hvalrosfangst I 31.
Hvalstænge, se »Søvs«fangst.
Hvidhval I 17 31 103. II 24. se Hvidfisk.
Hvidhvalfangst II 227 f.
Hvidfisk I *66 101* 165 227 292. II 117. se Hvidhval.
Hvinand II 115.
Højdeforhold I *6.*

Indhandling I 42 114 178 297. II 46 140 224 338 455 489 635.
Indlandsisen I *1 6 8* 1 11 19. II 95 99 100 392—93.
Indtægter, Befolkningens II 47 ff.
Isbjørn I *62 107* 15 102 164 225 291. II 23.
Isfangst I *103.*
Isfjord I *5 9.*
Isfjælde I *2 3 9 10 11* 12. II 5.
Isfjældsbanker I *13 17.*
Isforholdene i omliggende Have I *2.*
Isgarnfangst II 54 227 480—81.
Iskantfangst I *105.*
Isranden (Indlandsisens) I *9.*
Itsuarnek (Kiggefangst) I *103.*

Jagt I *98 99 106.*
John Ross's Rejse 1818 I 518.
Jordskælv II 642.

Kabliau I 19 294.
Kabliaufiskeri II 202 214 330.
Kajakken I *81.* II 232 342 482—83 627.
Kalvis I *12.*
Kammusling I 19.
Kampe med Eskimoer I *146.*
Kaneling I 190.
Karakteristik, Befolknings- I *73.*
Kaskelotten I *65.*
Kastevaaben I *82.*
Kateketer, I *131.*
Kgl. grønlandske Handel I *152.*
Kjoven II 22.
Kirke- og Skolevæsen I *130* 44 180. II 236—37 492—93 348; østgrønl. II 637.
Kirkeligt Liv I *132.*
Kirker I *131 132.*
Klapmyds I *62 64 100* 31 102 116 164 226. II 23.
Klima I *36 37 41 42 44* 98—99 161 222 284. II 111 194—96 640—41.
Klostre II 547.
Klædedragt I 40—41 176. II 60 f.
Klædedragt, Polareskimoernes I 562.
Klædedragt, østgrønl. II 610—11.
Kobber I *30 35.*
Kobberminer 486—88.
Komefloraen I 216.
Kommunekasserne I *127.*
Kommuneraad og Landsraad I *126* 129
Konebaaden I *81.* II 484—85 630.
Krabbe (den store) I *69* 229.
Kreaturhold I *117.*
Kristendommens Indførelse I *140.*
Kryolit I *30 34 164.*
Kryolitbrud II 343—46.
Kul I *31 36* 351 378 512.
Kultur, Grønlændernes gamle I *72.*
Kultur, Herkomst og Indvandring I *72.*
Kunst I *88.*

Laks I *116.* II 25 117 444.
Lakselve I *6.* II 202.
Laksefangst II 213 f.
Laksefiskeriet II 126.
Laksørreden I *60 116* 19 104 228 294.
Landjagten I 33.
Landsarkiv I 318. II 235 245.
Landsraad I *126* 129.
Leg og Idræt I *84.*
Ligsten, nordboiske II 543 548.
Literatur I *135 137.*
Lodden (Angmagssat) I *68 116* 19 295. II 25.
Lommen I 15 102 225. II 22 115.
Lomvi (Alk) I *112* 104. II 22 116.
Lus I *61.*
Lyster I *83.*
Lægevæsen I *161* 44 133—34 180. II 237 f. 348 493—94 638.
Lækat I *59.*
Lønninger II 49 f.

Maagen I *67 112* 104. II 23.
Marsvin I *65 102* 17 103 293. II 25.
Máunek el. nigparnek (Lurefangst) I *103.*
Meddelelser om Grønland I *164.*
Minedrift II 486—89.
Mineraler I 278. II 576—78.
Miocenflora I 217.
Mission I 564. II 42 334 f. 469—71.
Mission, den danske II 220 f.
Mission, Herrnhuternes II 220—21.
Missionens Historie I *155.*
Moskusoksen I *58.*
Myg I *61.*

Nalunaerutit I *138.*
Nângissat I 185. II 285.
Narhvalen I *66 102* 17 31 108 165 227 293.
Netsiden II 117.
Nordboerne paa Østkysten I *143.*

Nordboernes Bebyggelse af Grønland I *139.*
Nordbokoloniernes Forfald og Undergang I *145.*
Nordboruiner II 11 186—87 270 f. 284 291 370 400 537—47 646—47.
Nordbosagn II 270 602—03.
Nordhvalen II 24 117.
»Nordstjernen« I *131 161.*
Nunatakker I *4 8.*
Næringsveje I *98.*

Ornamentik, østgrønl. II 631—32.
Ovak I *68 116.* Se Strandtorsk.
Overtro, østgrønl. II 620—22.

Patootfloraen I 217.
»Perlustration« I *45* 376.
Pilk I *83.*
Plantesamfund I *54.*
Plantevæksten I *46—48 52* 99 162 223 287. II 112 196—99.
Polareskimoerne I *161.*
Polartorsk I *117* 295.
Polarræv I *59 107.*
Polarstrømmen II 98.
Polarulv I *59* 290.
Posttrafik og Besejling I *122.*
Provstier (og Præstegæld) I *130.*
Præster og Kateketer I *131.*
Pukkel- el. Knølhvalen I *65 153* 103. II 24 228 329.

Randsøer I *5 9.*
Ravnen I *60* 291.
Rejseruter II 13 f.
Religion I *86.*
Religiøse Forestillinger, Polareskimoernes I 551.
Remmesæl I *62 64 100* 16 102. II 24 116 164 225 292.
Rensdyr I *59 106* 14 101 163 290. II 21 115 200 319 439.
Rensjagt II 36 212 325 329.
Ret, grønlandsk I *129.*
Retspleje I *129.*
Rettergang, østgrønl. II 617—19.
Riflen I *83.*
Ringsæl, Netside I *62 63 99* 16 102 164 226 292. II 24.
Runesten I *140.*
Rypen I *60 113* 15 102 164 225 291. II 22.
Rævefangst II 36 125 212 319—20 630.
Ræven I 15 101 225 290. II 21 f. 115 200 439—40 583.
Rævestutteri II 203 234.
Rødfisk I *68.* II 25 117 202 203 234.

Samfundsliv, østgrønl. II 612—22.
Samfærdsel I *120.*
Samfærdselsmidler I *80.* II 343.
Seminariet II 237.
Sildepidskeren II 24.
Skallesluger I 17. II 22.
Skarven II 22.
Skindberedning II 62 f. 632—33.
Skolevæsen I *132.*
Skællaksen I 19. II 26.
Slæder I *80* 35—40. II 628.
Snarer, Fælder, Ketsere I *84.*
Snehare I *59 108.*
Sneuglen I 291.
Sociale Forhold I *84.*
Sommerrejser II 203.
Sortside el. Svartside, Blaaside I *62 63 99.*
Spraglet Sæl I 16 102 225 291. II 24.
Sprog, østgrønl. II 608—10.
Sproget I *87 135.*
Spækhugger I *66* 293. II 24.
Spættet Sæl I *62 64 100.*
Station, den Danske Arktiske I *138* 320 f.
Stenbider, Kvabso I *117* 295. II 25.
Storis I *2 19.* II 5 98 179 299—301 380—82 573—75.
Strandtorsk (Ûvaĸ) II 25.
Strømanden II 22.
Strømsteder, vigtige I 153. II 97 378.
Styrelsen af Kolonierne i Grønland I *125.*
Sundhedsvæsen I *133.*
Svartbagen II 22.
Sygdomme I *135.*
Sygehuse I *163:*
Sælarter II 584.
Sælfangernes Liv I 28 f. 171.
Sælfangst II 325—29.
Sæltræk II 320—21 441—42.
Sødyrfangst II 32—36 121 208—10 453—55 479—81.
Søer I *5.*
Søfugle II 320 440 585—86.
Søkongen el. Krabbedykker I *112* 18.
Søpapegøje I *113* 18.
»Søvs«fangst (Hvalstænge) I *105.*

Tateratten II 23 116.
Tjalfe Ekspeditionen, I 6.
Tejst I *112* 18. II 23.
Teknik I 114 175 238 369 463. II 138.
Telte I 25 563. II 29 119 204—05 324 449.
Teltliv ved Taseralik II 9.
Teltpladser II 588.
Telte, østgrønl. II 630.
Ternen I 17 293. II 22 116.
Terrænforhold I 94.
Thule Station I *28 138.*
Tôĸ I *82.*
Torsk (Kabliav) I *68 115.*
Transportmidler II 233.
Trævækst I *52.*
Tæppetilvirkning II 213 330.

Udhandling I 42 114 178 297. II 47 140 234 f. 339 477 489 635—36.
Ulke I *117* 19.
Ûtoĸ-Fangst I *104.*
Uvak, se Strandtorsk.

Vaaben og Fangstredskaber I *82.*
Vaagehval I 103.
Vandløb I *6.*
Varme Kilder II 403—04.
Vestis I *2 3.* II 6 98 382.
Vinlandsrejser I *141.*
Vinteris I *2 3.* II 6 f. 98.
Værktøj, østgrønl. II 632.

Økonomi I 170 193 f. 233 316 364 456. II 43 f. 131.
Ømmerten II 22 115.

PERSONREGISTER

Abelsen, Seier, Kateket I *161.* II 638.
Abia, Rævejæger II 257.
Adalbert af Bremen I *141.*
Adalbrand, Præst II 649.
Ajako I *169 170.*
Alf, Biskop i Grønland I *145.*
Allday, James, Ekspeditionsleder I *147 149.* II 650 651.
Alsbach, Casp., Ass. II 557.
Amdrup, G. C., Kmdr. Ekspeditionsleder I *23 46 164 166.* II 571 572 598 599 659.
Amundsen, Roald I 567.
Andersen, Johs., Kateket II 293.
Andersen, Johs., Kvægavler II 556.
Anderson G., Forf. I *29.*
Andreasen, Karl I *161.*
Andresen, Pet., Kmdr. II 553.
Arendsz, Marten, Skipper II 291 550.
Arctander, A. II 543 546 547.
Arnarsak, Grønlænderinde I 120.
Arne, Biskop af Bergen I *145.*
Arnold, Biskop II 543.
Asmund Kastanraste I *144.* II 648 f.
Astrup, Eyvind I 520 534.

Baade, Kbmd. I 48.
Baardsøn, Ivar I *146.* II 539 543 544 546 548 549 648.
Baffin, William I 435 509 518 532 548. II 271.
Balenhorst, Miss. II 291.
Ball, Richard, Kbmd. II 271.
Balle, Fr., Missionær II 470.
Balle, Nik. Edinger, Miss. og Seminarieforst. II 246 280.
Balwig, M. P., Missionær I 134.
Baumann, J. C. G., Klb. II 172.
Bech, H. P., Miss. II 555.
Bech, Johan, Miss. II 278 292.
Bendeke, C., Insp. I 315.
Bendixen, O., Insp., Forf. II 270.
Bergendal, Prof. I *165.*
Berglund, J. J. II 372.
Bernburg, A., Grosserer I *34.* II 486.
Bernhard, Joh. Georg Dan., Kirurg I *161.*
Bertelsen, Aage, Maler I *167.*
Berthelsen, Fr., Miss. II 171, 172.
Berthelsen, R. S. J. B., O-Kat., Forf. II 171.
Berthelsen, L. J. E. J., ord. O-Kat. II 171.
Bildsøe, J. A. D. Jensen, Kmdr. I *7 164* f. II 89 271 303 393.
Birket Smith, K. II 370, 554.
Bistrup, L. H. C., Klb. II 272.
Bjarne, Nordbo II 542 548.
Bjørling, J. A. I 532.
Bjørn Einarsen Jorsalfarer I *144 155.* II 649.
Bloch, Missionær I 120.
Bloch, J. C. D. I *164.* II 553.
Blosseville, Løjtnant I *24.*
Bobé, Louis, Dr. phil. I *146 150 165.*
Borg, Th., Kapt. I *164.*
Boye, C. E. I 212.
Brandt, R. G., Assistent I 515.
Brandur Halldorsson II 545.
Brodbeck, Miss. II 601.
Brown, Robert, Dr. I 153 *170.*
Bruun, Andreas, Assistent, Rekognosceringsrejsende I 510 512 513. II 551 552.
Bruun, Daniel, Kapt., Forf., Ekspeditionsrejs. I *165.* II 271 370 397 537 538 539 540 552 553.
Bruun, J. H., Kbmd. I 377.
Brønlund, Jørgen I *26 167 168.* II 244.
Buch, H., Missionær II 459.
Bugge, Th., Prof. II 281.
Bøggild, O. B., Prof. I *164 165.*
Böhnisch, Friederich, Miss. II 278.

Carl, Grønlænder II 277.
Carolus, Joris II 170 370.
Cappelen, Missionær I 375 377 380 390 391 392 403 410 412 419 422 427.
Chemnitz, J. A. B. I., Fpr. II 460 557.
Chemnitz, J. C. W., Underass. II 557.
Chemnitz, Jørgen, Handelsmdhj. II 638.
Christian I, Konge II 649.
Christian IV, Konge II 550.
Clemens, Islænder II 650
Clemmensen, M., Arkitekt I *165.* II 399 539 540 543 544 545 554.
Clintock, F. L. Mac I 514 524. II 91.
Columbus I *141.*
Copeland, R., Dr. I *46.*
Cortzen, S. M. I 400.
Cranz, David, herrnh. Forf. I *29 45.* II 279 284 290 653.
Cunningham, James I *148.* II 87. 291.

Dahl, Olaver Gunløgsen I 511.
Dalager, C. C. I 510 513.

Dalager, Lars, Kbmd. II 280 291 304 371 462.
Danell, David I *20 149.* II 89 271 550 651 654.
David, Chr., Miss. II 278 290.
Davis, John I *148.* II 271, 549.
Deichmann, H., Læge I *165.*
Dorf, G. O., Kbmd. I 49.
Drachardt, Chr., Miss. I *158.* II 279 291.
Drygalski, Erich von, Dr. I *10 171* 352 353 354 380.
Dusén I *46.*

Eberlin, P., Geolog I *46.*
Egede, C. Th., Søofficer, Ekspeditionsleder I *154.* II 653.
Egede, Hans I *29 45 57 150 151 155 156 157 158 159 161* 117 376. II 64 89 202 209 220 233 246 270 272—88 370 371 462 463 507 545 551 596.
Egede, Niels I *156* 118 122 132 145 204 276.
Egede, P. N., Ass. I 391.
Egede, Poul I *45 159* 63 65 68 100 119 120 121 132 138 139 150 183 243 396. II 280.
Egede, Poul, Kvægavler II 556.
Egede, Søren, Kvægavler II 556.
Eggers, Heinrich Peter v. I *154.* II 538 553.
Einar, Landnamsmand II 539.
Eindride Andresøn, Præst II 545.
Elmquist, Ass. I 391.
Engell, M. C., Dr. phil. I *164* 93 96 98 100 159 210 222.
Erik, Konge II 649.
Erik den Røde I *139 140 141 143 146.* II 370 397 538—39 541 647.
Eschricht, D. F., Prof. I *65.*
Eulner, Th. C., Læge I *161.*

Fabricius, Otto, Miss., Forf. I *45 57 159.* II 324 371 372.
Falck, Jens, Skipper II 273.
Falgejr, Nordbo II 542.
Faltings, Früd, Skipper II 283.
Fersleff, M. A., Kbmd. I 118.
Feykes Haan, L. I *150* 46 57 62 65 72 117 145 182 204 243 244 257 300 321 II 170.
Finn Fegin, Kong Olaf d. Helliges Søstersøn I *144.* II 648.
Fleischer, H. M., Købmand I 387, 391.
Fleischer, Joh. Seckmann, Proviantforvalter II 92 275.
Fleischer, U. F., Ass. I 412.
Flink, Dr. phil. I *165.*
Forne, Nordbo II 541.
Frederik II, Konge II 650.
Frederik III, Konge II 651.
Frederik VI, Konge II 531.
Frederik Christian, Grønlænder II 276 282.
Freuchen, Peter I *138 169 170* 509 566 567.
Freydis, Erik den Rødes Datter II 541.
Fries, J. A. de, herrnh. Miss. II 557.
Friis, Bjærgingeniør II 486.
Frobisher, Martin I *147.* II 291 549 650.
Froda, se Petersen.

Gamle, Nordbo II 542.
Garde, T. V., Admiral, Ekspeditionsleder I *7 164.* II 388 393 512 553 656.
Gatonbe, John, Skibskvartermester II 271 370.
Geelmuyden, J. v. d. Wida, Kbmd. II 371.
Gericke, C. A., herrnh. Miss. II 557.
Gerner, A., Ltnt. II 276.
Giesecke, C. L., Mineralog I *29, 45, 163,* 50 60 65 70 75 78 85 204 215 278 296 380 395 411 514. II 270 281 285 287 288 292 293 311 313 343 372 547.
Ginge, Andr., Missionær II 220 281.
Glahn, H. C., Miss., Forf. I *159.* II 87 89.
Gløersen, H. F., Kbm. I 391.
Graah, W. A. I *20 22 46 115 155* 508. II 372 464 467 544 547 550 551 557 561 599 600 601 603 605 606 654.
Grassmann, A., Biskop II 278.
Grillich, G., herrnh. Miss. II 556.
Grima, Nordbokvinde II 542.
Grimer I 122.
Grimur, Nordbo II 544.
Grot, J. J., Kmdr. II 553.
Groth, E. Th., Tegner II 291 303 553.
Grundeitz, H. C., Underass. I 410.
Gudmundsson, Valtyr, Dr. phil. II 271
Gudrid Thorbjørnsdatter II 541.
Gunbjørn II 647 660.
Gunbjørn, Islænderen I *139.*
Gunbjørn, Ulf Krages Søn I *143.*
Gunneling, Grønl.inde II 272.
Gysin, G. R., Miss., II 557.

Habakuk, Grønlænder II 171 303.
Hafgrim, Landnamsmand II 539.
Hagemann, G. II 344.
Hagen, N. P. Høeg I *167.*
Hakon Hakonsøn, Konge I *141.*
Hall, Nordbo II 541.
Hall, James I *148 149* 45 73 82. II 87 271 291 370 549.
Hammer, R., Kmdr. I *164* 122 153 155 159.
Hammond, Kbmd. I 378 380 391.
Hansen, Andreas, Præst I *137.*
Hansen, Johannes, Kateket II 656.
Hansen, Søren, Læge II 463.
Hans Hendrik, Grønlænder I 550.
Harder, P., Dr. phil. I *165* 97.
Hartz, N., Dr. phil. I *46 165 166* 100. II 547
Hastrup, O., Bestyrer II 172 505.
Haven, Jens, Miss. II 291.
Haven, Peter, Miss. II 291.
Hedegaard, A. T., Bestyrer II 638.
Heide, P. R., Missionær I 49.
Heilmann, K., Præst I 470.
Heim, A., Dr. phil. I *165.*
Heinesen, Mogens, Søfarer I *147 149.* II 650.
Helge, Nordbo II 548 649.
Helge Thorbrandsson, Landnamsmand II 539 547.

Helland, A., Prof. I *171* 153 159 353 354.
Helm, Johan v., Læge I *161.*
Helweg, F., Ingeniør I *165.*
Henkel, Frederik I *161.*
Henrik den Søfarende I *144.*
Henriksen, C. F. V., Underass. I 400.
Herjulf Baardsen, Landnamsmand II 539 548.
Hiob, Grønlænder II 272.
Hiort, Jens, Ass. II 286.
Holbøll, C. Insp. I 450. II 280.
Holck, A., Justitsraad I *138.*
Holm, G. F., Kmdr., Ekspeditionsleder I *23 46 115 143 155 160 164 165 171.* II 412 463 467 512 539 546 547 553 656 657.
Holm, Jørg., Kbmd. II 90.
Holm, Th., cand. phil. I *165.*
Holstein, J. L., Greve II 90.
Howitz, Gasværksbestyrer II 344.
Hvass, Jens I 119.
Hønne, A. F., Missionær I 511.

Ibsen, P., Kolonibestyrer II 338.
Imennek, Angákoĸ II 292.
Inglefield, E. A., Kapt. II 91.
Iversen, Maskinist I *168.*

Jansen, G., Kmdr. II 553.
Jansen, Mart., Kmdr. II 553.
Jensen, Ad. S., Prof. I *71 114* 97. II II 539 458 647.
Jessen, A. H., Statsgeolog I *165.* II 423 427 547.
Jochimssøn, Mathis, Kbmd., Ekspeditionsrejsende II 277.
Johnstrup, J. F., Prof. I *164.*
Jón Jónsson, Nordbo II 545.
Jónsson, Bjørn II 370.
Jónsson, Finnur, Prof. I *140 142* 508. 541 553.
Jordan, Joh. Vilh., Kirurg I *161.*
Jungersen, H. F., Prof. I *71.*
Jørgensen, Haldor Ferd., Miss. og Seminarieforst. II 280.
Jørgensen, Vilh., Konferensraad II 344.

ĸâgssuk, Sagnhelt II 32.
ĸâjarnaĸ, Grønlænder II 278. Se Samuel.

Kabelau, Grønl.inde II 272.
Kane, E. K., Opdagelsesrejsende I 514 549 550.
Keding, Christian, Læge I *161.*
Ketil, Landnamsmand II 539.
Kirchheiner, Ass. I 391.
Kielsen, O. V., Ass. II 89.
Kjer, I., Miss. I *137.*
Kjer, Knud, Miss. I *137.*
Kilugpak, angákoĸ II 283.
Kingulik, Østgrønlænder II 651.
Kleinschmidt, J. C., herrnh. Miss. II 557.
Kleinschmidt, Samuel Petrus, Sprogforsker I *173.* II 280 557.
Kleist, Dav., Udl. II 557.
Knight, John, Skibsfører I *148.*
Knudsen, Martin, Prof. I 529.
Knutsen, Hans, cand. min. II 656.
Koch, I. P., Oberstltnt. I *8 26 44 167.*
Koch, Lauge, Mag. I *169* 521.
Koegel, C., herrnh. Miss. II 557.
Koldewey, K., I *26 165.*
Kornerup, A. N., Geolog I *165*, 2. II 89 303 553.
Krabbe, Th. N., Læge I *162.* II 638.
Kragh, P., Missionær I 509 512.
Kraul, H. P., Kolonibst. I 439.
Krogh, S. A. S., Prof. I *165.*
Kruuse, Chr., cand. mag. I *46 165.* II 562 563 564 567 576 581 659.

Laersen, Bertel I *158* 58 II 171.
Lancaster, George, Sir II 271.
Landorph, Jørgen, Kapt. II 92 275 288.
Lange, Joh., Botaniker I *45.*
Lange, Ole, Miss. I *157.* II 275.
Langskov, C., Kolonibestyrer II 505.
Larsen, Svend, Garnfanger I 410.
Lassen, R. F., Missionær I 514.
Lassen, H. J., Geograf II 553.
Laub, F. V. H., Prltnt. I *168.*
Leibhardt, J. Chr., Udstedsbst. I 391 420.
Leif den Heldige I *140.* II 541 548.
Lerch, J. F., Læge I *161.*
Leversteyn, A. D., holl. Handelsmand II 550.
Lindenow, Godske, Søfarende I *148.* II 291.
Linné, Botaniker I *57.*
Ljótr, Nordbo II 544.
Lodin, Nordbo I *144.* II 648.
Lund, Gunder, Ingeniør II 275.
Lund, Hendrik, Kateket I *160.* II 638.
Lundager, A., Botaniker I *46.*
Lundbeck, W., Mag. I *165.*
Lundt, J. H., Mineralog II 343.
Lyngbye, A. P., Assistent I 514.
Lynge, Fr., Handelsmhj., Forf. I *138.*
Lytzen, J. H., Læge I *162.*
Løvstrøm, J., Bødker I 400.
Løwenørn, P., Søofficer, Ekspeditionsleder I *154* 653.

Madsen, P., Prof., Biskop I 256.
Magnusson, Arni, Islænder II 371.
Maigaard, Kolonibst. I 153.
Maria Magdalene, Grl.inde II 171.
Markham, Clements R. I 519.
Mathias, Benediktinermunk I *146.*
Mathias, Hans, Kbmd. II 272.
Midtzel, Ebbe, Skipper II 288.
Mikkelsen, Ejnar, Kapt., Ekspeditionsleder I *8 168* 567. II 659.
Miltzoug, H. B., Miss. I *157.* II 275 282.
Moberg, Skibsfører I 391.
Mohn, H., Prof. I *44.*
Mohrsen, Kapt. II 275 276.
Moltke, C., Søofficer I *164.* II 553.
Motzfeldt, Kirsten II 555.
Mourier, L. A., Kapt. II 655.

Munk, Jens, Polarfarer II 550.
Müller, Henrik, Generaltoldforv. I *149.* II 89 651.
Myhlenphort, D., Kapt. II 275.
Myhlenphort, M. N., Insp. I 47 62 64 82 199.
Mylius-Erichsen, L., Ekspeditionsleder I *166 167 168* 439 520 566 567.
Møldrup, A., Kolonibst. I 391.
Møller, Helge B., Arkitekt I *132.*
Møller, Lars, Bogtrykker I *138.*
Mørch, J. C., Kolonibst. II 653.
Mørk, Jens Pedersen, Kat. I 120.

Nansen, Fridtjof I *7 22.* II 187 287 393 605 657.
Nathorst, G. I *26 46 165 166* 525.
Nielsen, Kristiern, Skibspræst II 650.
Nielsen, Lars, Ass. I 378.
Nielsen, Søren, Handelsmdhj. II 638.
Nordenskiöld, A. E. I *7 33 38 44 170 171* 4 8 90 98 121. II 286 564 655 657.
Nordmann, V. J. H., Dr. phil. I *165.*
Normann, C. O. E., Kapt. II 656.
Nyeboe, M. Ib, Ingeniør I 567. II 488.
Nørgaard, A. L., Kbmd. I 121.

Olaf, Biskop I *141.*
Olaf den Hellige II 648.
Olaf Trygvason, Konge I *140.* II 543.
Olrik, B., Insp. II 172.
Olsen, Anders, Kbm. II 171 291 459 460 555 556.
Olsen, Gustav, Missionspræst I *161,* 566.
Olsen, Hendrik, Ekspeditionsmedlem I *169.*
Olsen, Julius, Kateket I *161.*
Orléans, Hertugen af I *166.*
Osten, A. v., Læge I *161.*
Otter, F. W. v., Friherre I *171.*

Paal Halldorsson, Præst II 545.
Paars, Claus Enevold, Major, Guvernør I *151 154 161.* II 92 275 286 f. 288 546.
Pansch, A., Botaniker I *46.*
Parry, W. E., Polarforsker I 514.
Payer, J., Polarforsker I *26 165.*
Peary, Rob., Polarforsker I *7 27 161 165 167* 153 517 525 534 550 564 565.
Petersen, A. C. E., Kolonibst. II 345.
Petersen, Carl, Ekspeditionsrejsende I 514.
Petersen, C. L., Kemiker II 553.
Petersen (Froda), F., Søofficer I *164.* II 546 553.
Petersen, Johan, Kolonibst. I *160.* II 562 638 656 658 661.
Petersen, Jonathan, Digter, Komponist I *137.*
Phaff, A. C., Bergstiger I 378.
Pihl, Skipper I 48.
Pingel, C., Dr. phil. II 282, 553.
Pining, Admiral I *144 155.* II 649 650.
Pjetursson, H., Dr. phil. I *165.*
Porsild, Morten P., Mag. I *138 165.* II 438.
Pothorst, Admiral I *144 155.* II 649.
Poulsen, Knud, Læge II 638.

Quervain, A. de, Dr. phil. I *8.* II 562 563 659 f.

Raben, F. C., Botaniker I *45.*
Rabot, C. H., Charles, Geograf I *171.*
Rafn, Landnamsmand II 539.
Rasch, Gertrud I *157.* II 246 277.
Rasch, Niels, Styrmd. II 272.
Rask, Rasm. Chr. I 508.
Rasmussen, Chr. Miss., Sprogmand I *137.*
Rasmussen, I. E. C., Maler II 246.
Rasmussen, Knud, Forf. I *7 8 28 137 138 161 166 169 170.* II 660.
Ramsøe, Matros I 391.
Raun, H. H., Overass. II 292.
Ravn, J. P. J., Docent I *165.*
Ravn, N. F., Marineminister I *164.*
Reichardt, J., Ltnt. II 286.
Reinhardt, J., Prof. I *57.*
Richardson, Carsten I *149.*
Rink, H., Dr. phil., Direktør I *7 29 45 124 163 164 170* 4 90 119 153 159 193 278 352 353 377 380 396 411 416 514 515. II 37 43 46 281 283 284 292 335 429 463 470 486 487 608 609.
Robinson, Mineralog II 486.
Roed, Frk., Billedskærer I 144, 256.
Rolf af Rødenæs I *143.* II 647.
Roscher, Direktør II 486.
Rosenvinge, J. L. A. K., Prof. I *165.* II 431.
Rosing, Chr., Førstepræst II 638.
Rosing, U., Ass. II 655 656.
Ross, James, Polarforsker I 548 549.
Ross, John, Polarforsker I 518 525 II 91.
Rossen, H. C., Førstepræst I *140* 509.
Rothe, C. A., Søofficer, Ekspeditionsleder I *154.* II 653.
Rottbøll, C. F., Prof. I *45.*
Rudolph, C. N., Læge I *162.*
Rüttel, F. C. P., Miss. I *160 161.* II 557 577 638 658.
Ryberg, C., Direktør I 102, II 440.
Ryder, C. H., Dir., Ekspeditionsleder I *12 164 165* 438 442 514. II 271 657.

Saabye, Hans Egede, Miss. I 112.
Sabine, E., Polarforsker I *46.*
Samuel, døbt Grønlænder II 278. Se Kâjarnak.
Sanersak, Østgrønlænder II 654.
Schade, J. D., Overassist. II 291.
Schade, J. P., Ass. I 391.
Scheving, O. G., Ass. II 406 555.
Schythe, J. C., Geolog I *164.*
Schultz, B. J., Insp. I 65.
Schiørring, H. V., Prlt. I *164.*
Scoresby, William I *46 154.*
Severin, Jakob, »Grønlands Patron« I *151 152* 117 132 183 244. II 371.
Sigoko, Grønl.inde II 272.
Sigrid Bjørnsdatter II 545.
Skegge, Nordbo II 548.
Skuf, Nordbo II 542.
Smidt, Jens Larsen, Ass. I 412 420 II 172.
Snæbjørn Galte I *143.* II 647.

Stade, Dr. phil., Meteorolog I *171.*
Stach, Anna, g. m. F. Böhnisch II 278.
Stach, Chr., Miss. II 278.
Stach, Matthæus, Miss. II 278 291 370.
Stach, Rosina II 278 292.
Stach, Rosine, g. m. J. Bech II 278.
Stak, Aron II 510.
Steen, J. C., Oberassistent I 119 516.
Steensby, H. P., Prof. I *141 165.* II 596.
Steenstrup, K. I. V., Geolog I *33 164 165 171* 350 352 353. II 553.
Stephensen, K. H., cand, mag. I *165.* II 554.
Storch, Matthias, Førstepræst I *137.*
Sverdrup, Jørg., Provst, Botaniker I *45 159* 185 200 201.
Sylow, P. L. P. Geolog I *165.*
Sylow, A. v. W., Miss. II 371.
Sæmund Oddson II 545.
Sølve, Landnamsmand II 539.
Sørensen, J., herrnh. Miss. II 556.

Tarr, Glaciolog I 441.
Tietgen, C. F. II 344.
Thorbjørn Glora, Landnamsmand II 539.
Thalbitzer, William, Docent I *137 165* II 270 596 659.
Thjodhilde, Erik den Rødes Hustru I *140.* II 541.
Thomsen, Julius, Prof. II 344.
Thomsen, Th. M., Arkæolog I *165.*
Thorbjørn Vifilssøn II 542.
Thord, Biskop i Grønland *145.*
Thordis, Nordbokvinde II 542.
Thorfin Karlsefne II 541.
Thorkel Lejfsen II 541.
Thorgeir, Nordbo II 544.
Thorgrim Trolle II 544.
Thormod Kolbrunarskjald II 541 542 543 544.
Thorhallesen, Egil, Provst, Forf. I *159* 29. II 87 206 271 279 280 282 285 287 288 292 f.
Thorkel, Nordbo II 548.
Thorkel Farserk II 545 546.
Thorstein Olafsson II 545.
Thorsten, Erik den Rødes Søn II 541.
Thorvald, Erik den Rødes Søn II 541.
Thorvald, Præst II 649.
Thorvald Hreim II 548.
Thorun, Nordbokvinde II 548.
Thrane, S., Missionær I 134.
Tobias (Gabrielsen), Grønl. I *167.*
Topp, Albert, Miss. I *156.* II 275.
Traustedt, M. P. A., Adjunkt I *165.*

Þorbiørn Bårdarsson II 545.
Þorður Jorundsson II 545.

Ulf Krage II 647.
Ussing, N. V., Geolog I *165.* II 418.

Vahl, Jens, Botaniker I *45 46* 514.
Valkendorf, Erik, Erkebiskop I *147.*
Vanhöffen, Dr. phil. I *171.*
Vesterboe, H., Miss. II 554.

Walløe, P. O., Ass., Opdagelsesrejsende I *154.* II 89 289 370 372 546 547 550 **551**—**52** 554 606 651 f. 655 656.
Wandel, C. F., Admiral I *164.* II 655.
Warming, E., Prof. I *45 53 165.*
Watteville, Johs. v., Visitator II 278.
Wegener, Berent Hansen, Skipper II 273.
Wesenberg-Lund, C., Zoolog I *70.*
Wiborg, Thomas, Miss. II 293.
Wiesener, Georg, Herrnhuter II 278.
Wille, J. C., Insp. I 49.
Whymper, Edv., Polarforsker I *170* 153 343.
Wolf, Niels Giessing, Miss. II 280.
Wormskjold, M., Ekspeditionsrejsende I *45 164.* II 287.
Worsaae, J. J. A. II 553.
Wulff, D. Kbmd. II 371.
Wulff, Thorild, Botaniker I *169 170* 529.

Zinzendorf, N. L., Greve I *157.* II 278.

Øgmund, Biskop II 548.
Østergaard, C. C., Missionær I 512.

TRYKFEJL

I. Side *14*, Linie 12 fra oven: Søndre Sermilik læs Sermilik.
- — — — 13 - — : Ikerssuaĸ — Søndre Ikerssuaĸ.
- — *23*, — 8 - neden: Nualik læs Nûgâlik.
Pl. X (S. 33). Aaren er fremstillet i en Maalestok, der er mer end dobbelt saa stor som Kajakkens.
I. Side 514, Linie 14 fra oven: Pearry — Parry.
- — — — 10 - — : Nordpolen — Ellesmere Land.
- — 539, — 13 - — : Sákat — Súkat.
- — 541, — 6—7 - oven: Serialik — Serfalik.
- — 542, — 19 - neden: Marchall — Marshall.
II. — 105, — 5 - — : Koĸút — Kôrĸut.
- — — — 20 - — : Majorĸoĸ — Majorĸaĸ.
- — 251, — 11 - oven: Tertê — Tartê.
- — 265, — 14 - neden: Kigutilik — Kingutilik.
- — 292, — 21 - oven: Itarsormiut — Itersormiut.
- — — — — - — : Torssukataĸ — Torssukátak.
- — 587, — 3 - oven: fabricii — Fabricii.
- — — — 18 - — : nartârnaĸ — natârnaĸ.
- — 597, — 11 - — : Nualik — Nûgâlik.
- — 598, — 2 - — : Nualik — Nûgâlik.

MEDDELELSER OM GRØNLAND

MEDDELELSER OM GRØNLAND

UDGIVNE AF

KOMMISSIONEN FOR
LEDELSEN AF DE GEOLOGISKE OG GEOGRAFISKE
UNDERSØGELSER I GRØNLAND

Atlas til Bind LX og LXI

KØBENHAVN
C. A. REITZEL BOGHANDEL
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI
1921

GRØNLAND

I TOHUNDREDAARET FOR HANS EGEDES LANDING

UNDER REDAKTION AF

G. C. AMDRUP *LOUIS BOBÉ* *AD. S. JENSEN*

H. P. STEENSBY †

ATLAS TIL BIND I OG II

FORTEGNELSE OVER TAVLERNE

Tavle	I.	Grønland.
—	II.	Geologisk Oversigtskort over Grønland.
—	III.	Oversigtskort over Øster- og Vesterbygden.
—	IV.	Østerbygdens centrale og sydlige Del.
—	V.	Østerbygdens nordlige Del.
—	VI.	Vesterbygden.
—	VII.	Egedesminde og Christianshaab Distrikt.
—	VIII.	Jakobshavn, Ritenbenk og Godhavn Distrikt.
—	IX.	Ũmànaĸ Distrikt.
—	X.	Upernivik Distrikt.
—	XIa.	Thule Distrikt, sydlige Del.
—	XIb.	— — , mellemste Del
—	XIc.	— — , nordlige Del.
—	XII.	Holsteinsborg Distrikt.
—	XIII.	Sukkertoppen Distrikt.
—	XIV.	Kolonien Sukkertoppen.
—	XV.	Godthaab Distrikt.
—	XVI.	Kolonien Godthaab.
—	XVII.	Frederikshaab Distrikt.
—	XVIII.	Julianehaab Distrikt.
—	XIX.	Kolonien Julianehaab.
—	XX.	Angmagssalik Distrikt.

RETTELSER TIL TAVLERNE

Tavle XIV, XVI og XIX. I Signaturforklaringen staar »Eskimoiske Bygninger«. Skal staa »Grønlandske Bygninger«.

Tavle XVII. I Rammen nederst tilhøjre staar 63°, skal staa 61°.

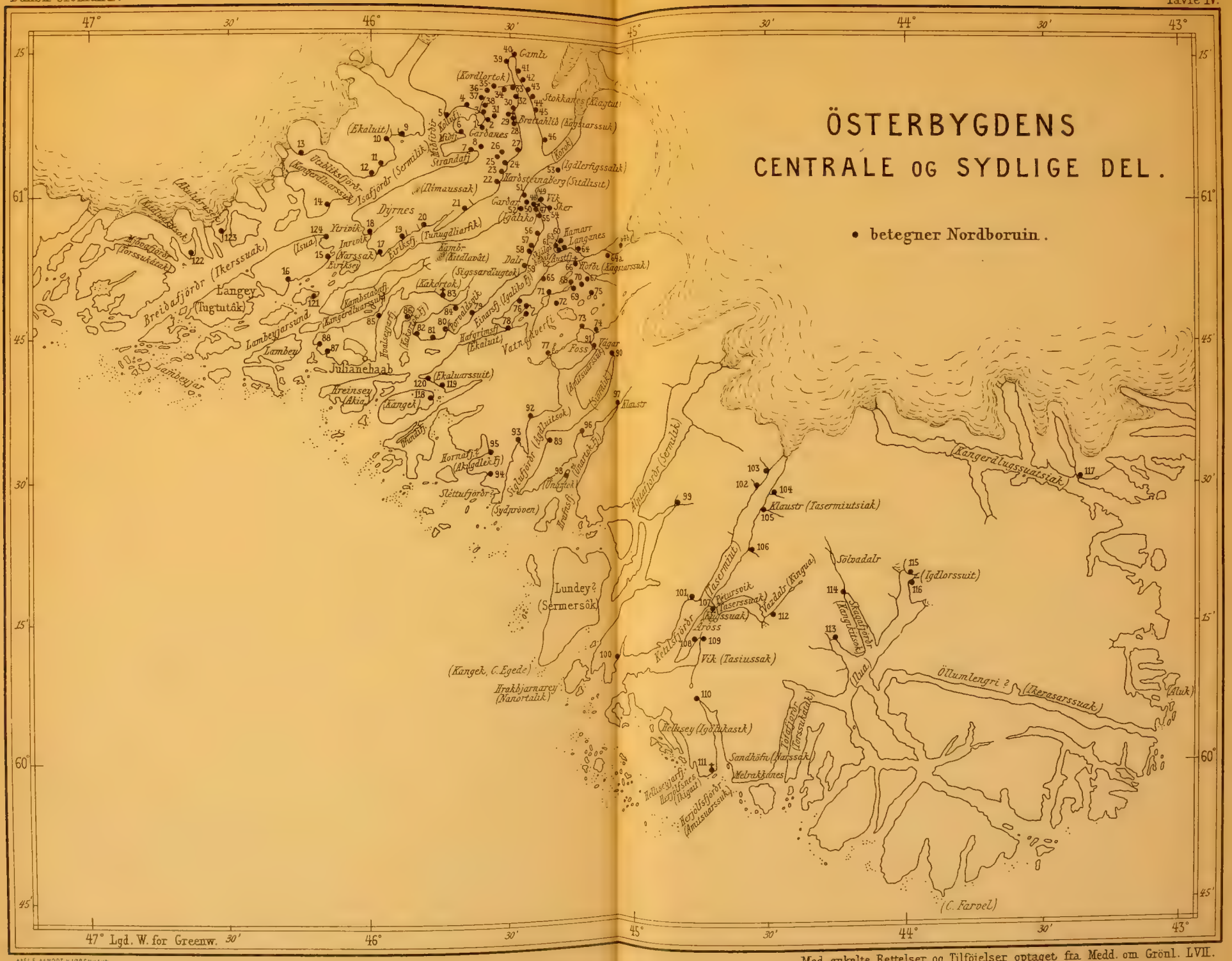

AXEL AAMODT, KJØBENHAVN

GRANT LAND
LINCOLN HAV
AXEL HEIBERG LAND
GRINNELL LAND
OSCAR ELLESMERE LAND
KONG
Kane Bassin
Smith Sd.
Jones Sd.
N. LINCOLN
Humboldt Bræ
Peary 1892 og 1895
Knud Rasmussen 1912
Inglefield Ld
Cap Alexander
Cap York
Melville Bugt
BAFFIN BUGT
Upernivik
Proven
SVARTENHUK
DISKO
Godhavn
Egedesminde
Christianshaab
Holsteinsborg
Sukkertoppen
Godthaab
Fiskenæsset
Frederikshaab
Arsuk
Julianehaab
Nanortalik
K. Farvel
DAVIS STRÆDE
Nordenskiöld 1883
Nansen 1888
Jensen 1878
Garde 1893
Peary 1886
Koch 1913
Queroain 1912
PEARY LAND
Nordost Rundingen
Independence Fj.
Mylius Erichsens Land
Bolmus Ld
Hvorgnards Ø
Hochalwfjordsfjorden
KONG FREDERIK D. VIII.s LAND
Lambert Ld
Norske Øer
Germania Land
Store Koldewey
Dronning Louises Land
Shannon Ø
Kejser Franz Joseph Fj.
Jan Mayen
Scoresby Land
Scoresby Sund
Liverpool Kyst
Jamesons Land
DANMARK STRÆDE
DENMARK STRAIT
Angmagssalik
Schweizerland
Sermilik
Tasiusak
Kangerdlugssuak
Kangerdlugssuatsiak
Nunaja tsua
Kangerdlugssuaq
Aggas Ø
S. Aputitêk.
N. Aputitêk.
Storakkens Bugt
Ingolfs Fjeld
Sternstrup Bræer
Enkelt Rodes Ø
Kalerajuea (K. Fred. VI)
Skjoldungen
Skjoldungerne
Nordvaerdien
Pikiutdlek
Kolonien Nunatak
K. Lowenorn
Umiviik
K. Mösting
Imarsivik
Umának
Tingmiarmiut Ø
Dermiut
K. Adelaer
Anoritôk
Aduerrat
Kook Fjelde
Danells Fj.
Lindenows Fj.
Ulukes
Frederikstal
Eggers Ø
Christian d. IV.s Ø
ISLAND
Reykjavik
Faxefjord
Vestmannaeyjar
Grimsey
Kolbeinsey
Isafjord
Eyjafjördr
Breidafjördr
GRÖNLANDS HAVET
GEOLOGISK OVERSIGTSKORT
OVER GRÖNLAND
Maalestok 1: 10 000 000.
Overv. Grundfjeld.
Overv. Sedimenter.
Overv. Basalt.
Indlandsis og Bræer.
Höjderne er angivet i Meter.
100 50 0 100 200 300 KILOMETER
40° Længde Vest for Greenwich

Med enkelte Rettelser og Tilföjelser optaget fra Medd. om Grønl. LVII.

47° Lgd. W. for Greenw. 30' 46° 30' 45° 30' 44° 30' 43°

ANDR. FRED. AAMODT, KJØBENHAVN

Med enkelte Rettelser og Tilföjelser optaget fra Medd. om Grönl. LVII.

Med enkelte Rettelser og Tilföjelser optaget fra Medd. om Grönl. LVII.

Med enkelte Rettelser og Tilföjelser optaget fra Medd. om Grønl. LVII.

EGEDESMINDE OG CHRISTIANSHAABS DISTRIKT.

AXEL E. AAMODT, KJØBENHAVN

JAKOBSHAVN, RITENBENK OG GODHAVN DISTRIKT.

55°
54°
53°
52°
51°
50°
71°
70°
69°
Umanak-Bugt
NÛGSSUAK HALVØ
DISKO
DISKO BUGT
Vaigat
Tasiusaq
Kekertat
Sagdlek
Agpat
Perdlerfik
Sangmissuarak
Kanisut
Sangmissok
Niakornat
Kûk angerdlarsuk
Ikorfat
Kaersuarssuk
Kaersut
Sâtut
Tûgdligtalik
Kangek
Nûgssuak
Nûgssûtâ
Ujaragtôrssuak
ÛMANAK
Sagdliarusek
Kûk
Sermiarssuit
Ûmanatsiak
Nîluk
Itivdlek
Ikerasak
Erkua
Niakornârssuk
Umivinguak
Kekertarssuatsiak (Hare Ø)
Aumarûtigssat
Narkua
IKARDLUK
Karrait
Nûssak
Karajak
Ekaluit
Kekertak
Ittijilua
Talerua
Sarfârssuk
Najassulrgssuak
Igdlorpait
Nûk kiterdlek
Alianaitsûnguak
Nûk
1235
Tuapaussat
Ata
Niortût
1745
Kugsinerssuak
Pâtût
Igtlinguarssuk
Ugnatdlik
1165
Mânik
Kingigtok
Kagdlo
Kitingüssait
975
Kagdlinguak
Ivtangernat
1020
Atanikerdluk
Ionârssuit
Sarnak
Kekertak
Akunâk
Ikorfat
Nugâk
Tartunak
Kutdligssat
Ujaragssuk
Ûnartok
Nûgârssuk
Ujaragssugssuk
Nûk
Inugsuk
Totssukâtak
Nunatak
Avatarpait
Igdluluarssuit
1140
1605
Kagssimavfit
Nordfjord
Perdlertût
1265
Ionârssuak
720
Aigssigissat
1150
Jorgingnten
Medlemfjord
Kissifjeld
930
N.-Laxebugt
1275
Kekertârssuk
Tuno
Kekertak
Diskø-Fjord
(Kangerdluk)
Sâtok
Ungôrsivik
Viorfak (Blaafjeld)
1125
Fyrtsok
Avdlingissat
Kuanerssuit
Sioràk
Akuliarusèrssuak
Kivitut
Ivtangernat
Aumarûtigssat
Skansen
Marrak
Nûk
Ionânguit
Paulassinguak
Ionarssuak
(Skarvefjeld)
1840
690
S.-Laxebugt
Kangârssuk
Fortunebay
GODHAVN
(Kekertarssuak-Illuilek)
PARRY SKÆR
Asissut
Kûmarfik
Imerigsok
Kronprinsens Ejland
Okak
Kitsigsorssuit
Kitsigsuarssuit
Hunde Ejland
Nunatsiak
Manitsok
Manertût
Isumiut
Sitsarssuit
Agpatilik
Putdlat
Akunâk
EGEDESMINDE
Kâka
Nûk
Sarkardlit
Susanneder
Kangârssuk
Kitdlit
Vester Ejland
Manermiut
Akugdlit
Ikamiut Ø
Ikamiut
Nivâk
Ekerrok
Sârdlat
Akugdlit
Kânale
Umiuk
Angmertussok
Sarmiussak
Kitsigsinguit
Grønne Ejland
CHRISTIANSHAAB
Savik Ø
Nûk
Nisit
Kangersunek
Tugssâk
Sekinekaragiugtok
Narujak
Akugdlingnak
Nunatakasik
Illuitalik
Kekertarssuak
Ata Sund
Ataa
Igdluluarssuit
Kangek
Kûngulik
Kangerdluarsugssuak
Kingua
Kangarssuak
Pâkitsok
Klokkehuk
Niakornak
Kekertat
Sigssarigsok
Pikiulik
Kangâssuk
Tunua
Rodebay
Sarfernek
Brede Bugt
Tjraglenæs
Nunatarssuak
(Illulissat) JAKOBSHAVN
Igalumiut
Kingigtok
305
ISFJELD BANKE
Jakobshavn Isfjord
Jakobshavn Isbræ
Kigssarigsok
Avangnardlit (Nordre Huse)
Claushavn
Agpat
Kûgsuk
Kûngnak
Kilângalik
Jakobsholm
Laxebugt
Ritenbenk
(Agpat)
RITENBENK
ARVE PRINSENS EJLAND
Flakkerhuk
Madder Bugt
(Akajarliak)
Igdlutsiak
Ysingiak
Smalle Sund
Kangârssuk
Langø
Ø
Ø

ÜMÁNAK DISTRIKT.

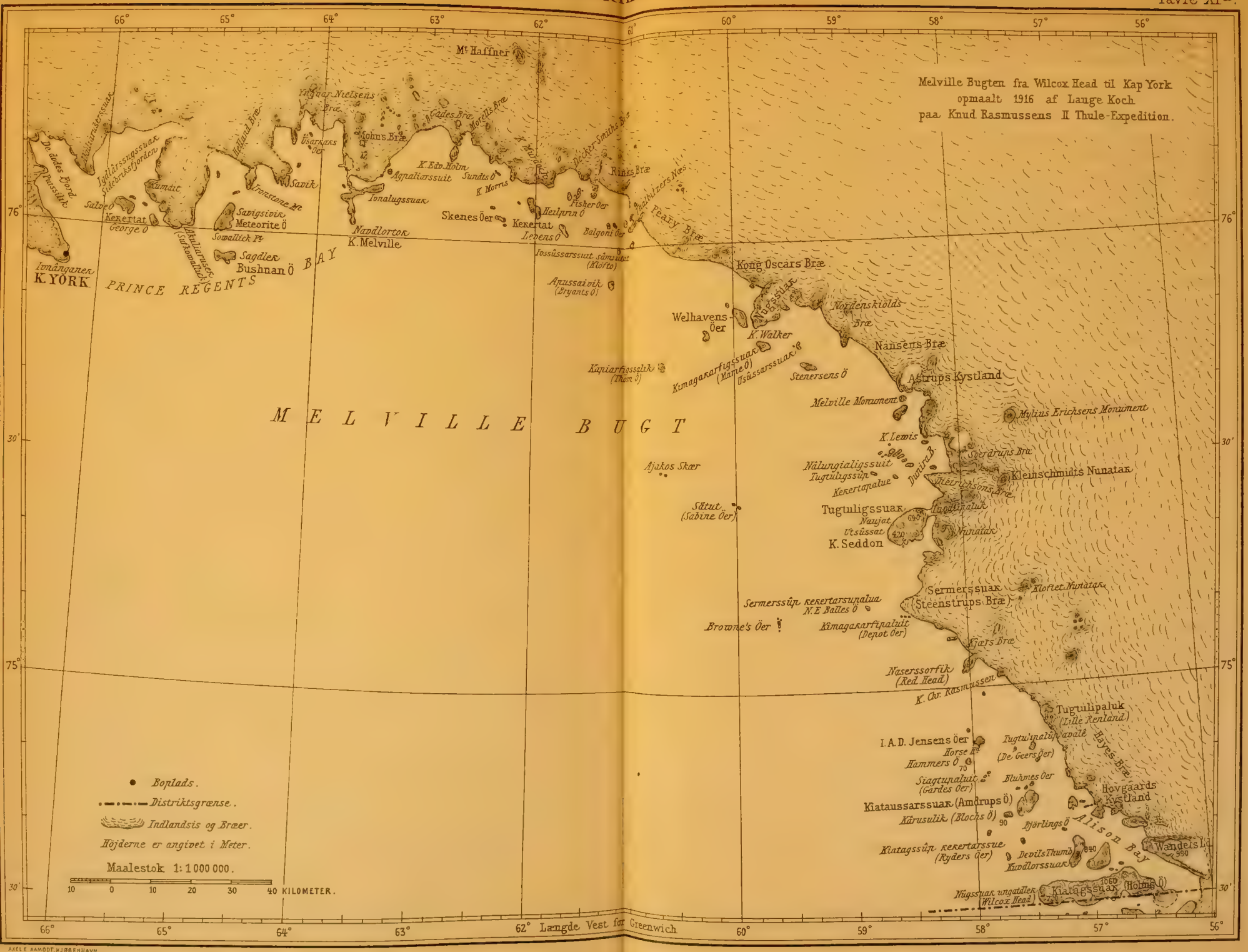

AXEL AAMODT, KJØBENHAVN

UPERNIVIK DISTRIKT.

Inugsulik Bugt
Nûgssuak
Rysders Isfjord
Ûmának (Sugar Loaf)
Sugar Loaf Bugt
Ussings Isfjord
Ussings Bræer
Kûldlikorssuit
Kavdlunât
Tugtokortok
Tasiussak Bugt
Tasiussak
Upernivik
Kangersuatsiak (Kangersuatsiak) PRÖVEN
Kangek Halvö
Kangek Fjord
Lake Fjord
J.P. KOCHS LAND
INGNERIT HALVÖ
SVARTENHUK HALVÖ
Söndre Upernivik
Kaersorssuak (Sandersons Hope)
Nutârmiut
Kagssarssuak
Ingpilagtok
Sâtok (St. Flado)
Tukingassok (Dark Head)
Kigatak
Skaldö
Wandels Land
Kiatagssuak (Holms Ö)
Devils Thumb
Ryders Ö
Cornell Bræ
Gieseckes Bræer
Inglefield Land
Melville Bay
Baffins Bay
Davis Strait
Ingia Fjord
Akuliarusinguak
Kekertarssuak
Kekertarssuak Fjord
Maniitsoq
Sermiligârssuk
Nûgssuak (Wilcox Head)
Agnarssuit (K. Shackleton)
Agpulersalik (Horse Head)
Kigatánguak
Kingigtuarssuk
Nunatakasik
Saqdlerssuak
Inugsúnguak
Kangerdluarssuk
Upernaviarssuk
Vinter Öer
Igdlulik
Igdlulikasuak
Kitsigsut
Ikerasârssuk
Torkussârssuk
Erkordlek
Nûgssuaq
Ingnerit
Kingigtorssuak
Kingigtuarssuk
Angissok
Karrat
Pamiua
Nord Ö
Anânâ
Ipertut
Sagdlek
Manitsok
Agiak
Ilulialik
Sagdliarusek
Majorartorfiak
Kangertôk
Tasêrssuak
Kingiak
Ukusigssalik
Ikerasak
Ekaluit
Tessortussik
Kingigtok
Tukingassok
Niarsut
Lagnerit
Hundehus
Kornok
Manitdlut
Maniitsoq
Nûgssuak
Pâniivik
Umiarfik
Mudlorfik
Sermiligak (Svartenhuk)
Itsakunssuk
Umának
Kangiussak
Serfarssuit
Kekertarssuak
Nûgssuak
Kingigtortagdlit
Woman Isl.
Nûgssuaq
Kangerdluarssuk
Ingnerit
Kangek
Ipertut
Sagdlek
Manitsok
Agiak
Kigatánguak
Kingigtuarssuk
Pamiua
Nord Ö
Anânâ
Kaersorssuak
Nutârmiut
Sermiligârssuk
Nûgssuaq
Kangerdluarssuk
Upernaviarssuk
Vinter Öer
Igdlulik
Igdlulikasuak
Kitsigsut
Ikerasârssuk
Torkussârssuk
Erkordlek
Saqdlerssuak
Inugsúnguak
Kingigtuarssuk
Angissok
Karrat
Kigatánguak
Kingigtuarssuk
Pamiua
Nord Ö
Kaersorssuak
Nutârmiut
Anânâ
Kangek
Kingigtuarssuk
Ipertut
Sagdlek
Manitsok
Agiak
(Kangersuatsiak) PRÖVEN
Kangek Halvö
Kangek Fjord
Lake Fjord
J.P. KOCHS LAND
INGNERIT HALVÖ
SVARTENHUK HALVÖ
Söndre Upernivik
Kaersorssuak (Sandersons Hope)
Nutârmiut
Kagssarssuak
Ingpilagtok
Sâtok (St. Flado)
Tukingassok (Dark Head)
Kigatak
Skaldö
Wandels Land
Kiatagssuak (Holms Ö)
Devils Thumb
Ryders Ö
Cornell Bræ
Gieseckes Bræer
Inglefield Land
Melville Bay
Baffins Bay
Davis Strait
Ingia Fjord
Akuliarusinguak
Kekertarssuak
Kekertarssuak Fjord
Maniitsoq
Sermiligârssuk
Nûgssuak (Wilcox Head)
Agnarssuit (K. Shackleton)
Agpulersalik (Horse Head)
Kigatánguak
Nunatakasik
Saqdlerssuak
Inugsúnguak
Kangerdluarssuk
Upernaviarssuk
Vinter Öer
Igdlulik
Igdlulikasuak
Kitsigsut
Ikerasârssuk
Torkussârssuk
Erkordlek
Nûgssuaq
Ingnerit
Kingigtorssuak
Kingigtuarssuk
Angissok
Karrat
Pamiua
Nord Ö
Anânâ
Ipertut
Sagdlek
Manitsok
Agiak
Ilulialik
Sagdliarusek
Majorartorfiak
Kangertôk
Tasêrssuak
Kingiak
Ukusigssalik
Ikerasak
Ekaluit
Tessortussik
Kingigtok
Tukingassok
Niarsut
Lagnerit
Hundehus
Kornok
Manitdlut
Maniitsoq
Nûgssuak
Pâniivik
Umiarfik
Mudlorfik
Sermiligak (Svartenhuk)
Itsakunssuk
Umának
Kangiussak
Serfarssuit
Kekertarssuak
Nûgssuak
Kingigtortagdlit
Woman Isl.
Nûgssuaq
Kangerdluarssuk
Ingnerit
Kangek
Ipertut
Sagdlek
Manitsok
Agiak
Kigatánguak
Kingigtuarssuk
Pamiua
Nord Ö
Anânâ
Kaersorssuak
Nutârmiut
Sermiligârssuk
Nûgssuaq
Kangerdluarssuk
Upernaviarssuk
Vinter Öer
Igdlulik
Igdlulikasuak
Kitsigsut
Ikerasârssuk
Torkussârssuk
Erkordlek
Saqdlerssuak
Inugsúnguak
Kingigtuarssuk
Angissok
Karrat

THULE DISTRIKT, Sydlige Del.

AXELÉ AAMODT, KJØBENHAVN

THULE DISTRIKT, Mellemste Del.

THULE DISTRIKT, Nordlige Del.

AXEL E. AAMODT, KJØBENHAVN

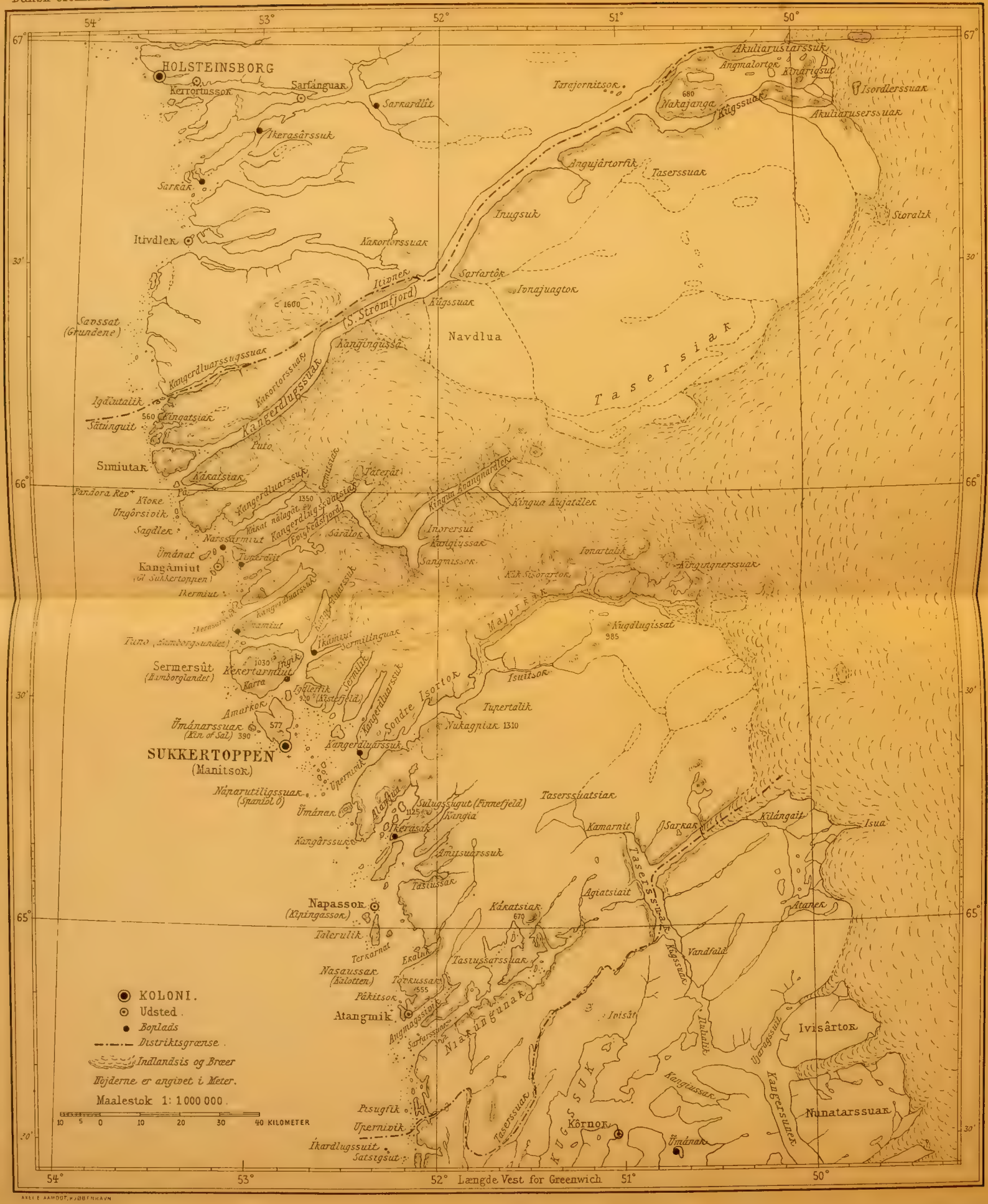
HOLSTEINSBORG DISTRIKT.

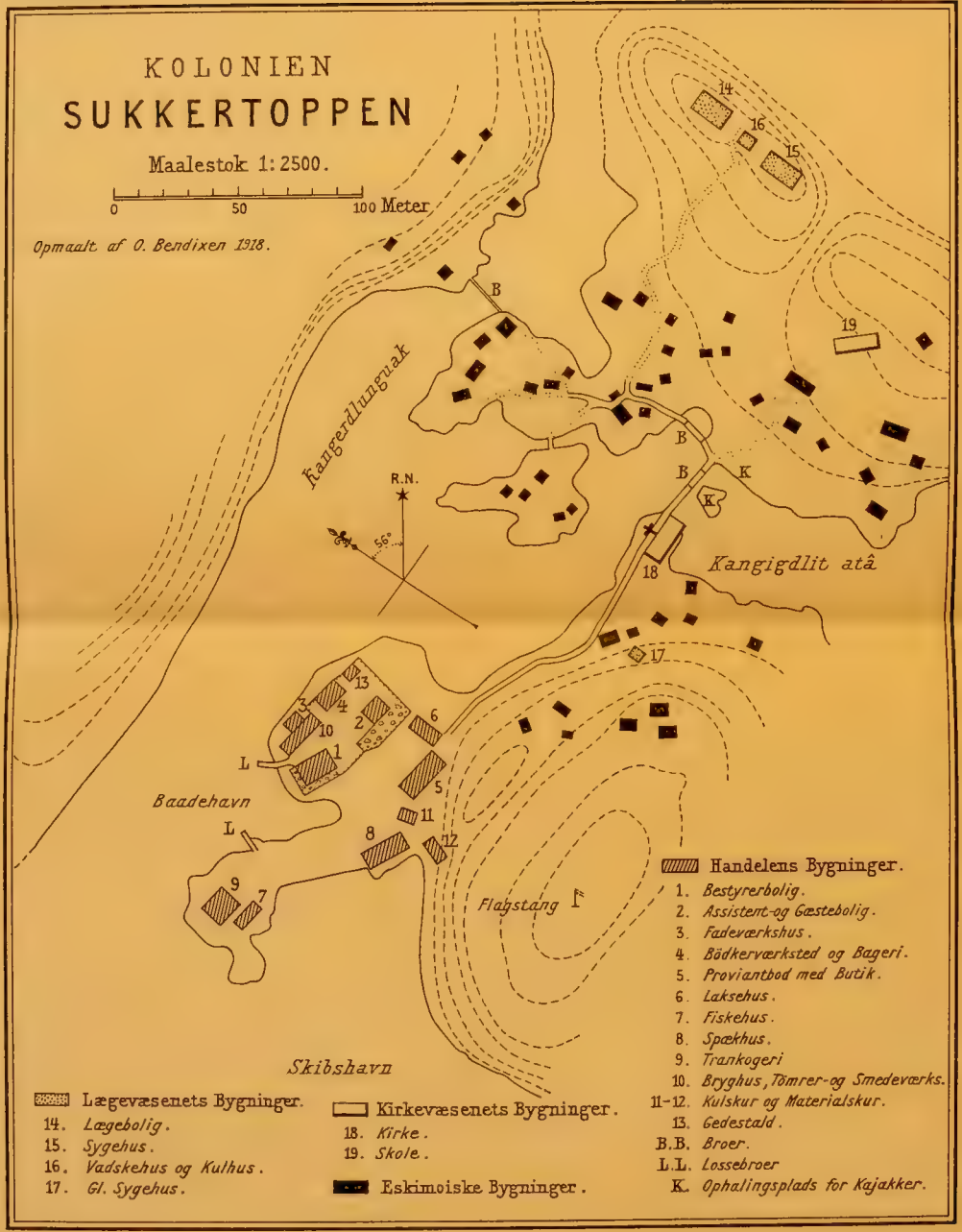
AXELE AAMODT, KJØBENHAVN

SUKKERTOPPEN DISTRIKT.

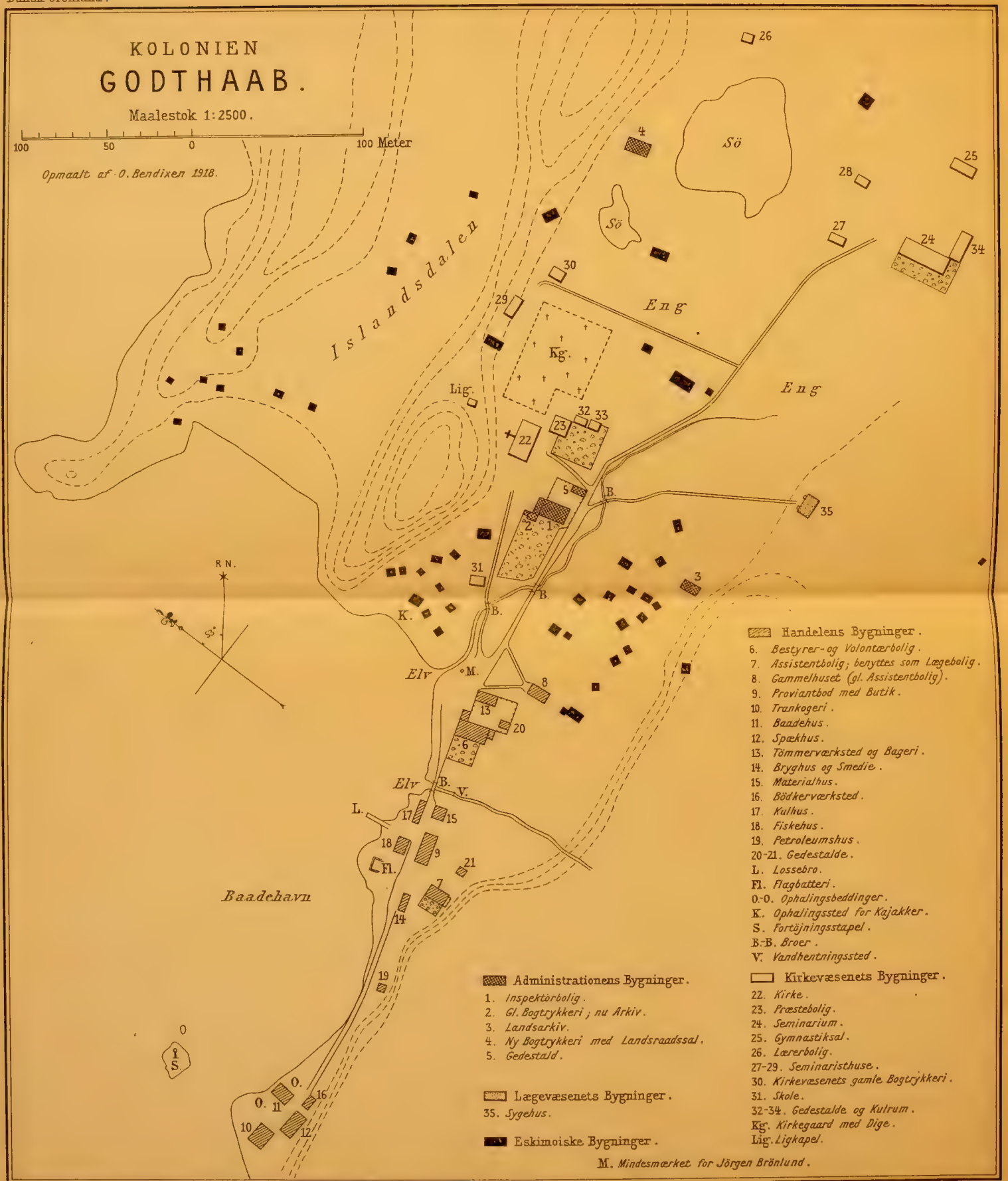
AXEL E. AAMODT, KJØBENHAVN

AXEL E. AAMODT, KJØBENHAVN

GODTHAAB DISTRIKT.

Napassoq
Talerulik
Nasaussaq (Kalotten)
Atangmik
Angmagssivik
Niakunguaq
Pisugfik
Ujarnivuk
Ikardlugssuit
Satsigsut
Natsilik
Kioke
Sarfaq på
Kangârssuk
Satsigsinguit
Nipisat Sund
Iglluerúnerit
Kangeq
Kitsigsut (Kök Oerne)
Kissugtût
Sârdlok
Sarfaraq
Mâlutât
Sangujait
Kârrissat
Angissunguaq
Narssaq
Kingigtorssuaq
Sangmissoqssuaq
Ûmánaq
Utorkarmiut
Simiútât
Merkuitsoq (Skinderhvalen)
Sâtut
Teltöerne
Nukarit (Brødrene)
Ikerasakitsoq
Marraq
Ikerasârssuk
Grædefjorden
Inugsugtût
Kangârssugssuaq
Ûgarsiorfik
Kagssissagdlit (Helleriske Oer)
Kekertarssuatsiaq
Kioke
Kangigdlermiut
Takisson
Kekertarssuaq (Kams Storø)
Ukîvit
Frederikshaab Isblink
Tuluartalik
Sarkaq
Kilángajt
Isua
Tasersuaq
Agiatsiait
Kandlunatsiait
Atanek
Kangâssaq
Kandfald
Ivisârtoq
Majuala
Ujaragssuit
Kangerssuaq
Kangerssuaq
Kangerssuaq
Nunatarssuaq
Pâtusoq
Ûmánaq
Amitsunersoq
Kagssingut
Augnaiârtok
Kangâ
Storø
Björne-ö
Karrasuk
Sermitsiaq
Sadlen
Ukâkat
Talorssuit
Sulugssuguit
Ajuttôk
Pingmeralik
Kilaersarfik
Östmanna-Dalen
Akuliarusiarssuk
Akugdlerssuit
Nunatârssuk
Kârusulik
Kreulten
Nûa
Ameragala
Ikâkait
Magiat kûat
Akuliarusersuaq
Pingorssuaq
Inugsugssuaq
Ereduit
Tasersuaq
Amerdlia
Kangerdluarssuk (Lukse Fjord)
Vasussârssuk
Kâkatsiaq
Tasersuatsiaq
Kangerdluarssugssuaq (Grædefjord)
Umivit
Sermitsiaq
Kagsse
Fiskenæsset
Kangârssuk
Kekertarssuaq
Kâkatsiaq
Nukaptarssuaq
Jensen's Nunatakker
Kakarssuk
Kangigdlermiut
Takisson
Kekertarssuaq (Kams Storø)
Dalagers Nunatakker
Nasaussaq
Kangârssuk
Tasersuaq
Isorssuaq
Kitdlavât
Kekertaussaq
Biangussaq
Kagssingut
Kagssingut
Kagssingut

AXELE AAMODT, KJØBENHAVN

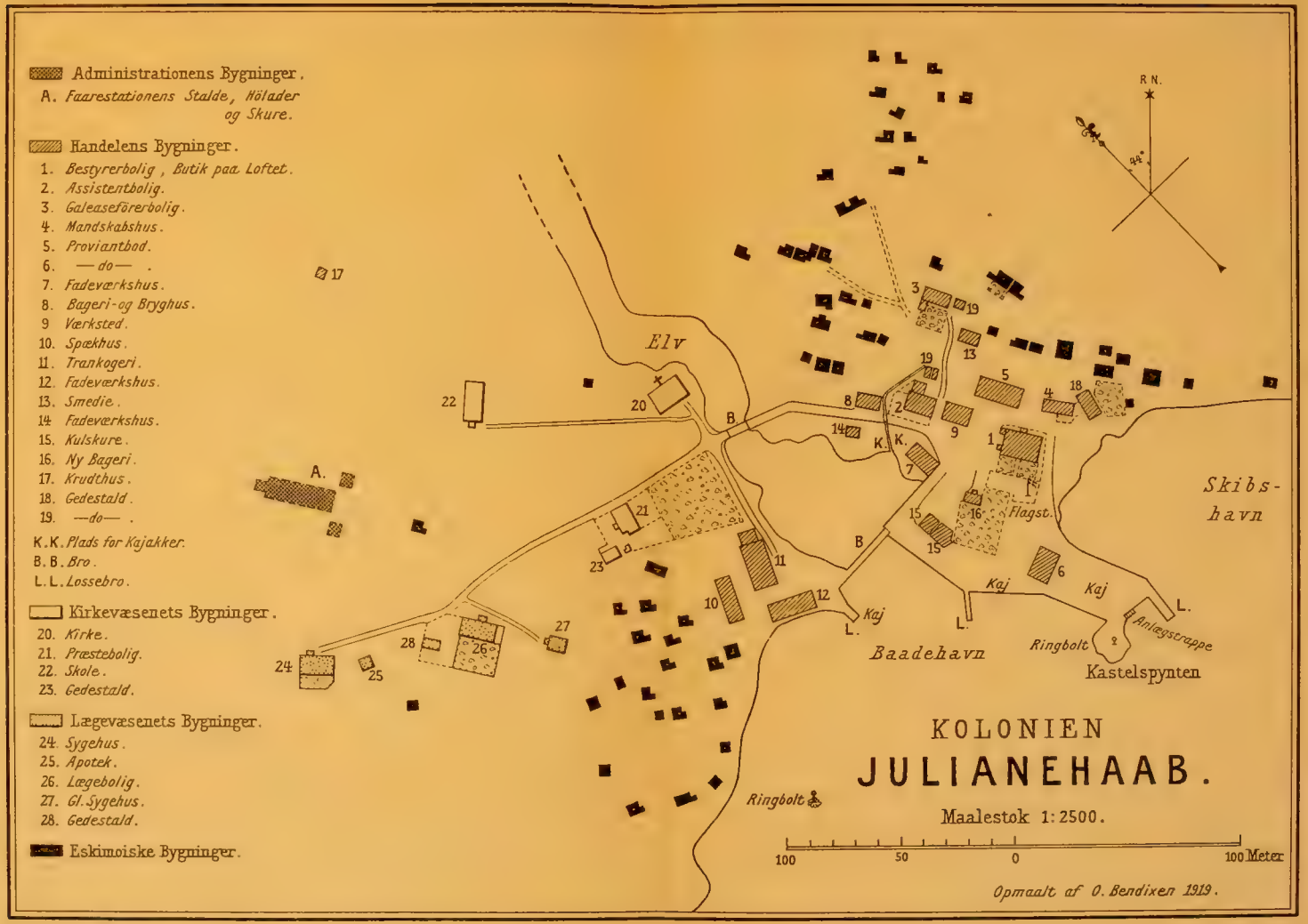
FREDERIKSHAAB DISTRIKT.

AXELE AAMODT KJØBENHAVN

JULIANEHAAB DISTRIKT.

48°
47°
46°
45°
44°
43°
30'
61°
60°
Arsuk
Ivigtût
Arsuk Ø
Kinâlik
Tavdlorutit
Sânerut
Illoka
Narssak
Kanertek
Tugtutôk
JULIANEHAAB
Namarssuit
Nunarssuak
Akia
Sârdlôk
Svartoven
Sasdlit
Sermersok
NAJORTALIK
Kangerdlugssuatsiak (Tudenoms Fjord)
Sagdlia
Dr Louises Ø
Kangerajuk (K Wattefeldt)
Kekertatsiak
Christiansdals Ø
Saugmissok
Walkendorffs Öer
Umânarssuak
Eggers Ø
Ilua
Frederiksdal (Narssak)
Kigait (Ostpynten)
Nunarssuak
Kiusigsut
Umânarssuak (K FARVEL)
(Statenhuk)
Graahs Fjelde
Tiviliek (Danells Fjord)
Kangerdlugssuatsiak (Bredefjord)
Kangerdluarssuk
Kangerdluarssuk
Kangerdlugssuatsiak
Kangerdlugssuatsiak
Kangerdlugssuatsiak

AXELE AAMODT KJØBENHAVN

ANGMAGSSALIK DISTRIKT.

AXELE AAMODT KJØBENHAVN

MEDDELELSER OM GRØNLAND

UDGIVNE AF

KOMMISSIONEN FOR
LEDELSEN AF DE GEOLOGISKE OG GEOGRAFISKE
UNDERSØGELSER I GRØNLAND

BIND LXI

KØBENHAVN
C. A. REITZEL, BOGHANDEL
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI
1921

PRIS: BD. LX—LXI MED ATLAS 30 KR.

FORTEGNELSE

over de af

KOMMISSIONEN FOR
LEDELSEN AF DE GEOLOGISKE OG GEOGRAFISKE
UNDERSØGELSER I GRØNLAND

udgivne

MEDDELELSER OM GRØNLAND

udkommer som Regel 1 Gang aarlig og faas

portofrit tilsendt ved Henvendelse til Hovedkommissionæren

C. A. Reitzel, Boghandel,
Løvstræde 7,
København K.

MEDDELELSER OM GRØNLAND

UDGIVNE AF

KOMMISSIONEN FOR
LEDELSEN AF DE GEOLOGISKE OG GEOGRAFISKE
UNDERSØGELSER I GRØNLAND

Atlas til Bind LX og LXI

KØBENHAVN
C. A. REITZEL, BOGHANDEL
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI
1921

Pris: Bd. LX—LXI med Atlas 30 Kr.

FORTEGNELSE

over de af

KOMMISSIONEN FOR
LEDELSEN AF DE GEOLOGISKE OG GEOGRAFISKE
UNDERSØGELSER I GRØNLAND

udgivne

MEDDELELSER OM GRØNLAND

udkommer som Regel 1 Gang aarlig og faas

portofrit tilsendt ved Henvendelse til Hovedkommissionæren

C. A. Reitzel, Boghandel,
Løvstræde 7,
København K.

MBL WHOI Library - Serials
5 WHSE 02989